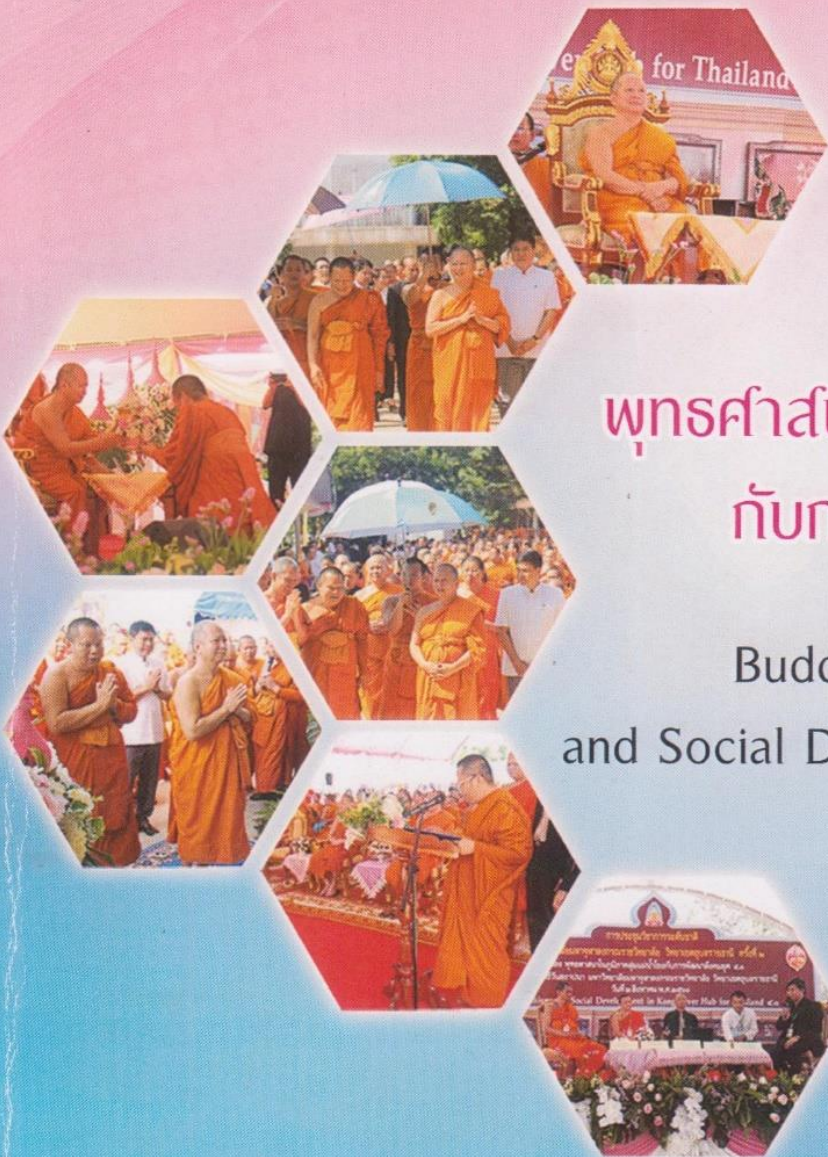

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Ubonratchathani campus

การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒

Abstract and Proceedings

พุทธศาสนาในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง
กับการพัฒนาสังคมยุค ๔.๐

Buddhism in the Mekong Basin
and Social Development in the 4.0 era

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี ได้จัดกิจกรรมงานวันสถาปนาครบ ๓๐ ปี วิทยาเขตอุบลราชธานี โดยได้เรียนเชิญคณะผู้บริหารระดับสูงทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคมาร่วมงาน นอกจากนี้ยังได้เรียนเชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันการศึกษาภายนอกเข้าร่วมงานเป็นจำนวนมาก สืบเนื่องจากในงานดังกล่าวทางวิทยาเขตอุบลราชธานีได้จัดให้มีประชุมวิชาการระดับชาติขึ้นเป็นครั้งที่ ๒ ในชื่อเรื่อง “พระพุทธศาสนาในแถบภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงกับการพัฒนาสังคมยุค ๔.๐” เพื่อให้คณาจารย์ นิสิต นักศึกษา ภายในสถาบันและสถาบันภายนอกได้เสนอผลงานทางวิชาการในรูปของบทความทางวิชาการและบทความวิจัย เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าวิจัย เผยแพร่ ผลงานทางวิชาการให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งเป็นการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ในการจัดประชุมวิชาการครั้งนี้ได้รวบรวมบทความวิจัย และ CD รวมบทความวิจัยและบทความทางวิชาการฉบับสมบูรณ์ (Proceeding) ขึ้นเพื่อแสดงรายการผลงานบทความวิจัยและบทความทางวิชาการ ที่ผ่านการพิจารณา (Peer Review) จากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำเสนอบนเวที

การจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการครั้งนี้เกิดขึ้นจากความร่วมมือของ ๕ สถาบันการศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สรรพสิทธิประสงค์อุบลราชธานี และวิทยาลัยสงฆ์จำปาสัก สปป.ลาว การประชุมครั้งนี้ได้รับความสนใจอย่างยิ่งจากคณาจารย์ นิสิต นักศึกษา นักวิจัย จากสถาบันการศึกษาต่างๆ ทั่วประเทศ ร่วมส่งบทความทางวิชาการและบทความวิจัยเข้ารับการพิจารณาคัดเลือกเพื่อนำเสนอ รวมทั้งสิ้น ๔๐ บทความ โดยแบ่งเป็น ๓ กลุ่มสาขา ได้แก่ กลุ่มที่ ๑ ศาสนา ปรัชญา วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน ๓๑ เรื่อง กลุ่มที่ ๒ มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ ภาษาอังกฤษ และรัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน ๒๙ เรื่อง กลุ่มที่ ๓ การศึกษา และการพัฒนาชุมชน จำนวน ๓๐ เรื่อง

ขออนุโมทนาขอบคุณคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่มุ่งมั่นทำงานกันอย่างเต็มความสามารถ แต่อาจจะมีขาดตกบกพร่องบ้าง อันเนื่องมาจากข้อจำกัดหลายอย่างหลายประการ ถึงอย่างไรก็ตามคณะทำงานขอน้อมรับ และจะนำข้อเสนอแนะไปปรับปรุงแก้ไขในโอกาสต่อไป

คำนิยม

พระเทพวราจารย์, ดร. (ศรีพร วรวิญญู ป.ธ.๙, M.A., Ph.D.)

รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

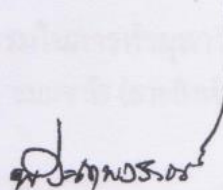
วิทยาเขตอุบลราชธานี

.....

นับเป็นเวลาที่ยาวนานพอสมควรที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี ไม่ได้จัดงานเชิงวิชาการที่มีบรรยากาศทางวิชาการคึกคัก การจัดงานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒ ในหัวข้อ “พุทธศาสนาในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงกับการพัฒนาสังคมยุค ๔.๐” ในวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๖๐ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี จึงนับเป็นก้าวที่สำคัญของวิทยาเขตแห่งนี้ในการขับเคลื่อนพันธกิจด้านการวิจัยและวิชาการให้ก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นไปตามลำดับ ซึ่งถ้าพิจารณาจากลำดับความก้าวหน้าของวิทยาเขต เราเริ่มจากจุดเล็กๆ ที่วัดมทาวนาราม ซึ่งอาจเรียกได้เป็นยุค ๐.๑ คือจุดเริ่มต้นที่แทบจะไม่มีอะไร จนกระทั่งวิทยาเขตย้ายที่ตั้งไปที่บริเวณดงบังไฟ นั่นถือได้ว่าเริ่มยุค ๒.๐ จากนั้นวิทยาเขตอุบลราชธานีวิวัฒนาการเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันทั้งด้านวิชาการและถาวรวัตถุ แม้อาจจะยังกล่าวไม่ได้ว่า ถึงระดับ ๔.๐ แต่ก็ถือว่าไม่ย่ำอยู่กับที่ มีความก้าวหน้าพอสมควร อย่างไรก็ตาม พันธกิจทางวิชาการก็ยังเป็นพันธกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาที่จำเป็นต้องช่วยกันขับเคลื่อนต่อไป

ในงานประชุมวิชาการครั้งนี้ ได้เห็นพลังเครือข่ายของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี ที่ได้ร่วมด้วยช่วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักวิจัยและนักวิชาการจากวิทยาเขตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และจากมหาวิทยาลัยอื่นๆ ทั่วประเทศ ที่ได้ส่งบทความเข้าร่วมนำเสนอและตีพิมพ์เผยแพร่ในเอกสารสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการครั้งนี้ จำนวนมากถึง ๙๐ บทความ ด้วยเหตุดังกล่าว จึงได้จัดทำ Proceedings ที่รวบรวมเฉพาะบทคัดย่อและแนบแผ่น CD ที่บรรจุบทความฉบับสมบูรณ์ให้ท่านพร้อมกันนี้

ในนามมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี ขออนุโมทนาขอบคุณคณะกรรมการดำเนินงานทุกฝ่าย นักวิจัย นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานภาคีเครือข่ายทุกหน่วยงาน ตลอดจนทั้งฝ่ายปฏิบัติการทุกระดับที่ช่วยกันขับเคลื่อนงานประชุมวิชาการครั้งนี้ให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ทุกประการ นับเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นพุทธธรรมตามพระพุทธรูปที่ว่า “สุขา สุขขสฺส สามคฺคี” ความสามัคคีแห่งหมู่คณะนั้นก่อให้เกิดความสุขความสำเร็จได้อย่างแท้จริง

พระเทพวราจารย์, ดร. (ศรีพร วรวิญญู ป.ธ.๙, M.A., Ph.D.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตอุบลราชธานี

คำสั่งมหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

ที่ ๑๐ / ๒๕๖๐

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒

ประจำปี ๒๕๖๐

เพื่อให้การดำเนินงานการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒ ประจำปี ๒๕๖๐ ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ บรรลุตามวัตถุประสงค์และนโยบายของมหาวิทยาลัย

อาศัยความในมาตรา ๓๐ แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ และคำสั่งมหาวิทยาลัยที่ ๕๓๙/๒๕๕๗ ลงวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๗ เรื่อง มอบหมายหน้าที่ให้รองอธิการบดี กำกับ ดูแล และรับผิดชอบ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒ ประจำปี ๒๕๖๐ ดังต่อไปนี้

๑. คณะกรรมการที่ปรึกษา

๑. พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.	อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. พระพรหมสิทธิ	ประธานสภาวิทยาเขตอุบลราชธานี
๓. พระราชวรเมธี, ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร
๔. พระเทพวรจารย์, ดร.	รองอธิการบดี วิทยาเขตอุบลราชธานี
๕. พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
๖. พระสุธีรัตนบัณฑิต, ดร.	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

๒. คณะกรรมการดำเนินงาน

๑. พระเทพวรจารย์	รองอธิการบดี	ประธานกรรมการ
	วิทยาเขตอุบลราชธานี	
๒. พระครูสมุห์เฉวียน กตปุญโญ, ดร.	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร	รองประธานกรรมการ
๓. พระครูธรรมธชศิริวัฒน์ สิริวิฑฒโน, ผศ.ดร.	ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ	รองประธานกรรมการ
๔. พระครูสารสีลคุณ, ผศ.ดร.	ผู้อำนวยการสำนักงาน	
	วิทยาเขตอุบลราชธานี	รองประธานกรรมการ

๕. พระครูกิตติคุณโณภาส	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ อุบลราชธานี	รองประธานกรรมการ
๖. นายสุรสิทธิ์ ทองลาด	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป	รองประธานกรรมการ
๗. พระมหาคำพันธ์ ปภาภโร	รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ อุบลราชธานี	กรรมการ
๘. นายเฉลิมสุข บุญคำภา	รองผู้อำนวยการ วิทยาเขตอุบลราชธานี	กรรมการ
๙. นายธรรธรรม ชินโกมุท	ที่ปรึกษารองอธิการบดี วิทยาเขตอุบลราชธานี	กรรมการ
๑๐. นายประยงค์ ศรีไชย	ที่ปรึกษารองอธิการบดี วิทยาเขตอุบลราชธานี	กรรมการ
๑๑. พระครูวุฒิธรรมบัณฑิต, ผศ.ดร.	ประธานหลักสูตร สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์	กรรมการ
๑๒. พระสุภาพร เตชธโร	ประธานหลักสูตร สาขาวิชาเอกศาสนา	กรรมการ
๑๓. พระมหาสิงห์ณรงค์ สิรินทรเมธี, ดร.	ประธานหลักสูตร สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ	กรรมการ
๑๔. ดร.บรรยวีสต์ ผางคำ	ประธานหลักสูตรสาขาวิชาศาสนา	กรรมการ
๑๕. ว่าที่ ร.ต.ส่งศักดิ์ บุญจำรูญ	ประธานหลักสูตร สาขาวิชารัฐศาสตร์	กรรมการ
๑๖. นายสิทธิมนต์ ตีสันเทียะ	ประธานหลักสูตร สาขาวิชาภาษาอังกฤษ	กรรมการ
๑๗. พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล	อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาเอกสังคมศึกษา	กรรมการ
๑๘. ผศ.สุพิมล ศรีศักดิ์ดา	รองผู้อำนวยการสำนักวิชาการ	กรรมการ/เลขานุการ
๑๙. นายวรวัฒน์ ราชีวงศ์	นักจัดการงานทั่วไป/ วิทยาลัยสงฆ์	กรรมการ/ ผู้ช่วยเลขานุการ
๒๐. นายไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน	อาจารย์พิเศษ/นักวิจัย	กรรมการ/ ผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่ : ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานและสถาบันศึกษาที่เกี่ยวข้อง/ทำหนังสือเรียนเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ
พิจารณาบทความทางวิชาการ/จัดพิมพ์หนังสือและเอกสารประกอบการประชุม

๓. คณะกรรมการพิจารณาบทความทางวิชาการ

๑. พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร	มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	ประธานกรรมการ
๒. พระสุธีรัตนบัณฑิต, ดร.	มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	รองประธานกรรมการ
๓. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.	มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	รองประธานกรรมการ
๔. พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.	มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	รองประธานกรรมการ
๕. พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, รศ.ดร.	มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	กรรมการ
๖. พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร.	มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	กรรมการ
๗. รศ.ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	กรรมการ
๘. ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม	มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	กรรมการ
๙. ผศ.ดร.รัตนะ ปัญญาภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี	กรรมการ
๑๐. รศ.สมหมาย ชินนาค	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	กรรมการ
๑๑. ผศ.ดร.ประยงค์ จันทร์แดง	มหาวิทยาลัยพะเยา	กรรมการ
๑๒. ผศ.ดร.สุชาติ บุษย์ชยานนท์	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี	กรรมการ
๑๓. รศ.สัญญา เคนาภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม	กรรมการ
๑๔. ผศ.ดร.ภักดี โพธิ์สิงห์	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม	กรรมการ
๑๕. ผศ.ดร.พุทธรักษ์ ปราบนอก	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	กรรมการ
๑๖. รศ.ดร.ดิปติ มหันตะ	มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	กรรมการ
๑๗. รศ.ดร.ฉลอง พันธุ์จันทร์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	กรรมการ
๑๘. ผศ.ดร.เกียรติศักดิ์ บังเพลิง	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	กรรมการ
๑๙. ผศ.ดร.วีระชัย ยศโสธร	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์	กรรมการ
๒๐. ดร.เรืองเดช เขจรศาสตร์	สำนักงานศึกษาธิการภาค ๑๓	กรรมการ
๒๑. ดร.สุรพล ชาเสณ	สถาบันวิจัยการศึกษาลุ่มแม่น้ำโขง	
๒๒. ดร.อภิรดี เจริญนุกูล	มหาวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี	กรรมการ
๒๓. ผศ.ดร.สมหมาย ปะติตั้งใจ	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์	กรรมการ
๒๔. ผศ.ดร.ชูเกียรติ จารัตน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์	กรรมการ
๒๕. ผศ.ดร.สุนันท์ เสนารัตน์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	กรรมการ
๒๖. ดร.คัมภีรภาพ อินทะนุ	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์	กรรมการ
๒๗. พระครูวุฒิธรรมบัณฑิต, ผศ.ดร.	มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	กรรมการ
๒๘. พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล, ดร.	มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	กรรมการ
๒๙. พระมหาสิงห์ณรงค์ สิรินทรเมธี, ดร.	มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	กรรมการ

๓๐. ดร.สิปปมงคล ป้องภา	มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	กรรมการ
๓๑. พระครูธรรมธรศิริวัฒน์ สิริวิฑฒโน, ผศ.ดร.	มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	กรรมการ/ วิทยาเขตอุบลราชธานี
๓๒. ผศ.สุพิมล ศรศักดิ์ดา	มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	กรรมการ/ วิทยาเขตอุบลราชธานี
๓๓. นายวรวัฒน์ ราชิงค์	มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	กรรมการ/ วิทยาเขตอุบลราชธานี
๓๔. นายไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน	มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	กรรมการ/ วิทยาเขตอุบลราชธานี

มีหน้าที่ : พิจารณาบทความและบทความวิจัย/คัดเลือกบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารพุทธศาสตร์
มจร.วิทยาเขตอุบลราชธานี

๔. คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ และพิธีกร

๑. พระครูธรรมธรศิริวัฒน์ สิริวิฑฒโน, ผศ.ดร.	ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ	ประธานกรรมการ
๒. พระมหาคำพันธ์ ปากาโร	รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์	รองประธานกรรมการ
๓. พระสิวเดชน์ ญาณวโร	ผู้อำนวยการส่วนงานบริหาร	กรรมการ
๔. นายสี สร้อยสน	อาจารย์ประจำ	กรรมการ
๕. ดร.สิปปมงคล ป้องภา	อาจารย์ประจำ	กรรมการ
๖. นายสิทธิมนต์ ดิสันเทียะ	ประธานหลักสูตร สาขาวิชาภาษาอังกฤษ	กรรมการ
๗. ผศ.สุพิมล ศรศักดิ์ดา	รองผู้อำนวยการ สำนักวิชาการ	กรรมการ/ ผู้ช่วยเลขานุการ
๘. นายวรวัฒน์ ราชิงค์	นักจัดการงานทั่วไป/ วิทยาลัยสงฆ์	กรรมการ/ ผู้ช่วยเลขานุการ
๙. นายไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน	อาจารย์	กรรมการ/ ผู้ช่วยเลขานุการ
๑๐. นางสาวพรพรรณ คะหาญ	นักจัดการงานทั่วไป	กรรมการ/ ผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่ : ประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าการจัดงานผ่านสื่อต่างๆ ตามมหาวิทยาลัย ทั้งภายในและภายนอก
จัดหาพิธีกรและทำหน้าที่เป็นพิธีกรในเวทีการประชุม

๕. คณะกรรมการฝ่ายประสานงานต่างประเทศ

๑. พระครูสมุห์เฉวียน กตปุญโญ, ดร.	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร
วิทยาเขตอุบลราชธานี	ประธานกรรมการ
๒. พระครูธรรมธรศิริวัฒน์ สิริวิฑฒโน, ผศ.ดร.	ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ	รองประธานกรรมการ
๓. พระสุริยัน อุตตโร	อาจารย์ประจำวิชา
เอกภาษาอังกฤษ	กรรมการ
๔. พระมหาไสว สิริปญโญ	อาจารย์ประจำวิชา
เอกภาษาอังกฤษ	กรรมการ
๔. นายเกียรติศักดิ์ บุตรราช	อาจารย์ประจำวิชา
เอกการสอนภาษาอังกฤษ	กรรมการ
๕. นายทวีพล ศรีหะมงคล	อาจารย์ประจำวิชา
เอกภาษาอังกฤษ	กรรมการ
๖. พระมหาสิงห์ณรงค์ สิรินทรเมธี, ดร.	ประธานหลักสูตรสาขาวิชา
การสอนภาษาอังกฤษ	กรรมการ/
เลขานุการ

มีหน้าที่ : ติดต่อประสานงาน เชิญนักวิชาการ นักวิจัย นิสิตและผู้ทรงคุณวุฒิจากต่างประเทศมาร่วมงาน/
อำนวยความสะดวกและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

๖. คณะกรรมการฝ่ายสถานที่ และแสง สีเสียง

๑. พระครูสารสีลคุณ	ผู้อำนวยการสำนักงาน
วิทยาเขตอุบลราชธานี	ประธานกรรมการ
๒. พระศิวเดชน์ ญาณวโร	ผู้อำนวยการส่วนงานบริหาร	รองประธานกรรมการ
๓. นายวัจกร ภูมิเขียว	นักจัดการงานทั่วไป	กรรมการ
๔. นายราชันย์ ทองคำพวง	นักทรัพยากรบุคคล	กรรมการ
๕. นายทองสุข พันธุ์คุณ	นักการภารโรง	กรรมการ
๖. พระสถุทธิ์ สุมน	อาจารย์ประจำ
สาขาวิชาศาสนา	กรรมการ/
เลขานุการ
๗. นายไพฑูรย์ บุญยั้ง	นักการภารโรง	กรรมการ/
ผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่ : เตรียมสถานที่ห้องประชุมสัมมนา/จัดหาเครื่องเสียงและสื่อต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานประชุม
ทางวิชาการ ถ่ายทำ VDO ภาพนิ่ง/บันทึกข้อมูล บันทึกเสียง

๗. คณะกรรมการจัดเตรียมของที่ระลึกแก่คณะวิทยากร

๑. พระมหาคำพันธ์ ปภาภโร	รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์อุบลราชธานี	ประธานกรรมการ
๒. พระศิวเดชน์ ญาณวโร	ผู้อำนวยการส่วนงานบริหาร	รองประธานกรรมการ
๓. นางสุจิตรา ธาระวงศ์	ผู้อำนวยการส่วนคลังและทรัพย์สิน	กรรมการ
๔. นางเปรมฤดี จงสูงเนิน	บรรณารักษ์	กรรมการ
๕. สิบเอกณัฐพล ธาระวงศ์	บรรณารักษ์	กรรมการ
๖. นางฉวีวรรณ โกษาพันธ์ุ์	นักวิชาการการเงินและบัญชี	กรรมการ
๗. นางสาวศวีวรรณ นามเกษ	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน	กรรมการ/เลขานุการ
๘. นางสาวพรพรรณ คะหาญ	นักจัดการงานทั่วไป	กรรมการ/ ผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่ : จัดทำโล่ และเกียรติบัตรให้ ผู้นำเสนอบทความ อาจารย์ วิทยากร และผู้ทรงคุณวุฒิ

๘. คณะกรรมการฝ่ายการเงินและบัญชี

๑. พระศิวเดชน์ ญาณวโร	ผู้อำนวยการส่วนงานบริหาร	ประธานกรรมการ
๒. นางสุจิตรา ธาระวงศ์	ผู้อำนวยการส่วนคลังและทรัพย์สิน	รองประธานกรรมการ
๓. นางสาวพรพรรณ คะหาญ	นักจัดการงานทั่วไป	กรรมการ
๔. นายวรวัฒน์ ราชวงศ์	นักจัดการงานทั่วไป	กรรมการ
๕. นางฉวีวรรณ โกษาพันธ์ุ์	นักวิชาการการเงินและบัญชี	กรรมการ/เลขานุการ
๖. นางสาวณัฐฐา ทองลาด	เจ้าหน้าที่พัสดุ	กรรมการ/ ผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่ : ดูแลควบคุมการเบิกจ่ายงบประมาณและจัดทำหลักฐานการเบิกจ่าย ให้ถูกต้องตามระเบียบของทางราชการติดตามการทำงานและสรุปรงาน อำนวยความสะดวกสวัสดิการด้านอื่นๆ ติดต่อประสานกับแผนกอื่นๆ

๙. คณะกรรมการยานพาหนะรับ-ส่ง

๑. นายเฉลิมสุข บุญคำภา	รองผู้อำนวยการวิทยาเขตอุบลราชธานี	ประธานกรรมการ
๒. นายวัจกร ภูมิเขียว	นักจัดการงานทั่วไป	กรรมการ
๓. นายทองสุข พันคุณ	นักการภารโรง	กรรมการ

มีหน้าที่ : ให้บริการต้อนรับและบริการ ขับรถรับ-ส่ง

๑๐. คณะกรรมการฝ่ายเตรียม/จัดพิมพ์เอกสาร/วุฒิบัตร/ลงทะเบียน/ประเมินโครงการ

๑. พระครูอุดมธรรมวัตร	นักวิชาการศึกษา	ประธานกรรมการ
๒. นายชั้นเตียน นามเกตุ	เจ้าหน้าที่ทะเบียน	รองประธานกรรมการ
๓. สิบเอกณัฐพล ธาระวงศ์	บรรณารักษ์	กรรมการ
๔. นางเปรมฤดี จงสูงเนิน	บรรณารักษ์	กรรมการ
๕. พระมหาบัณฑิต ปณฺธิตเสวี	นักวิชาการศึกษา	กรรมการ/เลขานุการ
๖. นางสาวพรพรรณ คะหาญ	นักจัดการงานทั่วไป	กรรมการ/ ผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่ : จัดทำเอกสารต่างๆ เพื่อใช้ในการจัดประชุมสัมมนาวิชาการ จัดพิมพ์เอกสาร/วุฒิบัตร/ติดตามการทำงานและสรุปรายงาน เตรียมแบบสอบถามพร้อมแจกและเก็บรวบรวม จัดเตรียมเอกสารลงทะเบียนสำหรับผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาวิชาการ ติดต่อประสานงานกับแผนกอื่นๆ

๑๑. คณะกรรมการฝ่ายจัดทำรูปเล่มรวมผลงานทางวิชาการ

๑. พระครูธรรมธะศิริวัฒน์ สิริวิฑฒโน, ผศ.ดร.	ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ	ประธานกรรมการ
๒. ผศ.สุพินมล ศรศักดิ์	รองผู้อำนวยการสำนักวิชาการ	รองประธานกรรมการ
๓. พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล	อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาเอกสังคมศึกษา	กรรมการ
๔. พระครูวุฒิชัยธรรมบัณฑิต, ผศ.ดร.	ประจำหลักสูตร สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์	กรรมการ
๕. พระสุภาพร เตชธโร	ประธานหลักสูตร สาขาวิชาเอกศาสนา	กรรมการ
๖. พระมหาสิงห์ณรงค์ สิรินทรเมธี, ดร.	ประธานหลักสูตรสาขาวิชา การสอนภาษาอังกฤษ	กรรมการ
๗. ดร.บรรยวีสต์ ผางคำ	ประธานหลักสูตร สาขาวิชาศาสนา	กรรมการ
๘. ว่าที่ ร.ต.สงศักดิ์ บุญจำรูญ	ประธานหลักสูตร สาขาวิชารัฐศาสตร์	กรรมการ
๙. นายสิทธิมนต์ ตีสันเทียะ	ประธานหลักสูตร สาขาวิชาภาษาอังกฤษ	กรรมการ
๑๐. นายวรวัฒน์ ราชีวงศ์	นักจัดการงานทั่วไป/ วิทยาลัยสงฆ์	กรรมการ/เลขานุการ

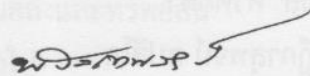
๑๑. นายไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน	อาจารย์	กรรมการ/
ผู้ช่วยเลขานุการ
๑๒. นางสาวพรพรรณ คหาญ	นักจัดการงานทั่วไป	กรรมการ/
ผู้ช่วยเลขานุการ

มีหน้าที่ : ประสานงานโรงพิมพ์เพื่อนำข้อมูลบทความและเนื้อหาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องข้อดีพิมพ์เป็นรูปเล่ม เผยแพร่
ในวารสารพุทธศาสตร์ มจร.วิทยาเขตอุบลราชธานี

ให้ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งตามคำสั่งนี้ ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายงานโดยเคร่งครัด เพื่อให้โครงการ
ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล สูงสุด

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๐ เดือน มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๖๐

(พระเทพวราจารย์)

รองอธิการบดีวิทยาเขตอุบลราชธานี

ความเชื่อมโยงของหลักพุทธธรรมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พระสังฆวาน เขมปญโญ (สายเนตร)¹ นายไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน²
Phra Sangwan Sainet^๑ Mr.Chaiyasit Udomchokenamorn^๒

บทคัดย่อ

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่จะไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมได้กับทุกกลุ่มชนที่สามารถนำไปปรับใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต และเป็นแนวปฏิบัติตนในกิจกรรมโดยยึดความพอเพียงหรือ ยึดเส้นทางสายกลางที่ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิต และธุรกิจอย่างเหมาะสม ควรตั้งอยู่บนหลักของ “รู้ รัก สามัคคี” ใช้สติปัญญาปกป้องตนไม่ให้หลงกระแสโลกาภิวัตน์ มีเหตุและผลตามสภาพแวดล้อมของปรากฏการณ์ ให้รู้จักแยกแยะสิ่งดี สิ่งเลว สิ่งที่เป็นประโยชน์ ตามสภาพความเป็นจริงของบ้านเมืองของเราเป็นที่ตั้ง ให้มีความรัก ความเมตตาที่จะช่วยเหลือสังคมให้รอดพ้นจากภัยพิบัติ และรวมพลังกันด้วยความสามัคคี ขจัดข้อขัดแย้งไปสู่ความประนีประนอมรักษามลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวชี้แนวทางให้แก่ปวงชนชาวไทยได้ดำเนินชีวิตอย่างยั่งยืน และปลอดภัย เป็นแนวทางการปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ โดยยึดแนวทางการพัฒนาที่มีคนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งสิ่งเหล่านี้เองจะเป็นตัวการที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและทำให้ประชาชนยึดหลักความพอเพียงและมีเหตุผลโดยนำหลักธรรมสันโดษทางพระพุทธศาสนาเชื่อมโยงกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงและหลักธรรมมีชัยมาปฏิบัติหลักการพึ่งตนเอง หลักสันโดษ และหลักมัตตัญญูตาธรรม มาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตต่อไป

คำสำคัญ : เศรษฐกิจพอเพียง, ความเชื่อมโยงหลักพุทธธรรม

บทนำ

เศรษฐกิจพอเพียง คือ การดำรงชีวิตในความพอดี หวนกลับมาใช้ชีวิตวิถีชีวิตไทยเป็นการสร้างรากฐาน หรือพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจทั้งหมดสำหรับทุกคนระดับและเพศวัยในการอยู่ร่วมกัน ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้พระราชทานพระราชดำริสความตอนหนึ่งว่า “อาคารบ้านเรือน ตั้งอยู่ได้อย่างมั่นคง ก็เพราะความแข็งแรงของรากฐาน หรือเสาเข็ม ซึ่งเรามองไม่เห็น และมักจะลืมไปว่าเราอยู่ได้บนฐานรากอะไร” หากรากฐานของประเทศ คือ เกษตรกร ได้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ ตามแนวทาง “ทฤษฎีใหม่” ในขณะนั้นซึ่งพระองค์ท่านได้แปลงทฤษฎีสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมที่จับต้องได้ เดินตามได้ ทำตามได้ ดังตัวอย่างโครงการทฤษฎีใหม่ วัดมงคลชัยพัฒนา โครงการทฤษฎีใหม่แห่งแรกของประเทศไทยที่ประสบความสำเร็จ เป็นต้นแบบ ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติที่ทำให้ชาติบ้านเมืองและตัวเราหลุดพ้นจากความทุกข์ มีความสุขอย่างมั่นคง ยั่งยืนและพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการ

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี.

² อาจารย์ผู้สอน/นักวิจัย สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี.

พัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเหมาะสมสำหรับสังคมไทย เพราะชาวไทยส่วนมากนั้นคือพอเพียงและเข้าใจเรื่องรับโดยอยู่แล้วแต่วันแต่ไม่นำพาปฏิเสธอย่างแท้จริงเท่านั้น **ความพอเพียง** หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ใน ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้าง³“พฤติกรรมของเศรษฐกิจเมื่อหลักพระพุทธศาสนาเข้ามาสัมพันธ์แล้วไม่ว่าจะเป็นการผลิตการบริโภคหรือการวิภาคแบ่งปันกระจายรายได้อะไรก็ตามก็จะเริ่มต้นจากจุดยืนที่ตัวมนุษย์ว่าจะต้องมีความรู้จักประมาณก่อนความรู้จักประมาณหรือความรู้จักพอดีนี้ทางพระเรียกว่ามัตตัญญูตา เช่นรู้จักพอดีในการบริโภคอาหารก็เป็นโภชนมัตตัญญูตา”⁴

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวคิดของนักวิชาการ

ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวคิดของนักวิชาการกล่าวถึงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ ประเวศ วะสี แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของดร.สุเมธ ตันติเวชกุล แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ ศ.ดร. อภิชาติ พันธ์เสน และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ สมพร เทพสิทธิธา ดังนี้ **๑. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียง** หมายถึง เศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการเศรษฐกิจศีลธรรม เศรษฐกิจพื้นฐาน และ เศรษฐกิจชุมชน โดยในส่วนของเศรษฐกิจพื้นฐานนั้น หมายถึงเศรษฐกิจที่คำนึงถึงการทะนุบำรุงพื้นฐานของตัวให้เข้มแข็งทั้งทาง สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจพื้นฐานของสังคม คือ เศรษฐกิจชุมชน เพราะฉะนั้นเศรษฐกิจพื้นฐานกับ เศรษฐกิจชุมชนคืออย่างเดียวกัน หัวใจของเศรษฐกิจพื้นฐาน หรือเศรษฐกิจชุมชนอยู่ที่การรวมตัวของชาวบ้านในการทำอาชีพต่างๆเช่น เกษตรกรรม การแปรรูปอาหาร งานหัตถกรรมธุรกิจชุมชน ศูนย์การแพทย์แผนไทย กองทุนชุมชน เพื่อเป็นการเพิ่มทุนทุก ๆทางพร้อมกันคือ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสิ่งแวดล้อม ทุนทางเศรษฐกิจ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจสำหรับทุกคน มีธรรมชาติพอเพียง มีความรักพอเพียง มีปัญญาพอเพียง เกิดความสมดุล เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจสมดุล หรือเศรษฐกิจพื้นฐานไม่มองเรื่องเศรษฐกิจแบบแยกส่วนแต่เป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนความเข้มแข็งของชุมชนเป็นเครื่องมือพัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นบูรณาการ เศรษฐกิจพอเพียงอันจัดเป็นเศรษฐกิจพื้นฐานนั้น มีลักษณะสำคัญ ๕ ประการคือ ๑) เป็นเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล ไม่ใช่เศรษฐกิจที่สร้างความร่ำรวยให้คนส่วนน้อย แต่ทั้งคนส่วนใหญ่ให้ยากจน ซึ่งก่อให้เกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจ นำไปสู่ปัญหาทางสังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมอันนำไปสู่ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล เป็นการสร้างทุนทางสังคม และเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทุกชนิด๒) มีพื้นฐานอยู่ที่ความเข้มแข็งของชุมชนเพราะชุมชนเป็นพื้นฐานของสังคม ๓) มีความเป็นบูรณาการคือไม่ใช่เป็นเรื่องเศรษฐกิจโดด ๆ แต่เชื่อมโยง กับสังคม วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม พร้อมกันไป๔) อยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของตนเอง เช่น การเกษตร หัตถกรรมไทย อุตสาหกรรมเกษตร สมุนไพร อาหารไทย การ

³ <http://guru.sanook.com/๔๒๓๘/> (ออนไลน์)เว็บไซต์สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, chaipat.or.th สืบค้นวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๕๙

⁴พระธรรมปิฎก.ป.อ.ปยุตโต. ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎกหมวดพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.พ.ศ.๒๕๔๒, หน้า ๑๗๐.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ท่องเที่ยว ซึ่งล้วนอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมไทยเป็นจุดแข็งของคนไทยที่คนชาติอื่นไม่มี^๕) มีการจัดการและนวัตกรรมต่างๆ เพื่อเติมความก้าวหน้าให้แก่เรื่องพื้นฐาน ทำให้มีพลวัตอย่างไม่หยุดนิ่ง^๖

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง วิถีชีวิต รวมถึงแต่ความเชื่อ คุณค่า การประพฤติปฏิบัติร่วมกันรวมถึงเศรษฐกิจ การศึกษา สุนทรียศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี การพออยู่พอกิน การพึ่งพาตนเองตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา ซึ่งอยู่ภายใต้ร่มเงาของวัฒนธรรม การนำชื่อเศรษฐกิจมาใช้เป็นเพียงเพื่อกระตุ้นความสนใจและให้ฟังดูมีพลังมากกว่าการพูดถึงวัฒนธรรมดั่งนั้น แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงหมายถึง ความพอเพียงในอย่างน้อย ๗ ประการคือ๑) พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน๒) จิตใจพอเพียง๓) สิ่งแวดล้อมพอเพียง๔) ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง๕) ปัญญาพอเพียง๖) อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง๗) มีความมั่นคงพอเพียง

ซึ่งในระบบเศรษฐกิจ คือ เศรษฐกิจพอเพียงที่ตั้งอยู่บนความเห็นที่ชอบถูกต้องเป็นระบบเศรษฐกิจที่ไม่คำนึงถึงเฉพาะแต่เงินตราอย่างเดียวเท่านั้นแต่เชื่อมโยงถึงเศรษฐกิจที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับความยั่งยืนที่ดีแห่งจิตใจครอบครัว ชุมชน วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเศรษฐกิจพอเพียงยังเกี่ยวกับเศรษฐกิจที่เป็นองค์รวมคือเศรษฐกิจแห่งดุลยภาพและเศรษฐกิจแห่งศีลธรรม**ประเวศ วะสี** ได้นำแนวทางการสนับสนุนกิจกรรมและวิธีการเศรษฐกิจแบบพอเพียง๑๐ ประการดังนี้๑) นโยบายและกระแสสังคม หมายถึง การผลักดันให้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นนโยบายของรัฐและเป็นกระแสของสังคมที่จะต้องร่วมใจกันผลักดันโดยนายกรัฐมนตรีเป็นผู้อำนวยการเมืองนำเข้าไปบรรจุในนโยบายของพรรค๒) การสำรวจชุมชนและเครือข่าย หมายถึง การสำรวจศักยภาพชุมชนด้วยการเขียนผังชุมชนเครือข่ายประชาชน เพื่อให้รู้ว่าปัจจุบันไทยเรามีชุมชนใดมีประสบการณ์ความรู้ในเศรษฐกิจพื้นฐานด้านใด อยู่ที่ไหนบ้าง โดยหน่วยงานที่เหมาะสมในการสร้างผังศักยภาพชุมชนจะต้องเป็นการร่วมมือจากหลายฝ่ายคือพัฒนากรตำบล, เกษตรตำบล, ครู, องค์กรพัฒนาเอกชน, และสถาบันราชภัฏ เป็นต้น๓) การส่งเสริมการขยายตัวของเครือข่ายชุมชน หมายถึง การขยายองค์ความรู้จากศักยภาพชุมชนที่ปรากฏในผังศักยภาพชุมชนเครือข่ายประชาชน โดยกระทรวงมหาดไทย หรือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กระทรวงศึกษาธิการ, กระทรวงสาธารณสุข หรือโดยองค์กรพัฒนาเอกชน, พระภิกษุ, นักธุรกิจด้วยการชักนำให้ชุมชนอื่นเข้ามาเรียนรู้ตามผังศักยภาพชุมชนดังกล่าว ๔) การสร้างศูนย์บริการวิชาการแบบเบ็ดเสร็จ หมายถึง การพัฒนาศูนย์บริการวิชาการเบ็ดเสร็จ (One - Stop - Service) ประจำอำเภอ โดยรัฐบาลเป็นผู้นำหน่วยงานความรู้ต่างๆมารวมไว้ที่เดียวกันเพื่อเป็นการสนับสนุนส่งเสริมชาวบ้านและกลุ่มชาวบ้านให้ไม่ต้องลำบากในการหาความรู้ในการประกอบอาชีพ ๕) การเชื่อมต่อการค้าขาย หมายถึงการเชื่อมต่อตลาดค้าขาย โดยกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้จัดลานค้าให้เกษตรกรหรือธุรกิจชุมชน นอกจากนี้บริษัทใหญ่ๆ ควรรับผลิตผลของชุมชนไปขายในระบบตลาดทั่วไป๖) การจัดสรรสื่อเพื่อทำงานให้สังคม หมายถึง การสนับสนุนสื่อเพื่อสังคม เช่นวิทยุชุมชน หรือสื่ออื่นๆ ควรมีเนื้อหาหรือข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนหรือเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นการสนับสนุนให้เกิดกระแสสังคมและผลักดันเรื่องดังกล่าวไปสู่นโยบายของรัฐหรือพรรคการเมือง๗) การปรับวิธีงบประมาณ และการตั้งกองทุนเพื่อชุมชน หมายถึง การปรับวิธีงบประมาณจากเดิมที่ใช้กรมเป็นตัวตั้ง มาเป็นให้พื้นที่และชุมชนเป็นตัวตั้ง ทั้งนี้นายกรัฐมนตรีสามารถดำเนินการในเรื่องดังกล่าว นอกจากนี้ควรมีการตั้งกองทุนชุมชนเพื่อสนับสนุนมาตรการที่นำไปสู่เศรษฐกิจพอเพียงตามขั้นตอนต่างๆโดยรัฐมนตรีคลังมีอำนาจในการจัดการดังกล่าวเพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจพอเพียง๘) การออกกฎหมายเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การสนับสนุนเศรษฐกิจพอเพียงด้วยมาตรการทางกฎหมายเพื่อลดอุปสรรคและเพิ่มความสะดวกในการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง โดยกลุ่มนักกฎหมายจากมหาวิทยาลัยต่างๆ๙) การฝึกอบรมทักษะการสร้างความเป็นชุมชน หมายถึง การมีศูนย์วิจัย และพัฒนาทักษะการสร้างความเป็นชุมชนในมหาวิทยาลัย ในสถาบันราชภัฏ หรือในองค์กรพัฒนาภาคเอกชน ภาคธุรกิจต่าง

^๕ประเวศ วะสี, เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมแนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม. กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน. พ.ศ.

ๆ ทำหน้าที่รวบรวมความรู้เกี่ยวกับวิธีการส่งเสริมให้คนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม(๑๐) การวิจัยเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน และการประเมินผลหมายถึง การวิจัยและประเมินผลเพื่อสนับสนุนทุกขั้นตอนตามที่กล่าวมาแล้วทั้งเก้าขั้นตอน กิจกรรมแห่งเศรษฐกิจพอเพียงด้วยวิธีการสืบประการ ที่เรียกว่า ธรรมจักรแห่งเศรษฐกิจ

จะเห็นได้ว่า การนำแนวทางการสนับสนุนกิจกรรมเศรษฐกิจแบบพอเพียง เป็นการพัฒนาระบบเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพื้นฐาน หรือ เศรษฐกิจชุมชน ควรเป็นระเบียบวาระแห่งชาติที่ทุกฝ่ายเข้ามาทำความเข้าใจ และขับเคลื่อนให้เกิดขึ้นเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคมและศีลธรรมโดยการปฏิบัติตามวิธีการทั้ง ๑๐ ประการ

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ^๖ กล่าวถึง ความหมายเศรษฐกิจพอเพียง การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงและ การพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง ดังนี้ **๑. ความหมายเศรษฐกิจพอเพียง** เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเอง (Relative Self - Sufficiency) อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ไม่ไข่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับได้เศรษฐกิจพอเพียงยังเชื่อมโยงไปถึงความสามารถของชุมชน เมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่งในการผลิตสินค้า และบริการทุกชนิด เพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆที่ตนไม่ได้เป็นเจ้าของ เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อนมีความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญคือ ไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่มีพันธนาการอยู่กับสิ่งใด โดยสรุปคือหันกลับมายึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิต**๒.การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง** เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับสังคมทุกระดับแต่ประเด็นสำคัญสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างน้อย ๓ ระดับ ดังนี้๑) ระดับบุคคล / ครอบครัว สามารถให้ตนเป็นที่พึ่งแห่งตนใน๕ด้านได้แก่จิตใจ สังคมเทคโนโลยี เศรษฐกิจและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักคำว่า “พอ” และไม่เบียดเบียนผู้อื่นพยายามพัฒนาตนเองเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและความชำนาญ มีความสุขและความพึงพอใจกับชีวิตที่พอเพียงยึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิต๒) ระดับชุมชนรวมกลุ่มทำประโยชน์เพื่อส่วนร่วมโดยอาศัยภูมิปัญญาและความสามารถของตน และชุมชนมีความเอื้ออาทรระหว่างสมาชิกชุมชนให้เกิดพลังทางสังคมพัฒนาไปสู่เครือข่ายระหว่างชุมชนต่าง ๆ๓)ระดับรัฐ หรือระดับประเทศ ชุมชน / สังคมหลายๆแห่งร่วมมือกันพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง วางรากฐานของประเทศให้มีความพอเพียงและพร้อมก่อนจึงค่อยๆดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้เจริญขึ้นไป**๓.การพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง** ในที่นี้เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงสำหรับเกษตรกรเท่านั้น มีการปฏิบัติตาม ๓ ขั้นตอน ๑) ผลิตเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนในระดับชีวิตที่ประหยัดทั้งนี้ต้องมีความสามัคคีในท้องถิ่น ๒) รวมกลุ่มเพื่อการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคม และศาสนา ๓) ร่วมมือกับองค์กรภายนอกในการทำธุรกิจและพัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจพอเพียง คือ “พอ” “พอประมาณ” “พอดี” ไม่เบียดเบียนคนอื่น ตั้งอยู่ในความสุจริต และที่สำคัญคือ ยึดวิถีชีวิตไทยไว้ให้ได้

สรุปได้ว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล กล่าวถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐประเทศหรือภูมิภาคหนึ่งๆในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ความหมายเศรษฐกิจพอเพียง ว่าเป็น เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองอยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเอง เศรษฐกิจ

^๖ประเวศ วะสี.ประชาคมตำบล ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศีลธรรมและสุขภาพ.พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร :

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

พอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับสังคมทุกระดับโดยมีระดับบุคคล / ครอบครัวระดับชุมชนรวมกลุ่มทำประโยชน์ เพื่อส่วนร่วมระดับรัฐหรือระดับประเทศ ชุมชน / สังคมหลายๆแห่งร่วมมือกันพัฒนา และ การพัฒนาเศรษฐกิจแบบ พอเพียงต้องยึดหลักแนวพระราชดำริในการพัฒนา “เศรษฐกิจพอเพียง” พอประมาณ” “พอดี” ไม่เบียดเบียนคนอื่น ตั้งอยู่ในความสุจริต และที่สำคัญคือ ยึดวิถีชีวิตไทย

ซึ่งแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ ศ.ดร. อภิชัย พันธเสน

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ⁷ ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน(วรบุช อุษณกร,๒๕๔๔:๔๖) กล่าวถึง ความหมาย เศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้ความหมายเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เป็น เศรษฐกิจที่ไม่เน้นอรรถประโยชน์สูงสุด (Maximize Utility) อันเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาเศรษฐกิจในโลกปัจจุบัน แต่ เน้นความพอประมาณ หรือทางสายกลาง เศรษฐกิจพอเพียงเน้นการไม่โลภเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับระบบเศรษฐกิจ ของประเทศได้ดีที่สุดเศรษฐกิจพอเพียงมีพื้นฐานอยู่บนพุทธธรรมของการละกิเลสคือความไม่รู้จักอิ่มเรียกว่า อริชาและ ดำรงชีวิตอยู่อย่างพอประมาณด้วยความไม่โลภและไม่ประมาทในทัศนะของ ศ.ดร. อภิชัย พันธเสน ให้ความหมาย แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกันออกเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้ความหมายกลุ่มที่หนึ่งอธิบายว่าปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจ พอเพียงเป็นแนวคิดที่อยู่เหนือแนวคิดเศรษฐศาสตร์ เป็นภูมิปัญญาไทย เป็นทุนทางสังคมของประเทศเนื่องมาจากปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง มีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมชุมชนและเป็นพื้นฐานระบบเศรษฐกิจของสังคมไทยซึ่งเป็นวัฒนธรรมของ คนส่วนใหญ่ของประเทศเป็นปรัชญาแนวคิดที่ประยุกต์นำศาสนามาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่จะลด “ความอยาก” ลงมาสู่ระดับที่สามารถพึ่งตนเองได้ ,ความหมายกลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มที่มีความเห็นตรงกันว่าปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจ พอเพียงมีส่วนประกอบที่สำคัญสามส่วนที่เกี่ยวข้องกันและจะขาดซึ่งส่วนใดส่วนหนึ่งมิได้ คือ ความพอดี ความเสีย และการพึ่งตนเอง ในทัศนะของ ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน^๘จะมีลักษณะใกล้เคียงกับดุลยภาพในวิชาเศรษฐศาสตร์แต่จะเป็นดุลย ภาวะที่เป็นพลวัต ปรับตัวอยู่ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับสถานะและความเหมาะสมของแต่ละบุคคลกล่าวได้ว่าเป็นปรัชญาแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับเดียวกับวิชาเศรษฐศาสตร์อันเป็นแนวคิดที่พยายามนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ของปัจเจกชนชุมชน สังคม และประเทศในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และ ความหมายกลุ่มที่สาม เห็นว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลักเพราะเป็นการดำเนินกิจกรรมทาง เศรษฐกิจ ภายใต้ข้อจำกัดของรายได้ภายใต้การบริหาร การกระจายความเสี่ยงอย่างสมดุลและมีการแลกเปลี่ยนอย่างมี ประสิทธิภาพความหมายกลุ่มที่สี่ เป็นกลุ่มที่ให้ความคิดเห็นอื่นๆที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและการพัฒนาประเทศ บนพื้นฐานความเป็นอยู่อันควร ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับประเทศตามศักยภาพของประเทศ **แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง** เป็นแนวคิดเพื่อปรับทิศทางการพัฒนาประเทศไทยเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นความพอประมาณ เน้นความสมคระนั้น มีรากฐานความคิดจากคำสอนของพระพุทธเจ้าในข้อที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง” ได้ทำให้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ ศ.ดร.อภิชัย พันธเสนอธิบายว่า การที่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเน้นย้ำ ความพอประมาณ มีเหตุผล หรือการทำให้ดีที่สุดในที่มีการจัดการความเสี่ยงที่เหมาะสม ใช้ได้กับภาคเศรษฐกิจทุกสาขา ของประเทศเนื่องจากแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเน้นการยับยั้งหรือลดความโลภไม่เบียดเบียนผู้อื่น ดังนั้น เพื่อให้แนวคิด เกิดผลรัฐจำเป็นต้องสร้างกติกา บทลงโทษ หรือมาตรการด้านภาษีและเครื่องมือทางการเงินที่รัฐมีอยู่เพื่อสร้างความ พอเพียงจำกัดความโลภให้แก่ผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจบนมาตรการที่เปิดเผยและไม่เปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้ ดุลยพินิจในการตัดสินใจอันเป็นสาเหตุของการแสวงหากำไรเข้าทางเศรษฐกิจให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐเศรษฐกิจพอเพียง เป็น ปรัชญาว่าด้วยการวางรากฐานอันมั่นคงยั่งยืนของบุคคลและสังคม กล่าวถึง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะระบบ

⁷ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน.. พุทธเศรษฐศาสตร์ : วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ.กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด.พ.ศ.๒๕๔๔, หน้า ๔๖.

^๘อ้างแล้ว,เรื่องเดียวกัน,หน้า ๕๕๔.

เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตนเองได้ในระดับพื้นฐานโดยไม่เดือดร้อนจึงจะสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้า และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นสูงต่อไปได้

ดังนั้น ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ **ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล** จึงเปรียบได้กับปรัชญาแนวคิดในการสร้างความเข้มแข็งยั่งยืนให้กับฐานรากของบุคคล โดยยึดหลักสายกลางในการดำเนินชีวิตบนวิถีแห่งความใฝ่หาความรู้ เพื่อพัฒนาตนเองไปสู่การดำเนินชีวิตด้วยปัญญาบนฐานแห่งการเรียนรู้ อันจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างบูรณาการโดยอาศัยฐานทรัพยากรท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของชุมชนบนพื้นฐานของสังคมแห่งการเรียนรู้ และพอเพียงยึดแนวทางสายกลางเป็นหลักในการดำรงชีวิต เพื่อสร้างความสามารถในการพึ่งตนเอง มี ๕ ประการดังนี้

- ๑) พึ่งตนเองทางจิตใจ มีจิตใจที่เข้มแข็งไม่ท้อแท้แม้ประสบความล้มเหลวหรือความยากลำบาก
- ๒) พึ่งตนเองทางสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลภายในสังคม
- ๓) พึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งทรัพยากรสังคมและเศรษฐกิจ
- ๔) พึ่งตนเองทางเทคโนโลยี วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับภูมิประเทศและสังคมไทย
- ๕) พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้นซึ่งสามารถนำไปสู่การพัฒนาประเทศในระดับมหัพภาคต่อไปได้

หลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้ การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ ๕ ส่วน ดังนี้ ๑. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็น การมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา ๒. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ๓. คำนียาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะ พร้อม ๆ กันดังนี้ ๑) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เช่น การผลิต และการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ ๒) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ ๓) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้ และไกล ๔) เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ ๑. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้น มาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ ๒. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ ๕ ส่วน ดังนี้ ๑. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤตเพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา ๒. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ๓. คำนียาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะ พร้อม ๆ กัน ดังนี้ ๑) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นเช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ ๒) ความมี

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

เหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ ๓)การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึง ความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล ๔) เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน (๑)เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบ ที่ให้นำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ (๒)เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต และ ๕) แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง ในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี⁹

พระธรรมปิฎกป.อ. ปยุตโต¹⁰ได้แสดงทัศนะไว้ในหนังสือธรรมกับการพัฒนาชีวิตเรื่องการรู้จักพอประมาณว่า “เป็นหลักธรรมข้อหนึ่งที่กล่าวกันมากมายและกล่าวกันไปเรื่อยๆการรู้จักประมาณมาจากภาษาบาลีว่ามัตตัญญูตาแปลว่า รู้จักประมาณรู้จักพอดีลักษณะสำคัญของพระพุทธศาสนาก็คือความพอดีคือสิ่งที่ไม่สุดโต่ง”

พระธรรมปิฎกป.อ. ปยุตโต¹¹ได้กล่าวถึงความรู้จักพอประมาณไว้ในหนังสือทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎกว่า “พฤติกรรมของเศรษฐกิจเมื่อหลักพระพุทธศาสนาเข้ามาสัมพันธ์แล้วไม่ว่าจะเป็นการผลิตการบริโภคหรือการวิภาคแบ่งปันกระจายรายได้อะไรก็ตามก็จะเริ่มต้นจากจุดยืนที่ตัวมนุษย์ว่าจะต้องมีความรู้จักประมาณก่อนความรู้จักประมาณหรือความรู้จักพอดีนี้ทางพระเรียกว่ามัตตัญญูตา เช่นรู้จักพอดีในการบริโภคอาหารก็เป็นโภชนาการมัตตัญญูตา”

สุเมธตันติเวชกุล¹²ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานไว้ในหนังสือใต้เบื้องพระยุคลบาทว่า “พระเจ้าอยู่หัวได้รับสั่งมาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและประโยคหนึ่งที่ทรงอธิบายว่า คำว่าหัวใจก็คือคำว่าพอ เศรษฐกิจพอเพียงก็คือคำว่าพอคุณจะมีชีวิตที่ตั้งอยู่บนมาตรฐานความพอได้อย่างไรความพอก็คือคำว่าพอประมาณความพอประมาณพระองค์ท่านขยายความต่อไปอีกไม่ใช่ผมพูดนะครับพอประมาณคือพอแต่จำเพาะตัวเองที่หากินได้อย่างมีเหตุมีผลด้วยความซื่อสัตย์สุจริตจึงไม่ต้องไปเบียดเบียนคนอื่นเขาคือเศรษฐกิจพอเพียงแน่นอนมาตรฐานแต่ละคนก็ไม่เหมือนกันไม่ใช่ทุกคนจะให้จนเหมือนกันหมดนั่นก็ไม่ใช่ชีวิตจริงบางคนมาตรฐานมีสมบัติเท่ากินอะไรก็ได้”

สุรเกียรติ์ เสถียรไทย¹³กล่าวถึงความพอเพียงไว้ว่า “ทฤษฎีใหม่ในหลวงวิถีชีวิตที่พอเพียงว่าเมื่อพิจารณาจากทฤษฎีการพัฒนาตามแนวพระราชดำริเรื่องทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่งนั้นเป็นการเน้นการพัฒนาตนเองให้กินอยู่อย่างพอเพียงในขั้นที่สองจึงเริ่มมีการแลกเปลี่ยนและเกื้อกูลกันมีความเป็นชุมชนและองค์กรชุมชนเกิดขึ้นส่วนในขั้นที่สามก็เริ่มมีความเชื่อมโยงและร่วมมือกับโลกภายนอกมีการทำธุรกิจชุมชนขึ้นทั้งที่แนวพระราชดำริ”

⁹<https://sites.google.com/site/serstkhicphxpheiyngoo/home/hlak-prachya>(ออนไลน์) ๒๕ กันยายน ๒๕๕๔.

¹⁰พระธรรมปิฎกป.อ.ปยุตโต.. ธรรมกับการพัฒนาชีวิต. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.พ.ศ.๒๕๓๙, หน้า ๙๖.

¹¹พระธรรมปิฎกป.อ.ปยุตโต.ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎกหมวดพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.พ.ศ.๒๕๔๒, หน้า ๑๗๐.

¹²สุเมธ ตันติเวชกุล.ใต้เบื้องพระยุคลบาท. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.พ.ศ.๒๕๔๔, หน้า ๓๒๐.

¹³สุรเกียรติ์ เสถียรไทย.ทฤษฎีใหม่ในหลวงวิถีชีวิตที่พอเพียง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ร่วมด้วย ช่วยกัน.พ.ศ.๒๕๕๓, หน้า ๒๐๘.

หลักธรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธศาสนา

หลักธรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธ หมายถึง หลักธรรมมัชฌิมาปฏิปทา หลักการพึ่งตนเอง หลักสันโดษ และหลักมัตตัญญูตาธรรม ดังนี้^๑ **เศรษฐกิจพอเพียงกับหลักมัชฌิมาปฏิปทา** หลักปัญญาและการปฏิบัติเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง จะพบได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญาและการปฏิบัติมิใช่เป็นเพียงปรัชญาของนักปรัชญาหรือเรื่องของนักคิดที่กำลังคิดค้นหาความจริงโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกวิทยาหักล้างพิสูจน์ความจริงกันอยู่มรรคและเป็นพุทธจริยธรรมสำหรับการครองชีวิตของพุทธศาสนิกชนให้ตั้งมั่นอยู่ใน “พรหมจรรย์” หรือ “พรหมจริยะ” ซึ่งหมายถึงระบบการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธพจน์ที่ว่า^{๑๔}เราย่อมสรรเสริญ สัมมาปฏิปทา (ไม่ว่า) ของคฤหัสถ์หรือของบรรพชิต คฤหัสถ์ก็ตาม บรรพชิตก็ตาม ประพฤติชอบแล้ว ย่อมทำอายุธรรมอันเป็นกุศลให้สำเร็จได้เพราะอาศัยการปฏิบัติถูกเป็นเหตุ ก็สัมมาปฏิปทา คืออะไร คือสัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิพระพุทธพจน์ ข้างต้นนี้ แสดงถึงมรรค คือ มัชฌิมาปฏิปทา นี้เองว่าเป็น “สัมมาปฏิปทา” และยิ่งย้ำให้เห็นชัดเจนว่า มัชฌิมาปฏิปทา เป็นหลักธรรมที่มุ่งให้ใช้ปฏิบัติและให้สำเร็จประโยชน์แก่ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์^{๑๕} **หลักมัชฌิมาปฏิปทาเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)** กล่าวไว้ว่า มัชฌิมาปฏิปทา เป็นประมวลคำสอนภาคปฏิบัติ คือ ระบบ “จริยธรรม” ทั้งหมดของพระพุทธศาสนา มีรายละเอียด ขอบเขต แต่สามารถที่จะอธิบาย “ทางสายเดียวแต่มีองค์ประกอบ ๘ อย่าง “อันเป็นหัวข้อสำคัญของ อริยอัฏฐังคิกมัคค์ หรือ อารยอัชฎางคิกมรรค (มรรคอันประเสริฐ มีองค์ประกอบ ๘ อย่าง) ดังนี้ คือ สัมมาทิฐิ^{๑๖} ความเห็นชอบ (Right View) สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ (Right Thought) สัมมาวาจา วาจาชอบ (Right Speech) สัมมากัมมันตะ การกระทำชอบ (Right Action) สัมมาอาชีวะเลี้ยงชีพชอบ (Right Livelihood) สัมมาวายามะ ความพยายามชอบ (Right Effort) สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ (Right Mindfulness) สัมมาสมาธิ จิตมั่นชอบ (Right Concentration) แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของมรรคเป็นการศึกษาพัฒนาองค์ธรรมภายในมัชฌิมาปฏิปทานี้ก็คือการพัฒนาของชีวิตภายใต้กรอบกระบวนการของธรรมชาติที่ดำเนินไปตามวิถีแห่งมรรคนั้นเริ่มด้วยปัญญาและจบลงด้วยปัญญาโดยเริ่มที่สัมมาทิฐิอันเป็นองค์ธรรมที่สำคัญที่สุดและเป็นสะพานเชื่อมไปสู่พัฒนาการด้านอื่นๆในระบบการพัฒนาองค์ธรรมที่เทียบได้กับไตรสิกขาหรือแบ่งออกเป็นการศึกษา ๓ ส่วนคือศีลสมาธิปัญญา ส่วนที่เป็นศีล คือ สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ ส่วนที่เป็นปัญญา คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา ส่วนที่เป็นสมาธิ คือ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ^{๑๗} **ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน**^{๑๘} กล่าวว่า ปัญญาเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในธรรมหรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าถ้าจะประยุกต์ “ปัญญา” ให้เข้ากับการผลิตในทางเศรษฐศาสตร์ “ปัญญา” จะต้องเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญที่สุดเพียงปัจจัยเดียว นั่นก็คือ การผลิตในพุทธเศรษฐศาสตร์เป็นวิถีแห่งปัญญา ซึ่งต่างกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ในปัจจุบัน ที่เน้นทุนเป็นปัจจัยผลิต ดังนั้น จึงต้องการการบริโภคนิยม เพื่อไม่ให้เกิดความทุกข์ ทรมาน ขณะเดียวกันก็ต้องไม่ “โลภ” มากเกินไปจนก่อ “กิเลส” เพราะทำให้ปัญญาไม่เกิด เช่นเดียวกัน ประเด็นนี้จึงเป็นหลักของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นความพอประมาณ หรือทางสายกลาง ซึ่งแนวความคิด เศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ในความหมายของการสร้างความพึงพอใจสูงสุด ตามกรอบความคิด ของเศรษฐศาสตร์ตะวันตก ทั้งนี้ ถ้าพิจารณาจากมุมมองของ พุทธเศรษฐศาสตร์ อัตถประโยชน์ หรือ Utility ในความหมายที่เข้าใจง่ายแบบพุทธ ก็คือ “กิเลส” การเน้น อัตถประโยชน์สูงสุดก็คือการเน้นให้มีกิเลสมากที่สุดนั่นเอง ๓) **องค์ธรรมฝ่ายปัญญาเกี่ยวกับความพอเพียง** คือ สัมมาทิฐิ (Right View) สัมมาสังกัปปะ (Right Thought) อริยมรรคทั้ง ๒ ประการโดยเฉพาะ

^{๑๔} ส.ม. ๑๙/๒๔/๒๕.

^{๑๕} ส.ม. ๑๙/๒๔/๒๒๓.

^{๑๖} ส.ม. ๑๙/๒๔/๒๓๕.

^{๑๗} ส.ม. ๑๙/๒๔/๒๒๗.

^{๑๘} ศ.ดร. อภิชัย พันธเสน. เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง กับการวิเคราะห์ความหมายของนักเศรษฐศาสตร์. จัดโดยมูลนิธิชัยพัฒนา ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ฮิลล์ จอมเทียน พัทยา. พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๑.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

อย่างยิ่ง สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) นั้นเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเลยทีเดียว ในพระไตรปิฎก กล่าวไว้ว่า¹⁹ “ภิกษุทั้งหลาย บรรดาองค์มรรคเหล่านั้น สัมมาทิฐิเป็นตัวนำ สัมมาทิฐิเป็นตัวนำอย่างไร ? ด้วยสัมมาทิฐิ จึงรู้จักมิจฉาทิฐิ ว่าเป็นมิจฉาทิฐิ รู้จักสัมมาทิฐิว่า เป็นสัมมาทิฐิ รู้จัก มิจฉาสังกับปะว่าเป็นมิจฉาสังกับปะ รู้จักสัมมาสังกับปะว่าเป็นสัมมาสังกับปะ รู้จักมิจฉาวจา ..สัมมาวาจา ก็มันตะสัมมันตะเราไม่เห็นธรรมอื่นแม้สักอย่างซึ่งจะเป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดได้เกิดขึ้นหรือกุศลกรรมที่เกิดขึ้นแล้วเป็นไปเพื่อความเพิ่มพูนบุญเหมือนอย่างสัมมาทิฐินี้เลย”²⁰ **องค์ธรรมฝ่ายศีลเกี่ยวกับความพอเพียงคือ สัมมาวาจา (วาจาชอบ) (Right Speech) สัมมากรรมันตะ (การกระทำชอบ) (Right Action) สัมมาอาชีพะ (เลี้ยงชีพชอบ) (Right Livelihood) องค์ประกอบของมัชฌิมาปฏิปทา อันเป็นมรรคฝ่ายศีลทั้ง ๓ ประการนี้ เป็นพื้นฐานสำคัญที่มุ่งหมายจะให้เป็นหลักแห่งวิถีชีวิต ในระบบเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้เพราะความมุ่งหมายของกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธ คือ ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง ไม่คดโกง ไม่เบียดเบียนแก่งแย่งหากแต่เกื้อกูล และมีเมตตาต่อกัน ทั้งในส่วนชีวิตต่อชีวิตและชีวิตกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปอีกด้วยพรรณสดกล่าวนี สอดคล้องกับพุทธพจน์เรื่อง การแบ่งปันจัดสรรทรัพยากรด้วยความเกื้อกูล มีเมตตา และเป็นธรรม²¹ “...ที่ว่าคุณก่อนภิกษุทั้งหลาย พืชของสงฆ์ที่เพาะปลูกในที่ของบุคคล พึงให้ส่วนแบ่งแล้วบริโภคนั้น พืชของบุคคลที่เพาะปลูกในที่ของสงฆ์ พึงให้ส่วนแบ่งแล้วบริโภคสารและ ความมุ่งหมายในพุทธธรรมของ สัมมาวาจา สัมมากรรมันตะ สัมมาอาชีพะ อันเป็นมรรคในมัชฌิมาปฏิปทานั้นมิใช่เป็นมรรคที่มุ่งเน้นสำหรับภิกษุสงฆ์เท่านั้น หากแต่กินความกว้างขวางครอบคลุมออกไปทั้งระบบพหุภพธรรมและที่จต้องเน้นให้เห็นชัดเจนก็คือ ศีล มิใช่ หมายถึงความประพฤติดีงาม สุจริตทั้งทางกายและวาจาเท่านั้น แต่หมายถึงอาชีพะสุจริตด้วย”²² โดยเรียกร้อยอยู่ร่วมกันโดยสงบสุข ความโลภ ความเบียดเบียน และการสร้างกิเลส อันเป็นลักษณะจำเพาะของเศรษฐกิจกระแสหลักนั้น อยู่ตรงกันข้ามกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจแนวพุทธโดยสิ้นเชิง **๕) องค์ธรรมฝ่ายสมาธิเกี่ยวกับความพอเพียงคือ สัมมาวายามะ (ความพยายามชอบ) (Right Effort) สัมมาสติ (ความระลึกรู้ชอบ) (Right Mindfulness) สัมมาสมาธิ (จิตมั่นชอบ) (Right Concentration) สัมมาวายามะ (ความพยายามชอบ) นั้น มีพระพุทธรพจน์ว่า²³ สัมมาวายามะ เป็นไหน? การระดมความเพียร (วิริยารมณ์) ทางใจ ความก้าวหน้า ความบากบั่น ความขะมักเขม้น ความพยายาม ความอุตสาหะความฮึดสู้ ความเข้มแข็ง ความมั่นคง ความก้าวหน้าไม่ลดละ ความไม่ทอดทิ้งฉันทะความไม่ทอดทิ้งธุระการแบกทูนเอาธุระไปวิริยะ วิริยอินทรีย์ วิริยผล สัมมาวายามะวิริยสัมโพชฌงค์ที่เป็นองค์มรรคหนึ่งเนื่องในมรรคนั้น เรียกว่า สัมมาวายามะ ความเพียรพยายามขบนี้ นับเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งประการหนึ่ง ของการดำเนินการเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธ ความเพียรและความไม่ย่อท้อ การสร้างและกำจัดกุศลกรรมและอกุศลกรรมต่าง ๆ การเพียรรักษาและเสริมสร้างกุศลและการปฏิบัติที่ดีแล้วให้คงอยู่ตลอดไป เป็นมรรคไปสู่ความสำเร็จและชีวิตที่พึงปรารถนา เป็นคุณธรรมประจำชีวิต โดยทั่วไป เป็นต้น “สัมมาสติ” เป็นองค์มรรคข้อที่ ๒ ในหมวดสมาธิ หรืออภิจิตสิกขา ในระดับจริยธรรม พุทธธรรมนั้น เน้นความสำคัญของสติเป็นอย่างมากในการปฏิบัติจริยธรรมทุกขั้นตอน ถือเป็นความสำคัญแห่งกรอบในการดำเนินชีวิต โดยมีสติกำกับความประพฤติปฏิบัติอยู่เสมอที่เรียกว่า “อัปปมาท” คือ ความไม่ประมาท ขาดสติ ระมัดระวังตัวไม่ถลาลงไปในทางเสื่อม ไม่ปล่อยกายปล่อยใจไปในกระแสและค่านิยมที่ผิดในความฟุ้งเฟ้อของการอุปโลก-บริโลกในระบบวัตถุนิยม เป็นต้น”****

¹⁹ อภ.วิ. ๗๘/๕๗๘/๕๘๐.

²⁰ อดิจ.๒๐/๒๙๙/๓๘.

²¹ วิ.ม. ๕/๙๑/๑๖๑.

²² วิ.ม.๕/๙๑๗๖๗.

²³ อภ.ป. ๗๘/๗๔/๒๖๕.

มีพระพุทธพจน์ที่ว่า “สัมมาสติหรือความระลึกชอบ (Mindfulness) iva “เราไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง²⁴ ที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือให้อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนความไม่ประมาทเลย” สัมมาสมาธินั้น แม้องค์ธรรมข้อนี้ จะมีความลุ่มลึกและมีขอบเขตกว้างขวางในหลายระดับ แต่ในที่นี่มีความมุ่งหมายที่จะใช้ประโยชน์ในชีวิตของผู้ครองเรือนโดยปกติ เช่น สมาธิ เป็นเครื่องส่งเสริมประสิทธิภาพในการทำงานและทำกิจทุกอย่าง ทำให้รอบคอบ ไม่เลือนลหาย นอกไปจากนี้ยังเป็นปัจจัยต่อเนื่องกับองค์ธรรมข้ออื่น ๆ ด้วย เช่น เมื่อมีสมาธิ ก็ย่อมมีสติกำกับอยู่ด้วย เป็น กัมมเนยะ²⁵(จิตที่ควรแก่การงาน) ดังพุทธพจน์ที่ว่า “สัมมาสมาธิ เป็นไฉน? ความตั้งอยู่แห่งจิต ฯลฯ ความตั้งอยู่แห่งจิต ฯลฯ ความตั้งใจชอบ สมาธิสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรคนี้เรียกว่า สัมมาสมาธิ”

ดังนั้น “มัชฌิมาปฏิปทา” หรือ “ทางสายกลางนั้น” เป็นรากฐานสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงแนวพุทธ ไม่ว่าจะพิจารณาในแง่ใด “ความพออยู่ – พอกิน” “พอเพียงและพอดี” นั้นเป็นปรัชญาการดำเนินชีวิตที่มีความหมายลึกซึ้ง เป็นพระ “ปัญญา” อันเฉียบคมที่ได้พระราชทานไว้เพื่อเป็นแนวทางแก้ไข และบรรเทา ปัญหา อันเนื่องมาจากวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศ แนวคิดและทฤษฎีในเรื่องดังกล่าวนี้ ความจริงไม่ใช่ของใหม่ แต่เป็นหลักในการดำเนินงาน

เศรษฐกิจพอเพียงกับหลัก “การพึ่งตนเอง”

เศรษฐกิจพอเพียงกับหลักการพึ่งตนเองกล่าวถึง แนวคิดการพึ่งตนเอง หลักธรรมเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง การพึ่งตนเองตามกระบวนการทัศน์เศรษฐกิจพอเพียง การพึ่งตนเองตามกระบวนการทัศน์ของการพัฒนา และการพึ่งตนเองตามกระบวนการทัศน์ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้๑) **แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง**แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเองโดยเชื่อและคิดว่า พระพุทธศาสนา คือศาสนาแห่งปัญญาและการปฏิบัติดังนั้นก็ให้ความสำคัญและเพ่งเล็งการปฏิบัติทั้งทางกายและใจเพื่อการพึ่งตนเองทุกระดับเป็นอย่างมากพระอาจารย์ชาสุทโท²⁶เช่นเดียวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นการสงเคราะห์ช่วยเหลือเพื่อให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้และยืนอยู่บนขาของตนเองได้เพื่อให้มีความแข็งแรงมั่นคงเพียงพอที่จะ “พัฒนาตน” ไปสู่ระดับที่สูงขึ้นต่อไปการพัฒนาตนนี้ย่อมหมายถึงการพัฒนาตนทั้งภายนอกและภายในคือพึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจและมีภูมิคุ้มกันทางด้านจิตใจที่จะสามารถฝึกตนให้พ้นจากห่วงโซ่ของกระแสบริโภคนิยมโดยยึดถือและปฏิบัติตามหลักศีลธรรมและจริยธรรมตามพื้นฐานของหลักธรรมในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมประจำชาติไทยอยู่แล้วดังนั้นแนวคิดดังกล่าวนี้จึงถือว่าเป็นแนวคิดการพึ่งตนเอง๒) **หลักธรรมเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง**หลักธรรมว่าด้วยการพึ่งพาตนเองหรือพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนาที่สำคัญคือนาถนธรรมซึ่งประกอบด้วยองค์ธรรมสำคัญ๑๐ประการ คือ ๑) ศีล (ความประพฤติดีงาม , ระเบียบวินัย , อาชีวะบริสุทธิ์)๒) พหุสัจจะ (การศึกษา การใฝ่หาความรู้)๓) กัลยาณมิตรตตา (คบคนดีมีกัลยาณมิตร , ปรีक्षा)๔) โสวัจสตา (เป็นคนง่ายรับฟังเหตุผล)๕) กิงกรณียะสุททุกขตา (ชวนชวยกิจการ , ทำได้สำเร็จ)๖) อัมมกามตา (รู้จัก , ไคร้ธรรม , รับรู้ – รับฟัง)๗) วิริยารัมภะ (ขยันหมั่นเพียร , ละชั่วทำดี , เข้มแข็ง)๘) สันตุฎฐิ (สันโดษ , พอใจกับสิ่งที่หามาได้โดยชอบ)๙) สติ (ความมีสติ , ไม่ประมาท)๑๐) ปัญญา (รู้คิด , พิจารณา , เข้าใจสรรพสิ่งตามความเป็นจริง)หลักธรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธจะเห็นความประสานสอดคล้องเป็นไปในแนวทางเดียวกันโดยที่เศรษฐกิจพอเพียงไม่เพียงแต่มุ่งประสงค์ให้เกษตรกร

²⁴ อจ.เอก.๒๐/๑๐๐/๒๑.

²⁵ อภ.วิ.๒/๕๘๘/ ๒๖๓.

²⁶ พระอาจารย์ชา สุทโท.นอกเหตุเหนือผล. กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว,พ.ศ.๒๕๔๑,หน้า ๒๙.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

และในวงที่กว้างขวางออกไปคือประชาชนทั้งชาติได้พึ่งพาตนเองได้ในทางเศรษฐกิจเท่านั้นแต่ยังหมายความคลุมถึงการมีความมั่นคงในการที่จะเป็นอิสระภาพ จากการครอบงำของกระแสโลกในเชิงวัตถุนิยมและบริโภคนิยมต่างๆที่ประชาชนยังสามารถกำหนดความเป็นอยู่ของตนเองด้วยสติปัญญาความพากเพียรความสันโดษโดยมีองค์ธรรมทางพระพุทธศาสนา ๓) การพึ่งตนเองตามกระบวนการทัศนเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาตนเองการพึ่งตนเองได้ในกระบวนการทัศนของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นกินความหมายถึงการพัฒนาทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมเข้าไว้ด้วยการพึ่งตนเองได้จึงไม่ได้มีความหมายเฉพาะการพึ่งตนเองได้ทางด้านวัตถุเท่านั้นแต่หมายความกว้างขวางถึงการควบคุมตนเองให้เป็นอิสระปลอดโปร่งจากอำนาจของกิเลสและสามารถข่มตนข่มใจให้เกิดปัญญาในการมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่ารู้จักทุกข์เท่าทันทุกข์ และมีความสุขตามอัตภาพได้ด้วย^{๒๗}) การพึ่งตนเองตามกระบวนการทัศนของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงการพึ่งตนเองในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงพระพุทธศาสนา มองว่า ธรรมอันเป็นการสร้างที่พึ่ง (นาถกรรมธรรม) ในเรื่องพระพุทธศาสนาสอนให้บุคคลพึ่งทำตัวเองเป็นที่พึ่งของตนให้ช่วยตนเองก่อนที่จะได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นเป็นการเตรียม “เหตุ” ประกอบ “เหตุ” ให้ดีที่สุดเพื่อให้ได้รับ “ผลดี” ที่ปรารถนาหลักธรรมที่กล่าวไว้ว่าตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตนคนอื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งได้บุคคลมีตนที่ดีแล้วย่อมได้ที่พึ่งที่ได้โดยยาก^{๒๘} ความบริสุทธิ์ – ไม่บริสุทธิ์เป็นของจำเพาะตนคนอื่นทำให้คนอื่นหมดจดไม่ได้^{๒๙} และมีพุทธพจน์ที่ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงมีตนเป็นที่พึ่งเกิดอย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งเลยจงมีธรรมเป็นที่พึ่งเกิดอย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งเลย^{๓๐}” ของคนในการบริโภคโภคทรัพย์แต่หลักธรรมในพระศาสนาสอนให้คนเราหาความสุขได้จากการบรรเทาความต้องการหรือความทะยานอยากได้ที่ไม่จำเป็น

หลักการพึ่งตนเองในการทำความดีนี้หากจะให้กว้างขวางยิ่งขึ้นแล้วจะเห็นได้ว่าพุทธธรรมได้วางกฎเกณฑ์ให้คนเรา “พึ่งตนเอง” ด้วยการประกอบความดีเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น (ในทุกด้าน) มิได้สอนให้พึ่งตนเองและเก็บเกี่ยวผลได้จากความคิดและการปฏิบัติที่เป็น “มิจฉา” ทั้งปวงเช่นเบียดบังคดโกงเอาไรต์เอาเปรียบและโลกเป็นต้นดังพุทธภาษิตที่ว่า ยาทีสัลปนฺนเตพีชิตาทีสัลปนฺนเตผลกฺลยาณการีกฺลยาณปาปการีจปาปกั บুদ্ধลหฺวานพีชเชนโดย่อมได้ผลเช่นนั้นคนทำดีย่อม ได้ดีทำชั่วย่อมได้ชั่ว^{๓๑}

ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงกับหลัก “สันโดษ” เศรษฐกิจพอเพียงกับหลักสันโดษกล่าวถึง แนวคิดเกี่ยวกับสันโดษ หลักสันโดษกับความพอเพียง สันโดษกับประโยชน์ปัจจุบัน ประเภทของสันโดษ สันโดษกับกระบวนการพัฒนา และองค์ธรรมของสันโดษ ดังนี้ ๑) แนวคิดเกี่ยวกับสันโดษ แนวคิดเกี่ยวกับสันโดษ ตามหลักพุทธธรรมในเรื่องสันโดษ เป็นหัวข้อธรรมที่ถูกนำไปตีความและอธิบายความหมายให้ผิดพลาดคลาดเคลื่อนไปจากความหมายที่ถูกต้องสมบูรณ์ ว่าสันโดษเป็นการทำลายความเจริญก้าวหน้าของประเทศไปเสียอีก ดังที่ครั้งหนึ่งเคยมีสาสน์เป็นทางการจากหัวหน้ารัฐบาล ขอให้ที่ประชุมสงฆ์ (สัมมนา) พระคณาธิการทั่วราชอาณาจักร เมื่อวันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๐๓ เลิกสอนหลักธรรมเรื่อง สันโดษ เนื่องจากคำสอนเรื่อง สันโดษ ทำให้คนมักน้อย ไม่อยากทำอะไร ไม่อยากได้อะไร ไม่จำเป็นต้องขวนขวาย เนื่องจากตายแล้วก็เอาไปไม่ได้ ฯลฯ คำสอนเหล่านี้ ไม่เหมาะสมกับกาลของสมัยปฏิวัติ ซึ่งต้องการ

^{๒๗} พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต. ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม. พ.ศ. ๒๕๓๙, หน้า ๕.

^{๒๘} พ.ศ. ๒๕/๑๖๐/๘๒.

^{๒๙} พ.ศ. ๒๕/๑๖๕/๘๔.

^{๓๐} ที.ม. ๑๐/๑๖๕/๑๑๑.

^{๓๑} ส.ส. ๑๕/๒๕๖/๓๗๔.

การพัฒนาและความชวนขวายหาทางก้าวหน้า (ตั้งคำมุ่งหมายที่สะท้อนให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาว่า “การปฏิวัติครั้งนี้จะได้ผลสำเร็จหรือล้มเหลวก็อยู่ที่การพัฒนาเศรษฐกิจนั่นเอง”

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า หลักธรรมเรื่องสันโดษจึงไม่เกื้อหนุนต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งก็น่าเห็นใจและต้องยอมรับกันว่า ปัญหาอยู่ที่ฐานความคิด ความรู้ ความเข้าใจ โดยเฉพาะ ทิฐิฐิ ที่เป็นฐานความคิดทั้งปวงแนวคิดและความไม่เข้าใจถ่องแท้ในความหมาย ของความสันโดษตามหลักพุทธธรรมในระดับผู้บริหารประเทศแล้ว การเข้าใจผิดที่ว่า “การมีความสันโดษ” สัมพันธ์อย่างยิ่งกับความเกียจคร้านท้อแท้และไม่เอางานยังมีปรากฏอยู่ในหมู่ชนและสังคมโดยทั่วไป^{๓๒}) **หลักสันโดษกับความพอเพียง** ควรรู้จักสันโดษอย่างถูกต้องอย่างฉลาดมีจุดหมายไม่ใช่สันโดษอย่างเลื่อนลอยโดยรู้จักพอใจเป็นสุขได้ง่ายด้วยวัตถุทรัพย์สินสิ่งเสพลิงบริโภคนาที่ตนได้ตนมีซึ่งหามาได้ด้วยความเพียรพยายามของตนโดยสุจริตชอบธรรมไม่ต้องสูญเสียเวลาแรงงานและความคิดไปกับการมัวครุ่นคิดและวุ่นวายตามหาสิ่งเสพลิงบำเรอตัวแล้วเอาเวลาแรงงานและความคิดที่สงวนไว้ได้นั้นไปพุ่มเทให้กับการพัฒนาชีวิตของตนทำสิ่งดีงามทำหน้าที่การทำงานทำการสร้างสรรค์บำเพ็ญประโยชน์ที่เป็นกุศลธรรมทั้งหลายซึ่งจะทำให้ได้ทั้งความสุขระดับเสพลิงอย่างพอประมาณอีกทั้งความสุขทางจิตใจที่ประณีตสูงขึ้นไปจากงานที่สัมฤทธิ์ทั้งเป็นการไม่ทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมด้วยการบริโภคมากเกินไปและทั้งการถือกุศลแก่สังคมไปพร้อมกัน๓) **สันโดษกับประโยชน์ปัจจุบัน** สำหรับองค์ธรรมที่เกี่ยวข้องกับความสันโดษและการดำรงชีวิตที่งดงามอีกข้อหนึ่งนั่นคือธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้นหรือธรรมเพื่อเป็นไปในประโยชน์ปัจจุบันคือทิฐิฐิมิก็ถกสังวัตตนิกรรมหรือที่รู้จักกันดีว่าทิฐิฐิมิก็ถกประโยชน์ซึ่งมีหัวข้อสำคัญดังนี้๑.อุฏฐานสัมปทาการถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน๒.อารักขสัมปทาการถึงพร้อมด้วยการเก็บรักษาโภคทรัพย์อันตนชวนขวายหามาได้ด้วยความชอบธรรม๓.กัลยาณมิตรตาคคนดีเป็นมิตรและรู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อาศัย และ๔.สมชีวิตาประมาณความเป็นอยู่รู้จักกำหนดรายได้รายจ่าย๔) **ประเภทของสันโดษ** สำหรับองค์ธรรมที่เรียกว่าสันโดษตามศัพท์ในพระบาลีซึ่งขอยกมากล่าวไว้ในที่นี้มีดังนี้สันโดษ^{๓๓}และ๑๒หลักการพึ่งพาตนเองและมีความสันโดษ ตามที่ได้ทรงย้ำให้เกษตรกร และประชาชนชาวไทยปฏิบัติมาเป็นระยะเวลายาวนานขึ้นชี้ให้เห็นถึงพระวิสัยทัศน์ที่ทรงมองเห็นปัญหาอันจะเกิดขึ้นจากกระแสบริโภคนิยมที่หลังไหลเข้าสู่วิถีชีวิตของคนไทยอย่างที่จะต้านไว้ได้ยากในอนาคตอันใกล้ และไม่เพียงแต่ผลกระทบจะพึงเกิดขึ้นกับประเทศโลกที่สามหรือประเทศที่กำลังพัฒนาเท่านั้น หาก “มิจฉาพัฒนา” ซึ่งมีใช้ “สัมมาพัฒนา” อันขับเคลื่อนด้วยโลกาภิวัตน์ที่มุ่งแต่เงินเป็นหลักใหญ่ก็กำลังนำโลกตะวันตก ซึ่งเป็นอารยธรรมวัตถุนิยม และบริโภคนิยมไปสู่วิกฤตการณ์เช่นเดียวกัน ในยุทธศาสตร์พระพุทธศาสนากับการพัฒนาประเทศไทยดังนั้น ความสันโดษ จึงต้องควบคู่อยู่กับความเพียรเสมอไป ความเพียรทำให้เกิดความองอาจเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และไม่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น และยังเป็นพึ่งของผู้อื่นได้ด้วย อันเป็นรากฐานของการสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคง ยั่งยืน โดยไม่ต้องอิงกระแสวัตถุนิยมภายนอกนั่นเอง

กล่าวโดยสรุปหลักธรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง “สันโดษ” ซึ่งมุ่งเน้น หลักการ “ทำกิน” “พอเพียง” จึงเป็นสัมมาเศรษฐกิจเนื่องเพราะเกิดจาก สัมมาทฤษฎีที่สามารถโยงสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นของชีวิต เป็นอิทัปปัจจยาของเหตุและผล ที่สอนให้คนพึ่งตนเอง (อตฺตาทิอตฺตโน นาโถ) มีสันโดษธรรม สามัคคีธรรม มีความพอประมาณ มีเหตุผลและไม่โลภ อันจะเป็นหนทางเลือกให้ประเทศไทยมีพัฒนาการต่อไปได้ ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักแห่งพระพุทธธรรม และความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง จึงประกอบด้วยคุณสมบัติ ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดย

^{๓๒}พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต.การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์โกมล คีมทอง พิมพ์ครั้งที่ ๙.พ.ศ.๒๕๕๖,หน้า ๒๔ - ๒๖.

^{๓๓}พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต.เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมล คีมทอง.พ.ศ.๒๕๔๕. หน้า ๓๓.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

พิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ และ ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตโดยมี เงื่อนไข ของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้ อยู่ในระดับพอเพียง ๒ ประการ ดังนี้ ๑. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบ ด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังใน การปฏิบัติ **ทฤษฎีใหม่กับเศรษฐกิจพอเพียง** “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความ พอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลัก วิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้น โดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้เศรษฐกิจ พอเพียง ในความหมายของเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียง อันประกอบด้วย ๕ เครือข่ายหลัก ได้แก่ มูลนิธิสิทธิมนุษยชนชาติ เครือข่ายกิจกรรมไร้อารพิกษแห่งประเทศไทย เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาค อีสาน เครือข่ายเกษตรสมดุล-ไร้อากาศ กระจายตัวอยู่ทั่วประเทศในรูปของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงกว่า ๑๒๐ ศูนย์ อบรม โดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติโดยเน้นไปที่การให้ความสำคัญกับคน แก่ปัญหาที่คน ทางออกของปัญหา คือ การสร้างปัญญา ให้เกษตรกรฉลาดรอบรู้ และไม่ตกเป็นเหยื่อของกลไกที่ไม่ได้มุ่ง ช่วยเกษตรกรอย่างจริงจังใจอีกต่อไป โดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นยุทธศาสตร์หลัก ซึ่งมีอยู่ ๕ คำหลัก คือ ศรัทธา กล้าหาญ เอกภาพ ความรู้ คุณธรรม และมีความเชื่อมั่นอย่างแรงกล้าว่า เศรษฐกิจพอเพียง ของพระเจ้าอยู่หัวฯ คือ ยุทธศาสตร์ทางรอดของชาติ และทางออกจากปัญหาวิกฤตการณ์ในปัจจุบัน แต่ต้องทำอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ดังคำกล่าว ที่ว่า “เดินทีละก้าว กินข้าวทีละคำ ทำทีละอย่าง” **ความเชื่อมโยงของทฤษฎีใหม่กับเศรษฐกิจพอเพียง**ของวัดมงคลชัย พัฒนา คือ แหล่งกำเนิด “เกษตรทฤษฎีใหม่” และ ทฤษฎีใหม่ คือ เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกร ดังนั้นในรูปแบบ เดียวกันนี้เราทุกคนสามารถนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมได้กับทุกกลุ่มคน และทุกองค์กร โดย น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต เพราะเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญา เป็นแนวปฏิบัติตนไม่ว่า จะอยู่ในกิจกรรมหรืออาชีพใด ก็ต้องยึดวิถีชีวิตไทยที่อยู่แต่พอดี ยึดเส้นทางสายกลาง อยู่กินตามฐานะ ใช้สติปัญญาใน การดำรงชีวิต เจริญเติบโตอย่างค่อยเป็นค่อยไป อย่าใช้หลักการลงทุนเชิงการพนันซึ่งตั้งอยู่บนความเสี่ยง กู้เงินมาลงทุน โดยหวังรวยอย่างรวดเร็วแล้วก็ไปสู่ความล้มละลายในที่สุด ควรตั้งอยู่บนหลักของ “รู้ รัก สามัคคี” ใช้สติปัญญาปกป้อง ตนเองไม่ให้หลงกระแสโลกาภิวัตน์โดยไม่รู้ถึงเหตุและผลตามสภาพแวดล้อมของไทย ให้รู้จักแยกแยะสิ่งดี สิ่งเลว สิ่งที่เป็นประโยชน์ตามสภาพความเป็นจริงของบ้านเมืองของเราเป็นที่ตั้ง ให้มีความรัก ความเมตตาที่จะช่วยเหลือสังคมให้ รอดพ้นจากภัยพิบัติ และรวมพลังกันด้วยความสามัคคีเป็นหมู่เหล่า ขจัดข้อขัดแย้งไปสู่ความประนีประนอมรักษา ผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งเศรษฐกิจพอเพียง คือ การดำรงชีวิตในความพอดี มีชีวิตใหม่ คือ หวนกลับมาใช้ชีวิตไทย เป็นการสร้างรากฐาน หรือพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจทั้งหมด ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้พระราชทานพระ ราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า “...อาคารบ้านเรือน ตั้งอยู่ได้อย่างมั่นคง ก็เพราะความแข็งแรงของรากฐาน หรือเสาเข็ม ซึ่ง เรามองไม่เห็น และมักจะลืมไปว่าเราอยู่ได้บนฐานรากอะไร...” หากรากฐานของประเทศ คือ เกษตรกร ได้น้อมนำปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ ตามแนวทาง “ทฤษฎีใหม่” ซึ่งพระองค์ท่านได้แปลงทฤษฎี สู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ที่จับต้องได้ เดินตามได้ ทำตามได้ ดังตัวอย่างโครงการทฤษฎีใหม่ วัดมงคลชัยพัฒนา โครงการทฤษฎีใหม่แห่งแรกของ ประเทศไทยที่ประสบความสำเร็จ เป็นต้นแบบ และรอคอยให้เกษตรกรในจังหวัดสระบุรี และทั่วประเทศได้น้อมนำ

แนวทางที่พระองค์ทรงพระราชทานให้ไว้ เพื่อเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติที่ทำให้ชาติบ้านเมืองและตัวเราหลุดพ้นจากความทุกข์ มีความสุขอย่างมั่นคง ยั่งยืนและพอเพียง³⁴

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมปิฎกป.อ.ปยุตโต.(๒๕๕๒). ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎกหมวดพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.
พระธรรมวิมลโมลี. บุรพภาคป.ธ.๙(๒๕๓๕). ตอนแต่งไทยเป็นนคธ. (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
สุเมธ ดันติเวชกุล.(๒๕๔๔). ใต้เบื้องพระยุคลบาท.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.

ประเวศ วะสี.(๒๕๕๒).เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมแนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม. กรุงเทพมหานคร : หมอ
ชาวบ้าน.

ประเวศ วะสี.(๒๕๕๑).ประชาคมตำบล ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรมและสุขภาพ.พิมพ์ครั้งที่ ๓.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.

วรนุช อุษณกร.(๒๕๔๔).ในหลวงผู้ทรงพระอัจฉริยภาพ. กรุงเทพมหานคร:โอเดียนสโตร์.

ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน.(๒๕๔๔).พุทธเศรษฐศาสตร์ : วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์ สาขาต่างๆ.
กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด.

สมพร เทพสิทธา.(๒๕๔๙).ดวงประทีปจากพระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.

พระธรรมปิฎกป.อ.ปยุตโต.(๒๕๓๙).ธรรมกับการพัฒนาชีวิต.กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.

พระธรรมปิฎกป.อ.ปยุตโต.(๒๕๕๒).ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎกหมวดพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.
สุเมธ ดันติเวชกุล.(๒๕๔๔).ใต้เบื้องพระยุคลบาท. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.

สุรเกียรติ์ เสถียรไทย.(๒๕๔๓).ทฤษฎีใหม่ในหลวงชีวิตที่พอเพียง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน.

วัลลภ พรหมทอง(๒๕๔๓). เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช
จำกัด.

ประเวศ วะสี.(๒๕๕๑). ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคมและศีลธรรม. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

พระมหาศิริวัฒน์อริยมณี จันดี.(๒๕๓๔).การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากมุมมองของ
พระพุทธศาสนา.วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย.

ศ.ดร. อภิชัย พันธเสน.(๒๕๕๒). เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง กับการวิเคราะห์ความหมายของนัก เศรษฐศาสตร์.จัด
โดยมูลนิธิชัยพัฒนา ณ โรงแรมแอมบาสเตอร์ซิตี จอมเทียน พัทยา.

พระอาจารย์ชา สุภทโท.(๒๕๕๑). นอกเหนือผลไม้. กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต.(๒๕๕๕).พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร :
บ.สื่อตะวัน.

พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต.(๒๕๓๙).ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.

พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต. (๒๕๕๖).การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์โกมล คีมทอง พิมพ์ครั้งที่ ๙.

พระธรรมปิฎกป.อ.ปยุตโต.(๒๕๕๕).เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมล คีมทอง.

พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต.(๒๕๕๖).พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร : บ. เอส อาร์พริ้น
ติ้งแมสโปรดักจำกัด.

³⁴<http://agrinature.or.th/node/๑๖๙> (ออนไลน์) สืบค้นวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๙.

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ประเวศ วะสี.(๒๕๕๖).ยุทธศาสตร์พระพุทธศาสนากับการพัฒนาประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มูลนิธิ
โกมล คีมทอง.

[http://guru.sanook.com/๔๒๓๘/\(ออนไลน์\) สืบค้นวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๙](http://guru.sanook.com/๔๒๓๘/(ออนไลน์) สืบค้นวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๙)

<http://agrature.or.th/node/๑๖๙> (ออนไลน์) สืบค้นวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๙

([http://guru.sanook.com/๔๒๓๘/\(ออนไลน์\)เว็บไซต์สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, chaipat.or.th](http://guru.sanook.com/๔๒๓๘/(ออนไลน์)เว็บไซต์สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, chaipat.or.th) สืบค้นวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๕๙)

<https://sites.google.com/site/sersthkicphxpheyng๐๐๑/home/hlak-prachya> (ออนไลน์) ๒๕ กันยายน ๒๕๕๙

ส.ม. ๑๙/๒๔/๒๕.ส.ม.๑๙/๒๔/๒๒๓.ส.ม.๑๙/๒๔/๒๓๕.ส.ม.๑๙/๒๔/๒๒๗.อภิ.วิ. ๗๘/๕๗๘/๕๘๐.

องตีก.๒๐/๒๙๙/๓๘.วิ.ม. ๕/๙๑/๑๖๑.วิ.ม.๕/๙๑๗๖๗.อภิ.ปุ. ๗๙/๗๔/๒๖๕.อง.เอก.๒๐/๕๙/๑๑

อภิ.วิ.๒/๕๘๘/ ๒๖๓.ช.บ. ๒๕/๑๖๐/๘๒.ช.บ.๒๕/๑๖๕/๘๔.ที่.ม.๑๐/๑๖๕/๑๑๑.ส.ส.๑๕/๒๕๖/๓๗๔.

การศึกษาประเพณีการแซนอาหะจุยของชาวไทยกุย
อำเภอลำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์

The study of Saen-Aya Jui Ceremony Of Thai-Kui People
in Samrongtharp District Surin province

ผศ.กฤษนันท์ แสงมาศ³⁵

Asst.Prof.Karisanadh Saengmas

Seangmas๑๙๙๙@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาประเพณีการแซนอาหะจุยของชาวไทยกุย อำเภอลำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ จากการศึกษาพบว่า ฐานคติความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติเป็นที่มาของประเพณีแซนอาหะจุยของชาวไทยกุย ทำให้เกิดวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรม เช่นไหว้ต่อดวงวิญญาณที่เชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์มีความเชื่อว่าได้สถิตอยู่ในปราสาทโบราณ ชุมชนบ้านโพธิ์ศรีธาตุ มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ต้องพึ่งพิงอาศัยธรรมชาติ ฟ้าฝน ด้วยเหตุนี้เองจึงต้องการจัดเครื่องบูชา ต่อสิ่งที่ตนนับถือ พิธีแซนอาหะจุยประจำปีจะทำพิธีกรรมก่อนการเพาะปลูก เพื่อความอุดมสมบูรณ์ จากการศึกษาพบว่า พิธีกรรมแซนอาหะจุยของชาวไทยกุยบ้านโพธิ์ศรีธาตุ มีความเชื่อในเรื่อง วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในปราสาทวัดโพธิ์ศรีธาตุ วัตถุประสงค์ของการบูชา เพื่อฝนฟ้าที่ตกต้องตามฤดูกาล ความอุดมสมบูรณ์ สุขภาพร่างกายแข็งแรง เป็นวัฒนธรรมความเชื่อชาวไทยกุยที่มีความต้องการอย่างหนึ่งของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตและมีความเชื่อว่ามีเทพคือผู้วิเศษที่สถิตอยู่ในปราสาทโบราณ ความคาดหวังของกลุ่มชนชาวไทยกุยนี้ มีความต้องการในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่ยังมีความเชื่อกับสิ่งเหนือธรรมชาตินั้นยังพึ่งพิงอำนาจภายนอกจากสิ่งเหล่านี้ยังมีความเชื่อจึงเกิดจากมนุษย์ที่มีวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่นน่าจะมาจากพิธีกรรมบางอย่างที่สามารถเพิ่มพูนความเป็นมงคลได้ ฉะนั้นความจำเป็นในการประกอบพิธีกรรมบูชาปราสาทโบราณหรือแซนอาหะจุยจะมีการประกอบพิธีกรรมหนึ่งก่อนลงทำการเพาะปลูก เพื่อความอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นประโยชน์ของพิธีกรรมการแซนอาหะจุยเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของชาวไทยกุยทำให้เกิดผลคุณค่าทางจิตใจคือได้เกิดความสุขสบายและผลของพิธีกรรมทำให้เกิดมีความสามัคคีกันระหว่างในครอบครัวและชุมชน

คำสำคัญ : วัฒนธรรมประเพณี, แซนอาหะจุย,ชาวไทยกุย

³⁵ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กฤษนันท์ แสงมาศ อาจารย์ สาขารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

Abstract

The study of Saen-Aya Jui Ceremony Of Thai-Kui People in Samrongtharp District Surin province, from the study have found that this ceremony has the base belief of supernatural power so that it is become an activity of belief and ritual of the ceremony sacrifice to the holy spirit and stay in the Prasart Pho Sri-that community. Thai-kui people have a living base on agriculture that why they sacrifice to the spirit for abundant and harvest of the production. Thai-Kui people have the base belief on the supernatural or holy spirit which stay in prasart Ban Pho Sri that why made them to do a sacrifice for good production and well raining and abundant. Thai-kui people have a culture of belief that there is an angel live and stay in the prasart so they have a ceremony or ritual before they are going to plant or farming and the advantage of the ceremony to the people is happiness and feel good and lead the community to have the unity.

Keywords : Ceremony , Saena-Aya Jui, Thai-Kui people

บทนำ

ความเป็นมาของการแหวนอหะจุยนั้นมีมาตั้งแต่สมัยโบราณถ้าจะอธิบายว่ามนุษย์ได้ถือกำเนิดขึ้นมาท่ามกลางธรรมชาติ มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ต้องพึ่งพิงอาศัยและมีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติตลอดเวลาตั้งแต่เกิดจนตาย การที่มนุษย์ต้องพึ่งพิงอาศัยธรรมชาติอยู่ตลอดเวลาเนืองทำให้ต้องเผชิญกับเหตุการณ์และปรากฏการณ์ความแปรปรวนของธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นปรากฏการณ์ที่มนุษย์ไม่สามารถเข้าใจหรืออธิบายได้ จึงก่อให้เกิดความรู้สึกว่าธรรมชาตินั้นมีพลังอำนาจที่ยิ่งใหญ่เหนือมนุษย์ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นได้ก่อกวนและโทษ ทำให้มนุษย์เกิดความยำเกรงและหวาดกลัว สิ่งนี้เองจึงเป็นมาของอำนาจที่เหนือมนุษย์ที่เรียกว่า เทพเจ้า เทวา อารักษ์ หรือพลังแห่งภูตผีปีศาจ ที่มีพลังอำนาจเหนือธรรมชาติคอยควบคุมอยู่ (พระมหาวิระ สุขแสง, “มะมัต : ๒๕๕๐) สามารถสรุปความเชื่อของมนุษย์ที่มีต่อพลังอำนาจที่ไม่สามารถอธิบายได้ (วิลานี ศรีนุเคราะห์, “ปันโถ : ๒๕๕๓) ดังนั้น ความเชื่อในอำนาจธรรมชาติ เชื่อว่าธรรมชาติมีอำนาจ สามารถดลบันดาลให้เกิดทุกข์ สุขแก่มนุษย์ได้มนุษย์จึงให้ความเคารพยำเกรงและพยายามเอาใจธรรมชาติเพื่อให้ธรรมชาติให้สิ่งที่ตนปรารถนา เชื่อในอำนาจวิญญาณ ผีสางเทวดา เป็นความเชื่อที่วิวัฒนาการมาจากความเชื่อแบบดั้งเดิม คือเชื่อว่ามีจิตวิญญาณครอง วิญญาณเหล่านั้นสถิตอยู่ในธรรมชาติ และเป็นผู้ควบคุม ให้เกิดปรากฏการณ์ธรรมชาติ ทั้งในด้านที่เป็นคุณและเป็นโทษแก่มนุษย์ เชื่อในพลังอำนาจอันลึกลับว่าเป็นเทพเจ้า เทวดาที่รักษา ก้อนหิน ทางน้ำ ปราสาทเก่าแก่ ของโบราณรวมถึงสัตว์ที่อาศัยในป่าเขาลำเนาไพร เป็นความเชื่อที่พัฒนามาจาก ความเชื่อเรื่องวิญญาณอีกชั้นหนึ่ง คือเชื่อว่ามีวิญญาณ หรือ เทวดาประจำอยู่ในธรรมชาติทุกประเภท เทพเจ้าเหล่านั้นมีอารมณ์ รัก ชอบ โกรธ หลง แต่มีอำนาจเหนือมนุษย์ ฉะนั้นผู้ที่กระทำการประกอบพิธีกรรมในด้านนี้ จึงพยายามเพื่อเอาใจเทพเจ้า หรือ วิญญาณเหล่านั้น ด้วยการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ด้วยวิธีเช่นไหว้ สรงvey เป็นต้น นอกจากนั้นยังพยายามสร้างรูปเคารพขึ้นมาเพื่อเคารพบูชาอีกด้วย ด้วยเหตุดังกล่าว มนุษย์ในสมัยโบราณจึงนับถือธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ใหญ่ ภูเขา แม่น้ำ จอมปลวก เป็นต้น เป็นที่พึ่งหรือสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ด้วยความเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้ต้องมีอำนาจลึกลับสถิตอยู่ และมีการทำพิธีกรรมการเช่นสรวง กราบไหว้บูชา เป็นต้น เพื่อเอาใจอำนาจลึกลับเหล่านั้นมิให้กระทำอันตราย และหวังผลให้ตนได้ในสิ่งที่ปรารถนาอีกประการหนึ่งด้วย แขนอหะจุย กับความเชื่อเรื่องฝนฟ้าเพื่อความอุดมสมบูรณ์ บ้านโพธิ์ศรีธาตุ ตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงท่าบ จังหวัดสุรินทร์ เป็นอีกความเชื่อหนึ่งที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากอดีต เป็นความเชื่อที่มีต่อปราสาทโบราณ ที่มีความเชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองรักษา นั่นคือ วิญญาณอหะจุย (วิญญาณผู้รักษาหมู่บ้าน) ที่เป็นอารักษ์ประจำ ปราสาทบ้านโพธิ์ศรีธาตุ ที่มีอิทธิพลต่อ

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ชุมชน กลุ่มประชากรที่พูดภาษาไทย โดยเฉพาะในพื้นที่บ้านโพธิ์ศรีธาตุ เป็นกลุ่มชาวไทยภูมที่มีวิถีชีวิต ความเชื่อพิธีกรรม ประเพณี ของกลุ่มได้อย่างเด่นชัด โดยเฉพาะบ้านโพธิ์ศรีธาตุยังคงมีประชากรที่ใช้ภาษาไทยอยู่ประมาณร้อยละ ๙๐ ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีการอพยพโยกย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนานทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในอีสานตอนใต้ เกิดผสมผสานทางวัฒนธรรมโดยต้องยึดถือปฏิบัติตามวัฒนธรรม วัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง บ้านโพธิ์ศรีธาตุ ตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ เป็นชุมชนชาวไทยภูมที่นับถือพระพุทธศาสนา ปัจจุบันกลุ่มชาวไทยภูมที่บ้านโพธิ์ธาตุ ยังคงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมภูมของตนอย่างเคร่งครัด ทั้งการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิมของคนในพื้นที่ เช่น ประเพณีการแหวนอาหะจุย ประจำปี เป็นพิธีกรรมการแหวนอาหะจุยของชาวบ้านโพธิ์ศรีธาตุ เป็นพิธีกรรมที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ ซึ่งเชื่อว่าเป็นพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ ที่เกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ ฝนฟ้า การเริ่มต้นในการประกอบพิธีกรรมจะมีการบอกกล่าวให้เป็นที่ทราบโดยทั่วกันก่อนที่จะจัดพิธีกรรมขึ้น โดยจะให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการเตรียมการ และจะให้ความสำคัญทุกครั้งที่ต้องกระทำพิธีกรรมในหมู่บ้าน ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นระบบความเชื่อของกลุ่มชาวไทยภูมที่ควรศึกษา เพราะถือว่าเป็นระบบความเชื่อที่มีบทบาทในการสร้างคนให้ผูกพันกับท้องถิ่น สร้างความสามัคคีให้ชุมชนมีความสงบสุข มีความใกล้ชิดและเคารพต่อธรรมชาติอันเกิดจากพิธีกรรมดังกล่าว ซึ่งจะนำไปสู่การอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นถิ่นของกลุ่มชาวไทยภูมของหมู่บ้านโพธิ์ศรีธาตุ ตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ ให้คงอยู่ต่อไปและเห็นคุณค่ามากขึ้น ให้ความสำคัญมากขึ้น และอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกกลูกหลานต่อไป

ความเชื่อเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่ได้มีการสืบทอดมาเป็นมรดกของชุมชน การสืบทอดความเชื่อของมนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับความต้องการของมนุษย์ ความเชื่อของมนุษย์ได้วิวัฒนาการ ซึ่งความเชื่อของมนุษย์มีลักษณะการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับความเชื่อทางศาสนาที่มีระบบมากขึ้น และมีเหตุผลมากขึ้นตามลำดับ พัฒนาการของความเชื่อของมนุษย์ที่แสดงออกเป็นพิธีกรรมการบวงสรวง ของอารยธรรมอินเดียโบราณ ในยุคก่อนพุทธกาลหมายถึงอารยธรรมความเชื่อที่คนในอินเดียยึดเอามาเป็นทั้งบัญญัติทางศาสนาและสังคม ซึ่งนักปราชญ์ทางภารตวิทยาได้กล่าวไว้ว่าเริ่มต้นเมื่อ ประมาณ ๑,๐๐๐ปี ก่อนพุทธศักราช (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน : ๒๕๔๒) และมีพัฒนาการทางด้านความเชื่อมาจนถึงการเสด็จอุบัติขึ้นของพระพุทธเจ้า ประมาณ ๔๕ ปี ก่อนพุทธศักราช มีการพัฒนาการมาจากความเชื่อเรื่องของพรหมลิขิต จึงหมายถึง อำนาจที่กำหนดความเป็นไปของชีวิต (สุนทร ณ รังสี:๒๕๔๒) เชื่อกันว่า พระพรหมจะเขียนไว้ที่หน้าผากของเด็กซึ่งเกิดมาได้ ๖ วัน (ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน:๒๕๔๒)อธิบายความหมายของพระพรหมเอาไว้ว่า พระพรหม มีความหมายเป็นสองนัย ประการแรก คำว่า พรหม หรือ พรหมณ์ เป็นคำกลางๆ หมายถึง วิญญาณอันสูงสุดของจักรวาล ดำรงได้ด้วยตนเองเป็นนิรันดร์ เป็นที่ เกิดและที่รวมของสรรพสิ่ง ไม่มีรูปร่าง ไม่ใช่ตัวตน ไม่สามารถเห็นได้ ไม่เกิด ไม่มีใครสร้าง ไม่มีเบื้องตนและที่สุด ไม่มีขอบเขตจำกัด ไม่สามารถเข้าใจได้โดยประสาทสัมผัส ปรากฏทุกหนทุกแห่ง ทั้งในสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต หมายถึง พระพรหมนั้นเป็นต้นเหตุของสรรพสิ่ง ประการที่สอง พระพรหม หมายถึง เทพเจ้าผู้ชาย เกิดจากพรหมณ์ซึ่งเป็นจิตวิญญาณสูงสุด หรืออาจจะกล่าวได้ว่าเป็นบุคคลาธิษฐานของพรหมนั่นเอง มีลักษณะพระวรกายสีแดง สีเขียวสีเขียว มีหงส์เป็นพาหนะ ในศตวรรษที่ ๑๖ กล่าวไว้ว่า เมื่อพระองค์ได้เกิดจากวิญญาณสูงสุดแล้ว พระองค์ก็ได้สร้างเทพเจ้าขึ้น แล้วก็รับสั่งให้ไปประจำสถานที่ต่างๆ เช่น ให้พระอัคนี ประจำพื้นโลก พระวายุ ประจำสวรรค์ และพระสุริยะ ประจำท้องฟ้า ในสมัยพราหมณ์ พระพรหม ถูกสร้างขึ้นมาจากเทพเจ้าสูงสุดซึ่งเป็นเทพเจ้าที่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับกามารมณ์ เป็นเทพเจ้าผู้สร้างสรรพสิ่งและกำหนดชะตาชีวิตบนโลกมนุษย์ดุนัย ไชโยธา, ลัทธิ ศาสนา และระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น:๒๕๓๘) เมื่อความเชื่อของมนุษย์ถูกผูกติดกับความเชื่อที่ว่าพระพรหมเป็นผู้สร้างสรรพสิ่ง เป็นผู้กำหนดบทบาททั้งหมดของชีวิต และการบันดาลในสิ่งที่พึงปรารถนา การกระทำทุกอย่างของมนุษย์จึงต้องขึ้นต่อพระพรหม ต้องประกอบการกระทำเพื่อให้พระพรหมพอใจ ความเชื่อในอมตภาพวิญญาณ พัฒนาการเกี่ยวกับพิธีกรรมการบวงสรวง คือ

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ความเชื่อในเรื่อง อมตภาพวิญญาน คือ ความเชื่อในความไม่แตกดับของวิญญาน ซึ่งในศาสนาพราหมณ์เรียกสิ่งเหล่านี้ว่า อาตมัน หรือ ชีวาตมัน ชีวาตมันนี้เป็นส่วนที่เป็นสาระของชีวิตและสิ่งสถิตอยู่ในร่างกายของมนุษย์และสัตว์ทุกประเภท แม้เทวดาก็มีชีวาตมันสิงอยู่ ร่างกายนี้อาจแตกดับสลายได้และชีวาตมันจะยังคงอยู่ต่อไป (สุนทร ณ รั้งสี:๒๕๔๕)ได้ กล่าวกับเรื่องนี้ไว้ว่า มนุษย์แต่ละคนมีชีวาตมันเป็นแกนกลางของชีวิต ร่างกายมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงและสลายไปในที่สุด ส่วนชีวาตมันนั้นจะคงอยู่ในสภาพเดิมตลอดไปโดยไม่เปลี่ยนแปลงหรือสลายตามไปด้วย ทั้งนี้ก็โดยที่ชีวาตมันเป็นส่วนหนึ่งแห่งอาตมัน ๆ เป็นส่วนหนึ่งแห่งกาลหรือปรมาตมัน ในเวลาที่คนตายชีวาตมันจะละทิ้งร่างเก่าไปอาศัยร่างใหม่ เหมือนคนเปลี่ยนเสื้อผ้าจากชุดเก่าไปชุดใหม่ (สุนทร ณ รั้งสี:๒๕๔๕) ดังนั้นแนวความเชื่อเรื่องของความไม่แตกสลายของวิญญานหลังการตายของสิ่งมีชีวิต จึงมีส่วนในการพัฒนาการของพิธีกรรมการบวงสรวง เพราะธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตเมื่อเกิดขึ้นมาแล้วก็ต้องตายในที่สุด แต่เมื่อตายแล้วก็เชื่อว่าชีวิตจะจบสิ้นลงอยู่แค่นั้น เมื่อตายร่างกายสลายไปแต่วิญญานไม่ได้สลายไปด้วย แต่จะออกจากร่างเร่ร่อนไปตามกรรมสุภพาติใหม่ หรือ อาจสิงอยู่ในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งวิญญานเหล่านั้นอาจจะมากระทำสิ่งที่ดี และสิ่งที่ไม่ดีแก่ตนได้ จึงมีการบูชาบวงสรวงเพื่อให้วิญญานเหล่านั้นพอใจ

ความสำคัญของอาหะจฺยที่มีต่อชาวไทยกุย

วัฒนธรรมในพิธีกรรมและประเพณีของชาวไทยกุย ประกอบด้วย การเกิด การแต่งงาน การตาย การขึ้นบ้านใหม่ พิธีกรรมแกลมอแกลออกและ ความเชื่อเรื่องศาลปู่ตา (อาหะจฺย) การทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา ชาวไทยกุยจะมีวัฒนธรรมความเชื่อ ดังนี้

การเกิด ในสมัยโบราณการเกิดเป็นสิ่งที่น่ากลัวมากเพราะผู้หญิงจะมีบุญมีวาสนานั้นวัดกันตรงที่คลอดบุตรแต่ครั้งเพราะชาวไทยกุยมีความเชื่อว่า “การคลอดบุตรเปรียบเสมือนการนั่งเรือข้ามทะเลไม่รู้ว่าจะมีที่นั่นเรือข้ามนั้นจะมีคลื่นหรือพายุพัดเรือให้ล่มจมน้ำเมื่อใดหาวิธีไม่นั้นแสดงถึงความตาย มีการปฏิบัติตนในช่วงการตั้งครรภ์ไม่ว่าจะเป็น ข้อชะล่า การปฏิบัติตนในแต่ละวัน เช่น ห้ามออกนอกบ้าน ๓ เวลา คือ ตีห้าเที่ยงตรงและหกโมงเย็น ชาวไทยกุยเชื่อว่าเวลานี้เป็นเวลาที่มีอสูรหากิน ถ้าจำเป็นจริงๆ ให้แต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำคลุมศีรษะด้วยสีดำ เพราะผีจะเข้าใจว่าเป็นพรรคพวกเดียวกับผีเอง การไปเยี่ยมบ้านสามีต้องแต่งกายด้วยผ้าชิ้นใหม่เหน็บเต้าปูนตรงชายพกของผ้าชิ้นซึ่งเป็นการป้องกันแห่งลูก หลังกินข้าวในแต่ละมื้อต้องสะบัดผ้าถุงไปมาเพื่อให้คลอได้ง่าย บุตรแรกเกิดจะใช้เศษผ้าชิ้นใหม่ที่เก่าเป็นผ้าอ้อมคลุมตัวทารก เพราะถือว่าเป็นสิริมงคลสำหรับตัวทารกด้วยสมัยก่อนคลอดเองตามธรรมชาติ เสียเลือดมากจำเป็นต้องทำให้ร่างกายอบอุ่นโดยการอยู่ไฟและกินยาสมุนไพรโดยเอารากไม้หรือแก่นไม้มาต้มดื่มเพื่อให้ร่างกายเกิดความอบอุ่น และการรักษาพยาบาลบุตรและตัวแม่เองได้แก่ขณะตั้งครรภ์ในการออกนอกบ้านไปทำงานต้องแต่งกายด้วยชุดดำ ซึ่งเป็นสีที่กลมกลืนกับธรรมชาติ ความเชื่อเรื่องศาลปู่ตา ความเชื่อที่สำคัญอีกอย่างของชาวไทยกุย คือ ความเชื่อเรื่องศาลปู่ตา (หะจิว หรือ ยะจิว) ที่มีรูปปั้นเป็นสัญลักษณ์ ชาวบ้านจะประกอบพิธีเช่นไหว้ คือ การเซ่นปู่ตาในเดือน ๓ และเดือน ๖ เพื่อความเป็นสิริมงคลและขจัดปัดเป่าสิ่งที่ไม่ดีงามทั้งหลายให้พ้นไป ในเดือน ๖ จะเซ่นไหว้ขอฝนให้ถูกต้องตามฤดูกาลในเดือนสามเช่นไหว้เพื่อขอบคุณปู่ตาที่คลบบันดาลให้ได้ข้าวปลาอาหารพืชผลที่สมบูรณ์

ชาวไทยกุยได้มีวัฒนธรรมประเพณีประจำปีและมีการประกอบพิธีกรรมตามวาระประจำเดือนในรอบปีดังนี้

วาระประจำปีในการประกอบพิธีกรรมเดือน ๓ มีนาคม มีวัฒนธรรมประเพณีในการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญของชาวไทยกุยมีดังนี้

เดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำเดือน ๓ ในรอบปีจะมีการประกอบพิธีกรรมแซนอาหะจฺย ของชาวไทยกุยที่ถูกจัดขึ้นเพื่อ การเซ่นไหว้ดวงวิญญานของชนเผ่าตามฐานคติที่นับถือตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบันที่ชาวไทยกุยให้ความสำคัญมาก

ความเชื่อในพิธีกรรมแหวนอาหะจยของชาวไทยกุย

ความเชื่อดั้งเดิม ประเพณีแหวนอาหะจยของชาวชุมชนบ้านโพธิ์ศรีธาตุ เป็นประเพณีที่มีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษหลายชั่วอายุคน ที่มีความเชื่อพิธีกรรม ที่สอดแทรกอยู่ในประเพณีแหวนอาหะจย นี้ด้วย การแหวนอาหะจย นี้สิ่งที่สำคัญซึ่งคิดว่าเป็นพิธีกรรมร่วมของกลุ่มคนที่ทำพร้อมกันทุกเรือนในระยะเวลาที่กำหนดไว้ตรงกันคือประเพณีเช่นไหว้บรรพบุรุษที่เรียกว่า “แหวนอาหะจย” ประเพณีดังกล่าวนี้จะเป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นหมุนเวียนเป็นประจำทุกปี เป็นกิจกรรมในระบบครอบครัว ปู่ย่า ตายาย และคนในชุมชนทั้งหมดจะให้ความสำคัญมาก ที่มาทำพิธีกรรมเช่นไหว้ร่วมกัน ผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมในระดับนี้จะประกอบด้วย สมาชิกของครอบครัวหลายๆ ครอบครัวที่นับถือ ปราสาทที่สถิตดวงวิญญาณของอาหะจย (วิญญาณศักดิ์สิทธิ์) โดยจะมีผู้นำในการประกอบพิธีกรรม คือ เรียกว่า ข้าวจำ หรือ ผู้เฒ่าผู้แก่ประจำหมู่บ้านที่มีภูมิความรู้ในการทำพิธีกรรมบูชา กล่าวเช่นไหว้ (สัมภาษณ์ นายวัน ทองดาษ (ผู้ประกอบพิธีกรรม/ท้าวจำ), ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐)

ตามฐานคติทางความเชื่อที่ปรากฏในปราสาทโบราณพันปี ชาวไทยกุย หรือชุมชนนี้มีความเชื่อมาตั้งแต่สมัยสร้างบ้านแปลงเมืองมาแล้ว มีความเชื่อว่าเป็นของเก่าของแก่ เป็นของโบราณที่มีความศักดิ์สิทธิ์มาก เมื่อผู้ใดเกิดความเจ็บป่วย ไม่สบาย อยู่ไม่เย็นเป็นไม่สุขมีเรื่องเดือดร้อนก็จะมาบารานของพร ปรากฏว่า หาย และได้รับสิ่งดีๆทุกรายไป ชาวบ้านนี้มีความเชื่อมาก ถึงความศักดิ์สิทธิ์ จึงมีการเช่นไหว้ประจำทุกปี และพิธีกรรมแหวนอาหะจยก็วิถีชีวิตชาวไทยกุยจะมีความผูกพันเกี่ยวเนื่องกับการทำการเกษตร น้ำ ฝน ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายไม่ว่าจะประกอบกิจการใดๆ ก็ตาม ชาวไทยกุยจะต้องมีการเช่นไหว้บอกกล่าวผีบรรพบุรุษเสมอ ในคติความเชื่อของชาวไทยกุยจะมีความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษ เทวดาอารักษ์ ชาวบ้านเชื่อว่าผี วิญญาณเหล่านี้เป็นผู้มีอำนาจที่สามารถให้คุณหรือให้โทษได้แก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามประเพณีและพิธีกรรมแหวนอาหะจย ก็อาจเกิดความแห้งแล้ง หรือข้าวปลาอาหารอาจไม่สมบูรณ์ได้ และนอกจากนี้ยังเชื่อว่าและเชื่อผีวิญญาณ นั้นจะดลบันดาล ให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ทางเกษตรกรรมด้วย (สัมภาษณ์ นายเลี่ยม ทองดาษ (ปราชน์ชาวบ้าน) ,๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐)ชาวไทยกุย ได้อาศัยความเชื่อในการนับถือผีบรรพบุรุษ เป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน ทำให้คนมีระเบียบวินัย มีศีลธรรม ก่อให้เกิดความรักสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ที่เกิดขึ้นในชุมชนโดยผ่านพิธีกรรมแหวนอาหะจย ที่ชาวไทยกุยให้ความเชื่อนับถือ ที่เป็นแบบวัฒนธรรมแบบเดียวกันที่ได้นับถือกันเรื่อยมาจากอดีตจนมาถึงปัจจุบันนี้

ความเชื่อที่มีต่อ ปราสาทโพธิ์ศรีธาตุ ที่เป็นโบราณสถานที่ถูกสร้างขึ้นตามที่ปรากฏในแผนป้าย ได้กล่าวว่า เป็นการสร้างมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๒ แห่งอาณาจักรขอมโบราณพันปี (สัมภาษณ์ นายเอก แสงอุ่น(ผู้ใหญ่บ้าน),๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐)

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ที่มีการสร้าง ปราสาท เพื่ออุทิศถวายแด่เทพเจ้าสูงสุดในสมัยนั้น ปราสาทวัดโพธิ์ศรีธาตุนี้เป็นโบราณสถานที่ถูกสร้างขึ้นมานาน (สัมภาษณ์ นายประภาส ทองดาช (รองนายกองค์การบริหารตำบลเกาะแก้ว), ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐) ความเชื่อที่มาต่อองค์ปราสาท ตามคติความเชื่อของชาวบ้าน ชุมชนนี้ มีความเชื่อว่า วิญญาณที่เรียกว่า อาหะจุย ที่ศักดิ์สิทธิ์ นั้นได้สิงสถิตประทับอยู่ที่ปราสาทนี้เมื่อถึงงานวาระ แขนอาหะจุย ของชาวไทยภูม้นั้นก็จะรวมกันมาที่นี่เพื่อทำการ บูชา ทำพิธีกรรมแขนอาหะจุย เพื่อความเป็นมงคลที่วัฒนธรรมชาวไทยภูมจะมีการบวงสรวง เช่นไหว้ ทุก ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี และเป็นประจำทุกปีจะทำพิธีกรรมนี้เมื่อถึงวาระเช่นไหว้ปราสาทนี้

ความเชื่อของแขนอาหะจุย

ความเชื่อและพิธีกรรมนี้มีผลต่อวิถีชีวิตและการดำเนินชีวิตของชาวไทยภูมที่มีต่อความเชื่อใน ปราสาทโบราณ และวิญญาณที่สถิตอยู่ในปราสาท นั่นคือ อาหะจุย ที่สถิตอยู่ในปราสาทโบราณ มีความเชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประทับอยู่เป็นอารักษ์ที่มีความวิเศษมาก ในอดีตเคยมีผู้คนประสบพบเจอสิ่งเหนือธรรมชาติ และมีผู้คนมาบนบาน ศาลกล่าวในเรื่องราวต่างๆก็เกิดผลสำเร็จ เมื่อเกิดความแห้งแล้ง ชาวชุมชนบ้านโพธิ์ศรีธาตุจะรวมกลุ่มกัน แห่ดอกไม้ ธูปเทียน เครื่องเซ่นไหว้ บายศรีต่างๆไปที่ปราสาทแสดงถึงความเชื่อที่มีความเชื่อว่า อาหะจุย ที่สิงสถิตอยู่ที่ปราสาท อธิฐานขอฝน ขอน้ำ เพื่อการทำไร่ไถนา ก็ปรากฏว่ามีฝนตกลงมาจึงเป็นที่มาของความศักดิ์สิทธิ์ของปราสาท (สัมภาษณ์ นายวันทองดาช (ผู้ประกอบพิธีกรรม/ท้าวเจ้า), ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐) และความเชื่ออย่างมากในชุมชนแถบนี้ เมื่อมีการเซ่นไหว้ จะทำการประกอบพิธีกรรมวางเครื่องเซ่นไหว้นั้นไว้ รอบปราสาท โดยจัดเครื่องเซ่นไหว้ตามความเชื่อท้องถิ่นนี้ เพราะเชื่อถือว่าเป็นจุดที่ศักดิ์สิทธิ์ และสามารถสื่อถึงวิญญาณ อาหะจุยได้ ความเชื่อดั้งเดิม ประเพณีแขนอาหะของชาวชุมชนบ้านโพธิ์ศรีธาตุ ตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ เป็นความเชื่อพิธีกรรมประเพณีที่มีการสืบทอดมาจากสมัยบรรพบุรุษ มีความเชื่อ ว่า อาหะจุย นี้คือ วิญญาณที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็น ปู่ตา ผู้รักษา ชุมชน บ้านเมือง ลูกหลานของชาวไทยภูมในชุมชนนี้ มีวิวัฒนาการความเชื่อว่าเป็นวิญญาณที่ศักดิ์สิทธิ์ สามารถให้คุณ และโทษได้ เป็นใหญ่ในหมู่บ้าน ชุมชน ถือว่าเป็นผู้มีอำนาจสูงในการควบคุมดูแลรักษา ให้เกิดความเป็นสิริมงคลในพื้นที่ด้วย และอีกความเชื่อหนึ่งของชาวไทยภูมชุมชนนี้คือ อาหะจุย นี้ เป็นเทพ หรือ เทพารักษ์ ที่ให้ฝน ฟ้าตกต้องตามฤดูกาลด้วย และให้ข้าน้ำ อุดมสมบูรณ์ด้วย การแขนอาหะนี้สิ่งที่สำคัญซึ่งคิดว่าเป็นพิธีกรรมร่วมของกลุ่มชุมชนที่ทำพร้อมกันทุกหลังคาเรือนในระยะเวลาที่กำหนดไว้ตรงกันคือประเพณีเซ่นไหว้บรรพบุรุษที่เรียกว่า “แขนอาหะจุยประจำปี” ประเพณีดังกล่าวนี้จะ เป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี เป็นกิจกรรมในชุมชน หมู่บ้าน ที่มาทำพิธีกรรมเซ่นไหว้ร่วมกัน ผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมในระดับนี้จะประกอบด้วย สมาชิกของครอบครัวหลายๆ ครอบครัวที่นับถือ อาหะจุย เหมือนกัน โดยจะมีผู้นำในการประกอบพิธีกรรม คือ อาจารย์ประจำชุมชน หรือ ผู้เฒ่าผู้แก่ประจำหมู่ และผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมทั้งหมด สิ่งของที่ใช้ในการเซ่นไหว้ประกอบด้วยเครื่องบูชา เครื่องเซ่นไหว้ซึ่งหาได้ตามท้องถิ่น นอกจากนี่ยังมีกองข้าว ที่ใช้ไขบนุนรองหรือทำเป็น (สัมภาษณ์ ,คุณแม่เกตุ ชฎาทอง (ปราชญ์ชาวบ้านตะเคียน) วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐) กระทบ แล้วใส่ ข้านบนไขบนุนที่ใช้เป็นเครื่องเซ่นไหว้ในพิธีกรรม เพื่อจะใช้ไว้สำหรับบูชาพระแม่โพสพ ข้านของ ปลา ไก่ เป็ด และเตรียมสถานที่ในการประกอบพิธี (สัมภาษณ์ นายประสงค์ แสงอุ่น (สอบต.บ้านโพธิ์ศรีธาตุ), ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐)

กำเนิดจากความเชื่อในอำนาจเทพเจ้า ความเชื่อของมนุษย์ที่เริ่มสร้างจินตนาการต่อเบื้องหลังของปรากฏการณ์ต่างๆ ของธรรมชาติที่เกิดขึ้น โดยมนุษย์เกิดจินตนาการต่อสิ่งนั้นว่าต้องมีผู้บันดาลให้เป็นไป อันเดียเป็นความคิดที่เกิดจากแนวคิดของศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพราหมณ์ในยุคแรกๆ คือยุคพระเวท ประมาณ ๑,๕๐๐ – ๙๐๐ ปีก่อนคริสตกาล เกิดจากสภาพธรรมชาติ คือ มนุษย์เห็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น พระอาทิตย์ พระจันทร์ กลางวัน กลางคืน ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า น้ำ ไฟ เป็นต้น จึงเกิดความอัศจรรย์ใจ เกิดจินตนาการว่าเบื้องหลังของธรรมชาติเหล่านั้นต้องมีผู้มีอำนาจ คือ มนุษย์ใส่ความรู้สึกให้แก่ธรรมชาติ ลักษณะของเทพเจ้าในพระเวทนี้ถือว่ามีรูปร่างเหมือนมนุษย์ แต่เนื่องจากการที่เทพเจ้า

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

เหล่านั้นวิวัฒนาการขึ้นมาจากปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ จึงมีการพรรณานารูปร่างของเทพเจ้าในแง่ของปรากฏการณ์นั้นๆ ว่าเป็นจากธรรมชาติที่มีตัวตน (พรพรม ชลรัตน์:๒๕๔๔)คนพื้นเมืองของอินเดียนับถือและบูชาโลกธาตุทั้ง ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม รวมทั้งต้นไม้ใหญ่และภูเขา แนวความคิดและความเชื่อถือมีลักษณะเป็นวิญญาณนิยม (Animism) แบบคนในสมัยโบราณทั่วไปนั่นก็คือ ถือและเข้าใจว่ามีวิญญาณศักดิ์สิทธิ์อยู่ในสิ่งที่ตนนับถือ วิญญาณเช่นกล่าวนี้อาจจะทำให้คุณและโทษแก่มนุษย์ได้ จึงมีพิธีบูชาเช่นสรวงเพื่อเอาอกเอาใจไม่ให้บัลลภสิ่งที่มีโทษเป็นภัยพิบัติเกิดขึ้นแก่มนุษย์ เมื่อเวลาผ่านไปวิญญาณเหล่านั้นได้ถูกยกย่องขึ้นเป็นเทพเจ้า (สุนทร ณ รังสี:๒๕๔๔)กำเนิดจากความเชื่อในอำนาจภูตผี การเชื่อเรื่องวิญญาณ ภูต ผี ปีศาจนั้นมีมาตั้งแต่มนุษย์เกิดมาในโลก และยังมีศาสนาหรือลัทธิ ความเชื่อเรื่องอำนาจลึกลับว่ามีอำนาจทำให้เกิดเหตุการณ์ได้ สามารถถ่ายทอดกันไปจากสิ่งหนึ่งไปยังอีกสิ่งหนึ่งได้ และถ่ายทอดจากธรรมชาติสู่มนุษย์ได้ มนุษย์จึงทำการอ้อนวอนบูชาเพื่อให้วิญญาณ ภูต ผี ปีศาจ ซึ่งมีอำนาจลึกลับกลับพอใจจะได้ช่วยเหลือตนให้พ้นจากอันตราย หรือประสบความสำเร็จได้ (พระมหามหาวต สุกกรม:๒๕๔๗) ฐานคติในความเชื่อที่กล่าวมาทั้งหมดนี้พยายามที่จะอธิบายว่า สิ่งทั้งหลายที่เป็นอาณาบริเวณที่ปรากฏอริยธรรม ประวัติศาสตร์ มีความเป็นมาที่จำต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งเหนือธรรมชาตินั้นเสมอ อำนาจเหนือธรรมชาตินั้นคือ จุกเหนือ หรือสิ่งที่เหนือสุดที่ไม่ควรจำต้อง หรือ ทำลาย แต่เป็นสถานะที่ควรยกย่องเชิดชู เป็นสิ่งสะอาด มีพลัง มีอำนาจวิเศษ ด้วย สิ่งเหล่านี้เองที่มนุษย์มีแนวคิดว่าสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นสิ่งสูงส่ง และมีอำนาจในอาณาบริเวณนั้นด้วยเมื่อผู้ใดไปกระทำสิ่งที่ผิดงาม หรือกระทำไม่ถูกยอมเกิดมีอันเป็นไปในรูปแบบต่างๆ ด้วยเป็นต้น

ขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมแซนอาหะจุย

การประกอบพิธีกรรมแซนอาหะจุย นั้นมีการจัดการประกอบพิธีแบบท้องถิ่น และมีการกำหนดกับการต้องจัดพิธีกรรมเช่นไหว้บวงสรวงของทุกปีด้วย วัน เวลา เดือน สถานที่ ที่กำหนด ในการประกอบพิธีกรรมแซนอาหะจุย นั้น ในชุมชนบ้านโพธิ์ศรีธาตุ ตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ ในการกำหนดการนั้นในการประกอบพิธีคือ การทำพิธีในการแซนอาหะจุย แบบที่เป็นทางการ ในลักษณะเช่นจะมีการกำหนด วัน เวลา เดือน สถานที่ อย่างชัดเจน โดยในการประกอบพิธีกรรมแซนอาหะจุย ดังนี้ งานแซนอาหะจุย ประจำปีของชาวชุมชนที่จะจัดพิธีกรรมแซนอาหะจุย นั้นมี การใช้ คำ การประกอบพิธีกรรมคือ ขึ้น ๕ คำ เดือน ๓ ของทุกปี และเดือนมกราคมของทุกปี เป็นวันงานทำพิธีแซนอาหะจุยของชาวไทยอยู่ประจำปี เวลาในช่วงเช้าจะเป็นการเตรียมเครื่องเช่นไหว้ และการเริ่มการเช่นไหว้จะเป็น ในเวลา ๐๖.๓๐ ถึง ๐๗.๐๐ น. ในการที่จะอธิบาย ถึงการประกอบพิธีกรรมนั้น หมายถึง พฤติกรรมที่บ่งบอกถึงความเชื่อของบุคคลในสังคม ที่แสดงออกในรูปแบบลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามจุดประสงค์ โดยแบ่งพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต และ พิธีกรรมที่เป็นมงคล ซึ่งพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิตจะเป็นพิธีกรรมที่มุ่งความเจริญรุ่งเรืองต่อชีวิตโดยตรง มุ่งที่จะบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีฤทธิ์เดชบันดาลให้ความคุ้มครองดูแลปกป้องรักษาให้ปราศจาก โรคภัยไข้เจ็บ ไม่มีสิ่งชั่วร้ายมารบกวนให้เกิดภัยอันตราย ให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ มีอายุยืน รวมทั้งให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ (ศิริพร สุเมธารัตน์:๒๕๓๕) พิธีกรรมในอีกความหมายหนึ่ง คือ เป็นส่วนประกอบของศาสนาซึ่งประชาชนให้ความสนใจมาก และพยายามปฏิบัติอย่างเคร่งครัด พิธีกรรมบางอย่างอาจมีลักษณะผสมผสานระหว่างศาสนาและไสยศาสตร์หรือมีส่วนประกอบของหลายศาสนาผสมกันทั้งในด้านความเชื่อและการปฏิบัติ หรือการประสานความเชื่อต่างๆ เข้าด้วยกันจนเกือบจะเป็นเนื้อเดียวกัน พิธีกรรม เป็นการบูชาแบบอย่างหรือแบบแผนต่างๆ ที่ปฏิบัติในทางศาสนา (ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน:๒๕๔๖)เป็นคำบัญญัติของการประกอบพิธีการต่างๆและคำว่า พิธีการ (Rite) พิธีตามประเพณีทางศาสนาหรือในโอกาสสำคัญพิธีกรรมจะก่ออำนาจพิเศษขึ้นมาเป็นการเพิ่มพลังและสืบอำนาจให้แก่การดำเนินชีวิต (Richard Lawrence,Unlock:๒๕๔๒) เป็นรูปแบบของพฤติกรรมหรือการทำพิธี (Denny sergeant:๒๕๔๒)

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

สรุปได้ว่าพิธีกรรมแหวนอาหะจุนั้นคือพฤติกรรมที่กระทำขึ้นเพื่อสนองโลกียวิสัยหรือเพื่อความสูงส่งทางจิตวิญญาณซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์โดยถูกต้องตามกฎหมายประเพณีการสั่งสมของวัฒนธรรม และเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน จะต้องเป็นการกระทำที่ปลูกเร้าหรือเรียกร้องให้เกิดปฏิกริยาหรือ อารมณ์ได้ (พระเชียรวิทย์ อดตสนโต (โอชาวัฒน์) : ๒๕๔๘) หรืออาจเป็นที่รวมอำนาจบางอย่างที่มนุษย์ให้ความเชื่อถือโดยจิตวิญญาณ จึงเป็นสิ่งซึ่งรวมพล รวมอำนาจ รวมหมู่ รวมคณะเพื่อการกระทำพิธีกรรมบางอย่างเพื่อความสำเร็จในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นต้น การประกอบพิธีกรรมแหวนอาหะจุนในอดีตผู้วิจัยได้ (สัมภาษณ์นางสมใจ บัวทอง ,๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐) ได้กล่าวถึงสภาพบริบทในอดีตว่า ในสมัยแต่ก่อนนั้นบ้านโพธิ์ศรีธาตุนี้มีป่าเยอะมาก เพราะมีป่าดงทับหนาแน่น แต่อุดมไปด้วยธรรมชาติ สัตว์เช่นเสือ ช้าง กู และอื่นๆอีกมากมาย ที่ประกอบพิธีกรรมการเช่นไหว้ นี้ เมื่อชาวบ้านเกิดไม่มีน้ำทำนา หรือ ไม่มีน้ำในการเพาะปลูก ลำบากมาก เมื่อรวมกลุ่มไปทำพิธีกรรมบวงสรวง ขอน้ำ ขอฟน เพื่อความอุดมสมบูรณ์แก่การเกษตรของชาวชุมชนด้วย เป็นต้น จึงเป็นที่มาของการบวงสรวงขอฟนต่อปราสาทโบราณวัดโพธิ์ศรีธาตุ ด้วยเชื่อว่ามีวิญญาณของ อาหะจุนนี้ปกปักรักษาอยู่ และจะช่วยให้ฝนตกตามที่ชุมชนมีความต้องการ

เครื่องประกอบพิธีกรรมแหวนอาหะจุน

๑. การจัดเตรียมสถานที่ประกอบพิธีกรรมแหวนอาหะจุนของชาวไทยกูย จะมีการจัดเตรียมสถานที่ คือ ลานวัดโพธิ์ศรีธาตุ ที่เป็นจุดบริเวณที่ตั้งปราสาทโบราณ ที่มีชื่อเรียกว่าปราสาทวัดโพธิ์ศรีธาตุ เป็นจุดที่จะทำการบวงสรวงเช่น ไหว้บูชาจะมีที่ลาดปูนโดยรอบ ปราสาทที่สามารถวางเครื่องเช่นไหว้ได้ ในบริเวณปราสาทโพธิ์ศรีธาตุนี้จะมีพระพุทธรูป ทั้ง ๗ ปาง วางอยู่โดยรอบ และมีพระพุทธรูปวางตั้งอยู่บนปราสาทด้วย แต่สิ่งที่ชาวไทยกูยให้ความเชื่อถือนั้น คือวิญญาณที่รักษาปราสาทแห่งนี้ ที่เรียกโดยรวมตามวัฒนธรรมของชาวไทยกูยว่า อาหะจุน นั่นเอง การเรียกนี้เป็นสัญลักษณ์แทนวิญญาณ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีการจัดเตรียมเครื่องสังเวยเทวดาและเจ้าที่ มีชั้นครูบูชาอาจารย์ที่จะประกอบพิธีกรรม

๒. เครื่องประกอบพิธีกรรมแหวนอาหะจุนของชาวไทยกูย บ้านโพธิ์ศรีธาตุนี้ ประกอบด้วยข้าวสวยที่รองด้วยใบขนุน ดอกไม้ ๑ คู่ หมากพลู ๒ คำ บุหรี่ ๑ คู่ เทียนจุด ๒ เล่ม จุดรูป ๓ บ้าง ๕ บาง ๙ บาง อาหารคาว เช่น ปลาบั้ง ไข่ต้ม หมูปิ้ง ของหวาน เช่น ขนมนางเล็ด เหล้าขาว ผลไม้ ขนมข้าวต้ม

วาระประจำปีในวัฒนธรรม ประเพณีการประกอบพิธีกรรมเดือน ๕ เมษายน มีวัฒนธรรมประเพณีในการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญของชาวไทยกูยมีดังนี้

มีวัฒนธรรมประเพณีหนึ่งของชาวไทยกูยที่ได้ให้ความสำคัญอีกประเพณีหนึ่งคือเก็บดอกไม้ไหว้พระธาตุปราสาทโบราณพันปีมีจัดขึ้นในเดือน ๕ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๕ ของทุกปี

ที่มาของภาพ, ผศ. กฤษณันท์ แสงมาศ ,๑๓ เมษายน ๒๕๖๐.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

วาระประจำปีในการประกอบพิธีกรรมเดือน ๖ พฤษภาคม มีวัฒนธรรมประเพณีในการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญของชาวไทยกุยคือ

ขึ้น ๘ ค่ำเดือน ๖ ในรอบปีจะมีการประกอบพิธีกรรมแห่บุญบังไฟ ของชาวไทยกุยที่มีความเชื่อว่าเป็นการขอฝนและเป็นการเริ่มต้นตามจันทรคติในการเริ่มการเกษตรจึงมีการขอฝนและเป็นการบูชาต่อพญาแถน

วาระประจำปีในการประกอบพิธีกรรมเดือน ๖ พฤษภาคม มีวัฒนธรรมประเพณีในการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญของชาวไทยกุยคือ

อีกอย่างหนึ่งคือขึ้น ๘ ค่ำเดือน ๖ ในรอบปีจะมีการประกอบพิธีกรรมแห่นาหะจุยรอบที่ ๒ ตามฐานคตินี้เพื่อบูชาดวงวิญญาณเทพารักษ์ของชาวไทยกุยเพื่อขอความอุดมสมบูรณ์ในการเกษตร การทำไร่ การทำสวนด้วย

วัฒนธรรมประเพณีการแห่นาหะจุยของชาวไทยกุยที่กล่าวมาข้างต้นที่ประกอบด้วย วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรมที่ประกอบด้วย เช่น การแห่นาหะจุย การแห่ทรายเข้าวัด การเก็บดอกไม้ไหว้พระธาตุ การแห่บังไฟ และการแห่นาหะจุยรอบ ๒ ถือได้ว่า วัฒนธรรม ประเพณี ของชาวไทยกุย เป็นวัฒนธรรมพิธีกรรมที่ชาวไทยกุยได้ปฏิบัติและยึดถือกันมาเป็นเวลาช้านาน

กลุ่มชุมชนชาวไทยกุยที่มีการประกอบพิธีกรรม

บ้านโพธิ์ศรีธาตุ ตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ (ใสอาณาเขตพื้นที่/กลุ่มชาวไทยกุย)บ้านโพธิ์ศรีธาตุตั้งขึ้นมาเมื่อ (สัมภาษณ์ นายเลี่ยม ทองดาษ,๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐) ณ หมู่ที่ ๙ ตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ โดยกลุ่มอพยพชุดแรกอพยพออกมาจากบ้านต่างมาง มีประมาณ ๓ หลังเรือน มีการเรียกชื่อหมู่บ้านว่าบ้านต่างมางเล็ก(เสาระต่างมางแกต)เพราะคนส่วนใหญ่ย้ายมาจากบ้านต่างมางเดิม(บ้านต่างมางใหญ่/เสาระต่างมางฟัด)มีระยะทางห่างกันประมาณ ๑ กิโลเมตรครึ่ง ได้มีการจับจองครอบครองพื้นที่ด้วยการถากถางพื้นที่ป่ามาเป็นที่ยึดประกอบอาชีพทำมาหากิน ทำไร่ ทำนา ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ จากแรกเริ่มเพียง ๓ หลังคาเรือนก็มีชาวบ้านย้ายเข้ามาจับจองพื้นที่เพิ่มมากยิ่งขึ้นจนถึงปัจจุบันปี ๒๕๖๐ มีถึง ๙๔ หลังเรือน จำนวนประชากร ๔๕๙ คน มีพื้นที่อยู่อาศัย ๑๐๕ ไร่ พื้นที่สาธารณะประโยชน์ ๓ ไร่ ๓ งาน พื้นที่ทำกินหรือประกอบอาชีพ ๘๐๐ ไร่ อาชีพหลักและส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ เป็นชุมชนที่พูดภาษากุย มีวัฒนธรรม ประเพณี คติความเชื่อของกุย มีวัดบ้านโพธิ์ศรีธาตุและพระธาตุโบราณเก่าแก่เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ เอาไว้ประกอบพิธีกรรมความเชื่อและศรัทธาของชุมชน ยามเมื่อถึงเทศกาลบุญ ประเพณีต่าง ๆ หรือแม้แต่เอาไว้เช่นไหว้ขอพรขอความสุข ความเจริญและความปรารถนาเพื่อความสำเร็จที่ตนเองศรัทธา เชื่อถือและต้องการ ปรากฏว่าได้ในสิ่งที่ตนเองอธิษฐานสมใจ นอกจากนั้นก็ยังมีโรงเรียนบ้านต่างมาง ซึ่งเป็นโรงเรียนของชุมชน ขนาดกลาง เปิดสอนให้เด็กและเยาวชนถึงระดับประถมศึกษาตอนปลาย สังกัดเขตการศึกษาชั้นพื้นฐานเขต ๑ เป็นสถานเพาะบ่ม ทางการศึกษาให้แก่เด็กในชุมชนชาวไทยกุย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาประเพณีการแหวนอาหะจยของชาวไทยภูยกย อำเภอลำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ เป็นการศึกษในเรื่องความเชื่อ พิธีกรรมของชาวไทยภูยกยที่มีต่อ อาหะจย ในฐานคติความเชื่อทางวัฒนธรรมมาแต่ดั้งเดิมโบราณจนถึงปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่าพิธีกรรมแหวนอาหะจยของชาวไทยภูยกยบ้านโพธิ์ศรีธาตุ มีความเชื่อในเรื่อง วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในปราสาทวัดโพธิ์ศรีธาตุ วัตถุประสงค์ของการบูชา เพื่อฝนฟ้าที่ตกต้องตามฤดูกาล ความอุดมสมบูรณ์ สุขภาพร่างกายแข็งแรง เป็นวัฒนธรรมความเชื่อชาวไทยภูยกยที่มีความต้องการอย่างหนึ่งของมนุษย์และสิ่งมีชีวิต และมีความเชื่อว่ามีเทพคือผู้วิเศษที่สถิตอยู่ในปราสาทโบราณ ความคาดหวังของกลุ่มชนชาวไทยภูยกยนี้ มีความต้องการในชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่ยังมีความเชื่อกับสิ่งเหนือธรรมชาตินั้นยังพึ่งพิงอำนาจภายนอกจากสิ่งเหล่านี้อยู่ ความเชื่อจึงเกิดจากมนุษย์ที่มีวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่นน่าจะมาจากพิธีกรรมบางอย่างที่สามารถเพิ่มพูนความเป็นมงคลได้ ฉะนั้นความจำเป็นในการประกอบพิธีกรรมบูชาปราสาทโบราณ หรือ แหวนอาหะจย จะมีการประกอบพิธีกรรมหนึ่งก่อนลงทำการเพาะปลูก เพื่อความอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นประโยชน์ของพิธีกรรมการแหวนอาหะจยเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของชาวไทยภูยกยทำให้เกิดผลคุณค่าทางจิตใจคือ ได้เกิดความสบายใจ และผลของพิธีกรรมทำให้เกิดมีความสามัคคีกันระหว่างในครอบครัวและชุมชน มีการให้ความสำคัญกับผู้เฒ่าในชุมชน เกิดประเพณีวัฒนธรรม ที่มนุษย์มีจิตใจที่งดงาม ที่ผู้คนมีให้ต่อกัน สิ่งเหล่านี้เป็นวัฒนธรรมที่โลกไม่ได้สร้างขึ้นมามีแต่ มนุษย์ผู้มีจริยธรรม และภูมิปัญญาเท่านั้นที่สามารถสร้างสิ่งเหล่านี้ได้ ดังนั้น สิ่งเหล่านี้มีค่าในสายตาของผู้ศึกษาและมีคุณค่าทางสังคม

เอกสารอ้างอิง

- สมพร เกษมสุขจรัสแสง.การผสมทางวัฒนธรรมของลาวโขงหรือ ไทยโขง.มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์. ๒๕๒๖.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.๒๕๔๖.
- Richard Lawrence, Unlock Your Psychic Powers ศาสตร์แห่งพลัง, แปลโดย สมชาย สัมฤทธิ์ทรัพย์ , กรุงเทพมหานคร : มาสเตอร์ พริ้งดิ่ง.๒๕๔๒.
- Denny sergeant.Global Ritualism.พิธีกรรมของโลกแปลโดยทิพย์อาภา(นามแฝง), (กรุงเทพมหานคร : บริษัท จูนพับลิชชิ่ง จำกัด.๒๕๔๒.
- พระเตียรวิทย์ อุตตสนโตะ (ไอชาวัฒน์). “การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง : กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”,ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๘.
- พระมหาหมวด สุภกธโม.“ศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความเคารพในพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.๒๕๔๗.
- ศิริพร สุเมธรัตน์.ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์.คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ . สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.โรงพิมพ์ ส. พันธุ์เพ็ญ .๒๕๓๕.
- พรพรม ชลรัตน์. “อภิปรายในความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์ในนครศรีธรรมราช”. วิทยานิพนธ์ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.๒๕๔๔.
- นภาพารี นำบุญพลและอมรรัตน์ จันทร์เพ็ญสว่าง. จิตวิทยาศาสนา และความเชื่อและความจริง กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กองทุน ปี. ทราเวน.๒๕๓๗.

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

พระครูปฐมสังฆการ (สุพรรณ ฐิตปถโม).ศึกษาวិเคราะห์แนวคิดเรื่องการต่ออายุในทางพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุในจังหวัดสุรินทร์. **ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา .บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.๒๕๕๔.**

สุนทร ฌ รังสี. **ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๕.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.๒๕๕๒.**

दनัย ไชยโยธา. **ลัทธิ ศาสนา และระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น**. พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์. ๒๕๓๘.

วิลาสินี ศรีนุเคราะห์. “ปันใจล : กรณีศึกษาพิธีการไหว้ครูเพื่อสืบทอดพิธีกรรมอันเนื่องมาจากความเชื่อของชาวไทยเขมรสุรินทร์”. **รายงานการวิจัย. คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสุรินทร์.๒๕๕๓.**

พระมหาวิระ สุขแสง. “มะมั่วด : พิธีกรรมและความเชื่อของกลุ่มคนพูดภาษาเขมรถิ่นอำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์”, **การค้นคว้าอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.๒๕๕๐.**

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

๑. นายวัน ทองดาษ (ผู้ประกอบพิธีกรรม/ท้าวเจ้า),
๒. นายเลี่ยม ทองดาษ (ปราชญ์ชาวบ้าน)
๓. นายเภา แสงอุ่น (ผู้ใหญ่บ้าน)
๔. นายประภาส ทองดาษ (รองนายกองค์การบริหารตำบลเกาะแก้ว)
๕. นายประสงค์ แสงอุ่น (สอบต.บ้านโพธิ์ศรีธาตุ)
๖. นายบุญโฮม แสงมาศ (เกษตรปลูกมะนาว)
๗. นางสาวสุรัตน์ ทรงมณี (ประธานกลุ่มทอผ้าไหม)
๘. นางเตียง ศรีทธาธรรม (ประชาชนทั่วไป)
๙. นางสมใจ บัวทอง (แม่ค้า)
- ๑๐.นางขาว ดัชฎยาวัตร (กลุ่มผู้ทอผ้าไหม)
๑๑. นายหอม บุญญา (บุคคลทั่วไป)

สัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏในเครื่องบูชาพิธีกรรมแกลมอของชาวไทยกุย

The Holy Symbolic which represented by KallmorRitual of Thai-Kui people in Surin Province

ดร.ยโสธรา ศิริภาพระภากร³⁶

พระธรรมโมลี,ดร³⁷

ดร.วัน สุวรรณพงษ์³⁸

Ton_Samroeng@hotmail.com

บทคัดย่อ

สัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏในเครื่องบูชาพิธีกรรมแกลมอของชาวไทยกุย เป็นเครื่องหมายแทนบรรพบุรุษ ความเชื่อและพิธีกรรมแกลมอเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิม ที่ชาวไทยกุยยังรักษาไว้ โดยการสืบทอดทางพิธีกรรมตามวาระประจำปี การศึกษานี้เพื่อศึกษาถึงสัญลักษณ์ที่ปรากฏในเครื่องบูชาในพิธีกรรมแกลมอ เพื่อหาคุณค่าที่ซ่อนอยู่ในเครื่องบูชาถึงความเชื่อ ที่ตนมีต่อบรรพบุรุษโดยผ่านเครื่องบูชาชาวไทยกุยได้ให้ความสำคัญกับพิธีกรรมนี้มาก โดยโครงสร้างทางพิธีกรรมจะมีเครื่องที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ที่แสดงสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นอัตลักษณ์โดยผ่านเครื่องบูชา โดยฐานคติตามความเชื่อนั้นเพื่อเชื่อมต่อสื่อสารกับวิญญาณของบรรพบุรุษ สัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์นี้จึงถูกใช้ในพิธีกรรมโดยมีการรับสืบทอดมาหลายยุคสมัย สัญลักษณ์ที่ปรากฏในพิธีกรรมแกลมอนี้ถือว่ามีความศักดิ์สิทธิ์มาก เป็นที่สถิตของวิญญาณบรรพบุรุษด้วย ผลของการศึกษาพบว่า ที่ชาวไทยกุยมีความเชื่อในพิธีกรรมแกลมอมากโดยมีสัญลักษณ์เครื่องบูชาในพิธีกรรมว่าเป็นสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์เชื่อว่าวิญญาณบรรพบุรุษที่ตายไปแล้วยังมาสถิตอยู่ และสามารถให้การคุ้มครองครอบครัวให้มีความเจริญความสุขได้ ตามวัฒนธรรมของชาวไทยกุยจึงมักจะสร้างหิ้งบูชาไว้ที่ห้องใดห้องหนึ่งเพื่อกราบไหว้บูชา ในปีหนึ่งๆจะมีการเซ่นไหว้แก่ผีบรรพบุรุษเพื่อความเป็นมงคลแก่ตนและครอบครัวตามสายตระกูล และเครื่องประกอบในพิธีกรรมที่นำมาบูชาในพิธีแกลมอ แสดงถึงอัตลักษณ์ที่ชาวไทยกุยยังคงรักษาไว้โดยผ่านพิธีกรรมเพื่อการบูชาด้วย

คำสำคัญ: สัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์, พิธีกรรมแกลมอ, ชาวไทยกุย

Abstract

The symbolic which are represented by the Kallmor Ritual are ancient symbolic from the past which Thai-Kui people have preserved as an annual ceremony for long time ago until nowadays. This article aims to present the symbolic and values which are represented by Kallmor Ritual from ancestor of Thai-Kui people in Surin province, the structure and materials in the ritual which are the holy and identity symbolic. Thai-Kui people have base belief of supernatural that why these materials are for connect to the spirit of an ancestor which these symbolic came from, using and the place for Holy

³⁶รองผู้อำนวยการสำนักงานสำนักปฏิบัติจังหวัดสุรินทร์แห่งที่ ๒ วัดป่าโยธาประสิทธิ์ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๐๐๐

³⁷รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

³⁸อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

Spirit to stay in. The result of the study were that Thai-Kui have the belief in Kallmor Ritual which are the base of the symbolic form, it is a holy symbolic and the house of the Holy Spirit and protect and give a happiness to their family and the materials in the Kallmore ritual represented to the identity of Thai-Kui people.

Keywords: Holy symbolic, Kallmor Ritual, Thai-Kui people

บทนำ

การประกอบพิธีกรรมที่เกิดขึ้นมากมาย หลากอย่าง ตามที่เราได้ศึกษามาจากประวัติศาสตร์โดยส่วนมากนั้น จะมีความเข้าใจว่าศาสนาพราหมณ์-ฮินดู นั้นเป็นศาสนาที่มีพิธีกรรม มากมายหลายอย่างและปรากฏมีเทพเจ้าหลายองค์ องค์หนึ่งก็มีหลายปาง แต่ละปางก็แบ่งกันทำหน้าที่ ตามที่ต่างๆมากมายที่ปรากฏในคัมภีร์ของทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แม้นในพระพุทธศาสนา ก็ยังปรากฏ พิธีกรรม ความเชื่อกับสิ่งเหล่านี้เช่นกัน คือ การทายอวัยวะ ทายนิมิต ทายอุปบาท ทำนายฝัน ทำนายลักษณะทำนายหนูกัดผ้า ทำพิธีบูชาไฟ ทำพิธีเบิกแว่นเวียนเทียน ทำพิธีชดแลงบูชาไฟ ทำพิธีชดรำบูชาไฟ ทำพิธีชดข้าวสารบูชาไฟ ทำพิธีเติมเนยบูชาไฟ ทำพิธีเติมน้ำมันบูชาไฟ ทำพิธีเสกเป่าบูชาไฟ ทำพิธีกรรมด้วยโลหิต เป็นหมอดูอวัยวะ ดูลักษณะพื้นที่ ดูลักษณะที่ไรนาเป็นหมอปลุกเสก เป็นหมอผี เป็นหมอลงเลขยันต์คุ้มกัน บ้านเรือน เป็นหมองู เป็นหมอยาพิษ เป็นหมอแมลงป่อง เป็นหมอรักษาแผลหนูกัดเป็นหมอทายเสียดงก เป็นหมอทายเสียดงก เป็นหมอทายอายุ³⁹ สิ่งเหล่านี้ได้ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเช่นกันหากแต่เป็นสิ่งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านทรงไม่อนุญาตให้พระภิกษุกระทำ ความเชื่อในพิธีกรรมทั้งหลายเหล่านี้เป็นความเชื่อที่เข้ามาในระบบความเชื่อของสังคมไทยพุทธมีรากฐานมาจากความเชื่อผีที่สืบต่อกันมานานและมีผลต่อวิถีชีวิตของคนไทย ทำให้เกิดวัฒนธรรมนับถือผีหรือวิญญาณบรรพบุรุษ เช่น ผีปู่ย่า ผีฟ้าผีเมืองผีบ้านผีเจ้าที่เจ้าทาง ผีประจำ⁴⁰ และเกิดการผสมผสานกันจนกลายเป็นแบบแผนหนึ่งของวัฒนธรรมในสังคมไทย พระพุทธศาสนาจะเกี่ยวข้องกับความเชื่อของประชาชนในสังคมและความเชื่อ นั้นมีอยู่ไม่น้อยที่เกี่ยวกับไสยศาสตร์ผีสงเวทดาและการเข้าทรงด้วย⁴¹ กลุ่มชาวไทยเคยได้มีความเชื่อและพิธีกรรมหนึ่ง เช่นเดียวกัน นั่นคือ พิธีกรรมแกลมอ ซึ่งในระเบียบพิธีกรรมนั้นจะมี เครื่องที่จำต้องใช้ในพิธีกรรมหลายอย่าง และแต่ละอย่างล้วนมีความหมาย คำสอน คติ ความเชื่อ และศักดิ์สิทธิ์อยู่ในเครื่องที่จำต้องและเฉพาะการประกอบพิธีกรรม เพื่อการสื่อสาร เชื่อมต่อในต่างมิติ ที่เรารู้กันนั้นคือ มิติทางวิญญาณนั่นเอง คุณค่า ของพิธีกรรมและที่มาของความเชื่อกลางที่อาจปรากฏอยู่ในเครื่องที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมที่เราต้องมองข้าม หรือสงสัย หรืออาจไม่รู้ความหมายว่า ทำไมอย่างไร และเพื่ออะไร เป็นต้น ผู้ศึกษาได้พยายามรวบรวมข้อมูลนี้เพื่อศึกษาถึงสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏในพิธีกรรมแกลมอของชาวไทยเคย เพื่อหาคุณค่าที่ซ่อนอยู่ในสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏในพิธีกรรมนั้น ว่ามีความสำคัญ มีที่มาอย่างไร และได้บอกให้เราว่าสัญลักษณ์มีความสำคัญในด้านใดบ้าง เพื่อให้ผู้ที่จะต้องการต่อยอดความคิดในสิ่งเหล่านี้ เพื่อทำการศึกษาต่อไป ให้เต็มรูปแบบอันมีความสำคัญยิ่งในภายหน้า เพื่อให้เราได้เกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งที่สมควรต้องเข้าถึงในทุกๆพิธีกรรมทุกๆความเชื่อ อย่างเพียงหาเหตุผลว่าจริงหรือไม่ แต่ควรมีความเข้าใจว่าทำไมจึงเกิดความเชื่อเช่นนั้นเพราะอะไร และทำไมเป็นต้น

วัฒนธรรม ประเพณี ชาวไทยเคย

ด้านวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรมของชาวไทยเคยจะประกอบด้วย การเกิด การแต่งงาน การตาย การขึ้นบ้านใหม่ พิธีกรรมแกลมอ ความเชื่อเรื่องศาลปู้ตา การทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา ชาวไทยเคยจะมีวัฒนธรรมความเชื่อ ดังนี้

³⁹ที. ส.อ.(ไทย),๑/๑/๑๑.

⁴⁰วิชาการณ์ แสงมณี,ผีในวรรณคดี.(กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร.๒๕๓๖).หน้า ๓๑-๓๒.

⁴¹วิรัช นิการวรรณ,การเข้าทรงและร่างทรง.(กรุงเทพมหานคร: โอ เอสพริ้นติ้ง เฮาส์.๒๕๓๓).หน้า ๒๐.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

การเกิด ในสมัยโบราณการเกิดเป็นสิ่งที่น่ากลัวมากเพราะผู้หญิงจะมีบุญมีวาสนานั่นวัดกันตรงที่คลอดบุตรแต่ละครั้งเพราะชาวไทยภูมียึดถือความเชื่อที่ว่า “การคลอดบุตรเปรียบเสมือนการนั่งเรือข้ามทะเลไม่รู้ว่าจะมีคลื่นหรือพายุพัดเรือให้ล่มจมน้ำเมื่อใดหาเรือไม่ขึ้นแสดงถึงความตาย มีการปฏิบัติตนในช่วงการตั้งครรภ์ไม่ว่าจะเป็นข้อชะล่า การปฏิบัติตนในแต่ละวัน เช่น ห้ามออกนอกบ้าน ๓ เวลา คือ ตีห้าเที่ยงตรงและหกโมงเย็น ชาวไทยภูมียึดถือว่าเวลานี้เป็นเวลาที่มีผออกหากิน ถ้าจำเป็นจริงๆ ให้แต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำคลุมศีรษะด้วยสีดำ เพราะผีจะเข้าใจว่าเป็นพรรคพวกเดียวกับผีเอง การไปเยี่ยมบ้านสามีต้องแต่งกายด้วยผ้าชิ้นใหม่เหน็บเต้าปูนตรงชายพกของผ้าสิ้นซึ่งเป็นการป้องกันแท้งลูก หลังกินข้าวในแต่ละมื้อต้องเสกผ้าถุงไปมาเพื่อให้คลอดง่าย บุตรแรกเกิดจะใช้เศษผ้าสิ้นใหม่ที่เก่าเป็นผ้าอ้อมคลุมตัวทารก เพราะถือว่าเป็นสิริมงคลสำหรับตัวทารกด้วยสมัยก่อนคลอดเองตามธรรมชาติ เสียเลือดมากจำเป็นต้องทำให้ร่างกายอบอุ่นโดยการอยู่ไฟและกินยาสมุนไพรโดยเอารากไม้หรือแก่นไม้มาต้มดื่มเพื่อให้ร่างกายเกิดความอบอุ่นและการรักษาพยาบาลบุตรและตัวแม่เองได้แก่ขณะตั้งครรภ์ในการออกนอกบ้านไปทำงานต้องแต่งกายด้วยชุดดำ ซึ่งเป็นสิ่งที่กลมกลืนกับธรรมชาติ

การแต่งงานเราจะพบว่าการทำงานของชาวไทยภูมียึดถือธรรมเนียมปฏิบัติชาวไทยภูมียึดถือธรรมเนียมปฏิบัติสองคนหรือแต่งงานช้า ฉะนั้นการแต่งงานจึงจำเป็นต้องเลือกเนื้อคู่ที่ถูกต้องกับตำราพร้อมกับในวันแต่งงานจำเป็นต้องมีการแต่งกายที่เป็นมงคล ไม่ว่าจะเป็นตัวเจ้าบ่าว เจ้าสาว เพื่อนเจ้าบ่าวเจ้าสาว พร้อมทั้งญาติ ในการไปขึ้นบ้านเจ้าบ่าวจะมีพิธีไหว้ผีไหว้บรรพบุรุษ โดยเจ้าสาวจะเตรียม เสื้อผ้าใส่หรือผ้าสไบไปไหว้พ่อสามีสามี หลังจากนั้นจึงนำไปไหว้ญาติผู้ใหญ่ เช่น พี่ ป้า น้า อา เป็นต้น ญาติๆ จะรับไหว้และผูกข้อมือพร้อมเงินเป็นค่าทำขวัญลูกสะใภ้หรือหลานสะใภ้เพื่อเป็นสิริมงคล เพราะครั้งหนึ่งในชีวิตคนเราที่เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อก็คือการแต่งงานนั่นเองสรุปความเชื่อความเชื่อในงานแต่งงานของชาวไทยภูมียึดถือความเชื่อและเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษและรักเดียวใจเดียว

การตายจะมีความเชื่อเกี่ยวกับการแต่งกายให้กับคนตายโดยใช้ชุดสีดำ ใช้ผ้าคลุมศพด้วยผ้าไหมลายควบ เพราะมีความเชื่อที่ว่าถ้าศพไม่มีผ้าคลุมศพจะได้ขึ้นสวรรค์ การที่จะทำผ้าคลุมศพได้นั้นชาวไทยภูมียึดถือให้บุตรสาวคนเล็กเป็นผู้ขอผ้าคลุมศพเก็บไว้ให้พ่อแม่เมื่อยามแก่เฒ่าหรือเสียชีวิต⁴²บ้านไหนมีคนตาย จะมีพิธีเช่นผีเพื่อบอกกล่าวให้ช่วยดูแลวิญญาณผู้ที่ตายให้อยู่อย่างสุขสบาย ส่วนบุตรหลานจะแต่งกายด้วยชุดสีดำทุกคนเพราะมีความเชื่อที่ว่าสีดำเป็นสีที่เป็นมงคล มีความมั่นคง ความอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นงานศพจึงจำเป็นต้องแต่งกายด้วยสีดำ

การขึ้นบ้านใหม่ชาวไทยภูมียึดถือการประกอบพิธีคล้ายกันทั้งนี้เนื่องจากมีบรรพบุรุษมาจากสายเลือดเดียวกันส่วนใหญ่เป็นญาติสนิทกัน ในการสร้างบ้านแต่ละหลังจึงมีความสำคัญยิ่ง ก่อนที่จะมีพิธีปลูกบ้านต้องหาฤกษ์ยามที่ดี มีข้อชะล่า ทั้งนี้ที่อยู่อาศัยเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต้องอาศัยอยู่ตลอดชีวิต เป็นมรดกตกทอดแก่บุตรหลาน ข้อชะล่าที่สำคัญได้แก่ ๑) ห้ามทำบันไดหันหน้าไปทางทิศตะวันตก มีความเชื่อว่าจะทำให้เจ้าของบ้านตกต่ำอาจจะเป็นเบี้ยล่างของคนอื่น ๒) บันไดบันไดจะต้องเป็นเลขคี่ เช่น ๕ ๗ ๙ ห้ามเป็นเลข คู่ เพราะเลขคู่คือบันไดบ้านของผี⁴³ ๓) การขุดหลุมใส่เสาบ้าน ในหลุมทุกหลุมจะใส่ใบพะเนา เหยี่ยว ใบเงิน ใบทอง ต้นบัว ใบคูณ และไม้มงคลอื่นๆ เป็นจำนวนเลข ๙ เชื่อว่าเป็นเลขมงคล ค้า คุณก้าวหน้าตลอดไป ๔) เจ้าของบ้านต้องหาอาหารที่ดีให้ช่างสร้างบ้านได้รับประทานจนกว่าจะสร้างบ้านแล้วเสร็จเชื่อว่าเจ้าของบ้านจะได้ยุดีมีสุขร่ำรวยและอยู่ดีกินดีตลอดไป ๕) ในวันขึ้นบ้านใหม่ห้ามฆ่าหมู เพราะเชื่อว่าหมูมีมันมากทำให้สิ้นเงินทองจะสิ้นไหลออก ให้ฆ่าได้เฉพาะสัตว์เล็ก เช่น ไก่ กบ ปลา สำหรับเจ้าของบ้าน ญาติผู้ใหญ่แขกที่ได้รับเชิญจะต้อง

⁴²อุษา หม้อทอง, การนับถือของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยภูมียึดถือในประเทศไทยและส่วยในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว, โปรแกรมวิชาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่นมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๕๗), หน้า ๘๗-๙๐.

⁴³อุษา หม้อทอง, การนับถือของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยภูมียึดถือในประเทศไทยและส่วยในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว, (โปรแกรมวิชาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๕๗), หน้า ๑๑๖.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

แต่งกายให้สุภาพเรียบร้อย สวยงาม ประดับประดาด้วยของมีค่า เช่น เงิน ทอง เสื้อผ้า เป็นชุดใหม่หรือเก่าก็ได้แต่ต้องสะอาดเรียบร้อยโดยเฉพาะเจ้าของบ้านต้องสวยที่สุดเพราะเชื่อว่าเป็นการสิริมงคลเรียกโชคลาภเข้าบ้าน

ชาวไทยภูมียึดความเชื่อในพิธีกรรมกล่อม เป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ชาวไทยภูมียึดความเชื่อว่ามีผีที่ทำหน้าที่ติดต่อสื่อสารกับผีบรรพบุรุษ ทั้งผีบรรพบุรุษที่เป็นผู้หญิงและผู้ชายในสายตระกูลหนึ่งจะมีในตระกูลนั้นๆ อยู่หนึ่งคนซึ่งจะต้องมีผู้สืบเชื้อสาย

ความเชื่อเรื่องศาลปู่ตา ความเชื่อที่สำคัญอีกอย่างของชาวไทยภูมียึดความเชื่อเรื่องศาลปู่ตา(หะจิว หรือ ยะจิว) ที่มีรูปปั้นเป็นสัญลักษณ์ ชาวบ้านจะประกอบพิธีเช่นไหว้คือ การเซ่นปู่ตาในเดือน๓และเดือน๖ เพื่อความเป็นสิริมงคลและขจัดปัดเป่าสิ่งที่ไม่ดีงามทั้งหลายให้พ้นไป ในเดือน๖ จะเซ่นไหว้ขอฝนให้ถูกต้องตามฤดูกาลในเดือนสามเช่นไหว้เพื่อขอขอบคุณปู่ตาที่ตกลงบันดาลให้ได้ข้าวปลาอาหารพืชผลที่สมบูรณ์

ความเชื่อในพิธีกรรมกล่อมของชาวไทยภูมียึด

ความเชื่อในพิธีกรรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือในหลักการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือในคำสอนหรือในบุคคลหรือการยึดถือในสิ่งที่เชื่อว่ามีอำนาจเหนือมนุษย์หรือธรรมชาติของบุคคลกลุ่มชนหรือสังคม เช่น ชาวไทยภูมียึดความเชื่อเกี่ยวกับผีหมอ⁴⁴ความเชื่อในทัศนคติ ความคิด ในการที่จะยอมรับและยึดถือสิ่งที่ ได้รู้ ได้เห็น โดยไม่ต้องการเหตุผลมาอธิบายและไม่จำเป็นว่าสิ่งที่เชื่อนั้นจะมีหลักฐานหรือไม่มีหลักฐานเป็นการยอมรับต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง⁴⁵โดยนัยยะความเชื่อนั้นอาจมาจาก สิ่งที่เกิดจากความหวาดกลัวภัยธรรมชาติระยะแรกๆ ของมนุษย์ต่อมาที่มีความหวาดกลัวเรื่องวิญญาณของบรรพบุรุษและผู้กล้าหาญในชุมชนของตนที่ล่วงลับไปแล้ว เมื่อเกิดความหวาดกลัวในสิ่งเหนือธรรมชาติจึงต้องมีการบวงสรวงเซ่นไหว้บูชาซึ่งความเชื่อเหล่านี้ยังยึดถืออยู่ คือเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่คนในชุมชนนั้นยึดถืออยู่⁴⁶และเป็นส่วนประกอบซึ่งประชาชนให้ความสนใจมาก และพยายามปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดพิธีกรรมบางอย่างอาจมีลักษณะผสมผสานระหว่างศาสนาและไสยศาสตร์หรือมีส่วนประกอบของหลายศาสนาผสมกันทั้งในด้านความเชื่อและการปฏิบัติหรือการประสานความเชื่อต่างๆ เข้าด้วยกันจนเกือบจะเป็นเนื้อเดียวกัน⁴⁷

พิธีกรรม หมายถึง การบูชา แบบอย่างหรือแบบแผนต่างๆ ที่ปฏิบัติในทางศาสนา⁴⁸ เป็นคำบัญญัติของการประกอบพิธีการต่างๆ คำว่า พิธีการ (Rite) หมายถึงพิธีตามประเพณีทางศาสนาหรือในโอกาสสำคัญ พิธีกรรมจะก่อ

⁴⁴โสธธรา ศิริภาพระภากร, “ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการเข้าทรงของชาวพุทธ : กรณีศึกษาบ้านศาลาสามัคคี ตำบลบ้านขบ อำเภอสองขัน จังหวัดสุรินทร์”, ปรินญาพุทธศาสนมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.๒๕๕๖.หน้า ๒๕.

⁴⁵พระเตียรวิทย์อดตสนโน (โอชาวัฒน์), “การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง : กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”. ปรินญาพุทธศาสนมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.๒๕๔๘.หน้า ๑.

⁴⁶ศิริพร สุเมธรัตน์, ประวัติศาสตร์ถิ่นเมืองสุรินทร์, พิมพ์ครั้งที่ ๑. (มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ : โรงพิมพ์ ส. พันธุ์ใหญ่.๒๕๕๓. หน้า ๓๗๒.

⁴⁷สมพร เกษมสุขจรัสแสง,การผสมทางวัฒนธรรมของลาวโซ่งหรือ ไทยโซ่ง.สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.๒๕๒๖. หน้า ๔๗.

⁴⁸พจนานุกรม ราชบัณฑิตยสถาน. ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.๒๕๔๒.หน้า ๗๘๘.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

อำนาจพิเศษขึ้นมาเป็นการเพิ่มพลังและสีสันอำนาจให้แก่การดำเนินชีวิต⁴⁹เป็นรูปแบบของพฤติกรรมหรือการทำพิธี⁵⁰จากการสัมภาษณ์ นายสาน สมัญญาได้กล่าวว่าคนในตระกูลที่บรรพบุรุษได้เลือกให้เป็นร่างทรง เพื่อที่จะมาเข้าทรงในแต่ละปีของฤดูกาล เช่นไหว้บรรพบุรุษนั่นเองโดยการประกอบพิธีกรรมเข้าทรงในสายตระกูลนี้เป็นการเลี้ยงดวงวิญญาณบรรพบุรุษตลอดถึงผีบ้านผีเรือน อันเป็นผู้ดูแลครอบครัวที่มีการเข้าทรงนี้เหตุเพราะคนในสายตระกูลไม่สบายเจ็บป่วยอันหมดทางที่จะรักษาได้ในทางวิทยาศาสตร์ปัจจุบันเพื่อเชิญดวงวิญญาณบรรพบุรุษมาเข้าทรงเพื่อทำนายว่าเป็นอะไร ทำผิดอะไร มีสิ่งใดที่ต้องแก้ไขและจะรักษาอย่างไร พิธีกรรม แกลมอ⁵¹ ของชาวไทยถูกเป็นพิธีกรรมที่จัดกระทำขึ้นเพื่อมุ่งเน้นการรักษาพยาบาลผู้ป่วยในระดับครอบครัวซึ่งมีการประกอบพิธีกรรมขึ้นสืบเนื่องกันมาแต่โบราณ

ขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมแกลมอของชาวไทยถูก

ความเชื่อในพิธีกรรมแกลมอนั้นเป็นความเชื่อที่ชาวไทยถูกได้รับถือปฏิบัติกันมาแต่โบราณในสังคมนั้นได้มีการสืบทอดและได้รับนับถือปฏิบัติกันมาผู้รับมานั้นอายุก็มากเพราะบางท่านได้กล่าวว่าเป็นนับถือตั้งแต่สาว ๆ แม้ปัจจุบันก็ยังปฏิบัติกันอยู่จากการสัมภาษณ์ นางจันสี ตาทอง⁵² ได้กล่าวถึงสาเหตุในการประกอบพิธีกรรมว่าในการประกอบพิธีกรรมแกลมอนั้นเป็นการเข้าทรงเพื่อสื่อกับวิญญาณของบรรพบุรุษ เทวดา อารักษ์ที่เราขอความช่วยเหลือ หรือเพื่อการรักษาเพื่อการเสียชีวิต เพื่อการทำนายทายทักเพื่อขอความคุ้มครอง ให้อยู่เย็นเป็นสุข โดยการประกอบพิธีกรรมเข้าทรงในสายตระกูลนี้เป็นการเลี้ยงดวงวิญญาณบรรพบุรุษ (เช่นไหว้ตามพิธีกรรม) ตลอดถึงผีบ้าน ผีเรือน อันเป็นผู้ดูแลครอบครัวหรือของรักษา ที่มีการเข้าทรงนี้เหตุเพราะคนในสายตระกูลไม่สบายเจ็บป่วย อันหมดทางที่จะรักษาได้ในทางวิทยาศาสตร์ปัจจุบัน เพื่อเชิญดวงวิญญาณบรรพบุรุษมาเข้าทรง เพื่อทำนาย ธรรมสอง หรือ ทำพิธีรำส่งดวงก่อน ว่าเป็นอะไรทำผิดอะไร มีสิ่งใดที่ต้องแก้ไข และจะรักษาอย่างไร เป็นต้นการประกอบพิธีกรรมแกลมอนี้ ชาวไทยถูกจะประกอบกันขึ้นในเดือน ๓ หรือ เดือน ๕ ของทุกปี บางพื้นที่มีการประกอบพิธีกรรมช่วงเช้าและบางพื้นที่จะมีการประกอบพิธีกรรมช่วงบ่ายหรือเย็นซึ่งในการประกอบพิธีกรรมนี้จะยาวไปจนถึง สว่างอีกวันในแต่ละรอบปีจะเป็นการประกอบพิธีกรรมเช่นนี้

การประกอบพิธีกรรมนี้ จะได้อธิบาย ในลักษณะของพิธีแกลมอของชาวไทยถูกถึง ๔ ลักษณะคือ

๑. วาระประจำปีกำหนดเพื่อบูชาการประกอบพิธีกรรมแกลมอของชาวไทยถูกนี้เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อบูชาครูของรักษา และดวงวิญญาณบรรพบุรุษในสายตระกูลตามวาระ ๑ ปี ที่ต้องไหว้ครู

๒. เพื่อทำสืบทอดพิธีกรรมแกลมอนี้เป็นพิธีกรรมหนึ่งเพื่อการสืบทอดทางวัฒนธรรมประเพณีเป็นการสืบทอดโดยรุ่นลูกจะต้องรับ มือ และต้องสานต่อในพิธีกรรม แทนบรรพบุรุษของตนเอง ถือได้ว่าเป็นการสืบทอดวัฒนธรรม โดยพิธีกรรมของกลุ่มคนที่ได้รับการสืบทอดกันมาแต่โบราณสู่รุ่นต่อไป

๓. เพื่อการทำนาย พยากรณ์ ในพิธีกรรมแกลมอนี้เป็นพิธีกรรมว่าด้วยการทำนายอีก พิธีกรรมหนึ่ง โดยหัวหน้ามือ เป็นผู้ทำนายในเหตุการณ์บางประการ เป็นการอาศัยอำนาจวิญญาณเข้าสู่พิธีกรรมเพื่อการทำนายด้วยประการหนึ่ง

๔. เพื่อการรักษาด้วย พิธีกรรมแกลมอ เป็นพิธีกรรมแห่งการรักษา เยียวยา ผู้ป่วยด้วย โดยโรคนี้นี้เป็นโรคที่รักษาไม่หาย อาทิเช่น มีมอมมาอยู่ด้วย มีของรักษาและไม่ดูแลปฏิบัติ ผิดผี ถูกคุณไสยศาสตร์ มนต์ดำเมื่อมีอาการดังกล่าวจะมีการประกอบพิธีกรรมไสยศาสตร์เพื่อทำการสืบทอด และรักษาเมื่อรู้หนทาง เป็นต้นเครื่องที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม อธิบายสัญลักษณ์ และความหมายกับความสำคัญที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม

⁴⁹Richard Lawrence ,Unlock Your Psychic Powers - ศาสตร์แห่งพลัง.แปลโดย สมชาย สัมฤทธิ์ทรัพย์.กรุงเทพมหานคร : มาสเตอร์พริ้งตั้ง.๒๕๕๒.หน้า๒๐๖-๒๐๗.

⁵⁰DennySergeant, Global Ritualism.พิธีกรรมของโลก. แปลโดยทิพย์อาภา กรุงเทพมหานคร : บริษัท จูนพับลิชชิ่ง จำกัด. ๒๕๕๒.หน้า ๒๙-๓๕.

⁵¹สัมภาษณ์ นายสาน สมัญญา,๒๘ เมษายน ๒๕๕๙.

⁵²สัมภาษณ์ นางจันสี ตาทอง,๒๘ เมษายน ๒๕๕๙.

เกียร์ส⁵³ (Geertz, ๑๙๖๓ : ๖) ได้มีแนวทางการศึกษาในด้านมานุษยวิทยาสัญลักษณ์ (Symbolism) ที่เน้นการตีความพฤติกรรมมนุษย์ซึ่งพยายามอธิบายพฤติกรรมมนุษย์ที่แสดงออกทางภาษาและการกระทำ กล่าวคือความคิดของมนุษย์เป็นแนวการทำงานโดยธรรมชาติและเป็นอิสระจากการกระทำของร่างกาย มีขอบเขตทางระบบความคิดมีเหตุผลในตัวเอง โดยปราศจากการบงการของร่างกาย และระบบความคิดจะเป็นตัวบงการการกระทำของคนซึ่งจะแสดงออกได้ ๒ ด้านคือด้านภาษาและด้านการกระทำซึ่งผู้ที่ต้องการสื่อความคิดของตนให้รับรู้และเข้าใจต้องจงใจใส่ความหมาย (Encode) เข้าไปในคำพูดหรือการกระทำของตน และมุ่งสื่อต่อคนที่ตนจงใจให้รับรู้ สำหรับผู้ที่จะเข้าใจความคิดของผู้อื่นได้ต้องสามารถตีความหรือถอดความหมายคำพูดหรือการกระทำของผู้อื่นได้ (Decode) ผู้สื่อความคิดและผู้รับความคิดจะเข้าใจซึ่งกันและกันได้ต้องรู้กฎวัฒนธรรมเดียวกัน หรืออยู่ในสิ่งแวดล้อมแบบเดียวกันส่วนระบบตีความพฤติกรรมคือระบบสัญลักษณ์ (Symbolism) ซึ่งหมายถึงการตีความหมายหลายชั้น ตัวแทนความหมายและตัวที่ถูกแทนความหมายอาจไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกันมากนักเป็นการแทนความหมายโดยอิสระ ฉะนั้นระบบสัญลักษณ์มาจากกระบวนการทำงานของระบบความคิดในใจของมนุษย์ซึ่งเป็นระบบนามธรรมที่ลึกซึ้งและพฤติกรรมต่างๆ ด้านของมนุษย์เป็นระบบสัญลักษณ์สัญลักษณ์ที่นำมาใช้อธิบายเป็นความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญา ที่มีปรัชญาซ่อนเร้นและคำสอน สามารถเกิดประโยชน์มากมาย การนำมาเสนอแนวคิดนี้เพื่อให้รู้ถึง ข้อสำคัญ ความสำคัญ ความหมาย สิ่งที่ต้องนำมาใช้ในพิธีกรรม แล้วทำไมจึงมีความสำคัญกับการนำมาใช้ในพิธีกรรมเช่นนี้ อธิบายเชิงความหมาย จากการสัมภาษณ์ ร่วมในพิธีกรรม เข้าสังเกตการณ์พร้อมกับต้องทำความเข้าใจให้ลึกซึ้ง ถึงจิตวิญญาณ ฉะนั้นที่ว่าทำไมเขาจึงให้ความสำคัญมากแล้วนำมาบูชาตลอดถึงเข้าสู่พิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ ด้วย ในพิธีกรรมกลมของชาวไทยภูยี่จะนำเอาเครื่องพิธีกรรมที่ใช้ในพิธีกลมของชาวไทยภูยี่ ไว้ดังนี้

สัญลักษณ์ของข่างวัฒนธรรมของชาวไทยภูยี่นับแต่โบราณมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องข่าง ทั้งเสียงข่าง ใช้ข่างเป็นพาหนะและการจับข่างมาใช้ในกิจกรรมต่างๆ ได้ สิ่งเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับนับเนื่องมาแต่โบราณทุกคนมีความเคารพข่างถือได้ว่าข่างเป็นบรรพบุรุษของตนเองหรือแทนสัญลักษณ์เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วย ข่างเป็นสัตว์สำคัญ เป็นสัตว์ใหญ่ และถือได้ว่าข่างเป็นสัญลักษณ์แห่ง

อำนาจ วาสนา หรือบารมีเมื่อได้นำมาครอบครอง หรือได้ครอบครอง เป็นต้น ปรากฏในประวัติศาสตร์มากมายที่เกี่ยวข้องกับข่างเผือก ว่าเป็นสัตว์บารมี มีอำนาจถ้าได้ครอบครอง ชาวภูยี่จึงเป็นที่รู้จักของชาวไทยนับแต่สมัยอยุธยา เป็นต้น จากการสัมภาษณ์ นางจันสี ตาทอง⁵⁴ได้กล่าวว่า ข่างเป็นสัตว์สำคัญ มีบารมีมากและมีอำนาจ จึงใช้สัญลักษณ์นำมาเป็นสัญลักษณ์เพื่อสักการบูชา และถือว่าเราชาวไทยภูยี่นับถือข่างมาแต่โบราณ อยู่กับข่าง แม้นบรรพบุรุษ พ่อแม่ ของเราก็เป็นคนเลี้ยงข่าง ได้อยู่ใกล้กิน เลี้ยงปากท้องก็เพราะมีข่าง และข่างทำงานหนักๆให้เรา เราจึงนำมาบูชาคุณนั้นและถือได้ว่าเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ด้วย เมื่อบูชาแล้วจะเกิดอำนาจ วาสนา บารมีชนะคุณไสยศาสตร์ หรือ ภูตผีต่างๆได้ สัมภาษณ์นายบุญสา คลังฤทธิ์⁵⁵ทำไมจึงต้องมีรูปข่างไว้ในพิธีกรรม นั่นก็เพราะว่า ชาวไทยภูยี่มีข่างเป็นบรรพบุรุษ เราจะลืมไม่ได้ในบุญคุณที่ข่างทำมาหากินและพึ่งพาอาศัยกัน และประการหนึ่งชาวไทยภูยี่ทุกคนนี้เปรียบเหมือนได้สืบทอดประกำข่างด้วยความหมายของประกำข่างนี้ หมายถึง ขวัญ หรืออำนาจลึกลับที่เป็นของข่างมาอาศัยอยู่ด้วย เป็นขวัญข่างตามคำเรียกขานตามความเข้าใจ แต่พอสมัยปัจจุบันนี้ ประกำข่างตามความเข้าใจนั้นคือ เชือกที่ใช้สำหรับจับข่างเป็นเส้นทำด้วยหนัง

⁵³Geertz, Clifford. (๑๙๖๓) *Agricultural Involvement : the Process of Ecological Change in Indonesia*. The Regents of the University of California.๖.

⁵⁴สัมภาษณ์ นางปริศนา ยุทธนะ,๑๒ เมษายน ๒๕๕๙.

⁵⁵สัมภาษณ์นายบุญสา คลังฤทธิ์, ๒๓มกราคม๒๕๕๙.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ควายที่มีความคงทน มีความเชื่อว่า มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ สามารถให้คุณและโทษได้ เมื่อมีประจำข้างนั้น จำเป็นต้องจัดพิธีกรรมบวงสรวง เช่นไหว้ ทุกปี สัมภาษณ์นางปริศนา ยุทนะ⁵⁶

รูปม้า รูปเส้นประจำข้าง ชุดที่เข้าสู่พิธีแกลมอ
ที่มาของภาพ : ดร.ยโสธารา ศิริภาพระภากร, ๕ เมษายน ๒๕๕๙.

สัญลักษณ์ของม้า ในสมัยโบราณนั้นการเดินทางที่ไม่มีรถในการเดินทางไกลนั้นจำต้องเดินทางกับม้าเป็นพาหนะในการเดินทางถือว่าเร็วมากในสมัยโบราณ รถทับจำศึกก็จำเป็นต้องใช้ม้าในการเดินทาง ม้าเป็นสัญลักษณ์ของการคู่ควรที่อุดมสมบูรณ์ ดังคำโบราณได้กล่าวว่ามีช้างม้า ไว้ใช้สอยจัดได้ว่าครอบแล้วบริบูรณ์แล้วถือว่าเป็นคนรวยมาก ม้าได้ใช้มาร่วมในการประกอบพิธีกรรมแกลมอ นั้น จากการสัมภาษณ์ นางทองคำ คลังฤทธิ์⁵⁷ ได้กล่าวว่า มีช้างแล้วต้องมีม้า เป็นของคู่กัน ถือว่ามีบุญบารมีมาก แล้วว่าทำไม จึงต้องนำมาประกอบเข้าสู่พิธีกรรมด้วย ก็ได้คำตอบว่า คนไทยยกถือแบบนี้มาแต่โบราณ จะทำพิธีกรรมใดที่เกี่ยวข้องกับการเล่นมอ หรือแกลมอของชาวกูยนั้นจำต้องมีช้างกับม้าเป็นของคู่กัน เพราะประวัติศาสตร์นานมาของชาวกูยนั้นถือได้ว่ามาพร้อมกับช้างม้า เป็นพาหนะในการทำกิจการต่างๆจึงถือได้ว่าเป็นบรรพบุรุษที่ชาวกูยนับถือมากที่สุด

สัญลักษณ์ของ เส้นประจำเส้นประกำนั้นทำมาจากหนังควายที่นำมาทำเป็นเชือกมีขนาดยาวมากไว้สำหรับจับช้างเพื่อนำมาฝึกหัดเพื่อใช้งาน เส้นประกำนี้มีความสำคัญเมื่อนำไปจับช้างนั้นจะมีการประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้ ด้วยเหล้าขาว ดอกไม้ ๑ คู่ เทียน ธูป ๑ คู่ ดอกไม้ขาว ๑ คู่ เพื่อบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยผ่านเส้นประกำนี้ ด้วยสัญลักษณ์นี้เองจึงเป็นที่มาของความศักดิ์สิทธิ์ของบรรพบุรุษนั้นนำไปจับช้างมาได้ เส้นประกำนี้จึงเป็นดั่งเส้นแห่งความศักดิ์สิทธิ์ที่มีความเชื่อว่า สามารถติดต่อ สื่อสารกับ ครุ หรือ บรรพบุรุษของตนเอง จากการสัมภาษณ์ นางปริศนา ยุทนะ⁵⁸ ได้กล่าวว่าเส้นประกำนี้เป็นที่สถิตของวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ โบราณใช้เชือกนี้ไปจับช้างมีการร่ายมนต์เพื่อจับช้าง เหตุใดจึงใช้เส้นประกำนี้เพื่อนำมาประกอบพิธีกรรมแกลมอ เพราะสัญลักษณ์ที่มาของเส้นประกำนั้นมีการสืบเนื่องมาจากบรรพบุรุษของชาวกูยที่รับสืบทอดพิธีกรรมแกลมอนี้ เป็นผู้เคยจับช้าง และมีช้างเป็นพาหนะ เป็นต้น

สัญลักษณ์ของ ชุดสวมใส่ชาวกูยมีชุดประจำกลุ่มของตนเองมีลักษณะเป็นการตัดเพื่อสวมใส่ในการทำงานปกติ ในการเข้าสังคม ในการไปหาญาติผู้ใหญ่ หรือ การสวมใส่เพื่อเข้าสู่พิธีกรรมแกลมอของชาวกูยนั้น เป็นการตัดชุดด้วยผ้าไหม โดยส่วนมากชายจะเป็นเสื้อแขนยาว ยอมด้วยมะเกลือให้เป็นสีดำ แล้วใส่สร้อยมัดเอวด้วยผ้าขาวม้า ผู้หญิงจะเป็นเสื้อแขนยาว หรือสั้น ใส่ผ้าถุงที่เป็นสีเขียวแก่ หรือ เขียวอมน้ำตาล ปลายของผ้าถุงจะเย็บด้วยลวดลายที่สวยงาม เป็นชุดที่ใช้สำหรับเข้าสู่พิธีกรรมสำคัญ หรือ การต้อนรับญาติผู้ใหญ่ หรืองานทางสังคมของชาวกูย พิธีกรรมแกลมอนี้ก็จัดได้ว่าเป็นพิธีกรรมที่ชาวกูยให้ความสำคัญ ซึ่งในแต่ละปีจะมีพิธีกรรมแกลมอ เพื่อการไหว้ครุ และบรรพบุรุษของตนเองด้วย ชุดในการสวมใส่นี้จะถูกนำเข้าไปเพราะถือว่าเป็นชุดชาวกูยที่ถือกันมาแต่โบราณ และเป็นชุดที่ดีและงดงามใน

⁵⁶สัมภาษณ์นางปริศนา ยุทนะ, ๑๒ เมษายน ๒๕๕๙.

⁵⁷สัมภาษณ์ นางทองคำ คลังฤทธิ์, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

⁵⁸สัมภาษณ์ นางปริศนา ยุทนะ, ๑๒ เมษายน ๒๕๕๙.

วัฒนธรรมกุญด้วย ซึ่งสัญลักษณ์การแต่งกายเพื่อเข้าสู่พิธีกรรมแกลมอของชาวไทยกุญจัดได้ว่าเป็นอัตลักษณ์อย่างหนึ่งที่สำคัญของชาวไทยกุญที่ได้้นำการแต่งกายนี้เข้าไปพิธีกรรมแกลมอเป็นอัตลักษณ์เฉพาะชาวไทยกุญ

สัญลักษณ์ของ ชุดที่ใช้เข้าพิธีกรรมจะเป็นสีดำการแต่งกายเพื่อการเข้าสู่พิธีกรรมแกลมอของชาวไทยกุญนี้ปรากฏการแต่งกายนั้นเป็นสีดำ หรือ สีเมลิ็ดมะขาม น้ำตาลแก่ ชาวไทยกุญถือว่าเป็นสีที่เป็นมงคล มีอำนาจ และสามารถสื่อกับมิติทางวิญญาณได้ และปลอดภัยจากคุณไสยศาสตร์ หรือ ภูตผีปีศาจ ด้วย สีดำถือว่าเป็นสิ่งมงคล และความอุดมสมบูรณ์ จากการสัมภาษณ์กลุ่มชาวไทยกุญบ้านหนองดุม ตำบลศรีสุข อำเภอ สำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ ว่าทำไมจึงต้องแต่งกายด้วยชุดดำด้วย จากการกล่าวมานี้ได้รับคำตอบว่า ชาวไทยกุญนี้จะเป็นกลุ่มชนที่นับถือบรรพบุรุษของตนเองมาก ไม่ว่าจะรู้ หรือไม่ก็ตามว่าท่านเป็นใคร อยู่ที่ไหน แต่ การนับถือนี้มีมาแต่เดิมโบราณแล้ว พ่อแม่พำนักถือ และการนับถือนี้ทำให้เราอยู่เย็นเป็นสุข การที่ต้องใส่สีดำนั้นก็เพื่อการสื่อสาร เชื่อมต่อ ดวงวิญญาณของผีบรรพบุรุษ สีดำนี้จึงเป็นสื่อกลางระหว่าง ภพวิญญาณและภพมนุษย์ที่ต้องการสื่อสารถึงด้วยนั่นเอง

สัญลักษณ์ของสะไบพาดบ่า ไม่ว่าชาวไทยกุญจะออกนอกบ้านไปสนทนา เจริญจิตตต่อ หรือ การเดินทางไกล หรือแม้แต่ว่าการต้อนรับ การทำบุญ เป็นการแสดง มาทางกายภาพที่ชาวไทยกุญจะแสดงออกมาด้วยสะไบพาดบ่าด้วยชาวไทยกุญถือว่าเป็นการให้เกียรติ แก่คนที่ติดต่อ งานทางสังคม งานสำคัญ กับการต้อนรับ หรือการทำบุญ และพิธีกรรมที่เป็นมงคลต่างๆ สะไบพาดบ่าได้เข้ามาเข้าสู่พิธีกรรมแกลมอ เพื่อบูชาบรรพบุรุษ หรือเป็นพิธีกรรมไหว้ครู สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ตนให้การนับถือ การเข้าไปในพิธีกรรมแกลมอชาวไทยกุญนั้นจะต้องมีผ้าสะไบพาดบ่า เป็นสัญลักษณ์ สื่อแสดงว่าตนให้ความเคารพบูชา ต่อพิธีกรรม และต่อดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ ด้วยเป็นการแสดงออกมาทางการแต่งกายอันเป็นอัตลักษณ์ของชาวไทยกุญที่กระทำมาแต่โบราณกาล

สัญลักษณ์ของ ชัน ที่ใช้สำหรับสื่อสารกับวิญญาณเข้าทรงชันเป็นส่วนหนึ่งในพิธีกรรมสำคัญคือแกลมอ เป็นพิธีกรรมเพื่อเชื่อมต่อสื่อสารวิญญาณที่จำเป็นจะต้องมีพาชนะบางอย่างเพื่อเป็นตัวเชื่อมต่อ และแสดงว่าตนเองมีความพร้อมที่จะเชื่อเชิญดวงวิญญาณให้เข้ามาในร่างกายของตนเองสัญลักษณ์การแสดงออกมานี้ ประกอบด้วย การยกขันครุฑ การนำดอกไม้ เทียน ข้าวสาร เพื่อบูชาเชื่อเชิญดวงวิญญาณ การจุดเทียนให้สว่างเพื่อสื่อว่า ผู้ต้องการเชื่อมต่อนี้มีความพร้อมแล้ว และการจุดเทียนเพื่อให้เกิดแสงสว่างนี้แสดงถึง ประตู่แห่งวิญญาณได้เปิดออกแล้ว ถ้าจะตีความไปในความหมายทางพระพุทธศาสนานั้น ชันนี้ อาจ หมายถึง รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็น ชัน ๕ ที่ทำให้วิญญาณนั้นสามารถครองได้ เมื่อแตกดับ ก็เหลือเพียง เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เท่านั้น ส่วนรูปนั้นได้แตกสลายไป ถ้าจะอธิบายในส่วนนี้ อาจเข้าใจได้ว่า วิญญาณไม่มีรูปร่าง แต่มี เวทนา (ความรู้สึก) สัญญา (ความจำได้หมายรู้) สังขาร (การปรุงแต่ง) วิญญาณ (การสัมผัสได้) ในพิธีกรรมแกลมอนี้ก็จำเป็นต้องมีรูปบางอย่างที่จะต้องแสดงออกมาเพื่อการรับรู้ว่าเป็นรูปบางอย่าง อาทิเช่น ชัน ที่ทำการเชื่อมต่อดวงวิญญาณนี้ เป็นรูปที่ประกอบด้วย ชัน (ส่วนประกอบ) ดอกไม้ (การบูชา) ข้าวสาร (ชีวิตการเกิดของชีวิต) เทียนที่จุด ให้เกิดแสงสว่าง (แสงสว่างได้เกิดขึ้นแล้ว) ส่วนเหล่านี้เป็นเครื่องประกอบที่น่าจะเป็นชันเพื่อการเข้าทรงที่สามารถให้ดวงวิญญาณนั้นสามารถเข้ามาในสังขารของคนทรงได้ ชันจึงเป็นสัญลักษณ์หนึ่งที่ชาวไทยกุญได้นำมาประกอบเข้าไปในพิธีแกลมอด้วย

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

สัญลักษณ์ของ ดอกไม้ ๑ คู่ ดอกไม้ที่นำมาเพื่อการประกอบพิธีกรรมกล่อมนี้ จะมี ๒ ลักษณะคือ ดอกไม้จำนวน ๑ คู่ นี้แสดงสัญลักษณ์ถึงการเคารพ นับถือ และเป็นการบอกกล่าวให้รับรู้ จากการสัมภาษณ์ นายบุญสา คลังฤทธิ์⁵⁹ได้กล่าวถึงบทบาทความสำคัญตามความเชื่อของชาวไทยกุยที่ได้ให้ความหมาย นั้น ดอกไม้ ๑ คู่นี้ คือ การบอกกล่าวให้รับรู้ แจ้งให้ทราบ อาทิเช่น เมื่อชาวไทยกุยจะประกอบพิธีกรรมใดๆก็ตามจะนำดอกไม้ ๑ คู่ รูป ๑ คู่ เทียนขาว ๑ คู่ จุดแล้วบอกกล่าวเจ้าแม่ธรณี เจ้าที่ เจ้าทาง และดวงวิญญาณทั้งหลายให้รับทราบ เป็นต้น แล้วการนำดอกไม้ ๑ คู่ รูป ๑ คู่ เทียน ๑ คู่ ไปบอกตามบ้านเรือนนั้น หมายถึง การบอกงานมงคล อาทิเช่น งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ หรือผูกแขน เป็นต้น เป็นสื่อบอกว่าเชิญ บอกกล่าวให้ไปร่วมงานด้วย

สัญลักษณ์ของ ข้าวสารการนำข้าวสารมาประกอบในพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ จากการสัมภาษณ์นางสี สระแก้ว⁶⁰ ได้กล่าวว่า ข้าวสารนี้ถือว่าเป็นความมั่งมี อุดมสมบูรณ์ และข้าวถือถือว่ามีความเป็นอยู่ที่ขาดข้าวไม่ได้ และข้าวนี้ก็มีวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ สถิตอยู่ นั่นคือ พระแม่โพสพ มีขวัญของพระแม่ท่านสถิตอยู่ ฉะนั้นข้าวจึงสามารถนำมารวมในพิธีกรรมต่างๆได้ เช่น เรียกขวัญผู้ป่วย บายศรีที่ต้องมีข้าว เช่นไหว้ผี หรือวิญญาณบรรพบุรุษที่ต้องมีข้าว แต่งงานที่ต้องมีข้าวโปรย ข้าวตอกแตกที่ต้องโปรยในงานศพ เป็นต้น ข้าวมีบทบาทสำคัญในพิธีกรรมต่างๆ ข้าวสารที่นำมาประกอบในพิธีกรรมกล่อม นี้เพื่อให้เป็นของมงคล เพราะท่านเลี้ยงมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ฉะนั้นจึงถือข้าวในงานสำคัญต่างๆอีกความสำคัญหนึ่งคือ ชาวไทยกุยจะถือว่าข้าวเป็นของศักดิ์สิทธิ์ ถือว่าเป็นขวัญ ที่มีพลังอำนาจที่สามารถสื่อสารกับบรรพบุรุษได้ แม้นอยู่ไกลเพียงใดก็เปรียบดังใกล้ชิดกันอยู่ตลอดเวลาด้วย

สัญลักษณ์ของ จุดตะเกียง ในสมัยก่อนประมาณ ๒๐ ปี ก่อนชาวไทยกุยเมื่อทำพิธีกล่อมนี้มักจะทำจุดตะเกียงหรือคบเพลิงเพื่อให้เกิดความสว่างในบริเวณพิธีกรรม การจุดตะเกียงในพิธีกรรมกล่อมนี้ มีความเชื่อว่าเป็นการจัดบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพราะแสงสว่างนี้ท่านจะได้รับรู้การกระทำของเราว่าเรากำลังทำอะไรอยู่ โดยผ่านดวงตาคือตะเกียงที่จุดนี้ แต่ในสมัยปัจจุบันนี้มักนิยมเป็นเทียนแล้วและมีการจุดรูปเพื่อการบูชาด้วย จากการสัมภาษณ์นางปริศนา ยุทธนะ⁶¹ ได้กล่าวว่า การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์นี้จำเป็นต้องมีการจุดเทียนไว้ในชั้น หรือ บริเวณพิธีกรรม เหล่านี้แสดงถึงการบูชา และไฟนั้น ก็เหมือนแสงสว่างนำทางดวงวิญญาณให้มาตามคำเรียกร้องได้ ด้วยการจุดเทียน หรือตะเกียงนี้เอง เป็นสัญลักษณ์ที่ได้นำมาเข้าสู่พิธีกรรมกล่อมของชาวไทยกุยที่ปฏิบัติตามกันมาจนถึงปัจจุบันนี้

สัญลักษณ์ของ แคนเป็นเครื่องดนตรีหนึ่งที่ใช้การเป่าลมจากช่องปาก ทำให้เกิดเสียง ที่มีความไพเราะตามเสียงการกดตามตัวโน้ต ชาวไทยกุยมีแคนเป็นเครื่องดนตรีมีการใช้แคนมาแต่โบราณ และแคนนี้เองเป็นดนตรีสำคัญในการประกอบพิธีกรรมกล่อมของชาวไทยกุย ที่นำมาใช้ในพิธีกรรม เสียงแคนสามารถเป็นตัวดึงดูดจิตใจของคนให้เกิดการคล้อยตามจังหวะ หรือ ร่วมพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่ต้องใช้ดนตรีเป็นตัวกำหนด และมีบทบาทในพิธีกรรมกล่อมมาก

⁵⁹สัมภาษณ์ นายบุญสา คลังฤทธิ์, ๒ มกราคม ๒๕๖๐.

⁶⁰สัมภาษณ์ นางสี สระแก้ว, ๒ มกราคม ๒๕๖๐.

⁶¹สัมภาษณ์ นางปริศนา ยุทธนะ, ๑๘ เมษายน ๒๕๕๙.

สัญลักษณ์ของ โทณ เป็นเครื่องดนตรีหนึ่งที่ใช้การตีทำให้เกิดเสียง ร่วมกับเสียงแคน ที่ ชาวไทยภูมิมิโทณเป็นเครื่องดนตรี มีการใช้โทณมาแต่โบราณ และโทณนี้เองเป็นดนตรีสำคัญในการประกอบพิธีกรรมแกลมอของชาวไทยภูมิมิ ที่นำมาใช้ในพิธีกรรม เสียงแคน กับโทณสามารถเป็นตัวดึงดูดจิตใจของคนให้เกิดการคล้อยตามจังหวะ หรือ ร่วมพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่เป็นต้องใช้นดนตรีเป็นตัวกำหนด และมีบทบาทในพิธีกรรมแกลมอมมาก

สัญลักษณ์ของ เหล้าขาว เป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการนำมาเข้าสู่พิธีกรรม อาทิเช่น การเซ่นไหว้ บอกกล่าว เจ้าที่ เจ้าทาง เจ้าป่า เจ้าเขา หรือ เจ้าแม่ธรณี ดวงวิญญาณต่างๆ ชาวไทยภูมิมิถือว่าเหล้ามีความสำคัญมากในการบอกกล่าวในพิธีกรรม มีการกล่าววาทะ เหล้าบอกล่าวให้ท่านเหล่านั้นรับรู้ด้วย เหล้าถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการต้อนรับ เลี้ยง หรืองานสำคัญที่ขาดเหล้าไม่ได้ ชาวไทยภูมิมิจะถือว่าเหล้านี้ถ้าเหล้าบอกล่าว วิญญาณท่านจะรับรู้ได้เร็ว และใช้เป็นเครื่องเซ่นไหว้ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษด้วย เหล้าจึงมีบทบาทสำคัญที่ต้องนำมาใช้ในพิธีกรรมแกลมอ สัญลักษณ์นี้อาจเป็นการถือมาแบบเดียวกัน เป็นวัฒนธรรมที่ให้การยอมรับ และยังรักษาไว้และจำต้องมีในบริบทงานสำคัญอื่นๆ ด้วย

สัญลักษณ์ของ เงิน ๑๒ บาท เงินเป็นของที่มีค่าในตัว เป็นเป็นสื่อการแลกเปลี่ยนสิ่งของ เงินเป็นตัวการสำคัญที่มีอิทธิพลบทบาทหน้าที่ในตัวของมันเอง เงินเป็นของมีค่า มีราคา การกระทำสิ่งใดถ้าหากปราศจากเงินแล้วย่อมไม่ประสบผลเท่าที่ควร เมื่อมีเงินทำทุกอย่างก็สะดวกสบาย การกำหนดเงินไว้เป็นทั้งเครื่องบูชาตามโบราณ แล้ว ยังเป็นสื่อกลางที่ต้องเกี่ยวข้องกับการจัดตั้งพิธีกรรมด้วย ทำทุกอย่างนั้นต้องมีครุ จะต้องยกครุ และค่าครุนี้เองที่จำเป็นอย่างยิ่งที่เราต้องยกครุ เงิน ๑๒ บาท ที่ใช้ในการยกครุในพิธีกรรมแกลมอนี้เป็นค่าครุหนึ่งที่จะต้องยกครุเพื่อให้เกิดความเป็นมงคล ทำทุกอย่างนี้ต้องมีครุ ในพิธีกรรมแกลมอคนปัจจุบันจะรู้ไม่ได้เลยถ้าครุบา อาจารย์ หรือบรรพบุรุษไม่ได้สอนสั่งไว้ แล้วพาทำ เราได้เรียนรู้ จดจำ ตามบรรพบุรุษ หรือครูผู้สอนให้เราทำเป็น ฉะนั้นการยกครุมาขณะทำพิธีกรรมแกลมอนี้ก็จะต้องมีเช่นกัน ในสมัยแรกเริ่มนั้น จะเป็นเงิน ๖ สลึง ต่อมาเปลี่ยนใช้ค่าครุตามยุคสมัย คือ ๒ บาท แล้วเปลี่ยนมาเป็น ๖ บาท และ ๑๒ บาท มีการเปลี่ยนค่าครุตามยุคสมัยที่ใช้และการกำหนดขึ้นของครูบาอาจารย์ แต่โดยส่วนมากจะเป็นการตั้งครุ โดยเลขคู่ เช่น ๖ สลึง ๒ บาท ๖ บาท ๑๒บาท ๒๔ บาท ๓๒ บาท เป็นต้น เงินลักษณะเช่นนี้ใช้เพื่อประกอบการยกครุตามครูบาอาจารย์แต่ละท่านนั้นได้กำหนดขึ้นมา เป็นต้น

สัญลักษณ์ของ ดาบดาบ เป็นอาวุธที่คนสมัยโบราณจำต้องมีเพื่อป้องกันตัว ดาบมีบทบาทที่สำคัญมากในกลุ่มที่จะต้องเดินป่า ดาบเป็นอาวุธที่ใช้เพื่อป้องกันตัว ดาบเป็นอาวุธเพื่อการสู้รบ ดาบเป็นอาวุธที่ใช้ปราบภูตผีปีศาจที่จะต้องประกอบด้วยมนต์ หรืออาคมขลังลงสู่ดาบ ที่ใช้ปราบทั้งภูตผีปีศาจ และคุณไสยศาสตร์ ด้วย ในพิธีกรรมแกลมอที่เห็นการนำดาบมาใช้ในพิธีกรรม มีอยู่ ๒ ลักษณะที่เป็นสัญลักษณ์ คือ ดาบ อาจเป็นส่วนหนึ่งของบรรพบุรุษที่ได้ใช้ในการต่อสู้รบที่เคียงคู่กับช้างม้า ในสมัยก่อน ที่นำมาประกอบพิธีกรรมแกลมอของชาวไทยภูมิมิอาจเพราะเป็นการระลึกถึงบรรพบุรุษของตนเอง และดาบนี้ชาวไทยภูมิมิมีความเชื่อถือว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์ที่ประกอบด้วยอาคม มนต์ ที่ใช้ปลุกเสกดาบเพื่อขจัดวิญญาณชั่วร้าย หรือไสยศาสตร์มนต์ดำ ให้หมดฤทธิ์ ดังนั้น ดาบจึงเป็นของสำคัญที่บรรพบุรุษได้ใช้มาแต่อดีต และเป็นวัตถุที่เชื่อว่าถ้าสวมมนต์กำกับลงดาบแล้วสามารถปราบอาถรรพต่างๆได้

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

สัญลักษณ์ของ ธนู เป็นอาวุธในสมัยโบราณที่บรรพบุรุษคนสมัยก่อนได้ใช้ธนูเป็นอาวุธสำคัญ ในพิธีกรรมกลมอที่ชาวไทยเคยได้มานำมาใช้ในการประกอบพิธีกรรมนี้⁶²จากการสัมภาษณ์ นางทองดา คลังฤทธิ์ ได้กล่าวว่า ธนูนี้คนสมัยโบราณเขาใช้กันมา เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมขึ้น คือ การกลมอ ของชาวไทยภูมนี้ จะถือมาก ถือว่าเป็นของสำคัญ ที่บรรพบุรุษได้ใช้มาแต่โบราณ ไม่มีไม่ได้ จะผิดครุฑันที่ เมื่อดวงวิญญาณของบรรพบุรุษเขามานั้นบางคนก็ถามหา ดาบ หาม้า หาช้าง หาธนูและคันสร ถ้าหาเสื้อผ้าต่างๆที่ตนเองเคยใช้มาแต่ก่อนเก่าธนูนี้ต้องมีประจำไว้เมื่อประกอบพิธีกรรมกลมอ จากการสัมภาษณ์นางมะลิ โพธิ์เงิน⁶³ ได้กล่าวว่า ในพิธีกรรมกลมอนั้นจะมีการรำโรบโรงพิธีกรรมซึ่งวิญญาณบรรพบุรุษที่มานั้นจะมีการรำรอบโรงพิธีกรรม มีการรำยิงนกตกปลา รำช้าง รำม้า รำแห่บายศรี ซึ่งเป็นพิธีกรรมสำคัญที่มีในพิธีกรรมด้วย สัญลักษณ์นี้เป็นอัตลักษณ์ของชาวไทยภูมที่มีการรำรอบโรงพิธีกรรม เช่น การรำช้าง ม้า รำดาบป้องกันคุณไสยศาสตร์ และภูตผี และรำยิงนกตกปลา ด้วย

สัญลักษณ์ของ ไช้ไก่ เป็นสิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมกลมอของชาวไทยภูม ถือว่าเป็นวัตถุที่สามารถทำนายโรค หรือ การทำนายบางอย่างที่อยู่บนเนื้อในของไช้ไก่ได้ ตามความเชื่อของชาวไทยนั้น มีความเชื่อในเรื่องไช้ไก่อยู่หลายประการ จากการสัมภาษณ์อาจารย์ที่เรียนศาตา อาคม มาจากประเทศกัมพูชา (เขมร) ได้กล่าวว่า ไช้ไก่เป็นสิ่งที่สามารถทำนายได้ ที่เรานำไช้ไก่มาทำนาย ตามครูบาอาจารย์สมัยก่อนนั้น ถือว่า ไช้ไก่ เป็นของที่ศักดิ์ (ไม่ถูกกัน) กับสิ่งเร้นลับ ไสยศาสตร์ต่างๆ ไช้ไก่อันจะรับแทน และเป็นสัญลักษณ์ที่ออกมาตามรูปทรงต่างๆ ที่สามารถบ่งบอกถึง สิ่งที่ชอบเร้นอยู่ในเนื้อไช้ไก่ได้เป็นอย่างดี ไช้ไก่อถูกนำมาใช้ในพิธีกรรม แก่คุณไสย มนต์ดำ ถอดของโดนคุณไสยกระทำมา นี้คือความพิเศษของไช้ไก่⁶⁴ จากการสัมภาษณ์นางจันสี ตาทอง ได้กล่าวว่า ทำไม จึงต้องนำไช้ไก่มาอยู่ในพิธีกรรมกลมอ ครูเองก็ไม่รู้นะ บรรพบุรุษเขาก็ทำตามไม่เคยถามหรือ แต่ ปู่ย่า ตายายนั้นได้บอกมาว่า ไช้ที่ล้อมด้วยข้าวเปลือกนี้ เปรียบเหมือนโลก หรือ ที่ๆของเราอยู่อาศัย มันไม่ไกลจากที่บรรพบุรุษเราอยู่ มันใกล้กัน เพียงแต่เรามองไม่เห็น แต่ใจ หรือ จิตนี้มันสื่อกันได้ ไช้ที่นำเข้ามาในพิธีกรรมมันก็เหมือนกับเป็นของศักดิ์สิทธิ์ที่เราถือกัน แต่แปลกอยู่ที่ว่าถ้าไม่มีการนำไช้มาล้อมด้วยเมล็ดข้าวนี้ ถือว่ามันไม่ครบตามโบราณที่ทำมาเลย แต่ถามคนเฒ่าคนแก่ก็ไม่ค่อยรู้ว่าแปลว่าอะไร รู้แต่เป็นของสำคัญที่ต้องมีในพิธีกรรมก็เท่านั้นเอง

เมื่อการนำไช้ไก่เข้ามาในพิธีกรรมก็รู้เพียงว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์แต่ถ้าจะตีว่าเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงออกมาว่าหมายถึงอะไร นั้นต้องตามาคำตอบอีกมากอยู่ แต่ที่ผู้วิจัยได้รับทราบมานั้น หมายถึง โลกและจักรวาลที่มีมิติต่างๆอยู่ใกล้กัน เมื่อสื่อสารถึงบางสิ่งยอมง่ายตายประดุจดั่งว่าอยู่ใกล้กัน เพราะสัญลักษณ์ของไช้ไก่อันั้น มีหลายชั้นกว่าจะถึงจุดศูนย์กลาง การล้อมด้วยข้าวเปลือก คือ การกำหนดสรรพชีวิตต่างๆที่งดงาม อุดมสมบูรณ์ ดังว่าสิ่งทั้งหลาย หมายถึงสิ่งเดียวกัน ใกล้กัน ไม่ได้ห่างกันไปไหนไกลเมื่ออยากเจอยอมได้เจอ เป็นต้น

ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวไทยภูมนี้เมื่อทำการศึกษาลงไปลึกเท่าไรนั้น เราจะรับรู้ได้ถึง ประวัติศาสตร์ของชาวไทยภูมได้ว่ามีความเป็นมาอย่างไร เราสามารถรู้ได้ด้วยพิธีกรรมกลมอว่า ในสมัยบรรพบุรุษนั้นมีความเกี่ยวข้องกับ ช้าง ม้า และการดำรงอยู่ของคนในยุคสมัยก่อนนั้น จะต้องประกอบด้วย ดาบ ธนูคันธนู ตลอดจน การเรียนไสยศาสตร์มนต์ อาคม ที่จะต้องมีและต้องเรียนไว้เพื่อป้องกันตัว ประวัติศาสตร์เหล่านี้สามารถบอกได้โดยผ่านพิธีกรรมเฉพาะกลุ่มที่มีอัตลักษณ์เฉพาะ คือ ความจำเพาะที่ชาวไทยภูมนี้ได้ดำรงอยู่จากอดีตสู่ปัจจุบันนี้ด้วยการศึกษาจากพิธีกรรม เพราะพิธีกรรมนั้นได้บอกความรู้ในมิติต่างๆได้เป็นอย่างดีเยี่ยม

⁶²สัมภาษณ์ นางทองดา คลังฤทธิ์, ๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๙

⁶³สัมภาษณ์ นางมะลิ โพธิ์เงิน , ๖ เมษายน ๒๕๕๙

⁶⁴สัมภาษณ์ นางจันสี ตาทอง, ๒๙ มกราคม ๒๕๖๐

ในด้านทางวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยภูยนั้นเราศึกษาได้จากพิธีกรรมแกลมมอนี้ได้ จากการ แต่งตัวใน พิธีกรรม การใช้ภาษา ความเชื่อ พิธีกรรม จาริต ข้อชะล่า (ข้อที่ต้องปฏิบัติ)จะปรากฏในพิธีกรรมแกลมของชาวไทยภูย ได้เป็นอย่างดีเช่นกัน

การสืบต่อทางพิธีกรรมในพิธีกรรมแกลมอนี้ เป็นการสืบทอดมาแต่โบราณ เป็นการถ่ายทอดอัตลักษณ์ที่เป็น แบบเฉพาะของชาวไทยภูยที่เราได้ช้ดนั้นคือ ความเป็นไปเป็นมา ความสำคัญ ปรากฏการณ์ การใช้ชีวิต การกิน การอยู่ ภาษา เครื่องใช้ สิ่งเหล่านี้เป็นการผ่านความรู้โดยการสืบทอดทางพิธีกรรมความเชื่อของชาวไทยภูยทั้งสิ้น

พิธีแกลมเป็นพิธีศักดิ์สิทธิ์ของชาวไทยภูย มีการสืบทอดกันมาแต่อดีตจากรุ่นสู่รุ่น เพราะมีความเชื่อ ว่า ศักดิ์สิทธิ์จึงยังปรากฏอยู่ และยังปฏิบัติตามสายที่นับถืออยู่ในปัจจุบันนี้ โดยเฉพาะชาวไทยภูยให้การนับถือมาก ถ้าไม่ทำ หรือจัดพิธีกรรมจะเกิดโทษภัยไม่ทางใดก็ทางหนึ่งแน่นอน ด้วยฐานคตินี้จึงให้ความเชื่อถือในความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีแกลมอ ในชาวไทยภูย

สรุปผลการศึกษา

พิธีกรรมแกลมอเป็นความเชื่อและพิธีกรรมที่ชาวไทยภูยนับถือปฏิบัติกันมาแต่โบราณ ได้มีการสืบทอดและ ได้รับนับถือปฏิบัติกันมาผู้รับมา สาเหตุในการประกอบพิธีกรรม แกลมอนั้นเป็นการเข้าทรงเพื่อสื่อกับวิญญาณของบรรพ บุรุษ เทวดา อารักษ์ เพื่อการรักษาเพื่อการเสวยหาย เพื่อการทำนายทายทักเพื่อขอความคุ้มครอง ให้อยู่เย็นเป็นสุข โดย การประกอบพิธีกรรมเข้าทรงในสายตระกูลนี้เป็นการเลี้ยงดวงวิญญาณบรรพบุรุษ เช่นไหว้ตามพิธีกรรม ตลอดถึงผีบ้าน ผี เรือน อันเป็นผู้ดูแลครอบครัวหรือของรักษา ที่มีการเข้าทรงนี้เหตุเพราะคนในสายตระกูลไม่สบายเจ็บป่วย อันหมดทางที่ จะรักษาได้ในทางวิทยาศาสตร์ปัจจุบันเพื่อเชิญดวงวิญญาณบรรพบุรุษมาเข้าทรง เพื่อทำนาย ธรรมสอง หรือ ทำพิธีรำ ส่องดูก่อน ว่าเป็นอะไรทำผิดอะไร มีสิ่งใดที่ต้องแก้ไข และจะรักษาอย่างไร เป็นต้นการประกอบพิธีกรรมแกลมอนี้ ชาวไทย ภูยจะประกอบกันขึ้นในเดือน ๓หรือ เดือน ๕ ของทุกปี บางพื้นที่มีการประกอบพิธีกรรมช่วงเช้า และบางพื้นที่จะมีการ ประกอบพิธีกรรมช่วงบ่ายหรือ เย็นซึ่งในการประกอบพิธีกรรมนี้จะยาวไปจนถึง สว่างอีกวันในแต่ละรอบปีจะเป็นการ ประกอบพิธีกรรม

สัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏเป็นเครื่องประกอบ พิธีกรรมแกลมอของชาวไทยภูยมีความสำคัญมาก และได้ นำเข้าสู่พิธีกรรมแกลมอ ที่มีความสำคัญในพิธีกรรมแกลมอของชาวไทยภูยที่จำต้องมี เช่น ช้าง ม้า เส้นปะกำ ชุดสวมใส่ สี ดำ สไบพาดบ่า ชัน ดอกไม้ ๑ คู่ ข้าวสาร ตะเกียง หรือเทียนที่ใช้จุด แคน โทน เหล้าขาว เงิน ๑๒ บาท ดาบ ธนู ไช้ไก่ สิ่ง เหล่านี้มีความสำคัญมีบทบาทมากในการประกอบพิธีกรรมแกลมอของชาวไทยภูย ฉะนั้นระบบสัญลักษณ์มาจาก กระบวนการทำงานของระบบความคิดในใจของมนุษย์ซึ่งเป็นระบบนามธรรมที่ลึกซึ้งและพฤติกรรมทุกๆ ด้านของมนุษย์ เป็นระบบสัญลักษณ์สัญลักษณ์ที่นำมาใช้อธิบายเป็นความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญา ที่มีปรัชญาซ่อนเร้นและคำสอน เกิด ประโยชน์มากมาย การนำมาเสนอแนวคิดนี้เพื่อให้รู้ถึง ความสำคัญ ความหมาย สิ่งที่ต้องนำมาใช้ในพิธีกรรม แล้วทำไม จึงมีความสำคัญกับการนำมาใช้ในพิธีกรรมนี้ ฉะนั้นที่ว่าทำไมเขาจึงให้ความสำคัญมากแล้วนำมาบูชาด้วย ในพิธีกรรมแกล มอของชาวไทยภูยนี้จะนำเอาเครื่องบูชาที่แสดงถึงบรรพบุรุษ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นตัวแทนของบรรพบุรุษ เพื่อนำเสนอให้เกิด ความเข้าใจและพอได้รู้ถึงสิ่งเหล่านี้ที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวไทยภูยที่ให้ความสำคัญมากในกลุ่มชนตนเองและแสดงถึง เอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชาวไทยภูยและพิธีกรรมแกลมอได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

พระเทพวิสุทธิญาณ (โอชาวัฒน์). “การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง : กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”. **ปริญาพุทธศาสนมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๘.

ศิริพร สุเมธรัตน์. **ประวัติศาสตร์ถิ่นเมืองสุรินทร์** , พิมพ์ครั้งที่ ๑. (มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์: โรงพิมพ์ ส. พันธุ์เพ็ญ. ๒๕๕๓.

สมพร เกษมสุขจรัสแสง. **การผสมทางวัฒนธรรมของลาวโขงหรือ ไทยโขง**. สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์. ๒๕๒๖.
ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น. ๒๕๕๒.

Richard Lawrence , **Unlock Your Psychic Powers - ศาสตร์แห่งพลัง**. แปลโดย สมชาย สัมฤทธิ์ทรัพย์. กรุงเทพมหานคร : มาสเตอร์พริ้งตึง. ๒๕๕๒.

Denny Sergeant, **Global Ritualism. พิธีกรรมของโลก**. แปลโดยทิพย์อาภา กรุงเทพมหานคร : บริษัท จูนพับลิชชิ่ง จำกัด. ๒๕๕๒.

วิชาการณ์ แสงมณี. **ผีในวรรณคดี**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร. ๒๕๓๖.

วิรัช- นิภาวรรณ. **การเข้าทรงและร่างทรง**. กรุงเทพมหานคร: โอ เอสพริ้นตึง เฮาส์. ๒๕๓๓.

มานิต มานิตเจริญ. **พจนานุกรมใหม่- ทันสมัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การพิมพ์พระนคร. ๒๕๑๔.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๓.

พระครูปฐมสังฆการ (สุพรรณ ธิตปญโญ). **ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการต่ออายุในทาง**

พระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุในจังหวัดสุรินทร์. สาขาวิชา

พระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๕.

ยโสธารา ศิริภาประภากร. “ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการเข้าทรงของชาวพุทธ : กรณีศึกษาบ้านศาลาสามัคคี ตำบลบ้านขบ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์” , **ปริญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๖.

Steward, Julian H. (๑๙๕๙). The Concept and Method of Cultural Ecology. In Readings In Anthropology.

Geertz, Clifford. (๑๙๖๓) Agricultural Involvement: The Processes of Ecological Change in Indonesia.

รายชื่อผู้สัมภาษณ์

๑. นายसान สมัญญา, ๒๙ มกราคม ๒๕๖๐
๒. นางปริศนา ยุทธนะ, ๑๘ เมษายน ๒๕๕๙
๓. นางทองคำ คลังฤทธิ์, ๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๙
๔. นางจันสี ตาทอง, ๒๙ มกราคม ๒๕๕๙
๕. นายบุญสา คลังฤทธิ์, ๒ มกราคม ๒๕๖๐
๖. นางสี สระแก้ว, ๒ มกราคม ๒๕๖๐

**คำสอนในพิธีกรรมมะมัวตที่สัมพันธ์กับหลักธรรม
ในพระพุทธศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรในจังหวัดสุรินทร์**
the doctrine which related Mā-Mot to Buddhism principles
of Thai-Khmer ethnic group in Surin

ดร.ยโสธรา ศิริภาพระภากร

ดร.สุวัน สุวรรณพงษ์

Ton_Samroeng@hotmail.com

บทคัดย่อ

คำสอนในพิธีกรรมมะมัวตที่สัมพันธ์กับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร เป็นความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร ที่มีความเชื่อต่อ วิญญาณว่าสามารถดลบันดาลให้เป็นไปทั้งคุณและโทษได้ ความเชื่อในพิธีกรรมมะมัวตนั้นมีจุดประสงค์เพื่อสืบหาสาเหตุการเจ็บป่วยที่รักษาไม่หาย มีขั้นตอนที่ต้องทำพิธีกรรมโบล เพื่อการเสวยหาย กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรได้ปฏิบัติกันมาคือ พิธีกรรม “มมัวต” คือผู้เป็นร่างทรงคือบุคคลที่เชื่องผี หรือ เทพรวมทั้งครูกำเนิดที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองรักษาให้มาเข้าทรงเพื่อซักถามถึงสาเหตุที่เจ็บป่วยและวิธีการแก้ไขปัญหาคือเจ็บป่วยได้

หลักธรรมที่มีความสัมพันธ์ในพระพุทธศาสนา ปรากฏอยู่ ๔ ประการ คือ ๑. บุญกิริยาวัตถุ ๓ คำสอนที่มีในพิธีกรรมในเรื่องการให้ทาน การรักษาศีล การนั่งสมาธิภาวนา ๒. กตัญญูทเวทีคำสอนที่ปรากฏในพิธีกรรมที่สอนในเรื่องความกตัญญูรู้คุณและการตอบแทนคุณ ๓. บุญชา ๒ คำสอนที่ปรากฏในขั้นตอนพิธีกรรมอันมีการบูชา เครื่องสักการะ และการปฏิบัติตามคำสอน ๔. ไตรลักษณ์ คำสอนที่ปรากฏในการรักษาและการทำนายที่อยู่เหนือกฎธรรมชาติ ทุกข์ อนิจจัง อนัตตา อันเป็นกฎที่ทุกคนต้องประสบพบเจอคือความทุกข์ การเปลี่ยนแปลง และความตาย หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้ง ๔ ประการนี้สัมพันธ์สอดคล้องกับคติความเชื่อแบบชาวบ้านที่ปรากฏในพิธีกรรมมะมัวต คติความเชื่อนี้เองเป็นสาเหตุของการเกื้อกูลกันเอื้อเฟื้อและสามัคคีและหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อพิธีกรรมมะมัวต ยังเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของกลุ่มชาติไทยเขมรมีการปลูกฝังค่านิยมด้านคุณธรรมจริยธรรมและให้สมาชิกของสังคมมีจิตสำนึกรับผิดชอบด้วย

คำสำคัญ : คำสอน, มะมัวต, ชาติพันธุ์ไทยเขมร

บทนำ

ประเทศไทยมีกลุ่มชนหลายกลุ่มที่อยู่ร่วมกันโดยแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรม ซึ่งจะเห็นได้ในเรื่องของวิถีชีวิต (Folkway) ประกอบด้วยประเพณีวัฒนธรรม ภาษา การแต่งกาย อาหารการกิน และความเชื่อทางศาสนาหรือลัทธิที่มีลักษณะเฉพาะ วัฒนธรรมสามารถใช้เป็นตัวกำหนดในการแบ่งกลุ่มชาติพันธุ์ได้อีกทางหนึ่งโดยเฉพาะในประเทศไทยประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ใหญ่ๆ คือ กลุ่มชาติพันธุ์มอญ ไทยลื้อ ไทยลาว ไทยเขมร ไทยกวย ทั้งนี้ในแต่ละภาคก็มีกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยอีกจำนวนมากโดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นภาคที่มีพื้นที่มากที่สุดในประเทศไทย กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ของประเทศไทยเรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า “เขมรสูง” มีอาศัยอยู่มากในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดศรีสะเกษ ทั้ง ๓ จังหวัดนี้มีพื้นที่บางส่วนติดต่อกัน

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

แนวชายแดนกับประเทศกัมพูชา⁶⁵ ยังพบว่ามีกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร มีการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา เป็นลักษณะเฉพาะกลุ่มของตนเองโดยเฉพาะในด้านความเชื่อในเรื่องการประกอบพิธีกรรมเข้าทรงมะมีวด เป็นการรักษาผู้เจ็บป่วยแบบพื้นบ้านที่มีการผสมผสานกับการไสยศาสตร์ด้วยรศมน้ำมนต์และการรักษาด้วยคาถาอาคมและยาพื้นบ้านโดยหมอชาวบ้านที่ได้รับการสืบทอดมา

พิธีกรรมมะมีวดเป็นพิธีกรรมที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรประกอบพิธีกรรมขึ้นเพื่อการไหว้ครูประจำปี และเป็นการรักษาผู้ป่วยที่ไม่สามารถหาสาเหตุของการป่วยได้ซึ่งมักเชื่อกันว่าผู้ป่วยถูกคุณไสยถูกกระทำจากอำนาจสิ่งเร้นลับสมมุติฐานเบื้องต้น เชื่อว่ามีวิญญาณร้ายเข้าสิงสู่ร่วมทั้งเหตุการณ์อื่นที่ไม่สามารถอธิบายได้หมุ่ญาติพี่น้องของผู้ป่วยจะเชิญครูมะมีวด มาทำการประกอบพิธีกรรมมะมีวด เพื่อเชื่อมต่อกับโลกของวิญญาณกับมนุษย์ด้วยการเชิญภูตผีวิญญาณหรือเทวดามาพูดคุยผ่านร่างทรงเพื่อสอบถามถึงสาเหตุแห่งการเจ็บป่วย⁶⁶

การประกอบพิธีกรรมมะมีวดในจังหวัดสุรินทร์ มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษเป็นส่วนใหญ่ ว่ามีส่วนกระทำให้เกิดความเจ็บป่วย หรือมีอันเป็นไปในรูปแบบที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของการจัดประกอบพิธีกรรมมะมีวด เพื่อหามูลสาเหตุที่เกิดขึ้น และหาทางแก้ไขตามคำแนะนำ ดังนั้นพิธีกรรมมะมีวดจึงมีบทบาทที่สำคัญมากและกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรโดยเฉพาะทางอีสานตอนใต้ในจังหวัดสุรินทร์ ความเชื่อโดยมากในพิธีกรรมมะมีวดนี้ มีความเชื่อและพิธีกรรมมีขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม มีหลักคำสอนแบบชาวบ้าน ที่มีความสัมพันธ์กับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา พิธีกรรมมะมีวดยังคงมีการประกอบพิธีกรรมและปฏิบัติสืบทอดจนมาถึงปัจจุบันนี้

คำถาม

ความเชื่อในพิธีกรรมมะมีวดของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรในจังหวัดสุรินทร์มีความเชื่อเกี่ยวกับพิธีมะมีวดนั้นอย่างไร มีพิธีกรรมเป็นอย่างไรและที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรนี้อย่างไรบ้าง

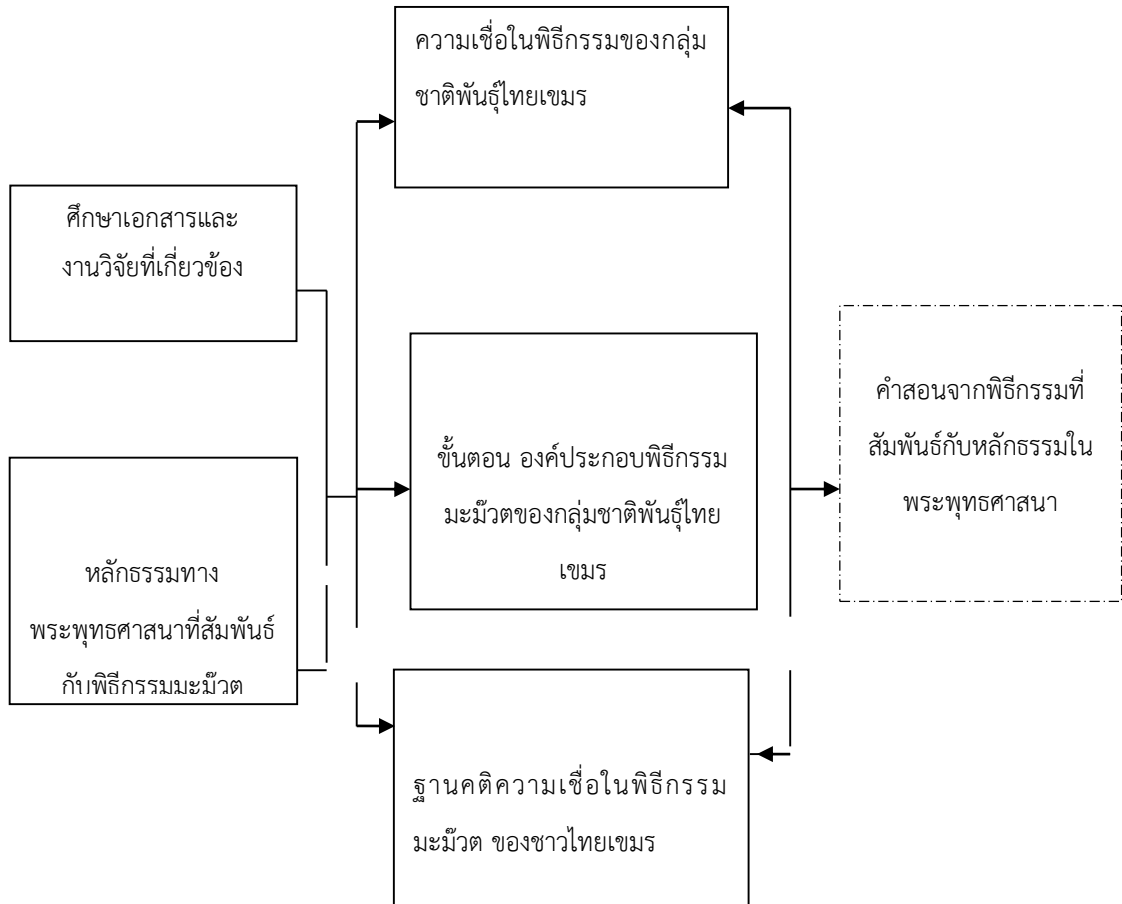
ขั้นตอน และองค์ประกอบในพิธีกรรมมะมีวดของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรในจังหวัดสุรินทร์ เป็นอย่างไร มีขั้นตอน องค์ประกอบ ที่มีความสำคัญที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรบ้าง

คำสอนจากพิธีกรรมมะมีวดที่สัมพันธ์กับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มีอะไรบ้างวัตถุประสงค์ในการสอนคืออะไรมีการสอนให้ปฏิบัติตนอย่างไรและมีประโยชน์อย่างไร

⁶⁵ ประทีป แชรรัมย์, “พิธีกรรมมะมีวด ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร: ศึกษากรณีบ้านตะโกราย ตำบลบ้านบัว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์”, ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาเอกไทยคดีศึกษามนุษยศาสตร์ พฤษภาคม, ๒๕๓๕, หน้า ๑๕.

⁶⁶ พระมหาวิระ สุขแสง. มะมีวด : พิธีกรรมและความเชื่อของกลุ่มคนพูดภาษาเขมรถิ่นอำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์. ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐, หน้า ๑

กรอบแนวคิด

ขอบเขตให้ได้มาซึ่งข้อมูล

เอกสารทางวิชาการที่ได้นำเสนอไว้ในแหล่งข้อมูลต่างๆ อาทิ เช่น ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับร่างทรง และพิธีกรรม ความเชื่อประเพณีวัฒนธรรมที่ปรากฏทางเอกสารและข้อเขียนงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักโดยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) ตามความเชี่ยวชาญของผู้ให้ข้อมูลด้านความเชื่อ พิธีกรรม ขั้นตอน องค์ประกอบ และเครื่องที่ใช้ในพิธีกรรมตลอดถึง วัน เวลา โดยวิธีเลือกแบบเจาะจง เลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) โดยใช้เกณฑ์การมีความรู้และเข้าใจและเชี่ยวชาญและมีความรู้ด้านคำสอนตามรายประเด็น ดังนี้

๑. ครุมะมัวตผู้ประกอบพิธีกรรม ๒. ผู้ป่วย ๓. ญาติผู้ป่วย ๔. พระสงฆ์

๕. ผู้นำชุมชน ๖. ปราชญ์ชาวบ้าน ๗. ประชาชนทั่วไป

ขอบเขตด้านพื้นที่ สามารถเลือกพื้นที่ทำการศึกษา ได้คือต้อง

เป็นพื้นที่ที่มีความเชื่อที่เข้มแข็งและยังมีการปฏิบัติต่อความเชื่อนั้นอยู่จนถึงปัจจุบัน

เป็นพื้นที่ที่มีครุมะมัวตผู้ประกอบพิธีกรรม

เป็นพื้นที่ที่มีการประกอบพิธีกรรมและมีผู้มาขอรับบริการอยู่

วิธีดำเนินการเก็บข้อมูล

๑. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ทหิตยะภูมิ และตำราที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างกรอบแนวคิดตามแนวการวิจัยตามการแนะนำที่ปรึกษาศึกษาจากเอกสาร ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อความชัดเจนตามกรอบการวิจัย
๒. สํารวจพื้นที่ได้ลงสำรวจพื้นที่กรณีศึกษา โดยออกสำรวจพื้นที่ เพื่อศึกษาสภาพบริบทพื้นที่ทั่วไป
๓. เตรียมนำเสนอข้อมูลที่ไดมาศึกษาเรื่องความเชื่อในพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรจังหวัดสุรินทร์ และการติดต่อประสานงานไปยังพื้นที่ที่ทำการวิจัยเพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล
๔. เก็บรวบรวมข้อมูล โดยการเดินทางไปเก็บด้วยเครื่องมือ เอกสารแบบสัมภาษณ์ การสังเกต การเข้าร่วมในพิธีกรรมที่ศึกษา พิธีกรรมขั้นตอน และคำสอนจากความเชื่อและพิธีกรรมโดยการบันทึกภาพวิดีโอ การถ่ายภาพ ในขั้นตอนพิธีกรรมต่างๆ
๕. การเขียนรายงาน โดยแบบพรรณนาวิเคราะห์พร้อมสรุปประเด็นและนำเสนอข้อมูล

ผลการศึกษา

ผู้ศึกษาได้นำเสนอข้อสรุปจากผลโดยได้จำแนกเป็นประเด็น ดังนี้

๑. ความเชื่อในพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรจังหวัดสุรินทร์

มีความเชื่อและมีการยอมรับนับถือในหลักการบูชาตามวิถีความเชื่อแบบดั้งเดิม คือ พิธีกรรมมะมัวตและปฏิบัติตามคำสอนที่มีอยู่ในความเชื่อและพิธีกรรมในอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยไม่ต้องการอธิบาย เป็นการยอมรับพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่วิญญาณบรรพบุรุษและเทพเจ้า เมื่อมีความเชื่อพิธีกรรมย่อมเกิดขึ้นตามมา พิธีกรรมมะมัวตของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร คือพิธีกรรมบูชาเพื่อสื่อถึงอำนาจภายนอก หรืออำนาจเหนือธรรมชาติที่เรียกว่าวิญญาณ ที่อาจเป็นบรรพบุรุษ เทวดา เทพเจ้า หรืออำนาจเหนือธรรมชาติอย่างใดอย่างหนึ่ง มีการบูชาแบบอย่างเฉพาะแบบแผนที่เป็นระเบียบ พิธีกรรมที่ได้รับการสืบทอดกันมา⁶⁷ พิธีกรรมที่จัดขึ้นนั้นเพื่อการบูชา ไหว้เคารพต่ออำนาจที่ตนเชื่อมีการผสมผสานกับพิธีกรรมการไหว้ครูเพื่อเคารพต่อวิญญาณบรรพบุรุษความเชื่อของพิธีกรรมมะมัวตนี้ต้องประกอบด้วยเครื่อง เช่น ไหว้มีการรำถวาย มีการขอขมา และการรักษาโดยผ่านพิธีกรรม การทำนายทายทัก โดยอาศัยพิธีกรรมเป็นตัวผ่านเพื่อการสื่อสารถึงสิ่งที่ตนเคารพนับถือ หรือสถิตในกายตนให้รับอำนาจการบูชาแล้วแสดงตนโดยผ่านดนตรี เครื่องหอม บทเพลง ทำนองเสียงดนตรี การขับกล่อม และบทสวด ตลอดถึงการพยากรณ์ที่ต้องอาศัยพิธีกรรมด้วยเช่นกัน ฉะนั้นพิธีกรรมที่กลุ่มชนได้เชื่อต่อสิ่งใดนั้นจำเป็นต้องมีการจัดการประกอบพิธีกรรมขึ้น ตามแบบที่ตนได้รับการถ่ายทอดมาเป็นต้น เช่น พิธีกรรมบวงสรวงเทวรูปตามปราสาท จะมีการบูชาและพิธีกรรมอีกอย่างหนึ่ง การทำพิธีเช่นไหว้บรรพบุรุษก็จะจัดพิธีกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ และพิธีกรรมมะมัวต ก็จะมีการจัดตามรูปแบบฉบับตามคติที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

๒. องค์ประกอบ ขั้นตอน ในพิธีกรรมมะมัวตของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร

พิธีกรรมมะมัวตของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร เป็นประเพณีวัฒนธรรมทางความเชื่อที่กลุ่มชนชาวไทยเขมร ได้ให้ความเชื่อและนับถือมาเป็นเวลานาน และได้รับการสืบทอดจากตระกูล ตามเชื้อสายของตระกูลตามสายเลือดตามความเชื่อในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร ถือว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์ และเมื่อจัดประกอบพิธีกรรมนั้นจะให้ความสำคัญเพราะมีความเชื่อถือว่าศักดิ์สิทธิ์อันเป็นของรักษาประจำตระกูลของตนเอง ครอบครัวของตนเองจะดี อยู่เย็นเป็นสุขได้นั้นในบางส่วนหนึ่ง ก็ขึ้นอยู่กับ การเลี้ยงดูและเช่นไหว้ครูมะมัวตและวิญญาณบรรพบุรุษให้ดีจึงจะนำมาซึ่งความร่มเย็นเป็นสุขด้วย ในการ

⁶⁷ เครือจิต ศรีบุญภาค, “เรื่องมะมัวต : พิธีกรรมทรงเจ้าเข้าผีของกลุ่มชาวไทยเขมรสุรินทร์,

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

เข้าทรงในพิธีกรรมนี้จะมีระเบียบ ขั้นตอน อุปกรณ์ วัสดุที่ต้องใช้ในการเข้าประกอบพิธีกรรมด้วย องค์ประกอบในพิธีกรรมเข้าทรงมะมัวต ได้แก่ क्रमมะมัวต ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย ซึ่งในการประกอบพิธีกรรมนี้อาจมีการทำนายทายทักและการรักษา และการขอขมาแก่ผู้ที่ตายไปแล้วเพื่อให้รับรู้การมาของตนเอง และลูกหลานจะได้อยู่เย็นเป็นสุขด้วย

มะมัวตของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรพิธีกรรมแบบดั้งเดิมนั้นเราจะเห็นได้ในแถบชนบทที่ยังมีการจัดการประกอบพิธีกรรมตามมีตามเกิด ถ้ามีทุนมากและลูกหลานร่ำรวยการจัดการจัดพิธีกรรมนั้นจะดูใหญ่โต และเครื่องในการจัดการพิธีกรรมนั้นจะมากมาย มีการประโคมดนตรีก็จะมีแบบประยุกต์ มีทั้งการร้องการบรรเลงดนตรีที่มีการผสมผสานอยู่ในยุคสมัยใหม่ โดยส่วนมากจะคงไว้ในวัฒนธรรมดั้งเดิม รูปแบบดั้งเดิม และเครื่องพิธีกรรมอาจมีการประดิษฐ์ที่งดงามขึ้นในสมัยประยุกต์ แต่ การยังมีการจัดบายศรีตามแบบรูปแบบเดิม เช่น บายศรีต้น บายศรีปากชาม บายศรีถาด และจามกรู โดยจะเห็นการจัดพิธีกรรมมะมัวตอยู่ที่จะเห็นได้ คือ ในระหว่างเดือน ๓ เป็นเดือนแห่งการบูชาครูบาอาจารย์ ของรักษา เช่น ไหว้ครู ไร่ ไหว้ครู แต่งกรู ตามวาระประจำปี และการประกอบพิธีกรรม ในเดือน ๖ เป็นพิธีกรรมไหว้ครูด้วยเช่นกัน และอีกนัยยะหนึ่งถือว่าการขอความอุดมสมบูรณ์เพื่อพืชหรือการเกษตร และเพื่อให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล ขำน้ำอุดมสมบูรณ์ และบูชาของรักษาถ้าคนมีครูไม่ได้จัดไหว้ในเดือน ๓ แต่ในระยะอื่นนั้นเป็นการจัดพิธีกรรมมะมัวตโดยการเพื่อการดู (โบล) เสี่ยงทาย หาสมุติฐานการป่วย หรือ การทำนายทายทัก หรือ การรักษาโรค เป็นวาระโดยทั่วไปที่ไม่ประจำ จะเป็นเดือนใด วันใด หรือ เวลาใดก็ได้

๓. คำสอนจากพิธีกรรมการที่สัมพันธ์กับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

คำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพิธีกรรมมะมัวตนั้นทำให้พบประเด็นคำตอบ ดังนี้

๑) หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สัมพันธ์ในพิธีกรรมการเข้าทรงที่ปรากฏมี คือ

๑.๑ บุญกิริยาวัตถุ ๓ บุญกิริยาวัตถุประกอบด้วย ทาน ศีล ภาวนา เป็นหลักธรรมที่ปรากฏในความเชื่อในพิธีกรรมการทรงของ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรสามารถอธิบายได้ ดังนี้คือ ทาน หมายถึง การให้ การเสียสละการบริจาคเป็นสิ่งที่เราสามารถให้ได้ตามกำลังสติปัญญาเพื่อเกื้อกูลประโยชน์และเพื่อสาธารณะประโยชน์ ศีล หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกรบมในทางความประพฤติอย่างสูง ภาวนา หมายถึงการเจริญ การทำให้เกิดขึ้นมีขึ้นการฝึกรบมจิตใจ

๑.๒ กตัญญูตเวทีการจิตพิถีไหว้ครูประจำปี เพื่อแสดงความกตัญญูตเวทีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ และผู้ที่คุ้มครองรักษาเรา การจัดพิธีกรรมนั้นแสดงถึงการเคารพยำเกรง และทำตามคำสั่งจะที่ได้ให้ไว้ สิ่งเหล่านี้เป็นความดีงาม เรียกว่ากตัญญูตเวทีที่ชาวไทยเขมรได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาการทำพิธีกรรมเข้าทรงนั้น มีสาระสำคัญที่เป็นคติทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณธรรมที่ปรากฏอยู่ในพิธีกรรม มีสาระสำคัญ ๒ อย่างคือ ดังนี้ (๑) การอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตาย มุ่งประโยชน์ให้ผู้ล่วงลับไปแล้วนั้นให้ได้รับส่วนบุญตามที่เราประสงค์ เพื่อที่บรรพบุรุษเหล่านั้นจะได้หลุดพ้นจากความทุกข์ (๒) เป็นการแสดงความเคารพต่อ ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ปู่ย่า ตายาย และญาติผู้ใหญ่ที่ยังมีชีวิต ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วจะทำพิธีเช่นไหว้ บูชาวงสรวง แล้วทำบุญอุทิศไปให้ และผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นก็จะ บูชาด้วย เสื้อผ้า ของมีค่า และของฝาก เพื่อตอบแทนคุณในพิธีกรรมเข้าทรงนี้ด้วย

๑.๓ บูชา ๒ คติความเชื่อการบูชาที่ปรากฏในความเชื่อและพิธีกรรม มะมัวต พบว่าการประกอบพิธีกรรมนั้นมีการบูชาบุคคล ๒ ลักษณะ ดังนี้ (๑) การบูชา พระสงฆ์ เพราะว่าพระสงฆ์เป็นสาวกของพระพุทธองค์ สงฆ์นั้น เป็นต้น (๒)การบูชา บิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ตามคติทางพระพุทธศาสนานั้น มีความสอดคล้องกับพิธีกรรมเข้าทรงมะมัวตที่ได้ประพฤติปฏิบัติกันมา ดังนี้(๑) การเข้าไปหาอาจารย์ (ครูโหม) เพื่อทำการสักการะ และ ครูโหมเองจะทำการสักการะพระรัตนตรัยก่อน แล้วจะบูชาครูบาอาจารย์ เทพ เทวดา เป็นลำดับ สิ่งที่สักการะคือ ดอกไม้ธูปเทียน เพื่อทำความเคารพกราบไหว้ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ (๒) มีการทำบุญ ตักบาตร หรือจะเป็นการถวายสังฆทาน ด้วยมีความเชื่อทางพิธีกรรมว่าเป็นการเสริมบุญบารมีให้กับตนเองและผู้ร่วมเข้าอยู่ในพิธีกรรมนั้นด้วย (๓) ในการบูชารูปเคารพที่หิ้งบูชา นั้น จะตั้งรูป

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

พระพุทธเจ้าไว้เหนือสุด มีรูปครูบาอาจารย์ ที่เป็นพระสงฆ์ แสดงให้เห็นถึงสิ่งที่เขาเหล่านั้นได้บูชากราบไหว้นั้นเป็นสัญลักษณ์เดียวกันกับทางพระสงฆ์ถือเป็นสิ่งที่สูงสุดในชีวิต และการบูชาเป็นการปฏิบัติบูชา จากการสัมภาษณ์ผู้ทำพิธีกรรมนั้นได้ความว่า การบูชานั้นเราจะบูชาด้วยดอกไม้ธูปเทียน มีการไหว้พระสวดมนต์ ทำสมาธิก่อน เพื่อให้ผู้ที่เข้าพิธีกรรมเกิดความสำนึกในคุณงามความดี และจะได้ยำเกรงต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยโอกาสนี้ ครูโถม นั้นจะได้สั่งสอนลูกศิษย์ลูกหาให้ตั้งอยู่ในคุณงามความดีอยู่ในศีลธรรมให้รักษาศีล และพยายามปฏิบัติตามโดยเคร่งครัดจึงจะประสบแต่สิ่งที่ดีงามต่อไปนี่จึงเป็นข้อวิเคราะห์อันหนึ่งในหลักปฏิบัติบูชาคือการปฏิบัติบูชาตามหลักคำสอนที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา เป็นต้น

๑.๔ ไตรลักษณ์ คือ ไตรลักษณ์นี้ แปลว่า "ลักษณะ ๓ อย่าง"^{๖๘} หมายถึงสามัญลักษณ์ หรือลักษณะที่เสมอกัน หรือข้อกำหนด หรือสิ่งที่มีประจำอยู่ในตัวของสังขารทั้งปวงเป็นธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ ๓ อย่าง จะได้อธิบายให้เห็นชัดใน ๓ ข้อนี้ คือ

๑.อนิจจตา (อนิจจลักษณะ) ลักษณะอาการไม่เที่ยง อาการไม่คงที่ อาการไม่ยั่งยืน อาการที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมและสลายไป อาการที่แสดงถึงความเป็นสิ่งไม่เที่ยงของขันธ์

หลักวิเคราะห์ที่เราจะเห็นได้ถึง ความไม่เที่ยงที่มนุษย์ได้รับ อาทิเช่น ความยากลำบากทางกาย ที่ได้รับความเจ็บป่วยอย่างหนัก นี่จึงวิเคราะห์ได้ด้วยหลักธรรมได้ถึงความเป็นลักษณะถึงความไม่เที่ยงแท้ของสังขารและจิตใจของมนุษย์ที่ได้รับทุกข์มา เป็นความเปลี่ยนแปลง ที่ไม่คงที่เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๒.ทุกข์ตา (ทุกข์ลักษณะ) อาการเป็นลักษณะที่เป็น ทุกข์ อาการที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายตัว อาการที่กดดัน อาการฝืนและขัดแย้งอยู่ในตัว เพราะปัจจัยที่ปรุงแต่งให้มีสภาพเป็นอย่างนั้นเปลี่ยนแปลงไป จะทำให้คงอยู่ในสภาพนั้นไม่ได้ อาการที่ไม่สมบูรณ์ มีความบกพร่องอยู่ในตัว อาการที่แสดงถึงความไม่สมบูรณ์ของขันธ์ วิเคราะห์อาการทุกข์ ในที่นี้ ตามที่ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาในพิธีกรรมมะฆัดนี้ เป็นพิธีกรรมเพื่อการทำนายน และการรักษา เป็นหลัก ทุกข์ที่ผู้เข้าร่วมในพิธีกรรมโดยส่วนใหญ่คือ ทุกข์จากร่างกาย และจิตใจ ที่ทุกข์เกิดขึ้นกับร่างกาย เช่น ความป่วยไข้หรือเจ็บป่วยทางร่างกาย ทางจิตใจคือสภาวะที่มนุษย์มีความทุกข์ทางจิตใจที่ไม่สามารถหาทางออกได้ ความทุกข์นี้โดยส่วนมากแล้ว เป็นทุกข์ที่ได้ผลกระทบจากทางเศรษฐกิจ สังคม เป็นความทุกข์ที่ได้รับจากการดำเนินชีวิต ฉะนั้นกลุ่มชาวไทยเขมรนี้จึงหาทางออกด้วย และมีที่พึ่งในความเชื่อและพิธีกรรมมะฆัดนี้ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถพึ่งพาได้ และเข้าไปร่วมกิจกรรมได้ทุกคน แม้การเข้าอาศัยพิธีกรรมมะฆัดนี้อาจจะดี หรือ ไม่ดีก็ตามแต่ก็เป็นที่พึ่งพาทางจิตใจที่อยู่ใกล้ชิดมนุษย์ที่สัมผัสได้

๓.อนัตตตา (อนัตตลักษณะ) อาการของอนัตตา อาการของสิ่งที่ไม่ใช่ตัวตน อาการที่ไม่มีตัวตน อาการที่แสดงถึงความไม่ใช่ใคร ไม่ใช่ของใคร ไม่อยู่ในอำนาจควบคุมของใคร อาการที่แสดงถึงไม่มีตัวตนที่แท้จริงของตนเอง อาการที่แสดงถึงความไม่มีอำนาจแท้จริงในตัวเลย อาการที่แสดงถึงความด้อยสมรรถภาพโดยสิ้นเชิง^{๖๙} ไม่มีอำนาจกำลังอะไร ต้องอาศัยพึ่งพิงสิ่งอื่นๆ มากมายจึงมีขึ้นได้

วิเคราะห์ในหลักธรรมอนัตตานี้ เป็นหลักธรรมที่กำลังบอกถึงความไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สิ่งอะไรที่เป็นของเราแท้จริงได้ หลักธรรมนี้เป็นความจริงแท้ที่มนุษย์ทุกคนต้องเข้าใจว่า เป็นหลักสัจจะธรรมที่เป็นความจริงแท้ อธิบายเพิ่มเติมได้ว่า แม้ความทุกข์ที่เกิดขึ้นนั้น เมื่อถึงวาระที่ทุกข์นั้นต้องเสื่อมไปด้วยองค์ประกอบต่างๆ แม้ความทุกข์ทางจิตใจที่ทุกคนที่เป็นมนุษย์ต้องได้รับทุกข์กันทุกคน เป็นสิ่งที่ต้องมีความรู้เท่าทันเพื่อการแก้ไข สิ่งเหล่านี้ทั้งหมดตามหลักธรรมอนัตตานี้ เมื่อเข้าสู่หลักธรรมนี้ก็วางเปล่าสูญเปล่า

^{๖๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) .พุทธธรรม.พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

^{๖๙} สนิท สัมการ.ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทยวิเคราะห์เชิงสังคม - มานุษยวิทยา.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙. หน้า ๑๑.

สรุป คำสอนในพิธีกรรมมะมัตที่สัมพันธ์กับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรใน จังหวัดสุรินทร์

๑. ความเชื่อในพิธีกรรมมะมัต การศึกษาที่เกี่ยวกับความเชื่อในพิธีกรรม กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรที่ได้ลงพื้นที่ทำการศึกษาขึ้นซึ่งที่ผู้ศึกษาได้พบเห็นและจากการสัมภาษณ์ให้ได้นำซึ่งคำตอบนั้น ได้สรุปผลว่า

ความเชื่อในพิธีกรรมมะมัตของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร เป็นความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติให้มาเข้าทรง โดยผ่านพิธีกรรมในพิธีกรรมที่ปรากฏ ขั้นตอน รูปแบบ ความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาตินี้มาการนับถือกันมาแต่โบราณ และมีการสืบทอดพิธีกรรมนี้ โดยการสืบทอดมีอยู่ ๒ ลักษณะคือ (๑) การสืบทอดโดยสายเลือดในแต่ละตระกูลที่มีการนับถือมาแต่เดิม โดยผู้สืบทอดหลังจากบุคคลที่เข้าทรงนั้นได้ตายไปแล้ว (๒) การสืบทอดโดยสาเหตุ อาทิเช่น การเจ็บป่วย โดยไม่รู้สาเหตุที่เกิดโดยวิธีการรักษาทุกแขนงแล้วแต่ไม่หาย จึงมีการจัดพิธีกรรมมะมัตเพื่อหาสาเหตุที่เรียกว่า โบล เป็นการสืบหาสาเหตุที่เกิด เมื่อรู้สาเหตุว่ามีสิ่งเหนือธรรมชาติจะมาขออาศัยร่างอยู่ด้วยให้ทำพิธีรับแล้วจะหาย โดยสาเหตุทั้ง ๒ นี้ เป็นเหตุให้มีความเชื่อในพิธีกรรมเหล่านี้ และผู้ที่สืบทอดเองก็มีสาเหตุต่างๆที่เกิดขึ้นแล้วแต่กรณี เมื่อมีความเชื่อดังกล่าวจึงมีพิธีกรรมเกิดขึ้นนั้นคือพิธีกรรมเข้าทรงในวาระต่างๆ เช่น พิธีกรรมประจำปี (ไหว้ครู) พิธีกรรมเลี้ยงสังเวยของรักษา และพิธีกรรมเข้าทรงเพื่อการขอทำนาย รักษา พยากรณ์ และขอความคุ้มครองตามความเชื่อที่มีมาแต่โบราณ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรนั้นจึงมีความเชื่อว่าพิธีกรรมเหล่านี้เป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ จะให้ความสำคัญมากเมื่อถึงวาระดังกล่าวที่ต้องจัดพิธีกรรมขึ้นตามแต่ละสาเหตุที่จะมีการจัดประกอบพิธีกรรม ฉะนั้นความเชื่อในพิธีกรรมเข้าทรงมะมัตของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรนั้นจึงมีมาตั้งแต่โบราณกระทั่งปัจจุบันนี้ยังคงมีการจัดพิธีกรรมนี้อยู่

๒) พิธีกรรมมะมัต เรียกเป็นภาษาเขมรท้องถิ่นคือ (มะมัต) เป็นพิธีกรรมที่ประกอบขึ้น และมีมาแต่โบราณไม่สามารถระบุได้ว่าเกิดขึ้นเมื่อใด จุดประสงค์ของการประกอบพิธีกรรมนี้ เป็นวิธีการหนึ่งในการสืบหาสาเหตุที่เกิดขึ้น และเพื่อการรักษาพยาบาลผู้ป่วยโดยเฉพาะกลุ่มเครือญาติหนึ่งๆ หรือบรรดาลูกศิษย์ในการประกอบพิธีกรรมนี้จะอยู่ภายใต้ความเชื่อของชาติพันธุ์ไทยเขมร ที่ว่าอำนาจสิ่งเหนือธรรมชาตินั้นสามารถให้คุณให้โทษได้โดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องภูตผีวิญญาณ หรือ ผีวิญญาณบรรพบุรุษซึ่งมีความเชื่อว่าบรรพบุรุษที่ตายไปแล้วนั้นวิญญาณยังมีความสัมพันธ์อยู่กับครอบครัว มีหน้าที่คอยปกป้องรักษา ให้บุคคลในครอบครัวมีความสุขแต่หากบุคคลในครอบครัวกระทำผิดข้อกำหนดของครอบครัวหรือสังคมจะลงโทษโดยทำให้เกิดการเจ็บป่วยได้ ดังนั้นการเจ็บป่วยจึงมีมูลเหตุพื้นฐานที่เกิดจากการกระทำของผี ซึ่งวิธีการรักษาผู้ป่วยให้หายนั้นต้องมีการหาสมมุติฐานสาเหตุที่เกิดขึ้นโดยวิธีการเข้าทรง หรือ โบล เพื่อหาสาเหตุที่เกิดขึ้น แล้วจึงหาทางรักษาต่อไป พิธีกรรมนี้จึงต้องประกอบขึ้นเพื่อเชิญผีบรรพบุรุษมาสอบถามสาเหตุแห่งการกระทำผิดและถามวิธีการรักษาผู้ป่วยให้หายเป็นปกติ⁷⁰

การประกอบพิธีกรรมการมะมัต มีองค์ประกอบที่สำคัญ และต้องจัดอย่างมีแบบแผนโดยรับการแนะนำควบคุมจากอาจารย์ใหญ่ (ครูโหม) ซึ่งเป็นร่างทรงในพิธีกรรมและมีความชำนาญ ทั้งการจัดสถานที่ต้องสร้างปะรำพิธีกรรมตามหลักการและวิธีการตามที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมา มีการ กำหนด วัน เดือน เวลา ที่มีความเชื่อว่าเป็นกาลที่ควรประกอบพิธีกรรมได้และเอื้ออำนวยด้วยส่วนเครื่องที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมได้แก่ บายศรี เครื่องบูชาเครื่องดนตรีเครื่องสังเวย ทั้งอาหารหวานคาว น้ำหวาน เป็นต้น ตลอดจนนักดนตรี และญาติพี่น้องที่ต้องมาร่วมในพิธีกรรมทั้งหมดนี้เป็นการรวมกลุ่มในการจัดพิธีกรรมขึ้น พิธีกรรมเข้าทรงของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรนั้น กระทำได้ใน ลักษณะคือ มีผู้เจ็บป่วยกะทันหันจะสืบหาสาเหตุโดย การโบล ถ้าพบว่าถูกกระทำจากอำนาจลึกลับ หรือถูกผีเข้า หรือของรักษากระทำ

⁷⁰ อัจฉรา ภาณุรัตน์, “ พิธีโบลมะมัต ”, “ การรักษาโรคด้วยจิตวิญญาณของชาวไทยเขมร,มหาวิทยาลัย มหาสารคาม,ความเชื่อไทย – เขมร ,๒๕๔๕,หน้า ๑๕.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ต้องจัดพิธีกรรมขึ้น จึงจะหาย ในลักษณะนี้ก็จะประกอบพิธีกรรมนี้ได้ตลอดเวลา ยกเว้นวันพระ และวันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เชื่อว่าจะเป็นบาป เพราะต้องฆ่าสัตว์มาเป็นเครื่องสังเวย

จากการวิเคราะห์หีบหอบาทที่มีต่อสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร ไม่ได้มุ่งให้ความสำคัญเพียงเพื่อการรักษาพยาบาลอาการเจ็บป่วยเท่านั้นแต่มีบทบาทที่สำคัญคือส่งผลถึงความเป็นอยู่ของกลุ่มชนในด้านอื่นๆ เช่น ในด้านการศึกษา เรื่องอาชีพ การฝีมือ ประวัติศาสตร์ การกิน การอยู่ การใช้ชีวิต ของชุมชน ครอบครัว ในด้านการรวมกลุ่มทำให้เกิดการติดต่อ การสื่อสาร เศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อการค้าเครื่องอุปโภคบริโภคที่ใช้ในพิธีกรรม และการใช้จ่ายในการจัดพิธีกรรมขึ้น ตลอดถึงวัฒนธรรมการแต่งกาย การประกอบพิธีกรรม การกิน การอยู่ และระบบเครือญาติ ผลทางอ้อมในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรมีความเคารพและปฏิบัติตามผู้สูงอายุตั้งนั้นการรวมกลุ่มในพิธีกรรมจึงมีผลในการปกครองในระบบครอบครัว สังคมหมู่บ้านเป็นไปด้วยความสงบสุข เพราะสังคมได้กำหนดกฎเกณฑ์การปฏิบัติตนในสังคมให้สมาชิกปฏิบัติตามด้วย

ความสอดคล้องกับทฤษฎีกลุ่มหน้าที่นิยมที่ว่าองค์ประกอบของวัฒนธรรมแต่ละส่วนต่างก็มีหน้าที่ คือ สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้ จึงทำให้สังคมดำรงอยู่ ทั้งนี้หน้าที่ของกิจกรรมก็อาจไม่ได้แสดงผลให้เห็นได้เพียงทางตรงเท่านั้น แต่กิจกรรมบางอย่างที่หมดหน้าที่ไปแล้วยังคงปรากฏให้เห็นปฏิบัติกันเป็นประเพณีสืบต่อกันจนถึงปัจจุบันนี้ และกิจกรรมเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในอดีตและสังคม บทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมเข้าทรงของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร ดังได้กล่าวมาแล้วว่ามีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้เพราะบทบาทหน้าที่ต่างๆ สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ปฏิบัติโดยเฉพาะด้านการรักษาพยาบาล ซึ่งไม่เพียงเป็นการเยียวยารักษาเท่านั้นหรือแก้ปัญหาความเจ็บป่วยเฉพาะที่หนัก หรือตามความจำเป็นในแต่ละครั้ง เหมือนกับการรักษาของแพทย์สมัยปัจจุบันที่มุ่งไปที่อาการเจ็บป่วย ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าบางส่วนโดยไม่สนใจถึงมูลเหตุที่อยู่เบื้องหลังการเจ็บป่วยของคนไข้เหมือนการรักษาด้วยพิธีกรรมจะให้ความสนใจต่อตัวผู้ป่วยอย่างใกล้ชิด มีการเอื้ออาทรและเป็นกันเองสิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้ป่วยรู้สึกสบายใจ มีกำลังใจ ส่งผลให้อาการเจ็บป่วยดีขึ้น หรืออาการป่วยทุเลาลงตลอดจนถึงความสัมพันธ์ทางญาติผู้ป่วย สามารถทำได้อย่างใกล้ชิดสนิทสนม และต่อเนื่องไม่เหมือนถูกจำกัดในโรงพยาบาลสมัยปัจจุบัน แต่เพื่อประโยชน์สูงสุดนั้น ผู้ป่วยหากป่วยเป็นโรคร้ายแรง หรือ โรคติดต่อจึงสมควรที่จะนำส่วนที่ดีไปประยุกต์ใช้ฝึกการรักษาพยาบาลสมัยปัจจุบันนี้และแนะนำปฏิบัติตนต่อญาติและผู้ป่วยด้วย

ข้อเสนอแนะการศึกษา

จากการศึกษาเรื่อง คำสอนจากพิธีกรรมมะมัวตี่ที่สัมพันธ์กับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในจังหวัดสุรินทร์ ผู้ศึกษาได้รับประสบการณ์จากการศึกษาในภาคสนามทำให้เกิดแนวคิดที่จะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานเกี่ยวกับชุมชนในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรของบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอยู่ ๒ ประเด็นหลัก คือ

๑. ข้อเสนอเชิงนโยบาย ควรจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความเชื่อและการนับถือผีวิญญาณบรรพบุรุษ หรือการนับถือเทพ เทวดา ที่ชาวบ้านให้การนับถือเคารพบูชา โดยให้โรงเรียนประถม และโรงเรียนมัธยม ในท้องถิ่นที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรอาศัยอยู่ได้ศึกษาและร่วมพัฒนาหลักสูตรนำไปสู่การปฏิบัติและวิเคราะห์อันก่อให้เกิดการเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ ว่ามีความรู้ คุณค่า คติธรรม ที่ปรากฏในท้องถิ่นของตน สร้างความรู้สึภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นอันเป็นภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษได้รักษา สืบทอด และมีการสานต่อพัฒนาต่อไปให้คงอยู่ตลอดไป

๒. หน่วยงานที่พัฒนาชุมชนและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องควรพิจารณา เพื่อส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน และคุณภาพชีวิตที่ดี อาทิ การรณรงค์ให้ไม่มีการดื่มเหล้า เพราะเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อในพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายเขมร เพราะเป็นพิธีกรรมบูชาผีบรรพบุรุษ และบวงสรวงต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จะทำให้มี

คุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชนบทและเยาวชนของชาติ ทำให้เห็นรูปแบบที่ดีต่อผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเอง และเยาวชนที่มีความคุ้นเคยในวัฒนธรรมความเชื่อในพิธีกรรมนั้นด้วย

บรรณานุกรม

- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) .พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- ประทีป แชรรัมย์, “พิธีกรรม มม็วด ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร: ศึกษากรณีบ้านตะโกราย ตำบลบ้านบัว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์”, **ปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาเอกไทยคดีศึกษามนุษยศาสตร์ พฤษภาคม, ๒๕๓๕,(ม.ป.พ.) .
- เครือจิต ศรีบุญนาถ, “เรื่องมม็วด : พิธีกรรมทรงเจ้าเข้าผีของกลุ่มชาวไทยเขมรสุรินทร์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภาควิชา นาฏศิลป์, คณะมนุษยศาสตร์สถาบันราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๕.
- อัจฉรา ภาณุรัตน์, “ พิธีโฉลนมม็วด”, การรักษาโรคด้วยจิตวิญญาณของชาวไทยเขมร, มหาวิทยาลัย มหาสารคาม, ความเชื่อไทย – เขมร ,๒๕๔๕
- ทักษิณาร์ ไกรราช,**มิติทางวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคอีสาน**, ปริญาดุุษฎีบัณฑิต สาขาไทศึกษา(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,๒๕๔๙ .
- สนิท สมัคการ.**ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทยวิเคราะห์เชิงสังคม – มานุษยวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙.
- พระมหาวิระ สุขแสวง.มม็วด : พิธีกรรมและความเชื่อของกลุ่มคนพูดภาษาเขมรถิ่นอำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์.
ปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร,๒๕๕๐,หน้า ๑

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมที่ปรากฏในคำสอนเรื่องทิศ ๖

Structural Functional Theory as found in Six Directions Teaching

ดร.เสฐียร ทั่งทองมะดัน
วิทยาเขตนครราชสีมา

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม ๒) เพื่อศึกษาหลักคำสอนเรื่องทิศ ๖ และ ๓) เพื่อศึกษาทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมที่ปรากฏในหลักคำสอนเรื่องทิศ ๖ เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร จากการศึกษาพบว่า ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมอธิบายลักษณะของสังคม โดยตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า สังคมเหมือนอินทรีย์ที่มีชีวิตอย่างหนึ่ง แต่เป็นสิ่งที่มีชีวิตระดับสูง ทฤษฎีนี้อธิบายความเป็นปึกแผ่นของสังคมว่า เนื่องด้วยส่วนประกอบต่าง ๆ ของสังคมที่มารวมกันเป็นโครงสร้างทางสังคม โดยแต่ละส่วนประกอบของสังคมทุกส่วนมีหน้าที่ต้องปฏิบัติ หลักคำสอนเรื่องทิศหกกล่าวถึงความสัมพันธ์ของบุคคลประเภทต่าง ๆ ที่ต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ จุดทิศที่อยู่รอบตัวจัดเป็น ๖ ทิศ คือทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องขวา ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องบน และทิศเบื้องล่าง ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมในหลักคำสอนเรื่องทิศ ๖ สะท้อนให้เห็นระบบความสัมพันธ์เป็นระดับ การรักษาคุณภาพของความสัมพันธ์ การทำหน้าที่ของสมาชิกในสังคม เพื่อตอบสนองความต้องการ บุคคลอาจมีหลายบทบาทตามระดับความสัมพันธ์ สะท้อนให้เห็นสถาบันทางสังคม

คำสำคัญ : ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่, คำสอนเรื่องทิศ ๖

Abstract

The purpose of this the Article is ๑) to study the Structural Functional Theory ๒) to study the teaching of six directions and ๓) to study the Structural Functional Theory as found in the teaching of six directions. This Article is documentary article. From to study, it is found that the structural Functional Theory describes the Characteristics of Society based on the assumption that the Society is like a living organism, but it is a high life. This theory explains the social solidarity because of the various components of society that come together as a social structure. Each element of society is obliged to act. The teaching of six directions discusses the relationship of the various types of people involved as the direction around it is arranged in six directions, ie, the front to the right. The left, the upper, and the lower. The Structural Functional Theory as found in the teaching of six directions reflect the relationship system as a level, maintaining balance of relationship acting members of society to meet the needs, individuals may have several roles based on relationship levels and reflects social institutions.

Keywords : the Structural Functional Theory, the teaching of six directions

บทนำ

หลักคำสอนในพระสูตรต้นตปิฎก มีเนื้อหาที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นด้านประวัติศาสตร์ ปรัชญาศาสนา พระพุทธเจ้าได้แสดงพระสูตรไว้แก่บุคคลต่าง ๆ ในโอกาสและเวลาต่าง ๆ เมื่อพระองค์ปรินิพพาน พระสาวกทั้งหลายได้ร้อยกรองหลักคำสอนของพระองค์ไว้เป็นหมวดหมู่ ต่อมาเมื่อการศึกษาพระไตรปิฎกในเชิงวิชาการมากขึ้น ได้มีการศึกษาเนื้อหาของพระไตรปิฎก บูรณาการเชื่อมโยงกับศาสตร์สมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ ซึ่งเป็นลักษณะการศึกษาเชิงตีความ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาโดยนำแนวคิด ทฤษฎีของศาสตร์สมัยใหม่ ไปศึกษาเนื้อหาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก หรือนำเนื้อหาจากพระไตรปิฎก มาศึกษาเชื่อมโยงกับศาสตร์สมัยใหม่ บรรดาศาสตร์สมัยใหม่ที่กล่าวมา สังคมศาสตร์เป็นศาสตร์ใหญ่ศาสตร์หนึ่งที่ยินนำมาศึกษากัน สังคมศาสตร์ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสังคมมนุษย์ โดยแยกการศึกษาเป็นสาขาต่าง ๆ เช่น สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์ วิชาสังคมวิทยา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม คนที่อยู่ร่วมกันในสังคม มีการปฏิสัมพันธ์ หรือเกี่ยวเนื่องกันตามสถานภาพและบทบาท ที่แต่ละคนมี บทความนี้ ต้องการนำเสนอเสนอหลักคำสอนเรื่องทศ ๖ ที่ปรากฏในสังคาลงสูตร โดยนำมาศึกษากับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม ในทางสังคมวิทยา โดยมีประเด็นในการศึกษา คือ ๑) ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมในทางสังคมวิทยา ๒) หลักคำสอนเรื่องทศ ๖ และ ๓) ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมที่ปรากฏในคำสอนเรื่องทศ ๖

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมในทางสังคมวิทยา

ในประเด็นนี้จะกล่าวถึง ๓ เรื่องคือ ความหมายของทฤษฎี ความหมายของทฤษฎีทางสังคมวิทยา และแนวคิดทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม

ก) ความหมายของทฤษฎี

คำว่า ทฤษฎี (Theory) มีผู้ให้นิยามความหมายหลายอย่าง เช่น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ นิยามว่า ในระดับพื้นฐานที่สุดและสั้นที่สุด ทฤษฎีคือคำบรรยาย (Description) เหตุการณ์หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในระดับสูงขึ้นไป ทฤษฎี หมายถึง คำอธิบาย (Explanation) สิ่งใดๆ หรือปรากฏการณ์ใด ๆ^๑

William J. Goode และ Paul K. Hatt นิยามทฤษฎีว่า เป็นการคาดคะเนผลของเหตุการณ์หรือสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่กำหนดไว้ ซึ่งเมื่อได้รับการพิสูจน์ทดลองจะกลายเป็นข้อเท็จจริง (Fact)

Nicolas S. Timasheff นิยามทฤษฎีว่า เป็นข้อเสนอหรือประพจน์ โดยมีความสอดคล้องกับเงื่อนไข ดังนี้ (๑) ข้อเสนอจะต้องดำเนินไปตามแนวคิดที่มีการอธิบายอย่างถูกต้อง (๒) ข้อเสนอจะต้องประสานสอดคล้องกัน (๓) ข้อเสนอจะต้องสามารถให้คำอธิบายแก่ข้อสรุปที่ใช้เป็นกฎได้ทั่วไป (๔) ข้อเสนอจะต้องมีความเป็นจริงใช้ประโยชน์ได้ และใช้เป็นแนวทางในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมต่อไป

จากนิยามดังกล่าวพอสรุปได้ว่า

คำว่า ทฤษฎี หมายถึง กลุ่มความคิดที่มีเหตุผล ซึ่งได้มาจากการศึกษาอย่างเป็นระบบ และมีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายเรื่องราวหรือเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นอย่างมีเหตุผล กลุ่มความคิดที่ได้รับการยอมรับเป็นทฤษฎีนั้น อาจจะเป็นการแสดงกฎเกณฑ์ ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งสองสิ่งหรือมากกว่านี้ และได้ผ่านกระบวนการทดสอบอย่างน่าเชื่อถือ เช่น ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ก็อาจจะเป็นการอธิบายอย่างมีเหตุผลเกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่น ทฤษฎีทางสังคมและทฤษฎีทางปรัชญา

ข) ความหมายของทฤษฎีทางสังคมวิทยา

^๑สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๕. (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖) หน้า ๑๑.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ทฤษฎีทางสังคมวิทยา หมายถึง คำอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมตามหลักเหตุผล และแสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้นอย่างเป็นระบบ จนสามารถพิสูจน์ความจริงได้ ทฤษฎีทางสังคมวิทยาได้รับการยอมรับว่าเป็นทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์อย่างหนึ่ง โดยมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีทางสังคม และความคิดทางสังคม คำแรกมีขอบเขตกว้างขวาง ครอบคลุมเรื่องของคนและความสัมพันธ์ระหว่างคนอย่างมีเหตุผล รวมทั้งระบบความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ในสังคม เช่น คนต่อคน คนกับกลุ่ม และคนกับสภาพสิ่งแวดล้อม ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต

ส่วนคำหลัง หมายถึงความคิดของคน ซึ่งคนเป็นผู้คิดและเป็นไปในลักษณะเพื่อมวลมนุษยชาติ ความคิดนั้นคงอยู่มีผู้รับรู้และช่วยถ่ายทอดสืบมา โดยส่วนใหญ่ความคิดทางสังคม จะเป็นความคิดเกี่ยวกับการสอบถามข้อสงสัยหรือปัญหาต่าง ๆ ทางสังคมของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นเรื่องในอดีตหรือปัจจุบัน และความคิดทางสังคมนี้เป็นผลการคิดร่วมกันของผู้ที่อยู่อาศัยหรือสัมพันธ์เกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ รอบตัว^๒ ความคิดทางสังคมนี้มักจะเกี่ยวกับเรื่องจักรวาล ปรัชญา ตัวเองเพื่อนมนุษย์ หรือชีวิตในสังคมมนุษย์ ศาสนา และหลักศีลธรรมทั่วไป และถือเป็นสาขาหนึ่งแห่งความคิดของมนุษยชาติ

ความคิดทางสังคมกับทฤษฎีทางสังคมเป็นพื้นฐานสำคัญ สำหรับการพัฒนาทางสังคมวิทยา โดยที่ทฤษฎีทางสังคมวิทยานั้น มุ่งอธิบายว่า สภาพและปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในสังคม ถูกกำหนดด้วยกฎเกณฑ์อะไรบ้าง และการเปลี่ยนแปลง และการดำรงอยู่เป็นปกติของสังคมเนื่องด้วยมีกฎระเบียบหรือปัจจัยอะไรบ้าง ทฤษฎีทางสังคมวิทยาเป็นทฤษฎีเชิงวิทยาศาสตร์ เพราะประกอบด้วยข้อเสนอหรือประพจน์ ตั้งแต่สองข้อเสนอขึ้นไปที่สัมพันธ์สอดคล้องกันอย่างมีเหตุผลข้อเสนอ

เหล่านี้ประกอบด้วยเนื้อหาที่เป็นคำพรรณนาปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของสังคม แต่ละข้อเสนอจะต้องมีแนวคิดหรือสิ่งก่อกำเนิดอย่างน้อยสองแนวคิดขึ้นไป แต่ละแนวคิดก็จะกล่าวถึงคุณลักษณะของปรากฏการณ์ทางสังคม แนวคิดหนึ่ง ๆ ในข้อเสนอจะต้องมีคุณลักษณะที่สามารถนำมาทดสอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ได้^๓

ค) ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม เป็นทฤษฎีหลักที่ได้รับความนิยมมากที่สุดทฤษฎีหนึ่งของสังคมวิทยา ทฤษฎีนี้มีรากฐานมาจากความคิดของเอมิล เดอร์คไคน์ (Emile Durkheim) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส โบรนิสลาฟ มาลินอฟสกี (Bronislaw Malinowski) นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษเชื้อสายโปแลนด์ และ เอ.อาร์.รัตคลิฟฟ์บราวน์ (A.R. Radcliffe Brown) ต่อมาได้รับการพัฒนาจาก ตัลคอตต์ เพอร์สันส์ (Talcott Parsons) และ โรเบิร์ต เค.เมอร์ตัน (Robert K. Merton) นักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมได้รับความนิยมและแพร่กระจายไปในหมู่นักสังคมวิทยาทั่วโลก จนกลายเป็นทฤษฎีแม่บท ซึ่งใช้วิเคราะห์สังคมและองค์ประกอบต่าง ๆ ของสังคมอย่างมีเหตุผล

สาระสำคัญของทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ มีดังนี้

- (๑) ทฤษฎีนี้มองสังคมว่าเป็นระบบหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกันโดยหน้าที่
- (๒) ระบบสังคมมีขอบเขตแน่นอน มีระเบียบ ควบคุมตนเอง มีกระบวนการรักษาบูรณาการภายในระบบ และมีแนวโน้มที่ส่วนต่าง ๆ พึ่งพาอาศัยกันจนสามารถรักษาคุณภาพของสังคมไว้ได้
- (๓) ส่วนประกอบของสังคม คือโครงสร้างทางสังคม ได้แก่สถาบันต่าง ๆ ซึ่งมีกลุ่มบทบาทที่มั่นคงแน่นอน บัญญัติออกมาเพื่อสนองความต้องการทางสังคมบางประการ
- (๔) สังคมเปรียบเสมือนอินทรีย์ มีความต้องการในสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่ เมื่อสนองได้แล้ว สังคมจะสามารถดำรงอยู่ได้ แต่ละส่วนของสังคมเหมือนอวัยวะต่าง ๆ ของอินทรีย์ มีบทบาทหน้าที่ต่างกัน แต่พึ่งพาอาศัยกัน และมีคุณภาพที่สามารถรักษาไว้ได้

^๒ E Mory S. Bogardus, *The Development of Social Thought*, (New York : David Mackay Company ๑๙๖๘), p.๓

^๓ จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. *สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๙.

(๕) โดยที่สังคมเป็นระบบที่ต้องการความจำเป็นเพื่อการดำรงอยู่ สังคมจึงต้องมีโครงสร้างเพื่อเป็นหลักประกันให้มีการพึ่งพา มีดุลยภาพ และมีการมีชีวิตอยู่รอด

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร ได้สรุปลักษณะสำคัญของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ในมุมมองของการเปลี่ยนทางสังคมไว้ว่า สังคมทั้งหมดเป็นระบบหนึ่งที่มีส่วนจะมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน ความสัมพันธ์คือสิ่งที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน อย่างเป็นเหตุเป็นผล ระบบสังคมเป็นการเคลื่อนไหวเข้าสู่ความสมดุล การปรับความสมดุลของระบบจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในระบบตามไปด้วยความต่อเนื่องของกระบวนการของข่าวสารจากภายในและภายนอก⁷¹

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมอธิบายลักษณะของสังคม โดยตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า สังคมเหมือนอินทรีย์ที่มีชีวิตอย่างหนึ่ง แต่เป็นสิ่งที่มีความซับซ้อนสูง ละได้เชื่อว่า ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ เพราะมีข้ออธิบายความเป็นปีกแผ่นของสังคมว่า เนื่องด้วยส่วนประกอบต่าง ๆ ของสังคมที่มารวมกันเป็นโครงสร้างทางสังคม โดยแต่ละส่วนประกอบของสังคมทุกส่วนมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ ส่วนประกอบหลักของสังคมคือสถาบันครอบครัว สถาบันการเมือง การปกครอง สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา นอกจากนี้ก็มีส่วนประกอบย่อยที่พัฒนามาจากสถาบันดังกล่าวออกไปอีก ซึ่งปฏิบัติหน้าที่เป็นเอกเทศปลีกย่อยออกไปตามความถนัดของตนเองและตามแต่สภาพของสังคมจะเป็นตัวกำหนดในที่สุด

หลักคำสอนเรื่องทศ ๖

หลักคำสอนเรื่องทศ ๖ ปรากฏอยู่ในหมวดที่ ๓ ซึ่งว่าด้วยเรื่องการปิดป้องทศทั้ง ๖ การปิดป้องทศทั้ง ๖ ในที่นี้หมายถึง การปิดช่องว่างระหว่างตนกับผู้ที่เกี่ยวข้อง คือการสร้างความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ โดยมีตัวเราเป็นศูนย์กลาง ปกปิดในที่นี้คือการไม่ให้ความบกพร่องนั่นเอง เรียกเป็นภาษาทางพระพุทธศาสนาว่า ทศ ๖ ทศ ในสังคาลสูตรได้กล่าวถึงทศ ๖ และบทบาทหน้าที่ของการกระทำร่วมกันของบุคคลที่ปรากฏอยู่ในทศทั้ง ๖ ดังนี้⁷²

ทศหก บุคคลประเภทต่างๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ ดุจทศที่อยู่รอบตัวจัดเป็น ๖ ทศ ดังนี้ ๑) ปุรัตถิมทศ ทศเบื้องหน้า ได้แก่ บิดา มารดา ๒) ทักขิมทศทศเบื้องขวา ได้แก่ ครูอาจารย์ ๓) ปัจฉิมทศ ทศเบื้องหลัง ได้แก่ สามเณรภรรยา ๔) อุตตรทศ ทศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหาย ๕) อุปริมทศ ทศเบื้องบน ได้แก่ พระสงฆ์ สมณพราหมณ์ และ ๖) เหมฐิมทศ ทศเบื้องล่าง ได้แก่ ลูกจ้างกับนายจ้าง

บทบาทหน้าที่ของบุคคลในแต่ละทศ

๑. ปุรัตถิมทศ ทศเบื้องหน้า ได้แก่ บิดา มารดา มารดาบิดานุเคราะห์บุตรธิดา ดังนี้ ห้ามปรามจากความชั่วให้ตั้งอยู่ในความดี ให้ศึกษาศิลปวิทยา หากผู้ครองที่สมควรให้ มอบทรัพย์สมบัติไว้ในโอกาสอันสมควร ส่วนบุตรธิดาพึงบำรุงมารดาบิดา ดังนี้ ท่านเลี้ยงเรามาแล้วเลี้ยงท่านตอบ ช่วยทำกิจของท่าน ดำรงวงศ์สกุล ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ท่าน

๒. ทักขิมทศ ทศเบื้องขวา ได้แก่ ครูอาจารย์ ครูอาจารย์อนุเคราะห์ศิษย์ ดังนี้ ฝึกฝนแนะนำให้เป็นคนดี สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง ยกย่องให้ปรากฏในหมู่เพื่อน สร้างเครื่องคุ้มกันภัยในสารทศ ส่วนศิษย์พึงบำรุงครูอาจารย์ ดังนี้ ลูกศิษย์รับแสดงเคารพ เข้าไปหา ใฝ่ใจเรียน ปรนนิบัติ เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

⁷¹พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๔๙.

⁷² ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๖๖-๒๗๒/๑๖๔-๑๖๖, (ไทย) ๑๑/๒๖๖-๒๗๒/๒๑๒-๒๑๖. ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ที.ปา.อ. ๒๖๖-๒๗๓/๑๔๔-๑๕๐.

๓. ปัจฉิมทิส ทิศเบื้องหลัง ได้แก่ สามิภรรยาสามิพึงบำรุงภรรยา ดังนี้ ยกย่องสมฐานะภรรยา ไม่ดูหมิ่น ไม่นอกใจ มอบความเป็นใหญ่ในงานบ้านให้ หาเครื่องประดับมาให้เป็นของขวัญ ตามโอกาส ส่วนภรรยาอนุเคราะห์สามิ ดังนี้ จัดงานบ้านให้เรียบร้อย สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี ไม่นอกใจ รักษาสมบัติที่หามาได้ ขยันไม่เกียจคร้านในงานทั้งปวง

๔. อุตตรทิส ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหาย พึ่งบำรุงมิตรสหาย ดังนี้ เผื่อแผ่แบ่งปัน พุดจามีน้ำใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีตนเสมอร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วย ซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน ส่วนมิตรสหายอนุเคราะห์ตอบ ดังนี้ เมื่อเพื่อนประมาทช่วยรักษาป้องกัน เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สมบัติของเพื่อน ในคราวมีภัย เป็นที่พึ่งได้ ไม่ละทิ้งในยามทุกข์ยาก นับถือตลอดถึงวงศ์ญาติของมิตร

๕. อุปริมทิส ทิศเบื้องบน ได้แก่ พระสงฆ์ สมณพราหมณ์ คฤหัสถ์พึ่งบำรุงพระสงฆ์ ดังนี้ จะทำสิ่งใดก็ทำด้วยเมตตา จะพูดสิ่งใดก็พูดด้วยเมตตา จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา ต้อนรับด้วยความเต็มใจ อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔ ส่วน พระสงฆ์อนุเคราะห์คฤหัสถ์ ดังนี้ ห้ามปรามจากความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง บอกทางสวรรค์ สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมในหลักคำสอนเรื่องทิส ๖

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมเป็นทฤษฎีที่อธิบายเรื่องการทำหน้าที่ของสมาชิกในสังคม การปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกในสังคมนั้น ขึ้นอยู่กับสถานภาพและบทบาทของแต่ละคน ทุกคนมีความสัมพันธ์กัน ปฏิบัติหน้าที่ต่อกันอย่างสัมพันธ์ สมาชิกซึ่งถือว่าเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม มีความสำคัญและสัมพันธ์กับหน่วยต่าง ๆ ไม่มากก็น้อย โดยมีสถานภาพและบทบาทเป็นตัวกำหนด มีเป้าหมายคือการรักษาความสมบูรณ์ภาพและดุลยภาพของสังคม

หลักคำสอนเรื่องทิส ๖ เป็นหลักปฏิบัติเพื่อปกปิดทิส ในความหมายว่า เป็นหลักปฏิบัติเพื่อปกปิดความบกพร่องแห่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หากบุคคลปฏิบัติต่อกันอย่างถูกต้องสัมพันธ์แล้ว เชื่อว่าได้ปกปิดความบกพร่องเอาไว้ หากกล่าวถึงสมาชิกทางสังคมที่ปรากฏในเรื่องทิส ๖ จะจัดเป็นคู่ได้ ๖ คู่คือ

คู่ที่ ๑ มารดาบิดา	กับ	บุตร
คู่ที่ ๒ ครูอาจารย์	กับ	ลูกศิษย์
คู่ที่ ๓ มิตรสหาย	กับ	มิตรสหาย
คู่ที่ ๔ สามิ	กับ	ภรรยา
คู่ที่ ๕ นายจ้าง	กับ	ลูกจ้าง
คู่ที่ ๖ สมณะพราหมณ์	กับ	พุทธศาสนิกชน

แนวคิดเรื่องทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ในหลักคำสอนเรื่องทิส ๖ สามารถมองได้ ดังนี้

๑. ระบบความสัมพันธ์เป็นระดับ คำสอนเรื่องทิส ๖ แสดงให้เห็นความเป็นระบบของสังคม นั่นคือระบบความสัมพันธ์แบบเป็นระดับ จากการที่จัดเป็นคู่ ๆ ๖ คู่ จะเห็นความสัมพันธ์กันในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับใกล้ชิดตัวเรามากที่สุด คือระดับครอบครัว (คู่ที่ ๑) จนถึงระดับที่อยู่ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ (ตั้งแต่คู่ที่ ๓-๖) แต่ละคู่จะทำหน้าที่ต่อกันที่เรียกว่า ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Reaction) การทำหน้าที่ต่อกันทำให้มองเห็นสถานภาพและบทบาทที่อยู่ในแต่ละคน คำว่าเป็นระดับในที่นี้ ยึดเอาตัวเราเป็นศูนย์กลาง ระดับความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดตัวมนุษย์มากที่สุดคือ ระดับครอบครัว แล้วขยายออกมาเป็นระดับสังคม ระบบความสัมพันธ์เหล่านี้เป็นไปได้ ตามสถานภาพและบทบาท หากเปรียบเทียบระบบความสัมพันธ์แบบเป็นระดับต่าง ๆ นี้ เหมือนกับการดำเนินชีวิตแล้ว จะมองเห็นว่า ชีวิตของมนุษย์มีพัฒนาการความสัมพันธ์ในระดับต่าง ๆ คือ ช่วงเกิดมาต้องมีความสัมพันธ์กับครอบครัว ในฐานะที่เป็นลูก เติบโตมาพอจะเข้าเรียนได้ ก็มีความสัมพันธ์กับโรงเรียนหรือสถานศึกษา ในฐานะเป็นผู้เรียน หรือศิษย์ ในขณะที่เรียนก็มีเพื่อน ก็เป็นความสัมพันธ์ระดับเพื่อน เมื่อเรียนจบแล้ว ทำการงานประกอบอาชีพ ก็มีความสัมพันธ์กับระบบนายจ้าง ลูกจ้าง พอแต่งงานมี

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ครอบครัว ก็มีความสัมพันธ์แบบสามภรรยา เมื่อล่วงกาลผ่านวัย ชีวิตต้องการความสงบ หรือชีวิตที่ต้องมีสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ หรือมีศาสนาเป็นที่นับถือแล้ว ก็มีความสัมพันธ์ทางด้านศาสนา ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า บุคคลจะต้องผ่านการมีความสัมพันธ์ระดับต่าง ๆ (ทั้ง ๖ คู่) ตามที่กล่าวมาแล้วอย่างแน่นอน

๒. การรักษาคุณภาพของความสัมพันธ์ คำสอนเรื่องทิศ ๖ กล่าวถึงขอบเขตของสังคม สังคมในที่นี้ไม่ได้บอกว่าเป็นสังคมใดสังคมหนึ่ง แต่หมายถึงสังคมที่มีความสงบสุข สังคมที่มีความเป็นสังคมอย่างสมบูรณ์ หรือเป็นสังคมที่มีมนุษย์ติดต่อสัมพันธ์กันอย่างไม่หยุดยั้ง กล่าวถึงระเบียบวินัยของสังคม หลักปฏิบัติในทางสังคม อย่างที่กล่าวมาแล้วว่า ความสัมพันธ์ของบุคคลทั้ง ๖ คู่ แต่ละคู่จะมีหลักที่ปฏิบัติต่อกัน หลักปฏิบัติเหล่านี้มาจากคำสอนทางพระพุทธศาสนา วางไว้เป็นแนวทางเพื่อรักษาความเป็นสังคมเอาไว้ หลักปฏิบัติเหล่านี้ก็เป็นตัวกำหนดสถานภาพและบทบาทของบุคคลที่มีความสัมพันธ์แต่ละคู่ด้วย การที่แต่ละคู่ปฏิบัติตามหลักคำสอน หรือทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์แล้ว ก็จะทำให้สังคมนั้นคงคุณภาพความเป็นสังคมเอาไว้ได้อย่างยาวนาน เพราะตราบไต่ที่ยังมีมนุษย์ ตราบนั้นก็ยังมีสังคมอยู่ตราบนั้น

๓. การทำหน้าที่ของสมาชิกในสังคมเพื่อตอบสนองความต้องการ ความต้องการในที่นี้มองในรูปของผลประโยชน์ที่จะพึงได้รับก็ได้ หรือความเป็นปึกแผ่นหรือเป็นระเบียบในสังคมก็ได้ จัดเป็นความต้องการทั้งสิ้น สมาชิกแต่ละคู่ ทำหน้าที่ต่อกันต่างก็มีความต้องการหรือจุดมุ่งหมายคนละอย่าง เช่น

มารดาบิดา เลี้ยงดูบุตรก็เพื่อให้เจริญเติบโตใหญ่เป็นคนดีของสังคม จึงสนับสนุนให้ศึกษาเล่าเรียน หน้าที่คนไทยสมัยก่อน มักจะส่งสอนลูกหลานให้ตั้งใจเรียน เพื่อจะได้เป็นเจ้าของคนนายคน หรือให้ตั้งใจเรียนเพื่อจะได้มีงานทำ เลี้ยงตัวเองในอนาคต เป็นต้น ส่วนคนผู้เป็นบุตรก็ทำหน้าที่ต่อมารดาบิดาเพื่อแสดงออกซึ่งความกตัญญูกตเวที โดยเฉพาะในบริบททางสังคมของไทยแล้ว จะเห็นว่า บุตรที่ไม่เลี้ยงดูมารดาบิดาก็จะถูกสังคมประณามว่าเป็นคนเนรคุณ เป็นต้น

สมาชิกของสังคมทุกระดับ (ทั้ง ๖ คู่) ต่างมีจุดมุ่งหมายในการทำตามหน้าที่ของตนเองแตกต่างกัน เช่น พ่อแม่เลี้ยงดูบุตร เพื่อให้บุตรมีอนาคต เลี้ยงตัวเองได้ บุตรเลี้ยงดูพ่อแม่ เพื่อแสดงความกตัญญู หรือเพื่อจะได้รับทรัพย์มรดก ครูสอนหนังสือแก่ลูกศิษย์เพื่อให้ลูกศิษย์มีความรู้ หรือเพื่อให้ได้ค่าจ้างมาเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิต ศิษย์ เรียนหนังสือเพราะอยากมีวิชาความรู้นำไปเลี้ยงตัวเองในอนาคต เป็นต้น ความต้องการหรือเป้าหมายของแต่ละคน แม้จะแตกต่างกัน แต่ก็มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง

๔. บุคคลอาจมีหลายบทบาทตามระดับความสัมพันธ์ คำสอนเรื่องทิศ ๖ แม้จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลไว้ ๖ คู่ แต่ไม่ได้หมายความว่า แต่ละคู่จะมีความสัมพันธ์เฉพาะคู่ของตนเองเท่านั้น แต่ยังมีความสัมพันธ์กับคู่ต่าง ๆ ด้วย ความสัมพันธ์เหล่านี้ขึ้นอยู่กับกาลเทศะที่แตกต่างกัน เพราะถ้าเราเกี่ยวข้องกับสังคมมากเท่าไร เราก็ยังมีบทบาทมากขึ้นเท่านั้น ความสัมพันธ์หลายบทบาทนี้เกิดขึ้นได้ ๒ ลักษณะคือ

ลักษณะที่ ๑ เกิดขึ้นในระยะเวลาไม่นาน บางทีในหนึ่งวันบางคนอาจจะมีหลายบทบาท เช่น นายเขียวอยู่บ้านแสดงบทบาทของพ่อแม่ พอไปสอนหนังสือ แสดงบทบาทของครูอาจารย์ ตอนกลางวันพาเพื่อนไปทานข้าว แสดงบทบาทของมิตรสหาย กลับมาถึงบ้านแสดงบทบาทของพ่อแม่และสามีภรรยา ตอนเย็น ทานอาหารเสร็จแล้ว ไปไหว้พระสวดมนต์ที่วัด แสดงบทบาทของพุทธศาสนิกชน แล้วก็กลับมานอนที่บ้าน จากตัวอย่างนี้จะเห็นว่า บทบาทของนายเขียวในหนึ่งวัน เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเทศะแน่นอนว่า เมื่อบทบาทเปลี่ยนไป การกระทำก็ต้องเปลี่ยนไปตามบทบาท เช่น เมื่อเป็นครู เขาก็มีบทบาทในการสอน เมื่อเป็นสามีก็มีบทบาทในการดูแลเอาใจใส่ภรรยา

ลักษณะที่ ๒ เกิดขึ้นในระยะเวลาต่อเนื่องทั้งชีวิต การกล่าวเช่นนี้เป็นการกล่าวถึงพัฒนาของมนุษย์ที่อยู่ในสังคมนั่นเอง คน ๆ หนึ่งเกิดมามีชีวิตอยู่ในสังคม ย่อมจะต้องผ่านกระบวนการต่าง ๆ ทางสังคม ทุก ๆ ช่วงของการเจริญเติบโต เขาย่อมต้องเกี่ยวข้องกับสังคม เมื่อเกี่ยวข้องกับสังคม สถานภาพและบทบาท ย่อมจะต้องเปลี่ยนไปด้วยเสมอ เช่น เมื่อเป็นเด็ก มีบทบาทเป็นลูก เข้าโรงเรียน มีบทบาทเป็นนักเรียน คบหาเพื่อนฝูง ก็มีบทบาทของเพื่อน เมื่อ

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรียนจบเข้าทำงาน เช่นงานบริษัท ก็มีบทบาทของลูกจ้าง แต่งงานมีครอบครัว ก็มีบทบาทของสามี ดังนั้น ทุกช่วงของชีวิต ทุก ๆ คนจึงมีบทบาทที่หลากหลาย และต้องแสดงไปตามบทบาทนั้น ๆ จึงมักมีคำกล่าวว่า โลกนี้คือละคร

๕. ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมสะท้อนให้เห็นสถาบันทางสังคม

คำสอนเรื่องทศ ๖ เป็นหลักคำสอนที่กล่าวถึงเรื่องสถาบันทางสังคม หรือสะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องสถาบันทางสังคม ปรากฏแนวคิดเกี่ยวกับสถาบันทางสังคม ๔ สถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันศาสนา ในที่นี้จะขอกล่าวเพียงประเด็นสถาบันครอบครัว

สถาบันครอบครัว

สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันแรกของสังคมมีบทบาทในการเลี้ยงดูสมาชิกที่เกิดมาให้มีชีวิตอยู่รอด ครอบครัวจึงหมายถึงกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่ง ประกอบด้วยบิดามารดาและบุตร ซึ่งอาจจะสืบจากสายโลหิตหรือจากการรับเป็นบุตรบุญธรรมก็ได้ ตามหลักของพระพุทธศาสนา สถาบันครอบครัวจะดำรงเป็นองค์ประกอบหนึ่งแห่งโครงสร้างสังคมอย่างมั่นคงอยู่ได้ ก็โดยอาศัยสมาชิกอันเป็นส่วนประกอบของครอบครัว แต่ละคนปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างเหมาะสม

ครอบครัวประกอบด้วย สามภรรยาและเมื่อมีบุตร สามภรรยาเปลี่ยนสภาพเป็นบิดา มารดา การเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ต้องมีสมาชิกครบบริบูรณ์ คือมีบิดา มารดา และบุตร ครอบครัวที่ไม่มีบุตร และ/หรือขาดบิดาหรือมารดาคนใดคนหนึ่งไม่ถือว่าเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ จุดเริ่มต้นของครอบครัว คือการแต่งงานระหว่างชายหญิง การที่ชายและหญิงจะแต่งงานกัน เพราะเหตุปัจจัย ๒ ประการ คือ

(๑) ความรักความปรารถนาจะเป็นคู่ครองซึ่งกันและกันตลอดทุกชาติ

(๒) ความเห็นอกเห็นใจกันในชาติปัจจุบัน ซึ่งข้อนี้เกี่ยวเนื่องด้วยการสงเคราะห์ช่วยเหลือของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง รวมทั้งการทำความดีของฝ่ายหนึ่ง จนฝ่ายหนึ่งเห็นอกเห็นใจยอมรับเป็นคู่ครอง โดยครอบครัวที่มั่นคงเริ่มต้นจากคู่แต่งงาน ซึ่งจะต้องมีความรัก ความเข้าใจกันเป็นเบื้องต้น และมีคุณสมบัติหลายอย่างที่เหมาะสม ดังปรากฏในหลักคำสอนเรื่อง **สมชีวิธรรม ๔** ประการ อันประกอบไปด้วย

(๑) **สมสัทธา** มีศรัทธาเสมอสมกัน กล่าวคือมีความเคารพนับถือในศาสนาอย่างเดียวกัน หรือมีหลักการปฏิบัติในแนวเดียวกัน หรืออย่างน้อยก็ปรับเข้าหากันได้

(๒) **สมสילה** มีศีลเสมอสมกัน กล่าวคือมีความประพฤติปฏิบัติ มีคุณธรรมจริยธรรม กิริยามารยาท สอดคล้องไปด้วยกันได้

(๓) **สมจาคา** มีจาคะเสมอสมกัน กล่าวคือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี มีใจกว้าง มีความเสียสละ ไม่ขัดแย้งกัน พร้อมจะช่วยเหลือผู้อื่นเหมือนกัน

(๔) **สมปัญญา** มีสติปัญญา สมเสมอสมกัน มีเหตุผลพอ ๆ กัน เข้าใจกันดี พุดจากันรู้เรื่อง และยอมรับฟังเหตุผลของกันและกัน คู่แต่งงานจะมีชีวิตคู่ในครอบครัวยั่งยืน จะต้องมีความลักษณะเหมาะสมกันในเรื่องที่สำคัญทั้ง ๔ เรื่องนี้ เมื่อแต่งงานเป็นคู่ครองโดยสมบูรณ์ มีสิทธิต่อกันในฐานะเป็นสามีภรรยาแล้ว ทั้งคู่จะต้องมีบทบาทหน้าที่ต่อกันอย่างเหมาะสม⁷³

หน้าที่ของมารดาบิดาที่มีต่อบุตร

บุรุษสตรีที่ได้แต่งงานเป็นสามีภรรยากัน เมื่อมีบุตร ไม่ว่าจะบุตรสายโลหิต หรือบุตรบุญธรรม ย่อมเปลี่ยนแปลงสถานภาพเป็นมารดาบิดา และจะต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อบุตร ดังนี้

๑) หน้าที่เอาใจใส่และเข้าใจบุตร

⁷³ ดูรายละเอียดใน ที.ปา.๑๑/๒๖๘/๑๖๕.

บิดามารดาจะต้องรู้จักลักษณะและพฤติกรรมของบุตร ตามหลักพระพุทธศาสนา บุตรมี ๓ ประเภทคือ ก) อภิชาติบุตร ข) อนุชาติบุตร และ ค) อวชาติบุตร **อภิชาติบุตร** คือบุตรที่ยิ่งกว่าบิดามารดา เป็นบุตรที่สูงส่งกว่าบิดามารดา ทางด้านคุณธรรมและจริยธรรม และมีความรู้ความสามารถทางสติปัญญาสูงส่งกว่าบิดามารดา ในแง่สังคม อาจจะมีรวมถึงบุตรที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าบิดามารดา **อนุชาติบุตร** คือบุตรที่เสมอด้วยบิดามารดา ทางด้านคุณธรรมและจริยธรรม ในระดับสังคม เป็นบุตรที่มีสถานภาพทางสังคม เท่าเทียมหรือเสมอกันกับมารดาบิดา ระดับสติปัญญาและความรู้ ความสามารถก็ไม่เกินไปกว่าบิดามารดา **อวชาติบุตร** คือบุตรที่ต่ำต้อยกว่ามารดาบิดาในทุกด้าน แม้จะได้รับการฝึกอบรมหรือพัฒนาอย่างเต็มที่ ก็ไม่สามารถเจริญก้าวหน้าเท่ากับบิดามารดาได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทางสติปัญญา ทางคุณธรรมหรือทางสถานภาพสังคม

บิดามารดาโดยทั่วไป ประารถน่าจะมีบุตรที่เป็นอภิชาติบุตร หรืออย่างน้อยก็อนุชาติบุตร แต่ไม่ประารถน่าบุตรที่เป็นอวชาติบุตร เพราะอวชาติบุตรไม่นำความยินดี ความภาคภูมิใจและความสุขมาสู่บิดามารดา มีแต่จะนำความทุกข์ ความเดือดร้อนมาสู่บิดามารดา และวงศ์ตระกูล เพราะฉะนั้น มารดาบิดาจึงให้การศึกษาและฝึกอบรมให้เป็นบุตรชนิดที่ประเสริฐที่สุด

๒) หน้าที่อบรมเลี้ยงดูบุตร

บิดามารดาจะได้ชื่อว่าเป็นมารดาบิดาอย่างแท้จริง ก็ต่อเมื่อได้อบรมเลี้ยงดูบุตรที่เกิดมาตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้ (๑) ห้ามปรามและป้องกันจากความชั่ว รวมทั้งห้ามปรามและป้องกันมิให้บุตรเกี่ยวข้องกับแหล่งความชั่วทุกประเภท (๒) ดูแลฝึกอบรมให้บุตรตั้งอยู่ในความดี กล่าวคือให้บุตรทำแต่ความดีงาม และมีความเชื่อฟังต่อคำแนะนำสั่งสอนของวิญญูชนและกัลยาณชนทั้งหลาย (๓) ให้บุตรได้มีการศึกษาศิลปวิทยา เพื่อให้มีความรู้และมีทักษะในการประกอบอาชีพการงานที่สุจริต สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวของตนเองได้ เมื่อมีคู่ครองและมีบุตรของตนเองในอนาคต (๔) เป็นธุระจัดการในเรื่องคู่ครองที่เหมาะสมแก่บุตร ในเวลาอันสมควรที่บุตรจะมีคู่ครองรวมทั้งให้คำแนะนำแก่บุตรในการเลือกคู่ครองที่เหมาะสม (๕) มอบทรัพย์สมบัติ (ที่มี) ให้แก่บุตร เมื่อถึงโอกาสอันสมควรมอบให้อย่างเหมาะสมและเป็นธรรม⁷⁴

๓) หน้าที่ในการรักษาครอบครัวให้มั่นคงและเป็นสุข

บิดามารดาถือว่าเป็นหัวหน้าของครอบครัว จึงมีหน้าที่สำคัญยิ่งในการรักษาความมั่นคงของครอบครัวและสร้างครอบครัวให้เป็นสุข ความมั่นคงของครอบครัว (กุลจิรัฏฐิติ) จะเป็นไปได้โดยอาศัยหลักการ ๔ ประการ ดังต่อไปนี้ (๑) สิ่งจำเป็นต้องใช้และต้องบริโภคน เมื่อหมดไปต้องพยายามหามาใช้ให้เพียงพอด้วยวิธีการที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม (๒) สิ่งของเครื่องใช้ และบ้านเรือนที่อยู่อาศัยหากทรุดโทรม จะต้องรู้จักบูรณะ ปฏิสังขรณ์ให้อยู่ในสภาพคงทนดีงามเหมือนเดิม เพื่อให้สามารถใช้ได้ดีเป็นปกติ ไม่ควรปล่อยให้ชำรุดทรุดโทรม และเสียหายโดยไม่ทำการซ่อมแซม มิฉะนั้นบ้านเรือนจะต้องตั้งอยู่ไม่ได้นาน ครอบครัวจะประสบความยากลำบาก (๓) ต้องรู้จักประมาณในการใช้สิ่งของต่าง ๆ ทั้งใช้กันใช้อุปโภค ไม่ใช่จ่ายทรัพย์ที่หามาได้ฟุ่มเฟือย จนไม่มีเก็บออมเอาไว้ใช้เมื่อถึงคราวจำเป็น (๔) ผู้ที่เป็นพ่อแม่เรือนต้องเป็นคนดีมีศีลธรรม มีความรัก ความเมตตาต่อกันและกัน และมีจิตใจตั้งมั่นในคุณความดี พร้อมทั้งจะเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดี และสร้างครอบครัวให้มีความมั่นคงและเป็นสุขอย่างถาวร⁷⁵

ความสุขในครอบครัว เป็นเป้าหมายที่สำคัญอย่างหนึ่งของครอบครัวทั้งหลาย การจะมีความสุขในครอบครัวได้นั้น ผู้ที่เป็นหัวหน้าครอบครัวต้องปฏิบัติตน ดังนี้

(๑) พยายามขยันหาทรัพย์ด้วยความสุจริต เพื่อให้มีความมั่นใจว่าครอบครัวจะไม่ยากแค้น เพราะความยากไร้ ทรัพย์สินที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต จะทำให้ชีวิตมีแต่ความทุกข์ และความยากลำบาก การมีทรัพย์สินที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ทำให้ชีวิตไม่บกพร่องสิ่งจำเป็นนั้น เป็นความสุขอย่างหนึ่ง (อัตถิสุข)

⁷⁴ ที.ปา.๑๑/๒๖๖/๑๖๔.

⁷⁵ อง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๒๕๘/๒๗๗, (ไทย) ๒๑/๒๕๘/๓๗๕.

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

(๒) รู้จักใช้ทรัพย์สินที่หามาได้ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ เช่น เลี้ยงดูตนเอง และสมาชิกทุกคนในครอบครัวให้มีความสุขพอสมควรแก่สภาพ การมีทรัพย์สินแต่ไม่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์จะไม่ทำให้ชีวิตมีความสุข อาจจะมีทุกข์เกิดด้วยซ้ำ เช่น เกิดความเสียหาย เมื่อมีความเสียหายก็เกิดความทุกข์ขึ้น ดังนั้น ความสุขอย่างหนึ่งของชีวิตในครอบครัวก็คือ ความสุขจากการได้ใช้ทรัพย์สินอย่างมีประโยชน์ (โกลด์สุข)

(๓) อย่าพยายามสร้างหนี้สินใด ๆ อย่างไม่จำเป็น การมีหนี้สินนั้นเป็นทุกข์ จิตใจของผู้เป็นหนี้จะคอยกังวลและระแวงตลอดเวลา โดยเฉพาะระแวงต่อเจ้าหนี้ บางครั้ง เมื่อไม่มีทางใช้หนี้คนอื่นได้ ก็อาจจะหลบหนีเจ้าหนี้ ดำรงชีวิตอยู่อย่างไม่เป็นสุข มีตัวอย่างหลายกรณีที่มีการทะเลาะวิวาทกันระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้ ในบางกรณีถึงกับมีการฆ่าทำลายชีวิตกัน โดยเจ้าหนี้บ้าง หรือโดยลูกหนี้บ้าง เพื่อลบล้างหนี้สินที่กู้ยืม ดังนั้น ครอบครัวที่มีความสุข ต้องเป็นครอบครัวที่ปลอดจากหนี้สิน (อนณสุข) การไม่เป็นหนี้ใครนั้น ทำให้บุคคลมีความภูมิใจและเอิบอ้อมใจว่าตนเองเป็นอิสระไม่มีหนี้สินติดค้างใคร

(๔) ความสุขประการสุดท้าย เกิดจากการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง ตามหลักศีลธรรมและถูกต้องตามระเบียบ ประเพณีและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคม กล่าวคือ เป็นความสุขจากการประพฤติตนเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ เป็นศาสนิกที่ดีของศาสนาที่ตนเคารพนับถือ และเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรที่ตนสังกัด ผู้ที่บำเพ็ญตนเป็นพลเมืองดีนั้น ไม่มีใครตำหนิติเตียน ไม่มีใครกล่าวร้ายให้โทษ มีแต่คนยกย่องสรรเสริญ และข้อนี้ทำให้บุคคลปฏิบัติดีนั้น มีความภูมิใจตนเองและมีความยินดี ว่าตนเองไม่ประพฤติบกพร่อง เสียหาย ทำให้เกิดความสุขขึ้นในจิตใจของตน (อนวัชชสุข)⁷⁶

หน้าที่ของบุตรที่มีต่อบิดามารดา

บุตร ตามรูปศัพท์ แปลว่า ผู้ที่ทำให้มารดาบิดามีความรู้สึกเอิบอ้อม เป็นสุขใจ (ผู้ยังหทัยของมารดาบิดาให้เต็ม) เมื่อได้รับการอบรม เอาใจใส่เลี้ยงดูจากบิดามารดาแล้ว บุตรควรปฏิบัติต่อบิดามารดา ดังต่อไปนี้

(๑) มีความกตัญญูรู้คุณบิดามารดา เมื่อบิดามารดา แก่ชรา เลี้ยงตนเองไม่ได้ ต้องเลี้ยงมารดาบิดาเป็นการตอบแทน รวมทั้งเอาใจใส่ปรนนิบัติเมื่อบิดามารดาเจ็บไข้ได้ป่วย

(๒) รู้จักช่วยทำกิจธุระการงานต่าง ๆ ของบิดามารดา เช่น ช่วยทำการงานในบ้าน ช่วยแบ่งเบาภาระหน้าที่การงานของบิดามารดา ซึ่งประกอบอาชีพการงานนั้น ๆ ไม่ว่าจะ เป็นเกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม หรืออาชีพส่วนตัวใด ๆ ก็ตาม บุตรต้องไม่นิ่งดูตาย อย่างน้อยก็ช่วยทำงานบ้านต่าง ๆ ให้เรียบร้อย

(๓) ช่วยดำรงวงศ์สกุลให้ยั่งยืน โดยประพฤติตนเป็นคนดี เพื่อนำชื่อเสียงมาสู่วงศ์ตระกูล และไม่ประพฤติตนให้เป็นที่น่าเสียดายแก่ชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล

(๔) ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท กล่าวคือ ประพฤติตนเป็นบุตรที่ดี เชื่อฟังโอวาท คำสอนของบิดามารดา ไม่ประพฤติตนเป็นคนเกเร สร้างความทุกข์ ความเดือดร้อนแก่บิดามารดา บุตรที่เชื่อฟังคำแนะนำสั่งสอนของบิดามารดา ทำให้บิดามารดามีความสุข และมีความภาคภูมิใจในตัวบุตร บิดามารดาจะมอบทรัพย์สินมรดกให้แก่บุตรที่ประพฤติดีเท่านั้น ส่วนบุตรที่ทำให้พ่อแม่เป็นทุกข์ สร้างความเสื่อมเสียแก่วงศ์ตระกูล พ่อแม่อาจจะไม่มอบทรัพย์สินมรดกให้ก็ได้ เพราะประพฤติตนไม่เหมาะสม

(๕) บุตรที่ดีต้องรู้จักเสียละทรัพย์สินต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือสังคม โดยมอบทรัพย์สินเหล่านั้นในนามของบิดามารดา เมื่อบิดามารดาสูญเสียชีวิตไปแล้ว ควรทำบุญอุทิศส่วนบุญกุศลให้บิดามารดา ซึ่งจะเป็นการทำตนไม่ให้ลืมบิดามารดาผู้มีอุปการคุณ และดำเนินชีวิตของตนตามแบบอย่างที่ดีงามของบิดามารดาที่ล่วงลับไปแล้ว⁷⁷

บิดามารดาเป็นผู้มีอุปการคุณต่อบุตรอย่างมาก เป็นบุคคลที่หาได้ยากมากอย่างหนึ่งในโลกนี้ ดังนั้นบุตรที่ดีจึงต้องปฏิบัติตนต่อพ่อแม่อย่างถูกต้องและเหมาะสม โดยปฏิบัติตามทุกข้อที่กล่าวมาทั้งหมด ไม่ควรข้ามหรือเลือกปฏิบัติ

⁷⁶ อจ.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๖๒/๗๘, (ไทย) ๒๑/๖๒/๑๐๕.

⁷⁷ ที.ปา. ๑๑/๒๖๖/๑๖๔.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

เฉพาะข้อใดข้อหนึ่ง การทำเช่นนี้ ไม่ถือว่าเป็นการทำหน้าที่ของบุตรอย่างสมบูรณ์ ดังนั้น การปฏิบัติตนต่อมารดาบิดาอย่างครบถ้วนทั้ง ๕ ข้อนี้ จึงจะเรียกได้ว่า เป็นบุตรที่ดีอย่างแท้จริง ซึ่งจะช่วยให้ครอบครัวมีความมั่นคง ยั่งยืน และมีความสุขตลอดไป

๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันดีงาม
๔. ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง

จากที่กล่าวมาเกี่ยวกับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม ที่ปรากฏในคำสอนเรื่องทศ ๖ พอจะมองเห็นภาพได้ว่า คำสอนเรื่องทศ ๖ นั้น มีแนวคิดของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ปรากฏอยู่ เพราะกล่าวถึงความสัมพันธ์กันที่เป็นระดับต่าง ๆ ของคนในสังคม โดยมีศูนย์กลางที่ตัวของมนุษย์เอง ตั้งแต่ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด ไปจนถึงความสัมพันธ์ที่กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เมื่อมีความสัมพันธ์กัน ก็นำไปสู่การรักษาคุณภาพความสัมพันธ์เพื่อให้ความสัมพันธ์นั้น คงอยู่ตลอดไป บุคคลจึงต้องทำหน้าที่ต่อกัน การทำหน้าที่ของแต่ละคน ปรากฏในลักษณะของสถาบันทางสังคม มีสถานภาพและบทบาทเป็นตัวกำหนด เมื่อบุคคลทำหน้าที่ย่อมจะมีความต้องการหรือจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกันออกไป อนึ่ง บุคคลเมื่อเป็นสมาชิกของสังคมแล้ว บางครั้งอาจจะต้องมีหลายบทบาท ขึ้นอยู่กับกาลเทศะและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เป็นปัจจัยประกอบที่สำคัญ การปฏิบัติหน้าที่อย่างนี้จึงทำให้สังคมมีลักษณะเป็นอินทรีย์ภาพ สมาชิกของสังคมเป็นองค์ประกอบของอินทรีย์ภาพ เปรียบสังคมเหมือนร่างกาย สมาชิกของสังคมเหมือนอวัยวะของร่างกาย ทั้งสองต่างอิงอาศัยกันและเจริญเติบโตไปด้วยกัน

นอกจากนี้ หลักคำสอนเรื่องทศ ๖ ยังสะท้อนให้เห็นเรื่องสถาบันทางสังคม เช่น สถาบันครอบครัวได้แก่ มารดา บิดา บุตรธิดา สามีและภรรยา) มีลักษณะเป็นรูปธรรม เพราะเป็นกลุ่มคนที่มารวมกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีลักษณะเป็นนามธรรม เพราะสถาบันจะมีกฎระเบียบที่เป็นบรรทัดฐานของสถาบันนั้น เป็นแบบอย่างของพฤติกรรมที่ใช้ร่วมกันของสมาชิกในสังคม มีการกำหนดสถานภาพและบทบาทหรือตำแหน่งหน้าที่แสดงความรับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน และสถาบันทางสังคมมีความคงทนถาวร สังคมจะไม่เสื่อมทรบใดที่ยังมีมนุษย์ พุดง่าย ๆ ก็คือ ที่ใดมีมนุษย์ ที่นั่นมีสังคม ที่ใดมีสังคม ที่นั่นมีสถาบันทางสังคม

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเดปฎก ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร. พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๕,

กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

E Mory S.Bogardus. *The Development of Social Thought*. (New York : David Mackay Company ๑๙๖๘.

นัยของพื้นที่เมือง(นคร) ในมหาชาติ ฉบับปริบพรี

The Connotation of Urban (NAKHARA) Space in Prip-Pri Version of MAHAJATI

กอบชัย รัฐอุบล

อาจารย์ประจำ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาการนำเสนอเรื่องพื้นที่เมือง (นคร) ในมหาชาติ ฉบับปริบพรี หรือ มหาชาติเมืองเพชร ซึ่งพื้นที่เมือง (นคร) อาจเป็นเพียง “ฉาก” ที่เป็นองค์ประกอบทางวรรณกรรมธรรมดาเท่านั้น แต่การให้ความหมายเรื่องพื้นที่เมือง (นคร) แบบหลังสมัยใหม่ ตามแนวคิดของ Lefebver อาจทำให้ทราบถึงนัยยะความหมายที่ซับซ้อนมากขึ้น ดังเช่น พื้นที่ทางกายภาพ ที่อธิบายถึงสภาพแวดล้อม ที่ตั้งและภูมิทัศน์ของเมือง พื้นที่ทางสังคม ทำให้เห็นถึงการปฏิสัมพันธ์ของผู้คน ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ความขัดแย้ง การถ้อยทีถ้อยอาศัย หรือเครือข่ายทางสังคม นอกจากนี้พื้นที่ทางจิตวิญญาณ ยังยึดโยงกับความหมายในเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเรื่องเหนือธรรมชาติ ดังเช่น ช้างป้างจายนาคเณทร์ และการทำให้เป็นพื้นที่จำลองสวรรค์ของพระราชาวัง ดังนั้น การศึกษาเรื่องพื้นที่เมือง (นคร) จึงเป็นวิธีวิทยาอีกรูปแบบหนึ่งที่ทำให้ การศึกษาวรรณกรรมมีความน่าสนใจมากขึ้น

คำสำคัญ : พื้นที่เมือง, มหาชาติ ฉบับปริบพรี

Abstract

This article aims to study the presentation of the urban space in Prip-Pri or Petchaburi Version of MAHAJATI. Normally, Urban space may be just scenes as literary elements, but according to the definition of Lefebver's postmodern concept, It has complex meaning, such as physical space describing the environment, urban location and landscape and social space. It shows the interaction of people in various forms, such as conflict, reconciliation and social network. In addition, Spiritual space relates to the sacred or supernatural beliefs, such as the story of Pajjayanakentra elephant and the area of mimetic paradise in the royal palace. The way of study of it makes the literature study more interesting.

Keywords: The Connotation, Urban Space, Prip-Pri Version, MAHAJATI

บทนำ

ชาตกเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนา มุ่งนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับจริยวัตรในการบำเพ็ญโพธิสัตว์ก่อนที่จะตรัสรู้ เป็นพระพุทธรูปเจ้า วรรณกรรมชาตกที่มีอิทธิพลที่สุดในสังคมไทยปัจจุบันนี้คือ เวสสันดรชาตก หรือมีอีกชื่อหนึ่งว่ามหาชาติ หมายถึง ชาตกที่ยิ่งใหญ่ ดังที่ ศักดิ์ศรี แยมันดดา (๒๕๔๓ : ๘๖) กล่าวถึงเวสสันดรชาตกหรือมหาชาติว่า เป็นเรื่องราวในอดีตของพระพุทธรูปเจ้า มีการประพันธ์อย่างวิจิตรพิสดาร นอกจากนี้ยังแฝงด้วยแนวคิดศีลธรรม จากการศึกษาวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในระยะเวลาที่ผ่านมา ปรากฏให้เห็นชัดเจนว่า การศึกษาเวสสันดรชาตกหรือมหาชาติส่วนใหญ่ เน้นการศึกษาในเชิงประวัติ เนื่องจากเวสสันดรมีการแพร่กระจายไปในภูมิภาคต่าง ๆ จึงมีการแต่งตำราขึ้นหลายฉบับ หรือมีการศึกษาในด้านสุนทรียศาสตร์ เช่น ความงามทางภาษา สีสลายการใช้โวหารภาพพจน์ ตลอดจนการสืบทอด ขนบทางวรรณศิลป์ หรือการศึกษาเชิงเปรียบเทียบต่างๆ นอกจากนี้ยังมีความพยายามในการนำแนวคิดทฤษฎีสัญญาใหม่ เข้ามาศึกษา เช่น การศึกษาเรื่องอุดมการณ์ ภาพแทน อัตลักษณ์ของตัวละคร เป็นต้น

สิ่งที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งที่ยังไม่มีการศึกษา คือ การศึกษาเรื่องพื้นที่ (space) ในมหาชาติ ซึ่งเป็นมโนทัศน์แบบหลังสมัยใหม่ ที่มุ่งให้ความสำคัญกับการนิยามความหมายเรื่องพื้นที่ ซึ่งในวรรณกรรมต่าง ๆ โดยทั่วไปมักจะถูกนิยามความหมายให้เป็นเพียงแค่ “ฉาก” ซึ่งเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของวรรณกรรมเท่านั้น ในขณะที่มโนทัศน์แบบหลังสมัยใหม่กลับนิยามความหมายในเรื่องพื้นที่ให้กว้างไปกว่านั้น โดยมีการยึดโยงกับประเพณี วัฒนธรรม สังคม ความคิดความเชื่อ ดังที่ (Henn’ Lefebver อ้างถึงใน ปฐม หงษ์สุวรรณ, ๒๕๕๔: ๑๙๘-๑๙๙) ได้จำแนกความหมายของพื้นที่ผ่านแนวคิด Thirdspace โดยได้แบ่งพื้นที่ออกเป็น ๓ ประเภท คือ ๑) พื้นที่กายภาพ (Physical Space) ๒) พื้นที่ทางจิตวิญญาณ (Spiritual Space) ๓) พื้นที่ทางสังคม (Social Space) โดย Lefebver ได้ชี้ให้เห็นว่า Thirdspace เป็นส่วนที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ของพื้นที่ ๒ ประเภท นั่นคือ พื้นที่ทางความคิด อันเป็นสิ่งที่เกิดจากการตีความ หรือให้ความหมาย พื้นที่ทางกายภาพที่เรามองเห็น นำไปสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมที่มีทั้งส่วนที่เป็นความจริงและที่เป็นเพียงจินตนาการ อันสลับซับซ้อน มีการช่วงชิง ความหมาย และเกิดความขัดแย้ง และการแทรกแซงอยู่ตลอดเวลา ลักษณะเช่นนี้จึงแสดงให้เห็นว่าหากพิจารณาถึงพื้นที่ในวรรณกรรมก็จะทำให้เห็นการเชื่อมโยงแนวคิดต่าง ๆ และปฏิบัติการของสังคมในรูปแบบต่าง ๆ

ในบทความนี้ ผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษา พื้นที่เมือง (นคร) ที่ปรากฏในมหาชาติ ฉบับพระปรี หรือมีอีกชื่อหนึ่งว่ามหาชาติเมืองเพชร ซึ่งเป็นมหาชาติที่เป็นต้นแบบของร่ายยาวเวสสันดรชาตก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง(หน) ซึ่งการศึกษาเรื่องพื้นที่เมือง (นคร) จะทำให้ทราบถึงการนิยามความหมายของพื้นที่ซึ่งมิใช่เป็นเพียงแค่ “ฉากเมือง” ธรรมดา แต่หากมีนัยยะทางความหมายที่ซับซ้อน ซึ่งผู้เขียนจะได้นำเสนอต่อประเด็นต่อไปนี้

เมือง(นคร): พื้นที่ทางกายภาพกับการประกอบสร้างความหมายให้เป็นพื้นที่ของโพธิสัตว์

ตามแนวคิดของLefebver พื้นที่ทางกายภาพ (Physical Space) คือ สถานที่ทางกายภาพอันเป็นพื้นผิวของโลกทุกแห่ง ซึ่งเป็นที่ตั้งของที่อยู่อาศัย และพื้นที่ในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ได้แก่ ภูเขา

“ปางนั้ยังมีนครเขตสิทีบุรีรัตนา อันเป็นนคราใหญ่ริมฝั่งชลธา
จอมกษัตราเจ้าพระนามว่า บรมศรีสฤษชัยครองมโหฬรายสมบัติผ่านฟ้า
นครานันกว้างใหญ่สุดประมาณ”

(มหาชาติ ฉบับปริบทปริ. ๒๕๔๒ : ๓)

แม่น้ำลำธาร บ้านเรือน และทุกสถานที่ อาจจะถูกสร้างโดยฝีมือมนุษย์ หรือเกิดขึ้นตามธรรมชาติ ซึ่งมีรูปร่างปรากฏให้เห็นได้ เรียกว่าพื้นที่ทางกายภาพ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร,๒๕๕๔ : ๑๙๓-๑๙๔) ในมหาชาติ ฉบับปริบทปรินั้น ได้มีการนำเสนอพื้นที่ทางกายภาพ “เมือง” เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นถึงการจัดระเบียบของภูมิศาสตร์ทางกายภาพไว้อย่างชัดเจน ซึ่งผู้เขียนขอแบ่งเป็น ๓ ประเด็น ดังนี้

ประเด็นแรก “ที่ตั้งของเมืองสิที”

ภูมิศาสตร์ของการตั้งเมืองทั่วโลก มักจะเลือกพิจารณาถึงแหล่งน้ำเป็นสำคัญ เนื่องจากน้ำเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตที่สำคัญ ดังจะเห็นได้จากแหล่งอารยธรรมโบราณของโลก ได้แก่ อารยธรรมลุ่มแม่น้ำไนล์ ในประเทศอียิปต์ อารยธรรมลุ่มแม่น้ำไทกริส-ยูเฟรทีส ในประเทศอิรัก อารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ ในประเทศอินเดีย อารยธรรมลุ่มแม่น้ำฮวงโห ในประเทศจีน เป็นต้น เมืองที่อยู่ในแหล่งอารยธรรมเหล่านี้ล้วนแล้วแต่พิจารณาถึงแหล่งน้ำเป็นสำคัญ เมืองสิทีซึ่งเป็นเมืองของพระเวสสันดรก็เช่นเดียวกัน ได้มีการพิจารณาถึงแหล่งน้ำซึ่งเป็นภูมิศาสตร์ในการตั้งเมือง ดังเนื้อหาที่ปรากฏในต้วบทความว่า

ตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น เห็นได้ว่ามีการนำเสนอที่ตั้งของเมืองสิที เนื้อความระบุว่า เมืองสิทีเป็นเมืองใหญ่ ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ เมื่อพิจารณาถึงภูมิศาสตร์ของเมืองสิที จะเห็นถึงความได้เปรียบทางการค้าและการทำสงครามได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ การที่เมืองสิทีตั้งอยู่ริมแม่น้ำ ย่อมเป็นที่ได้เปรียบในการสัญจรระหว่างแคว้นแคว้น ซึ่งการสัญจรที่สะดวกจะทำให้เมืองได้เปรียบเรื่องการค้า อาจทำให้เมืองสิทีเป็นจุดยุทธศาสตร์ด้านการค้า ดังเช่นกรุงศรีอยุธยาและกรุงเทพมหานคร ส่วนความได้เปรียบด้านการทำสงครามจะเห็นว่า เมืองสิทีมีชัยภูมิที่ได้เปรียบข้าศึก หากมีการทำสงครามกันระหว่างแคว้นแคว้น เมืองสิทีย่อมป้องกันการรุกรานของข้าศึกได้ง่าย เพราะมีแนวป้องกันคือแม่น้ำ นอกจากนี้เมืองสิทียังมีความได้เปรียบด้านเกษตร กล่าวคือ การที่แม่น้ำไหลผ่านเมือง ย่อมนำมาสู่ความอุดมสมบูรณ์มาสู่เมือง ทำให้เมืองไม่ขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรกรรมและปศุสัตว์ นอกจากนี้เมืองสิทีจะมีช้างปัจจัยนาเคนทร์ ที่นำความอุดมสมบูรณ์มาสู่เมืองแล้ว ที่ตั้งของเมืองสิทียังเป็นชัยภูมิที่ได้เปรียบอีกด้วย’

ประเด็นที่สอง “ที่มาของชื่อพระเวสสันดร”

ชุดเหตุการณ์หนึ่งที่อธิบายความเป็นมาของชื่อพระเวสสันดรที่ทำให้ทราบว่าชื่อของพระเวสสันดรมีความสัมพันธ์กับพื้นที่ทางกายภาพของเมือง ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ที่ พระนางผุสดีได้ประสูติพระเวสสันดร ในต้วบทกล่าวถึงเมืองสิทีว่า เป็นเมืองที่เต็มไปด้วยย่านการค้า ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นมหานครในสมัยโบราณ ดังที่กวีพรรณนา ดังความว่า

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

“อันว่าพระมุสสดีเจ้านั้น เมื่อทรงพระอุทรถ้วนทศมาศ
พระท้าวนาถมีพระทัยปรารถนาจะลีลาเลียบพระนคร จึงกราบทูลขออนุสร
ที่ทรงคิด ให้ทราบพระทัยแห่งบรมพิตรภักดา ส่วนพระบรมราชาชอบ
พระอัชฌาฬย์ จึงสั่งให้ตกแต่งกรุงนครเสพี ครั้นพระมุสสดีเสด็จไปถึง
เวสสิวัตินนแห่งพ่อค้า ลมกัมมชวาทก็พัดกล้าประมาณ หมู่ชาวแม่แล
นางงานบำเรอรักร์ จึงกราบทูลพระปิ่นปักปกเกศกรุงสฤษฎชัยธิบัติ พระองการ
ให้แต่งที่ท่าเคหา กลางเวสสมรรคาด้วยฉับพลัน มุสสดีเจ้านั้นก็ประสูติบรม
โพธิสัตว์ ครั้นพระองค์ประสูติจากอุทรพระชนนีแล้วมิช้า พระบรมบิดาจึง
ถวายนามตามเหตุ ชื่อว่าหน่อเรศเวสสันดร ด้วยว่าพระองค์ประสูติจาก
พระอุทรแห่งพระชนนีในเวสสิวัตินนแห่งพ่อค้า” (มหาชาติ ฉบับปริบพรี. ๒๕๔๒ :๔๗)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นว่า พระเวสสันดรมิได้ประสูติในพระราชวัง หากแต่ประสูติในถนน ท่ามกลางย่าน
การค้า ด้วยเหตุนี้พระเจ้าสฤษฎชัย จึงตั้งชื่อให้พระโอรสว่า พระเวสสันดร หมายถึง “ผู้ถือกำเนิดขึ้นในย่านการค้า” การที่
พระเวสสันดรประสูติในย่านการค้า เป็นสัญญาณที่แสดงให้เห็นว่า พระองค์เกิดมาเพื่อเป็นคนของประชาชน หรือการเกิด
มาเพื่อช่วยสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ ฉะนั้น พื้นที่ย่านการค้าจึงเป็นส่วนสำคัญที่พระบิดานำมาตั้งชื่อให้พระเวสสันดร

นอกจากนี้ในดัตบทยังมีการกล่าวถึง ความยิ่งใหญ่ของเมืองสีพีว่า ตั้งแต่พระนางมุสสดีมีประสูติกาลจนถึง
เหตุการณ์พระเวสสันดรประสูติ กวีได้พรรณนาถึงการตั้งโรงงานขึ้นในหกมมเมือง เพื่อแจกทานให้แก่คนยากไร้ในเมืองสีพี
นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงกษัตริย์ในชมพูทวีป ซึ่งมีความเกรงกลัวอำนาจของพระเจ้ากรุงสฤษฎชัยเมื่อทราบข่าวพระนางมุสสดี
ตั้งครรภ์ก็ได้ส่งเครื่องบรรณาการมาถวาย ดังความว่า

“ปางเมื่อพระโพธิสัตว์จากครรภ์พระมารดา นางมีพระทัย
ปรารถนาจะบริจาคจำหน่ายทรัพย์ธัญญาหาร ให้เป็นทานแก่ยากจกชาวสีพี
จึงนำเอาความปรารถนาขึ้นกราบทูลพระภักดา ฝ่ายสมเด็จพระบรมกระษัตรา
กรุงสฤษฎชัยได้ทรงฟัง จึงตรัสให้ตั้งโรงงานขึ้นหกแห่ง คือที่ตำแหน่งใกล้ประตู
เมืองทั้งสี่แลท่ามกลางพระบุรีเป็นคารบห้า แลริมพระทวารานิเวศวังใน
นับเป็นหกโดยประมาณ ตั้งแต่หน่อทศพลผู้ธรรณพยังลงสู่ครรภ์สมเด็จพระ
พระชนนีมาตา ฝ่ายท้าวพญาในสกลชมพูทวีปทั่วทุกทิศ ให้เกรงฤทธิ์แห่ง
สมเด็จพระบิดา ชวนกันแต่งพระสุพรรณมาลาเครื่องค่านับนำมาถวาย
มิได้ขาด” (มหาชาติ ฉบับปริบพรี. ๒๕๔๒ :๔๖-๔๗)

ตัวอย่างข้างต้นถือเป็นการพรรณนาถึงความยิ่งใหญ่และการมีอำนาจของเมืองสีพี ถ้าพิจารณา ดุลักษณะพื้นที่
ทางกายภาพ อาจเป็นไปได้ว่า เมืองสีพีเป็นเมืองที่ใหญ่ที่สุด หรืออาจจะเป็นเจ้าประเทศราชของเมืองที่อยู่รายรอบ สังเกต

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

จากการที่กษัตริย์ในชมพูทวีปต้องทรงเครื่องบรรณาการ และเครื่องสักการะมาถวายให้พระเจ้ากรุงสุยและพระเวสสันดร ดังนั้น เมื่อพิจารณาเรื่องพื้นที่ทางกายภาพ จะเห็นได้ว่า เมืองสีพีเป็นเมืองที่มีชัยภูมิที่ดี เพราะตั้งอยู่บนริมฝั่งแม่น้ำ ซึ่งอาจจะส่งผลให้ได้เปรียบในเวลาที่มีสงคราม ในขณะที่เดียวกันยังส่งผลให้เมืองสีพีมีความอุดมสมบูรณ์ สามารถเพาะปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารได้ผลดี มีความมั่งคั่งมั่นคงในทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังเป็นเมืองมหาอำนาจ ซึ่งมีอำนาจในการควบคุมเมืองน้อยใหญ่ในเขตชมพูทวีปอีกด้วย

ประเด็นที่สาม “พื้นที่ทางกายภาพกับการประกอบสร้างพื้นที่ของพระโพธิสัตว์”

ชุดเหตุการณ์หนึ่ง ที่มีการนำเสนอพื้นที่ในการจุดของพระโพธิสัตว์ การจุดของพระโพธิสัตว์มาเป็นพระเวสสันดร เป็นเหตุการณ์สำคัญในเรื่อง ในตัวบทมีการนำเสนอว่า พระนางมุสสติเมื่อจุดลงมาเป็นนมเหลืของพระเจ้าสุยแล้ว แต่พระนางยังไม่บรรลุนิติภาวะ ๑๐ ประการ ดังนั้น พระอินทร์มีความประสงค์อยากให้พระนางมุสสติสมปรารถนาในพรข้อสำคัญ คือ ขอให้พระโอรสที่ทรงเกียรติยิ่งกว่ากษัตริย์ทั้งหลายและมีพระราชศรัทธาในการกุศล พระอินทร์จึงเป็นทูลเชิญพระโพธิสัตว์ให้ลงไปจุดเสวยชาติที่เมืองสีพี แคว้นเชตุอุดร ดังความว่า

“ปางนั้น ท้าวสหสนันย์มหาเทวราช ได้ลี้ลาศรรไลไปสู่สำนักแห่ง
พระโพธิสัตว์อันเสวยสมบัติในสวรรค์ จวนชีวิตจะใกล้สิ้นอวสาน จุดจาก
เทวสถานไปบังเกิดในชั้นบนอำมรินทร์จึงนิมนต์ด้วยสุนทรพจมานว่า ดูกร
ท่านผู้ใกล้จะจุดจากไพรชนสถาน เชิญพอลงไปเกิดในครรภ์พระเยวามาลัย
มเหลืท้าวสุยชัย อันเสวยมโหสิริสมบัติ ในบุรีรัตน์เขตอุดรราชธานีอันไพบุลย์”

(มหาชาติ ฉบับปริบทปริ. ๒๕๔๒ :๔๗)

จากตัวอย่างเห็นได้ว่า การที่พระโพธิสัตว์จะลงมาจุดเสวยชาติ ย่อมมีการพิจารณาพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การบำเพ็ญพระโพธิสัตว์ ในข้อความตัวอย่างที่ผู้เขียนยกมา ได้ระบุประเด็นสำคัญไว้ในตอนท้าย คือ พระอินทร์เชิญพระโพธิสัตว์ลงไปเกิดในครรภ์ของพระนางมุสสติ **มเหลืท้าวสุยชัย อันเสวยมโหสิริสมบัติ ในบุรีรัตน์เขต อุดรราชธานีอันไพบุลย์** จะเห็นว่าการที่พระโพธิสัตว์ ซึ่งถือว่าเป็นผู้มีบุญบารมีจะลงมาถือกำเนิดนั้น เมืองจึงเป็นส่วนสำคัญในการที่จะรองรับผู้มีบุญบารมีลงมาเกิด ดังเช่นเมืองสีพี ที่มีลักษณะทางกายภาพที่อุดมสมบูรณ์ เป็นเมืองใหญ่ เป็นเมืองที่มีความเพียบพร้อมในทุกๆ ด้าน ซึ่งตรงกันข้ามกับเมืองกาลิงคราช ซึ่งมีแต่ความแห้งแล้ง ประชาชนเดือดร้อน อดอยาก ดังนั้นจะเห็นได้ว่า พื้นที่ทางกายภาพย่อมมีส่วนยึดโยงกับพื้นที่ในการที่พระโพธิสัตว์จะลงมาเกิด พื้นที่เมืองสีพี ในแคว้นเชตุอุดร นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงพื้นที่ทางกายภาพที่อุดมสมบูรณ์แล้ว ในขณะเดียวกันยังเป็นพื้นที่ในการรองรับผู้มีบุญลงมาเกิด และกลายเป็นพื้นที่ของพระโพธิสัตว์ในที่สุด

เมือง (นคร) : พื้นที่ทางสังคมของของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและความขัดแย้งและการสำนึกผิดของชาวเมืองสีพี

พื้นที่ทางสังคม (social space) คือพื้นที่ของการทำกิจกรรม การปฏิบัติทางความคิด การใช้สัญลักษณ์ในกลุ่มคน หรือเป็นพื้นที่ในการปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม และมีความยึดโยงกับพื้นที่ทางกายภาพ กล่าวคือ มีเมืองแล้วย่อมมีผู้คนอาศัยอยู่ในเมือง จากการศึกษาพื้นที่ทางสังคมในมหาชาติ ฉบับปริบทปริในครั้งนี้ ผู้เขียนขอแบ่งพื้นที่ทางสังคมออกเป็น ๓ ประเด็นดังนี้

ประเด็นแรก ความมีมนุษยธรรมระหว่างรัฐ

ในมหาชาติ ฉบับพระปริบพรีมีชุดเหตุการณ์สำคัญซึ่งนำมาสู่การปฏิบัติทางสังคม คือเหตุการณ์ที่เมืองกาลิงคราชเกิด ความแห้งแล้ง ฝนฟ้าไม่ตกมาเป็นเวลาเจ็ดปีเจ็ดเดือน ประชาชนเดือดร้อนแสนสาหัส ถึงแม้พระเจ้ากalingคราชจะปฏิบัติสมาธิภาวนา ถือศีลเพื่อขอให้ฝนตกแล้ว ก็ยังไม่เป็นผล ดังข้อความว่า

“ครั้นนั้นเมืองกาลิงคราชเกิดเข้าแพง ด้วยฝนแล้งเกินประมาณ
ธัญญาหารเหือดน้อยกล้ำตายฝอยเป็นเฟืองฟางทางอุบาทว์ พวกประชาราษฎร์
เร่ร่ำคาญใจ พวกกันไปร้องอุปกาศแก่พระเจ้ากalingคราชผู้ทรงปรีชาชาญ
ท้าวเธอก็สมาทานรักษาศีลเจ็ดวัน ก็มีอาจะให้นั้นตกลงมาได้”

(มหาชาติ ฉบับพระปริบพรี. ๒๕๔๒ :๔๘)

ดังนั้นพราหมณ์จึงกราบทูลให้พระเจ้ากalingคราชได้ทราบ ว่า พระเวสสันดรมีช้างคู่พระบารมีชื่อ ปัจฉัยนาเคนทร์ และกล่าวถึงคุณวิเศษของช้างเชือกนี้ให้พระองค์ฟัง เมื่อได้ฟังแล้ว จึงได้ส่งพราหมณ์มาขอช้างปัจฉัยนาเคนทร์ ซึ่งเป็นสหชาติคู่พระบารมีของพระเวสสันดร ดังข้อความว่า

“บัดนี้ได้ยินว่าสมเด็จพระเวสสันดร ท้าวเธอมีพญาภุมุข
เผือกผ่องผิวสะอาด ถ้ามลว่าลีลาศไปในที่ใด น้ำฝนก็เลื่อนไหลหล่อหลัง
ถึงลงมา ด้วยอำนาจบรรดาช้างเป็นมงคล”

(มหาชาติ ฉบับพระปริบพรี. ๒๕๔๒ :๔๘)

ตัวอย่างข้างต้นถือเป็นการพรรณนาถึงคุณอันวิเศษของช้างปัจฉัยนาเคนทร์ว่า เมื่อช้างเชือกนี้ไปตกอยู่ในเมืองใด ฝนฟ้าก็จะตกต้องลงมา ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ เมื่อพราหมณ์ทั้งแปดจากเมืองกาลิงคราชมาขอพระราชทานช้าง และได้เล่าความทุกขระมาณของประชาชน ที่ฝนฟ้าไม่ตกลงมา ชาวนาที่ไม่มีน้ำทำนา ชาวปลา อาหารขาดแคลน ผู้คนอดอยาก ดังนั้นพระเวสสันดรจึงตัดสินใจพระราชทานช้างปัจฉัยนาเคนทร์ให้กับเมืองกาลิงคราช ภายใต้วาทกรรมความเชื่อเรื่องการบำเพ็ญบุญบารมี ดังข้อความว่า

“ฝ่ายพระเวสสันดรได้ทรงสดับสาร พวกพฤตมาจารย์จงเจตนา
ของมงคลชาปัจฉัยนาอันชัยชาญ จึงทรงพระจินตนาการระลึกไปว่า อาตมะ
ตั้งพระทัยไว้ช้านาน หวังจะบริจาคอชชิตีทานภายในกาย บัดนี้พราหมณ์
ทั้งหลายในกาลิงคราช ชวนกันมาขอเศวตราชดิถุญชรนอกกาย อาตมะควร
เราจะให้สมความปรารถนาพราหมณ์ทั้งปวงนี้ ทรงพระดำริแล้วก็มีพระบัญชา
ว่าดูกร ทวีธาทั้งแปดคน ท่านมาขอช้างต้นประเสริฐนี้ไซ้ เรามิได้หวาดไหว
ด้วยมัจฉริยธรรมทางตระหนี่ คงจะให้พญาคชสารศรีเศวตภุมุขให้สมดัง
ปรารถนา ตรัสแล้วก็คงจากคอคขสาร ทรงพระเต้าชลาธารคนโททองอัน
โอฬาร แล้วจับเอาวงพระไอยราราชยาน มาวางเหนือมือพฤตมาจารย์พวก
ที่มาขอ แล้วก็หลั่งหล่อทักษิโณทก ให้ตกลงเหนือบถพี ยกพญาคชสารศรีแล
สรรพคชาภรณ์ให้เป็นทาน ณ กาลบัดนั้นแล”

(มหาชาติ ฉบับพระปริบพรี. ๒๕๔๒ :๕๐)

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

จากตัวอย่างเห็นได้ว่า เมื่อพระเวสสันดรได้รับฟังเรื่องราวความทุกข์ยากลำบากของชาวเมืองกาลิงคราชแล้ว พระเวสสันดรก็ได้ให้ทานช้างปัจจัยนาเคนทร์แก่พราหมณ์เมืองกาลิงคราช ประเด็นนี้แสดงให้เห็นว่า นอกจากพระเวสสันดรจะช่วยเหลือให้ทานประชาชนเมืองสีพีซึ่งเป็นเมืองของพระองค์เองแล้ว พระเวสสันดรยังเห็นแก่มนุษยธรรมอยากช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่ตกทุกข์ได้ยาก ให้พ้นทุกข์ โดยไม่ละเว้นดังปณิธานของในการบำเพ็ญทานบารมีของพระองค์

ประเด็นที่สอง ความขัดแย้งและการสำนึกผิดของชาวเมือง

ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในเมือง ซึ่งเป็นพื้นที่ทางสังคมในเรื่องนี้ ไม่ได้เกิดขึ้นจากคนในด้วยกันหากเกิดจากคนนอก (นอกเมือง) แล้วลุกลามเกิดเป็นความขัดแย้ง จนชาวเมืองได้รวมกลุ่มกันไปฟ้องพระเจ้ากรุงสุย ซึ่งเป็นพระบิดาของพระเวสสันดรว่า การที่พระเวสสันดรพระราชทานช้างปัจจัยนาเคนทร์ให้กับเมืองกลิงราชนั้น เป็นการผิดประเพณีแต่โบราณ ซึ่งอาจมีความหมายว่า เป็นการยอมสวามิภักดิ์ให้กับ เมืองกลิงคราช ดังความว่า

“ครั้งนั้นชาวเมืองทั้งหลายทั่วหน้าเทพยดาตลใจให้พิโรธรุมกัน
กล่าวโทษทุกถิ่นฐาน ว่าท้าวเธอให้คชสารไปครั้งนี้ ดูเห็นผิดประเพณี
ท้าวพญาแต่กาลก่อน จึงประชุมกันในหน้าพลาญแล้วกราบทูล
พระเจ้ากรุงสุย”

(มหาชาติ ฉบับปริบทปริ. ๒๕๔๒ :๕๑)

จากตัวอย่างข้างต้น กวีได้นำเสนอให้เห็นถึงความโกรธของชาวเมืองสีพีที่ไม่พอใจ การกระทำของพระเวสสันดรที่พระราชทานช้างปัจจัยนาเคนทร์ให้กับเมืองกลิงคราช จนในท้ายที่สุด พระเจ้าสุยก็ทนต่อกระแสของความโกรธไม่ไหว ต้องจำใจเนรเทศพระเวสสันดรออกจากเมืองสีพี นอกจากนี้ยังเห็นได้ว่า แม้พระเจ้าสุยจะมีพระราชอำนาจ แต่ก็ทรงรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ไม่ได้ใช้อำนาจในการปกป้องลูก แต่ในขณะที่เดียวกันกลับรับฟังเสียงส่วนใหญ่ ดังนั้น จะเห็นว่า พื้นที่เมืองสีพี นอกจากจะเป็นพื้นที่ของความขัดแย้งแล้วยังเป็นพื้นที่ในการต่อสู้ต่อรองอีกด้วย ในขณะที่เดียวกันพระเวสสันดรกลับให้ความสำคัญในการสร้างบุญบารมีด้วยการบริจาคทาน ซึ่งเป็นอุดมการณ์หลักที่เกิดขึ้นมาในชาตินี้

นอกจากประเด็นความขัดแย้งที่ทำให้พระเวสสันดรถูกเนรเทศออกจากเมือง ยังมีประเด็นการสำนึกผิดของชาวเมืองสีพีที่ไปฟ้องพระเจ้าสุยให้เนรเทศพระเวสสันดรออกจากเมือง ดังนั้น จะเห็นได้ว่า เมื่อมีความขัดแย้งซึ่งเป็นปมปัญหาในวรรณกรรม การสร้างตัวละครที่ยึดโยงกับปมความขัดแย้งย่อมเป็นขนบของวรรณกรรมชาดก ปมปัญหาคือหนทางพิสูจน์ความเป็นพระโพธิสัตว์ ดังนั้นในตอนท้ายของเรื่องมหาชาติหรือเวสสันดรชาดก แนวคิดการให้ทานช้างของพระเวสสันดรได้รับการยอมรับจากชาวเมือง นำมาสู่การสำนึกผิดของชาวเมือง และชาวเมืองมีความปิติยินดีที่พระเวสสันดรเสด็จกลับเมืองสีพีอีกครั้งหนึ่ง

ประเด็นที่สาม การสร้างเครือข่ายทางสังคม

นอกจากนี้ พื้นที่ทางสังคมที่ปรากฏในมหาชาติ ฉบับปริบทปริยังมีการนำเสนอ ประเด็นเรื่องการสร้างเครือข่ายทางสังคมเห็นได้จาก เหตุการณ์ที่พระเวสสันดร กับพระนางมัทรีเข้าพิธีอภิเษกสมรส ประเด็นที่น่าสังเกตในเหตุการณ์นี้คือ การแต่งงานกันในหมู่เครือญาติ กล่าวคือ พระนางมัทรีนั้น เป็นธิดาของพระเจ้ากรุงมัททราช ซึ่งเป็นพระเจ้าลุงของพระเวสสันดรดังความว่า

“อันว่าสมเด็จพระยอดมัทที่ศรีกัลยา เป็นธิดาแห่งพระเจ้ากรุงมัททราช
อันเป็นพระญาติวงศ์พงษาศิริโถมงามวิลาสเหลือจะ พรรณนาครั้นพระ
บรมเวสสันดรราชามีพระชนม์ได้สิบหกปีเป็นประมาณ เรียนคิลปะศาสตร์

ขำนาญเป็นอันดี พระปิตุรงค์ธรงปรานีในสมเด็จพระเจ้าหน่อ ให้ไปแค้น
ขอพระมัททีธิดาท้าวมัททราช มาเป็นพระมเหสีบรมบาทเวสสันดรหน่อ
กระษัตริย์ แล้วก็อภิเษกให้เสวยสมบัติแทนพระองค์”

(มหาชาติ ฉบับปริบพรี. ๒๕๔๒ :๔๘)

ดังนั้นเห็นได้ว่า ระบบวรรณคดีที่ปรากฏในตัวบทยังมีความเข้มข้นอยู่ในระบบความเชื่อเรื่องวรรณคดีของฮินดู คือ การแต่งงานกับคนวรรณะเดียวกัน ไม่ให้แต่งงานข้ามวรรณะเด็ดขาด ในตัวบทมหาชาติ ได้นำเสนอประเด็นนี้ไว้อย่างชัดเจนว่า พระเวสสันดรกับพระนางมัทรี เป็นคนในวรรณะกษัตริย์เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีความเป็นเครือญาติ ซึ่งเป็นวิธีการในการรักษาสายเลือดให้บริสุทธิ์อีกด้วย เช่นเดียวกันกับ สิทธิตถะกุมารแต่งงานกับพระนางพิมมา ซึ่งเป็นเครือญาติเดียวกัน การแต่งงานกันในเครือญาติเดียวกัน ยังมาเหตุผลทางการเมืองอีกด้วย กล่าวคือ หากมีศึกสงคราม หมู่ญาติเหล่านี้ก็จะยกทัพมาช่วยเหลือกัน กล่าวได้ว่า เป็นการอยู่ร่วมกันในพื้นที่ทางสังคมระหว่างเมืองแบบเครือข่ายทางสังคมในฐานะพันธมิตร

นอกจากนี้เหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงเครือข่ายทางสังคมอีกเหตุการณ์หนึ่ง คือ การที่พราหมณ์ทั้งแปดเมือง กาลิงคราชได้นำช้างปัจจัยนาเคนทร์มาถวายคืนพระเวสสันดร ประเด็นนี้แสดงให้เห็นถึงการสร้างเครือข่ายทางสังคมของเมืองกาลิงคราชและเมืองสีพี ซึ่งอยู่ในฐานะพันธมิตร จะเห็นว่าเมืองกาลิงคราชไม่ได้ยึดช้างปัจจัยนาเคนทร์ไว้เป็นสมบัติของเมือง หากแต่เมื่อบ้านเมืองเกิดความอุดมสมบูรณ์แล้ว ประชาชนมีความสุข มีข้าวปลาอาหารไว้บริโภคแล้ว จึงนำช้างปัจจัยนาเคนทร์มาคืนผู้เป็นเจ้าของ ซึ่งสอดคล้องกับสุรเดช โชติอุดมพันธ์ (๒๕๕๙ : ๓๙) ได้สรุปเครือข่ายทางสังคม หรือโครงข่ายของพื้นที่ทางสังคมเมืองว่า ถึงโครงข่ายโยงใยของสัมพันธ์ภาพในเมืองใหญ่ที่คนในเมืองต่างมีความสัมพันธ์กันทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัว ชัดแจ้งหรือไม่ชัดแจ้งซึ่งสัมพันธ์ภาพในเมืองใหญ่นั้น มีความสลับซับซ้อนมาก แต่ในที่สุดย่อมมีความสัมพันธ์กันคือโครงข่ายทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่ง

เมือง(นคร): พื้นที่ทางจิตวิญญาณ พระราชวังภายใต้แบบจำลองของสวรรค์และช้างศักดิ์สิทธิ์

พื้นที่เมือง ในมหาชาติ ฉบับปริบพรีอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจคือ พื้นที่ทางจิตวิญญาณ ซึ่งพื้นที่ทางจิตวิญญาณนี้ ปรีตรดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล (๒๕๕๙ : ๓) กล่าวถึงพื้นที่ทางจิตวิญญาณว่า พื้นที่ทางจิตวิญญาณหรือโลกศักดิ์สิทธิ์ หมายถึง เหตุการณ์ ปริณทล พื้นที่และเวลา ที่แตกต่างจากโลกของชีวิตประจำวันที่เราใช้ชีวิตอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน นอกจากจะแตกต่างแล้ว ยังมีความพิเศษบางอย่าง ตรงที่มณฑลศักดิ์สิทธิ์นี้สามารถทำให้มนุษย์ประจักษ์ถึงสิ่งที่สูงส่ง กว้างไกลไปมากกว่า รูป รส กลิ่น เสียง ที่จับต้องมองเห็นได้ จากการศึกษาตัวบทผู้เขียนขอแบ่งพื้นที่ทางจิตวิญญาณออกเป็น ๒ ประเด็น ดังนี้

ประเด็นแรก พระราชวังภายใต้แบบจำลองของสวรรค์

พื้นที่พระราชวัง ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของเมือง และสถาปัตยกรรมที่อยู่ในพื้นที่ของพระราชวังถูกนิยามความหมายให้เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์หรือโลกศักดิ์สิทธิ์ตั้งที่ชาติปริ กติตนนทการ (๒๕๕๒ : ๗๗) กล่าวว่ารूपสัญลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมแบบจาริต ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อการใช้งานและมีบทบาทหน้าที่ในทางโลกศักดิ์สิทธิ์ รูปสัญลักษณ์ทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็น โบสถ์ วิหาร เจดีย์ช่อฟ้า ไบระกาฯ ได้ถูกนิยามความหมายให้เป็นภาพตัวแทนของโลกศักดิ์สิทธิ์ อันเป็นที่พึ่งทางจิตวิญญาณของผู้คนในสังคมมาหลายร้อยปี

ในตัวบทกวีได้มีการพรรณนาถึงยิ่งใหญ่และงดงามของปราสาท ราชมณเฑียร ดังเหตุการณ์ในตอนที พระเวสสันดรถูกเนรเทศออกจากเมืองสีพี ถึงวันเดินทาง พระเวสสันดรได้เข้าเฝ้า พระเจ้าสุทนต์ เพื่อกราบทูลลาในตอนที กวีได้พรรณนาถึงที่ประทับของพระเจ้าสุทนต์ ดังความว่า

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

“ปางเมื่อพระจอมวิสุทธิเมธเวสสันดรราชานาถ ทรงพระราชศรัทธา
สมดังพระทัยคิด ทรงพระวินิจฉัยในพระทัยเที่ยงแท้ วันพรุ่งนี้แลจะจาก
พระพารา จะไปบังคมลาพระบิดุเรศ ทั้งพระปิ่นปักเกศชนนีเธอก็ชวน
พระมัททีศรีสมร กับสองบงอรโอรสราชมายังปรางคปราสาทพระบิดุรงค์”

(มหาชาติ ฉบับปริบทปริ. ๒๕๔๒ :๗๑)

จากตัวอย่างข้างต้น เห็นได้ว่า ที่ประทับของพระเจ้าสุทนต์นั้น กวีเรียกว่า “ปรางคปราสาท” ซึ่งคิดการสร้าง
ปรางคปราสาทนั้น ถือเป็นคติพราหมณ์ ซึ่งให้ความสำคัญกับ เขาพระสุเมรุ ยอดปรางคปราสาท เปรียบเสมือนเขาพระ
สุเมรุ ที่เชื่อว่าเป็นแกนของจักรวาล หรืออาจกล่าวได้ว่า ที่อยู่ของกษัตริย์คือพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ต้องมีความแตกต่างจาก
ชาวบ้าน พระราชวังของกษัตริย์ คือ การจำลองสวรรค์มาไว้บนพื้นดิน ดังนั้นถ้าพิจารณาแล้ว เราจะเห็นร่องรอยคติ
พราหมณ์ที่แฝงฝังอยู่ในตัวบทและเห็นระบบความเชื่อแบบสมมติเทวราชาด้วย เพราะการที่มีการสร้างปรางคปราสาท
ย่อมแสดงให้เห็นว่า กษัตริย์ก็คือ สมมติเทวราชา ซึ่งเป็นผู้สมควรอาศัยอยู่ในปรางคปราสาทนั้น ด้วยเหตุว่า มีบุญญา
บารมี

อีกเหตุการณ์หนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงพื้นที่ทางจิตวิญญาณในมหาชาติ ฉบับปริบทปริ คือ กรณีที่พระเจ้าสุทนต์
เข้านอน และฝันว่าได้ออกกว่าราชการ ในเหตุการณ์นี้ กวีได้บรรยายให้เห็นถึงความสูงส่งของเตียงนอนพระเจ้าสุทนต์
ว่า

“คืนวันนั้นไซ้ สมเด็จพระเจ้ากรุงสุทนต์ไกรภูวนาถ พระบาทเธอ
เสด็จประพรมเหนือแท่นทิพย์ไสยาสน์ มีมุขอำมาตย์หมอบกราบคลาน
ประณมในทิมทั้งสองข้าง คอยรับสั่งสารคดี สมเด็จพระบรมนราธิบดี
ทรงสุบินนิมิตเห็นประจักษ์ ในลักษณะสุบินท้าวเธอตรง ว่าพระองค์เสด็จ
ออกที่นั้งโถงทองพระโรงราชสุทธาทิพยมาคณเฑียรที่นั่ง รัตนบัลลังก์
เลิศเมลือง เครื่องราชภิเชกพรั่งพร้อมเพริศพราย”

(มหาชาติ ฉบับปริบทปริ. ๒๕๔๒ :๑๗๗)

จากข้อความข้างต้นเห็นได้ว่า พระที่นั่งซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่เมือง ซึ่งเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ ภายใน
พระที่นั่ง กวีได้บรรยายถึงเตียงนอนของพระเจ้ากรุงสุทนต์ โดยใช้คำว่า “แท่นทิพย์ไสยาสน์” คำนี้แสดงให้เห็นถึง
พระมหากษัตริย์คือสมมติเทวราช กษัตริย์มีความสูงส่งประดุจเทพเจ้า การนอนของกษัตริย์จะต้องนอนบนที่นอนที่งดงาม
เปรียบเสมือนที่นอนทิพย์ของเทพเจ้า

นอกจากนี้ยังมีคำว่า “สุทธาทิพยมาคณเฑียรที่นั่ง รัตนบัลลังก์เลิศเมลือง” แสดงให้เห็นถึงการจำลอง
สวรรค์มาไว้บนพื้นดินไว้อย่างชัดเจน ความเป็นทิพย์ หรือว่า รัตนบัลลังก์ คือ สัญลักษณ์ของความสูงส่ง ความเป็นที่เคารพยก
ย่อง ดังนั้น พระราชวัง จึงเป็นพื้นที่ของความศักดิ์สิทธิ์ และเป็นพื้นที่ทางจิตวิญญาณของชาวเมือง ตามรูปแบบ
สถาปัตยกรรม และสิ่งตกแต่งภายใน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงร่องรอยความเชื่อแบบพราหมณ์อื่นๆ

ประเด็นที่สอง ช้างศักดิ์สิทธิ์

ชนวนเหตุที่ทำให้พระเวสสันดร ถูกเนรเทศออกจากเมืองสีพี คือการให้ทานช้างปัจจัยนาเคนทร์แก่พราหมณ์
ทั้งแปดแห่งเมืองกาลิงคราชดังที่ผู้เขียนกล่าวไว้แล้ว ช้างปัจจัยนาเคนทร์เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ทำให้แผ่นดินเมืองสีพีอุดม

สมบูรณ์ ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล ในเหตุการณ์ตอนที่พระเวสสันดรได้ให้ทานปัจจัยนาเคนทร์แก่พราหมณ์ทั้งแปดแห่ง เมืองกาลิงคราษแล้ว พระเวสสันดรให้สั่งให้ตกแต่งประดับประดาช้างปัจจัยนาเคนทร์ ดังกวีได้พรรณาน่าว่า

“ถ้าจะคิดว่าเครื่องอลงการทั้งหลาย บรรดาประดับกาย
มงคลคชาให้เสร็จสรรพมูลค่าเครื่องประดับเท้าทั้งสี่สี่แสนตำลึงทอง
เครื่องประดับคางทั้งสองแสนตำลึงทองมิได้คลาดผ้ารัดกำพลอันลาดลง
ที่พื้นทอง ควรค่าแสนตำลึงทองโดยคณนา ข่ายแก้วมุกดาข่าย แก้วมณี
ข่ายทองทั้งสามงามประหลาด สำหรับลาดลงเหนือหลังมงคลคชา
ก็ควรค่าสามแสนตำลึงทองเครื่องประดับแก้มทั้งสองอันสุกใส ก็ควรค่า
ได้สองแสนตำลึงทอง ผ้ากำพลแดงแสงเรืองรองรังสีสุกสะอาด สำหรับ
ลาดเหนือหลังพระไอยรา ก็ควรค่าได้แสนตำลึงทอง”

(มหาชาติ ฉบับปริบทปริ. ๒๕๔๒ :๕๑)

จากตัวอย่างเห็นได้ว่า การที่พระเวสสันดรสั่งให้มีการตกแต่งประดับประดาช้างปัจจัยนาเคนทร์นั้น แสดงให้เห็นว่า ช้างปัจจัยนาเคนทร์เป็นพื้นที่แห่งจิตวิญญาณที่แฝงด้วยความศักดิ์สิทธิ์อีกรูปแบบหนึ่ง การประดับประดาช้างด้วยทองคำนับล้านตำลึงนั้น ย่อมไม่ใช่เรื่องธรรมดา ถือเป็นประกอบพิธีกรรมยกย่องเชิดชูในคุณวิเศษของช้างปัจจัยนาเคนทร์อย่างเด่นชัด ขณะที่เมืองกาลิงคราษผู้คนอดอยากยากจนแต่ช้างปัจจัยนาเคนทร์ของเมืองสีพี กลับถูกประดับประดาตกแต่งด้วยเพชรนิลจินดาและทองคำอันสูงค่า นัยยะสำคัญของช้างปัจจัยนาเคนทร์นั้น คือพื้นที่อันเป็นชนวนเหตุแห่งความขัดแย้งในวรรณกรรมเรื่องนี้ ช้างเชือกนี้ไม่ใช่ช้างธรรมดา หากเป็นตัวแทนที่นำพาความอุดมสมบูรณ์มาสู่แคว้น แคว้น หากตีความแล้ว นอกจากพระเวสสันดรจะเป็นศูนย์กลางของวรรณกรรมเรื่องนี้แล้ว ช้างปัจจัยนาเคนทร์ก็มีความเป็นศูนย์กลางของเรื่องนี้ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน เนื่องจากพระเวสสันดรให้ทานช้างเชือกนี้ จึงไปถูกเนรเทศออกจากเมือง ในทางกลับกันหากพระเวสสันดรบริจาคทานสองกุมารและพระนางมัทรี โทษของพระเวสสันดรอาจไม่ถึงขั้นถูกเนรเทศออกจากเมือง แต่การที่พระเวสสันดรให้ทานช้างปัจจัยนาเคนทร์ กลับได้รับการถูกเนรเทศออกจากเมือง ฉะนั้น ช้างปัจจัยนาเคนทร์เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ชาวเมืองมีความเชื่อและความศรัทธา เมื่อพระเวสสันดรให้ทานช้างไป ก็เหมือนชาวเมืองสีพีขาดที่พึ่งทางจิตใจ ทำให้ชาวเมืองโกรธแค้น และปฏิบัติการทางสังคมถึงขั้นรุนแรง แม้พระเวสสันดรจะเป็นเจ้าฟ้ามหากษัตริย์ แต่ก็ต้องถูกลงโทษตามประสาติของชาวเมือง

การพลัดพรากจากเมืองแล้วกลับสู่เมือง : ความสำเร็จของพระโพธิสัตว์ของพุทธศาสนา

แบบเรื่องให้เห็นได้ชัดเจนอีกประเด็นหนึ่งที่พบในวรรณกรรมชาดก คือ การพลัดพรากจากเมือง ในมหาชาติ ฉบับปริบทปริก็เช่นเดียวกัน พระเวสสันดรและครอบครัว ได้ถูกเนรเทศออกจากเมืองสีพี เนื่องจากได้ให้ทานปัจจัยนาเคนทร์แก่เมืองกาลิงคราษดังที่กล่าวมาแล้ว จนทำให้ชาวเมืองไม่พอใจ แล้วมาทูลฟ้องพระเจ้ากรุงสุยชัยในท้ายที่สุด พระเจ้ากรุงสุยชัยก็ได้สั่งเนรเทศพระเวสสันดรออกจากเมืองสีพี ดังความว่า

“อันว่ากระษัตรากระษัตริย์ทั้งสี่พระองค์ คือสมเด็จจบรมชัตติยวงศ์
พิชิตมารโมลี ศรีสุริยวเรศเวสสันดร เสด็จจิราศพระนครดูอนาถา ธรงอ้อม
พระชาติแล้วลีลาไปโดยมรรคา ส่วนสมเด็จพระยอดกัลยาเยาวมาลย์มัทรี
ธรงอ้อมแก้วนิษฐานาริราชิดา สี่กระษัตริย์เสด็จลีลาล่วงลำเนาพนัสวานา
เวคมิเคยทางทุเรศแรมร้างพระพารา” (มหาชาติ ฉบับปริบทปริ. ๒๕๔๒ :๘๑)

จากตัวอย่างข้างต้นคือเหตุการณ์ที่พระเวสสันดรและครอบครัวเดินทางออกจากเมือง ตามคำสั่งของพระบิดา ซึ่งการพลัดพรากจากเมือง เป็นอีกหนึ่งจริยวัตรของพระโพธิสัตว์ ที่จะต้องเผชิญกับปัญหาและทุกข์เช่นต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นว่า พระโพธิสัตว์เกิดมาเพื่อบำเพ็ญบารมีจากซึ่งต้องเผชิญปัญหาน้อยใหญ่กว่ามนุษย์ธรรมดา การพลัดพรากจากเมือง มีส่วนสนับสนุนให้พระเวสสันดรได้บรรลุทานบารมี เมื่อได้ไปอยู่อาศัยที่เขาศรีวิวงทก็ได้สำเร็จ บุตรทาน ภริยาทาน ซึ่งเป็นทานที่ผู้อื่นทำได้ยากยิ่ง จนในที่สุดพระเวสสันดรก็ได้กลับสู่เมืองสีพี ดังเนื้อหาของตัวบทในตอนที่พระเวสสันดรรับ อารานากลับเมือง ความว่า

“ปางเมื่อกระษัตริย์ทั้งหกกับพลโยธา ได้สมปฤติแล้ววันนั้น ก็บังเกิด
อัศจรรย์จรทั่วจังหวัดหัวน้ไหวทั้งนิกรพลไพร่ชนพองสยองเศียร ก็ชวนกัน
จำนงจำเนียรน้อมนมัสการ ยกกรกฤษฏางค์ชูลีเหือคีโรเพฐน์พร้อมกัน
อารานากว่า พระพุทธเจ้าข้าทูลกระหม่อมแก้ว พระบารมีเลิศแล้วล้ำบุคคล
เชิญเสด็จเสวยพิภพมณฑลทั่วธานี แคว้นนครสีพีอันพิเศษด้วยไอศูรย์สืบ
สุริยวงศ์เหมือนแต่ก่อน กับพระเอกองค์อัครสุนทรมหาทิเทพกัลยา เย็นเกล้า
เหล่าประชาราษฎร์แดนสีพีราช เรื่องอำนาจทั่วสกล ขอพระองค์จงรับ
นิมนต์ด้วยธรรพพระกรุณา กาลบัดนี้แล”

(มหาชาติ ฉบับพระปริบทรี. ๒๕๔๒ : ๑๙๙)

การกลับมาสู่เมืองถือเป็นการสำเร็จในการบำเพ็ญบารมีของพระเวสสันดร แบบเรื่องในวรรณกรรมชาดก เกือบทุกเรื่อง จบลงด้วยการกลับมาของตัวละครเอง ถือเป็นการเสร็จสิ้นภารกิจในการบำเพ็ญโพธิสัตว์การที่พระเวสสันดรกลับมาสู่เมืองย่อมนำมาความยินดีปรีดามาสู่ชาวเมืองสีพี ดังความว่า

“ ครั้นเมื่อกระษัตริย์ทั้งหกพระองค์เสด็จลีลาศล่อง ถึงนครเมืองหลวง
พิชัยเขตอุดร เป็นที่สถาพรกระษेत्रสุขบันเทิงพระทัย จามพิจิตรไปด้วย
ปรากการกำแพงแลเสาได้ซุ่มพระทวาร หมู่ราษฎรก็ซ้องสาธุการอยู่ยังมี
ท้าวเธอจึงสั่งชาวเภาให้ร้องป่าวชาวพระนครทั่วจังหวัดว่า พระเวสสันดร
จอมกระษัตริย์ศรีสมมุติวงศ์ ท้าวเธอกลับคืนดำรงครองราชย์ธานี
สุชาวานครสีพีจงปล่อยสัตว์ให้พ้นภัยพ้นหนา ณ กาลบัดนี้แลฯ”

(มหาชาติ ฉบับพระปริบทรี. ๒๕๔๒ : ๒๑๐)

จากตัวอย่างเห็นได้ว่า กษัตริย์ทั้งหกได้กลับสู่เมืองสีพี ชาวเมืองออกมาชื่นชมยินดีในการกลับมาของพระเวสสันดร ข้างปัจฉิมยาเคนทร์ถูกส่งคืนพระเวสสันดร ค้นหาชวลีกลับคืนสู่อ้อมอกพ่อแม่ประเด็นนี้น่าจะเป็นความสำเร็จของพระเวสสันดรที่สามารถเอาชนะปัญหาทุกสิ่งทุกอย่างได้ จนในชาติต่อมาได้เกิดเป็นสิทธัตถะกุมาร และได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า แต่ในท้ายที่สุดของเรื่อง พระพุทธเจ้าไม่ได้กลับมาปรินิพพานที่เมืองของตนเอง

การกลับมาสู่บ้านเมืองของพระเวสสันดร ถือเป็นการสำเร็จของพระโพธิสัตว์ พระเวสสันดรแสดงให้เห็นแล้วว่า พระองค์ผ่านการทดสอบความมีบุญญาบารมี และนับเป็นการคลี่คลายและสลายปมปัญหาทั้งหมดของเรื่อง ประเด็นการบริจาคทานที่ผู้อื่นทำได้ยากยิ่งได้รับการยอมรับจากชาวเมือง ในท้ายที่สุดพระเวสสันดรก็ได้ทุกสิ่งทุกอย่างกลับคืนมา ยิ่งเป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่า การให้ทานในสิ่งใด ย่อมได้สิ่งนั้นกลับคืน ใครทำกรรมสิ่งใดไว้ ย่อมได้สิ่งนั้นเป็นผลตอบแทน

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

พระเวสสันดรจึงได้กลับเมืองในฐานะวีรบุรุษของชาวเมือง พื้นที่เมืองจึงเปรียบเสมือนความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ที่ตัวละครเอก (พระโศภิต์) ในชาดกได้กลับมา นัยยะสำคัญอาจเป็นเพราะว่า เมืองคือ สถานที่แห่งความสุขสมหวัง เป็นพื้นที่แห่งความสุขในอุดมคติในวรรณกรรมชาดก

บทสรุป

พระเวสสันดรและครอบครัวเดินทางออกจากเมือง ตามคำสั่งของพระบิดา ซึ่งการพลัดพรากจากเมือง เป็นอีกหนึ่งจริยวัตรของพระโศภิต์ ที่จะต้องเผชิญกับปัญหาและซุกเข็ญต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นว่า พระโศภิต์เกิดมาเพื่อบำเพ็ญบารมีจากซึ่งต้องเผชิญปัญหาน้อยใหญ่กว่ามนุษย์ธรรมดา การพลัดพรากจากเมือง มีส่วนสนับสนุนให้พระเวสสันดรได้บรรลุทานบารมี เมื่อได้ไปอยู่อาศัยที่เขาสิริวงกตก็ได้สำเร็จ บุตรทาน ภริยาทาน ซึ่งเป็นทานที่ผู้อื่นทำได้ยากยิ่ง จนในที่สุดพระเวสสันดรก็ได้กลับสู่เมืองสีพีในส่วนของพื้นที่ทางสังคมจะเห็นว่า เมืองสีพีเป็นพื้นที่ของความขัดแย้งทางการเมือง ซึ่งมีสาเหตุการที่พระเวสสันดรให้ทานช้างปัจจัยนาเคนทร์แก่พราหมณ์ของเมืองกาลิงคราช จนทำให้พระเวสสันดรถูกเนรเทศออกจากเมืองดังที่กล่าวมาแล้ว นอกจากนี้ยังมีการช่วงชิงความหมายในเรื่องการเมืองการปกครองที่พระมหากษัตริย์ซึ่งอยู่ในฐานะของประมุขของรัฐ แต่ก็ต้องยอมรับฟังชาวเมือง ซึ่งอยู่ในฐานะเสียงส่วนใหญ่ และในขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ของเครือข่ายทางสังคมระหว่างรัฐ ซึ่งเห็นได้จากการแต่งงานในระบบเครือญาติซึ่งอยู่ในวรรณคดีด้วยกัน รวมถึงพื้นที่ทางจิตวิญญาณ แสดงให้เห็นถึง พื้นที่เมือง ซึ่งอยู่ในฐานะแบบจำลองของสวรรค์ มีความสำคัญในฐานะเป็นที่อยู่อาศัยของผู้มีบุญบารมี ดังนั้น การศึกษาเรื่องพื้นที่ในตัวบทวรรณกรรม จึงมีอาจจะเลยได้ การพิจารณาเรื่องพื้นที่ตามแนวคิดของ Lefebver จึงเป็นส่วนสำคัญที่จะอธิบายตัวบทวรรณกรรมเรื่องพื้นที่เมืองและการปฏิสัมพันธ์ของคนในเมืองให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น และถือว่าเป็นวิธีวิทยาที่น่าสนใจและสามารถนำไปใช้ในการศึกษาวรรณกรรมได้ทุกประเภท

เอกสารอ้างอิง

- ชาติรี ประภิตนทการ. (๒๕๕๑). “ฮาวทู ดีไซน์ ความเป็นไทยในสถาปัตยกรรม (แบบผู้เชี่ยวชาญ)” ใน อ่าน. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓. ตุลาคม-ธันวาคม, หน้า ๑๑๖.
- ชาญพุทธิ พัฒนพัชร. (๒๕๕๒). มหาชาติ ฉบับปริบท. เพชรบุรี : เพชรภูมิการพิมพ์.
- ไชรัตน์ เจริญสินโอสถ. (๒๕๕๔). วาทกรรมการพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิภาษา.
- ปฐม หงษ์สุวรรณ. (๒๕๕๔). คติชนกับชนชาติไทย. มหาสารคาม. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ปริตรดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล. (๒๕๕๙). “โลกศักดิ์สิทธิ์ กับโลกสามัญชีวิตทางสังคม” บทบรรณาธิการใน “เจ้าแม่ คุณปู่ ข่างขอ ข่างฟ้อนและเรื่องอื่นๆ ว่าด้วยพิธีกรรมและนาฏกรรม” ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ศรีศักร วลีโกดม. (๒๕๖๐). สร้างบ้านแปงเมือง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- ศักดิ์ศรี แยมน์ดดา. (๒๕๕๓). วรรณคดีพุทธศาสนาวาทยไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.
- ศุภชัย สิงห์ยะบุษย์. (๒๕๕๓). หลวงพระบางเมืองมรดกโลก ราชธานีแห่งความทรงจำและพื้นที่พิธีกรรมในกระแสโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สายธาร.
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (๒๕๕๙). อ่านเมือง เรื่องคนกรุง วรรณกรรมวิถีความสัมพันธ์และภาพแทนของพื้นที่. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

แนวคิดพุทธจริยศาสตร์และเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมในการทำมูสาวาท

พระครูสุเขตวุฒิกุล ฐานวุฑโฒ (กันหะคุณ)

พระสิริชัย ธมมาจาโร

อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาศาสนาและสาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

บทคัดย่อ

บทความเรื่องแนวคิดพุทธจริยศาสตร์และเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมในการทำมูสาวาท นี้ข้าพเจ้าได้รวบรวมเนื้อหาสาระจากหนังสือพระไตรปิฎกและจากครูอาจารย์ท่านอื่นอีกหลายคน วาจาของคนเรานั้นต้องพูดทุกวันเป็นวิถีชีวิตที่ทุกคนจะต้องประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันเพื่อความสงบสุขแก่ตนเองและครอบครัวแล้วยังเป็นปัจจัยเอื้ออำนวยให้ประเทศชาติและโลกเกิดสันติสุขอย่างแท้จริงและถาวรได้แสดงให้เห็นว่า คุณธรรม จริยธรรมยังฝังแน่นอยู่ในจิตใจของคนไทยทุกหมู่เหล่า ไม่ว่าผู้นั้นจะนับถือลัทธิหรือศาสนาใด มีหน้าที่ประกอบอาชีพใด แต่ถ้าจะทำอะไรประกอบกิจการใดโดยไม่คำนึงถึงจริยศาสตร์เลย ท่านมหาตมะ คานธี กล่าวว่า “ความชั่วหรือบาปก็เกิดขึ้นแก่ผู้นั้น ไม่ว่าจะปฏิบัติหน้าที่การทำงานหรือประกอบอาชีพอะไร” ผู้เรียบเรียงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะอำนวยประโยชน์อย่างมากแก่ผู้ศึกษาทั้งโดยตรงและโดยอ้อม หากมีข้อผิดพลาดประการใด ผู้เรียบเรียงยินดีรับฟังคำติ ชม เพื่อจะได้ปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้นในอนาคตต่อไป

บทนำ

เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมในการทำมูสาวาทคืออะไร แล้วอะไรคือมาตรการตัวชี้วัดการทำมูสาวาทของศีลข้อที่ ๔

“จริยศาสตร์ : อันเป็นศาสตร์ว่าด้วยความดี และศิลปะในการตัดสินใจ” ถ้าพูดถึงจริยธรรม คนส่วนมากก็เพ่งเล็งไปถึงศีลกินเพล จำศีลภาวนาไม่ทำอย่างอื่นอันจะช่วยให้สังคมก้าวหน้า แต่ความเป็นจริงแล้วจริยธรรมหมายถึง ความประพฤติ การกระทำ และความคิดที่ถูกต้องเหมาะสม การทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องสมบูรณ์ เว้นสิ่งที่ควรเว้น กระทำสิ่งที่ควรกระทำ ด้วยความฉลาด รอบคอบ รู้เหตุ รู้ผล ถูกต้องตามกาลเทศะและบุคคล

โดยนัยนี้ จริยธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคนในทุกอาชีพทุกสังคม สังคมอยู่รอดได้ก็ด้วยจริยธรรม จะสงบสุขหรือวุ่นวายก็ขึ้นกับจริยธรรมที่ปัจเจกชน ครอบครัว หรือสังคมนั้นๆ ประพฤติได้มากน้อยเพียงใด

การทุจริตคดโกงในวงการต่างๆ การเบียดเบียนกันในรูปแบบต่างๆ อันเป็นเหตุให้สังคมเสื่อมโทรมนั้น มีสาเหตุที่แท้จริงมาจากการขาดจริยธรรมทรัพยากรธรรมชาติในโลกนี้น่าจะพอเลี้ยงคนในโลกนี้ไปได้อีกนาน ถ้าคนบนโลกชวนกันทิ้งความละโมภโลกมากเสีย แล้วมีชีวิตอยู่อย่างง่าย ๆ และช่วยกันสร้างสรรค์สังคมโดยยึดเอาจริยธรรมเป็นทางดำเนินเป็นแกนกลาง มีใช้ยึดเอาโลกียธรรม(ลาภ ยศ ความมีหน้าตาในสังคม)เป็นจุดมุ่งหมายถ้าสิ่งนั้นจะเกิดขึ้นก็เป็นผลพลอยได้และนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการประทุติกรรม เช่นอาศัยลาภเป็นเครื่องมือในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์และอาศัยยศและความมีเกียรติในสังคมเป็นเครื่องมือในการจูงคนผู้เคารพนับถือตนเข้าหาธรรม⁷⁸

มนุษย์เราทั้งหลายไม่ต้องการความทุกข์ ต้องการแต่สุข ความจริงสุขนั้น ก็คือทุกข์อย่างละเอียดนั่นเอง ส่วนทุกข์ก็คือทุกข์อย่างหยาบ พูดอย่างง่าย ๆ สุขและทุกข์นี้เปรียบเสมือนงูตัวหนึ่ง ทางหัวมันเป็นทุกข์ทางหางมันเป็นสุข เพราะถ้าลูบทางหัวมันมีพิษ ทางปากมันมีพิษ ไปใกล้ทางหัวมันมันก็กัดเอา ไปจับหางมันก็เหมือนเป็นสุข แต่ถ้าจับไม่วาง มันก็หันกลับมากัดได้เหมือนกันเพราะทั้งหัวหางงูมันอยู่ในตัวเดียวกัน⁷⁹

⁷⁸วสิน อินทสระ. จริยศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ ๑๙๙๑.

⁷⁹พระโพธิญาณเถร (หลวงพ่อบุชา สุภทฺโท). ทางสายกลาง. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, มปป

เริ่มแรก ขอทำความเข้าใจกับคำว่า “จริยธรรม” จริยธรรมในที่นี้ มีใช้หมายถึงจริยธรรมในความหมายแคบๆ ตามที่เราใช้กันปัจจุบันแบบตะวันตก ชีงเน้นที่พฤติกรรมทางสังคม แต่จริยธรรมในความหมายทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การดำเนินชีวิต หรือกระบวนการแห่งชีวิตที่ดำเนินไปทั้งหมด คือความเป็นอยู่ การแสดงออกความรู้สึกนึกคิด และคุณสมบัติต่างๆ ทั้งจิตใจ ทั้งปัญญาทั้งพฤติกรรม

ในที่นี้ ขอพูดถึงพฤติกรรมของนักการเมือง เมื่อพูดถึงจริยธรรมในระดับของนักการเมืองนี้ ก็ขอข้ามเรื่องจริยธรรมสามัญสำหรับคนทั่วไป ซึ่งถือว่าทุกคนควรมีเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว อย่างเรื่องของการมีศีล ๕ การไม่เบียดเบียน ไม่ทำร้ายร่างกาย ไม่ทำลายชีวิตผู้อื่นการไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่น การไม่ประพฤติผิดทางเพศ การไม่พูดเท็จ ไม่ทำร้ายร่างกาย ไม่ทำลายชีวิตผู้อื่นการไม่ละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นการไม่ประพฤติผิดทางเพศ การไม่พูดเท็จ ไม่โกหกหลอกลวง การไม่ดื่มสุรายาเมา สิ่งเสพติด และการงดเว้นอบายมุข เหล่านี้ถือว่าเป็นเรื่องของ **จริยธรรมพื้นฐาน** ซึ่งทุกคนควรมีอยู่แล้ว

เพราะฉะนั้น ในระดับของนักการเมือง ซึ่งว่าต้องมีจริยธรรมพื้นฐานสำหรับคนทั่วไปอยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องพูดถึงอีก แต่เมื่อพูดถึงจริยธรรมของนักการเมือง จะหมายถึงการดำเนินชีวิตความรู้สึคนึกคิด จิตใจและสติปัญญา ของผู้ที่จะไปบริหารบ้านเมือง หรือเป็นผู้นำของประชาชน ที่จะพาประเทศชาติบ้านเมืองไปสู่ความเจริญงอกงามและสันติ⁸⁰

สุภาชิต จะ ยา วาจา การพูดวาจาที่เป็นสุภาชิต

วาจาสุภาชิต ได้แก่วาจาที่เว้นจากวจีทุจริต ๔ เป็นคำพูดที่ตีสงามมีประโยชน์ คือ

งดเว้นจากการพูดในสิ่งที่ไม่เป็นความจริง๑

งดเว้นจากถ้อยคำที่จะทำให้เกิดความแตกสามัคคีกัน๑

งดเว้นจากการกล่าวคำหยาบคาย๑

งดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ เหลวไหล ไร้สาระประโยชน์๑

นอกจากจะเว้นจากวจีทุจริตแล้ว วาจาที่กล่าวจะต้องประกอบด้วยธรรม ๕ ประการคือ

เป็นวาจาที่กล่าวถูกกาลเวลา๑

เป็นวาจาที่เป็นความจริง๑

เป็นวาจาที่อ่อนหวาน ไพเราะ๑

เป็นวาจาที่ประกอบด้วยประโยชน์๑

เป็นวาจาที่กล่าวออกมาด้วยเมตตาจิต๑

มีเรื่องเล่าไว้ ในธรรมบทว่า พราหมณ์ผู้หนึ่งได้ลูกโคมาตั้งแต่มดเล็ก ให้ชื่อว่า นันทวิศาลพราหมณ์นั้นบำรุงเลี้ยงมาด้วยยาและอาหารอย่างดี ดุจเลี้ยงบุตรน้อย เมื่อโคนันเจริญวัยบังเกิดความสงสารพราหมณ์จึงกล่าวว่า กำลังของข้าพเจ้า สามารถลากเกวียนได้ ๑๐๐ เล่ม ซึ่งผูกติดกันไปได้ทำงานจงไปทำการพ่นด้วยทรัพย์พันหนึ่ง กับโควินทเศรษฐีเถิด

ฝ่ายพราหมณ์ เมื่อทำการพ่นกับเศรษฐีแล้ว บรรทุกเกวียน ๑๐๐ เล่มด้วยทราย กรวดและก้อนหิน ผูกติดต่อกันด้วยเชือก เข็มโคนันวิศาล แล้วขึ้นบนเกวียน เงื่อปะฎักร้องทวาดว่า **เจ้าโคโงง จงขึ้นเกวียนนี้ไป เจ้าโคโงง จงขึ้นเกวียนนี้ไป**

โคนันวิศาลได้ยินเสียงที่ไม่น่าพอใจ จึงยืนนิ่งอยู่ พราหมณ์จึงแพ้นั้น กลับไปเรื้อนด้วยความเสียใจ โคนันวิศาลเห็นพราหมณ์นั้นเศร้าโศกเสียใจ จึงพูดว่า ไปเถิดพราหมณ์ ท่านจงพ่นด้วยทรัพย์พันหนึ่งกับเศรษฐีอีก แต่อย่าร้องเรียกข้าพเจ้าว่าโคโงง การพ่นกับเศรษฐีในครั้งนี้ พราหมณ์กล่าวกับโคนันวิศาลด้วยคำไพเราะว่า **พ่อผู้เจริญจงขึ้นไป พ่อผู้เจริญจงขึ้นไป**

⁸⁰พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). *ภาวะผู้นำจริยธรรมนักการเมือง*. นครปฐม : สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๑

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

โคนันทวิศาลได้ฟังเสียงที่น่าพอใจ จึงลากเกวียน ๑๐๐ เล่มที่ผูกติดกันไปได้ ด้วยกำลังแรงตัวเดียว พรหมมณจึงเป็นผู้ชนะโควินทเศรษฐี ด้วยคำพูดที่ไพเราะ ด้วยประการฉะนี้^{๘๑}

บุคคลผู้กล่าววาทจาตุรติ ๔ คือมธุสวาท ๑ เปสฺยุญวาท ๑ ผรุสวาท ๑ สัมผัสปลลาปวาท ๑ ทั้ง ๔ นี้มีโทษมากมายหลายประการ ย่อมจะนำสัตว์ทั้งหลายให้ไปบังเกิดในกำเนิดในนรกเปรตอสุรกาย และสัตว์เดียรฉาน ให้เสวยทุกข์เวทนาสิ้นกานาน ครั้นพ้นจากอบายแล้วมันบังเกิดเป็นมนุษย์ โทษที่กล่าวมธุสวาทย่อมให้ผล มีผู้มาล่อลวงให้เสียทรัพย์ข้าวของ และแก่งผึ้งร้องด้วยความไม่เป็นจริง โทษที่กล่าวยุงยงให้เขาแตกร้างซึ่งกันและกัน โทษนั้นก็ให้บังเกิดในอบายภูมิทั้ง ๔ ครั้นมาบังเกิดในมนุษย์โลกทุกวันนี้ ก็ให้แตกร้างจาก บิดามารดาบุตรภรรยาภคณาญาติ ปราศจากที่พึ่งพาอาศัย มิตรสหายที่ร่วมใจก็แตกกันไป โทษที่กล่าวคำหยาบช้ามีค่าเป็นต้น ก็ให้ผลไปบังเกิด ในอบาย ครั้นมาบังเกิดเป็นมนุษย์ก็ต้องรับผลกรรม คือ คำหยาบช้า เขาตีเตียนนินทาว่าร้าย ด้วยคำอันคมคายหลายประการ โทษที่กล่าวจาอันหาประโยชน์มิได้ ก็ยอมนำไปบังเกิดในอบาย ครั้นมาเกิดเป็นมนุษย์ก็ได้ฟังแต่เสียงที่ไม่มีประโยชน์ เพราะเหตุนี้ คนทั้งหลายอย่าได้กล่าววาทที่เป็นจตุรติทั้ง ๔ ประการ มีมธุสวาทเป็นต้น ดังจะนำนิทานมาแสดงไว้ให้เห็น

เรื่องปลากบิลละ

อดีตกาล กาล กิร ดังได้ฟังมาในอดีตกาลครั้งศาสนาพระพุทธกัสสป ยังมีภิกษุองค์หนึ่งชื่อกบิลละ เป็นพหูสูต รู้พระไตรปิฎก มีลาภสักการะมาก ประกอบไปด้วยมานะทิฐิ ตัณหาครอบงำ ยังพระสัทธรรมให้ฉิบหาย คือ เทศนาตลกคะนอง ไม่ถูกต้องตามพระบาลีที่พระเจ้าเทศนา และสิ่งที่เป็นธรรมกล่าวว่าไม่เป็นธรรม สิ่งที่ไม่เป็นธรรมกล่าวว่า เป็นธรรม และกล่าววาทจาหยาบช้าด่าว่าภิกษุสามเณรทั้งหลายเป็นอันมาก **โสโตโตจวิตวา** ครั้นพระกบิลละภิกษุนี้ทำลายเบญจขันธ์ก็ไปบังเกิดในเวจิมหานรก เสวยทุกข์เวทนาอยู่สิ้นกาลนานครั้นมาในพระศาสนาของพระพุทธเจ้าของเรา พ้นจากเวจิมมาเกิดเป็นปลาตะเพียนทองอยู่ในแม่น้ำอจิรวดีด้วยผลวิบาก มีปากอันเหม็นด้วยโทษที่ด่าว่าหยาบช้าแก่ภิกษุสามเณรทั้งหลายมาแต่ชาติก่อน **โสสุวณณมจโจ** ฝ่ายปลาตะเพียนทองนั้นครั้นทำลายเบญจขันธ์ก็กลับไปบังเกิดในอเวจีด้วยโทษทำพุทธวงจะให้เศร้าหมอง เพราะเหตุนี้ภิกษุทั้งหลายอย่าได้ประมาท ด้วยสมเด็จพระโลกนาถตรัสเตือนพระฉัพพัคคีย์ภิกษุทั้งหลายกล่าววาทจาหยาบคายว่า **ภิกขเวมฺรุสวาทา นาม** ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่าวาทจาหยาบคายให้เกิดความฉิบหายไม่มีประโยชน์ ที่สุดแม้แต่สัตว์เดรัจฉานก็โกรธด้วยคำหยาบช้า เหมือนนิทานเรื่องโคนันทวิศาลที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น^{๘๒}

มุมมองแนวคิดพุทธจริยศาสตร์และเกณฑ์การตัดสินทางจริยธรรมในการทำงานมธุสวาท

การศึกษาวิชาทุกวิชา เราต้องหาคำจำกัดความหรือความหมายของวิชานั้นเสียก่อนเพื่อความเข้าใจแจ่มแจ้งเหมือนเราจะรู้จักคนคนหนึ่ง ถ้าเราไม่รู้เรื่องส่วนตัวของเขาบ้างเช่นครอบครัวการศึกษา พ่อแม่พี่น้อง เป็นต้นของเขา ก็จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่ายในการคบกันสะดวกแก่การให้อภัย และความเห็นใจในความผิดพลาดบกพร่องบางอย่าง เพราะเรารู้เรื่องของเขา เราจึงเข้าใจเขา “ความเข้าใจทุกอย่าง คือการให้อภัยทุกอย่าง”

จริยศาสตร์เป็นคำสกลนสกุตแปลตามตัวอักษรว่า “ศาสตร์ที่ว่าด้วยความประพฤติหรือศาสตร์แห่งความประพฤติข้อที่ควรประพฤติปฏิบัติ ตำราหรือวิชาที่ว่าด้วยความประพฤติ”

ถือเอาใจความว่าวิชาหรือตำราอันว่าด้วย “อะไรควรเว้น อะไรควรทำ อะไรผิด อะไรถูก อะไรดี อะไรชั่ว”

การที่คนรู้แล้ววันสิ่งที่ควรเว้น และทำสิ่งที่ควรทำนั้นเป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคมอย่างใหญ่หลวง จริยศาสตร์จึงเป็นประโยชน์แก่สังคมอย่างมาก

กฎหมายนอกที่เป็นมาตรฐานแห่งศีลธรรม

ทฤษฎีว่าด้วยมาตรฐานทางศีลธรรม

^{๘๑}สุริย์ มีผลกิจ. คุณธรรม จริยธรรม สามัคคีธรรม ตามแนวทางพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : คอมพิวเตอร์จำกัด, ๒๕๕๐.

^{๘๒}พระครูศิริปัญญาณี (อ้อน). มงคลสูตรแปลโดยพิศดาร.พระนคร : ชวนพิมพ์, ๒๕๑๑

อะไรคือมาตรฐานทางศีลธรรม? เป็นปัญหาที่น่าคิดมากในทางศาสนา ศาสดาแต่ละศาสนาวางมาตรฐานทางศีลธรรมไว้ไม่เหมือนกัน ที่เป็นดั่งนั้นเข้าใจว่าเพราะความละเอียดประณีตแห่งจิตของศาสดาแต่ละศาสนาไม่เท่าเทียมกัน ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง สภาพแวดล้อมในแหล่งที่ศาสนานั้นๆ อุบัติขึ้นแตกต่างกัน

กรณีการทำมูวาทที่เป็นตัวอย่างที่เห็นได้ง่ายคือ นักการเมือง ดารา ศาสนาแต่ละศาสนาพูดไว้หลายละเอียด และกว้างแคบไม่เท่ากัน ศาสนาย่อมพอใจปฏิบัติตามมาตรฐานทางศีลธรรมศาสดาของตนวางไว้ แม้ในศาสนาเดียวกันแต่ต่างนิกายยังมีมาตรฐานทางศีลธรรมที่ไม่เหมือนกัน

ในขั้นต้น ดูเหมือนว่าความประพฤติของปัจเจกชนและของชาติดำเนินไปตามกฎหมายนอกบัญญัติไว้ เช่น กฎหมาย กฎของสังคม และหลักของศาสนา เวลานั้นคนยังไม่ได้ใช้ปัญญาไตร่ตรองด้วยตนเอง พระพุทธเจ้าท่านกล่าวไว้ ธรรมะย่อมมีโอชาสำหรับผู้นำไปปฏิบัติ เวลาฟังธรรมเราจะได้ทบทวนการปฏิบัติ เหมือนได้รับการชี้ให้เห็นปรากฏการณ์ต่างๆทางจิตวิญญาณ เราจะได้อย่างนี้ ซึ่งมีความสุข มีความตั้งใจในขณะที่ฟังธรรม เหมือนคนดูหนังเรื่องเดียวกัน คุยกันก็รู้สึกดีและเรื่อง หากไม่เคยดูหนังเรื่องเดียวกันมา เราจะคุยให้ให้เขาฟังก็อาจเข้าใจยาก หรือไม่สนใจเลยก็เป็นได้ ฉะนั้นความเจริญก้าวหน้าในทางธรรม จะต้องประกอบด้วยการศึกษา ศึกษาแล้วนำมาปฏิบัติ

ในการปฏิวัติรัฐประหารแต่ละครั้ง ถ้าไม่มีการยึดกรมประชาสัมพันธ์ การปฏิวัติรัฐประหารนั้นจะบรรลุผลสำเร็จ สิ่งที่ต้องยึดก่อน คือยึดกรมประชาสัมพันธ์ เพื่อป้องกันข้อมูลข่าวสารบิดเบือนหรือป้องกันการตื่นตระหนก ในการปฏิวัติชีวิตก็เช่นเดียวกัน ถ้าจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตน เราจะต้องยึดปากหรือคุมถ้อยคำของตนให้ได้ก่อนถ้าเราไม่พยายามยึดกุมตรรกะนี้ให้อยู่ในอำนาจ ให้อยู่ในความสามารถของเรา บอกได้เลยว่า พลังในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเอง จะไม่มีมาก และคนเราบางครั้งกำลังใจมักเสียไปด้วยลมปากที่เรื่อยเปื่อย

ในการถือศีลปฏิบัติธรรม เรื่องของถ้อยคำหรือวาจา จึงต้องศึกษาด้วย เพื่อควบคุมปากให้อยู่ในอำนาจ ในความสามารถของตน กระทั่งเราใช้ปาก ไม่ถูกปากใช้เราควบคุมปากคุมปากไม่ใช่ถูกปากควบคุม สังเกตดู บ่อยครั้งคนก็เดือดเนื้อร้อนใจ เพราะปากที่พูดเกินไป วาจาใดที่พูดไปด้วย โทสะ โลภะ ราคะ ล้วนเป็นวาจาที่เกินไปทั้งสิ้น และมักส่งผลเป็นการเบียดเบียนคนอื่น...ซึ่งเขาจะไม่ยึดยึดความทุกข์สังขין น้อยกว่าน้อยนัก

ไม่เพียงนั้น วาจาเป็นกรรมที่มีผลระทบสูง ถ้าพูดดีก็ดีมาก ถ้าพูดเสียก็เสียมากพระพุทธเจ้าจึงเน้นไว้ในหลัก กุศลกรรมบถ ๑๐ ถึง ๔ ข้อ คือให้เว้นขาดจากการพูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด พูดเพ้อเจ้อ วาจาจึงเป็นเรื่องต้องตระหนักสำรวมสังวรให้ยิ่ง มีถ้อยคำสิริมงคลบทหนึ่งกล่าวไว้ดี...มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตเปราะบางแตกร้าวง่าย เมื่อจำต้องขีดเขียนพูด สมควรไตร่ตรองกรองคำให้รอบคอบรัดกุม เพราะถ้อยคำเป็นธาตุที่ไม่ธรรมดา นักเขียนบางคนยังกล่าวไว้ว่า วาจาแม้เชือดเลือดไม่ไหล แต่บาดใจคนได้ ซึ่งเป็นเช่นนั้นจริง และไม่เพียงนั้น เช่น วาจาแม้สร้างกอบันไดไม่ได้ แต่พาคนสูงส่งเติบโตใหญ่ไปได้

ที่นี้ลองมาพิจารณาดูว่าจริงหรือไม่...มีดเชือดเลือดไหล แต่บาดใจคนไม่ได้ส่วนวาจาแม้เชือดเลือดไม่ไหล แต่บาดใจคนได้ วาจาเป็นอะไรไม่ธรรมดาถ้าเราสามารถไตร่ตรองกรองคำ ก่อนกล่าววาจา นั้นเป็นผิดแก้ตนทั้งจะวางเพลิงไว้ในใจคนง่ายๆ และใน ๓๖๕ วันแทบไม่มีวันไหนที่เราไม่ได้พูด จะมีก็วันที่ป่วย ต้องนอนพัก แต่ถึงอย่างนั้นก็ต้องพูดบ้าง เมื่อมีคนมาเยี่ยมเยียนถามไถ่ โดยปกติจึงมักต้องพูดอยู่เสมอๆหากไม่ตระหนักสังวรวาจากันเลย เราจะสะสมบาปด้วยปากไม่น้อย

ที่นี้ เรามาฟังวิปากกรรมของวาจาทุจริตก่อน จากพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๓ ข้อ ๑๓๐ วิปากกรรมของการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ พระพุทธเจ้าท่านกล่าวว่า...ภิกษุทั้งหลายมุสาวาทหรือการพูดเท็จ เมื่อบุคคลเสพแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรก ในการกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน ในเปรตวิสัย วิปากแห่งมุสาวาทอย่างเบาที่สุด ย่อมยังกล่าวด้วยคำไม่เป็นจริงให้เป็นไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์

วิบากของการพูดส่อเสียด ภิกษุทั้งหลาย ปิสุณาวาจา หรือการพูดส่อเสียด เมื่อบุคคลเสพแล้ว เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรก ในกำเนิดสัตว์เดรัจฉานในเปรตวิสัย วิบากแห่งปิสุณาวาจาอย่างเบาที่สุด ย่อมยังการแตกจากมิตร ให้เป็นไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์

วิบากของการพูดคำหยาบ ภิกษุทั้งหลาย ผรุสวาจาหรือการพูดคำหยาบ เมื่อบุคคลเสพแล้วเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรก ในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน ในเปรตวิสัยวิบากแห่งผรุสวาจาอย่างเบาที่สุด ย่อมยังเสียงที่ไม่น่าพอใจให้เป็นไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์

วิบากของการพูดเพื่อเจ้อภิกษุทั้งหลาย สัมผัสปลลาปะ หรือการพูดเพื่อเจ้อ เมื่อบุคคลเสพแล้วเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรก ในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน ในเปรตวิสัย วิบากแห่งสัมผัสปลลาปะอย่างเบาที่สุด ย่อมยังคำไม่ควรเชื่อถือให้เป็น ไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์^{๘๓}

คำว่า สัตว์ ตามนัยทางศาสนา หรือพจนานุกรมหมายถึง ผู้ช้อง (ติด) คนที่พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพื่อเจ้อ ทั้งมวลล้วนเป็นผู้ช้อง จะช้องติดหรือช้องใจอยู่ด้วยโทสะ โลภะ ราคะ หรือโมหะก็ตาม ชื่อว่าเป็นสัตว์ผู้ช้องอยู่ในวิบากอย่างหนักของวาจาทุจริต คือย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรก กำเนิดสัตว์เดรัจฉานเปรตวิสัย ตรงนี้สำหรับเสพแล้ว เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว

เสพแล้ว หมายถึงติดรส หรือชอบใจในการโกหกส่อเสียด พูดคำหยาบ และเพื่อเจ้อ คือใช้วาจาทุจริตเหล่านี้สนองกิเลส เพราะมีกิเลสในการพูดนั้นแหละ จึงมีรสชาติในการกล่าวชั่ว เช่นโกหกเขาแล้ว ทำให้เขาเสียเหลี่ยมหรือเสียท่า สมใจที่ตนปรารถนาจะได้ ผลประโยชน์จากเขา หรือ ส่อเสียดเขาแล้วสะใจ ในความโกรธเกลียดหมั่นไส้ของเรา หรือด่าเขาแล้วได้อารมณ์ฮึกเหิมดิบเถื่อน หรือ กล่าวคำหยาบแล้วได้กระตุ้นอารมณ์ราคะ กระทั่งสมใจในการเสพกามมากขึ้น หรือเจรจาเพื่อเจ้อ ได้ขำกลิ้งตึงตึงตอง เสพอารมณ์โมหะ เป็นต้น เหล่านี้เรียกว่าเสพแล้ว ส่วนผู้ใดเสพแล้วในวาจาทุจริตบ่อยๆ ไม่มีสติเข้าไปรู้ทุกขโทษภัย ก็มีแนวโน้มที่จะติดเป็นจริตนิสัย ในการโกหกส่อเสียด พูดวาจาหยาบคาย หรือพูดจาเพื่อเจ้อ และเมื่อคนเราพูดเพื่อสนองกิเลส ที่เจริญขึ้นก็คือกิเลสเหมือนฝุ่นธุลีได้ลม เช่น ด้วยโทสะขบขันให้ด่าว่า หรือพาให้ส่อเสียดเหน็บแนม โทสะก็เจริญขึ้น ด้วยโลภะขบขันให้ฝันปิ่นวิมานเศรษฐี หลอกกระทั่งคนหลงเห็นดีเห็นงามตาม ทั้งที่ความเป็นไปได้ไม่มี แต่ตนมุ่งผลประโยชน์จากเขา เช่นนี้โลภะก็เจริญขึ้น หรือด้วยราคะขบขันให้จิบแก้ว หรือเพื่อเจ้อทำให้คนฝันปิ่นวิมานตามกระตังยัมแก้มปรี ราคะก็เจริญขึ้น แม้โมหะขบขัน ให้เอาใจกันในลักษณะยกยอกระตังคนฟังบ่าบอไปตาม แบบว่าดีศรีรับนาย ได้รับผม เหมาะสมครบท่าน เช่นนี้โมหะก็เจริญขึ้น ฉะนั้นคำว่าเจริญแล้วในที่นี้ ก็หมายถึงกิเลสองกามไฟบุลย์มากขึ้น หรือวาจาเท็จ วาจาส่อเสียด วาจาหยาบคาย วาจาเพื่อเจ้อ ติดเป็นจริตนิสัยมากขึ้น

ส่วนกระทำให้มากแล้ว ตรงนี้เป็นผลจากตนเสพแล้ว เจริญแล้ว ในวาจาทุจริต มันเป็นโมเมนตัมจากทางผิดเหมือนติดกระดุมเม็ดแรกผิด ก็จะมีผิดตามๆกันไป ฉะนั้นคำว่ากระทำให้มากแล้ว ในที่นี้หมายถึงกระทำบาปด้วยวาจา โดยโกหกมากแล้ว หรือส่อเสียดมากแล้ว หยาบคายมากแล้ว เพื่อเจ้อมากแล้วแม้เพียงข้อใดก็ตาม

ฉะนั้น เมื่อเสพแล้ว เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ซึ่งวาจาทุจริต วิบากอย่างหนักคือ ย่อมยังสัตว์ให้เป็นไปในนรก กำเนิดสัตว์เดรัจฉาน เปรตวิสัย

ที่นี้ต้องทำความเข้าใจก่อนว่า...นรกไม่ได้หมายถึงภพภูมิใต้บาดาล หรือลึกลงไปในดิน...ไม่ใช่ จิตวิญญาณที่รุ่มร้อนด้วยกิเลสองกามไฟบุลย์ แบบสามนาที่สี่อารมณ์ เดียวโกรธ เดียวใคร่ เดียวพอใจอยากได้ หรือชีวิตที่มีแต่คนปองร้าย หมายถึงทำลาย หรือใคร่ๆ ก็เห็นเราเป็นท่าเลวราคะ พวกนั้นมาลงทุน โดยตนหมดสิทธิ์ปฏิเสธ เช่นนี้แหละนรก หรือเกิดมายากจน ดิ้นรนมากก็ได้เพียงน้อย เกิดมาพิกลพิการ เกิดมาถูกข่มเหงทางกาม ซึ่งเป็นที่น้อยใจเสียใจ ให้รู้สึกต่ำต้อย แต่ก็นี่ได้ไม่พียง่ายๆ แม้ี่ก็เป็นนรก

^{๘๓}การศาสนา,กรม. พระไตรปิฎกภาษาไทย อังคตธนิกาย อัญฐานิบาต เล่มที่ ๒๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ การศาสนา, ๒๕๒๕

ส่วนในกำเนิดสัตว์เดรัจฉาน ประเด็นนี้มีความหมาย ๒ นัย ๓ ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน ซึ่งสัตว์เดรัจฉานเป็นสัตว์ที่เจริญโดยขวาง เช่น ไปเกิดเป็นหมา แบบว่านอนท่าโอหังมาก หรือไปเกิดเป็นงู จากจริตนิสัยชอบขู่ฟูฟู่ ใครอื่นมาเยอะ หรือไปเกิดเป็นนก เป็นจิ้งจก จิ้งจกแล้วเจอร์จาไปเรื่อยเหมือนคนชอบพูดเพื่อจ้อเรื่อยเปื่อย หรือเป็นสัตว์ที่พูดไม่ได้จากเคยกล่าวร้ายในเชิงโกหกหรือส่อเสียดมาตลอด ธรรมชาติจึงจัดสรรให้หุบปากซะบ้าง

อีกนัยหนึ่ง คือเกิดมาได้ร่างคนนี้แหละ แต่มีกรรมจิตติดปากเสียดมาด้วย ซึ่งเป็นเรื่องขวางความเจริญ จะโดยชอบพูดโกหกพูดส่อเสียด พูดหยาบคาย พูดเพื่อจ้อ เพราะปากไม่สร้างสรรค์เหล่านี้ หากมีอยู่ในผู้ใดก็ขวางความเจริญของผู้คนทั้งสิ้น หากกล่าวใส่คนใจไม่เข้มแข็งปัญญาบวกเปือก ก็จะไปขวางความเจริญของเขาด้วย อย่างบางคนฟังบางคำแล้วเครียด วิดกกังวลเป็นบ้าไป หรือบางคนฟังคำหลอกลวงแล้วเสียผู้เสียคนไป หรือบางคนตนนั้นแหละติดปากหวานชอบยกยอ แล้วก็มีคนมาติดยึดผูกพัน กระทั่งต้องไปสูชีวิตคู่ แล้วก็ชีวิตคู่ๆ ซึ่งพาให้เน้นขาดต่อการบรรลุคุณงามความดีนี้เรียกว่า กำเนิดของสัตว์เดรัจฉานนัยหนึ่งก็คือไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานโดยกาย อีกนัยหนึ่ง คือเกิดมามีจิตนิสัยหรือปากที่ขวางความเจริญของตน

ส่วนคำว่า เปรตวิสัย ไม่ได้หมายความว่าเกิดมาสูงยาว ราวเสาชิงช้าหน้าวัดสุทัศน์ แต่หมายถึง เกิดมาแล้วมีวิสัยโหยหิวโหยหาปรารถนาไม่รู้จักพอ จะโดยหิวอารมณ์โหระ หิวสนองโลกะ หิวอารมณ์ราคะ หิวอาหารโมหะ หรือหิวสนองมานะทิฐิมานะอวดตาก็ตาม คือเมื่อใช้วาจาโกหก ส่อเสียด หยาบคาย เพื่อจ้อ สนองกิเลสตัวไหน กิเลสตัวนั้นก็เหมือนเหมือนเสื่อได้เหยื่อ จะเติบโต และกินอาหารจู้ขึ้น ทั้งพาให้ติดเสพการโกหก การส่อเสียด การพูดหยาบ การพูดเพื่อจ้อมากขึ้น เช่น นี้แหละเราเรียกว่า เปรตวิสัยหิวอารมณ์ และตอบใช้วาจาสนองกิเลสตัณหา

นรก กำเนิดสัตว์เดรัจฉาน เปรตวิสัย เหล่านี้เป็นวิบากของการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดหยาบคาย พูดเพื่อจ้อ

ส่วนวิบากอย่างเบา ของการพูดโกหก ย่อมยังการกล่าวทำให้เป็นไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์ตรงนี้มี ๒ นัย เช่นกัน ๑ มาเกิดได้ร่างเป็นมนุษย์ ๒ เมื่อตั้งใจใฝ่ดี ใฝ่เจริญก้าวหน้า ซึ่งเป็นฐานะมนุษย์โดยใจ ไม่ใช่โดยรูป เพราะมนุษย์แปลว่าผู้มีจิตใจสูง จะโดยนัยไหนก็ตาม ก็ต้องมาเจอคนกล่าวดูด้วยถ้อยคำที่ไม่จริง มาใส่ร้ายป้ายสี มายัดเยียดความผิดให้ ซึ่งเป็นวิบากกรรมจากการโกหก ที่ตนต้องยอมรับและชดใช้ เคยกล่าวดู เคยโกหกหลอกลวงคนอื่นไว้ มาบัดนี้เจอบ้าง คนบางเหล่าสมัยไม่ตั้งใจใฝ่ดี ก็โกหกไปด้วย โดยไม่มีใครมาโกหกตน เพราะตนรู้เล่ห์เหลี่ยมการ โกหกอย่างชำนาญและระวังตนได้อย่างดี แต่เมื่อตนล้างปาก ตั้งใจเป็นมนุษย์ หรือเป็นคนดีกับเขาบ้าง วิบากก็มักตามมา คือมีคนมายัดเยียดความเท็จให้ มากล่าวร้ายป้ายสีให้ อย่างนี้ก็มี และจะเจ็บปวดมาก หากใจยังไม่แจ่มแจ้งเรื่องวิบากอย่างแท้จริง

วิบากอย่างเบาของการพูดส่อเสียด ย่อมยังการแตกจากมิตรให้เป็นไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์แบบว่าจู้ๆ เพื่อนที่ดีตัวออกห่าง ไม่ค่อยชอบหน้า หรือญาติสนิทคนชิดใกล้อยู่ๆ ก็ไม่ไว้วางใจ แยกทางห่างหายไป ด้วยมีคนมาพูดให้เขาเหล่านั้นฟัง กระทั่งเขาไม่สนิทสนมเหมือนเก่ากับเราแล้วเหล่านี้เป็นวิบากบาปจากการส่อเสียด ซึ่งเราทำมาแต่กาลก่อน แม้ในปัจจุบัน หากตนยังไม่เห็นโทษภัยของวาจาส่อเสียด ยังปล่อยให้สันดานส่อเสียดครอบงำอยู่เสมอๆ ญาติสนิทมิตรสหายหรือคนใกล้ชิด ก็ดีตัวออกห่าง เหมือนใครๆ ไม่อยากอยู่ใกล้ๆ ไม่มีหูรอด เพื่อหลีกเลี่ยงกลิ่นหมิ่นติดตนหรือไม่อยากร่วมชวยไปด้วย

วิบากอย่างเบาของการพูดหยาบ คำว่าพูดหยาบ ไม่ได้หมายถึงพูดหยาบเท่านั้น แต่หมายรวมไปถึงเนื้อหา คำความเนื้อหาที่หยาบคายด้วย ซึ่งวาจาใดที่ถูกขัดด้วยกิเลสตัณหา ตามนัยศาสนาจัดเป็นพวกพูดหยาบทั้งสิ้น และวาจาเหล่านี้ ย่อมยังเสียงที่ไม่น่าพอใจให้เป็นไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์ คือเสียงไม่ดีไม่แจ่มใส ไม่เป็นที่ซาบซึ้งใจ หรือพูดใดๆ ใครๆ มักรู้สึกไม่น่าฟัง เราลองสังเกตดูแม้ในปัจจุบัน... ด้วยปัญญาแจ่มชัด เสียงย่อมก้องกังวาน ด้วยเมตตาเอิบอาบในใจ เสียงย่อมนุ่มนวล แต่ด้วยใจโกรธเกลียดหมั่นใส่ถ้อยสหาหรือเสียงย่อมแฉะ รุน ห้าว กร้าว ไม่น่าฟัง และด้วยกิเลสตัณหาในใจคับตัน เนื้อหาในการพูดยังไม่สมควรฟังเลย

วิภาควิชาของพระพุทธเจ้า ย่อมยังคำที่ไม่ควรเชื่อถือให้เป็นไปแก่ผู้มาเกิดเป็นมนุษย์ เพื่อเจ้าก็คือพูดเพื่อเจ้าไปเรื่อยหรือในใจหมกมุ่นอยู่กับเรื่องใด ก็พูดออกมา โดยไม่รู้จักไตร่ตรองหรือกลั่นกรอง ว่าเหมาะสมแก่กาลหรือเป็นสาระแก่ผู้ฟังหรือไม่ คือคนอยากพูดก็พูดไป คุยอดีตที่ตนหลงปลื้ม หรือคุยโวโอเวอร์ คุยเพื่ออนาคต หรือคุยหยอกหยายกันไปมาเพื่อเสพอารมณ์สนุกสนาน เหล่านี้เรียกว่าจาเพื่อเจ้า ทำให้เป็นคนที่มีถ้อยคำไม่น่าเชื่อถือ

วาจาจึงเป็นเรื่องที่ศึกษาเรียนรู้ แล้วปรับปรุงไปสู่จริตให้มากขึ้น ทั่วไปเข้าใจว่าศีลข้อ ๔ มุสาวาทา เวมณี คือเว้นขาดจากการโกหก โดยจริงศีลข้อ ๔ ในศีล ๘ จะหมายรวมการขัดเกลาวาจา หรือการเว้นขาดจากคำเท็จ คำส่อเสียด คำหยาบคาย คำเพื่อเจ้าไว้หมด คำว่าเท็จไม่ได้ หมายถึง โกหกหลอกลวงเท่านั้น แต่คำใดกล่าวแล้วไม่เป็นไปเพื่อเจริญก้าวหน้า คำนั้นถือว่าเป็นคำเท็จในระดับอริศีล ศีลโดยย่อมี ๒ ระดับ ๑ ศีลสามัญตา ๒ อริยกันตศีล ศีลสามัญคือรู้ร่วมกันว่าคนนี้มีศีล เป็นศีลในระดับสามัญ ส่วนอริยกันตศีลคือศีลที่ขัดเกลาลึกซึ้งละเอียดลออกกระทั่งศีลนั้น นำพาเราไปสู่ความเป็นอริยบุคคล ก่อนอื่นเรามาศึกษาศีลที่เป็นสามัญตา พระพุทธเจ้าท่านบอกหลักของการผิดศีล ข้อ ๔ ไว้อย่างไร และอย่างไรคือพูดโกหก พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด พูดเพื่อเจ้า ท่านบอกว่าความไม่ประพฤติธรรมทางวาจา ๔ อย่างนี้

๑ เป็นผู้กล่าวเท็จ คือบางคนในโลกนี้ ไปในที่ประชุม ในหมู่บ้าน ในหมู่ชน ในท่ามกลางญาติ ท่ามกลางขุนนาง ท่ามกลางราชสกุลหรือถูกนำไปเป็นพยาน ถูกถามว่าท่านผู้เจริญเจริญเกิด ท่านรู้เรื่องใดจงบอกเรื่องนั้น เขาเมื่อไม่รู้ก็บอกว่าไม่รู้ เมื่อรู้ก็บอกว่าไม่รู้ เมื่อไม่เห็นก็บอกว่าเห็น เมื่อเห็นก็บอกว่าไม่เห็น เป็นผู้กล่าวเท็จทั้งที่รู้อยู่ เพราะเหตุของตนบ้าง เพราะเหตุของคนอื่นบ้าง เพราะเหตุเห็นแก่สิ่งเล็กน้อยบ้าง เช่นนี้ชื่อว่าเป็นผู้กล่าวเท็จ

๒ เป็นผู้ส่อเสียด คือได้ฟังเรื่องข้างนี้แล้ว นำไปบอกข้างโน้น เพื่อทำลายพวกข้างนี้บ้างหรือฟังเรื่องข้างโน้นแล้ว นำไปบอกข้างนี้เพื่อทำลายพวกข้างโน้นบ้าง ยุพวกที่พร้อมเพรียงกันให้แตกกันไปบ้าง ส่งเสริมพวกที่แตกกันบ้าง ส่งเสริมพวกที่แตกกันแล้วบ้าง ชอบใจคนที่แตกกัน เป็นพวก ยินดีในความแตกกันเป็นพวก ชื่นชมในพวกที่แตกกัน และกล่าววาจาที่ทำให้แตกกันเป็นพวก เช่นนี้ชื่อว่าเป็นผู้ส่อเสียด

๓ เป็นผู้มัววาจาหยาบ คือกล่าววาจาที่เป็นโทษ หยาบ อันตรอนแก่ผู้อื่น อันขัดใจผู้อื่น อันใกล้ต่อความโกรธไม่เป็นไปเพื่อความสงบจิต เช่นนี้ชื่อว่าเป็นผู้มัววาจาหยาบ

๔ เป็นผู้กล่าวคำเพื่อเจ้า คือผู้พูดในเวลาไม่ควรพูด พูดเรื่องที่ไม่เป็นจริง พูดไม่เป็นประโยชน์ พูดไม่เป็นธรรม พูดไม่เป็นวินัย กล่าววาจาไม่มีหลักฐาน ไม่มีข้ออ้าง ไม่มีที่สุด ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ โดยการไม่สมควร เช่นนี้ชื่อว่า เป็นผู้กล่าวคำเพื่อเจ้า... จากพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทยฉบับหลวงเล่มที่ ๑๒ สารายกสูตร^{๘๔}

อย่างที่กล่าวแล้วเป็นการผิดศีลข้อ ๔ ในระดับศีลสามัญตา ก็คือการโกหกอย่างที่กล่าวแล้ว และแม้การหลอกลวงให้คนอื่นเข้าใจความจริงหรือเรื่องผิดไป ต่อให้ด้วยเจตนาดี ก็ยังไม่นับว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะจะไม่เป็นไปเพื่อพัฒนาปัญญา ไม่เป็นไปเพื่อพัฒนาการใช้ถ้อยคำให้ดีขึ้น บางเรื่องเรายังไม่เห็นควรที่จะเปิดเผย แต่ก็จำเป็นต้องโกหก ถ้าเราพยายามลดละกิเลสหรือหลีกเลี่ยงการโกหก ปัญญาจะถูกใช้และเราจะรู้จักเลือกเฟ้นถ้อยคำนำมาพูด โดยไม่ต้องบิดเบือนความจริง

ถ้าใครคิดว่าตนเจตนาดีแล้วใช้วิธีโกหก ผู้นั้นก็จะตันปัญญา ไม่ได้พัฒนาการใช้วาจา การใช้ภาษา ว่าใช้ภาษาไหนแล้ว เขาไม่เสียความรู้สึก เราไม่เสียศีล ที่นี้ความหมายแท้ของคำว่าเท็จหรือคำโกหก ไม่ได้หมายถึงเพียง รู้แล้วบอกให้รู้เห็นแล้วบอกว่าไม่เห็น แต่วาจาใดไม่เป็นไปเพื่อความเจริญขึ้น วาจานั้นอยู่ในไซนเป็นเท็จ

มีคำรัสของพระพุทธเจ้าที่น่าคิด ท่านบอกว่า กรรมใดลามกคนโกหกทั้งที่รู้จะกระทำไม่ได้...ไม่มี แสดงว่าการโกหกไม่ใช่เรื่องดี ถ้าเราเห็นแล้วบอกว่าไม่เห็นด้วยเจตนาดี เพื่อไม่ให้เกิดความเดือดร้อนกับคนที่ตนเห็น หรือไม่ให้เกิด

^{๘๔}การศาสนา, กรม. พระไตรปิฎกภาษาไทย มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก เล่มที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ การศาสนา, ๒๕๒๕

กรรมแลกกับคนที่มาถามหา ถ้าเราพูดด้วยเจตนาดีจะส่งผลให้เราهابถึงขนาดไปทำกรรมลามกหรือเปล่า ถ้าไม่ แสดงว่า การพูดในลักษณะนั้นยังไม่ใช่การกล่าวเท็จตามนัยที่พระพุทธเจ้าได้บอกไว้ กรรมใดอันลามก คนโกหกทั้งที่รู้จะกระทำ ไม่ได้...ไม่มี

โดยจริงคำว่า เท็จ หมายถึงวาจาที่หลอกลวง เช่น เรารู้ว่าพูดแล้วเป็นการมอมเมา ทำให้เขาหลงติดในสิ่ง เลวร้ายหายนะ แต่เราก็มองมอมเมาหลอกลวงหวานล่อมไป เหมือนคนที่เป็นมแม่เลี้ยง แม่แม่จริงก็ตาม หากพูดให้ลูกแต่งงาน ทั้งที่ตนก็พอรู้อยู่ว่ามันทุกข์ แต่อยากให้พ้นตนไป หรือให้ตนสนใจในสินสอดทองหมั้น หรือต้องการยกระดับชั้นของตน ผ่านลูกเขยลูกสะใภ้ก็ตาม...รู้ว่าเขาตกวงตกต่ำ แต่ก็ยุงยัดเยียดไป อย่างนี้แหละเรียกคำเท็จ เราพูดคำใดก็ตามด้วย เจตนาให้ผู้ฟังตกวงตกต่ำ อย่างนี้พูดเท็จ ซึ่งคนพูดจาแบบนี้จะทำการมอันชั่วช้าไม่ได้... ไม่มี เพราะขณะที่เราพูดโกหก อย่างที่กล่าวนั้น เรากำลังฆ่าจิตวิญญาณของคน เราไม่แคร์ต่อความเป็นมนุษย์ของเขา เราปรารถนาร้อยต่อเขา พูดโน้มน้าวกล่าวชวนให้เขาตกวงตกต่ำไปอย่างนี้ ถ้าเราฆ่าจิตวิญญาณของมนุษย์ได้ ความซังใดๆในโลกเราก็ก้าวที่จะลงมือ ทำ

ฉะนั้น ความหมายของคำเท็จไม่ได้หมายถึง เห็นแล้วบอกว่าไม่เห็น รู้แล้วบอกว่าไม่รู้ ซึ่งเช่นนั้นก็ใช้ใน ระดับสามัญญตฺตา แต่ในระดับอริยกันตศีลจะละเอียดกว่านั้น อย่างผิดในระดับสามัญญตฺตา เราก็กพยายามลดเล็ก... ไม่พูด แม้ในที่ที่สุดจะไปย้อมมอมเมาใครให้ตกต่ำด้วยกามคุณ กามเมถุน หรือยาบ้ายาเสพติดต่างๆก็ตาม... จะไม่พูด ถ้าเราพูด อย่างนั้น แสดงว่าวาจาของเราเป็นเท็จเป็นคำโกหกหลอกลวง

อย่างเรามาปฏิบัติธรรม ถ้าไม่ตระหนักสังวรวาจา มีคำโกหกอยู่เรื่อยๆ จะด้วยเจตนา หรือ ไม่ได้เจตนาก็ไม่ดี อย่างบางคนด้วยอุปาทานของความเคยชิน พอใครถามอะไร ต้องเปล่าไว้ก่อน (หมายความว่าไม่มีอะไร) ทั้งที่เปล่าแล้วก็ อธิบาย อย่างนักบวชบางท่าน พอถูกถามมีอะไรจะเทศน์หรือเปล่า ตอบไม่มี แต่พอส่งไม้ก็ให้แล้วเทศน์ยาวเลย นี่คือพูด ตอบตามความเคยชิน ไม่ได้มีเจตนาโกหก แต่เป็นโมหะในนิรุตติ หรือไม่มีปัญญาการองวาจา เช่นนี้จริงแล้วเป็นส่วนแห่ง เท็จ เป็นคำที่ไม่ดีไม่งาม เรายังไม่ได้ควบคุมถ้อยคำของตนให้อยู่ในกามือ อย่างนี้ยังไม่ดี

ศีลข้อ ๔ ที่เรียกว่าศีลขาด คือเมื่อใดก็ตามที่เรากล่าวโกหกหลอกลวง นั้นชื่อว่าศีลของเราขาดแล้ว เราใช้ วาจาทำให้ใครเชื่อถือแล้วเขาตกต่ำไป นั่นถือว่าเป็นคำเท็จ แม้เพียงแค่เริ่มหลอกลวงเขาจะเชื่อหรือยังไม่เชื่อ ตนก็กล่าว วาจาอันเป็นเท็จไปแล้ว นี่เป็นเบื้องต้นที่นักปฏิบัติธรรมต้องตระหนัก ต้องมีสติไตร่ตรองกรองคำของตน ถ้าเราตรวจจับ ถ้อยคำของตน หรืออานวจิตสังขารไม่ได้บอกได้เลยว่า เราจะพัฒนาการปฏิบัติธรรมไปถึงขั้นจับจิตได้ยากมาก เพราะ มโนกรรมเป็นตัวในละเอียดบางเบาไปไวไปเร็วเหมือนนินจา... สรุปว่า ... เบื้องต้นต้องตระหนักสังวรวาจาตน ลดละ หลีกเลียงการกล่าวเท็จ เมื่อใดก็ตามเมื่อเรากล่าวเท็จ หลอกลวงให้คนตกวงตกต่ำ นั่นเป็นคำเท็จ เป็นศีลขาด

แม้วาจาใดที่เป็นไปในลักษณะบิดเบือนความจริง บิดเบือนสัจจะ เช่น เรากล่าวชมคนในเรื่องรูปร่าง น้ำเสียง ทั้งที่เขารูปก็ห่วย เสียงก็แหบ หรือแม้จะหุนตศีลเสียงโดน แล้วตนไปกล่าวชมตอกย้ำความหลงรูปหลงเสียงของเขาให้ยิ่งขึ้น ซึ่งไม่ได้เป็นไปเพื่อความเจริญก้าวหน้า แต่เราต้องการยกยอ เอาใจให้เขาปลื้ม หรือหลงติดใจเรา แม้นี้ก็ชื่อว่าคำเท็จ เป็น มุสาวาจาโดยนัยละเอียด หรือในคนวางตนเป็นผู้รู้ แม้จะรู้ว่าอยู่การบำเรอกิเลสเป็นเรื่องไม่ดี แต่เมื่อตนยังลดเล็กไม่ได้ ก็ กระจายความคิดแนวเชื่อว่าการบำเรอกิเลสเป็นเรื่องธรรมชาติ เพื่อตนจะได้ไม่เสียตำแหน่งผู้รู้ แม้นี้ก็เป็นคำเท็จและมี ด้วยที่เอานิยม “ธรรมะคือธรรมชาติ” ไปบิดเบือน แล้วโน้มน้าวกล่าวชวนให้คนเชื่อตาม เช่น คำสอนเรื่องเสพกามเป็น ธรรมชาติ ซึ่งก็จริงแต่ไม่ใช่ธรรมะ ไม่ได้เป็นไปเพื่อเจริญขึ้น แม้เรื่องกินเนื้อสัตว์ แต่งตัวสวยเข้าสังคม หากคำสอนใดทำ ให้คนเหมือนสบายใจ โดยไม่ได้ลดละ แต่สำคัญว่ามีธรรมะแล้ว คำพูดสอนเช่นนี้ ยั่วย้อมมอมเมาให้คนหลงติดมากขึ้น และเป็นเท็จ เป็นมุสาวาจา หรือศีลขาด **ส่วนศีลทะเล** ก็เป็นเรื่องของวาจาอีกเช่นกัน เพียงแต่เลวร้ายไม่ถึงขั้นโกหก หลอกลวง ไม่ถึงขั้นคำเท็จ เป็นแค่ระดับคำหยาบ ส่วนใหญ่เข้าใจว่าคำหยาบ คือคำพ้อล้อแม่คนอื่น หรือมีเดรัจฉาน เพ่นพ่านออกจากปาก ซึ่งนั่นก็ใช่ แต่ตามนัยอริยกันตศีลไม่ได้หมายถึงนั้น วาจาใดที่กล่าวออกไปด้วยโทสะ นั่นเป็นคำ

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

หายาบแล้ว เช่นเราโกรธเกลียดคนอื่น แล้วดูวาจาพูดว่ากล่าวออกไปด้วยความไม่พอใจ แม้ใช้ภาษาชาวเมือง ฟังพูดเหมือนคนมีการศึกษา แต่ด้วยอารมณ์โกรธ แม้นี้ก็เป็นคำหายาบแล้ว หรือเราบอกสอนตึงเตือนคนอื่น ไม่น่าทำอย่างนี้ ไม่น่าทำอย่างนั้น ด้วยแรงดันของอารมณ์โกรธ ไม่ชอบใจหมั่นไส้ ถือสา หรือทนไม่ได้ของตน อย่างนี้ก็คือว่าเป็นคำหายาบ ระคายหู ขวนเคืองใจ หรือเราพอใจอยากได้ของคนอื่น แล้วก็หว่านล้อมฉ้อเลาะปะทะเลาะเอา อย่างนี้ก็คือว่าเป็นคำหายาบ ไม่สุภาพ แม้พูดแล้วจะชวนเคลิ้มหลงเหลือใจกระทั่งผู้ฟังใจใหญ่ก็ตาม อีกนัยหนึ่ง เรามีราคาจะกำหนด แล้วกล่าววาจาไป ด้วยใจกำหนด แม้ฟังดูเหมือนสุภาพดี มีน้ำใจ แต่หากเนื้อในของถ้อยคำ คือต้องการทอดสะพานเชื่อมราคา จะด้วยยกย่องเยินยอ หรือขอช่วยรับใช้ใดๆ ก็ตาม แม้นี้ก็เรียกคำหายาบ ซึ่งท่านบอกว่า...ก่อให้เกิดความแค้นรื้อนแก่ผู้อื่น ไม่เป็นไปเพื่อความสงบจิต

คนฟังถ้อยคำที่ถูกขับเร้าหรือแสร้งสร้าง ด้วยโทสะ โลภะราคะ ฯลฯ ก็ตาม จิตจะสงบเย็นเป็นเรื่องยาก ดังนั้น วาจาหายาบจึงไม่ได้หมายถึงไปด่า หรือจวกจิ้มตีแค้นคนอื่น...ไม่ใช่แต่วาจาใดที่หลุดออกไปด้วยโทสะ โลภะ ราคะ มานะ ทิฐิ ฆาณะ อตตาคา แม้นี้ก็เป็นคำหายาบ แม้คำชมว่าอรร้อย คำชมว่าสวย ถ้าชมไปด้วยใจที่มีกิเลสขบขัน ก็เป็นคำหายาบ เพราะอรร้อย-สวย เป็นบ่วงมารสำหรับคนหลง เราไม่ต้องไปชมให้คนติดยึดในบ่วงมารก็ได้ ถ้าไปชม เขาก็นิยมติดยึดในบ่วงมารก็ได้ ถ้าไปชม เขาก็นิยมติดยึดในความสวยความอรร้อยมากขึ้น เป็นการผิดในระดับศีลทะเล ต้องศึกษาเรียนรู้ แล้ว ไตร่ตรองกรองคำที่จะหลุดออกไปด้วยกิเลสขบขัน ถ้าเราไม่พยายามศึกษาปฏิบัติอย่างนี้...สติสัมปชัญญะมนสิการของเรา ก็ยากที่จะแน่นขึ้น แล้วการจะจับติดจิตของตนก็เป็นไปไม่ได้ **อีกระดับหนึ่งคือ ศิลต่าง** ซึ่งหมายถึงการส่อเสียด วาจา ส่อเสียด ในเบื้องต้นคือ ฟังความจากข้างนี้แล้วไปบอกข้างนั้นให้เขาเกลียดกัน นั่นถือว่าเป็นการส่อเสียด แต่ส่อเสียดกัน ตามนัยของอริยกัณฑ์ศิลปะ ละเอียดขึ้นไปกว่านั้นอีก คือลักษณะของวาจาที่ส่อไปในทางเสียด เสียดทางโทสะ โลภะ ราคะ มานะ ทิฐิ ฆาณะ อตตาคา แม้จางบางเบา หรือพูดกับคนโน้นทีคนนี้ที เพื่อก่อให้เกิดวิวาท บาดหมาง แยกก๊กแบ่งเหล่า ก็จัดเป็นเป็นวาจาส่อเสียด ให้นึกถึงคำว่าส่อเสียดสิ ซึ่งหมายถึงไม่กระแทกตรงไม่ถึงกับสีตรง แต่แค่เสียด ส่อเสียดก็นัย คล้ายกัน คือไม่ได้พูดออกไปด้วยโทสะ โลภะ ราคะ มานะ ทิฐิ ฆาณะ อตตาคา แบบตรงๆเต็มๆ แต่ส่อไปทางเสียด(ข้างเคียง) จะด้วยกิเลสตัวไหนก็ตาม

ถ้าจัดลำดับ...คำเท็จหรือโกหกหลอกลวง ถือว่าเลวร้ายที่สุด คือมีเจตนาหลอกลวงให้คนเชื่อผิด เข้าใจผิด ตัดสินผิด ทำผิด สรุพบิด หรือตนเอาตัวรอดด้วยวิธีผิดๆรองลงมาคือคำหายาบ คำที่หลุดออกไปด้วยโทสะ โลภะ ราคะ แบบว่า อดไม่ได้ต่อโทสะ โลภะ ราคะ ของตน แล้วหลุดวาจาออกไป อย่างนี้ชื่อว่าคำหายาบ ส่วนลือเสียดก็เป็นความหายาบ อีกเหมือนกัน แต่หายาบอย่างมีชั้นเชิงหรือมีเบรกออยู่บ้าง คือเราไม่พูดใดๆออกไปด้วยโทสะแบบตรงๆโด่งๆ แต่มีเชิงเสียดไปในทาง โทสะ ไม่ถึงขั้นด่า แต่เหน็บแนมประชดประชัน นี่เป็นวาจาส่อเสียดเชิงโทสะ หรือไม่ถึงขั้นหว่านล้อมหลอกลวง ให้สมโลภ แต่ปะทะเลาะ พูดเผื่อได้ อย่างนี้ก็เรียกว่าส่อเสียดเชิงโลภะ แม้ในเชิงราคะก็เช่นกัน คือเราอาจไม่หลุดวาจาแบบ ราคะออกไปตรงๆไม่ถึงขั้นจิบเกี้ยว ถ้าจิบเกี้ยวนั่นเป็นคำหายาบที่ชัดเจน แต่แค่สัพพอกหยอกแหย่อ้อล้อต่อสะพาน ด้วยชั้น ชอบและชื่นชม ซึ่งก็มาจากอุปราคา อุปราคะนั้นแหละ คือไม่ได้ตั้งเป้าจะจิบโดยตรง แต่หว่านโปรยเลสเล่ให้ค้นหาไป แม้นี้ก็เป็นการส่อเสียดในเชิงราคะ มานะ ทิฐิ ฆาณะ อตตาคา ก็เช่นกัน คือเราไม่ไปดวลทิฐิ หรือเอาตนไปชนกับใครแบบตรงๆ แต่เราก็ก๊อตัว ถือความเห็นของตน ยึดในความเห็นแย้ง ยึดในความเห็นที่ต่าง วางไม่ลงแล้วเราวิเคราะห์ใครอื่นเพื่อ สมองมานะ ทิฐิ ฆาณะ อตตาคาของเรา อย่างนี้ก็คือส่อไปในเชิงเสียด เสียดสีเชิงมานะ ทิฐิ บ้าง เสียดสีเชิงฆาณะ อตตาคา บ้าง... เหล่านี้เป็น ศิลต่าง เป็นวาจาส่อเสียด ละเอียดนะ ในอริยกัณฑ์ศิลปะ สรุบบ้างว่า แต่ละคนจะต้องไตร่ตรองกรองคำ... ตรวจจับแรงขับของวาจาว่าถูกขับด้วยอะไร พูดไปในเชิงส่อเสียดหรือไม่

ส่วนเพื่อเจ้อยิ่งละเอียดลึกซึ้ง จะละเอียดต้องเพียรพยายามอย่างมาก อย่างเพื่อเจ้อเบื้องต้น คือพูดไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ประกอบด้วยธรรม ไม่ประกอบด้วยวินัย ไม่มีหลักฐาน ไม่มีที่อ้างแต่เพื่อเจ้อในระดับของอริยกัณฑ์ศิลปะ คือกล่าววาจาเรื่อยเปื่อยเฉื่อยฉ่ำไป เพื่อไป พล่ำไป พล่อยไปปะจโดยแรงเร้าจากโทสะที่จางบางเบา อย่างโทสะที่

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

จางบางเบา ก็ไม่ถึงขั้นที่จะไปส่อเสียดใครอื่นแล้ว แต่ขอให้ได้บ่น ขอให้ระบาย วาจาที่ระบาย บ่น เปื้อ ซังกะตาย อย่างนี้ก็เปื้อนวาจาเพื่อเจ้าบางที่แม่บ่นลูก...ลูกเขาไม่ฟังแล้ว แม่ก็ยังบ่นไป ไม่ใช่สอนนะ สอนกับบ่นนี่ต่างกัน เมื่อไหร่ก็ตามที่เราบ่นออกมา จะบ่นให้เขาฟังก็ตาม บ่นกับตัวเองก็ตาม แม่นี่ก็เรียกว่าวาจาเพื่อเจ้า คือไม่ถึงขั้นโกรธรุนแรง แต่ไม่ชอบใจอยู่บ้าง แล้วบ่นไป แม้ที่สุดบ่นจิมง่า คร่ำครวญอยู่กับตัวเอง ก็เปื้อนวาจาเพื่อเจ้า จะโดยแรงเร้าจากโทสะที่จางบางเบา โลกษาราคะ หรือมานะทิฎฐิ มานะอวดตาที่จางบางเบาแล้วเร้าให้เราบ่นระบายไป ก็จัดเปื้อนพวกวาจาเพื่อเจ้า เราไม่ไปหว่านล้อมและเล็มเลียบเคียงเอาวัตถุข้าวของใดๆ จากใครแล้ว แต่บ่นถึง คร่ำครวญถึง วาดสวรรค์บ่นวิมานให้เพื่อนฟัง ฉันทะตั้งใจแล้วอีก ๓ ปี จะมีรถสักคัน มีบ้าน ๔ ชั้นสักหลัง มีที่ดินเป็นของตัวเอง ๒ ไร่ก็พอ ฉันทะไม่เอาอะไรมาแล้ว ไปพำนักเพื่อให้เพื่อนฟัง อย่างนี้ก็เปื้อนวาจาเพื่อเจ้า

คนจะพ้นจากวาจาเพื่อเจ้าได้ นั้นหมายความว่าผู้นั้นมีสติจับกุมวิสัยสังขารของตนได้โดยสิ้นเชิง ไม่มีคำไหนที่หลุดออกมาเป็นวาจาโดยไม่ผ่านการอนุมัติจากปัญญา คือ ทุกถ้อยวาจาตนล้วนผ่านการกลั่นกรองด้วยปัญญาทั้งสิ้น หากจู่ๆก็หลุดออกมาเป็นวาจาแบบว่า คิดเพื่อเรื่องอะไรอยู่หลังนึกเรื่องอะไรอยู่...ไม่รู้ แล้วกล่าวออกมา นี่เรียกวาจาเพื่อเจ้า

คนที่จะสะอาดบริสุทธิ์ในเรื่องวาจา ต้องมีสติไตร่ตรองกรองคำ ศึกษากรรมศึกษาวิบากในวาจา กระทั่งเกิดปัญญาเห็นโทษในการพูดเท็จ พูดหยาบ พูดส่อเสียด พูดเพื่อเจ้า กระทั่งเกิดปัญญาเห็นคุณค่าการพูดเพื่อพัฒนา การพูดอย่างสุภาพ การพูดตรงไปตรงมา และการพูดด้วยปัญญา มีเจตนา มีเป้าหมาย หรือมีหลักฐาน มีที่อ้างอิงได้

ถ้าวันไหนไม่หลุดวาจาที่ไม่ดีออกไปเลย วันนั้นศีลของเราสะอาด ส่วนศีลจะเป็นไทนั้นหมายความว่าเราขัดเกลาดนจนอิสรเสรี มีวาจาประชาสัมพันธ์เป็นไปโดยสามารถของตน วิถีอิทธิพลจากโทสะ โลกษาราคะ มานะทิฎฐิ มานะอวดตาครอบงำ ไม่มีความพริ้ว ความต่าง ความทะลุหรือขาดทางศีลธรรม โดยเฉพาะเรื่องวาจา ลดมีจนผู้สัมผัส หรือลดมุสาวาจาอันเป็นเหตุต่อสัจจะพัฒนาสัจจะวาจา ถ้าใครทำได้ถึงปานนั้น นั้นแหละคือศีล ๔ จึงจะเป็นไท คือไม่ต้องคุม ไม่ต้องบังคับบัญชา และแม้ไม่ต้องควบคุมบังคับ ก็ไม่กล่าววาจาที่เป็นเท็จ คำหยาบ คำส่อเสียด คำเพื่อเจ้า ออกมา นั้นแหละชื่อว่าเปื้อนไท

ผู้ที่จะเป็นไท ทางวาจาได้สูงสุด เมื่อจิตของผู้นั้นดีแล้วจริงๆ ถ้าจิตยังไม่ดีจริงๆ วาจาก็มักตีเพียงเปลือกเหมือนบางครั้งเราสอนคนด้วยโลกษะ ด้วยราคะ ด้วยโทสะ ด้วยมานะ ที่สอนนั้นถูกต้อง... ไม่ผิด เป็น อุดมเป็นธรรมหมดบางที่เอาศีลเอาวินัยเอาหลักจริยธรรมคุณงามความดีมาบอกสอนด้วย แต่ความโลภของตนก็มี ด้วยความชอบใจในการสนองราคะก็มี หรือไม่ชอบใจก็มี ด้วยมานะหรือความสำคัญตนก็มี อย่างนี้ชื่อว่าไม่สะอาด ศีลข้อ ๔ จะสะอาดบริสุทธิ์ได้ต่อเมื่อศีลข้ออื่นๆ ของเราดีขึ้น

มีคนเข้าใจผิดคิดว่าสังวรวาจา คือ ปิดปากไม่ต้องพูด ซ้ำค้ำยันด้วยคำสวดอีกว่า กิณน้อย นอนน้อย คือนักปฏิบัติ มีส่วนถูกแต่... ไม่ทั้งหมด โดยจริงจะพูดมากพูดน้อย อยู่ที่เห็นควรหรือไม่ควร ถ้ามีปากไม่รู้จักใช้มีไว้ก็เปลืองยาสีฟัน การเจียบมีส่วนดี แต่พูดแล้วมากบารมีย่อมสร้างสรรค์ บางคนในบางครั้ง ฟังเสียงทักด้วยเมตตา เขาก็บเกิดปรารถนาดีมีน้ำใจ อยากคืนให้ ด้วยคุณค่ามันบ่อนอกอนันต์เมื่อปากสร้างคุณได้ถึงปานนี้ โฉนไม่ใช้ให้สมคุณค่ากับที่มีปาก

มโนธรรมเป็นมาตรฐานในการตัดสินปัญหาทางจริยธรรม

มโนธรรม จัดเป็นเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมทรศนะหนึ่งของสัมบูรณ์นิยมที่ถือว่า เกณฑ์ตัดสิน ความดี-ชั่ว-ถูก-ผิด ย่อมแน่นอนตายตัว

มโนธรรมคืออะไร

มโนธรรม (Conscience) คือความรู้สึกระลึกได้ รู้เองว่าอะไรเป็นความดี อะไรเป็นความชั่ว ในฐานะเป็นมนุษย์โดยไม่มีใครแนะนำสั่งสอน

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

เนื่องจากมนุษย์เรามีมโนธรรมประจำใจอยู่ทุกคน หรือมีจิตใจสูง รู้ถูก-ผิดได้ด้วยตนเองจึงได้นามว่า มนุษย์ คือ ผู้มีจิตใจสูง รู้เหตุ รู้ผล รู้ดี รู้ชั่วได้ บางครั้งไม่จำเป็นต้องพิสูจน์หรือคิดหาเหตุผลมาประกอบ เช่น ทำไมมนุษย์เราจึงไม่แต่งงานกับบุคคลในตระกูลเดียวกัน ทำไมบุตรจึงต้องเคารพนับถือบิดามารดา เป็นต้น ถ้าให้อธิบายเหตุผลอาจอธิบายไม่ได้ แต่ที่ปฏิบัติเช่นนั้น เพราะความรู้สึกว่าเป็นความดี ความงาม ความรู้สึกเช่นนี้เองเรียกว่า มโนธรรม เพราะความมีมโนธรรมอยู่ในจิตใจดังกล่าว และเป็นเกณฑ์ตายตัวเพียงเกณฑ์เดียวที่ตัดสินความถูก - ผิด จึงเรียกอีกชื่อว่า “**ลัทธิมโนธรรมสัมบูรณ์**”⁸⁵

ถ้าจะถามว่า เราจะรู้ได้อย่างไรว่าสิ่งนั้นถูกสิ่งนั้นผิด ดีหรือชั่ว เพราะคุณสมบัติทางจริยธรรมเป็นนามธรรมมองเห็นไม่ได้ จับต้องไม่ได้ ชาวมนธรรมสัมบูรณ์ก็ตอบว่า เราจะรู้สึกด้วยจิตหรือวิญญาณเพราะเป็นนามธรรมด้วยกัน อินทรีย์ทางจิตหรือวิญญาณ อันเป็นความสามารถรับรู้คุณค่าทางจริยธรรมนี้ เรียกว่า ปัญญา

ในบทความนี้ สรุปได้ว่า ในขณะที่เรากล่าววาจา จะเป็นการพูดเล่น พูดสัพยอกหยอกแหย่ แม้นั้นหากไม่เป็นด้วยรู้ ด้วยเจตนาดี โดยจริงก็ยังไม่เป็นวาจาเพื่อเจ้า การบ่น การระบายความเบื่อหน่าย แม้นี้ก็เป็นวาจาเพื่อเจ้า ในศีลข้อ ๕ หากเราไม่ตระหนักสังวรเรื่องวาจาเพื่อเจ้า มีสติไตร่ตรองกรองคำอยู่เสมอๆ ปรับวาจาตนให้ไปสู่ความเป็นสุภาพชนอยู่เสมอๆแล้ว...ยาก หากตระหนักจะใช้จาให้เป็นประโยชน์เป็นคำต่อคน เราก็จะรักษาศีลข้อ ๕ ได้ยากมากๆ

ถ้าเราตระหนักที่จะใช้วาจาให้เป็นประโยชน์ตรงนี้จะช่วยให้เราใส่ใจกาลเทศะที่ควรพูด.....แล้วเราก็พูด แล้ววาจา...ถ้าไม่ไตร่ตรองไม่กลั่นกรอง ไม่พยายามใช้ให้เป็นประโยชน์ วาจานั้นก็ฆ่าคนได้ มนุษย์ทุกวันนี้ส่วนใหญ่ถูกวางเพลิงไว้ในใจด้วยวาจา บางคนผู้ที่เราเกลียดคนนั้น โกรธคนนี้ในขณะที่ใดก็ตามที่เขากล่าวจาซึ่งซึ่ง ขอให้รู้ไว้เถิดว่า เขาคนนั้นมีเจตนาร้าย หรือแม้ไม่เจตนาร้าย เขาก็คือคนพาลคนมีดบอด มาเพื่อลอบวางเพลิงไว้ในใจเราเพลิงระเคะ โทสะ โมหะ หรือเพลิงมานะทิฎฐิ ซึ่งไม่พาสร้างสรรค์ใดๆเลย

มนุษย์เรามีใจที่เปราะบางถ้าเราจะพูดกับเขา ก็ควรที่จะไตร่ตรองกรองคำ หรือเขามาพูดกับเรา ก็ต้องสังเกตว่า เราถูกเขาวางเพลิงไว้ในใจหรือเปล่า ขณะเดียวกัน ผ่านไปแต่ละวันๆเรawangเพลิงสุ่มใส่ใจ คนอื่นหรือเปล่า ? โลกก็ร้อนเป็นไฟมากพออยู่แล้ว บรรยากาศของโลกก็ร้อนเกินไปแล้ว เราไม่น่าจะสุ่มไฟลงใจใครเลย และจะดีมากหากใช้ปากประกอบไปด้วยเมตตาและปัญญาดับไฟในใจคน ให้เป็นบุญแก่ตน เป็นคุณแก่คนอื่น หวังว่าเราจะได้ตระหนักเรื่องศีลข้อ ๕ พยายามสังวรให้เกิดความบริสุทธิ์ผุดผ่องในตน กระทั่งได้บรรลุเป็นอรหัญบุคคลทุกท่าน...สังเกตเถอะ.....นรก—สวรรค์ ก็ปากเรานั้นแหละ ที่เป็นปากทาง ปากร้าย - นรกทันที ปากดี - สวรรค์ทันที **สมกับพุทธภาษิตที่ว่า นิสมมกรรมเสโย** ขบคิดใคร่ครวญให้รอบคอบก่อน แล้วจึงทำเป็นดีไม่ว่าจะทำทางกายก็ตาม ทำทางวาจาก็ได้ตระหนักขบคิดใคร่ครวญจะดีมาก

ควรปฏิบัติตนให้ดีกว่าก่อน แล้วค่อยสอนคนอื่น บัณฑิตเมื่อทำได้อย่างนี้ จึงจะไม่สร้างมลทินแก่ตัว⁸⁶

วางตนไว้ในความดีก่อน จึงค่อยสอนใครๆ ในภายหลัง

บัณฑิตชวนชวนขวยหมายระวัง ไม่พลาดพลั้งเฝ้าหมองเรื่องของตน

ถ้าตนสอนคนอื่นอย่างไรบ้าง ควรสร้างตัวให้เหมือนที่เตือนเขา

พึงฝึกฝนให้ดีกว่าที่ตัวเรา เพราะตนเราฝึกยากลำบากจริงๆ

สอนด้วยการทำตัวอย่างให้ดู วิธีการนี้หมายความว่า ตัวผู้สอนเองต้องการจะสอนเขาให้เป็นอย่างไร ตัวเองต้องปฏิบัติให้ได้อย่างนั้นก่อน ที่เรียกว่า ยถาว่าที ตถาการี พูดอย่างไร ทำอย่างนั้นการทำตัวอย่างให้ดูนับว่าสำคัญมาก

⁸⁵การศาสนา,กรม.พระไตรปิฎกภาษาไทย มัชฌิมนิคาย มูลปัดณาสก เล่มที่ ๑๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การ

ศาสนา,๒๕๒๕

⁸⁶บุญมี แทนแก้ว. จริยศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓ .(กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์. ๒๕๓๙),หน้า ๑๕๖

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

เพราะคนเราชอบทำตามอย่างกัน หรือเลียนแบบกันไม่ว่าจะดีหรือชั่ว โดยไม่คิดพิจารณาให้รอบคอบ ฉะนั้นพระพุทธเจ้า
ท่านจึงสรรเสริญ มนุษย์ผู้ฝึกตนดีแล้ว เป็นผู้ประเสริฐ

จริยศาสตร์ขั้นพื้นฐานได้แก่ ศีล ๕ หมายถึง ธรรมชาติหรือกฎเกณฑ์ในการรักษากายและวาจาให้เป็นปกติ ให้
เรียบร้อย ให้มีระเบียบแบบแผนที่ดีงาม ค้นเป็นข้อปฏิบัติในการละเว้นความชั่ว

จริยศาสตร์ชั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ หมายถึง ทางสร้างความดี ทางบำเพ็ญกุศลวิธีทางปฏิบัติอย่าง
ฉลาด ทางทำความดีเพื่อ ไปสู่ความสุข ความเจริญหรือสுகติ ได้แก่

ก. การประพฤติดีทางกาย ๓ อย่าง คือ ๑. เว้นฆ่าสัตว์ ๒. เว้นการลักทรัพย์ ๓. เว้นจากการ
ประพฤติผิดในกาม

ข. การประพฤติดีทางวาจา ๔. อย่าง คือ ๔. เว้นจากการพูดเท็จ ๕. เว้นจากการพูดส่อเสียด
๖. เว้นการพูดคำหยาบ ๗. เว้นการพูดเพ้อเจ้อ

ค. การกระทำดีทางใจ ๓ อย่าง คือ ๘. ไม่โลภอยากได้ของอื่น ๙. ไม่มีจิตคิดร้ายต่อผู้อื่น
๑๐. ไม่มีความเห็นผิด โดยมีความเห็นชอบ เห็นถูกต้อง

จริยศาสตร์ขั้นสูง ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ หมายถึง ทางอันประเสริฐ⁸⁷

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

การศาสนา, กรม. กระทรวงศึกษาธิการ. พระไตรปิฎกภาษาไทย มัชฌิมนิกาย มูลปณณสก์ เล่มที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร
: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๕

----- พระไตรปิฎกภาษาไทย อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต เล่มที่ ๒๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา,
๒๕๒๕

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

บุญมี แทนแก้ว. จริยศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ โอ. เอส. พรินติ้งเฮ้าส์ , ๒๕๓๙

_____ พุทธปรัชญาเถรวาท. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๔.

พระครูศิริปัญญาภุมณี (อ่อน). มงคลสูตรแปลโดยพิสตาร. พระนคร : ชวนพิมพ์, ๒๕๑๑

พระโพธิญาณ (หลวงพ่อบุชา สุภทฺโท). ทางสายกลาง. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, มปป

พระพรหมคุณชกรณ (ป.อ. ปยุตฺโต). ภาวะผู้นำจริยธรรมนักรการเมือง. นครปฐม : สหธรรมมิกจำกัด, ๒๕๕๑

วศิน อินทสระ . จริยศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ ๑๙๙๑, ๒๕๕๑

สุรีย์ มีผลกิจ. คุณธรรม จริยธรรม สามัคคีธรรม ตามแนวทางพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : คอมพิวเตอร์จำกัด
, ๒๕๕๐

www. Buddhadhasaim. th.

⁸⁷ บุญมี แทนแก้ว. พุทธปรัชญาเถรวาท. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕. หน้า ๕๘.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

การประยุกต์หลักพุทธธรรมสำหรับประเทศไทย ๔.๐ Application of Buddhadhamma for Thailand ๔.๐

พระมหาปัญญาวัฒน์ สิริภทฺโท, ผศ.ดร.
อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครราชสีมา

บทคัดย่อ

ปัจจุบันรัฐบาลมีนโยบายขับเคลื่อนประเทศให้ก้าวไปสู่สังคมที่พัฒนาแล้วจึงได้ กำหนดวิสัยทัศน์ ไทยแลนด์ ๔.๐ คือ ประเทศไทยในอดีตที่ผ่านมามีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นไปอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ ยุคแรกเรียกว่า “ประเทศไทย ๑.๐” เน้นการเกษตรเป็นหลัก ยุคสอง เรียกว่า “ประเทศไทย ๒.๐” เน้นอุตสาหกรรมแต่เป็นอุตสาหกรรมเบา เช่น การผลิตและขายรองเท้า เครื่องหนัง เครื่องดื่ม เครื่องประดับ เครื่องเขียน ปัจจุบัน ๒๕๖๐ จัดอยู่ในยุคที่สามเรียกว่า “ประเทศไทย ๓.๐” เป็นอุตสาหกรรมหนักและการส่งออก และอนาคตที่ประเทศไทยจะเป็น ๔.๐ ได้ต้องการวางภาพอนาคตทางเศรษฐกิจที่ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สังคมการเมืองและจริยธรรม ประเทศจะก้าวไปสู่ประเทศที่พัฒนาต้องใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยใช้หลัก พรหมวิหาร ๔ ในการประดับประดา สติปัญญาและพัฒนาจิตใจไปพร้อมกัน

คำสำคัญ : การประยุกต์, พุทธธรรม, ประเทศไทย ๔.๐

Abstract

At present, the government has a policy to drive the country to the advanced society with the Vision Thailand ๔.๐. In the past, the economic development of Thailand has progressed through various stages. The first stage was called "Thailand ๑.๐", emphasizing agriculture, the second called "Thailand ๒.๐", focusing on the light industry, such as the manufacture and sale of shoes, leather, beverages, jewelry, stationery, the third called "Thailand ๓.๐" devoted to heavy industry and exports. And in the future, it will be Thailand ๔.๐ that will set a clear economic future of Thailand, especially in education, economy, society, politics and ethics. The country is moving towards a developed country. Use the principles of Buddhism using the Brahmavihāra, the promotion of intellectual and mental development along the way.

Keywords: Application, Buddhadhamma, Thailand ๔.๐

บทนำ

ยุคสมัยสังคมไทย ๔.๐ เป็นนโยบายเน้นด้าน การพัฒนาทางเทคโนโลยีและด้านการค้า เพื่อต้องการยกระดับด้าน ความเจริญของชาติ แต่ไม่ค่อยเห็นการพัฒนาในด้านคุณธรรมจริยธรรมเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามปัจจัยที่จะต้องพัฒนาไป ควบคู่กันคือการประยุกต์หลักพุทธธรรม นำหลักพรหมวิหาร ๔ เป็นทางคู่ขนานไปพร้อมกันกับสังคมไทย สังคมไทยในอดีตเป็ นสังคมที่มีความเอื้ออาทร มีความสัมพันธ์เป็นพี่น้อง ประชาชนอยู่รวมกันเป็นชุมชน คนในชุมชนอยู่รวมกันอย่างมี ความสุข มีวิถีการดำรงชีวิตที่ คลายคลึงกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั้งเดิมและสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ ทำให้เกิดเป็ น “ชุมชนที่เข้มแข็ง” ดังนั้นเมื่อคนในชุมชนเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ จะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาได้ โดยความร่วมมือรวม

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ใจกันของชุมชน โดยอาศัยภูมิปัญญาและวิถีชุมชนนั้น ๆ จนทำให้สามารถ อุตสาหกรรมปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ ได้ เช่น
อันตรายจากโรคภัยไข้เจ็บ โรคระบาด ภัยธรรมชาติ ปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ปัจจุบัน ผลจากการพัฒนาการติดต่อสื่อ
การการคมนาคมขนส่งและเทคโนโลยี สารสนเทศที่เจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการติดต่อสื่อสารที่ไร
พรมแดน หรือเกิด “กระแสโลกาภิวัตน์” เป็นเหตุและปัจจัยที่นำทุกสิ่งทุกอย่างไปสู่ความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว⁸⁸ ทั้ง
ทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยีและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเกิดวิกฤตทาง เศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องของ
ประเทศไทยส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคม จนกลายเป็นวิกฤตของชาติในปัจจุบัน ได้แก่ ปัญหาจากการประกอบอาชีพ ป
ญหาความยากจน ปัญหายาเสพติด ปัญหา อาชญากรรม ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินครอบครัวแตกแยก ผู้
สูงอายุและเด็กถูก ทอดทิ้ง การละเมิดสิทธิของผู้อื่น ตลอดจนปัญหาความขัดแย้งเชิงทรัพยากรธรรมชาติเพื่อใช้ ใน
การดำรงชีวิต ในบางกรณีอาจนำไปสู่การไขความรุนแรงต่อกัน จากสภาพปัญหาสังคมดังกล่าว

จะเห็นว่า สังคมมนุษย์ไม่เคยว่างเว้นจากความขัดแย้งไม่ว่าจะในระดับบุคคล มนุษย์มิได้ถือกำเนิดมาเหมือนกัน
แต่เป็นความแตกต่างอันเป็นผลมาแต่พันธุกรรม หรือสภาพแวดล้อมทางสังคม สภาพความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นถือ
ได้ว่าเป็นสภาวะปกติที่มีอยู่ในทุกสังคมโดยสังคมนั้นจะมีวิธีการจัดการกับความขัดแย้งเหล่านั้นไม่ให้นำไปสู่ความ
รุนแรง สังคมแบบนี้ถือว่าเป็นสังคมที่ไม่ตกอยู่ในความประมาทที่ได้สร้างเครื่องมือและวิธีการจัดการกับความขัดแย้งไม่ให้
สังคมก้าวไปสู่ภาวะของความรุนแรง ในส่วนของสังคมไทยนั้นปัจจุบันแนวโน้มของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมมี
แนวโน้มที่เพิ่มขึ้นทั้งในระดับของสังคมจนถึงในระดับชุมชน ประชาชนคือ อนาคตของชาติ การที่เราจะให้ประเทศชาติ
เดินหน้าไปทิศทางใดก็อยู่ที่การกำหนดเป้าหมาย เป้าหมายในที่นี้ก็คือเยาวชนของชาติ คนหนุ่มสาวคนรุ่นใหม่ นักเรียน
นักศึกษา การพัฒนาเยาวชนในปัจจุบันนี้เรามุ่งเน้นแต่ด้านสังคมแต่ก่อนด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม⁸⁹ ปัจจุบัน
สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ทั้งด้าน เศรษฐกิจ การเมือง และสังคมโดย
รับเอาวัฒนธรรมประเพณี จากชาติตะวันตก เข้ามาปรับใช้กับพฤติกรรมดำรงชีวิตของชาวตะวันออก ที่ทำให้วิถีชีวิต
ชุมชนจากเดิมที่ต้องต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงเพื่อความอยู่รอด

การพัฒนาสังคมไทยไปสู่ยุค ๔.๐

ดร.สุวิทย์ เมษินทรีย์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ ผู้มีหน้าที่กำหนดแนวคิด วางระบบเพื่อดำเนินการตาม
นโยบายของนายกรัฐมนตรีในเรื่องนี้โดยตรง มาเล่าต่อโดยเป็นประเด็น⁹⁰ ดังนี้ ไทยแลนด์ ๔.๐ คืออะไร? “ไทยแลนด์
๔.๐” เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย หรือ โมเดลพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาล ภายใต้การ
นำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่เข้ามาบริหาร
ประเทศบนวิสัยทัศน์ที่ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ที่มีภารกิจสำคัญในการขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ เพื่อ
ปรับแก้ จัดระบบ ปรับทิศทาง และสร้างหนทางพัฒนาประเทศให้เจริญ สามารถรับมือกับโอกาสและภัยคุกคามแบบใหม่
ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รุนแรงในศตวรรษที่ ๒๑ ได้

เพื่อให้เข้าใจ “ประเทศไทย ๔.๐” ขอไล่เรียงเพื่อให้เห็นภาพ คือ ประเทศไทยในอดีตที่ผ่านมาได้มีการพัฒนาด้าน
เศรษฐกิจเป็นไปอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ ยุคแรก ขอเรียกว่า “ประเทศไทย ๑.๐” เน้นการเกษตรเป็นหลัก เช่น ผลิตและขาย
พืชไร่ พืชสวน หมู หมา กา ไก่ เป็นต้น ยุคสอง ขอเรียกว่า “ประเทศไทย ๒.๐” เน้นอุตสาหกรรมแต่เป็นอุตสาหกรรมเบา

⁸⁸ <http://www.kkpao.go.th/kkpao/uploads/document/help/๑๑๑.pdf> สืบค้น [๒๗ พ.ค.๒๕๖๐]

⁸⁹ วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ประชุมวิชาการนานาชาติ สมาคมมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา
นานาชาติ ครั้งที่ ๓, สถิติวิถีปฏิบัติและวิถีแห่งการประยุกต์บนฐานความกรุณา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท แดเน็กซ์
อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น จำกัด, ๒๕๖๐), หน้า ๓๓.

⁹⁰ <http://www.drborworn.com/articleDetail.asp?id=๑๖๒๒๓> ประเทศไทย ๔.๐ โมเดลพัฒนาเศรษฐกิจ
ใหม่. สืบค้น [๒๗ พ.ค.๒๕๖๐]

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

เช่น การผลิตและขายรองเท้า เครื่องหนัง เครื่องดื่ม เครื่องประดับ เครื่องเขียน กระเป๋า เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น และปัจจุบัน (๒๕๕๙-๒๕๖๐) จัดอยู่ในยุคที่สาม ขอเรียกว่า "ประเทศไทย ๓.๐" เป็นอุตสาหกรรมหนักและการส่งออก เช่น การผลิตและขาย ส่งออกเหล็กกล้า รถยนต์ กลั่นน้ำมัน แยกก๊าซธรรมชาติ ปูนซีเมนต์ เป็นต้น แต่ไทยในยุค ๑.๐ ๒.๐ และ ๓.๐ รายได้ประเทศยังอยู่ในระดับปานกลาง อยู่อย่างนี้ไม่ได้ ต้องรับพัฒนาเศรษฐกิจสร้างประเทศ จึงเป็นเหตุให้นำไปสู่ยุคที่สี่ ให้รหัสใหม่ว่า "ประเทศไทย ๔.๐" ให้เป็นเศรษฐกิจใหม่ มีรายได้สูง โดยวางเป้าหมายให้เกิดภายใน ๕-๖ ปีนี้ คล้าย ๆ กับการวางภาพอนาคตทางเศรษฐกิจที่ชัดเจนของประเทศที่พัฒนา เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ อินเดีย หรือ ประเทศเกาหลีใต้ที่วางโมเดลเศรษฐกิจในชื่อ "Creative Economy"

ไทยแลนด์ ๔.๐ มีลักษณะอย่างไร?

ประเทศไทย ๔.๐ เป็นความมุ่งมั่นของนายกรัฐมนตรี ที่ต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจ ไปสู่ "เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม" โดยมีฐานคิดหลัก คือ เปลี่ยนจากการผลิตสินค้า "โภคภัณฑ์" ไปสู่สินค้าเชิง "นวัตกรรม" . เปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศด้วยภาคอุตสาหกรรม ไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และ นวัตกรรม และเปลี่ยนจากการเน้นภาคการผลิตสินค้า ไปสู่การเน้นภาคบริการมากขึ้น ดังนั้น "ประเทศไทย ๔.๐" จึงควรมีการเปลี่ยนวิธีการทำที่มีลักษณะสำคัญ คือ เปลี่ยนจากการเกษตรแบบดั้งเดิมในปัจจุบัน ไปสู่การเกษตรสมัยใหม่ ที่เน้น การบริหารจัดการและเทคโนโลยี โดยเกษตรกรต้องร่ำรวยขึ้น และเป็นเกษตรกรแบบเป็นผู้ประกอบการ เปลี่ยนจาก Traditional SMEs หรือ SMEs ที่มีอยู่และรัฐต้องให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา ไปสู่การเป็น Smart Enterprises และ Startups บริษัทเกิดใหม่ที่มีศักยภาพสูง เปลี่ยนจาก Traditional Services ซึ่งมีการสร้างมูลค่าค่อนข้างต่ำ ไปสู่ High Value Services และเปลี่ยนจากแรงงานทักษะต่ำไปสู่แรงงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และทักษะสูง

ไทยแลนด์ ๔.๐ จะพัฒนาเรื่องใดบ้าง?

เพื่อให้เกิดผลจริงต้องมีการพัฒนาวิชาการ ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการวิจัย และพัฒนา แล้วต่อยอดในกลุ่มเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมเป้าหมาย ดังนี้

(๑) กลุ่มอาหาร เกษตร และเทคโนโลยีชีวภาพ เช่น สร้างเส้นทางธุรกิจใหม่ (New Startups) ด้าน เทคโนโลยีการเกษตร เทคโนโลยีอาหาร เป็นต้น

(๒) กลุ่มสาธารณสุข สุขภาพ และเทคโนโลยีทางการแพทย์ เช่น พัฒนาเทคโนโลยีสุขภาพ เทคโนโลยีการแพทย์ สปา เป็นต้น

(๓) กลุ่มเครื่องมือ อุปกรณ์อัจฉริยะ หุ่นยนต์ และระบบเครื่องกลที่ใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ควบคุม เช่น เทคโนโลยีหุ่นยนต์ เป็นต้น

(๔) กลุ่มดิจิทัล เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตที่เชื่อมต่อและบังคับอุปกรณ์ต่างๆ ปัญญาประดิษฐ์และเทคโนโลยีสมอง กลฝังตัว เช่น เทคโนโลยีด้านการเงิน อุปกรณ์เชื่อมต่อออนไลน์โดยไม่ต้องใช้คน

(๕) กลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วัฒนธรรม และบริการที่มีมูลค่าสูง เช่น เทคโนโลยีการออกแบบ ธุรกิจไลฟ์สไตล์ เทคโนโลยีการท่องเที่ยว การเพิ่มประสิทธิภาพการบริการ เป็นต้นระบบวิถีชีวิตสังคมไทย

พัฒนาการศึกษา

ถ้ามีใครถามว่า จะศึกษาไปเพื่ออะไร ชีวิตมีจุดมุ่งหมายอย่างไร การศึกษาก็เพื่อให้ถึงจุดหมายอย่างนั้น หมายความว่า จุดหมายของการศึกษาเป็นสิ่งเดียวกับจุดหมายของชีวิต ปัญหาต่อมาว่า อะไรเป็นจุดหมายของชีวิตหรือถามอีกอย่างหนึ่งว่า ชีวิตเกิดมาเพื่ออะไร ปัญหานี้ถ้าเชื่อในพระเจ้าผู้สร้าง ก็ตอบไม่ยากคือปิดไปให้พระเจ้าผู้สร้างเสีย เพราะชีวิตจะเกิดมาเพื่ออะไร ก็แล้วแต่พระเจ้าผู้สร้างนั้น เราไม่มีทางรู้ได้ ต้องเปลี่ยนคำถามใหม่ที่ว่าชีวิตนี้ทรงสร้างมาเพื่ออะไร แล้วไปถามองค์พระเจ้าผู้สร้างเอาเอง แต่ถ้าไม่ยกปัญหานี้ไปให้พระเจ้าผู้สร้างก็ต้องค้นหาคำตอบที่ตัวชีวิตเอง หันไปมองดูชีวิตก็ไม่

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ปรากฏว่าชีวิตรู้ตัวเองในเรื่องนี้ และไม่ปรากฏว่าชีวิตเป็นตัวของตัวเองในการเกิดด้วยซ้ำ เรื่องจึงกลายเป็นว่า ชีวิตไม่รู้ว่าตัวเองเกิดมาเพื่ออะไร คือชีวิตไม่มีจุดหมายในการเกิดนั่นเอง ซึ่งความจริงก็ควรเป็นเช่นนั้น เสียเวลาที่จะมาค้นหาคำตอบว่าชีวิตเกิดมาเพื่ออะไร

ชีวิตมิใช่ที่เกิดขึ้นโดยมีจุดหมายหรือวัตถุประสงค์ และจุดหมายก็มีใช้สิ่งที่มีติดมากับชีวิต แต่เป็นสิ่งที่ควรกำหนดให้แก่ชีวิต การศึกษานั้นเองคือการพยายามแสวงหาจุดหมายให้แก่ชีวิต ลำพังชีวิตเองก็คือความเป็นอยู่ ชีวิตที่มีจุดหมายก็คือชีวิตที่มีการศึกษา ปัญหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของชีวิตนั้น มิใช่การแสวงหาคำตอบว่า คือ แต่เป็นปัญหาเกี่ยวกับความควร แทนที่จะตั้งคำถามว่า ชีวิตเกิดมาเพื่ออะไร ซึ่งไม่มีทางตอบได้ และไม่มีตัวสภาวะที่เป็นคำตอบ ควรจะตั้งคำถามใหม่ว่าชีวิตควรอยู่เพื่ออะไรและอย่างไร ซึ่งการศึกษาจะช่วยตอบปัญหาข้อนี้และภาวะของชีวิตนี้เองที่มีความดิ้นรนอยู่ จะเป็นเครื่องชี้แนวทางแก่คำตอบ ชีวิตที่ขาดการเรียนรู้และการฝึกฝนอบรม ย่อมเป็นชีวิตที่ย่อนสมรรถภาพและไร้ประสิทธิภาพ ทั้งในการควบคุมรักษาหล่อเลี้ยงองค์ประกอบภายในของตนเอง และในการเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ส่วนชีวิตที่มีการศึกษา ย่อมมีสมรรถภาพและประสิทธิภาพในการปรับตัวและสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม จนถึงขนาดที่สามารถปรับสิ่งแวดล้อมให้เป็นประโยชน์แก่ตัวมันได้ การศึกษาจึงเป็นกระบวนการที่จะทำให้ชีวิตหลุดพ้นจากอำนาจครอบงำของสิ่งแวดล้อม และมีความเป็นใหญ่ในตัวในการที่จะดำรงอยู่และสลายประโยชน์จากการดำรงอยู่นั้น

ภาวะเช่นนี้เรียกเป็นคำศัพท์สั้นๆ ว่า อิสระภาพ ชีวิตที่บรรลุถึงภาวะเช่นนี้ย่อมมิใช่ชีวิตที่สักแต่ว่าเป็นอยู่ แต่กลายเป็นชีวิตที่เป็นอยู่อย่างดีหรืออย่างดีที่สุด ภาวะที่เป็นอยู่อย่างดีที่สุดนี้คือสิ่งที่ควรกำหนดให้เป็นจุดหมายของชีวิต จึงสรุปได้ว่า จุดหมายของชีวิตก็คือความเป็นอยู่อย่างดีที่สุด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การมีอิสระภาพ ซึ่งได้แก่การประสบความสำเร็จที่ทำให้อยู่รอดและหลุดพ้นอยู่เหนือภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการดิ้นรนต่อสู้ ตามที่กล่าวมา ทำให้เห็นได้ว่า ชีวิตเข้าถึงอิสระภาพคือความหลุดพ้นจากอำนาจครอบงำของสิ่งแวดล้อม และมีความเป็นใหญ่ในตนเองด้วยการปรับเข้ากับสิ่งแวดล้อมบ้าง รู้จักเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ ตลอดจนปรับสิ่งแวดล้อมให้เข้ากับตัวบ้าง และการกระทำให้เกิดความสามารถนี้ นั่นเอง เรียกว่าการศึกษา อย่างไรก็ตาม ความสามารถและการกระทำอย่างนี้จะเกิดขึ้นได้ ต้องมีความรู้ความเข้าใจในสภาวะของสิ่งเหล่านั้นตามความเป็นจริงเสียก่อน ภารกิจข้อหลังนี้ เป็นหน้าที่ของปัญญา และมนุษย์อย่างเดียวนั้นเจ้าปัญญา ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นภารกิจของปัญญาและเป็นกิจกรรมของมนุษย์⁹¹

การศึกษาไทยในปัจจุบันยังคงมุ่งเน้นการผลิตคนให้รับใช้สังคมเท่านั้นเนื่องจากหลักสูตรที่จัดทำออกมาไม่ได้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชนบท ทำให้คนเหล่านั้นก้าวจากสังคมชนบทไปตั้งหลักแหล่งในสังคมเมืองแทนที่จะกลับไปพัฒนาท้องถิ่นตนเอง ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาหนึ่งทศวรรษที่มีการจัดระบบการศึกษาไทยการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาถ้าเปลี่ยนแปลงโดยยึดถือแต่ โรงเรียน ครู นักเรียน และเนื้อหาวิชาเป็นหลักโดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมอื่นอย่างเท่าเทียมเป็นเพียงการปรับเปลี่ยนเฉพาะรูปแบบที่หนีไม่พ้นการพ่ายเรือในอ่างซึ่งไม่ต่างจากการศึกษาตอนเริ่มต้นที่นำเอาระบบโรงเรียนแบบตะวันตกเข้ามาเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๑ ถ้าการศึกษาไทยยังเป็นเช่นนี้ผลเสียจะเกิดต่อนักเรียน จิตสำนึกความเป็นครู และสังคม นักเรียนจะกลายเป็นผู้ที่มีความรู้แต่ปฏิบัติไม่ได้เนื่องจากเข้าไปไม่ถึงปัญหาที่แท้จริงหลักสูตรยังคงเน้นการวัดผลให้นักเรียนจดจำเนื้อหา กำหนดเวลาสอบผู้เรียนก็ต้องท่องจำ กวดวิชาทำให้เสียเวลาส่วนนี้ไปมากจนไม่มีโอกาสได้เรียนรู้ชีวิตและประสบการณ์นอกห้องเรียน เพื่อให้การศึกษาไทยมีการพัฒนาให้ทันต่อโลกแห่งเทคโนโลยีการศึกษาไทยควรมีลักษณะสำคัญดังนี้⁹²

๑) การศึกษาไทยต้องมุ่งสร้างคน สร้างงาน สร้างชาติ เป็นการศึกษาแบบองค์รวมบูรณาการเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ศาสนา การเมือง

⁹¹ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ปรัชญาการศึกษาของไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๗.

⁹² <https://www.gotoknow.org/posts/๔๙๔๖๒๓> แนวทางการพัฒนาการศึกษาไทย, สืบค้น [๒๗ พ.ค. ๒๕๖๐]

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

๒) การศึกษาไทยต้องเน้นผลต่อผู้เรียนทั้งในระดับนโยบายและระดับการเรียนการสอนโดยกำหนดนโยบาย การศึกษาที่คำนึงถึงประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญเปิดโอกาสให้ผู้เรียน เรียนรู้ตามวิธีที่ถนัดและสนใจ เรียนอย่างสนุก เล่นให้ได้ความรู้ มีความสุขกับการเรียน ครูสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความสุขกับการเรียน

๓) การศึกษาไทยต้องมุ่งยกระดับงานให้เป็นแรงงานคุณภาพ ที่เข้มแข็งและแข่งขัน มีการกระจายอำนาจสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการกำหนดมาตรฐานในการศึกษา จัดรูปแบบประกันคุณภาพ การศึกษาทุกระดับ มีการส่งเสริมรากฐานและพัฒนาวิชาชีพครู บุคลากรทางการศึกษา ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการศึกษาและการมีส่วนร่วมของบุคคลในครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน และสถาบันสังคมอื่นๆ

๔) การศึกษาไทยควรมีการนำเอาเทคโนโลยีเข้ามาบูรณาการในการเรียนการสอนทำให้เกิดความสนใจในการเรียนรู้ และทันต่อยุคสมัยมากขึ้น

การเรียนการสอนขาดการอบรมบ่มนิสัยไม่ได้ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและภูมิปัญญาไทยอย่างเพียงพอ การเข้ารับการศึกษาไม่กว้างขวาง ไม่ทั่วถึง และไม่เป็นธรรม เกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้ารับการศึกษายังมีคนที่พลาดโอกาสและ ด้อยโอกาสที่จะเข้ารับการศึกษาอีกจำนวนมาก การศึกษาในปัจจุบันเป็นแบบแยกส่วนไม่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตใน สังคม การศึกษายังจะต้องประยุกต์หลักพุทธธรรมให้เข้ามาเป็นส่วนร่วมในการพัฒนาก้าวไปพร้อมกับสังคมยุคใหม่

การพัฒนาทางสังคม

การพัฒนาทางสังคมจะต้องนำหลักพุทธธรรมมาเสริมสร้างเพื่อความมั่นคงทั้งทางด้านวัตถุและด้านจิตใจ เพื่อให้ ให้อุทธกิจมีความมั่นคงมากยิ่งขึ้น สำหรับผู้ประกอบการไม่ว่าจะเป็นบริษัทท่องเที่ยว ธุรกิจโรงแรมหรือผู้อยู่ในอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวต้องพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขัน แนวทางการพัฒนาโดยการใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นตัวนำหรือที่ เรียกว่า “Creative Economy” เนื่องจากโลกการตลาดสมัยใหม่ว่าด้วย “แก่น” ของการตลาดอย่างแท้จริง นั่นคือ “Valve” หรือคุณค่า ซึ่งเป็นแก่นแท้ของการ สร้างนวัตกรรมสิ่งใหม่ๆ บนพื้นฐานของสิ่งที่มีอยู่เดิมให้เกิดคุณค่าที่ หลากหลายมิติ เช่น วิธีการบูรณาการเป็นการปรับพระพุทธรูปศาสนาเข้าหาศาสตร์สมัยใหม่ คือใช้ศาสตร์สมัยใหม่เป็นตัวตั้ง แล้วนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเป็นส่วนเสริมเพื่อช่วยทำให้เกิดความสมบูรณ์ด้วยมิติทางศีลธรรมของศาสนา วิธีการนี้ใช้กับการศึกษาแบบธรรมประยุกต์ คำว่า “ประยุกต์” หมายถึงปรับใช้ประโยชน์ ดังนั้น วิธีการบูรณาการก็คือ การศึกษาแบบธรรมประยุกต์ โดยอาศัยศาสตร์สมัยใหม่เป็นสะพานวิธีการนี้นอกจากจะช่วยทำให้ธรรมเป็น อากาสิโก คือ ไม่ล้าสมัยเพราะสามารถปรับเข้ากับวิถีชีวิตของทุกคน ทุกยุค ทุกสมัย

สังคมสมัยปัจจุบัน เป็นสังคมแห่งการวิวัฒนาการ ไปตามสมัยไม่ว่าการพัฒนาทางด้าน การศึกษา สังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการบูรณาการกับศาสตร์ต่างๆ สนธยา พลศรี⁹³ กล่าวถึงแนวคิดต่างๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาไว้ดังนี้

๑) แนวคิดแบบวิวัฒนาการ เป็นการนำการพัฒนามาใช้เพื่ออธิบายประวัติศาสตร์ของมนุษย์ที่เคลื่อนย้ายจาก ภาวะหนึ่งไปสู่อีกภาวะหนึ่งที่สูงกว่า ทำให้มนุษย์มีความก้าวหน้าในด้านต่างๆ มากขึ้น เช่น มีชีวิตที่อุดมสมบูรณ์ขึ้นร่ำรวย มากขึ้น มีเหตุผลมากขึ้น มีความแตกต่างกันมากขึ้น เป็นการพัฒนาในแนวคิดนี้จึงมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า ความก้าวหน้ามาก

๒) แนวคิดแบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ เนื่องจากมี ความเป็นกลางมากกว่าการพัฒนา ไม่เกี่ยวข้องกบอดีตหรืออนาคตอันรุ่งโรจน์ แต่สนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงของ ปรัชญาการทางสังคม เช่น การแบ่งชนชั้นทางสังคม เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงอาจมีลักษณะเป็นการปฏิรูปคือ เฉพาะใน โครงสร้างใด โครงสร้างหนึ่ง และการปฏิวัติคือการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทั้งหมดของสังคม

⁹³ สนธยา พลศรี, *กระบวนการพัฒนาชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๗.

๓) แนวความคิดแบบเศรษฐศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์นำการพัฒนาไปใช้จำแนกประเทศต่างๆ ตามเกณฑ์ที่กำหนด เช่น รายได้ประชาชาติ การรู้หนังสือ การมีงานทำ เป็นต้น ออกแบบประเทศพัฒนาแล้ว ประเทศกำลังพัฒนาและประเทศด้อยพัฒนา การพัฒนาในแนวความคิดนี้ จึงมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าความเป็นอุตสาหกรรม ความทันสมัยและการเจริญเติบโตมาก

๔) แนวความคิดแบบการปฏิบัติการทางสังคม เป็นแนวความคิดที่เกิดจากรัฐบาลของประเทศต่างๆ พยายามปรับปรุงแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมในรูปของการวางแผนปฏิบัติการ เช่น การปฏิรูปที่ดิน การสหกรณ์ การพัฒนาชนบท เป็นต้น และเรียกวิธีการนี้ว่า การพัฒนา

๕) แนวความคิดแบบความขัดแย้งทางสังคม เป็นแนวความคิดของการพัฒนาประเทศด้วยระบอบสังคมนิยมที่นำทฤษฎีความขัดแย้งมาใช้เป็นแนวทางในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและระบบสังคม โดยถือว่าการนำระบอบสังคมนิยมเข้ามาใช้แทนระบบที่ใช้อยู่เดิมเป็นการพัฒนา

การทำงานในระบบใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการบริหาร องค์กร ประเทศ บริษัท หรือหน่วยงานภาครัฐเอกชนหรือภาคส่วนใดก็ตาม ควรจะนำหลักทฤษฎีหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ เข้ามาเป็นองค์ประกอบในการทำงานต่างๆ แม้แต่การดำรงชีวิตเพื่อทำให้การทำงานเกิดความคล่องตัว โดยพรหมวิหาร ๔ (Holy Abidings) คือ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมั่นจดและปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ ที่ทำให้เป็นพรหมหรือให้เสมอด้วยพรหมหรือธรรมเครื่องอยู่ของท่านผู้มีคุณยิ่งใหญ่ ซึ่งประกอบด้วย ๔ ประการกล่าวคือ⁹⁴

๑) เมตตา (Loving Kindness) หมายถึง ความมีมิตรไมตรี ความมีน้ำใจ ต้องการให้ผู้อื่นมีความสุข ปราปรณชาติต่อผู้อื่นและขยายจิตที่ตีงมออกไปต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย เมตตาเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่บุคคลควรมีโดยเป็นความปรารถนาดีและมีความคิดในทางสร้างสรรค์เพื่อความเจริญให้แก่ผู้อื่น

๒) กรุณา (Compassion) หมายถึง ความเป็นผู้มีจิตใจอ่อนโยน เมื่อเห็นผู้อื่นตกทุกข์ได้ลำบาก มีความปรารถนาที่จะช่วยให้เขาพ้นทุกข์ เป็นคนมีน้ำใจอยากช่วยเหลือผู้อื่น เมื่อมีโอกาสช่วยเหลือก็จะช่วยเหลือตามกำลังความสามารถโดยปราศจากเงื่อนไขใด ๆ

๓) มุทิตา (Sympathetic joy) หมายถึง ความชื่นบาน ความยินดีในเมื่อผู้อื่นได้ดี หลักธรรมข้อนี้เป็นลักษณะของผู้มีจิตใจกว้าง ยินดีต่อความดีของผู้อื่น เมื่อบุคคลอื่นได้ประสบความสำเร็จในชีวิต ก็แสดงออกถึงความยินดี ไม่อิจฉาริษยา ไม่กลั่นแกล้งผู้อื่น

๔) อุเบกขา (Neutrality Equanimity) หมายถึง ความวางใจเป็นกลาง มีการพิจารณาใคร่ครวญในเรื่องต่างๆ ด้วยปัญญา มีเหตุผลอย่างถูกต้อง เทียงธรรม เป็นการมองสรรพสิ่งอย่างเป็นกลางหรือเห็นสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง

พรหมวิหาร ๔ เป็นปัจจัยเบื้องต้นของบุคคลและสังคมในการที่จะประกอบกิจกรรมต่างๆ ด้วยความปรารถนาดีเป็นหลักธรรมที่ช่วยกำกับความประพฤติของบุคคลในสังคมให้มีความรัก มีความเมตตาปรารถนาดีต่อกัน หากบุคคลประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารย่อมสร้างความรับผิดชอบภายในใจของตนเอง (Individual responsibility) ไปสู่ความรับผิดชอบต่อในระดับสากล (Universal responsibility) โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกมิติทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของมนุษย์เป็นอย่างมาก และอาจเป็นช่องทางที่สร้างความขัดแย้งให้แพร่กระจายไปได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น แม้ว่าความเจริญทางด้านวัตถุจะมีมากขึ้นแต่ไม่ได้ส่งเสริมให้

⁹⁴ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๘/๒๕๖๐.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

จิตใจของมนุษย์มีการพัฒนาไปด้วย⁹⁵ การอยู่ร่วมกันในสังคมจึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงความขัดแย้งได้ สภาพสังคมไทยที่ผ่านมาต้องเผชิญกับปัญหามากมายหลายด้าน เกิดการแตกแยกทางด้านความคิดและการกระทำ ทำให้ความสุขของคนในชาติลดน้อยลงไป จึงต้องควรเร่งฟื้นฟูพัฒนาปรับโครงสร้างรากฐานของสังคมให้แข็งแรงด้วย พรหมวิหาร ๔ ซึ่งจะช่วยเสริมศักยภาพในการทำงานในทุกๆ ด้านบรรลุเป้าหมายอย่างสันติและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สรุป

เห็นได้อย่างชัดเจน สังคมสมัยใหม่ต้องการพัฒนาเฉพาะด้านวัตถุ ด้านเทคโนโลยี และอุตสาหกรรมและการศึกษา สังคมและด้านต่างๆ ในเมื่อประเทศเจริญสิ่งที่ตามมาคือ ปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรมของมนุษย์ที่เสื่อมถอยลงไป อย่างไรก็ตามปัจจัยที่จะทำให้สังคมไทยพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องนำหลักพุทธธรรมคือหลักพรหมวิหาร ๔ มาประยุกต์เข้ากับศาสตร์สมัยใหม่เพื่อไม่ให้เกิดความเสมอภาคด้านความสุขในสังคมยุคประเทศไทย ๔.๐ อย่างแท้จริง จะเห็นว่าสังคมไทยในอดีตมาจนปัจจุบันและกำลัง จะก้าวไปข้างหน้าที่เราเรียกกันว่าสังคมสมัยยุค ไทยแลนด์ ๔.๐ ไม่ว่าจะเป็นการยกระดับการพัฒนาหรือบูรณาการสิ่งที่มีอยู่เดิมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นในทุกๆ ด้าน เช่น มนุษย์ สังคม การศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง ต้องมีการพัฒนาการลดระยะเวลาการเข้าถึงข้อมูลให้รวดเร็วมากยิ่งขึ้น เป็นการยกระดับที่เป็นอยู่เดิมให้สอดคล้องกับกาลเวลา เพื่อจะก้าวเป็นประเทศที่ได้รับว่า เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว สิ่งสำคัญเราจะประคองให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการพัฒนาในแต่ละ ศาสตร์ให้มีความพร้อมในลักษณะใด เพื่อตอบปัญหาความต้องการพัฒนาประเทศชาติไปสู่สังคมที่สมบูรณ์เพียบพร้อมในทุกๆ ด้านได้อย่างไร

ศาสตร์หลายๆ ศาสตร์มีความสมบูรณ์ในตัวมันเองแต่ไร้จริยธรรมไร้เสียซึ่งศีลธรรมนำความเดือดร้อนมาสู่โลกนี้ เพราะไม่มีคุณธรรมจริยธรรมกำกับศาสตร์เหล่านั้น ทำให้คนเป็นคนเก่งขาดแต่ขาดปัญญา เพื่อสร้างความเต็มเต็มได้อย่างไร จะนำพุทธจริยศาสตร์ไปผสมผสานกับเศรษฐศาสตร์ เราก็ได้เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ เศรษฐศาสตร์ก็กลายเป็นเศรษฐศาสตร์ที่สมบูรณ์ ถ้านำพุทธจริยศาสตร์ไปผสมกับการเมือง การเมืองก็จะกลายเป็นกลายเมืองแนวพุทธ การเมืองก็จะสมบูรณ์ หรือพุทธจริยศาสตร์ไปผสมกับการศึกษา เราก็จะได้การศึกษาที่สมบูรณ์ อันนี้จึงเป็นการประยุกต์แบบเต็มเต็มวิชาการต่างๆ ที่เราขาดจริยธรรม ก็สอดแทรกจริยธรรมเข้าไปในศาสตร์แขนงต่างๆ เพราะมนุษย์ไม่ว่าจะประอาชีพใดหรือทำงานในองค์กร สังคมประเทศชาติ ถ้าขาด จริยธรรมซึ่งเป็นดวงแห่งปัญญาในการนำเราไปสู่สังคมที่พัฒนาแล้วที่สมบูรณ์ในยุคสมัยไทยแลนด์ ๔.๐ ที่จะบงการพร้อมน้อยที่สุด

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย**. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **ปรัชญาการศึกษาของไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพรวแอนด์ โฮม จำกัด, ๒๕๕๖.

สถิติปฏิบัติและวิถีแห่งการประยุกต์บนฐานความกรุณา. กรุงเทพมหานคร : บริษัท แดเน็กซ์ อินเทอร์เน็ตปอเรชั่น จำกัด. ๒๕๖๐.

สนธยา พลศรี. **กระบวนการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๔๕.

<http://www.kkpao.go.th/kkpao/uploads/document/help/๑๑๑.pdf> สืบค้น ๒๗ พ.ค.๒๕๖๐.

⁹⁵ วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ประชุมวิชาการนานาชาติ สมาคมมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนานานาชาติ ครั้งที่ ๓. **สถิติปฏิบัติและวิถีแห่งการประยุกต์บนฐานความกรุณา**. (กรุงเทพมหานคร : บริษัท แดเน็กซ์ อินเทอร์เน็ตปอเรชั่น จำกัด. ๒๕๖๐), หน้า ๑๕๒.

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

<http://www.drborworn.com/article/detail.asp?id=๑๖๒๒๓ประเทศไทย> ๔.๐ โมเดลพัฒนาเศรษฐกิจใหม่. สืบค้น
๒๗ พ.ค.๒๕๖๐.

<https://www.gotoknow.org/posts/๔๙๔๖๒๓> แนวทางการพัฒนาการศึกษาไทย. สืบค้น ๒๗ พ.ค. ๒๕๖๐.

การสวดมนต์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

THE CHANT FOR DEVELOPMENT OF QUALITY OF LIVE

พระครูสังฆวาริรักษ์, ผศ.ดร., ดร.กาญจนพงศ์ สุวรรณ, ดร.สงวน หล้าโพพันธ์,
ดร.สิริภพ สอนดง* ดร.เกษม ทาขามป้อม**
*อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต วิทยาเขตนครราชสีมา
**ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

บทคัดย่อ

การสวดมนต์เป็นการสวดมนต์พุทธรวณะ เมื่อสวดไปตามลำดับมีจิตใจที่มั่นคงและแน่วแน่ โดยมีความเชื่อในพระพุทธรูป พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ การสวดมนต์มีความสำคัญ ๓ ประการ ๑. ศาสนา คือ คุณความดีของพระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์ ๒. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล คือ มีความเมตตาต่อกัน และ ๓. ความเป็นผู้นำทางการเมือง คือ มีความมุ่งมั่นในการตัดสินใจ ความสำคัญของการสวดมนต์ที่มุ่งหมายส่งเสริมความเจริญให้บุคคลได้ปฏิบัติบูชาพระรัตนตรัย คือ พระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์ เพราะมีอานิสงส์ของการสวด ได้แก่ ทำให้มีสมาธิมั่นคง จนสามารถนำมาปรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทั้งนี้บุคคลสามารถนำอานิสงส์ของการสวดมนต์มาใช้ ได้แก่ ๑.บรรพชิตสามารถนำไปปรับใช้ในการศึกษาพระธรรม และ ๒.คฤหัสถ์ สามารถนำไปปรับใช้ในการประกอบอาชีพ

คำสำคัญ : สวดมนต์, การพัฒนา, คุณภาพชีวิต

Abstract

Praying is a playing of the Buddha words. When one who is praying in order, the mind has solid and resolute being. It bases on a faith in goodness of the Buddha, the Dhamma (preaching of the Buddha) and the Sangha (monks). Praying has ๓ importants, namely, ๑) religion is the virtue of the Buddha , the Dhamma and the Sangha, ๒) about relationship between people it is a kindness to each other and ๓) about political leadership it is committed to making decisions. The importance of praying is to be to promote the prosperity of the people to worship the Triple Gem are the Buddha the Dhamma and the Sangha because of the virtue of praying, so that the concentration. It can be adapted to the development of the quality of life both physically and mentally. Individuals can use the virtue of praying as : ๑) sermon can be adapted to study the preaching and ๒) The family can be adapted to the occupation.

Keywords : Playing, Development, Quality of life

๑. บทนำ

การสวดมนต์นั้นถือว่าเป็นการพัฒนาชีวิตอย่างหนึ่งซึ่งเป็นอุบายทำให้ใจสงบเป็นสมถกรรมฐาน ยิ่งไปกว่านั้นถือว่าการอนุสติและสรรเสริญพระรัตนตรัย ซึ่งชาวพุทธมีประเพณีประกอบพิธีกรรม และมีการสวดบทสวดมนต์ หรือคาถาประกอบการกระทำพิธีดังกล่าว ซึ่งการสวดนั้นทุกศาสนาธรรมนิยมการสวดนี้ถือว่าเป็นสิ่งที่มีมาตั้งแต่ครั้งบรรพกาลและมีการนำมาสวดกันในระยะเวลาอันยาวนานนอกจากนั้นในแง่ของประวัติศาสตร์ทางด้านศาสนา จะพบว่า ศรัทธาเป็นพื้นฐานใหม่มนุษย์แสดงออกการยอมรับวาทธรรมชาติและความเปเนไปของธรรมชาติ เกิดจากผู้มีอำนาจเหนือมนุษย์ ดังนั้นมนุษย์จึงจำเเนที่จะต้องทำการบวงสรวง ออวอนตอสิ่งทีตนเองเชื่อนั้น โดยการ ออวอนบูชา^{๙๖} การสวดออวอนเปเนวิธีการทีมนุษย์แสดงออกเพื่อใหเทพเจ้าพอใจและจะไดให้การคุ้มครองตน ซึ่งพระพุทศศาสนาเองก็ยอมรับนัยเชื่อนั้นเหมือนกันว่า มนุษย์เมื่อถูกภัยคุกคาม (ความกลัว) ดางพั้งภูเขาป่าไม้ อาราม และรุกขเจตียเปเนสรณะ^{๙๗} โดยการยึดถือเอาสิ่งตาง ๆ เปเนที่พึ่ง มีการสวดออวอนเชเนเดียวกันนั้นก็แสดงวากอนทีจะมีการอุปถัชนีของพระพุทศศาสนาการสวดออวอน ทีเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนาและเชือกก็มียูแล้ว ในยุคกอนการเกิดขึ้นของพระพุทศศาสนานั้นมีธรรมนิยมการสวดมนตเพื่อป้องกันภัยคุ้มครองตนเองเรียกวาปริตรอย ซึ่งพระพุทศองคทรงอนุญาตให้พระภิกษุหรือภิกษุณีสามารถทีจะนำมาสวดเพื่อปกป้องคุ้มครองตนเองให้มีความสุขปลอดภัยจากภัยอันตรายตาง ๆ ได้ ซึ่งพระปริตตนั้นถือวาเปเนบทสวดมนตหรือเปเนมนตทีมีมากอน แต่เปเนทีน่าสังเกตวาทรงไมอนุญาตให้เรียนดิรัจฉานหรือคาถาประเภทเวทย์มนตตาง ๆ หากแมนวาใครเรียนก็จะต้องถูกปรับโทษ แสดงให้เห็นวากการเรียนคาถาหรือมนตนั้นทรงอนุญาตเฉพาะมนตประเภทการป้องกันภัยเท่านั้น ในสมัยนั้นนิยมสวดสาธยายบทสวดทีเรียกวา พระปริตเอาไว้ว่าด้วยวาผุสวดพระปริตตกลาวผิตอรรธบาง ผิตบาลีบาง หรือวาสวดไมคลองเสียเลย พระปริตตก็ไม่มีเดช ทานผุสวดได้คลองแคลวขำขันขำนาญทานั้น พระปริตตจึงมีเดช ถึงแมผุเลาเรียนพระปริตตแล้วสวดเพราะเห็นแกลลาภสักการะ พระปริตตนั้นก็ทำอำนวยประโยชน์ไมทานผุทีตั้งใจจะชวยให้พนทุกข มีเมตตาคิตเปเนปุเรจาริก แลวสวดนั้นแล พระปริตตจึงจะอำนวยประโยชน์^{๙๘}

จะเห็นว่าวัฒนธรรมของการสวดมนต์นั้นถือวาเปเนสิ่งทีมีความสำคัญตอวิถีชีวิตของพระสงฆ และชาวพุทธ โดยทั่วไปทั้งในแง่ของการรักษาพระธรรมคำสอนและการหวังพั้งอานุภาพของการสวดสาธยายนั้น เพื่อเป็นการเจริญเมตตาคาในขณะทีสวด และน้อมจิตบริสุทธิ์ มีสมาธิในการสวดด้วยความตั้งใจ เพื่อเป็นการพัฒนาสติสัมปชัญญะ และเป็นการรักษาพุทธวจนะคำสอนตามแบบอย่างพุทศศาสนิกชน การสวดมนตเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตอจากนั้นก็เป็นการฝึกสติปัญญาให้รู้ตั้งแต่ต้นหรือต้นคิดอย่างตอเนื่องไม่ขาดสาย โดยให้รู้ควบคู่กับสิ่งทีใช้เปเนเครื่องล่อจิตตลอดเวลา เช่นรู้ควบคู่กับคำสวดมนต หรือบริกรรมหรือลมหายใจเข้าออก หรืออริยาบถของกาย หรืองานทีกำลังทำอยู่ ก็ไม่ขาดสติผลอเลอไปกับสิ่งทีใจเปเนทุกซ์ ย่อมเกิดอานิสงส์มีจิตใจทีสัดชื่น แจ่มใส และสามารถมีความตั้งมั่นด้วยสติอันแก่ลวกกล้า

๒. แนวคิดเรื่องการสวดมนตของพระพุทศศาสนาเถรวาท

พระพุทศศาสนาเปเนศาสนาประเภทอเทวนิยมทีมีโดยยอมรับในอำนาจของเทพเจ้าหรือความมียูของพระเจ้าตามนัยของศาสนาเทวนิยมพระพุทศศาสนาปฏิเสธความศักดิ์สิทธิ์ของพระเวทอันเปเนพระวจนะของพระเจ้าตามนัยของ

^{๙๖} ขวน เพชรแก้ว, การศึกษาวรรณคดีไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ ๒๕๒๐), หน้า๗๐ - ๗๑.

^{๙๗} ศ.เสฐียร พันธรั้งซี, ศาสนาโบราณ, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า๓๕ - ๓๘

^{๙๘} ชู.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๘๘/๕๐. ชู.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๘๘/๙๒.

^{๙๙} ธนิต อยุโพธิ์, อานุภาพพระปริตต, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๒.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ศาสนาพราหมณ์¹⁰⁰ แต่หากจะมีคำถามว่าเมื่อพระพุทธศาสนาเป็นอเทวนิยมแล้วเหตุใดจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับควา
มนต์หรือการสวดมนต์ด้วย ซึ่งโดยทั่วไปการสวดมนต์ จะหมายเอาเฉพาะศาสนาเทวนิยมเท่านั้น ที่จะต้องมีการสวดอ่อน
วอน แต่จากการศึกษาพบว่าแม้ว่าพระพุทธศาสนาจะเป็น อเทวนิยมแต่ในแง่ของการประกอบพิธีกรรมสำคัญ ๆ หรือ
การทอมนสาธยายธรรมตามนัยของมุขปาฐะ ก็ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับการสวดมนต์อยู่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

๒.๑ ความหมายของคำว่ามนต์ สำหรับคำว่า มนต์ มาจากภาษาบาลีว่า มันตะ และภาษาสันสกฤตว่า มันตระ
หมายถึง คำพูดที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องอาศัยการสวดหรือบริกรรมพร่ำบ่นจึงจะทำให้เกิดอำนาจในการป้องกันเหตุต่าง ๆ ซึ่ง
มนต์นี้พระพุทธองค์ทรงชี้ให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้มิได้ถ้าขยันพร่ำบ่นแต่ถ้าไม่ขยันพร่ำบ่นแล้วก็ไม่ศักดิ์สิทธิ์ (เป็นมล
ทิน) หรือเสื่อมไปได้¹⁰¹ หากพิจารณาโดยพิสดารเราจะพบว่าความมนต์นั้นมีความหมาย ๓ นัยคือ (๑) แปลว่า ปญญาเป
นที่หรือเป็นเครื่องรู¹⁰² (๒) แปลว่า พระเวท เพราะว่าเป็นเครื่องรูดปฏิบัติในพระเวททั้ง ๓ เรียกว่า มนต์¹⁰³ (๓) แปลว่า
อำนาจ เพราะมนต์นั้นมีอำนาจช่วยทำให้อะไร ๆ ที่ตนเองหวังสำเร็จลงได้¹⁰⁴ หรือหากจะพิจารณาโดยอรรถเราก็จะพบว
ามนต์นั้นหมายถึง คำพูดอันศักดิ์สิทธิ์ การสวดหรือบทเพลงแห่งการสวดพระเวท หรือรูปแบบการบูชาผู้ที่เป็นส่วนหนึ่ง
ของพระเวทประเภทบทสวดมนต์¹⁰⁵ หมายถึง คำศักดิ์สิทธิ์สำหรับสวด คำสำหรับเสกเป่า¹⁰⁶ นอกจากนี้ หากมุ่งธิ
บายความหมายของศัพท์เฉพาะพระพุทธศาสนาคำว่า มนต์ก็หมายถึงมนต์ของพระพุทธศาสนาเรียกว่าพุทธมนต์ อันเป็นข
อ ค ว า ม
หรือวิธีการที่นำไปใช้ในทางดีงามเกิดความเมตตาไม่ประทุษร้าย เบียดเบียน ผู้อื่น ให้เป็นไปเพื่อสันติสุข¹⁰⁷ หรือ หมายถึง
ระบบความเชื่อที่ว่า ด้วยการให้อำนาจลึกลับบันดาลให้เกิดความแปรไปต่าง ๆ
แก่บุคคล โดยองค์ประกอบของมนต์นั้นมีอยู่ ๓ ประการคือ (๑) คาถาอาคม (Spell) คือขอความอันศักดิ์สิทธิ์ที่ประพันธ์
ขึ้น สำหรับ บริกรรมให้ เกิดอำนาจ (๒) พิธี (ritual) เช่น การเป่าเสกพรหมน้ำมนต์
(๓) เงื่อนไขของผู้ปฏิบัติ (Condition of the Performer) การนำไปใช้ผู้ใดจะต้องปฏิบัติตามขอ อนุญาตอย่างเคร
ครัดเพื่อจะก่อให้เกิดผล¹⁰⁸

¹⁰⁰ อติศักดิ์ ทองบุญ, **ปรัชญาอินเดีย**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓-๑๔.

¹⁰¹ ธนิต อยู่โพธิ์, **อานูภาพพระปริตต**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๘ - ๑๙.

¹⁰² พระมหาสมปอง ปมฺหิโต, **คัมภีร์อภิธานวรรณนา**, (กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๒), หน้า ๒๐๕.

¹⁰³ พระมหาสมปอง ปมฺหิโต, **คัมภีร์อภิธานวรรณนา**, หน้า ๔๔๙.

¹⁰⁴ พระมหาสมปอง ปมฺหิโต, **คัมภีร์อภิธานวรรณนา**, หน้า ๑๐๖.

¹⁰⁵ Williams M.Monier, A Dictionary English and Sanskrit, (New Delhi : Motilal Banarasidass, ๑๙๙๕), p ๗๘๖.

¹⁰⁶ พระธรรมปฎก, (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน ฉบับประมวลศัพท์**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๘), หน้า ๒๑๓

¹⁰⁷ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ, **มหัศจรรย์ทางจิต**, (กรุงเทพมหานคร : เสริมวิทยบรรณาการ, ๒๕๐๗), หน้า ๖๙.

¹⁰⁸ อุทัย หิรัญโต, **สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา มานุษยวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๓๓.

๑.) ถ้ามุ่งถึงความหมายโดยทั่ว ๆ ไป มักจะหมายถึงความหมายในศาสนาพราหมณ์ซึ่งก็จะมี ความหมายที่ชัดเจนว่า หมายถึงเวทมนต์คือการสวดอ้อนวอนในศาสนาพราหมณ์ซึ่งหมายถึงคำศักดิ์สิทธิ์ (The holy words) ที่ใช้สวดเพื่อให้เทพเจ้าพอใจและจะได้บันดาลให้เกิดสิ่งต่างๆ ขึ้นตามที่ต้องการ

๒.) ถ้ามุ่งถึงความหมายในศาสนาพราหมณ์นั้น คำความมนต์จะมีความหมายที่แคบลงและมักใช้คำที่ เน้นถึงความเป นเอกลักษณ์ของพระพุทธศาสนาว่าพระพุทธมนต์ ซึ่งจะหมายถึงถ้อยคำที่เอ่ยถึงพระรัตนตรัยคือพระพุทธพระธรรมและ พระสงฆ์เพื่อมุ่งให้เกิดความผาสุก เมตตา และปรารถนาดีต่อกันไม่ใช่ไปเพื่อเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

๒.๒ ประเภทของคำว่า มนต์ คำว่า มนต์ แม่เราจะทราบกันแล้วว่าโดยทั่วไปจะนำไปใช้ในลักษณะของการท่องบ นสวดมนต์เพื่อก่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ทั้งศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธอย่างไรก็ตามจากการกลาวมาทั้งหมดก็จะพบว่า คำ ความมนต์นั้นมีลักษณะของบ่อเกิดรวมถึงการนำไปใช้ลักษณะที่แตกต่างกัน ดังนี้

ก.) เวทมนต์ สำหรับคำว่า เวทมนต์นั้นถือได้ว่าเป็นศัพท์ที่นำมาใช้เพื่อมุ่งหมายถึงการสวดมนต์ หรือมนต์ที่มี มาก่อนสมัยพุทธกาลซึ่งคำว่าเวทมนต์เป็นคำที่ใช้ในศาสนาพราหมณ์ เป็นคำที่พราหมณ์ใช้สำหรับเสกเปา หรือสวด โดยมี ฤทธิ์เป็นคุณแต่งขึ้น¹⁰⁹ โดยอ้างว่า คำที่นำมาแตงนั้นได้มาจากการสั่งสอนหรือการอนุญาตของพราหมณ์อันเป็นพระเจ้า สูงสุดอยู่บนสรวงสวรรค์โดยคัมภีร์ที่ฤๅษีแต่งขึ้นนั้นจะประกอบไปด้วยคัมภีร์ ๖ คัมภีร์มีคัมภีร์ว่าด้วยวิธีการรายเวทมนต์เป็น นตน¹¹⁰ โดยได้แบ่งคัมภีร์หรือพระเวทนั้นออกเป็น ๓ หมวด คือ

(๑) ฤคเวท หมายถึง พระเวทที่รวบรวมบทสรรเสริญเทพเจ้าในจักรวาล

(๒) ยชุรเวท เป็นพระเวทที่ใช้สำหรับสวดในพิธีบูชาขัณ्ड แบนเปน ๒ สาย คือ ยชุรเวทดำ ยชุรเวทขาว ซึ่งสวนที่เป็น นยชุรเวทดำใช้ในการบูชาขัณ्डและประกอบพิธี สวนยชุรเวทขาวใช้เฉพาะการบูชาขัณ्डเท่านั้น

(๓) สามเวท หมายถึง คัมภีร์ที่ว่าด้วยการขับร้องในพิธีกรรม¹¹¹

ซึ่งพระเวททั้ง ๓ นี้รวมเรียกว่าไตรเวทหรือไตรเพทถือว่าเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ที่สุดของพราหมณ์ ต่อมาไตรเพทนั้น ได้แบ่งย่อยออกไปอีก ๑ คัมภีร์ ชื่อว่า อาถรรพเวท จัดได้ว่าเปนพระเวทที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางไสยศาสตร์โดยสวน เดียว¹¹² ซึ่งเราจะพบว่าบรรดาพราหมณ์ในยุคหลังได้มีการสวดบูชาในคัมภีร์อาถรรพเวท กันอย่างกว้างขวาง และในราวป พ.ศ. ๑๕๐๐ ศาสนาฮินดูก็ได้แตกแยกออกเป็น อีก ๒ นิกาย คือ (๑) นิกาย ศักติ และนิกายตันตระ ซึ่งถือว่านิกายทั้ง ๒ นี้ ได้พัฒนาออกมาจาก กรอบความคิดดั้งเดิมโดยมัวตฤประสงคก็คือการไขการสวดมนต์ในเชิงไสยศาสตร์เป็นหลักแต่ก็เป นเรื่องเน้นไปในทางลามกอนาจาร โดยเฉพาะนิกายศักติที่เน้นการเสพเมถุนกับสตรีการบูชาเจ้าแม่โดยเห็นว่ามีหญิงคือ เครื่องประดับหรือสิ่งที่จะมาเพิ่มพลังให้กับชายหรือชายหญิงต้องเปนสิ่งที่คู่กัน สตรีคือสิ่งที่จะมาเสริมอำนาจให้กับสามี เปนตน¹¹³ หรือนิกายตันตระที่ เน้นการเสพเมถุนน้ำเมา การยั่ววน และการบริโภคเนื้อ เพื่อให้เขาสูงสุดหมายสูงสุด พร อม ๆ กับการสวดมนต์ ซึ่งลักษณะของการบูชาของทั้ง ๒ นิกายนี้ได้มีอิทธิพลเปนอย่างยิ่งต่อพระพุทธศาสนามหายาน โดยทำให้พระพุทธศาสนามหายานต้องปรับปรุงตัวและพัฒนาความรู้ให้เท่ากับฝ่ายฮินดูตันตระ โดยได้พัฒนาเปน พุทธ ตันตระ ซึ่งก็จะเน้นรูปแบบและพิธีกรรมต่าง ๆ คลายกับศาสนาฮินดูทั้ง ๒ นิกายนั้น เปนอย่างมาก¹¹⁴

¹⁰⁹ ที.ลี. (ไทย) ๙/๕๒๖ - ๕๒๗/๒๓๓ - ๒๓๔.

¹¹⁰ พระมหาสมปอง ปมฺหิโต, คัมภีร์อภิธานวรรณนา, หนา ๑๖๒ - ๑๖๓.

¹¹¹ มนต์ ทองธัช, ๔ ศาสนาสัญญาของโลก, หนา ๒๗

¹¹² เสฐียร พันธรั้งซี, ศาสนาเปรียบเทียบ พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,๒๕๓๔), หนา ๕๗.

¹¹³ Dowson John, Classical Dictionary of Hindu Mythology and Religion, Geography, History and Literature, (Cambridge : Loutledge and Kegan Pual, ๑๙๙๕), pp. ๘๖ - ๘๘.

¹¹⁴ อภิชัย โภธิประสิทธิ์ศาสตร์, พระพุทธศาสนามหายาน, (กรุงเทพมหานคร:มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๗), หนา ๑๗๕ - ๑๗๘

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

จะเห็นได้ว่าคำว่าเวทมนต์นั้นจึงมีลักษณะของการใช้สวดอ้อนวอนและสวดเพื่อบังคับให้พระเจ้าหรือเทวดาเป็นใจ และจะได้บันดาลให้ตนพบกับความสุข โดยการสาธยายพระเวทนั้นโดยมากจะกระทำในหมู่พราหมณ์และพระเวทก็จะใช้เพื่อการประกอบพิธีสำคัญ ๆ โดยมีบ่อเกิดมาจาก การแต่งของฤาษีผู้ปฏิบัติตามแนวทางของพระพรหม เป็นต้น ซึ่งเมื่อพิจารณาในลักษณะแต่ละประเภทแล้วก็จะพบว่า แท้จริงแล้วพระเวทนั้นเป็นสิ่งที่ถือได้ว่าเป็นความจริงตามคำกล่าวของพราหมณ์แต่พระพุทธศาสนาเห็นว่า วิชาหรือคาถาอาคม เหล่านั้นเป็นสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่การปฏิบัติธรรมเลย¹¹⁵

ข.) พระพุทธรูป สำหรับคำว่า พระพุทธรูปนั้นหากจะพิจารณาตามความหมายก็จะพบว่า หมายถึง มนต์ (คำศักดิ์สิทธิ์ - สรรเสริญพระรัตนตรัย) ของพระพุทธเจ้า หรือของพระพุทธศาสนา เป็นมนต์แห่งเมตตาและความผาสุก ไม่เบียดเบียนผิดกับเวทมนต์ของพราหมณ์ซึ่งมุ่งที่จะเบียดเบียนผู้อื่นมีการเสกหนึ่ง เขาทอง เป็นต้น ซึ่งจัดว่าเป็นเครื่องบูชาวิชาที่พระพุทธองค์ทรงตรัสห้ามมิให้ภิกษุ - ภิกษุณี สอนหรือจำนววิชา¹¹⁶ เพราะวิชาหรือมนต์ดังกล่าวไม่เอื้อต่อหลักธรรมของพระพุทธศาสนาจึงได้ทรงห้ามในด้านความหมายพระพุทธรูปเมื่อว่ากันตามตัวอักษรก็หมายถึงพระพุทธรูปจนคือคำสอนของพระพุทธองค์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เมื่อนำมาใช้สวดก็เพื่อที่จะให้ตนมีสติปัญญา แล้วสามารถนำเอาคำสอนที่ปรากฏในบทสวดดังกล่าวมาปฏิบัติเพื่อ มุ่งหวังผลอันสูงสุดคือการดับทุกข์ของตนเองและสังคม ซึ่งการสาธยายดังกล่าวเรียกว่า พุทธรูป ซึ่งแม้พระพุทธองค์ผู้ซึ่งปฏิบัติตามความเชื่อของมนุษย์ไม่ไหวเชื่อเรื่องผีสาธยายให้เชื่อเรื่องธรรมและผลของกรรมก็ยังทรงนำเอามนต์(พุทธรูป) มาใช้เพื่อการแก้ไขทุกข์ให้กับบรรดาเหล่าสาวกอยู่¹¹⁷ ซึ่งพุทธรูปนี้ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์หรืออนุภาพแก่ผู้นำไปใช้ ซึ่งพุทธรูปนี้ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์หรืออนุภาพแก่ผู้นำไปใช้ อนึ่ง พุทธรูปนั้นยังหมายถึงลักษณะของหลักการคำสอนของพระพุทธศาสนาที่สาวกได้นำไป กล่าวเพื่อยืนยันหรือโต้ตอบกับลัทธิอื่น ๆ ดังปรากฏในสนันตปสาทิกา ว่า มีมาณพคนหนึ่งได้อวดอ้างตนเอง ว่าเป็นผู้เรียนจบไตรเพท เมื่อเจอใครก็จะถามถึงมนต์เพื่อจะชม ต่อมาได้มาถามพระสิริคุวเถระ พระเถระจึงนำเอาพุทธรูปบทหนึ่งมากล่าวว่า จิตของผู้ใดกำลังเกิดไม่ไขกำลังดับ จิตของผู้นั้นก็จักดับ ไม่ไขจักเกิดไขใหม่ก็หรือว่าจิตของผู้ใดจักดับไม่ไขจักเกิด จิตของผู้นั้นก็กำลังเกิดไม่ไขจักดับไขใหม่¹¹⁸ ทำให้มาณพนั้นประหลาดใจและถามว่าเป็นมนต์อะไรพระเถระ จึงตอบว่ามนต์นี้ชื่อว่าพุทธรูปทำให้มาณพนั้นเกิดความเลื่อมใสจึงขอเรียนมนต์ในสำนักพระเถระและที่สุดก็ได้บวชในพระพุทธศาสนา

จากการกล่าวมาทั้งหมด พบว่า คำว่า พระพุทธรูป หมายถึง พระพุทธรูปซึ่งเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ถือได้ว่าเป็นรูปแบบหรือวิธีการที่จะทำให้ผู้ศึกษาเกิดปัญญาเรียกว่าสุตมยปัญญา(ปัญญาเกิดจากการฟัง) พระพุทธรูปจึงมีลักษณะดังกล่าวที่ผู้นำไปท่องบ่นหรือสาธยายแล้วย่อมจะเข้าใจถึงเนื้อหาคำสอนที่ ขอนอยู่ในพุทธรูปเหล่านั้นและยังสามารถนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์คือการน้อมนำไปสู่เป้าหมายคือที่สุดแห่งทุกข์ได้ ซึ่งจากการพิจารณาเนื้อหาของความหมายดังกล่าวคำว่าพุทธรูปจึงหมายถึงพระธรรมคำสอน, หลักธรรม, สาระหรือแก่น หรือหลักของพระพุทธศาสนา ไม่ใช่แนวทางในการนำไปใช้เพื่อก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้อื่น แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบันก็มักจะมีการนำเอาคำว่าพุทธรูปมาใช้ในความหมายของคำวามนตคาถาเพราะมีความเชื่อว่าพุทธรูปเป็นสิ่งที่จะदानทานกับอุปถัมภ์วันตรายได้ ดังนั้น ปัจจุบันประชาชนโดยมากจึงมุ่งที่จะใช้พุทธรูปในความหมายและวัตถุประสงค์ดังกล่าว

ค.) พระปริตร สำหรับคำว่าพระปริตรนั้น อ.ธนิศ อนุโณทิต ได้อธิบายว่ามีลักษณะที่คล้าย ๆ กับเวทมนต์แต่ในภาษาของชาวพุทธมักไม่ใช้คำดังกล่าวเพราะเป็นคำที่มาเหมาะสมจะใช้คำว่าปริตรแทนโดยคำว่าพระปริตรนั้นแปลว่า

¹¹⁵ วิ.อ. (บาลี) ๒/๑๐๑๕/๕๑๑.

¹¹⁶ วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๘๗ - ๒๘๘/๗๒ - ๗๓.

¹¹⁷ พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, มนต์คาถาและการทำจิตให้สงบ, พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพนางทองใบ นิยมมล ๕ มีนาคม ๒๕๑๒, (กรุงเทพมหานคร : อาทรการพิมพ์, ๒๕๑๒), หน้า ๒๗.

¹¹⁸ วิ.อ. (บาลี) ๑/๓๖ อภิ.ย. (บาลี) ๓๙/๑/๑

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ความตันทานเครื่องป้องกัน¹¹⁹ ซึ่งความตันทานหรือป้องกันนี้ หมายถึงป้องกัน อุปวัตน์ตรายทั้งหลายมีเหตุอันเกิดจากกรรม (เล็กน้อย) หรือเหตุอันเกิดจากอมนุษย์หรือภัยธรรมชาติต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งความหมายของคำว่าปริตรนั้นได้มีผู้ให้อรรถวิเคราะห์ไว้ว่าที่เรียกว่าปริตตะ เพราะมีวิเคราะห์ว่าสิ่งที่ป้องกันรักษาความกลัวอันตรายและอุปสรรคของสัตว์ทั้งหลายโดยรอบ เพราะความมีเดชาภาพมาก¹²⁰ จากความหมายทั้งหมดที่กล่าวมาเราจะพบว่าคำว่าปริตรหมายถึงบทสวดมนต์ที่ (๑) มีอำนาจหรืออำนาจในการ ตันทานอุปวัตน์ตรายต่าง ๆ ได้ (๒) สามารถยังหรือก่อให้เกิดความสำเร็จอันเป็นมงคลหรือความผาสุกใด (๓) มีลักษณะของความเป็นเวทมนต์คล้าย ๆ บทสวดมนต์ของพราหมณ์แต่จะไม่มีการตั้งมุ่งหมายให้ร้ายผู้อื่นเพราะพระปริตรธรรมของพระพุทธศาสนานั้นเป็นพุทธวจนะอันอุดมไปด้วยสัจจะและความเมตตา¹²¹ ที่จะทำให้อุปวัตน์ตรายต่าง ๆ พายแพ้ไปได้

จะเห็นได้ว่า พระปริตรนั้นมีบ่อเกิดมาตั้งแต่ก่อนครั้งพุทธกาล แต่พระปริตรดังกล่าวไม่ใช่พระปริตรของพระพุทธศาสนา แต่เป็นปริตรโบราณซึ่งอาจจะเป็นของศาสนาพราหมณ์ก็ได้ โดยปรากฏในชาดกต่าง ๆ ว่า มีการทำน้ำพระปริตร ทรายพระปริตร (ปริตตवालุกา) และคายพระปริตร(ปริตตสุตต) ในเตลปตตชาดก¹²² และมีผู้สันนิษฐานว่าพระพุทธศาสนานำเอาวิธีสวดบูชาชัยของพราหมณ์ในคัมภีร์ยชุรเวทมาดัดแปลงและเปลี่ยนมาเป็นคำว่า ปริตตะแทน ดังปรากฏในการที่ทรงอนุญาตให้ผู้ที่เรียนปริตรเพื่อคุ้มครองตนเองนั้นไม่อาบัติ¹²³ ดังนั้น คำว่า ปริตร จึงน่าจะมีอยู่ก่อนและคงเป็นธรรมเนียมของชาวอินเดียสมัยก่อน แต่ถึงอย่างนั้นผู้วิจัยเองก็ไม่เห็นด้วย กับทฤษฎะดังกล่าวความจริงแล้วน่าจะเป็นสิ่งที่ชาวอินเดียสวดหรือใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในการ คุ้มครองตนมาก่อนโดยมีจำต้องเป็นเวทมนต์ตามคัมภีร์ของพราหมณ์ก็ได้ ซึ่งพระปริตรนี้เมวพระพุทธศาสนาจะล่วงมาถึงประมาณ พ.ศ. ๕๐๐ แล้วยังปรากฏมีผู้กล่าวถึงอยู่ เช่น ในมิลินทปัญหา ได้กล่าวถึงปริตรไว้ถึง ๕ปริตร มี ชันธปริตร โมรปริตร ธชัคคปริตร อาฏานาฎยปริตร อังคุลิมาลปริตร¹²⁴ ดังนั้น จึงจะเห็นได้ว่า คำว่าปริตตะนั้นเป็นสิ่งที่ยังคงมีอยู่ในความเชื่อระดับพื้นฐานของชาวอินเดียอยู่ตลอดเวลาโดยไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งที่มาจากอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ก็ได้

๓. ความสำคัญของการสวดมนต์

การสวดมนต์ในพระพุทธศาสนามีความสำคัญ ๒ ประการคือ สวดธรรมเพื่อรักษาพระศาสนาและสวดพระปริตรเพื่อคุ้มครองป้องกันอันตราย การสวดธรรมเพื่อรักษาพระศาสนา มีจุดเริ่มมาจากที่พระผู้มีพระภาค ทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ประชุมกันกล่าวธรรมในวันอุโบสถ โดยทรงอนุญาตให้นำเอาสิกขาบทบัญญัติมาสวด เรียกว่า ปาติโมกข์¹²⁵ ลักษณะการสวดดังกล่าว เป็นการทบทวนพระบัญญัติหรือตรวจสอบข้อห้ามเพื่อความสำเร็จระว่างของภิกษุทั้งหลายพร้อมกันนี้พระองค์ยังทรงแนะนำวิธีการฟังปาติโมกข์ ให้ฟังให้ตั้งใจใส่ใจในการฟัง ทรงอธิบายต่อไปอีกว่าให้มีจิตแน่วแน่ในการฟัง ไม่ฟังซ่าน ไม่ซัดสาย กล่าวได้ว่า เป็นวิธีการฟังการาสวดที่ดีมีประโยชน์ เป็นจุดเริ่มต้นของลักษณะการฟังสวดมนต์ นอกจากนี้ พระผู้มีพระภาคยังทรงปรารภให้พระภิกษุทั้งหลายควรสวดธรรมเพื่อรักษาพระศาสนาไว้ให้เป็นประโยชน์แก่อุทิศแก่คนหมู่มาก เพราะในขณะนั้นมีตัวอย่างความเสื่อมที่เกิดขึ้นในหมู่ของนิครนถ์ ที่เจ้าลัทธินิครนถนาบุตรสิ้นชีพแล้ว สาวกเกิดความแตกแยกกัน จึงได้ตรัสแนะนำให้ร้อยกรองพระธรรมวินัยเพื่อจัดระเบียบคำสอนทั้งโดย

¹¹⁹ ธนิต อยู่โพธิ์, *อานูภาพพระปริตต*, หน้า ๓๑.

¹²⁰ พระอัครวงศาจารย์, *สัททนต์ปิฎก*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ภูมิพล, ๒๕๓๓), หน้า ๓๐๑.

¹²¹ ธนิต อยู่โพธิ์, *อานูภาพพระปริตต*, หน้า ๒๒

¹²² เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

¹²³ วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๑๐๑๕/๒๖๓.

¹²⁴ ปราณี สำเร็จราชย(ผู้รวบรวม), *มิลินทปัญหา เล่ม ๒*, (กรุงเทพมหานคร : ขวนพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๙๘ -

¹²⁵ วิ.ม.(ไทย) ๔/๑๓๔/๒๐๙.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

อรรถและพยัญชนะให้พรหมจรรย์นี้ตั้งมั่นยั่งยืนสืบไป ดังมีความปรากฏในพระสุตตันตปิฎก ปาสาติกสูตร ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ว่า

ธรรมทั้งหลาย เราแสดงไว้เพื่อความรู้อยิ่ง บริษัททั้งหมดนั้นแหละพึงพร้อมเพรียงกัน ประชุมสอบทานอรรถกับอรรถ พยัญชนะกับพยัญชนะแล้วพึงสังคายนา กัน ไม่พึงวิวาทกัน เพื่อให้พรหมจรรย์ (ศาสนา) นี้ตั้งอยู่ได้นาน ชื่อนั้นพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อธิเบทา ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘¹²⁶ ต่อมา หลังกจากพุทธปรินิพพานแล้ว การทำสังคายนาพระธรรมวินัย เพื่อกำจัดความเสื่อมที่จะเกิดขึ้นในศาสนา ดังคำพระปรารภนั้นได้เกิดขึ้นหลายครั้ง โดยในเบื้องต้นพระสาวกที่เป็นกำลังสำคัญในการสังคายนามีอยู่ ๔ รูปคือ พระอานนท์ เป็นผู้อยู่ใกล้ชิดพระพุทธเจ้าทรงจำพระพุทธรูปได้มาก พระอุบาลี เป็นผู้เชี่ยวชาญทางวินัย ในฐานะที่ทรงจำพระวินัยปิฎก พระโสณกุฏิกัณณะเป็นผู้เคยท่องจำบางส่วนแห่งพระสุตตันตปิฎก และพระมหากัสสปะ เป็นผู้เริ่มให้มีการสังคายนาจัดระเบียบพระพุทธรูปให้เป็นหมวดหมู่ ลักษณะการทำสังคายนาดังกล่าวเป็นการสวดธรรมเพื่อรักษาพระศาสนาตั้งกล่าวมา ส่วนการสวดพระปริตร เพื่อป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ กล่าวได้ว่ามีปรากฏในยุคแรกเช่นกัน ดังปรากฏในพระวินัยปิฎกจุลวรรค และในอังคุตตรนิกายกล่าวถึงพิธีสวดมนต์ไว้ว่า “ภิกษุรูปหนึ่งถูกงูกัดมรณภาพ และเมื่อเรื่องราวนี้ได้ทราบถึงพระศาสดาพระองค์ตรัสว่าเรื่องอันโศคร้ายนี้ไม่ควรเกิดขึ้นเลยหากว่าพระภิกษุรูปนั้นจะได้ฝึกฝนการแผ่เมตตาแก่ผู้ทั้งมวล”¹²⁷ รตนสูตร¹²⁸ ซึ่งพระพุทธรูปเจ้าทรงอนุญาตให้สวดเพื่อรักษาเมืองเวสาลีจากภัย ๓ ประการ คือ ความแห้งแล้ง ทุพภิกขภัย และโรคระบาดก็รวมเอาหลักธรรมเรื่องความเมตตา และสัจจะไว้เหมือนกันซึ่งพระสูตรนี้ ได้ยกเอาคุณพิเศษของพระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์กล่าวไว้ว่า เป็นสัจจะอันประเสริฐที่สุดทำให้นามซึ่งพรอันประเสริฐด้วยอำนาจของพระรัตนตรัยส่วนมหามังคลสูตร¹²⁹ ได้กล่าวถึงหลักธรรมสำหรับฆราวาสเพื่อการส่งเสริมวิถีชีวิตของชาวพุทธทั้งหลาย

พิธีสวดมนต์จึงค่อย ๆ มีการยอมรับขึ้นมาโดยอาศัยอยู่กับแนวคิดเรื่องการยืนยันความจริง หรือหลักสัจจะ โดยการชำระร่างกายด้วยการอาบน้ำหอมและใส่เสื้อผ้าชุดใหม่ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติในพิธีชำระร่างกายให้บริสุทธิ์เบื้องต้น เมื่อพิจารณาส่วนประกอบหลายส่วนของพิธีสวดมนต์ แสดงให้เห็นว่าการสวดมนต์มีความสำคัญดังต่อไปนี้ ๑. ศาสนา (คุณความดีของพระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์ ดังปรากฏใน รตนสูตร) ๒. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (เมตตาที่แผ่ไปทั่ว ดังปรากฏในเมตตาสูตร) และ ๓. ความเป็นผู้นำทางการเมือง (อิทธิพลของความเป็นผู้นำดังปรากฏในมหามังคลสูตร) ดังนั้นความสำคัญการสวดมนต์ที่มุ่งหมายส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองทั้งระดับ สถาบัน องค์กร และบุคคลเป็นอย่างดี ซึ่งควรจะเน้นความสำคัญของแง่มุมสามประการนี้ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการดำเนินชีวิตที่ดีงาม สืบต่อไป

๔. อานิสงส์และคุณค่าของการสวดมนต์

คำว่า “อานิสงส์” คือ ลาก สักการะ และความสรรเสริญ¹³⁰ อีกอย่างหนึ่ง คำว่า “อานิสงส์” แปลว่า ผลแห่งกุศล, สิ่งที่น่าผลมาให้, ประโยชน์, ผลดี, ความดี¹³¹ หมายถึง คุณที่ไหลออกมาจากบุญกุศลหรือความดีที่บุคคลได้กระทำ คุณค่า

¹²⁶ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๖/๒๑๙.

¹²⁷ วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๑๕/๑๔.

¹²⁸ ชุ.ช. (ไทย) ๒๕/๑๘/๑๔.

¹²⁹ ชุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๑๕๕/๓๔๘.

¹³⁰ ม. ม. (ไทย) ๑๓/๑๙๘/๑๖๒.

¹³¹ มานิต มานิตเจริญ, พจนานุกรมไทยฉบับปรับปรุงใหม่, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : อักษรพิทยา, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐๐๓.

ของการสวดมนต์ อยู่ทั้งการสำรวมกาย วาจา ซึ่งจัดเป็นศีล และจิตใจสงบแผ้วแผ่อยู่กับบทสวดจัดเป็นสมาธิ เข้าใจความหมายของบทสวด เพิ่มพูนความคิดอ่านให้แตกฉานลึกซึ้ง จัดเข้าในปัญญา รวมความว่า เมื่อสวดมนต์จะให้ศีลสมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา อย่าสวดให้ขาดทุน คือสวดแล้วเสียเวลาเปล่า ไม่ได้อะไร โดยต้องตั้งใจสวดด้วยความเคารพ ความเชื่อความเลื่อมใส นั้น จะมีผลดี พระพุทธเจ้าทรงตรัสอยู่เสมอ ๆ ในสมัยที่พระองค์ยังมีพระชนชีพอยู่ พระองค์ตรัสว่า “คนเรานั้น หากหว่านพืชด้วยเมล็ดพืชชนิดใดลงไปแล้ว เขาย่อมได้รับผล ที่เกิดขึ้นแล้วจากเมล็ดพันธุ์พืชที่หว่านไปนั้นแล้วทุกประการ จะได้ผลมาก ผลน้อย เกิดดี หรือไม่ดี ก็อยู่ที่เหตุและปัจจัย”¹³² การสวดมนต์แต่ละครั้งจึงถือว่า ผู้สวดได้รับคุณประโยชน์นานับประการ ทั้งแก่ตัวตัวเองและส่วนรวมด้วย หากสวดด้วยความตั้งใจจริง หมั่นพิจารณาเพื่อความจนเข้าใจและรู้ซึ่งถึงความหมายของบทสวดนั้น ๆ แล้วย่อมได้รับอานิสงส์มากมาย ดังนี้

๑. เป็นการสร้างศรัทธา คือ ความเชื่อมั่นในคุณของพระรัตนตรัย กล่าวถึงพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้และเปิดเผยสังขารธรรมแก่มวลมนุษย พระธรรมทำให้เราเข้าใจในสรรพสิ่งได้อย่างแท้จริง และพระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามคำสั่งสอนพระพุทธเจ้าแล้วนำคำสั่งสอนนั้นมาเผย แพร่แก่ประชาชน

๒. เป็นการสร้างปัญญา คือ การสร้างสรรค์พลังทางปัญญา เพราะการที่เราท่องบ่นจดจำหลักธรรมที่ปรากฏในพระสูตรต่าง ๆ นั้น แล้วนำไปพิจารณาเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง โดยการพิจารณาความหมายของแต่ละสูตร ซึ่งในกระบวนการดังกล่าว เป็นการพัฒนาทางด้านความคิดและสติปัญญาให้เกิดขึ้น และย่อมสามารถขจัดปัญหาอุปสรรคได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมที่สุด

๓. เป็นการไล่ความขี้เกียจ และตัดความเห็นแก่ตัว เพราะในขณะที่กำลังสวดมนต์นั้น ความเบื่อหน่าย วุ่นนอน และขี้เกียจจะหายไป กลับมีจิตใจเข้มแข็งเฝืออย่างน่าประหลาดนอกจากนี้ก็เป็น การตัดความเห็นแก่ตัวออกไปอีกด้วย เพราะในขณะที่เราสวดมนต์ อารมณ์จะจดจ่ออยู่ที่บทสวดมนต์ ไม่ทำให้คิดไปเรื่องอื่นที่เป็นเหตุให้เกิดความฟุ้งซ่าน และเป็นการกำจัดความโลภ โกรธ และความหลง

๔. จิตสงบเป็นสมาธิ คือ ในขณะที่สวด ผู้สวดต้องสำรวมใจให้แน่วแน่ ไม่หวั่นไหวคลอนแคลน มีใจจดจ่ออยู่กับบทสวดมนต์ระมัดระวังอย่าให้สวดผิดอักขระ ขณะที่สวดอยู่จิตย่อมเป็นสมาธิ และเมื่อจิตเป็นสมาธิแล้วย่อมเกิดความสงบเยือกเย็น ทำให้มีพลังในการคิดสร้างสรรค์ในสิ่งต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น

๕. ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า กล่าวคือ ในขณะที่เรากำลังสวดมนต์อยู่นั้น เราย่อมเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ และปัญญา กล่าวคือ มีกาย วาจา เป็นปกติ (ศีล) มีใจที่แน่วแน่สงบ (สมาธิ) และมีความรู้ระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้า (ปัญญา) ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการได้เฝ้าพระพุทธเจ้าด้วยการปฏิบัติบูชา คือ การสวดมนต์¹³³ ดังนั้นสรุปได้ว่า อานิสงส์และคุณค่าของการสวดมนต์มีประโยชน์แก่ตนเองและส่วนร่วมโดยเริ่มด้วยการสร้างศรัทธาอย่างเชื่อมั่นต่อพระรัตนตรัย เป็นการสร้างปัญญาโดยพิจารณาเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ขจัดความขี้เกียจ จิตเป็นสมาธิขณะที่สวด และได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าด้วยการปฏิบัติบูชาด้วยการสวดมนต์

๕. แนวคิดในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

การจะพัฒนาฝึกปรือตนตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท มีความมุ่งหมายให้ผู้ฝึกฝนพัฒนานั้น ได้รับประโยชน์สุขตั้งแต่ขั้นต้นในการลงมือปฏิบัติ กล่าวคือ เริ่มแต่การรู้จักปฏิบัติตนที่ดีต่อสภาพสิ่งแวดล้อมภายนอก ซึ่งเรียกว่าความ

¹³² แหล่งที่มา, ออนไลน์, วศิน อินทสระ, สวดมนต์เพื่ออะไร, <https://www.lardham.org> เข้าถึงวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

¹³³ นางสาวพรหมมรร โสสุวรรณ, “การศึกษาเรื่องการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย : เพื่อศึกษาพุทธศาสนิกชนวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๖๘.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

สำรวจอินทรีย์ทั้งหลาย¹³⁴ มีสำรวจตา สำรวจหู สำรวจจมูก สำรวจลิ้น สำรวจกาย และสำรวจใจ เพื่อจะได้ใช้เป็นพื้นฐานของศีล คือ เจตนางดเว้นจากความชั่วทางกาย และเจตนางดเว้นจากความชั่วทางวาจา เรียกว่าพัฒนาด้านความประพฤติ หรือพัฒนาด้านพฤติกรรมที่ดี อันเป็นช่องทางให้จิตใจพัฒนาและช่วยให้ปัญญาองกาม อย่างน้อยพึงพัฒนาพฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียน แต่เป็นพฤติกรรมที่สร้างสรรค์ เนื่องจากความต้องการนั้น เข้าไปสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ทั้งภายในและภายนอก มีดังต่อไปนี้

๑. ความต้องการทางร่างกาย หมายถึง ความต้องการปัจจัย ๔ คือ ความต้องการ ทางเศรษฐกิจ ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

๒. ความต้องการทางสังคม หมายถึง ความปรารถนาสร้างหลักฐานทางครอบครัว หลักฐานในหมู่คณะ ในชาติ และก้าวออกไปถึงความต้องการผูกพันระหว่างชาติ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันชาติ เป็นต้น

๓. ความต้องการทางจิตใจหรือทางศาสนา หมายถึง ความจำเป็นต้องมีศีล คือ การละเว้นจากความชั่ว และมีธรรม คือ การประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม อันเป็นรากฐานของกิจการทั้งปวง และต้องการให้หลักธรรมทางศาสนาเป็นเครื่องมือพัฒนาคน เพื่อควบคุมคนให้มีความประพฤติที่ดีงามแก่สังคมของตน . ความกลัวเป็นพื้นฐาน เช่น ปรากฏการณ์ธรรมชาติบางอย่างที่อธิบาย ไม่ได้ก็ให้ความสำคัญ เคารพนับถือ บูชา เช่น บขาคันไม้ ภูเขา เทพเจ้า ต่าง ๆ เป็นต้น ความต้องการรู้แจ้งเห็นจริง หมายถึง การใช้เหตุผลเพื่อเข้าใจชีวิต ความต้องการรักษาผลประโยชน์ของหมู่คณะ สังคม ให้ปลอดภัย ความต้องการเสรีภาพในการดำเนินชีวิตไม่ตกเป็นเหยื่อของสิ่งใด และความต้องการให้ผู้มีความสามารถ ทำคุณประโยชน์แก่สังคม¹³⁵ วัตถุประสงค์หลักของการพัฒนาคุณภาพชีวิต ก็เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์ จากความอยู่รอดด้วยกิเลส มาสู่ความเป็นอยู่ด้วยปัญญานี้ นอกจากเป็นหลัก และเป็นประโยชน์ในการพัฒนาดนเองแล้ว ยังทำให้เกิดความกรุณาต่อผู้อื่นด้วย คือ ทำให้เกิดความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ คิดจะช่วยเหลือ ตลอดจนช่วยให้สามารถวางตนเป็นกัลยาณมิตร สามารถคิดหาวิธีช่วยแก้ไขปัญหา วัตถุประสงค์ของการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี คือ เพื่อฝึกฝนพัฒนาคนให้รู้จักปฏิบัติต่อชีวิต หรือ ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องมีความสุข ให้รู้จักแก้ปัญหาชีวิต และหาทางออกจากความทุกข์ได้ด้วยดี โดยไม่ก่อให้เกิดโทษพิษภัยแก่ผู้อื่นและแก่สังคม ให้รู้จักแสวงหา และ เสพความสุขทางวัตถุอย่างถูกต้อง ปราศจากโทษพิษภัย ไร้การเบียดเบียน และพร้อมที่จะใช้สิ่งอำนวยความสะดวกนั้น ๆ ในทางที่เกื้อกูลแก่ ผู้อื่นและสังคม และให้พร้อมและมีความสามารถ บางอย่างในการที่จะเอื้ออำนวยความสุขแก่ผู้อื่น และแผ่ขยายความสุขออกไปในสังคม¹³⁶ ทั้งนี้วัตถุประสงค์แท้จริง ก็คือ เพื่อให้พึ่งตนเองได้ โดยไม่ต้องขึ้นต่อวัตถุภายนอกทุกประการ จะพึงวัตถุภายนอกในกรณีที่เป็นต่อสุขภาพ อนามัย ความจำเป็นด้านปัจจัย ๔ มีเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่ อาศัยและยารักษาโรค

๖. การนำอานิสงส์การสวดมนต์ไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ผู้ศึกษาจึงได้เสนอแนวทางของการนำอานิสงส์ของการมีสมาธิจากการสวดมนต์เพื่อไปใช้ในส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิต ๒ ด้านคือ ๑) ด้านพัฒนาร่างกาย ๒) ด้านพัฒนาจิตใจ และนำแนวทางมาปรับใช้สำหรับบรรพชิต และด้านคฤหัสถ์ ดังต่อไปนี้

¹³⁴ ม.อ.(ไทย) ๑๔/๔๕๓ - ๔๖๓/๕๐๔ - ๕๑๐

¹³⁵ พระมหาสมชาย เกิดแก้ว, “พระพุทธศาสนาในสังคมที่เปลี่ยนแปลง : ศึกษาเปรียบเทียบการตักบาตรของพุทธศาสนิกชนในเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร และอำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๗), หน้า ๓๐- ๓๕.

¹³⁶ พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตโต), ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก หมวดศึกษาศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๑.

๖.๑ บรรพชิต¹³⁷ แปลว่า นักบวชในพระพุทธศาสนา ผู้ละเว้นจากการทำความชั่วทางกาย วาจา และใจ ทำให้ไม่มีเวรและบาปกรรมกับใคร ผลของการปฏิบัติมาเป็นแนวทางใช้ในการพัฒนา ๒ ด้าน คือ ทางด้านร่างกาย และทางด้านจิตใจ และนำมาใช้ในด้านการศึกษาพระธรรม การศึกษาเล่าเรียนหลักธรรมคำสอนของพระสงฆ์ ถือเป็นภารกิจสำคัญอย่างยิ่ง การศึกษาตามหลักพุทธศาสนา การศึกษาของพระสงฆ์¹³⁸ คือ ๑) คันถุระ ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนพระสูตรตันตปิฎกหรือพระไตรปิฎกให้รู้เข้าใจพระพุทธรวจนะ จนจำได้สามารถบอกกล่าวหรือแนะนำสั่งสอนคนอื่นได้ แล้วนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ และสรุปหาความจริงอื่น ๆ ที่มีอยู่ในจักวาลนี้ เพื่อทำให้เกิดปัญญาความรู้รอบตัวไปในสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในจักวาลนี้ และ๒) วิปัสสนาธุระ คือ การเริ่มต้นด้วยการพิจารณาการเกิด แก่ เจ็บ ตายของอัตภาพ จนสามารถยังวิปัสสนาหรือปัญญาให้เกิดขึ้น แล้วทำการติดต่อกันไป จนสามารถถือเอาหรือบรรลุพระอรหัตผล จนกลายเป็นผู้ยินดีในเสนาสนะอันสงัด

๑) ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ **ก. มีความพอใจในการศึกษา** ในการศึกษาสิ่งแรก หัวใจของผู้ศึกษาต้องรักการศึกษามากที่สุดหัวใจ จึงจะศึกษาให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีความรักหรือความพอใจจะเป็นพลังผลักดันให้ผ่านอุปสรรคต่าง ๆ ได้และไม่รู้สึกท้อแท้และหมดหวัง หากไม่พอใจในการศึกษา พร้อมทั้งมีความทุกข์ในขณะที่ที่ศึกษา การศึกษาก็ไม่ประสบผลสำเร็จ การทุ่มเทในการศึกษานับว่าเป็นจุดเริ่มต้นด้วยความรักความพอใจ การศึกษาจะเกิดความสำเร็จ เพราะมุ่งมั่นศึกษาให้สำเร็จ¹³⁹ ความพอใจในการศึกษานำมาซึ่งความขยัน เป็นความจริงที่ว่าคนไม่รักการศึกษาก็ไม่ขยันขยันซึ่งก็จะศึกษาเล่าเรียน และรู้สึกเบื่อหน่ายงานที่ไม่เห็นประโยชน์จากการศึกษา แต่เมื่อมีจิตที่เป็นสมาธิจะเกิดความพอใจ ความรัก มีความสนใจ ให้ตั้งอยู่กับการเรียน โดยไม่ย่อท้อ โดยให้มีสมาธิตั้งมั่น มีความศรัทธาในการที่จะทำสิ่งนั้นให้สำเร็จลุล่วง ถือว่าสมาธิเป็นกำลัง เป็นแรงผลักดันให้เกิดความสำเร็จในการศึกษาได้ **ข. มีความคิดจดจ่อในการศึกษา** ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อ ฝ่าคิดเรื่องนั้นใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรืองานอย่างใดอย่างหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่น ๆ ใครพูดอะไรเรื่องอื่น ๆ ไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องนั้นงานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันที บางทีจัดทำเรื่องนั้นงานนั้น ขลุ่ยจนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืน ไม่เอาใจใส่ร่างกายแต่งเนื้อแต่งตัว อะไรระเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ ๆ บางทีก็ไม่ว่างทำงานลืมวันลืมคืน ลืมกินลืมนอน ความมีใจจดจ่อฝักใฝ่เช่นนี้ ย่อมนำไปสู่สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่ แนบสนิทในกิจที่ทำ มีกำลังมากเฉพาะกิจนั้น เรียกว่าเป็นจิตตสมาธิ พร้อมนั้นก็เกิดปธานสังขาร คือความเพียรสร้างสรรค์ร่วมสนับสนุนไปด้วย¹⁴⁰ เมื่อมีความรักความพอใจในการศึกษาแล้วต้องมีความมีใจฝักใฝ่หรือมีจิตตะในการศึกษาด้วยเพราะจะเป็นตัวเสริมให้เกิดความสำเร็จ สมาธิจากการฝึกสวดมนต์ ย่อมส่งผลให้จิตมีความจดจ่อและมีกำลังเฉพาะกิจนั้น ๆ เรียกว่าเป็นจิตตสมาธิ เพื่อสร้างความเพียรสนับสนุนในการที่จะศึกษาเล่าเรียน ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ **ค. มีสมาธิในการศึกษา** สมาธิ แปลว่า ความตั้งมั่นของจิต หรือภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนด คำจำกัดความของสมาธิที่พบเสมอ คือ “จิตตสกุคคตา” หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “เอกัคคตา” ซึ่งแปลว่า ภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง คือ การที่จิตกำหนดแน่วแน่อยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่ฟุ้งซ่านหรือไม่ส่ายไป ท่านพระพุทธโฆสจารย์ได้ให้ความหมายของสมาธิไว้ว่า การที่กุศลจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง หรือการมีอารมณ์อันเดียวแห่งจิตที่เป็นกุศล เรียกว่า สมาธิ หรือกุศลจิตเอกัคคตา ชื่อว่า สมาธิ¹⁴¹ เมื่อมีสมาธิให้มากแล้ว สมาธิจะเกิดขึ้น มีความตั้งมั่น มีความบริสุทธิ์ควรแก่การใช้งาน เหมาะแก่การนำมาใช้ได้ดีที่สุด พร้อมทั้งจะใช้ให้เกิดความรู้ เช่น การอ่าน การเขียน การคิด เป็นต้น สมาธิ จึงถือว่ามีความสำคัญต่อการศึกษาด้าน **ง. มีปัญญาในการศึกษา** ปัญญา คือ

¹³⁷ พจนานุกรม ,ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๖) , หน้า ๖๐๖.

¹³⁸ พระเทวินทร์ เทวินโท, แก่นพุทธจริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : นงลักษณ์ ครุฑแก้วพิมพ์, ๒๕๕๙), หน้า ๑๒.

¹³⁹ พระมหาบุญมี มาลาวชิโร, ครองตนครองคนครองงาน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดีเอ็มจี, ๒๕๕๘), หน้า ๑๐๐.

¹⁴⁰ อ่างแล้ว, หน้า ๗๗.

¹⁴¹ วิสุทธิมรรค. ๑/๒.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ความรู้ที่เกิดจากการสวดรับฟัง รวมถึงการศึกษาเล่าเรียน หรือถ่ายทอดกันมาจากผู้อื่น เช่นการสื่อสาร สิ่งตีพิมพ์ โทรทัศน์ ตำราทางวิชาการต่าง ๆ และข่าวสารข้อมูลทั้งหลาย เป็นต้น พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่การศึกษา สำหรับชีวิตมนุษย์ ถือว่าชีวิตที่ดีต้องเป็นชีวิตแห่งการศึกษา ตามที่กล่าวมาแล้วและมีจุดหมายอยู่ที่เรื่องปัญญา ความรู้ ครั้นได้ศึกษาเรียนรู้ ผิดฝน ก็เจริญงอกงาม พัฒนาขึ้นทั้งด้านพฤติกรรม และจิตใจ แล้วเกิดความรู้ ความเข้าใจ ก็นำมา พัฒนาพฤติกรรม จิตใจของตนเอง ให้รู้จักวางท่าที ทำได้ ทำเป็น ในการปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับตน หรือตน เข้าไปสัมพันธ์อย่างถูกต้องจนเกิดผลดี ปัญญาเกิดได้หลายประการแต่เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วเพียง ๓ ประการ คือ ๑. สุข ตมยปัญญา หมายถึง ปัญญาที่เกิดจากการศึกษาเล่าเรียน ๒. จินตามยปัญญา หมายถึง ปัญญาที่เกิดจากการคิด และ๓. ภาวนามยปัญญา หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรง¹⁴² เมื่อสวดมนต์จนเกิดเป็นสมาธิย่อมส่งผลต่อจิตใจคือ มีความพอใจ มีความคิดจดจ่อ มีสมาธิในด้านการศึกษา ย่อมทำให้การศึกษานั้นมีความสำเร็จ มีความสมบูรณ์ และมีความรู้ เพิ่มขึ้น ดังนั้นย่อมทำให้เกิดสติปัญญา และมีความรอบรู้ มีความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง ย่อมมีผลต่อผู้ปฏิบัติ เพื่อจะได้ พัฒนาให้สูงยิ่งขึ้นไป

๒) ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านร่างกาย

ก.มีความอดทนในการศึกษา ความอดทน หมายถึง การมีความอดทนและการมีความอดกลั้น¹⁴³ ไม่ว่าจะถูก กระทบกระทั่งด้วยสิ่งอันเป็นที่พึงปรารถนา หรือไม่พึงปรารถนาก็ตาม มีความมั่นคงหนักแน่น เช่น อดทนต่อการศึกษา อดทนต่อความยากลำบากในการศึกษา งานทุกชิ้นในโลกไม่ว่าจะเป็นงานเล็กงานใหญ่ ที่สำเร็จขึ้นมาได้นอกจากจะอาศัย ความอดทนเป็นตัวนำแล้ว ล้วนต้องอาศัยคุณธรรมอันหนึ่งเป็นพื้นฐานจึงสำเร็จได้ คุณธรรมอันนั้นคือ **ขันติ ข.มีระเบียบ วินัยในการศึกษา** การมีระเบียบวินัย คือ การฝึก กาย วาจา ให้อยู่ในระเบียบแบบแผนที่ดี เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของหมู่ คณะเป็นไปโดยความเรียบร้อยเสมอกัน เพราะพระสงฆ์จะต้องมีระเบียบวินัยเป็นเครื่องควบคุม หากขาดสิ่งควบคุมคือ ด้ายร้อยเสี้ยวแล้วดอกไม้อีกจะกระจายไม่เป็นระเบียบงดงาม เพราะฉะนั้นวินัยจึงมีความสำคัญสร้างความเป็นระเบียบให้แก่ พระสงฆ์ ส่วนคำว่า วินัย นั้น หมายถึงระเบียบหรือกฎเกณฑ์ ซึ่งมนุษย์ตั้งขึ้นตามความมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น วินัยที่พระศาสดาบัญญัติขึ้น เพื่อควบคุมในหมู่คณะ¹⁴⁴ ดังนั้นการมีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน หมายถึง การที่ พระสงฆ์ควบคุมตนเอง ประพฤติปฏิบัติตนอย่างมีระเบียบแบบแผน มีเหตุผลและเป้าหมายในการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถพัฒนาตนเอง จัดตารางเวลาไว้สำหรับศึกษาเล่าเรียนอย่างสม่ำเสมอทุกเวลา **ค.มีความขยันหมั่นเพียรในการศึกษา** วิริยะ ความเพียร ได้แก่ ความอาจหาญ แกล้วกล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและ ความยากลำบาก เมื่อคนรู้สิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้ว แม้ได้ยิวว่าจุดหมายนั้นจะบรรลุถึง ได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลายาวนานเท่านี้ปีเท่านี้เดือน เขาก็ไม่ท้อถอย กลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่เขาจะ เขาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ¹⁴⁵ วิริยะ คือ ความมุ่งมั่นทุ่มเท เป็นความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจ ที่จะเรียนรู้และทำให้เข้าถึง แก่นแท้ของสิ่งนั้นเรื่องนั้น ถ้าหากกระทำก็จะทำงานเชี่ยวชาญจนเป็นผู้รู้ ถ้าหากศึกษาก็จะศึกษาให้รู้จนถึงรากเหง้าของ เรื่องราวนั้นๆ ความสำเร็จในการศึกษาต้องมีความขยันหมั่นเพียรประกอบด้วยจึงจะประสบความสำเร็จ และบรรลุ จุดมุ่งหมายตามความประสงค์ได้ ถ้ามีแต่ความพอใจ ความอดทน แต่ไม่มีวิริยะ คือ ความเพียรพยายาม ความสำเร็จจะ เกิดขึ้นไม่ได้

¹⁴² ดนัย ไชโยธา, พจนานุกรมพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นตริงเฮ้าส์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๕.

¹⁴³ อุดม เขยแก้ว, กนิษฐา แป้นสุวรรณ, พระธรรม (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๓๗), หน้า ๘๕.

¹⁴⁴ พุทธทาสภิกขุ, โอวาทคำสอนสำหรับพระภิกษุผู้บวชใหม่, (กรุงเทพมหานคร : จัดพิมพ์โดยธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑๐.

¹⁴⁵ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), สัมมาสมาธิและสมาธิแบบพุทธ (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ธรรมสภา, ๒๕๔๙), หน้า ๔๕.

๖.๒ คฤหัสถ์ คือ ผู้ครองเรือน¹⁴⁶ หรือผู้มีเรือนนั้นมีหลายเพศ ที่อาศัยอยู่รวมกันที่จัดอยู่ในกลุ่มของคฤหัสถ์ มีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ทั้งเพศชายและเพศหญิง สามารถแบ่งคฤหัสถ์ได้หลายประเภทตามสถานะและพฤติกรรมที่เป็นอยู่ เป็นการง่ายแก่ผู้ที่มุ่งหวังในการพบปะและสนทนาด้วย เป็นต้น ผู้ศึกษาได้ขอเสนอเกี่ยวกับสมาธิหลังจากการสวดมนต์ที่จะนำมาใช้ในด้านที่จะไปประกอบอาชีพ เมื่อปฏิบัติสมาธิแล้วผลโดยรวมคือ ในส่วน ๒ ส่วน คือ ส่วนของจิตใจ และส่วนของร่างกาย ตามลำดับดังต่อไปนี้

๑) ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ ก.มีความรักในการประกอบอาชีพ ความรักในการทำงาน หมายถึง ความพอใจและรักใคร่ที่จะทำงาน เมื่อทำงานอะไร เป็นเกษตรกร พ่อค้า ข้าราชการ หรือลูกจ้างทั่วไป มีความพอใจในงานที่กำลังกระทำอยู่ และทำงานนั้นด้วยความเต็มใจสุดกำลังความสามารถของตน ไม่บิดพลิ้วละทิ้งงาน ความสำเร็จของงานที่ออกมา ถ้าเป็นเกษตรกร ชาวไร่ ชาวนา ก็จะเป็นพืชผักและข้าว ถ้าเป็นข้าราชการ หรือลูกจ้าง ก็จะได้ค่าตอบแทนเป็นเงินเดือน ความรักงานจะเกิดความทุ่มเท เป็นความจริงที่ว่าคนไม่รักงานที่ทำก็ไม่ขยันขันแข็งที่จะทำงาน เพราะรู้สึกเบื่อหน่ายในการทำงานไม่เห็นประโยชน์จากการงานที่ทำ แต่ความรักงานจะทำให้ผู้ทำงานเกิดความขยันหมั่นเพียร ซึ่งเป็นพลังในการทำงานให้สำเร็จ **ข.มีสมาธิในการประกอบอาชีพ** การทำงานทุกอย่างจะสำเร็จได้ก็โดยอาศัยสมาธิ การมีสมาธิ หมายถึง ความตั้งใจแน่วแน่มั่นคง และอุทิศพลังงานทั้งหมดให้แก่งาน ไม่ว่าจะเป็พลังงานทางกาย พลังงานทางสมองและพลังงานทางอารมณ์จิตใจที่อ่อนแอไม่มั่นคง จะทำให้งานเสีย ดังนั้น ผู้นำที่ดีควรสร้างบรรยากาศในการทำงานอย่างมีสมาธิ และควรพัฒนาวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วม โดยให้พนักงานทุกคนมีส่วนร่วมในการเสนอแนะ วิธีทำงานอย่างสร้างสรรค์ และอย่างมีสมาธิ ความจริงการกระตุ้นให้เกิดสมาธิ จะต้องอาศัยการกระตุ้นด้านอื่น ๆ พร้อมกัน สมาธิจะเกิดขึ้นมาได้โดยอาศัยการปฏิบัติงานด้วยความรัก ความเมตตา ความเชื่อมั่น ความพร้อมในการปฏิบัติตามระเบียบที่ตีงามการรู้จักเสียสละ และการมีสติปัญญาเป็นพื้นฐาน **ค.มีปัญญาในการประกอบอาชีพ** การพัฒนาปัญญาจำเป็นต้องกระตุ้นผู้ทำงานต้องรู้วิธีพัฒนาปัญญา การพัฒนาปัญญาอาจจะเป็นการเรียนทั้งในระบบ และ นอก ระบบ และรู้จักสังเกต และเลียนแบบตัวอย่างที่ดี นอกจากนี้ การพัฒนาปัญญาตามแนวพระพุทธศาสนาสามารถดำเนินการต่อไปโดยให้รู้จักคิดอย่างเป็นระบบ และการคบคนดี และสิ่งแวดล้อมที่ดี รวมทั้งการต่อยอดด้วยการปฏิบัติอย่างมีสติ ซึ่งในระดับนี้ถือว่าเป็นระดับของการรู้จักหลักสมาธิมาพัฒนาเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมการมีปัญญาจะทำให้คนมีความมั่นใจในสิ่งที่ทำอย่างเต็มที่ **ง.มีจิตใจมั่นคงในการประกอบอาชีพ** ความมีจิตใจมั่นคง หมายถึง การกระทำทุกอย่างด้วยความตั้งใจสม่ำเสมอเป็นระยะเวลานาน โดยไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคทั้งปวง ความอดกลั้น คือ การรู้จักข่มใจในเวลาที่จะเผชิญกับเหตุการณ์ที่แยหวนทุกรูปแบบ อันจะทำให้ไม่เกิดความเสียหาย หรือถลาลึกลงไปในความชั่วร้าย หรือความทุจริตทั้งปวง ความเข้มแข็ง ความบึกบึน ความหนักแน่นของจิตใจที่สามารถยืนหยัดต่อสู้อการกระทบกระทั่งของสภาพการณ์และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยไม่แสดงอาการหวั่นไหวใด ๆ

๒) ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านร่างกาย ก.มีความไม่ประมาทในการประกอบอาชีพ ความไม่ประมาทในการทำงาน ความไม่ประมาทถือว่าเป็นหลักธรรมหนึ่งเดียวที่พุทธปรัชญาเถรวาทได้เน้นย้ำอยู่ตลอดเวลาซึ่งจะสังเกตเห็นได้จากการที่พุทธปรัชญาเถรวาทนั้นได้ให้ความสำคัญว่าในบรรดาหลักธรรมหรือทรรศนะทางพุทธศาสนาทั้งหมดที่ได้แสดงไปนั้นต่างถึงการรวมลงในหลักธรรมอันเดียวก็คือ ความไม่ประมาท เพราะความไม่ประมาทนั้นเป็นดุจรอยเท้าช้างที่เป็นที่รวมลงของรอยเท้าของสัตว์ทุกชนิดในโลก พุทธปรัชญาเถรวาทนั้นถือว่า ความไม่ประมาทเป็นหนทางของความดี ประโยชน์ทุกอย่างที่มนุษย์พึงปรารถนาที่จะได้ด้วยความไม่ประมาทนี้เท่านั้น **ข.มีความขยันและอดทนในการประกอบอาชีพ** ความท้อแท้ ท้อถอย เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่คนทำงานต้องเจออย่างงานไหนเราทุ่มเทมากเท่าไร ความท้อแท้ยิ่งตามมามาก ๆ เป็นของคู่กัน งานยิ่งมากก็มีอุปสรรคปัญหา มาก ความท้อแท้ยิ่งเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ หลายคนเริ่มต้นดีตั้งใจที่จะทำสิ่งนั้นสิ่งนี้อย่างเต็มที่ แต่พอไปสักพักก็รู้สึกตัวเองไม่ไหว ก็หมดหวังท้อแท้ เช่น บางคนมาเริ่มทำงานใหม่ ๆ ตั้งอกตั้งใจ

¹⁴⁶ พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๓๑.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ที่จะทำงานอย่างเต็มที่พอทำไปสักพักรู้สึกเหนื่อย งานที่ทำก็มองว่าจะเสร็จหรือก้าวน้ำอะไร เพื่อนร่วมงานก็มีปัญหา เยอะ เป็นต้น **ค.มีความสามารถในการประกอบอาชีพ** คนเรายังทำงานยังมีความสามารถขึ้น บางคนทำงานได้มาก มีผลงานมาก ทั้งนี้เพราะมีความสามารถ มีความคิด ทำงานเป็น แม้ใช้เวลาน้อยแต่ได้งานมาก ถ้าขยันใช้เวลามากก็จะได้ ผลงานมากกว่าคนทำงานอื่นที่สามารถน้อย ความคิดไม่ค่อยดี ทำงานไม่ค่อยเป็นหลายเท่าที่เดียว งานที่ดีบางครั้งต้อง สร้างนาน จะเห็นว่าคนที่ประสบความสำเร็จส่วนใหญ่ ไม่ได้ทำงานแค่วันสองวัน แต่เขาสั่งสมประสบการณ์มาก ทำงาน มาก ลองผิดลองถูกมามาก จึงสามารถผลิตผลงานที่ดีเลิศได้ ดังนั้นสิ่งที่ทำบ่อย ๆ จะเกิดความชำนาญ และกลายเป็น ผู้เชี่ยวชาญไปในที่สุด หากทำงานอะไรก็จงทำงานด้วยตัวเอง เพราะวันข้างหน้าเราจะได้มีประสบการณ์สั่งสมในตัว หาก เราไม่เริ่มตั้งแต่วันนี้ วันข้างหน้าเราก็คงเป็นคนเดิมอยู่นั่นเอง **ง.มีเป้าหมายในการประกอบอาชีพ** การทำงานที่ไม่มี เป้าหมายที่แน่นอน จะทำให้เกิดความโลเล หนัใจ และท้อแท้ได้ง่าย เพราะตัวเองยังไม่รู้ว่าจะทำอะไร ทำไปเพื่ออะไร เหมือนคนที่ไม่รู้ว่าจะเดินทางไปไหน ก็เดินไปเรื่อย ๆ พอสักพักก็อยากกลับบ้าน เจอทางเลี้ยวก็เลี้ยวไปเรื่อย ๆ ไม่มี เป้าหมายการที่ขาดเป้าหมายชัดเจนนั้นทำให้พลังงานลดลง เหมือนน้ำที่ไหลกระเซ็นไปคนทิศละทางไม่มีพลังจิตใจเราก็คง แยกกระจายไปโน้นบ้างไปนี้บ้าง ไม่จับอยู่เป้าหมายอันใดอันหนึ่ง ในที่สุดก็จะเป็นความสำเร็จอะไรสักอย่าง แต่หากเรามี เป้าหมายชัดเจน เราจะทำงานอย่างมั่นใจ และมีพลังในการทำงานมาก

๗. บทสรุป

การสวดมนต์เป็นการสวดขยายพุทธวจนะ เมื่อสวดไปตามลำดับมีจิตใจที่มั่นคงและแน่วแน่ โดยมีความเชื่อในพระ พุทธคุณ พระธรรมคุณ และพระสงฆ์คุณ การสวดมนต์มีความสำคัญ ๓ ประการ ๑. ศาสนา คือ คุณความดีของพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ๒. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล คือ มีความเมตตาต่อกัน และ ๓. ความเป็นผู้นำทางธรรม คือ มีความมุ่งมั่นในการตัดสินใจ ความสำคัญการสวดมนต์ที่มุ่งหมายส่งเสริมความเจริญให้บุคคลได้ปฏิบัติบูชาพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เพราะมีอาณิสย์ของการสวด ได้แก่ ทำให้มีสมาธิมั่นคง จนสามารถนำมาปรับใช้ในการ พัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทั้งนี้บุคคลสามารถนำอาณิสย์ของการสวดมนต์มาใช้ ได้แก่ ๑.บรรพชิต สามารถนำไปปรับใช้ในการศึกษาพระธรรม และ ๒.คฤหัสถ์ สามารถนำไปปรับใช้ในการประกอบอาชีพ

เอกสารอ้างอิง

ก ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____.พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย,

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

ชวน เพชรแก้ว. การศึกษาวรรณคดีไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ ๒๕๒๐.

दनัย ไซโยธา.พจนานุกรมพุทธศาสน์. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นตริงเฮ้าส์, ๒๕๔๓.

ปราณี สำเร็จราชย์(สุวรรณวรม). มลทินปัญหา เล่ม ๒. กรุงเทพมหานคร : ชวนพิมพ์, ๒๕๓๕.

ธนิต อยู่โพธิ์. อานุกรณพระปริตต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

พจนานุกรม. ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๒. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๖.

พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. มหัทศจรยทางจิต. กรุงเทพมหานคร : เสริมวิทยบรรณาคาร, ๒๕๐๗.

_____.มนตคาถาและการทำจิตให้สงบ. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ

นางทองใบ นิยมล ๕ มีนาคม ๒๕๑๒. กรุงเทพมหานคร : อาทรการพิมพ์, ๒๕๑๒.

พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

_____ .**สัมมาสมาธิและสมาธิแบบพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ธรรมสภา ,๒๕๔๙.

_____ .**ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก หมวดศึกษาศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๓.

พระอัครวงศาจารย์. **สัททนต์ปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ภูมิพล, ๒๕๓๓.

พระเทวินทร์ เทวินโท. **แก่นพุทธจริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : นงลักษณ์ ครุฑแก้วพิมพ์, ๒๕๔๙.

พระมหาบุญมี มาลาวิชโร. **ครองตนครองคนครองงาน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดีเอ็มจี ,๒๕๔๘.

พระมหาสมปอง ปมุทิโต. **คัมภีร์อภิธานวรรณนา**. กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๒.

พุทธทาสภิกขุ. **โอวาทคำสอนสำหรับพระภิกษุผู้บวชใหม่**. กรุงเทพมหานคร : จัดพิมพ์โดยธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๙.

มานิต มานิตเจริญ. **พจนานุกรมไทยฉบับปรับปรุงใหม่**. พิมพ์ครั้งที่๑๕. กรุงเทพมหานคร : อักษรพิทยา, ๒๕๓๘.

ศ.เสฐียร พันธังษี. **ศาสนาโบราณ**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

_____ .**ศาสนาเปรียบเทียบ พิมพ์ครั้งที่ ๗**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔

อดิศักดิ์ ทองบุญ. **ปรัชญาอินเดีย**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

อภิชัย โพธิประสิทธิ์ศาสตร์. **พระพุทธศาสนายาน**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๗.

อุทัย หิรัญโต. **สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา มานุษยวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖.

อุดม เขยแก้ว, กนิษฐา แป้นสุวรรณ. **พระธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๓๗.

(๒) วิทยานิพนธ์

พระมหาสมชาย เกิดแก้ว. “พระพุทธศาสนาในสังคมที่เปลี่ยนแปลง : ศึกษาเปรียบเทียบการดักบาตรของพุทธศาสนิกชนในเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร และอำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี” **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต**.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๗.

นางสาวพราหม์มรร โสสุวรรณ. “การศึกษาเรื่องการสวดมนต์ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย : เพื่อศึกษาพุทธศาสนิกชนวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก” . **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

(๓) อังกฤษ

Dowson John, *Classical Dictionary of Hindu Mythology and Religion, Geography. History and Literature*. (Cambridge : Loutiedge and Kegan Pual, ๑๙๙๕.

Williams M.Monier. *A Dictionary English and Sanskit*. (New Delhi : Motital Banarasidass, ๑๙๙๕.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

แหล่งที่มา. ออนไลน์. วคิน อินทสระ, **สวดมนต์เพื่ออะไร**. <https://www.lamdham.org> วันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

ครอบครัวรักษาศีล ๕ : รูปแบบและการเสริมสร้างวัฒนธรรมการดำรงชีวิต ของครอบครัวไทยในจังหวัดอุบลราชธานี

Five Precepts – Observing Family : A model And Promotion Of Thai Family’s Living In Ubonratchathani

นายพลศักดิ์ หอมสมบัติ, พระครูธรรมศรีวัฒน์ สิริวิมลทิน ผศ.ดร.,
พระครูศรีปริยัติยาภิวัฒน์ ผศ.ดร. ,พระครูโกศลวิহারคุณ ดร.,ดร.ธสิทธิ์ ฉัตรสุวรรณ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) ศึกษาแนวคิดเรื่องเบญจศีลที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) ศึกษาครอบครัวรักษาศีล ๕: รูปแบบและการเสริมสร้างวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของครอบครัวไทย และ ๓) ศึกษาครอบครัวรักษาศีล ๕: รูปแบบและการเสริมสร้างวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของครอบครัวในจังหวัดอุบลราชธานี ใช้รูปแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสนทนากลุ่ม การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์ความเห็นเจ้าอาวาส ผู้อำนวยการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน และครอบครัวพุทธศาสนิกชน จำนวน ๒๕ รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า

หลักเบญจศีล คือ การรักษากายและวาจาให้มีความเป็นปกติมี ๕ อย่าง คือ ๑) การห้ามฆ่าสัตว์ ๒) ห้ามลักทรัพย์ ๓) การห้ามประพฤติผิดในกาม ๔) การห้ามพูดปด และ ๕) การห้ามดื่มสุราและเมรัย โดยมีหลักธรรมที่ส่งเสริมการรักษาศีลจำนวน ๕ อย่าง คือ ๑) หลักเบญจธรรม ๒) หลักวิริย ๓) หลักขันติโสรัจจะ ๔) หลักสติสัมปชัญญะ และ ๕) หลักปัญญา การรักษาศีลเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ส่วนการไม่รักษาศีลเป็นโทษต่อตนเองและสังคม

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ : ชาวประชาเป็นสุขมีหน่วยงานขับเคลื่อนของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ มี ๓ หน่วยงาน คือ ๑) วัด/พระสงฆ์ ๒) บ้าน/ชุมชน และ ๓) สถานศึกษา/ หน่วยงานอื่นๆ มีวัตถุประสงค์คือทำให้พุทธศาสนิกชนตระหนักถึงคุณสมบัติ และความสำคัญและหน้าที่ความเป็นพุทธศาสนิกชนตลอดจนประโยชน์ของการรักษาศีล ๕

รูปแบบและกิจกรรมเสริมสร้างการรักษาศีล ๕ ของครอบครัวในจังหวัดอุบลราชธานีมี ๓ อย่างคือ ๑) การให้ทาน ๒) การฟังธรรม และ ๓) การปฏิบัติธรรม ส่วนรูปแบบการดำเนินชีวิตตามหลักของศีล ๕ มี ๓ อย่าง คือ ๑) การมีศรัทธา ๒) ความเป็นกัลยาณมิตร และ ๓) ความมีปัญญา โดยการรักษาศีลมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงการดำเนินชีวิต

คำสำคัญ : ครอบครัวไทย, ศีล ๕,

Abstract

The objectives of this research include 3 aspects: ๑) To study the attitude of the Five Precepts appeared in Theravada Buddhism; ๒) To study the five precepts observation families : a model and cultural

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

reinforcement of the Thai family's life; ๓) To study the five precepts observation family: a model and cultural reinforcement of family's life in Ubon Ratchathani province. This research is a qualitative research through focused group discussion, observation and interview among the abbot, school director, community leaders and the Buddhists' families with the total number of ๒๕ targeted people.

The result of this research has been found that:

The Five Precepts Principle means the regular bodily and verbal observation in ๕ ways: ๑) to abstain from all being killing; ๒) to abstain from stealing what is not given; ๓) to abstain from sexual misconduct; ๔) to abstain from false speech; and ๕) to abstain from intoxicants causing heedlessness; whereas there are ๕ Dhamma codes that cultivate the five precepts observation: ๑) the Five virtues; ๒) the Three Abstinence; ๓) forbearance and modesty; ๔) mindfulness and clear comprehension; and ๕) wisdom. The precept observation is beneficial to both oneself and society while the precept violation is harmful to them.

In the Project of Five Precepts Observation Village: For People's Happiness, there are ๓ sectors organizing the project including: ๑) monastery/monk; ๒) village/community; and ๓) school/other agencies. The objective of this project is to cultivate the Buddhists' awareness on quality, importance, and duty of being Buddhists and the benefits of five precepts observation. Models and activities reinforcing the five precepts observation among families in Ubon Ratchathani province include ๓ aspects: ๑) donation; ๒) Dhamma audience; and ๓) meditation practice; whereas the model of living life following the five precepts principle includes ๓ codes: ๑) faith; ๒) true-hearted friends; and ๓) wisdom. The objective of the precept observation is to reinforce community's strength and steady living life.

Keywords : Thai Family's, Five Precepts

๑.ความนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นมาแล้วกว่า ๒๕๐๐ ปี นับตั้งแต่ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ และได้ประกาศพุทธธรรมซึ่งเป็นคำสอนที่เป็นบรมสังฆะหรือความจริงอันประเสริฐที่เกี่ยวกับโลกและชีวิต ที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบ และนำมาสั่งสอนเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขของมวลมนุษยชาติ^๑ ดังนั้น หลักคำสอนในทางพุทธศาสนาจึงมี ๒ ระดับ คือ ระดับสังฆธรรม และระดับจริยธรรม ในบรรดาคำสอนที่เป็นโลกุตตระ (สังฆธรรม) และใน ระดับโลกียะ (จริยธรรม) ซึ่งคำสอนในระดับโลกุตตระ เป็นคำสอนก็เพื่อมุ่งความหลุดพ้นหมดจากกิเลสเป็นคำสอนในระดับที่สูงกล่าวคือ นิพพาน ส่วนคำสอนระดับโลกียะ เป็นคำสอนต่างๆ ไปเพื่อให้ผู้ปฏิบัติดำรงชีวิตอย่างเป็นสุขในชาติปัจจุบัน และชาติอื่นต่อไป เป็นคำสอนสำหรับผู้ที่ยังต้องการความเจริญและความสุขในสังสารวัฏ

อย่างไรก็ตามในพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนในส่วนที่เป็นจริยธรรมเหมาะต่อการดำรงชีวิต เช่น ทาน ศีล สวรรค์^๒ เป็นต้น การที่มนุษย์ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏซึ่งยังเป็นความสุขในระดับของโลกียะนั้น จึงจำเป็น

^๑ มั่นเกียรติ โกศลนริวัตติงษ์, **ทฤษฎีและเทคนิคในการให้คำปรึกษาพุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑,(กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๑), หน้า ๒๘-๒๙.

^๒ นฤมล มารคแมน, **มนุษย์และความเป็นจริงของชีวิตในทัศนะของพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒,(กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๑.

อย่างยิ่งที่ต้องนำหลักธรรม ที่เรียกว่า ศีล ๕ มาดำรงชีวิตของมนุษย์ซึ่งถือว่าเป็นหลักธรรมที่พระพุทธศาสนาได้เล็งเห็นคุณค่าของสังคมที่จะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขสามารถพัฒนาพฤติกรรม ด้านกาย จิตใจ และสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปัจจุบันนี้บุคลิกภาพด้านพฤติกรรมมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมเป็นอย่างมาก บุคลิกภาพ เป็นลักษณะที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ละคนหรือจะเรียกว่า เป็นแบบแผนความประพฤติ ของตนเองที่แสดงออกมาจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันบางส่วน นอกจากนี้บุคลิกภาพ อันเกิดจากการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล ที่จะสามารถปรับตัว และการแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบกับสิ่งแวดล้อมของแต่ละบุคคล^๑

หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาสามารถอำนวยการช่วยเกื้อหนุนให้แก่มนุษย์ให้สูงขึ้นและช่วยให้โลกเกิดสันติภาพ ผลการวิจัยพบว่าพระพุทธองค์ทรงประทานหลักธรรม อันมีคุณค่าเป็นนิรันดรไว้เป็นมรดกโลก เป็นเครื่องคุ้มครองโลกเกิดผลเป็นประโยชน์แก่ชีวิตและสังคมโลก เป็นเสมือนลูกตุ้มถ่วงโลกไว้ ไม่ให้โลกไหลไปตามกระแสอำนาจกิเลสของสัตว์โลกที่จะทำให้โลกเร็วเกินไป เมื่อคนมีธรรมะมากขึ้นก็ช่วยชะลอไม่ให้โลกถูกเป็นไฟ ไปตามอำนาจของกิเลส และทำให้คนอื่น ๆ อีกจำนวนมากแม้มิใช่พุทธศาสนิกชนพลอยได้รับความสุขเกิดความดีงาม ความมีสันติสุขขึ้นในสังคม พุทธธรรมคำสอนของพระองค์ คือประทีปดวงใหม่ที่ช่วยส่องแสงสว่างให้สัตว์โลกก้าวไปสู่ความพ้นทุกข์ได้ ทำให้เกิดการปฏิวัติทางศาสนา เกิดผลดีต่อสังคมชาวโลกให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุขสวัสดิ์ ก่อเกิดสันติภาพและสันติสุขโดยทั่วไป

ที่เป็นเช่นนี้เพราะหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาช่วยกระตุ้นมนุษย์ ไม่ให้ประมาท ให้หันมาใส่ใจพัฒนาฝึกฝนศักยภาพแห่งความเป็นมนุษย์ที่มีอยู่ในตนเอง เพื่อยกระดับจิตใจ ภูมิธรรมและภูมิปัญญา รวมทั้งพฤติกรรมความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น ให้ชีวิตนี้เป็นชีวิตที่มีคุณค่า ได้ประสบสันติ สุข และอิสรภาพโดยไม่มีแบ่งชาติ ชั้น วรรณะ เมื่อเข้ามาในพระพุทธศาสนาแล้วก็เป็นที่นั่งกัน เป็นศาสนาที่สอนให้มีเมตตาต่อกันทั้งคนและสัตว์แล้วจะเกิดสันติภาพตามมา คำสอนในพระพุทธศาสนาช่วยให้มองปัญหาของแต่ละคน ของแต่ละชาติ และปัญหาระหว่างชาติ ได้จากแง่มุมที่ถูกต้อง ช่วยทำให้โลกยุติข้อพิพาทต่างๆ ได้ ช่วยประสานรอยร้าวในสังคมมนุษยชาติให้มีเอกภาพในการทำ พูด คิด แก้ไขปัญหาด้วยปัญญา และช่วยโลกให้รอดได้ หากโลกต้องประสบกับวิกฤตการณ์ทางด้านสังคม ทางอารมณ และทางจิตวิญญาณ

นอกจากนี้แล้วหลักศีล ๕ ถือได้ว่าเป็นสมบัติของชาวโลกมานานก่อนสมัยพุทธกาล มีลักษณะเป็นสากลอีกทั้งยังเป็นกฎระเบียบทางธรรมชาติสำหรับการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมซึ่งสามารถกล่าวได้ว่าพระพุทธเจ้า จะทรงเสด็จอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตามแต่ศีล ๕ ก็ถือเป็นหนึ่งในธรรมะที่มีมาแต่ไหนแต่ไรดังปรากฏในจกัถวัตติสูตรที่พระเจ้าจักรพรรดิทรงสอนประชาชนให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ เว้นจากการประพฤติไม่เหมาะสมทางเพศ เว้นจากการกล่าวเท็จและเว้นจากการบริโภคสุรายาเมาโดยผู้ที่ประพฤติผิดจะถูกลงโทษด้วยการจับแขวนไพล่หลัง เอาเชือกมัดให้แน่นโกนผมและตีกลองเสียงดังแห่งประจานไปตามทางก่อนจะประหารชีวิตด้วยการตัดศีรษะจึงทำให้ศีล ๕ มีอิทธิพลมาในสังคมอินเดียสมัยนั้นจนกลายเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับนักบวชทั่วไปแต่ปรากฏว่าหลังจากนั้นได้มีการปรับปรุงจนเหลือเพียง ๔ ข้อคือ ไม่ฆ่าสัตว์ไม่ถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ ไม่มีเพศสัมพันธ์และไม่อวดอุตริมนุษยธรรม^๒และเมื่อพระศรีศากยมุนีพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นและทรงประกาศศาสนา พระพุทธองค์ ก็ทรงยอมรับเอาข้อห้ามทั้ง ๕ ข้อมาสั่งสอนและเผยแผ่ไปสู่ผู้คนอย่างแพร่หลาย เรียกว่า "ศีล" บ้าง "สิกขาบท" บ้าง

ประเด็นสำคัญคือในปัจจุบันโลกกำลังอยู่ในยุคข้อมูลข่าวสารเทคโนโลยีและระบบอุตสาหกรรมซึ่งมีส่วนทำให้วิถีชีวิตของมนุษย์มีการพัฒนาเพื่อให้ก้าวทันกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้สังคมสิ่งแวดล้อมและชีวิตจิตใจมนุษย์มีความเปลี่ยนแปลงไปจนมีค่าใหม่ๆเกิดขึ้นเช่นคำว่าโลกาภิวัตน์เป็นต้นจากสภาพสังคมโดยรวมดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดปัญหา

^๑ รังสรรค์ แสงสุขและคณะ, **ความรู้คู่คุณธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๖.

^๒ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๐๒/๗๓.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ทางด้านการเมืองการปกครองสังคมสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของคนไทยอย่างมากเดิมคนไทยเคยมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายอาศัยกันอยู่เป็นครอบครัวใหญ่รวมกันเป็นหมู่บ้านมีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่นเมื่อวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลต่อสังคมไทยปัจจุบันอย่างมากจนกลายเป็นการกลืนวัฒนธรรมกันเกิดขึ้นวัฒนธรรมที่รับเข้ามานั้นไม่ได้กลืนกรองหรือไม่ได้ประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของสังคมไทยก่อนจึงทำให้ค่านิยมของประชาชนในอดีตกับปัจจุบันมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงประกอบกับประชาชนให้ความสนใจทางด้านการรักษาศีล ๕ ของพระพุทธศาสนาน้อยลง นี้ก็เป็นเรื่องทางความประพฤติปฏิบัติตนของบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องกับพัวพันกับเรื่องความต้องการของสังคม และความต้องการของบุคคลในสังคม^๑

ความเจริญก้าวหน้าในทางวิชาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ตามการเปลี่ยนแปลง ของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ ก่อให้เกิดการตื่นตัวที่จะรับรู้ถึงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ทั่วทุกมุมโลก ในส่วนของประเทศไทยรับผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางทั้งทางบวกและลบ กล่าวคือในทางบวกจนก่อให้เกิดการพัฒนาไปสู่ความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุและเทคโนโลยี ความทันสมัยทันสมัย ในขณะที่เดียวกันผลในทางลบก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ เช่น การทำร้ายกันจนถึงแก่ชีวิตหรือการเบียดเบียนกัน การฉ้อราษฎร์บังหลวง การล่องละเมิดทางเพศ การไม่มีความซื่อสัตย์ต่อกัน และการดื่มสุราหรือเสพยาเสพติด เป็นต้น จึงเป็นเหตุทำให้ประเทศไทยเกิดความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม และจริยธรรม ทำให้ผู้คนห่างเหินทางศาสนา ขาดการศึกษาและการอบรมที่ดีด้านจิตใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งในครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันสังคมที่สำคัญที่สุด เป็นหน่วยของสังคมที่มีความสัมพันธ์ และความร่วมมืออย่างใกล้ชิด เป็นสถาบันที่มีความคงทนที่สุด เป็นสถาบันทางสังคมแห่งแรกที่มนุษย์ สร้างขึ้นจากความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน เพื่อเป็นตัวแทนของสถาบันสังคมภายนอกที่จะปลูกฝังความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติกับสมาชิกรุ่นใหม่ของสังคมที่มีชีวิตอุบัติขึ้นใน ครอบครัวและยังไม่เคยปรากฏว่า สังคมมนุษย์ใดไม่มีสถาบันครอบครัวปรากฏอยู่ เพราะมนุษย์ทุกคนจะต้องอยู่ในสถาบันนี้ เนื่องจากเป็นสังคมกลุ่มแรกที่เราจะต้องเผชิญตั้งแต่แรกเกิดจนเติบโตในครอบครัว ครอบครัวจะให้ตำแหน่ง ชื่อและสกุล ซึ่งเป็นเครื่องบอกสถานภาพและบทบาทในสังคมที่เรามีส่วนร่วมด้วย ตลอดจนกำหนดสิทธิและหน้าที่ที่สมาชิกมีต่อกันและต่อสังคม

ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่เล็กที่สุด แต่สำคัญที่สุด ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนสมาชิกในครอบครัวให้รู้จักแบบแผนของสังคม เป็นสถาบันแรกที่สามารถหล่อหลอมและพัฒนาบุคคลต่างๆในครอบครัวให้เป็นบุคคลอันพึงประสงค์ของสังคม ซึ่งมีหน้าที่หลายประการรวมถึงหน้าที่ทางศาสนา ครอบครัวต้องมีหน้าที่ในการปลูกฝังให้เลื่อมใสในศาสนาประจำชาติและส่งเสริมให้ปฏิบัติตามคำสั่งสอน การรักษาศีล ๕ ของพระพุทธศาสนา ซึ่งจะเป็พื้นฐานสำคัญอย่างยิ่งที่จะกำหนดวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย เพราะพระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแผ่ในแผ่นดินอันเป็นที่อยู่ของคนไทยนานหลายร้อยปี ชาวไทยส่วนใหญ่ยอมรับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต พิธีกรรม คำสอน และการปฏิบัติตามแนวคำสอนในพระพุทธศาสนาบางอย่างได้กลายเป็นขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมและประเพณีของคนไทย ดังจะเห็นได้จากปัจจุบันประชาชนชาวไทยนับถือพระพุทธศาสนาถึงร้อยละ ๙๔.๖^๒ แม้พระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนไทยแต่สังคมไทยก็มีปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นมาตลอดจนถึงปัจจุบัน แม้ในประเทศไทยจะมีการนับถือพระพุทธศาสนาเป็นเวลายาวนาน โดยเป็นสถาบันหลัก และเอกลักษณ์ของชนชาติไทย เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยมาเป็นเวลาอันช้านาน ซึ่งหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา นั้นมุ่งส่งเสริมให้มีการคิดอย่างมีเหตุผล และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต), มองสันติภาพโลก ผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒๒.

^๒ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, การสำรวจสถานะทางสังคมและวัฒนธรรม พ.ศ.๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., ๒๕๕๕), หน้า ๖.

สุข^๑ ดังนั้น ความสำคัญของการพัฒนาพฤติกรรมทางด้านร่างกายจิตใจและสังคมจึงมีหลักการที่สำคัญสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก สุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้ใดมีสุขภาพสมบูรณ์ สามารถควบคุมร่างกายและจิตใจได้เป็นอย่างดีจิตจะทำหน้าที่ควบคุมและสั่งการทำงานทุกอย่างของร่างกายให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขพระพุทธศาสนามีหลักศีล ๕ ที่เรียกว่า เบญจศีลเป็นแนวทางเบื้องต้นเพื่อมีคุณธรรมจึงจะสามารถขัดเกลานิสังขใจคอกให้มนุษย์มีความประณีตยิ่งขึ้นมีความประพฤติ และการกระทำที่งดงามรู้จักยับยั้งชั่งใจ จะกระทำ จะพูด จะคิด ก็ต้องไตร่ตรองให้รอบคอบดีเสียก่อน^๒

ถ้าสังคมไทยขาดการควบคุมด้วยศีล ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่นด้วยกายบ้าง ทางทรัพย์สินบ้าง มนุษย์จะรู้สึกหวาดหวั่น สะพรึงกลัวไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ถ้าสังคมควบคุมด้วยศีลไม่ประทุษร้ายกัน ด้วยกาย วาจาสังคมของเราจะน่าอยู่มากทีเดียว^๓ ดังนั้น ศีล แปลว่า ปกติ เย็น ระเบียบวินัย เป็นต้น กล่าวคือ ผู้มีศีลต้องมีกายวาจาและใจเย็นสบายไม่เร่าร้อนด้วย ราคะ โทสะ และโมหะ เป็นผู้มีกายสุจริต วาจาสุจริต และมนัสสุจริตศีล ๕ จึงเป็นข้อปฏิบัติที่มีประโยชน์ต่อสังคมจึงจำเป็นต้องเข้าใจในศีล ๕ เพื่อเป็นประโยชน์แก่คนรักษาเอง และเพื่อความสงบสุขของสังคมด้วย^๔

ดังนั้นด้วยความสำคัญของศีล ๕ ที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของครอบครัวในสังคมไทย ผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจที่จะวิจัยครอบครัวรักษาศีล ๕ : รูปแบบและการเสริมสร้างวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของครอบครัวไทยในจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตในสถาบันครอบครัวที่ประพฤติปฏิบัติตามและไม่ประพฤติปฏิบัติตามข้อบัญญัติ ๕ ข้อ จะส่งผลให้รูปแบบวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของครอบครัวไทยในจังหวัดอุบลราชธานีมีการเปลี่ยนแปลงไปหรือเกิดปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร และสามารถนำไปเป็นรูปแบบเสริมสร้างวัฒนธรรมการดำรงชีวิตครอบครัวไทยตามหลักศีล ๕ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมไทยต่อไป

๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องหลักเบญจศีลตามที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาครอบครัวรักษาศีล ๕: รูปแบบและการเสริมสร้างวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของครอบครัวไทย

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาครอบครัวรักษาศีล ๕: รูปแบบและการเสริมสร้างวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของครอบครัวในจังหวัดอุบลราชธานี

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ครอบครัวรักษาศีล ๕: รูปแบบและการเสริมสร้างวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของครอบครัวในจังหวัดอุบลราชธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เอกสารมีวิธีดำเนินการวิจัยอยู่ ๕ ตามลำดับดังนี้

๑. รูปแบบการวิจัย คือ ผู้วิจัยสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลที่ปรากฏในชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎก และในทุติยภูมิ (Secondary Sources) หมายถึง หนังสือ เอกสาร ตำรา วารสารงานวิจัย และวิทยานิพนธ์อันเป็นผลงานด้านวิชาการของนักวิชาการและนักวิจัยอื่น ๆ ที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง

^๑ คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกศึกษา, (กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์รายวัน, ๒๕๕๒), หน้า ๒.

^๒ รังสรรค์ แสงสุขและคณะ, ความรู้คู่คุณธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔), หน้าหน้า ๑๘๘.

^๓ บุญมี แทนแก้ว, พระพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ โอ. เอ.พรีนติ้ง เฮ้า, ๒๕๔๗), หน้า ๕-๖.

^๔ วสัน อินทสระ, พุทธจริยา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรม, ๒๕๔๙), หน้า ๓๗-๓๘.

^๕ พระเทวินทร์ เทวินโท, พุทธจริยศาสตร์จริยศาสตร์และจริยธรรม, (ครุฑแก้ว, ๒๕๔๔), หน้า ๘๓.

๒. ประชากร คือ ผู้วิจัยได้ทำการสนทนากลุ่ม สังเกตการณ์ และสัมภาษณ์กับประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ วัด สถานศึกษา ชุมชน และครอบครัวในจังหวัดอุบลราชธานีโดยมีผู้ให้ข้อมูล ๔ ส่วน คือ เจ้าอาวาส/พระสังฆาธิการ ผู้อำนวยการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน และครอบครัวพุทธศาสนิกชน จำนวน ๒๕ รูป/คน

๓. เครื่องมือการวิจัย คือ เครื่องมือการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงปลายเปิด ที่ไม่เฉลยคำตอบ ให้เจ้าอาวาส/พระสังฆาธิการ ผู้อำนวยการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน และครอบครัวพุทธศาสนิกชน ตอบได้อย่างเสรีโดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์และศึกษาเอกสาร ใช้กลุ่มเป้าหมายที่เป็นบุคคลโดยมีเครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายรูปรูปประกอบการเก็บข้อมูล โดยมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการรักษาศีล ๕ ตามหลักพระพุทธศาสนา

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยสนทนากลุ่ม การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์เจ้าอาวาส/พระสังฆาธิการ ผู้อำนวยการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน และครอบครัวพุทธศาสนิกชนโดยให้กลุ่มประชากรได้ตอบประเด็นปัญหาได้อย่างเสรีซึ่งมีเครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายรูปรูปประกอบการเก็บข้อมูล

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ครอบครัวรักษาศีล ๕ ตามหลักพระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของครอบครัวไทยในจังหวัดอุบลราชธานีได้อย่างไร

๔. ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ครอบครัวรักษาศีล ๕: รูปแบบและการเสริมสร้างวัฒนธรรม การดำเนินชีวิตของครอบครัวในจังหวัดอุบลราชธานี” สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับดังนี้

จากการศึกษาวัตถุประสงค์ที่ ๑ พบว่า เเบญจศีลคือ การรักษากายและวาจาให้มีความเป็นปกติมี ๕ อย่าง^๑ คือ ๑) การห้ามฆ่าสัตว์ ๒) ห้ามลักทรัพย์ ๓) การห้ามประพฤติดีในกาม ๔) การห้ามพูดปด และ ๕) การห้ามดื่มสุราและเมรัย หลักของเบญจศีลจัดเป็นหลักคำสอนในชั้นโลกียะเป็นหลักการที่พระพุทธองค์ทรงสอนให้มนุษย์ทุกคนปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสุข ความสงบ ความมีเอกภาพความเสมอภาค ซึ่งคำสอนเหล่านี้ทั้งหมดได้ตั้งอยู่บนรากฐานของการดำเนินชีวิตด้วยหลักของเบญจศีลอันเป็นคำสอนเพื่อความประพฤติที่ดีงาม เป็นการหาเลี้ยงชีพที่บริสุทธิ์ปราศจากมิถิมาชีพเพื่อมุ่งเน้นให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ลักษณะของศีลคือทรงไว้ซึ่งกุศลธรรมเป็นลักษณะ ทำให้มีความเป็นปกติทางกายและวาจา ไม่ละเมิดทุจริต แต่ให้เป็นสุจริตพ้นจากความชั่วทั้งปวงเป็นลักษณะ เป็นข้อห้ามไม่ให้กระทำความชั่วหรือกระทำความผิด เพราะการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ผิดและไม่ดี ส่วนหลักธรรมซึ่งเป็นคำสั่งให้กระทำ เพราะการกระทำนั้นถูกและเป็นของดี ศีลธรรมจึงเป็นกฎหรือระเบียบที่สามารถทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขสงบ หรืออาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเบญจศีลและเบญจธรรม

หลักคำสอนและหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับสังคมและสะท้อนให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมได้มากที่สุด คือ คำสอนและหลักปฏิบัติในระดับศีล เพราะศีลเป็นระบบควบคุมชีวิตด้านนอกเกี่ยวกับการแสดงออกทางกายและวาจา โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน การดำเนินกิจการต่าง ๆ ของหมู่ชน การจัดสภาพความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมให้เรียบร้อยและเกื้อกูลแก่การดำรงอยู่ด้วยดีของหมู่ชนนั้น และแก่ความผาสุกแห่งสมาชิกทั้งปวงของหมู่ชนอันจะเอื้ออำนวยให้ทุกคนสามารถบำเพ็ญกิจภิกษุที่พึงปรารถนา ยิ่งขึ้น เพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิตตามความตกลงนับถือของพวกตน หรือเพื่อเข้าถึงประโยชน์และความดีงามสูงสุดตามอุดมการณ์ของหมู่ชนนั้น ตลอดจนเกื้อกูลแก่การที่หมู่ชนนั้นจะเผยแพร่อุดมการณ์ กิจการและประโยชน์สุข ความดีงามของตนให้เผยแพร่ขยายกว้างออกไป

^๑ สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), ความจริงที่ต้องเข้าใจ, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๖๕.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ด้วยเหตุนี้เบญจศีลจึงเป็นข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐานหรือศีลขั้นต้นที่สุดคือ การไม่เบียดเบียนผู้อื่นไม่ว่าด้วยกาย หรือ วาจา และไม่ทำลายสติสัมปชัญญะที่เป็นตัวคุ้มครองศีลของตนอันเป็นหลักความประพฤติพื้นฐานสำหรับทุกคนโดยมี ๕ อย่าง คือ^๑

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี คือ การเว้นจากการปลงชีวิต เว้นจากการฆ่าประทุษร้ายกัน
๒. อทินนาทานา เวรมณี หมายถึง การงดเว้นจากการเอาของที่เขามิได้ให้ เว้นจากการลัก โกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สิน
๓. กามสุมิจฉาจารา เวรมณี ได้แก่ การงดเว้นจากการประพฤตินอกใจในกาม เว้นจากการล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน
๔. มุสาวาทา เวรมณี หมายถึง การงดเว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง
๕. สุราเมรยมชชพมาฏฐานา เวรมณี คือ การงดเว้นจากน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

ในหลักของเบญจศีลนั้นศีลแต่ละข้อต่างมีหลักการ ลักษณะการห้าม และวัตถุประสงค์ของศีล ตลอดจนการตัดสินการล่วงละเมิดและความโทษหนัก - เบาของศีล ซึ่งศีลแต่ละข้อมีความแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของศีล นอกจากนี้ การรักษาศีล ๕ ยังมีหลักธรรมที่มีสภาพเอื้อต่อการรักษาศีล โดยมี ๑) หลักเบญจธรรม คือ ธรรม ๕ ประการ ซึ่งเป็นธรรมอันดีงามห้าอย่าง คุณธรรมห้าประการคู่กับเบญจศีล เป็นธรรมเกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีลผู้รักษาศีล ๒) หลักของวิริติ คือ เจตนาเครื่องงดเว้นจากองค์และวัตถุนั้น ผู้ไม่มีวิริติ ไม่เชื่อว่าเป็นผู้มีศีล เพราะวิริติได้ชื่อว่า เป็นตัวศีล ส่วนสิกขาบทเป็นข้อห้ามแผนกหนึ่งซึ่งเป็นอาการของศีลวิริติถือว่าเป็นหลักการสำคัญในการรักษาศีล สำหรับผู้งดเว้นจากสิกขาบททั้ง ๕ ประการได้ด้วยวิริติจึงได้ชื่อว่า ผู้มีศีล กล่าวคือเป็นผู้มีกายวาจาเป็นปกติเรียบร้อยสะอาดปราศจากโทษ ๓) หลักขั้นต้นและสร้อยจะ หมายถึง ธรรมอันทำให้งาม โดยที่ขั้นต้นเป็นความอดทนเพื่อบรรลุความดีงามและความมุ่งหมายอันชอบ ส่วนสร้อยจะ เป็นความสงี่ยม อธิยาศัยงาม รักความประณีตหมัดจดเรียบร้อยงดงาม การรักษาศีลในแง่การละเว้นและการประพฤตินั้นล้วนต้องประกอบด้วยความอดทนเพื่อต่อสู้กับกิเลส อันจะนำสู่จุดหมาย ที่ชอบธรรม ต่อเมื่อมีเหตุปัจจัยอันอาจทำให้ล่วงละเมิดศีลมากระทบ บุคคลสามารถนำขันติ มาสกัดกั้นการล่วงละเมิดศีล ๕ ด้วยการอดใจหยุดใจที่ใคร่จะทำการล่วงละเมิด

๔) หลักของสติและสัมปชัญญะจัดเป็นธรรมมีอุปการะมาก ด้วยเหตุที่เกื้อกูลในการกระทำกิจหรือทำความดีทุกอย่างประกอบด้วย สติ คือ ความระลึกได้ นึกได้ สำนึกอยู่ไม่เปลอ กับสัมปชัญญะ คือ ความรู้ชัด รู้ชัดสิ่งที่นึกได้ตระหนัก เข้าใจชัดตามความเป็นจริง เพราะการรักษาศีลที่ประกอบด้วยสติและสัมปชัญญะย่อมทำให้บุคคลไม่เปลอสติล่วงละเมิดศีล และระลึกผู้ตัวในศีลที่ตนรักษารวมถึงสิ่งที่ตนเองกำลังประพฤติ และ ๕) หลักของปัญญา คือ ความรู้ทั่ว ปรึกษาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และรู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ ความรอบรู้ในกองสังขารมองเห็นตามความเป็นจริงปัญญาทำให้บุคคลประกอบด้วยสัมมาทิฐิปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ถูกต้องเหมาะสมตามธรรม สามารถรักษาความสะอาดกาย ความสะอาดวาจา และความสะอาดใจ เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยศีล นอกจากนี้การไม่รักษาเบญจศีลทำให้ใจเราไม่บริสุทธิ์หรือเรียกว่าบาปคำสอนในพระพุทธศาสนาจึงสอนให้มนุษย์มีความเพียรพยายามในการละความชั่วมีความพยายามในการทำความดีและหมั่นชำระจิตใจให้บริสุทธิ์อยู่เสมอในการที่จะละความชั่ว ส่วนการรักษาศีลมีอานิสงส์ในการรักษาศีลโดยรวมนั้นส่งผลดีให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดีสงบเรียบร้อยมีความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต

^๑ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑(กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๔๕.

จากการศึกษาวัตถุประสงค์ที่ ๒ พบว่า โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อส่งเสริม สนับสนุนและสร้างความตระหนักให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ไปปฏิบัติตามหลัก ศีล ๕ สู่วิถีชีวิตประจำวันของคนทุกคน กับทั้งเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการจัดตั้ง “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ให้ครอบคลุม ทุกพื้นที่ของทุกจังหวัดทั่วประเทศ ทั้งนี้ เพื่อส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนได้รับการส่งเสริมให้ปฏิบัติตามหลักธรรมของ ศาสนา ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมเพื่อกระตุ้นให้เกิดความรัก ความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ให้รู้จักใช้ หลักธรรมมาเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตให้ได้รับความสุขจากการแบ่งปันและความเอื้ออาทรต่อกัน ตลอดจน เพื่อเป็น การแสดงถึงความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาและเป็นการจรรโลงพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคงสืบไป

โครงการนี้นับเป็นโครงการที่เป็นนโยบายสำคัญของกรมการศาสนาที่จะส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคมทั้ง ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมเห็นความสำคัญของการรักษาศีล ๕ และมาร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อน โครงการนี้ไปสู่ผลสัมฤทธิ์ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อถือซึ่งกันและกัน และมีจิตสำนึกต่อตนเองในการรักษาคุณค่า ของข้อบัญญัติแห่งศีล ๕ เพื่อความสงบสุขร่มเย็นเป็นสุขของตนเอง ครอบครัวและประเทศชาติ โครงการนี้ขับเคลื่อนด้วย องค์กรสำคัญคือ วัด สถานศึกษา ตลอดจนหน่วยงานต่างๆสำคัญของรัฐรวมทั้งเอกชน มีความตระหนักในการมีส่วนร่วม สร้างสังคมสันติสุขโดยการรณรงค์ให้ทุกคนรักษาศีล ๕

จากการรณรงค์ให้ครอบครัวไทยรักษาศีล ๕ ทำให้ครอบครัวไทยในสถานภาพความเป็นพุทธศาสนิกชน ทำให้ พุทธศาสนิกชนได้ปฏิบัติตามคำสอนในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะในเรื่องของการรักษาศีลเป็นข้อละเว้นมิให้กระทำ ความชั่ว และปฏิบัติตามหลักธรรม คือ ข้อปฏิบัติให้ทำความดี เช่น เว้นจากการฆ่าสัตว์แต่เท่านั้นยังไม่พอมองต้องมีความ เมตตากรุณาและเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นด้วย การละเว้นความชั่ว พุทธศาสนิกชนที่ดีจะต้องปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนและใน การปฏิบัติตามธรรมจะต้องกระทำด้วยความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง โดยเฉพาะเรื่องของการรักษาศีล ที่พุทธศาสนิกชน ควรประพฤติปฏิบัติตามคือการรักษาศีล ๕ เป็นการละเว้นความชั่วและการประกอบความดี

ครอบครัวไทยรักษาศีล ๕ คือ การงดเว้นจากการกระทำความชั่วทางกายและวาจาตามหลักของศีล ๕ ซึ่งเป็น ฐานที่มั่นคงในการเสริมสร้างการพัฒนาสังคมมีความใกล้ชิดและผูกพันเหมือนครอบครัวเดียวกันการสื่อสารและสาย สัมพันธระหว่างสมาชิกในครอบครัว การอบรมสั่งสอนและเลี้ยงดูพฤติกรรมในการแสดงบทบาทและสถานะของมารดา บิดาและบุตรธิดา ลักษณะและปรากฏการณ์ของบุคคลโดยรวมทั้งบรรยากาศในครอบครัว ล้วนเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ การพัฒนาจิตใจและคุณลักษณะแห่งพฤติกรรมของบุตรธิดาเพราะความสัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัวจะ ดำเนินไปอย่างไรราบรื่นด้วยความรักและความเข้าใจ สมาชิกในครอบครัวต่างตระหนักถึงหน้าที่อันควรที่ตนควรกระทำจึง ทำให้ครอบครัวมีสัมพันธภาพของสมาชิกในครอบครัวเชิงบวกลดปัญหาความรุนแรงของครอบครัวได้ เมื่อสมาชิกทุกคน ในครอบครัวได้ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างความสุข โดยมีความเข้าใจและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน รวมทั้งแต่ละคนได้ ประพฤติปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ของตนในครอบครัวอย่างดี เพิ่มความสามารถ ความเป็นอยู่และเป็นไปใน ครอบครัวยังจะมีความสงบสุข^๑

นอกจากนี้การรักษาศีล ๕ ยังช่วยลดปัญหาความรุนแรงของครอบครัวไทย โดยสมาชิกทุกคนในครอบครัวต้อง รักษาศีล ๕ เป็นเบื้องต้นก่อนทั้งเพราะ ศีลเป็นหลักปฏิบัติที่ฝึกฝนให้สมาชิกรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา มีความรับผิดชอบ โดยมีความตระหนักในใจเสมอว่าเรารักสุขและเกลียดความทุกข์ฉนั้นใด คนอื่นก็เช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นความตระหนักรู้และม ีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม จัดเป็นความประพฤติที่ให้ความปลอดภัยแก่ชีวิตในครอบครัว ทั้งนี้เพราะปัญหา ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัวมีพื้นฐานมาจากพฤติกรรมของมนุษย์โดยรวม ๓ ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ

^๑ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรม ทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕”, (กรุงเทพฯ:สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๗), หน้า ๒.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ที่ล่วงละเมิดศีล ๕ หากครอบครัวยุคใหม่มีการรักษาศีล ๕ ทำให้สมาชิกในครอบครัวรู้สึกถึงความอบอุ่น ปลอดภัย ใฝ่ใจ และยังคงจัดเป็นการฝึกฝนตนเองถึงการให้เกียรติและเคารพในสิทธิซึ่งกันและกัน และยังคงจัดเป็นกฎ ระเบียบ หรือฐานที่มั่นคงให้แก่ครอบครัว ความมั่นคงของครอบครัวนั้นต้องเกิดจากความรักใคร่สนิทสนมกลมเกลียวกันมีเมตตา กรุณาช่วยเหลือกันและกันของสมาชิกทุกคนในครอบครัว ร่วมแรงร่วมใจกันแก้ไขปรับปรุง พัฒนาความเป็นอยู่และพัฒนา คุณธรรมในจิตใจของทุกคนจนสามารถนำไปสู่ชีวิตครอบครัวที่ดี เป็นครอบครัวที่มีแต่ความเจริญก้าวหน้ารุ่งเรือง และเป็น สถาบันพื้นฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาสังคมประเทศชาติให้ยั่งยืนสืบไป

จากการศึกษาวัตถุประสงค์ที่ ๓ พบว่า จากการรักษาศีล ๕ ของครอบครัวไทยในจังหวัด อุบลราชธานีทำให้มี รูปแบบและการเสริมสร้างวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา เพาะพระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต ของครอบครัวไทยในจังหวัดอุบลราชธานี และมีเอกลักษณ์ในความเป็นไทยให้มีลักษณะเฉพาะตัว โดยเฉพาะความเป็นคน มักทำบุญสุนทาน มีนิสัยโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ลักษณะเหล่านี้ส่วนใหญ่มาจากคำสอนใน พระพุทธศาสนาเป็นหลัก การให้ทานที่เกี่ยวข้องกับชีวิต สังคม วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ จึงมาจากแนวคิด พื้นฐานทางด้านพระพุทธศาสนาทำให้ครอบครัวไทยในจังหวัดอุบลราชธานีมีความเข้าใจถูกต้องว่าศีล ๕ เป็นกฎระเบียบ ข้อบังคับตนเองไม่ปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ทำให้เกิดความเดือดร้อน การรักษาศีล ๕ เป็นการกระทำความดี ทำให้ผู้ที่รักษาศีลมี คุณสมบัติ มีความสามารถช่วยเหลือตนเองได้และส่งเสริมชุมชนต่าง ๆ ให้อยู่ร่วมกันด้วยความเป็นระเบียบ แก่ตนเองและผู้อื่น ทำให้มีรูปแบบและกิจกรรมการเสริมสร้างการรักษาศีล ๕ ตามลำดับดังนี้

๑. การให้ทาน เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความคิด เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิตในพระพุทธศาสนา ทาน คือ การให้อภัยแก่คนหรือสัตว์อื่น ตามความหมายนี้ คือ การงดเว้นจากเวรภัย ได้แก่ การรักษาศีล มีเว้นจากการฆ่า สัตว์ เป็นต้น การรักษาศีล เป็นการให้ทานอย่างหนึ่ง ถือเป็นทานที่ยิ่งใหญ่ เพราะเป็นการให้ความปลอดภัยในชีวิตแก่ สัตว์ทั้งหลาย การให้ทานในพระพุทธศาสนา มีหลายประเภท ในทานสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงทานไว้ ๒ ประเภท คือ ๑) อามิสทาน หมายถึง การให้สิ่งของเป็นทาน ด้วยการให้วัตถุสิ่งของซึ่งเป็นการให้ปัจจัย ๔ ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่ อยู่อาศัย และยารักษาโรค และ ๒) ธรรมทาน ได้แก่ การให้ธรรมเป็นทานการให้คำแนะนำสั่งสอนให้รู้ตัวรู้ชั่ว หรือการ แสดงธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศแล้ว อันเป็นเหตุสิ้นทุกข์และนำสุขมาให้ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เพื่อจะให้ เป็นประโยชน์แก่คนอื่น ๆ

๒. การฟังธรรม คือ การฟังหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าในพระพุทธศาสนา การฟังธรรมเป็นกิจกรรมที่ เสริมสร้างการรักษาศีล ๕ โดยมีคติธรรมและคติสอนใจส่งเสริมกิจกรรมการรักษาศีลตลอดจนการดำเนินชีวิตประจำวัน การฟังธรรมเป็นผลดีหรือส่วนดีที่เกิดขึ้นทันทีที่มีความตั้งใจฟังธรรมคือหลักคำสั่งสอนอันประเสริฐของพระพุทธเจ้า ที่ พระภิกษุค้นคว้านำมาเทศน์ ปาฐกถา บรรยายหรือบอกเล่ากล่าวสอนในกาลเทศะต่างๆ

๓. การปฏิบัติธรรม คือ การฝึกจิตให้สงบและเป็นสมาธินั้นเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา ที่ พุทธศาสนิกชนในทุกคนควรเรียนรู้ และนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม การปฏิบัติธรรมจึง เป็นเสมือนรูปแบบหนึ่งแห่งการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสังคมไทยในสมัยปัจจุบัน ยังเป็นกิจกรรมเสริมสร้างการ รักษาศีล ๕ ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ เพราะการรักษาศีลกับการปฏิบัติธรรมต่างเป็นปัจจัยที่สนับสนุนต่อกันและกัน

จากการรักษาศีล ๕ ครอบครัวไทยในจังหวัดอุบลราชธานีนำไปสู่ดำเนินชีวิตตามหลักของศีล ๕ ทำให้ ครอบครัวไทยในจังหวัดอุบลราชธานีมีวิถีชีวิต จารีต วัฒนธรรม ประเพณีที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา เพราะ ครอบครัวได้ปลูกฝังให้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและส่งเสริมให้ปฏิบัติตนตามหลักศีล ๕ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญอย่างยิ่งใน การกำหนดวิถีชีวิต การดำเนินชีวิต พิธีกรรม คำสอน และการปฏิบัติตามแนวคำสอนในพระพุทธศาสนาจนกลายเป็น ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมและประเพณีมีหลักการดำเนินชีวิตคือ

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

๑. การมีศรัทธา คือ การมีความเชื่อตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาของครอบครัวไทยในจังหวัดอุบลราชธานีมี ๔ อย่าง คือ) กัมมสัทธา หมายถึง การมีเชื่อในเรื่องกรรม และเชื่อในกฎแห่งกรรม โดยมีความเชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง กรรมใดที่กระทำโดยเจตนา กรรมนั้น ย่อมเป็นอันทำ ไม่ว่าจะป็นกรรมดี หรือกรรมชั่ว ย่อมเป็นปัจจัยให้ผลดี และไม่ดีสืบต่อไป ๒) วิปากสัทธา ได้แก่ ความเชื่อในผลของกรรม โดยเชื่อว่าผลของกรรมมีจริงกรรมทำแล้วต้องมีผล และต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมที่ชั่ว ๓) กัมมัสสกตาสัทธา หมายถึง มีความเชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตนใครทำกรรมใดไว้ จะต้องเป็นเจ้าของกรรมนั้นและจะต้องเสวยวิบากของกรรมนั้น และ ๔) ตถาคตโพธิสัทธา หมายถึง เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้ามั่นใจในองค์พระตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ

๒. ความเป็นกัลยาณมิตร ผู้มีความเยื่อใยดีมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกันและกัน ทำให้เกิดความสงบสุข ความเห็นแก่ตัวจะไม่มีโอกาสได้เกิดขึ้น ความเป็นกัลยาณมิตรนั้นมีอยู่ในบุคคล หรือสังคมใด บุคคลนั้นย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์สุข และความเจริญในสังคมนั้นๆ

๓. ความมีปัญญา คือ การมีปัญญาในการดำเนินชีวิต เพราะปัญญาเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการดำเนินชีวิต เพื่อให้เห็นความจริงหรือสัจธรรม หากไม่มีองค์ความรู้เรื่องปัญญานี้ การที่จะพิจารณาให้สามารถกำหนดทำที่ต่อสิ่งมีชีวิต และสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวกับโลกย่อมเป็นไปได้ยาก

หลักการดำเนินชีวิตทั้ง ๓ ข้อข้างต้น ถือว่าเป็นการดำรงชีวิตของครอบครัวไทยจังหวัดอุบลราชธานีที่เกิดจากการรักษาศีล ๕ เพราะส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาและมีวิถีการดำรงชีวิตที่ดำรงชีวิตสืบทอดต่อ ๆ กันมาเป็นวัฒนธรรมการดำรงชีวิตจนถึงปัจจุบันนี้ ศีล ๕ จึงเป็นบรรทัดฐานให้ประพฤติปฏิบัติชอบเพื่อประโยชน์ของบุคคลและสันติภาพโดยรวม อย่างไรก็ตาม การรักษาศีล ๕ ยังเป็นปัจจัยสำคัญทำให้ครอบครัวหรือชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานีมีความสัมพันธ์ที่ต่อกันหรือความเข้มแข็งโดยทำหน้าที่ประสานหรือเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้าน ชุมชน และวัด ทำให้องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆได้ทำหน้าที่และสนับสนุนให้ชุมชนมีความสัมพันธ์อันดียิ่งขึ้นและเป็นการปลูกฝัง อบรม คุณธรรมและจริยธรรมต่อชุมชนทำให้ชุมชนมีความรัก ความเมตตาและความเอื้ออาทรต่อกันและกัน การรักษาศีล ๕ ของครอบครัวไทยในจังหวัดอุบลราชธานียังเสริมสร้างความมั่นคงการดำเนินชีวิตด้วยการประกอบสัมมาชีพกล่าวคืออาชีพที่ถูกต้องตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาและถูกต้องตามหลักของกฎหมายด้วย ในขณะที่เดียวกันก็มีการลด ละ และ เลิกอบายมุขเพราะเป็นหนทางแห่งความเสื่อมคุณภาพชีวิตและสังคม ดังนั้นการรักษาศีล ๕ จึงเป็นการส่งเสริมให้ครอบครัวไทยมีคุณธรรมและจริยธรรมทางสังคมเพื่อให้เกิดความสงบสุข และสมานฉันท์ต่อไป

๕. ข้อเสนอแนะ

๕.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาคณะครอบครัวรักษาศีล ๕ : รูปแบบและการเสริมสร้างวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของครอบครัวไทยในจังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยได้เสนอข้อเสนอแนะทั่วไปตามลำดับดังนี้

๑. ควรมีการพัฒนาครอบครัวรักษาศีล ๕ ต้นแบบเพื่อสร้างแบบอย่างในการดำเนินงานหมู่บ้านรักษาศีล ๕ และนำไปสู่การขยายผลอย่างเป็นรูปธรรมในจังหวัดอุบลราชธานีต่อไป โดยการคัดเลือกจากหมู่บ้านนำร่องที่มีผลการดำเนินงานระยะแรกที่มีความโดดเด่นและมีการสนับสนุนส่งเสริมให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น แล้วจัดทำเป็นคู่มือแนวทางการดำเนินหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ต่อไป

๒. ควรจัดทำการวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาครอบครัวรักษาศีล ๕ ให้มีความยั่งยืนต่อไป

๓. ควรนำเสนอภาครัฐโดยเฉพาะรัฐบาลให้มีการส่งเสริมครอบครัวรักษาศีล ๕ อย่างจริงจัง โดยการติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและการจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอต่อการดำเนินงาน

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

๔. ควรจัดระเบียบทางสังคมให้มีสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตตามหลักศีลธรรมอย่างจริงจัง โดยมีมาตรการทางกฎหมายกับแหล่งอบายมุขและการปฏิบัติที่ผิดศีลธรรมอย่างเข้มงวด

๕” ควรเร่งดำเนินการในการสร้างอาสาสมัครพุทธศาสนาเพื่อทำงานในเชิงเครือข่ายในการขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล ๕ และกิจการทางพระพุทธศาสนาในท้องถิ่นให้มีความแพร่หลายมากยิ่งขึ้น โดยการรับสมัครจากทุกหมู่บ้าน และมีการจัดการอบรมและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานอย่างจริงจัง

๕.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาคอบครัวรักษาศีล ๕ : รูปแบบและการเสริมสร้างวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของครอบครัวไทยในจังหวัดอุบลราชธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งผู้วิจัยยังคงมีประเด็นปัญหาที่ผู้วิจัยไม่ได้ศึกษา ผู้วิจัยเสนอประเด็นปัญหาในการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

๑. การนำผลการวิจัยในครั้งนี้โดยเฉพาะผลการถอดบทเรียนไปเป็นข้อมูลในการจัดทำ แผนการพัฒนาครอบครัวรักษาศีล ๕ ในระยะยาวได้

๒. สามารถนำข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้ ไปต่อยอดการดำเนินงานที่ผ่านมาเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงานได้

๓. การนำผลการวิจัยในครั้งนี้โดยเฉพาะผลการถอดบทเรียนไปเป็นข้อมูลในการจัดทำ แผนการพัฒนาหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในระยะยาวได้

เอกสารอ้างอิง

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์รายวัน, ๒๕๕๒.
นฤมล มารคแมน. **มนุษย์และความเป็นจริงของชีวิตในทัศนะของพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.

บุญมี แท่นแก้ว. **พระพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ โอ. เอ.พรินติ้ง เฮ้า, ๒๕๔๗.

พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬา กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. เล่มที่ ๑๑,

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตโต) . **มองสันติภาพโลกผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐.

มันเกียรติ โกศลนริตติวงศ์. **ทฤษฎีและเทคนิคในการให้คำปรึกษาพุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๑.

รังสรรค์ แสงสุขและคณะ. **ความรู้คู่คุณธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔.

วสิน อินทสระ. **พุทธจริยา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรม, ๒๕๔๙.

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) . **ความจริงที่ต้องเข้าใจ**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘ .

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **คู่มือการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหมู่บ้านรักษาศีล ๕**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๗.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **การสำรวจสถานะทางสังคมและวัฒนธรรม พ.ศ.๒๕๕๔**. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., ๒๕๕๕.

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

วิเคราะห์พระพุทธศาสนาในฐานะวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ AN ANALYSIS OF BUDDHISM IN BASE PURE SCIENCE

พระวิมาน คมกัรปญโญ (ตรีภมม), ดร.
อาจารย์ประจำศูนย์บัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์อุบลราชธานี

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ที่เกิดจากการเข้าใจความจริงแท้ทางธรรมชาติ จนไม่มีปัจจัยใดปรุงแต่งจิตได้ ทำให้สภาวะจิตมีความบริสุทธิ์ หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาจึงมีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ เช่น นิยาม ๕ คือ กฎธรรมชาติบริสุทธิ์, อนัตตา คือ สภาวะการบรรลุถึงธรรมชาติของความจริงแท้บริสุทธิ์, ปฏิจจสมุปบาท คือ กระบวนการแห่งเหตุปัจจัยบริสุทธิ์, ธาตุ ๔ คือ สสารที่เป็นส่วนประกอบของสรรพสิ่ง และอนิจจัง คือ สภาวะทางธรรมชาติที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนามีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์

คำสำคัญ : พระพุทธศาสนา/วิทยาศาสตร์บริสุทธิ์

ABTRAC

The Buddhism is the scientific approach at born from understanding truth The natural until have no the factor dress up the mind make mind condition has the virginity dharmic doctrine way Buddhism principle then have the character is the science that is pure such as define ๕ the points be the natural law where is pure The soulless be the event achieves to arrive at the nature of the truth that is pure Element ๔ be the components of the thing whole and the uncertainty be condition natural at have something the cradle modifies always which indicate that the Buddhism has the character is the science that is pure.

Keywords : the Buddhism/Pure Science

บทนำ

ในสังคมโลกปัจจุบันที่มีความหลายหลายทางพหุวัฒนธรรม ก่อให้เกิดแนวคิดความเชื่อและทัศนคติที่แตกต่างหลายหลาย และความเจริญทางโลกวัตถุ ทำให้คนในสังคมมีวิถีชีวิตที่ยึดติดกับวัตถุนิยม ในขณะที่เดียวกันก็มีความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์ จนกระทั่งนักวิทยาศาสตร์และคนรุ่นใหม่จำนวนมากไม่เชื่อในคำสอนทางศาสนา และยังนำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์มาเป็นเครื่องมือพิสูจน์ความจริงในคำสอนทางศาสนา ทำให้เกิดประเด็นที่ท้าทายศาสนา มากยิ่งขึ้น และในส่วนของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาที่จัดอยู่ในกลุ่มอเทวนิยม และหลักธรรมคำสอนเป็นอภิปรัชญา คือ ความจริงแท้ที่สามารถพิสูจน์ได้ทุกยุคสมัย ก็ถูกนำไปพิสูจน์ความจริงตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ด้วย จึงเกิดคำถามตามมาว่าพระพุทธศาสนาขัดกับหลักวิทยาศาสตร์หรือไม่ และหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์หรือไม่ เพราะวิทยาศาสตร์จำแนกออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ วิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ (Pure Science) ซึ่งว่าด้วยกฎและทฤษฎีความจริงแท้บริสุทธิ์ ซึ่งยังไม่ผ่านกระบวนการประยุกต์ใช้เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ (Applied Science) ซึ่งว่าด้วยการนำวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์มาประยุกต์ใช้เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ จึง

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ทำให้ผู้เขียนมีความสนใจที่จะศึกษาและเขียนบทความในเชิงวิเคราะห์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในฐานะวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ ดังจะได้กล่าวถึงต่อไปนี้

๑. ความหมายของวิทยาศาสตร์

คำว่า “วิทยาศาสตร์” เป็นศัพท์บัญญัติที่มีความหมายตามอักษรว่า “ระบบวิชาความรู้” ภาษาอังกฤษว่า “science” ซึ่งมาจากภาษาละตินว่า “scientia” แปลว่า “ความรู้” อย่างไรก็ตามวิทยาศาสตร์ไม่ใช่ระบบความรู้ธรรมดาที่ทุกคนก็มีได้ วิทยาศาสตร์เป็นความรู้พิเศษที่เกิดจากการสังเกต และพิสูจน์ทดลองแล้วตั้งเป็นกฎหรือหลักการขึ้นมา^๑

วิทยาศาสตร์ (science) หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติ และกระบวนการค้นคว้าหาความรู้ที่มีขั้นตอนมีระเบียบแบบแผน^๒

วิทยาศาสตร์ (science) หมายถึง ระบบความรู้ จึงใกล้เคียงกับความหมายของคำว่า “philosophy” (ปรัชญา) ที่หมายถึงความรักในความรู้ ที่เป็นเช่นนี้เพราะวิทยาศาสตร์และปรัชญามีจุดกำเนิดเดียวกัน นั่นคือนักปรัชญากรีกสมัยโบราณเป็นผู้ให้กำเนิดวิทยาศาสตร์ในตะวันตก พวกเขาจัดวิทยาศาสตร์เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญา และตั้งชื่อว่า ปรัชญาธรรมชาติ (Natural Philosophy) วิทยาศาสตร์เติบโตในนามของปรัชญาธรรมชาติ ๒,๐๐๐ ปี จึงได้แยกออกเป็นวิทยาศาสตร์^๓ เมื่อวิทยาศาสตร์แยกตัวออกมาจากปรัชญาแล้วจึงได้มีการพัฒนากระบวนการและเครื่องมือแสวงหาองค์ความรู้อย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เข้าถึงความจริงในธรรมชาติ และนำความจริงที่ค้นพบมาประยุกต์ใช้ในรูปแบบต่างๆ

ดังนั้น วิทยาศาสตร์ จึงหมายถึง กระบวนการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในธรรมชาติหรือสิ่งที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์อย่างเป็นระบบและมีขั้นตอน ซึ่งสามารถพิสูจน์ความจริงนั้นได้ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่ผ่านการพิสูจน์แล้วจะได้รับการยอมรับจากคนส่วนใหญ่ เพราะองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นความจริงสากล

๒. ประเภทของวิทยาศาสตร์

การจำแนกประเภทของวิทยาศาสตร์มีการจัดแบ่งหลายระบบ แต่ละระบบมีเหตุผลและหลักเกณฑ์ต่างกัน ในช่วงแรกแบ่งออกเป็น ๒ สาขา คือ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Science) และวิทยาศาสตร์สังคม (Social Science) ดังรายละเอียดต่อไปนี้^๔

^๑ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๕.

^๒ Science- news, ความหมายของวิทยาศาสตร์, [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : http://www.neutron.rmutphysics.com/science-news/index.php?option=com_content&task=view&id=๑๒๕๒&Itemid=๔๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๐].

^๓ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่, หน้า ๒๕-๒๖.

^๔ สมปรารถนา วงศ์บุญหนัก, เอกสารประกอบการสอน SWU ๑๔๒ กระบวนการคิดทางวิทยาศาสตร์, [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : [http://ilc๒.swu.ac.th/Portals/๑๒๗/Documents/swu๑๔๒/กระบวนการคิดทางวิทยาศาสตร์ \[๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๐\].](http://ilc๒.swu.ac.th/Portals/๑๒๗/Documents/swu๑๔๒/กระบวนการคิดทางวิทยาศาสตร์ [๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๐].)

๑) วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เป็นส่วนที่อธิบายถึงความรู้ในเรื่องวัตถุที่มีอยู่ในธรรมชาติ เช่น ฟิสิกส์ (Physics) เป็นความรู้ในเรื่องพลังงานและสมบัติต่างๆ ภายนอกวัตถุ เคมี (Chemistry) เป็นความรู้ในเรื่องสมบัติภายในเนื้อของวัตถุ ศึกษาส่วนประกอบและโครงสร้าง ชีววิทยา (Biology) เป็นวิทยาศาสตร์ธรรมชาติที่รวบรวมความรู้ที่เกี่ยวกับชีวิต และความเป็นอยู่ของสิ่งมีชีวิต ดาราศาสตร์ (Astronomy) เป็นวิทยาศาสตร์ที่บรรยายถึงความรู้ที่เกี่ยวกับเทหวัตถุบนท้องฟ้า

๒) วิทยาศาสตร์สังคม เป็นวิทยาศาสตร์ที่กล่าวถึงสิ่งมีชีวิตเกี่ยวข้องกับทางสังคมต่างๆ เช่น จิตวิทยา รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา ฯลฯ และมีการจำแนกตามธรรมชาติของวิชา แบ่งเป็น ๓ สาขา คือ วิทยาศาสตร์กายภาพ วิทยาศาสตร์ชีวภาพ และวิทยาศาสตร์สหสาขาวิชา (๑) วิทยาศาสตร์กายภาพ เป็นวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ และปรากฏการณ์ต่างๆ ของทุกสิ่งในโลกและจักรวาลในด้านสิ่งไม่มีชีวิต (๒) วิทยาศาสตร์ชีวภาพ เป็นวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและปรากฏการณ์ต่างๆ ของทุกสิ่งในโลกและจักรวาลในด้านสิ่งมีชีวิต (๓) วิทยาศาสตร์สหสาขาวิชา ในวิชาวิทยาศาสตร์จะมีสหสาขาวิชาอยู่หลายวิชา

ในระยะต่อมาได้มีการจัดกลุ่มประเภทของวิทยาศาสตร์ออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑) วิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ (Pure Science) คือ ความรู้ขั้นพื้นฐาน ซึ่งประกอบด้วย กฎ และ ทฤษฎีต่างๆ ตลอดจนความจริง ความคิดรวบยอด ที่มาจากการค้นคว้าหาความรู้ของนักวิทยาศาสตร์เนื่องจากความต้องการที่จะหาความรู้ต่างๆ

๒) วิทยาศาสตร์ประยุกต์ (Applied Science) คือ การนำความรู้ขั้นมูลฐานในวิทยาศาสตร์ไปคิดประดิษฐ์สิ่งต่างๆ ที่เป็นประโยชน์โดยตรงต่อมนุษย์โดยมุ่งหวังให้เกิดประโยชน์แก่สังคมโดยตรง

ในกรณีที่นักวิทยาศาสตร์ค้นพบหลักวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับความร้อนไว้ว่า สสารเกิดจากการรวมตัวของอะตอมหรือปรมาณูที่เคลื่อนที่ตลอดเวลา การเคลื่อนที่ของอะตอมนี้เองที่ทำให้รู้สึกว่าเป็นความร้อน เมื่อนักวิทยาศาสตร์ค้นพบวิธีการสร้างความร้อน ๓ วิธี คือ การเผาไหม้ กระแสไฟฟ้า และการเสียดสี เขาก็สามารถสร้างแหล่งให้พลังงานความร้อนขึ้นมาด้วยวิธีการดังกล่าว ในกรณีค้นพบเรื่องความร้อนและวิธีการสร้างความร้อนจัดเป็นวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ ส่วนการนำเอาความรู้หลักการนี้ไปใช้สร้างเครื่องผลิตพลังงานความร้อนจัดเป็นวิทยาศาสตร์ประยุกต์ วิทยาศาสตร์จึงมี ๒ ประเภท คือ วิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ (pure science) ที่มุ่งแสวงหาความจริงเกี่ยวกับความเป็นเหตุเป็นผลของสิ่งทั้งหลาย และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ (applied science) ที่มุ่งนำความรู้และการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ไปใช้พัฒนาเทคโนโลยี^๑ ดังนั้น ความเจริญทางวัตถุและสิ่งอำนวยความสะดวกหรือสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ เป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ทั้งหลักการ วิธีการแสวงหาความรู้ การผลิต การตรวจสอบผลผลิต วิธีการใช้งาน และคุณภาพของการผลิต ซึ่งเป็นกระบวนการของวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ที่ยกระดับองค์ความรู้มาจากวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์

๓. วิธีการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์

พลาโตกล่าวว่า “ปรัชญาเริ่มต้นที่ความไม่รู้” คำกล่าวนี้ใช้ได้กับวิทยาศาสตร์ที่เริ่มต้นด้วยความสงสัย ประหลาดใจใคร่จะรู้ความจริงเกี่ยวกับโลกและจักรวาลเช่นเดียวกัน ทั้งปรัชญาและวิทยาศาสตร์ต่างก็มุ่งศึกษาหาความจริง แต่ใช้วิธีการแสวงหาความจริงต่างกัน ปรัชญาใช้วิธีการคิดตามหลักตรรกศาสตร์ ส่วนวิทยาศาสตร์ใช้วิธีการสังเกตและทดลอง วิธีการทางวิทยาศาสตร์มีภาคปฏิบัติเกี่ยวข้องด้วย ขณะที่วิธีการทางปรัชญาไม่เน้นการปฏิบัติ^๒ โดยวิธีการทางปรัชญาจะใช้การคิดค้นหาเหตุผลเป็นหลัก ส่วนวิทยาศาสตร์ใช้กระบวนการสังเกต ทดลองและพิสูจน์ความจริงหลายครั้ง ถ้าหากมีผลลัพธ์ออกมาเหมือนเดิม จึงจะกำหนดให้เป็นความรู้ทางวิทยาศาสตร์

^๑ พระเทพโสมถ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่, หน้า ๒๒.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖.

จุดกำเนิดของวิทยาศาสตร์คือความใฝ่รู้ในความจริงของธรรมชาติ คำตอบนี้นักวิทยาศาสตร์ก็ยอมรับ ที่แท้มันเป็นคำตอบทางวิทยาศาสตร์ด้วยซ้ำ ความใฝ่รู้ต่อความจริงของธรรมชาติ เป็นความคิดหมายใฝ่ฝันอยู่ในใจ พร้อมทั้งความเชื่อว่าในธรรมชาติมีกฎเกณฑ์แห่งความเป็นเหตุเป็นผลที่สม่ำเสมอแน่นอน ซึ่งเป็นฐานให้นักวิทยาศาสตร์เริ่มประกอบกิจกรรมในการค้นคว้าศึกษาหาความรู้ที่อยู่เบื้องหลังธรรมชาติ เพราะฉะนั้น จุดกำเนิดของของวิทยาศาสตร์จึงอยู่ที่จิตใจของมนุษย์ อยู่ที่ความใฝ่รู้และศรัทธาหรือความเชื่อ ถ้าปราศจากคุณสมบัติของจิตใจอย่างนี้แล้ว วิทยาศาสตร์จะไม่เกิดขึ้นและไม่เจริญงอกงาม^๑ นักวิทยาศาสตร์มีความสนใจสิ่งใดก็จะพยายามค้นหาความจริงในสิ่งนั้น การแสวงหาความจริงทางวิทยาศาสตร์เริ่มจากจิตใจที่สงสัยใคร่รู้ หลังจากนั้นจึงนำไปสู่กระบวนการและวิธีการแสวงหาความรู้อย่างเป็นระบบ

นักวิทยาศาสตร์จำนวนมากให้ทัศนะเกี่ยวกับการแสวงหาความจริงทางวิทยาศาสตร์ เช่น อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์กล่าวว่า “ความจริงคือประสบการณ์ที่ได้จากการทดสอบ”^๒ ทัศนะลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นวิธีการแสวงหาความจริงทางวิทยาศาสตร์ของไอน์สไตน์ว่าจะต้องมาจากวิธีการทดสอบด้วยประสบการณ์ของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของแม็กซ์ พลังซ์ ที่กล่าวว่า “วิธีการเรียนรู้ศาสตร์ทุกชนิด โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์ ต้องเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ของเรา”^๓ ในขณะที่เวอร์เนอร์ ไฮเซนเบิร์ก กล่าวว่า “วิทยาศาสตร์คือศาสตร์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์ส่วนตัวหรือบนประสบการณ์ของผู้อื่น”^๔ ในทัศนะนี้สะท้อนให้เห็นว่าประสบการณ์ของผู้อื่นที่ได้รับการพิสูจน์มาแล้วก็ถือว่าเป็นวิธีการแสวงหาความจริงทางวิทยาศาสตร์ได้เช่นเดียวกัน วิทยาศาสตร์นำความรู้จากประสบการณ์มาตรวจสอบด้วยเครื่องมือสมัยใหม่ เพื่อยืนยันความจริงของความรู้เหล่านั้น ความจริงทางวิทยาศาสตร์บางอย่างเป็นการค้นพบ ซึ่งเรียกว่าวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ แต่ความจริงทางวิทยาศาสตร์บางอย่างเป็นการนำมาใช้ประโยชน์ เรียกว่าวิทยาศาสตร์ประยุกต์

วิธีการทางวิทยาศาสตร์ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติ มีส่วนที่คล้ายกับวิธีการแก้ปัญหาแบบอริยสงฆ์ในพระพุทธศาสนา จึงเรียกรูปวิธีการแก้ปัญหาตามแบบอริยสงฆ์ ๔ ว่า วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (scientific method) ดังต่อไปนี้^๕

๑. กำหนดปัญหาให้ถูกต้อง (Location of Problems) คือ นักวิทยาศาสตร์กำหนดขอบเขตให้ชัดเจนว่าปัญหาอยู่ตรงไหน ปัญหานั้นน่าจะมีสาเหตุมาจากอะไร

๒. การตั้งสมมติฐาน (Setting of Hypothesis) คือ นักวิทยาศาสตร์ใช้ข้อมูลเท่าที่มีอยู่ในขณะนั้นเป็นรากฐานในการตั้งสมมติฐาน เพื่อใช้อธิบายถึงสาเหตุของปัญหาและเสนอคำตอบหรือทางออกสำหรับปัญหา

๓. การสังเกตและการทดลอง (Observation and Experimentation) คือ การสังเกตและทดลอง เป็นขั้นตอนสำคัญที่สุดของการศึกษาหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เพราะถ้าขาดขั้นตอนนี้ วิธีการศึกษาหาความจริงทางวิทยาศาสตร์จะไม่ต่างจากวิธีการทางปรัชญา

๔. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis of Data) คือ ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและทดลองมีจำนวนมาก นักวิทยาศาสตร์ต้องพิจารณาแยกแยะข้อมูลเหล่านั้น พร้อมจัดระเบียบข้อมูลเป็นหมวดหมู่ และหาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลต่างๆ

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์กรีน ปัญญาญาณ, ๒๕๕๗), หน้า ๒๑.

^๒ ศักดิ์ บวร, แพล, **ไอน์สไตน์กับพุทธะ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การพิมพ์แก่นจันทร์, ๒๕๕๘), หน้า ๔๒.

^๓ ศักดิ์ บวร, แพล, **ไอน์สไตน์กับพุทธะ**, หน้า ๔๒.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓.

^๕ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่**, หน้า ๒๖-๒๘.

๕. สรุปผล (Conclusion) คือ การสรุปผลค้นคว้า นักวิทยาศาสตร์อาจใช้ภาษาธรรมดาเขียนกฎหรือหลักการทางวิทยาศาสตร์ออกมา บางครั้งนักวิทยาศาสตร์จำเป็นต้องสรุปผลด้วยคณิตศาสตร์

ลักษณะของการแสวงหาความจริงทางวิทยาศาสตร์ เป็นเรื่องของการสืบสาวหาความรู้ในความจริงอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่จำเป็นจะต้องตอบทันที และเป็นเรื่องของบุคคลที่มีความสนใจ ไม่เป็นเรื่องของหมู่ชนหรือสังคมทั้งหมด เพราะฉะนั้น อาจมีปัจเจกชนหรือกลุ่มผู้สนใจเฉพาะกลุ่ม พยายามศึกษาเรื่องนี้ต่อกันมา โดยใช้วิธีหาความรู้และพิสูจน์ความจริงได้ เรียกว่าวิธีทางวิทยาศาสตร์ นี่คือการแตกต่างระหว่างศาสนากับวิทยาศาสตร์^๑ ส่วนใหญ่ศาสนามักจะมีคำตอบได้ทุกเรื่อง ส่วนวิทยาศาสตร์จะมีคำตอบได้เฉพาะเรื่องที่ได้ผ่านการพิสูจน์มาแล้วเท่านั้น พรหมแดนความรู้ทางวิทยาศาสตร์จะต้องมีเครื่องมือเข้ามาช่วยพิสูจน์ความรู้แท้ ส่วนศาสนาใช้ความศรัทธาและการปฏิบัติทางจิตเพื่อบรรลุถึงวิธีการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์จึงเริ่มต้นอย่างมีขั้นตอน จากขั้นกำหนดปัญหาให้ถูกต้อง ขั้นการตั้งสมมติฐาน ขั้นการสังเกตและการทดลอง ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล และขั้นการสรุปผล เมื่อได้รับการพิสูจน์แล้วองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์จะถูกตั้งเป็นทฤษฎี และเผยแผ่องค์ความรู้ต่อไป

๔. วิธีการแสวงหาความรู้ทางพระพุทธศาสนา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า “จุดกำเนิดของพระพุทธศาสนาคือทุกข์ และต้นเหตุของความทุกข์คือความไม่รู้เหตุปัจจัยของทุกข์นั้น หรือความไม่รู้ไม่เข้าใจกฎของธรรมชาติ ซึ่งเป็นกระบวนการแห่งความเป็นไปตามเหตุปัจจัยนั่นเอง”^๒ พระพุทธศาสนามองว่าสิ่งต่างๆ เป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นโดยไม่อิงอาศัยสิ่งอื่น กระบวนการแสวงหาความรู้ทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นเหตุปัจจัยต่อกันหรือมีความสัมพันธ์กัน โดยพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงการแสวงหาความรู้ทางพระพุทธศาสนาแบบอริยสัจ ๔ ไว้ในหนังสือพระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่ ดังมีขั้นตอนต่อไปนี้^๓

๑. ขั้นกำหนดทุกข์ คือ อริยสัจข้อ ๑ คือ ปริณญา กำหนดรู้ทุกข์หรือปัญหาว่าคืออะไร มีขอบเขตแค่ไหน หน้าที่ที่ควรทำขั้นแรกคือการเผชิญหน้ากับปัญหา แล้วกำหนดสภาพและขอบเขตของปัญหาให้ได้ หน้าที่ขั้นนี้เหมือนกับหมอตรวจอาการของคนไข้ เพื่อให้รู้ว่าเป็นโรคอะไร ส่วนใดของร่างกายลุกลามไปมากน้อยเพียงใด เช่น ในอัมมจักกัปปวัตตนสูตรที่ว่า “เกิดเป็นทุกข์ แก่เป็นทุกข์ ตายเป็นทุกข์... บรรณาสัตว์ใดไม่ได้สิ่งนั้นก็ทุกข์ เมื่อว่าโดยย่ออุปาทานขันธ์ ๕ เป็นทุกข์” ตรงกับข้อที่ ๑ ของวิทยาศาสตร์

๒. ขั้นสืบสาวหาสมุทัย คือ ค้นหาเหตุของความทุกข์หรือเหตุของปัญหา แล้วจัดการปหาน คือ กำจัดให้หมดไป เหมือนกับหมอวินิจฉัยสมุฏฐานของโรคก่อนลงมือรักษา สาเหตุของปัญหาพระพุทธเจ้าแสดงไว้ คือ ตัณหา ๓ ประการ โดยขั้นนี้ยังอยู่ในวิธีวิทยาศาสตร์ข้อที่ ๑

๓. ขั้นแก้นิโรธ คือ อริยสัจข้อที่ ๓ ได้แก่ ความดับทุกข์ หรือสภาพที่ไร้ปัญหา ซึ่งเรามีหน้าที่สังคิกิริยา คือ ทำให้สำเร็จเป็นความจริงขึ้นมา ในขั้นนี้ต้องตั้งสมมติฐานว่าสภาพไร้ปัญหาคืออะไร เข้าถึงได้หรือไม่ โดยวิธีการใด เหมือนกับที่หมอคาดว่าโรคนี้อาจให้หายขาดได้หรือไม่ ใช้เวลารักษานานเท่าไร เช่น นิพพานคือการดับทุกข์ทั้งปวง เป็นสิ่งที่เราสามารถบรรลุได้ในชาตินี้ด้วยการเจริญสติ พัฒนาปัญญา เพื่อตัดอวิชชาและดับตัณหา ตรงกับวิธีการทางวิทยาศาสตร์ข้อที่ ๒ คือ การตั้งสมมติฐาน

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์*, หน้า ๓๔.

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์*, หน้า ๖๖.

^๓ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่*, หน้า ๒๘-๓๐.

๔. ชั้นเจริญมรรค อริยสังข์ข้อที่ ๔ คือ ทางดับทุกข์หรือวิธีการแก้ปัญหา ซึ่งเรานิยามที่ภาวนา คือ ปฏิบัติหรือลงมือทำเหมือนกับกรรณที่หมอลงมือรักษาคณไขด้วยวิธีการและขั้นตอนที่เหมาะสมแก่การรักษาโรค จำแนกออกเป็น ๓ ขั้นตอนย่อย ดังนี้

๔.๑ มรรคขั้นที่ ๑ เป็นการแสวงหาและทดลองวิธีการต่างๆ เพื่อค้นหาวิธีการที่เหมาะสมที่สุด มรรคข้อนี้ตรงกับวิทยาศาสตร์ขั้นที่ ๓ คือ สังเกตและทดลอง เช่น ในกรณีที่เจ้าชายสิทธัตถะสังเกตและทดลองปฏิบัติกับอาหารรดาบสและอุทกดาบส

๔.๒ มรรคขั้นที่ ๒ เป็นการวิเคราะห์ผลการสังเกตและทดลองที่ได้ปฏิบัติมาแล้วเลือกเฉพาะวิธีการที่เหมาะสมที่สุด เช่น ในกรณีที่เจ้าชายสิทธัตถะไม่เลือกทางสุดโต่ง ๒ เส้น แล้วเลือกมัชฌิมาปฏิปทาเป็นมรรควิธีไปสู่ความดับทุกข์

๔.๓ มรรคขั้นที่ ๓ เป็นการสรุปผลของการสังเกตและทดลอง เพื่อให้ได้ความจริงเกี่ยวกับเรื่องนั้น ตรงกับวิธีการทางวิทยาศาสตร์ข้อที่ ๕

ส่วนพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวถึงการนำวิธีการแบบอริยสังข์ ๔ มาแก้ปัญหาด้วยปัญญาของมนุษย์ ได้แก่ ๑) ทุกข์ คือ เริ่มด้วยปัญหา ต้องรู้ปัญหาก่อน ๒) สมุทัย คือ สืบสาวหาสาเหตุของปัญหา ๓) นิโรธ คือ กำหนดจุดหมายที่จะดับปัญหา ๔) มรรค คือ ปฏิบัติตามวิธีการให้ถึงความดับปัญหาได้^๑ อริยสังข์ ๔ จึงเป็นวิทยาศาสตร์เชิงพุทธที่ว่าด้วยกระบวนการแสวงหาความรู้และความจริงที่กำหนดขั้นตอนไว้อย่างเป็นระบบ

ท่าน ดี.ที.ชูชุกี นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาธรรมสมัยที่มีชื่อเสียงอีกท่านหนึ่งได้กล่าวถึงการแสวงหาความรู้ทางพระพุทธศาสนาว่า “ประสบการณ์ในแต่ละบุคคลเป็นรากฐานของปรัชญาในพระพุทธศาสนา ซึ่งในความหมายนี้ ศาสนาพุทธคือศาสตร์ของการเรียนรู้ธรรมชาติหรือการเรียนรู้จากประสบการณ์”^๒ เพราะในพระพุทธศาสนากล่าวถึงความรู้แต่หัวจะต้องเห็นตามสภาพที่แท้จริง สภาพที่ไม่ได้ผ่านกระบวนการปรุงแต่ง “การแสวงหาความรู้เพื่อเข้าถึงความจริงของกฎธรรมชาติ จะดำเนินควบคู่ไปกับการพัฒนาดนของมนุษย์ และการพัฒนามนุษย์นั้นจะเป็นตัวบอกขอบเขตของการนำความรู้ในกฎธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ด้วย ซึ่งเมื่อเป็นไปตามหลักการนี้ ก็จะเปิดทางมิให้นำความรู้ในกฎธรรมชาติไปใช้ในทางของการสนองโลภะ โทสะ โมหะของมนุษย์”^๓ เป้าหมายของการแสวงหาความรู้ทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นไปเพื่อให้เข้าใจความจริงทางธรรมชาติอย่างแจ่มแจ้งจนถึงความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง

๕. จุดยืน : พระพุทธเจ้าไม่สอนสิ่งที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์

มีการถกเถียงกันในวงวิชาการมากมายว่าพระพุทธเจ้าทรงสอนอะไร และไม่ทรงสอนอะไร คำตอบคือพระพุทธเจ้าทรงสอนให้เข้าถึงธรรมชาติแท้ ทั้งธรรมชาติทางวัตถุและธรรมชาติทางจิตใจ โดยไม่มีความสำคัญมั่นหมายหรือยึดมั่นถือมั่นในตัวตน การศึกษาสาเหตุของธรรมชาติจึงเป็นลักษณะสำคัญของพระพุทธศาสนา และเป็นไปเพื่อความหลุดพ้นจากความทุกข์ พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนสิ่งที่เป็นวิทยาศาสตร์ ให้เข้าใจกระบวนการทางธรรมชาติ ด้วยประสบการณ์ตรงตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์ แสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงสอนให้เชื่อในเหตุปัจจัยที่ผ่านการพิสูจน์จากประสบการณ์ ส่วนสิ่งใดที่พิสูจน์ไม่ได้และไม่เป็นไปเพื่อความดับทุกข์ สิ่งนั้นไม่ใช่คำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยพระพุทธเจ้าทรงแสดงคำสอนที่ไม่ใช่ศาสนาไว้ ๓ ประเภท ดังต่อไปนี้^๔

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), *พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์*, หน้า ๗๖.

^๒ ศักดิ์ บวร, แพล, *ไอน์สไตน์กับพุทธะ*, หน้า ๔๓.

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), *พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์*, หน้า ๑๐๔

^๔ พระเทพโสมถ (ประยูร ธมมจิตโต), *พระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่*, หน้า ๒๐.

๑. ปุพเพกตวาท คือ ลัทธิที่ถือว่าสิ่งที่เคยเกิดหรือเคยทำไว้ในอดีตเป็นตัวกำหนดความเป็นไปในปัจจุบัน ไม่มีทางหลีกเลี่ยง เข้าลักษณะที่เรียกว่ากรรมลิขิต

๒. อิสสรนิมมานวาท คือ ลัทธิที่ถือว่าพระเจ้าหรือพระพรหมสร้างโลกและมนุษย์ พร้อมกับกำหนดอนาคตของโลกและโชคชะตาของมนุษย์ไว้ล่วงหน้า ในลักษณะที่เรียกว่าพรหมลิขิต

๓. อเหตุอปัจจยวาท คือ ลัทธิที่ถือว่าสิ่งต่างๆ เกิดขึ้นลอยๆ ไม่มีเหตุปัจจัย ไม่มีใครสร้าง ไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ใดๆ ทั้งสิ้น โลกนี้เป็นเอกภพไร้ระเบียบ

แนวทางดังกล่าวถือว่าขัดหลักพระพุทธศาสนา เพราะความเชื่อแบบปุพเพกตวาท ทำให้ขาดความมุ่งมั่นพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ ไม่ว่าจะทำดีเพียงใดก็ไม่ได้ดี เพราะกรรมในอดีตได้ขีดเส้นให้เป็นที่ไปตามนั้นแล้ว ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงอะไรได้ ส่วนอิสสรนิมมานวาท เป็นความเชื่อที่ลดทอนศักยภาพของมนุษย์ ทำให้มนุษย์ไม่เชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง ทำให้ไม่สามารถกำหนดวิถีชีวิตของตนเองได้ ในขณะที่อเหตุอปัจจยวาท ทำให้ไม่เชื่อมั่นในการกระทำ และเชื่อว่าสิ่งต่างๆ เกิดขึ้นเพราะความบังเอิญ ซึ่งเป็นความเชื่อที่ขัดกับหลักวิทยาศาสตร์ ดังนั้น พระพุทธศาสนาเห็นว่าการกระทำในอดีตมีผลต่อปัจจุบัน และการกระทำในปัจจุบันมีผลต่ออนาคต สอดคล้องกับทัศนะของหลวงพ่อบุญทาส ที่ว่า “อยากให้ศึกษาพระพุทธศาสนาในลักษณะที่เป็นวิทยาศาสตร์ แล้วจะเข้าใจพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง”^๑ และนักวิทยาศาสตร์ชื่อดังอย่างไอน์สไตน์ ยังได้ยืนยันความเป็นวิทยาศาสตร์ของพระพุทธศาสนาว่า “ศาสนาในอนาคตเป็นศาสนาสากลที่ข้ามพ้นเรื่องพระเจ้าที่เป็นตัวตน ทั้งหลีกเลี่ยงการยึดติดในคัมภีร์ และเทววิทยา คือ เป็นศาสนาที่รวมเอาเรื่องธรรมชาติและจิตวิญญาณไว้ด้วยกัน และตั้งอยู่บนจิตสำนึกทางศาสนาที่เกิดจากประสบการณ์เกี่ยวกับสรรพสิ่ง ทั้งที่เป็นธรรมชาติและจิตวิญญาณ (natural and spiritual) ว่าเป็นเอกภพ เปี่ยมความหมาย พระพุทธศาสนาเข้ากันได้กับลักษณะที่กล่าวมา ถ้ามีศาสนาใดศาสนาหนึ่งที่ตอบสนองความต้องการของวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ได้ ศาสนานั้นได้แก่พระพุทธศาสนา”^๒

๖. ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์

คนส่วนใหญ่มองว่าศาสนาเป็นเรื่องของความเชื่อ ซึ่งมีลักษณะเด่นทางนามธรรม ส่วนวิทยาศาสตร์เป็นเรื่องของความจริงทางวัตถุ เน้นการพิสูจน์ทราบความจริงของธรรมชาติทางกายภาพ เพราะเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ยังไม่สามารถพิสูจน์นามธรรมได้ “แม้ว่าโดยตัวของอาณาจักรศาสนากับวิทยาศาสตร์จะเป็นอาณาจักรที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน แต่เป้าหมายสูงสุดหรือจุดหมายปลายทางของการเรียนรู้ของทั้งสองศาสตร์นี้ล้วนมีประเด็นที่เข้มแข็งเหมือนกันสองประเด็นช่วยกันรองรับ นั่นคือความสัมพันธ์และการพึ่งพาซึ่งกันและกัน... วิทยาศาสตร์ที่ขาดศาสนาจะซบเซาเหมือนหงอยเหงา ศาสนาที่ขาดวิทยาศาสตร์จะเปรียบเสมือนคนตาบอด”^๓ ทั้งศาสนาและวิทยาศาสตร์จึงจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกัน “สำนักทางศาสนาที่หยิ่งโงงสรรพสิ่งทั่วสากลนี้ เป็นแรงจูงใจที่แรงกล้า และประเสริฐที่สุดสำหรับการค้นคว้าวิจัยทางวิทยาศาสตร์”^๔ ปัญหาคือการนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์ไปใช้ผิดๆ ตลอดถึงการเอาเทคโนโลยีมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์เอาเทคโนโลยีไปใช้เพื่อแสวงหาประโยชน์หรือแม้แต่เอาไปใช้เป็นเครื่องมือทำลายกัน ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดจากมนุษย์ทั้งสิ้น “เมื่อปัญหาเกิดจากมนุษย์ก็มาลงที่จริยธรรมหรือศีลธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก็จะถูกใช้ในทางที่เป็นคุณ เพื่อ

^๑ พุทธทาสภิกขุ, **กรรมเห็นๆ เป็นวิทยาศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : ตถาตา, ๒๕๕๗), หน้า ๘๑.

^๒ พระเทพโสมภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่**, หน้า ๑๙.

^๓ ศักดิ์ บวร, แพล, **ไอน์สไตน์กับพุทธ**, หน้า ๑๒๒-๑๒๓.

^๔ Albert Einstein, *Ideas and Opinions*, (New York : Bonanza Books, ๑๙๕๔), p.๓๙. อ้างในพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์**, หน้า ๑๔๙.

เสริมสร้างประโยชน์สุขแก่ชีวิตและโลกทั้งหมด แม้จะมีโทษที่เกิดจากการรู้เท่าไม่ถึงการณ์บ้าง การป้องกันและแก้ไขก็จะเป็นไปอย่างดีที่สุด”^๑ โดยปกติแล้วพระพุทธศาสนาจะเน้นเมตตาธรรมและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ นอกจากการเข้าถึงธรรมชาติในเชิงสภาวะธรรมแล้ว พระพุทธศาสนายังปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ด้วยเมตตาธรรม การปฏิสัมพันธ์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ด้วยการเข้าใจสภาวะธรรม “ความไม่ปรารถนาต้องการจะรู้ความจริงที่อยู่เบื้องหลังความเป็นไปของธรรมชาติ ซึ่งเป็นจุดร่วมที่เริ่มกำเนิดทั้งของศาสนาและวิทยาศาสตร์”^๒ การปฏิสัมพันธ์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ประยุกต์ด้วยเมตตาธรรม นำความรู้ทางวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สร้างสรรค์ ไม่มีเจตนาร้าย แต่ถ้าหากมีผลร้ายเกิดขึ้นก็จะพยายามหาทางแก้ไขอย่างสร้างสรรค์

สรุปว่า พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์กัน ๔ ลักษณะ ดังต่อไปนี้ ๑) ความสัมพันธ์ในความเป็นจริง คือ ความจริงแท้ของพระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ คือ ความจริงทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นความจริงที่บริสุทธิ์ ๒) ความสัมพันธ์ทางสภาวะ คือ วิทยาศาสตร์ค้นพบสภาวะทางธรรมชาติ พระพุทธศาสนาบรรลุถึงสภาวะทางธรรมชาติ สิ่งที่เหมาะสมกันคือความจริงทางสภาวะ ๓) ความสัมพันธ์ทางปฏิสัมพันธ์และความเกี่ยวเนื่องกัน คือ มีความเกี่ยวเนื่องกันเมื่อจะนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ วิทยาศาสตร์จะมุ่งประโยชน์และพระพุทธศาสนาจะมีหลักศีลธรรมกำหนดทิศทางให้ใช้ประโยชน์อย่างสร้างสรรค์ เกี่ยวเนื่องต่อชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อมและเกี่ยวเนื่องต่อโลก ๔) ความสัมพันธ์ทางวิธีการแสวงหาความรู้ คือ กระบวนการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์และกระบวนการแสวงหาความรู้แบบอริยสัจ ๔ มีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน

๗. พระพุทธศาสนาในฐานะวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์

วิทยาศาสตร์จำแนกออกเป็น ๒ ส่วนใหญ่ๆ คือ วิทยาศาสตร์บริสุทธิ์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ส่วนคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นทั้งหลักปฏิบัติและสภาวะธรรม ซึ่งสามารถนำมาบูรณาการและประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับทุกสภาพการณ์ ในสถานการณ์ที่ประยุกต์ใช้หลักธรรมกับบริบทต่างๆ จะเป็นหลักธรรมประยุกต์ ในสถานการณ์ที่นำหลักธรรมไปปฏิบัติก็จะเป็นวิถีธรรม ในขณะที่เข้าถึงสภาวะของธรรมชาติแท้ เป็นสภาวะธรรมบริสุทธิ์

พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าความจริงก็คือธรรมะ พระองค์ไม่ใช่เจ้าของธรรมะ ใครก็สามารถเข้าถึงธรรมะนั้น อันที่จริงธรรมะเป็นของกลางที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ พระพุทธเจ้าเป็นแต่เพียงผู้ค้นพบแล้วนำมาประกาศเปิดเผย เช่นเดียวกับกวีวิทยาศาสตร์เรื่องแรงโน้มถ่วงเป็นสิ่งที่อยู่ก่อนแล้ว นักวิทยาศาสตร์อย่าง นิวตันค้นพบภายหลัง^๓ การค้นพบธรรมะเป็นการค้นพบธรรมะ ธรรมะจึงเป็นสิ่งสากลที่ดำรงอยู่เองตามธรรมชาติ เพียงแต่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบแล้วนำมาสั่งสอน ความหลุดพ้นเป็นการค้นพบและเข้าถึงธรรมชาติบริสุทธิ์ จนเห็นความเป็นจริงตามกระบวนการทางธรรมชาติ จนสามารถยุติความยึดมั่นถือมั่นได้ “ที่จริงแล้ววิทยาศาสตร์ก็คือการศึกษาธรรมชาติ อยู่ด้วยกันมากับธรรมะ”^๔ การค้นพบหลักธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่บริสุทธิ์ ไม่สามารถปรุงแต่งสภาวะธรรมได้ เพราะเป็นเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้นทางธรรมชาติ ดังข้อความที่ว่า “พระตถาคตทั้งหลายจะอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตาม หลักนั้นก็ยังคงมีอยู่ เป็นธรรมจิติ เป็นธรรมนิยาม (กฎธรรมชาติ) คือ หลักอัมปิปัจเจตยา พระตถาคตตรัสรู้ เข้าถึงหลักนั้นแล้ว จึงบอกแสดง วางเป็นแบบ ตั้งเป็นหลัก เปิดเผย แจกแจง ทำให้เข้าใจง่าย แล้วจึงทรงตรัสว่างคูลิ”^๕ โดยตัวอย่างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ ดังจะได้ยกตัวอย่างต่อไปนี้

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์*, หน้า ๑๕.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒.

^๓ พระเทพโสมภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่*, หน้า ๑๖.

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์*, หน้า ๘.

^๕ ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๖๑/๓๐.

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

๗.๑ นิยาม : กฎธรรมชาติ

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมชาติบริสุทธิ์ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงค้นพบกฎธรรมชาติบริสุทธิ์ โดยจำแนกออกเป็น ๕ ส่วน ดังต่อไปนี้

๑. อดุนิยาม (Physical Laws) ได้แก่ กฎธรรมชาติที่ครอบคลุม ความเป็นไปของปรากฏการณ์ในธรรมชาติ ฝ่ายวัตถุที่ไร้ชีวิตทุกชนิด เช่น ปรากฏการณ์ฝนตก พายุร้อน แม้กระทั่งการเกิดและการดับสลายของโลกก็เป็นไปตามกฎธรรมชาติข้อนี้^๑

๒. พีชนิยาม (Biological Laws) ได้แก่ ธรรมชาติที่ครอบคลุมความเป็นไปของสิ่งมีชีวิตทั้งพืชและสัตว์ กฎธรรมชาตินี้ทำให้มะม่วงออกลูกเป็นมะม่วง ลิงคลอดลูกออกมาเป็นลิง นี่เป็นกฎพันธุกรรมนั่นเอง ทฤษฎีวิวัฒนาการของชาลส์ ดาร์วิน เกี่ยวข้องกับกฎข้อนี้^๒

๓. จิตนิยาม (Psychic Laws) ได้แก่ กฎธรรมชาติที่ครอบคลุมความเป็นไปของจิต เช่น กฎนี้อธิบายว่าการรับรู้ของจิตแต่ละครั้งมีกระบวนการทำงานอย่างไร นักจิตวิทยาผู้ศึกษาจิตตนิยาม คัมภีร์อภิธรรมปิฎกเต็มไปด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับจิตนิยาม ผู้ที่ต้องการศึกษาจิตวิทยาในพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องอ่านอภิธรรมปิฎก^๓

๔. กรรมนิยาม (Karmic Laws) ได้แก่ กฎธรรมชาติที่ครอบคลุมความเป็นไปของชีวิตมนุษย์โดยรวม นั่นคือชีวิตจะดีหรือชั่ว สุขหรือทุกข์ ขึ้นอยู่กับกรรมหรือการตั้งใจกระทำ การทำดียอมให้ผลดี การทำชั่วยอมให้ผลชั่ว นี่คือนิยามแห่งกรรม^๔

๕. ธรรมนิยาม (General Laws) ได้แก่ กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับความเป็นเหตุเป็นผลของสิ่งทั้งหลาย เป็นกฎสากลที่ครอบคลุมความเป็นไปของฝ่ายจิตและฝ่ายวัตถุ มีขอบเขตครอบคลุมกว้างขวางที่สุด กฎ ๔ ข้อข้างต้นสรุปรวมลงในกฎข้อนี้^๕ เพราะเป็นอาการที่เป็นเหตุเป็นผลของสิ่งทั้งหลาย เป็นไปตามธรรมดา^๖ ไม่ปรุงแต่งให้เกิดขึ้นและเป็นไปตามเจตจำนงของใคร และไม่มีใครที่มีอิทธิพลอยู่เหนือธรรมชาติ “อุปปาทา วา ภิกขเว ตถาคทานัง อนุปปาทา วา ตถาคทานัง พระพุทธเจ้าทั้งหลายจะอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตาม มันก็เป็นหลักยืนตัวอยู่เป็นธรรมดา”^๗ ซึ่งเป็นหลักธรรมนิยามหรือกฎธรรมชาติ โดยกฎธรรมชาติของสิ่งทั้งหลายที่เกิดมาจากเหตุปัจจัย ล้วนแต่ไม่คงที่ ไม่คงตัว ไม่เป็นตัว “ไม่คงที่ คือ เกิดดับๆ เกิดขึ้นแล้วสลายไปๆ ตลอดเวลา ไม่คงตัว คือ คงสภาพเดิมอยู่ไม่ได้ ไม่เป็นตัว คือ มันไม่เป็นตัวของตัวเอง เป็นไปตามเหตุปัจจัย ขึ้นต่อเหตุปัจจัย ปรากฏรูปร่างอย่างไรก็เป็นไปตามเหตุปัจจัย นี่คือนิยามของความเป็นไปตามเหตุปัจจัย”^๘

ปรากฏการณ์อย่างเดียวกันอาจเกิดจากเหตุปัจจัยในกฎธรรมชาติคนละอย่างและปรากฏการณ์บางอย่างอาจเกิดจากเหตุปัจจัยในกฎธรรมชาติหลายอย่างทำงานอิงอาศัยกัน เช่น บุคคลหนึ่งน้ำตาไหลอาจเกิดจากควันไฟรม (อดุนิยาม) อาจเกิดจากความดีใจหรือเสียใจมาก (จิตตนิยาม) อาจเป็นเพราะปรุงแต่งความคิดในทางหวนละห้อยบีบคั้นใจตนเอง (กรรมนิยาม) บุคคลหนึ่งปวดศีรษะมาก อาจเกิดเนื้องอกในสมอง (พีชนิยาม) อาจเนื่องจากอยู่ในที่อากาศไม่พอ

^๑ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่, หน้า ๑๗.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

^๓ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่, หน้า ๑๘.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์, หน้า ๘๒.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙.

หรือร้อนเกินไป (อุดุนิยาม) หรืออาจเป็นเพราะกลุ่มใจกังวล (กรรมนิยาม)^๑ ดังนั้น นิยาม ๕ จึงเป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยกฎเกณฑ์ของวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์

๗.๒ อนัตตา : สภาวะการบรรลุถึงความจริงแท้ของวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์

อนัตตา หมายถึง เป็นของไม่ใช่ตัวตน โดยความหมายอนัตตามี ๒ นัย คือ ๑) ไม่มีอัตตาหรือวิญญาณอมตะภายในตัวบุคคล ๒) ไม่มีสิ่งคงที่ถาวรอยู่ในสรรพสิ่งในโลก คือ ไม่มีอะตอมที่แบ่งแยกไม่ได้ ความก้าวหน้าของทฤษฎีอะตอมในวิทยาศาสตร์ปัจจุบัน ได้สนับสนุนคำสอนเรื่องอนัตตาในประเด็นที่ ๒ ทฤษฎีเก่าที่ว่าอะตอมอยู่ในสรรพสิ่งขัดแย้งกับคำสอนเรื่องอนัตตา เพราะทฤษฎีเก่าถือว่าอะตอมเป็นสิ่งที่ตัดแบ่งไม่ได้ นั่นแสดงว่าอะตอมเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้ถาวร ตั้งอยู่ได้ตามลำพังตนเองโดยไม่พึ่งพิงสิ่งอื่น เมื่อว่าตามนัยนี้อะตอมก็เป็นอัตตา การถือว่าอะตอมเป็นของเที่ยงแท้ก็ขัดกับคำสอนเรื่องอนิจจัง และการที่อะตอมอยู่ได้ตามลำพังตนเองก็ขัดแย้งกับคำสอนเรื่องปฏิจสมุปบาท^๒

นักวิทยาศาสตร์ชื่อ เจ.โรเบิร์ต ออปเพนไฮเมอร์ กล่าวว่า หากมีใครถามเราว่าตำแหน่งของอิเล็กตรอนเหมือนเดิมหรือไม่ เราต้องตอบว่าไม่ หากมีใครถามเราว่าตำแหน่งของอิเล็กตรอนจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาหรือไม่ เราตอบว่าไม่ หากมีใครถามเราว่าอิเล็กตรอนอยู่นิ่งๆ หรือไม่ เราตอบว่าไม่ หากมีใครถามเราว่าอิเล็กตรอนเคลื่อนไหวหรือไม่ เราตอบว่าไม่^๓ อิเล็กตรอนเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง มีการแปรสภาพไปอยู่เสมอ ไม่คงทนถาวร และอิเล็กตรอนไม่มีตัวตนซึ่งเป็นไปตามกระบวนการทางธรรมชาติภายใต้กฎของไตรลักษณ์ สรรพสิ่งเป็นธรรมดา ไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา และไม่มีความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งหลาย ดังนั้น จึงเป็นเพียงธรรมชาติบริสุทธิ์ที่เป็นไปตามเหตุปัจจัยของธรรมชาติ พระพุทธเจ้าทรงค้นพบธรรมชาติบริสุทธิ์นั้น แล้วจึงนำมาเปิดเผยและถ่ายทอดให้กับชาวโลก และพระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงยึดมั่นว่าสิ่งที่ทรงค้นพบเป็นทฤษฎีความรู้ทางพระพุทธศาสนาเท่านั้น เพราะธรรมะบริสุทธิ์เป็นสิ่งสากล การเข้าถึงสภาวะที่พระพุทธศาสนาเรียกว่าอนัตตา จึงเป็นการเข้าถึงสภาวะความจริงทางวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์

๗.๓ ปฏิจสมุปบาท : กระบวนการแห่งเหตุปัจจัยทางวิทยาศาสตร์เชิงพุทธ

พระพุทธเจ้าตรัสว่าสิ่งต่างๆ เกิดขึ้นโดยไม่มีพระเจ้าเป็นผู้สร้างหรือผู้กำหนดชะตาชีวิต แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าสิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นเองลอยๆ โดยไม่มีเหตุปัจจัย พระพุทธเจ้าประกาศหลักคำสอนสำคัญทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าอิทัปปัจจยา (การที่สิ่งต่างๆ เกิดมี เพราะสิ่งนี้ๆ เป็นปัจจัย) และหลักปฏิจสมุปบาทยืนยันว่าโลกและมนุษย์เกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไป เพราะความประชุมพร้อมแห่งเหตุปัจจัย^๔ ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน ดังพุทธพจน์ที่ว่า

อิมสมิ สติ อิทั โทติ	อิมสมิ อสติ อิทั น โทติ
อิมสสุปปาธา อิทั อุปปชชติ	อิมสส นิโรธา อิทั นิรุชฌติ
เมื่ออันนี้มี อันนี้จึงมี	เมื่ออันนี้ไม่มี อันนี้จึงไม่มี
เพราะอันนี้เกิด อันนี้จึงเกิด	เพราะอันนี้ดับ อันนี้จึงดับ ^๕

พระพุทธศาสนาเห็นว่าสรรพสิ่งเป็นเหตุปัจจัยของกันและกัน พระพุทธเจ้าตรัสถึงปฏิจสมุปบาทในเชิงสภาวะธรรมว่า “ผู้ใดเห็นปฏิจสมุปบาท ผู้นั้นชื่อว่าเห็นธรรม ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นปฏิจสมุปบาท”^๖ เพราะการเห็นความจริงของสิ่งที่มีปัจจัยปรุงแต่ง และเห็นว่าสิ่งหนึ่งจะมีผลไปสู่สิ่งหนึ่ง ไม่มีสิ่งใดเกิดโดยปราศจากเหตุปัจจัยจากสิ่ง

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๔.

^๒ พระเทพโสมภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่, หน้า ๓๕-๓๖.

^๓ ศักดิ์ บวร, แพล, ไลน์สไตน์กับพุทธะ, หน้า ๔๘.

^๔ พระเทพโสมภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่, หน้า ๒๐.

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์, หน้า ๖๙.

^๖ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๐๖/๓๓๘.

อื่น หลักปฏิจจสมุปบาทจึงเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ยกตัวอย่างเช่น “ถ้าเม็ดมะม่วงไม่มีดิน ไม่มีออกซิเจน ไม่มีน้ำ ไม่มีอุณหภูมิที่เหมาะสมแล้ว เม็ดมะม่วงก็ไม่สามารถที่จะแตกออกเป็นต้นมะม่วง และเจริญเติบโตเป็นต้นมะม่วงได้ ไม่ว่าคุณจะมีเม็ดมะม่วงแล้วก็ตาม มันก็ไม่สามารถกลายเป็นต้นมะม่วงได้ สิ่งที่น่าสนใจมากสำหรับหลักการอันนี้ คือ ถ้าต้องการไม่ให้เกิดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น คุณมีทางเลือก ๒ ทาง คือ กำจัดเหตุหรือกำจัดเงื่อนไข เมื่อทำได้อย่างนี้ สิ่งนั้นจะไม่เกิด”^๑

ดังนั้น หลักปฏิจจสมุปบาทจึงเป็นกระบวนการวิทยาศาสตร์ที่เป็นเหตุปัจจัยต่อกัน ทั้งเหตุปัจจัยในทางบวก และเหตุปัจจัยในทางลบ เพราะสรรพสิ่งมีเหตุปัจจัยหลายอย่างผสมกันจึงทำให้เกิดสิ่งอื่น และสิ่งอื่นก็จะเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดสิ่งอื่นอีก ยกตัวอย่างเช่น เมื่อน้ำโดนความร้อนจากแสงอาทิตย์จนทำให้น้ำระเหยกลายเป็นไอน้ำลอยขึ้นไปในอากาศ เมื่อไอน้ำรวมตัวกันในอากาศก็จะเกิดละอองน้ำเล็กๆ เมื่อปริมาณละอองน้ำมีมากขึ้นก็รวมตัวกันเป็นเมฆ เมื่ออากาศไม่สามารถพุงละอองน้ำไว้ได้ ก็จะหล่นลงมายังโลก เรียกว่าฝนตก เมื่อฝนตกทำให้พื้นดินชุ่มชื้น ทำให้เกิดเชื้อรา อินทรีย์วัตถุ และสิ่งมีชีวิตต่างๆ แปรไปเป็นแร่ธาตุและอาหารของพืชและสัตว์ เมื่อพืชและสัตว์บริโภคอาหารเข้าไปก็จะทำให้เจริญเติบโตและเปลี่ยนแปลงรูปร่าง ซึ่งจะทำให้มีทั้งสสารและพลังงานด้วย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นระบบของเหตุปัจจัยที่มีเกี่ยวพันกัน

๗.๔ โลกวิทยาศาสตร์ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาจำแนกโลกออกเป็น ๓ ประเภท คือ^๒

๑) สังขารโลก คือ โลกที่บัญญัติขึ้นโดยอาศัยรากฐานของปรมัตถธรรมประเภทที่เป็นสังขตธรรม คือ มีปัจจัยปรุงแต่ง ได้แก่ รูปธรรม นามธรรม หรือรูปปรมัตถ์ จิตปรมัตถ์ และเจตสิกปรมัตถ์

๒) โลกาสโลก คือ โลกที่บัญญัติขึ้นโดยอาศัยรากฐานของรูปปรมัตถ์ ประเภทที่ไม่มีใจครอง เป็นโลกแห่งกาลบัญญัติและทิสหรือเทศบัญญัติ ตรงกับโลกแห่งกาลและอวกาศ ซึ่งได้ชื่อเรียกในทางดาราศาสตร์ว่า เอกภพ (universe) หรือจักรวาล (cosmos) คำว่าโอกาสเป็นที่มาของอวกาศนั่นเอง

๓) สัตว์โลก คือ หมู่สัตว์ ได้แก่ สมมติบัญญัติของความเป็นตัวตน สัตว์ บุคคล เข้าเสพเสวยสุขหรือทุกข์ในระดับชีวิตจิตใจต่างๆ

ดังนั้น โลกทัศน์และชีวทัศน์ของพระพุทธศาสนาที่มีต่อโลก โดยครอบคลุมทั้ง ๓ โลก ในส่วนโลกทัศน์และชีวทัศน์ของวิทยาศาสตร์มีขอบเขตจำกัดเพียงโอกาสโลก ส่วนพระพุทธศาสนายังกล่าวถึงโลกในฐานะปัจจัยปรุงแต่ง และโลกในฐานะที่เป็นสรรพสัตว์ที่ยังเวียนว่ายตายเกิดและยังวนเวียนอยู่ในสังสารวัฏด้วยอำนาจของกิเลสและตัณหา จนกว่าจะพัฒนาตนเองถึงความหลุดพ้นได้

๗.๕ ทฤษฎีว่าด้วยการกำเนิดโลก ชีวิต และวิวัฒนาการทางสังคม

ในอัครคัมภีร์พุทธเจ้าทรงเล่าตัดตอนช่วงสังวัฏฏ์กับ คือ ช่วงที่โลกเสื่อมครั้งสุดท้ายว่า เมื่อโลกก่อนโลกนี้เสื่อมลงจนสลายไป สัตว์โลกส่วนมากได้ไปเกิดในอภิสพรหมโลก มีสภาพเป็นกายทิพย์ มีฤทธิ์ทางใจ มีปิตีเป็นอาหาร มีรัศมีชานออกจากร่างกาย เทียวสัจจรอยู่อากาศ สถิตอยู่ในวิมานอันงดงามนานแสนนาน จากนั้นมีวิวัฒนาการของโลกในช่วงวิวัฏฏ์กับ คือ ช่วงที่โลกกลับก่อตัวขึ้นใหม่ เริ่มจากสภาพที่เป็นน้ำแผ่เต็มอวกาศอันเว้งว่างเปล่า ไม่มีดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์และดวงดาวใดๆ มีแต่ความมืดมิด โลกค่อยๆ แข็งตัวขึ้น มีพืชพรรณเกิดขึ้นตามลำดับ ได้แก่ (๑) จัวันดิน คือ

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พระพุทธศาสนากับโลกธุรกิจ : การใช้หลักพุทธธรรมในการทำธุรกิจ**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา ๒๕๔๘), หน้า ๕๘-๕๙.

^๒ ระเบียบวาทะ, ศ.ดร., **โลกทัศน์ ชีวทัศน์ เปรียบเทียบวิทยาศาสตร์กับพุทธศาสนา**, บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๒๓.

โอชะดิน มีลักษณะเหมือนน้ำมันที่เคียวจนแห้งและทำให้เย็นสนิท จับเป็นฝายอยู่ข้างบน ลอยอยู่บนผิวน้ำ (๒) สะเก็ดดิน คือ เก็ดดิน มีลักษณะเหมือนดอกเห็ด (๓) เครือดิน คือ มีลักษณะเป็นเหมือนเถาผักบุ้ง (๔) ข้าวสาลีเกิดเองตามธรรมชาติ (ไม่ต้องไถหว่าน มีลักษณะพิเศษ คือ ไม่มีแกลบ ไม่มีรำ เป็นข้าวบริสุทธิ์ มีกลิ่นหอม มีเมล็ดเป็นข้าวสารสุก กินได้โดยไม่ต้องหุง) จากนั้นทรงตรัสถึงวิวัฒนาการของมนุษย์และสังคมว่า ได้เกิดสังคมมนุษย์ มีกษัตริย์ พราหมณ์ แพทย์ ศูทร ซึ่งแบ่งตามหน้าที่ คือ กษัตริย์เป็นผู้ปกครอง พราหมณ์เป็นผู้สอนศีลธรรมและพิธีกรรมทางศาสนา แพศย์ผู้ทำเกษตรกรรม ศูทรเป็นผู้ทำงานที่ต่ำกว่าแพศย์ เช่น กรรมกร ไม่ทรงกล่าวถึงท้าวมหาพรหมเป็นผู้สร้างโลก การเกิดขึ้นของโลกเป็นกระบวนการทางธรรมชาติล้วนๆ^๑

ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ในเรื่องการกำเนิดโลกจึงไม่ขัดแย้งกับทัศนะของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะมีความสอดคล้องกันอย่างยิ่งกับหลักปฏิจจสมุปบาท “พระพุทธศาสนาสอนว่าโลกและจักรวาลเกิดขึ้นตามเหตุปัจจัย ไม่มีผู้สร้าง เป็นไปตามหลักปฏิจจสมุปบาทที่ว่า สิ่งต่างๆ อาศัยกันและกันเกิดขึ้น”^๒ สอดคล้องกับนักวิทยาศาสตร์ที่กล่าวถึงทฤษฎีการระเบิดครั้งใหญ่ (Big Bang Theory) ซึ่งเป็นที่ยอมรับของนักวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่ โดยพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นการเสื่อมของโลกครั้งสุดท้าย จากนั้นจึงมีการก่อตัวกันขึ้นมาใหม่ โดยอาศัยเหตุปัจจัยที่หลากหลายประกอบกัน ทั้งฝุ่นละออง ความชื้น อากาศ แรงแผ่นดิน แรงแม่เหล็ก แรงแม่เหล็ก เป็นต้น จากนั้นจึงขยายตัวออกไปจนกลายเป็นกลุ่มก้อนขนาดใหญ่ เรียกว่า “โลก” ซึ่งพระพุทธศาสนาถือว่าโลกเกิดจากการรวมตัวกันของธาตุ ๔ อย่าง เป็นปัจจัยให้เกิดโลกและสรรพสิ่ง

นอกจากนี้ยังมีคำสอนเรื่องธาตุ ๔ โดยในพระไตรปิฎกและเรื่องธาตุ ๑๐๙ ในวิทยาศาสตร์สมัยปัจจุบันมีความคล้ายกัน คำว่าธาตุในพระพุทธศาสนาให้คำจำกัดความว่า “สิ่งที่ทรงสภาพของตนไว้” (อตตโน สภาวํ ธาเรณตติ ธาตุโย) หมายความว่า ดิน น้ำ ลม ไฟ ล้วนเป็นเช่นนั้นเองตามเหตุปัจจัย ไม่ใช่ชีวะหรืออาดมัน ไม่ใช่สัตว์หรือบุคคล (ธาตุติ นิชชีวมตตสเสต อธิวจน) สสารทั้งหลายในโลกเกิดจากการรวมตัวกันของธาตุ ๔ ไม่มีแก่นสารที่ควรยึดมั่นว่าเป็นตัวตนหรือของของตน ส่วนคำว่าธาตุ (element) ในวิทยาศาสตร์มีคำจำกัดความว่า “สสารที่ไม่อาจแยกย่อยให้เป็นสารอื่นที่เล็กกว่า” หมายความว่าธาตุต่างๆ เช่น ทอง เหล็ก เป็นสิ่งที่ไม่อาจลดทอนลงไปเป็นธาตุอื่นๆ เช่น ออกซิเจนหรือไฮโดรเจน ธาตุทั้งหลายเป็นเช่นนั้นเอง ถ้าแบ่งย่อยหาส่วนประกอบของแต่ละธาตุเราก็จะได้อะตอมหรือปริมาณ แสดงว่าธาตุในทางวิทยาศาสตร์ล้วนเป็นเช่นนั้นเองตามเหตุปัจจัย ไม่ใช่ชีวะหรืออาดมัน ไม่ใช่สัตว์หรือบุคคล เช่นเดียวกับธาตุในพระพุทธศาสนา เราจึงสามารถนำธาตุ ๑๐๙ มาประกอบการสอนให้คนละความยึดมั่นในอัตตาหรือตัวตนได้^๓ ตรงกับคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ว่า “รูปนี้ไม่มีใครสร้าง อตภาพนี้ไม่มีใครสร้าง รูปเกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุ ดับไปเพราะเหตุดับ”^๔ เวอร์เนอร์ ไฮเซนเบิร์ก ซึ่งเป็นนักฟิสิกส์ทฤษฎีชาวเยอรมันซึ่งเป็นหนึ่งในผู้วางหลักการพื้นฐานของกลศาสตร์ควอนตัม มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในฐานะผู้คิดค้นหลักความไม่แน่นอนของทฤษฎีควอนตัม มีความเห็นสอดคล้องกับหลักอนัตตาในพระพุทธศาสนาว่า “อวกาศและเวลา เป็นเพียงถ้อยคำธรรมดาๆ ที่นำมาใช้เพื่อแสดงให้เห็นโครงสร้างของอวกาศและเวลา ซึ่งแท้จริงแล้วเป็นเพียงความนึกคิดที่ช่วยให้มันมีความหมายชัดเจนมากขึ้นโดยไม่จำเป็น”^๕ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของท่าน ดี.ที.ซูซูกิ ได้อธิบายความเป็นเหตุปัจจัยต่อกันของสิ่งทั้งหลายว่า “ไม่มีอะไรที่เรียกได้ว่ามีความเป็นอิสระ หรือมีธรรมชาติอยู่ได้อย่างโดดเดี่ยวด้วยตัวมันเอง ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ล้วนเป็นความว่างเปล่าต่อให้สิ่งนั้นๆ มี

^๑ อติศักดิ์ ทองบุญ.ศ.(พิเศษ), **วิเคราะห์อภิปรัชญาในพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๓๙-๔๐.

^๒ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่**, หน้า ๑๑.

^๓ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่**, หน้า ๗-๘.

^๔ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๕๕๑/๑๙๗.

^๕ ศักดิ์ บวร, แพล, **ไอน์สไตน์กับพุทธะ**, หน้า ๑๐๔.

คุณสมบัติที่แท้จริงตามธรรมชาติ คุณสมบัติดังกล่าวนั้นก็ไม่ได้เป็นอะไรมากไปกว่าความว่างเปล่า”^๑ จากข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าทุกสิ่งเป็นเหตุปัจจัยต่อกัน แต่ในความเป็นเหตุปัจจัยก็ว่างเปล่า เพราะทรงอยู่ในสภาพไร้ตัวตน ซึ่งเป็นคำสอนเรื่องสัจจะและอนัตตาของพระพุทธศาสนา

๗.๖ อนิจจัง : ทฤษฎีวิวัฒนาการ

ทฤษฎีวิวัฒนาการไม่มีผลกระทบในทางลบต่อพระพุทธศาสนา เพราะคำสอนพระพุทธศาสนาเรื่องกำเนิดโลกและมนุษย์ ไม่มีพระเจ้าเข้ามาเกี่ยวข้อง ทฤษฎีวิวัฒนาการเข้าได้กับหลักปฏิจลสมุปบาทที่ว่าสิ่งทั้งหลายอาศัยกันและกันเกิดขึ้น โลกเกิดขึ้นมีวิวัฒนาการและดับไปตามเหตุปัจจัยที่เหมาะสม การปรับตัวในธรรมชาติก็เป็นไปเพราะอาศัยปัจจัยและเงื่อนไขต่างๆ มาเป็นอุปการะ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกระบวนการวิวัฒนาการก็เป็นไปตามหลักอนิจจัง^๒ หลักคำสอนเรื่องอนิจจังจึงเป็นทฤษฎีวิวัฒนาการของพระพุทธศาสนา เพราะทุกสิ่งไม่มีอะไรคงที่เสมอไปโดยไม่มี ความเปลี่ยนแปลง เมื่อเป็นการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์มนุษย์ก็จะเรียกว่าวิวัฒนาการ โดยความเป็นจริงแล้ว ถ้าหากไม่เอาความต้องการของมนุษย์เป็นศูนย์กลางแล้ว สรรพสิ่งที่ไม่คงที่มันก็เป็นวิวัฒนาการอีกลักษณะหนึ่ง ท่านดีทีชูชุกี กล่าวว่า “อดีตและอนาคตเป็นเพียงภาพลวงตาที่มีวนตัวอยู่ในปัจจุบัน ในขณะที่เวลา ณ ปัจจุบัน ก็ไม่ใช่สิ่งที่สามารถรวบรวมเอาสิ่งต่างๆ เข้ามาได้หมด เพราะมันจะต้องเคลื่อนต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง”^๓ ซึ่งสรรพสิ่งมีความเปลี่ยนแปลงไปทุกขณะ เพียงแต่ประสาทสัมผัสเรามองไม่เห็นว่ามันมีความเปลี่ยนแปลง เพราะมันเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไปตามหลักอนิจจัง

สรุป วิทยาศาสตร์เป็นความรู้ที่เข้าใจความจริงแท้ทางธรรมชาติ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาที่เห็นว่าการเข้าใจความจริงแท้ทางธรรมชาติคือความไม่มีการปรุงแต่ง ทำให้สภาวะจิตมีความบริสุทธิ์ เพราะไม่มีปัจจัยอะไรสามารถปรุงแต่งได้ ซึ่งเป็นการเข้าถึงความจริงแท้ของวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาจึงมีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ ยกตัวอย่างเช่น นิยาม ๕ คือ กฎของธรรมชาติบริสุทธิ์, อนัตตา คือ สภาวะการบรรลุถึงธรรมชาติของความจริงแท้บริสุทธิ์ จนไม่มีอะไรปรุงแต่งจิตได้, ปฏิจลสมุปบาท คือ กระบวนการแห่งเหตุปัจจัยที่บริสุทธิ์, ชาติ ๔ คือ สสารที่เป็นส่วนประกอบของสรรพสิ่ง เมื่อประกอบกันเข้าก็จะทำให้เกิดพลังงานธรรมชาติ รวมทั้งพลังงานของสิ่งมีชีวิตด้วย, และอนิจจัง คือ สภาวะของความไม่คงที่ตลอดเวลา มีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีวิวัฒนาการ ซึ่งหลักธรรมเหล่านี้ล้วนมีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์

เอกสารอ้างอิง

๑. พระไตรปิฎก

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

๒. หนังสือ

พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต). พระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). พระพุทธศาสนากับโลกธุรกิจ : การใช้หลักพุทธธรรมในการทำธุรกิจ.

พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา ๒๕๔๘.

^๑ ศักดิ์ บวร, แพล, *ไอน์สไตน์กับพุทธะ*, หน้า ๙๒.

^๒ พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต), *พระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่*, หน้า ๑๔.

^๓ ศักดิ์ บวร, แพล, *ไอน์สไตน์กับพุทธะ*, หน้า ๑๐๕.

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒.

นนทบุรี : สำนักพิมพ์กรีน ปัญญาญาณ, ๒๕๕๗.

พุทธทาสภิกขุ. กรรมเห็นๆ เป็นวิทยาศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : ตาตา, ๒๕๕๗.

ระวี ภาวิไล, ศ.ดร. โลกทัศน์ ชีวทัศน์ เปรียบเทียบวิทยาศาสตร์กับพุทธศาสนา. บริษัทสหธรรมิก จำกัด,

๒๕๔๓

ศักดิ์ บวร, แพล, ไลน์สไตน์กับพุทธะ, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การพิมพ์แก่นจันทร์, ๒๕๕๘

อดิศักดิ์ ทองบุญ.ศ.(พิเศษ). วิเคราะห์อภิปรายในพระพุทศาสนา. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหา

จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒

๓. ภาษาอังกฤษ

Albert Einstein, Ideas and Opinions, New York : Bonanza Books, ๑๙๕๔

๔. เว็บไซต์

Science-news, ความหมายของวิทยาศาสตร์, [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล : http://www.neutron.rmutphysics.com/science-news/index.php?option=com_content&task=view&id=๑๒๕๒&Itemid=๔

[๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๐].

สมปรารถนา วงศ์บุญหนัก, เอกสารประกอบการสอน SWU ๑๔๒ กระบวนการคิดทางวิทยาศาสตร์, [ออนไลน์]

แหล่งข้อมูล : <http://il๒.swu.ac.th/Portals/๑๒๗/Documents/swu๑๔๒/กระบวนการคิดทางวิทยาศาสตร์>. [๑๕

มิถุนายน ๒๕๖๐].

การบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี

The Management of Archaeological Sites for Buddhist Tourism of Local Administrative Organization in Surat Thani Province

พระมหาอิสรภานต์ ฐิตปุณฺโญ, ดร.*

ดร.สามารถ บุญรัตน์**

ดร. บัญญัติ แพรกปาน***

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการและกลไก ความสัมพันธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเครือข่ายและเพื่อวิเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยการใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๑๒ รูป/คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะจำนวน ๘ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาความ ผลการวิจัย พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จะต้องเตรียมแผนการพัฒนาจุดแหล่งโบราณสถานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผูกกับการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวไปยังองค์กร ชุมชน สถาบัน และสัมพันธ์ทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่และส่งเสริมมิติความสัมพันธ์ ๖ ด้านได้แก่ มิติความสัมพันธ์ทางด้านอัตลักษณ์ท้องถิ่น ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านกฎหมาย และด้านศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ พบว่า การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธด้วยระดมความคิดจากเครือข่ายต่าง ๆ มีการจัดการ MOU ร่วมกัน มีการจัดศูนย์ประสานงานระหว่างเครือข่ายในรูปแบบสภาอารยธรรมไชยา มีการพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการในชุมชนและสถาบันศึกษา เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความรู้เรื่องอารยธรรมเมืองไชยามาถ่ายทอดวิถีวัฒนธรรม การพัฒนาจิตสำนึกรักบ้านเกิดของผู้บริหารท้องถิ่นจะช่วยให้เกิดกระแสความนิยมในการฟื้นฟูแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องนำเสนอกิจกรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับแหล่งโบราณสถาน

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ, แหล่งโบราณสถาน, การท่องเที่ยวเชิงพุทธ, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.

Abstract

This research aims to study the process and mechanism in relationships of local administrative organization and network and to analyze the pattern management of archaeological sites for Buddhist tourism of local administrative organization in Surat Thani Province. This research is a qualitative research by using in-depth interviews from 12 experts, 8 people of group discussion and analysis of descriptive data.

* อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ มจร จังหวัดสงขลา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*** อาจารย์ประจำวิทยาเขตนครศรีธรรมราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

The results showed that local administrative organization in Chaiya district, Surat Thani province they need to prepare the plan to build the archaeological sites as a cultural tourism and the creation of tourism networks to organizations, clubs, and associations both inside and outside the area, as well as promoting the six dimensions of relationships, including local identities, social, economic, environmental, legal and religious and culture. For the pattern management of archaeological sites for Buddhist tourism, it was found that the development of Buddhist tourism routes by brainstorming from various networks as MOU management together, the establishment of a coordination center between the networks in the form of Chaiya Civilization Council, personnel development in practitioner level at the community and educational institutions by giving chance to those who have knowledge about Chaiya civilization to spread the culture. The consciousness development to love the homeland of local executives will help popularize the revitalization of archaeological sites for Buddhist tourism and local administrative organization has to present traditional activities related to archaeological sites.

Keyword: Management, Archaeological sites, Buddhist Tourism, Local Administrative Organizations

บทนำ

การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาที่เป็นแหล่งโบราณสถานได้ช่วยส่งเสริมโอกาสในการพัฒนาขีดความสามารถของพระพุทธศาสนา การพัฒนาสิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพและการทำนุบำรุงพุทธศิลปกรรมภายในวัดของประเทศไทย รวมทั้งมีส่วนต่อการสนับสนุนให้เกิดรายได้กับวัด ชุมชนและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนการพัฒนาการจัดการความรู้และการพัฒนาอย่างยั่งยืนแก่สถานที่ท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาด้วย ดังนั้น หน่วยงานทั้งองค์กรทางพระพุทธศาสนา องค์กรภาครัฐด้านการท่องเที่ยวและเครือข่ายผู้ประกอบการ ควรให้ความสนใจต่อการพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา ทั้งระเบียบ กฎหมายและข้อบังคับในองค์กรสงฆ์ ตลอดจนต้องสร้างความร่วมมือเชิงเครือข่ายการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถกำหนดยุทธศาสตร์และทิศทางการทำงานในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อการเตรียมความพร้อมต่อผลกระทบที่จะเกิดจากขยายตัวของ การข้ามย้ายพรมแดนของนักท่องเที่ยวซึ่งหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา มีความจำเป็นต้องประเมินผลกระทบในระยะยาว (พระมหาเสรีชน นริสสุโร (พันธ์ประโคน) สายชล ปัญญชิต และภูเบศ ภูมิขานนท์, ๒๕๕๖) แต่ที่ผ่านมาการจัดการขององค์กรต่าง ต้องเผชิญปัญหาเชิงกระบวนการและการบูรณาการภาคการท่องเที่ยวทางศาสนา เช่น ปัญหาการบังคับใช้กฎหมาย ปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ตัวโบราณสถาน โบราณวัตถุ การลักขโมย การบุกรุกพื้นที่ในการค้าขาย ความขัดแย้งในเชิงการบริหารจัดการ และการท่องเที่ยวที่ไม่คำนึงถึงคุณค่าและความเป็นดั้งเดิมของท้องถิ่น และปัญหาขยะมูลฝอยที่เกิดจากการขยายตัวของกลุ่มประชากรและการใช้วัสดุที่กำจัดยากทำให้เกิดผลกระทบต่อถิ่น และอากาศเกิดมลพิษโดยรอบบริเวณพื้นที่โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุต่าง ๆ (สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๖ : ๘)

บทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถาน โดยเฉพาะพระราชบัญญัติที่กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ ขึ้น ซึ่งมีเนื้อหาสาระในการกำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดบริการสาธารณะระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเอง โดยพยายามถ่ายโอนภารกิจหน้าที่หลายประการที่รัฐดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน ขณะเดียวกันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็สามารถรับผิดชอบในการดำเนินการได้ รวมทั้งกำหนดให้มีการจัดสรรรายได้ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เหมาะสมกับภารกิจที่ได้รับมอบหมายตามระเบียบบริหารราชการแผ่นดินของ

ประเทศไทย ดังนั้น แผนและการกำหนดขั้นตอนกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นในการบริหารจัดการส่งเสริมสนับสนุนด้านศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างน้อย ๒ กรณี ได้แก่ ๑.การจัดการดูแลโบราณสถาน โบราณวัตถุ อาทิ การบำรุงรักษาโบราณสถาน และ๒.การจัดการดูแลพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ(วุฒิสาร ตันไชย, ออนไลน์) ทำให้เห็นว่า การบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานจึงมีส่วนที่สำคัญต่อการตอบสนองความต้องการเชิงพื้นที่อันมาพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานที่สำคัญในการจัดระบบ และกลไกต่าง ที่เหมาะสม โดยเฉพาะในปัจจุบันการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาได้รับความสนใจมากขึ้น ทั้งการเข้าร่วมปฏิบัติธรรม ศึกษาประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ แต่ยังมีการบริหารจัดการแบบบูรณาการระหว่างวัด ชุมชน สังคม ภาคธุรกิจค่อนข้างน้อย เพราะเป็นเรื่องละเอียดอ่อน การทำนุบำรุงศาสนากับธุรกิจควรจะดำเนินไปด้วยกันอย่างสมดุลและไม่เสียภาพลักษณ์ เช่น ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง อบต. และ อบจ. เข้ามามีส่วนร่วม รวมถึงใส่ใจสิ่งแวดล้อม มีการจัดการขยะ ทำความสะอาดบริเวณวัด และดำเนินการอยู่ในขอบเขตธุรกิจที่เหมาะสม (สายชล ปัญญชิต, ออนไลน์)

จากสิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดจึงเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยได้ตระหนักในคุณค่าของแหล่งโบราณสถานในอำเภอไชยาซึ่งได้ขึ้นทะเบียนของกรมศิลปากรจำนวนหลายวัด ได้แก่ วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร วัดใน วัดภูเขาน้อย วัดสมุทนิมิต วัดปาลีโยภัก วัดใหม่ชลธาร วัดสายสมอ วัดเวียง วัดแก้ว วัดหลง วัดโท วัดจำปา และวัดอุบล อยู่ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีที่ยังมีอุปสรรคเชิงการบริหารจัดการภาคการท่องเที่ยวที่ไม่สามารถนำไปสู่การกำหนดกระบวนการ และกลไก ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรท้องถิ่นกับเครือข่ายการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามศักยภาพแห่งการพัฒนาความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริงมาผนวกกับการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจนสามารถสร้างให้เกิดความสำเร็จและเพิ่มพูนมูลค่าทางการท่องเที่ยวให้กับประชาชนในจังหวัดสุราษฎร์ธานีอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษากระบวนการและกลไกการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี
๒. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเครือข่ายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดสุราษฎร์ธานี
๓. เพื่อศึกษาวิเคราะห์การบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งมีขอบเขตการวิจัยดังต่อไปนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหา โดยทบทวนเอกสาร ตำรา หนังสือ บทความวิชาการ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี ดังนี้ ๑. ขอบเขตเนื้อหาทางการบริหารจัดการ ๒. ขอบเขตเนื้อหาด้านแหล่งโบราณสถาน ๓. ขอบเขตเนื้อหาทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธ และ ๔. การส่งเสริมการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ได้แก่ ๑. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง ด้วยการออกสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (In-depth Interview) รวมทั้งหมด ๑๒ รูป/คน และ ๒. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง ๕ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มพระภิกษุสงฆ์จำนวน ๒ รูป กลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน ๒ ท่าน และกลุ่มนักประวัติศาสตร์หรือนักวิชาการวัฒนธรรมและนักวิชาการรัฐประศาสนศาสตร์จำนวน ๒ ท่าน กลุ่มภาคีเอกชนเพื่อการท่องเที่ยวในจังหวัดสุราษฎร์ธานีจำนวน ๒ ท่าน รวมทั้งหมด ๘ รูป/คน

ขอบเขตด้านสถานที่ มุ่งศึกษาพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและแหล่งโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งโบราณสถานในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีจำนวน ๑๓ แห่ง ได้แก่ วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร วัดโน วัดภูเขาน้อย วัดสมุหนิมิต วัดปาลีไฉยก วัดใหม่ชลธาร วัดสายสมอ วัดเวียง วัดแก้ว วัดหลง วัดโท วัดจำปา วัดอุบล

ขอบเขตด้านระยะเวลา ผู้วิจัยใช้ระยะเวลาในการศึกษาวิจัยตั้งแต่ เดือนตุลาคม ๒๕๕๘ – ตุลาคม ๒๕๕๙

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการวิจัยประกอบด้วย ๒ เทคนิค ได้แก่ ๑. เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และ ๒. เทคนิคการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยได้กำหนดขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อดังต่อไปนี้

๑. วิเคราะห์องค์ความรู้ของเอกสาร และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการ ความสัมพันธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเครือข่าย และรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๒. การสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญด้วยการวิเคราะห์ กระบวนการ ความสัมพันธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเครือข่าย และรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานีโดยใช้การวิเคราะห์แบบการจำแนก การจัดข้อมูล และการบรรยายความจากเนื้อหาตามกรอบวัตถุประสงค์

๓. การสนทนากลุ่มเพื่อประเมินผล ตรวจสอบ และขอคำแนะนำเกี่ยวกับกระบวนการ ความสัมพันธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเครือข่าย และรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๔. การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดก่อนที่สรุปผลการวิจัย เพื่อนำเสนอต่อสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕. การสรุปผลการวิจัยเป็นการตรวจสอบให้ข้อมูลมีความสมบูรณ์ และครบถ้วน นำผลการวิจัยสรุปเป็นข้อเสนอแนะและนำเสนอต่อที่คณะกรรมการผู้ให้ทุนการวิจัยเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง

๖. จัดทำเป็นรูปเล่มที่ฉบับสมบูรณ์นำเสนอผลการวิจัยที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลการวิจัย

กระบวนการและกลไกการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องเตรียมวางแผนหลายประการ เพื่อรองรับการสร้างแหล่ง

โบราณสถานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในขอบเขตบริบทที่อำนาจหน้าที่และบทบาทจะกำหนดให้สามารถปฏิบัติได้โดยเฉพาะการกำหนดรูปแบบของการรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีเก่าๆที่บรรพบุรุษสืบทอดกันมาให้สามารถแปรสภาพมาเป็นการท่องเที่ยวสมัยใหม่ได้อย่างลงตัวพร้อมกับสามารถยกระดับกิจกรรมไปสู่ความเป็นมืออาชีพเชิงการท่องเที่ยวในอำเภอไชยาที่หลากหลาย รวมทั้งสามารถตอบโจทย์ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวในระดับจังหวัด ผ่าน อารยธรรมศรีวิชัยอันเป็นแหล่งก่อกำเนินสรรพวิชาการต่าง ๆ เช่น มวยไชยา พระบรมธาตุไชยา เจดีย์วัดแก้ว อนุสรณ์สถานเจ้าเมืองไชยา เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมและแหล่งโบราณสถานเหล่านี้จะเริ่มต้นด้วยการสร้างองค์ความรู้ให้กับประชาชนและบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการสัมผัส และซึมซับความเป็นตัวตนของลูกหลายเมืองไชยา

ความสัมพันธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเครือข่ายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า

มิติความสัมพันธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเครือข่ายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย ๖ ด้าน ได้แก่

มิติความสัมพันธ์ด้านศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นความร่วมมือในเชิงทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในอำเภอไชยาในรูปแบบสองศาสนาที่อาศัยวัฒนธรรมที่สอดคล้องกันมาอย่างยาวนานที่มีนัยยะทางประวัติศาสตร์ ประเพณี กิจกรรมทางสังคม การศึกษา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ รวมไปถึงวัฒนธรรมพื้นบ้านทั่วไปที่มีความเอื้ออาทรต่อกันอย่างสงบสุขภายใต้บริบทที่แตกต่างกัน

มิติความสัมพันธ์ทางด้านสังคม เป็นความพยายามไปอีกขั้นหนึ่งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมภาคการมีส่วนร่วมทางสังคมซึ่งจะมีลักษณะ ๔ ระดับ ได้แก่ ระดับที่ ๑ ความสัมพันธ์ระดับประชาชนทั่วไป ระดับที่ ๒ ความสัมพันธ์ระดับผู้นำ ระดับที่ ๓ ความสัมพันธ์นักธุรกิจชุมชนหรือนักธุรกิจอื่นๆ และระดับที่ ๔ ความสัมพันธ์ระดับหน่วยงานรัฐ

มิติความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะเข้ากำหนดนโยบายเพื่อการตอบสนองต่อการรายได้ภาคประชาชนที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงโบราณสถานอาจจะมีต้องมีการกำหนดแผนการอย่างน้อย ๔ แผน ได้แก่ ๑. แผนการปฏิบัติงาน ๒. แผนกลยุทธ์หรือแผนยุทธศาสตร์ ๓. แผนการบริหารงบประมาณหรือเงิน และ ๔. แผนการต่อยอดนายทุนชุมชน

มิติความสัมพันธ์ทางด้านสิ่งแวดล้อม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องดำเนินภายใต้แผนปฏิบัติการ ๔ แผน ได้แก่ ๑. แผนกำหนดนโยบายเน้นเรื่องสิ่งแวดล้อม ๒. กำหนดแผนงบประมาณด้านสิ่งแวดล้อม ๓. แผนการจัดโครงการสำนึกรักบ้านเกิด และ ๔. แผนการจัดการโครงการประเพณีวันทำความสะอาด (Big cleaning day) ๕. แผนการจัดการระเบียบวินัยลักษณะตัวแทน ๖. แผนการสร้างข้อบังคับ และ ๗. การจัดร้านขายของฝากพระราชรัฐ ที่เอื้อต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม

มิติความสัมพันธ์ทางด้านกฎหมาย การกำหนดเครือข่ายภาคประชาสังคม การทำงานร่วมกับองค์กรรัฐอื่น ๆ สถาบันทางพระพุทธศาสนา ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน และชมรมอื่นๆในชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นการท่องเที่ยวที่ยังคงเป็นอุปสรรคโดยจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการพร้อมกับกรมศิลปากรเชิญมาให้ความรู้ในเรื่องขอบเขตของข้อกฎหมายและการปฏิบัติของเครือข่ายภาคการท่องเที่ยวระดับจังหวัด

มิติความสัมพันธ์ทางด้านอัตลักษณ์ท้องถิ่น ในอำเภอไชยานอกจากแหล่งโบราณสถานที่มีจำนวนมากแล้วยังมีประเพณี อารยธรรมอีกมากมายเพราะพื้นที่แถบนี้เป็นชุมทรัพย์ที่ตกทอดมาจากอารยธรรมศรีวิชัยทำให้ทุนทางวัฒนธรรมหลงเหลืออยู่จำนวนมากที่ก่อให้เกิดความเป็นอัตลักษณ์ของคนในพื้นที่นั้นๆ ไม่ว่าจะเป็นวัดพระบรมธาตุคูบ้านคูเมืองไชยา วัดแก้ว วัดหลง และแหล่งโบราณสถานอื่นๆ อีกทั้งยังเป็นแหล่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของหลวงพ่อพุทธทาสที่สร้างความเจริญและแหล่งศึกษาความรู้สายธรรมะ ยังมีศาสตร์ของมวยไชยาที่โด่งดังไปทั่วโลก เป็นต้น

การวิเคราะห์การบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑. **ด้านการวางแผน** พบว่า การระดมความคิดจากเครือข่ายต่าง ๆ มีการจัดการ MOU ร่วมกัน ย่อมมีส่วนสำคัญในการพัฒนาแหล่งโบราณสถานในอำเภอไชยาได้อย่างดี แต่กระนั้น การกระตุ้นไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งให้รับเป็นเจ้าของหลักอาจจะมีอุปสรรคอยู่บ้างจึงต้องมีวิธีการที่สามารถให้องค์กร ชุมชน ประชาสังคม สถาบันการศึกษา สถาบันพระพุทธศาสนา ผู้ใหญ่กำนัน และองค์กรในท้องถิ่นเป็นเจ้าของร่วมกัน แล้วดำเนินการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถานตามแนวพระพุทธศาสนาได้ด้วยความพร้อมเพรียงกัน มีกติการ่วมกัน มีความคิดไปในทิศทางเดียวกันโดยเฉพาะจุดกำเนิดของกรริเริ่มโครงการดังกล่าวจะต้องประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง

๒. **ด้านการจัดส่วนงาน** พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมีการจัดศูนย์ประสานงานระหว่างเครือข่ายภาคการท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถานทุกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบสภาอารยธรรมไชยาซึ่งภาระหน้าที่ประสานงานและต้องมีความรู้เรื่องกิจกรรม ประเพณี วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นอย่างดีที่สามารถอธิบายเชื่อมโยงระหว่างแหล่งโบราณสถานกับพระพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังจะต้องศึกษาประวัติและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวตั้งแต่วัดสวนโมกขพลาราม ไปยังวัดพระบรมธาตุ และต่อไปยังจุดแหล่งโบราณสถานทั้ง ๑๓ จุดในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๓. **ด้านการจัดบุคลากร** พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีการพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการในชุมชนและสถาบันศึกษา เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความรู้เรื่องอารยธรรมเมืองไชยามาถ่ายทอดวิถีวัฒนธรรมที่ผนวกอยู่กับแหล่งโบราณสถานในรูปแบบกิจกรรมที่ผ่านมา พร้อมกับการฟื้นฟูประเพณีเก่าๆ อันเป็นความเชื่อ และแนววิถีการปฏิบัติบูชาต่อแหล่งโบราณสถานนั้น อีกทั้งการจัดค่านิยมให้ประชาชน และเยาวชนรุ่นใหม่ได้ตระหนักและให้ความสำคัญในฐานะเจ้าถิ่นพร้อมที่จะต้อนรับผู้มาเยือน เช่น โครงการพัฒนามัคคุเทศก์น้อย เป็นต้น

๔. **ด้านการอำนวยความสะดวก** พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจิตสำนึกที่บ้านเกิดของผู้บริหารท้องถิ่นจะช่วยให้เกิดกระแสและความนิยมในการฟื้นฟูแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ อีกทั้งผู้นำท้องถิ่นควรเป็นแบบอย่างในการชี้้นำให้กับประชาชนเห็นความสำคัญและตระหนักถึงคุณค่าทางอารยธรรมของเมืองไชยา พร้อมกับสนับสนุนกิจกรรมประเพณีและวิถีชีวิตตามแบบดั้งเดิมให้มากที่สุดที่มาจากกำหนดนโยบาย และแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ฝึกฝนตามแบบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อการต่อยอดการปฏิบัติบูชาตามลักษณะของศีล สมาธิ และปัญญา

๕. **ด้านการควบคุม** พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องนำเสนอกิจกรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับแหล่งโบราณสถานอาจจะต้องมีการควบคุมในด้านแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวอยู่บ้างเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งของคนไชยาด้วยกันเองเพราะอำเภอไชยาดั้งอยู่บนฐานสองประการไม่ว่าจะเป็นสายปัญญาอย่างสวนโมกข์และสายศรัทธาอย่างวัดพระบรมธาตุ นอกจากนี้การควบคุมคุณภาพการท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถานในด้านความปลอดภัย ด้านการอำนวยความสะดวก ด้านความสะอาด และด้านอื่นๆ จะต้องมีเตรียมการผ่านความร่วมมือและเคร่งครัดต่อการปฏิบัติตนเอง ซึ่งไม่ว่าจะแหล่งโบราณสถานใดจะต้องให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีธรรม วิถีพุทธอย่างใดอย่างหนึ่ง

อภิปรายผล

กระบวนการและกลไกการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องเตรียมแผนงานหลายประการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อรองรับการสร้างแหล่งโบราณสถานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น แผนจัดแบ่งอำนาจหน้าที่ แผนการดูแลรักษา แผนเชื่อมโยงหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ แผนงบประมาณ แผนการประชาสัมพันธ์ แผนสร้างความเป็นเจ้าของร่วม แผนกิจกรรมการท่องเที่ยว และแผนสร้างองค์ความรู้สอดคล้องกับงานวิจัยของพรรณวลัย ศิริวงศ์วัฒนา (๒๕๕๕ : ๓๓) วิจัยเรื่อง การ

จัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม: การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า การมีส่วนร่วมขององค์กรเครือข่ายชุมชนในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำเป็นต้องมีการวางแผนชุมชนท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังขาดข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังและสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐพร ดอกบุญนาค และธัญญาพร ทองคำชู (๒๕๕๖) พบว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการด้านการท่องเที่ยวในชุมชนนั้น คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านของการจัดการด้านสถานที่ ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในด้านวางแผน การประชุมนโยบายหรือแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ

ความสัมพันธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเครือข่ายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า มิติความสัมพันธ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเครือข่ายมีแนวโน้มที่จะต้องส่งเสริมภาคการมีส่วนร่วมจากภาคประชาสังคมต่าง ๆ ในลักษณะการทำงานแบบเครือข่าย หรือ การทำงานที่มีข้อมูลมัดแบบหลวม อย่างเช่น การลงนาม MOU ระหว่างกันร่วมกันของเครือข่ายสอดคล้องกับงานวิจัยของวุฒิชัย สุนทรสมย์ และ ปิยะพร ธรรมชาติ (๒๕๕๙ : ๑๖๗) การรวมกลุ่มในการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพ การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐและเอกชนโดยทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนเริ่มตั้งแต่ต้นน้ำไปจนถึงปลายน้ำซึ่งจะทำให้เกิดความเข้มแข็งด้านเครือข่ายและทำให้เกิดศักยภาพด้านการท่องเที่ยวชุมชน

รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ด้านการวางแผน พบว่า การระดมความคิดจากเครือข่ายต่าง ๆ มีการจัดการ MOU ด้านการจัดส่วนงาน พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมีการจัดศูนย์ประสานงานระหว่างเครือข่ายในรูปแบบสภาอารยธรรมไชยา ด้านการจัดบุคลากร พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีการพัฒนาบุคลากรสายปฏิบัติการและเยาวชนในชุมชน เช่น โครงการพัฒนามัคคุเทศก์น้อย เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของสุนีย์ ทองจันทร์ และคณะ (๒๕๕๖ : ๑-๒) วิจัยเรื่อง ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการบริหารจัดการ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ พบว่า บุคลากรต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญตามหลักสากลโดยมีตัวแทนจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการ ด้านการอำนวยความสะดวก พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจิตสำนึกที่รักบ้านเกิดของผู้บริหารท้องถิ่นจะช่วยให้เกิดกระแสและความนิยมในการฟื้นฟูแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธตามแบบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อการต่อยอดการปฏิบัติบูชาตามลักษณะของศีล สมาธิ และปัญญา สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิภา จำปาวัลย์และธัญญา พรหมบุรมย์ (๒๕๕๘ : ๑) วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาศักยภาพและการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในตำบลบ้านเรือนอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน พบว่า การสนับสนุนให้ชุมชนรวมตัวกันเป็นคณะกรรมการท่องเที่ยวตำบลบ้านเรือนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในการบริหารจัดการท่องเที่ยวและด้านการควบคุม พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องควบคุมคุณภาพการท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถานในด้านความปลอดภัย ด้านการอำนวยความสะดวก ด้านความสะอาด และด้านอื่น ๆ จะต้องมีกรเตรียมการเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีธรรม วิถีพุทธอย่างใดอย่างหนึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพรรณวลัย ศิริวงศ์วัฒนา (๒๕๕๕ : ๓๓) พบว่า การสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่ม และสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาประสิทธิภาพของกลุ่มและผู้นำกลุ่มชุมชนที่มีความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ควรมองเห็นคุณค่าของแหล่งโบราณสถานอันเป็นทุนทางอารยธรรมของคนไชยาที่สามารถพลิกวิกฤติให้เป็นโอกาสทองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดเก็บรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงโบราณสถานแต่กระนั้น การกำหนดนโยบาย และกลไกการบริหารต่าง ๆ การศึกษาประวัติ

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

แหล่งโบราณสถาน การพัฒนาเครือข่าย การพัฒนามัคคุเทศก์น้อย การส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานรัฐและประชาชนจะช่วยให้เกิดเส้นทางการท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถานอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ประสบความสำเร็จลุล่วงด้วยดีอย่างสมบูรณ์ เพราะคณะผู้วิจัย ได้แก่ ดร.สามารถ บุญรัตน์ และ ดร. บัญญัติ แพรกปาน สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่การวิจัย และผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมกันสนทนากลุ่มที่ได้เป็นอำนวยความสะดวกในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ อีกทั้งขอขอบคุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ที่ให้ทุนอุดหนุนในการวิจัยจึงสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- ณัฐพร ดอกบุญนาค และธัญญาพร ทองคำนุช. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว กรณีศึกษา ชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุกอำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณ, ๒๕๕๖.
- พรรณวลัย ศิริวงศ์วัฒนา. การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม: การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. **วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม**. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑. ๒๕๕๕ : ๓๓.
- วุฒิชชาติ สุนทรสมัย และ ปิยะพร ธรรมชาติ. รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสุขภาพของจังหวัดปราจีนบุรีเพื่อการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน. **วารสารสมาคมนักวิจัย**. ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๓. (กันยายน – ธันวาคม). ๒๕๕๙ : ๑๖๗.
- วุฒิสาร ตันไชย. การกระจายภารกิจหน้าที่ไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยุคใหม่. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <http://www.local.moi.go.th/webst/botfam๑.htm> [๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๐].
- พระมหาเสรีชน นริสโสโร (พันธ์ประโคน) นายสายชล ปัญญาชิตและนายภูเบศ วนิชชานนท์, การจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- สายชล ปัญญาชิต. การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.komchadluek.net/detail/๒๐๑๓๐๘๐๘/๑๖๕๔๒๑/สกว.หนุนมจรชงวิจัยจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ.html> [๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙].
- สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. **พุกาม : เส้นทางสู่มรดกโลก**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๖.
- สุนีย์ ทองจันทร์ และคณะ. ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการบริหารจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุ และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์: ศึกษากรณีเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๕๖.
- สุวิภา จำปาวัลย์และธัญญา พรหมบุรณย์. แนวทางการพัฒนาศักยภาพและการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในตำบลบ้านเรือนอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน. **รายงานการวิจัย**. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๘.

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ประชาธิปไตย : แนวคิดภายใต้หลักสาราณียธรรม Democracy: The Buddhist Concept

พระครูปลัดวัชรพงษ์ วชิรปณฺโญ *

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ลักษณะการปกครองแบบประชาธิปไตยตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาโดยใช้หลักสาราณียธรรม พบว่า พระพุทธศาสนามีแนวคิดการปกครองด้วยการมอบความเป็นใหญ่แก่สงฆ์ซึ่งกำหนดองค์ประกอบ ได้แก่ ๑. องค์ประชุมที่มีจำนวนสงฆ์อย่างน้อย ๔ รูปขึ้นไป ๒. สถานที่ประชุมของสงฆ์เพื่อทำสังฆกรรม ๓. การประกาศเรื่องที่ประชุม และการประกาศขอความเห็นชอบ ๔. สิทธิของภิกษุผู้เข้าประชุม และ ๕. มติที่ประชุมและมีแนวคิดการปกครองที่นำหลักสาราณียธรรมเป็นหลักการใหญ่ที่ก่อให้เกิดเอกภาพหรือภราดรภาพคือ หลักเมตตาทายกรรม หลักเมตตาตวจีกรรม หลักเมตตาโมกกรรม หลักสาราณียโกศ หลักทิวาสัมมัญญา และหลักศีลสัมมัญญา อันเป็นลักษณะที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างปกติสุขและเอื้อเพื่อจุนเจือซึ่งกันและกัน

คำสำคัญ: ประชาธิปไตย, พระพุทธศาสนา.

Abstracts

This academic paper is intended for Analysis of democratic governance in accordance with Buddhist concepts using the principle of Saraniya. It is found that Buddhism has a concept of governance by giving the monk a greatness that defines the elements, ๑. Quorum with at least ๔ monks ๒. The synagogue's place of worship ๓. Announcement of the meeting and the declaration of approval ๔. The rights of attendant monks and ๕. Resolution. So, the concept of ruling that brings the principle of sustenance is a great principle that produces unity or brotherhood, is to be amiable in deed, to be amiable in word, to be amiable in thought, to share any lawful gains with virtuous fellows, and to keep without blemish the rules of conduct along with one's fellows. These characteristics that affect the common life in society, normal and happy with each other.

Keywords : Democracy, Buddhism.

บทนำ

ความคิดในเรื่อง "[อำนาจอธิปไตยของปวงชน](#)" (popular sovereignty) จะสามารถพบได้ทั่วไปในประเทศที่นำหลักการประชาธิปไตยไปใช้ก็ตาม แต่แนวคิดดังกล่าวก็มีข้อหลักปรัชญาสำคัญระดับสากลอันส่งผลให้เกิดการสถาปนาระบบประชาธิปไตยในประเทศต่าง ๆ เพราะในบางประเทศมองว่าประชาธิปไตยมีพื้นฐานมาจากความเสมอภาคกันในการมีสิทธิ โดยคนจำนวนมากเห็นว่าประชาธิปไตยที่ดีได้แก่ "[เสรีประชาธิปไตย](#)" และอาจมีองค์ประกอบเพิ่มเติมอีกหลายประการ เช่น การ [พหุนิยมทางการเมือง](#) [หลักนิติธรรม](#) (rule of law) และ [สิทธิในการฟ้องร้องรัฐ](#) (right of petition) เพื่อเรียกร้อง [ค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย](#) ตลอดจนเรียกร้องให้เกิด [วิถีทางที่ถูกต้องแห่งกฎหมาย](#) (due process of law) [เสรีภาพของพลเมือง](#) [สิทธิมนุษยชน](#) และบทบาทของภาค [ประชาสังคม](#) (civil society) เป็นอาทิ ขณะที่ใน [สหรัฐอเมริกา](#) หมายถึงการแบ่งแย่งอำนาจการปกครองเป็นคุณลักษณะของประชาธิปไตย และในประเทศอื่น เช่น [สหราชอาณาจักร](#) (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, ๒๕๓๔ : ๗) เพราะฉะนั้น ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองโดยประชาชน ซึ่งถูกนำไปใช้อย่าง

* อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน

แพร่หลายในประเทศต่างๆ ทั่วทุกมุมโลกเป็นระบอบการปกครองที่มีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนานนักวิชาการส่วนใหญ่เห็นวาทกรรมมาจากสมัยกรีกโบราณและได้มีพัฒนาการมาจนถึงปัจจุบัน การทำความเข้าใจและเรียนรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม ช่วยให้บุคคลรู้จักสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ที่ตนเองพึงมี รวมไปถึงเพื่อการดำเนินชีวิตในสังคมร่วมกันอย่างมีความสุขและช่วยพัฒนาสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น รวมถึงเพื่อเป็นข้อมูลให้กับผู้ที่สนใจศึกษานำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันและเป็นพื้นฐานให้ศึกษาในระดับสูงต่อไป บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายหรือนิยามของประชาธิปไตย รูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยลักษณะของประชาธิปไตยรูปแบบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนหรือประชาธิปไตยทางอ้อม รวมถึงการแสดงออกทางอำนาจที่บุคคลพึงมีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย (ประภัสสร ทองยิทธิ, ๒๕๕๘ : ๑๑)

แนวคิดการปกครองทางพระพุทธศาสนาได้ระบุหลักการ วิธีการ และลักษณะทางคำสั่งสอนไว้มากมายแต่กระนั้นการวิเคราะห์แนวคิดดังกล่าวเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจในบริบทตามสิ่งที่เป็นและควรจะเป็นซึ่งหากมองในเชิงการปกครองหมู่ชนและคณะสงฆ์ที่ทรงมอบการปกครองความเป็นใหญ่แก่คณะสงฆ์แต่ก็มีองค์ประกอบเข้ามาเกี่ยวข้องอีกด้วย เช่น จำนวนสงฆ์อย่างต่ำที่เข้าประชุมอย่างน้อย ๔ รูป ขึ้นไป สถานที่ประชุมของสงฆ์เพื่อทำสังฆกรรมจะต้องกำหนดขึ้นมา การประกาศเรื่องที่ประชุม และการประกาศขอความเห็นชอบที่เน้นความพร้อมเพรียง สิทธิของภิกษุผู้เข้าประชุมสามารถเสนอความคิดเห็นได้ การลงมติที่ประชุมจะต้องยอมรับตามนั้นซึ่งการประชุมหรือการอยู่ร่วมกันอาจจะมีหลักสารณียธรรมเป็นหลักการใหญ่ที่ก่อให้เกิดเอกภาพหรือภราดรภาพเข้ามาเสริมเพิ่มเติมตกแต่งเพื่อให้องค์กรสงฆ์มีความกลมกลืนและเจือปนไปด้วยความสุขมากยิ่งขึ้นซึ่งมีปัจจัยคือ เมตตาทายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตาโมกกรรม สาธารณโภคี ทิฐิสามัญญตา และศีลสามัญญตาเพราะฉะนั้น แนวคิดการปกครองตามลักษณะทางพระพุทธศาสนาอาจจะมีข้อจำกัดอยู่ในบ้างในโลกปัจจุบันแต่กระนั้น องค์การ ชุมชน สังคมก็สามารถนำหลักการต่าง ๆ ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในเชิงการดำรงชีวิตร่วมกันเพื่อสร้างสังคมแห่งสันติสุขและสังคมที่มีความพร้อมเพรียงกัน สามัคคีกัน ไร้ปัญหาความขัดแย้งต่อกัน

แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองแบบประชาธิปไตย

คุณลักษณะพื้นฐานของประชาธิปไตย คือ ความสามารถของปัจเจกบุคคลในการมีส่วนร่วมอย่างเสรีและอย่างเต็มที่ในชีวิตสังคมของตน ด้วยการเน้นความเข้าใจของ **สัญญาประชาคม** และเจตจำนงร่วมของประชาชน ประชาธิปไตยจึงอาจแสดงคุณลักษณะพิเศษเป็นคติรวมหมู่ทางการเมือง (political collectivism) แบบหนึ่ง เพราะคติรวมหมู่ทางการเมืองนิยามว่าเป็นระบอบการปกครองซึ่งพลเมืองผู้ใหญ่ทุกคนมีสิทธิในการพูดเท่าเทียมกันในการตัดสินใจซึ่งมีผลกระทบต่อชีวิตของตน

หลักประชาธิปไตย คือการให้อำนาจแก่ประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน การให้อำนาจทั้งทางนิติบัญญัติ การบริหาร และด้านตุลาการ หลักการสำคัญของระบอบการเมืองที่ได้รับความศรัทธาเลื่อมใสจากประชาคมโลกอย่างแพร่หลายมากที่สุดในปัจจุบันซึ่งประกอบด้วยหลักการสำคัญ ๕ ประการ คือ

๑) หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน (Popular Sovereignty) เพื่อแสดงออกถึงอำนาจในการปกครองของประชาชนโดยแท้จริง ประชาชนจะแสดงออกซึ่งการเป็นเจ้าของโดยใช้อำนาจอำหนดตัวผู้ปกครอง และผู้แทนของตน รวมทั้งอำนาจในการถอดถอนในกรณีที่มีการใช้อำนาจโดยมิชอบ โดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งของประชาชนอย่างอิสระเสรีแบบลับและทั่วถึง มีกำหนดเวลาที่แน่นอนในพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักอธิปไตย ๓ ประการคือ หลักอัตรอธิปไตย คือการเอาตนเป็นใหญ่ หลักโลกอธิปไตย คือการเอาโลกเป็นใหญ่ และหลักธรรมาธิปไตย คือการเอา

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

หลักธรรมเป็นใหญ่ ซึ่งพระพุทธศาสนามุ่งเน้นหลักธรรมาธิปไตยเป็นรูปแบบในการปกครองที่ดีที่สุด (สุขุม นवलสกุล, ๒๕๓๙ : ๑๐)

๒) หลักเสรีภาพ (Liberty) หมายถึง การที่บุคคลสามารถกระทำ หรืองดเว้นกระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดตามที่ ต้องการ ตราบเท่าที่การกระทำหรืองดเว้นการกระทำนั้นไม่ไปละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นที่ได้รับการคุ้มครองตาม กฎหมาย และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ตามหลักพระพุทธศาสนา มีการ กำหนดสิทธิและหน้าที่ ไว้ในพระวินัยไว้อย่างชัดเจน เช่น การกำหนดบทบาทและหน้าที่ของสงฆ์ในการทำอุทิศกรรม ทำ ด้วยสงฆ์จตุรวรรค คือ สงฆ์ ๔ รูปขึ้นไป ได้แก่ การสวดปาฏิโมกข์ ทำสังฆกรรม เป็นต้น การทำอุทิศอุทิศกรรม ทำด้วย สงฆ์ปัญจวรรค คือ สงฆ์ ๕ รูปขึ้นไป ได้แก่ การกรานกฐิน เป็นต้น และอุทิศอุทิศกรรม ทำด้วยสงฆ์ ๑๐ รูปขึ้นไป (ยกเว้นในกรณีที่กัณดารที่หาพระสงฆ์ได้ยาก) ได้แก่ การอุปสมบท เป็นต้น นอกจากนั้นพระพุทธเจ้ายังให้หลักเสรีภาพในการ คิด เช่น ชาวกาลามะ ในการที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อ ในกาลามสูตร ๑๐ ประการ เช่น อย่าเชื่อเพียงเพราะเล่าสืบกันมา ฟัง ตามกันมา ข่าวลือ การอ้างตำราหรือทฤษฎี เป็นต้น หากจะเชื่อต้องใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบตามหลักของ โยนิโสมนสิการ (บรรเทิง พาทิจิตร, ๒๕๔๘ : ๔)

๓) หลักความเสมอภาค (Equality) คือ ในระบอบประชาธิปไตยเชื่อมั่นว่า หากมนุษย์มีโอกาสที่เสมอภาค เท่าเทียมกันถึงแม้ว่าจะมีความสามารถที่แตกต่างกันก็ตาม มนุษย์จะสามารถดำรงชีวิตที่ดีร่วมกันได้ ดังนั้นความเสมอภาค จึงหมายถึง ความเสมอภาคขั้นพื้นฐานที่ประชาชนในสังคมเดียวกันมีความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายเดียวกันได้ ใน พระพุทธศาสนา จะเห็นได้อย่างชัดเจนในการให้ความเสมอภาคในเรื่อง วรรณะเชื้อชาติ เช่น บุคคลไม่ว่าจะอยู่วรรณะ ไหนก็สามารถเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาได้ และนับถือกันในเรื่องของพรชชา โดยไม่คำนึงว่าจะอยู่วรรณะใด เชื้อชาติ ใด หลักความเสมอภาคในการเคารพนับถือพระรัตนตรัย เป็นต้น

๔) หลักการปกครองโดยกฎหมาย (Rule of Law) หลักการนี้มีขึ้นเพื่อมุ่งจะให้ความคุ้มครองแก่สิทธิและ เสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนเป็นสำคัญ ดังนั้น ผู้ปกครองจะใช้อำนาจใดๆ ได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจไว้ อีกทั้ง การใช้อำนาจนั้นจะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ซึ่งเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเท่านั้น การจำกัดสิทธิเสรีภาพใดๆ ของประชาชนจะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขของกฎหมายเท่านั้น ในพระพุทธศาสนามีพระวินัย ซึ่ง ถือว่าเป็นกฎหมายที่เป็นหลักปฏิบัติของสงฆ์ ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อหมู่คณะมีความสุข ช่มชื่นช้วน ปกป้องคนดี จนถึงเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม คือพระพุทธศาสนา เป็นต้น

๕) หลักเสียงข้างมาก (Majority Rule) การปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองเพื่อ ผลประโยชน์ของประชาชน ดังนั้น ในการตัดสินใจใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดตัวผู้ปกครอง หรือการตัดสินใจของฝ่าย นิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ จะต้องถือเอาเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ และเพื่อให้มั่นใจว่าการตัดสินใจนั้น สะท้อนถึงความต้องการของคนส่วนใหญ่อย่างแท้จริงก็ต้องให้ความเคารพและคุ้มครองเสียงข้างน้อยด้วย (Minority Right) ทั้งนี้ เพื่อประกันว่าฝ่ายเสียงข้างมากจะไม่ใช้มติในลักษณะพวกมากลากไป ในพระพุทธศาสนา ก็ใช้หลักเสียงข้าง มาก เป็นเครื่องตัดสิน เช่น การรับกฐิน จะต้องมีการถามท่ามกลางสงฆ์ว่า พระภิกษุรูปใดสมควรได้รับผ้ากฐิน โดยมีการ เสนอพระภิกษุรูปที่สมควรได้รับผ้ากฐิน หากพระภิกษุสงฆ์เห็นด้วยก็เปล่งวาจาพร้อมกันว่า “สาธุ” หรือหากภิกษุรูปใดทำ ผิดพระวินัย ก็มีการตัดสินที่เรียกว่า “เยภุยสิกา” คือ การระงับด้วยเสียงข้างมากลงมติ ทั้งอธิกรณ์และการระงับสงฆ์ ส่วนใหญ่ และในการประชุมทำสังฆกรรมต่างๆ นั้น ต้องมีมติเป็นเอกฉันท์ หากมีข้อข้องใจมีสิทธิยับยั้ง (Veto) ได้ แม้ เพียงพระภิกษุรูปเดียวทั่วทั้ง สงฆ์ทั้งหมดก็ต้องฟัง (บรรเทิง พาทิจิตร, ๒๕๔๘ : ๕)

ดังนั้นหลักประชาธิปไตยถือเป็นหลักการพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่สำคัญประการหนึ่ง ซึ่งถือว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนทั้งนี้เนื่องจากการยอมรับว่าประชาชนทุกคนมีสติปัญญาและมีเหตุผลจึงทำให้ ประชาชนทุกคนได้มีส่วนร่วมในการปกครองประเทศแต่อย่างไรก็ตามในทางความเป็นจริงประชาชนทุกคนไม่สามารถเข้า

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

มาปกครองประเทศได้โดยตรงอาจเป็นเพราะข้อจำกัดเรื่องความสามารถของบุคคลหรือประชาชนมีจำนวนมากและประชาชนแต่ละคนย่อมมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันดังนั้นประชาชนทุกคนอาจไม่สามารถเข้ามาปกครองประเทศได้จึงต้องมีการคัดเลือกตัวแทนของตนเข้ามาปกครองประเทศแทน โดยบุคคลใดที่ได้รับการคัดเลือกจากประชาชนให้มาเป็นตัวแทนมากที่สุดย่อมเป็นตัวแทนเข้ามาปกครองประเทศหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการปกครองโดยเสียงข้างมากและในขณะเดียวกันเมื่อเรายอมรับว่าประชาชนทุกคนต่างมีสติปัญญาและมีเหตุผลจึงต้องเคารพการตัดสินใจของฝ่ายเสียงข้างน้อยโดยให้ฝ่ายเสียงข้างน้อยสามารถมีสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ด้วย (สงขลา วิชัยชัทยะ, มปป : ๑๔)

ข้อดีของประชาธิปไตย

๑. ประชาชนมีสิทธิ เสรีภาพและเสมอภาค ประชาชนทุกคนมีสิทธิแห่งความเป็นคนเหมือนกันไม่ว่ายากดีมีจน เช่น สิทธิในร่างกาย สิทธิในทรัพย์สิน ทุกคนมีเสรีภาพในการกระทำใดๆ ได้หากเสรีภาพนั้นไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เช่น เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในการพูด การเขียน การวิพากษ์วิจารณ์ และทุกคนมีความเสมอภาค หรือเท่าเทียมกันที่จะได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมาย มีความเสมอภาคในการประกอบอาชีพ เป็นต้น

๒. ประชาชนปกครองตนเอง ประชาชนสามารถเลือกตัวแทนไปใช้อำนาจนิติบัญญัติในการออกกฎหมายมาใช้ปกครองตนเอง และเป็นรัฐบาลเพื่อใช้อำนาจบริหาร ซึ่งสามารถสนองตอบความต้องการของประชาชนส่วนรวมได้ดี เพราะผู้บริหารที่เป็นตัวแทนของปวงชนย่อมรู้ความต้องการของประชาชนได้ดี

๓. ประเทศมีความเจริญมั่นคง การมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองทำให้ประชาชนมีความพร้อมเพรียงในการปฏิบัติตามกฎ และระเบียบที่ตนกำหนดขึ้นมายอมรับในขณะผู้บริหารที่ตนเลือกขึ้นมาและประชาชนไม่มีความรู้ต่อต้านทำให้ประเทศมีความสงบสุขเจริญก้าวหน้าและมั่นคง (สุขุม นवलสกุล, ๒๕๓๙ :๗๔)

ข้อเสียของประชาธิปไตย

๑. ดำเนินการยากระบอบประชาธิปไตยเป็นหลักการปกครองที่ดี แต่การที่จัดสรรผลประโยชน์ตรงกับความต้องการประชาชนทุกคนย่อมทำไม่ได้ นอกจากนั้นยังเป็นการยากที่จะให้ประชาชนทุกคนมีความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติตามสิทธิ เสรีภาพทุกประการ ทั้งนี้เพราะวิสัยของมนุษย์ย่อมมีความเห็นแก่ตัว เห็นแก่ได้การดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมจึงมีการกระทบกระทั่งและละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นได้

๒. เสียค่าใช้จ่ายสูง การปกครองระบอบประชาธิปไตย จำเป็นต้องให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทน เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่แทนตน การเลือกตั้งในแต่ละระดับต่างต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก ทั้งงบประมาณดำเนินงานของทางราชการและค่าใช้จ่ายของผู้สมัครรับเลือกตั้ง

๓. มีความล่าช้าในการตัดสินใจ การตัดสินใจในระบอบประชาธิปไตยต้องใช้เสียงส่วนใหญ่ โดยผ่านขั้นตอนการอภิปราย แสดงเหตุผลและมติที่มีเหตุผลเป็นที่ยอมรับของสมาชิกส่วนใหญ่ จึงต้องดำเนินตามขั้นตอนทำให้เกิดความล่าช้า เช่น การตรากฎหมาย ต้องดำเนินการตามลำดับขั้นตอนของวาระ อาจใช้เวลาเป็นสัปดาห์เป็นเดือน หรือบางฉบับต้องใช้เวลาเป็นปี จึงจะตราออกมาเป็นกฎหมายได้ (สุขุม นवलสกุล, ๒๕๓๙ :๗๔)

ทัศนะการปกครองแบบประชาธิปไตยทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประชาธิปไตยมาตั้งแต่เริ่มแรก ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะทรงมอบให้พระสงฆ์เป็นใหญ่ในกิจการทั้งปวงเสียอีกลักษณะที่เป็นประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนามีตัวอย่างดังต่อไปนี้

๑. พระพุทธศาสนามีพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญหรือกฎหมายสูงสุด พระธรรม คือ คำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง พระวินัยคือ คำสั่งอันเป็นข้อปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นเมื่อรวมกัน เรียกว่า พระธรรมวินัย ซึ่งมีความสำคัญขนาดที่พระพุทธเจ้าทรงมอบให้เป็นพระศาสดาแทนพระองค์ ก่อนที่พระองค์จะปรินิพพานเพียงเล็กน้อย

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

๒. มีการกำหนดลักษณะของศาสนาไว้เรียบร้อย ไม่ปล่อยให้ไปไปตามยถากรรม ลักษณะของพระพุทธศาสนา คือสายกลาง ไม่ซ้ายสุด ไม่ขวาสุด ทางสายกลางนี้เป็นนครรลง อาจปฏิบัติค่อนข้างเคร่งครัดก็ได้ โดยใช้สิทธิในการแสวงหา อติเรกตามตามที่ทรงอนุญาตไว้ ในสมัยต่อมา เรียกแนวกลางๆ ของพระพุทธศาสนาว่า วิภังขวาที คือศาสนาที่กล่าว จำแนกแจ่มแจ้ง ตามความเป็นจริงบางอย่างกล่าวยืนยันโดยส่วนเดียวได้ บางอย่างกล่าวจำแนกแจ่มแจ้งเป็นกรณี ๆ ไป

๓. พระพุทธศาสนา มีความเสมอภาคภายใต้พระธรรมวินัย บุคคลที่เป็นวรรณะกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร มาแต่เดิม รวมทั้งคนวรรณะต่ำกว่านั้น เช่นพวกจัณฑาล พวกปุกกุสะคนเก็บขยะ และพวกทาส เมื่อเข้ามาอุปสมบทใน พระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องแล้ว มีความเท่าเทียมกัน คือปฏิบัติตามสิกขาบทเท่ากัน และเคารพกันตามลำดับอาวุโส คือผู้ อุปสมบทภายหลังเคารพผู้อุปสมบทก่อน

๔. พระภิกษุในพระพุทธศาสนา มีสิทธิ เสรีภาพภายใต้พระธรรมวินัย เช่นในฐานะภิกษุเจ้าถิ่น จะมีสิทธิได้รับ ของแจกก่อนภิกษุอาคันตุกะ ภิกษุที่จำพรรษาอยู่ด้วยกันมีสิทธิได้รับของแจกตามลำดับพรรษา มีสิทธิรับภิกษุ และได้รับ อาณิสสรภิกษุในการแสวงหาจีวรตลอด ๔เดือนฤดูหนาวเท่าเทียมกัน นอกจากนั้นยังมีเสรีภาพที่จะเดินทางไปไหนมาไหนได้ จะอยู่จำพรรษาวัดใดก็ได้เลือกปฏิบัติกรรมฐานข้อใด ถือธุดงค์วัตรข้อใดก็ได้ทั้งสิ้น

๕. มีการแบ่งอำนาจ พระเถระผู้ใหญ่ทำหน้าที่บริหารปกครองหมู่คณะการบัญญัติพระวินัยพระพุทธเจ้าทรง บัญญัติเอง เช่นมีภิกษุผู้ทำผิดมาสอบสวนแล้วจึงทรงบัญญัติพระวินัย ส่วนการตัดสินคดีตามพระวินัยทรงบัญญัติแล้วเป็น หน้าที่ของพระวินัยธรรมซึ่งเท่ากับศาล

๖. พระพุทธศาสนามีหลักเสียงข้างมาก คือ ใช้เสียงข้างมาก เป็นเกณฑ์ตัดสิน เรียกว่า วิชเยภยยสิกา การ ตัดสินโดยใช้เสียงข้างมาก ฝ่ายใดได้รับเสียงข้างมากสนับสนุน ฝ่ายนั้นเป็นฝ่ายชนะคดี(ฤทธิชัย แกมนาถ. ๒๕๓๙ : ๕๒)

นอกจากนี้ พระพุทธศาสนายังเน้นการปกครองแบบธรรมาธิปไตยในหลักการปกครอง ๓ ประเภท คือ อัตตาธิปไตย ธรรมาธิปไตย และโลกาธิปไตย เพื่อใช้เป็นหลักของความดี ความถูกต้อง ความเสมอภาค ใช้เป็นหลักในการ ปกครอง เพื่อให้สังคมส่วนรวมมีความเป็นปกติสุข ไม่มีการแบ่งพรรค แบ่งพวก หรือชนชั้นวรรณะ สี ผิวดู ชาติ ตระกูล มี ความสมานฉันท์ และคุ้มครองสิทธิของบุคคลทั่วไปให้ได้รับความเป็นธรรม ความเสมอภาคทางสังคมเท่าเทียมกัน หลักการ ปกครองตามแนวพระพุทธศาสนาจึงยึดหลักการปกครองสายกลาง อหิงสา ไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน ยึด หลักความถูกต้องเป็นหลัก คือหลักธรรมาธิปไตยนั่นเอง (คนอง ฝ่ายแก้ว, ออนไลน์) แต่กระนั้นการปกครองในลักษณะ ดังกล่าวยังมองถึงการมุ่งอธิบายหมู่สงฆ์ส่วนใหญ่ให้เห็นด้วยจึงได้การมอบความเป็นใหญ่แก่สงฆ์มีลักษณะตรงกับหลัก ประชธิปไตยหลายประการ ส่วนมากเป็นเรื่องสังฆกรรม คือการประชุมกันทำกิจสงฆ์อย่างใดอย่างหนึ่งให้สำเร็จ การทำ สังฆกรรมประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๕ประการ ถ้าทำผิดพลาดประการใดประการหนึ่ง จะทำให้สังฆกรรมนั้นเสียไป ใช้ไม่ได้ ไม่มีผล คือเป็นโมฆะ ส่วนสำคัญ ๕ประการมีดังนี้คือ

๑. จำนวนสงฆ์อย่างต่ำที่เข้าประชุม การกำหนดจำนวนสงฆ์ผู้เข้าประชุมอย่างต่ำว่าจะทำสังฆกรรมอย่างไรได้ บ้างมี ๕ประเภท ได้แก่

๑) ภิกษุ ๔ รูปเข้าประชุม เรียกว่า สงฆ์จตุรวรรค สามารถทำสังฆกรรมได้เกือบทุกชนิด เว้นแต่ การ อุปสมบทหรือการบวชพระ การปวารณาหรือ พิธีกรรมในวันออกพรรษาที่ทรงอนุญาตให้ว่ากล่าวตักเตือนกันและกันและ การสวดอัฏฐานหรือการเพิกถอนอาบัติหนักของภิกษุบางรูป

๒) ภิกษุ ๕ รูป เข้าประชุม เรียกว่า สงฆ์ปัญจวรรค สามารถทำสังฆกรรมที่สงฆ์จตุรวรรค ทำได้ทั้งหมด และยังเพิ่มการปวารณาการอุปสมบทในชนบทชายแดนได้อีกด้วย

๓) ภิกษุ ๑๐ รูป เข้าประชุม เรียกว่า สงฆ์ทศวรรค สามารถทำสังฆกรรมที่สงฆ์ปัญจวรรคทำได้ทั้งหมด และ ยัง เพิ่ม การ อุป สม บ ท ใน มัชฌิมิ ช น บ ท คือ ใน ภ า ค ก ล า ง ข อ ง อี น เ ตี ย ได้ อี ก ดั ว ย

๔) ภิกษุ ๒๐ รูปเข้าประชุม เรียกว่า สงฆ์วิสติวรรค สามารถทำสังฆกรรมได้ทุกชนิด รวมทั้งสวดอัphanเพิกถอนอาบัติหนักด้วย

๕) ภิกษุกว่า ๒๐ รูปเข้าประชุม เรียกว่า อติเรกวิสติวรรค สามารถทำสังฆกรรมได้ทุกชนิด สำหรับประเพณีไทย นิยมนิมนต์ภิกษุเข้าประชุมให้เกินจำนวนอย่างต่ำของการทำสังฆกรรมนั้นๆ เสมอ เพื่อให้ถูกต้องอย่างไม่มีโอกาสผิดพลาดในเรื่องจำนวนสงฆ์

๒.สถานที่ประชุมของสงฆ์เพื่อทำสังฆกรรม เรียกว่า สีม่า แปลว่า เขตแดน สีม่า หมายถึงพื้นดิน ไม่ใช่อาคาร อาคารจะสร้างเป็นรูปทรงอย่างไรหรือไม่มีอาคารเลยก็ได้ สีมามี ๒ประเภทใหญ่ๆ คือ พัทธสีมา สีม่าที่ผูกแล้ว และอพัทธสีมา สีม่าที่ไม่ต้องผูก พัทธสีมาหลายชนิด จะกล่าวเฉพาะวิสุงคามสีมา แปลว่าสีมาในหมู่บ้าน ซึ่งแยกออกจากอาณาเขตของประเทศ การขอวิสุงคามสีมาต้องขอจากประมุขของรัฐ ในประเทศไทยขอพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในประเทศมาเลเซีย ขอพระราชทานจากพระราชาธิบดีแห่งมาเลเซีย ในประเทศสหรัฐอเมริกา ขอจากผู้ว่าการมลรัฐที่วัดตั้งอยู่ ไม่ใช่ขอจากประธานาธิบดี เพราะเป็นประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อขอแล้วต้องทำพิธีถอนสีมาในบริเวณนั้น ซึ่งอาจเคยเป็นวัด ผูกพัทธสีมาแล้วในสมัยโบราณก็ได้ แล้วทำพิธีผูกพัทธสีมา สีม่าซึ่งทำสังฆกรรมผูกแล้วนี้จะคงอยู่ตลอดไปจนกว่าโลกนี้แตกสลาย กลายเป็นธูลีคอสมิก ยกเว้น จะทำพิธีถอนสีมาเสีย

อพัทธสีมามีมากมายหลายชนิดเช่นเดียวกัน จะกล่าวเฉพาะสีมาน้ำ หรือเรียกว่า อุทกขेषสีมา แปลว่า สีม่าชั่วคราวน้ำสาด สีมานี้ไม่ต้องผูกแต่สร้างอาคาร หรืออยู่ในเรือแพ ภายในหนองบึง แม่น้ำ ทะเล ซึ่งมีน้ำขังตลอดปี และอยู่ห่างจากฝั่งประมาณ ๒ ชั่วโมงน้ำสาดของบุรุษผู้มีกำลังปานกลาง สีมาน้ำนี้ใช้ทำสังฆกรรมได้เหมือนวิสุงคามสีมาเช่นกัน ส่วนมากนิยมทำกันในวัดหรือสำนักสงฆ์ที่ยังไม่ได้ขอพระราชทานวิสุงคามสีมา การกำหนดสีมาน้ำขึ้นนี้ เพื่อป้องกันไม่ให้ใครเข้ามายุ่งเกี่ยว ทำให้สังฆกรรมเสียไป หรือมีเจตนาทำลายสงฆ์ทราบ ผู้ประกาศมีรูปเดียวหรือ ๒ รูป ก็ได้ เรียกว่า พระคู่สังฆกรรมโดยตรง เพราะภายในสีมาน้ำนั้น สงฆ์มีอำนาจสิทธิขาด ใครจะอ้างเป็นเจ้าของไม่ได้

๓.การประกาศเรื่องการประชุม และการประกาศขอความเห็นชอบ สงฆ์จะประชุมกันทำสังฆกรรมเรื่องอะไรก็ตาม จะต้องมีการประกาศเรื่องนั้นให้สงฆ์ทราบ ผู้ประกาศมีรูปเดียวหรือ ๒ รูป ก็ได้ เรียกว่า พระคู่สวดหรือพระกรรมวาจาจารย์ เมื่อประกาศให้ทราบแล้ว ยังมีการประกาศขอความเห็นชอบจากสงฆ์อีก ถ้าเป็นเรื่องไม่สำคัญนัก มีการประกาศให้ทราบ ๑ ครั้ง และประกาศขอความเห็นชอบอีก ๑ ครั้งเรียกว่า ญัตติทุติยกรรม เช่น การประกาศมอบผ้ากฐินแก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง การแต่งตั้งภิกษุเป็นเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์ต่างๆ ถ้าเป็นเรื่องสำคัญมาก มีการประกาศให้ทราบ ๑ ครั้ง และประกาศขอความเห็นอีก ๓ ครั้ง รวมเป็น ๔ ครั้ง เรียกว่า ญัตติจตุตถกรรม เช่นการให้อุปสมบท การลงโทษภิกษุผู้ประพฤติมิชอบ ๗ อย่าง มีตชชนียกรรม (การตำหนิโทษ) เป็นต้นการยกโทษเมื่อภิกษุนั้นประพฤติตนดีแล้วและการแต่งตั้งภิกษุให้เป็นผู้สอนภิกษุณี เป็นต้น

๔.สิทธิของภิกษุผู้เข้าประชุม ภิกษุผู้เข้าร่วมประชุมทำสังฆกรรมทุกรูปมีสิทธิแสดงความคิดเห็นทั้งในทางเห็นด้วยและในทางคัดค้าน ตามปกติเมื่อภิกษุผู้ประกาศ หรือพระคู่สวดถามความคิดเห็นของที่ประชุม ถ้าเห็นด้วย ให้ใช้วิธีนั่ง ถ้าไม่เห็นด้วยให้คัดค้านขึ้น จะต้องมีการทำความเข้าใจกันจนกว่าจะยอมเห็นด้วย ถ้าภิกษุผู้คัดค้าน ยังคงยืนกรานไม่เห็นด้วย การทำสังฆกรรมนั้นๆ เช่น การอุปสมบท หรือการมอบผ้ากฐินย่อมไม่สมบูรณ์ จึงเห็นได้ว่า มติของที่ประชุมต้องเป็นเอกฉันท์คือเห็นพร้อมกันทุกรูป

๕.มติที่ประชุม การทำสังฆกรรมทั้งหมด มติของที่ประชุมต้องเป็นเอกฉันท์ คือเป็นที่ยอมรับของภิกษุทุกรูป ทั้งนี้เพราะในสังฆมณฑลนั้น ภิกษุทั้งหลายต้องอยู่ร่วมกัน มีความไว้นื้อเชื่อใจกัน กล่าวคือมีศีลและมีความเห็นเหมือนกัน จึงจะมีความสามัคคี สืบต่อพระพุทธศาสนาได้อย่างถาวร แต่ในบางกรณี เมื่อภิกษุมีความเห็นแตกต่างกันเป็นสองฝ่าย และมีจำนวนมากด้วยกันต้องหาวิธีระงับโดยวิธีจับฉลาก หรือการลงคะแนนเพื่อดูว่าฝ่ายไหนได้เสียงข้างมาก ก็ตัดสินใจ

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ตามเสียงข้างมากนั้น วิธีนี้เรียกว่า เภยยลิกา การถือเสียงข้างมากเป็นประมาณตามหลักประชาธิปไตยทั่วไปซึ่งแสดงว่า มติที่ประชุมไม่ได้ใช้มติเอกฉันท์เสมอไป (ฤทธิชัย แกมมณาค, ๒๕๓๙ :๖๓)

กล่าวได้ว่า ทิศนะทางพระพุทธศาสนามองถึงบริบทในลักษณะการใช้หลักธรรมาธิปไตยมากกว่าหลักอื่นๆ แต่ กระนั้น ในการปกครองแบบประชาธิปไตยยังมองถึงบริบทถึงความ เป็นองค์รวมทางอำนาจ ของคณะสงฆ์ เพราะ พระพุทธศาสนามีพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญมีการกำหนดลักษณะของศาสนาไว้เรียบร้อย ไม่ปล่อยให้ เป็นไปตาม ยถากรรม มีความเสมอภาคภายใต้พระธรรมวินัย มีสิทธิ เสรีภาพภายใต้พระธรรมวินัย เช่นในฐานะภิกษุเจ้าถิ่น มีการแบ่ง อำนาจ พระเถระผู้ใหญ่ทำหน้าที่บริหารปกครองหมู่คณะการบัญญัติพระวินัย และมีหลักเสียงข้างมาก คือ ใช้เสียงข้างมาก เป็นเกณฑ์ตัดสิน นอกจากนี้โดยรูปแบบยังมองถึงจำนวนสงฆ์อย่างต่ำที่เข้าประชุม มองถึงสถานที่ประชุมของสงฆ์เพื่อทำ สังฆกรรม มองถึงการประกาศเรื่องที่ประชุม และการประกาศขอความเห็นชอบ มองถึงสิทธิของภิกษุผู้เข้าประชุม และ มองถึงมติที่ประชุม ดังนั้น ในทิศนะการปกครองแบบประชาธิปไตยทางพระพุทธศาสนาพยายามมุ่งสู่ความเป็นแก่นสาร ทางสายสังคมาศศาสตร์และมนุษยศาสตร์มากกว่าใช้ระบบวิทยาศาสตร์เพราะไม่ช่วยมนุษย์เข้าถึงวิธีการของการค้นพบ แนวทางดารค้นพบความสุขในชีวิตได้

การวิเคราะห์แนวคิดประชาธิปไตยภายใต้หลักสาราณียธรรม

ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการใช้อำนาจไปในทางที่ถูกต้อง เป็นธรรม เสมอภาค ยุติธรรม เป็นต้นทำให้เห็นว่รูปแบบการใช้อำนาจที่อยู่ในลักษณะการปกครองแบบธรรมาธิปไตยที่นักวิชาการนำมา วิเคราะห์อย่าง มากทำให้เห็นภาพอยู่ว่า ธรรมาธิปไตยเป็นตัวแทนของการใช้อำนาจที่ประกอบด้วยธรรมแต่ทั้งนี้การ วิเคราะห์การปกครองทำให้เห็นว่าพระพุทธองค์ทรงมอบความเป็นใหญ่แก่สงฆ์ เช่น จำนวนสงฆ์อย่างต่ำที่เข้าประชุม สถานที่ประชุมของสงฆ์เพื่อทำสังฆกรรม การประกาศเรื่องที่ประชุม และการประกาศขอความเห็นชอบ สิทธิของภิกษุผู้ เข้าประชุมและมติที่ประชุมทั้ง ๕ องค์ประกอบย่อมอยู่ในพระวินัยที่หมู่สงฆ์ต้องประพฤติปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดจวบจน มาถึงปัจจุบันแต่กระนั้นการวิเคราะห์หลักธรรมที่นำมาอธิบายในเชิงศาสตร์การเมืองการปกครองยังมีหลักธรรมอื่นๆ อีก จำนวนที่ไม่ค่อยมีนักวิชาการมักพูดถึงมากนักทำให้ผู้เขียนเห็นว่า หลักสาราณียธรรมจะสามารถนำมาอธิบายและเพิ่มเติม เนื้อหาทางด้าน การปกครองแบบประชาธิปไตยได้มากยิ่งขึ้น

หลักสาราณียธรรมเป็นหลักการใหญ่ที่ก่อให้เกิดเอกภาพหรือภราดรภาพ หลักสาราณียธรรม แปลว่าธรรมเป็น เครื่องระลึกลึถึงกันเป็นหลักการที่จะทำให้เกิดความประสานพร้อมเพียงสามัคคีและผนึกร่วมกันเป็นเอกภาพ หลักธรรมนี้มี สาระสำคัญที่สอนว่า สังคมประชาธิปไตยจะต้องมีเครื่องผูกพันคนให้มีความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันเพราะการที่แต่ละคน จะอยู่ได้ด้วยดีและเอาศักยภาพของตนมาร่วมสร้างสรรค์สังคมประชาธิปไตยได้นั้นคนเหล่านั้นจะต้องมีความสามัคคีรู้จัก ร่วมมือกันและอยู่ร่วมกันด้วยดี การร่วมมือกันและอยู่ร่วมกันด้วยดีนั้นมีลักษณะการแสดงออกต่าง ๆ ซึ่งเน้นความมี เมตตาปรารถนาดีหวังประโยชน์สุขต่อกันอันจะโยงไปหาหลักการพื้นฐานคือการที่คนเราจะต้องใช้ปัญญา คือ จะต้องใช้ ปัญญานั้นบนพื้นฐานของเมตตา หมายความว่าใช้ปัญญาโดยมีเมตตาประกอบเรียกว่า หลักสาราณียธรรม ๖ ประการ (ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๑๗/๒๕๗) ได้แก่

๑. เมตตาเมตตาหมายถึง ความคิด ความรู้สึกในการร่วมกลุ่มเพื่อใช้อำนาจที่ประกอบด้วยเมตตาปรารถนาดี ต่อกันโดยการตั้งเจตนารมณ์ที่ดีที่เกิดขึ้นในใจเป็นอันดับแรก พร้อมกันนั้นเป็นการกระจายแนวคิดเบื้องต้นในการใช้ อำนาจอย่างเป็นธรรมให้มากที่สุด ไม่ใช้อำนาจไปในทางที่ผิด กระทบกระเทือนไปยังผู้อื่นที่สร้างผลกระทบความเดือดร้อน ในการดำรงชีวิต เพราะฉะนั้น การตั้งเมตตาธรรมในส่วนของการคิดจะช่วยให้เราเป็นผู้นำหรือผู้ตามที่น่าเคารพรักต่อ ผู้อื่นเสมอๆ อีกทั้งยังช่วยยกระดับการพัฒนาสังคมผ่านการการปกครองแบบมีส่วนร่วมเพราะผู้ที่เมตตาต่อย่อมประกอบด้วย ความเห็นใจต่อผู้อื่นตลอดเวลา

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

๒. เมตตาวจีกรรมหมายถึงการตั้งจิตเจตนาในการเจรจาในที่ประชุม ในชุมชนในสังคมที่ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งแต่ประการใด อีกทั้งยังสามารถช่วยให้เกิดการประสานประโยชน์ของกลุ่มคนที่เกิดความขัดแย้งก็เพราะการใช้วาจาที่ประกอบด้วยจิตเมตตาต่อผู้อื่นย่อมทำให้ผู้อื่นไม่โกรธ ไม่เคียดแค้นต่อผู้นั้น ดังนั้น การปกครองแบบประชาชนไม่ว่าผู้นำหรือผู้ตามที่มีอำนาจหากใช้วาจาทีุ่ดตันย่อมทำให้ผู้คนหรือประชาชนไม่ให้ความเคารพนับถือผู้นั้น ยิ่งเป็นระดับผู้นำย่อมทำให้เกิดความไม่พอใจของประชาชนโดยไม่จำเป็นซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่ฉลาดมากนัก ดังนั้น

๓. เมตตากายกรรมหมายถึง การตั้งจิตเจตนาที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น โดยเฉพาะหากเป็นผู้นำการปกครองหรือผู้นำในชุมชนนั้นจะต้องลดการเบียดเบียนในเชิงกายภาพเพราะหากผู้ที่ลุ่มหลงอำนาจจะทำให้ประชาชนเกิดความเดือดร้อนได้ง่าย แต่กระนั้น เมตตากรมที่มุ่งลดการเบียดเบียนผู้ที่อ่อนด้อยกว่าเป็นหลักซึ่งรวมความไปในส่วนของผู้ตามหรือผู้ที่อ่อนแอกว่าตน แต่จะต้องตั้งจิตเพื่อการให้เกิดการกระทำทางกายที่พร้อมช่วยเหลือผู้อื่นที่เดือดร้อนในสถานที่นั้นๆ

๔. สาธารณโภคี หมายถึง การระลึกถึงคุณค่าของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขซึ่งผู้ที่ใช้อำนาจจะต้องมีนโยบายแผนยุทธศาสตร์ มีแผนต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่ภาคการดำเนินงานตามเป้าหมายของการสร้างสังคมแห่งความสุข ซึ่งความสุขจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการการตั้งจิตเจตนาร่วมกันถึงการสร้างสังคมแห่งความสมดุลของชีวิตว่าทุกชีวิตย่อมไม่ต้องการความเดือดร้อนอย่างไร ผู้อื่นก็ย่อมไม่ต้องการและไม่อยากเห็นความเดือดร้อนด้วยเช่นกัน ดังนั้น การตั้งเป้าหมายของชุมชนร่วมกันจะทำให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีแผนนโยบายที่ชัดเจนซึ่งทุกคนจะต้องมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมดจึงจะสามารถขับเคลื่อนชุมชนไปได้

๕. สีสสามัญญา หมายถึง ปรับสภาพความสมดุลในการอยู่ร่วมกันอย่างเท่าเทียม เสมอภาค สมดุลระหว่างกันทั้งหมด รวมไปถึงการเคารพกฎหมาย ประเพณีนิยม วัฒนธรรมร่วมกันอีกด้วย เพราะหากคนในชุมชนมีความหลากหลายจะทำให้ความคิดไม่ไปในทิศทางเดียวกันได้ แต่มีไขปัญหาที่จะก่อให้เกิดความขัดแย้งเพียงชุมชนนั้นจะต้องเห็นคุณค่าของเสียส่วนน้อยที่ปฏิบัติตามและยอมรับในกติกาของคนส่วนใหญ่ที่เคยปฏิบัติกันมาอย่างยาวนาน หรือแม้ว่าจะสร้างขึ้นใหม่ก็ต้องผ่านกระบวนการประชาคม ประชาพิจารณ์ และการลงประชามติที่ยอมรับสร้างความเป็นธรรมได้ในระดับที่สูง

๖. ภูฏิสสามัญญา หมายถึง การตั้งจิตเมตตาต่อผู้ที่มีความคิดเห็นต่างจากตนเองให้มากที่สุดเพราะการที่ผู้นำผู้ตามหรือประชาชนมีความคิดเห็นแตกต่างไปจากตนเองย่อมเป็นเรื่องธรรมดา แต่การชี้แจงเหตุผลในความคิดเห็นที่แตกต่างย่อมสามารถกระทำได้เพราะในที่ประชุมจะต้องสร้างกติกาในการให้ความเคารพต่อผู้ที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างย่อมจะต้องฟังเหตุผลที่ผู้นั้นแสดงอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังสามารถเปิดโอกาสตามระยะเวลาที่กำหนดก็ได้ หรือใช้ประภทัวแทนของกลุ่มที่มีความเห็นที่แตกต่างก็ได้ ดังนั้น การอยู่ร่วมกันควรปรับความคิดในการตั้งต้นที่ตีงามเสียก่อน นอกจากนี้ยังต้องเคารพในความแตกต่างแล้วจะต้องเคารพเหตุผลที่ดีกว่ามิใช่การดันทุรังจนกลายเป็นปัญหาในสังคมนั้นๆ

สาราณียธรรมทั้ง ๖ ประการนี้ จะบ่งบอกถึงคนที่เป็นสมาชิกของสังคมก็จะระลึกถึงกัน มีน้ำใจประสานกลมกลืนพร้อมที่จะร่วมมือกัน เพราะตั้งแต่ทางกายเราก็มีเมตตาต่อกัน ปฏิบัติต่อกันด้วยเมตตาช่วยเหลือเอาธุระต่อกันทางวาจาเราก็พูดด้วยน้ำใจรักกัน ในจิตใจเราก็คิดปรารถนาดีต่อกัน ในการอยู่ร่วมกันมีของอะไร หรือได้รับสิ่งใดมาก็มาแบ่งปันกัน ในการรักษาสถานภาพของสังคมเราก็รักษาระเบียบวินัย มีศีลเสมอกัน ไม่เบียดเบียนก่อความเดือดร้อนแก่กันและปฏิบัติตามกฎกติกาของส่วนรวม เราก็มีความเชื่อมั่นยึดถือและเข้าใจหลักการสำคัญของประชาธิปไตยร่วมกันตลอดจนเข้าใจร่วมกันในความจริงที่เป็นธรรมชาติของโลกและชีวิตที่จะรองรับความเป็นมนุษย์ของเราไว้ด้วยกัน เพียงเท่านี้ก็อยู่เป็นสุขและพัฒนาได้ดีแน่ บนฐานแห่งความสัมพันธ์ที่ดีงามมั่นคง โดยที่แต่ละคนก็มีความระลึกถึงกันมีน้ำใจประสานร่วมมือต่อกัน สังคมก็ยึดเหนี่ยวเกาะกุมกันอยู่ให้เกิดภาวะที่เรียกว่า เอกภาพ (บรรเทิง พาทิจิตร, ๒๕๔๘ : ๑๑๔) เพราะฉะนั้น หลักสาราณียธรรมเป็นหลักการใหญ่ที่ก่อให้เกิดเอกภาพหรือภราดรภาพ หลักสาราณียธรรม แปลว่าธรรมเป็นเครื่องระลึกถึงกัน เป็นหลักการที่จะทำให้เกิดความประสานพร้อมเพียงสามัคคีและผนึกร่วมกันเป็น

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

เอกภาพ หลักธรรมนี้มีสาระสำคัญที่สอนว่า สังคมประชาธิปไตยจะต้องมีเครื่องผูกพันคนให้มีความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกัน เพราะการที่แต่ละคนจะอยู่ได้ด้วยดีและเอาศักยภาพของตนมาร่วมสร้างสรรค์สังคมประชาธิปไตยได้นั้นคนเหล่านั้นจะต้องมีความสามัคคีรู้จักร่วมมือกันและอยู่ร่วมกันด้วยดี การร่วมมือกันและอยู่ร่วมกันด้วยดีนั้นมีลักษณะการแสดงออกต่าง ๆ ซึ่งเน้นความมีเมตตาปรารถนาดีหวังประโยชน์สุขต่อกันอันจะโยงไปหาหลักการพื้นฐานคือการที่คนเราจะต้องใช้ปัญญา คือ จะต้องใช้ปัญญานั้นบนพื้นฐานของเมตตา หมายความว่าใช้ปัญญาโดยมีเมตตาประกอบ หลักของความเป็นเอกภาพ

สรุป และข้อเสนอแนะ

ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองแบบหนึ่งซึ่งการบริหารอำนาจรัฐมาจากเสียงข้างมากของพลเมือง ผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย โดยพลเมืองอาจใช้อำนาจของตนด้วยตนเองหรือผ่านผู้แทนที่เลือกไปใช้อำนาจแทนก็ได้ ประชาธิปไตยยังเป็นผู้รับผิดชอบที่พลเมืองทุกคนในชาติร่วมกันพิจารณากฎหมายและการปฏิบัติของรัฐ และกำหนดให้พลเมืองทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและเจตนาของตนเท่าเทียมกัน บทความนี้มุ่งนำเสนอการนำหลักประชาธิปไตยแนวพุทธมาประยุกต์ใช้กับการปกครองประชาธิปไตยในปัจจุบันเพื่อการรักษาสภาพของสังคมและรักษาระเบียบวินัยเพื่อการมีศีลเสมอกัน ไม่เบียดเบียนก่อความเดือดร้อนแก่กัน และปฏิบัติตามกฎกติกาของส่วนรวม เราก็มีความเชื่อมั่น ยึดถือและเข้าใจหลักการสำคัญของประชาธิปไตยร่วมกัน

การวิเคราะห์แนวคิดประชาธิปไตยตามแนวพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะการนำหลักสาราณียธรรมมาประกอบในการอธิบายซึ่งทำให้เห็นมิติที่ชัดเจนว่า หากทุกคนในชุมชนหรือสังคมมีการตั้งจิตเจตนาดีต่อกันย่อมสามารถนำหลักแห่งการระลึกถึงไปใช้ในการปกครองแบบประชาธิปไตยได้ด้วยเช่นกันแต่การนำไปใช้จะมีลักษณะการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มากกว่าการใช้อำนาจในเชิงการปกครองอย่างในปัจจุบัน ดังนั้น พระพุทธองค์ทรงมองเห็นและวางแผนเพื่อการกระจายอำนาจไปยังคณะสงฆ์โดยการมอบความเป็นใหญ่แก่สงฆ์ มีการนับจำนวนสงฆ์อย่างต่ำที่เข้าประชุม จะต้องกำหนดสถานที่ประชุมของสงฆ์เพื่อทำสังฆกรรม มีการประกาศเรื่องที่ประชุม และการประกาศขอความเห็นชอบ พระสงฆ์ย่อมมีสิทธิของภิกษุผู้เข้าประชุมและเสนอความคิดเห็น และการลงมติที่ประชุมซึ่งทุกคนย่อมมีเสียงเท่าเทียมกัน มีเสียงเสมอภาคกัน และความคิดเห็นย่อมเป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมดจึงจะสามารถใช้อำนาจในการปกครองแบบประชาธิปไตยในทัศนะทางพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. “รัฐศาสตร์กับการเมือง”. กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์ตะเกียง : ๒๕๓๔.

คณะอง ฝายแก้ว.แนวคิดการปกครองตามรูปแบบประชาธิปไตยตามทัศนะพระพุทธศาสนา.[ออนไลน์].แหล่งข้อมูล : <https://www.gotoknow.org/posts/๔๕๐๐๕๒> [๒๘ มิถุนายน ๒๕๖๐].

ฤทธิชัย แกมนามค. รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์.กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๙.

บรรเทง พาพิจิตร.การปกครองตามแนวพุทธศาสตร์.กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๘.

ประภัสสร ทองยินดี.ประชาธิปไตย: แนวคิดและหลักการเบื้องต้น.วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓.(เดือน กันยายน-ธันวาคม).๒๕๕๘ : ๑๑.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สุขุม นวลสกุล. วิศิษฐ์ ทวีเศรษฐ. “การเมืองและการปกครองไทย”.กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๙.

สงขลา วิชัยชัทตะ.แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย.กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, มปป.

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

สารานียธรรม : หลักมนุษยสัมพันธ์เพื่อความสมานฉันท์

พระครูปัญญาสุธรรมนิเทศก์
พระเรืองเดช โชติธมโม
อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักมนุษยสัมพันธ์ และการสานความสัมพันธ์ตามหลักสารานียธรรมมนุษยสัมพันธ์ หมายถึง การติดต่อเกี่ยวข้องกับมนุษย์กับมนุษย์ ที่มุ่งให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน อันจะนำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจในการทำกิจกรรมหรือการดำเนินงานต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ ซึ่งในการติดต่อเกี่ยวข้องกับกันย่อมเป็นไปได้ที่ความขัดแย้งจะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้น ความเห็นพ้อง ความพอใจร่วมกัน หรือความสมานฉันท์ คือ สิ่งสำคัญ สิ่งจำเป็น ในห้วงที่งานหรือกิจกรรมจำต้องดำเนินไปสารานียธรรม หมายถึง ธรรมอันเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี เพื่อความเป็นอันเดียวกัน แก่ผู้ซึ่งบาดหมาง หรือไม่บาดหมางกันก็ดี

คำสำคัญ : มนุษยสัมพันธ์, สมานฉันท์, สารานียธรรม

Abstract

The article has an objective to present knowledge about human relationship and merging of the relationship by using Saraniyadhamma principle.

Human relationship means the contacting among human for better understandings among themselves in order to bring the co-existence of activities or operations efficiently and achieve the targeted goals. It is possible that a conflict might happen during the contact among human themselves. Therefore, mutual agreement and reconciliation is important and necessary for proceeding the ongoing tasks or activities.

Saraniyadhamma means Dhamma which is the cause of remembrance. It makes someone to be loved, to be respected, to be assisted, to be united of mankind and not to be hostiled by any means.

Keywords : Human relations, Reconciliation, Saraniyadhamma

บทนำ

ตามธรรมชาติโดยตั้งใจก็ดี มิตั้งใจก็ดี ในความเป็นมา เป็นอยู่ และจะเป็นไปของคนและสัตว์นั้น มีครรถลงสามัญดุจกันคือเพื่อการดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์ ดังภาษิตโบราณที่พระพุทธทาสภิกขุท่านกล่าวไว้ “อาหารนิททา ภัยเมณญจ สามาณญเมตปสุภี นรานี การกินอาหารก็ดี การพักผ่อนหลับนอนก็ดี การเสพเมณธรรมก็ดี การรู้จักชี้ขาดต่ออันตรายหนีภัยก็ดี ๔ อย่างนี้ มีเสมอกันในระหว่างสัตว์มนุษย์กับสัตว์เดียรัจฉาน”^๑

การศึกษาเรื่องสมองในศาสตร์สมัยใหม่ก็มีความสอดคล้องกันที่ว่าสมองส่วนหลังของคนและสัตว์ทำหน้าที่ควบคุมสัญญาณชีพและสัญชาตญาณเพื่อการอยู่รอด^๒ คน สัตว์ แสวงหาอาหารก็เพื่อความอยู่รอดของชีวิตและเผ่าพันธุ์, คน สัตว์ พักผ่อนหลับนอนก็เพื่อความอยู่รอดของชีวิตและเผ่าพันธุ์, คน สัตว์ มีความสัมพันธ์ระหว่างเพศก็เพื่อความอยู่รอดของชีวิตและเผ่าพันธุ์, คน สัตว์ มีความเกรงกลัวต่อภัยอันตรายนั้นก็เพื่อความอยู่รอดของชีวิตและเผ่าพันธุ์

หลักมนุษย์สัมพันธ์กับความสมานฉันท์

กล่าวถึงเฉพาะคน การจะได้มาซึ่งผลตามความต้องการดังกล่าวเราจำเป็นต้องอาศัยการพึ่งพาเพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ดังที่อริสโตเติล (Aristotle) นักปราชญ์ชาวกรีก “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม มนุษย์ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นเหล่า มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นพวก มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน การที่มนุษย์อยู่ร่วมกันทำให้พวกเขาารู้สึกปลอดภัยซึ่งเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์”^๓ ในความเป็นสัตว์สังคม ต้องอยู่ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่างๆ นานา ต่อกันและกันของมนุษย์ดังกล่าว ในที่นี้เราอาจให้คำจำกัดความสั้นๆ ได้ว่า “มนุษย์สัมพันธ์”

มนุษย์สัมพันธ์ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ที่มุ่งให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน อันจะนำมาซึ่งความร่วมมือประสานงานกัน ให้ดำเนินงานต่างๆ อย่างได้ผลและมีประสิทธิภาพ^๔

มนุษย์สัมพันธ์ หมายถึง การติดต่อเกี่ยวข้องกับระหว่างมนุษย์ เพื่อให้เกิดความรักใคร่ชอบพocom ร่วมมือร่วมใจในการทำกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายดำเนินชีวิตให้ราบรื่น^๕

มนุษย์สัมพันธ์ หมายถึง การติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างบุคคล เพื่อมุ่งให้เกิดการทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ หรือหมายถึงศิลปะในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี^๖

มนุษย์สัมพันธ์ หมายถึง ความสัมพันธ์ในทางสังคมระหว่างมนุษย์ ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน^๗

^๑ ดูรายละเอียดใน พุทธทาสภิกขุ, แก่นพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔๖.

^๒ สุรเกียรติ อาชานานุภาพ, สมอง : บ่อเกิดทุกข์ แหล่งสร้างสุข, [ออนไลน์].แหล่งที่มา:

<https://www.doctor.or.th/article/detail/๑๐๙๓๘> [๑๘ เมษายน ๒๕๕๙].

^๓ อ่างใน วิจิตร อวระกุล, เทคนิคมนุษย์สัมพันธ์ : Human Relations Technique, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๖.

^๔ วินิจ เกตุขำ, มนุษย์สัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารยุคใหม่, (กรุงเทพมหานคร : โอเอสพรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๗.

^๕ สมพร สุทัศนีย์, มนุษย์สัมพันธ์, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๓.

^๖ นิภา มานะการ, มนุษย์สัมพันธ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เอมพันธ์, ๒๕๔๑), หน้า ๒.

^๗ ราชบัณฑิตยสถาน, มนุษย์สัมพันธ์, [ออนไลน์].แหล่งที่มา: <http://www.royin.go.th/dictionary/> [๑๘ เมษายน ๒๕๕๙].

อ้างอิงความหมายของ “มนุษย์สัมพันธ์” มาพอสมควร แต่ผลสัมฤทธิ์ตามความหมายที่ให้จะออกมา ดี ไม่ดี นั้นหาใช่เกิดจากการอ่านข้ออธิบายของคำจำกัดความที่เห็นว่าดีจนจบแล้วปิดหน้าหนังสือไม่ หากจำต้องอาศัยการประพฤติปฏิบัติ ที่หมายถึง การคิด พูด และทำในสิ่งนั้นๆ เป็นสำคัญด้วย เพราะเรื่องความสัมพันธ์ของผู้ที่ คิด พูด และทำอะไรๆ ร่วมกันนั้น โดยปกติย่อมมีทั้งที่เป็นไปใน ทางดี ทางไม่ดี ทางบวก ทางลบ หากความสัมพันธ์นั้นเป็นไปในทางที่ดีหรือทางบวกก็คงไม่มีปัญหาอะไร แต่หากความสัมพันธ์นั้นเป็นไปในทางที่ไม่ดีหรือทางลบ ข้อนี้หากประสงค์จะให้ ชีวิต ครอบครัว องค์กร สังคม ประเทศ วัฒนาต่อไป สิ่งอันจำเป็นต้องมีก็คือสร้างความสมานฉันท์ หรือ “ความพอใจร่วมกัน ความเห็นพ้องกัน”^๑ การสร้างความพอใจร่วมกัน ความเห็นพ้องกัน ในที่นี้หมายถึง การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา คือเริ่มจาก การ ทำ ความ เข้าใจ เข้าใจ ใน ความ เห็น ของ ผู้ อื่น ว่าเหตุใดเขาจึงคิดเห็นเช่นนั้น เมื่อเข้าใจแล้วก็ปรับความเข้าใจซึ่งกันและกัน ให้เป็นไปในแนวทางอันชอบหรือที่เรียกว่า สัมมาทิวติ อยู่บนหลักการอันควร เมื่อสัมมาทิวติเกิดขึ้นแล้วสิ่งอันพึงกระทำต่อมาก็คือ คำพูดและการกระทำหรือการประพฤติปฏิบัติ ก็ควรเป็นไปในสัมมามรรค คืออยู่บนพื้นฐานที่จะนำไปสู่ความสมานฉันท์ กล่าวคือ สิ่งที่พูดและกระทำในระหว่างหมู่คณะนั้นก็ควรเป็นไปในแนวทางที่สอดคล้องกับความคิดความเห็นที่ได้ปรับให้ตรงเกิดสัมมาทิวติกระทั่งพอใจ และเห็นพ้องกันนั้นแล้ว เมื่อปฏิบัติได้ดังนี้ ความกลมกลืน ประองตอง สอดคล้อง สามัคคี ย่อมบังเกิด ซึ่งสิ่งนี้เองที่จะนำพาชีวิต ครอบครัว องค์กร สังคม ประเทศ ดำเนินต่อไป

มนุษย์สัมพันธ์กับการสร้างความสมานฉันท์นี้พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นคำสอนทางธรรมจริยา สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์พุทธศาสดาได้ทรงตรัสสอน ปรากฏในพระไตรปิฎกตอนที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ ณ โขสิตาราม เขตกรุงโกสัมพี ครั้งนั้นภิกษุในกรุงโกสัมพีขาดหมาง ทะเลาะวิวาท ไม่ทำความเข้าใจ ไม่ปรับความเข้าใจ ไม่ปรารถนาความเข้าใจ ไม่ทำความปรองตอง ไม่ปรารถนาความปรองตองกัน พระพุทธองค์จึงได้ทรงตรัสสอน สาราณียธรรม ธรรมอันเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี เพื่อความเป็นอันเดียวกัน แก่ภิกษุผู้ขาดหมางกัน^๒

วิเคราะห์หลักธรรม

สาราณียธรรม ๖ ประการ ได้แก่

๑. เมตตาทายกรรม ตั้งเมตตาทายกรรมในหมู่คณะ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
๒. เมตตาวาจกรรม ตั้งเมตตาวาจกรรมในหมู่คณะ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
๓. เมตตามโนกรรม ตั้งเมตตามโนกรรม ในหมู่คณะ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน
๔. สาธารณโภคี ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน
๕. สีลสามัญญตา มีศีลบริสุทธิเสมอกันกับหมู่คณะทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, พ.ศ.๒๕๕๖), หน้า ๑,๑๓๐.

^๒ ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๔๙๑-๔๙๒/๕๒๙-๕๓๓.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

๖. ทัศนวิสัยสัมมัญญาตา มีทัศนวิสัยที่งามเสมอกันกับหมู่คณะ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา

ธรรม ๖ ประการนี้ มีคุณคือ เป็น สารณียะ (ทำให้เป็นที่ระลึกถึง) เป็น ปิยภรณ์ (ทำให้เป็นที่รัก) เป็น ครุภรณ์ (ทำให้เป็นที่เคารพ) เป็นไปเพื่อ ความสงเคราะห์ (ความกลมกลืนเข้าหากัน) เพื่อความไม่วิวาท) เพื่อความสามัคคี และเอื้อเกื้อภาพ(ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน) เป็นผู้ที่มีทัศนวิสัยโดยทัศนวิสัยอันประเสริฐ เป็นนियานิกธรรม เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้ทำตาม เสมอกันกับหมู่คณะทั้งต่อหน้าและลับหลัง^๑

จาก ๖ ข้อในสารณียธรรม เมื่อจัดตามบริบทสามารถย่อลงได้เป็น ๔ ประการ คือ

๑. คิด พูด ทำด้วยความเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง (ข้อที่ ๑-๓)

๒. การแบ่งปันให้เท่าเทียมกัน หมายถึง เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน (ข้อที่ ๔)

๓. สีสสัมมัญญาตา มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับหมู่คณะ คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ การที่ทุกคนประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในกรอบกติกาโดยเท่าเทียมกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง (ข้อที่ ๕)

๔. ทัศนวิสัยสัมมัญญาตา มีความเห็นชอบร่วมกัน ลงรอยเดียวกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา (ข้อที่ ๖)

สารณียธรรมตามบริบทนี้ ครั้งหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงมีพระราชดำรัสแก่พสกนิกรที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในโอกาส พระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติ ครบ ๖๐ ปี ณ สีหบัญชร พระที่นั่งอนันตสมาคม เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๙ ทรงแนะนำให้คนไทยปฏิบัติตามธรรมเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ ดังนี้

ประการแรก คือ การที่ทุกคนคิด พูด ทำ ด้วยความเมตตา มุ่งดี มุ่งเจริญต่อกัน

ประการที่สอง คือ การที่แต่ละคนต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประสานงาน ประสานประโยชน์กัน ให้งานที่ทำสำเร็จผล ทั้งแก่ตน แก่ผู้อื่น และกับประเทศชาติ

ประการที่สาม คือ การที่ทุกคนประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในความสุจริต ในกฎกติกา และในระเบียบแบบแผน โดยเท่าเทียมเสมอกัน

ประการที่สี่ คือ การที่ต่างคนต่างพยายามนำความคิด ความเห็นของตนให้ถูกต้อง เทียบตรง และมั่นคงอยู่ในเหตุในผล หากความคิด จิตใจ และการประพฤติปฏิบัติที่ลงรอยเดียวกัน^๒

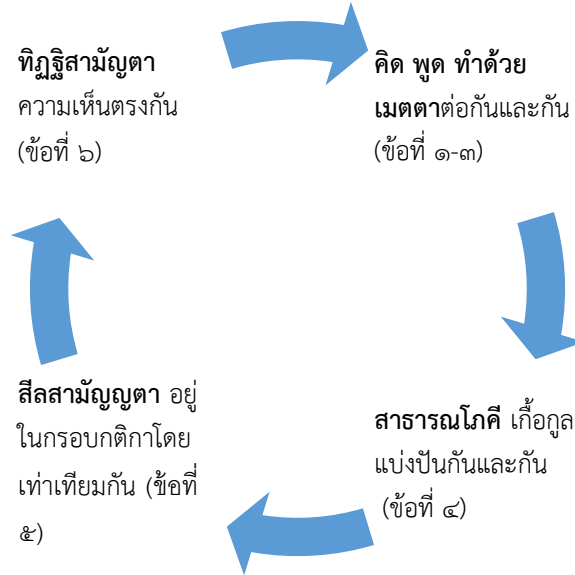
ส่วนในทางปฏิบัติสารณียธรรมเริ่มต้นด้วยข้อที่ ๖ ทัศนวิสัยสัมมัญญาตา คือ ปรับความคิดเห็นให้ตรงกัน ลำดับต่อมาคือ คิด พูด ทำ ต่อกันด้วยเมตตา (ข้อที่ ๑-๓) เกื้อกูลแบ่งปันกันและกัน (ข้อที่ ๔) สีสสัมมัญญาตา มีความประพฤติ

^๑ ดูรายละเอียดใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗) หน้า ๒๐๐.

^๒ ดูรายละเอียดใน พระธรรมโกศาจารย์, พระพุทธศาสนากับความสมานฉันท์แห่งชาติ, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article_id=๕๙๐&articlegroup_id=๒๑ [๒๑ เมษายน ๒๕๕๙].

สุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย อยู่ในกรอบกติกาโดยเท่าเทียมกัน (ข้อที่ ๕) และปรับความคิดเห็นให้ ตรงกัน ลงรอย เดียวกัน มีเหตุผลมากยิ่งขึ้นด้วยทฤษฎีสัมมัญญา (ข้อที่ ๖)

แผนภูมิแสดงสารานุกรมธรรมในทางปฏิบัติ

สรุป

ด้วยเหตุที่การดำเนินไปของชีวิตคนเรานั้นจำเป็นต้องอยู่ภายใต้การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เพราะเหตุที่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันนี้เอง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์จึงเกิดขึ้น หากเป็นความสัมพันธ์ปกติทั่วไปเพียงเพื่อสนองตอบปัจจัยที่ชีวิตต้องการตามพื้นฐานนั้น ก็คงไม่ยุ่งยากสักเท่าใด แต่ความเป็นไประหว่างชีวิตกับชีวิตของคนเราหาได้ง่ายดายเพียงนั้น มักมีเรื่องราวต่างๆ นานาแทรกซ้อนเข้ามาให้ต้องจัดการ เพื่อความสัมพันธ์นั้นจะได้ดำเนินไปในแนวทาง ที่ถูกที่ควร ที่ประสงค์ ความเข้าใจเกี่ยวกับมนุษย์สัมพันธ์และการสร้างความสมานฉันท์ จึงเป็นสิ่งสำคัญ สิ่งจำเป็น นอกจากความเข้าใจเกี่ยวกับมนุษย์สัมพันธ์และการสร้างความสมานฉันท์แล้ว ที่สำคัญและจำเป็นไม่ยิ่งหย่อนกว่ากันก็คือธรรมะ เพราะ “ธมฺโม หิ เตสํ อธิโก วิเสโส ธรรมะเท่านั้นที่ทำให้คนผิดแผกแตกต่างจากสัตว์”^๑ ข้อนี้เองพระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสสารานุกรมธรรม ๖ ประการ ธรรมที่เป็นเหตุให้ระลึกถึง เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ เพื่อความสงเคราะห์ ไม่วิวาท ความสามัคคี ความเป็นอันเดียวกัน และหากผู้ซึ่งจะต้องมีความสัมพันธ์กันนั้นได้ใคร่ครวญพิจารณาอันนำไปประพฤติปฏิบัติฉันท์ที่เกิดจากสารานุกรมธรรมก็พร้อมที่จะพาเรื่องราวว่าด้วยมนุษย์สัมพันธ์ให้ดำเนินไปในครรลองที่ดีงาม เหมาะสม อย่างที่ควรจะเป็น บรรลุสิ่งทีประสงค์และเป้าหมายในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

๑. ภาษาไทย

(ก) ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

(ข) ข้อมูลทุติยภูมิ

^๑ พุทธศาสนิก, แก่นพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, พ.ศ.๒๕๕๔). หน้า ๑๔๖-๑๔๗.

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

(๑) หนังสือ :

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท
สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๗.

พุทธทาสภิกขุ. แก่นพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา. ๒๕๕๔.

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๒. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, พ.ศ.
๒๕๕๖.

วิจิตร อวະกุล. เทคนิคมนุษยสัมพันธ์ : Human Relations Technique, พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นต์
นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๒.

วินิจ เกตุขำ, มนุษย์สัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารยุคใหม่. กรุงเทพมหานคร : โอเอสพริ้นต์นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๕.

สมพร สุทัศนีย์, มนุษย์สัมพันธ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒),
หน้า ๓.

นิภา มานะการ, มนุษย์สัมพันธ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เอ็มพันธ์, ๒๕๔๑), หน้า๒.

(๒) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

สุรเกียรติ อชานานุกาพ, สมอง : บ่อเกิดทุกข์ แหล่งสร้างสุข. แหล่งที่มา: <https://www.doctor.or.th/article/detail/๑๐๙๓๘> [๑๘ เมษายน ๒๕๕๙].

ราชบัณฑิตยสถาน, มนุษย์สัมพันธ์, [ออนไลน์].แหล่งที่มา: <http://www.royin.go.th/dictionary/> [๑๘ เมษายน ๒๕๕๙].

พระธรรมโกศาจารย์, พระพุทธศาสนากับความสมานฉันท์แห่งชาติ, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article_id=๕๙๐&articlegroup_id=๒๑ [๒๑
เมษายน ๒๕๕๙].

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ข้อถกเถียงว่าด้วยสิทธิการอุปสมบทภิกษุณีในสังคมไทย

พระสุภาพร เตชธโร (เสนอคำสอน)

พระมหาบัณฑิต ปลูกจิตเสวี

คณะพุทธศาสตร์ สาขา ศาสนา มจร.วิทยาเขตอุบลราชธานี

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “ข้อถกเถียงว่าด้วยสิทธิการอุปสมบทภิกษุณีในสังคมไทย” เป็นการชี้ให้เห็นถึงการเรียกร้องการบวชของภิกษุณีไทยต่อมติมหาเถรสมาคมที่ห้ามภิกษุสงฆ์ไทยให้การอุปสมบทแก่สตรีเป็นภิกษุณีด้วยเหตุผลทางกฏวินัยที่ขาดตอน และกฏบัญญัติทางพระธรรมวินัยในฝ่ายเถรวาท ดังนั้นจึงเกิดการเรียกร้องความชอบธรรมในการอุปสมบทด้วยเหตุผลตามหลักสิทธิมนุษยชน หลักสตรีนิยม (Liberal Feminism) สิทธิในการบรรลุลิขิต และสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ เพื่อความชอบธรรมและสิทธิในการอุปสมบทของภิกษุณีในประเทศไทยให้ได้รับการยอมรับในทางกฏหมายและฐานะในการอุปสมบทที่ถูกต้องตั้งตามพื้นฐานแห่งข้อบัญญัติที่มีผลในด้านต่างๆ ทางกฏหมาย

คำสำคัญ : อุปสมบท, ภิกษุณี, สิทธิเสรีภาพ, สิทธิมนุษยชน, สตรีนิยม, การบรรลุลิขิต, กฎหมายรัฐธรรมนูญ.

ABSTRACT

The article entitled “an argument on the right in ordination of Bhikkuni or lady in Thai society” has been served as the requesting of ordination of lady to the Thai Sangha Order Cousin in Thai society that preventing the monk giving an ordination to lady for the reason of the inconsequence of Bhikkuni and Theravada’s rules. Therefore, the demand with actual right in ordination has been proposed based on the human right, liberal feminism, enlightenment’s right and the constitution’s right in order to requesting for lady’s ordination in Thailand lawfully. Further, the request has been conducted for the correctness in ordination based on the basis of the law under the constitution.

Keywords: Ordination, Bhikkuni, Freedom, Human Right, Liberal Feminism, Enlightenment, Constitution

๑. บทนำ

พระพุทธศาสนาถือเป็นศาสนาสากลศาสนาหนึ่งที่มีผู้นับถือมากเป็นลำดับที่ ๓ ของโลกด้วยจำนวนประชากรมากกว่า ๑.๑ พันล้านคนทั่วโลก ในประเทศไทยมีจำนวนผู้นับถือมากถึง ๙๕% จำนวนของประชากรทั้งหมดที่มีอยู่ โดยในจำนวนผู้นับถือพุทธศาสนานั้นมีพระภิกษุมากถึง ๑.๘ แสนรูป นอกนั้นเป็น อุบาสก อุบาสิกา เป็นหลัก ซึ่งสมัยพุทธกาลนอกจากกลุ่มผู้นับถือที่กล่าวมาแล้วข้างต้นยังปรากฏมี ภิกษุณีสงฆ์รวมอยู่ด้วย จึงจะถือได้ว่าครบถ้วนตามหลักพุทธบริษัท ๔ ในพุทธศาสนา แต่ปัจจุบัน ในฝ่ายเถรวาทภิกษุณีสงฆ์ได้สาบสูญขาดการสืบเนื่องไปจากพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยการสังคายนาครั้งที่ ๔ เพียงปรากฏเพียงฝ่ายมหายานที่มีการสืบทอดอุปสมบทต่อกันมาอย่างไม่ได้ขาดสูญ จึงพบเห็นภิกษุณีเหล่านี้ได้ในประเทศจีน เกาหลี ญี่ปุ่น ไต้หวัน เวียดนาม เป็นต้นในปัจจุบัน

ในประเทศไทยจากประวัติศาสตร์พบว่าพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๓๖ จากการนำมาของพระสมณทูตที่ออกไปเผยแผ่ในสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราชที่ส่งออกไป ๙ สาย และในนั้นได้มีพระ ๒ รูป ชื่อพระโสณะ และพระอุตตระ ที่เดินทางมาเผยแผ่พุทธศาสนาในแถบนี้ จนเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับ และด้วยหลักฐานที่กล่าวมานี้ไม่

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ปรากฏหลักฐานการเข้ามาหรือมีพระภิกษุณีปรากฏอยู่เลย ดังนั้นจึงถือเป็นการขาดสูญของภิกษุณีในประเทศไทยที่ใช้ในการอ้างโต้แย้งการมีอยู่ของภิกษุณีเสมอมา ทั้งฝ่ายเถรวาทยังพระธรรมวินัยที่เคร่งครัด ผิดกับครั้งในสมัยพุทธกาลที่สตรีเข้าอุปสมบทเป็นภิกษุณีที่ไม่มีความยุ่งยากซับซ้อน เช่น กรณีพระนางปชาบดีอุปสมบทภิกษุณีรูปแรกในพระพุทธศาสนาที่อุปสมบทด้วยเพียงการยอมรับครุธรรม ๘ ประการจากพระพุทธเจ้าเท่านั้นก็สำเร็จเป็นภิกษุณี แต่หลังจากนั้นมาพระพุทธเจ้าได้มอบหมายให้ภิกษุสงฆ์เป็นผู้รับภาระในการอุปสมบทจึงทำให้การอุปสมบทภิกษุณีมีความซับซ้อนเกิดขึ้น โดยผู้ที่อุปสมบทนั้นจะต้องผ่านการเป็นสิกขมานารักษาสิกขาบท ๖ ข้อเป็นเวลา ๒ ปี ยิ่งทำให้การอุปสมบทยากขึ้นนั่นเอง ด้วยเหตุนี้การอุปสมบทภิกษุณีในประเทศไทยจึงไม่มีทางที่จะเกิดขึ้นได้ทั้งทางกฎหมาย จารีต คติความเชื่อ และพระธรรมวินัย ส่งผลให้เกิดการเรียกร้องสิทธิในการอุปสมบทของภิกษุณีเกิดขึ้นในสังคมไทย

ด้วยเพราะในปัจจุบันมีภิกษุณีสงฆ์ได้เกิดขึ้นมาจากการที่ รศ.ดร.ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ (พระภิกษุณีธัมมন্নันทา) ได้อุปสมบทเป็นภิกษุณี เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๔๖ ที่ประเทศศรีลังกาเป็นภิกษุณีเถรวาทรูปแรกในสายสยามวงศ์ในไทยก็ว่าได้ ซึ่งภายหลังในการออกบวชแล้วพระภิกษุณีธัมมন্নันทา ก็ได้เริ่มเรียกร้องเคลื่อนไหวทั้งในประเทศและต่างประเทศในการรื้อฟื้นภิกษุณีสงฆ์ให้เป็นเรื่องที่ถูกต้องในพระธรรมวินัยและให้ได้รับการยอมรับจากเถรสมาคมในประเทศไทย จากเหตุผลที่ว่า “พระภิกษุณีสงฆ์นั้นได้เกิดขึ้นอยู่แล้วในสมัยพุทธกาล โดยพระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้อนุญาตให้ผู้หญิงบวชเป็นภิกษุณี ภิกษุณีสงฆ์จึงเป็นองค์ประกอบของพุทธบริษัท ๔ ที่พระพุทธองค์ประดิษฐานไว้ ด้วยเหตุที่พระพุทธองค์ทรงยืนยันว่าผู้หญิงสามารถบรรลุธรรมได้เช่นเดียวกับผู้ชาย และพระพุทธเจ้าก็ยังตรัสว่าคฤหัสถ์ทั้งชายและหญิงสามารถปฏิบัติจนถึงซึ่งความหลุดพ้นได้เช่นเดียวกัน หากแต่ชีวิตการบวชนั้นเป็นชีวิตที่ประเสริฐกว่าอย่างอื่น และเป็นทางลัดตัดตรง ช่วยให้ผู้หญิงได้ละวางความยึดติดทางโลก ให้น้อยลง วิถีการบวชจึงเป็นการสร้างให้ชีวิตเรียบง่าย เอื้อประโยชน์ในการปฏิบัติได้ดี ดังนั้นในภวชาติในพระพุทธศาสนา ยังทำหน้าที่เผยแพร่พระธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เป็นอย่างดี ด้วยศรัทธาจากหัวใจ ที่พร้อมปฏิบัติด้วยความมุ่งมั่นและตั้งอกตั้งใจอย่างดีที่สุด ด้วยความกตัญญูต่อศาสนาแห่งพระพุทธเจ้า อีกประการในพุทธบริษัท ๔ ภิกษุณีสงฆ์นั้นเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าประทานไว้ให้แก่ลูกผู้หญิงและพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงมอบหมายให้ ดูแลในการสืบสานพระพุทธศาสนาร่วมกัน” ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อร่วมเติมเต็มพุทธบริษัท ๔ ดังนั้นเมื่อในพ.ศ.๒๕๕๖ จึงได้เริ่มก่อตั้ง เครือข่ายภิกษุณีสงฆ์ไทย เพื่อเรียกร้องสิทธิความชอบธรรมในการอุปสมบทเป็นภิกษุณีสงฆ์ในประเทศไทย ทั้งยังยกสิทธิความชอบธรรมในด้านต่างๆ มาเป็นเหตุผลในการอ้าง

๒. เหตุผลในการอุปสมบทภิกษุณีในประเทศไทย

๒.๑ อ้างความชอบธรรมการอุปสมบทภิกษุณีตามหลักสิทธิมนุษยชน

โดยความเชื่อในสิทธิความชอบธรรมการอุปสมบทภิกษุณีตามหลักสิทธิมนุษยชน ที่อยู่บนฐานคิดว่ามนุษย์ทุกคนบนโลกน่าจะมีสิทธิเท่าเทียมกันที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดและเป็นสากล ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติชนชาติ ประเทศ เพศ ผิวพรรณ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม สติ ปัญญา ความสามารถ ฐานะทางเศรษฐกิจที่จะดำเนินชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี มีอิสระเสรีภาพ เสมอภาค มีชีวิตที่ดี มีสิทธิแสวงหาวัตถุปัจจัยมาดำรงชีพได้รับการยอมรับจากสังคมและการปฏิบัติจากรัฐอย่างเหมาะสม ดังนั้นในการอุปสมบทภิกษุณีถือเป็นการปฏิบัติที่ทำได้ตามหลัก ความหมายของสิทธิมนุษยชนหรือ Human Rights ที่ให้สิทธิความเป็นมนุษย์หรือสิทธิในความเป็นคนเป็นของทุกคนเท่าเทียมกันไม่ว่าจะมีเชื้อชาติ แห่แห่งกำเนิด เพศ อายุ สีผิว หรือฐานะการเข้าถึงสิทธิอันพึงกระทำได้ สิทธิตามธรรมชาติที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด คนทุกคนมีสิทธิในความเชื่อ มโนธรรมหรือลัทธิทางศาสนามีเสรีภาพ ในการแสดงความคิดเห็นและแสดงออก ซึ่งสิทธิมนุษยชนเหล่านี้ได้เขียนรับรองไว้ในกฎหมายหรือรัฐธรรมนูญ ตามกฎหมาย หรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยได้ทำไว้กับประเทศต่างๆ ทั่วโลกมี ซึ่งเหตุผลดังกล่าวนี้ ดร.สุชาติ เมฆรุ่งเรืองกุล ผู้ประสานงานเครือข่ายคนไทยส่งเสริมและเติมเต็มพุทธบริษัท ๔ ภิกษุณีธัมม

นันทาเจ้าอาวาสวัดทรงธรรมกัลยาณี และผศ.ดร.ทวีวัฒน์ ปุณฺณพิริกวิวัฒน์ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งโลกกล่าวอ้างเรื่องสิทธิมนุษยชนในการมีสิทธิอุทธรณ์โทษทัณฑ์^๑ “ในการบวชภิกษุณีนั้นควรให้สิทธิในการบวชชอบธรรมหลักความชอบธรรมในรัฐธรรมนูญตามมาตรา ๓๗ ที่บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิกายศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนาและย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนธรรม ศาสนบัญญัติ หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นการปฏิบัติที่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน” ดังนั้นในการอุทธรณ์โทษทัณฑ์จึงไม่ถือว่าเป็นการขัดแย้งหรือก้าวล่วงคำสั่งใดของสมเด็จพระสังฆราชที่ได้ประกาศไว้เมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๓๑ ในการพิจารณาการบวชภิกษุณี ในการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญตามมาตรา ๓๗ ดำเนินการให้เกิดการแก้ไข พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ ในมาตรา ๕ ทวิ ว่าด้วยเรื่องคณะสงฆ์อื่นที่ควรระบุนั้น ซึ่งกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจะเข้าร่วมกับเครือข่ายส่งเสริมสถานภาพทางกฎหมายของภิกษุณีสงฆ์เพื่อเติมเต็มพุทธบริษัท ๔ และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนเพื่อขับเคลื่อนเรื่องความชอบธรรมในการอุทธรณ์โทษทัณฑ์ที่ถูกต้องตามสิทธิมนุษยชนนี้ต่อไป

๒.๒ อ้างการอุปสมบทภิกษุณีตามสตรีนิยม (Liberal Feminism)^๒

เป็นการอ้างเหตุผลสิทธิในการอุปสมบทภิกษุณีว่ามนุษย์ควรให้ความเท่าเทียมกันทางเพศ เรียกร้องโอกาสที่เท่าเทียมในการทำสิ่งต่างๆ ทั้ง ฐานะ หน้าที่ สิทธิ การเข้าถึง การยอมรับ อย่างไม่มองความเลื่อมล้ำเพศเป็นประเด็นในการขัดขวาง แบ่งแยก กีดกัน จำกัด ในการเข้าถึง” ดังนั้นด้วยเหตุผลตามหลักสตรีนิยม จึงไม่ควรที่จะห้ามไม่ให้ภิกษุณีอุปสมบทได้ในประเทศไทย เพราะขัดต่อแนวคิดในสิทธิสตรีนิยม ซึ่งมีภิกษุณีสุโฆธา จากวัดทรงธรรมกัลยาณี อาราม จังหวัดนครปฐมที่กล่าวถึงการอุปสมบทภิกษุณีตามสตรีนิยมว่า “ภิกษุณีไม่ใช่โดนเนรเทศลงก็รื้อฟื้นใหม่ขึ้นมาใหม่ได้ เพราะในศาสนาพุทธนั้นเป็นศาสนาเดียวในโลกที่มองมนุษย์ทั้งสองเพศคือหญิงและชายเสมอภาคเท่าเทียมกัน และในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าก็ได้ทรงมีพุทธานุญาตให้ภิกษุบวชสตรีเป็นภิกษุณีได้ จนกระทั่งเมื่อมีภิกษุณีในสังฆะแล้วมีเสียงเรียกร้องถึงปัญหาความไม่สะดวกในการบวชสตรีเป็นภิกษุณีพระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตให้ภิกษุณีสงฆ์บวชสตรีก่อนได้จากนั้นเมื่อบอกสอนธรรมะจนลึกซึ้งแล้วจึงไปบวชอีกครั้งกับภิกษุที่เรียกว่าการบวชโดยสงฆ์สองฝ่าย ดังนั้นจึงมีการรื้อฟื้นภิกษุณีอีกครั้งในสังคมชาวพุทธที่ประเทศศรีลังกาจึงเกิดขึ้นด้วยเหตุนี้ แต่ในสังคมไทยกลับมีวาทกรรมที่แสดงว่าผู้หญิงไม่สามารถบวชเป็นพระได้ หรือไม่สมควรบวชเป็นภิกษุณี หรือ ภิกษุณีหมดสายไปแล้วไม่อาจรื้อฟื้นขึ้นมาได้อีก นั้นล้วนเป็นการตีความพระไตรปิฎกใหม่โดยการอ่านพระไตรปิฎกแบบครึ่งๆ กลางๆ หรือไม่แตกฉานหรือไม่ก็อ่านแล้ว

^๑ ถอดเทปรายการ ตอบโจทย์ ไทยพีบีเอส: "ภิกษุณี" สิทธิการบวชภายใต้ "หลักพระธรรมวินัยหรือสิทธิมนุษยชน" เมื่อวันที่ ๑๗ ธ.ค. ๒๕๕๗ อัปโหลดโดย ThaiPBS

^๒ สตรีนิยม (Liberal Feminism) เชื่อในความเหมือนกันระหว่างเพศ เพราะมีพื้นฐานความเป็นมนุษย์เหมือนกันเชื่อในความเท่าเทียมกันทางเพศ เรียกร้องให้มีโอกาสที่เท่าเทียมในการแข่งขันภายในระบบสังคม ซึ่งในปัจจุบันสตรีนิยมนั้นแบ่งออกได้ ๗ สาย คือ สตรีนิยมสายเสรีนิยม(Liberal Feminism) สตรีนิยมสายมาร์กซิสต์ (Marxist Feminism) สตรีนิยมสายถอนรากถอนโคน(Radical Feminism) สตรีนิยมสายวัฒนธรรม(Cultural Feminism) สตรีนิยมสายนิเวศ (Ecofeminism) สตรีนิยมสายสังคมนิยม (Socialist Feminism) สตรีนิยมสายจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Feminism) สตรีนิยมสายหลังสมัยนิยม (Postmodern Feminism) , แหล่งที่มา <http://en.wikipedia.org/wiki/Feminism> สืบค้น ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

^๓ วารุณี ภูริสิน สิทธิ. สตรีนิยม: ขบวนการและแนวคิดทางสังคมแห่งศตวรรษที่ ๒๐, (กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ ๒๕๔๕) หน้า ๑๐.

อธิบายความตามความเข้าใจของตนเอง โดยไม่สนใจเจตนาดั้งเดิมของพระพุทธเจ้าที่ได้ทรงมีพระบัญญัติและพุทธานุญาตไว้แล้ว” ซึ่งภิกษุณีสุโธธายังตั้งคำถามไว้ว่า ในโลกนี้มีคนอยู่สองประเภท คือประเภทหนึ่ง “เห็นปัญหาในทุกทางออก” และ อีกประเภทหนึ่ง “เห็นทางออกในทุกปัญหา” ดังนั้นเรื่องการออกบวชเป็นภิกษุณีสงฆ์ของผู้หญิงเป็นสิ่งที่กระทำได้ แม้จะยุ่งยากลำบากมากกว่าการบวชเป็นภิกษุของเพศชาย โดยอย่าพึ่งมองเพศในการสร้างชีวิตกัณฐิทธิ หรือการสร้างวาทกรรมต่างๆ นานา เพื่อที่จะขัดขวางกีดกันมิให้ผู้หญิงได้เข้าถึงธรรมชั้นสูงๆ ยิ่งๆ ขึ้นไป หากสังคมไทยมีภิกษุณีก็จะเป็นทางเลือกให้กับพุทธศาสนิกชนและลดการผูกขาดการอธิบายพระธรรมโดยพระผู้ชายฝ่ายเดียว

๒.๓ การอุปสมบทภิกษุณีโดยการอ้างสิทธิในการบรรลุลหกรรม

จากการสืบค้นเอกสารพระไตรปิฎกจะพบว่า ในการบรรลุลหกรรมของสตรีหรือผู้หญิงนั้นภายใต้หลักพระพุทธศาสนามีอิสระและพร้อมที่จะเข้าถึงความเพียรในการบรรลุลหกรรมได้อย่างเท่าเทียมกับผู้ชายไม่มีข้อยกเว้น^๑ เพราะหลักพระพุทธศาสนาถือว่าสรรพสัตว์ทั้งปวงมีความเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมชาติ (สามัญลักษณะ) ที่ทุกสิ่งจะต้องได้รับเสมอเหมือนกัน ดังนั้นพุทธศาสนาไม่ได้แบ่งชั้น วรรณะ เพศ วัย ชาติ ศาสนาใด ในการเข้าถึงการบรรลุลหกรรมมนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะพัฒนาจนหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ ตามความรู้ความสามารถที่ตนปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย เด็กหรือผู้ใหญ่ ดังตัวอย่างที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่นกรณีนางวิสาขาเมื่ออายุได้ ๗ ขวบ พร้อมด้วยเพื่อนหญิง ๕๐๐ คน แวดล้อมด้วยทาสี ๕๐๐ คนไปต้อนรับพระศาสดาพระพุทธเจ้าได้แสดงธรรมให้เหมาะแก่พื้นเพอัธยาศัยของเด็กเมื่อจบเทศนาเด็กหญิงวิสาขา พร้อมกับบริวารทั้งหมดได้บรรลุโสดาปัตติผลนางวิสาขาได้เป็นพุทธสาวิกาดังตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา^๒ หรือกรณีพระนางมहाปชาบดีโคตมี ผู้หญิงที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา เป็นภิกษุณีองค์แรกที่ได้บรรลุลหกรรมเป็นพระอรหันต์ และยังมีภิกษุณี ๕๐๐ รูป สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลตามสมควรแก่อุปนิสัย หลังจากได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระนันทเถระ ในนันทโกวาทสูตร มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ แม้แต่กรณีการตั้งเอตทัคคะฝ่ายพระภิกษุณีขึ้นจากพระพุทธเจ้า เช่น เหมาไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะว่าเป็นผู้เลิศกว่าบรรดาภิกษุณี ผู้มีปัญญามาก^๓ นางปฎาจาราภิกษุณี หลังจากสูญเสียสามี ลูกทั้งสอง บิดามารดาแล้ว กลายเป็นคนบ้า ด้วยพุทธานุภาพ นางกลับได้สติ พระพุทธองค์ทรงเทศนาโปรดจนได้บรรลุโสดาปัตติผล ภายหลังจึงขอบรรพชาภะพระบรมศาสดา ต่อมาได้บรรลุพระอรหันต์พร้อมด้วยปฏิสัมภทา ๔ และตั้งไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะว่า เป็นเลิศกว่าภิกษุณีผู้ทรงพระวินัย^๔

เพราะฉะนั้นในการจะตัดสินสิทธิการอุปสมบทภิกษุณีเพราะไม่สามารถเข้าถึงธรรมหรือบรรลุลหกรรมได้ก็ไม่เห็นว่าจะมีความขัดแย้งแต่อย่างใด ที่จะไม่ให้ภิกษุณีอุปสมบทได้ ที่เห็นตัดสินสิทธิก็คงมีเพียงแค่การมิให้สตรีหรือภิกษุณีนั้นเป็นเป็นศาสดาหรือพระพุทธเจ้าได้ ซึ่งในพระสูตรต้นตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ ได้ระบุไว้ว่า สตรีไม่สามารถเป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า พระเจ้าจักรพรรดิ ท้าวสักกะ มาร พรหม โดยระบุไว้ว่า “ย่อมรู้ชัดว่า ข้อที่มีฐานะ มีโอกาสคือสตรีพึงเป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า นั้นมิใช่ฐานะที่จะมีได้และรู้ชัดว่าข้อที่เป็นฐานะมีได้แล คือบุรุษพึงเป็นพระ

^๑ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, **มาตุสตรีนในพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : บ.สารมวลชน จำกัด, ๒๕๒๘) หน้า

๑.

^๒สง่า หล่อสำราญ, **มหาสาวิกาสัมัยพุทธกาล**, (กรุงเทพมหานคร : อักษรสยามการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๔๖.

^๓ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, **การพัฒนาสตรีในพระพุทธศาสนา**(กรุงเทพมหานคร : บ.สารมวลชน จำกัด, ๒๕๔๔.)

หน้า ๑๔๑.

^๔สง่า หล่อสำราญ, **มหาสาวิกาสัมัยพุทธกาล**, หน้า ๔๖.

อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั่นเป็นที่มาได้”^๑ อย่างไรก็ตามก็สตรีทั้งหลายก็ขอเพียงแค่สิทธิการอุปสมบทเป็นภิกษุณีแค่นั้นเป็นหลัก

๒.๔ การอุปสมบทภิกษุณีตามสิทธิและเสรีภาพตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ^๒

ในปัจจุบันการบัญญัติกฎหมายไทยจะต้องมีความสอดคล้องกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญเป็นสำคัญ ซึ่งในเรื่องนี้ ดร. สุชาติ เมฆรุ่งเรืองกุล กรรมการพิจารณาปรับปรุงและพัฒนากฎหมายด้านความเสมอภาคระหว่างเพศสะท้อนมุมมองในด้านของสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญและในด้านของบทบัญญัติในกฎหมายรัฐธรรมนูญที่กำหนดข้อผูกพันของรัฐและพลเมืองต่อการเคารพใน “สิทธิและเสรีภาพ” กำหนด “การให้ความคุ้มครองสิทธิ” ในการนับถือศาสนาของบุคคลที่มีถึง ๙ มาตรา ประกอบด้วย มาตรา ๔ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง มาตรา ๕ ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิด เพศ หรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน มาตรา ๒๖ การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ และตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ มาตรา ๒๗ สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้โดยชัดแจ้ง โดยปริยายหรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ย่อมได้รับความคุ้มครองและผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐโดยตรงในการตรากฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายและการตีความกฎหมายทั้งปวง มาตรา ๓๐ บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่อง (๑) ถิ่นกำเนิด (๒) เชื้อชาติ (๓) ภาษา (๔) เพศ (๕) อายุ (๖) ความพิการ (๗) สภาพทางกายหรือสุขภาพ (๘) สถานะของบุคคล (๙) ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม (๑๐) ความเชื่อทางศาสนา (๑๑) การศึกษาอบรม หรือ (๑๒) ความคิดเห็นทางการเมือง อันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้ เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม มาตรา ๓๗ บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนธรรม ศาสนบัญญัติ หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน มาตรา ๗๐ บุคคลมีหน้าที่พิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้ มาตรา ๗๙ รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านานและศาสนาอื่น ทั้งต้องส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการทำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต มาตรา ๘๐ รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรมดังต่อไปนี้ (๔) ส่งเสริมและสนับสนุนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรทางศาสนา และ เอกชน จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามาตรฐานคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมและสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

^๑ม.อ. ๑๙/๒๔๕/๑๓๘

^๒ถอดเทป การเสวนาเรื่อง “สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ กรณีศึกษาภิกษุณี, จัดโดยคณะอนุกรรมการพิจารณา ศึกษา ติดตาม ตรวจสอบและส่งเสริมการดำเนินงานด้านสิทธิมนุษยชนในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน สิทธิ เสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค วุฒิสภา ร่วมกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเครือข่ายเสนอกฎหมายเพื่อส่งเสริมภิกษุณีเต็มเต็มพุทธบริษัท ๔ วันศุกร์ที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕ เวลา ๐๘.๓๐ - ๑๔.๐๐ นาฬิกา ณ ห้องประชุม คณะกรรมการธิการ หมายเลข ๓๐๖ - ๓๐๘ ชั้น ๓ อาคารรัฐสภา ๒.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ดังนั้นจึงมีการนำเสนอประเด็นการรองรับสถานภาพกฎหมายของนักบวชภิกษุณีที่เกิดจากการบวชในประเทศไทยศรีลังกาที่มีอยู่ในราชอาณาจักรไทย ด้วยการขอบัญญัติเพิ่มเติมไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ภิกษุณีที่บวชจากศรีลังกานั้นได้รับรับรองสถานภาพการเป็นนักบวชในทางกฎหมาย เพื่อให้มีผลในทางกฎหมายที่ส่งผลต่อการดำเนินการในเรื่องใดๆ ได้ ที่เกี่ยวข้องกับทางราชการ อาทิ การขออนุญาตตั้งวัด การมีหนังสือราชการรับรองสถานภาพภิกษุณี เป็นต้น รวมทั้งเพื่อให้การปฏิบัติศาสนกิจของภิกษุณีสามารถสนับสนุนกิจการของพระพุทธศาสนาเพิ่มเติมพุทธบริษัท ๔ ให้ได้มีส่วนส่งเสริมเผยแผ่พระพุทธศาสนาช่วยแก้ไขปัญหาสังคมให้แก่ประเทศไทย และจะทำให้ประเทศไทยเป็นที่ประจักษ์แก่ชาวโลกในฐานะเป็นเมืองพุทธศาสนาอย่างแท้จริง โดยได้มีการพยายามเรียกร้องให้ระบุในกฎหมายว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพตามมาตรา ๓๗ วรรคหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่าบุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิกายของศาสนา ฯลฯ แต่ก็ยังไม่มีความหมายมารองรับสถานภาพดังกล่าว จึงจะนำเสนอให้มีบทบัญญัติเพิ่มเติมบทนิยามคำว่า "คณะสงฆ์อื่น" ในมาตรา ๕ ทวิแห่ง พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ.คณะสงฆ์(ฉบับที่๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ให้หมายความรวมถึง "ภิกษุณีสายศรีลังกา" เพื่อรองรับสถานภาพทางกฎหมายของภิกษุณีสายศรีลังกาที่มีอยู่ในประเทศไทยในการดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับทางราชการ ซึ่งนายสมชาย แสวงการ ประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภควุฒิสภา กล่าวถึงปัญหาการถูกรอนสิทธิตามรัฐธรรมนูญของภิกษุณีในประเทศไทยเป็นเรื่องที่หลายฝ่ายควรให้ความสนใจและภิกษุณีควรได้รับการเคารพและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ไม่ว่าจะบวชมาจากพุทธศาสนาสายศรีลังกาหรือพุทธศาสนาฝ่ายมหายานอื่นๆ เพราะการออกบวชเป็น "ภิกษุณี" ถือเป็นสิทธิและเสรีภาพตามกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ควรได้รับการคุ้มครองและจกถูกละเมิดสิทธิมิได้ ดังนั้นรัฐและทุกภาคส่วนของสังคมจึงควรให้ความสนใจกรณี "ภิกษุณี" อย่างแท้จริงและหันมาให้การส่งเสริมและสนับสนุนผู้หญิงให้เข้าสู่โลกแห่งศาสนธรรมโดยการทำให้การเคารพถึงสิทธิเสรีภาพและให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพโดยการแก้ไขกฎหมายในลำดับรองๆ ลงมาจนถึงกฎกระทรวงต่างๆ ที่กีดขวางหรือขัดขวางมิให้ผู้หญิงได้เข้าถึงและปฏิบัติธรรมได้อย่างปราศจากอุปสรรคและความกังวล อีกทั้งยังต้องถือเป็นพันธกรณีในการจัดการเลือกปฏิบัติต่อนักบวชและผู้ปฏิบัติธรรมนั่นเอง

๓. ข้อโต้แย้งในการอ้างสิทธิการอุปสมบทภิกษุณีในสังคมไทย

จากเหตุผลที่ใช้ในการอ้างความชอบธรรมในการอุปสมบทของภิกษุณีดังกล่าวนี้แม้จะเป็นสิ่งชอบธรรมตามหลักสิทธิมนุษยชน ตามสตรีนิยม (Liberal Feminism) การอ้างสิทธิในการบรรลุนิเวศ หรือสิทธิและเสรีภาพตามกฎหมายรัฐธรรมนูญก็ตาม แต่ในความเป็นจริงของโลกนั้นสิทธิความชอบธรรมก็ยังตกอยู่ภายใต้กฎหมายบางอย่างหรือกรอบของสังคมที่เป็นจารีต ประเพณี ความเชื่อ ที่ไม่ละเมิดต่อบุคคลอื่น ซึ่งพุทธศาสนานั้นโดยสิทธิมนุษยชนก็ไม่ได้ห้ามคนใดเพศใดเข้ามาบวชหรือนับถือศาสนา เพียงแต่กระบวนการในการบวชเท่านั้นที่เป็นปัญหาและขาดการยอมรับว่าถูกต้อง และถูกยืนยันเป็นข้ออ้างตามพระธรรมวินัยตามพุทธบัญญัติในฝ่ายพุทธศาสนาเถรวาท มิใช่ว่ามหาเถรสมาคมจะรังเกียจรังอนหรือไร้เหตุผลในการยอมรับและยืนยันกระต่ายขาเดียวด้วยการอ้างเหตุผลการขาดสูญของภิกษุณีเป็นหลักเท่านั้น แต่จากการตรวจสอบหลักฐานในการบวชภิกษุณีจะพบว่าในการบวชภิกษุณีนั้นมีขั้นตอนที่ยุ่ยากโดยการบวชในสายเถรวาทนั้นมีการยึดถือปฏิบัติตามหลักการที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสบอกไว้ในพระไตรปิฎกเป็นหลักการสำคัญ ซึ่งหากพิจารณาในการการบวชภิกษุณีจากหลักฐานในพระไตรปิฎกพบว่าในการบวชหรืออุปสมบทภิกษุณีจะกระทำได้อีก ๔ วิธีคือ^๑

^๑ <http://www.sakulthai.com/Dsakulcolumndetail.asp> = ๖๗๒&stsseid. กาญจนา นาคสกุล, พุทธ

๑) การบวชแบบครุฑมมปฏิบัติคณาอุปสัมปทา คือวิธีการรับครุฑธรรม ๘ ประการ การบวชด้วยวิธีนี้เป็นกรณีที่พระอานนท์ได้เรียนครุฑธรรม ๘ แล้วจึงไปแจ้งให้พระนางมหาปชาบดีโคตมี ซึ่งพระนางยอมรับครุฑธรรม ๘ พระอานนท์จึงไปกราบทูลพระพุทธเจ้า การรับครุฑธรรมจึงเป็นวิธีการบวชภิกษุณีครั้งแรกในพระพุทธศาสนา แต่พระมหาปชาบดีเกิดความสงสัยในการบวชของตน พระอานนท์จึงทูลถามพระพุทธเจ้า ซึ่งพระพุทธเจ้าก็ตรัสยืนยันว่า ในเวลาที่พระนางมหาปชาบดีโคตมีรับครุฑธรรม ๘ ก็ได้ชื่อว่าได้อุปสมบทแล้ว ดังนั้น การรับครุฑธรรม ๘ จึงเป็นวิธีการบวชภิกษุณีครั้งแรก หรือเรียกว่า “ครุฑมมปฏิบัติคณาอุปสัมปทา” ซึ่งเป็นวิธีการรับ ครุฑธรรมผ่านพระอานนท์ เป็นวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตเฉพาะบุคคล การบวชวิธีนี้จึงไม่สามารถนำมาใช้กับสตรีอื่นได้^๑ เช่นเดียวกับการบวชด้วยวิธี “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” ซึ่งเป็นวิธีแรกที่พระพุทธเจ้าทรงใช้บวชภิกษุ ผู้ที่จะใช้ ก็คือพระพุทธเจ้าเท่านั้นหลังจากนั้น ก็มีเหล่านางสาวกียานีและภิกษุณีออกบวชตามพระนางมหาปชาบดีโคตมี พระพุทธเจ้าจึงรับสั่งให้ภิกษุทั้งหลายอุปสมบทภิกษุณีได้ซึ่งเป็นการอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายอุปสมบทให้ภิกษุณี แต่พระวินัยปิฎกไม่ได้ระบุว่าให้อุปสมบทโดยวิธีใด

๒) การบวชด้วยญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา การบวชด้วยวิธีญัตติจตุตถกรรม หรือ “ญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา” เป็นการอุปสมบทที่สงฆ์เป็นผู้ทำ โดยมีภิกษุประชุมครบองค์กำหนดเป็นการอุปสมบทด้วยการประกาศขอความเห็นจากสงฆ์ ๓ ครั้ง รวมเป็น ๔ ครั้ง ทั้งญัตติเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “กรรม” มีวาจาครบ ๔ เป็นวิธีการอุปสมบทที่พระพุทธเจ้าประทานความใหญ่ให้แก่มุขสงฆ์หรือหมู่คณะสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการผู้ที่จะอุปสมบทด้วยวิธีนี้ต้องมีผู้รับรองเรียกว่า พระอุปัชฌาย์ สำหรับภิกษุณี ได้รับการอุปสมบทด้วยวิธีนี้ ได้แก่ บรรดาสาวกียานีข้าราชการของพระนางมหาปชาบดีโคตมี ส่วนกรรมวิธีในการอุปสมบทนั้นไม่ปรากฏหลักฐานกล่าวว่า เข้าใจว่ามีวิธีการอย่างเดียวกับการอุปสมบทภิกษุ เนื่องจากในขณะนั้นเป็นครั้งแรกที่ทรงอนุญาตให้สตรีอุปสมบทเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา จึงยังไม่มีกำหนดแบบอย่างไว้โดยเฉพาะ การบวชวิธีนี้เป็นการบวชหลังจากพระพุทธเจ้าประทานการบวชด้วยวิธีการรับครุฑธรรม ๘ ประการแก่พระนางมหาปชาบดีโคตมีแล้ว การบวชวิธีนี้เป็นการบวชจากภิกษุสงฆ์ฝ่ายเดียว เรียกว่า “เอกโตสงฆ์” และยังไม่มีการถามอันตรายิทธิกรรม (ธรรมที่เป็นอันตรายหรือขัดขวางการอุปสมบท)

๓) การบวชด้วยวิธีอัฐฐวาจกาอุปสัมปทา เป็นการบวชภิกษุณีอีกวิธีหนึ่ง โดยการประกอบพิธีกรรม ๒ ครั้ง คืออุปสมบทในสำนักภิกษุณีสงฆ์ด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจาครั้งหนึ่งก่อน จากนั้นจึงไปขออุปสมบทในสำนักภิกษุสงฆ์ซ้ำอีกครั้ง รวมเป็นการขอความเห็นชอบ ๘ ครั้งทั้งญัตติเมื่อเสร็จการอุปสมบทในสำนักของภิกษุสงฆ์แล้ว จึงถือเป็นการบวชภิกษุณีที่ถูกต้องตามพุทธบัญญัติ

ส่วนการสอบอันตรายิทธิกรรมเกิดขึ้นภายหลัง เมื่อปรากฏว่าต่อมาภิกษุณีที่บวชแล้วไม่มี เครื่องหมายเพศบ้าง ตั้งครภบ้างเป็นต้นทำให้พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุณีสอบถามอันตรายิทธิกรรม ๒๔ ประการ กับสตรีที่บวช เช่นเธอเป็นผู้มีเพศหรือไม่ ไม่มีประจำเดือนบ้าง มีประจำเดือนบ้าง ไม่ใช่ผู้ไม่มีเดือยหรือ เธอเป็นผู้หญิงหรือ เธอไม่มีหนีสินหรือ มารดาหรือสามีอนุญาตแล้วหรือ เป็นต้น ต่อมาอันตรายิทธิกรรมก็ค่อยๆ เพิ่มขึ้นตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการใช้ชีวิตนักบวชและต่อการปฏิบัติธรรมเป็นการถามเพิ่มขึ้นหลังจากอนุญาตให้บวชภิกษุณีจากสงฆ์ฝ่ายเดียวแล้ว เนื่องจากการบวชภิกษุณีจากสงฆ์ฝ่ายเดียวจะมีภิกษุเป็นผู้ถามอันตรายิทธิกรรมทำให้สตรีที่จะอุปสมบทเกิดความกระตาคไม่สามารถตอบคำถามได้ ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระพุทธเจ้า ซึ่งพระพุทธเจ้าก็รับสั่งอนุญาตให้สตรีอุปสัมปทาเปกขา ผู้อุปสมบทแล้วในสงฆ์ฝ่ายเดียวบริสุทธ์ในภิกษุณีสงฆ์แล้ว จึงไปอุปสมบทในสงฆ์ฝ่ายภิกษุสงฆ์ได้ การบวชด้วยวิธีนี้จะต้องมีผู้รับรองในฝ่ายภิกษุณี เรียกว่า “ปวัตตินี”^๒

^๑ เสมอ บุญมา,ภิกษุณีในพระพุทธศาสนา, วารสารสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปีที่ ๑๓ เล่มที่ ๑ (มกราคม –มิถุนายน ๒๕๒๔),หน้า ๙-๑๐

^๒วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๒๓-๔๒๕/๓๔๕-๓๕๒.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ด้วยเหตุนี้การบวชภิกษุณีจึงต้องบวชจากสงฆ์สองฝ่าย หรือเรียกว่า “อุกโตสงฆ์” คือ เมื่อบวชจากภิกษุณีสงฆ์แล้ว ก็ไปบวชจากภิกษุสงฆ์อีกครั้ง จึงเรียกรวมการบวชภิกษุณีสงฆ์จากสงฆ์สองฝ่ายว่า “อัฐฐวาจิกอุปสัมปทา” เป็นหลักการอันแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการบวช โดยเฉพาะการบวชภิกษุณีจากสงฆ์สองฝ่ายเนื่องจากการบวชภิกษุณีจากสงฆ์สองฝ่าย เป็นการบวชที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ใช้เป็นหลัก ดังนั้น คณะสงฆ์ฝ่ายเถรวาท จึงใช้แนวทางการบวชนี้เป็นข้อพิจารณาว่า การบวชภิกษุณีในสมัยต่อมานั้นถูกต้องตามพระธรรมวินัยหรือไม่

๔) การบวชโดยใช้ทูต เป็นกรณีที่มีหญิงแพศยา(หญิงหากินในทางกาม,หญิงหาเงินในทางร่วมประเวณี)^๑ ชื่ออัทธมาสี ต้องการที่จะบวชในสำนักพระพุทธเจ้า แต่มีพวกนักเลงได้ยืมข้าว จึงคอยแอบข่มขู่ไล่หนทางนางอัทธมาสี ทราบจึง ส่งข่าวไปกราบทูล พระพุทธเจ้าถึงแนวทางการปฏิบัติพระพุทธเจ้าจึงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายอุปสมบทสตรีได้โดยทูต แต่เนื่องจากมิได้ระบุดุคสมบัตติภิกษุที่จะเป็นทูตทำให้มีทั้งภิกษุสิกขมานา สามเณร สามเณรี เป็นทูตบ้างทำให้พระพุทธเจ้าทรงห้ามไม่ให้ภิกษุโดยบุคคลเหล่านั้นเป็นทูต และทรงกำหนดคุณสมบัติผู้ที่จะเป็นทูตว่าภิกษุไม่พึงให้ภิกษุณีอุปสมบทโดยมีภิกษุณีโง่เขลาเป็นทูตและอนุญาตให้ภิกษุณี

อุปสมบทโดยมีภิกษุณีผู้ฉลาดสามารถเป็นทูตได้ การบวชโดยทูตนี้ เป็นวิธีการเดียวกับการบวชด้วยญัตติจุดตุลกรรมวาจาจากสงฆ์สองฝ่ายเพียงแต่ขั้นตอนการบวชจากภิกษุสงฆ์ จะใช้ภิกษุณีผู้ฉลาดสามารถเป็นทูตแทน เพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นในระหว่างทางกับผู้ที่จะบวชภิกษุณี การบวชวิธีนี้เรียกว่า “ทูตอุปสัมปทา”

(๒) การบวชสิกขมานา คือ การบวชขึ้นต่อจากการบวชเป็น สามเณรีสำหรับสามเณรีหรือสตรีที่มีอายุ ๑๘ ปีขึ้นไป ผู้บวชสิกขมานานอกจากจะรักษาศีล ๑๐ ข้อตามปกติแล้วจะต้องรักษาศีล ๖ ข้อ ให้เคร่งครัดยิ่งขึ้น โดยจะล่วงละเมิดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ตลอดระยะเวลา ๒ ปีหากล่วงละเมิดข้อใดข้อหนึ่งจะต้องกลับมาเริ่มต้นสมาทานรักษาใหม่ การบวชสิกขมานาจะเป็นการบวชด้วยญัตติตุลกรรมวาจาจากภิกษุณีสงฆ์ฝ่ายเดียว และนางสิกขมานาจะต้องเปล่งวาจาขอสิกขาสมมติในธรรม ๖ ข้อเป็นเวลา ๒ ปี ต่อภิกษุณีสงฆ์ซึ่งการบวชสิกขมานาจะต้องมีปวัตตินิเช่นเดียวกับการบวชภิกษุณี

(๓) การบวชสามเณรี เป็นการบวชสตรีที่มาขอบวชในพุทธศาสนาซึ่งจะเป็นผู้ที่มีอายุ ๒๐ ปีขึ้นไป ต่อมาเมื่อมีสตรีที่อายุยังไม่ครบ ๒๐ ปี มาขอบวช พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตให้บวชเป็น “สามเณรี” เช่นเดียวกับที่ทรงอนุญาตให้บุรุษผู้มีอายุยังไม่ครบ ๒๐ ปี บวชเป็นสามเณรโดยเปล่งวาจาเข้าถึงพระรัตนตรัย (ไตรสรณคมน์) และสมาทานศีล ๑๐ เช่นเดียวกับสามเณร ซึ่งการบวชสามเณรีจะบวชจากสำนักภิกษุณี ในขณะที่การบวชสามเณรจะบวชจากสำนักภิกษุ

จะเห็นว่ากรอุปสมบทภิกษุณีจะต้องบวชเป็นสามเณรีและบวชเป็นสิกขมานา ๒ ปี จากภิกษุณีสงฆ์ และการบวชภิกษุณีจากสงฆ์สองฝ่าย คือภิกษุณีสงฆ์และภิกษุสงฆ์ จึงจะสำเร็จเป็นภิกษุณีโดยสมบูรณ์ ซึ่งกระบวนการบวชดังกล่าว พระพุทธเจ้าได้วางไว้เป็นครั้งแรกในครุธรรมข้อที่ ๖ คือ “ภิกษุณีพึงแสวงหาการอุปสมบทในสงฆ์สองฝ่าย ให้แก่สิกขมานาที่ศึกษาธรรม ๖ ข้อ ตลอด ๒ ปีแล้ว” การบวชภิกษุณีสงฆ์จึงเป็นสิ่งที่ภิกษุและภิกษุณีสงฆ์ให้ความสำคัญยึดมั่นในการทำให้ถูกต้องมาโดยตลอด จึงมีประเด็นปัญหาถึงวิธีการบวชภิกษุณีที่นำมาใช้เป็นข้ออ้างในการสนับสนุนหรือการคัดค้านการอุปสมบทภิกษุณีในประเทศไทยต่อไป

^๑ พระธรรมปิฎก(ประยูรค์ ปยุตโต),พจนานุกรมพุทธศาสตร์(ฉบับประมวลศัพท์), พิมพ์ครั้งที่ ๙ (โรงพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๓), หน้า ๑๙๖

๔. บทสรุป

ในสมัยพุทธกาลสตรีได้เข้ามาบวชเป็นภิกษุณีจำนวนมาก ล้วนได้รับความเป็นอิสระและความเท่าเทียมกันในสิทธิจากพระพุทธศาสนาที่อุบัติขึ้น โดยปราศจากการแบ่งชนชั้น วรรณะ ทั้งหลักธรรมคำสอนที่มีเหตุผลสามารถอ่านวยประโยชน์ให้แก่ผู้ประพฤติปฏิบัติอย่างแท้จริง จึงเป็นแรงกระตุ้นให้ผู้ที่ใคร่รู้ทั้งหลายเข้ามาอุปสมบทในพระธรรมวินัยนี้ ก่อเกิดมีพุทธบริษัท ๔ คือภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา อย่างมากมาย ในหมู่สตรีผู้ที่ยอมสละบ้านเรือนและโคททรัพย์ อุทิศตนบวชเช่นเดียวกับบุรุษ ซึ่งในการอุปสมบทของพวกเขาทั้งหลายนั้นแท้จริงอาจมีแรงผลักดันและเหตุผลที่แตกต่างกัน เช่น

ก. ความศรัทธาเลื่อมใสเป็นมูลฐาน เรื่องของความเชื่อถือความเลื่อมใสของแต่ละคนไม่มีสิ่งใดจะขัดขวางเหนี่ยวรั้งได้ เพราะเหตุที่ได้สดับรับฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้ามาแล้วทำให้เกิดความมั่นอย่างแรงกล้าในศาสนา จึงยอมสละบ้านเรือน ญาติพี่น้อง เพื่อเข้ามาสู่เพศบรรพชิตเช่นเดียวกับบุรุษ โดยมีจุดหมายปลายทาง คือการบำเพ็ญตนเพื่อความหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสอันเป็นต้นเหตุแห่งการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ เช่น พระนางปชาบดีโคตมีพร้อมข้าทาสบริวารเป็นต้น

ข. การประสบปัญหาที่ยุ่งยากในชีวิต เป็นสภาวะที่มนุษย์จะต้องประสบแต่สตรีเป็นผู้ต้องเผชิญกับปัญหาดังกล่าวอย่างหนักหน่วงและซับซ้อน ทั้งนี้ เพราะสตรีเป็นผู้ที่ธรรมชาติกำหนดให้รับภาระในทางครอบครัวสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสตรีในสังคมอินเดียในสมัยโบราณ พ่อแม่ผู้ปกครองต้องป้องกันหวงแหนเหมือนทรัพย์สมบัติ เมื่อถึงเวลาต้องไปสู่ตระกูลของสามีจึงต้องได้รับการอบรมสั่งสอนให้ปฏิบัติให้เหมาะสมถูกต้องตามจารีตประเพณีเพื่อชื่อเสียงของตนเองและวงศ์ตระกูล ทั้งต้องป้องกันคำครหาในทางอันจะมิมาในภายหลัง ซึ่งจะเป็นการเสื่อมเสียชื่อเสียงไม่เฉพาะแต่ตัวเองหากยังรวมไปถึงพ่อแม่ญาติพี่น้องอีกด้วยเพราะความที่สตรีต้องเผชิญปัญหาชีวิตมากมาย บางครั้งจึงไม่อาจที่จะแก้ไขปัญหานั้นๆ ได้ทำให้เกิดความทุกข์ทรมานขมขื่นตลอดมา ผู้ที่ตกอยู่ในสภาพชีวิตเช่นนี้เมื่อไม่สามารถหาทางระงับความเศร้าโศกได้จะมีผลกระทบกระเทือนทางจิตใจอย่างรุนแรงจนอาจเป็นคนวิกลจริตได้ เช่น นางกิสาโครตมี เมื่อลูกน้อยถึงแก่ความตาย นางเศร้าโศกเสียใจ เพราะความรักความอาลัยในบุตร ร้องไห้อุ้มร่างของลูกที่ไร้วิญญาณเที่ยวถามหาคนที่สามารถทำให้ลูกของนางฟื้นคืนชีพได้ ก็ไม่มีใครจะช่วยนางได้จนมีผู้แนะนำให้ไปหาพระพุทธเจ้า จึงกลับได้สติผลสุดท้ายเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จึงขออุปสมบทเป็นภิกษุณีและปฏิบัติธรรมต่อมาจนได้บรรลุพระอรหันต์ เรื่องที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นว่าสตรีอีกพวกหนึ่ง ที่เข้ามาอุปสมบทในพระพุทธศาสนานั้นมีเหตุผลอันเนื่องมาจากการประสบความยุ่งยากในชีวิต ซึ่งตนเองไม่สามารถที่จะหาทางออกที่ดีได้ จึงหันเข้าหาพระพุทธศาสนาเพื่อยึดเอาเป็นที่พึ่งแนวสุดท้ายในชีวิต และหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ก็สามารถสมานความคับแค้นใจตลอดจนความทุกข์ยากของบุคคลเหล่านั้นได้

ค. การอุปสมบทด้วยเหตุเพราะอาศัยสิ่งแวดล้อมอย่างอื่นชักนำ เช่นการนำพาของมิตรสหายหรือญาติพี่น้อง เช่น นางรูปนันทาเป็นผู้หนึ่งที่ได้ยินคนทั้งหลายพากันกล่าวสรรเสริญเกียรติคุณของพระพุทธเจ้าโดยประการต่างๆ จึงกระตุ้นความรู้สึกของนางให้เกิดความอยากรู้อยากเห็นว่า พระพุทธเจ้านั้นสวยงามอย่างไรเพราะนางเป็นผู้ที่หลงใหลในความงามของตนเอง วันนั้นพระพุทธเจ้าจึงเนรมิตหญิงสาวที่มีรูปร่างยิ่งกว่านางนั่งถวายงานพัดพระองค์อยู่และทรงกระทำหญิงเนรมิตนั้นมีวัยเปลี่ยนแปลงไปโดยลำดับจนแก่ห่อหมกรูปร่างไม่เป็นที่เจริญตา ทำให้นางรูปนันทาเกิดความสังเวชพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสังขารผลสุดท้ายได้ฟังพระธรรมเทศนา ต่อมาจึงขอบวชในสำนักของภิกษุณี

จะอย่างไรก็ดีจากเหตุผลและความต้องการของสตรีที่เข้ามาอุปสมบทในพระพุทธศาสนาดังกล่าวนี้นี้ เป็นเครื่องชี้ให้เห็นได้ถึงระดับจิตใจของแต่ละบุคคลว่ามีความสูงต่ำแตกต่างกันในการเข้ามาสู่เพศบรรพชิต แต่ทั้งหมดก็มีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน คือ การปฏิบัติธรรมเพื่อความรู้แจ้งเห็นจริงในพุทธศาสนา ซึ่งก็ได้บรรลุผลตามสมควรแก่อัธยาศัยของแต่ละบุคคล พุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาที่เปิดกว้างสำหรับบุคคลทุกคนไม่เลือกชนชั้น วรรณะหรือเพศ ถึงแม้ในปัจจุบันเถรสมาคมจะไม่เปิดโอกาสด้วยการอ้างเหตุผลบางประการ จนทำให้การมีอยู่ของการอุปสมบทภิกษุณีได้ในสังคมไทยไม่ถูกต้อง แต่นั่นก็เป็นเพียงภาวะวิถึหนึ่งในเพศภาวะทางศาสนาแต่สิ่งหนึ่งที่สำคัญมากที่สุดของผู้หญิงหรือสตรีจำนวนหนึ่งที่มีอยู่ในสังคมไทยน่าจะเป็นการได้สตรีเหล่านั้นเอาหัวใจมาอุปสมบทในพระพุทธศาสนาด้วยการปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนจนเกิดความสุข สงบ เย็น โดยไม่สนใจเพศภาวะความเป็นนักบวชเป็นสำคัญนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา นาคสกุล. **พุทธบริษัท ภิกษุ หลักการปฏิบัติตนของภิกษุณีใหม่ ครุธรรม ๘ ประการ**. สืบค้น ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐, เวลา ๑๒.๐๐ น.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙. เล่มที่ ๓, เล่มที่ ๗ และเล่มที่ ๑๙

ถอดเทปรายการ ตอบโจทย์ ไทยพีบีเอส: "ภิกษุณี" สิทธิการบวชภายใต้ "หลักพระธรรมวินัยหรือสิทธิมนุษยชน" เมื่อวันที่ ๑๗ ธ.ค. ๒๕๕๗ อัปโหลดโดย ThaiPBS

ถอดเทป การเสวนาเรื่อง : "สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ กรณีศึกษาภิกษุณี", จัดโดยคณะอนุกรรมการพิจารณา ศึกษา ติดตาม ตรวจสอบและส่งเสริมการดำเนินงานด้านสิทธิมนุษยชนในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค วุฒิสภา ร่วมกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เครือข่ายเสนอกฎหมายเพื่อส่งเสริมภิกษุณีเต็มเต็มพุทธบริษัท ๔ วันศุกร์ที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕ เวลา ๐๘.๓๐ - ๑๔.๐๐ นาฬิกา ณ ห้องประชุมคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน หมายเลข ๓๐๖ - ๓๐๘ ชั้น ๓ อาคารรัฐสภา ๒

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. **มาตุสตรีนในพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : บ.สารมวลชน จำกัด, ๒๕๒๘

----- **การพัฒนาสตรีในพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : บ.สารมวลชน จำกัด, ๒๕๔๔.

พระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์(ฉบับประมวลศัพท์)**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๓.

สง่า หล่อสำราญ. **มหาวิทยาลัย ภูริสิน สิริ**. **สตรีนิยม: ขบวนการและแนวคิดทางสังคมแห่งศตวรรษที่ ๒**.

กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คปไฟ ๒๕๕๕

----- **สาวिकासันยพุทธกาล**. กรุงเทพมหานคร : อักษรสยามการพิมพ์, ๒๕๔๐.

เสมอ บุญมา. **ภิกษุณีในพระพุทธศาสนา**. วารสารสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. ปีที่ ๑๓ เล่มที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน, ๒๕๒๔

<http://en.wikipedia.org/wiki/Feminism>, **สตรีนิยม (Liberal Feminism)**, สืบค้น ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

<http://www.sakulthai.com/Dsakulcolumndetail.asp> = ๖๗๒&stsseid.

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

โลกแห่งสามัญวิสัยมุมมองจากพระพุทธศาสนาเถรวาท Objective World Perspective from Theravada Buddhism

ดร.นคร จันทราช, พระสถุณี สมุโน, นายปรัสสิทธ์ แสงวงค์
อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

บทคัดย่อ

โลกแห่งสามัญวิสัยในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นโลกที่บริสุทธิ์ปราศจากความหมายเป็นเพียงที่รวมตัวของธาตุ ๔ อันได้แก่ ดิน น้ำ ลม และไฟ ที่มนุษย์สามารถรับรู้การมีอยู่ของโลกแห่งสามัญวิสัยโดยอาศัยประสาทสัมผัสผ่านองค์ประกอบ ๓ อย่างคือ ๑) อายตนะภายนอก ๒) อายตนะภายใน และ ๓) วิญญาณ ที่สร้างความสุขและความทุกข์แก่มนุษย์โดยตรง หากมนุษย์รับรู้ไม่ตรงตามความเป็นจริงทำให้เกิดความยึดมั่นถือมั่นกลายเป็นความทุกข์ หากมีความรับรู้ตามความเป็นจริงของโลกทำให้รู้เท่าทันโลกตามความเป็นจริงและเอื้อต่อเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาเถรวาทคือการพ้นทุกข์

คำสำคัญ: โลกแห่งสามัญวิสัย, พระพุทธศาสนาเถรวาท

ABSTRACT

Ordinary world in Theravada Buddhism is a pure world without meaning. It is only the combination of ๔ elements: soil, water, wind and fire. These are acknowledged by human beings in the sense through ๓ components: ๑) external sense-bases ๒) internal sense-bases ๓) consciousness. These cause happiness and suffering to human beings in direct way. If human beings do not acknowledge the truth, it will cause suffering because of attachment. In other way, if they understand the truth, it is easy to reach the highest goal of Theravada Buddhism that is the end of suffering.

Keywords: Objective World, Theravada Buddhism

๑. ความนำ

โลกแห่งสามัญวิสัยโดยเรียกว่าอีกอย่างว่า “โลกภายนอก” ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นโลกภายนอกจัดเป็นโลกที่มีอยู่ตามธรรมชาติ มันมีธรรมชาติอย่างไร มันก็มีอยู่อย่างนั้นเป็นโลกที่เราเห็นอยู่ตามปกติธรรมดาทุกๆวัน^๑ มนุษย์เป็นแค่เพียงสิ่งหนึ่งในบรรดาสิ่งที่มีชีวิตอยู่บนโลกใบนี้ โดยที่มนุษย์นั้นสามารถรับรู้การมีอยู่ของโลกโดยอาศัยประสาทสัมผัส แม้มนุษย์จะมีอยู่หรือไม่มีอยู่ก็ตาม แต่ก็ไม่กระทบกระเทือนถึง “การมีอยู่” ของโลก ที่เป็นเช่นนี้เพราะการมีอยู่ของโลกแห่งสามัญวิสัยนี้ไม่ขึ้นอยู่กับการมีอยู่ของมนุษย์ แม้กระนั้นซึ่งมีพระพุทธพจน์จำนวนชุดหนึ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงโลกแห่งสามัญวิสัยขึ้นอยู่กับารรับรู้ของมนุษย์สมดังพุทธพจน์ที่ปรากฏในพระสูตรต่างๆที่และต่างวาระกันดังนี้

^๑ สุนทร ณ รัชชี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๔๙.

“ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าคนมีใจชั่ว ก็จะถูกชั่วหรือทำชั่วตามไปด้วย เพราะความชั่วนั้น ทุกข์ย่อมติดตามเขาไป เหมือนล้อหมุนตามรอยเท้าโคที่ลากเกวียนไป ฉะนั้น”^๑

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ‘โลก โลก’ ด้วยเหตุเพียง เท่าไรหนอจึงชื่อว่าโลกหรือการบัญญัติว่าโลก”

“สมมติ จักขุ รูป จักขุวิญญาณ ธรรมที่พึงรู้แจ้งทางจักขุวิญญาณมีอยู่ในที่ใดโลกหรือการบัญญัติว่าโลกก็มีอยู่ในที่นั้น ชิวหา มโน ธรรมารมณ มโนวิญญาณ ธรรมที่พึงรู้แจ้งทางมโนวิญญาณ มีอยู่ในที่ใดโลกหรือการบัญญัติว่าโลกก็มีอยู่ในที่นั้น สมมติ ส่วน จักขุ รูป จักขุวิญญาณ ธรรมที่พึงรู้แจ้งทางจักขุวิญญาณไม่มีในที่ใด โลกหรือการบัญญัติว่าโลกก็ไม่มีในที่นั้น ชิวหา ฯลฯ มโน ธรรมารมณ มโนวิญญาณ ธรรมที่พึงรู้แจ้งทางมโนวิญญาณไม่มีในที่ใดโลกหรือการบัญญัติว่าโลกก็ไม่มีในที่นั้น”^๒

จากพระพุทธพจน์ข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า โลกภายนอกตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น มนุษย์มีอายตนะที่สามารถรับรู้โลกภายนอกได้ เนื่องด้วยมนุษย์มีอายตนะที่สามารถรับรู้โลกภายนอกได้และในบางครั้งการรับรู้โลกภายนอกนั้นก่อให้เกิดความทุกข์กับมนุษย์เมื่อเป็นเช่นนี้ก็เป็นสิ่งที่เราจะต้องทำความเข้าใจตัวเรา และโลกที่เราต้องเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยทางอายตนะให้ชัดเจนและทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นจริงของโลกทั้ง ๒ อย่างไปพร้อมๆกัน แม้โลกภายนอกจะปราศจากความหมายใดๆ แต่ก็มีคุณสมบัติต่อความสุข ความทุกข์ของมนุษย์โดยตรงและมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจในความหมายชีวิต ด้วยเหตุนี้การที่จะเข้าใจปัญหาเรื่องความทุกข์และการดับทุกข์ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท บทความนี้ผู้เขียนจึงมีความสนใจในประเด็นปัญหา คือ มนุษย์รับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยได้อย่างไร โดยมีอะไรเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างมนุษย์กับการรับรู้โลกภายนอก และหากมนุษย์จะแก้ปัญหาเรื่องความทุกข์นี้ที่เกิดจากการรับรู้หรือความสัมพันธ์กับโลกภายนอกมนุษย์จะแก้ปัญหาเรื่องทุกข์นี้ได้อย่างไรต่อไป

๒. มนุษย์กับโลกแห่งสามัญวิสัย

มนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทมีองค์ประกอบสำคัญที่จัดเป็น “หมวด” หรือ “กอง”^๓ เรียกว่าเบญจขันธ์หรือขันธ์ ๕ (The Five Aggregates) ที่ประชุมกันเข้ามีองค์ประกอบสำคัญอยู่ ๒ ส่วน คือ กายกับจิต หรือรูปกับนาม รูปคือ รูปขันธ์ ได้แก่ร่างกายของมนุษย์ที่ประกอบด้วยธาตุทั้ง ๔ คือ ดิน น้ำ ลม และไฟ ส่วนนาม คือ จิตหรือวิญญาณ และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับจิต^๔ หากพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างกายกับจิตผ่านมุมมองพระพุทธศาสนาเถรวาท ขันธ์ ๕ มีความเกี่ยวข้องกันและสัมพันธ์กันที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เพราะขันธ์ ๕ เป็นกองแห่งรูปธรรมและนามธรรมที่ประชุมกันเข้าเป็นชีวิตประกอบด้วย รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์^๕ จากองค์ประกอบทั้ง ๕ เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ความเป็นสิ่งมีชีวิตนั้นเกิดความสมบูรณ์ในด้านรูปธรรม คือ ร่างกาย และในดำนานามธรรม คือ จิตใจ

^๑ ชุ.ชุ. (ไทย) ๒๔/๑/๒๓

^๒ ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๖๘/๕๘

^๓ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙, ราชบัณฑิต), **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดศัพท์วิเคราะห์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เสียงเชียงใหม่, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐๕.

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕ - ๑๖.

^๕ ประยงค์ จันทร์แดง, **ชีวิตมุมมองจากพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สัมปชัญญะ, ๒๕๕๖), หน้า ๔๔.

องค์ประกอบเหล่านี้จะเป็นเหตุและปัจจัยทำให้มนุษย์เกิดการรับรู้โลกแห่งสามัญวีสัยได้โดยมีรายละเอียดของแต่ละชั้นตามลำดับดังนี้

๑. รูปขันธ์ (Corporeality) คือ ลักษณะของสิ่งที่เป็นกายภาพ (Physical body) ของสรรพสิ่งเป็นโครงสร้างของสิ่งต่างๆที่เป็นวัตถุรูปประกอบด้วยธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ลม และไฟ และส่วนที่เป็นร่างกายและพฤติกรรมตลอดจนคุณสมบัติต่างๆของส่วนประกอบฝ่ายรูปธรรมทั้งหมด

๒. เวทนาขันธ์ (Feeling or Sensation) คือ ความรู้สึกทางใจ ความสุขและความทุกข์หรือเฉยๆ ความเสวยอารมณ์ กิริยาเสวยอารมณ์กันเกิดแต่จิตสัมผัส หรือ กองเวทนา ในส่วนของเวทนาขันธ์นี้เป็นส่วนที่ชีวิตเกิดการรับรู้ เป็นการเสวยรสอารมณ์ ความรู้สึก สุข ทุกข์หรือเฉยๆ กล่าวคือ เวทนาขันธ์นั้นคือธาตุรู้ หรือจิต ซึ่งอยู่ในส่วนของความสัมพันธ์ของกายกับจิต ในรูปแบบของความสัมพันธ์ในเชิงจิตภาพ ในภาคส่วนของการรับรู้ และการทำงานของร่างกาย เช่น เมื่อรับรู้แล้ว เกิดความพอใจ มนุษย์เรียกว่า สุข เกิดความไม่พอใจเรียกว่า ทุกข์ หรือเมื่อรับรู้แล้วไม่ทุกข์และไม่สุข เรียกว่า เฉยๆ

๓. สัญญาขันธ์ (Perception) หมายถึง ความจำได้ กิริยาที่จำได้ ภาวะที่จำได้^๑ หรือ ความจำได้หมายรู้ เป็นการกำหนดอาการหรือลักษณะของอารมณ์ที่เกิดการกระทบสัมผัสในแต่ละครั้งในแต่ละสภาวะการณ เมื่อเหตุการณ์หรือสภาวะการณเกิดขึ้นหลายๆครั้งก็เกิดการแยกแยะในส่วนของรายละเอียด ความแตกต่างของอารมณ์ที่ได้รับรู้ และนำมาซึ่งการบันทึกความจำของข้อมูลนั้นๆ ทำให้เกิดเป็นความกำหนดหมายให้จำอารมณ์นั้นๆได้ เช่น เสียงดัง รูปสาย กลิ่นหอม รสหวาน ร้อน ดีใจ และเสียใจ เป็นต้น และยังรวมถึงลักษณะทรวดทรง สี สันฐาน ตลอดจนชื่อเรียกและสมมติบัญญัติต่างๆ ที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ หรือเป็นเครื่องหมายบ่งชี้ถึงความเป็นตัวตน รูปแบบ ขนาด และความแตกต่างเฉพาะของทุกๆ สรรพสิ่งในโลกนี้ ล้วนแล้วแต่เป็นการจำได้ของทางแห่งการรับรู้ของสัญญา หรือทางอายตนะภายนอก สัญญาสามารถแยกตามลักษณะของทางแห่งการรับรู้ได้มี ๖ ทาง คือ^๒

๑. รูปสัญญา	คือ การจำรูปหรือสิ่งที่ตนเห็นได้
๒. สัทสัญญา	คือ การจำเสียงที่หูได้ยินได้
๓. คันธสัญญา	คือ การจำกลิ่นที่รับรู้ทางจมูกได้
๔. รสสัญญา	คือ การจำรสที่รับรู้ทางลิ้นได้
๕. โผฏฐัพพสัญญา	คือ การจำสิ่งที่รับรู้ทางกายได้
๖. ธรรมสัญญา	คือ การจำสิ่งที่ใจรับรู้ได้โดยตรงได้

จากสัญญา ๖ ประการข้างต้นจะเห็นว่า หน้าที่ของจิตในระดับสัญญานี้ สิ่งที่เป็นอารมณ์ของสัญญาคือสิ่งที่เป็นอารมณ์ของจิตและจิตจะมีบทบาทในเรื่องของความจำและการบันทึกข้อมูลอารมณ์และความรู้สึกนั้นๆตามช่องทางการรับรู้ต่างๆของสัญญาต่อไป

๔. สังขารขันธ์ (Mental Formations or Volitional Activities) คือ สภาวะธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้น^๓ หรือเรียกว่า “กองสังขาร” เป็นอำนาจที่คอยควบคุมจิตหรือปรุงแต่งจิตให้เกิด “การหักเห”ทางความคิดกล่าวคือ ทำให้จิต “คิดดี” “คิดชั่ว” หรือ “เป็นกลางๆ” คุณสมบัติต่างๆของจิตมีเจตนาเป็นตัวนำ ที่ปรุงแต่งคุณภาพของจิตให้เป็น “กุศล” และ “อกุศล” หรือ “อภัยกถุต” จากสภาวะการเปลี่ยนแปลงที่มีผลทางจิต ให้จิตคิดไปในทิศทางที่ถูกต้อง คิดไปในทิศทางที่ไม่ถูกต้อง หรือคิดเป็นกลางๆ ซึ่งตรงนี้ชี้ให้เห็นว่า ในระดับสังขารขันธ์นี้ จิตเริ่มมีการถูกควบคุมโดยอำนาจจากแรงขับภายในอันมีผลต่อความรู้สึก นึกคิด การพูดและการกระทำให้เกิดกรรมทางกาย วาจา และใจ โดยมีศรัทธา

^๑ อภ.สง. (ไทย) ๓๔/๖๒/๓๘.

^๒ ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๓/๑๐.

^๓ อภ.สง. (ไทย) ๓๔/๖๒/๓๘.

สติ เมตตา กรุณา ปัญญา โลภะ โทสะ เจตนา สมาธิ เป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึก นึกคิด การพูด และการกระทำ อันจะนำมาซึ่งผลดี ผลชั่ว หรือความเป็นกลางๆได้

๕. ญาณฐาน (Consciousness) คือ การรู้แจ้งอารมณ์ เป็นอาการของจิตที่ออกมารับรู้อารมณ์ทางอายตนะภายใน ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ การรับรู้ของญาณฐานเป็นความรู้จำเพราะของสิ่งที่ได้รับรู้ในเบื้องต้นเท่านั้น และยังไม่ได้มีปัจจัยปรุงแต่งจิตให้เข้าถึงในรายละเอียดของสิ่งที่ได้รู้ ได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้สัมผัส คือเป็นลักษณะของอาการ สักแต่ว่ารู้อย่างเดียว ยังไม่ได้มีการจดจำหรือ การจำได้หมายรู้ในสิ่งที่รับรู้มา กล่าวคือ การรู้เพียงแค่ว่าโครงสร้างพื้นผิวที่ประสาทสัมผัสทั้ง ๖ รับรู้ในช่วงแรกที่เกิดการกระทบสัมผัสกัน เท่าที่มีข้อมูลในขณะนั้น เช่น รูปร่าง รูปทรง ลักษณะอาการ สี สัน รสชาติ และเสียง เป็นต้น

จากองค์ประกอบหรือเบญจขันธ์ข้างต้นสะท้อนให้เห็นภาพรวมของมนุษย์อย่างชัดเจนว่า มนุษย์คือ “องค์รวม” หรือ “ชุดสำเร็จรูป” ของกลุ่มก้อนที่เป็น “หน่วยย่อย” ของธาตุต่างๆที่สามารถย่อยลงได้ ๒ อย่าง คือ รูปกับนาม^๑ ในส่วนของรูปนั้นเป็นองค์ประกอบหนึ่งของมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นมีเพียงเศษหนึ่งส่วนห้าขององค์ประกอบทั้งหมดที่กล่าวถึง ลักษณะทางกายภาพหรือลักษณะที่เป็นสสาร เป็นวัตถุนั้นคือส่วนขององค์ประกอบที่หนึ่งคือรูปขันธ์ และเป็นส่วนที่ไม่สามารถรับรู้อารมณ์ได้ในส่วนองค์ประกอบอื่นๆไม่ว่าจะเป็น เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ และวิญญาณขันธ์ทั้ง ๔ อย่างนี้เรียกว่า “เจตสิก”^๒ มีทั้งฝ่ายดี ฝ่ายเลว และฝ่ายเป็นกลาง^๓ ทั้ง ๔ องค์ประกอบหลักของมนุษย์นั้นเป็นเรื่องของนามธรรม โดยเฉพาะในเรื่องของการรับรู้ ความรู้สึก ซึ่งเป็นตัว “ผลักดัน” การทำงานของร่างกาย เป็นเรื่องของจิต ซึ่งมีลักษณะนามธรรม เป็นอสสาร ไม่มีตัวตน จิตทำหน้าที่สำคัญเป็น “ศูนย์บังคับบัญชาการ” ของร่างกาย จิตมีหน้าที่ “รับรู้” และ “เข้าใจ” ตลอดจน “แปรข้อมูล” ที่ส่งผ่านร่างกายมนุษย์ ทั้งหมดจัดเป็นกระบวนการที่มีจิตทำหน้าที่ใน “การรวบรวมข้อมูล” ทำการประเมินด้วย “การวิเคราะห์” และ “สังเคราะห์” เรียกว่า “สังขาร”^๔ เพื่อ “สังการ” ให้มีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง^๕ เป็นการแสดงออกทางกาย วาจา พฤติกรรมที่เกิดขึ้นทางกายและทางวาจา การกระทำของมนุษย์เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นจาก “ความรู้ตัว” ยิ่งกว่านั้นผู้กระทำต้องมี “ความใส่ใจ” ซึ่งเป็น “ความมุ่งหมาย” ในการกระทำกิจนั้นอย่างแท้จริง ประเด็นคำถามสำคัญคือว่า มนุษย์รับรู้โลกภายนอกนี้ได้อย่างไร? และมีอะไรเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างมนุษย์กับการรับรู้โลกภายนอก? ประเด็นปัญหาดังกล่าวผู้เขียนจะได้วินิจฉัยในหัวข้อต่อไป

^๑ ฐานิสรา ประธานราชภัฏนิกร, **อภัยกตปัญหาปัญหาที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงพยากรณ์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศยาม, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๙.

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๓๒๕.

^๓ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตโต), **ปลดบ่วงชีวิตพิชิตกรรม**, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เซน ปริ้นติ้ง, ๒๕๕๖), หน้า ๔๐.

^๔ เสถียร โพธิ์นันทะ, **แนวพระพุทธศาสนา** (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๙.

^๕ พระมหาอุทัย ญาณธโร, **วิถีแห่งกลไกแบบพุทธ : อภิปรัชญาของพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : Buddha's Path Follower, ๒๕๓๙), หน้า ๒๔๙.

๓. การรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัย

สำหรับประเด็นคำถามที่ว่า มนุษย์รับรู้การรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยได้อย่างไร? หากตอบโดยสามัญสำนึก ตามปกติของคนทั่วไปเราจะพบคำตอบว่า มนุษย์สามารถรับรู้โลกภายนอกได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ เช่น มนุษย์สามารถมองเห็นโลกและสิ่งต่างๆได้ด้วยตา สามารถได้ยินเสียงต่างๆทางหู สามารถรับรู้กลิ่นต่างๆได้โดยทางจมูก สามารถรับรู้รสชาติต่างๆได้ด้วยลิ้น และยังสามารถจับต้องสิ่งต่างๆได้นั้นเป็นการรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยได้โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง ๕ คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย แต่พระพุทธรศาสนาเถรวาทนั้นได้แบ่งโลกแห่งสามัญวิสัยหรือสรรพสิ่งทั้งหลายซึ่งอยู่ในสถานะคือ “สิ่งที่ถูกรู้” ออกเป็น ๖ ตามการรับรู้เรียกว่า “อายตนะภายนอก”(Sense - Objects) มี ๖ อย่างตามลำดับดังนี้

๑. รูป	คือ	โลกที่เป็นรูปธรรมทั้งหมด
๒. เสียง	คือ	โลกที่เป็นฝ่ายเสียง
๓. กลิ่น	คือ	โลกที่เป็นกลิ่นทั้งหมด
๔. รส	คือ	โลกฝ่ายรสชาติต่างๆ
๕. โผฏฐัพพะ	คือ	โลกที่เป็นฝ่ายที่ต้องสัมผัสกาย
๖. ธรรมารมณ์	คือ	โลกที่รับรู้ได้ทางความคิดทางใจ

จากหลักของอายตนะภายนอกข้างต้นพระพุทธรศาสนาเถรวาทถือว่าโลกทั้ง ๖ ประการนี้เรียกว่า “อารมณ” จัดเป็นโลกแห่งสามัญวิสัยเป็น “สิ่งที่ถูกรู้” ที่มนุษย์สามารถรับรู้สิ่งต่างๆ มากมายในโลกผ่านอายตนะที่เป็นตัว “เชื่อมต่อ” หรือ “ทางรับรู้” ของมนุษย์อันเป็นที่มาและบ่อเกิดความรู้ที่เป็นไปตามกระบวนการของการรับรู้ระหว่าง “อายตนะภายนอก” (Sense - Objects) มากกระทบ เรียกว่า “ผัสสะ” “อายตนะภายใน” (Sense - Organs) ในการรับรู้หรือเกิดความรู้สึกได้นั้นจะต้องเกิดความพร้อมทั้งสิ่งมากระทบและอวัยวะสัมผัส ซึ่งประกอบด้วยอายตนะภายนอกมี ๖ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ และอายตนะภายในมี ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เกิดการกระทบกัน เรียกว่าจึงเป็นกระบวนการรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยที่สมบูรณ์ได้ การรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยในพระพุทธรศาสนาเถรวาทนั้น กล่าวได้ว่าการรับรู้จำเป็นต้องมีองค์ประกอบในการรับรู้ คือ อายตนะ ๖ อารมณ ๖ และ วิญญาณ ๖ ทั้งหมดต้องมีความเกี่ยวข้องกันหรือมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันดังนี้^๑

๑. ตา	เป็นแดนรับรู้	รูป	เกิดความรู้ คือ จักขุวิญญาณ
๒. หู	เป็นแดนรับรู้	เสียง	เกิดความรู้ คือ โสทวิญญาน
๓. จมูก	เป็นแดนรับรู้	กลิ่น	เกิดความรู้ คือ ฆานวิญญาน
๔. ลิ้น	เป็นแดนรับรู้	รส	เกิดความรู้ คือ ชิวหาวิญญาน
๕. กาย	เป็นแดนรับรู้	สิ่งต้องกาย	เกิดความรู้ คือ กายวิญญาน
๖. ใจ	เป็นแดนรับรู้	เรื่องในใจ	เกิดความรู้ คือ มโนวิญญาน

จากกระบวนการรับรู้ข้างต้นถือว่าเป็นกระบวนการรับรู้ที่สมบูรณ์ตามหลักพระพุทธรศาสนาเถรวาทที่จะต้องมียองค์ประกอบครบทั้ง ๓ อย่างคือ ๑) อายตนะ ๒) อารมณ และ ๓) วิญญาณ องค์ธรรมทั้ง ๓ อย่างนี้มีชื่อเรียกรวมกันว่า ผัสสะ หรือสัมผัสคือ “การกระทบ” แต่ความหมายทางธรรมว่า “การประจวบหรือบรรจบพร้อมแห่งอายตนะ” ทำให้มนุษย์สามารถรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยหรือโลกภายนอกได้ โลกภายนอกตามหลักของพระพุทธรศาสนาเถรวาทแม้จะเป็นโลกที่ปราศจากความหมายใดๆ แต่สิ่งที่พบและเกิดขึ้นในชีวิตจริงของมนุษย์คือโลกภายนอกดังกล่าวมีความสัมพันธ์ต่อ

^๑ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๕ - ๓๖.

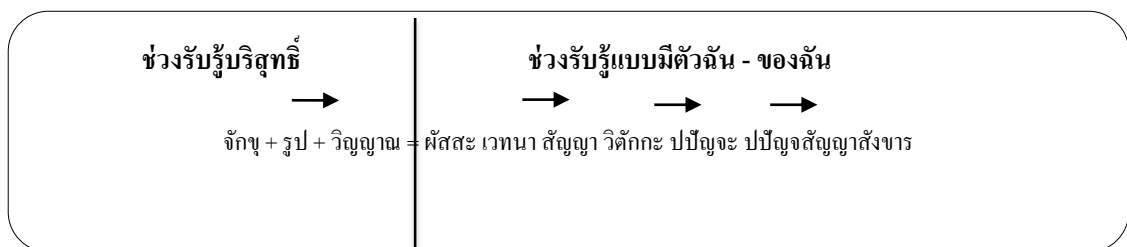
ความสุขและความทุกข์ของมนุษย์โดยตรงซึ่งเป็นเรื่องของการรับรู้การสร้างโลกของมนุษย์อย่างไร? เป็นประเด็นปัญหาที่ผู้เขียนจะได้วินิจฉัยต่อไป

๔. การรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยตามอำนาจของสัญญา

การรับรู้รับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีอายตนะเป็นตัว “เชื่อมต่อ” หรือเป็น “ทางรับรู้” โลกภายนอกของมนุษย์อันเป็นที่มาของและบ่อเกิดของความรู้ ประกอบด้วยอายตนะภายนอกมี ๖ อย่าง คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เกิดการกระทบสัมผัสกับหรือที่เรียกว่า “ผัสสะ” กล่าวคือ เมื่อตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นได้รส กายได้สัมผัส และใจได้รับรู้อารมณ์ ความรู้สึก ข้อมูลเหล่านี้จะถูกส่งไปยัง “จิต” ซึ่งทำหน้าที่ ๓ อย่างคือ “รับรู้” “รู้สึก” และ “คิด”^๑ ทำให้เกิดการรับรู้ต่อการกระทบสัมผัสทางอายตนะภายนอกและอายตนะภายใน ขึ้นต่อมาก็เกิดเวทนาขึ้น คือ เกิดความรู้ขึ้นทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เวทนา (Feeling) คือ การรับรู้ ความรู้สึกต่ออารมณ์หรือสิ่งที่ถูกรับรู้ ซึ่งจะเกิดทุกครั้งที่มีการรับรู้โดยอาจจะเกิดความรู้สึกเป็นสุข เป็นทุกข์ หรือเฉยๆ ไม่สุข และไม่ทุกข์ จากเวทนาจึงนำไปสู่ขั้นของสัญญา (Perception) คือ การกำหนดหมายหรือจำได้หมายรู้ต่อสิ่งที่รับรู้และจำมา ซึ่งความรู้ในระดับสัญญาคือเป็นจุดแยกของความรู้ กล่าวคือ จะแสดงลักษณะและประเภทของความรู้เป็นความรู้ที่ถูกต้องและความรู้ไม่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทจำแนกสัญญากับการรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยออกเป็น ๒ อย่าง คือ

๑. การรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยที่เกิดจากปัญจสัญญา

การรับรู้ด้วยอำนาจของปัญจสัญญาเป็นการรับรู้ที่เกิดจากการปรุงแต่งเสริมเติมอำนาจของ ตัณหา มานะ และ ทิฏฐิ^๒ ก่อให้เกิดอวิชชา คือ ความไม่รู้สิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง การหมายรู้แบบนี้เป็นของปุถุชน เป็นสัญญาที่คิดปรุงแต่งอารมณ์ให้พิศดาร ด้วยแรงผลักดันของตัณหา มานะ ทิฏฐิ สัญญา ประเภทนี้จึงเป็นการรู้จำและมองสิ่งต่างๆไม่ตรงตามความเป็นจริงเกิดเป็นสัญญาวิปลาส จิตวิปลาส และทิฏฐิวิปลาส คือ รับรู้ผิดจากความเป็นจริง เพราะหมายรู้ผิดพลาด คิดคลาดเคลื่อนและเห็นวิปริตจากความเป็นจริง เป็นลักษณะของสัญญาที่ขาดปัญญาควบคุมกำกับเป็นสัญญาที่ก่อให้เกิดวิภวแห่งวิภูฏสงสาร คือ เป็นการหมายรู้ที่บิดเบือนออกไปจากความเป็นจริง มีการปรุงแต่งโดยเอาความรู้สึกแห่งตัวตนเข้าไปผูกผัน กระบวนการรับรู้เรียกว่า กระบวนการรับรู้แบบสังสารวัฏฏ์ อันจะนำไปสู่การหลงผิดการเข้าใจผิดและนำไปปฏิบัติอย่างผิดพลาดอันเป็นหนทางแห่งทุกข์และวงจรการเวียนว่ายตายเกิดเป็นเป้าหมายที่ไม่ถูกต้องตามกระบวนการรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยตามความเป็นจริง เพราะความรู้ยังคงอยู่กับภาวะและเหตุแห่งทุกข์ทั้งปวง ดังภาพแผนภูมิต่อไปนี้

^๑ สมถการ พรหมทา, **พุทธปรัชญาในอภิปรัชญา**, (ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๕.

^๒ พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร,ดร. “**ทิฏฐิ : บทบาทของความเห็นความเชื่อในการชี้นำชีวิตและสังคม**”, วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ มกราคม – มีนาคม ๒๕๕๒, หน้า ๑๖.

จากหลักการข้างต้นจะเห็นว่า กระบวนการรับรู้ช่วงที่ ๑ เป็นช่วงระยะเวลาของการรับรู้ที่บริสุทธิ์โดยเริ่มจาก จักขุจนถึงเวทนาจัดเป็นกระบวนการรับรู้บริสุทธิ์ที่ตามธรรมชาติ เพราะข้อมูลที่รับรู้ยังไม่ถูกปรุงแต่งให้ผิดแปลกจากความ เป็นจริงซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาสั้นๆ ส่วนกระบวนการรับรู้ช่วงที่ ๒ เป็นช่วงที่จิตเริ่มนำข้อมูลเก็บไว้ในสัญญาว่า “ตริก ตรอง” และ “ปรุงแต่ง” หรือ “สร้างสรรค์” ที่ถูก “แทรกแซง”(Intrusion) ภายใต้อิทธิพลของกิเลสปัญญาคือ ตัณหา มานะ และทิฏฐิ แล้วทำให้เกิดโลกแห่งตัวฉันและของฉันตามมา จากนั้นจะมีสัญญาอีกประเภทหนึ่งทำหน้าที่ “จดจำ” หรือ “หมายรู้” ข้อมูลที่ถูกปรุงแต่งขึ้นนั้น “ทับซ้อน” ลงไปอีกโดยเรียกสัญญาประเภทนี้ว่า “ปัญญาสัญญาสังขาร” เป็น สัญญาที่หมายรู้ข้อมูลที่ถูกรับปรุงแต่งขึ้นภายใต้อิทธิพลของกิเลสปัญญา ซึ่งต่างจากสัญญาตามปกติที่หมายรู้ข้อมูลที่รับรู้ทาง อายตนะ ความเห็นช้ายาวนานและความซับซ้อนยุ่งเหยิงในสังสารวัฏตามความหมายของคำว่า “ปัญญา” ก็อยู่ที่ กระบวนการรับรู้ช่วงที่ ๒ นี้ ซึ่งการรับรู้แบบนี้เกิดขึ้นเป็นปกติในชีวิตประจำวันของบุคคลทั่วไป โดยที่เราอาจจะไม่รู้ตัว หรือรู้ตัวแต่ไม่ได้ให้ความสนใจ เพราะมันเกิดบ่อยจนเคยชินจึงรู้สึกว่าจะไม่ใช่เรื่องแปลกอะไร แต่พระพุทธศาสนามองว่า เรื่องนี้สำคัญมาก ถือว่าเป็นภัยแห่งความทุกข์ในสังสารวัฏถ้าไม่ได้รับการแก้ไขแล้วยังยึดเยื้อยาวนานและซับซ้อนยุ่ง เหยิงออกไปเรื่อยๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

การรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยในระดับปัญญาสัญญานั้นนับว่ากระบวนการรับรู้จะเริ่มจากการประจวบกันของ องค์ประกอบ ๓ อย่าง คือ จักขุ + รูป + วิญญาณ ทำให้เกิดการรับรู้หรือผัสสะ จากผัสสะทำให้เกิดเวทนา ในช่วงเริ่มต้น จนถึงช่วงเวทนาจัดเป็นจุดเชื่อมต่อที่เป็น “จุดพลิกผัน” (Turning Point) นี้เป็นการรับรู้ด้วยการหมายรู้ข้อมูล (สัญญา) การตรึกอารมณ์ข้อมูล (วิตกกะ) การคิดปรุงแต่งข้อมูล (ปัญญา) แล้วจบลงที่แงต่างๆ ของปัญญาสัญญา โดยตั้งแต่ช่วง เริ่มต้นของการรับรู้จนถึงเวทนาเป็นการแสดงความสัมพันธ์ตามเหตุปัจจัยล้วนๆ ยังไม่มีเรื่องบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ ช่วงต่อจากเวทนาเป็นต้นไป จะมีบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องในฐานะผู้กระทำการต่อโลกด้วยการปรุงแต่งในลักษณะต่างๆ และมีโลกแห่งสามัญวิสัยเป็นที่ถูกกระทำสาเหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะกระบวนการรับรู้ถูกแทรกแซงจากอิทธิพลของกิเลสกลุ่ม ปัญญา นอกจากนี้ การรับรู้โลกดังกล่าวนั้น “ตกผลึก” กลายเป็น “ทิฏฐิ” หมายความว่า เป็นความเห็นความเชื่อที่ลงตัว แล้ว และมีผลต่อวิถีชีวิตของบุคคลและสังคม การรับรู้ในลักษณะนี้ทุกคนจะมีโลกประสบการณ์เป็นของตัวเองเรียกว่า “มีโลกเป็นของตัวเอง” แม้หลายคนจะมองเห็นสิ่งเดียวกัน แต่ก็ไม่ใช่ว่าเนื้อหาประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละคนจะต้อง เหมือนกัน เพราะคนส่วนใหญ่มักเลือกรับรู้เฉพาะมุมที่ตนสนใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ “ความโน้มเอียง” ทางจิตใจของแต่ละคน เป็นสำคัญแม้แต่ละคนจะมีประสบการณ์เหมือนๆ กันแต่การให้คุณค่าและความหมายแก่ประสบการณ์นั้นก็ไม่จำเป็นต้อง เหมือนกัน การรับรู้ที่ไม่บริสุทธิ์นี้ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทคือสาเหตุสำคัญของความทุกข์ในชีวิตของมนุษย์

๒. การรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยที่เกิดจากสัญญาบริสุทธิ์

การรับรู้ที่เกิดจากสัญญาบริสุทธิ์ คือ การหมายรู้ที่ไม่มีการปรุงแต่งเสริมเติมต่อให้บิดเบือนออกไปจากความ เป็นจริง เป็นการหมายรู้ของพระอรหันต์ที่ไม่มีกิเลสเข้ามาเกี่ยวข้อง กล่าวคือ ถ้าในสัญญาเป็นการจำได้หมายรู้เป็นไปใน ลักษณะที่จิตไม่มีกิเลสตัณหาด้วยอำนาจแห่งโลภะ โทสะ และโมหะ ความรู้ประเภทนี้จัดเป็นความรู้ที่ตรงตามความเป็น จริง หรือ สัญญาบริสุทธิ์ คือ ความรับรู้อารมณ์ตามความเป็นจริง การรับรู้ที่เป็น “กุศลสัญญา” เป็นการหมายรู้ที่ตรงตาม ความเป็นจริง ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกแห่งสามัญวิสัยตามธรรมชาติอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นไปตามหลักไตร ลักษณะ คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ถือว่าเป็นการรับรู้ในแง่ปรมาตม ไม่มีการเอาความรู้สึกตัวตนเข้าไปผูกพัน ปรุงแต่ง เป็นแต่เพียงสักว่ารู้เท่านั้น เป็นการรับรู้ลักษณะเช่นนี้นำไปสู่กระบวนการรับรู้แบบวิวิธภูมิ หรือกระบวนการรับรู้ของพระ อรหันต์ อันเป็นกระบวนการที่สามารถนำมนุษย์ไปสู่ความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับโลกแห่งสามัญวิสัยและชีวิต ตามหลัก พระพุทธศาสนาเถรวาทหมายเอาเฉพาะความรู้ที่เกี่ยวกับการดับทุกข์เท่านั้น และนำพาชีวิตให้หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง อันมีเป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพาน

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

จากการรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยในระดับสัญญาทั้ง ๒ อย่าง โลกแห่งสามัญวิสัยมีผลเกี่ยวเนื่องต่อกระบวนการรับรู้แบบสังสารวัฏ และกระบวนการรับรู้แบบวิวิฏฐ์ กระบวนการรับรู้แบบสังสารวัฏ เป็นผลเกี่ยวเนื่องต่อความรู้ในระดับสัญญาที่เป็นสัญญาไม่บริสุทธิ์เรียกว่า “อกุศลสัญญา” เป็นการรู้จำอย่างไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง จึงทำให้เกิดการกระทำ การพูดและการคิดที่ผิดพลาดและผลคือ อกุศลกรรมอันเป็นผลของการกระทำที่มีผลต่อการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏหรือวิฏฐ์สงสาร ไม่สามารถนำพาชีวิตให้พ้นทุกข์ได้ ส่วนกระบวนการรับรู้แบบวิวิฏฐ์ เป็นผลเกี่ยวเนื่องต่อความรู้ในระดับสัญญาคือสัญญาบริสุทธิ์ การรับรู้ในขั้นนี้จะเป็นกุศลสัญญา เป็นการหมายรู้ที่ตรงตามความเป็นจริง ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกแห่งสามัญวิสัยตามธรรมชาติที่เป็นจริง ตรงตามหลักไตรลักษณ์ และเป็นการรับรู้เชิงปรมาตม ไม่มีการเอาความรู้สึกแห่งตัวตนเข้าไป “ผูกพัน” หรือ ประงแต่ง เป็นแค่เพียง “สักแต่ว่ารู้” เท่านั้น จึงเป็นกระบวนการรับรู้ที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นกระบวนการรับรู้อันนำพาชีวิตพ้นทุกข์และก้าวไปสู่จุดหมายในชีวิตได้

๕. โลกแห่งสามัญวิสัยกับการเกิดทุกข์

การรับรู้โลกด้วยเหตุที่มนุษย์เป็นผู้สร้างหรือเป็นผู้ให้ความหมายนั้นจากการพิจารณาจะเห็นได้ว่าบางครั้งมนุษย์ต่างได้รับรู้หรือเห็นในสิ่งเดียวกัน แต่การรับรู้โลกที่เป็นไปตามการสร้างหรือการบัญญัติให้คุณค่า ความหมาย คือการเอาความเป็นตัวตนใส่เข้าไปในโลกแห่งสามัญวิสัยหรือเอาตัวตนเข้าไปร่วมกับโลกภายนอกคือสิ่งต่างๆ แล้วเกิดเวทนา คือความรู้สึกต่างๆ เช่น ความพึงพอใจ ความเสียใจ แสดงให้เห็นว่าในการรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยในลักษณะเช่นนี้กลับกลายเป็นผลสะท้อนกลับมาให้เกิดความทุกข์แก่มนุษย์ในการสร้างหรือบัญญัติความหมายให้กับโลกภายนอกถ้าเราได้สร้าง มีความคาดหวัง หรือกำหนดให้มันเป็นไปตามความต้องการของเรา แล้วผลผลที่ได้ออกมาเป็นไปอย่างที่เราร้องการ เราก็จะรู้สึกว่ามันสมหวัง คือ มีความสุข หากสร้างหรือบัญญัติความหมายให้กับมันแล้ว ผลที่ออกมาไม่เป็นไปตามที่ปรารถนาหรือต้องการ โลกที่เราสร้างขึ้นก็จะส่งผลให้เกิดความทุกข์แก่เรา การสร้างโลกนี้ มิได้มีความหมายว่า มนุษย์เป็นผู้สร้างสิ่งต่างๆ ให้เกิดขึ้น แต่มนุษย์เป็นผู้สร้างและการสร้างของมนุษย์ คือ การคิดปรุงแต่งไปตามเจตนากรรมของตน เพื่อความเข้าใจเรื่องการสร้างโลกหรือการบัญญัติให้ความหมายว่าเป็นเหตุแห่งทุกข์สมมติว่า ชายคนหนึ่ง คือ นาย ก. ได้รู้จักหญิงคนหนึ่ง คือ นาง ข. โดยสภาพที่แท้จริง นาง ข. เป็นเพียงชื่อที่ใช้หรือเป็นคำๆหนึ่งในภาษาที่ใช้เรียกคนๆหนึ่งว่า นาง ข. และ นาง ข. ก็เป็นเพียงกลุ่มขั้น ๕ ซึ่งประกอบด้วยจิต เจตสิกและรูป แต่มีบางคนที่รู้จัก นาง ข. ได้บัญญัติหรือสร้างให้นาง ข. เป็นอะไรก็ได้สำหรับคนเหล่านั้น เช่น สร้างให้ นาง ข. เป็นเพื่อน เป็นพี่เป็นน้อง ทั้งที่ความเป็นเพื่อน ความเป็นพี่ ความเป็นน้อง ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้ มิได้มีอยู่ในสภาพดั้งเดิมของ นาง ข. แต่คุณสมบัติเหล่านี้ได้มาจากบุคคลภายนอกที่รู้จักกับ นาง ข. แล้วสร้างหรือบัญญัติให้ความหมายกับเธอ

สำหรับ นาย ก. เมื่อรู้จักกับ นาง ข. แต่ยังมีได้ปรุงแต่งหรือสร้างให้ นาง ข. เป็นอะไร สำหรับตัวเขาสิ่งใดๆก็ตามที่เกิดขึ้นกับ นาง ข. หรือ นาง ข. กระทำสิ่งใดก็ตามให้กับ นาย ก. และ นาย ก. ก็ยังไม่มีความรู้สึกหรือรับผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของนาง ข. แต่ถ้า นาย ก. ได้สร้างให้ นาง ข. เป็น เช่น นาง ข. จะต้องการคอยดูแลเอาใจใส่ นาย ก. เพียงผู้เดียว นาง ข. จะต้องไม่สนใจใครหรือไปเกี่ยวข้องกับใคร จะเห็นว่า สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับ นาง ข. ส่งผลต่อความสุข ความทุกข์ของนาย ก. และถ้า นาย ก. ควบคุมให้ นาง ข. เป็นไปตามที่เขาต้องการได้ นาย ก. จะได้รับความสุข แต่ถ้า นาย ก. ควบคุมให้ นาง ข. เป็นไปตามความต้องการไม่ได้ ผลก็คือ นาย ก. จะต้องทุกข์ นี่คือ ต้นเหตุแห่งทุกข์ ความทุกข์ที่เกิดขึ้นจากการสร้างหรือบัญญัติ ถ้าไม่มีการสร้างหรือบัญญัติ ความทุกข์จะไม่เกิดขึ้น ดังนั้น ความทุกข์เป็นผลที่เกิดจากการสร้าง

และการบัญญัติให้ความหมายกับสิ่งที่มนุษย์เข้าไปรับรู้เกิดจากการไม่เห็นเห็นโลกตามที่มันเป็นจริง แต่ไปฉวยหรืออยาก
ให้โลกเป็นไปตามความต้องการของตนเอง^๑

ฉะนั้น มนุษย์รู้จักโลกภายนอกได้โดยผัสสะ ขณะเดียวกันความสุขและความทุกข์ก็เกิดขึ้นเนื่องจากรับรู้โลก
เหตุที่เป็นเช่นนี้ ก็เพราะว่า ในขณะที่เรารับรู้โลกภายนอกนั้น เราได้รับรู้มันอย่างที่เป็นอยู่ และไม่รับรู้ตามธรรมชาติ
ของโลกที่เป็นไปตามกฎแห่งไตรลักษณ์(the Three Characteristics) และกฎที่ปัจเจกตา^๒ แต่มนุษย์รับรู้โลกพร้อมกับ
สร้างโลกขึ้นใหม่เป็นการให้ความหมายใหม่ผ่านการตกแต่งโลกตามธรรมชาติ และพยายามที่จะควบคุมมันให้เป็นไปตาม
ความปรารถนาของเรา หรือให้มันเป็นไปตามความหมายใหม่ที่พยายามสร้างให้แก่มัน ถ้าเป็นไปตามที่เราปรารถนา โลกที่
เกิดจากการรับรู้ ก็ส่งผลให้เกิด “สุขเวทนา” แต่ถ้าไม่เป็นไปตามที่เราปรารถนา เนื่องจากโลกภายนอก(Objective World
) นั้นอยู่ภายใต้กฎแห่งไตรลักษณ์ คือ มันไม่เที่ยง มันเป็นทุกข์ และไม่มีตัวตน แต่เรารับรู้มันตามใจปรารถนาของเราและ
เข้าใจผิดในธรรมชาติของโลกผลคือเกิดทุกขเวทนา (Painful Feeling)

๖. โลกแห่งสามัญวิสัยกับความดับทุกข์

โดยความเป็นจริงมนุษย์มีความสัมพันธ์กับโลกแห่งสามัญวิสัยหรือโลกภายนอกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่เป็น
เช่นนี้เพราะมนุษย์มีอายตนะที่สามารถรับรู้โลกภายนอกได้ เนื่องด้วยมนุษย์มีอายตนะที่สามารถรับรู้โลกภายนอกได้และ
ในบางครั้งความสัมพันธ์นั้นก็ก่อให้เกิดปัญหากับมนุษย์คือก่อให้เกิดความทุกข์ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จำเป็นต้องทำความเข้าใจ
เข้าใจตัวเรา และโลกที่เราต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับด้วยทางอายตนะภายในให้ชัดเจนและควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็น
จริงของโลกทั้งสองระหว่างมนุษย์กับโลกแห่งสามัญวิสัยในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นเรื่องสังขจะ ๒ อย่าง คือ

๑. สมมติสังขจะ (Conventional Truth) คือ ความจริงอย่างสมมติ ได้แก่ สิ่งที่ชาวโลกบัญญัติขึ้นเพื่อการรับรู้
ร่วมกัน โดยที่สิ่งนั้นไม่มีความเป็นจริงในตัวเอง การสมมติว่า เป็นนั่น เป็นนี่ ว่าอย่างนั้น ว่าอย่างนี้ เป็นของสมมติไม่ใช่
ของจริงแต่เป็นความจริงตามที่สังคมมีความเห็นร่วมกันเพื่อให้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารในการยังประโยชน์ให้สำเร็จใน
ชีวิตประจำวัน เช่น พ่อ แม่ ลูก แมว สุนัข ต้นไม้ ภูเขา คน สัตว์ ไต้อะ แก้อื้อ บ้าน และ รถยนต์ เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดเป็นเพียง
ความจริงในระดับสมมติบัญญัติอันเป็นผลรูปสำเร็จที่เกิดจากการประมวลกันเข้าระหว่างธาตุและขันธ ๕ สิ่งเหล่านี้เกิด
จากการรวมตัวของขันธ ๕ จึงไม่มีความเป็นจริงโดยสภาวะของตนเอง จัดเป็นความจริงโดยสมมติของชาวโลก เพื่อใช้
ประโยชน์ในการสื่อสาร

๒. ปรมัตถสังขจะ (the Absolute Truth) หมายถึง ความจริงโดยปรมัตถ์ เป็นความจริงตามความหมายอัน
แท้จริงตรงตามสภาวะ การพิจารณาในระดับปรมัตถ์นี้มีจุดประสงค์ของการพิจารณาเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เท่าทัน
ตามความเป็นจริงของสรรพสิ่งเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดซึ่งได้แก่การหยั่งรู้สังขธรรมเพื่อจะทำลายการยึดมั่นถือมั่นที่เป็น
สาเหตุของการทำให้หลงผิดทำให้หลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์

ในการรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยตามหลักพระพุทธศาสนา เมื่ออายตนะสัมผัสกับโลกภายนอก และเกิดความ
รับรู้ รูป รส กลิ่น เสียงและโผฏฐัพพะ ย่อมต้องมีการให้ความหมายหรือมีการบัญญัติเกิดขึ้น มิเช่นนั้นข้อมูลเกี่ยวกับโลก
ภายนอกก็ไร้ความหมายสำหรับมนุษย์ เพียงแต่เป็นการบัญญัติให้ความหมายในแง่สมมติบัญญัติ ในบางครั้งการรับรู้ของ
มนุษย์มิได้รับรู้โลกเฉพาะในแง่สมมติบัญญัติเท่านั้น แต่ยังมีการปรุงแต่งหรือบัญญัติสร้างให้โลกมีความหมายขึ้นมาซึ่งการ

^๑ วิทย์ วิศทเวทย์, **ปรัชญาธรรมศน์ : พุทธปรัชญา**, (คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,๒๕๕๓) , หน้า ๗.

^๒ พุทธทาสภิกขุ, **ปฏิจจสมุปบาทจากพระโอษฐ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา ,๒๕๔๑), หน้า ๔๔.

รับรู้โลกภายนอก ในลักษณะนี้เป็นเหตุแห่งทุกข์ของมนุษย์และจากการที่มนุษย์มีอายตนะที่สามารถติดต่อกับโลกภายนอก เป็นเหตุให้มนุษย์ต้องมีความสัมพันธ์กับโลกภายนอกโดยทางอายตนะ หรือหยุดรับรู้โลกในแง่สมมติบัญญัติ แต่สิ่งที่มนุษย์ ต้องหยุดคือ หยุดการให้ความหมายใหม่แก่โลกภายนอก ที่เกิดจากความปรารถนาแห่งตนที่เอื้อให้เกิดความทุกข์ พระพุทธเจ้าทรงตรัสให้มนุษย์ทุกคนตระหนักรู้เท่าทันภาษาที่เข้าใจเพียงสมมติบัญญัติ เพื่อสะดวกในการสื่อสารเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้วทุกสิ่งล้วนตกอยู่ภายใต้ความเป็นปรมาตม์ซึ่งแสดงให้เห็นว่า พระพุทธองค์มิได้ปฏิเสธการรับรู้ของ โลกภายนอกในแง่สมมติ แต่มนุษย์ควรจะแยกแยะให้ออกว่าในขณะที่รับรู้โลกภายนอกนั้นก็รับรู้ในระดับสมมติบัญญัติ พร้อมกับเข้าใจความเป็นจริงของโลกในแง่ของปรมาตม์ด้วย สมดังพระพุทธพจน์ชื่อว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เราไม่ขัดแย้งกับโลก แต่โลกขัดแย้งกับเราผู้กล่าวเป็นธรรมไม่ขัดแย้งกับใคร ๆ ในโลก สิ่งใดที่ บัณฑิตในโลกสมมติว่าไม่มี แม้เราก็กล่าวสิ่งนั้นว่า ‘ไม่มี’ สิ่งใดที่บัณฑิตในโลกสมมติว่ามี แม้เราก็กล่าวสิ่งนั้นว่า ‘มี’”^๑

“เหล่านี้แลเป็นชื่อตามโลก เป็นภาษาของโลก เป็นโวหารของโลก เป็นบัญญัติของโลก ที่ตถาคตกล่าวอยู่มิได้ ยึดถือ”^๒

จากพระพุทธพจน์ข้างต้นจะเห็นว่า สรรพสิ่งทั้งหลายล้วนมีความจริงอยู่ ๒ ประการ คือความจริงที่ปรากฏอยู่ ภายนอกที่เราต่างก็คุ้นเคยกันอยู่ในชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อเห็นวัตถุสิ่งของต่างๆ ที่อยู่รอบๆ ตัวก็รู้ทันทีว่าคืออะไร ทำมาจากวัสดุอะไร มีประโยชน์หรือมีโทษอย่างไร แลยังรู้จักชื่อของวัตถุสิ่งของเหล่านั้น ความจริงที่เราเกี่ยวข้องกับวัตถุสิ่งของ คน สัตว์ ตลอดจนทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตล้วนเป็น “ความจริงชั้นนอก” อย่างที่เรียกว่า “บัญญัติ ธรรม” หรือ “สมมติบัญญัติ” หรือ “สมมุติสังจะ” (Artificial Truth) ยังมีความจริงอีกประการหนึ่ง ซึ่งเป็นความจริงแท้ โดยธรรมชาติ หรือเป็นธาตุแท้ของสรรพสิ่งที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังของความจริงประการแรก เป็นความจริงชั้นในที่มีความหมายลึกที่สุด เป็นความจริงที่ปราศจากความมีตัวตนและปราศจากความเป็นเจ้าของ ความจริงเช่นนี้เรียกว่า “ปรมาตม์สังจะ” (Ultimate Truth or Absolute Truth) สังจะทั้ง ๒ อย่างมีความสำคัญทำให้มนุษย์นั้นมี “การปฏิบัติ” และมี “ท่าที” ต่อโลกแห่งสามัญวิสัยหรือโลกภายนอกที่วิ่งเข้ามา “ปะทะ” ชีวิตในแต่ละวันได้อย่างถูกต้องโดยไม่เป็นความ ทุกข์จนเกินควร เพราะโลกภายนอกนั้นมีได้เป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ แต่เกิดจากการที่มนุษย์เรารับรู้และสร้างโลกขึ้นมาใหม่ ตามความอยากของตนเอง ต่างหากที่ก่อให้เกิดความทุกข์ เมื่อเป็นเช่นนี้ถ้าจะแก้เหตุแห่งทุกข์ ก็ต้องปรับการรับรู้ของ ตนเองให้ตรงกับความเป็นจริงของโลกแห่งสามัญวิสัยด้วยหลักของสังจะ ๒ ประการข้างต้น

๗. ความสงสัย

พระพุทธศาสนาเถรวาทยอมรับว่า มนุษย์สามารถรับรู้สิ่งต่างๆ มากมายในโลกนี้ที่ปรากฏอยู่ในสภาพแวดล้อม รอบตัวเราผ่านกระบวนการรับรู้เป็นความเกี่ยวเนื่องกันระหว่างมนุษย์อยู่ในสถานะ คือ “ผู้รู้” และโลกแห่งสามัญวิสัยอยู่ในสถานะคือ “สิ่งที่ถูกรู้” การรับรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ ๓ อย่าง คือ “ผู้รู้” “สิ่งที่ถูกรู้” และ “วิญญาณ” องค์ประกอบทั้ง ๓ เกิดการ “กระทบกัน” หรือ “สัมผัสกัน” สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาคือ “ความรู้สึกรู้” ต่อสิ่งที่ถูกรู้จะเป็นความรู้รู้สึกสุข ทุกข์ หรือเฉยๆ ลักษณะการทำหน้าที่เช่นนี้เรียกว่า “เวทนา” หลังจากที่จิตได้รับการเรียนรู้จากผัสสะต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามช่องทางในการรับรู้ และ จิตก็จะทำหน้าที่จดจำต่อการรับรู้และ เรียนรู้สิ่งเหล่านั้นเรียกว่า “สัญญา” คือ การจำได้หมายรู้ต่ออารมณ์ ในการรับรู้และจดจำต่ออารมณ์ต่างๆ นั้น บางครั้งก็ เกิดความชอบบ้าง ไม่ชอบบ้าง อันเป็นลักษณะของจิตที่เข้าไปปรุงแต่งอารมณ์โดยการนึกคิด ปรุงแต่งจิตให้คิดดี คิดชั่ว หรือเป็นกลางๆ เรียกลักษณะของจิตที่ทำหน้าที่เช่นนี้ว่า “สังขาร” อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการรับรู้โลกภายนอกของ

^๑ ส. ฆนฺธ. (ไทย) ๑๗/๙๔/๑๗๘

^๒ ที. ส. (ไทย) ๔/๔๔๐/๑๙๕

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

มนุษย์ก็จะดำเนินไปตามขั้นตอนตามลำดับด้วยการเริ่มตั้งแต่อายตนะไปกระทบอารมณ์โดยมีวิญญาณเป็นตัวรู้แล้วเกิดเวทนา สัญญา และสังขารตลอดจนการจำและรับรู้อารมณ์เหล่านั้น

ดังนั้น สิ่งสำคัญที่มนุษย์ควรทำในขณะที่มีการรับรู้โลกแห่งสามัญวิสัยตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทคือ มนุษย์ควรมี “สติ” (Mindfulness) รู้อย่างเท่าทัน ในขณะที่อายตนะของเราสัมผัสกับโลกภายนอก และเกิดความรับรู้ รูป รส กลิ่น เสียงและโผฏฐัพพะ ย่อมต้องมีการให้ “ความหมาย” หรือมี “การบัญญัติ” เกิดขึ้น การรับรู้โลกภายนอกในลักษณะเช่นนี้ จะไม่ทำก่อให้เกิดความสุขหรือความทุกข์ให้กับมนุษย์ ในบางครั้งการรับรู้ของมนุษย์มิได้รับรู้โลกเฉพาะในแง่ “สมมติบัญญัติ” เท่านั้น แต่ยังมี “การปรุงแต่ง” หรือ “บัญญัติสร้าง” ให้โลกมีความหมายขึ้นมาซึ่งการรับรู้โลกภายนอกในลักษณะนี้เป็นเหตุแห่งทุกข์ของมนุษย์และจากการที่มนุษย์มีอายตนะที่สามารถติดต่อกับโลกภายนอก เป็นเหตุให้มนุษย์ต้องมีความสัมพันธ์กับโลกภายนอกโดยทางอายตนะ หรือหยุดรับรู้โลกในแง่สมมติบัญญัติ แต่สิ่งที่มนุษย์ “ต้องหยุด” คือหยุดการให้ความหมายใหม่แก่โลกภายนอกที่เกิดจากการรับรู้ที่มักจะเป็นไปตามอำนาจของความปรารถนาแห่งตนที่จะเป็นปัจจัยเอื้อให้เกิดความทุกข์ โลกแห่งสามัญวิสัยตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทแม้จะไม่ได้เป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ แต่การที่มนุษย์เรารับรู้และสร้างโลกขึ้นมาใหม่ตามความอยากของตนเอง ต่างหากที่ก่อให้เกิดความทุกข์ เมื่อเป็นเช่นนี้ถ้าจะแก้เหตุแห่งทุกข์ แต่อีกด้านของโลกแห่งสามัญวิสัยนั้นพบว่า เป็นสิ่งที่มนุษย์ควรทำความเข้าใจให้ตรงตามความเป็นจริง ด้วยความรู้เท่าทันตามกระบวนการรับรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท หากมองในแง่โลกแห่งสามัญวิสัยก็ยังมีคุณค่าหรือเป็นสภาพเอื้อต่อการดับทุกข์ของมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทได้

เอกสารอ้างอิง

ฐานิสรา ประธานราชภัฏนิกร . อภัยกตปัญหาปัญหาที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงพยากรณ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศยาม, ๒๕๕๒ .

ประยงค์ จันทรแดง . ชีวิตมุมมองจากพระพุทธศาสนา . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สัมปชัญญะ, ๒๕๕๖.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙. เล่มที่ ๔, ๙, ๑๗, ๑๘, ๒๔, ๓๑, ๓๔,

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร,ดร. “ทฤษฎี : บทบาทของความเห็นความเชื่อในการขึ้นชีวิตและสังคม”, วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ มกราคม – มีนาคม ๒๕๕๒.

พระมหาอุทัย ญาณธโร.วิถีแห่งกลไกแบบพุทธ : อภิปรัชญาของพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : Buddha’s Path Follower, ๒๕๓๙.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) . พุทธธรรมฉบับประมวลธรรม . กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙, ราชบัณฑิต) . พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสตร์ ชุด ศัพท์วิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เชียงใหม่, ๒๕๕๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) .พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๒๐. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓.

_____ . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม.พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พรีนติ้งแมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต) .ปลดปล่อยชีวิตพิชิตกรรม.กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เซน ปริ้นติ้ง, ๒๕๕๖.

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

พุทธทาสภิกขุ. ปฏิจจสมุปปาทจากพระโอษฐ์.พิมพ์ครั้งที่ ๔ .กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา,๒๕๔๑ .
วิทย์ วิศทเวทย์ . ปรัชญาธรรมศน์ : พุทธปรัชญา . คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,๒๕๕๓.
สมภาร พรหมทา . พุทธปรัชญาในอภิธรรมปิฎก. ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๙.
สุนทร ณ รังสี . พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก . กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย,๒๕๓๕.
เสถียร โพธิ์นันทะ.แนวพระพุทศศาสนา.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

การบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะตามหลักอริยสัจ ๔ The process of public policy formulation according to the Four Noble Truths

สมพงษ์ แซ่ท้อ*

บทคัดย่อ

ในยุคปัจจุบันสังคมทุกภาคส่วนมีการพัฒนาแบบก้าวกระโดด การสนองตอบความต้องการของสังคม ที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วเฉกเช่นในยุคปัจจุบันนั้น รัฐบาลจำเป็นต้องแสวงหาเครื่องมือที่มีความพร้อม และสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมให้ได้อย่างเหมาะสม เพื่อสร้างประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการตอบสนองความต้องการของคนในสังคม การสร้างนโยบายสาธารณะที่ดีและเหมาะสมกับสังคมถือว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างยิ่งในการจัดการกับปัญหาต่างๆในสังคมยุคปัจจุบัน ฉะนั้นกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะที่ดีและมีประสิทธิภาพถือว่าเป็นเครื่องมือที่ดีในการตอบสนองความต้องการของประชาชนในสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับการนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา มาปรับใช้ในการกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของสังคมไทยซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วนับถือพุทธศาสนา อย่างกระบวนการของอริยสัจ ๔ โดยเริ่มที่ ๑. ทุกข์ คือ ทราบปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมตามสภาพความเป็นจริง ๒. สมุทัย คือ การทราบสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างถ่องแท้ ๓. นิโรธ คือ ภาวะไม่มีทุกข์ คือปัญหาต่างได้รับการแก้ไขอย่างตรงจุด และ ๔. มรรค คือ แนวทางแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงๆ

คำสำคัญ : อริยสัจ ๔ , การกำหนดนโยบายสาธารณะ

Abstract

In present times, all sectors in society are in leap developing, responding to the needs of rapid development society, the government needs to have the readiness tools that appropriately response to the needs of the society. In order to react to the needs of the people in society, there is need to create effectively and efficiency tools which is the good and appropriate public policy. It is such an important key tool to manage with different of present social problems. Therefore, the process of formulating effective and appropriate public policy, is the key tool to reply to the needs of the society, especially through the application of the Four Noble Truths of the Buddhist Principles, in formulating the public policy to consistent to the ways of living of Thai society which mostly are Buddhist. They start with suffering, that means knowing the problems arisen in society in the real world, next is cause of suffering, refer to knowing the real cause of the problem, then the end of suffering or no suffering; it is the problem that solved in the right way and the last one is the path to end suffering which means solution that can help in getting rid of the problem that really happens in one's life.

* อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Key words : The Four Noble Truth , Public Policy Formulation

๑. บทนำ

ปัจจุบันพัฒนาการในด้านต่างๆของสังคมไทยเป็นไปแบบก้าวกระโดด และเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วไม่ว่าจะเป็น ระบบเศรษฐกิจ การเมือง ค่านิยมทางสังคม วิถีชีวิต และความเป็นอยู่ การสนองตอบความต้องการของประชาชนในสังคมจึงจำเป็นต้องใช้เครื่องมือที่ทันสมัยและแก้ปัญหาต่างๆของสังคมได้อย่างตรงจุดและมีประสิทธิภาพ การกำหนดนโยบายสาธารณะที่ดีและมีประสิทธิภาพจึงถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐบาลที่จะใช้ในการตอบสนองความต้องการของประชาชนในสังคมยุคปัจจุบัน เพราะนโยบายสาธารณะถือว่าเป็นจุดรวมของความเข้าใจต่อวิถีชีวิตทางการเมืองของผู้คนในสังคม^๑

ฉะนั้นนโยบายสาธารณะจึงถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนระบบต่างๆของสังคมให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้น เพื่อสนองตอบความต้องการของประชาชนในสังคมยุคใหม่ที่มีความต้องการที่หลากหลาย การพัฒนากระบวนการกำหนดนโยบายจึงถือว่าเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานของรัฐบาล เพราะตัวนโยบายสาธารณะถือว่าเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนระบบต่างๆของสังคมและยังเป็นเครื่องมือที่รัฐบาลใช้ตอบสนองความต้องการของประชาชนในสังคมได้เป็นอย่างดี

การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในการกำหนดนโยบายสาธารณะให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตของสังคมไทยซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วนับถือพุทธศาสนา ถือว่าเป็นหนึ่งซึ่งวัฒนธรรมที่จะเพิ่มขีดความสามารถในการสนองตอบความต้องการของประชาชนในสังคมได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประยุกต์ใช้หลักกรรมเหตุและผลในทางพระพุทธศาสนาอย่างหลักอริยสัจ ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่มีกระบวนการดำเนินการเป็นไปอย่างมีเหตุและผล อันประกอบด้วย ๑. ทุกข์ คือ ทราบสภาพปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น เช่น ปัญหาด้านสุขภาพ สังคม และเศรษฐกิจ ๒. สมุทัย คือ การทราบสาเหตุของปัญหา ซึ่งแบ่งเป็นปัญหาระดับนโยบายและระดับพื้นที่ ๓. นิโรธ คือ ภาวะไม่มีทุกข์ เช่นการพัฒนาที่ยั่งยืน และการสร้างสังคมที่มีความสงบสุขให้กับประชาชน และ ๔. มรรค คือ แนวทางแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงๆ

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่ากระบวนการในการกำหนดนโยบายสาธารณะนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ยิ่งกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะนั้นดำเนินไปให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของสังคมและการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงโดยพิจารณาตามหลักกรรมเหตุและผล อย่างหลักอริยสัจ ๔ ทางพระพุทธศาสนาแล้ว ก็จะเป็นการขับเคลื่อนระบบต่างๆของสังคมให้ดำเนินไปในทิศทางที่เหมาะสมและเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างตรงจุดและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

๒. การกำหนดนโยบายสาธารณะ

การกำหนดนโยบายสาธารณะนั้นเป็น กระบวนการวางนโยบาย หรือ เป็นการตัดสินใจทำอะไรบางอย่างเพื่อสนองตอบความต้องการและข้อเรียกร้องของประชาชนในสังคม ฉะนั้นกระบวนการในการกำหนดนโยบายสาธารณะจึงถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ยิ่งกระบวนการในการกำหนดนโยบายสาธารณะมีประสิทธิภาพมากเท่าไรก็ยิ่ง

^๑ สมพร เพ็ญจันทร์, นโยบายสาธารณะทฤษฎีและการปฏิบัติ.(กรุงเทพฯ: บริษัท ออน อาร์ต ครีเอชั่น จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

เป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับตัวนโยบายสาธารณะ ซึ่งจะส่งผลไปยังประชาชนที่เป็นผู้รับผลกระทบจากนโยบายสาธารณะนั้น เพราะการกำหนดนโยบาย ถือว่าเป็นการตัดสินใจอย่างใด อย่างหนึ่งของผู้มีอำนาจในการสั่งการ สำหรับแก้ไขปัญหาที่สังคมกำลังเผชิญอยู่หรือเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาเกิดขึ้นรวมถึงการมุ่งหวังที่จะสร้างสภาพการณ์ที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นในสังคม ฉะนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการในการกำหนดนโยบายสาธารณะให้มากขึ้น จึงได้ยกคำอธิบายเกี่ยวกับการจำกัดความของกระบวนการในการกำหนดนโยบายสาธารณะในความหมายของนักวิชาการที่น่าสนใจไว้ ดังนี้

ธอมัส ดาย ไตรระดับถึงกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะว่าเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่อาจสรุปได้เป็น ๕ ขั้นตอน^๑ คือ

๑. ชั้นระบุปัญหาเป็นตอนที่มีการแสดงออกถึงความต้องการต่างๆ ที่เรียกร้องการกระทำของรัฐบาล

๒. ชั้นจัดทำข้อเสนอแนะนโยบายเป็นขั้นตอนที่มีการจัดระเบียบวาระเพื่อให้มีการอภิปราย กันอย่างกว้างขวางและจัดทำข้อเสนอแผนงานเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหา

๓. ชั้นประกาศเป็นนโยบาย เป็นขั้นตอนที่มีการคัดเลือกข้อเสนอแนะนโยบาย เสริมสร้างแรงสนับสนุนทางการเมือง และการประกาศใช้นโยบาย

๔. ชั้นดำเนินการตามนโยบาย เป็นขั้นตอนของการจัดหน่วยงานรับผิดชอบ จัดหา ค่าใช้จ่ายหรือบริการที่จำเป็นให้และทำการจัดเก็บภาษีอากร

๕. ชั้นประเมินผลผลิตในขั้นตอนนี้จะมีการศึกษาแผนงานต่างๆ รายงานผลที่เกิดจาก แผนงานเหล่านั้น ประเมินผลผลกระทบของโครงการที่มีต่อสังคมทั้งที่เป็นกลุ่มเป้าหมายและกลุ่มที่ไม่เป็นเป้าหมายด้วยรวมตลอดถึงเสนอแนะแนวทางการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงต่อไป

สมพิศ สุขแสน เสนอว่ากระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะมี ๓ ขั้นตอนใหญ่ๆ คือ

๑. การก่อตัวของนโยบายสาธารณะ การก่อตัวของนโยบายหรือการก่อรูปนโยบายเป็น การระบุสภาพปัญหาสาธารณะให้ชัดเจนเสียก่อนว่าปัญหานั้นเป็นปัญหาของใคร ใครได้รับความเดือดร้อนบ้างถ้ารัฐบาลไม่เข้าไปแก้ไขจะทำให้เกิดผลกระทบอะไรตามมาถ้ารัฐบาลเข้าไปแก้ไขใครจะได้ประโยชน์ใครเสียประโยชน์และใครควรจะเป็นผู้รับผิดชอบในการนำนโยบายไปปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จการก่อตัวของนโยบายจึงมิใช่เพียงแต่ระบุปัญหาสาธารณะเท่านั้นแต่จะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการนำนโยบายไปปฏิบัติอีกด้วย

๒. การเตรียมเสนอร่างนโยบาย ขั้นตอนนี้ประกอบด้วย การวางข้อกำหนดเกี่ยวกับจุดมุ่ง หมายของนโยบาย การเสนอทางเลือกของนโยบาย และการจัดทำร่างนโยบาย

๓. การอนุมัติและประกาศเป็นนโยบาย ขั้นตอนนี้ประกอบด้วย การคัดเลือกข้อเสนอ นโยบาย การสร้างเสียงสนับสนุนทางการเมือง และการประกาศใช้นโยบาย^๒

^๑ Thomas R. Dye อ่างในสมบัติ อ่างรังธัญวงศ์ , นโยบายสาธารณะ :แนวความคิด การวิเคราะห์และกระบวนการ, พิมพ์ครั้งที่ ๒๑(กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๕๓) หน้า ๓๓๐- ๓๓๓.

^๒ สมพิศ สุขแสน อ่างใน สัญญา เคนาภูมิ, การกำหนดนโยบายสาธารณะ:ทฤษฎีและกระบวนการ.[ออนไลน์].แหล่งที่มา: <http://www.human.ubru.ac.th/journal-n/index.php/hu/article/viewFile/๒๐๔/๑๕๔>, (๑๕ กรกฎาคม๒๕๖๐).

ฮอกวูด และกัน ได้แบ่งขั้นตอนของนโยบายสาธารณะออกเป็น การแสวงหาปัญหา การนิยามปัญหา การพยากรณ์ การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การวิเคราะห์ทางเลือก การนำนโยบายไปปฏิบัติ การประเมินผลนโยบาย และการยกเลิก^๑

ระบบการเมือง เศรษฐกิจสังคมและการบริหารงานของรัฐ เป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดนโยบายสาธารณะ และการตัดสินใจเลือกกระทำได้อาศัยเทคนิคทางวิชาการเพื่อใช้เป็นวิธีการในการตัดสินใจเลือกสิ่งที่ดีที่สุดหรือสิ่งที่สร้างความพอใจให้แก่สังคม ฉะนั้นในการการกำหนดนโยบายสาธารณะนั้นควรศึกษาในเรื่องต่างๆที่เกี่ยวข้องให้รอบด้าน โดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการระบุปัญหา การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา การวิเคราะห์ปัญหา การเลือกทางเลือกในการแก้ปัญหา การเสนอร่างนโยบายและการอนุมัติ ประกาศเป็นนโยบาย เพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการของประชาชนในสังคมให้ทั่วถึงที่สุด

๒. อริยสัจ ๔

อริยสัจสี่มีความหมายตามนัยพระบาลี ดังนี้ “ภิกษุทั้งหลาย อริยสัจ ๔ ประการเหล่านี้แล เป็นของแท้เท่านั้น ไม่คลาดเคลื่อนไปได้ ไม่กลายเป็นอย่างอื่น ฉะนั้น จึงเรียกว่า อริยสัจ”^๒ “ภิกษุทั้งหลาย เพราะได้ตรัสรู้ อริยสัจสี่นี้ ตามเป็นจริง พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงได้นำมาเรียกว่า เป็นอริยะ”^๓ หัวใจคำสอนของพระพุทธเจ้าอยู่ที่อริยสัจ ๔ ประการ (จตตารี อริยสัจจანი) ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในปฐมเทศนาแก่สหายเก่าของพระองค์ คือ ปัญจวัคคีย์ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน (ปัจจุบันเรียกว่าสารนาถ) ใกล้เมืองพาราณสี ในพระธรรมเทศนากัณฑ์นี้ซึ่งมีหลักฐานในคัมภีร์ดั้งเดิมนั้น พระองค์ได้ทรงแสดงอริยสัจ ๔ ประการไว้เพียงย่อเยื้อง แต่ในคัมภีร์ทางพุทธศาสนารุ่นแรกๆ มีหลายแห่งที่ได้อธิบายอริยสัจ ๔ ประการนี้ซ้ำแล้วซ้ำอีก พร้อมด้วยรายละเอียดมากมาย และหลายแง่หลายทาง ถ้าศึกษาอริยสัจ ๔ โดยอาศัยหลักฐานอ้างอิง และ

คำอธิบาย (จากคัมภีร์) เหล่านี้ เราก็จะารู้เรื่องราวที่ดี และถูกต้องตามคำสอนอันเป็นแก่นหลักธรรมทั้งปวงของพระพุทธองค์ตรงตามคัมภีร์ดั้งเดิม อริยสัจ ๔ ประการ คือ^๔

๑. ทุกข์
๒. สมุทัย การเกิดขึ้น หรือสาเหตุแห่งทุกข์
๓. นิโรธ ความดับทุกข์
๔. มรรค ทางที่นำไปสู่ความดับทุกข์

ทุกข์ คือ แสดงว่า สิ่งที่ปรุงแต่งทั้งปวงเป็นทุกข์ นี่คือ บอกตรงๆว่าสิ่งทั้งปวงเป็นอะไรนั่นเอง สิ่งทั้งปวงเป็นที่ตั้งแห่งความทุกข์ใจ แต่คนทั้งหลายไม่รู้ไม่เห็นว่าเป็นทุกข์จึงได้มีความอยากในสิ่งเหล่านั้น ถ้ารู้ว่ามันเป็นความทุกข์ ไม่น่าอยาก และไม่น่ายึดถือ ไม่น่าผูกพันตัวเองเข้ากับสิ่งใดแล้ว เขาก็คงจะไม่ไปอยาก ซึ่งตัวทุกข์นั่นเอง หมายถึง ชั้น ๕

^๑ ฮอกวูด และกัน อ่างในศุภชัย ยาวะประภาสและปิยาร หวังมหาพร, นโยบายสาธารณะของไทย : กำเนิด พัฒนาการ และสถานภาพของศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ: บริษัท จุดทอง จำกัด, ๒๕๕๒) หน้า ๒๑๙.

^๒ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๗๐๓/๕๔๓.

^๓ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๗๐๗/๕๔๕.

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโตป), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕๕.

สมุทัย การเกิดขึ้นหรือสาเหตุแห่งทุกข์ คือ แสดงว่าความอยากด้วยอวิชชา (ความไม่รู้) นั้นเป็นต้นเหตุของความทุกข์ คนทั้งหลายก็ยังไม่รู้ไม่เห็น ไม่เข้าใจว่าความอยากนี้แหละ เป็นตัวต้นเหตุของความทุกข์ใจจึงได้พากันอยากนั้นอยากนี้เรื่อยแปรผันประการ เพราะไม่รู้ว่าจะความอยากด้วยอวิชชา (ความไม่รู้) นั้นคืออะไร

นิโรธ (ความดับทุกข์) คือ แสดงว่านิโรธ หรือนิพพาน คือการดับความอยากเสียได้

สิ้นเชิง เป็นความไม่มีทุกข์ คนทั้งหลายยังไม่รู้จักกันใหญ่ทั้งๆ ที่เป็นสิ่งที่อาจบรรลุถึงได้ในที่ต่างๆไป คือ พบได้ตรงที่ความอยากมันดับลงไปนั่นเอง นี่คือนิโรธหรืออะไรเป็นอะไร จึงไม่มีใครปรารถนาที่จะดับความอยาก ไม่ปรารถนานิพพาน เพราะไม่รู้ว่าจะอะไรคือนิพพาน

มรรค (ทางที่นำไปสู่ความดับทุกข์) คือ วิธีดับความอยากนั้นๆเสีย ไม่มีผู้ใดเข้าใจว่า

การทำอย่างนี้เป็นวิธีดับความอยากไม่มีใครสนใจเรื่องอริยมรรคอันมีองค์ ๘ ประการซึ่งดับความอยากเสียได้ ไม่รู้จักอะไรเป็นที่พึ่งแก่ตนเอง อะไรควรชวนชวยอย่างยิ่ง จึงไม่สนใจกับเรื่องอริยมรรคของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นสิ่งที่เลิศประเสริฐที่สุดในบรรดาวิชาความรู้ของมนุษย์เราในโลกนี้ นี้แหละ คือการไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นอะไรอย่างน่าหวาดเสียว

อริยสัจ ๔ นั้นคือ สิ่งที่บอกให้เห็นว่า กระบวนในการเกิดขึ้นของแต่ละปัญหานั้นมีการเกิดขึ้นได้อย่างไร เช่น ตัณหาของกคนเราเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่า เมื่อไปแสวงหาสิ่งต่างมากเกินไปก็นำความทุกข์มาให้ เพราะฉะนั้น อริยสัจ สรุปลได้คือ คือเรื่องของทุกข์และการดับทุกข์ ดังพระพุทธพจน์ว่า “ทั้งในกาลก่อนและในบัดนี้เราสอนแต่เรื่องทุกข์ และความดับทุกข์เท่านั้น”^๑ โดยอริยสัจข้อทุกข์และทุกข์สมุทัยรวมเป็นเรื่องทุกข์ และข้อทุกข์นิโรธกับทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา รวมเป็นเรื่องความดับทุกข์

จากบทความข้างต้น อริยสัจสี่ ก็คือ ความจริงของชีวิต เพราะอริยสัจ ๔ ประกอบด้วยทุกข์มีอยู่จริงในชีวิต ทั้งทุกข์ทางกายและทางใจ เหตุให้เกิดทุกข์ คือ ตัณหาที่มีอยู่จริงในชีวิต นั่นก็คือการแก้ทุกข์เพื่อความสิ้นทุกข์หรือปราศจากทุกข์ก็ต้องแก้ในจิตใจของเรา และ อริยสัจสี่ คือหลักการแก้ไขปัญหาชีวิตที่ถูกต้องและเป็นระบบ คือ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก่อนอื่นก็ต้องรู้จักปัญหาตามเป็นจริง เมื่อรู้สภาพแห่งปัญหาแล้วก็ต้องค้นหาสาเหตุของปัญหาให้ได้ว่ามันเกิดมาจากอะไร ต่อจากนั้น ก็กำหนดจุดหมายในการแก้ปัญหาว่า ต้องการผลของการแก้ปัญหาอย่างไร และเมื่อมีการดำเนินการในการแก้ปัญหาและลงมือปฏิบัติแล้วก็ต้องมีการทบทวนดู แต่ละขั้นตอนในการแก้ปัญหาเพื่อความถูกต้อง หากยังสิ่งที่ยังจะต้องแก้ไขก็ต้องดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นจนกว่าจะแก้ได้จริงๆ

การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบอริยสัจ ๔

ความหมายของการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบอริยสัจ ๔ เป็นกระบวนการแสวงหา

ความรู้โดยพยายามคิดค้นวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ ตามลำดับขั้นตอน ของอริยสัจ ๔ เป็นแนวทางการแก้ปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งประกอบไปด้วย^๒

๑. ทุกข์ (การกำหนดปัญหา)
๒. สมุทัย (การตั้งสมมติฐาน)
๓. นิโรธ (การทดลองเก็บข้อมูล)
๔. มรรค (การวิเคราะห์ข้อมูลและอุปสรรค)

สาโรช บัวศรี ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับวิธีสอนของไทย ความเป็นมาของวิธีสอน

^๑ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๕๖/๒๗๖.

^๒ สุวิทย์ มูลคำ, ๒๐ วิธีจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๕๕), หน้า ๑๕.

ตามขั้นตอนของอริยสัจ ๔ ไว้ ดังนี้^๑

๑. ชั้นต่างๆของอริยสัจสี่

- ๑) ทุกข์ ชีวิตนี้เป็นความทุกข์อย่างยิ่ง (ดังนั้น ปัญญาของเราก็คือ ทำอย่างไรจะได้พ้นทุกข์)
- ๒) สมุทัย สาเหตุใหญ่ที่ทำให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ตัณหา (ดังนั้น เพื่อหาทางกำจัดตัณหาเสียได้ ทุกข์ก็คงจะหมดไป วิธีการที่อาจทดลองเพื่อกำจัดตัณหาอาจมีดังนี้ การอดอาหาร การนั่งสมาธิ การเข้าใจสิ่งที่ถูกต้อง)
- ๓) นิโรธ การดับทุกข์ (ในการให้ได้มาซึ่งสภาวะนี้ จำต้องดำเนินการต่างๆเพื่อให้ทุกข์ดับไป หรือเพื่อจะได้พ้นทุกข์ จึงทำการอดอาหาร เพื่อให้เห็นว่า การทำทุกกริยาไม่อาจพ้นทุกข์ได้ก็ลองทำอย่างอื่นออกไปอีก)
- ๔) มรรค จากการปฏิบัติต่างๆด้วยตนเองแล้ว ตกลงสรุปผลได้ว่า วิธีการที่จะพ้นทุกข์ได้นั้นมีทางเดียว คือทางที่เรียกว่า “มรรคแปด” นั่นเอง

๒. ชั้นต่างๆของวิธีการแห่งปัญญา

- ๑) การกำหนดปัญหา ได้แก่ การพิจารณาเหตุการณ์ต่างๆ เพื่อให้ถูกต้องเหมาะสม (ในกรณีนี้เมื่อพิจารณาเห็นว่าชีวิตเป็นความทุกข์อย่างยิ่งแล้ว ก็กำหนดปัญหาได้ว่าทำอย่างไรจึงจะได้พ้นทุกข์นั่นเอง)
- ๒) ตั้งสมมติฐาน เมื่อเข้าใจปัญหาโดยรอบคอบแล้ว เช่น รู้สึกสาเหตุของปัญหา แล้ว อาจตั้งสมมติฐานหรือทดลองกำหนดหลักการในการแก้ไขได้ (เช่น กำหนดว่าจะต้องกำจัดตัณหาเสียให้สิ้นเชิง และกำหนดวิธีการย่อยลงไปอีกว่า อาจจะอดอาหาร อาจทำสมาธิ เป็นต้น)
- ๓) การทดลองและเก็บข้อมูล ลองทำตามที่ตั้งสมมติฐานแล้ว เช่น ลองอดอาหารลองทำสมาธิ ฯลฯ จดและจำผลของการปฏิบัติแต่ละอย่างไว้เพื่อจะได้พิจารณาต่อไป
- ๔) การวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลหรือผลต่างๆ ที่จำไว้ในขั้นทดลองนั้น เพื่อจะรู้ว่าสิ่งแก้ปัญหาที่กำหนดไว้ดังเดิมนั้นได้หรือไม่ประการใด
- ๕) การสรุปผล นำการสรุปให้เป็นหลักเกณฑ์ หรือข้อความที่แน่ชัดว่าได้แก้ปัญหาได้ด้วยวิธีใด และได้ผลประการใด (เช่น สรุปว่า วิธีทุกกริยานั้นไม่ได้ผลในการดับทุกข์แต่การปฏิบัติตามแนวทางของ “มรรคแปด” นั้น เป็นทางเดียวที่พ้นทุกข์ได้แต่จะพ้นได้ในระดับโลกียะหรือระดับโลกุตระก็ต้องแล้วแต่เหตุการณ์และบุคคลจากการเปรียบเทียบนี้ ก็พอจะเห็นได้ว่าชั้นต่างๆของอริยสัจ ๔ และชั้นต่างๆของวิธีการแห่งปัญญานั้นคล้ายคลึงกันเต็มที่ จะกล่าวได้ว่า แบบเดียวกันก็ไม่ผิด คือ ต่างก็เป็นวิธีการหาเหตุผลและแก้ปัญหาที่ตนเอง ดังนั้น นับว่าเป็นสิ่งมหัศจรรย์ไม่ใช่น้อยที่โลกตะวันออกและโลกตะวันตก ค้นพบวิธีการออกมาได้อย่างเดียวกัน โดยที่ไม่ได้ทราบซึ่งกันและกันเลย ต่างคนต่างคิดออกมา แต่สังเกตได้ว่า พระพุทธองค์ได้ทรงใช้วิธีการนี้มา ๒๕๔๙ ปีมาแล้ว

๓. สรุป

กระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะตามหลักอริยสัจ ๔ คือการกระบวนการในการกำหนดนโยบายสาธารณะโดยการประยุกต์เอาหลักกระบวนการของหลักอริยสัจ ๔ ทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในการสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อให้มีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมของสังคมไทยซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วนับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลัก โดยมีการบวนการดังนี้

^๑ สาโรช บัวศรี, วิธีสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจในการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์,(กรุงเทพมหานคร : สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๒๖), หน้า๑๐.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

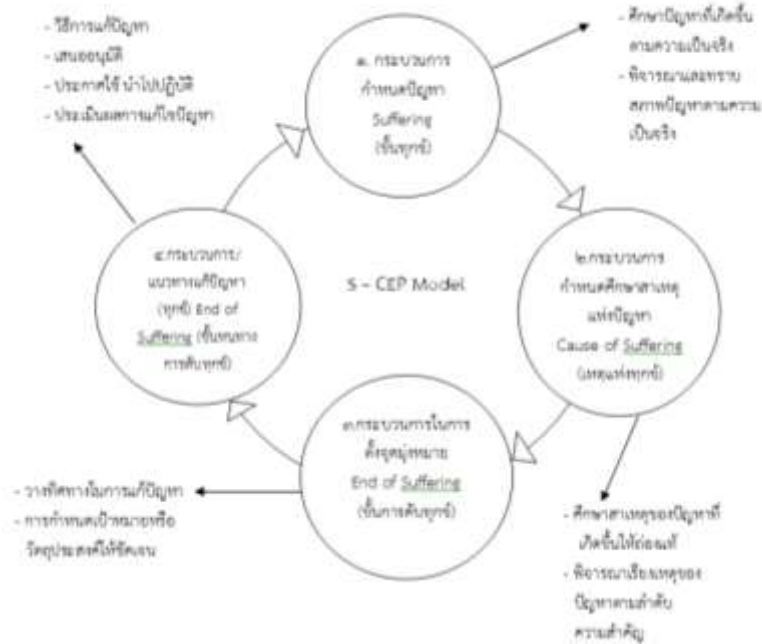
๑. กระบวนการกำหนดปัญหา (ขั้นทุกข์) คือ กระบวนการแรกในการกำหนดนโยบายสาธารณะโดยต้องทราบปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมตามสภาพความเป็นจริงว่าทุกข์ที่เกิดขึ้นจากความจริงแล้วเกิดจากอะไร และพิจารณาสภาพปัญหาเหล่านั้นตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างละเอียดถี่ถ้วน โดยให้ความสำคัญกับประชาชนทุกคนที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับปัญหาที่เกิดขึ้น เน้นการแสดงความคิดเห็นจากประชาชนในสังคม เพื่อการสร้างนโยบายที่สามารถสนองตอบความต้องการ หรือแก้ปัญหาและสร้างความสุขให้กับประชาชนในสังคมได้อย่างแท้จริง

๒. กระบวนการทำความเข้าใจเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหา (ขั้นสมุทัย) คือ กระบวนการศึกษาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นให้ถ่องแท้ โดยพิจารณาว่าสาเหตุของปัญหา (ทุกข์) นั้นเกิดจากอะไร แล้วจะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นอย่างไรให้ตรงจุด

๓. กระบวนการในการตั้งจุดมุ่งหมาย (ขั้นนิโรธ) คือ ภาวะของความไม่มีทุกข์ นั้นหมายถึงปัญหาต่างๆได้รับการแก้ไขอย่างตรงจุด ซึ่งหมายถึงกระบวนการในการตั้งจุดมุ่งหมายของการแก้ปัญหาเอาไว้ เพื่อให้ทราบว่าแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นไปในทิศทางไหนและประสงค์ให้ผลเกิดขึ้นอย่างไร นั่นก็หมายถึงการคาดการณ์ว่านโยบายสาธารณะนั้นจะดำเนินอย่างไรและจะให้ผลอย่างไรแก่ประชาชนผู้ที่จะได้รับผลกระทบจากนโยบายนั้น ซึ่งจะเป็นขั้นตอน การเตรียมเสนอร่างนโยบาย ขั้นตอนนี้ประกอบด้วย การวางข้อกำหนดเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของนโยบาย การเสนอทางเลือกของนโยบาย และการจัดทำร่างนโยบาย

๔.) มรรค คือ แนวทางแก้ปัญหา(ทุกข์) ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง ซึ่งกระบวนการนี้เป็นขั้นตอนหลังจากที่ได้วิเคราะห์สภาพปัญหาตามความเป็นจริงแล้ว นำข้อมูลที่ได้มาเข้าสู่กระบวนการหาวิธีแก้ไขปัญหาเหล่านั้น แล้วเสนอขออนุมัติและประกาศเป็นนโยบาย รวมไปถึง การประกาศใช้นโยบาย และนำนโยบายไปปฏิบัติเพื่อสนองตอบปัญหาที่เกิดขึ้น โดยจะมีการประเมินผลของการดำเนินการว่าเป็นไปตามที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ หลังการดำเนินนโยบายเสร็จสิ้น

ตั้ง S-CEP Model ต่อไปนี้

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

เอกสารอ้างอิง

๑. ภาษาไทย

ก. หนังสือ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโตป). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

สมพร เพ็ญจันทร์. นโยบายสาธารณะทฤษฎีและการปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: บริษัท ออน อาร์ต ครีเอชั่น จำกัด, ๒๕๓๗.

สาโรช บัวศรี. วิธีสอนตามขั้นขั้นของอริยสัจในการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สำนัก

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๒๖.

สุวิทย์ มูลคำ. ๒๐ วิธีการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๔๕.

ฮอกวูด และกัน อ่างในศุภชัย ยาวะประภาสและปิยากร หวังมหาพร. นโยบายสาธารณะของไทย : กำเนิน พัฒนาการและสถานภาพของศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: บริษัท จุดทอง จำกัด, ๒๕๕๒.

Thomas R. Dye อ่างในสมบัติ อ่างในธัญวงศ์. นโยบายสาธารณะ : แนวความคิด การวิเคราะห์และกระบวนการ. พิมพ์ครั้งที่ ๒๑. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๕๓.

ข. สื่อออนไลน์

สมพิศ สุขแสน อ่างใน สัญญา เคนาภูมิ, การกำหนดนโยบายสาธารณะ:ทฤษฎีและกระบวนการ.[ออนไลน์].แหล่งที่มา:

<http://www.human.ubru.ac.th/journal-n/index.php/hu/article/viewFile/๒๐๔/๑๕๔>. (๑๕

กรกฎาคม ๒๕๖๐).

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ยั่งยืนผ่านพิธีกรรมทางพุทธศาสนา The Development local wisdom to sustainable through the Buddhist rite

เสพบัณฑิต โหน่งบัณฑิต^๑

บทคัดย่อ

การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ยั่งยืน มีกระบวนการหรือวิธีการที่หลากหลาย บางกระบวนการอาศัยหลักเศรษฐกิจ บางกระบวนการอาศัยการขับเคลื่อนจากภาครัฐ เพื่อให้เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อมุ่งให้เกิดการอนุรักษ์ พื้นฟู สืบสาน ถ่ายทอด และพัฒนาให้ยั่งยืน กระบวนการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยอิงอาศัยพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เป็นทางเลือกใหม่ในการสร้างกระบวนการอนุรักษ์ พื้นฟู สืบสาน ถ่ายทอด และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ยั่งยืนได้อย่างสมบูรณ์ เพราะมีหลักยึดมั่นจิตใจที่เรียกว่า “ศรัทธา”

การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ยั่งยืน โดยอิงอาศัยพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ประยุกต์ธรรมะ จากพระไตรปิฎกสร้างเป็นกิจกรรมประจำวัดในชุมชน สามารถก่อให้เกิดการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น และสามารถขยายสู่ฐานเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การพัฒนา / ภูมิปัญญาท้องถิ่น / ยั่งยืน / พิธีกรรมทางพุทธศาสนา

Abstract

The Development to sustain Local Wisdom, there are variety of processes and methods which some rely on economic principles and some rely on government driven in order to focus on preserving, restoring, continuing, transforming and developing to sustain. The local wisdom development process through Buddhist Rituals is a new choice in creating the preservation, restoration, continue, transform and develop the local wisdom due to the mindfulness stability that is called “Faith”.

To sustain the development of local wisdom through Buddhist Rituals and doctrine scriptures applying as community temple activity which can contribute to the sustainable of community development and expand the community economy-base.

Keywords: Development / Local Wisdom / Sustain / Buddhist Ritual

๑. บทนำ (Introduction)

วงการการศึกษาตื่นตัวกับคำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” เมื่อแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๙)^๑ ปรากฏคำดังกล่าวในหมวดที่ ๔ ว่าด้วยเรื่องแนวทางการจัดการศึกษา ข้อที่ ๙ ว่า “ให้นำความรู้ที่ได้จาก

^๑ คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย Mobile: ๐๙๕-๖๒๑-๕๕๑๑, E-mail: Sepbandit@hotmail.com

^๒ สำนักนายกรัฐมนตรี.สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๙).กรุงเทพฯ: (๒๕๓๕).

การศึกษา ค้นคว้า และวิจัยในศาสตร์สาขาต่าง ๆ รวมทั้งจากแหล่งวิทยาการอื่น ๆ มี ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัด ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สื่อมวลชน เป็นต้น มาพิจารณาประกอบการจัดการเรียนการสอน”

จากนั้นคำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” มีปรากฏศัพท์ใกล้เคียง คือ “ภูมิปัญญาไทย” ในพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ ในมาตรา ๒๓ (๓) ระบุว่า “ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ ภูมิปัญญา”^๑ ทำให้คำสองคำนี้เป็นที่คนไทยเริ่มรู้จักและพยายามหาคำนิยาม

สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ^๒ กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (local wisdom) สะสมขึ้นมาจาก ประสบการณ์ของชีวิต สังคม และในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน และถ่ายทอดสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรม การ ดำเนินงานด้านวัฒนธรรม จึงต้องใช้ปัญญาค้นหาสิ่งที่มีอยู่แล้ว พื้นฟู ประยุกต์ ประดิษฐ์ เสริมสร้างสิ่งใหม่ บนรากฐานสิ่ง เก่าที่ค้นพบนั้น นักฟื้นฟู นักประยุกต์ และนักประดิษฐ์คิดค้นทางวัฒนธรรมพื้นบ้านเหล่านี้ มีชื่อเรียกในเวลาต่อมาว่า “ปราชญ์ชาวบ้าน” หรือ “ผู้รู้ชาวบ้าน” และสติปัญญาที่นำมาใช้ในการสร้างสรรค์นี้เรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หรือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น”

การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ เป็นวิธีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้ผู้สืบสานสนใจและเห็นคุณค่าใน ศิลปะแขนงนั้น ๆ ภูมิปัญญาบางอย่างผู้ถ่ายทอดต้องหาวิธีสืบสานที่แตกต่างกันออกไป เช่น การอบรม การบรรยาย การ จัดสัมมนา เป็นต้น บางกิจกรรมนั้นไม่สามารถสื่อสารต่อผู้รับได้อย่างตรงประเด็นและไม่สามารถชี้ให้เห็นคุณค่าได้อย่าง ชัดเจน จึงมีการปรับเปลี่ยนวิธีในการถ่ายทอดโดยแบ่งเป็นกลยุทธ์ของแต่ละบุคคล บางกิจกรรมแฝงด้วยความสนุก ครื้นเครง บางกิจกรรมเน้นไปที่การปฏิบัติ ขณะที่บางกิจกรรมเน้นไปที่การสื่อสารให้เห็นคุณค่าอย่างชัดเจน ทั้งหมดทั้ง ปวงก็เพื่อการอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่และดีกว่าเดิม องค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญา ดั้งเดิมที่ว่าเป็น คือภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษถ่ายทอดมาสู่อนุชนรุ่นหลัง กิจกรรมทั้งหมดที่กล่าวมานั้น โดยสรุปคือเพื่อสร้าง ความยั่งยืนของภูมิปัญญาท้องถิ่น ความยั่งยืนที่กล่าวนี้ต้องผูกติดกับเศรษฐกิจของชุมชนที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นกำเนิด และสถิตอยู่ด้วย โดยอาศัยสภาพสิ่งแวดล้อม เช่น ธรรมชาติ ทรัพยากร แร่ธาตุ ป่าไม้ คน ชุมชน เป็นแกนกำเนิดและช่วย สืบทอดจนยั่งยืน

๒. วัตถุประสงค์ (Objectives)

ปัจจุบันพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ต้องมีบทบาท หน้าที่ และมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบสังคม มีการ สร้างประโยชน์แก่ชนหมู่มาก (พหุชนตถายะ) เป็นต้น ไม่เหมือนสมัยก่อนที่มุ่งเน้นความหลุดพ้นอย่างเดียว บทความนี้มี วัตถุประสงค์ เพื่อเสนอแนวความคิดการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีประจำในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งกำลังสูญหาย ขาดการฟื้นฟู อนุรักษ์ และสืบทอดเหล่านั้น มาสร้างฐานเศรษฐกิจให้ชุมชน ดังนั้นบทบาทของวัดในพุทธศาสนาปัจจุบัน จึงควรหันมา สนใจในการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน โดยการนำมาขยายฐานเศรษฐกิจชุมชนผ่านพิธีกรรมทางพุทธศาสนา อาศัยรูปแบบการสร้างฐานเศรษฐกิจชุมชนของวัดพระธาตุผาเงา ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เป็น รูปแบบ (Model) ตัวอย่าง

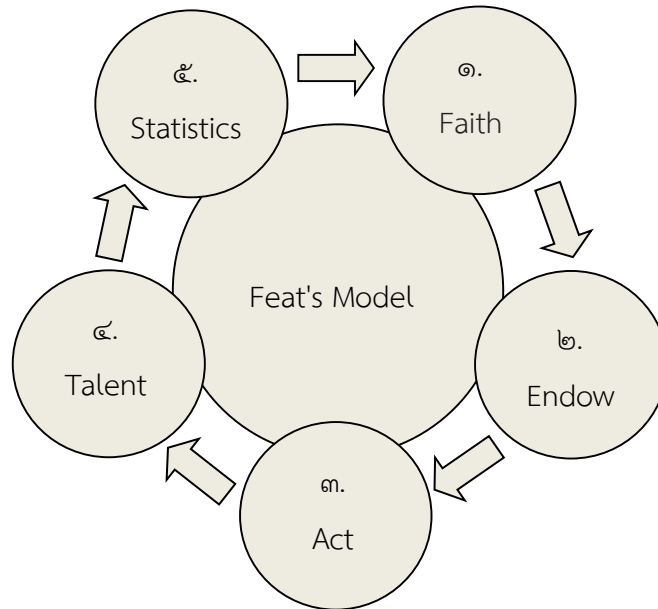
^๑ ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๖ ตอนที่ ๗๔ ก วันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๕๒ (หน้า ๘)

^๒ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

๓. ฐานเศรษฐกิจชุมชน (Community Economic-Base)

ฐานเศรษฐกิจชุมชน ว่าด้วยเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการวิเคราะห์ตามหลักความสำเร็จจรรยาบรรณ ฐานเศรษฐกิจชุมชน ๕ ห่วง ดังนี้

ภาพรูปแบบแห่งความสำเร็จ (ของฐานเศรษฐกิจชุมชนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยผู้เขียน)

อธิบายวงจรรูปแบบแห่งความสำเร็จ

๑. เชื้อมั่น Faith

- มีความเชื่อมั่นในหลักการหรือแนวทาง ที่พร้อมลงมือทำ ความเชื่อมั่นนี้ หมายถึง การเชื่อในกระบวนการตามหลักการจัดการ ได้แก่ ด้านบุคลากร (Man) ด้านงบประมาณ (Money) ด้านวัตถุดิบ (Material) และวิธีการปฏิบัติงาน (Method)

- มีความเชื่อมั่นในการประมาณรู้ศักยภาพ (Potential) ของชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders)

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

๒. แบ่งปัน Endow

- มีอุปนิสัยในการแบ่งปัน เสียสละ โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ต่อสังคม (Social) สภาพสิ่งแวดล้อม (Environment) ที่มีความเสมอภาค พึ่งพาอาศัยกันและกันแบบมีส่วนร่วมและรับผลประโยชน์ร่วมกัน (Mutual Benefit)
- เข้าใจหลักการ (Principle) และเหตุผลของภูมิปัญญาท้องถิ่นและมาตรฐานชุมชนซึ่งต้องอาศัยการมีทักษะในการปฏิบัติงานจริง ๆ

๓. การกระทำ Act

- เข้าใจกฎแห่งศีล(Rule) ระเบียบ กรอบเกณฑ์ของสังคม ชุมชน ปฏิบัติตามกฎหมาย และมีหลักการลงมือปฏิบัติ คือ

ก. **มีฉันทะธรรม** คือพอใจรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย โดยมีจุดมุ่งหมายความสำเร็จเป็นฐานกิจกรรม

ข. **มีวิริยะธรรม** คือพากเพียรมุ่งมั่นในกิจกรรมและมีความการุญต่อชุมชนที่อยู่อาศัย โดยพึ่งฉันทะธรรมเป็นฐาน

ค. **มีจิตตะธรรม** คือเข้าใจและเห็นประโยชน์ มีใจเด็ดเดี่ยวในกิจกรรมไม่พุ้งซ่าน โดยอาศัยฉันทะธรรมเป็นเบื้องต้นเป็นฐาน และวิริยะธรรมเป็นที่สองเป็นฐาน

ง. **มีวิมังสาธรรม** คือไตร่ตรอง การทดลอง โดยมีฉันทะธรรมเป็นเบื้องต้นเป็นฐาน วิริยะธรรมเป็นที่สองเป็นฐาน และมีจิตตะธรรม ความคิดจินตนาการเป็นที่สามเป็นฐานเบื้องต้น

๔. มั่นสมอง Talent

- มีการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา อบรม สัมมนา ถอดความรู้
- มีระบบและกระบวนการจัดการ (System and Management Process) เช่น การวางแผน การจัดองค์การ การสร้างทีม การสั่งการ การรายงาน การประเมินผล และงบประมาณ
- มีผู้นำและผู้ตาม (Leaders and Followers) ที่เข้าใจบทบาทหน้าที่ในการเป็นมั่นสมองของชุมชน

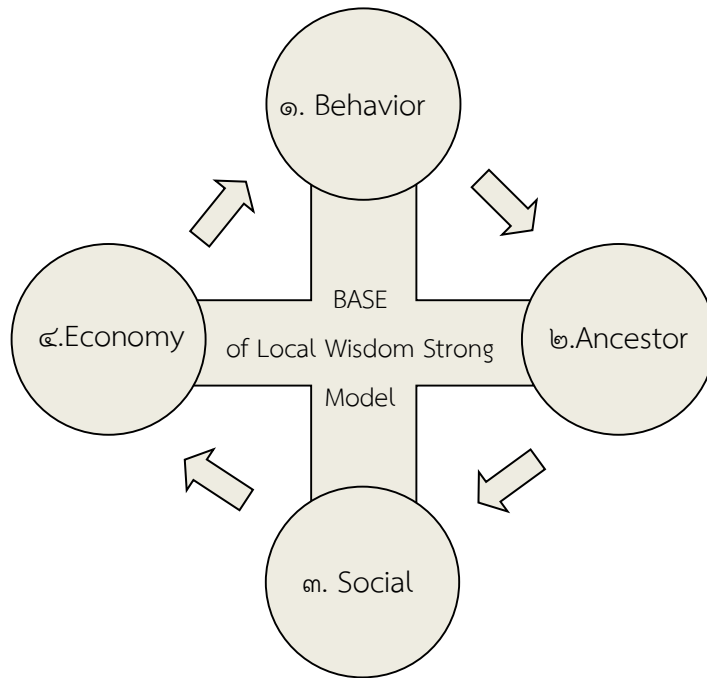
๕. ข้อมูล Statistics

- มีคลังความรู้ (Knowledge Store) ที่เป็นข้อมูลมาจากการสรุปแล้ว (Secondary data) เป็นข้อมูลที่พร้อมใช้ เพราะชุมชนไม่จำเป็นต้องวิจัยเอง

- เข้าใจ (Understand) และทรงจำองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างถ่องแท้ เชี่ยวชาญ (Expertise)

- รัก เห็นคุณค่า และวางแผนภูมิปัญญาท้องถิ่น

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ภาพฐานความเข้มแข็งของภูมิปัญญาท้องถิ่น (โดยผู้เขียน)

อธิบายฐานความเข้มแข็งของภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑. พฤติกรรม Behavior

- พฤติกรรมของ มนุษย์ ชุมชน ทรัพยากร ฤดูกาล ก่อให้เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ทรงจำ อนุรักษ์ กล่าวบอก รักษา หวงแหน สืบทอด พัฒนาต่อเนื่อง

๒. บรรพบุรุษ Ancestor

- เรื่องราวในอดีตของบรรพบุรุษ ก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นตัวช่วยผลักดันให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดำรงอยู่ในฐานะเป็นมรดกของท้องถิ่นและชุมชน เป็นองค์ความรู้ส่วนรวมไม่มีใครเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์.

๓. สังคม Social

- สภาพสังคมต้องมีความสามัคคีของชุมชนหรือสังคมในระดับเข้มข้น สังคมต้องเห็นความสำคัญคุณค่า ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

๔. เศรษฐกิจ Economy

- สภาพเศรษฐกิจชุมชนมีกระแสการเงินไหลเวียนทั้งปี สามารถนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างเป็นสินค้าให้ชุมชนได้ โดยเป็นอาชีพเสริมหรืออาชีพหลักได้ ขึ้นอยู่กับกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความสัมพันธ์ของรูปแบบนี้ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน มีการอิงอาศัยกันเป็นฐาน ๔ เสา คานหามให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยืนอยู่ได้อย่างมั่นคง ทำให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการปั่นฝ้ายทอผ้าจลกลืนของบ้านสบคำ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ประสบความสำเร็จในระดับชุมชน ทำให้ชุมชนมีพิพิธภัณฑ์ผ้าทอเชียงแสน มีกลุ่มผ้าทอล้านนาประจำหมู่บ้าน การค้าขายผ้าทอมือเป็นที่นิยมและเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืน ความสำเร็จนี้เป็นเพราะชุมชนสร้างกระบวนการเสริมสร้างฐานเศรษฐกิจชุมชนผ่านงานประเพณีปั่นฝ้ายสายบุญจลกลืน ของวัดพระธาตุผาเงา ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ซึ่งทำปีละครั้ง ตามพระวินัยทางพุทธศาสนา การจัดงานประเพณีนี้เน้น

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

แต่อดีตจนถึงปัจจุบันรวม ๑๙ ครั้ง กระบวนการต่าง ๆ อิงอาศัยพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งไม่จำเป็นต้องจัดการสัมมนาหรือบรรยายใด ๆ ก็ทำให้กระบวนการถูกถ่ายทอดและกลายมาเป็นรูปแบบ (Model) ในการจัดงาน

รูปแบบการสร้างฐานเศรษฐกิจชุมชนของบ้านสบคำ

วัดพระธาตุผาเงาฟื้นฟูการปั้นฝ้ายทอผ้า ผ่านพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ทำให้เกิดกระแสการอนุรักษ์ผ้าฝ้ายทอมีขึ้นในชุมชนบ้านสบคำ ซึ่งมีขั้นตอนการจัดงานปั้นฝ้ายสายบุญจุลกฐิน ดังนี้^๑

ขั้นตอนที่ ๑ การเขียนโครงการ

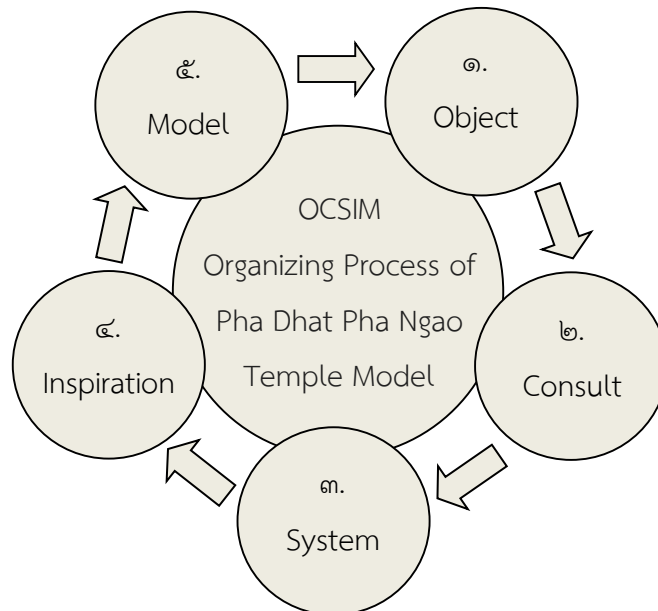
ขั้นตอนที่ ๒ การประชุมปรึกษาหารือ

ขั้นตอนที่ ๓ การสร้างเครือข่ายเพื่อแบ่งภาระงาน

ขั้นตอนที่ ๔ รูปแบบการจัดงานปั้นฝ้ายทอผ้าจุลกฐิน

ขั้นตอนที่ ๕ การสร้างแรงจูงใจด้วยพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์

ผู้เขียนปรับเปลี่ยนและเขียนสรุปเป็นรูปแบบ (Model) ได้ดังนี้

ภาพรูปแบบกระบวนการการจัดงานของวัดพระธาตุผาเงา (โดยผู้เขียน)

อธิบายวงจรกระบวนการจัดงานปั้นฝ้ายสายบุญจุลกฐินผาเงา OCSIM Model

^๑ บทสัมภาษณ์ พระพุทธญาณมุนี (ประเสริฐ สิ้นสอน) ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๙ อ้างถึงใน เสพบัณฑิต โหม่งบัณฑิต. บทความวิจัย เรื่อง กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการปั้นฝ้ายทอผ้าจุลกฐินท้องถิ่นล้านนาผ่านพิธีกรรมทางพุทธศาสนา: กรณีศึกษาบ้านสบคำ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, งานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๔ ระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๒ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๖๐.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

กระบวนการที่ ๑ Object หมายถึง การวางเป้าหมายในการจัดงาน เพื่อประโยชน์อะไร ชี้แจงเป็นรูปแบบโครงการ มีที่มาและเหตุผล วัตถุประสงค์ชัดเจน คณะกรรมการดำเนินงาน ระยะเวลาในการดำเนินงาน งบประมาณ ที่มาของงบประมาณ และสิ่งที่คาดว่าจะได้รับ เป็นต้น

กระบวนการที่ ๒ Consult หมายถึง การหารือเพื่อให้ได้ข้อยุติเป็นเอกฉันท์ของชุมชนในกิจกรรมที่ระบุในโครงการ ซึ่งชุมชนต้องมีฉันทะร่วมกันผ่านการหารือกันตลอดเวลา อาศัยเครือข่ายที่เกี่ยวข้องเป็นสมาชิกในการหารือและหามติในวาระต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

กระบวนการที่ ๓ System หมายถึง การมีระบบหรือเครือข่ายในการจัดกิจกรรม ซึ่งต้องอาศัยพลวัตในการขับเคลื่อน เพื่อแบ่งภาระงานตามความถนัด จำเป็นต้องสร้างเครือข่ายในการทำงาน ซึ่งจะก่อให้เกิดความเป็นมืออาชีพในการปฏิบัติงานต่อไป การสร้างเครือข่ายของวัดพระธาตุผาเงา คือ ให้ภาครัฐ เช่น โรงเรียน องค์กรบริหารส่วนตำบล เทศบาล วัฒนธรรมจังหวัด การท่องเที่ยวจังหวัด มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบตามหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานตน

กระบวนการที่ ๔ Inspiration หมายถึง การสร้างแรงบันดาลใจในกิจกรรม ซึ่งต้องอิงอาศัยพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ทางพุทธศาสนา มีบุญกิริยาวัตถุเป็นฐานในการสร้างแรงจูงใจ โดยมีการนำคำสอนและธรรมเนียมปฏิบัติจากพระไตรปิฎกมาสร้างแรงจูงใจในการสร้างฐานเศรษฐกิจโดยอ้อม

กระบวนการที่ ๕ Model หมายถึง การออกแบบรายละเอียดของกิจกรรม ซึ่งมุ่งเน้นการนำเสนออย่างมีเอกลักษณ์ มีรูปแบบที่ดูกว้างไว้เป็นกรอบเกณฑ์ สื่อความหมายชัดเจนเป็นสัญลักษณ์ที่เข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง เพื่อให้ผลผลิตออกมาอย่างตั้งใจ เช่น การแห่ขบวนปลุกฝ้าย แห่ขันโตก แห่นางพญาฝ้าย อย่างเป็นทางการอันยิ่งใหญ่สร้างคุณค่าและความหมายที่แฝงเร้นอยู่ในสื่อความหมายไปทางพุทธศาสนาทั้งสิ้น เช่น ต้นฝ้ายมงคล ๓๘ ต้น ตุงใหญ่พระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ โคมไฟมรรค ๘ เป็นต้น

ผลของการปฏิบัติตามกระบวนการ

ชุมชนบ้านสบคำ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ประสบความสำเร็จในการสร้างฐานเศรษฐกิจชุมชนด้วยวิธีอิงอาศัยพิธีกรรมทางพุทธศาสนา โดยสร้างกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าฝ้าย ที่มีลวดลายเชียงแสนโดยเฉพาะ ซึ่งลวดลายนี้เกือบสูญหายไปแล้วเมื่อ สองทศวรรษที่แล้ว ชุมชนบ้านสบคำเห็นคุณค่าและความสำคัญ จึงรวมตัวกัน ระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน มีวัดเป็นเจ้าภาพหลักในการสร้างกลยุทธ์ เพื่อการรวบรวม สืบสาน ถ่ายทอด อนุรักษ์ และพัฒนาภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้าย สู่วิถีฐานเศรษฐกิจให้ชุมชน สุดท้ายตกผลึกเป็นการจัดกิจกรรมทอผ้าฝ้ายอิงอาศัยพิธีกรรมทางพุทธศาสนา คือ การจัดงานถวายเป็นบุญกุศล ซึ่งเกี่ยวกับการอิงหลักบุญกิริยาวัตถุ เพื่อให้ศาสนิกชนผู้ศรัทธาในการถวายเป็นบุญกุศลได้เรียนรู้กระบวนการทอผ้าฝ้ายด้วย อีกทั้งเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนผลิตฝ้าย ทอผ้าฝ้ายเพื่อจำหน่ายด้วย ซึ่งไม่จำเพาะแต่เป็น จีวร อย่างเดียวเท่านั้น ชุมชนยังสามารถตั้งกลุ่มทอผ้าล้านนา มีการทอผ้าชิ้น ผ้าพันคอ ผ้าม่าน ผ้าสำหรับตัดชุดล้านนาจากฝ้าย เป็นต้น

ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นต้นมา วัดพระธาตุผาเงาและชุมชนบ้านสบคำจัดงานปั่นฝ้ายสายบุญจุลกฐินรวมทั้งสิ้น ๑๙ ครั้ง เพื่อให้คณะศรัทธาประชาชนทั่วไปได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้สิ่งที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นได้กลับมา มีความสำคัญและมีบทบาท โดยการชักนำผู้ที่มีจิตศรัทธาอยู่แล้วในทางพระพุทธศาสนามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญา

ตัวชี้วัดความสำเร็จของชุมชน

ก.ด้านโครงสร้าง

- มีกลุ่มสมาชิกทอผ้าฝ้ายล้านนา
- มีพิพิธภัณฑ์ทอผ้าเชียงแสน

- มีคณะกรรมการบริหาร
- มีเครือข่ายลูกค้าสัมพันธ์

ข.ด้านเศรษฐกิจชุมชน

- สมาชิกมีรายได้เสริมจากภูมิปัญญาทอผ้าฝ้าย
- ชุมชนมีโอกาสขยายฐานเศรษฐกิจชุมชนไปสู่ภูมิปัญญาท้องถิ่นอื่น ๆ

ค.ด้านคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าฝ้ายยังยืนคู่กับชุมชน
- คุณค่าของผ้าฝ้ายสร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชน
- เยาวชนรุ่นใหม่ให้ความสนใจในกิจกรรม

ง. ด้านความนิยมของสังคม

- มีการเผยแพร่ คือ บันทึกเทปรายการโทรทัศน์ รายการกบนอกกะลา ของบริษัท ทีวีบูรพา

จำกัด ในปี พ.ศ.๒๕๕๑ ทีวีบูรพา กบขึ้นเครื่อง ตอน : เส้นใยศรัทธา มหากฐิน (English Subtitle) EP.๒^๑ รวมถึงเว็บไซต์ต่าง ๆ มากมาย

๔. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถส่งเสริมผ่านพิธีกรรมทางพุทธศาสนาได้^๒

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของแผ่นดินยังมีอีกหลายอย่างที่ควรส่งเสริม หากไม่มีหน่วยงานใดให้ความสำคัญ พุทธศาสนาควรให้การสนับสนุนได้โดยบุคคลโดยผ่านพิธีกรรม เพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงมีความสำคัญอยู่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใกล้สูญหาย ที่สามารถอ้างอิงพิธีกรรมทางพุทธศาสนาได้อีก มี ภูมิปัญญาการทอเสื่อลำแพน ภูมิปัญญาการตีบาตร ภูมิปัญญาการทอผ้าไหม ภูมิปัญญาการกวาดข้าวทิพย์ ภูมิปัญญาการทำร่ม ภูมิปัญญาการทำพวงอนันต์นุ่น

หลักฐานภูมิปัญญาจากพระไตรปิฎก ที่สามารถนำมาสร้างกระแสพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เพื่อสร้างฐานเศรษฐกิจชุมชนได้ มีดังนี้

๔.๑ ภูมิปัญญาการทอเสื่อลำแพน

พึงยกประเด็นสำคัญจากกิลฺยชทายกเถราปทาน สาระสำคัญคือ พระกิลฺยชทายกเถระ ถวายเสื่อลำแพน แต่พระพุทธเจ้าพระนามว่าลีหิตตะผู้ส่องโลกให้สว่าง ในกัณฑ์ ๔๔ นับจากกัณฑ์ไป พระกิลฺยชทายกเถระได้ทำกรรมไว้ในครั้งนั้น จึงไม่รู้จักทุกคติเลย ในกัณฑ์ ๗๗ จากกัณฑ์ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่าชลินธระ สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ มีพละนาภพมาก ปฏิสัมภทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ และที่สุดก็บรรลุพระอรหันต์^๓

๔.๒ ภูมิปัญญาการตีบาตร

พึงยกตัวอย่างการทำบุญด้วยการถวายบาตร ผู้ที่ทำบุญด้วยการถวายบาตรแต่พระสงฆ์ จะได้รับอานิสงส์อันแรงกล้า กล่าวคือความเป็นอยู่จะมั่งคั่ง มีชีวิตสมบูรณ์พูนสุข ปราศจากสิ่งใดที่จะได้โดยไม่ต้องลงแรงมากยามที่พบกับอุปสรรค ก็จะพบกับทางแก้ หรือมีที่พึ่งเข้ามาอยู่เสมอ อันตรายไม่มากถ้าคิดทำสิ่งใดมีความหนักแน่น และมีความ

^๑ ทีวีบูรพา กบขึ้นเครื่อง ตอน : เส้นใยศรัทธา มหากฐิน (English Subtitle) EP.๒ แหล่งที่มา :

<https://www.youtube.com/watch?v=Z๓UK๖lVVsOw> [๓ ตุลาคม ๒๕๕๙]

^๒ อ้างถึงใน เสพบัณฑิต โหม่งบัณฑิต. บทความวิจัยเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการปั่นฝ้ายทอผ้าจุกฐินท้องถิ่น

ล้านนาผ่านพิธีกรรมทางพุทธศาสนา: กรณีศึกษาบ้านสบคำ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, งานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๔ ระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๒ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๖๐.

^๓โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๓๒ หน้า : ๔๐๑

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

พยายามมากทำให้การนั้น ๆ ส่งผลในทุกครา ไม่ค่อยพบกับความผิดหวังเท่าใด ตัดสินใจสิ่งใดจะมีแต่คนให้คำปรึกษาที่ดี อยู่เสมอ

อานิสงส์ของการถวายบาตรเพียงตัวอย่างพระปิลินทวัจฉเถระได้ถวายบาตรในพระสุคต และพระสงฆ์ซึ่งเป็นหมู่คณะที่ประเสริฐสุดแล้วได้รับอานิสงส์ ซึ่งสมควรแก่ฐานะ ๑๐ ประการ คือ

๑. บริโภคโภชนาหารในภาชนะทองคำ ภาชนะแก้วมณี ภาชนะเงิน และภาชนะที่ทำด้วยทับทิมทุกครั้ง
๒. เป็นผู้ไม่มีอันตราย
๓. ไม่มีเสนียดจัญไร
๔. ชนทั้งหลายยำเกรงทุกเมื่อ
๕. ได้ข้าว น้ำ ผ้า และที่นอนเป็นปกติ
๖. มีโรคสมบัตินิพินาศ
๗. เป็นผู้มั่งคั่งมั่นคง
๘. เป็นผู้ใคร่ธรรมทุกเมื่อ
๙. เป็นผู้มั่งคั่งเล็กน้อย
๑๐. ไม่มีอาสวะ

คุณเหล่านี้ ติดตามพระปิลินทวัจฉเถระ ไปทั้งในเทวโลกและมนุษย์โลก ไม่ละพระเถระในที่ทุกแห่ง เปรียบเหมือนเงาต้นไม้^๑

๔.๓ ภูมิปัญญาการทำร่ม

เพียงกตัวอย่างการทำบุญด้วยร่ม ของพระปิลินทวัจฉเถระ ได้ถวายร่มในพระสุคต และพระสงฆ์ซึ่งเป็นหมู่คณะที่ประเสริฐสุดแล้วได้รับอานิสงส์ ๘ ประการ ได้แก่

๑. ไม่รู้สึกหนาว
๒. ไม่รู้สึกร้อน
๓. ละอองและธุลี ไม่แปดเปื้อน
๔. เป็นผู้ไม่มีอันตราย
๕. ไม่มีเสนียดจัญไร
๖. ชนทั้งหลายยำเกรงทุกเมื่อ
๗. เป็นผู้มั่งคั่งพรหมละเอียด
๘. เป็นผู้มั่งใจใสสะอาด

เมื่อเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพ ฉัตร ๑๐๐,๐๐๐ คัน ซึ่งประกอบด้วยเครื่องประดับทุกอย่าง ก็น้อยเหนือศีรษะของพระเถระ ยกเว้นชาตินี้ เพราะอานุภาพแห่งกรรมนั้น เพราะฉะนั้นพระเถระกระทำกรรมทุกอย่าง ก็เพื่อบรรลุฉัตรคือวิมุตติ^๒

๔.๔ ภูมิปัญญาการทำพูกนอนยัดนุ่น

เพียงกตัวอย่างการทำบุญด้วยพูกที่ยัดด้วยนุ่น ของพระปิลินทวัจฉเถระ ได้ถวายพูกในพระสุคต และพระสงฆ์ ซึ่งเป็นหมู่คณะที่ประเสริฐสุดแล้วได้รับอานิสงส์ ซึ่งสมควรแก่กรรม ๖ ประการ คือ

๑. เป็นผู้มั่งร่างกายสมส่วนที่บุญกรรมก่อให้เกิด อ่อนโยน มีรูปงาม นาดู

^๑ ชุ. อป. ภาค ๑ ๒๔/๓๔๓/๓๖๕-๓๗๘

^๒ ชุ. อป. ภาค ๑ ๒๔/๓๔๓/๓๖๕-๓๗๘

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

๒. เป็นผู้ได้อาณัติประเสริฐ
๓. เป็นผู้ได้ฟูกที่ยัดด้วยนุ่นอันวิจิตรด้วยรูปสัตว์ต่าง ๆ มีรูปร่างสี และเสื่อโครงเป็นต้น ด้วยผ้าไหม แกมดินที่ปักเพชรพลอย
๔. เป็นผู้ได้ผ้าปานอย่างดี และผ้ากัมพลต่าง ๆ จำนวนมาก
๕. เป็นผู้ได้ผ้าปาวารที่มีขนอ่อนนุ่ม และผ้าทำด้วยขนสัตว์อ่อนนุ่ม ในที่ต่าง ๆ
๖. เมื่อใด พระเถระระลึกถึงตน เป็นผู้รู้เตยงสา เมื่อนั้นพระเถระเป็นผู้ไม่เปล่านั้นมีมานเป็นเตยงนอนนี้เป็นผลแห่งกายถวายฟูกยัดด้วยนุ่น^๑

๕. สรุป (Conclusion)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ควรได้รับการอนุรักษ์ ถ่ายทอด สืบสาน และพัฒนาสู่ฐานเศรษฐกิจชุมชน ท้องถิ่นใดมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สังคม ชุมชนและสิ่งแวดล้อมสร้างภูมิปัญญามาให้แล้ว พุทธศาสนิกชนทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ควรนำมาฟื้นฟูและให้การสนับสนุน พัฒนาสืบต่อไป เหมือนการจัดงานปั่นฝ้ายสายบุญจุลลลิน ของชุมชนวัดพระธาตุผาเงา โดยอาศัยพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถนำรูปแบบกระบวนการของชุมชนบ้านสบคำ ไปจัดงานในท้องถิ่นของตนให้ประชาชนสนใจเห็นความสำคัญ และต้องการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นอันควรหวงแหน

ชุมชนใดมีภูมิปัญญาท้องถิ่นใด วัดที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้น ควรสนับสนุนภูมิปัญญานั้น โดยจัดเป็นกิจกรรมที่อิงอาศัยความศักดิ์สิทธิ์ อันจะก่อให้เกิดกิจกรรมการถวายทานแด่พระพุทธรูป เพื่อหวังอันสงฆ์อันยิ่งใหญ่ ซึ่งไม่แน่ว่ากิจกรรมดังกล่าว อาจนำไปสู่ฐานเศรษฐกิจชุมชน และอาจสร้างรายได้อันมหาศาลให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืนสืบต่อไปก็เป็นได้

๖. เอกสารอ้างอิง (References)

ทีวีบูรพา. กบขึ้นเครื่อง ตอน : เส้นใยศรัทธา มหาจุลิน (English Subtitle) EP.๒ แหล่งที่มา :

<https://www.youtube.com/watch?v=Z๓UK๖IVsOw> [๓ ตุลาคม ๒๕๕๙]

เสพบัณฑิต โหน่งบัณฑิต. บทความวิจัยเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการปั่นฝ้ายทอผ้าจุลลลินท้องถิ่นล้านนาผ่านพิธีกรรมทางพุทธศาสนา: กรณีศึกษาบ้านสบคำ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, งานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๔ ระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๒ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๖๐.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม : ๓๒ หน้า : ๔๐๑

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๖ ตอนที่ ๗๔ ก วันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๔๒ (หน้า ๘)

สำนักนายกรัฐมนตรี.สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ

ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๙).กรุงเทพฯ: (๒๕๓๕).

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม

และการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป. ๒๕๓๔.

^๑ ชู. อป. ภาค ๑ ๒๔/๓๙๓/๓๖๕-๓๗๘

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

เสพบัณฑิต โหน่งบัณฑิต. บทความวิจัยเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการปั่นฝ้ายทอผ้าจูลงถิ่นท้องถิ่นล้านนา
ผ่านพิธีกรรมทางพุทธศาสนา: กรณีศึกษาบ้านสบคำ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, งาน
ประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๔ ระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๒ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๖๐.

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

การรักษาอุโบสถศีลแบบลาวเวียงของชาวบ้านยางลาว ต.บ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

The Lao Vieng Uposathasila Observing of Banyanglao Banyang Subdistrict
Lamplaimas District Buriram Province

พระศรีปริยัติธาดา^๑

บทคัดย่อ

วิธีการรักษาศีลอุโบสถบ้านยางโดยจะไปจำศีลที่วัดโพธิ์ย่อยช่วงวันพระ ซึ่งมีพระศรีปริยัติธาดาเจ้าอาวาส จะเห็นได้ว่าชาวบ้านยางลาวเมื่อได้ลูกเขยหรือลูกสะใภ้แล้วจะต้องมาถือศีลอุโบสถเพราะเป็นธรรมเนียมปฏิบัติมา วิธีการที่บรรพบุรุษปฏิบัติต่อกันมา หรือปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ทางวัดกำหนดไว้ โดยเริ่มจากในตอนเช้าชำระร่างกายให้สะอาด แต่งกายด้วยชุดขาวหรือชุดสุภาพ นำภัตตาหารมาร่วมทำบุญที่วัด ทำวัตรสวดมนต์ ประกาศวันอุโบสถสมาทานอุโบสถศีล รับศีล ๘ มารักษาอย่างเคร่งครัด ทางด้านวิธีการรักษาและปฏิบัติอุโบสถศีล เริ่มเตรียมตัวตั้งแต่ตอนเช้าตรู่ของวันพระ มีการชำระร่างกายให้สะอาดใส่ชุดขาว นำอาหารเข้ามาถวายแด่พระสงฆ์ จากนั้นก็สมาทานอุโบสถศีล และเข้าฟังธรรมเทศนา ตลอดจนปฏิบัติกรรมฐาน กระทั่งถึงเวลา ๑๑.๐๐ น. จึงจับประทานอาหารกลางวัน โดยมีการนำภัตตาหารถวายแก่พระภิกษุแล้ว ตนเองจึงรับมาทานต่อจากพระภิกษุ เมื่อเสร็จแล้วช่วงบ่ายจะเป็นการพักผ่อน อ่านหนังสือธรรมะบ้าง จนถึงเวลาประมาณ ๑๗.๐๐ น. ก็อาบน้ำชำระร่างกาย แล้วเข้าร่วมทำวัตรสวดมนต์กับพระสงฆ์ในเวลา ๑๘.๐๐ น. และฟังธรรมะจากพระสงฆ์ จึงแยกย้ายไปพักผ่อนหรือจะปฏิบัติธรรมต่อ ก็สุดแต่ความต้องการของแต่ละบุคคล ถึงเวลาเช้าก็รับศีล ๕ และแยกย้ายกลับบ้าน

คำสำคัญ : การรักษาอุโบสถศีลแบบลาวเวียง, ชาวบ้านยางลาว ต.บ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

Abstract

The way to preserve the temple temple ban Yang will go to hi at Wat Pho sub during Holy Days. There is a priest Srithai Tada. It is evident that the Lao people of Laos, when they have a son or daughter in law, will have to worship the temple because it is a tradition that ancestors treated each other. Follow the prescribed rules. Starting from the morning, clean the body clean. Dress in white or polite dress. Bring food to merit at the temple Praying Announcement of the Sabbath day of the Ubooth of the Ubooth of the ๘th bhikkhuni to be strictly guarded. How to maintain and practice the precepts. Start preparing early in the morning of the holy day. The body is cleaned in white. Bring breakfast to the monks. Then the bhikkhu sutta. And attend the sermon As well as practice meditation Until ๑๑.๐๐ am, lunch will be held. By offering food to the monks. They get to eat from the monks. When finished, the afternoon will be a break. Read some books of Dharma Until about ๕:๐๐ pm, take a bath to wash the body. Then join the priests at ๖:๐๐ pm and listen to the Dharma from the monks.

^๑ ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Then depart to rest or meditate. It's the end, but the individual needs. At dawn, he received baptism ๕ and departed home.

Keywords : Lao Vieng Uposathasila Observing, Banyang Subdistrict Lamplaimas District Buriram Province

ความนำ

สังคมไทยเป็นสังคมที่รับวัฒนธรรมจากแดนอื่นเข้ามามาก ปัจจุบัน โดยขาดการพิจารณาว่าวัฒนธรรมนั้นเป็น ความสิ้นเปลืองหรือมีผลกระทบต่อชีวิต ทำให้เกิดปัญหาสังคมขึ้นเพราะต้องการตอบสนองความต้องการ ตามวัฒนธรรมใหม่โดยขาดพิจารณาไตร่ตรอง สังคมในปัจจุบันจึงเป็นสังคมแบบวัตถุนิยม ความเจริญทางด้านจิตใจไม่มีความสมดุลกับความเจริญทางด้านวัตถุ^๑ เมื่อคนมาอยู่รวมกันมาก ๆ ความยุ่งยากความซับซ้อนก็มีมากขึ้น สังคมจะสุขสงบได้ต้องมีกฎเกณฑ์ กติกา ระเบียบของสังคม เพื่อให้คนหมู่มากได้ปฏิบัติเป็นแนวเดียวกัน หากขาดซึ่งกฎเกณฑ์ กติกา ระเบียบของสังคม คนไม่อาจพัฒนาตนไปสู่คุณธรรมที่สูงกว่าได้ดังที่ท่านกล่าวในหนังสือทิโตนเทศว่า “คนและสัตว์ เดรัจฉาน ย่อมมีการกิน การนอน การสืบพันธุ์เสมอกัน แต่สิ่งที่ทำให้คนต่างจากสัตว์เดรัจฉาน คือ ธรรม”^๒ สิ่งที่จะนำคนให้เข้าถึงธรรมได้สิ่งนั้นก็คือระเบียบ กฎเกณฑ์ ในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า “ศีล” ศีลในพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ความประพฤติทางกาย วาจา และการเลี้ยงชีพสุจริตโดยมีเจตนาเป็นเครื่องประพฤติดังเว้นจากทุจริต เพื่ออบรมจิตใจให้ตั้งอยู่ในกุศลธรรมทั้งหลาย การฝึกอบรมตนในทางที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกายกับใจ ศีลเมื่อประพฤติตรงตามหลักการ สภาพจิตใจจะเป็นอิสระจากตัณหา คุณธรรมที่มีฐานมาจากศีลย่อมมีคุณค่าที่รักษา และส่งเสริมคุณภาพของจิตใจ ประโยชน์ที่ต้องการจากศีลคือการควบคุมความประพฤติ ป้องกันไม่ให้ตกไปสู่ความชั่ว จิตใจสงบจากกิเลสเป็นสมมติที่ส่งคุณค่า สนองปัญหาที่เกี่ยวแก่การกำจัดอวิชชา และความบริสุทธิ์หลุดพ้น ดังนั้นศีลจึงเป็นหลักความประพฤติที่ต่อเนื่องกันตามเหตุผล เป็นระบบจริยธรรม เพราะผู้ปฏิบัติจะประพฤติได้ถูกต้องก็ต่อเมื่อมีความเข้าใจในระบบ และเหตุผลที่เกี่ยวข้องเป็นพื้นฐานอยู่ด้วยการปลุกฝังให้มีศีล ด้วยการเรียนรู้มีสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดี การสั่งสอนที่ถูกต้องนำหลักการมาประพฤติปฏิบัติอย่างต่อเนื่องด้วยความไม่ประมาท^๓

อุโบสถศีล เป็นเรื่องของกุศลกรรมที่สำคัญประการหนึ่งของคฤหัสถ์ ผู้ปรารถนาความเจริญอันเป็นบุญกุศลเฉพาะตน หยุดการงานของฆราวาสมีทำนา ทำไร่เป็นต้น ไว้ชั่วคราวแล้วมาทำกิจกรรมทางศาสนา เป็นการขัดเกลากิเลสอย่างหยาบให้เบาบาง เป็นทางแห่งความสงบอันเป็นความสุขสูงสุดในพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้น พุทธศาสนิกชนผู้ครองเรือนควรรหาโอกาสประพฤติปฏิบัติตามสมควรแก่กำลังอุโบสถศีลนั้น มีผู้ปฏิบัติกันมาก่อนพุทธกาล และเป็นชื่อของวันที่เจ้าลัทธิทั้งหลาย กำหนดไว้เพื่อความสะดวกในการทำกิจกรรมตามลัทธิของตนมีการงดอาหารเป็นต้น ต่อมาเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลก จึงทรงบัญญัติอุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘ พร้อมทั้งไตรสรณคมน์ เพราะฉะนั้นอุโบสถศีลจึงมี ๒ อย่าง คือ ๑) อุโบสถศีลนอกพุทธกาล ได้แก่ การเข้าจำด้วยการงดอาหารตั้งแต่เที่ยงวันไปในวันที่กำหนดไว้ ดังที่พระอรหันตศาสดากล่าวไว้ ในอรรถกถาคังคมาลชาดก อัฐกนิบาตว่า บุตรและภรรยาที่ดี บริวารชนที่ดี ของ

^๑ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, การประชุมสัมมนาเรื่องการสอนจริยศึกษาในโรงเรียน, (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น), หน้า ๒.

^๒ เสถียร โกเศศ, ทิโตนเทศ, (กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์, ๒๕๐๗), หน้า ๙.

^๓ พระอุบล กตปุญโญ (แก้ววงศ์ล้อม), “การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของศีลที่มีต่อสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑.

เศรษฐกิจนั้น โดยที่ผู้คนแค้นเคืองโคในเรือนนั้น ทั้งหมดล้วนเข้าจำอุโบสถศีลเดือนละ ๖ วัน ๒) อุโบสถศีลในสมัยพุทธกาล ได้แก่ อุโบสถศีลที่เป็นพุทธบัญญัติ อันประกอบด้วยไตรสรณคมน์ และองค์ ๘ ประการ มี ปาณาติบาต เป็นต้น

สังคมบ้านยางลาว ตำบลบ้านยาง อำเภอปลายามาศ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นสังคมอีสานที่แต่ละปีมีประชาชนเข้ามาจำศีลอุโบสถจำนวนมาก คืออย่างน้อยปีละ ๓๐๐ - ๔๐๐ คน โดยคนที่ชาวบ้านยางลาวถือธรรมเนียมที่ว่าคนที่มิเคยแล้ว จะต้องเข้าวัดจำศีล ซึ่งถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติมาแต่ดั้งเดิมของชาวบ้านยางลาวมาจนปัจจุบัน

การถือศีลอุโบสถของชาวบ้านยางลาว ตำบลบ้านยาง อำเภอปลายามาศ จังหวัดบุรีรัมย์

ความหมายของศีลอุโบสถ

จากการศึกษาคัมภีร์พระพุทธานุญาตในพระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาค ๑ คำว่า อุโบสถ ในคำว่าอุโบสถชั้นแรกนั้นแปลว่าวันที่เข้าอยู่จำ หรือเข้าจำงดอาหาร ตรงกับภาษาบาลีว่า อupasanti เอตถาติ อุโปสโถ, อupasanti สีสเลน วา อนสนเนน วา อุปเตตา หุตวา วสนติ^๑ คำว่าอุโบสถศีล ตรงภาษาบาลีว่า เอว อฏฐุงคสมนนาโคโต โข วิสาখে อุโปสโถ อุปวตโถ^๒ หมายถึงศีลอุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่นางวิสาขาว่า วิสาखा อุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ที่บุคคลอยู่จำแล้ว ย่อมมีผลมากมีอันสูงส่งมาก มีความรุ่งเรืองมาก แม้ไฟศาลมากเป็นอย่างไรคือ อริยสาวก ในธรรมวินัยนี้เห็นประจักษ์ดังนี้ว่า

๑. พระอรหันต์ทั้งหลายเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ คือ วางทัมทาวุชและคัสตราวุชในสัตว์ทั้งหลายแล้ว มีความละเอียด มีความเอ็นดู มุ่งประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่ตลอดชีวิต แม้เราก็เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางทัมทาวุชและคัสตราวุช มีความละเอียด มีความเอ็นดูมุ่งประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่ตลอดวันหนึ่งกับคืนหนึ่งในวันนี้ เราได้ชื่อว่าทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย และอยู่จำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ที่ ๑ นี้

๒. พระอรหันต์ทั้งหลายเว้นขาดจากการลักทรัพย์ คือ รับเอาแต่ของที่เขาให้ มุ่งหวังแต่ของที่เขาให้เท่านั้น ไม่เป็นขโมย เป็นคนสะอาดอยู่ตลอดชีวิต แม้เราก็เว้นขาดจากการลักทรัพย์รับเอาแต่ของที่เขาให้ มุ่งหวังแต่ของที่เขาให้เท่านั้น ไม่เป็นขโมย เป็นคนอยู่สะอาดอยู่ตลอดวันหนึ่งคืนหนึ่งในวันนี้ เราได้ชื่อว่าทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย และอยู่จำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ที่ ๒ นี้

๓. พระอรหันต์ทั้งหลายละพฤติกรรมอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์ คือประพฤติพรหมจรรย์ เว้นห่างไกลจากเมถุนธรรม อันเป็นกิจของชาวบ้านอยู่ตลอดชีวิต แม้เราก็ละประพฤติกรรมอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์ อยู่ประพฤติพรหมจรรย์ เว้นห่างไกลจากเมถุนธรรมอันเป็นกิจของชาวบ้านอยู่ตลอดวันหนึ่งคืนหนึ่งในวันนี้ เราได้ชื่อว่าทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย และอยู่จำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ที่ ๓ นี้

๔. พระอรหันต์ทั้งหลายเว้นขาดจากการพูดเท็จ คือ พูดแต่คำสัตย์ ดำรงความสัตย์ มีถ้อยคำเป็นหลักเชื่อถือได้ ไม่หลอกลวงชาวโลกอยู่ตลอดชีวิต แม้เราก็เว้นขาดจากการพูดเท็จพูดแต่คำสัตย์ ดำรงความสัตย์ มีถ้อยคำเป็นหลักเชื่อถือได้ ไม่หลอกลวงชาวโลกอยู่ตลอดวันหนึ่งคืนหนึ่งในวันนี้ เราได้ชื่อว่าทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย และอยู่จำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ที่ ๔ นี้

๕. พระอรหันต์ทั้งหลายเว้นขาดจากการเสพของมีนเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทอยู่ตลอดชีวิต แม้เราก็เว้นขาดจากการเสพของมีนเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทอยู่ตลอดวันหนึ่งคืนหนึ่งในวันนี้ เราได้ชื่อว่าทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย และอยู่จำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ที่ ๕ นี้

^๑ ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๒๐๘.

^๒ ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๒๐๘.

๖. พระอรหันต์ทั้งหลาย ฉันทมือเดียว ไม่ฉันทอนกลางคืน เว้นขาดจากการฉันทในเวลาวิกาลตลอดชีวิต แม้เราก็บริโภคมือเดียว ไม่บริโภคมกลางคืน เว้นขาดจากการบริโภคในเวลาวิกาลอยู่ตลอดวันหนึ่งกับคืนหนึ่งในวันนี้ เราได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย และอยู่จำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ที่ ๖ นี้

๗. พระอรหันต์ทั้งหลาย เว้นขาดจากการพ้อนรำขบร้องประโคมดนตรี ดูการละเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล การตัดทรงประดับตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ของหอม และเครื่องประทีปผิวอันเป็นลักษณะแห่งการแต่งตัวตลอดชีวิต แม้เราก็เว้นขาดจากการพ้อนรำขบร้องประโคมดนตรี ดูการละเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล เว้นการตัดทรงประดับตกแต่งร่างกายด้วยพวงดอกไม้ ของหอม และเครื่องประทีปผิวอันเป็นลักษณะแห่งการแต่งตัวอยู่ตลอดวันหนึ่งกับคืนหนึ่งในวันนี้ เราได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย และอยู่จำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ที่ ๗ นี้

๘. พระอรหันต์ทั้งหลาย เว้นขาดจากการนอนบนที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ นอนบนที่นอนต่ำ คือ บนเตียงหรือบนที่นอนที่ปูลาดด้วยหญ้าอยู่ตลอดชีวิต แม้เราก็เว้นขาดจากการนอนบนที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ นอนบนที่นอนต่ำคือ บนเตียงหรือบนที่นอน ที่ปูลาดด้วยหญ้าอยู่ตลอดวันหนึ่งกับคืนหนึ่งในวันนี้ เราได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย และอยู่จำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ที่ ๘ นี้

วิชา อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ที่บุคคลเข้าอยู่จำแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก แฝงไพศาลมาก เป็นอย่างนี้แล^๑

นอกจากนี้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ยังตรัสถึงอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ไว้ในอุโบสถวรรค หมวดว่าด้วยอุโบสถในหลายพระสูตร เช่น (๑) สังฆิตตโปสถสูตร ว่าด้วยอุโบสถย่อ^๒ (๒) วิตถตโปสถสูตร ว่าด้วยอุโบสถโดยพิสดาร^๓ (๓) วาเสฏฐสูตร ว่าด้วยอุบาสกชื่อว่า วาเสฏฐะ^๔ และ (๔) โพชฌมาสูตร ว่าด้วยอุบาสกชื่อว่าโพชฌมา^๕

ในในอรรถกถา ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ได้ให้ความหมายของ อุโบสถ ว่าหมายถึงวันที่เข้าไปอยู่ (จำศีล) ในบพทว่า อุปวสนติ จำศีล คือเป็นผู้เข้าถึงด้วยศีลหรือด้วยอาการที่ไม่ชวนชวาย ชื่อว่าเป็นผู้จำศีลนอกจากนี้ยังมีการขยายความคำว่า อุโบสถ ไว้หลายความหมายดังนี้

๑. การสวดปาฏิโมกข์ ชื่อว่า อุโบสถ เช่นพระบาลีว่า อายามาจุโส กปปีน อุโปสถ คมิสสาม มาเถิตทานักปปีนนะ พวกเรจักโกทำอุโปสถกัน

๒. ศีล ชื่อว่า อุโบสถ เช่นพระบาลีว่า เอว อฏฐุงคสมนนาโคโต โข วิสาเช อุโปสโถ อุปวุตโถ เนนนางวิสาชา ศีลประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้ เราอยู่จำแล้ว

๓. การจำศีล ชื่อว่า อุโบสถ เช่นพระบาลีว่า สุทสสุ เว สทา ผคฺคุ สุทสสุโปสโถ สทา การจำศีลด้วยการอดอาหาร ผคฺคุณถุภฺช คือฤกษ์เดือนผคฺคุ สำหรับผู้หมจดทุกเมื่อ ดังนั้นอุโบสถศีลก็สำหรับผู้หมจดทุกเมื่อ

๔. บัญญัติ ชื่อว่า อุโบสถ เช่นพระบาลีว่า อุโปสโถ นาม นาคราชา นาคราช ชื่อว่าบัญญัติ

^๑ อัง.อฏฐก. (ไทย) ๒๓/๔๓/๓๐๙-๓๑๐.

^๒ อัง.อฏฐก. (ไทย) ๒๓/๔๑/๓๐๓-๓๐๕.

^๓ อัง.อฏฐก. (ไทย) ๒๓/๔๒/๓๐๖-๓๐๙.

^๔ อัง.อฏฐก. (ไทย) ๒๓/๔๔/๓๑๒-๓๑๔.

^๕ อัง.อฏฐก. (ไทย) ๒๓/๔๕/๓๑๔-๓๑๗.

๕. วันที่ควรจำศีล ชื่อว่า อุโบสถ เช่นพระบาลีว่า น ภิกขเว ตทหุโปสเถ สภิกขุกา อวาสา ภิกษุทั้งหลาย ในวันที่ควรจำศีลนั้น วัตว่างภิกษุ วันที่พึงจำศีล มี ๓ วัน คือ วัน ๘ ค่ำ (เรียกวันอัฐมี) วัน ๑๔ ค่ำ (เรียกวันจาตุททสี) และวัน ๑๕ ค่ำ (เรียกวันปณณรสี)^๑

ในคัมภีร์อิถานววรรณนา ได้ให้ความหมายคำว่า อุโบสถ มีศัพท์ ๕ อย่าง คือ

(๑) ปาติโมกข์เทศะ หมายถึง การสวดปาติโมกข์ของพระภิกษุสงฆ์และภิกษุณี เช่น สงโฆ อุโปสถ กเรยยะ ปาฏิโมกข์ อุทิสเสยยะ สงฆ์พึงทำอุโบสถสวดปาติโมกข์

(๒) ปณณตติ นามบัญญัติ เช่น อุโปสโถ นาม นาคราชา หมายถึง พยานาคชื่ออุโปสเถ

(๓) อุปวาสะ หมายถึง การเข้าจำโบสถ

(๔) อัญญัคคะ หมายถึง ศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘ เช่น อัญญัคสมนนาคต อุโปสถ อุปวสิตวา การเข้าอยู่จำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ

(๕) อุโปสถทินะ หมายถึง วันอุโบสถ เช่น อชชุปุสโถ ปณณรโส วันนี้เป็นวันอุโบสถ ๑๕ ค่ำ^๒

อนสนาที สยามาที วา อุปัจจ วสนตติติ อุโปสโถ อุปวาโส^๓ หมายถึงการเข้าจำศีลอุโบสถ คือผู้เข้าไปอยู่อาศัยด้วยการอดอาหาร ถือศีลเป็นต้น^๔

อุโบสถศีล ตามความหมายรูปศัพท์ที่ยกมาจากคัมภีร์ต่างๆ นั้น สรุปเป็นความหมายเดียวกันก็คือ “การเข้าอยู่ การอยู่รักษา การอยู่จำ คืออยู่ด้วยการกำหนดใจไว้ อยู่ด้วยการเตรียมตัวโดยมีความตั้งใจอยู่รักษา หมายถึงอยู่จำศีล โดยมีการอดอาหารในเวลาวิกาลเป็นหลักสำคัญ”^๕

อุโบสถศีล หมายถึง ศีลที่รักษาเป็นอุโบสถหรือศีลที่รักษาในวันอุโบสถ ได้แก่ ศีล ๘ ที่อุบาสกและอุบาสิกาสมาทานรักษาเป็นการจำศีลในวันพระ คือวันขึ้นและแรม ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำ (แรม ๑๔ ค่ำ ในเดือนขาด)^๖ ศีล ๘ ประการ คือ เว้นจากฆ่าสัตว์ ๑ เว้นจากลักทรัพย์ ๑ เว้นจากกรรมไม่ใช้พรหมจรรย์ ๑ เว้นจากกล่าวเท็จ ๑ เว้นจากการดื่มสุราเมรัย ๑ เว้นจากการกินอาหารในเวลาวิกาล คือตั้งแต่อาทิตย์เที่ยงแล้วไปจนถึงอรุณขึ้นใหม่ ๑ เว้นจากการฟ้อนรำขับร้องประโคมดนตรี การดูละเล่น การตกแต่งด้วยดอกไม้ของหอม เครื่องย้อมทากายให้มีผิวงามและเครื่องประดับ ๑ เว้นจากนั่งนอนบนเตียงตั้งมีเท้าสูงกว่าประมาณและเบาะพูก ภายในมีนุ่นสาลีและเครื่องลาดวิจิตร ๑ เรียกว่า อุโบสถศีล เป็นศีลพิเศษอันอุบาสกอุบาสิกาจะพึงเข้าพักอยู่ในกาลเป็นครั้งคราว^๗

สรุปได้ว่า อุโบสถศีลหมายเอาเฉพาะความหมายของวันอุโบสถและการรักษาอุโบสถศีล หรือศีลอุโบสถ อันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ที่ฆราวาสผู้ครองเรือน ต้องการปฏิบัติรักษาให้ยิ่งขึ้นไปอีก แต่มีข้อจำกัดในการครองเรือน

^๑ ม.อ.อ.(ไทย) ๓/๑/๑๗๙

^๒ พระมหาสมปอง มุทีโต, คัมภีร์ อิถานววรรณนา , (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด ,๒๕๔๗), หน้า ๙๖๑-๙๖๒.

^๓ ส.สพ. (ไทย) ๓/๑๔๐.

^๔ พระมหาสมปอง มุทีโต, คัมภีร์ อิถานววรรณนา, หน้า ๕๔๖.

^๕ ธนิต อโยโพธิ์, อานิสงส์อุโบสถศีล, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมศิษย์มหาธาตุ, ๒๕๑๕), หน้า ๒๘-๒๙.

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๔๒๗.

^๗ สุขเขวาร์ พลอยชุม, สารานุกรมพระพุทธศาสนา ประมวลจากพระราชนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๘๗.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

มีภาระหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อครอบครัว จะพึงปฏิบัติรักษาเพียงวันหนึ่งคืนหนึ่ง นอกจากนี้อุโบสถศีล ยังเป็นศีลชั้นสูงของผู้ต้องการสั่งสมบารมี เพื่อรู้ธรรมเห็นธรรมและบรรลุมรรคผลนิพพาน

วิธีการถือศีลอุโบสถของชาวบ้านยางลาว

บ้านยาง เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ เป็นหมู่บ้านเก่าแก่มาตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยชาวลาวจากนครจำปาสัก ในสมัยราชวงศ์ล้านช้างเกิดการขบฏในเมืองเวียงจันทน์ มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งนำโดยพระครูโพนเสม็ดหรือพระครูวัดโพนเสม็ด (พระครูชี้อ้อม) ได้พาพรรคพวกอพยพหนีออกจากเวียงจันทน์ลงมาอยู่ที่นครจำบากนาคบุรีศรี ซึ่งมีนางเพาเป็นเจ้าเมือง และมีบุตรชื่อนางแพง นางเพา นางแพง มีความเลื่อมใสศรัทธา พระครูโพนเสม็ด ประจวบกับเหตุการณ์บ้านเมืองวุ่นวายยุ่งยาก พระครูโพนเสม็ด จึงได้แนะนำให้เจ้าหน่อชัตริย์ โอรสของพระเจ้าสุริยวงศาธิราชเจ้าเมืองเวียงจันทน์ ซึ่งขณะนั้น ลี้ภัยอยู่ที่บ้านจิวพันลำโสมสนุก (น่าจะเป็นโนนบ้านจิวในเขตตำบลบ้านยาง) ได้แต่งงานกับนางแพง ขึ้นครองเมืองกาลจำบากนาคบุรีศรี เมื่อ พ.ศ. ๒๒๕๒ (ตรงกับสมัยแผ่นดินพระเจ้าท้ายสระ แห่งกรุงศรีอยุธยา) พร้อมกันนั้น ได้ถวายพระนามเจ้าผู้ครองนครองค์ใหม่ว่า เจ้าสร้อยศรีสมุทร พุทธางกูร และเปลี่ยนชื่อเมืองเสียใหม่ เป็น “นครจำปาศักดิ์ นครบุรีศรี” ปัจจุบันพุทธศาสนิกชนชาวบ้านยาง เป็นหมู่บ้านต้นแบบ เป็นหมู่บ้านนำร่องในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ตามนโยบายของมหาเถรสมาคมและคณะรัฐบาล ที่มุ่งความเป็นสมานฉันท์ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม เป็นหมู่บ้านที่มีประเพณีวัฒนธรรมเป็นของตัวเอง เป็นที่กล่าวขานและมีความโดดเด่นกว่าทุกหมู่บ้านในจังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวคือในวันพระหรือวันสำคัญทางราชการ ทั้งหญิง ทั้งชาย เด็ก ผู้ใหญ่ทุกคนสวมใส่ผ้าไหม ที่ทักทอเอง ไปวัดและมีแนวโน้มจะมีผู้รักษาศีลมากขึ้นทุกปี

วิธีการรักษาศีลอุโบสถบ้านยางโดยจะไปจำศีลที่วัดโพธิ์น้อยช่วงวันพระ ซึ่งมีพระศรีปริยัติธาดาเจ้าอาวาส จะเห็นได้ว่าชาวบ้านยางลาวเมื่อได้ลูกเขยหรือลูกสะใภ้แล้วจะต้องมาถือศีลอุโบสถเพราะเป็นธรรมเนียมปฏิบัติมา โดยมีวิธีการรักษาศีลอุโบสถแบบลาวเวียง คือ

วิธีการที่บรรพบุรุษปฏิบัติต่อๆ กันมา หรือปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ทางวัดกำหนดไว้ โดยเริ่มจากในตอนเช้าชำระร่างกายให้สะอาด แต่งกายด้วยชุดขาวหรือชุดสุภาพ นำภัตตาหารมาร่วมทำบุญที่วัด ทำวัตรสวดมนต์ ประกาศวันอุโบสถสมาทานอุโบสถศีล รับศีล ๘ มารักษาย่างเคร่งครัด เมื่อถึงเวลาที่เคยทำมาก็จะร่วมกันปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ เดินจงกรม ฟังเทศน์ฟังธรรม และสวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น ซึ่งวิธีดังกล่าวนี้นิยมปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายในสังคมปัจจุบัน ซึ่งข้อวัตรปฏิบัติบางอย่าง สอดคล้องกับการรักษาอุโบสถศีลก่อนสมัยพุทธกาล เช่น การรักษาศีลข้อที่ ๖ วิกาละโภชะนา เวะระมะณี เว้นจากการรับประทานอาหารในยามวิกาล ข้อวัตรบางประการสอดคล้องกับการรักษาอุโบสถศีลในสมัยพุทธกาล เช่น การรับไตรสรณคมน์และการสมาทานอุโบสถศีล และข้อวัตรปฏิบัติเกือบทั้งหมดสอดคล้องกับการรักษาอุโบสถศีลในปัจจุบัน

ทางด้านวิธีการรักษาและปฏิบัติอุโบสถศีล เริ่มเตรียมตัวตั้งแต่ตอนเช้าตรู่ของวันพระ มีการชำระร่างกายให้สะอาดใส่ชุดขาว นำอาหารเข้ามาถวายแด่พระสงฆ์ จากนั้นก็สมาทานอุโบสถศีล และเข้าฟังธรรมเทศนา ตลอดจนปฏิบัติกรรมฐาน กระทั่งถึงเวลา ๑๑.๐๐ น. จึงจับประทานอาหารกลางวัน โดยมีการทำภัตตาหารถวายแก่พระภิกษุแล้ว ตนเองจึงรับมาทานต่อจากพระภิกษุ เมื่อเสร็จแล้วช่วงบ่ายจะเป็นการพักผ่อน อ่านหนังสือธรรมะบ้าง จนถึงเวลาประมาณ ๑๗.๐๐ น. ก็อาบน้ำชำระร่างกาย แล้วเข้าร่วมทำวัตรสวดมนต์กับพระสงฆ์ในเวลา ๑๘.๐๐ น. และฟังธรรมะจากพระสงฆ์ จึงแยกย้ายไปพักผ่อนหรือจะปฏิบัติธรรมต่อ ก็สุดแต่ความต้องการของแต่ละบุคคล ถึงเวลาเช้าก็รับศีล ๕ และแยกย้ายกลับบ้าน ข้อวัตรปฏิบัติ สำหรับผู้มารักษาอุโบสถศีลบ้านยางมีดังนี้

๑. การแต่งกาย สำหรับผู้มารักษาอุโบสถศีล ผู้หญิงแต่งชุดนักรบข ผ่าขึ้นหรือผ้าถุงสำเร็จสีขาว เสื้อขาวแขนยาว เลยข้อศอก หม้อสไบขาว ผู้ชายแต่งชุดนักรบข กางเกงขาว เสื้อขาว

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

๒. กิริยามารยาท อาทิ การกราบการไหว้พระให้กราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ การนั่งฟังธรรมให้นั่งพับเพียบอยู่ในอาการสงบ ไม่พูดหรือส่งเสียงดัง สำหรับผู้มีปัญหาปวดเข่า นั่งพับเพียบนานไม่ได้ อนุญาตให้ไปนั่งเก้าอี้ด้านหลัง การเดินควรเดินอย่างสำรวม ไม่กระโดด ไม่วิ่งไม่ผลิผลาม เมื่อจะเดินผ่านคนนั่ง ควรก้มตัว ถ้าเป็นอุบาสิกา ควรวางมือแนบจับผ้าขึ้นด้วย ไม่เดินสวนหรือแซงพระ เมื่อเดินผ่าน ควรประนมมือไหว้ เมื่อพูดกับพระให้ประนมมือ การดื่มน้ำการรับประทานอาหาร ควรนั่งให้เรียบร้อยก่อน

๓. การปฏิบัติตนระหว่างถือศีลปฏิบัติธรรม การเข้าร่วมปฏิบัติธรรม โดยร่วมสวดมนต์ทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น ปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ เดินจงกรม และฟังธรรม ตามเวลาและสถานที่ที่กำหนด การรับประทานอาหารตามเวลา การรักษาความสะอาด ให้ผู้ถือศีลช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดที่พัก ห้องน้ำ ศาลาปฏิบัติธรรม ลานธรรม ที่ล้างภาชนะ ที่ล้างหน้า และบริเวณวัด โดยช่วยกันทำความสะอาด เก็บกวาด ให้เรียบร้อย และทิ้งขยะ ณ สถานที่ที่จัดไว้ การช่วยเหลือกิจการงานของวัด ยามว่างจากการปฏิบัติธรรม และภารกิจส่วนตัว หากมิได้ปฏิบัติธรรมหรืองานอื่น ให้ผู้ถือศีลช่วยเหลือกิจการงานของวัดตามความถนัดและความสามารถของตน ไม่ควรจับกลุ่มคุยกัน

๔. มารยาทที่ควรทำ พูดแต่ความจริง ไพเราะอ่อนโยนอยู่เสมอ มีความประพฤติสุภาพ เรียบร้อยอยู่เสมอ ไม่แข็งกระด้าง เคารพเชื่อฟังผู้ปกครองผู้ใหญ่ และผู้ที่ประพฤติมาก่อนตน ประพฤติอ่อนน้อม ถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ และผู้ประพฤติมาก่อน มีความเมตตาต่อผู้น้อย และผู้มาภายหลัง ช่วยเหลือในกิจการงานทุกอย่าง โดยถือว่าเป็นที่ตั้งแห่งบุญในเมื่อเกิดความป่วยไข้ ก็ช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยความเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นการเฉลี่ยสุขให้แก่กันด้วยความโอบอ้อมอารี

๕. มารยาทที่ไม่ควรทำ ไม่ทำตนถือดี แข็งดี แข็งกระด้างกับผู้ใหญ่ และกับเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน ไม่ผูกใจเจ็บ ผู้ที่ว่ากล่าวตักเตือนด้วยความปรารถนาดี ไม่ย่นเดิน นั่งหน้าผู้ใหญ่ และผู้ประพฤติพรหมจรรย์มาก่อนตน ไม่ย่นเดิน นั่งนอน โดยอาการไม่สำรวมไม่กระทำการตนเป็นผู้เอิกเกริกเฮฮาจุจกขรราวาส ไม่รวมกลุ่มสนทนากันด้วยเรื่องทางโลก และเรื่องไร้สาระ (เมื่อเสร็จกิจส่วนรวมแล้ว ควรทำกิจส่วนตัว มีการอ่านหนังสือ ท่องบทสวดมนต์ เดินจงกรมนั่งเจริญภาวนา เป็นต้น ต่างคนต่างอยู่ไม่คลุกคลีกัน) ไม่พูดเสียงดังจนเป็นที่รำคาญของผู้อื่นไม่วิ่ง กระโดด และกระทำกิริยาดังตั้งโครมครามให้ผู้อยู่ใกล้เคียงตกใจ และรำคาญ ไม่หัวเราะเสียงดังให้ผิดจากความเป็นนักบวช ไม่เป็นผู้ทอดสะพานให้แก่เพศตรงข้าม โดยอาการใดๆ ทั้งสิ้น ถ้าประพฤติผิดมารยาทข้อใด ควรแสดงความเปิดเผยความเศร้าหมองกับผู้ที่ตนเคารพ เพื่อให้ท่านชำระมารยาทโดยการตักเตือน แนะนำสั่งสอน แล้วเชื่อฟังคำตักเตือนของท่าน ปฏิบัติตามโดยเคารพ

๖. การปฏิบัติตนกับพระภิกษุ - สามเณร ไม่พูดล้อเล่นกับพระภิกษุ - สามเณร โดยการขาดคารวะ ไม่ติดนเสมอ ประดุงเพื่อนเล่น ถ้าจำเป็นต้องพูดกับท่าน ก็ต้องพูดด้วยอาการสำรวม ป้องกันมลทิน โดยไม่นำตนเข้าใกล้ชิด เมื่อท่านแสดงธรรม ต้องสำรวมกายและจิต ตั้งใจฟังโดยเคารพ

ผู้ที่มีความศรัทธาต้องการจะรักษาอุโบสถศีล การรักษาอุโบสถศีลของชาวบ้าน จะมีลำดับขั้นตอนดังนี้ คือ ผู้ที่จะมาขออุโบสถศีล ต้องนุ่งขาวห่มขาวนำพานดอกไม้ ธูปเทียน เข้าไปหาพระประณมมือกราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง แล้วถวายพานดอกไม้ ธูปเทียน จึงกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยและขออุโบสถศีล ดังนี้

อะหัง (มะยัง ว่าหลายคนพร้อมกัน) ภันเต ทิสระระณนะ สะหะ อัญญังคะสะมันนาคะตัง อุโปสะถัง ยาจามิ (ถ้าว่าหลายคน ยาจามะ) คำแปล ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขออาราธนาอุโบสถศีล อันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ต่อจากนั้นพระจะกล่าวนำตามลำดับ

เมื่อพระท่านกล่าวว่า ทิสระระณนะ คมะมะนัง นิฏฐิตัง แปลว่า จบไตรสรณคมน์ (เพียงนี้) แล้ว ฟังตอบว่า อามะ ภันเต แปลว่า ขอรับ/เจ้าข้า เมื่อรับไตรสรณคมน์จบแล้ว ได้ชื่อว่าเป็นผู้ใกล้พระรัตนตรัย นับว่าเป็นพุทธศาสนิกชนโดยถูกต้องแล้ว แต่ยังเป็นอุบาสกอุบาสิกาที่ยังไม่มีศีล จึงควรสมาทานศีลต่อไป ซึ่งต่อจากนั้น พระท่านจะกล่าวให้ศีลอุโบสถเป็นภาษาบาลีไปที่ละข้อ และผู้ขออุโบสถศีลฟังกล่าวตามท่านไปที่ละข้อ

เมื่อพระให้ศีลจบ ท่านจะบอกเตือนตรงนี้อีกว่า อิมานี อัญฐะ สิกขาปะทานิ แปลว่าทั้งหมดนี้คือหัวข้อที่จะต้องศึกษาและปฏิบัติ ๘ ประการ (บางครั้งพระสงฆ์กล่าวกันว่า “อิมานี อัญฐะ สิกขาปะทานิ สะมาทิยามิ” แล้วเราฟังว่าตาม ๓ ครั้ง) ผู้ขอเพียงแต่ฟังและกำหนดไว้ในใจ ไม่ต้องว่าตาม แล้วพระจะกล่าวบอกอานิสงส์ต่อไปอีกเป็นภาษาบาลีว่า สีเลนนะ สุคะตัง ยันติ (ศีลเป็นปัจจัยให้มีความสุข) สีเลนนะ โภคะสัมปะทา (ศีลเป็นปัจจัยให้มีโภคะสมบัติ) สีเลนนะ นิพพุตัง ยันติ (ศีลเป็นปัจจัยให้เข้าถึงพระนิพพาน) ตัสมา สีสัง วิโสธะเย (เพราะฉะนั้น ฟังทำจิตให้สะอาดหมดจดด้วยศีลตลอดกาลทุกเมื่อเกิด) ฟังกล่าวรับว่า “สาธุ ภัณฑะ” (สำหรับอุโบสถศีล กล่าวต่อตามข้างล่าง)

เมื่อรับสิกขาบทครบทั้ง ๘ ข้อแล้ว ฟังกล่าวคำสมาทานอีกครั้งนี้ “อิมัง อัญฐังคะสะมัน-นาคะตัง พุทธะปัญญุตัง อูโปสะถัง อิมัญจะ รัตติง อิมัญจะ ทิวะสัง สัมมะเทวะ อะภิกขิตุงสะมาทิยามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าขอสมาทานอุโบสถศีลที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ ประกอบไปด้วยองค์ ๘ ประการนี้ เพื่อจะรักษาไว้ไม่ให้ขาด ไม่ให้ทำลาย ตลอดเวลาวันหนึ่งคืนหนึ่ง ณ เวลานั้น

จากนั้นพระสงฆ์กล่าวสรุปรูปอุโบสถศีลดังนี้ “อิมานี อัญฐะ สิกขาปะทานิ, อัจฉะกัง รัตติง เอวัง อูโปสะถะสีละวะ เสนะ, สาธุกัง กัตตะวา อัปปะมาเทนะ รักขิตัพพานิ” แปลว่า ขอท่านทั้งหลายจงรักษาสิกขาบททั้งแปดข้อนี้โดยเป็นอุโบสถศีลไว้ให้ดี อย่าประมาท(ต่ออำนาจศีลอุโบสถ) ตลอดราตรีหนึ่ง ผู้รับศีลฟังตอบรับว่า “สาธุ ภัณฑะ” เมื่อเข้ามารักษาอุโบสถศีลก็มีการทำวัตรสวดมนต์ซึ่งเป็นกิจเบื้องต้น การไหว้พระสวดมนต์ถือเป็นกิจเบื้องต้นของการสมาทานรักษาอุโบสถศีล ครั้นไหว้พระสวดมนต์เสร็จแล้วจึงเริ่มสมาทานรักษาอุโบสถศีลเป็นลำดับไป การเตรียมตัวเพื่อจำศีลอุโบสถ ผู้จะจำศีลพึงปลดเปลื้องปลิวคือ ความกังวลห่วงใยต่าง ๆ ออกเสีย เช่นกังวลเรื่องอาหาร เรื่องภาระทางบ้าน เรื่องการทำงาน เป็นต้น ในวันรักษาอุโบสถศีลนั้น ท่านไม่ให้คิดถึงเรื่องงาน นอกจากศึกษาพระธรรม สนทนาธรรม ฟังธรรม บริกรรมอาการ ๓๒ เหล่านี้ เพื่อให้จิตใจสงบเป็นการบริหารจัดการจิตของตน ให้หยุดพักการทำงานต่าง ๆ ไว้ชั่วคราวก่อน เพื่อมาชำระกาย วาจา ใจ ให้สะอาดผ่องแผ้ว ผู้สมาทานอุโบสถศีลนั้นชื่อว่า ได้กระทำความดีไม่มีโทษ และชื่อว่าเป็นมงคล เพราะเป็นเหตุให้ได้บุญสมบัติ สวรรค์สมบัติ เป็นอุปนิสัยบารมีแห่งพระนิพพาน เป็นทางของบัณฑิตทั้งหลายที่ดำเนินมาแล้ว เป็นที่มาของยศใหญ่ บันดาลใจในปางก่อนได้ยศใหญ่ เพราะเหตุเพียงรักษาอุโบสถศีลครั้งเดียวมาแล้ว

ในการตั้งใจรักษาศีลนั้น อย่างนี้กล่าวต้องไปสมาทานกับพระที่วัดเท่านั้น จึงจะเป็นศีล ความจริงแล้ว จะสมาทานที่ไหนก็ได้ คือ จะสมาทานที่วัดในป่าหรือในบ้าน หากมีเจตนาคิดงดเว้นก็เป็นศีลแล้ว หรือจะคิดงดเว้นเองโดยมิต้องสมาทานก็เป็นศีล โดยเฉพาะอุโบสถศีลนั้น ควรตั้งเจตนาในการรักษาไว้แต่รุ่งเช้า หากมีโอกาสไปวัดจะสมาทานกับพระอีกครั้งหนึ่งก็สมควร ทั้งนี้เพราะตามวัดต่างๆ นั้น กว่าถึงเวลาที่พระท่านลงอุโบสถและให้ศีล ก็มักเป็นเวลาหลังจากที่ท่านฉันอาหารเช้าแล้ว (โดยมากประมาณ ๐๙.๐๐ น.) ซึ่งเลยเวลาที่อรุณขึ้นมามากหลายชั่วโมง ด้วยเหตุนี้จึงควรสมาทานด้วยตนเองเสียก่อนแต่รุ่งเช้า

สรุป

อุโบสถศีลหมายเอาเฉพาะความหมายของวันอุโบสถและการรักษาอุโบสถศีล หรือศีลอุโบสถ อันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ที่ฆราวาสผู้ครองเรือน ต้องการปฏิบัติรักษาให้ยิ่งๆ ขึ้นไปอีก แต่มีข้อจำกัดในการครองเรือน มีภาระหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อครอบครัว จะพึงปฏิบัติรักษาเพียงวันหนึ่งคืนหนึ่ง นอกจากนี้อุโบสถศีล ยังเป็นศีลชั้นสูงของผู้ต้องการสั่งสมบารมี เพื่อรู้ธรรมเห็นธรรมและบรรลุมรรคผลนิพพานวิธีการรักษาอุโบสถศีลบ้านโดยจะไปจำศีลที่วัดโพธิ์อยู่ช่วงวันพระ ซึ่งมีพระศรีปริยัติธาดาเจ้าอาวาส จะเห็นได้ว่าชาวบ้านยากล่าวเมื่อได้ลูกเขยหรือลูกสะใภ้แล้วจะต้องมาถือศีลอุโบสถเพราะเป็นธรรมเนียมปฏิบัติมา วิธีการที่บรรพบุรุษปฏิบัติต่อๆ กันมา หรือปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ทางวัดกำหนดไว้ โดยเริ่มจากในตอนเช้าชำระร่างกายให้สะอาด แต่งกายด้วยชุดขาวหรือชุดสุภาพ นำภัตตาหารมาร่วมทำบุญที่วัด ทำวัตรสวดมนต์ ประกาศวันอุโบสถสมาทานอุโบสถศีล รับศีล ๘ มารักษาอย่างเคร่งครัด ทางด้านวิธีการรักษาและ

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ปฏิบัติอุโบสถศีล เริ่มเตรียมตัวตั้งแต่ตอนเช้าตรู่ของวันพระ มีการชำระร่างกายให้สะอาดใส่ชุดขาว นำอาหารเข้ามาถวายแด่พระสงฆ์ จากนั้นก็สมาทานอุโบสถศีล และเข้าฟังธรรมเทศนา ตลอดจนปฏิบัติกรรมฐาน กระทั่งถึงเวลา ๑๑.๐๐ น. จึงจับประทานอาหารกลางวัน โดยมีการทำภัตตาหารถวายแก่พระภิกษุแล้ว ตนเองจึงรับมาทานต่อจากพระภิกษุ เมื่อเสร็จแล้วช่วงบ่ายจะเป็นการพักผ่อน อ่านหนังสือธรรมะบ้าง จนถึงเวลาประมาณ ๑๗.๐๐ น. ก็อาบน้ำชำระร่างกาย แล้วเข้าร่วมทำวัตรสวดมนต์กับพระสงฆ์ในเวลา ๑๘.๐๐ น. และฟังธรรมะจากพระสงฆ์ จึงแยกย้ายไปพักผ่อนหรือจะปฏิบัติธรรมต่อ ก็สุดแต่ความต้องการของแต่ละบุคคล ถึงเวลาเช้าก็รับศีล ๕ และแยกย้ายกลับบ้าน

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

มารดาและบิดาเป็นผู้มีอุปการคุณมากต่อบุตรและธิดาในสังคมปัจจุบัน The Parent as The Benefactors for Children in Present Society

พระครูสิริสุตถาภรณ์,ดร.^๑

ประธานหลักสูตรและอาจารย์ประจำหลักสูตร ปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

บทคัดย่อ

มารดาและบิดา เป็นผู้ที่มีอุปการคุณมากต่อบุตรและธิดา ในสังคมปัจจุบัน บุตรและธิดาจะตอบบุญ แทนคุณ มารดา และบิดานั้นได้ไม่หมด ต้องแนะนำสั่งสอนมารดาบิดา ให้ทำบุญให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ให้มีศรัทธา ในพระพุทธศาสนา ให้เคารพในพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เชื่อกรรม เชื่อผลของกรรมในพระพุทธศาสนา และบวช แทนคุณมารดาและบิดา มารดามีอยู่ ๑๒ คุณ บิดามีอยู่ ๒๑ คุณ เราจะยกเอาแผ่นดิน แผ่นฟ้า แม่น้ำมหาสมุทรมา เปรียบเทียบกับบุญคุณของมารดาและบิดาไม่ได้ ท่านเรียกมารดา บิดาว่าเป็น พระพรหม เป็นบุพพเทพ เป็นบุพพจาริยา เป็นอาหุไนยบุคคลของบุตร และหน้าที่ของมารดาและบิดาที่จะอนุเคราะห์บุตร ธิดาคือ มารดาและบิดา ต้องแนะนำ สั่งสอนให้บุตร ธิดา มิให้ทำความชั่วทั้งปวง แนะนำ อบรมสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในคุณงามความดี ให้ศึกษาศิลปวิทยาต่างๆทั้งทาง ธรรมและทางโลก หากผู้ครองที่สมควรให้แก่บุตร ธิดา และมอบทรัพย์สมบัติให้แก่บุตรและธิดา ในสมัยอันสมควร และหน้าที่ของบุตร ธิดา ที่มีต่อมารดา และบิดา คือ ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เราต้องเลี้ยงท่านตอบ เราต้องช่วยเหลือกิจการงานของท่านให้เต็มที่ เราจักดำรงวงศ์สกุลของท่าน เราจักประพฤติ ปฏิบัติตัวให้สมควรรับทรัพย์มรดกของท่าน และเมื่อมารดา บิดาถึงแก่กรรมล่วงลับดับขันธไปแล้ว ลูกๆต้องทำการฌาปนกิจศพของท่านให้ถูกต้อง เรียบร้อยดีงาม และทำบุญอุทิศ หยาดน้ำสงฆ์ไปหา ให้ท่านทั้ง ๒ ได้รับส่วนบุญนี้ แล้วไปเกิดดีถึงสุข โดยไปเกิดในวิมานทองบนสวรรค์ เสวยอาหาร เครื่องดื่มทิพย์ เครื่องนุ่งห่มทิพย์ ฟังเสียงดนตรีทิพย์ อยู่สุขสบายตลอดกาลนานเทอญ

คำสำคัญ : มารดาและบิดา/ ผู้มีอุปการคุณต่อบุตรและธิดา/ สังคมปัจจุบัน

ABSTRACT

The Mother and The fathers are The benefactors of The sons and The daughters The sons and The daughters will have shown gvatitude to of a mother and father do not be finished if we are the Buddhist priest must troin advise instruct a mother and a father make merit donate Observe the precepts practice the dharma have beline in the Buddhism respect in BuddhaDharma and the Buddhist priest believe in karma believe in of karma in the Buddhism And ordain show gratitude to of mother and mother there is ๑๒ the benefactors a fater there is ๒๑ benefactors we will life to take land sky a river in the ocean to can not compaer with favor or service performed of a mother and a father no

He have call a mother and a father that be the Brahma be onomatopoeia from the sound produced when striking a god be onomatopoeia from the sound produced when striking take the behave and spinning wheel person uncle of sons and the duty will of a mother and a fater to will help to beild to sons and daughter be a mother and A father will must advise instruct give a sons and daughter not give do the maliganance whole advise train instruct give in the virtue give study religion

^๑ น.ธ.เอก,ป.ธ. ๖,พ.ม.,พ.ม.ช.,พธ.บ.,M.A.,พธ.ด. (พระพุทธศาสนา มจร.วช.ขอนแก่น)

science knowledge precept differs with both religion of and secular procure befitting spouse to a sons and gaugther and commit the property to a sons and daughter inbefitting tim

However the duty of sons and daughter who have build to a mother and a father Bea a mother and father have fed us already we must feed you shows gratitude to we must help your work we will maintain your lineage we will behave give befitting take heritage your asete and a mother and a father have died already a sons and daughter must to your cremation are correct the orderly the good and make merit dedicate a drop leads sen to the ment gaes to give testimony ๒ both that of by give testimony both of ๒ that receive portion of merit this merit already go to born in gold Heaven paradise eatdivine food beverage is divine the clothing is divine listen sound of divine music stay physical wellbeing the fine long a go forever a particle used in a more poetic context at the end.

Keywords : A mother a father / the benefactors of the sons and daughters / society of today

ความนำ

มารดา และบิดา เป็นผู้มือุปการคุณมากต่อบุตรและธิดา ในสังคมปัจจุบัน คำว่า มารดา แปลว่า ผู้ยังบุตรให้เกิดขึ้น คำว่า บิดา แปลว่า ผู้ยังบุตรให้เกิดขึ้น เหมือนกัน ถึงอย่างไรก็ตาม เมื่อบิดา และมารดาได้ทำการวิวาห์มงคลสมรสกันแล้ว และได้ผูกพันกันฉันท์สามีภรรยา ได้อยู่ร่วมสังวาสกันแล้ว ก็ยังบุตรให้เกิดขึ้น ตามธรรมชาติของมนุษย์ ในบรรดามารดา และบิดานั้น มารดาเท่านั้น เป็นผู้มืปกตึกระทำกรรมอันบุคคลกระทำได้โดยยากลำบาก เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อเป็นดาบสชื่อว่า โสณบัณฑิต เมื่อจะประกาศความที่แห่งมารดา เป็นผู้มืปกตึกระทำกรรมอันบุคคลกระทำได้โดยยากลำบาก แก่พระราชาแห่งชาวชมพูทวีปทั้งสิ้น ทั้งหลาย จึงตรัสพระคาถาเหล่านี้ ในโสมนันทชาดก ในสัตตตินิบาตว่า

มารดา หวังอยู่ซึ่งผลคือบุตร จึงนอบน้อมต่อเทวดา
ยอมถามถึงนักษัตตฤกษ์ทั้งหลาย และถามถึงฤดูและปีทั้งหลาย
เมื่อมารดาอาบน้ำแล้วในเพราะฤดูและปีเกิดในครรรภ์ยอมก้าวลง
เพราะเหตุนั้น มารดา ท่านจึงเรียกว่า โทหิณี คือหญิงแพ้ออง
เพราะเหตุนั้น ท่านจึงเรียกว่า สุหทา คือหญิงเป็นผู้มืใจดี
มารดานั้นก็ถนอมครรรภ์ ในปีหนึ่งหรือห้อยหนึ่งปี
ชยันตี ชเนตตี คือผู้ยังบุตรให้เกิดขึ้น ดังนี้
มารดาปโลบโยนบุตรผู้ร้องไห้ ด้วยน้ำนมและเพลงขับกล่อม
และด้วยเครื่องกกคืออวยวะ เพราะเหตุนั้น ท่านจึงเรียกว่า
โตะเสนตีคือผู้ยังบุตรให้ยินดี จากนั้น เมื่อลมและแดดแรงกล้า
มารดาทำความหวั่นใจ ก็คอยแลดูบุตรผู้ยังเป็นทารก
ผู้ไม่รู้เดียงสาคือไม่รู้ความอะไร เพราะเหตุนั้น ท่านจึงเรียกว่า
โปเสนตี คือผู้เลี้ยงดูเอาใจใส่ และทรัพย์ของมารดาอื่นใดมือยู่
และทรัพย์ของบิดาอื่นใดมือยู่ มารดายอมค้มครองทรัพย์นั้น
แม่ทั้ง ๒ นั้นไว้เพื่อบุตรนั้น ด้วยความหวังว่า ทรัพย์ทั้งหมดนี้
ควรเป็นของบุตรของเราเท่านั้น หาเป็นของคนอื่น ๆ ไม่เลย
มารดาเมื่อให้บุตรศึกษาว่า อย่างนั้นละลูก อย่างโน้นละลูก
ดังนี้เป็นต้น ย่อมเดือดร้อน ด้วยประการฉะนี้

เมื่อบุตรถึงความป็นหนุ่มแล้ว มารดาก็รู้ว่าบุตรมัวเมา
มีความสนใจในภรรยาของผู้อื่น ในเวลาค่าคืนไม่กลับมา
ในเวลาเย็นย่อมเดือดร้อน เพราะห้วงใยคิดถึงลูกตลอดเวลา^๑

อีกประการหนึ่ง มารดาและบิดา เหล่านั้น แม้ทั้ง ๒ ท่านเรียกว่าพรหม ปุพพเทพปุพพจาริยา อาหุเนยบุคคล
ของบุตร ดังนี้ การที่ท่านเรียกรวมมารดา และบิดาว่า พระพรหม นั้น เพราะว่าท่านเป็นผู้ไม่ละภวานาทั้ง ๔ คือ มีเมตตา
ความรักใคร่ ประารถนาให้คนอื่น สัตว์อื่นเป็นสุขกาย สบายใจ มีความกรุณา ได้แก่สงสารคนและสัตว์ ประารถนาให้เขาพ้น
ทุกข์ยาก ลำบากกาย และใจ มีมุทิตา ความพลอยยินดี เมื่อเห็นคนอื่นได้ดี มีเงิน ทอง ของใช้ ผ้าผ่อนแพรพรรณ มี
ตำแหน่ง หน้าที่การงานดี มียศฐานัน์ บรรดาศักดิ์ ก็ยินดีกับเขาด้วย ไม่ริษยาตาร้อนนอนเป็นทุกข์ กายใจ และมี อุpekขา
ความวางเฉย วางตัวเป็นกลาง ไม่เข้าใคร ออกใคร ใครดีก็ว่าดี ใครชั่วก็ว่าชั่ว ใครทำผิด ก็เห็นตามความผิด ใครทำถูกต้อง
ก็ว่าไปตามความถูกต้องนั้นเองไม่มีความลำเอียงแต่ประการใด

ในกรณีมารดา บิดา มีภวานาทั้ง ๔ ในบุตรทั้งหลายนั้น กล่าวคือ ในเมื่อบุตรอยู่ในท้อง เมตตาจิตของมารดา
บิดา ย่อมเกิดขึ้นว่า เมื่อไรหนอแล พวกเราจักมองเห็นบุตรน้อยผู้ไม่มีโรคอะไรๆ ก็ในคราวใด บุตรน้อยยังอ่อน นอนหงาย
อยู่ เขาถูกสัตว์ทั้งหลายมี เลือด เส้นเป็นต้น กัดแล้ว เป็นผู้อันทุกข์เบียดเบียน นอนเป็นทุกข์อยู่ ย่อมร้องไห้ ในคราวนั้น
แหละ ความการุญของมารดา บิดา ย่อมเกิดขึ้น เพราะได้ฟังเสียงร้องของบุตรน้อยนั้น ก็ในเวลาบุตรน้อยวิ่งไป วิ่งมาแล้ว
เล่นอยู่ มารดา บิดาก็มองดูอยู่เสมอ และเวลา บุตรเจริญเติบโตใหญ่ ตั้งอยู่ในวัยอันสวยงาม มารดา บิดา ก็มองดู และจิต
อันเป็นมุทิตา พลอยยินดีของมารดาและบิดาก็เกิดขึ้น แก่บุตรนั้น ความบันเทิงจิต บันเทิงใจ รื่นเริง เบิกบานใจย่อม
เกิดขึ้น แก่มารดาบิดานั้น ในคราวนั้น มารดา และบิดา ก็ย่อมมีมุทิตาจิตยินดีต่อลูกนั้นๆ ก็ในคราวใด บุตรนั้น ได้เข้า

วิวาหมงคลสมรสแล้ว ทำการเลี้ยงภรรยาแล้ว แยกเรือนออกจากมารดา บิดาแล้ว ไปอยู่ครอบครองเรือนคนละ
หลังต่างหาก

ความที่มารดา บิดานั้น ย่อมมีความคิดเป็นกลางเกิดขึ้นว่า ในกาลบัดนี้ บุตรของเรา ย่อมสามารถเพื่อยังชีวิต
ของตนให้เป็นไปโดยธรรมตา ในคราวนั้น มารดา บิดาย่อมได้ความเป็นอุpekขา วางตัวเป็นกลาง และอีกประการหนึ่ง
ภวานา ๔ อย่างของมารดาบิดานั้นก็คือ กายภวานา การเจริญทางกาย เวทนาภวานา การเจริญทางเวทนา จิตภวานา
การเจริญทางจิตใจ และธรรมภวานา การเจริญทางธรรมะคือว่า การทำให้เกิดให้มีขึ้นในทางที่ติงาม ทางกาย การทำให้
เกิดให้มีขึ้นทางเวทนา ทางเสวยอารมณ์ที่ปรารถนา และไม่ปรารถนา การทำให้เกิดให้มีขึ้นในทางทางจิตใจ ทำให้ใจปกติ
เป็นสมาธิ สงบนิ่ง ไม่เอนเอียง ไม่หวั่นไหวไปในอารมณ์ต่างๆทั้งดีและร้าย เป็นใจแบบสมถกรรมฐานแล้ว และการทำให้
เกิดให้มีขึ้นทางธรรมารมณ์ด้วยใจ กล่าวคือทำให้ใจเป็นธรรม เป็นกลาง เป็นบุญ เป็นกุศลนั่นเอง

(๑) มารดา บิดา บัณฑิต เรียกว่า พระพรหม ปุพพเทพ ปุพพจาริยา

และอาหุเนยบุคคลของบุตร

ข้าพเจ้า ขอนำเสนอ เรื่อง มารดา บิดา บัณฑิต เรียกว่า พระพรหม ปุพพเทพ ปุพพจาริยา และอาหุเนยบุคคล
ของบุตรต่อผู้อ่าน ดังนี้ คือ มารดา บิดา บัณฑิตเรียกว่า เป็นพระพรหมของบุตร เพราะว่า เมื่อมารดาบิดาได้พรหมวิหาร
ธรรมแม้ทั้ง ๔ อย่าง ในบุตรทั้งหลายเหล่านั้น ตามกาลด้วยประการฉะนี้แล้ว บัณฑิต ย่อมเรียกว่า เป็นพระพรหมของบุตร
ที่ว่าเช่นนั้น เพราะว่าท่านทั้ง ๒ เป็นผู้ประพฤติเพียงดั่งว่าพระพรหม กล่าวคือ มีพรหมวิหารธรรม ๔ ประการอยู่ในตัว
ได้แก่ มีเมตตาธรรม รักใคร่ผู้อื่น กรุณาธรรม สงสารผู้อื่น มุทิตาธรรม พลอยยินดีต่อผู้อื่นเมื่อเขาได้ดี และ อุpekขาธรรม

^๑ คณะกรรมการแผนกตำรา ,มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, มังคลัตถปิณี แปล เล่ม ๒,
(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, ๒๕๓๘), หน้า ๑๙๖-๑๙๗.

วางตัวเป็นกลาง เเฉไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องต่างๆของผู้อื่น ใครทำถูกก็ว่าถูก ใครทำผิดก็ว่าไปตามผิด ไม่มีอคติลำเอียงไปอย่างอื่นนั่นเอง^๑

มารดา บิดาบัณฑิตเรียกว่า เป็นปูพพเทพของบุตร กล่าวคือ เป็นเทวดาคนแรกของบุตร เหมือนอย่างทีวีสุทธิเทพ กล่าวคือ พระชีมาสพ ผู้มีอาสวะกิเลสสิ้นแล้ว โดยไม่คำนึงถึงความผิดพลาดที่พวกเขาทำแล้ว หวังอยู่แต่ความเสื่อมไปแห่งความพินาศฉิบหาย และมีความหวังถึงความเกิดขึ้นแห่งความเจริญ อย่างเดียว ปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขแก่พวกเขาโดยส่วนเดียวเท่านั้นและย่อมนำมาซึ่งความที่สักการะทั้งหลายของพวกเขาที่มีอาานิสงส์มาก เพราะเป็นทักษิณบุญบุคคล ฉนใด ส่วนมารดา บิดา ก็ฉนนัน เหมือนกัน กล่าวคือ ท่านทั้ง ๒ ไม่คำนึงถึงความผิดพลาดของบุตรทั้งหลาย ที่ทำไปแล้ว โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แต่ปฏิบัติประโยชน์สุขแก่บุตรทั้งหลาย เหล่านั้น โดยส่วนเดียวเท่านั้น และเป็นผู้สมควรแก่ทักษิณ นำความที่สักการะของบุตรเหล่านั้นที่เขาทำแล้วแก่ตน ซึ่งมีผลานิสงส์มาก เพราะฉนนัน มารดา บิดานั้น จึงชื่อว่าเทพ เพราะว่าท่านเป็นผู้มีความประพฤติเพียงดังเทพนั่นเอง^๒ ส่วนสมมติเทพ อุบัติเทพ และวิสุทธิเทพ เหล่าอื่น ท่านเรียกว่า ปัจฉาเทพ เพราะเป็นเทพในภายหลัง ส่วนมารดา บิดาท่านเรียกว่าปูพพเทพ เพราะว่าท่านเป็นผู้มีอุปการะก่อนกว่าเทพทั้งปวง

มารดา บิดา บัณฑิตเรียกว่า เป็นปูพพอาจารย์ของบุตร กล่าวคือ มารดา บิดา เป็นอาจารย์คนแรกของบุตร เป็นอาจารย์ก่อนกว่าใครทั้งปวง มารดา บิดา สอนบุตรแบบโบราณ ในสมัยก่อน ใช้บ้านเป็นโรงเรียน สอนแบบไม่มีตารางสอน วางเมื่อไรก็สอนเมื่อนั้น คิดได้เรื่องอันใดดีงาม ก็สอนตามนั้น ตามโอกาสที่เหมาะสม และอีกประการหนึ่ง มารดา บิดานั้น ยังบุตรให้ยึดถือให้ศึกษาอยู่ จำเดิมแต่เวลาที่บุตรเกิดมาที่รู้เพียงสา รู้ความแล้วว่า ลูกจงนั่งอย่างนี้ จงยืนอย่างนี้ จงไม่ล้มลง และว่าต่อไปอีกว่า คนนี้ ต้องเรียกว่าพ่อ คนนี้ ต้องเรียกว่าแม่ คนนี้ต้องเรียกว่า ปู่ ย่า ตา ยาย คนนี้ ต้องเรียกว่า คุณลุง คุณป้า คุณน้า คุณอาว คุณอา และต่อมาภายหลัง อาจารย์เหล่าอื่น จึงให้ศึกษาเล่าเรียนในเรื่องศิลปะทั้งหลาย มีศิลปะในเพราะช่าง ม้า เป็นต้น อาจารย์เหล่าอื่นให้สรณะและศีล อาจารย์เหล่าอื่นให้บรรพชา อาจารย์เหล่าอื่นให้ศึกษาเล่าเรียนพุทธวจนะ อาจารย์เหล่าอื่นให้ศึกษาเล่าเรียน เรื่องการบรรลุ มรรค ผล อาจารย์เหล่านั้น แม้ทั้งหมดชื่อว่าปัจฉาจารย์ เพราะว่าปัจฉาจารย์มาสอนภายหลังมารดา บิดา เพราะฉนนัน มารดา บิดา ท่านบัณฑิตจึงเรียกว่าปูพพอาจารย์ เพราะท่านเป็นอาจารย์ก่อนกว่าอาจารย์ทั้งหมด^๓

มารดา บิดา บัณฑิตเรียกว่าเป็นอาหุไนยบุคคลของบุตร กล่าวคือ มารดา บิดา เป็นผู้สมควรซึ่งวัตถุทั้งหลาย มีข้าวและน้ำ สิ่งของอื่นๆเป็นต้นที่บุตรทั้งหลายนำมา เพื่อสักการบูชา ต้อนรับ จัดตกแต่งไว้ให้ กล่าวคือ เป็นผู้สมควรเพื่อรับข้าว น้ำ สิ่งของต่างๆเป็นต้นนั้น ฉนนัน มารดา บิดาท่านจึงเรียกว่า อาหุไนยบุคคลของบุตร

เพราะเหตุฉนนัน พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสไว้ในสพรหมสูตร ในติกนิบาต และในจตุกกนิบาต อังคุตตรนิกายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย คำว่าพรหมนั้น เป็นชื่อของมารดา บิดา คำว่า ปูพพเทพ เป็นชื่อของมารดา บิดา คำว่า ปูพพอาจารย์ เป็นชื่อของมารดา บิดา คำว่า อาหุไนยบุคคลนั้น เป็นชื่อของมารดา บิดา มีคำถามสอดเข้ามาว่า ข้อฉนนันเป็นเพราะเหตุไร ? ตอบว่า ข้อฉนนัน เป็นเพราะเหตุนี้ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะว่ามารดา บิดา เป็นผู้ที่มีอุปการะคุณมากต่อบุตร กล่าวคือ ได้บำรุงเลี้ยงดูบุตร ได้แสดงเรื่องของโลกนี้ให้แก่บุตร ธิดาทั้งหลาย ได้ดู ได้ทราบและให้ปฏิบัติตามในสิ่งที่ตั้งงาม ที่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง^๔

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๐.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๑.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๒.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๓.

(๒) การทำปฏิกรการตอบแทนบุญคุณแก่มารดาและบิดาของบุตร

ข้าพเจ้าขอแนะนำเสนอเรื่อง การทำปฏิกรการตอบแทนบุญคุณแก่มารดาและบิดาของบุตรดังนี้ คือ บุตร ธิดาควรทำปฏิกรการตอบแทนแก่มารดา บิดา เพราะว่าท่านมีอุปการคุณมากต่อบุตรธิดา การที่มารดา บิดานั้น เป็นผู้มื่ออุปการคุณมาก เพราะว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงแสดงว่า ท่านทั้งสอง เป็นเหตุแห่งความเป็นพระพรหม เป็นเหตุที่บุตรไม่สามารถทำ การตอบแทนบุญคุณแก่มารดาบิดานั้นได้ ให้สิ้นสุดโดยประการต่างๆ ด้วยอุปการคุณที่เป็นโลกิยะนั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ บุตร ธิดา จะทำการตอบแทนบุญคุณของมารดา และบิดาได้อย่างไร จริงอยู่ ถ้าบุตรวางมารดาไว้บนจะงอยป่าข้างขวา วางบิดาไว้บนจะงอยป่าข้างซ้าย โดยมีวัตถุประสงค์ว่า เราจักทำการตอบแทนบุญคุณของมารดาและบิดา เพียงระดับประการอง ใน อวัยะห์ทั้งปวง ทำการบำรุงท่านทั้งสอง อยู่บนจะงอยป่าทั้งสองนั้นนั่นแล ด้วยกิจมีการอบกลืนเป็นต้น แม้ว่าให้มารดา และบิดานั้น ฟังนั้ถ่ายปัสสาวะ และถ่ายอุจจาระลงบนจะงอยป่าทั้งสอง ของบุตรนั้น แม้บุตรนั้น แม้ทำอยู่อย่างนั้นตลอด ๑๐๐ ปีก็ไม่สามารถที่จะทำตอบแทนบุญคุณของท่านทั้งสองนั้นได้เลย แม้ถ้าว่า บุตรพึงสถาปนาบิดาไว้ในตำแหน่งความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิก็ดี สถาปนามารดาไว้ในตำแหน่งแห่งความเป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้าจักรพรรดิไซ้ร้ แม้ทำอย่างนั้นอยู่ถึง ๑๐๐ ปี ก็ไม่สามารถจะทำการตอบแทนบุญคุณของท่านทั้งสองได้เหมือนกัน^๑

(๓) การที่บุตรธิดาจะทำการตอบแทนบุญคุณของมารดา และบิดาได้ต้องทำอย่างไร

ข้าพเจ้าขอแนะนำเสนอเรื่อง การที่บุตร ธิดาจะทำการตอบแทนบุญคุณของมารดาและบิดาได้ ต้องทำให้ถูกต้องตามทำนองครองธรรม ต่อผู้อ่านต่อไปดังนี้ คือ การที่บุตร ธิดาจะทำการตอบแทนบุญคุณของมารดาและบิดาได้นั้น ต้องทำอย่างนี้คือ ส่วนบุตรคนใดตั้งมารดา บิดา ผู้ถึงพร้อมด้วยอธรรม คือไม่มีธรรมะในตัวนั่นเอง เป็นผู้ไม่มีศรัทธา ไม่มีศีล ไม่มีการบริจาคทาน ไม่มีการเจริญภาวนา ไม่มีการฟังธรรม ไม่เชื่อกรรม ไม่เชื่อผลของกรรมเป็นต้นไว้ในธรรมทั้งหลาย มี การให้ถึงพร้อมด้วยธรรมะ ให้มีศรัทธา ให้มีศีล ให้มีการบริจาคทาน ให้มีการเจริญภาวนา ให้มีการฟังธรรม ให้เชื่อกรรม ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น บุตรนั้น ชื่อว่าสามารถทำตอบแทนบุญคุณของมารดา บิดาได้ ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้ เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสได้ ในมาตาปิตุคุณสูตร ในทุกนิบาต อังคุดตริณีกายว่า ภิกษุทั้งหลาย เราไม่กล่าวว่าการทำตอบแทนได้ง่ายแก่มารดา บิดานั้น ท่านทั้งสองเป็นโณน ท่านทั้งสอง คือ มารดา และบิดาบุตรพึงระดับ ประครองมารดาด้วยป่าข้างหนึ่ง พึงระดับประครองบิดาด้วยป่าอีกข้างหนึ่ง เขามีอายุ ๑๐๐ ปีเป็นอยู่ มีชีวิตอยู่ ๑๐๐ ปี และเขาพึงทำการบำรุงมารดา บิดานั้น ด้วยการอบกลืน การนวดร่างกาย มือ เท้า แขน ขา การให้อาบน้ำและการตัด และ ท่านทั้งสองนั้น ฟังถ่ายปัสสาวะ ถ่ายอุจจาระลงบนป่าทั้งสองนั้น นั่นแล

ภิกษุทั้งหลาย กิจที่ทำอย่างนั้น ยังไม่เป็นกิจอันบุตรทำแล้ว หรือทำตอบแทนแล้ว แก่มารดาและบิดาเลย อีกประการหนึ่ง ภิกษุทั้งหลาย บุตรพึงสถาปนามารดา และบิดาไว้ในราชสมบัติ อันเป็นอิสสรราชิปัตย์แห่งแผ่นดินใหญ่นี้ อันมีรัตนแก้ว ๗ ประการ มากมาย ภิกษุทั้งหลาย กิจอย่างนั้น ยังไม่เป็นกิจที่บุตรทำแล้ว หรือ ทำตอบแทนแล้ว แก่มารดา และบิดาเลย มีคำถามสอดเข้ามาว่า ข้อนั้นเป็นเพราะอะไร ? ตอบว่า ภิกษุทั้งหลาย เพราะว่า มารดา และบิดานั้นเป็นผู้มื่ออุปการคุณมากต่อบุตร ธิดา คือ เป็นผู้มื่ออุปการะเลี้ยงดูบุตร แสดงโลกนี้ให้แก่บุตรทั้งหลายคือแสดงเรื่อง เหตุการณ์ต่างๆ ให้ลูกดู เล่าเรื่องต่างๆให้ลูกฟัง

ภิกษุทั้งหลาย ก็บุตรคนใดแล ยังมารดา บิดาผู้ไม่มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ให้สมათาน ดำรงตั้งอยู่ในสัทธาสัมปทา คือให้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ยังมารดา และบิดาผู้ทุศีล ให้สมათาน ดำรงตั้งอยู่ในศีลสัมปทา คือ ให้ถึงพร้อมด้วยศีล ยังมารดา บิดา ผู้มีความตระหนี่เหนียวแน่น ให้สมათาน ดำรงตั้งอยู่ในจาคสัมปทา คือให้ถึงพร้อมด้วยการบริจาคทาน แบ่งปันวัตถุสิ่งของที่สมควรให้แบ่งปันแก่คนอื่นๆ ยังมารดา และบิดา ผู้มีปัญญาทราม ให้สมათาน ดำรง

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๔-๒๐๖.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ตั้งอยู่ในปัญญาสัมปทา คือ ให้ถึงพร้อมด้วยปัญญา ได้แก่ให้มีปัญญามากๆ ฝึกหัดทั้งหลาย ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้แล
กิจการนั้น จึงชื่อว่าป้อนบุตรทำแล้ว ทำตอบแทนแล้ว และทำยิ่งแล้ว แก่มารดา และบิดานั้น^๑

(๔) เรื่องภิกษุผู้เลี้ยงมารดาและบิดาในสมัยพุทธกาล

ข้าพเจ้าขอแนะนำ เรื่องภิกษุผู้เลี้ยงมารดาและบิดาต่อผู้อ่านดังต่อไปนี้คือ ได้ยินมาว่า บุตรเศรษฐีคนหนึ่ง ใน
กรุงสาวัตถี ประเทศอินเดีย พังพระธรรมเทศนาของพระศาสดาแล้ว ได้บรรพชาและอุปสมบทแล้ว เล่าเรียนธรรม ๕ ปีแล้ว
เรียนกรรมฐาน ในสำนักของพระอุปัชฌาย์ ออกจากพระเชตวันแล้ว ไปยังปัจฉิมคตม อาศัยบ้านนั้น อยู่ในป่า สมัยก่อน
นั้น พระเมื่อบวชแล้ว ต้องไปอยู่ในป่าไม้ เจริญกรรมฐานในที่นั้น ส่วนมารดา บิดาของเขาก็อยู่บ้านต่อไป จำเดิมแต่เวลาที่
เรอบวชแล้ว ทรัพย์สินสมบัติก็ร่อยหรอลงไปโดยลำดับ ถึงความเป็นผู้ว่างสารอย่างยิ่ง มีมือถือภาชนะเที่ยวขอทาน อาศัย
ฝ่าเรือนของชนอื่นอยู่

ก็ในกาลต่อมา ภิกษุนั้น ได้สดับว่า มารดา บิดาของตนประสบกับความทุกข์ยากลำบากมาก จึงคิดว่า เราแม้
พยายามอยู่ในป่าไม้สิ้น ๑๒ ปี ก็ไม่สามารถจะบรรลุผลได้ เราเป็นคนอาภัพ เราจะต้องการอะไรด้วยการบรรพชา
เราจะเป็นคฤหัสถ์จะไม่ดีกว่าหรือ แล้วเลี้ยงมารดา และบิดา และให้ทาน ก็จักเป็นผู้มีสวรรค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า หรือ
ตายแล้วก็จักไปเกิดบนสวรรค์แน่นอน ดังนี้แล้ว ก็ออกจากป่าไป ไปถึงกรุงสาวัตถี โดยลำดับและคิดว่า วันนี้ เราจะไปเฝ้า
พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ฟังธรรมแล้ว ฟรุ้งนี้ จักไปเยี่ยมมารดาและบิดา แต่เข้าตู่ ดังนี้แล้ว ก็เข้าไปยังพระเชตวัน

ก็ในวันนั้น พระบรมศาสดา ทรงตรวจดูอยู่ซึ่งสัตว์โลก ในเวลาใกล้รุ่ง ทรงเห็นอุณิสัยแห่งปฐมมรรคของภิกษุ
นั้นแล้ว เมื่อเธอมาบังแล้ว ทรงพรรณนาคุณของมารดาและบิดาด้วยมาตาปิตุสูตร เธอฟังพระสูตรนั้นแล้ว คิดว่าเรามา
ด้วยตั้งใจว่า จักเป็นคฤหัสถ์แล้วไปเลี้ยงมารดาและบิดา แต่พระศาสดาตรัสว่า บุคคลเป็นบรรพชิต ก็ชื่อว่า อุปการะเลี้ยงดู
มารดาและบิดาได้เหมือนกัน ถ้าเราไม่มาเฝ้าพระศาสดาแล้วไปเสียที่อื่น ฟังเสื่อมจากการบรรพชาแน่แท้ ก็บัดนี้ เราจัก
เลี้ยงมารดาและบิดานั้น โดยที่เรายังเป็นบรรพชิตอยู่ในวันรุ่งขึ้น เธอก็ถือเอาสลากยาคุ และสลากภัตต์อันถึงแล้วแก่ตน
คือที่ตนเองได้มาแล้ว เข้าไปในบ้าน ถือเอายาคุและภัตต์ไปให้แก่มารดาและบิดา เมืองอินเดียนิยมกินข้าวยาคุเป็นประจำ
และภัตต์อื่นที่เป็นอาหารของชาวอินเดีย ส่วนตนเองก็เที่ยวไปบิณฑบาต เมื่อทำภัตตกิจเสร็จแล้ว ทำที่อยู่อาศัย สำหรับ
มารดา และบิดานั้น เขาทำเช่นนี้ ถือว่าได้บุญกุศล เป็นการสร้างคุณงามความดีนั่นเอง

จำเดิมแต่นั้นไป เขาก็ปรนนิบัติแก่มารดาและบิดา ตลอดกาลเป็นนิตย์ทีเดียว ก็เธอให้ปักษิณภัตต์เป็นต้น ที่ตนได้
แล้วแก่มารดาและบิดาแล้ว ส่วนตนเองก็เที่ยวบิณฑบาตเป็นกิจวัตรประจำวันมิได้ขาด เมื่อได้บิณฑบาตมาของแต่ละวัน
นั้น ก็บริโภคน้ำ เมื่อไม่ได้ก็ไม่มีบริโภคน้ำ วันที่ได้ภิกษาของท่านมีน้อย วันที่ไม่ได้ภิกษามีมากกว่า เธอได้ผ้าวัสสาวาสิก คือผ้า
จำนำพรรษา หรือผ้าชนิดใดชนิดหนึ่ง อื่นอีก ก็เอาให้แก่มารดาและบิดานั้นนั่นแล และทำการประพาดน้ำที่มารดาและ
บิดาใช้สอยแล้ว ย้อมแล้วใช้สอยเอง และท่านถูกความกังวลในการอุปฐาก เลี้ยงดู มารดาและบิดาบีบคั้นแล้ว อย่างนั้น
อ่อนเพลีย เหนื่อยตามร่างกาย ได้เป็นผู้ชুবผอมลง มีผิวพรรณหม่นหมองไม่ส่องใสแล้ว

ภิกษุทั้งหลายพบเธอแล้ว จึงสอบถามเขาแล้ว ทราบความนั้นทั้งหมดแล้ว ตีเตียนเธอแล้ว กราบพูลแต่พระ
ศาสดาแล้วว่า และพระศาสดาทราบความทั้งหมดนั้นแล้ว รับสั่งให้เรียกเธอมาเข้าเฝ้าแล้ว ทั้งทรงทราบความนั้นแม้
ทั้งหมด ก็รับสั่งให้พูลความนั้น แล้วประธานสาธุการแก่เธอ โดยมีวัตถุประสงค์จะทรงประกาศพุพพจริยาในปางก่อนของ
พระองค์ จึงตรัสถามเธอว่า ดูก่อนภิกษุ คนทั้งหลายที่เธออุปฐากเลี้ยงดูนั้น เป็นอะไรกับเธอ ภิกษุทูลว่า คนทั้งหลายที่
กระผมอุปฐากเลี้ยงดูนั้นเป็นมารดาและบิดาของกระผมเอง พระเจ้าข้า ดังนี้

ครั้งนั้น พระศาสดา ประธานสาธุการแล้ว ๓ ครั้งแก่เธอว่า สาธุ สาธุ สาธุ ดังนี้แล้วจึงตรัสว่า เธอตั้งอยู่ใน
หนทางที่เราดำเนินไปดีแล้ว แม่เรา เมื่อประพตฺพุพพจริยา ในปางก่อนนั้น ก็เลี้ยงมารดาและบิดาแล้ว ดังนี้ แล้วจึงตรัส

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๗-๒๐๘.

สุวรรณสามชาดก ในมหานิบาตแล้ว ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่าการเลี้ยงมารดาและบิดานั้น เป็นวงศ์ของบัณฑิตทั้งหลาย ดังนี้แล้ว ทรงประกาศสังขจะทั้งหลาย ในเวลาเป็นที่จบลงของสังขจะแล้ว ภิกษุนั้น ได้เป็นพระโสดาบันแล้ว^๑

(๕) ผู้บำรุงมารดาและบิดา ย่อมพ้นจากภัย

ข้าพเจ้าขอแนะนำเสนาอ ผู้บำรุงมารดาและบิดา ย่อมพ้นจากภัยทั้งสิ้น ต่อผู้อ่านดังนี้ คือ กัธรมตา บุคคลผู้บำรุงมารดาและบิดา แม้ประสพทุกข์ ย่อมพ้นจากทุกข์ เพราะบุญคุณของมารดาและบิดาคุ้มครองให้ หรือ แม้ถูกยิงด้วยลูกศรที่ทาอาบด้วยยาพิษที่เจ็บปวดอย่างมากก็ตาม ย่อมพ้นจากทุกขเวทนาได้ ได้แก่พ้นจากความตายได้นั่นเอง เหมือนสุวรรณสามโพธิสัตว์ แม้ไปสู่น้ำลึกของยักษ์ ย่อมพ้นจากทุกข์ได้ คือพ้นจากความตายได้ ดูจพระโพธิสัตว์ผู้เสียใจที่ชื่อว่าสุนนะ แม้ดำรงอยู่ในสถานที่อันตรายรักษาดีแล้ว ย่อมพ้นจากทุกข์ได้ คือพ้นจากความตายได้ ดูจพระโพธิสัตว์ ผู้เป็นเนื้อชื้อวามันทียะ แม้ไปติดบ่วงของนายพรานก็พ้นจากความทุกข์ได้ คือพ้นจากความตายได้ ดูจพระโพธิสัตว์ผู้เป็นพระยาแรง และพระยานกแขกเต้า แม้ถูกผูกด้วยเครื่องผูกมัด ย่อมพ้นจากทุกข์ คือความตายได้ เหมือนพระโพธิสัตว์ผู้เป็นพระยาช่าง เป็นต้น ในข้อนี้ มีเรื่องเหล่านี้ เป็นอุทาหรณ์^๒

(๖) เรื่อง สุวรรณสามดาบส

ข้าพเจ้าขอแนะนำเสนาอ เรื่อง สุวรรณสามดาบส ซึ่งเป็นเรื่องนิทานที่มีคติธรรมสอนใจดีมาก โดยจะเล่าต่อไปนี้ดังนี้ คือ ดังได้ยินมาว่า ในอดีตกาล พระโพธิสัตว์ เป็นดาบสชื่อว่าสุวรรณสาม อยู่ในอาศรมที่ท้าวสักกะประทานให้ ใกล้ฝั่งแม่น้ำชื่อว่ามิลกสัมมา ในกรุงพาราณสี ประเทศอินเดีย โดยที่เขาได้ปรณนิบัติมารดา และบิดาของตน ผู้มีจักขุบอด โดยเคารพ ในกาลนั้น พระราชา มีพระนามว่าปิลยักข์ ในกรุงพาราณสี ทรงมอบราชสมบัติแก่พระมารดา เพราะความโลภในเมื่อมฤค พระองค์เดียวเท่านั้น ไม่มีเพื่อนฝูง ก็เสด็จไปสู่ป่าหิมพานต์ ทรงฆ่าเนื้อทั้งหลายแล้ว เสวยเนื้อพลง เสด็จเที่ยวไป ถึงที่นั้นทรงพบรอยเท้าเนื้อที่ตักน้ำดื่มของสามดาบส ทรงทำขุมด้วยกิ่งไม้ แล้วหลบซ่อนพระองค์อยู่แล้ว ทรงเห็นสามดาบส อันหมุ่มมฤคเนื้อกวางแวดล้อมแล้ว เดินทางมาอาบน้ำ แล้วกลับไปในเวลาเย็น จึงยิงด้วยลูกศรอันทาอาบด้วยยาพิษ ในขณะที่นั้น พระโพธิสัตว์ถูกลูกศรที่ทาอาบด้วยยาพิษแล้วล้มลงบนพื้นดินที่นั้น นอนมองหาบุคคลผู้ทำผิดที่ยิงตัวเอง ได้กล่าววาจาอย่างอ่อนหวาน ทั่วๆที่เจ็บปวดอยู่

พระราชา ทรงสดับฟังเสียงวajanันแล้ว ทรงดำริว่า คนผู้นี้แม้ถูกเรายิง ด้วยลูกศรที่ทาอาบด้วยยาพิษ ล้มลงบนพื้นดินแล้ว ยังไม่ดำ ไม่ปริภาสเรา กลับร้องเรียกหาด้วยถ้อยคำ อันน่ารัก ดังนี้แล้ว ก็เสด็จไปยังที่ใกล้แห่งสามดาบสนั้น เห็นดาบสนั้นแล้ว ประสพทุกข์แล้ว พระองค์ทรงกันแสง เสร้าโศก เสียใจ ไม่น้อยทีเดียว ข้าพเจ้าเห็นว่า การทำเช่นนี้ ของพระราชานี้ เป็นการทำแบบไม่พิจารณาถี่ถ้วน ไม่รอบครอบ ว่าใครเป็นใคร เป็นการทำแบบบันดาลโทษมากกว่า มุ่งเอาแต่ได้ ฝ่ายเดียว ไม่มีเมตตา รักใคร่ ผู้อื่น สัตว์อื่น ไม่มีกรุณา สงสารผู้อื่น สัตว์อื่นไม่มีมุทิตา ยินดีต่อผู้อื่น สัตว์อื่นในเมื่อเขาเป็นอยู่ อย่างนั้น เป็นคนไม่มีศีลธรรมในตัวเอง คนเราควรเป็นคนพิจารณาให้ละเอียดก่อนที่จะทำอะไรลงไป^๓

ในกาลนั้น เทพธิดา ผู้อยู่ประจำเขาคันธมาทน์ ชื่อว่าสุนนรี เคยเป็นมารดาของพระมหาสัตว์ในอดีตภาพที่ ๗ รู้เหตุนั้นแล้ว คิดว่า ถ้าว่าเราจักไม่ไป ณ ที่นั้นไซ้ พอสามบุตรของเราจักตาย เมื่อเขาตายแล้ว บิดา มารดาของพอสามก็จักไม่มีอาหารกิน ก็จักชুবอมตาย แม้พระราชาจักมีพระราชหฤทัยแตกสรวรรค แต่เมื่อเราไปแล้ว พระราชาจักเสด็จไปสู่อาศรม แล้วนำบิดา มารดาของพอสามา บิดาและมารดาของพอสามนั้นมาแล้วจักทำสังจกิริยา แม้เราก็จักทำ สังจกิริยาเช่นกัน บุตรของเราจักได้ชีวิตด้วยอาการอย่างนี้ แม้บิดา มารดาของเขาจักกลับได้จักขุ แม้พระราชาทรงสดับเทศนาของพอสามแล้ว เสด็จไปสู่พระนคร ทรงทำบุญทั้งหลายมีทานเป็นต้น ครองราชสมบัติโดยธรรมแล้ว จักไปเกิดบน

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๗-๒๑๘.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๑-๒๒๓.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐๑-๓๐๗.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

สวรรคต เมื่อสวรรคตแล้ว ดังนี้แล้ว ก็ไป ณ ที่นั้น มีกายไม่ปรากฏ ยืนอยู่บนอากาศแล้ว กล่าวว่า มหาราชเจ้า พระองค์ทรง
เลี้ยงบิดา มารดา ของพ่อสาม ทั้งสองผู้มีจักขุบอดนั้น เหมือนพ่อสามเกิด เมื่อเป็นอย่างนี้พระองค์จักไปสู่สุคติ

พระราชาทรงสดับค่านั้นแล้ว เสด็จไปยังอาศรม เพื่อบำรุงบิดามารดาของสามดาบสนั้น ตรัสบอกเรื่องราว
ทั้งหมด เมื่อบิดา มารดาของพ่อสามทูลว่ามหาราชเจ้า ถ้าอย่างนั้น ขอพระองค์โปรดนำข้าพเจ้าทั้ง ๒ ไป ในที่นั้น ดังนี้ ได้
ทรงทำอย่างนั้นแล้ว บิดามารดาของสามดาบสนั้นมาแล้ว ได้ทำสังฆะกิริยา ด้วย ๗ คาถา มีเป็นต้นว่า พ่อสามนี้ ได้เป็นผู้มี
ปกติ ประพฤติธรรม ในกาลก่อน ด้วยสังฆะใด ด้วยการกล่าวสังฆะนั้น ขอยาพิชในกาย ของพ่อสาม จงหายไปดังนี้ สาม
ดาบส นอนพลิกตัวแล้ว ลำดับนั้น แม้เทวดา ก็ได้ทำสังฆะกิริยาด้วย ๒ คาถาว่า แม่อยู่ที่เขาคันธมาทน์นี้สิ้นกาลนาน ใครๆ
อื่น ผู้เป็นที่รักกว่าลูกสามดาบสของแม่ ไม่มีเลย ด้วยการกล่าวสังฆะนั้น ขอยาพิชในกาย ของลูกสามดาบสนั้น จงหายไป
ดังนี้ในเวลาจบสังฆะกิริยาของเทวดานั้น สามดาบสเป็นผู้หายโรค ลูกขึ้นแล้ว ความอัศจรรย์ทั้งปวงคือ ความไม่มีโรค ๑.
การกลับได้จักขุแห่งบิดาและมารดา ๑. อรุณขึ้น ๑. ความที่แห่งชนทั้ง ๔ นั้น ปรากฏในอาศรม ด้วยอานุภาพแห่งเทวดา
๑. ได้มีแล้ว ในขณะที่เดียวกันนั่นเอง ด้วยประการฉะนี้

(๗) หน้าที่ของมารดา และบิดาที่มีต่อบุตรและธิดา

ข้าพเจ้าขอแนะนำ หน้าที่ของมารดา และบิดาที่มีต่อบุตรและธิดา ดังนี้ คือ

๑. ห้ามมิให้บุตร ธิดาทำความชั่วทั้งปวง
๒. แนะนำ อบรม สั่งสอนบุตร ธิดาให้ตั้งอยู่ในคุณงามความดี
๓. ให้บุตร ธิดาศึกษาศิลปวิทยาความรู้
๔. หากุศลที่สมควรให้แก่บุตร ธิดา
๕. มอบทรัพย์สมบัติให้แก่บุตร ธิดาในสมัยที่สมควร

(๘) หน้าที่ของบุตรและ ธิดาที่มีต่อมารดาและบิดา

ข้าพเจ้าขอแนะนำ หน้าที่ของบุตรและธิดาที่มีต่อมารดาและบิดา ดังนี้ คือ

๑. ท่านทั้งสองได้เลี้ยงเรามาแล้ว ต้องเลี้ยงท่านตอบแทนคุณ
๒. ต้องช่วยเหลือทำกิจของท่าน
๓. เราจักดำรงวงศ์สกุลของท่าน
๔. เราจักปฏิบัติซึ่งความเป็นผู้รับทรัพย์มรดกของท่าน
๕. เมื่อท่านทั้งสอง ถึงแก่กรรมล่วงลับไปแล้ว เราจักทำบุญกุศลให้ท่าน
แล้วอุทิศ หยาดน้ำสังข์บุญไปให้และจักตามเพิ่มให้ซึ่งทักษิณา

ตามที่ได้ศึกษา อธิบายมานั้น ตั้งแต่ต้น จนจบสุดท้าย สรุป ความได้ว่า มารดาและบิดา เป็นผู้มิอุปการะคุณ
มากต่อบุตรและธิดา บุตรและธิดาจะตอบบุญ แทนคุณมารดา และบิดานั้นได้ไม่หมด ต้องอบรมสั่งสอนมารดาบิดา ให้
ทำบุญให้ท่าน รักษาศีล เจริญภาวนา ให้มีศรัทธา ในพระพุทธศาสนา เคารพในพระพุทธ พระธรรม ในพระสงฆ์ เชื้อกรรม
เชื้อผลของกรรมในพระพุทธศาสนา และบวชแทนคุณมารดาและบิดา มารดามี ๑๒ คุณ บิดามี ๑๒ คุณ จะยกเอาแผ่นดิน
แผ่นดินฟ้า แม่น้ำมหาสมุทรมาเปรียบเทียบไม่ได้ ท่านเรียกมารดา บิดาว่าเป็น พระพรหม เป็นปู่พเพท เป็นปู่พพาจริยา
เป็นอาหุไนยบุคคลของบุตร และหน้าที่ของมารดาและบิดาที่จะอนุเคราะห์บุตร ธิดาคือ มารดาและบิดา ต้องแนะนำ สั่ง
สอนให้บุตร ธิดา มิให้ทำความชั่วทั้งปวง แนะนำ อบรมสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในคุณงามความดี ให้ศึกษาศิลปวิทยาต่างๆทั้งทาง
ธรรมและทางโลก หากุศลที่สมควรให้แก่บุตร ธิดา และมอบทรัพย์สมบัติให้แก่บุตรและธิดา ในสมัยอันสมควร และ

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

หน้าที่ของบุตร ธิดา ที่มีต่อมารดา และบิดา คือ ท่านเลี้ยงเราแล้ว ต้องเลี้ยงท่านตอบ ต้องช่วยเหลือกิจการงานของท่าน ให้เต็มที่ เราจักดำรงวงศ์สกุลของท่านเราจักประพฤติ ปฏิบัติตัวให้สมควรรับทรัพย์มรดกของท่าน และเมื่อมารดา บิดาถึงแก่กรรมล่วงลับดับขันธืไปแล้ว ลูกๆต้องทำการฌาปนกิจศพของท่านให้ถูกต้อง เรียบร้อยดีงาม และทำบุญอุทิศ หยาดน้ำส่งบุญไปหา ให้ท่านทั้ง ๒ ได้รับส่วนบุญนี้ แล้วไปเกิดดีถึงสุข ไปเกิดบนวิมานทองบนสวรรค์ เสวยอาหาร เครื่องดื่มทิพย์ เครื่องนุ่งห่มทิพย์ ฟังเสียงดนตรีทิพย์ อยู่สุขสบายตลอดกาลนานเทอญ

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการแผนกตำรา. มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์. มงคลตถปิณี ปฐโม ภาค. ภาษาบาลี.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, ๒๕๓๙.

คณะกรรมการแผนกตำรา. มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์. มงคลตถปิณี แปล เล่มที่ ๒, กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, ๒๕๓๘.

นักวิชาการศาสนา. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. คู่มือธรรมะต่างๆ ตามหลักสูตรของกองธรรมสนามหลวง.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. พิมพ์ครั้งที่ ๑, ๒๕๕๕

บุญสืบ อินสาร. คู่มือ แปล มงคลตถปิณี ภาค ๑. ประโยค ป.ธ. ๔ และ ประโยค ป.ธ.๗.ฉบับสืบสานพุทธศาสนา.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. พิมพ์ครั้งที่ ๑, ๒๕๕๖.

การบริหารงานตามหลักอภิปไตยในพระพุทธศาสนา

พระครูปริยัติปัญญาโสภณ นายไว ชีรัมย์
พระมหาประเสริฐ สุเมโธ นายปิยวัฒน์ คงทรัพย์

บทนำ

การบริหารเป็นกระบวนการที่เป็นระบบงาน ซึ่งต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ คือ ต้องมีหลักการดำเนินงาน มีหลักเกณฑ์การปฏิบัติที่แต่ละองค์การสามารถใช้หลักเกณฑ์ โดยมีลักษณะของการบริหารงาน ผู้บริหารจะบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้นั้นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของทฤษฎีและหลักการบริหาร เพื่อจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการทำงาน สถานการณ์และสิ่งแวดล้อม จึงพูดได้ว่าผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จคือ ผู้ที่สามารถประยุกต์เอาศาสตร์การบริหารไปใช้ได้อย่างมีศิลปะนั่นเอง หลักในการบริหารมีหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมและในแต่ละสถานการณ์ แต่ที่สำคัญที่ได้ยึดถือกันมาโดยตลอด คือ การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) โดยมีการปรึกษาหารือกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่สำคัญ ๆ ทุกคนควรจะต้องรับรู้ รับทราบ ร่วมกันตัดสินใจ และร่วมกันทำ รวมทั้งการใช้หลักการบริหารแบบที่น้อง มีปัญหาหรือเรื่องอะไรที่สำคัญ จะปรึกษาผู้อาวุโส ซึ่งเป็นที่เคารพของทุกคน ไม่มีการเข้มงวดมาก มีการให้รางวัลและพร้อมที่จะไม่ให้รางวัลแก่คนที่ไม่ดี ดังพุทธภาษิตที่ว่า นิคคณเห นิคคหารหํ ปคคณเห ปคคหารหํ แปลว่า ฟังชมคนที่ควรชม ชมคนที่ควรชม

การบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) คือ การปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการภาครัฐ โดยนำหลักการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบราชการและการแสวงหาประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ โดยการนำเอาแนวทางหรือวิธีการบริหารงานของภาคเอกชนมาปรับใช้กับการบริหารงานภาครัฐ เช่น การบริหารงานแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ การบริหารงานแบบมืออาชีพ การคำนึงถึงหลักความคุ้มค่า การจัดการโครงสร้างที่กะทัดรัดและแนวราบ การเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาแข่งขันการให้บริการสาธารณะ การให้ความสำคัญต่อค่านิยม จรรยาบรรณวิชาชีพ คุณธรรมและจริยธรรม ตลอดจนทั้งการมุ่งเน้นการให้บริการแก่ประชาชนโดยคำนึงถึงคุณภาพเป็นสำคัญ ซึ่งการบริหารดังกล่าวนี้เป็นการใช้อำนาจในการบริหาร อำนาจเป็นเครื่องหมายที่บอกถึงความแตกต่างระหว่างรัฐกับสังคม ที่ครอบครัวยุคหลายครอบครัวยู่ร่วมกัน และพรรณนาว่าครอบครัวเป็นพลเมืองของรัฐ ซึ่งต้องยอมอยู่ภายใต้อำนาจปกครอง และการยอมรับในอำนาจปกครองของพลเมืองผู้อยู่ใต้การปกครองของรัฐนั้น โดยถือว่าการใช้อำนาจในการบริหารเพื่อเป็นการจัดระบบระเบียบของสังคม เพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมด้านต่าง ๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยเพื่อความอยู่รอดสงบสุข และบังเกิดความก้าวหน้าในชุมชนเหล่านั้น โดยดำเนินภารกิจตามที่สังคมมอบหมาย ด้วยการจัดตั้งองค์การบริหาร ที่เหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรมนั้น ๆ

ในปัจจุบันการบริหารงานหรือการจัดการองค์กรมีความจำเป็นต้องใช้ศาสตร์ในการบริหารงาน อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากโลกในยุคปัจจุบันเป็นระบบทุนนิยม หรือบริโภคนิยมที่แสวงหากำไร และมีการแข่งขัน เพื่อให้เหนือกว่าคู่แข่ง ทั้งในเชิงบริหารงาน และการพัฒนาองค์กร ให้บรรลุผลตามเป้าหมายขององค์กร จึงมีหลักการบริหารสมัยใหม่เข้ามาเป็นกลยุทธ์ หรือหลักการในการบริหารจัดการ ในขณะเดียวกันก็มีนักวิชาการทางตะวันตกกำลังสนใจหลักการในทางพระพุทธศาสนา มาผสมผสาน และประยุกต์ใช้กับหลักการบริหารจัดการ เพราะเขาถือว่า การที่จะใช้หลักการ วิธีการ หรือเทคนิค ของนักวิชาการชาวตะวันตก ซึ่งพัฒนาการการบริหารจัดการมาไม่เกิน ๑๐๐ ปีนั้นยังเป็นหลักการที่ยังยึดกับวัตถุ รวมทั้งมีผู้แพ้ผู้ชนะ เป็นการบริหารจัดการที่มุ่งหวังกำไรและการแข่งขัน ดังนั้น เมื่อนักวิชาการทางตะวันตก ได้เข้า

มาศึกษาพระพุทธศาสนา ทำให้เขารู้ว่าศาสตร์แห่งการบริหารจัดการที่ยั่งยืนและดำรงความเป็นมนุษย์ที่จะอยู่ร่วมกันโดยสันติสุขนั้นคือ ศาสตร์ในการบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์ ซึ่งในที่นี่จะได้กล่าวถึง การบริหารงานตามหลักอริปไตยในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักการบริหารงานสมัยใหม่กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์ในเชิงเปรียบเทียบว่าสามารถบูรณาการ รวมเข้ากันได้ และเป็นแนวทางที่มีความสอดคล้องกับหลักการบริหารสมัยใหม่ได้อย่างเหลือเชื่อ

ในการบริหารนั้นมีการบริหารอยู่หลายระดับสูงสุดนั้นก็คือ การบริหารประเทศ หรือการปกครองประเทศ และรองลงมา ก็จะเป็นการบริหารของหน่วยงานในกระทรวง ทบวง กรม และองค์กรต่าง ๆ ตามลำดับ และถ้าเราจะแยกการบริหารออกมาอีกในการเปรียบเทียบการทำงานที่เห็นได้ชัดก็จะเป็นการบริหารงานในภาครัฐหรือเรียกว่าการบริหารรัฐกิจและการบริหารงานภาคเอกชน หรือเรียกว่าการบริหารธุรกิจ เป็นต้น ในการบริหารนั้นผู้ที่มีอำนาจมากที่สุดก็คือผู้นำหรือผู้บริหาร รูปแบบหรือการบริหารงานใด ๆ จะให้ไปในทิศทางไหนก็ขึ้นอยู่กับผู้บริหารกำหนด ดังนั้น ในการบริหารจึงจะประเด้นไปในเรื่องของผู้บริหารเป็นหลักว่าผู้บริหารจะใช้หลักการอย่างไรในการบริหารงาน ซึ่งอำนาจสูงสุดในการปกครองรัฐ ก็คือ อำนาจอริปไตย จะมีสิ่งอื่นใดมีอำนาจยิ่งกว่าหรือชดต่ออำนาจอริปไตยไม่ได้ อำนาจอริปไตย มีความแตกต่างกันไปในแต่ละระบอบการปกครอง ตัวอย่างเช่น ในระบอบประชาธิปไตย อำนาจอริปไตยเป็นของประชาชน กล่าวคือ ประชาชนคือผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อำนาจอริปไตยเป็นของพระมหากษัตริย์ คือ กษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ เป็นต้น อนึ่ง อำนาจอริปไตยนี้ นับเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของความเป็นรัฐ เพราะการจะเป็นรัฐได้นั้น นอกจากต้องประกอบด้วยอาณาเขต ประชากร และรัฐบาลแล้ว ย่อมต้องมีอำนาจอริปไตยด้วย กล่าวคือ ประเทศนั้นต้องเป็นประเทศที่สามารถมีอำนาจสูงสุด (อำนาจอริปไตย) ในการปกครองตนเอง จึงจะสามารถเรียกว่า รัฐ ได้ เมื่อพูดถึงผู้บริหารแล้วเราก็จะนึกถึงอำนาจเป็นอันดับแรก ในหลักพระพุทธศาสนานั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ได้แบ่งอำนาจหรือที่เรียกว่า อริปไตยไว้ ๓ ประเภท คือ ๑) อตตาริปไตย หมายถึง การตัดสินใจที่ถือความคิดของตนเองเป็นที่ตั้ง โลกาธิปไตย การถือตามความคิดของคนส่วนมากเป็นที่ตั้ง ธรรมาริปไตย การถือตามความถูกต้องโดยถือหลักเหตุผลที่เหมาะสม ไม่ถือตามความเชื่ออย่างสุดโต่ง

ความหมายของอริปไตย

พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย อริปไตย หมายถึง ความเป็นใหญ่ มี ๓ ประการ คือ ๑) อตตาริปไตย ความมีตนเป็นใหญ่ ๒) โลกาธิปไตย ความมีโลกเป็นใหญ่ ๓) ธรรมาริปไตย ความมีธรรมเป็นใหญ่

นอกจากนี้พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต) ได้นำหลักธรรมในพระไตรปิฎกมาอธิบายเพิ่มเติมว่า อริปไตย หมายถึง ความเป็นใหญ่ ภาวะที่ถือเอาเป็นใหญ่ มี ๓ ประการ คือ ๑) อตตาริปไตย หมายถึง ความมีตนเป็นใหญ่ ถือตนเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนเป็นประมาณ ๒) โลกาธิปไตย หมายถึง ความมีโลกเป็นใหญ่ ถือโลกเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนา นิยมของโลกเป็นประมาณ ๓) ธรรมาริปไตย หมายถึง ความมีธรรมเป็นใหญ่ ถือธรรมเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนาความถูกต้อง เป็นจริง สมควรตามธรรม เป็นประมาณ ซึ่งก็สอดคล้องกับพระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้อธิบายถึงคำว่า อริปไตยที่ชาวพุทธควรรู้ เพื่อทำความเข้าใจในความหมายและใช้ได้ถูกต้อง ดังนี้

๑. อตตาริปไตย แปลว่า ความมีตนเป็นใหญ่ หมายถึง ความถือตนเป็นใหญ่ ถือตนเป็นประมาณ ถือความคิดของตนเป็นหลัก คือ กิริยาของคนที่ทำสิ่งใดก็นึกถึงตัวเอง นึกถึงประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ คำนึงถึงแต่เกียรติยศชื่อเสียง ความมีหน้ามีตาเป็นหลัก อตตาริปไตย เป็นเหตุให้คนเห็นแก่ตัว ยึดถือความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่ ไม่ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น แม้ว่าบางครั้งจะใจกว้างช่วยเหลือคนอื่น หรือรับฟังคนอื่นก็เพียงเพื่อหวังผลประโยชน์ตอบแทนทั้งสิ้น

๒. โลกาธิปไตย แปลว่า ความถือโลกเป็นใหญ่ คือถือเสียงชาวโลกเป็นประมาณ หมายถึง การยึดถือเอาเสียงหรือเอากระแส หรือความนิยมของคนส่วนใหญ่เป็นสำคัญ จะทำอะไรก็ทำไปตามกระแสเสียง ทำตามใจผู้คนส่วนใหญ่

เกรงกลัวต่อเสียงต่อว่า โลกาธิปไตย เป็นดาบสองคม มีทั้งคุณและโทษ กล่าวคือหากเสียงส่วนใหญ่ประกอบด้วยธรรม มาจากผู้มีคุณธรรม ย่อมให้คุณ แต่หากไม่ประกอบด้วยธรรม มาจากผู้ขาดธรรมย่อมให้โทษมากกว่าให้คุณ

๓. อัมมาธิปไตย แปลว่า ความมีธรรมเป็นใหญ่ หมายถึง การยึดถือหลักการ หลักเหตุผล หลักความจริง ความถูกต้อง ความเป็นธรรมเป็นประมาณในการบริหารจัดการต่าง ๆ คือจะทำอะไรก็ยึดถือธรรมเป็นหลัก ละเว้นการยึดถือตน และกระแสเสียงคนส่วนใหญ่ที่ไม่ถูกต้องไม่เป็นธรรม ธรรมาธิปไตย เป็นเหตุให้เกิดความยุติธรรม เกิดความถูกต้อง แม้บางครั้งจะไม่ถูกใจแต่อำนวยประโยชน์ให้มากกว่าอัตตาธิปไตยและโลกาธิปไตย ซึ่งการปกครองสงฆ์ใช้แนวธรรมาธิปไตยเป็นหลักมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล

จะเห็นได้ว่า ในการบริหารนั้นมีการบริหารอยู่หลายระดับ ระดับสูงสุดก็คือ การบริหารประเทศ หรือการปกครองประเทศ และรองลงมาก็จะเป็นการบริหารของหน่วยงานในกระทรวง ทบวง กรม และองค์กรต่าง ๆ ตามลำดับ และถ้าเราจะแยกการบริหารออกมามากในการเปรียบเทียบการทำงานที่เห็นได้ชัดก็จะเป็นการบริหารงานในภาครัฐหรือเรียกว่าการบริหารรัฐกิจและการบริหารงานภาคเอกชน หรือเรียกว่าการบริหารธุรกิจ เป็นต้น ในการบริหารนั้นผู้ที่มีอำนาจมากที่สุดก็คือ ผู้นำหรือผู้บริหาร รูปแบบหรือการบริหารงานใด ๆ จะให้ไปในทิศทางไหนก็ขึ้นอยู่กับผู้บริหารกำหนด ดังนั้น ในการบริหารจึงจะประเด็นไปในเรื่องของผู้บริหารเป็นหลักกว่าผู้บริหารจะ ใช้หลักการอย่างไรในการบริหารงาน ดังนั้นจึงสรุปว่า อำนาจอธิปไตยในหลักพระพุทธศาสนานั้นได้แบ่งอำนาจหรือที่เรียกว่า อธิปไตยไว้ ๓ ประเภท คือ

๑. อัตตาธิปไตย ถือตนเป็นใหญ่ คือ ถือเอาตนเอง ฐานะ ศักดิ์ศรี เกียรติภูมิของตนเป็นใหญ่ กระทำการด้วยการปรารถนาและสิ่งทีเนื่องด้วยตนเป็นประมาณ ในฝ่ายกุศล ได้แก่ เว้นชั่ว ทำดี ด้วยเคารพตน

๒. โลกาธิปไตย ถือโลกเป็นใหญ่ คือ ถือความนิยมของชาวโลกเป็นใหญ่ หวั่นไหวไปตามเสียงนินทาและสรรเสริญ กระทำด้วยปรารถนาจะเอาใจผู้้นั้น หาความนิยม หรือหวั่นกลัวเสียงกล่าวว่าเป็นประมาณ ในฝ่ายกุศลได้แก่ เว้นชั่ว ทำดีด้วยเคารพเสียงหมู่ชน

๓. ธรรมาธิปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่ คือ ถือหลักการความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผลเป็นใหญ่ กระทำด้วยปรารถนาสิ่งที่ดีศึกษา ตรวจสอบตามข้อเท็จจริง และความเห็นที่รับฟังอย่างกว้างขวาง แจ่มชัด และพิจารณาอย่างดีเต็มขีดแห่งสติปัญญา มองเห็นได้ด้วยควมบริสุทธิ์ใจ เป็นไปโดยชอบธรรม และเพื่อความดีงามเป็นประมาณ อย่างสามัญ ได้แก่ ทำการด้วยความเคารพ หลักการ กฎ ระเบียบ กติกา เป็นต้น

วิเคราะห์การบริหารงานตามหลักอธิปไตยในพระพุทธศาสนา

ประเทศไทยมีการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หมายความว่า อำนาจอธิปไตย หรือ อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศมาจากปวงชนชาวไทย อันมีพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุข ทรงใช้อำนาจอธิปไตยผ่านทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรีและศาลตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ โดยอำนาจขององค์กรทั้ง ๓ ฝ่ายจะต้องเป็นไปอย่างเท่าเทียมกัน และอยู่ในลักษณะการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจหลักอธิปไตยในพระพุทธศาสนาจึงได้นำอธิปไตยทั้ง ๓ ประการ มาวิเคราะห์เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันดังนี้

๑. วิเคราะห์การบริหารงานตามอัตตาธิปไตย

อัตตาธิปไตย หมายถึง ถือตนเป็นใหญ่ คือ ถือเอาตนเอง ฐานะ ศักดิ์ศรี เกียรติภูมิของตนเป็นใหญ่ กระทำการด้วยการปรารถนาและสิ่งทีเนื่องด้วยตนเป็นประมาณ ในฝ่ายกุศล ได้แก่ เว้นชั่ว ทำดี ด้วยเคารพตน แนวคิดนี้มีหลักสำคัญ คือ ถ้าเป็นตัวบุคคลก็เป็นบุคคลที่เชื่อมั่นในตนเองมากเกินไป โดยไม่ยอมฟังความคิดเห็นของคนอื่น เอาแต่ใจ

ตัวเองเป็นเรื่องสำคัญ สิ่งใดที่เราได้ทำตามใจตัวเอง เรามีความสบายใจเพราะการกระทำของเรา แต่สิ่งนั้นอาจกระทบกระเทือนถึงประโยชน์และชีวิตของผู้อื่น คนที่เป็นอัตตาธิปไตยไม่ได้คำนึงถึงข้อนี้ตนคิดว่าจะทำอะไรก็ทำลงไป ไม่ได้พิจารณาว่า มันจะกระทบกระเทือนคนอื่นไหม จะทำให้คนอื่นเดือดร้อนไหม จะทำให้เราเดือดร้อนไหม

ในทางพระพุทธศาสนาการบริหารงานแบบอัตตาธิปไตย พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ได้ตรัสไว้ในพระสูตรตตตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาตร อาธิปไตยยสูตร ความว่า อัตตาธิปไตย ความมีตนเป็นใหญ่ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามโคนต้นไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้างย่อมเห็นประจักษ์ว่า เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีหรือความไม่มีเช่นนั้น อนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเวหา ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสครอบงำชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำที่สุคตของทุกข์ทั้งสี่นี้จะต้องปรากฏ การที่เราละกามเช่นใดแล้วจึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เราพึงแสวงหากามเช่นนั้น หรือกามที่เลวกว่านั้น นั้นไม่สมควรแก่เราเลย” ภิกษุเห็นประจักษ์ว่า “ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่ตั้งมั่นแล้วจักไม่เลอะเลือน ภายที่สงบแล้วจักไม่กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้วจักมีอารมณ์แน่วแน่” เธอทำตนเท่านั้นให้เป็นใหญ่ ละอภุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า อัตตาธิปไตย

จะเห็นได้ว่าการบริหารงานแบบอัตตาธิปไตย พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ทรงใช้ในการบริหารเมื่อครั้งที่พระองค์ตรัสรู้ใหม่ ๆ สาวกยังมีน้อย และสาวกแต่ละท่านที่เข้ามาสู่พระพุทธศาสนาส่วนมากเป็นพระอริยบุคคล มีคุณธรรมสูง การปกครองจึงไม่มีปัญหาอะไร ส่วนมากมุ่งไปที่การเผยแผ่พระศาสนาเป็นหลัก สามารถดูแลกันได้อย่างทั่วถึงพระองค์ก็ใช้การบริหารคณะสงฆ์แบบอัตตาธิปไตย เช่น การที่พระองค์อนุญาตให้กุลบุตรผู้มีความประสงค์จะบวชเป็นภิกษุ พระองค์ทรงอนุญาตให้อุปสมบทด้วยการเปล่งพระวาจาว่า เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด หรือเรียกว่า เอหิอุปสัมปทา เช่น การประทานการอุปสมบทให้แก่พระอัญญาโกณฑัญญะ เป็นต้น การบริหารแบบอัตตาธิปไตยนี้ก็ทำให้การบริหารคณะสงฆ์ของพระองค์เป็นไปด้วย ความเรียบร้อย ทำให้การเผยแผ่พระธรรมวินัยเจริญรุ่งเรืองขึ้นตามลำดับ แต่พระองค์ก็ไม่ได้ยึดเอาหลักการนี้ใช้ในการบริหารตลอดไป ต่อมาเมื่อหมู่สาวกมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น พระองค์จึงเปลี่ยนเป็นการบริหารแบบโลกาธิปไตย และธัมมาธิปไตย ตามลำดับ

๒. วิเคราะห์การบริหารงานตามโลกาธิปไตย

โลกาธิปไตย ถือโลกเป็นใหญ่ คือ ถือความนิยมของชาวโลกเป็นใหญ่ หวั่นไหวไปตามเสียงนินทาและสรรเสริญ กระทำด้วยปรารถนาจะเอาใจผู้หนึ่ง หาความนิยม หรือหวั่นกลัวเสียงกล่าวว่าเป็นประมาณ ในฝ่ายกุศล ได้แก่ เว้นชั่ว ทำดี ด้วยเคารพเสียงหมู่ชน เป็นการบริหารยึดเอาเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ ในปัจจุบันเรียกว่า ระบอบประชาธิปไตย เป็นระบอบที่ได้รับการยอมรับทั่วโลก เพราะอำนาจบริหารเป็นของประชาชน แต่เนื่องจากประชาชนมีเป็นจำนวนมากจึงต้องเลือกตั้งตัวแทนเข้าไปบริหาร ระบอบนี้จึงจัดให้มีการเลือกตั้งตัวแทนหรือผู้แทน เช่น เลือกตั้งประธานาธิบดี เลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น ข้อดีของระบอบนี้คือ ประชาชนมีสิทธิ์เลือกตัวแทนของตนเองด้วยตนเอง ผู้แทนเข้าไปบริหารต้องฟังเสียงของประชาชนด้วย เพราะถ้าบริหารไม่ดีสมัยต่อไปประชาชนก็ไม่เลือก ระบอบนี้มีการแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ ข้อเสียคือ ทำให้ล่าช้า เพราะต้องผ่านกระบวนการหลายขั้นตอน การเลือกตั้งก็มีการซื้อสิทธิ์ขายเสียงกันซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ไม่สามารถแก้ไข ได้อย่างถาวรหรือเด็ดขาด เพราะยินยอมกันทั้งสองฝ่าย เช่นตัวอย่างที่เกิดขึ้นในประเทศไทย

ในทางพระพุทธศาสนาการบริหารงานแบบโลกาธิปไตย พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ได้ตรัสไว้ในพระสูตรตตตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาตร อาธิปไตยยสูตร ความว่า โลกาธิปไตย ความมีโลกเป็นใหญ่ คือ ภิกษุในธรรม

วินัยนี้อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามโคนต้นไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้าง ย่อมเห็นประจักษ์ว่า “เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีหรือความไม่มีเช่นนั้น อนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวท ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสครอบงำ ชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำที่สุดของทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงปรากฏ ก็เราบวชแล้วอย่างนี้พึงคิดเรื่องกาม เรื่องปองร้าย เรื่องเบียดเบียน โลกสันนิวาส (การอยู่ร่วมกันของสัตว์โลก) นี้ใหญ่ ก็ในโลกสันนิวาสใหญ่มีสมณพราหมณ์ผู้มีฤทธิ์ มีตาทิพย์ รู้จิตของบุคคลอื่น สมณพราหมณ์เหล่านั้นมองเห็นได้แม้จากที่ไกล แม้อยู่ใกล้ก็ไม่ปรากฏ รู้จิต (ของบุคคลอื่น) แม้ด้วยจิต (ของตน) สมณพราหมณ์เหล่านั้นพึงรู้จักเราอย่างนี้ว่า ‘ท่านผู้เจริญทั้งหลายโปรดดูกุลบุตรนี้ เพราะมีศรัทธา เขาจึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เต็มไปด้วยบาปอกุศลธรรมอยู่ แม้วทวดผู้มีฤทธิ์ มีตาทิพย์ รู้จิตของบุคคลอื่นก็มีอยู่ ทวดเหล่านั้นย่อมปรากฏจากที่ไกลบ้าง เข้ามาใกล้แล้วกลับมองไม่เห็นบ้าง ย่อมรู้จิตด้วยจิตบ้าง’ ทวดเหล่านั้นพึงรู้จักเราอย่างนี้ว่า ‘ท่านผู้เจริญทั้งหลาย โปรดดูกุลบุตรนี้ เพราะมีศรัทธาเขาจึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เต็มไปด้วยบาปอกุศลธรรมอยู่’ ภิกษุเห็นเห็นประจักษ์ว่า “ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่ตั้งมั่นแล้วจักไม่ละเอื้อน ภายที่สงบแล้วจักไม่กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้วจักมีอารมณ์แน่วแน่” เธอทำโลกเท่านั้นให้เป็นใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า โลกาธิปไตย

จะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ได้ตรัสสอนเกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ว่าเกิดขึ้นด้วยอำนาจ แห่งอธิปไตย ๓ ประการ ประการใดประการหนึ่ง ทั้งในส่วนที่เป็นกุศลกรรม และอกุศลกรรม เช่น คนทำดีเพราะเห็นตามคนส่วนใหญ่ หรือในทางกลับกัน คนทำชั่วเพราะเห็นตามคนส่วนใหญ่ โดยไม่พินิจพิจารณาว่าที่คนส่วนใหญ่ทำนั้นถูกหรือผิด ซึ่งสอดคล้องกับพระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้แสดงทัศนะว่า โลกาธิปไตย เป็นดาบสองคม มีทั้งคุณและโทษ กล่าวคือหากเสียงส่วนใหญ่ประกอบด้วยธรรม มาจากผู้มีคุณธรรม ย่อมให้คุณ แต่หากไม่ประกอบด้วยธรรม มาจากผู้ขาดธรรมย่อมให้โทษมากกว่าให้คุณ

ในพระพุทธศาสนาพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ใช้การบริหารแบบระบอบโลกาธิปไตยเหมือนกัน เช่น ต่อมา มีสาวกเพิ่มมากขึ้นพระองค์จึงมอบอำนาจการบริหารให้เป็นหน้าที่ของคณะสงฆ์ ให้คณะสงฆ์เป็นใหญ่ อาทิ ทรงอนุญาตให้มีการอุปสมบทด้วยวิธีอุทตถิการมาจา คือทรงอนุญาตให้มีพระภิกษุเข้าร่วมสังฆกรรมอย่างน้อย ๕ รูปเป็นอย่างน้อย เฉพาะในชนบทที่ห่างไกล ส่วนในมัชฌิมประเทศ ทรงอนุญาตให้มีพระภิกษุเข้าร่วมสังฆกรรมตั้งแต่ ๑๐ ขึ้นไป คณะสงฆ์ฝ่ายเถรวาทจึงได้ยึดเอาหลักนี้ปฏิบัติมาจนถึงทุกวันนี้ จากหลักฐานที่ปรากฏในพระไตรปิฎกจะเห็นว่าพระพุทธองค์ทรงสรรเสริญระบอบการบริหารแบบโลกาธิปไตยมาก เช่น การที่พระองค์แนะนำให้พระนางปชาบดีโคตมีผู้เป็นพระมาตุจฉา (น้า) ผู้ต้องการถวายผ้าไหมเนื้อดีที่พระนางทอเองแก่พระพุทธเจ้าเพื่อจะได้อาภรณ์สงฆ์มาก แต่พระองค์แนะนำให้พระนางถวายแก่สงฆ์จะได้อาภรณ์สงฆ์มากกว่า ซึ่งปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัญญาสก์ ทักขินวิภังคสูตร แต่โลกาธิปไตยในความหมายนี้พระพุทธองค์หมายถึงเสียงส่วนมากหรือสงฆ์ที่ทำตามธรรมตามวินัย ถ้าผิดธรรมผิดวินัยพระองค์ก็ติเตียน ดังพระพุทธพจน์ว่า “นิคคณเห นิคคหารห” ติเตียนคนที่ควรติเตียน “ปคคณเห ปคคหารห” ยกย่องคนที่ควรยกย่อง” เป็นต้น ซึ่งลักษณะของคนที่เป็โลกาธิปไตย ถือโลกเป็นใหญ่ อะไรที่ชาวโลกเขานิยมชมชอบ แม้จะเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายหรือศีลธรรมก็ตาม ก็ทำไปตามความคิดเห็นของโลก หรือความคิดเห็นของชาวบ้าน ซึ่งบางทีก็ทำให้ตัวเองต้องกลายเป็นคนอ่อนแอ หรือในบางครั้งเราอาจจะเห็นว่า เมื่อมติของคนส่วนมากมีความคิดเห็นอย่างนี้ แม้ว่าสิ่งนั้นมันอาจเป็นการทำลายผลประโยชน์ของคนอื่น หรือเป็นการลบหลู่เกียรติและชื่อเสียงของคนใดคนหนึ่งก็ตาม

๓. วิเคราะห์การบริหารงานตามธัมมาธิปไตย

ธรรมาธิปไตย ถือเป็นธรรมเป็นใหญ่ คือ ถือหลักการความจริง ความถูกต้องเป็นเกณฑ์ ความดีงาม เหตุผลเป็นใหญ่ กระทำด้วยปรารถนาสิ่งที่ดีศึกษา ตรวจสอบตามข้อเท็จจริง และความเห็นที่รับฟังอย่างกว้างขวาง แจ่มชัด และพิจารณาอย่างดีเต็มขีดแห่งสติปัญญา มองเห็นได้ด้วยความสามารถบริสุทธิ์ใจ เป็นไปโดยชอบธรรม และเพื่อความดีงามเป็นประมาณ อย่างสามัญ ได้แก่ ทำการด้วยความเคารพ หลักการ กฎ ระเบียบ กติกา เป็นต้น

ในทางพระพุทธศาสนาการบริหารงานแบบธัมมาธิปไตย พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ได้ตรัสไว้ในพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาตร อาธิปไตยยสูตร ความว่า ธัมมาธิปไตย ความมีธรรมเป็นใหญ่ คือ ฝึกฝนในธรรมวินัยนี้อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามโคนต้นไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้าง ย่อมเห็นประจักษ์ว่า “เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีหรือความไม่มีเช่นนั้น อนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวช ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสครอบงำ ชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำที่สุดของทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงปรากฏ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ไม่จำกัดกาล คือ ไม่ขึ้นกับกาลเวลา ให้ผลแก่ผู้ปฏิบัติทุกเวลา ทุกโอกาส บรรลุเมื่อใดก็ได้รับผลเมื่อนั้น ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ก็เพื่อนพรหมจารีผู้รู้เห็นอยู่ มีอยู่ การที่เราบวชในธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้วอย่างนี้พึงเกียจคร้านประมาทอยู่นั้นไม่สมควรแก่เราเลย” ฝึกฝนนั้นย่อมเห็นประจักษ์ว่า “ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่ตั้งมั่นแล้วจักไม่เลอะเลือน กายที่สงบแล้วจักไม่กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้วจักมีอารมณ์แน่วแน่” เอยกธรรมเท่านั้นให้เป็นใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์ ฝึกฝนทั้งหลาย นี้เรียกว่า ธัมมาธิปไตย

การบริหารงานตามหลักธัมมาธิปไตย คือ การบริหารแบบยึดเอาความถูกต้องเป็นเกณฑ์ไม่ได้คำนึงถึงส่วนใหญ่ที่ไม่ถูกต้องของชอบธรรม มีนักปราชญ์ทางด้านพระพุทธศาสนาหลายท่านได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการบริหารงานตามหลักธรรมนี้ไว้ ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) ได้แสดงทัศนะไว้ สรุปใจความได้ว่า ธรรมาธิปไตยไม่ใช่ระบบแยกต่างหาก อีกระบบจากประชาธิปไตย แต่เป็นคุณภาพเป็นหลักเกณฑ์ในการตัดสินใจของบุคคลที่อยู่หรือร่วมอยู่ในระบบการปกครองนั้น ถ้าการตัดสินใจโดยตรวจสอบเรื่องราว สืบค้นความจริง หาข้อมูลให้ชัดเจนถ่องแท้ ใช้ปัญญาพิจารณาในการตัดสินใจต่าง ๆ เช่น ถ้าในระบบประชาธิปไตยก็เป็นการตัดสินใจเลือกตั้ง โดยพิจารณาว่าผู้สมัครคนไหนเป็นคนดี มีความสามารถ มุ่งทำประโยชน์ให้ส่วนรวมจริง ๆ ก็ตัดสินใจไปตามความดีงามความถูกต้องนั้น นี้เรียกว่าเป็นธรรมาธิปไตย แต่ถ้าเลือกโดยเอาผลประโยชน์ของตัวเองเป็นหลัก นี้เรียกว่าอัตตาธิปไตย หรือตัดสินใจเลือกโดยทั่วไปตามกระแสลงคะแนนแบบเหตามพวกไป นี้เรียกว่าโลกาธิปไตย

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้แสดงทัศนะตอนว่าด้วยการบริหารตามหลักธัมมาธิปไตยสรุปใจความได้ว่า การบริหารตามหลักธัมมาธิปไตย ผู้บริหารต้องประกอบด้วยผละ ๔ คือ ปัญญาผละ วิริยผละ อนวัชขผละ สังคหผละ ปัญญาผละ กำลังคือปัญญา หมายถึง ผู้บริหารต้องมีปัญญา คือ ต้องเป็นผู้ชวนชวยเพื่อให้เกิดปัญญา ๓ ด้าน อาทิ สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฟัง จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิด ภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการปฏิบัติ หรือการเจริญภาวนา ในที่นี้ท่านอธิบายการรอบรู้ ๓ อย่าง คือ รู้จักตน รู้คน รู้งาน รู้จักตนเองคือรู้ความสามารถของตน อุปนิสัยของตน รู้จักคน คือรู้จักคนที่ทำงานร่วมกัน หมายความว่า มอบงานให้ถูกกับคน และรู้งาน คือรู้จักงานที่รับผิดชอบ วิริยผละ พลังของความเพียร ผู้บริหารต้องเป็นคนขยัน อดทน ต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ไม่ทอดทิ้งธุระกลางครัน ในที่นี้ท่านอธิบายเกี่ยวกับสสังขาริกะ คือ มีความขยันสู้งานเพราะคนอื่นชักชวนแนะนำ อสังขาริกะ มีความ

ขยันสู้งานด้วยความเพียรของตนเอง อนวัชขพละ พลังแห่งการงานที่ไม่มีโทษ คือประกอบกรณงานสุจริต ไม่ผิดกฎหมาย และศีลธรรม ท่านอธิบายว่า ผู้บริหารต้องเว้นอบายมุข อันเป็นทางแห่งความเสื่อม เช่น ไม่ติดการพนัน ไม่ติดสุรายาเสพติด ไม่เกียจคร้าน ไม่คบมิตรชั่ว จากนั้นให้รักษาศีล ๕ ให้บริสุทธิ์ สังคหพละ คือให้มีพรหมวิหาร ๔ ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และสังคหพละ พลังแห่งการสงเคราะห์ หมายถึงผู้บริหารต้องเป็นคนสงเคราะห์เพื่อนร่วมงานตามสมควรแก่ตำแหน่งหน้าที่ การสงเคราะห์มีหลายวิธี เช่น การให้สิ่งของ การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะ สุภาพอ่อนโยน การช่วยเหลือการงานบางครั้งบางคราว และการวางตัวเสมอต้นเสมอปลายหรือการเอาใจเขามาใส่ใจเรา

จากทัศนะของนักปราชญ์ทางด้านพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้นำเอาปัญญาพละมาเป็นเครื่องมือในการบริหารตามหลักธัมมาธิปไตย ซึ่งสอดคล้องกับหลักคำสอนที่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ได้ตรัสสรรเสริญปัญญาไว้หลายแห่งต่างกาลต่างวาระกัน เช่น พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในพระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค ความว่า ปญญา โลกสมิ ปชฺโชโต ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก นอกจากนี้พระพุทธองค์ยังได้ตรัสไว้ในพระสูตรตันตปิฎก อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต ความว่า ปญญา นรานิ รตนํ ปัญญาเป็นรัตนของนรชน เป็นต้น ซึ่งตามหลักพระพุทธศาสนา มีปัจจัยเป็นเครื่องพัฒนาปัญญาอยู่ ๒ อย่าง คือ ปรัตโฆสะและโยนิโสมนสิการ

ปรัตโฆสะ แยกออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่เป็นบุคคลโดยตรง เช่น บิดามารดา ครู อาจารย์ ผู้เป็นกัลยาณมิตร คอยแนะนำตักเตือน ในสิ่งที่ตั้งงามก่อให้เกิดความรู้หรือปัญญา เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปัจจัยภายนอก ส่วนที่สองได้แก่ คัมภีร์ต่าง ๆ ที่บันทึกคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลาย เช่น ตำรับตำรา หรือหนังสือเรียน เป็นต้น เป็นแหล่งความรู้ที่เป็นประโยชน์เมื่อได้อ่านแล้วจะทำให้เกิดปัญญา ส่วนโยนิโสมนสิการ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปัจจัยภายใน ได้แก่ การพิจารณาไตร่ตรองใคร่ครวญสิ่งที่ได้รับฟังมาจากบิดามารดา ครูอาจารย์นั้น หรือที่ได้อ่านมานั้นตามกำลังสติปัญญา ก็จะทำให้เกิดปัญญาเพิ่มขึ้น เช่น ได้ยินบิดามารดาบอกว่า การดื่มสุราไม่ดีเพราะจะทำให้สูญเสียการทรงตัว สติจะอ่อนกำลัง ไม่สามารถควบคุมความคิดหรืออวัยวะร่างกายของตนให้อยู่ในสภาวะปกติได้ เมื่อได้รับฟังมาอย่างนี้แล้ว ก็นำไปคิดไตร่ตรองต่อว่า เพราะเหตุไร สุราจึงมีฤทธิ์ทำให้คนที่ดื่มเป็นอย่างนั้น ก็ต้องไปศึกษาต่อว่า สุราประกอบด้วยสารอะไรบ้าง หรือว่า สุราทำมาจากอะไร เมื่อคิดพิจารณาอย่างนี้แล้วก็จะทราบข้อเท็จจริงของสุรา ความรู้ที่ได้ก็กลายเป็นปัญญา ที่เกิดขึ้นด้วยโยนิโสมนสิการ

จากข้อความที่ได้ทำการศึกษามานี้แสดงให้เห็นว่าการบริหารตามหลักธัมมาธิปไตยผู้บริหารต้องประกอบด้วย พละ ๔ ประการ คือ ปัญญาพละ วิริยพละ อนวัชขพละ และสังคหพละ ดังกล่าวนั้นจึงจะประสบความสำเร็จในการบริหารตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งในบรรดาอธิปไตยทั้ง ๓ นั้น ธัมมาธิปไตยนี้พระองค์ให้ความสำคัญมากเห็นได้จากพระพุทธพจน์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกหลายแห่งที่พระองค์ทรงเตือนให้ภิกษุ ยึดเอาธรรมเป็นใหญ่ ทรงแนะนำให้ภิกษุยึดเอาพระธรรมเป็นที่พึ่ง

สรุปบทวิเคราะห์

เมื่อเรานำอธิปไตยทั้ง ๓ อย่าง มาจับประเด็นของการบริหารว่าหากผู้บริหารใช้อำนาจแต่ละอย่างจะทำให้การบริหารนั้นมีผลไปในทิศทางใด และจะเป็นอย่างไรในที่นี้จะอธิบายถึงการใช้อำนาจในการบริหารหรือการปกครอง ๒ ระดับ คือการบริหารปกครองระดับประเทศและการบริหารงานในระดับหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ โดยรวมกล่าว คือ

๑. ในการบริหารประเทศหรือปกครองประเทศนั้น การปกครองทุกระดับ มีองค์ประกอบสำคัญ คือ อำนาจตัดสินใจ อันนี้เป็นตัวกำหนดเด็ดขาด การปกครองระบอบต่าง ๆ ทั้งหมดเมื่อมองไปที่สิ่งที่สุดท้ายที่กำหนดก็อยู่ที่อำนาจตัดสินใจ หมายความว่า อำนาจตัดสินใจสูงสุดอยู่ที่ไหน การปกครองก็คือระบอบนั้น จะเป็นระบอบการปกครองไหนก็ดูว่าอำนาจตัดสินใจสูงสุดอยู่ที่ใด พอที่จะสรุปได้ดังนี้

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

๑.๑ ถ้าอำนาจตัดสินใจอยู่ที่บุคคลผู้เดียว ก็เป็น เผด็จการ

๑.๒ ถ้าอำนาจตัดสินใจอยู่ที่คณะบุคคล ก็เป็น คณาธิปไตย

๑.๓ ถ้าอำนาจตัดสินใจอยู่ที่ประชาชน ก็เป็น ประชาธิปไตย

๑.๔ ถ้าเอาตัวเอง เอาความยิ่งใหญ่ของตน เอาความทะนงของตัว เอาอิทธิพลความเห็น ความเชื่อ ยึดถือส่วนตัว เอาผลประโยชน์ของตนเป็นเกณฑ์ตัดสินใจ ก็เป็น อัตตาธิปไตย

๑.๕ ถ้าตัดสินใจไปตามกระแสความนิยม เสียงเล่าลือ หรือแม้แต่มิใช่เป็นตัวของตัวเอง คอยฟังว่าใครจะว่าอย่างไร อย่างไรแล้วแต่พวกมากลากไป หรือตามแรงกดดัน จะเอาใจเขา จะหาคะแนน หรือตอบแทนการเอื้อประโยชน์ ก็เป็น โลกาธิปไตย

๑.๖ ถ้าเอาความจริง ความถูกต้องดีงาม หลักการ กฎ กติกา เหตุผล ประโยชน์ที่แท้จริงของชีวิตและสังคม เป็นเกณฑ์ตัดสินใจ โดยใช้ปัญหาหาข้อมูลตรวจสอบข้อเท็จจริง และความคิดเห็นที่รับฟังอย่างกว้างขวาง ให้ถ้อยแท้ชัดเจน และพิจารณาอย่างดีที่สุด เต็มขีดแห่งสติปัญญา จะมองเห็นได้ด้วยความรู้ที่ใจ ก็เป็น ธรรมาธิปไตย

ฉะนั้น ผู้เผด็จการ ก็เป็นได้ทั้ง อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตย คณาธิปไตย ก็เป็นได้ทั้ง อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตย ประชาธิปไตย ก็เช่นเดียวกัน ก็เป็นได้ทั้ง อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตย แต่ที่เราต้องการ ซึ่งดีที่สุด คือให้เป็นธรรมาธิปไตย

ถ้าเป็นผู้เผด็จการใช้เกณฑ์ตัดสินใจแบบธรรมาธิปไตย ก็เป็นผู้เผด็จการที่ดี แต่เรากลัวว่าเขาจะตัดสินใจไม่รอบคอบ เพราะรู้ข้อมูลไม่ทั่วถึง หรือปัญหาอาจจะไม่พอ เป็นต้น ถ้าคณาธิปไตยที่ไหน เป็นธรรมาธิปไตย มันก็ยังมีดี คือเป็นอย่างไรดีที่สุดของคณาธิปไตย แต่เราเห็นว่ายังมีจุดอ่อนอยู่มากที่นี้เราหวังว่า ถ้าระบอบเป็นประชาธิปไตย และคนใช้อำนาจตัดสินใจด้วยเกณฑ์ธรรมาธิปไตย ก็จะมีดีที่สุดจะเป็นอย่างนี้ได้ ก็ต้องให้ประชาชนทุกคนเป็นธรรมาธิปไตย เพราะประชาชนทุกคนมีอำนาจตัดสินใจ ตั้งแต่เลือกตั้งเลยทีเดียว ทุกคนต้องตัดสินใจเลือกด้วยเกณฑ์ธรรมาธิปไตย

๒. ในการบริหารระดับหน่วยงานซึ่งการบริหารในปัจจุบันก็มีหลักการบริหารคือในปัจจุบัน การบริหารงานหรือการจัดการองค์กรมีความจำเป็นต้องใช้ศาสตร์ในการบริหารงาน อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากโลกในยุคปัจจุบันเป็นระบบทุนนิยม หรือบริโภคนิยมที่แสวงหากำไร และ มีการแข่งขัน เพื่อให้เหนือกว่าคู่แข่ง ทั้งในเชิงบริหารงาน และการพัฒนาองค์กร ให้บรรลุผลตามเป้าหมายขององค์กร จึงมีหลักการบริหารสมัยใหม่เข้ามาเป็นกลยุทธ์ หรือหลักการในการบริหารจัดการ การบริหารงานองค์กรมีองค์ประกอบสำคัญที่นักบริหารงาน ควรคำนึง เพื่อให้การบริหารงานประสบความสำเร็จ ประกอบไปด้วย เงิน (money) วัสดุดิบ (materials) เครื่องจักรหรืออุปกรณ์ (machine or equipment) และแรงงาน หรือคน (man) องค์ความรู้ในการบริหารงาน แต่ถ้าเราจะนำอธิปไตยหรือการใช้อำนาจทั้ง ๓ อย่างทางพระพุทธศาสนา มาจับประเด็นในการใช้อำนาจของผู้บริหารนั้นว่าหากใช้อำนาจแบบอัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตยแล้วการทำงานหรือผลของการทำและปัจจัยที่เกี่ยวข้องจะเป็นอย่างไร กล่าวได้คือ

๑. หากผู้บริหารใช้อำนาจแบบอัตตาธิปไตย คือ ถือตนเป็นใหญ่ก็จะทำให้ผู้บริหารใช้อำนาจในทางที่ผิดได้ คือไม่ฟังเสียงของผู้ร่วมทำงานอาจทำให้การทำงานบกพร่องได้ ผู้คนในหน่วยงานก็อาจจะไม่ชอบก็ได้เพราะทำอะไรตามใจของตนไม่สนใจผู้อื่น ใช้อำนาจในการสั่งการโดยไม่คำนึงถึงความสามารถของแต่ละบุคคล ไม่เอาใจเขามาใส่ใจเรา ใครทำอะไรไม่ถูกใจก็อาจจะถูกลงโทษเพราะใช้อำนาจตัดสินใจโดยยึดถือตนเป็นใหญ่ การใช้อำนาจอย่างนี้ ในการบริหารงาน ก็ทำให้ผู้บริหารนั้นไต่ถานแต่ไม่ได้คน เพราะยึดถือตนเป็นใหญ่ผู้ร่วมทำงานหรือลูกน้องก็ต้องกลัวอำนาจก็ทำงานตามคำสั่งอย่างเคร่งครัด แต่ผู้ร่วมงานหรือลูกน้องไม่ชอบผู้บริหารเพราะใช้อำนาจมากเกินไปไม่มีใครกล้าขัดอำนาจนั้น ทำอะไร

ตามใจตนคือผู้บริหารโดยไม่คำนึงถึงผู้ปฏิบัติงานจึงไม่ได้ใจของผู้ร่วมงาน ไม่มีใครจะยุ่งเกี่ยวกับ จึงได้งานแต่ไม่ได้คนหรือที่เรียกว่าไม่มีบริวาร

๒. หากผู้บริหารใช้อำนาจแบบโลกาธิปไตย คือ ถือโลกเป็นใหญ่ ซึ่งเป็นผู้บริหารที่นิยมเอาใจผู้ร่วมงานที่เข้ากันได้หรือไปด้วยกันได้ เป็นผู้บริหารที่ชอบให้ลูกน้องเอาใจ ยกยอสรรเสริญ ทำผู้ร่วมงานมีความนิยมชมชอบทำให้ผู้บริหารไหวหวั่นไปตามกระแสของสังคมหรือในหน่วยงานนั้นๆ เคารพยอมรับความคิดเห็นของผู้ร่วมงานโดยไม่คำนึงถึงความผิดหรือความถูกต้องก็อาจทำให้การใช้อำนาจตัดสินใจไปในทางที่ผิดได้เพราะตัดสินใจเพื่อเอาใจผู้ร่วมงาน โดยหย่อนยานหรือบกพร่องต่อการตรวจสอบการทำงานของผู้ปฏิบัติงานจึงอาจทำให้งานที่ท้ออยู่เสียหายได้ ผู้ปฏิบัติงานอาจจะไม่ปฏิบัติตามหน้าที่หรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ได้เพราะถือตนว่ามีความสนิทกับผู้บริหาร คงไม่มีการลงโทษอะไรมากนักเพราะคิดว่าผู้บริหารใจดี การที่ผู้บริหารใช้อำนาจแบบโลกาธิปไตยโดยถือโลกเป็นใหญ่จึงเป็นผลทำให้ผู้บริหารได้ใจคนแต่ไม่ได้งานหรือไม่ได้ผลงานตามเป้าหมาย

๓. หากผู้บริหารใช้อำนาจตามหลักธรรมาธิปไตย คือ ถือธรรมะเป็นใหญ่ คำว่า "ธรรม" ในที่นี้ หมายถึง ความจริง ความ ถูกต้อง ความดีงาม ประโยชน์สุขที่แท้จริง รวมทั้งหลักการที่จะให้เกิดความดีงาม ความ ถูกต้องเหล่านี้ การที่เราจัดตั้งวางหลักต่างๆ เช่น หลักการทางรัฐศาสตร์ หลักการทาง นิติศาสตร์ หลักการทาง เศรษฐศาสตร์ หรือหลักการเองใดๆ ก็ตาม ก็เพื่อให้มีเกณฑ์ มี มาตรฐานในการที่จะดำเนินงาน เพื่อสร้างสรรค์ทำให้เกิดความดี ความงาม ความถูกต้อง และประโยชน์สุขที่แท้จริง ในหน่วยงานหากผู้บริหารยึดหลักธรรมาธิปไตยก็จะทำให้ผู้ร่วมงานเกิดความมั่นใจในการทำงาน เพราะผู้บริหารยึดความถูกต้องเป็นหลัก ไม่มีที่รักมักที่ชัง ใครทำผิดก็ว่าไปตามความผิด ใครทำงานดีก็มีรางวัลมอบให้เพื่อเป็นกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน เห็นแก่ความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม และยึดถือตามหลักการ กฎกติการวมทั้งการตัดสินใจที่ไม่เอินเอียงไปข้างไหน ไม่เห็นแก่ผลประโยชน์ ไม่เห็นแก่พรรคพวก มีความชัดเจนในการทำงาน ความโปร่งใสในการทำงานเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่ผู้ร่วมงานได้ยึดไปปฏิบัติ หากในหน่วยงานทุกคนยึดหลักธรรมในการทำงานก็ทำให้งานครองตัว มีประสิทธิภาพในการทำงานและเกิดประสิทธิผลหรือประโยชน์ต่อหน่วยงานทำให้งานบรรลุวัตถุประสงค์และบรรลุเป้าหมายและยังรวมถึงการเป็นหนึ่งเดียวความมีเอกภาพมีความสามัคคีในหน่วยงานที่เกิดจากผู้บริหารใช้หลักธรรมาธิปไตย คือ ถือธรรมะเป็นใหญ่จึงทำให้ผู้บริหารได้ทั้งใจคนได้ทั้งงาน หรือเรียกว่า งานก็ได้บริวารก็มีคือได้ทั้งงานได้ทั้งคน

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัด**. (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา ๒๕๕๑).
พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **ธรรมาธิปไตยไม่มา จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ**. (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม. ๒๕๔๙).

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙).

การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ภาครัฐ
 Application of the Sufficiency Economy Philosophy
 to Human Resource Management in Public Sector

ศศิธร ศูนย์กลาง

หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

e-mail : sasithorn_srru@hotmail.com

บทคัดย่อ

ทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยทางการบริหารที่สำคัญขององค์กรทุกประเภท โดยเฉพาะทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรภาครัฐ ซึ่งเป็นบุคคลที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ตามนโยบายของรัฐบาลและหน่วยงาน เพื่อบริการประชาชนให้ได้รับความพึงพอใจมากที่สุด ดังนั้น องค์กรจำเป็นที่จะต้องคัดสรรคนเก่ง คนดี มีความรู้ความสามารถมาปฏิบัติงาน โดยผ่านกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามขั้นตอนต่าง ๆ ของการบริหาร ประกอบด้วย การสรรหาและการคัดเลือก การพัฒนาและฝึกอบรม การบริหารค่าตอบแทน และการประเมินผลการปฏิบัติงาน ซึ่งตามปรัชญาพื้นฐานของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ภาครัฐนั้นจะนำระบบคุณธรรม (Merit System) มาใช้เป็นหลักในการคัดสรร ประกอบด้วยหลักการสำคัญ ๔ ประการ ได้แก่ หลักความเสมอภาค หลักความสามารถ หลักความมั่นคง และหลักความเป็นกลางทางการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ที่ทรงประทานแก่พสกนิกรชาวไทย ซึ่งเป็นหลักปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับให้ดำเนินชีวิตบนทางสายกลาง มีความพอเพียง พอประมาณ มีเหตุผล และมีระบุมิคุ้มกันที่ดี ซึ่งหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารงานด้านต่าง ๆ ในองค์กรได้ทุกขั้นตอน รวมทั้งขั้นตอนของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้ได้บุคคลที่มีคุณภาพมาปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร ตลอดจนเกิดความสมดุลเสมอภาค และเป็นธรรม

คำสำคัญ : หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, การบริหารทรัพยากรมนุษย์ภาครัฐ

Abstract

Human resource is the most important management element of all types of organizations. Particularly, a human resource in government organizations who is required to perform duties in accordance with government and agency policies to serve the people to be most satisfied. Therefore, organizations need to select talented people with good knowledge and ability to work through the human resource management process which include; recruitment and selection, development and training, compensation, and performance management. According to the basic philosophy of human resources management in public sector, the government will apply the merit system as a basis for selection consisting of four important principles; quality of opportunity, competence, security on tenure and political neutrality. This is consistent with the concept of sufficiency economy philosophy of His Majesty King Bhumibol Adulyadej, who gave the Thai people. It is a philosophy that guides the way of life and the conduct of people at all levels to live on the middle way, moderation, reasonableness, and self-immunity. This sufficiency economy philosophy can be applied to the

management of various aspects of the organization at all stages, including the steps or processes of human resource management to get qualified people to work for the benefit of the organization as well as for equality and fairness.

Keywords : Sufficiency Economy Philosophy, Human Resource Management in Public Sector

บทนำ

ระบบราชการจัดได้ว่าเป็นระบบที่มีความสำคัญในฐานะเป็นกลไกของรัฐในการปกครองประเทศ เป็นเครื่องมือของรัฐบาลที่จะบริหารงานต่าง ๆ ที่เป็นอำนาจหน้าที่ของรัฐให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี โดยการนำนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลไปปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย ดังนั้น ทรัพยากรมนุษย์ภาครัฐถือได้ว่าเป็นทรัพยากรทางการบริหารที่สำคัญ จะต้องปฏิบัติหน้าที่ตามภารกิจต่าง ๆ ของรัฐ หากได้คนดี คนเก่งที่มีความรู้ ความสามารถมาปฏิบัติงานในองค์กรก็จะส่งผลต่อประสิทธิภาพของงานและการบริการ แต่ทั้งนี้จะต้องผ่านขั้นตอนของกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งตามปรัชญาพื้นฐานของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ภาครัฐนั้นจะต้องบริหารจัดการตามระบบคุณธรรมที่ประกอบด้วยหลักการสำคัญ ๔ ประการ ได้แก่ หลักความเสมอภาค หลักความสามารถ หลักความมั่นคง และหลักความเป็นกลางทางการเมือง

การบริหารราชการของหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยได้มีการแบ่งอำนาจและกระจายอำนาจทางการบริหารให้กับส่วนราชการระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะการกระจายอำนาจให้ส่วนราชการระดับท้องถิ่น ซึ่งตามหลักการกระจายอำนาจนั้นตามกฎหมายจะส่งผลให้องค์กรมีฐานะเป็นนิติบุคคลและมีอิสระในการบริหารงานตามที่กฎหมายกำหนด ยกตัวอย่างเช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย รัฐกระจายอำนาจในการบริหารงานด้าน นโยบายงบประมาณ และงานบุคคล เพื่อให้้องค์กรมีอิสระที่จะใช้ดุลพินิจพิจารณาในการปฏิบัติงาน ในที่นี้จะขอยกประเด็น การบริหารทรัพยากรมนุษย์ของภาครัฐที่อาจประสบปัญหาในการบริหารเกือบทุกประเทศ ซึ่ง ทิพาวดี เมฆสวรรค์ (๒๕๓๕ : ๔๓-๔๖) ได้ระบุปัญหาที่เกิดขึ้นในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เช่น ปัญหาด้านจำนวนเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่เพียงพอต่อภาระงานที่เพิ่มขึ้น ปัญหาเรื่องเงินเดือนและค่าตอบแทน ปัญหาด้านจริยธรรม ปัญหาด้านการพัฒนาบุคลากร ปัญหาการควบคุมเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยฝ่ายการเมือง และการพันสภาพการทำงาน จากปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ฝ่ายบริหารจำเป็นต้องหาวิธีการในการจัดการแก้ไขเพื่อเป็นการป้องกันและธำรงรักษากำลังคนที่มีคุณภาพไว้กับองค์กรให้นานที่สุด ปัจจุบันองค์กรต่าง ๆ ได้พยายามแสวงหาวิธีการในการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้ได้คนดี คนเก่ง มีความรู้ ความสามารถเข้ามาทำงานให้กับองค์กร ซึ่งในประเทศไทยก็มีแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ที่ทรงประทานแก่พสกนิกรชาวไทย ซึ่งเป็นหลักปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับให้ดำเนินชีวิตบนทางสายกลาง มีความพอเพียง พอประมาณ มีเหตุผล และมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดีที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์

บทความนี้ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ภาครัฐผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์โดยจะเลือกวิเคราะห์เฉพาะขั้นตอนหลัก ได้แก่ การวางแผนกำลังคนภาครัฐ การสรรหาและการคัดเลือก การพัฒนาและการธำรงรักษา การบริหารค่าตอบแทน และการประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อเป็นความรู้และสามารถนำไปเป็นแนวทางปรับใช้ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ให้ประสบความสำเร็จโดยมีเป้าหมายเพื่อให้ได้คนเก่ง คนดี ที่มีคุณภาพต่อไป

ความหมายของการบริหารทรัพยากรมนุษย์

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management: HRM) เดิมเรียกกันว่าการบริหารงานบุคคล (Personnel Management) แต่เมื่อโลกปัจจุบันมีความเจริญเติบโตขยายตัวมากขึ้น กรอบแนวคิดด้านงานบุคคลจึงจำเป็นต้องขยายและพัฒนาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ซึ่งนักวิชาการส่วนใหญ่ไม่ได้มองว่าบุคลากรในองค์กรเป็นเพียงผู้รับคำสั่งตามที่ mongหมายเท่านั้น ในบทบาทใหม่บุคลากรมีฐานะเป็นทรัพยากรขององค์กร หรือในปัจจุบันเรียกว่า “ทุนมนุษย์” ที่มีส่วนร่วมส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาระงานต่างๆ ขององค์กรดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สร้างความสำเร็จ ความเจริญเติบโตก้าวหน้าให้แก่องค์กร ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้การบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นที่ยอมรับและมีความสำคัญยิ่งต่อองค์กร ในส่วนของความหมายตามที่นักวิชาการให้ไว้ มีดังนี้

Harvey และ Bowin (อ้างถึงในเกรียงศักดิ์ เขียวยิ่ง, ๒๕๕๐: ๒๑) ให้คำนิยามการบริหารทรัพยากรมนุษย์ไว้อย่างสมบูรณ์ว่า คือ “การบริหารกิจการที่ดำเนินการเพื่อดึงดูด พัฒนา และธำรงรักษา กำลังคนให้ปฏิบัติงานได้ผลสูง รวมไปถึงการมุ่งไปสู่ความเป็นเลิศขององค์กร โดยผสมผสานความต้องการความเจริญรุ่งเรือง และการพัฒนาของบุคคลตามเป้าหมายขององค์กร”

Robert and David (อ้างถึงในวิลาวรรณ รพีพิศาล, ๒๕๕๔ : ๑) การบริหารทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง การใช้ทรัพยากรบุคคลอันทรงค่าขององค์กรให้ปฏิบัติงานได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กร โดยมีภารกิจหลัก ๗ ด้าน คือ การวางแผนด้านกำลังคน การสรรหาและการคัดเลือก การฝึกอบรมพัฒนา การจ่ายค่าตอบแทนและผลประโยชน์แกื่อกุล การดูแลสุขภาพความปลอดภัย แรงงานสัมพันธ์ และการวิจัยด้านทรัพยากรมนุษย์

พยอม วงศ์สารศรี (๒๕๔๕:๕) การบริหารทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารใช้ศิลปะและกลยุทธ์ ดำเนินการสรรหา คัดเลือก และบรรจุบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้าปฏิบัติงานในองค์กรพร้อมทั้งใส่ใจพัฒนา บำรุงรักษาให้บุคลากรที่ปฏิบัติงานได้เพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ มีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่ดีในการปฏิบัติงาน และยังรวมถึงการแสวงหาวิธีการที่ทำให้บุคลากรในองค์กรที่ต้องพ้นจากการปฏิบัติงานด้วยเหตุสุขภาพ เกษียณอายุ หรือเหตุอื่นใดในงานให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

วิชัย โสสุวรรณจินดา (๒๕๕๖: ๒) ได้ให้ความหมายของ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ว่า หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารใช้ศิลปะและกลยุทธ์ดำเนินการสรรหา คัดเลือกและบรรจุบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมให้ปฏิบัติงานในองค์กร พร้อมทั้งสนใจการพัฒนา การบำรุงรักษาให้สมาชิกที่ปฏิบัติงานในองค์กรสามารถเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ เพื่อการทุ่มเทการทำงานให้กับองค์กร และสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

สุนันทา เลานันท์ (๒๕๔๒ : ๕) การบริหารทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง กระบวนการตัดสินใจ และการปฏิรูปที่เกี่ยวกับบุคลากรทุกระดับในหน่วยงานเพื่อให้ทรัพยากรบุคคลที่มีประสิทธิภาพสูงสุด ที่จะมผลสำเร็จต่อเป้าหมายขององค์กร กระบวนการที่เกี่ยวข้องได้แก่ การวางแผนทรัพยากร การวิเคราะห์งาน การสรรหา การคัดเลือก การฝึกอบรม และการพัฒนาการประเมินผลการปฏิบัติงาน การจ่ายค่าตอบแทนสวัสดิการและผลประโยชน์แกื่อกุลสุขภาพและความปลอดภัย พนักงานและแรงงานสัมพันธ์ การพัฒนาองค์กร ตลอดจนการวิจัยด้านทรัพยากร

จากความหมายการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่นักวิชาการไทยและต่างประเทศได้นิยามไว้ สามารถสรุปได้ว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการที่ผู้บริหารองค์กรกำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรโดยใช้ศิลปะและกลยุทธ์ในการดำเนินการด้านต่าง ๆ เช่น การวางแผนกำลังคน การสรรหาและคัดเลือก การฝึกอบรมและพัฒนา การธำรงรักษา การให้รางวัลและผลประโยชน์แกื่อกุล การบริหารค่าตอบแทน การประเมินผลการปฏิบัติงาน รวมทั้งแรงงานสัมพันธ์และการวิจัยด้านทรัพยากรมนุษย์ โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อให้ได้บุคคลที่มีคุณภาพสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กรและพัฒนาให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของ

โลก มุ่งสู่ความเป็นเลิศขององค์กร ตลอดจนแสวงหาวิธีการในการตอบสนองความต้องการระดับบุคคลเมื่อพ้นจากการปฏิบัติงาน เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและมีความมั่นคงในชีวิต

สำหรับการมองความหมายของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ภาครัฐในมุมมองของผู้เขียนมีความเห็นว่าน่าจะหมายถึง การที่ผู้บริหารระดับนโยบายดำเนินการต่าง ๆ เกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย การออกกฎระเบียบ การการศึกษาวิจัย รวมทั้งกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ของรัฐ เพื่อให้ได้มาซึ่งบุคคลที่มีคุณภาพสามารถใช้ประโยชน์ การธำรงรักษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไว้กับองค์การภาครัฐเพื่อให้การปฏิบัติราชการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ ประหยัด คุ่มค่า และบรรลุวัตถุประสงค์ของทางราชการสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง

ความสำคัญของการบริหารทรัพยากรมนุษย์

จากการศึกษาความหมายของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ได้กล่าวมาข้างต้นคงจะทำให้เข้าใจและยอมรับว่าการบริหารทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญโดยเฉพาะทรัพยากรมนุษย์ภาครัฐซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะบริการและอำนวยความสะดวกสุขสู่ประชาชนที่จะเอื้อประโยชน์ให้องค์กรดำเนินงานต่างๆ ไปสู่เป้าหมายได้อย่างมั่นใจ จะเห็นได้ว่าทุกองค์การประสงค์ที่จะพัฒนาตนเองไปสู่ความสำเร็จ โดยเฉพาะคุณภาพของบุคลากรนับเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำพาองค์การไปสู่เป้าหมายได้ในฐานะเป็นผู้ปฏิบัติที่มีคุณภาพทั้งนี้เพราะงานด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นงานที่มุ่งเลือกสรรคนดี มีความรู้ ความสามารถ เข้ามาปฏิบัติงาน และเมื่อเราได้คัดสรรให้บุคลากรเหล่านี้เข้ามาอยู่ในองค์การแล้วงานด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ก็ไม่ได้หยุดอยู่เพียงเท่านั้น หน่วยงานทรัพยากรมนุษย์จะต้องดูแลฝึกอบรมและพัฒนาให้บุคลากรได้รับความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ที่ทันสมัยสอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของโลกที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีที่จะเป็นพลังเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานได้มีประสิทธิภาพ และพร้อมจะปฏิบัติงานที่ท้าทายความรู้ ความสามารถ สร้างความสำเร็จให้แก่องค์กรมากยิ่งขึ้น

ปัจจุบันการให้ความสำคัญการบริหารทรัพยากรมนุษย์จึงมีสาเหตุมาจากปัจจัยต่างๆ ต่อไปนี้

๑. การแข่งขันของโลกยุคใหม่ จากการเปลี่ยนแปลงของระบบสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทของบุคลากร ผู้บริหาร และที่สำคัญบุคลากรไม่ได้อยู่ในฐานะที่จะต้องปฏิบัติงานในองค์การใดองค์การหนึ่งเท่านั้น หากแต่ได้มีการโยกย้ายไปปฏิบัติงานในที่อื่นๆ ที่พอใจมากกว่า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องค่าตอบแทน สวัสดิการ ความเป็นอยู่ และที่สำคัญผู้บริหารไม่ได้บริหารงานโดยอาศัยอำนาจเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป ซึ่งแนวคิดใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นทำให้ไม่อาจใช้เงินอย่างเดียวเป็นสิ่งจูงใจได้ แต่จำเป็นต้องอาศัยเรื่องเกียรติยศความมั่นคงในการปฏิบัติงานประกอบด้วย โดยเฉพาะสภาวะการแข่งขันระหว่างองค์กรทุกระดับทำให้บทบาทหรือความสำคัญของบุคลากรแต่ละคนมีอิสระที่จะตัดสินใจเลือกปฏิบัติงานที่ตรงกับความรู้ ความสามารถของตนมากยิ่งขึ้น

๒. ระเบียบ กฎเกณฑ์ และข้อกำหนดของรัฐ จากการเอารัดเอาเปรียบระหว่างนายจ้างและ

ลูกจ้าง รัฐบาลจึงได้เข้ามาควบคุมการดำเนินงาน ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งธุรกิจจนการเลิกธุรกิจ กฎเกณฑ์และข้อกำหนดต่างๆ ที่บัญญัติขึ้นมาทำให้ระบบเศรษฐกิจปัจจุบันถือเป็นผลประโยชน์ของส่วนรวมและความเป็นธรรมในสังคมเป็นหลัก โดยเฉพาะรัฐเข้ามามีบทบาทในเรื่องสวัสดิการ รายได้ สภาพการปฏิบัติงาน การจ้างแรงงานในวันหยุด และเงินทดแทนต่างๆ ตามกฎหมาย แรงงาน เพื่อไม่ให้ผู้บริหารเอาเปรียบบุคลากรในองค์การ และเน้นกระบวนการบริหาร ทรัพยากรมนุษย์ให้ได้รับความเป็นธรรมยิ่งขึ้น

๓. ความเจริญเติบโตด้านเทคโนโลยี ปัจจุบันบุคลากรปฏิบัติงานโดยอาศัยเครื่องมือ เครื่องจักรที่มีเทคโนโลยีเป็นเครื่องทุ่นแรง การปฏิบัติงานย่อมมีความซับซ้อนมากขึ้น องค์กรจำเป็นต้องจัดฝึกอบรมพัฒนาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ให้แก่บุคลากรอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรมีความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่งาน มี

รายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ มีสวัสดิการเกื้อหนุน มีเกียรติยศชื่อเสียง และมีความมั่นคงพึงพอใจกับงานที่ปฏิบัติมากที่สุด

๔. ความซับซ้อนขององค์กร การดำเนินงานปัจจุบันต้องเผชิญกับความซับซ้อนของปัจจัยต่างๆ ไม่ว่าจะปัจจัยภายในหรือภายนอกองค์กร จำเป็นจะต้องปรับและพัฒนาตนเองให้แข็งแกร่งและรองรับสภาพต่าง ๆ ได้ เมื่อองค์กรมีขนาดใหญ่ ความต้องการเงินทุนและบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถย่อมมีมากขึ้น โครงสร้างที่ซับซ้อนนี้เองจำเป็นต้องกำหนดให้การดำเนินงานทุกอย่างมีระบบและแนวทางปฏิบัติที่แน่นอน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคลากรในฝ่ายต่าง ๆ ให้มากขึ้น โดยอาศัยบุคลากรที่มีศักยภาพ และพร้อมที่จะปฏิบัติงาน จึงจะทำให้ไม่เกิดปัญหา

๕. การเปลี่ยนแปลงของฝ่ายบริหาร โดยเฉพาะปรัชญาทางการบริหารได้เปลี่ยนแปลงไป เช่น องค์กรธุรกิจเอกชน คือ จากการบริหารงานที่มุ่งหวังผลกำไรเพียงอย่างเดียวซึ่งจะต้องคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะกิจกรรมขององค์กรจะเป็นรูปแบบใดย่อมมีผลมาจากปัจจัยทางสังคม การเมือง และวัฒนธรรมที่องค์กรกำหนดไว้ เว้นแต่สภาพแวดล้อมปัจจุบันไม่ได้ทำให้ผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตมีอิทธิพลเหนือผู้บริหารแต่ฝ่ายเดียวเหมือนแต่ก่อน ดังนั้น วัตถุประสงค์ใหม่ของธุรกิจจึงมุ่งสนองความต้องการของบุคลากรในองค์กร ลูกค้ำ และสังคม ขณะเดียวกันก็ต้องได้รับผลตอบแทนในรูปของกำไร

กล่าวโดยสรุป จะเห็นว่าการบริหารทรัพยากรมนุษย์ มีความสำคัญในแง่ของการบริหารจัดการในรูปของทุนมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับวิลาวรรณ รพีพิศาล (๒๕๕๔ : ๑-๙) ได้สรุปไว้ดังนี้ ๑) ช่วยสร้างความเจริญเติบโตมั่นคงให้แก่องค์กร ในฐานะที่งานด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์จะทำให้ได้บุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ และมีความพร้อมเข้ามาเชื่อมโยงภารกิจต่างๆ ของแต่ละหน่วยงานในองค์กร ๒) ช่วยสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน เมื่อบุคลากรได้ปฏิบัติงานที่ตนเอง มีความรู้ความสามารถ และยังคงส่งผลทำให้เกิดการทุ่มเท เสียสละ จงรักภักดีต่อองค์กรมากขึ้น

๓) ช่วยกระตุ้นให้บุคลากรตื่นตัวที่จะเพิ่มศักยภาพการปฏิบัติงานของตนเอง โดยอาศัยความรู้ ความสามารถ แบบหลากหลาย ๔) ช่วยสร้างความมั่นคงให้แก่สังคมและประเทศชาติ โดยเฉพาะการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ดี ย่อมจะช่วยเสริมให้บุคลากรมีคุณภาพ มีงานทำ สร้างผลผลิตให้แก่องค์กร และเพิ่มรายได้ให้แก่ประเทศชาติได้อีกทางหนึ่ง

กระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์

กระบวนการของการบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นการดำเนินการด้านต่าง ๆ ตั้งแต่การกำหนดนโยบายและแผนเกี่ยวกับกำลังคน กำหนดระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ เกี่ยวกับบุคคล การเลือกสรรบุคคลให้เข้าทำงาน การควบคุมการทำงาน การตอบแทนผลการทำงาน การพัฒนาฝึกอบรม จนกระทั่งการออกจากงาน ซึ่งสอดคล้องกับ ทิพาวิดี เมฆสวรรค์ (๒๕๓๕ : ๒๓-๒๕) ได้กำหนดขั้นตอนต่าง ๆ ไว้ดังนี้ ๑) การกำหนดนโยบายและแผนงาน ตลอดจนระเบียบข้อบังคับทางด้านกำลังคนที่สอดคล้องกับภารกิจและวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน ๒) การกำหนดหน้าที่ของตำแหน่งและการกำหนดคุณสมบัติของบุคคลให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ๓) การกำหนดชั้น ระดับของตำแหน่งและกำหนดอัตราเงินเดือน ๔) การสรรหาและคัดเลือกบุคคลเข้าทำงาน ๕) การบรรจุและแต่งตั้ง การโอน การย้าย ๖) การทดลองปฏิบัติงาน ๗) การจัดทำทะเบียนประวัติ ๘) การให้รับเงินเดือนและการเลื่อนขั้นเงินเดือน ๙) การประเมินผลการปฏิบัติงาน ๑๐) การพัฒนาบุคคลและการฝึกอบรม ๑๑) การให้บำเหน็จความดีความชอบ ๑๒) การเลื่อนตำแหน่ง ๑๓) การรักษาสุขภาพและความปลอดภัยในการทำงาน ๑๔) การจัดสวัสดิการ ๑๕) การควบคุมพฤติกรรมและวินัย ๑๖) การบำรุงขวัญและจูงใจในการทำงาน ๑๗) การเจ้าหน้าที่สัมพันธ์ ๑๘) การเกษียณอายุและการพ้นสภาพการทำงาน ๑๙) การ

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ให้บำเหน็จบำนาญ ๒๐) การค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับบุคคลและระบบ และ ๒๑) การดำเนินการอื่น ๆ ที่จะสร้างความพึงพอใจและความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลกับองค์กร

จากกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ได้กล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่ากิจกรรมที่เกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ภาครัฐมีมากมาย ทุกประเทศต้องมีกิจกรรมดังกล่าวเหมือนกันเพียงแต่ว่าแตกต่างกันและมีจุดเน้นในเรื่องใดเท่านั้น ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและปัญหาของทรัพยากรมนุษย์ภาครัฐของประเทศนั้น ๆ เป็นหลัก ดังนั้น จากกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ดังกล่าวผู้เชี่ยวชาญจะนำมาวิเคราะห์ขั้นตอนหลักของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ การวางแผนกำลังคนภาครัฐ การสรรหาและการคัดเลือก การพัฒนาและการธำรงรักษา การบริหารค่าตอบแทน และการประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาวิเคราะห์ร่วมเพื่อประยุกต์ใช้กับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามขั้นตอนดังกล่าว

แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถสรุปหลักสำคัญในการพิจารณาได้ ๕ ประเด็น (สมบัติ กุสุมาลี, ๒๕๔๘ : ๘) ดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาและเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา
2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติตนบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

คำนิยาม

ความพอเพียงประกอบด้วยคุณลักษณะ ๓ ประการ คือความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับกับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบ ที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

แนวทางปฏิบัติและผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ สามารถนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ทางวิชาการ เทคโนโลยี และการบริหารจัดการ

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

การประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารทรัพยากรมนุษย์

กระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ทุกขั้นตอนสามารถนำแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ได้ทุกขั้นตอนโดยเฉพาะขั้นตอนหลัก ๆ ที่สำคัญที่ผู้เขียนได้หยิบยกมาเป็นประเด็นในการวิเคราะห์ ประกอบด้วย การวางแผนกำลังคนภาครัฐ การสรรหาและการคัดเลือก การฝึกอบรมและการพัฒนา การบริหารค่าตอบแทน และการประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยคำนึงถึงคุณลักษณะที่สำคัญ ๓ ประการของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวโดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่สำคัญ ๒ ประการ ได้แก่ เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม ซึ่งจะนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ผ่านขั้นตอนกิจกรรมการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ดังนี้

๑. การวางแผนกำลังคนภาครัฐตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การวางแผนจัดได้ว่าเป็นกิจกรรมแรกของกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เพราะเป็นการคาดคะเนความต้องการอัตรากำลังคนขององค์การในอนาคต เพื่อนำไปสู่การกำหนดกลวิธีที่จะให้ได้กำลังคนที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมอย่างเพียงพอทั้งในด้านจำนวนและคุณภาพมาปฏิบัติงานในเวลาที่ต้องการ การวางแผนกำลังคนที่ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย

๑.๑ ความพอประมาณในการวางแผนกำลังคนภาครัฐ เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่าต้นทุนด้านทรัพยากรมนุษย์ถือว่าเป็นต้นทุนที่สูงที่สุดในการบริหารจัดการองค์การโดยเฉพาะองค์การภาครัฐ เพราะระยะเวลาที่แต่ละคนอยู่ในองค์กรนั้นยาวนานมากกว่าองค์การภาคธุรกิจเอกชน คือ จนเกษียณอายุราชการ ดังนั้น การวางแผนกำลังคนภาครัฐจำเป็นต้องพิจารณาปัจจัยหลาย ๆ อย่างประกอบกันดังที่ ชูพงศ์ เศรษฐจินดา ได้เสนอไว้ (๒๕๓๕ : ๖๒-๖๓) ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับกำลังคนในปัจจุบัน การเคลื่อนไหวของกำลังคนในอดีต ประวัติการทำงาน เป็นต้น นโยบายด้านกำลังคน แผนงาน/โครงการ วัสดุ อุปกรณ์ และงบประมาณ ซึ่งเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกและเป็นเครื่องมือช่วยให้การปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมาย ตลอดจนการติดตามและประเมินผล ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นองค์ประกอบในการพิจารณาในความพอประมาณในการวางแผนกำลังคนภาครัฐ เพื่อไม่ให้เกิดกรณีที่ว่า “คนล้นงาน” หรือ “งานล้นคน”

๑.๒ ความมีเหตุผลในการวางแผนกำลังคนภาครัฐ ในการวางแผนกำลังคนนั้นผู้บริหารองค์กรจะต้องพิจารณาโดยยึดหลักการ มีเหตุผลเพียงพอ เช่น การเกลี้ยกำลังคน การเตรียมกำลังคนทดแทน การวางแผนอาชีพ เป็นต้น เพื่อนำไปสู่การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรมนุษย์อย่างคุ้มค่าและเพิ่มคุณภาพการให้บริการมากขึ้น

๑.๓ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในการวางแผนกำลังคนภาครัฐ การวางแผนกำลังคนที่ดีและถูกต้องตรงตามความต้องการขององค์การจะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ทั้งภายในและภายนอกองค์การเพราะจะทำให้มีกำลังคนภาครัฐอย่างเพียงพอรวมถึงทำให้การใช้จ่ายงบประมาณเกี่ยวกับกำลังคนภาครัฐซึ่งอยู่ในรูปของเงินเดือน ค่าจ้าง ค่าตอบแทน สวัสดิการ และประโยชน์เกื้อกูลต่าง ๆ เป็นไปอย่างคุ้มค่า

๒. การสรรหาและการคัดเลือกตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การสรรหาและการคัดเลือกเป็นขั้นตอนของการจัดหาคนเข้าทำงานที่ต่อเนื่องกัน กล่าวคือ ขณะที่หน้าที่ของการสรรหา คือ การพยายามดึงบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาสู่องค์การ ส่วนการคัดเลือกก็เป็นเรื่องของการพยายามกลั่นกรองบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเอาไว้และปฏิเสธบุคคลที่ขาดคุณสมบัติและความเหมาะสมออกไป ดังนั้น การสรรหาและการคัดเลือกที่ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย

๒.๑ ความพอประมาณในการการสรรหาและการคัดเลือก องค์กรหรือหน่วยงานจะต้องมีนโยบายที่ชัดเจนในการสรรหาและคัดเลือกเพื่อให้ได้คนที่มีความรู้ความสามารถ มีคุณสมบัติเหมาะสมตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยนำระบบคุณธรรมมาใช้ในการสรรหาและคัดเลือกผ่านวิธีการต่าง ๆ เช่น การสอบแข่งขัน การคัดเลือกอยู่บนพื้นฐานของความพอประมาณ คือ ความยุติธรรม ความประหยัด รวมทั้งมาตรฐานการสอบ

๒.๒ ความมีเหตุผลในการการสรรหาและการคัดเลือก จะต้องศึกษาถึงสาเหตุหรือความจำเป็นที่จะต้องมีการสรรหาและคัดเลือกบุคลากรซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ จุมพล หนีมพานิช (๒๕๓๕ : ๒๕๔) ได้เสนอไว้ เช่น เหตุผลความจำเป็นที่มีการจัดตั้งหน่วยงานหรือองค์การใหม่ขึ้นมา สาเหตุมีการลาออก โอน ย้าย เกษียณอายุหรืออื่น ๆ หรือมีการเลื่อนบุคลากรไปจากตำแหน่งเดิมทำให้มีตำแหน่งว่างลงหรือต้องการสรรหาและคัดเลือกบุคลากรเพื่อมาปฏิบัติงานเพื่อให้งานสามารถดำเนินต่อไปได้

๒.๓ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในการการสรรหาและการคัดเลือก การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในขั้นตอนของการสรรหาและการคัดเลือกนั้น สำหรับองค์การภาครัฐจะมีองค์กรกลางในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ มีการกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในการสรรหาและการคัดเลือก โดยกำหนดหลักการและนโยบายในการสรรหาและการคัดเลือกที่ชัดเจนเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับทุก ๆ ฝ่าย ขณะเดียวกันก็ควรคำนึงถึงการใช้งบประมาณในการเลือกสรรที่จะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด สอดคล้องกับแนวคิดของ จุมพล หนีมพานิช (๒๕๓๕ : ๓๑๖) กล่าวถึงนโยบายในการคัดเลือกไว้ดังนี้ ๑) ยึดถือหลักความยุติธรรมและหลักเสมอภาค ๒) ยึดถือวัตถุประสงค์ขององค์การเป็นหลัก ๓) จะต้องสอดคล้องกับนโยบายขององค์การ ๔) ควรใช้วิธีการสัมภาษณ์ การทดสอบการปฏิบัติงาน ๕) มีการนำหลักวิชาการมาประยุกต์ ๖) ควรยึดถือนโยบายประหยัด ๗) ควรพิจารณาบุคคลภายในก่อนบุคคลภายนอก ๘) ควรมีการประเมินผล และ ๙) การตัดสินใจขั้นสุดท้ายจะขึ้นอยู่กับผู้บริหารตามสายงานที่ต้องการบุคคลเข้าทำงานโดยมีฝ่ายบุคคลเป็นผู้รักษามาตรฐานขั้นต่ำ

๓. การฝึกอบรมและการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การฝึกอบรมและการพัฒนาเป็นกระบวนการเพิ่มศักยภาพของบุคคลในองค์การผ่านกระบวนการให้การศึกษา การฝึกอบรม การสร้างโอกาสการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติงาน ซึ่งการฝึกอบรมและการพัฒนาที่ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย

๓.๑ ความพอประมาณในการฝึกอบรมและการพัฒนา ปัจจุบันองค์กรหลายแห่งขาดความพอประมาณในการฝึกอบรมและการพัฒนา คือ มีการฝึกอบรมและพัฒนาบ่อยเกินไปเพราะจะคำนึงถึงเรื่องงบประมาณที่มีอยู่เท่านั้น ขณะเดียวกันองค์กรบางแห่งมีการฝึกอบรมพัฒนาบุคลากรมากเกินไปจนเกินไป ดังนั้น เพื่อให้เกิดการสมดุลในกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ด้านการฝึกอบรมและพัฒนาควรดำเนินการจัดกิจกรรมด้านนี้ให้มีความเหมาะสม พอประมาณกับปัจจัยต่าง ๆ ขององค์กร เช่น งบประมาณ เวลา สถานที่ และความจำเป็น

๓.๒ ความมีเหตุผลในการฝึกอบรมและการพัฒนา ผู้บริหารองค์กรบางแห่งอาจมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนว่าการฝึกอบรมและการพัฒนานั้นเป็นวิธีการที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรมนุษย์ที่ถูกต้อง แต่ในความเป็นจริงอาจจะยังไม่ใช่วิธีการที่สามารถแก้ไขได้ทั้งหมดอาจแก้ไขได้เพียงบางส่วนเท่านั้น ซึ่งวิธีนี้จะต้องมีเครื่องมือในการวิเคราะห์เหตุผลความจำเป็นในการฝึกอบรมและการพัฒนาเพราะจะทำให้องค์กรทราบว่าควรจะมีการฝึกอบรมและการพัฒนาให้กับบุคลากรในรูปแบบใด

๓.๓ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในการฝึกอบรมและการพัฒนา องค์กรจะต้องมีการวางแผนรวมทั้งจัดสรรงบประมาณไว้ล่วงหน้าในการฝึกอบรมและการพัฒนา เพื่อเป็นการเตรียมทรัพยากรมนุษย์ทดแทนอัตราตำแหน่งที่ว่างลง การโอน ย้าย หรือกรณีมีการจัดตั้งหน่วยงานขึ้นใหม่สามารถทำให้องค์การมีบุคลากรที่จะปฏิบัติงานที่ได้ทันที ตัวอย่างเช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์มีการเตรียมความพร้อมของบุคลากรผ่านโครงการฝึกอบรมและการพัฒนาต่าง ๆ เช่น โครงการพัฒนาผู้บริหารระดับกลางและระดับสูงให้กับบุคลากรของมหาวิทยาลัยเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในยุค Thailand ๔.๐ เป็นต้น

๔. การบริหารค่าตอบแทนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การบริหารค่าตอบแทน เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความพึงพอใจในการทำงานเพื่อดึงดูดและสรรหาคคนที่มีความรู้ความสามารถมาทำงาน การรักษาคนที่มีคุณภาพไว้ในองค์กร กระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติงานตั้งใจทำงานอย่างมี

ประสิทธิภาพและสามารถควบคุมต้นทุนการผลิตขององค์การให้ได้ผลคุ้มค่ามากที่สุดและประหยัดที่สุด (สำราญ ถาวรวิจิตร, ๒๕๓๕ : ๔๕๓) ดังนั้น การบริหารค่าตอบแทนที่ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย

๔.๑ ความพอประมาณในการบริหารค่าตอบแทน เงินค่าตอบแทนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอันดับแรกต่อผู้ปฏิบัติงาน ดังนั้นอัตราเงินเดือนและค่าจ้างจะต้องพิจารณาให้เพียงพอต่อมาตรฐานการครองชีพและเพียงพอที่จะแข่งขันกับการจ้างงานในตลาดแรงงานได้ เพื่อดึงดูดผู้มีความรู้ความสามารถเข้ามาปฏิบัติงานในองค์การและสามารถเหนี่ยวนำผู้ที่ปฏิบัติงานดีมีศักยภาพให้คงอยู่ต่อไปได้ แต่ทั้งนี้จะต้องพิจารณาปัจจัยอื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น รายได้ประสิทธิภาพของฝ่ายบริหาร และการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายนอกที่อาจส่งผลกระทบต่อการบริหารค่าตอบแทน

๔.๒ ความมีเหตุผลในการบริหารค่าตอบแทน กระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ภาครัฐทุกขั้นตอนจะอยู่บนหลักการระบบคุณธรรมโดยจะต้องจ่ายเงินเดือน ค่าจ้างต้องเป็นธรรมเมื่อเปรียบเทียบกับค่าของงานจะแตกต่างกันอย่างเป็นธรรมตามระดับความยากง่ายของงาน รวมทั้งต้องเป็นธรรมเมื่อเทียบกับผลการปฏิบัติงานของแต่ละบุคคลด้วย

๔.๓ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในการบริหารค่าตอบแทน การสร้างภูมิคุ้มกันในการบริหารค่าตอบแทนนั้นผู้บริหารองค์การจะต้องมีการศึกษาข้อมูล ปัจจัยที่อาจส่งผลกระทบต่อให้รอบคอบทั้งในระดับองค์กร ระหว่างองค์กร เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มสภาพปัจจุบันและอนาคตแล้วนำมาวางแผนการบริหารค่าตอบแทน เพราะค่าตอบแทนถือว่าเป็นงบประมาณการลงทุนที่สูงและยาวนานขององค์การ

๕. การประเมินผลการปฏิบัติงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การประเมินผลการปฏิบัติงาน จัดได้เป็นขั้นตอนที่สำคัญ ซึ่งกระบวนการที่ผู้บริหารใช้วัดผลการปฏิบัติงานของบุคลากรโดยอาศัยหลักเกณฑ์และวิธีการต่าง ๆ เพื่อพิจารณาจ่ายค่าตอบแทน การเลื่อนขั้นเงินเดือน เลื่อนตำแหน่ง การปรับปรุงงาน การพัฒนาปรับปรุง เป็นต้น ดังนั้น ผู้ที่มีหน้าที่ในการประเมินจะต้องประเมินโดยปราศจากอคติ มีความรอบรู้ มีความยุติธรรม รวมทั้งมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการประเมิน ประกอบด้วย

๕.๑ ความพอประมาณในการประเมินผลการปฏิบัติงาน องค์การภาครัฐจะมีการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรปีละสองครั้งตามรอบปีงบประมาณ หรือหน่วยงานสามารถประเมินผลการปฏิบัติงานได้ตลอดเวลา เพราะจะส่งผลให้บุคลากรมีความกระตือรือร้นในการทำงานมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามฝ่ายบริหารควรพิจารณาว่างานลักษณะใดควรประเมินผลในช่วงเวลาใดจึงจะเหมาะสม

๕.๒ ความมีเหตุผลในการประเมินผลการปฏิบัติงาน ในอดีตการประเมินผลการปฏิบัติงานจะมุ่งเน้นพิจารณาปริมาณงานและผลสัมฤทธิ์ของงาน แต่ในปัจจุบันจะใช้เหตุอยู่บนหลักการประเมินผลสัมฤทธิ์และสมรรถนะของการปฏิบัติงาน รวมทั้งการประเมินคุณธรรม จริยธรรมประกอบด้วยเพื่อสะท้อนถึงคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์

๕.๓ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในการประเมินผลการปฏิบัติงาน องค์การภาครัฐจะต้องนำผลการประเมินไปวิเคราะห์เพื่อวางแผนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ภาครัฐในอนาคต เพื่อป้องกันการขาดแคลนกำลังคนหรือไม่ให้เกิดกรณี “คนล้นงาน หรือ งานล้นคน” รวมทั้งเป็นการได้ใช้ประโยชน์จากศักยภาพของบุคลากรได้อย่างเต็มที่

บทสรุป

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงพระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทยเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตบนทางสายกลาง มีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี บนเงื่อนไขสองประการ คือ ความรู้และคุณธรรม ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ภาครัฐได้ทุกขั้นตอน โดยมุ่งเน้นให้เกิดความสมดุล เสมอภาค และเป็นธรรมสอดคล้องกับปรัชญาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ยึดหลักคุณธรรม ประกอบด้วย หลักความสามารถ หลักความสามัคคี หลักความมั่นคง และหลักความเป็นกลางทางการเมือง ทั้งนี้ผู้ที่มิบทบาทในการบริหารทรัพยากรมนุษย์จะต้องตระหนักและให้ความสำคัญในเรื่องดังกล่าวอย่าง

จริงจังเพื่อลดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และทำให้องค์การได้คนเก่ง คนดี มีความรู้ ความสามารถ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างเต็มที่ส่งผลต่อการพัฒนาองค์การ สังคม ประเทศชาติ และประชาชนได้รับบริการที่มีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

กัลยารัตน์ ธีระธนชัยกุล. (๒๕๕๖). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ : บริษัท ส.เอเซียเพรส (๑๙๘๙) จำกัด

กิ่งพร ทองใบ. (๒๕๕๓). การบริหารค่าตอบแทน. กรุงเทพฯ : ธรรมสาร.

เกรียงศักดิ์ เขียวยิ่ง. (๒๕๕๐). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ : รุ่งรัตน์ พรินต์ติ้ง.

จุมพล หนิมพานิช, วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวิน, ปรัชญา เวสารัชช์ และคณะ. (๒๕๕๙). เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารงาน

บุคคลภาครัฐ. พิมพ์ครั้งที่ ๒๑. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ผุสดี รุมาคม. (๒๕๕๑). การประเมินผลการปฏิบัติงาน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พะยอม วงศ์สารศร. (๒๕๕๕). การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพฯ : สุภาการพิมพ์.

มณีรัตน์ พงศ์ทัต. (๒๕๕๐). การวางแผนทรัพยากรมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ปัญญาชน.

วิชัย โสสุวรรณจินดา. (๒๕๕๖). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ : โฟร์เพช.

วิลาวรรณ รพีพิศาล. (๒๕๕๔). ความรู้พื้นฐานในการบริหารทรัพยากรมนุษย์. กทม. : โรงพิมพ์วิจิตรหัตถกร.

สุนันทา เลานันท์. (๒๕๔๒). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ : ธนการพิมพ์.

สำนักงานข้าราชการพลเรือน. (๒๕๕๑). พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๕๕๑. กรุงเทพฯ :

โกบอลอินเตอร์คอมมิวนิเคชั่น.

สมบัติ กุสุมาวลี. (๒๕๔๘). หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคธุรกิจเอกชน : กรณีศึกษาการบริหารทรัพยากร

มนุษย์ เครือซิเมนต์ไทย. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

การพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมือง นครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา^๑

Leadership Development of the Mayors According to Good Governance in Nakhon Ratchasima District, Nakhon Ratchasima Province

จिरนันท์ ธรรมวิชูกร, ศศิธร ศูนย์กลาง, จิรายุ ทรัพย์สิน
หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
e-mail: jiranunliw@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของข้อค้นพบจากการวิจัยเรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา โดยมุ่งนำเสนอประเด็นการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาล ตลอดจนการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาล ผลการวิจัยพบว่า ๑) การพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี โดยพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดีทุกข้อ ซึ่งด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านหลักนิติธรรม รองลงมาคือ ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักความรับผิดชอบ และด้านหลักการมีส่วนร่วม ๒) เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา พบว่าประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมแตกต่างกัน ส่วนอายุ และระดับการศึกษาไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ดังนั้น การพัฒนาภาวะผู้นำในการบริหารงานขององค์กรส่งผลต่อความสำเร็จและล้มเหลวขององค์กร และจากระเบียบว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ทำให้เกิดการศึกษาลงและอบรมโดยมุ่งเน้นที่จะพัฒนาให้ผู้นำมีลักษณะผู้นำที่ดี มีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถ มีความคิดริเริ่ม มีทัศนคติที่ดี ความซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย คนส่วนใหญ่ให้การยอมรับนับถือเป็นผู้ที่มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม มีความอดทนยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น เปิดโอกาสให้บุคคลอื่นๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงาน มีการบริหารงานที่โปร่งใส และมีความเป็นประชาธิปไตย

คำสำคัญ : การพัฒนาภาวะผู้นำ, หลักธรรมาภิบาล

Abstract

This article is a part of the research named Leadership Development of the Mayors According to Good Governance in Nakhon Ratchasima District, Nakhon Ratchasima Province. The article focuses on leadership development of the mayors according to good governance and the comparison of

^๑บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคณะรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ปีการศึกษา ๒๕๕๙

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

people's opinion on leadership development of the mayors according to good governance principles. The results revealed that; ๑. Leadership Development of the Mayors According to Good Governance in Nakhon Ratchasima District, Nakhon Ratchasima Province, as a whole, was in a high level. When considering each aspect, it was found in a high level, Rule of Laws was in the highest level, followed by Morality, Accountability and Participation respectively. ๒. the comparison of people's opinion on leadership development of the mayors according to good governance in Nakhon Ratchasima District, Nakhon Ratchasima Province as classified by personal factors consisting of sex, age and education that was found gender affected leadership development of the mayors according to good governance in Nakhon Ratchasima District, Nakhon Ratchasima Province with the statistical significance at the ๐.๐๕ level and age and education were not affected. Therefore, leadership development in organizational management has resulted in the success and failure of the organization. And from the regulation on the establishment of good governance and social affairs, resulting in education and training with a focus on developing leaders with good leadership, morality, knowledge and ability, initiative, a good attitude, Honesty, discipline, being respect by most people, sacrifice for the public, having the patience to hear the opinions of other people, giving an opportunity for other people to get involved in administration and being in transparent administration and democracy.

Keywords : Leadership Development, Good Governance

บทนำ

เทศบาล เป็นองค์กรท้องถิ่นที่ตั้งตามพระราชบัญญัติเทศบาลพุทธศักราช ๒๔๙๖ และพระราชบัญญัติเทศบาลพุทธศักราช ๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๕๒ โดยให้เทศบาลดังกล่าวมีฐานะเป็นนิติบุคคล แบ่งเป็น ๓ แบบ โดยใช้เกณฑ์ประชากร คือ เทศบาลตำบล เทศบาลเมือง และเทศบาลนคร โครงสร้างองค์กรเทศบาล ประกอบด้วยฝ่ายบริหาร ได้แก่ นายกเทศมนตรี และฝ่ายนิติบัญญัติได้แก่สมาชิกสภาเทศบาล (โกวิทย์ พวงงาม. ๒๕๕๐ : ๑๖๘)

การบริหารงานตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๖๙ แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ ๑๓) พ.ศ. ๒๕๕๒ มาตรา ๔๘ ได้กำหนดถึงอำนาจหน้าที่ในการบริหาร โดยระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีที่ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๕๒ ซึ่งอาศัยหลักการธรรมาภิบาลมุ่งหน้าที่ให้นายกเทศมนตรีเป็นผู้มีความสำคัญที่สุดในการบริหารงาน ซึ่งการบริหารงานของนายกเทศมนตรีส่งผลต่อความสำเร็จและล้มเหลวขององค์กร เนื่องจากจะต้องปฏิบัติหน้าที่ใกล้ชิดกับประชาชน ทำหน้าที่ในฐานะข้าราชการท้องถิ่น พร้อมทั้งควบคุมกำกับดูแลพนักงานเทศบาล อีกทั้งยังเป็นผู้นำนโยบายของทางราชการมาปฏิบัติในเทศบาลนั้นๆ และจากระเบียบว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ทำให้เกิดการศึกษาศึกษาและอบรมโดยมุ่งเน้นที่จะพัฒนาให้ผู้นำมีลักษณะผู้นำที่ดี มีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถ มีความคิดริเริ่ม มีทัศนคติที่ดี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย คนส่วนใหญ่ให้การยอมรับนับถือเป็นผู้ที่มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม มีความอดทนยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่นและเปิดโอกาสให้บุคคลอื่นๆ เข้ามามีส่วนร่วม มีความโปร่งใสเป็นประชาธิปไตย (สุวิทย์ ยิ่งวรพันธ์. ๒๕๕๒ : ๒๔๕)^๓

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ.๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) ได้กำหนดทิศทางการพัฒนาภาค แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ๑ (ที่มา : การกำหนดตำแหน่งจุดยืนทางยุทธศาสตร์ตาม

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

แผนพัฒนาจังหวัดนครราชสีมา ๑ ปี (๒๕๕๗ - ๒๕๖๐) กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา) จังหวัดนครราชสีมา เป็นศูนย์กลางการค้า การท่องเที่ยว การพาณิชย์ การคมนาคมทางบก อุตสาหกรรม และเป็นเมือง ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีงบประมาณจำนวนมากในการบริหารจัดการท้องถิ่นเอง รายได้หลักมาจากการจัดเก็บภาษีท้องถิ่น ในปัจจุบันการบริหารงานของเทศบาลในเขตอำเภอเมืองนครราชสีมายังคงประสบปัญหา คือ ผู้ใหม่ที่เข้ามาเป็นผู้บริหารท้องถิ่นยังขาดประสิทธิภาพ ในการบริหารจัดการในทำงาน เป็นกลุ่มเป็นกลุ่มผลประโยชน์เก่าในท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่นบางแห่งมีอำนาจเหนือประชาชน ทำให้คิดไปได้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคือแหล่งอำนาจที่ผู้บริหารท้องถิ่นจะได้รับเพื่อตนเองและพวกพ้อง แอบอิงอยู่กับนักการเมืองระดับชาติจนถูกแทรกแซงจากนักการเมืองได้ง่าย เกิดการทุจริต ประพฤติมิชอบ การบริหารงานล่าช้า ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเทศบาล ทำให้การบริหารงานขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยจะเห็นจากการตรวจสอบของหน่วยงานอิสระต่างๆ เช่นสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน ยังตรวจสอบพบข้อผิดพลาดของการปฏิบัติงานอยู่เนืองๆ ดังนั้นการพัฒนากภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาล จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาองค์การ การสร้างความเชื่อมั่น ศรัทธา ความภูมิใจต่อผู้ร่วมงาน มีความกล้าหาญในการตัดสินใจ ส่งผลให้เกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพของข้าราชการ ทำให้งานบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์การ

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาการพัฒนากภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา เพื่อนำข้อมูลผลการวิจัยมาใช้ในการพัฒนากภาวะผู้นำและสมรรถนะการปฏิบัติงานของนายกเทศมนตรี

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. เพื่อศึกษาการพัฒนากภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา
๒. เพื่อเปรียบเทียบการพัฒนากภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา
๓. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนากภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนากภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และ การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

๑) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองนครราชสีมา จำนวน ๑๖ แห่ง มีประชากร จำนวน ๓๓๔,๙๒๒ คน กลุ่มตัวอย่างได้แก่สมาชิกสภาเทศบาล พนักงานท้องถิ่น และประชาชนที่อาศัยในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองนครราชสีมา โดยคำนวณตามสูตรของยามานะ (Yamana, ๑๙๗๓ : ๗๒๗)^๔ ซึ่งใช้ระดับความเชื่อมั่น ที่ ๙๕% ที่นัยสำคัญ ๐.๐๕ ที่ระดับความคลาดเคลื่อน ๕% ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน ๔๐๐ คน

๒) การวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎี ที่เกี่ยวกับการพัฒนากภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา พร้อมทั้งขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ จากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดมาบูรณาการ เพื่อสร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมเนื้อหาสาระ

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ตามขอบเขตของการวิจัย หลังจากได้แสดงความคิดเห็นต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยนำไปเป็นกรอบในการสร้างเครื่องมือในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในขั้นตอนที่ ๒ ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา ผู้บริหารนักวิชาการ ผู้ประกอบการ และประชาชนทั่วไป โดยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๑๕ คน

๓) การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบและยืนยันข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เนื่องจากความน่าเชื่อถือของการวิจัยเชิงคุณภาพขึ้นอยู่กับตัวผู้วิจัยและข้อมูลที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ (สุภางค์ จันทวานิช, ๒๕๔๐ : ๑๙) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญกับการตรวจสอบข้อมูลโดยใช้ วิธีการสามเส้า คือบุคคล สถานที่ และเวลาแตกต่างกัน โดยการควบคุมคุณภาพของการบันทึกข้อมูล โดยการจดบันทึกอย่างละเอียดและทันทีที่มีการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลซึ่งเป็นข้อมูลเชิง คุณภาพมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อจัดหมวดหมู่ของเนื้อหา (Category) จากนั้น นำมาสังเคราะห์เป็นประเด็นร่วมหรือประเด็นหลัก (Theme) และอธิบายเนื้อหา (Text) จากนั้นจึงนำผล การศึกษาที่ได้เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ภายหลังที่มีการอภิปรายผล และเพิ่มเติมข้อมูลให้สมบูรณ์

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย เรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ลำดับขั้นตอนการนำเสนอ ดังนี้

๑. ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเครื่องมือแบบสอบถาม จำนวน ๔๐๐ ชุด แล้วนำมาวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล เพื่อคำนวณหาค่าสถิติต่าง ๆ สำหรับตอบปัญหาการวิจัย และวัตถุประสงค์การศึกษา พร้อมทั้งนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยใน รายละเอียด ดังต่อไปนี้

๑.๑ ผลการวิเคราะห์บทบาทของการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา โดยรวม

พบว่าประชาชนความคิดเห็นว่าผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = ๔.๐๓, S.D. = ๐.๗๓$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวม ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดีทุกข้อ ซึ่งข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดสามลำดับแรก คือ ด้านหลักนิติธรรม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = ๔.๒๖, S.D. = ๐.๘๘$) รองลงมา คือ ด้านหลักคุณธรรม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = ๔.๑๘, S.D. = ๐.๘๖$) ด้านหลักความรับผิดชอบ คุณธรรม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = ๓.๙๗, S.D. = ๐.๗๘$) ตามลำดับ และน้อยสุด คือ ด้านหลักการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = ๓.๙๐, S.D. = ๐.๗๘$)

๑.๒ ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา แยกเป็นรายด้าน

ด้านหลักนิติธรรม โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = ๔.๒๖, S.D. = ๐.๘๘$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาล ในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ด้านหลักนิติธรรม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดีทุกข้อ ซึ่งข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดสามลำดับแรก คือ ผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาลมีการเผยแพร่ หรือแจ้ง ประชาศ กฏระเบียบของเทศบาลให้ประชาชนได้ทราบ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = ๔.๓๐, S.D. = ๐.๙๔$) รองลงมา คือ ผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาล มีการปฏิบัติตามระเบียบแบบ

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

แผน กฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 4.28$, S.D.=.๙๒) และผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาล มีการตราเทศบัญญัติ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อใช้ในองค์กรโดยไม่เอื้อประโยชน์เฉพาะบุคคลหรือกลุ่มบุคคล มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 4.27$, S.D.=.๙๒) ตามลำดับ และน้อยสุด ผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาลนำกฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ไปใช้ปฏิบัติจริง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 4.20$, S.D.=.๙๘)

ด้านหลักคุณธรรม โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 4.18$, S.D.=๐.๘๖) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ด้านหลักคุณธรรม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดีทุกข้อ ซึ่งข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดสามลำดับแรก คือ ผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาล บริหารงานของเทศบาลยึดมั่นหลักความถูกต้องและเป็นธรรม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 4.21$, S.D.=.๙๐) รองลงมา คือ ผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาลมีการณรงค์ให้ยึดมั่นในหลักคุณธรรม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 4.18$, S.D.=.๙๑) และผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาลปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ตั้งอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรมและจริยธรรม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 4.17$, S.D.=.๙๒) ตามลำดับ และน้อยสุด ผู้บริหารเทศบาล บริหารงานได้รับการยอมรับจากประชาชนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 4.1๕$, S.D.=.๙๔)

ด้านหลักความโปร่งใส โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 3.๙๑$, S.D.=๐.๗๙) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ด้านหลักความโปร่งใส มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดีทุกข้อ ซึ่งข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดสามลำดับแรก คือ ผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาลมีการปรับปรุงกลไกการทำงานของเทศบาลให้สามารถตรวจสอบได้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 3.๙๓$, S.D.=.๘๔) รองลงมา คือ ผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาล บริหารงานมุ่งประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนเป็นหลัก มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 3.๙๒$, S.D.=.๘๘) และผู้บริหารเทศบาล บริหารกิจกรรมต่าง ๆ ของเทศบาลมีการเปิดเผยและเปิดโอกาสให้ประชาชนตรวจสอบได้ เช่น แผนงานโครงการต่าง ๆ เอกสารการจัดซื้อ-จัดจ้าง ข้อมูลด้านการเงิน-การคลัง เป็นต้นมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 3.๙๒$, S.D.=.๙๐) ตามลำดับ และน้อยสุด ผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาล เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถตรวจสอบและรับทราบการปฏิบัติงานของเทศบาลได้ง่าย มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 3.๘๘$, S.D.=.๘๙)

ด้านหลักการมีส่วนร่วม โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 3.๙๐$, S.D.=๐.๗๘) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ด้านหลักการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดีทุกข้อ ซึ่งข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดสามลำดับแรก คือ ผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาล มีการจัดทำประชาพิจารณ์ รับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการ/กิจกรรม/กิจกรรมสำคัญ ๆ ที่มีผลกระทบต่อประชาชน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 3.๙๒$, S.D.=.๘๑) รองลงมา คือ ผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาลให้ประชาชนร่วมรับผลประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 3.๙๑$, S.D.=.๘๖) ตามลำดับ และน้อยสุด ผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาล เปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมตัดสินใจ และผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาล ให้ประชาชนร่วมประเมินผลและตรวจสอบการปฏิบัติงานของเทศบาล และผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาล เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เสนอความคิดเห็นในการแก้ปัญหา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 3.๙๐$, S.D.=.๘๖) เท่ากัน

ด้านหลักความรับผิดชอบ โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 3.๙๗$, S.D.=๐.๗๘) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ด้านหลักความรับผิดชอบ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดีทุกข้อ ซึ่งข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดสามลำดับแรก คือ

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาล รับฟังข้อเสนอแนะ และข้อร้องเรียนของประชาชนไปจนดำเนินการแก้ไข ปัญหาจนแล้วเสร็จ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = .54) รองลงมา คือ ผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาล ให้บริการต่าง ๆ ของเทศบาลให้ด้วยความรับผิดชอบสนองความต้องการของชุมชน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 3.98$, S.D. = .52) ผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาลนำโครงการที่เสนอโดยประชาชน ประชาคม ไปสู่ การปฏิบัติอย่างเป็นธรรม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 3.96$, S.D. = .56) ตามลำดับ และน้อยสุด ผู้บริหารเทศบาล และ บุคลากรของเทศบาลการใส่ใจในการแก้ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในเขตเทศบาลอย่างเป็นธรรมไม่เลือกปฏิบัติ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 3.93$, S.D. = .56)

ด้านหลักความคุ้มค่า โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 3.96$, S.D. = 0.57) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ด้านหลักความคุ้มค่า โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดีทุกข้อ ซึ่งข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดสามลำดับแรก คือ ผู้บริหาร เทศบาล และบุคลากรของเทศบาล มีการรณรงค์ให้ประชาชนรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน มีค่าเฉลี่ยอยู่ใน ระดับดี ($\bar{X} = 3.98$, S.D. = .53) รองลงมา คือ ผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาล มีผลการปฏิบัติงานของ เทศบาลสร้างความพึงพอใจให้กับประชาชน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 3.97$, S.D. = .54) และผู้บริหารเทศบาล และ บุคลากรของเทศบาล มีการรณรงค์ให้ทุกฝ่ายรวมทั้งประชาชนในพื้นที่ที่มีความประหยัดในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ มี ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 3.96$, S.D. = .54) ตามลำดับ และน้อยสุด ผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาล ใช้ งบประมาณไปอย่างคุ้มค่า เมื่อเปรียบเทียบกับผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 3.94$, S.D. = .56)

๑.๓ ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมือง นครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา โดยจำแนกตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา

ผู้วิจัยนำข้อมูลผลการเปรียบเทียบการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอ เมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา โดยจำแนกตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา มาดำเนินการเปรียบเทียบความ แตกต่างของการให้บริการที่มีประสิทธิภาพด้วยการแจกแจง แบบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีที่พบความแตกต่าง กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จะทำการวิเคราะห์ความ แตกต่างเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่าง นัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) ปรากฏผลดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มีเพศแตกต่างกัน มีความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรี ตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมาที่แตกต่างกัน พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัด นครราชสีมา โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณา รายด้านพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สำหรับรายข้อมีความแตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทุกข้อ โดยความเห็นต่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาล ในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา โดยเพศหญิงมีความคิดเห็นที่แตกต่างมากกว่าเพศชาย

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาภาวะผู้นำของ นายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมาที่แตกต่างกัน

พบว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลัก ธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านหลักคุณธรรม ด้านความรับผิดชอบต่อ

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

นายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ด้านหลักความคุ้มค่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และระดับการศึกษาปริญญาตรี กับประชาชนที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีขึ้นไป มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ด้านหลักความคุ้มค่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๑.๔. ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา จากเชิงปริมาณของด้านต่างๆ ดังนี้

ด้านหลักนิติธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นต่อทางการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ด้านหลักนิติธรรม คือ ด้านการบังคับใช้กฎหมาย จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐ รองลงมา คือ กฎหมายต้องมีการประกาศให้ประชาชนทราบ จำนวน ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๐๐ และสุดท้าย คือ กฎหมายควรเป็นประโยชน์แก่ประชาชน และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมด้านกฎหมาย และด้านความเสมอภาค จำนวน ๑ คนเท่านั้น คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐

ด้านหลักคุณธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นข้อเสนอแนะทางการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ด้านหลักคุณธรรม คือ ควรทำงานด้วยความถูกต้อง โปร่งใสไม่คอร์รัปชั่น มีความซื่อสัตย์ เสียสละ และควรยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม จำนวน ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๐๐ รองลงมา คือ การทำโครงการต่าง ๆ ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วม และเข้าใจผลประโยชน์ที่ได้รับ และงบประมาณในการทำโครงการ และบุคลากรควรปฏิบัติตนในขอบเขตขององค์กร จำนวน ๑ คนเท่านั้น คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๐

ด้านหลักความโปร่งใส พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นข้อเสนอแนะทางการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ด้านหลักความโปร่งใส คือ ควรมีการทำประชาพิจารณ์ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วม และควรมีการแจ้งข้อมูลที่เป็นข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนให้ทราบ จำนวน ๒ คนเท่านั้น คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๔๔ รองลงมา คือ ควรเปิดเผยข้อมูลอย่างตรงไปตรงมา ไม่บิดเบือนข้อเท็จจริง จำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๑๑

ด้านหลักการมีส่วนร่วม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ด้านหลักการมีส่วนร่วม คือ ควรมีการทำประชาพิจารณ์ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วม จำนวน ๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๑๔ รองลงมา คือ ควรมีการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชน จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๗๑ และสุดท้าย คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างน้อย จำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๑๔

ด้านความรับผิดชอบ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นข้อเสนอแนะทางการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ด้านความรับผิดชอบ คือ ควรมีความรับผิดชอบในงาน และแก้ไขปัญหาให้ตอบสนองความต้องการของประชาชน จำนวน ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๑๕ รองลงมา คือ ควรบริหารงานอย่างถูกต้องและเป็นที่ยอมรับของสังคม จำนวน ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๗๗ และสุดท้าย คือ ประชาชนควรมีส่วนร่วม จำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๖๙

ด้านหลักความคุ้มค่า พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นข้อเสนอแนะทางการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ด้านหลักความคุ้มค่า

คือ ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด จำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๐๐ รองลงมา คือ ใช้ทรัพยากรไม่คุ้มค่าเท่าที่ควร จำนวน ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๐๐ และสุดท้าย คือ ความมองปัญหาระยะยาว และผลกระทบที่จะตามมา จำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐๐

๒. ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

๑. ด้านหลักนิติธรรม พบว่า ผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาลมีการเผยแพร่ หรือแจ้ง ประกาศ กฎระเบียบของเทศบาลให้ประชาชนได้ทราบ โดยมีการตราเทศบัญญัติ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อใช้ในองค์กรโดยไม่เอื้อประโยชน์เฉพาะบุคคลหรือกลุ่มบุคคล มีการปฏิบัติตามระเบียบแบบแผน กฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีการทบทวน ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และมีการปฏิรูปกฎระเบียบให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

๒. ด้านหลักคุณธรรม พบว่า ผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาลมีการปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ตั้งอยู่บนรากฐานของศีลธรรมและจริยธรรม ด้วยการให้บริการประชาชนอย่างเสมอภาค โดยมีการรณรงค์ให้ยึดมั่น ในหลักคุณธรรม และบริหารงานของเทศบาลยึดมั่นหลักความถูกต้องและเป็นธรรม

๓. ด้านหลักความโปร่งใส พบว่า ผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาล มีการบริหารกิจกรรมต่าง ๆ ของเทศบาลมีการเปิดเผยและเปิดโอกาสให้ประชาชนตรวจสอบได้ เช่น แผนงานโครงการต่าง ๆ เอกสารการจัดซื้อ – จัดจ้าง ข้อมูลด้านการเงิน – การคลัง มีการให้บริการด้านข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนด้วยการปรับปรุงกลไกการทำงาน ของเทศบาลให้ประชาชนสามารถตรวจสอบและรับทราบการปฏิบัติงานของเทศบาลได้ง่าย และมีการบริหารงานมุ่งประโยชน์ สูงสุดต่อชุมชนเป็นหลัก

๔. ด้านหลักการมีส่วนร่วม พบว่า ผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาลมีการจัดทำประชาพิจารณ์ รับ ฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการ/กิจกรรม/กิจกรรมสำคัญ ๆ ที่มีผลกระทบต่อประชาชน มีการเปิดโอกาสให้ประชาชน ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผลประโยชน์ และให้ประชาชนร่วมติดตามประเมินผลและตรวจสอบการปฏิบัติงานของเทศบาลด้วย การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เสนอความคิดเห็นในการแก้ปัญหา

๕. ด้านความรับผิดชอบ พบว่า ผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาลมีการรับฟังข้อเสนอแนะและข้อ ร้องเรียนของประชาชนไปจนดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นแล้วเสร็จ มีการนำโครงการกิจกรรมที่เสนอโดยประชาชน ประชาคมไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นธรรม มีการเอาใจใส่ต่อปัญหาชุมชน จัดให้มีการบริการสาธารณะอย่างทั่วถึง ด้วยการ ใส่ใจในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในเขตเทศบาลอย่างเป็นธรรมไม่เลือกปฏิบัติ และให้บริการต่าง ๆ ของเทศบาลให้ด้วยความรับผิดชอบต่อสนองความต้องการของชุมชน

๖. ด้านหลักความคุ้มค่า พบว่า ผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาลมีการรณรงค์ให้ทุกฝ่ายรวมทั้ง ประชาชนในพื้นที่ที่มีความประหยัดในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยการใช้งบประมาณไปอย่างคุ้มค่า เมื่อเปรียบเทียบกับผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ มีการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดโดยมีการรณรงค์ให้ประชาชนรักษา ทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน และมีผลการปฏิบัติงานของเทศบาลสร้างความพึงพอใจให้กับประชาชน

สรุปผลการวิจัย

๑. ผลการวิจัยเชิงปริมาณ การพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาล พบว่า ผู้ตอบ แบบสอบถามมีข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาล โดยเรียง ตามลำดับความถี่ ดังนี้ ๑) ด้านหลักนิติธรรม คือ ด้านการบังคับใช้กฎหมาย ๒) ด้านหลักคุณธรรม คือ ควรทำงานด้วยความถูกต้อง โปร่งใสไม่คอร์รัปชั่น มีความซื่อสัตย์ เสียสละ และควรยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม ๓) ด้านหลักความโปร่งใส คือ ควรมีการทำประชาพิจารณ์ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วม และควรมีการแจ้งข้อมูลที่เป็นข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ ประชาชนให้ทราบ ๔) ด้านหลักการมีส่วนร่วม คือ ควรมีการทำประชาพิจารณ์ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วม ๕) ด้านความ

รับผิดชอบ คือ ควรมีความรับผิดชอบในงาน และแก้ไขปัญหาให้ตอบสนองความต้องการของประชาชน ๖) ด้านหลักความคุ้มค่า คือ ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด

๒. ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ควรยึดหลักธรรมาภิบาล ๖ ด้าน เพื่อการบริหารจัดการองค์การ และผู้นำที่ยึดหลักธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพของตนเองและขององค์การ ในการสร้างความเชื่อมั่น ศรัทธา ความภูมิใจต่อผู้ร่วมงาน มีความกล้าหาญในการตัดสินใจ ส่งผลให้เกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพของข้าราชการ ทำให้งานบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์การ

อภิปรายผล

เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้านเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา สามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

ด้านหลักนิติธรรม โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาล มีการเผยแพร่ หรือแจ้ง ประกาศ กฎระเบียบของเทศบาลให้ประชาชนได้ทราบ มีการปฏิบัติตามระเบียบแบบแผน กฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีการตราเทศบัญญัติ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อใช้ในองค์การโดยไม่เอื้อประโยชน์เฉพาะบุคคลหรือกลุ่มบุคคล นำกฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ไปใช้ปฏิบัติจริง

ด้านหลักคุณธรรม โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาล บริหารงานของเทศบาลยึดมั่นหลักความถูกต้องและเป็นธรรม มีการรณรงค์ให้ยึดมั่นในหลักคุณธรรม ปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ตั้งอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรมและจริยธรรม บริหารงานได้รับการยอมรับจากประชาชน

ด้านหลักความโปร่งใส โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาลมีการปรับปรุงกลไกการทำงานของเทศบาลให้สามารถตรวจสอบได้ บริหารงานมุ่งประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนเป็นหลัก มีการเปิดเผยและเปิดโอกาสให้ประชาชนตรวจสอบได้ เช่น แผนงานโครงการต่าง ๆ เอกสารการจัดซื้อ-จัดจ้าง ข้อมูลด้านการเงิน-การคลัง เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถตรวจสอบและรับทราบการปฏิบัติงานของเทศบาลได้ง่าย

ด้านหลักการมีส่วนร่วม โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาล มีการจัดทำประชาพิจารณ์ รับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการ/กิจกรรม/กิจกรรมสำคัญ ๆ ที่มีผลกระทบต่อประชาชน ให้ประชาชนร่วมรับผลประโยชน์ เปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมตัดสินใจ และผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาล ให้ประชาชนร่วมประเมินผลและตรวจสอบการปฏิบัติงานของเทศบาล และผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาล เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เสนอความคิดเห็นในการแก้ปัญหา

ด้านหลักความรับผิดชอบ โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาล รับฟังข้อเสนอนแนะ และข้อร้องเรียนของประชาชนไปจนดำเนินการแก้ไขปัญหาจนแล้ว ให้บริการต่าง ๆ ของเทศบาลให้ด้วยความรับผิดชอบตอบสนองความต้องการของชุมชน นำโครงการที่เสนอโดยประชาชน ประชามติ ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นธรรม การใส่ใจในการแก้ปัญหาคความเดือดร้อนของประชาชนในเขตเทศบาลอย่างเป็นธรรมไม่เลือกปฏิบัติ

ด้านหลักความคุ้มค่า โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารเทศบาล และบุคลากรของเทศบาล มีการรณรงค์ให้ประชาชนรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน มีผลการปฏิบัติงานของเทศบาลสร้างความพึงพอใจให้กับประชาชน มีการรณรงค์ให้ทุกฝ่ายรวมทั้งประชาชนในพื้นที่ที่มีความประหยัดในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ใช้งบประมาณไปอย่างคุ้มค่า เมื่อเปรียบเทียบกับผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ

การเปรียบเทียบการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา โดยจำแนกตามเพศ อายุ และระดับการศึกษา

ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา โดยรวมแตกต่างกัน เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ประชาชนที่มีอายุน้อย อาจมีมุมมอง ทักษะคิด และวิสัยทัศน์ เพราะภาวะทางสังคม ของคนในแต่ละช่วงวัยต่างกัน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะประชาชน ได้รับข้อมูลคลาดเคลื่อนและการปฏิบัติแตกต่างกัน จึงมีความคิดเห็นแตกต่างกัน

ประชาชนที่อายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา โดยรวมไม่แตกต่างกัน เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะความเชื่อถือของกลุ่มคนในครอบครัวในชุมชนต่อบทบาทโดยรวมของนายกเทศมนตรี ซึ่งได้จากการพัฒนาทุกรูปแบบของชุมชน ทั้ง ๖ ด้าน ๑) ด้านหลักนิติธรรม คือ ด้านการบังคับใช้กฎหมาย ๒) ด้านหลักคุณธรรม คือ ควรทำงานด้วยความถูกต้อง โปร่งใส ไม่คอร์รัปชัน มีความซื่อสัตย์ เสียสละ และควรยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม ๓) ด้านหลักความโปร่งใส คือ ควรมีการทำประชาวิจารณ์ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วม และควรมีการแจ้งข้อมูลที่เป็นข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนให้ทราบ ๔) ด้านหลักการมีส่วนร่วม คือ ควรมีการทำประชาวิจารณ์ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วม ๕) ด้านความรับผิดชอบ คือ ควรมีความรับผิดชอบต่อในงาน และแก้ไขปัญหาให้ตอบสนองความต้องการของประชาชน ๖) ด้านหลักความคุ้มค่า คือ ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด ทำให้ประชาชนทุกระดับการศึกษาสามารถรับรู้ได้เป็นอย่างดี จึงมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

ประชาชนที่ระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมาโดยรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เพราะประชาชนที่มีการศึกษา จะเลือกผู้นำจากการศึกษา ภูมิหลัง ภาวะผู้นำทางสังคม ความซื่อสัตย์ ความมีน้ำใจ ความเสียสละ และความรับผิดชอบต่อสังคม จึงมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

แนวทางการพัฒนาการพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา

การพัฒนาภาวะผู้นำของนายกเทศมนตรีตามหลักธรรมาภิบาลในอำเภอเมืองนครราชสีมา ควรยึดหลักในการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลดังนี้ การบริหารโดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐานนั้นผู้นำจะต้องแสดงภาวะผู้นำในเชิงบริหารที่สามารถสร้างภาวะผู้นำได้ชัดเจน เป็นจริงและมีศีลธรรม จริยธรรมเป็นผู้ผลักดันวิสัยทัศน์ โดยส่งเสริมให้ทุกคนที่เป็นผู้ได้รับผลประโยชน์มีจิตสำนึก และมุ่งมั่นสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด โดยหลอมรวมความสามารถ และประสบการณ์ของทุกคนในท้องถิ่นและชุมชนมาสร้างอย่างถูกต้องเหมาะสม ตระหนักเห็นความสำคัญของการวางแผนซึ่งเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องต้องมีการทบทวนพัฒนา และนำการปฏิบัติ สร้างบรรยากาศความร่วมมือ ความปลอดภัย และพลังสนับสนุนโดยใช้สัมพันธที่ดี ไม่ว่าจะเป็นการกระทำ คำพูดและท่าตนเป็นแบบอย่างที่ดี นอกจากนี้ ผู้นำแบบมืออาชีพควรมีคุณลักษณะ พงศ์โพยม วาศภูติ. (๒๕๔๗ : ๕ - ๖) ได้กล่าวไว้ ดังนี้

๑. การสร้างวิสัยทัศน์ กระตุ้นให้ผู้ร่วมงานเกิดความรู้สึกอยากมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชน
๒. ความสามารถด้านการพัฒนาท้องถิ่น ต้องเข้าใจแนวคิดในด้านการพัฒนาอย่างชัดเจนรวมทั้งการนำไปใช้ในท้องถิ่นและชุมชน เพื่อการพัฒนาทักษะของผู้นำท้องถิ่น
๓. การกระจายอำนาจความรับผิดชอบ โดยมีการกระจายอำนาจการบริหาร และความรับผิดชอบที่เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละบุคคลให้แก่ผู้ร่วมงาน
๔. ใช้กระบวนการที่มีประสิทธิภาพ ในการพัฒนาเปลี่ยนแปลง โดยใช้แนวทางที่ดีมีประสิทธิภาพ
๕. ชุมชนสัมพันธ์ โดยการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน โดยใช้กิจกรรมความช่วยเหลือในรูปแบบต่างๆ

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ข้อเสนอแนะ

นายกเทศมนตรีในพื้นที่อำเภอเมืองนครราชสีมา จะต้องเป็นผู้นำที่มีความยืดหยุ่นในการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในการจัดทำเทศบัญญัติที่มีความเชื่อมโยงกับความต้องการของประชาชนโดยการทำประชาพิจารณ์ ตามหลักการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นหลักสำคัญในการบริหารบ้านเมืองตามหลักนิติธรรม เพื่อให้เกิดความเสมอภาค สามารถตรวจสอบได้ ด้านหลักความรับผิดชอบต่อ ในด้านการพัฒนาการบริการต่างๆ โดยผู้บริหารเป็นตัวอย่างที่สำคัญ ไม่เห็นแก่ใครคนใดคนหนึ่ง ชุมชนใดชุมชนหนึ่งจัดการบริหารเท่าเทียมกันให้ความสำคัญกับทุกกลุ่ม จึงจะรู้สึกความทุกข์ ความสุข และความต้องการ ความเดือดร้อน เกิดคุณธรรมในสังคม ตรวจสอบโดยชุมชนในการดำเนินงาน ทั้งทางตรงและร่วมปฏิบัติงาน เช่นการคัดเลือกตัวแทนชุมชนที่เข้าร่วมเป็นกรรมการในการจัดซื้อจัดจ้างโครงการต่างๆ ต้องเป็นผู้มีความรู้ และเปิดโอกาสให้ ชักถามตรวจสอบเอกสารอย่างง่ายละเอียดและโปร่งใส ตามหลักความโปร่งใส มีความรับผิดชอบต่อภารกิจที่มอบหมาย การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและโครงสร้างทางสังคม จะต้องให้ความสำคัญและร่วมมือทำในพื้นที่ให้เกิดประสิทธิผล ตรงกับความต้องการของชุมชน เกิดความคุ้มค่าในการใช้งบประมาณ

เอกสารอ้างอิง

โกวิท พวงงาม. (๒๕๕๐). **การปกครองท้องถิ่นไทย: เอกสารตำราหลัก ประกอบการเรียนการสอนหลักสูตรรัฐ**

ประศาสนศาสตร์บัณฑิต สาขาการปกครองท้องถิ่น วิชาการเมืองการปกครองส่วนท้องถิ่นไทย. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์ เน็ท.

พงษ์โพยม วาศภูติ. (๒๕๔๗). **แนวคิดของอธิบดีกรมการปกครองท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.

สุภางค์ จันทวานิช. (๒๕๔๐). **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพฯ: เทคนิค๑๙.

สุวิทย์ ยี่งวรพันธุ์. (๒๕๔๒). **ยุทธศาสตร์การบริหารงานของสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) : เพื่อการส่งเสริมการปกครองตนเองในระบอบประชาธิปไตยอันแท้จริงของประชาชน**. กรุงเทพฯ : เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พับลิเคชั่น.

Yamane, T. (๑๙๗๓). **Statistic An Introductory Anlysis**. ๓rd ed. New York : Harper & Row.

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

แนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์^๑

A Guideline for Promoting the Management Efficiency in Accordance with Good Governance of Sub-District Administrative Organizations in Ban Kruat District, Buriram province

จำเอนกศักดิ์ชัย แก้วสีดา, จิรายุ ทรัพย์สิน, วันชัย สุขตาม
หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
e-mail : neung๑๓๑๙@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ โดยจำแนกตาม เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน และ เพื่อนำเสนอแนวทางการปรับปรุงการส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูล จากประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลเขาดินเหนือ ตำบลหินลาด และตำบลสายตะกู อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน ๓๙๓ ราย ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และเมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ พบว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

คำสำคัญ การพัฒนา,ประสิทธิภาพ,การบริหารงาน,ธรรมาภิบาล

Abstract

The purposes of this research were; to study the management efficiency in accordance with good governance, to compare the management efficiency in accordance with good governance of sub-district administrative organizations in Ban Kruat District, Buriram province classified by gender, age, education, occupation and income per month, and to propose a guideline for improving the management efficiency in accordance with good governance of sub-district administrative organizations in Ban Kruat District, Buriram province. The research is a quantitative research collecting data from ๓๙๓ people living in Khao Din Sub-District, Hin Lat Sub-District and Sai Takue Sub-District, Ban Kruat District,

^๑บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ปีการศึกษา ๒๕๕๙

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

Buriram province. The results of this research show that the development of the management efficiency in accordance with good governance of sub-district administrative organizations in Ban Kruat District, Buriram province was in a high level in overall. When comparing the opinions of the people toward the improvement of the development of the management efficiency in accordance with good governance of sub-district administrative organizations in Ban Kruat District, Buriram province classified by sex, age, education and occupation were found that there were opinions on the improvement of the development of the management efficiency in accordance with good governance of sub-district administrative organizations in Ban Kruat District, Buriram province was, in overall, not different with the statistical significance at the ๐.๐๕ level.

Keywords : Development, Efficiency, Management, Good Governance

บทนำ

ในปัจจุบันการบริหารงานของภาครัฐ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจสังคม และเทคโนโลยี มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ทั้งนี้เนื่องมาจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีด้านต่างๆ งานด้านบริการจึงมีความสำคัญในด้านคุณภาพและประสิทธิภาพ แต่ระบบการบริหารงานภาครัฐ ที่ผ่านมามีไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว รวมทั้งการทุจริตยังเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศไทย ธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๕๑ การบริหารงานบุคคลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติซึ่งต้องใช้ระบบคุณธรรมและต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและความจำเป็นของแต่ละท้องถิ่นและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบ การจัดให้มีมาตรฐานที่สอดคล้องกันเพื่อให้สามารถพัฒนาร่วมกันหรือการสืบเปลี่ยนบุคลากรระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ให้บริการประชาชนตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยกำหนด ซึ่งได้มีการดำเนินการพัฒนาทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม โดยการยึดหลักการบริหารจัดการที่ดีตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พุทธศักราช ๒๕๔๖ มาใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารงาน การบริการสาธารณะในด้านต่างๆ ทั้งการให้บริการด้านโครงสร้างพื้นฐาน การคลัง การศึกษา สาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ให้ได้รับประโยชน์สูงสุด เพื่อให้การบริการสาธารณะสอดคล้องกับหลักการกระจายอำนาจแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน แต่เท่าที่ผ่านมาการดำเนินงานในองค์การบริหารส่วนตำบลในหลายๆ ด้าน ยังไม่บรรลุผลสำเร็จตามยุทธศาสตร์ขององค์กร เช่น ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านสาธารณสุข การส่งเสริมอาชีพ เป็นต้น อาจเกิดจากการที่ประชาชนยังไม่มีส่วนร่วมเท่าที่ควร ไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ ปัญหาการที่ประชาชนไม่มีส่วนรับรู้หรือไม่กล้าที่จะตรวจสอบการทำงานขององค์กร จากสภาพของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้ปฏิบัติงานอยู่ในหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ จึงมีความสนใจที่จะวิจัยการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อนำผลสรุปและข้อเสนอแนะ นำไปปรับปรุงและพัฒนาการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด และเป็นไปตามหลักการบริหารบ้านเมืองที่ดี เพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาการพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์
๒. เพื่อเปรียบเทียบการพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์โดยจำแนกตาม เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ
๓. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยจึงได้ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methodology) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และได้แบ่งขั้นตอนของการวิจัยออกเป็น ๒ ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยได้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ตัวแทนประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาดินเหนียว องค์การบริหารส่วนตำบลหินลาด องค์การบริหารส่วนตำบลสายตะกู จำนวน ๓ ตำบล จำนวนทั้งสิ้น ๓๙๓ คน จากการคำนวณสูตรยามานะ (Yamana.๑๙๖๐ : ๑๐๘๘ - ๑๐๘๙) ซึ่งได้ระดับความเชื่อมั่นที่ ๙๕ % ที่นัยสำคัญ ๐.๐๕ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ขั้นตอนที่ ๒ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อมูลในขั้นตอนที่ ๒ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา นักวิชาการ และผู้ประกอบการ โดยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๑๒ คน

ผลการศึกษา

สรุปภาพรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ สรุปได้ว่า

๑. ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้
๒. ประชาชนที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้
๓. ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้
๔. ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

การอภิปรายผล

๑. ด้านนิติธรรม จากการศึกษาพบว่าประชาชนกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ด้านนิติธรรมโดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๘๖$, S.D. = ๐.๕๐๐) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่าประชาชนมีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ด้านเสรีภาพและความเสมอภาค การบริหารงานต้องยึดหลักนิติธรรมและปฏิบัติตามกฎหมายของทางราชการที่กำหนดไว้ ไม่มีการเลือกปฏิบัติ การบังคับใช้ต้องมีความเท่าเทียมกันนิติธรรมอยู่ในระดับมากทุกข้อแสดงให้เห็นว่าองค์การบริหารส่วนตำบลดำเนินการบริหารงาน ตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในสิทธิ หน้าที่ ความรับผิดชอบ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระจริฎู จิรสุโก (เมืองประทับ) (๒๕๕๔ : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองบางกรวยจังหวัดนนทบุรี” พบว่าการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองบางกรวยจังหวัดนนทบุรีในด้านนิติธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่ามีการบริหารงานตามหลักนิติธรรมมากทุกข้อแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารเทศบาลให้ความสำคัญในการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลซึ่งเน้นความเป็นธรรมตามระเบียบของทางราชการเพื่อปลูกฝังให้บุคลากรของเทศบาลเคารพกฎระเบียบและกฎหมายการบริหารงานตามหลักนิติธรรมนี้

๒. ด้านคุณธรรมจากการศึกษาพบว่าประชาชนกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ด้านคุณธรรมโดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๘๓$, S.D. = ๐.๕๑๕) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่าประชาชนมีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ด้านคุณธรรมอยู่ในระดับมากทุกข้อแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล มีจิตสำนึกในเรื่องของความซื่อสัตย์สุจริต โปร่งใส เป็นธรรมสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ บวร วิเศษสุนทร (๒๕๕๐ : บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอมือง จังหวัดหนองคาย” ผลการวิจัยพบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

๓. ด้านความโปร่งใสจากการศึกษาพบว่าประชาชนกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ด้านความโปร่งใสโดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๗๕$, S.D. = ๐.๕๔๐) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่าประชาชนมีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ด้านความโปร่งใสอยู่ในระดับมากทุกข้อแสดงให้เห็นว่าองค์การบริหารส่วนตำบลให้ความสำคัญต่อการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่มีประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาและมีกระบวนการให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญแต่ไม่สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ อริศรา อรรถชาติศรี (๒๕๕๑ : ๘๙) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของกรรมการชุมชนที่มีต่อการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการปฏิบัติงานของเทศบาลเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม” ผลการวิจัยพบว่าความคิดเห็นของกรรมการชุมชนที่มีต่อการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการปฏิบัติงานของเทศบาลเมืองมหาสารคาม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

๔. ด้านการมีส่วนร่วมจากการศึกษาพบว่าประชาชนกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ด้านการมีส่วนร่วมโดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = ๓.๒๗$, S.D. = ๐.๘๖๘) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ประชาชนมีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ด้านการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับระดับปานกลาง ได้แก่ ท้องถิ่นเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าเป็นผู้สังเกตการณ์ได้ในการประชุมขององค์กรและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องที่สำคัญซึ่งมีผลกระทบต่อท้องถิ่น สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ จักรภัทร ชาริคำ (๒๕๕๐ : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็น ของประชาชนต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม” ผลการวิจัยโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

๕. ด้านความรับผิดชอบ จากการศึกษาพบว่าประชาชนกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ด้านความรับผิดชอบโดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = ๓.๗๗$, S.D. = ๐.๕๐๐) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่าประชาชนมีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ด้านความรับผิดชอบในระดับมากทุกข้อแสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารเจ้าหน้าที่ ทุกคนมีจิตสำนึกสาธารณะและรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีความเสียสละ มีความสำนึกและแสดงความรับผิดชอบต่อสิ่งที่คิด ตัดสินใจ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ บวร วิเศษสุนทร (๒๕๕๐ : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอมือง จังหวัดหนองคาย” พบว่าความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอมือง จังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับมาก

๖. ด้านความคุ้มค่า จากการศึกษาพบว่าประชาชนกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ด้านความคุ้มค่าโดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = ๓.๒๗$, S.D. = ๐.๘๖๘) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่าประชาชนมีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ด้านความคุ้มค่าในระดับมากทุกข้อแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารให้ความสำคัญ และบุคลากรรู้จักใช้ประโยชน์จากทรัพยากรให้เกิดประโยชน์มากที่สุด มีการบริหารงานโดยการควบคุมค่าใช้จ่ายงบประมาณที่ลงทุนไป มีการจัดลำดับความจำเป็นเร่งด่วนของงานเพื่อให้สอดคล้องกับงบประมาณที่ได้รับรู้จักใช้ประโยชน์จากทรัพยากรให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ไม่สอดคล้องกับผลงานการวิจัยของจักรภัทร ชาริคำ (๒๕๕๐ : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม” ผลการวิจัยพบว่าความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาล โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกรายด้านพบว่า ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการปฏิบัติงาน ตามหลักการปฏิบัติตามหลักความคุ้มค่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

การศึกษาวินิจฉัยเรื่องการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ผู้วิจัยขอเสนอข้อเสนอแนะในประเด็นที่สำคัญเพื่อมุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ อีกทั้งยังเป็นแนวทางแก่การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ในด้านต่างๆจึงได้นำมาเป็นข้อเสนอแนะให้มีประสิทธิภาพเกิดสัมฤทธิ์ผลต่อไปตามลำดับดังนี้

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

๑. ข้อเสนอแนะสำหรับปฏิบัติการ

๑.๑ ด้านนิติธรรม

ผู้บริหารและพนักงานในองค์กรต้องศึกษาข้อบัญญัติ กฎหมายและระเบียบ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามระเบียบ ข้อบังคับ และในการออกข้อบัญญัติ องค์การบริหารส่วนตำบล ต้องคำนึงถึงสิทธิ หน้าที่ของประชาชนและต้องเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับทราบ การบริหารงานต้องชัดเจน และเป็นไปตามระเบียบข้อบังคับและต้องเป็นที่ยอมรับของประชาชนทุกฝ่ายและต้องยึดหลักความถูกต้องตามกฎหมายและหลักเกณฑ์ที่ชอบธรรมต้องยึดหลักนิติธรรมและปฏิบัติตามกฎหมายของทางราชการที่กำหนดไว้ ไม่มีการเลือกปฏิบัติมีความเสมอภาคและความยุติธรรม

๑.๒ ด้านคุณธรรม

ผู้บริหาร พนักงาน ปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ยึดมั่นในศีลธรรม และจริยธรรม ในการบริหารงานต้องยึดประชาชนเป็นสำคัญ ควรมีการให้บริการประชาชนอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม โดยมีการกระจายการพัฒนาอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกันไม่เลือกปฏิบัติ และมีระบบการรับเรื่องราวร้องทุกข์อย่างชัดเจน ผู้บริหาร พนักงานต้องมีคุณธรรมและมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่ปลอดจากการทุจริต

๑.๓ ด้านความโปร่งใส

องค์การบริหารส่วนตำบลควรมีการเปิดเผยการใช้จ่ายงบประมาณให้ชัดเจนเปิดโอกาสให้ประชาชนตรวจสอบงบประมาณ แผนงาน โครงการ และการใช้งบประมาณ โดยมีการแต่งตั้งประชาชนเข้าร่วมตรวจสอบและติดตามประเมินผลการดำเนินงานได้ เพื่อให้การบริหารงานมีความโปร่งใสเป็นธรรม มีการเปิดเผยข้อมูลต่อประชาชนอย่างตรงไปตรงมา มีการประชาสัมพันธ์ผลการปฏิบัติงาน และการใช้จ่ายงบประมาณประจำปีให้ประชาชนในพื้นที่ทราบมากที่สุด และมีการจัดตั้งผู้นำชุมชนเป็นคณะกรรมการในการจัดทำแผนพัฒนาและเรื่องของการจัดซื้อ - จัดจ้าง

๑.๔ ด้านการมีส่วนร่วม

ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเสนอความคิดเห็นและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนารวมถึงการจัดทำโครงการและกิจกรรมที่จัดทำขึ้น เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอแนะในความต้องการของชุมชนและร่วมในการกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาลดจนเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญและมีส่วนร่วมทุกมิติโดยมีการประชุมประชาคมหมู่บ้านเพื่อให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะปัญหาและผลกระทบที่มีต่อประชาชน เพื่อนำไปพิจารณาแก้ไขและปรับปรุงได้ตรงตามต้องการของประชาชน

๑.๕ ด้านความรับผิดชอบ

ผู้บริหาร พนักงาน มีความกล้าหาญพร้อมที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตนการให้บริการต่างๆต้องคำนึงถึงความต้องการของประชาชนเป็นสำคัญควรมีการรับฟังและนำข้อเสนอแนะ ข้อร้องเรียนของประชาชนไปดำเนินการอย่างเต็มความสามารถ ควรคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ส่วนรวมเป็นหลักและมีจิตใจเสียสละ เห็นคุณค่าในสังคมของตนเองควรสร้างจิตสำนึกให้บุคลากรตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมาย

๑.๖ ด้านความคุ้มค่า

ควรจัดสรรงบประมาณให้มีความคุ้มค่า เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาและให้ครอบคลุมทุกพื้นที่โดยมีสาธารณูปโภค ถนน ไฟฟ้าแสงสว่าง ประปาหมู่บ้านใช้อย่างทั่วถึงครบทุกหมู่บ้าน ควรมีการจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีการรณรงค์ให้ทุกฝ่ายในพื้นที่ที่มีความประหยัดในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และมีการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ให้คุ้มค่าและเหมาะสมและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาประสิทธิภาพในการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ว่ามีปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ และท้องถิ่นพื้นที่อื่นๆ

๒.๒ ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

๒.๓ ควรมีการศึกษาถึงความคาดหวังของประชาชนต่อการพัฒนาพัฒนาประสิทธิภาพในการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อนำไปปรับปรุงให้ตรงตามความต้องการและความคาดหวังของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (๒๕๕๓). พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.๒๕๓๗ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๒. กรุงเทพมหานคร : กรมการปกครอง.
- จักรภัทร ชาริคำ. (๒๕๕๐). ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลของ องค์ ก ร บ ริ ห า ร ส่วนตำบลในอำเภอยักษ์ภูมิพิสัยจังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- บวร วิเศษสุนทร. (๒๕๕๐). ความคิดเห็นของประชาชนต่อการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในองค์การบริหารส่วนตำบล ในเมือง จังหวัดหนองคาย. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- พระเจริญ จิริสุโก (เมืองประทับ). (๒๕๕๒). การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองบางกรวย จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ แพทยศาสตรมหาบัณฑิต กรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อริศรา อรรคชาติศรี . (๒๕๕๑). ความคิดเห็นของกรรมการชุมชนที่มีต่อการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงานของเทศบาลเมืองสารคาม จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ รม.มหาสารคาม :มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

การบริหารงานตามหลักอริปไตยในพระพุทธศาสนา

พระครูปริยัติปัญญาโสภณ นายไว ชีรัมย์
พระมหาประเสริฐ สุเมโธ นายปิยวัฒน์ คงทรัพย์

บทนำ

การบริหารเป็นกระบวนการที่เป็นระบบงาน ซึ่งต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ คือ ต้องมีหลักการดำเนินงาน มีหลักเกณฑ์การปฏิบัติที่แต่ละองค์การสามารถใช้หลักเกณฑ์ โดยมีลักษณะของการบริหารงาน ผู้บริหารจะบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้นั้นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของทฤษฎีและหลักการบริหาร เพื่อจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการทำงาน สถานการณ์และสิ่งแวดล้อม จึงพูดได้ว่าผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จคือ ผู้ที่สามารถประยุกต์เอาศาสตร์การบริหารไปใช้ได้อย่างมีศิลปะนั่นเอง หลักในการบริหารมีหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมและในแต่ละสถานการณ์ แต่ที่สำคัญที่ได้ยึดถือกันมาโดยตลอด คือ การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) โดยมีการปรึกษาหารือกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่สำคัญ ๆ ทุกคนควรจะต้องรับรู้ รับทราบ ร่วมกันตัดสินใจ และร่วมกันทำ รวมทั้งการใช้หลักการบริหารแบบพี่น้อง มีปัญหาหรือเรื่องอะไรที่สำคัญ จะปรึกษาผู้อาวุโส ซึ่งเป็นที่เคารพของทุกคน ไม่มีการเข้มงวดมาก มีการให้รางวัลและพร้อมที่จะไม่ให้รางวัลแก่คนที่ไม่ดี ดังพุทธภาษิตที่ว่า นิคคณเห นิคคหารหิ ปคคณเห ปคคหารหิ แปลว่า ฟังชมคนที่ควรชม ชมคนที่ควรชม

การบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) คือ การปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการภาครัฐ โดยนำหลักการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบราชการและการแสวงหาประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ โดยการนำเอาแนวทางหรือวิธีการบริหารงานของภาคเอกชนมาปรับใช้กับการบริหารงานภาครัฐ เช่น การบริหารงานแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ การบริหารงานแบบมืออาชีพ การคำนึงถึงหลักความคุ้มค่า การจัดการโครงสร้างที่กะทัดรัดและแนวราบ การเปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามาแข่งขันการให้บริการสาธารณะ การให้ความสำคัญต่อค่านิยม จรรยาบรรณวิชาชีพ คุณธรรมและจริยธรรม ตลอดจนการมุ่งเน้นการให้บริการแก่ประชาชนโดยคำนึงถึงคุณภาพเป็นสำคัญ ซึ่งการบริหารดังกล่าวนี้เป็นการใช้อำนาจในการบริหาร อำนาจเป็นเครื่องหมายที่บอกถึงความแตกต่างระหว่างรัฐกับสังคม ที่ครอบคลุมหลายครอบคลุมอยู่ร่วมกัน และพรรณนาว่าครอบคลุมเป็นพลเมืองของรัฐ ซึ่งต้องยอมอยู่ภายใต้อำนาจปกครอง และการยอมรับในอำนาจปกครองของพลเมืองผู้อยู่ใต้การปกครองของรัฐนั้น โดยถือว่าการใช้อำนาจในการบริหารเพื่อเป็นการจัดระบบระเบียบของสังคม เพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมด้านต่าง ๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย เพื่อความอยู่รอดสงบสุข และบังเกิดความก้าวหน้าในชุมชนเหล่านั้น โดยดำเนินภารกิจตามที่สังคมมอบหมาย ด้วยการจัดตั้งองค์การบริหาร ที่เหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรมนั้น ๆ

ในปัจจุบันการบริหารงานหรือการจัดการองค์กรมีความจำเป็นต้องใช้ศาสตร์ในการบริหารงาน อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากโลกในยุคปัจจุบันเป็นระบบทุนนิยม หรือบริโภคนิยมที่แสวงหากำไร และมีการแข่งขัน เพื่อให้เหนือกว่าคู่แข่ง ทั้งในเชิงบริหารงาน และการพัฒนาองค์กร ให้บรรลุผลตามเป้าหมายขององค์กร จึงมีหลักการบริหารสมัยใหม่เข้ามาเป็นกลยุทธ์ หรือหลักการในการบริหารจัดการ ในขณะที่เดียวกันก็มีนักวิชาการทางตะวันตกกำลังสนใจหลักการในทางพระพุทธศาสนามาผสมผสาน และประยุกต์ใช้กับหลักการบริหารจัดการ เพราะเขาถือว่า การที่จะใช้หลักการ วิธีการ หรือเทคนิค ของนักวิชาการชาวตะวันตก ซึ่งพัฒนาการการจัดการมาไม่เกิน ๑๐๐ ปีนั้นยังเป็นหลักการที่ยังยึดกับวัตถุ รวมทั้งมีผู้และผู้ชนะ เป็นการบริหารจัดการที่มุ่งหวังกำไรและการแข่งขัน ดังนั้น เมื่อนักวิชาการทางตะวันตก ได้เข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนา ทำให้เขารู้ว่าศาสตร์แห่งการจัดการที่ยั่งยืนและดำรงความเป็นมนุษย์ที่จะอยู่ร่วมกันโดยสันติสุขนั้นคือ ศาสตร์ในการบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์ ซึ่งในที่นี้จะได้กล่าวถึง การบริหารงานตามหลักอริปไตยใน

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักการบริหารงานสมัยใหม่กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์ในเชิงเปรียบเทียบว่าสามารถบูรณาการ รวมเข้ากันได้ และเป็นแนวทางที่มีความสอดคล้องกับหลักการบริหารสมัยใหม่ได้อย่างเหลือเชื่อ

ในการบริหารนั้นมีการบริหารอยู่หลายระดับสูงสุดนั่นก็คือ การบริหารประเทศ หรือการปกครองประเทศ และรองลงมา ก็จะเป็นการบริหารของหน่วยงานในกระทรวง ทบวง กรม และองค์กรต่าง ๆ ตามลำดับ และถ้าเราจะแยกการบริหารออกมาอีกในการเปรียบเทียบการทำงานที่เห็นได้ชัดก็จะเป็นการบริหารงานในภาครัฐหรือเรียกว่าการบริหารรัฐกิจและการบริหารงานภาคเอกชน หรือเรียกว่าการบริหารธุรกิจ เป็นต้น ในการบริหารนั้นผู้ที่มีอำนาจมากที่สุดคือผู้นำหรือผู้บริหาร รูปแบบหรือการบริหารงานใด ๆ จะให้ไปในทิศทางไหนก็ขึ้นอยู่กับผู้บริหารกำหนด ดังนั้น ในการบริหารจึงจะประเด็นไปในเรื่องของผู้บริหารเป็นหลักว่าผู้บริหารจะใช้หลักการอย่างไรในการบริหารงาน ซึ่งอำนาจสูงสุดในการปกครองรัฐ ก็คือ อำนาจอธิปไตย จะมีสิ่งอื่นใดมีอำนาจยิ่งกว่าหรือขัดต่ออำนาจอธิปไตยไม่ได้ อำนาจอธิปไตย มีความแตกต่างกันไปในแต่ละระบอบการปกครอง ตัวอย่างเช่น ในระบอบประชาธิปไตย อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน กล่าวคือ ประชาชนคือผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อำนาจอธิปไตยเป็นของพระมหากษัตริย์ คือ กษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ เป็นต้น อนึ่ง อำนาจอธิปไตยนี้ นับเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของความเป็นรัฐ เพราะการจะเป็นรัฐได้นั้น นอกจากต้องประกอบด้วยอาณาเขต ประชากร และรัฐบาลแล้ว ย่อมต้องมีอำนาจอธิปไตยด้วย กล่าวคือ ประเทศนั้นต้องเป็นประเทศที่สามารถมีอำนาจสูงสุด (อำนาจอธิปไตย) ในการปกครองตนเอง จึงจะสามารถเรียกว่า รัฐ ได้ เมื่อพูดถึงผู้บริหารแล้วเราก็จะนึกถึงอำนาจเป็นอันดับแรก ในหลักพระพุทธศาสนานั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ได้แบ่งอำนาจหรือที่เรียกว่า อธิปไตยไว้ ๓ ประเภท คือ อตตอธิปไตย หมายถึง การตัดสินใจที่ถือความคิดของตนเองเป็นที่ตั้ง โลกาธิปไตย การถือตามความคิดของคนส่วนมากเป็นที่ตั้ง ธรรมอธิปไตย การถือตามความถูกต้องโดยถือหลักเหตุผลที่เหมาะสม ไม่ถือตามความเชื่ออย่างสุดโต่ง

ความหมายของอธิปไตย

พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย อธิปไตย หมายถึง ความเป็นใหญ่ มี ๓ ประการ คือ ๑) อตตอธิปไตย ความมีตนเป็นใหญ่ ๒) โลกาธิปไตย ความมีโลกเป็นใหญ่ ๓) ธรรมอธิปไตย ความมีธรรมเป็นใหญ่

นอกจากนี้พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต) ได้นำหลักธรรมในพระไตรปิฎกมาอธิบายเพิ่มเติมว่า อธิปไตย หมายถึง ความเป็นใหญ่ ภาวะที่ถือเอาเป็นใหญ่ มี ๓ ประการ คือ ๑) อตตอธิปไตย หมายถึง ความมีตนเป็นใหญ่ ถือตนเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนเป็นประมาณ ๒) โลกาธิปไตย หมายถึง ความมีโลกเป็นใหญ่ ถือโลกเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนา นิยมของโลกเป็นประมาณ ๓) ธรรมอธิปไตย หมายถึง ความมีธรรมเป็นใหญ่ ถือธรรมเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนาความถูกต้อง เป็นจริง สมควรตามธรรม เป็นประมาณ ซึ่งก็สอดคล้องกับพระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้อธิบายถึงคำว่า อธิปไตยที่ชาวพุทธควรรู้ เพื่อทำความเข้าใจในความหมายและใช้ได้อย่างถูกต้อง ดังนี้

๑. อตตอธิปไตย แปลว่า ความมีตนเป็นใหญ่ หมายถึง ความถือตนเป็นใหญ่ ถือตนเป็นประมาณ ถือความคิดของตนเป็นหลัก คือ กิริยาของคนที่ทำสิ่งใดก็นึกถึงตัวเอง นึกถึงประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ คำนึงถึงแต่เกียรติยศชื่อเสียง ความมีหน้ามีตาเป็นหลัก อตตอธิปไตย เป็นเหตุให้คนเห็นแก่ตัว ยึดถือความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่ ไม่ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น แม้ว่าบางครั้งจะใจกว้างช่วยเหลือคนอื่น หรือรับฟังคนอื่นก็เพียงเพื่อหวังผลประโยชน์ตอบแทนทั้งสิ้น

๒. โลกาธิปไตย แปลว่า ความถือโลกเป็นใหญ่ คือถือเสียงชาวโลกเป็นประมาณ หมายถึง การยึดถือเอาเสียงหรือเอากะแสร หรือความนิยมของคนส่วนใหญ่เป็นสำคัญ จะทำอะไรก็ทำไปตามกระแสเสียง ทำตามใจผู้คนส่วนใหญ่ เกรงกลัวต่อเสียงต่อว่า โลกาธิปไตย เป็นดาบสองคม มีทั้งคุณและโทษ กล่าวคือหากเสียงส่วนใหญ่ประกอบด้วยธรรม มาจากผู้มีคุณธรรม ย่อมให้คุณ แต่หากไม่ประกอบด้วยธรรม มาจากผู้ขาดธรรมย่อมให้โทษมากกว่าให้คุณ

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

๓. อัมมาธิปไตย แปลว่า ความมีธรรมเป็นใหญ่ หมายถึง การยึดถือหลักการ หลักเหตุผล หลักความจริง ความถูกต้อง ความเป็นธรรมเป็นประมาณในการบริหารจัดการต่าง ๆ คือจะทำอะไรก็ยึดถือธรรมเป็นหลัก ละเว้นการยึดถือตนและกระแสเสียงคนส่วนใหญ่ที่ไม่ถูกธรรมไม่เป็นธรรม ธรรมาธิปไตย เป็นเหตุให้เกิดความยุติธรรม เกิดความถูกต้อง แม้บางครั้งจะไม่ถูกใจแต่อำนวยประโยชน์ให้มากกว่าอัตตาธิปไตยและโลกาธิปไตย ซึ่งการปกครองสงฆ์ใช้แนวธรรมาธิปไตยเป็นหลักมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล

จะเห็นได้ว่า ในการบริหารนั้นมีการบริหารอยู่หลายระดับ ระดับสูงสุดก็คือ การบริหารประเทศ หรือการปกครองประเทศ และรองลงมา ก็จะเป็นการบริหารของหน่วยงานในกระทรวง ทบวง กรม และองค์กรต่าง ๆ ตามลำดับ และถ้าเราจะแยกการบริหารออกมาอีกในการเปรียบเทียบการทำงานที่เห็นได้ชัดก็จะเป็นการบริหารงานในภาครัฐหรือเรียกว่าการบริหารรัฐกิจและการบริหารงานภาคเอกชน หรือเรียกว่าการบริหารธุรกิจ เป็นต้น ในการบริหารนั้นผู้ที่มีอำนาจมากที่สุดก็คือ ผู้นำหรือผู้บริหาร รูปแบบหรือการบริหารงานใด ๆ จะให้ไปในทิศทางไหนก็ขึ้นอยู่กับผู้บริหารกำหนด ดังนั้น ในการบริหารจึงเจาะประเด็นไปในเรื่องของผู้บริหารเป็นหลักว่าผู้บริหารจะ ใช้หลักการอย่างไรในการบริหารงาน ดังนั้นจึงสรุปว่า อำนาจอธิปไตยในหลักพระพุทธศาสนานั้นได้แบ่งอำนาจหรือที่เรียกว่า อธิปไตยไว้ ๓ ประเภท คือ

๑. อัตตาธิปไตย ถือตนเป็นใหญ่ คือ ถือเอาตนเอง ฐานะ ศักดิ์ศรี เกียรติภูมิของตนเป็นใหญ่ กระทำการด้วยการปรารถนาและสิ่งที่เนื่องด้วยตนเป็นประมาณ ในฝ่ายกุศล ได้แก่ เว้นชั่ว ทำดี ด้วยเคารพตน

๒. โลกาธิปไตย ถือโลกเป็นใหญ่ คือ ถือความนิยมของชาวโลกเป็นใหญ่ หวั่นไหวไปตามเสียงนินทาและสรรเสริญ กระทำด้วยปรารถนาจะเอาใจผู้หนึ่ง หากความนิยม หรือหวั่นกลัวเสียงกล่าวว่าเป็นประมาณ ในฝ่ายกุศลได้แก่ เว้นชั่ว ทำดีด้วยเคารพเสียงหมู่ชน

๓. ธรรมาธิปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่ คือ ถือหลักการความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผลเป็นใหญ่ กระทำด้วยปรารถนาสิ่งที่ได้ศึกษา ตรวจสอบตามข้อเท็จจริง และความเห็นที่รับฟังอย่างกว้างขวาง แจ่มชัด และพิจารณาอย่างถี่ถ้วนถี่แห่งสติปัญญา มองเห็นได้ด้วยสติปัญญา เป็นไปโดยชอบธรรม และเพื่อความดีงามเป็นประมาณ อย่างสามัญ ได้แก่ ทำการด้วยความเคารพ หลักการ กฎ ระเบียบ กติกา เป็นต้น

วิเคราะห์การบริหารงานตามหลักอธิปไตยในพระพุทธศาสนา

ประเทศไทยมีการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หมายความว่า อำนาจอธิปไตย หรือ อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศมาจากปวงชนชาวไทย อันมีพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุข ทรงใช้อำนาจอธิปไตยผ่านทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรีและศาลตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ โดยอำนาจขององค์กรทั้ง ๓ ฝ่ายจะต้องเป็นไปอย่างเท่าเทียมกัน และอยู่ในลักษณะการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจหลักอธิปไตยในพระพุทธศาสนาจึงได้นำอธิปไตยทั้ง ๓ ประการ มาวิเคราะห์เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันดังนี้

๑. วิเคราะห์การบริหารงานตามอัตตาธิปไตย

อัตตาธิปไตย หมายถึง ถือตนเป็นใหญ่ คือ ถือเอาตนเอง ฐานะ ศักดิ์ศรี เกียรติภูมิของตนเป็นใหญ่ กระทำการด้วยการปรารถนาและสิ่งที่เนื่องด้วยตนเป็นประมาณ ในฝ่ายกุศล ได้แก่ เว้นชั่ว ทำดี ด้วยเคารพตน แนวคิดนี้มีหลักสำคัญ คือ ถ้าเป็นตัวบุคคลก็เป็นบุคคลที่เชื่อมั่นในตนเองมากเกินไป โดยไม่ยอมฟังความคิดเห็นของคนอื่น เอาแต่ใจตัวเองเป็นเรื่องสำคัญ สิ่งใดที่เราได้ทำตามใจตัวเอง เรามีความสบายใจเพราะการกระทำของเรา แต่สิ่งนั้นอาจกระทบกระเทือนถึงประโยชน์และชีวิตของผู้อื่น คนที่เป็นอัตตาธิปไตยไม่ได้คำนึงถึงข้อนี้ตนคิดว่าจะทำอะไรก็ทำลงไป ไม่ได้พิจารณาว่า มันจะกระทบกระเทือนคนอื่นไหม จะทำให้คนอื่นเดือดร้อนไหม จะทำให้เราเดือดร้อนไหม

ในทางพระพุทธศาสนาการบริหารงานแบบอรรถาธิปไตย พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ได้ตรัสไว้ในพระสูตรตตตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต อธิปไตยยสูตร ความว่า อรรถาธิปไตย ความมีตนเป็นใหญ่ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามโคนต้นไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้าง ย่อมเห็นประจักษ์ว่า เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีหรือความไม่มีเช่นนั้น อนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวท ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสครอบงำชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำที่สุคตของทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงปรากฏ การที่เราละกามเช่นใดแล้วจึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เราพึงแสวงหากามเช่นนั้น หรือกามที่เลวกว่านั้น นั้นไม่สมควรแก่เราเลย” ภิกษุเหล่านั้นเห็นประจักษ์ว่า “ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่ตั้งมั่นแล้วจักไม่เลอะเลือน กายที่สงบแล้วจักไม่กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้วจักมีอารมณ์แน่วแน่” เธอทำตนเท่านั้นให้เป็นใหญ่ ละอภุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า อรรถาธิปไตย

จะเห็นได้ว่าการบริหารงานแบบอรรถาธิปไตย พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ทรงใช้ในการบริหารเมื่อครั้งที่พระองค์ตรัสรู้ใหม่ ๆ สาวกยังมีน้อย และสาวกแต่ละท่านที่เข้ามาสู่พระพุทธศาสนาส่วนมากเป็นพระอริยบุคคล มีคุณธรรมสูง การปกครองจึงไม่มีปัญหาอะไร ส่วนมากมุ่งไปที่การเผยแผ่พระศาสนาเป็นหลัก สามารถดูแลกันได้อย่างทั่วถึงพระองค์ก็ใช้การบริหารคณะสงฆ์แบบอรรถาธิปไตย เช่น การที่พระองค์อนุญาตให้กุลบุตรผู้มีความประสงค์จะบวชเป็นภิกษุ พระองค์ทรงอนุญาตให้อุปสมบทด้วยการเปล่งพระวาจาว่า เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด หรือเรียกว่า เอหิอุปัสมทา เช่น การประทานการอุปสมบทให้แก่พระอัญญาโกณฑัญญะ เป็นต้น การบริหารแบบอรรถาธิปไตยนี้ทำให้การบริหารคณะสงฆ์ของพระองค์เป็นไปด้วย ความเรียบร้อย ทำให้การเผยแผ่พระธรรมวินัยเจริญรุ่งเรืองขึ้นตามลำดับ แต่พระองค์ก็ไม่ได้ยึดเอาหลักการนี้ใช้ในการบริหารตลอดไป ต่อมาเมื่อหมู่สาวกมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น พระองค์จึงเปลี่ยนเป็นการบริหารแบบโลกาธิปไตย และธัมมาธิปไตย ตามลำดับ

๒. วิเคราะห์การบริหารงานตามโลกาธิปไตย

โลกาธิปไตย ถือโลกเป็นใหญ่ คือ ถือความนิยมของชาวโลกเป็นใหญ่ หวั่นไหวไปตามเสียงนินทาและสรรเสริญ กระทำด้วยปรารถนาจะเอาใจผู้นั้น หากความนิยม หรือหวั่นกลัวเสียงกล่าว่าเป็นประมาณ ในฝ่ายกุศล ได้แก่ เว้นชั่ว ทำดี ด้วยเคารพเสียงหมู่ชน เป็นการบริหารยึดเอาเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ ในปัจจุบันเรียกว่า ระบอบประชาธิปไตย เป็นระบอบที่ได้รับการยอมรับทั่วโลก เพราะอำนาจบริหารเป็นของประชาชน แต่เนื่องจากประชาชนมีเป็นจำนวนมากจึงต้องเลือกตั้งตัวแทนเข้าไปบริหาร ระบอบนี้จึงจัดให้มีการเลือกตั้งตัวแทนหรือผู้แทน เช่น เลือกตั้งประธานาธิบดี เลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น ข้อดีของระบอบนี้คือ ประชาชนมีสิทธิ์เลือกตั้งตัวแทนของตนเองด้วยตนเอง ผู้แทนเข้าไปบริหารต้องฟังเสียงของประชาชนด้วย เพราะถ้าบริหารไม่ดีสมัยต่อไป ประชาชนก็ไม่เลือก ระบอบนี้มีการแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ ข้อเสียคือ ทำให้ล่าช้า เพราะต้องผ่านกระบวนการหลายขั้นตอน การเลือกตั้งก็มีการซื้อสิทธิ์ขายเสียงกันซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ไม่สามารถแก้ไข ได้อย่างถาวรหรือเด็ดขาด เพราะยินยอมกันทั้งสองฝ่าย เช่นตัวอย่างที่เกิดขึ้นในประเทศไทย

ในทางพระพุทธศาสนาการบริหารงานแบบโลกาธิปไตย พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ได้ตรัสไว้ในพระสูตรตตตปิฎก อังคตตรนิกาย ติกนิบาต อธิปไตยยสูตร ความว่า โลกาธิปไตย ความมีโลกเป็นใหญ่ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามโคนต้นไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้าง ย่อมเห็นประจักษ์ว่า “เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีหรือความไม่มีเช่นนั้น อนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวท ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสครอบงำ ชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำที่สุดกของทุกซั้ทั้งสิ้นนี้จะพึงปรากฏ ก็เราบวชแล้วอย่างนี้พึงคิดเรื่องกาม เรื่องปองร้าย เรื่องเปียดเบียน โลกสันนิวาส (การอยู่ร่วมกันของสัตว์โลก) นี้ใหญ่ ก็ในโลกล้านนิวาสใหญ่มีสมณพราหมณ์ผู้มีฤทธิ์ มีตาทิพย์ รู้จิตของบุคคลอื่น สมณพราหมณ์เหล่านั้นมองเห็นได้แม้จากที่ไกล แม้อยู่ใกล้ก็ไม่ปรากฏ รู้จิต (ของบุคคลอื่น) แม้ด้วยจิต (ของตน) สมณพราหมณ์เหล่านั้นพึงรู้จักเราอย่างนี้ว่า ‘ท่านผู้เจริญทั้งหลายโปรดดูกุศลบุตรนี้ เพราะมีศรัทธา เขาจึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เต็มไปด้วยบาปอกุศลธรรมอยู่ แม้เทวดาผู้มีฤทธิ์ มีตาทิพย์ รู้จิตของบุคคลอื่นก็มีอยู่ เทวดาเหล่านั้นย่อมปรากฏจากที่ไกลบ้าง เข้ามาใกล้แล้วกลับมองไม่เห็นบ้าง ย่อมรู้จักด้วยจิตบ้าง’ เทวดาเหล่านั้นพึงรู้จักเราอย่างนี้ว่า ‘ท่านผู้เจริญทั้งหลาย โปรดดูกุศลบุตรนี้ เพราะมีศรัทธาเขาจึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เต็มไปด้วยบาปอกุศลธรรมอยู่’ ภิกษุเหล่านั้นเห็นประจักษ์ว่า “ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่ตั้งมั่นแล้วจักไม่เลอะเลือน ภายที่สงบแล้วจักไม่กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้วจักมีอารมณ์แน่วแน่” เธอทำโลกเท่านั้นให้เป็นใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า โลกาธิปไตย

จะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ได้ตรัสสอนเกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ว่าเกิดขึ้นด้วยอำนาจ แห่งอธิปไตย ๓ ประการ ประการใดประการหนึ่ง ทั้งในส่วนที่เป็นกุศลกรรม และอกุศลกรรม เช่น คนทำดีเพราะเห็นตามคนส่วนใหญ่ หรือในทางกลับกัน คนทำชั่วเพราะเห็นตามคนส่วนใหญ่ โดยไม่พิจารณาว่าที่คนส่วนใหญ่ทำนั้นถูกหรือผิด ซึ่งสอดคล้องกับพระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้แสดงทัศนะว่า โลกาธิปไตย เป็นดาบสองคม มีทั้งคุณและโทษ กล่าวคือหากเสียส่วนใหญ่นประกอบด้วยธรรม มาจากผู้มีคุณธรรม ย่อมให้คุณ แต่หากไม่ประกอบด้วยธรรม มาจากผู้ขาดธรรมย่อมให้โทษมากกว่าให้คุณ

ในพระพุทธศาสนาพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ใช้การบริหารแบบระบอบโลกาธิปไตยเหมือนกัน เช่น ต่อมาเมื่อสาวกเพิ่มมากขึ้นพระองค์จึงมอบอำนาจการบริหารให้เป็นหน้าที่ของคณะสงฆ์ ให้คณะสงฆ์เป็นใหญ่ อาทิ ทรงอนุญาตให้มีการอุปสมบทด้วยวิธีอุทตติจตุตถกรรมวาจา คือทรงอนุญาตให้มีพระภิกษุเข้าร่วมสังฆกรรมอย่างน้อย ๕ รูปเป็นอย่างน้อย เฉพาะในชนบทที่ห่างไกล ส่วนในมัชฌิมประเทศ ทรงอนุญาตให้มีพระภิกษุเข้าร่วมสังฆกรรมตั้งแต่ ๑๐ ขึ้นไป คณะสงฆ์ฝ่ายเถรวาทจึงได้ยึดเอาหลักนี้ปฏิบัติมาจนถึงทุกวันนี้ จากหลักฐานที่ปรากฏในพระไตรปิฎกจะเห็นว่าพระพุทธองค์ทรงสรรเสริญระบอบการบริหารแบบโลกาธิปไตยมาก เช่น การที่พระองค์แนะนำให้พระนางปชาชาติโคตมิผู้เป็นพระมาตุจฉา (น้า) ผู้ต้องการจะถวายผ้าไหมเนื้อดีที่พระนางทอเองแก่พระพุทธเจ้าเพื่อจะได้อนิสงส์มาก แต่พระองค์แนะนำให้พระนางถวายแก่สงฆ์จะได้อนิสงส์มากกว่า ซึ่งปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปณณาสก์ ทักขิณาวិภังคสูตร แต่โลกาธิปไตยในความหมายนี้พระพุทธองค์หมายถึงเสียส่วนมากหรือสงฆ์ที่ทำตามธรรมตามวินัย ถ้าผิดธรรมผิดวินัยพระองค์ก็ติเตียน ดังพระพุทธพจน์ว่า “นิคคณเห นิคคหารห” ติเตียนคนที่ควรติเตียน” “ปคคณเห ปคคหารห” ยกย่องคนที่ควรยกย่อง” เป็นต้น ซึ่งลักษณะของคนที่เป็นโลกาธิปไตย ถือโลกเป็นใหญ่ อะไรที่ชาวโลกเขานิยมชมชอบ แม้จะเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายหรือศีลธรรมก็ตาม ก็ทำไปตามความคิดเห็นของโลก หรือความคิดเห็นของชาวบ้าน ซึ่งบางทีก็ทำให้ตัวเองต้องกลายเป็นคนอ่อนแอ หรือในบางครั้งเราอาจจะเห็นว่า เมื่อมติของคนส่วนมากมีความคิดเห็นอย่างนี้ แม้ว่าสิ่งนั้นมันอาจเป็นการทำลายผลประโยชน์ของคนอื่น หรือเป็นการลบลู่เกียรติและชื่อเสียงของคนใดคนหนึ่งก็ตาม

๓. วิเคราะห์การบริหารงานตามธัมมาธิปไตย

ธัมมาธิปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่ คือ ถือหลักการความจริง ความถูกต้องเป็นเกณฑ์ ความดีงาม เหตุผลเป็นใหญ่ กระทำด้วยปรารถนาสิ่งที่ได้ศึกษา ตรวจสอบตามข้อเท็จจริง และความเห็นที่รับฟังอย่างกว้างขวาง แจ่มชัด และพิจารณาอย่างดีเต็มขีดแห่งสติปัญญา มองเห็นได้ด้วยสติปัญญา เป็นไปโดยชอบธรรม และเพื่อความดีงามเป็นประมาณ อย่างสามัญ ได้แก่ ทำการด้วยความเคารพ หลักการ กฎ ระเบียบ กติกา เป็นต้น

ในทางพระพุทธศาสนาการบริหารงานแบบธัมมาธิปไตย พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ได้ตรัสไว้ในพระสูตรต้นตปิฎก อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาตร อาธิปเตยยสูตร ความว่า ธัมมาธิปไตย ความมีธรรมเป็นใหญ่ คือ ภิกษุในธรรม

วินัยนี้อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามโคนต้นไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้าง ย่อมเห็นประจักษ์ว่า “เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีหรือความไม่มีเช่นนั้น อนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวช ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสครอบงำ ชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำที่สุดกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงปรากฏ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ไม่จำกัดกาล คือ ไม่ขึ้นกับกาลเวลา ให้ผลแก่ผู้ปฏิบัติทุกเวลา ทุกโอกาส บรรลุเมื่อใดก็ได้รับผลเมื่อนั้น ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ก็เพื่อนพรหมจารีผู้รู้เห็นอยู่ มีอยู่ การที่เราบวชในธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้วอย่างนี้พึงเกียจคร้านประมาทอยู่นั้นไม่สมควรแก่เราเลย” ภิคุษณ์ย่อมเห็นประจักษ์ว่า “ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่ตั้งมั่นแล้วจักไม่เลอะเลือน ภายที่สงบแล้วจักไม่กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้วจักมีอารมณ์แน่วแน่” เธอยกธรรมเท่านั้นให้เป็นใหญ่ ละอภุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์ ภิคุษณ์ทั้งหลาย นี้เรียกว่า อัมมาธิปไตย

การบริหารงานตามหลักอัมมาธิปไตย คือ การบริหารแบบยึดเอาความถูกต้องเป็นเกณฑ์ไม่ได้คำนึงถึงเสี่ยงส่วนใหญ่ที่ไม่ถูกต้องชอบธรรม มีนักปราชญ์ทางด้านพระพุทธศาสนาหลายท่านได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการบริหารงานตามหลักการนี้ไว้ ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) ได้แสดงทัศนะไว้ สรุปใจความได้ว่า ธรรมาธิปไตยไม่ใช่ระบบแยกต่างหาก อีกระบบจากประชาธิปไตย แต่เป็นคุณภาพเป็นหลักเกณฑ์ในการตัดสินใจของบุคคลที่อยู่หรือร่วมอยู่ในระบบการปกครองนั้น ถ้าการตัดสินใจโดยตรวจสอบเรื่องราว สืบค้นความจริง หาข้อมูลให้ชัดเจนถ่องแท้ ใช้ปัญญาพิจารณาในการตัดสินใจต่าง ๆ เช่น ถ้าในระบบประชาธิปไตยก็เป็นการตัดสินใจเลือกตั้ง โดยพิจารณาว่าผู้สมัครคนไหนเป็นคนดี มีความสามารถ มุ่งทำประโยชน์ให้ส่วนรวมจริง ๆ ก็ตัดสินใจไปตามความดีงามความถูกต้องนั้น นี้เรียกว่าเป็นธรรมาธิปไตย แต่ถ้าเลือกโดยเอาผลประโยชน์ของตัวเองเป็นหลัก นี้เรียกว่าอัตตาธิปไตย หรือตัดสินใจเลือกโดยไปตามกระแสลงคะแนนแบบเสตามพวกไป นี้เรียกว่าโลกาธิปไตย

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้แสดงทัศนะตอนว่าด้วยการบริหารตามหลักอัมมาธิปไตยสรุปใจความได้ว่า การบริหารตามหลักอัมมาธิปไตย ผู้บริหารต้องประกอบด้วยผละ ๔ คือ ปัญญาผละ วิริยผละ อนุวัชชผละ สังคหผละ ปัญญาผละ กำลังคือปัญญา หมายถึง ผู้บริหารต้องมีปัญญา คือ ต้องเป็นผู้ชวนชวยเพื่อให้เกิดปัญญา ๓ ด้าน อาทิ สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฟัง จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิด ภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการปฏิบัติ หรือการเจริญภาวนา ในที่นี้ท่านอธิบายการรอบรู้ ๓ อย่าง คือ รู้จักตน รู้คน รู้งาน รู้จักตนเองคือรู้ความสามารถของตน อุปนิสัยของตน รู้จักคน คือรู้จักคนที่ทำงานร่วมกัน หมายความว่า มอบงานให้ถูกกับคน และรู้งาน คือรู้จักงานที่รับผิดชอบ วิริยผละ พลังของความเพียร ผู้บริหารต้องเป็นคนขยัน อดทน ต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ไม่ทอดทิ้งธุระกลางครัน ในที่นี้ท่านอธิบายเกี่ยวกับสังฆาธิระ คือ มีความขยันสู้งานเพราะคนอื่นชักชวนแนะนำ อสังฆาธิระ มีความขยันสู้งานด้วยความเพียรของตนเอง อนุวัชชผละ พลังแห่งการงานที่ไม่มีโทษ คือประกอบการงานสุจริต ไม่ผิดกฎหมายและศีลธรรม ท่านอธิบายว่า ผู้บริหารต้องเว้นอบายมุข อันเป็นทางแห่งความเสื่อม เช่น ไม่ติดการพนัน ไม่ติดสุรายาเสพติด ไม่เกียจคร้าน ไม่คบมิตรชั่ว จากนั้นให้รักษาศีล ๕ ให้บริสุทธิ์ สังคหผละ คือให้มีพรหมวิหาร ๔ ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และสังคหผละ พลังแห่งการสงเคราะห์ หมายถึงผู้บริหารต้องเป็นคนสงเคราะห์เพื่อนร่วมงานตามสมควรแก่ตำแหน่งหน้าที่ การสงเคราะห์มีหลายวิธี เช่น การให้สิ่งของ การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะ สุภาพอ่อนโยน การช่วยเหลือการงานบางครั้งบางคราว และการวางตัวเสมอต้นเสมอปลายหรือการเอาใจเขามาใส่ใจเรา

จากทัศนะของนักปราชญ์ทางด้านพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้นำเอาปัญหาพละมาเป็นเครื่องมือในการบริหารตามหลักธัมมาธิปไตย ซึ่งสอดคล้องกับหลักคำสอนที่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ได้ตรัสสรรเสริญปัญญาไว้หลายแห่งต่างกาลต่างวาระกัน เช่น พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในพระสูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค ความว่า ปญญา โลกสมิ ปชโชโต ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก นอกจากนี้พระพุทธองค์ยังได้ตรัสไว้ในพระสูตรต้นตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต ความว่า ปญญา นรานํ รตนํ ปัญญาเป็นรัตนะของนรชน เป็นต้น ซึ่งตามหลักพระพุทธศาสนา มีปัจจัยเป็นเครื่องพัฒนาปัญญาอยู่ ๒ อย่าง คือ ปรโตโฆสะและโยนิโสมนสิการ

ปรโตโฆสะ แยกออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่เป็นบุคคลโดยตรง เช่น บิดามารดา ครู อาจารย์ ผู้เป็นกัลยาณมิตร คอยแนะนำตักเตือน ในสิ่งที่ตั้งงมงายให้เกิดความรู้หรือปัญญา เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปัจจัยภายนอก ส่วนที่สองได้แก่ คัมภีร์ต่าง ๆ ที่บันทึกคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลาย เช่น ตำรับตำรา หรือหนังสือเรียน เป็นต้น เป็นแหล่งความรู้ที่เป็นประโยชน์เมื่อได้อ่านแล้วจะทำให้เกิดปัญญา ส่วนโยนิโสมนสิการ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปัจจัยภายใน ได้แก่ การพิจารณาไตร่ตรองใคร่ครวญสิ่งที่ได้รับฟังมาจากบิดามารดา ครูอาจารย์นั้น หรือที่ได้อ่านมานั้นตามกำลังสติปัญญา ก็จะทำให้เกิดปัญญาเพิ่มขึ้น เช่น ได้ยินบิดามารดาบอกว่า การดื่มสุราไม่ดีเพราะจะทำให้สูญเสียการทรงตัว สติจะอ่อนกำลัง ไม่สามารถควบคุมความคิดหรืออวัยวะร่างกายของตนให้อยู่ในสภาวะปกติได้ เมื่อได้รับฟังมาอย่างนี้แล้ว ก็นำไปคิดไตร่ตรองต่อว่า เพราะเหตุไร สุราจึงมีฤทธิ์ทำให้คนที่ดื่มเป็นอย่างนั้น ก็ต้องไปศึกษาต่อว่า สุราประกอบด้วยสารอะไรบ้าง หรือว่า สุราทำมาจากอะไร เมื่อคิดพิจารณาอย่างนี้แล้วก็จะทราบข้อเท็จจริงของสุรา ความรู้ที่ได้ก็กลายเป็นปัญญาที่เกิดขึ้นด้วยโยนิโสมนสิการ

จากข้อความที่ได้ทำการศึกษามานี้แสดงให้เห็นว่าการบริหารตามหลักธัมมาธิปไตยผู้บริหารต้องประกอบด้วย พละ ๔ ประการ คือ ปัญญาพละ วิริยพละ อดวิชชพละ และสังคหพละ ดังกล่าวนั้นจึงจะประสบความสำเร็จในการบริหารตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งในบรรดาอธิปไตยทั้ง ๓ นั้น ธัมมาธิปไตยนี้พระองค์ให้ความสำคัญมากเห็นได้จากพระพุทธพจน์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกหลายแห่งที่พระองค์ทรงเตือนให้ภิกษุ ยึดเอาธรรมเป็นใหญ่ ทรงแนะนำให้ภิกษุยึดเอาพระธรรมเป็นที่พึ่ง

สรุปบทวิเคราะห์

เมื่อเรานำอธิปไตยทั้ง ๓ อย่าง มาจับประเด็นของการบริหารว่าหากผู้บริหารใช้อำนาจแต่ละอย่างจะทำให้การบริหารนั้นมีผลไปในทิศทางใด และจะเป็นอย่างไรในที่นี้จะอธิบายถึงการใช้อำนาจในการบริหารหรือการปกครอง ๒ ระดับ คือการบริหารปกครองระดับประเทศและการบริหารงานในระดับหน่วยงานหรือองค์การต่าง ๆ โดยรวมกล่าว คือ

๑. ในการบริหารประเทศหรือปกครองประเทศนั้น การปกครองทุกระบบ มีองค์ประกอบสำคัญ คือ อำนาจตัดสินใจ อันนี้เป็นตัวกำหนดเด็ดขาด การปกครองระบอบต่าง ๆ ทั้งหมดเมื่อมองไปถึงที่สุดตัวกำหนดก็อยู่ที่อำนาจตัดสินใจ หมายความว่า อำนาจตัดสินใจสูงสุดอยู่ที่ไหน การปกครองก็คือระบอบนั้น จะเป็นระบอบการปกครองไหนก็ดูว่าอำนาจตัดสินใจสูงสุดอยู่ที่ใด พอที่จะสรุปได้ดังนี้

๑.๑ ถ้าอำนาจตัดสินใจอยู่ที่บุคคลผู้เดียว ก็เป็น เผด็จการ

๑.๒ ถ้าอำนาจตัดสินใจอยู่ที่คณะบุคคล ก็เป็น คณาธิปไตย

๑.๓ ถ้าอำนาจตัดสินใจอยู่ที่ประชาชน ก็เป็น ประชาธิปไตย

๑.๔ ถ้าเอาตัวเอง เอาความยิ่งใหญ่ของตน เอาความทะนงของตัว เอาทิฐิความเห็น ความเชื่อ ยึดถือส่วนตัว เอาผลประโยชน์ของตนเป็นเกณฑ์ตัดสินใจ ก็เป็น อัตตาธิปไตย

๑.๕ ถ้าตัดสินใจไปตามกระแสความนิยม เสียงเล่าลือ หรือแม้แต่มิใช่เป็นตัวของตัวเอง คอยฟังว่าใครจะว่าอย่างไร อย่างไรแล้วแต่พวกมากลากไป หรือตามแรงกดดัน จะเอาใจเขา จะหาคะแนน หรือตอบแทนการเอื้อประโยชน์ ก็เป็น โลกาธิปไตย

๑.๖ ถ้าเอาความจริง ความถูกต้องดีงาม หลักการ กฎ กติกา เหตุผล ประโยชน์ที่แท้จริงของชีวิตและสังคม เป็นเกณฑ์ตัดสินใจ โดยใช้ปัญหาหาข้อมูลตรวจสอบข้อเท็จจริง และความคิดเห็นที่รับฟังอย่างกว้างขวาง ให้ถ่องแท้ ชัดเจน และพิจารณาอย่างดีที่สุด เต็มขีดแห่งสติปัญญา จะมองเห็นได้ด้วยความรู้ที่ใจ ก็เป็น ธรรมาธิปไตย

ฉะนั้น ผู้เผด็จการ ก็เป็นได้ทั้ง อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตย คนาธิปไตย ก็เป็นได้ทั้ง อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย และธรรมาธิปไตย ประชาธิปไตย ก็เช่นเดียวกัน ก็เป็นได้ทั้ง อัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย และ ธรรมาธิปไตย แต่ที่เราต้องการ ซึ่งดีที่สุด คือให้เป็นธรรมาธิปไตย

ถ้าเป็นผู้เผด็จการใช้เกณฑ์ตัดสินใจแบบธรรมาธิปไตย ก็เป็นผู้เผด็จการที่ดี แต่เรากลัวว่าเขาจะตัดสินใจไม่รอบคอบ เพราะรู้ข้อมูลไม่ทั่วถึง หรือปัญญาอาจจะไม่พอ เป็นต้น ถ้าคนาธิปไตยที่ไหน เป็นธรรมาธิปไตย มันก็ยังมีดี คือ เป็นอย่างดีที่สุดของคนาธิปไตย แต่เราเห็นว่ายังมีจุดอ่อนอยู่มากที่นี้เราหวังว่า ถ้าระบบเป็นประชาธิปไตย และคนใช้อำนาจตัดสินใจด้วยเกณฑ์ธรรมาธิปไตย ก็จะเป็นดีที่สุดจะเป็นอย่างนี้ได้ ก็ต้องให้ประชาชนทุกคนเป็นธรรมาธิปไตย เพราะประชาชนทุกคนมีอำนาจตัดสินใจ ตั้งแต่เลือกตั้งเลยทีเดียว ทุกคนต้องตัดสินใจเลือกด้วยเกณฑ์ธรรมาธิปไตย

๒. ในการบริหารระดับหน่วยงานซึ่งการบริหารในปัจจุบันก็มีหลักการบริหารคือในปัจจุบัน การบริหารงาน หรือการจัดการองค์กรมีความจำเป็นต้องใช้ศาสตร์ในการบริหารงาน อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากโลกในยุคปัจจุบันเป็นระบบทุนนิยม หรือบริโภคนิยมที่แสวงหากำไร และ มีการแข่งขัน เพื่อให้เหนือกว่าคู่แข่ง ทั้งในเชิงบริหารงาน และการพัฒนาองค์กร ให้บรรลุผลตามเป้าหมายขององค์กร จึงมีหลักการบริหารสมัยใหม่เข้ามาเป็นกลยุทธ์ หรือหลักการในการบริหารจัดการ การบริหารงานองค์กรมีองค์ประกอบสำคัญที่นักบริหารงาน ควรคำนึง เพื่อให้การบริหารงานประสบความสำเร็จ ประกอบไปด้วย เงิน (money) วัสดุดิบ (materials) เครื่องจักรหรืออุปกรณ์ (machine or equipment) และแรงงาน หรือคน (man) องค์ความรู้ในการบริหารงาน แต่ถ้าเราจะนำอธิปไตยหรือการใช้อำนาจทั้ง ๓ อย่างทางพระพุทธศาสนา มาจับประเด็นในการใช้อำนาจของผู้บริหารนั้นว่าหากใช้อำนาจแบบอัตตาธิปไตย โลกาธิปไตย และ ธรรมาธิปไตยแล้วการทำงานหรือผลของการทำและปัจจัยที่เกี่ยวข้องจะเป็นอย่างไร กล่าวได้คือ

๑. หากผู้บริหารใช้อำนาจแบบอัตตาธิปไตย คือ ถือตนเป็นใหญ่ก็จะทำให้ผู้บริหารใช้อำนาจในทางที่ผิดได้ คือ ไม่ฟังเสียงของผู้ร่วมทำงานอาจทำให้การทำงานบกพร่องได้ ผู้คนในหน่วยงานก็อาจจะไม่ชอบก็ได้เพราะทำอะไรตามใจของตนไม่สนใจผู้อื่น ใช้อำนาจในการสั่งการโดยไม่คำนึงถึงความสามารถของแต่ละบุคคล ไม่เอาใจเขามาใส่ใจเรา ใครทำอะไรไม่ถูกใจก็อาจจะถูกลงโทษเพราะใช้อำนาจตัดสินใจโดยยึดถือตนเป็นใหญ่ การใช้อำนาจอย่างนี้ ในการบริหารงาน ก็ทำให้ผู้บริหารนั้นได้งานแต่ไม่ได้คน เพราะยึดถือตนเป็นใหญ่ผู้ร่วมทำงานหรือลูกน้องก็ต้องกลัวอำนาจก็ทำงานตามคำสั่งอย่างเคร่งครัด แต่ผู้ร่วมงานหรือลูกน้องไม่ชอบผู้บริหารเพราะใช้อำนาจมากเกินไปไม่มีใครกล้าขัดอำนาจนั้น ทำอะไรตามใจตนคือผู้บริหารโดยไม่คำนึงถึงผู้ปฏิบัติงานจึงไม่ได้ใจของผู้ร่วมงาน ไม่มีใครจะยุ่งเกี่ยวกับผู้ จึงได้งานแต่ไม่ได้คนหรือที่เรียกว่าไม่มีบริวาร

๒. หากผู้บริหารใช้อำนาจแบบโลกาธิปไตย คือ ถือโลกเป็นใหญ่ ซึ่งเป็นผู้บริหารที่นิยมเอาใจผู้ร่วมงานที่เข้ากันได้หรือไปด้วยกันได้ เป็นผู้บริหารที่ชอบให้ลูกน้องเอาใจ ยกยอสรรเสริญ ทำผู้ร่วมงานมีความนิยมชมชอบทำให้ผู้บริหารไหวหวั่นไปตามกระแสของสังคมหรือในหน่วยงานนั้นๆ เคารพยอมรับความคิดเห็นของผู้ร่วมงานโดยไม่คำนึงถึงความผิดหรือความถูกต้องก็อาจทำให้การใช้อำนาจตัดสินใจไปในทางที่ผิดได้เพราะตัดสินใจเพื่อเอาใจผู้ร่วมงาน โดยหย่อนยานหรือบกพร่องต่อการตรวจสอบการทำงานของผู้ปฏิบัติงานจึงอาจทำให้งานที่ทำอยู่เสียหายได้ ผู้ปฏิบัติงานอาจจะไม่ปฏิบัติตามหน้าที่หรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ได้เพราะถือตนว่ามีความสนิทกับผู้บริหาร คงไม่มีการลงโทษอะไร

มากนักเพราะคิดว่าผู้บริหารใจดี การที่ผู้บริหารใช้อำนาจแบบโลกาธิปไตยโดยถือโลกเป็นใหญ่จึงเป็นผลทำให้ผู้บริหารได้ใจคนแต่ไม่ได้งานหรือไม่ได้ผลงานตามเป้าหมาย

๓. หากผู้บริหารใช้อำนาจตามหลักธรรมาธิปไตย คือ ถือธรรมะเป็นใหญ่ คำว่า "ธรรม" ในที่นี้ หมายถึง ความจริง ความ ถูกต้อง ความดีงาม ประโยชน์สุขที่แท้จริง รวมทั้งหลักการที่จะให้เกิดความดีงาม ความ ถูกต้องเหล่านี้ การที่เราจัดตั้งวางหลักต่างๆ เช่น หลักการทางรัฐศาสตร์ หลักการทาง นิติศาสตร์ หลักการทางเศรษฐศาสตร์ หรือหลักการเองใดๆ ก็ตาม ก็เพื่อให้มีเกณฑ์ มี มาตรฐานในการที่จะดำเนินงาน เพื่อสร้างสรรค์ทำให้เกิดความดี ความงาม ความถูกต้อง และประโยชน์สุขที่แท้จริง ในหน่วยงานหากผู้บริหารยึดหลักธรรมาธิปไตยก็จะทำให้ผู้ร่วมงานเกิดความมั่นใจในการทำงาน เพราะผู้บริหารยึดความถูกต้องเป็นหลัก ไม่มีที่รักมักที่ชัง ใครทำผิดก็ว่าไปตามความผิด ใครทำงานดีก็มีรางวัลมอบให้เพื่อเป็นกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน เห็นแก่ความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม และยึดถือตามหลักการ กฎกติการวมทั้งการตัดสินใจที่ไม่เอียงเอียงไปข้างไหน ไม่เห็นแก่ผลประโยชน์ ไม่เห็นแก่พรรคพวก มีความชัดเจนในการทำงาน ความโปร่งใสในการทำงานเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่ผู้ร่วมงานได้ยึดไปปฏิบัติ หากในหน่วยงานทุกคนยึดหลักธรรมในการทำงานก็ทำให้งานคร่งตัว มีประสิทธิภาพในการทำงานและเกิดประสิทธิผลหรือประโยชน์ต่อหน่วยงานทำให้งานบรรลุวัตถุประสงค์และบรรลุเป้าหมายและยังรวมถึงการเป็นหนึ่งเดียวความมีเอกภาพมีความสามัคคีในหน่วยงานที่เกิดจากผู้บริหารใช้หลักธรรมาธิปไตย คือ ถือธรรมะเป็นใหญ่จึงทำให้ผู้บริหารได้ทั้งใจคนได้ทั้งงาน หรือเรียกว่า งานก็ได้บิรวารก็มีคือได้ทั้งงานได้ทั้งคน

เอกสารอ้างอิง

- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ คำวัต**. (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา ๒๕๕๑).
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). **ธรรมาธิปไตยไม่มา จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ**. (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม. ๒๕๔๙).
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙).

ลักษณะของจิตในฐานะศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา

พระแสงจันทร์ ฐิตสาโร^๑

๑. บทนำ

ในสังคมปัจจุบันการเรียนรู้นิสัยของคนนับเป็นสิ่งสำคัญในการใช้ชีวิตเกี่ยวข้องกับคนนั้นๆ หากเรารู้ว่าคนที่เกี่ยวข้องกับตัวเรามีนิสัยอย่างไร และควรปฏิบัติต่อกันอย่างไร ไม่ว่าจะอยู่ในสถานะสภาพใดหรือประกอบอาชีพใด ต่างต้องมีการติดต่อสื่อสารพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือเพิ่มความสัมพันธ์กับผู้อื่นให้ดียิ่งขึ้น เพื่อไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในสังคมที่เราอาศัยอยู่ และหัวใจที่ทำให้เราประสบความสำเร็จทั้งในหน้าที่การงาน ในด้านครอบครัว เพื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขก็คือ การรู้เท่าทันความคิดของผู้อื่น การรู้เท่าทันผู้อื่น เพื่อเราจะได้ปรับพฤติกรรมของเราให้เข้ากับสังคมได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อป้องกันมิให้เกิดความขัดแย้ง การเรียนรู้และเข้าใจลักษณะของบุคคลประเภทต่างๆ ได้อย่างรวดเร็วแล้วนั้นจะทำให้เราสามารถปรับตัวกับบุคคลแต่ละประเภทได้อย่างเหมาะสม และสามารถทำงานกับบุคคล เหล่านั้นได้อย่างราบรื่นและประสบผลสำเร็จ

แม้ในสมัยพุทธกาลพระพุทธองค์ทรงหยั่งรู้ถึงเรื่องนิสัยของคน จึงทรงให้ความรู้เกี่ยวกับนิสัยของคนว่าบุคคลทั้งหลายในโลกนี้ มีลักษณะนิสัยหรือจิตที่แตกต่างกัน การแยกแยะจิตของบุคคลนั้นพระพุทธเจ้าทรงแยกแยะ เพื่อจะใช้วิธีสอนให้ตรงกับจิตเพื่อให้ผู้นั้นบรรลุ มรรคผลนิพพาน ดังที่กล่าวไว้ในประวัติของ พระวัคคิเถระ เกี่ยวกับสัทธาจริตที่มีต่อพระพุทธเจ้าอย่างแรงกล้าถึงขั้นจะทำอัตวินิบาตกรรม พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “วัคคิ ท่านจะประโยชน์อะไรด้วยมองรูปกายอันเปื่อยเน่านี้ที่ท่านเห็น วัคคิ ผู้ใดแลเห็นธรรมผู้นั้นชื่อว่าเห็นเรา ผู้ใดเห็นเราผู้นั้นชื่อว่าเห็นธรรม”^๒ ซึ่งการรู้จิตของพระพุทธเจ้าและทรงแสดงธรรมไปตามจิตของผู้ฟังทำให้ พระวัคคิ บรรลุเป็นพระอรหันต์ การเรียนรู้นิสัยของบุคคลนับเป็นสิ่งสำคัญ และการดูลักษณะของจิตตามหลักการทางพระพุทธศาสนานั้น คือการพิจารณาจากพฤติกรรมทางกายวาจาที่แสดงออกมาภายนอกคือหลักการที่สำคัญเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงจิตหรือความคิดของมนุษย์ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความละเอียดซับซ้อนเป็นอย่างมาก จึงจำเป็นต้องมีการพิจารณาให้ลึกซึ้งรอบคอบ และชัดเจน เพื่อป้องกันความสับสน เพราะเบื้องหลังพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์แสดงออกมามีอ้อมเกิดจาก แรงกระตุ้นและสิ่งแวดล้อมที่ต่างกันไป การรู้เท่าทันในการที่จะแสดงออกทางพฤติกรรมนั้นจึงเป็นเครื่องป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งและทำให้สังคมสงบสุขได้ บทความวิชาการนี้ผู้เขียนมุ่งศึกษาความหมาย ลักษณะของจิตตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจะได้กล่าวลำดับต่อไป

๒. ความหมายความสำคัญของจิต

จิตเป็นลักษณะนิสัยพื้นฐานที่ประพฤติปฏิบัติและเป็นพฤติกรรมตามสภาพของจิตใจอันเป็นปกติของบุคคลนั้นที่อยู่ใต้อุปนิสัยของบุคคลนั้น อุปนิสัยที่เกิดขึ้นจากการอบรมหรือจากการเสพคุ้นบ่อยๆ จนเกิดเป็นความเคยชิน โดยผ่านทางสิ่งแวดล้อมและการศึกษาฝึกฝนต่างๆ ในวิมุตติมรรคได้กล่าวถึงเหตุที่คนเรามีจิตแตกต่างกันเกิดจากกรรมใน

^๑ พระแสงจันทร์ ฐิตสาโร (เหล็กศรี), นิสิตปริญญาเอก, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

^๒ ส. อ. เอก. (ไทย) ๓๒/๑๔๖/๓๘๙-๓๙๒.

๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

อดีตและสัดส่วนองค์ประกอบของธาตุทั้ง ๔ ภายในร่างกายของแต่ละคน^๑ พระพุทธองค์ตรัสสอนเรื่องจริต ด้วยวิธีตรัสบอกถึงอุปนิสัยของแต่ละบุคคล และทรงจำแนกจริตของแต่ละบุคคลไว้เป็น ๖ ประเภทด้วยกัน ได้แก่ รากจริต โทสจริต โมหะจริต วิตกจริต สัทธาจริต และพุทธิจริต แต่ละคนจะมีจริตผสมอยู่ทุกแบบแต่สัดส่วนแตกต่างกันไป และมักจะมีจริตเด่นในสัดส่วนที่สูงอยู่ ๑-๒ แบบในคน ๆ เดียวกัน เมื่อเราได้ศึกษาทำความเข้าใจถึงจริตหรืออุปนิสัยต่างๆ ดังกล่าวแล้วจะช่วยให้เราเข้าใจตนเองและผู้อื่นมากยิ่งขึ้น ทำให้สามารถพัฒนาปรับปรุงแก้ไขตนเอง และลดปัญหาความขัดแย้งทางด้านความคิด คำพูด การกระทำของกันและกันได้ การที่เราจะทราบว่าใครมีจริตเป็นอย่างไรนั้น เราสามารถเรียนรู้ได้ตามหลักการ ๕ อย่าง ได้แก่ ดูจาก อริยาบถ กิจ ภาชนะ ทัศนนะ และอัมมบวัตติ ซึ่งจะได้อธิบายในลำดับต่อไป

คำว่า “จริต” นี้ถ้าจะเขียนให้ตรงจริงจะต้องใช้คำว่า “จิริยา” หรือคำว่า “จริต” มาจากคำว่า “จิริยา” จริต หรือจิริยา ๖ หมายถึงความประพฤติปกติ, ความประพฤติซึ่งหนักไปทางใดทางหนึ่ง อันเป็นปกติประจำอยู่ในสันดาน พื้นเพของจิต อุปนิสัย พื้นนิสัย แบบหรือประเภทใหญ่ๆ แห่งพฤติกรรมของคน (intrinsic nature of a person; characteristic behavior; character; temperament) กล่าวอีกอย่างหนึ่ง ตัวความประพฤติเรียกว่า จิริยา บุคคลผู้มีความประพฤติอย่างนั้นๆ เรียกว่า จริต^๒

คำว่า “จริต” หมายถึง อาการทางกายและทางวาจาที่ประพฤติอยู่ประจำจะเรียกว่า อชยาศัยบวกตัวนิสัยก็ได้^๓ คำว่า “จริต” แปลว่า จิตที่เกี่ยวไป เช่น จิตที่เกี่ยวไปในทางดี เราเรียกว่า สุจริต ถ้าจิตเกี่ยวไปในทางชั่ว เรียกว่า ทุจริต^๔ ฉะนั้นจริต คือ นิสัยอันเป็นพื้นฐานของมนุษย์ เป็นการแสดงออกทางกายวาจาซึ่งมีความแตกต่างกันแบ่งได้ ดังนี้

๓.ประเภทของจริต

จริตเป็นลักษณะพื้นเพนิสัยของมนุษย์ที่แตกต่างกันไปจริตในทางพระพุทธศาสนาแบ่งเป็น ๖ ประเภท มี ดังนี้

๑) รากจริต ผู้มีรากจะเป็นความประพฤติปกติ ประพฤติหนักไปทางรักสวยรักงาม (one of lustful temperament) ธรรมเนียมปฏิบัติสำหรับแก้ คือ อสุภะและกายคตาสติ

๒) โทสจริต (ผู้มีโทสะเป็นความประพฤติปกติ ประพฤติหนักไปทางใจร้อนหงุดหงิด (one of hating temperament) ธรรมเนียมที่เหมาะสม คือ พรหมวิหารและกสิณ โดยเฉพาะวันณกสิณ

๓) โมหะจริต ผู้มีโมหะเป็นความประพฤติปกติ ประพฤติหนักไปทางเขลา เหนงซิมเรื่องงมงาย (one of deluded temperament) ธรรมเนียมที่เกื้อกูล คือ อานาปานสติ และฟังแก้ด้วยการเรียน งาม ฟังธรรม สนทนาธรรม ตามกาลหรืออยู่กับครู

๔) สัทธาจริต ผู้มีศรัทธาเป็นความประพฤติปกติ ประพฤติหนักไปทางมีจิตซาบซึ้ง ซึ้นบาน น้อมใจเลื่อมใส โดยง่าย (one of faithful temperament) ฟังชักนำไปในสิ่งที่ควรแก่ความเลื่อมใส และความเชื่อที่มีเหตุผล เช่น พิจารณาอนุสติ ๖ ข้อต้น

๕) พุทธิจริต หรือ ญาณจริต ผู้มีความรู้เป็นความประพฤติปกติ ประพฤติหนักไปในการใช้ความคิดพิจารณา (one of intelligent temperament)

^๑ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)และคณะ, *วิมุตติมรรค พระอุปติสฺสเถระ รจนา*, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๗๕.

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (นนทบุรี: เพิ่มทรัพย์การพิมพ์.พ.ศ. ๒๕๕๖), หน้า ๑๘๘.

^๓ วคิน อิทสระ, *สาระสำคัญแห่งวิสุทธิมรรค*, (กรุงเทพมหานคร : บรรณาการ, ๒๕๒๑), หน้า ๒๗.

^๔ พันเอก ปิ่น มุทุกันต์, *พุทธวิธีครองใจคน*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๒), หน้า ๒๔๘-๒๔๙.

๖) วิตกจริต ผู้มีวิตกเป็นความประพฤติกติ ประพฤติหนักไปทางนึกคิดจับจดฟุ้งซ่าน (one of speculative temperament) พึงแก้ด้วยสิ่งที่สะกดอารมณ์ เช่น เจริญอานาปานสติ หรือเพ่งกลิ่น เป็นต้น^๑

๔. ลักษณะของจริต

๑) รากจริต เป็นคนที่รักสวยรักงาม คือ พอใจในรูปร่างสวย เสียใจเพราะ กลิ่นหอม รสอร่อย สัมผัสนุ่มนวล ชอบความเป็นระเบียบเรียบร้อยสะอาดประณีต มีกิริยาท่าทางเรียบร้อย ละมุนละไมน่าดูน่าชม ข้าวของเครื่องใช้สะอาดเรียบร้อยเป็นระเบียบ บ้านเรือนจัดไว้อย่างมีระเบียบ คำพูดคำจาดีมีความสุภาพอ่อนหวาน ตามปกติรากะจริตจะรู้สึกพึงพอใจชอบบอกชอบใจ ว่าเจริญดีเมื่อได้ประสบกับอารมณ์ที่เกี่ยวกับความสวยงาม ความสุภาพเรียบร้อย จิตจะเกาะเกี่ยวอยู่กับอารมณ์เหล่านั้นอย่างไม่รู้สึกรู้สีกบือหน่าย และจะรู้สึกเกลียดชังอารมณ์ที่ตรงกันข้าม คือ เกลียดความสกปรกไม่ชอบอารมณ์ประเภท เศร้าโศก ความพินาศย่อยยับ การทำลายล้าง เป็นต้น รากะจริตเป็นลักษณะที่รักสวยรักงามเป็นสำคัญ ไม่ได้หมายความว่า รากะจริตเป็นผู้ที่มักมากในการมรณ ถ้าเข้าใจอย่างนั้นเป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง

๒) โทสจริต บุคคลที่มีจริตนี้จะมีจิตใจที่ตรงกันข้ามกับรากะจริต คือ โดยปกติเป็นคนใจร้อน ใจเร็ว กระด้าง มีอารมณ์มักโกรธเป็นเจ้าเรือน อะไรนิดอะไรน้อยก็โกรธ มีความริบร้อนอยู่ในใจเป็นปกติ ผู้ที่มีจริตหนักไปทางโทสจริตนี้ แก่เร็ว พุดเร็ว พุดเสียงดัง เดินแรง ทำงานหยาบ ไม่มีความละเอียดถี่ถ้วน ไม่มีความพิถีพิถันในการแต่งตัว

๓) โมหะจริต เป็นลักษณะของจิตที่มีความเฉื่อยชา ขาดความคล่องแคล่ว มักเป็นผู้ที่อยู่ใน ความรู้สึกมากกว่าความคิด ไม่ค่อยชอบคิด หรือคิดไม่ออก มักมีอคติเกี่ยวกับตัวเอง มองตัวเองว่าไม่ดี ไม่เก่ง ไม่สวย ไม่หล่อ ไม่มีความสามารถ ใบน้่าไม่เบิกบาน ตาเอี่ยมแต่เศร้า ถึงเวลาพูดไม่พูด ถึงพูดก็ไม่ฟัง ตามธรรมดาจิตของคนทั่วไปจะวิ่งไปหาอารมณ์เอง แต่คนโหมะจริตแทนที่จะวิ่งไปหาอารมณ์ กลายเป็นว่าอยู่ในลักษณะสะลึมสะลือครึ่งหลับครึ่งตื่น คอยให้อารมณ์มากระตุ้นเองจึงจะทำงาน

๔) วิตกจริต โดยปกติเป็นคนคิดมาก ชอบคิด ชอบแสดงความคิดเห็น มีคำถามมาก เพราะสมองเต็มไปด้วยความคิดฟุ้งซ่าน ตัดสินใจไม่เด็ดขาด แม้มีเรื่องพิจารณาเพียงเล็กน้อยก็ต้องคิดตรองอยู่อย่างนั้น ไม่กล้าตัดสินใจด้วยเหตุที่เป็นคนคิดมากพูดมาก ทำให้ต้องใช้พลังงานอย่างสิ้นเปลือง ทำให้ใบน้่าเต็มไปด้วยริ้วรอยแห่งความเหนื่อย ใบน้่าตาไม่ค่อยสดชื่นร่างกายแก่เกินวัยหาความสุขสบายใจได้ยาก

๕) สัทธาจริต มีจิตโน้มไปในความเชื่อเป็นอารมณ์ประจำใจ ทำตามความเชื่อ เอาความเชื่อ ออกหน้าความคิดหรือความยึดมั่นมักอยู่เหนือการใช้เหตุผล และมักเชื่อโดยไร้เหตุผล อะไรที่ไม่เป็นไปตามที่ตนเชื่อถือมักไม่ถูกต้อง มีใครแนะนำอะไรก็ตัดสินใจเชื่ออย่างเดียวโดยไม่ได้พิจารณา

๖) พุทธจริต เป็นคนเจ้าปัญญาเจ้าความคิด มีความฉลาด มีไหวพริบปฏิภาณดี คิดอะไรเป็นเหตุเป็นผล ชอบใช้ความรู้และเหตุผลในการพิจารณาตัดสินใจว่าจะทำหรือไม่ทำอะไร มองปรากฏการณ์ต่างๆ ตามสภาพความเป็นจริงบนพื้นฐานของข้อเท็จจริง โดยปราศจากการปรุงแต่งหรืออคติส่วนตัว

จริตทั้ง ๖ อย่างนี้ พระพุทธเจ้าทรงแจกแจงแยกแยะไว้ เพื่อจะใช้วิธีการอบรมสั่งสอนแต่ละคนให้เหมาะสมกับอุปนิสัย ทุกๆ คนที่เกิดมามีจริตทั้ง ๖ อย่างอยู่ในตัวแต่จะมีมากมีน้อยในแบบใดก็แล้วแต่ว่าสมาธิที่ได้อบรมมา เมื่อรู้ว่าใครมีจริตหนักไปไหนทางใดพระพุทธองค์ก็ทรงสอนด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับบุคคลนั้น

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (ธนบุรี: พิมพ์การพิมพ์.พ.ศ. ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๘.

๕. การดูลักษณะของจริต

การดูลักษณะของจริตตามหลักการทางพระพุทธศาสนา มีอยู่ ๕ ประการ คือ

- ๑) อิริยาบถ ได้แก่ การเดิน ยืน นั่ง นอน และอาการเคลื่อนไหวทำกิจกรรมต่างๆ
- ๒) กิจจะ ได้แก่ ลักษณะการทำงาน
- ๓) โภชนะ ได้แก่ อาหารที่บริโภค รวมทั้งการที่บริโภค
- ๔) ทักษะ ได้แก่ การดู การฟัง การดม การกิน การลูบไล้แต่งเนื้อแต่งตัว
- ๕) อัมมปวัตติ ได้แก่ ความเป็นไปแห่งธรรม เป็นต้นว่า ความประพฤดี ความประพฤติเลว อันเกิดจากกิเลส

และคุณธรรมที่มีอยู่ในตัวของแต่ละคน^๑

๕.๑ โดยอิริยาบถ

อิริยาบถ แปลว่า การเคลื่อนไหวไปมาของร่างกาย อิริยาบถหลักมีอยู่ ๔ อย่างคือ ยืน เดิน นั่ง นอน ส่วนอาการที่เคลื่อนไหวทำกิจการงานต่างๆ นอกจากนี้เป็นอิริยาบถย่อย การสังเกตอิริยาบถต้อง ดูอิริยาบถตามปกติ เช่น การยืนต้องดูขณะยืนปกติ ไม่ใช่ตอนยืนปฐกถา หรือยืนบรรยาย การเดินต้องดูตอนเดินปกติ ไม่ใช่ในขณะที่เดินสวนสนามหรือเดินหนีฝน การนอนก็ดูตอนนอนปกติ ไม่ใช่ตอนนอนคุกคู้ เพราะอากาศหนาว ด้วยการสังเกตอย่างนี้เราจึงจะเห็นเป็นไปตามความเป็นจริง

๑. การเดิน

ราคะจริต คนที่มีราคะจริตจะมีกิริยาอาการนุ่มนวลละมุนละไม ชดช้อยค้อยขยับ พอดีพองาม การเดินจะไม่เร็วไม่ช้า เมื่อวางเท้าลงก็วางอย่างสม่ำเสมอ เมื่อยกเท้าขึ้นก็จะยกขึ้นอย่างรวดเร็ว ถ้าสังเกตรอยเท้าต้องสังเกตตอนที่เดินเท้าเปล่าบนพื้นทรายละเอียดที่ขุ่มๆ จะเห็นว่ามียรอยเท้ากระโหย่ง รอยเท้าเว้าแหว่งเป็นแห่ง เพราะวางเท้าเบา ไม่ค่อยจะมีมูลดินกระจายรอบๆ รอยเท้า

โทสจริต ปกติจะเป็นผู้ที่มีอิริยาบถฉับไว ลักษณะการเดินจะเดินไปเหมือนจิกปลายเท้า เดินเร็วลงเท้าหนักวางเท้าเร็วและยกเท้าเร็ว เพราะเป็นคนรีบเร่งอยู่เสมอ รอยเท้าจะปรากฏว่าปลายเท้าจิกลงดินหรือทรายจะถูกขุดลงทางปลายเท้าลึกมาก มีมูลดินหรือมูลทรายกระจายมาทางปลายเท้ามาก

โมหจริต ผู้ที่มีจริตแบบนี้โดยทั่วไปจะเป็นผู้ที่มีอิริยาบถเฉไฉไม่แน่นอน ลักษณะการเดินจะเดินไปโดยอาการสะเปะสะปะ เดินเร็วบ้างช้าบ้างสลับกันไปทอดเท้าเหมือนคนข่มตัวและเมื่อยกเท้าขึ้นเหมือนคนข่มตัวเช่นกัน รอยเท้าจะปรากฏว่าจิกลงทั้งปลายเท้าและสันเท้า เส้นรอยเท้าที่ติดกับพื้นดินเลอะเลือน เพราะคนโมหะจริตเวลาวางเท้า เท้าจะสั้นเร็วเมื่อดูอาการที่เดินไปนั้นจะเห็นว่าคดไม่ตรงทางคือ เซซ้ายเซขวาสลับกันไป ส่วนวิตกจริต เช่นเดียวกับโมหะจริต สัทธาจริตเช่นเดียวกับราคะจริต และพุทธิจริตเช่นเดียวกับโทสจริต

๒. การยืนการนั่ง

ราคะจริตเลือกที่ยืนเลือกที่นั่ง ถ้าไปกันเป็นกลุ่มและสถานที่นั้นเลือกยืนเลือกนั่งได้ตามสะดวก มักเลือกยืนเลือกนั่งในที่เห็นอลมทางที่มีแสงสว่าง และทางที่สามารถทอดสายตาได้ไกลพอสมควร อาการที่ยืนและนั่งละมุนละไม่น่าดูน่าชมแขนทั้งสองมักปล่อยลงข้างลำตัว

^๑ วิสุทธิ.๑/๑๓๒.

โทสจริต ยามเย็นหรือนึ่งมีกิริยาอาการกระด้างไม่น่าดูชอบใช้มือโพล่หลังค้ำสะเอวหรือรัดคอ ที่ยืนที่นั่งไม่ค่อยเลือกก้าวเท้าไปตักงั้วหะยีนที่ตรงไหนก็ยืนได้จะขรุขระเปราะแข็งบ้างก็ไม่ถือสา

โมหะจริต เมื่อเย็นหรือนึ่งก็มีอาการบ่งเข่อ มีลักษณะเหม่อลอยง่วงๆ ซึมๆ ส่วนวิตกจริตเช่นเดียวกับโมหะจริต สัทธาจริตเช่นเดียวกับราคะจริต และพุทธิจริตเช่นเดียวกับโทสจริต

๓. การนอน

ราคะจริต เมื่อจะนอนก็ไม่รีบร้อนค่อยปูที่นอนให้เรียบร้อยก่อน แล้วจึงค่อยเอนตัวลงนอนมีการวางอวัยวะต่างๆ น้อยใหญ่ให้เรียบร้อยนอนด้วยอาการน่าดู เมื่อถูกปลุกให้ลุกขึ้นก็ไม่รีบผลุนผลันลุกขึ้น แต่จะค่อยๆ ลุกด้วยอาการปกติ

โทสจริต มีอาการรีบร้อนเข้านอนเหมือนกับหนีใครมานอน การจัดที่นอนก็จัดแบบส่งๆ ไป ตามแต่จะทำได้ไม่คำนึงถึงความสวยงาม หรือความเป็นระเบียบเรียบร้อยแต่อย่างใดสักแต่ว่าตนเองซุกหัวนอนเป็นอันใช้ได้แล้วก็ล้มตัวลงนอนแผ่หราตามสบายไม่สนใจว่าจะเกะกะขวาง ทางหรือใครจะมาว่าอย่างไรไม่คำนึงถึง เมื่อถูกปลุกให้ลุกก็รีบลุกขึ้นอย่างผลุนผลัน มีอาการดุเดือด หน้าตาบูดบึ้ง ตาแดงขมิงคล้ายกับโกรธใครมาเป็นเวลาแรมปี ในขณะนั้นถ้ามีใครมาถามอะไรจะให้คำตอบด้วยเสียงกระซอกโฮกฮาก เหมือนกับมีความเดือดดาลอยู่ในใจ

โมหะจริต ลักษณะการนอนไม่น่าดูมีอาการค่อนข้างน่าเกลียดนอนวางมือเกะกะโดยไม่รู้ตัว การจัดปูที่นอนไม่ค่อยเรียบร้อยไม่เป็นระเบียบสักแต่ว่านอนได้ก็นอนไปตั้งอย่างนั้น ส่วนมากมักชอบนอนคว่ำหน้า เมื่อถูกปลุกให้ลุกจะลุกขึ้นอย่างเชื่องช้ามีอาการเชื่องซึมงัวเจียว ง่วงเหงาหาวนอน แสดงอาการบิดไปบิดมานำราคาญ บางครั้งก็พาลล้มตัวลงนอนกลับไปอีก โดยไม่สนใจดีกับสิ่งใดในโลกทั้งสิ้น ส่วนวิตกจริตเช่นเดียวกับโมหะจริต สัทธาจริตเช่นเดียวกับราคะจริต และพุทธิจริตเช่นเดียวกับโทสจริต

๕.๒ โดยกิจจะ ลักษณะการทำงาน

ราคะจริต ตามปกติทั่วไปจะมีความตั้งอกตั้งใจในการทำงาน ทำงานได้อย่างเรียบร้อยประณีต มีความละเอียดรอบคอบ ละเอียดอ่อน เช่น การกวาดวัด คนราคะจริตจับไม้กวาดอย่างเรียบร้อยไม่รีบร้อน ไม่กวาดคู้ยดินคู้ยทรายให้กระจัดกระจาย กวาดได้สะอาดเรียบร้อยงามตา เหมือนเอาเสื้อปูหรือเอาดอกไม้มาปูลาดฉะนั้น

โทสจริต โดยธรรมชาติเป็นผู้มีหลักการ เคารพกฎเกณฑ์มีระเบียบวินัยสูงไม่ว่าเรื่องงานหรือเรื่องอื่นๆ ตามธรรมดา เมื่อจะทำการงานสิ่งใด มักทำไปด้วยความรีบร้อนฉับไวได้ผลสำเร็จแต่ค่อนข้างไม่เรียบร้อยสวยงาม เช่น เมื่อปิดกวาดที่อยู่อาศัยก็ตั้งใจปิดกวาดอย่างเข้มแข็ง กวาดอย่างรวดเร็วหากเห็นข้าวของสิ่งใดขวางหน้า หากคว้าด้วยมือไม่ทันใจใช้เท้าเขี่ยก็มีมือกำไม้กวาดแน่น ท่าทางซิ่งซังเหมือนกำลังกำอาวุธจะทำการสู้รบ กวาดไปอย่างรีบร้อน สะอาดเป็นหย่อมๆ บางครั้งทำให้ฝุ่นละอองฟุ้งอยู่ทั่วไป

โมหะจริต ปกติจะไม่ค่อยชอบทำอะไร ถ้าไม่ถูกใครหรือสิ่งใดมาบังคับ ก็สามารถนั่งเฉยๆ ได้เป็นวันๆ เมื่อจำเป็นจะต้องคิดหรือทำอะไร รู้สึกว่ายากไปหมดรู้สึกเกินความสามารถ พลังกายพลังใจไม่ค่อยมี ทำอะไรก็จะรู้สึกเบื่อ ก่อนที่งานนั้นจะสำเร็จ ตามธรรมดาเมื่อจะทำกิจสิ่งใดมักทำด้วยอาการหยาบเหมือนกับไม่เต็มใจทำ ไม่มีความถี่ถ้วนหมักหมมคั่งค้าง เอาดีอะไรไม่ค่อยได้ เช่น เมื่อปิดกวาดที่อยู่อาศัย มือที่จับไม้กวาดจะกำอย่างหลวมๆ กวาดไปตามแต่จะทำได้ กวาดๆ หยุดๆ ไม่สะอาดเรียบร้อย ทำให้มูลฝอยกระจายไม่ถี่ถ้วนในการปิดกวาด ตามธรรมดาคนทั่วไปเวลากวาด เขาจะเริ่มกวาดจากมุมที่ไกลประตูก่อน แล้วค่อยกวาดเรื่อยมาจนถึงประตู จึงตักผงไปทิ้งหรือกวาดจากทางเหนือลมไปหาใต้ลม แต่คนโมหะจริต กลับเริ่มกวาดจากบริเวณ ใกล้ประตูก่อน แล้วจึงไปกวาดที่ไกลๆ และค่อยกวาดย้อนกลับ

เรื่อยมาที่บริเวณใกล้เคียงประตูอีก หรืออาจกวาดทวนลมจนฝุ่นผงฟุ้งตลบพุดง่ายๆ คือ ทำงานไม่เป็นไม่มีประสิทธิภาพ ส่วนตลกจืด เช่นเดียวกับโมหะจริต สัทธาจริตเช่นเดียวกับราคะจริต และพุทธิจริตเช่นเดียวกับโทสจริต

๕.๓ โดยโภชนะ ลักษณะการบริโภคอาหาร

ราคะจริต ตามธรรมดาย่อมชอบใจอาหารอันละมุนละไมมีรสอร่อยหวานมัน เมื่อทำการบริโภคก็ทำคำข้าวให้กลมกล่อมพอดีคำ ไม่เล็กเกินไปหรือใหญ่เกินไปเป็นนักชิมรสชอบลิ้มรสแปลกๆ บริโภคไปด้วยอาการไม่รีบร้อน ได้อาหารที่ถูกปากแม้เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ก็รู้สึกมีความพึงพอใจเป็นอย่างมาก

โทสจริต ตามธรรมดาย่อมชอบใจอาหารอันหยาบ ซึ่งมีรสจัด เช่น เปรี้ยวจัด เค็มจัด ขมจัด ฝาดจัด เมื่อทำการบริโภคก็ทำคำข้าวโตจนคับปาก ไม่ใช่เป็นนักชิมรส บริโภคไปด้วยอาการอันรีบร้อน รวดเร็ว ประสบอาหารที่ใหญ่ถูกปากถึงใจแม้เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ก็มีอาการหงุดหงิดขัดเคืองใจ อาจจะพาลโกรธใครต่อใครในขณะนั้นขึ้นมาก็ได้

โมหะจริต ตามธรรมดาย่อมมีความชอบใจในรสอาหารไม่แน่นอน เพราะเป็นคนเชื่อเชอะ ไม่เป็นตัวของตัวเอง เมื่อทำการบริโภคก็ทำคำข้าวเล็กๆ ไม่กลมกล่อม บริโภคด้วยอาการมูมมาม เมล็ดข้าวตกเรียรดเกลือกกลาดกระจายไปปากคอเลอะเทอะไม่น่าดู จิตใจฟุ้งซ่าน คือ บริโภคไปอย่างคนใจลอย คนทั้งหลายเห็นเข้าแล้วมักนึกตำหนิในใจ ส่วนวิตกจริต เช่นเดียวกับโมหะจริต สัทธาจริตเช่นเดียวกับราคะจริต และพุทธิจริตเช่นเดียวกับโทสจริต

๕.๔ โดย ทัสสนะ ลักษณะการสังเกตดู

ราคะจริต ตามธรรมดาเมื่อได้เห็นรูปสวยงาม ต้องตาต้องใจตนหรือได้ฟังเสียงไพเราะ ตมกลิ่นหอม ลิ้มรสที่ถูกต้องได้เครื่องสัมผัสละเอียดอ่อนตึงกับรสนิมของตัว แม้จะเป็นเพียงเล็กน้อยธรรมดา ซึ่งสำหรับคนอื่นแล้วไม่ค่อยมีความสำคัญเท่าใดนัก แต่เขามีความสนใจอย่างลึกซึ้ง เกิดความพอใจอย่างจริงจัง เหมือนกับเกิดความพิศวง งงงวยอย่างเหลือเกิน มีอาการราวกับว่าไม่เคยพบเห็นสิ่งเหล่านั้นมาก่อนแม้จะมีข้อบกพร่องอยู่บ้างก็ไม่ถือสาไม่หิบบกขึ้นมาเป็นผิดหรือถูกแต่อย่างใดคงติดในคุณภาพแม้เพียงน้อยนิดที่มีอยู่ในสิ่งเหล่านั้น เมื่อสิ่งเหล่านั้นผ่านไปแล้ว ก็ยังไม่ยอมปล่อยวางยังตามดู ตามฟัง หรือหากว่าตนจำเป็นต้องจากสิ่งเหล่านั้นไป ก็จากไปด้วยความอาลัยอาวรณ์อย่างลึกซึ้งบางที่ถึงกับต้องหันหลังกลับมามองแล้วมองอีกด้วยความเสียดายก็มี

โทสจริต ตามธรรมดาเมื่อได้เห็นรูปที่ไม่สวยงาม ไม่เป็นที่ต้องตาต้องใจแห่งตนหรือได้ฟังเสียง ที่ไม่ค่อยไพเราะ ได้กลิ่นที่ไม่หอมได้รสที่ไม่ถูกใจได้สัมผัสที่หยาบ ซึ่งไม่ตรงกับรสนิมของตัว แม้จะเป็นเพียงเล็กน้อยธรรมดาไม่หนักไม่หนา ซึ่งสำหรับคนอื่นแล้วไม่ค่อยมีความสำคัญแต่อย่างใด แต่สำหรับผู้มีโทสจริตแล้วกลับรู้สึกหงุดหงิดใจเป็นอย่างยิ่ง และมีอาการเหมือนคนบ้าดีเดือดซึ่งปราศจากเหตุผลไม่ยอมดูไม่ยอมฟังไม่ยอมแตะต้องถ้ามีข้อบกพร่องประกอบอยู่บ้างแม้เพียงนิดหน่อยในสิ่งเหล่านั้น ก็จะยกเอามาเป็นสาเหตุให้เกิดความขัดเคืองใจ ไม่นึกถึงความดีแม้มีอยู่มากมาย เมื่อสิ่งเหล่านั้นผ่านไปเลยไป ก็ไม่รู้สึกเสียดาย เมื่อตนจำเป็นต้องจากหรือหลีกเลี่ยงไปก็ใคร่ที่จะพ้นออกไปอย่างเดียว ไม่มีการแลเหลียวคิดห้วงหน้าพะวงหลัง หรืออาลัยอาวรณ์ในสิ่งเหล่านั้นแม้สักนิดก็ไม่มี

โมหะจริต ตามธรรมดาเมื่อได้เห็นรูปอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ว่ารูปนั้นจะสวยงามหรือไม่สวยงามก็ตาม มักจะไม่มีความคิดเห็นต่อรูปนั้นแต่อย่างใดที่เป็นอย่างนั้นเพราะว่าโดยเนื้อแท้แล้วตนเองก็เป็นคนเฉยๆ ซึมๆ ไม่ค่อยรู้ไม่ค่อยสนใจอะไรกับใครเขาต่อเมื่อมีผู้อื่นให้ความเห็นหรือออกเสียงหนุนข้างใดขึ้นมาจึงจะมีความเห็นคล้อยตามเขาไปเป็นบุคคลที่ตกอยู่ในลักษณะที่เรียกว่ามีบุคคลอื่นเป็นปัจจัย คนอื่นใครเขาว่าดีก็พลอยว่าดีไปกับเขาด้วย คนอื่นเขาออกปากชมก็พลอยชมกับเขาด้วย ถ้าคนอื่นเขาออกปากติก็พลอยติกับเขาด้วย แม้ในอารมณ์อื่นๆ คือ การได้ยิน ได้กลิ่น ได้ลิ้มรส และได้สัมผัส ผู้เป็นโมหะจริตก็เป็นไปในทำนองเดียวกันนี้ กล่าวคือมีผู้อื่นเป็นปัจจัยทั้งสิ้นต้องอาศัยผู้อื่นทุกอย่าง ส่วนวิตกจริต เช่นเดียวกับโมหะจริต สัทธาจริตเช่นเดียวกับโทสจริต และพุทธิจริตเช่นเดียวกับราคะจริต

๕.๕ โดยธัมมปวัตติ ความเป็นไปแห่งธรรม คือ สังเกตธรรมที่ประพฤติ

ธรรมในนี้ไม่ได้หมายเอาเฉพาะธรรมที่เป็นฝ่ายกุศลเพียงอย่างเดียว แต่หมายรวมทั้งธรรมที่เป็นฝ่ายกิเลส ด้วยรวมความว่าความเป็นไปแห่งธรรม หมายถึง กิเลสและคุณธรรมที่ประจำอยู่ในชั้นธรรมาสนของบุคคลนั้นๆ ดังนี้ คือ

ราคะจริต ตามธรรมคาย่อมมีจิตใจประกอบไปด้วยอกุศลธรรม คือ ธรรมอันทรามดังต่อไปนี้ เป็นคนเจ้าเล่ห์ ใ้อวดมาน เป็นคนถือตัว มีความปรารถนาลามกมักใหญ่ใฝ่สูงต้องการให้คนทั้งหลายสรรเสริญในคุณงามความดีของตนจนเกินไม่มีความสันโดษไม่มีความพอใจในเครื่องอุปโภคบริโภค มีความแง่จนโลเลชอบประดิษฐ์ประดอย เครื่องนุ่งห่ม และเครื่องประดับกับทั้งมีความพิถีพิถันเป็นพิเศษในเรื่องความสวยความงาม

โทสะจริต บุคคลผู้มีโทสะจริตตามธรรมคาย่อมเป็นผู้มีจิตใจต่ำ ประกอบไปด้วยธรรมอันเลว ดังต่อไปนี้ เป็นคนโกรธง่าย คนผูกโกรธผูกอาฆาตลบหลู่คุณท่าน คือเป็นคนเนรคุณ ชอบอวดดีตีตนเสมอท่านอยู่เสมอ ไม่เห็นความสำคัญ ofใคร มีใจน่าชิงมักริชยาในคุณสมบัติของผู้อื่นที่ดีกว่าตนหรือเสมอตน มีความตระหนี่ถี่เหนียว มักเอารัดเอาเปรียบผู้อื่นอย่างน่าเกลียด

โมหะจริต บุคคลผู้มีโมหะจริตตามธรรมคาย่อมเป็นผู้มีจิตใจประกอบไปด้วยธรรมอันเลวดังต่อไปนี้ คือ เป็นคนมีจิตใจวุ่นเหงาหาวนอนหุดหุดทอดย ปราศจากความเข้มแข็งซึ่งเป็นเหตุให้กิจการต่างๆ ที่ตั้งใจทำสำเร็จได้โดยยากและสำเร็จได้ช้ากว่าเวลาอันควรหรือไม่สำเร็จ มักมีความรำคาญเกิดขึ้นในใจบ่อยๆ เช่นเมื่อมีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือในกิจการ ซึ่งจำต้องใช้ปัญญาพิจารณาหาเหตุผล คนโมหะจริตผู้มีจิตใจที่ไม่ค่อยจะสนใจในสิ่งทั้งปวงมักเกิดความรำคาญรู้สึกว่าเป็นการทรามานในการที่จะแสดงหรือฟังความคิดเห็นนั้นๆ ทั้งนี้ก็เพราะว่ามีโมหะเข้ามาบดบังปัญญา มีความลึกลับสงสัย ตัดสินใจอะไรไม่ได้ในทุกๆ กรณีมีความรู้สึกสันทัดใจไปเสียทุกอย่างไม่ปรารถนาที่จะเป็นผู้นำ แต่ปรารถนาที่จะเป็นผู้ตามในกิจการทั้งปวง มีความมั่นถือมั่นโดยปราศจากเหตุผล หมายความว่าเป็นคนโง่เขลาเบาปัญญาหากเกิดความเชื่อมั่นในสิ่งใดแล้วก็เชื่ออย่างเต็มหัวใจไม่ยอมคลายทิฐิ เช่น ถูกยุยงให้เกลียดใครแม้รู้ว่าผู้ที่ถูกเกลียดนั้นเป็นคนดี แม้เป็นผู้บริสุทธิ์แล้วก็ยังคงมีความเกลียดชังอยู่อย่างเดิม เป็นคนเบื่องามเห็นอันชั่วร้ายได้โดยยาก หมายความว่าเป็นคนตื้ออันมาก ถ้าเกิดมีฉันทิฏฐิขึ้นมาในใจให้เห็นผิดคิดไปว่าบุญทานไม่มีนรกสวรรค์ไม่มี นิพพานไม่มี เป็นต้น ต่อให้มันักปราศรัยผู้มีปัญญาผ่องแผ้ว สักหมื่นคนแสนคนมาเฝ้าตักเตือนสั่งสอนให้คลายทิฐินั้นเสียก็เป็นการยากอย่างยิ่งที่จะอบรมสั่งสอนให้คนโมหะจริตปลดเปลื้องความเห็นอันชั่วร้ายออกไปจากใจ

วิตกจริต บุคคลผู้เป็นวิตกจริตตามธรรมคาย่อมเป็นผู้มีจิตใจส่วนลึกประกอบไปด้วยธรรมทั้งหลายดังต่อไปนี้ คือ เป็นคนมักพูดพร่ำชอบรำพันถึงเรื่องไม่เป็นเรื่อง ชอบคลุกคลีกับหมู่คณะเห็นคนทั้งหลายเขารวมกลุ่มกันอยู่ที่ไหนก็มักจะพลอยเข้าไปรวมกลุ่มกับเขาด้วย แม้จะถูกเขาพูดจาล้อเลียนสบประมาทอย่างไรก็มีใส่ใจไม่ถือสาหาความ มีความคิดเฉื่อยชาในการประกอบกุศลกรรมความศรัทธาเริ่มอย่างแรงกล้าในการที่จะทำบุญบริจาคทานรักษาศีล และเจริญภาวนาย่อมไม่เกิดมีในบุคคลประเภทวิตกจริต เป็นคนจับจดทำอะไรไม่เป็นขึ้นเป็นอันชอบพุกพุล่านไปทางโน้นทางนี้เปลี่ยนงานเรื่อยไปไม่มีที่สิ้นสุด เข้าลักษณะที่เรียกว่า กลางคืนเป็นคว้น คือ ชอบคิดว่าตนจะทำอย่างนั้นอย่างนี้คิดหาวิธีการคิดวางโครงการแบบสร้างวิมานในอากาศอย่างใหญ่โตมหินหาร คล้ายกับว่าตนจะเป็นเจ้าโลกในความคิดฝัน เป็นคนเข้าลักษณะที่เรียกว่า กลางวันเป็นโหลง คือกลางวันคิดพลาถว่าจะทำโน้นทำนี้พอตกมาถึงกลางวันก็เริ่มทำกิจที่ตนคิดไว้ในวันอย่างออกตลอด ซึ่งสิ่งที่ทำนั้นอาจจะประหลาดพิสดาร ไม่เหมือนกับที่มนุษย์ธรรมดาเขาทำกัน เรียกว่า “กลางวันเป็นโหลง” มุ่งหน้ากระทำไปโดยมิได้คำนึงถึงผลได้ผลเสีย หรือความผิดความถูกแต่อย่างใด และเจ้าความคิดมักคิดพลูงพลาถไปในเรื่องอะไรต่อมิอะไรต่างๆ มากมาย จิตใจไม่ค่อยมีโอกาสที่จะสงบนิ่งลงได้เลย

สัทธาจริต บุคคลผู้เป็นสัทธาจริตย่อมเป็นผู้ประกอบไปด้วยกุศลธรรมธรรมอันดีซึ่งซ่อนอยู่ในดวงใจของเขา ดังต่อไปนี้ เป็นคนยอมเสียสละไม่มีความกังวลห่วงใยในสิ่งทั้งปวง มีศรัทธาอันแรงกล้าปรารถนาที่จะได้พบเห็นพระอรหันต์

เจ้าทั้งหลายอย่างมีความปรารถนาที่จะได้สดับรับฟังพระธรรมเทศนาอันมีเนื้อความเกี่ยวเนื่องกับพระนิพพานซึ่งเป็นเรื่องที่น่ามหัศจรรย์ใจจนให้หลุดพ้นจากกองทุกข์ในห้วงวัฏสงสาร มากไปด้วยความปริตปราโมทย์เป็นอย่างยิ่ง ในเมื่อได้มีโอกาสพบเห็นพระอริยเจ้า และได้สดับรับฟังพระสัทธรรมเทศนาแล้ว เป็นคนไม่โอ้อวดไม่มีนิสัยพูดพล่อยพรั้งแต่อวดคุณงามความดีของตัวเอง ไม่มีเล่ห์ไม่มีมายา และเป็นคนมีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยหรือในท่านผู้มีพระคุณ เช่น มารดาบิดา ครูบาอาจารย์อย่างแท้จริง

พุทธิจริต บุคคลผู้เกิดมาแล้วและปรากฏว่าเขาเป็นผู้มีพุทธิจริต ย่อมมีความเป็นไปแห่งธรรม คือ ความดีความเลว ซึ่งซ่อนอยู่ในส่วนลึกแห่งดวงใจของเขาตั้งนี้ เป็นคนว่านอนสอนง่าย ยอมรับฟังคำแนะนำสั่งสอนที่มีประโยชน์ด้วยดี ถึงแม้ท่านผู้สั่งสอนนั้นจะไม่ใช่เป็นบิดามารดา ครูบาอาจารย์ ญาติสนิทมิตรสหายก็ตามหากคำตักเตือนแนะนำนั้นประกอบด้วยประโยชน์เกื้อกูลและความดีงามแก่ตนแล้วก็ยอมรับเอาทั้งสิ้น เป็นผู้มีปัญหาเลือกคบเอาแต่คนดีเป็นเพื่อน ไม่ปรารถนาที่จะคบคนพาลคนเลว หากว่าเป็นคนดีแล้วก็ยอมรับเอาเป็นมิตรของตนได้ในทันที โดยไม่มีการเลือกชั้นวรรณะว่าเป็นไพร่หรือผู้ดี มีปัญญารู้จักประมาณในการรับอาหารที่เขาให้ และรู้จักประมาณในการบริโภค ไม่มีความประมาทไม่มีความปรารถนาใหญ่จนเกิดทุกข์ภัยแก่ตัว เป็นคนระวังตัวจะทำอะไรก็คิดหน้าคิดหลังประกอบไปด้วยสติสัมปชัญญะในที่ทุกสถาน และในกาลทุกเมื่อ ไม่มีความเกียจคร้านหมั่นประกอบความเพียร มีจิตใจตั้งมั่นอยู่เป็นนิตย์ในกิจที่ตั้งงาม มักเกิดความสังเวชใจเกิดความเบื่อหน่ายในกิริยาที่ตนจะต้องท่องเที่ยวไปในวัฏสงสาร เห็นทุกข์โทษภัยในการที่ตนจะต้องประสบกับความเกิด แก่เจ็บตาย ไปโดยไม่มีวันสิ้นสุด มีความปรารถนาที่จะพ้นจากกองทุกข์ จึงหมั่นประกอบความเพียรโดยเหมาะโดยควร คือหมั่นสร้างสมอบรมคุณงามความดีให้เกิดมีขึ้นกับตนโดยการให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา เพื่อให้ได้ประสบคติที่ตั้งงามในภพชาติเบื้องหน้าต่อไป จนกว่าจะเข้าถึง พระนิพพานอันเป็นแดนบรมสุข ปราศจากทุกข์ โดยประการทั้งปวง

๖. ลักษณะข้อเด่นข้อด้อยและวิธีแก้ไขของจริตทั้ง ๖ ประเภท

๑) ราคะจริต

ลักษณะของราคะจริต คือ มีบุคลิกดี น้ำเสียงนุ่มนวลพูดจาไพเราะ ติดในความสวยความงาม ความหอมความไพเราะ ความอร่อย ไม่ชอบคิด แต่ช่างจินตนาการเพื่อฝัน

ข้อเด่นของราคะจริต คือ มีความประณีตอ่อนไหว และละเอียดอ่อน ช่างสังเกตเก็บข้อมูลเก่ง มีบุคลิกหน้าตาเป็นที่ชอบและชื่นชมของทุกคนที่เห็น วาจาไพเราะ เข้าได้กับทุกคน เก่งในการประสานงาน การประชาสัมพันธ์ และงานที่ต้องใช้บุคลิกภาพ

ข้อด้อยของราคะจริต คือ ไม่มีสมาธิ ทำงานใหญ่ได้ยากไม่มีเป้าหมายในชีวิต ไม่มีความเป็นผู้นำ ขี้เกรงใจคนขาดหลักการมุ่งแต่บำรุงบำเรอผัวสะทั้ง ๕ ของตัวเอง คือ รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส ชอบพูดคำหวานหูแต่อาจไม่จริง อารมณ์รุนแรง ช่างอิจฉา ริษยา ชอบปรุงแต่ง

วิธีแก้ไขราคะจริต คือ พิจารณาโทษของจิตที่ขาดสมาธิ ฝึกพลังจิตให้มีสมาธิเข้มแข็งหาเป้าหมายที่แน่ชัดในชีวิต พิจารณาสิ่งปฏิภูลต่างๆ ของร่างกายมนุษย์เพื่อลดการติดในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส หรือแก้ด้วยกรรมฐานคือ อสุภะและกายคตาสติ

๒) โทสะจริต

ลักษณะของโทสะจริต คือ มีจิตขุ่นเคืองโกรธง่ายคาดหวังว่าโลกต้องเป็นอย่างที่ตัวเองคิดพูดตรงไปตรงมาชอบชี้ถูกชี้ผิดเจ้าระเบียบเคร่งกฏเกณฑ์ แต่งตัวประณีต สะอาดสะอ้าน เดินเร็วตรงแนว

ข้อเด่นของโทสะจริต คือ อุทิศตัวทุ่มเทให้กับการทำงานมีระเบียบวินัยสูงตรงเวลา วิเคราะห์เก่ง มองอะไรตรงไปตรงมา มีความจริงใจต่อผู้อื่น สามารถฟังพาได้ พูดคำไหนคำนั้น ไม่ค่อยโลก

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ข้อดีของโทสจริต คือ มีจิตชุ่มมัวร้อนรุ่มขาดความเมตตา ไม่เป็นที่น่าคบค้าสมาคมของคนอื่น และไม่มี
อารมณ์ไม่มีความคิดสร้างสรรค์ สร้างวีกรรมเป็นประจำ มีโรคภัยไข้เจ็บได้ง่าย

วิธีแก้ไขโทสจริต คือ สังเกตดูอารมณ์ตัวเองเป็นประจำ เจริญเมตตาให้มากๆ คิดก่อนพูดนานๆ และพูดทีละ
คำฟังทีละเสียงอย่าไปจริงจังกับโลกมากนักเปิดใจกว้างรับความคิดใหม่ๆ พิจารณาโทษของความโกรธต่อความเสื่อมโทรม
ของร่างกาย และกรรมฐานที่เหมาะสม คือ พรหมวิหารและกสิณ โดยเฉพาะวันณกสิณ

๓) โมหจริต

ลักษณะของโมหจริต คือ ง่วงๆ ซึมๆ เบื่อๆ เซ็งๆ ดวงตาดูเศร้าๆ ซึ้งๆ พูดจาเบาๆ นุ่มนวลอ่อนโยน ยิ้มง่าย
อารมณ์ไม่ค่อยเสีย ไม่ค่อยโกรธใครไม่ชอบเข้าสังคมไม่ชอบทำตัวเป็นจุดเด่น เดินแบบขาดจุดหมาย ไร้ความมุ่งมั่น

ข้อเด่นของโมหจริต คือ ไม่ฟังคำแนะนำใจอะไรได้ง่ายและชัดเจน มีความรู้สึกมักตัดสินใจอะไรได้ถูกต้อง ทำงาน
เก่งโดยเฉพาะงานประจำ ไม่ค่อยทุกข์หรือเครียดมากนัก เป็นคนดีเป็นเพื่อนที่น่าคบ ไม่ทำร้ายใคร

ข้อดีของโมหจริต คือ ไม่มีความมั่นใจ มองตัวเองต่ำกว่าความเป็นจริง โทษตัวเองเสมอหมกมุ่นแต่เรื่อง
ตัวเองไม่สนใจคนอื่น ไม่จัดระบบความคิดทำให้เหมือนไม่มีความรู้ไม่มีความเป็นผู้นำ ไม่ชอบเป็นจุดเด่น สมาธิอ่อนและ
สั้นเพื่อง่ายอารมณ์อ่อนไหวง่ายใจน้อย

วิธีแก้ไขโมหจริต คือ ตั้งเป้าหมายชีวิตให้ชัดเจน ฝึกสมาธิสร้างพลังจิตให้เข้มแข็งให้จิตออกจากอารมณ์โดยจับ
การเคลื่อนไหวของร่างกายหรือเล่นกีฬา แสวงหาความรู้และต้องจัดระบบความรู้ความคิดสร้างความแปลกใหม่ให้กับชีวิต
อย่าทำอะไรซ้ำซาก และกรรมฐานที่เกื้อกูล คือ อานาปานสติ และฟังแก้ด้วยมีการเรียน ถาม ฟังธรรม สนทนาธรรมตาม
กาลหรืออยู่กับครู

๔) วิตกจริต

ลักษณะของวิตกจริต คือ พูดเป็นน้ำไหลไฟดับ ความคิดพวยพุ่งฟุ้งซ่าน อยู่ในโลกความคิดไม่ใช่โลกความจริง
มองโลกในแง่ร้ายว่าคนอื่นจะเอาเปรียบกลั่นแกล้งเรา หน้าจะบึ้ง ไม่ค่อยยิ้มแจ่มใสเจ้าการอวดตาสองคิดว่าตัวเองเก่ง อยากรู้
อยากเห็นไปทุกเรื่อง ผัดวันประกันพรุ่ง

ข้อเด่นของวิตกจริต คือ เป็นนักคิดระดับเยี่ยมยอด มองอะไรทะลุปรุโปร่งหลายชั้น เป็นนักพูดที่เก่ง จูงใจคน
เป็นผู้นำหลายวงการ ละเอียดรอบคอบ เจาะลึกในรายละเอียด เห็นความผิดเล็กความผิดน้อยที่คนอื่นไม่เห็น

ข้อดีของวิตกจริต คือ มองจุดเล็กสิ่งภาพใหญ่ เปลี่ยนแปลงความคิดตลอดเวลา จุดยืนกลับไปกลับมาไม่
รักษาสัญญา มีแต่ความคิดไม่มีความรู้สึกขาดวิจารณญาณลึกลับ มักตัดสินใจผิดพลาด มักทะเลาะวิวาททำร้ายจิตใจ เอาไรต์
เอาเปรียบผู้อื่นมีความทุกข์ เพราะเห็นแต่ปัญหาแต่หาทางแก้ไม่ได้

วิธีแก้ไขวิตกจริต คือ เลือกความคิด อย่าให้ความคิดลวกไป ฝึกสมาธิแบบอานาปาน สติ หรือเพ่งกสิณเพื่อ
สงบสติอารมณ์ เลิกอกุศลจิตคลายจากความฟุ้งซ่าน สร้างวินัยต้องสร้างกรอบเวลา ฝึกมองภาพรวมคิดให้ครบวงจรหัด
มองโลกในแง่ดีพัฒนาสมองด้านขวา

๕) สัทธาจริต ลักษณะของสัทธาจริต คือ มีความยึดมั่นอย่างแรงกล้าในบุคคล หลักการหรือความเชื่อ ย้ำคิด
ย้ำพูดในสิ่งที่ตนเองเชื่อถือและศรัทธา คิดว่าตัวเองเป็นคนดีน่าศรัทธา ประเสริฐกว่าคนอื่น เป็นคนจริงจัง พูดมีหลักการ

ข้อเด่นของสัทธาจริต คือ มีพลังจิตสูงและเข้มแข็งพร้อมที่จะเสียสละ เพื่อผู้อื่นต้องการเปลี่ยนแปลงตัวเอง
และสังคมไปสู่สภาพที่ดีกว่าเดิม มีพลังขับเคลื่อนมหาศาล มีลักษณะความเป็นผู้นำ

ข้อดีของสัทธาจริต คือ หูเบา มีความเชื่ออยู่เหนือเหตุผล ถูกหลอกได้ง่าย ยิ่งศรัทธามากปัญญายิ่งลดน้อยลง จิตใจคับแคบไม่ยอมรับความคิดที่แตกต่าง ไม่ประนีประนอม มองโลกเป็นขาวและดำ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตนคิดว่าถูกต้อง สามารถทำได้ทุกอย่างแม้แต่ใช้ความรุนแรง

วิธีแก้ไขสัทธาจริต คือ นึกถึงกาลามสูตร ใช้หลักเหตุผลพิจารณาเหนือความเชื่อ ใช้ปัญญานำทาง และใช้ศรัทธาเป็นพลังขับเคลื่อน เปิดใจกว้างรับความคิดใหม่ๆ ลดความยึดมั่นถือมั่นในตัวบุคคลหรืออุดมการณ์ ลดความยึดมั่นในตัวของกู และกรรมฐานที่ควรพิจารณา คือ อนุสติ ๖

๖) พุทธิจริต

ลักษณะของพุทธิจริต คือ คิดอะไรเป็นเหตุเป็นผล มองเรื่องต่างๆ ตามสภาพความเป็นจริงไม่ปรุงแต่ง พร้อมรับความคิดที่แตกต่างไปจากของตนเอง ใฝ่เรียนรู้ ช่างสังเกต มีความเมตตาไม่เอาเปรียบคน หน้าตาผ่องใส ตาเป็นประกาย ไม่ทุกข์

ข้อเด่นของพุทธิจริต คือ สามารถเห็นเหตุเห็นผลได้ชัดเจน และรู้วิธีการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างถูกต้องอัตโนมัติ ต่ำ เปิดใจรับข้อเท็จจริงจิตอยู่ในปัจจุบันไม่จมปลักในอดีต และไม่กังวลในสิ่งที่จะเกิดในอนาคต พัฒนาปรับปรุงตัวเองอยู่เสมอ เป็นกัลยาณมิตร

ข้อดีของพุทธิจริต คือ มีความเฉื่อย ไม่ต้องการพัฒนาจิตวิญญาณ ชีวิตราบรื่นมาตลอด หากต้องเผชิญพลังด้านลบ อาจเอาตัวไม่รอด ไม่มีความเป็นผู้นำ จิตไม่มีพลังพอที่จะดึงดูดคนให้คล้อยตาม

วิธีแก้ไขพุทธิจริต คือ ถามตัวเองว่าพอใจแล้วหรือกับสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบัน เพิ่มพลังสติสมาธิพัฒนาจิตใจให้มีพลังขับเคลื่อนที่แรงขึ้นเพิ่มความเมตตาพยายามทำให้ประโยชน์ให้กับสังคมมากขึ้น

จากข้อมูลของจริตทั้ง ๖ ประเภทที่กล่าวมาข้างต้นนี้ จะช่วยให้เราเข้าใจนิสัยของตนเองและผู้คนรอบข้างมากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งได้รู้ว่าเราจะต้องปรับปรุงแก้ไขอะไรบ้างและจะต้องพัฒนาอะไรบ้างในตัวของเรา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานหรือการทำงานร่วมกับผู้อื่นให้ประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้นไป

กล่าวอีกอย่างหนึ่งจริตทั้ง ๖ อย่างนี้เมื่อสงเคราะห์ด้วยความเสมอภาคกันได้ ๓ คู่ ได้แก่ รากจริตกับสัทธาจริต โทสจริตกับพุทธิจริต โมหจริตกับวิตกจริต ซึ่งรายละเอียดมีดังนี้

รากจริตกับสัทธาจริต ที่จัดว่ามีความเสมอภาคกันนั้น คือ รากะเป็นหัวหน้าในฝ่ายอกุศล และสัทธาก็เป็นหัวหน้าเหมือนกันแต่เป็นหัวหน้าทางฝ่ายกุศล รากะยอมแสวงหาในทางกามคุณ สัทธาแสวงหาเหมือนกันแต่แสวงหาบุญคือกุศลกรรม มีทาน ศีล ภาวนา เป็นต้น รากะติดใจในสิ่งที่ไร้สาระไร้ประโยชน์ฉันทิ สัทธาเลื่อมใสในสิ่งที่เป็สาระเป็นประโยชน์ฉันทิ

โทสจริตกับพุทธิจริต (ปัญญาจริต) ที่จัดว่ามีความเสมอภาคกันนั้น คือ โทสะมีการเบื่อหน่าย แต่เป็นการเบื่อหน่ายในสิ่งที่ไม่ชอบ ถ้าสิ่งใดยังชอบอยู่ก็ไม่เบื่อหน่าย ส่วนปัญญา มีการเบื่อหน่ายเหมือนกัน คือ เบื่อหน่ายในสังขารธรรมทั้งปวง ไม่ใช่ว่าเลือกเบื่อหน่ายบ้าง ไม่เบื่อหน่ายบ้างเหมือนอย่างโทสะ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า โทสจริต เบื่อหน่ายด้วยอำนาจแห่งโมหะ ซึ่งเป็นทางให้ถึงอบาย ส่วนพุทธิจริตนั้นก็เบื่อหน่ายเหมือนกัน แต่ว่าเบื่อหน่ายด้วยอำนาจแห่งปัญญาซึ่งเป็นทางให้ถึงสวรรค์ ตลอดจนถึงพระนิพพานก็ได้นี้เป็นประการหนึ่ง

อีกอย่างหนึ่ง โทสะเป็นธรรมที่เกิดเร็ว ดุไฟไหม้ฟางลุกโพล่งขึ้นในทันใดฝ่ายปัญญาก็เป็นธรรมที่เกิดเร็วเหมือนโทสะ คือเกิดสว่างจ้ารู้แจ้งขึ้นมาในทันใดนั้นเหมือนกัน

โมหจริตกับวิตกจริต ที่จัดว่ามีความเสมอภาคกันนั้น คือ โมหามีอาการสงสัยลังเลใจอยู่ ส่วนวิตกก็คิดแล้วคิดอีก อันเป็นอาการที่คล้ายกับลังเลไม่แน่ใจเช่นเดียวกัน

อีกอย่างหนึ่ง โมหามีอาการฟุ้งซ่านไปในอารมณ์ต่างๆ ส่วนวิตกก็คิดอย่างนี้ อย่างนั้นหรืออย่างโน้น อันเป็นอาการคิดฟุ้งไปเช่นเดียวกัน ดังนี้จึงว่ามีความเสมอภาคกัน

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

๗.สรุป

เมื่อกล่าวโดยสรุปความหมายของ จริต หมายถึงความประพฤติปกติ นิสัยอันเป็นพื้นฐานของมนุษย์ ที่แสดงออกทางกายวาจาซึ่งมีความแตกต่างกัน แบ่งเป็น ๖ ประเภท ได้แก่ (๑) รากจริต หมายถึง ผู้มีความประพฤติหนักไปทางรักสวย รักงาม (๒) โทสจริต หมายถึง ผู้มีความประพฤติหนักไปทางใจร้อนหงุดหงิด (๓) โมหจริต หมายถึง ผู้มีความประพฤติปกติหนักไปทางเขลา เหนงซึ่ม เงื่อง งง งามาย (๔) สัทธาจริต หมายถึง ผู้มีความประพฤติหนักไปทางมีจิตซาบซึ้ง ซึ่นบาน น้อมใจเลื่อมใสโดยง่าย (๕) พุทธิจริต หมายถึง ผู้มีความรู้ ความประพฤติหนักไปทางใช้ความคิดพิจารณา (๖) วิตกจริต หมายถึง ผู้มีความประพฤติหนักไปทางนึกคิด จับจด ฟุ้งซ่าน จริตถือว่าเป็นหลักพุทธธรรมที่สำคัญหมวดหนึ่งในพระพุทธศาสนา จริตซึ่งเป็นลักษณะพื้นนิสัยของมนุษย์ที่แตกต่างกันไป ในทางพระพุทธศาสนาเมื่อได้ศึกษาและสำรวจจริตในตนเองก็จะหากิจกรรมเพื่อใช้ในการพัฒนาปัญญา ซึ่งในเบื้องต้นของการกล่าวถึงจริตนั้นพบว่า มีจุดประสงค์ที่มุ่งเน้นไปสู่การเตรียมตัวเพื่อพัฒนาปัญญาของบุคคล ที่มีจริตต่างกันแล้วเลือกแนวทางการเจริญสมถกรรมฐาน ๔๐ ประการ เป็นหลักใหญ่

การดูลักษณะของจริตตามหลักการทางพระพุทธศาสนา มีอยู่ ๕ ประการ คือ (๑) โดยอิริยาบถ ได้แก่ การเดิน ยืน นั่ง นอน และอาการเคลื่อนไหวทำกิจกรรมต่างๆ (๒) โดยกิจจะ ได้แก่ ลักษณะการทำงานที่ทำ (๓) โดยโภชนะ ได้แก่ อาหารที่บริโภค รวมทั้งการที่บริโภค เช่น ชอบรส แบบอาหารอย่างไรบ้าง (๔) โดยทสสนะ ได้แก่ การดู การฟัง การดม การกิน การลูบไล้แต่งเนื้อแต่งตัว เช่น การได้ดูได้ฟังแล้วแสดงออกอย่างไร (๕) โดยอัมมวัตติ ได้แก่ ความเป็นไปแห่งธรรม เป็นต้นว่า ความประพฤติดี ความประพฤติเลว อันเกิดจากกิเลสและคุณธรรมที่มีอยู่ในตัวของแต่ละคน เช่น ธรรมอย่างไร และจริตทั้ง ๖ อย่างนี้เมื่อสงเคราะห์ด้วยความเสมอภาคกันได้ ๓ คู่ ได้แก่ รากะจริตกับสัทธาจริต โทสะจริตกับพุทธิจริต โมหะจริตกับวิตกจริต ส่วนสาเหตุที่คนเรามีจริตแตกต่างกันเกิดจากกรรมในอดีตและสัดส่วนองค์ประกอบของธาตุทั้ง ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลมภายในร่างกายของแต่ละคน

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย**. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒ , นนทบุรี: พิมพ์ทรัพย์การพิมพ์.พ.ศ. ๒๕๔๖.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ.**วิมุตติมรรค พระอุปติสสเถระ รจนา**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พันเอก ปิ่น มุกข์กันต์. **พุทธวิธีครองใจคน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๒.
- วสิน อิศระ. **สาระสำคัญแห่งวิสุทธิมรรค**. กรุงเทพมหานคร : บรรณาการ, ๒๕๒๑.

การพัฒนาชีวิตให้มีความสุขตามหลักปัจจัยสันนิสสิตศีล

นายปัญญา เสนงูญา^๑

๑. บทนำ

ปัจจัย ๔ เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เมื่อมนุษย์เกิดมาต้องมีการบริโภคปัจจัย ๔ เพื่อหล่อเลี้ยงให้ชีวิตดำเนินไปได้ การบริโภคปัจจัย ๔ อย่างไร จึงจะเชื่อว่ามีคุณค่า บริโภคอย่างไรจึงจะเป็นประโยชน์แก่มนุษย์มากที่สุด โดยไม่ขัดต่อหลักศีลธรรม และหลักการดำเนินชีวิตที่มีความสุข หลักคำสอนในพระพุทธศาสนานั้นสอนไม่ได้ยึดติด และความมั่งมีหรือความยากจนไม่ใช่เกณฑ์วัดความดีความชั่ว แต่วัดกันที่ความมีคุณธรรมจริยธรรม หลักการบริโภคปัจจัย ๔ ในทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นเรื่องการจัดระเบียบชีวิตบริหาร จัดการเศรษฐกิจได้ถูกต้องพอเพียงมีเหตุผล และเป็นการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในสังคมอย่างเป็นธรรม เพื่อสนับสนุนส่งเสริมเกื้อหนุนการศึกษาเรียนรู้พัฒนาตนและสังคม ให้เจริญพัฒนาด้านร่างกายและจิตใจ ในปัจจุบันการบริโภคของมนุษย์หรือกระแสบริโภคนิยม ไม่ได้เป็นไปเพื่อสนองความต้องการตามธรรมชาติของมนุษย์เท่านั้น แต่เป็นไปเพื่อสนองความอยากให้มนุษย์ได้บริโภคมากที่สุด จึงเกิดความแตกต่างในมาตรฐานการดำรงชีวิตระหว่างคนรวยกับคนจน ซึ่งจะต่างจากมนุษย์ในอดีตที่บริโภค เพื่อสนองความต้องการตามธรรมชาติอย่างแท้จริงรู้สึกรับผิดชอบใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน

วัฒนธรรมการบริโภคของมนุษย์นั้น ผู้บริโภคไม่ได้บริโภคเพื่อความจำเป็นแก่การดำรงชีพ แต่เป็นการบริโภคเพื่อสนองความต้องการสะกดสบายหลงใหลภายใต้อำนาจของวัตถุมหาปรนเปรอร่างกาย เพื่อสนองความอยากในทางบริโภคเชิงวัตถุนิยม ดังนั้น หลักปัจจัยสันนิสสิตศีล คือการพิจารณาปัจจัย ๔ จึงมีความสำคัญที่จะต้องเรียนรู้ให้เข้าใจการใช้สอยปัจจัย ๔ ด้วยความรู้จักพอประมาณในการบริโภค การพิจารณาให้เห็นคุณค่าที่แท้จริงหลัก การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสม บทความวิชาการเรื่องนี้ ผู้เขียนมุ่งศึกษาการปฏิบัติตามหลักปัจจัยสันนิสสิตศีล และการปรับใช้ปัจจัยสันนิสสิตศีลในการพัฒนาชีวิตให้มีความสุข

๒. ความสำคัญ

มนุษย์ทุกคนต่างมุ่งแสวงหาความสุขสบายในชีวิตทั้งนั้น เนื่องจากมนุษย์โดยธรรมชาติต้องการกิน นอน สืบพันธุ์ ส่งผลให้มนุษย์มีความต้องการมากขึ้นในการใช้สอยปัจจัย ๔ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ทั้ง ๔ อย่างนี้เป็นเครื่องดำรงชีพของมนุษย์ ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “ความรู้จักพอประมาณเป็นไปเพื่อความบริโภค คือรู้จักประมาณในการรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และ คิลานปัจจัยเภสัชบริขาร”^๒ มีขั้นตอนการใช้สอยดังกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกเรื่องศีลที่เกี่ยวกับปัจจัยสี่ คือ การพิจารณาใช้สอยปัจจัยเป็นไปตามประโยชน์ที่แท้จริงของสิ่งนั้น ไม่บริโภคด้วยตัณหา เช่น ไม่บริโภคด้วย ความอยากรับประทาน ไม่บริโภคด้วยความอยากใช้สอย วิธีการพิจารณาปัจเจกขณะ ทั้ง ๔ อย่างเรียกว่า ปัจเจกขณะสุทธิ^๓ คือ การบริสุทธ์ด้วยการพิจารณาก่อนที่จะใช้สอย ปัจจัย ๔ หรือเรียกว่า ปัจจัยสันนิสสิตศีล

หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาได้แสดงความจำเป็น และความรู้จักพอประมาณในการใช้สอยปัจจัย ๔ สำหรับฆราวาสว่าด้วยการแสวงหาทรัพย์ การรักษาทรัพย์ การรักษาสสมบัติของตน การเก็บออมการลงทุน การแบ่งปันส่วนทรัพย์ เพื่อใช้จ่ายให้เหมาะสมโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทำตามความพอดีแห่งเหตุปัจจัยหรือองค์ประกอบที่ลงตัว

^๑ นายปัญญา เสนงูญา, นิสิตปริญญาเอก, หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.

^๒ Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), *A Constitution for living*, (Bangkok : Rigligious Affairs Press, ๒๕๔๔), ๑๑๕.

^๓ ชุ.ม. (ไทย) ๒๘/๒๐๖/๕๙๙-๖๐๑.

ให้เกิดผลดีงามแห่งเหตุปัจจัยหรือองค์ประกอบที่ลงตัวให้เกิดความดีงามที่มองเห็นด้วยปัญญา ความรู้จักพอประมาณในการใช้สอยปัจจัย ๔ จึงทำให้เกิดประโยชน์ เป็นไปเพื่อความเอื้อต่อการประพฤติพรหมจรรย์ตามที่บัญญัติไว้ในพระวินัยปิฎกสันนิสิตศีล ได้แก่ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานเภสัชฯ ว่าเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับปัจจัย ๔ ทางโลก คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

ปัจจัยสันนิสิตศีล คือการพิจารณาปัจจัย ๔ อันได้แก่ อาหารที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการใช้ที่แท้จริงก่อนที่จะบริโภค ซึ่งศีลข้อสำเร็จได้ด้วยปัญญาเป็นคุณธรรมที่จะช่วย ประคับประคองชีวิตของบรรพชิตและคฤหัสถ์ให้มีความหมั่นจดจำใส่ใจและรุ่มเย็นเป็นสุขได้ตลอดเวลา การปฏิบัติตามหลัก ปัจจัยสันนิสิตศีล สามารถนำมาปรับใช้เพื่อการพัฒนาชีวิตให้มีความสุขได้

๓. การปฏิบัติตามหลัก ปัจจัยสันนิสิตศีลของคฤหัสถ์

ปัจจัย ๔ เป็นสิ่งที่มนุษย์จำเป็นเวียงการดำรงชีวิต โดยปัจจัยทั้งสี่อย่างนี้มนุษย์ ไม่สามารถขาดได้ เพราะเมื่อขาดแล้วอาจส่งผลต่อการดำเนินชีวิตได้ ดัง พุทธพจน์ที่ ตรัสว่า “สพเพ สตตะตา อาหารภูฏิติกา” สัตว์ทั้งปวงดำรงอยู่ได้ด้วยอาหาร^๑ ดังนั้น ปัจจัย ๔ ของนั้นประกอบไปด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับปัจจัย ๔ ของบรรพชิตคือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัช เป็นต้น ในส่วนของคฤหัสถ์นั้นให้พิจารณา ดังนี้

๑. ให้พิจารณาอาหาร ว่าสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์นำมาเลี้ยงร่างกายประจำวันตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น ข้าว น้ำ เนื้อสัตว์ ผักและผลไม้ต่าง ๆ เป็นต้น แล้วแต่ผู้ใดจะนำสิ่งใดมาเลี้ยงร่างกาย ตามฐานะความเป็นอยู่ของแต่ละบุคคล เพราะร่างกายของมนุษย์ จะขาดอาหารไม่ได้ ถ้าขาดอาหารก็ต้องตายในที่สุดอาหารจึงมีความสำคัญในชีวิตมนุษย์

๒. ให้พิจารณาเครื่องนุ่งห่มว่า เสื้อผ้าสำหรับสวมใส่ เพื่อปกปิดร่างกายให้ดูสวยงาม เพราะร่างกายของมนุษย์สกปรกและน่าเกลียด นอกจากนั้นเสื้อผายังช่วยป้องกัน การรบกวนของแมลงและสัตว์อื่นๆ ส่วนผ้าห่ม หมายถึงผ้าที่ใช้ห่มกันหนาว ในฤดูหนาวเพราะมนุษย์เกิดมาตัวเปล่า เมื่อเกิดมาแล้วจึงมีความจำเป็นต้องมีเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับร่างกายภายนอกของมนุษย์

๓. ให้พิจารณาที่อยู่อาศัย ว่าบ้านเรือนที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัยพักผ่อนหลบร้อนหลบแดด หลบฝน และป้องกันอันตรายจากสัตว์นอกรีตใหญ่ที่จะมารบกวนหรือทำร้าย ในเวลากลางวันและ กลางคืนเพราะฉะนั้นที่อยู่อาศัยจึงเป็นสิ่งสำคัญ ในความเป็นของมนุษย์ ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่

๔. ให้พิจารณายารักษาโรค ว่า พิษที่เป็นสมันไพรต่างๆ ที่นำมาสกัดเป็นยารักษาโรค เพื่อนำมารักษาคนไข้ที่เจ็บไข้ หรือป่วยเป็น โรคต่างๆ ให้หายจากความทุกข์ทรมานในการป่วยของโรคนั้น ๆ เพราะฉะนั้นยารักษาโรคจึงเป็นสิ่งสำคัญในชีวิตมนุษย์ เพราะยารักษาโรคจะทำให้มนุษย์ชีวิตอยู่รอดต่อไปได้อีก ถ้าไม่มียารักษาโรคนั้นๆ อาจจะตายก่อนอายุขัยด้วย โรคต่างๆ

ฉะนั้นปัจจัย ๔ ที่สำคัญที่สุดสำหรับร่างกายของมนุษย์ ที่เรียกว่า “รูปธรรม” ปัจจัย ๔ ที่กล่าวมานี้ มนุษย์มีอยู่ด้วยกันทุกคนบางคนมีมากบางคนมีปานกลางบางคนมีน้อย ผู้ใดที่มีปัจจัย ๔ มากก็จะเป็นอยู่อย่างมีความสุขสบาย ผู้ใดมีปัจจัย ๔ ปานกลางก็จะมีทุกข์บ้างสุขบ้าง ส่วนผู้ใดมีปัจจัย ๔ น้อย ก็จะมีแต่ความทุกข์ จะมีมากหรือน้อย พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสสอนไม่ให้ลุ่มหลงมัวเมายึดมั่นถือมั่นในปัจจัย ทั้ง ๔ อย่าง นี้มีเพียงพอให้ร่างกายอยู่ได้ เพื่อทำความดีเท่านั้นถึงแม้ จะมีปัจจัย ๔ มากสักปานใดก็ตาม เมื่อตายไปแล้ว ก็ไม่สามารถนำติดตัวไปได้เลย มีเพียงความดีเท่านั้นที่สามารถติดตัวตามตนไปได้ทุกภพทุกชาติ ดังเช่น มหาเศรษฐีหรือยากินข้าวแล้วก็มี ๑ มือเท่ากันมหาเศรษฐี

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์.(ป.อ. ปยุตโต) ,พุทธธรรม, ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๙), หน้า ๗๙๑.

หรืออาจมีเสื้อผ้าที่ชุดก็ใส่ได้ทีละชุดเท่านั้น มหาเศรษฐีหรืออาจจะมีบ้านหลังใหญ่ แคมป์ที่ที่ใช้ จริงๆ ก็เหมือนกัน คือห้องนอน ห้องน้ำ ห้องครัว มหาเศรษฐีหรืออาจจะมียารักษาโรคคิดแค่วันยื้อชีวิตไปได้นานเพียงไร “สุดท้ายก็ต้องตายเหมือนกัน” ดังนั้นสิ่งที่ติดตัวไปได้ก็มีแต่ความดีกับความชั่ว เท่านั้นมนุษย์นอกจากมีรูปธรรมแล้วยังมีนามธรรมที่มีอยู่ในร่าง ของเราอีก ที่เรียกว่า “จิตใจ” ก็มีปัจจัย ๔ เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของจิตใจ

สิ่งที่สำคัญที่สุดในจิตใจของมนุษย์มี ปัจจัย ๔ อย่าง คือ (๑) อาหารของจิตใจ (๒) เครื่องนุ่งห่มของจิตใจ (๓) อาศัยของจิตใจ (๔) ยารักษาโรคของจิตใจ ดังนี้ ๑. อาหารของจิตใจ หมายถึงการฟังธรรม คือฟังคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้า เพราะคำสอนทุกบทสอนให้มนุษย์รู้ผิดถูกชั่วดีรู้บาปบุญคุณโทษ ผู้ที่ฟังธรรมก็จะได้ประโยชน์คือฟังแล้วรู้เรื่องที่ยังไม่เคยรู้ ฟังแล้วเรื่องที่สงสัยก็หายสงสัย ฟังธรรมแล้วจิตใจเบิกบานมองใสฟังธรรมแล้วมีความเห็นถูกต้องตามครรลองคลองธรรมเป็นเหตุให้มีสติปัญญา คือมีความรู้มากขึ้นและ สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติตามทำให้ ละชั่ว ประพฤติดี ชำระจิตใจให้สะอาดปราศจากกิเลสทั้ง ๓ อย่างคือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ทำให้เป็นคนดีงามทั้งกาย งามทั้งใจ เพราะฉะนั้นการฟังธรรมจึงเป็นอาหารที่สำคัญที่สุดสำหรับจิตใจของมนุษย์ ดังนั้นควรฟังธรรม เสมอ ๆ จิตใจจะได้อิ่มเอิบปิติ ยินดีเปรียบเหมือนกับได้อาหารใจนั่นเองนี่คือ “การฟังธรรมเป็นอาหารของจิตใจ” ผู้ที่ขาดอาหารของจิตใจคือผู้ที่ไม่ได้ฟังธรรม ก็จะขาดสติปัญญา ไม่รู้ผิดถูกชั่วดีไม่รู้ บาปบุญคุณโทษ โง่เขลาเบาปัญญา ทำแต่ความชั่วจิตก็ร้อนรน กระวนกระวายมีแต่ ความทุกข์ ความเดือดร้อนหาความสุขไม่ได้ เพราะไม่ได้ฟังธรรม จิตใจจึงขาดอาหาร ทำให้ จิตเศร้าหมองไม่ผ่องใส

๒. เครื่องนุ่งห่มของจิตใจ หมายถึงทาน ศีล สมาธิ ปัญญา ผู้ใดให้ทานเสมอ ๆ เป็นสร้างคุณธรรมประจำใจให้มีเมตตาคือความรักมีกรุณา คือความสงสารผู้อื่นเป็น ความดี ที่ได้ห่มห่อ จิตใจของผู้นั้นไวแฉว

ศีล หมายถึงข้องด จากการทำความชั่ว การนำศีลมารักษา กาย วาจาให้สะอาด ปราศจากความชั่วใดจะนำศีลข้อใดมาปฏิบัติ ซึ่งมีอยู่มากมายผู้ใดปฏิบัติตามศีลข้อนั้น ๆ ใดกายวาจาจะสะอาดเมื่อกายวาจาสะอาด จิตใจก็มีความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองว่ามีสติเป็นเครื่องนุ่งห่มจิตใจ เปรียบเหมือนสวมใส่เสื้อผ้าที่สวยงาม^๑

สมาธิ หมายถึง การฝึกจิตให้สงบไม่ฟุ้งซ่านร้อนรนกระวนกระวาย จิตจะสงบเยือกเย็น เพราะมีสติคอยควบคุมเปรียบเหมือนสวมใส่เสื้อผ้า ที่สวยงามบางเบา และสบาย^๒

ปัญญา หมายถึงความรู้ทั่ว ปรัชญาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้เข้าใจ หยั่ง แยกได้ในเหตุผล ดีชั่วคุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์^๓ ซึ่งเป็นความรอบรูทั้งทางโลกและทางธรรม ผู้ที่มีปัญญา คือผู้ที่มีคุณธรรมของสัตว์บุรุษ ๗ ประการคือ (๑) รูเหตุ (๒) รูผล (๓) รูตน (๔) รูประมาณ (๕) รูกาลเวลา (๖) รูชุมชน (๗) รูบุคคล รายละเอียดมีดังนี้

๑) รูเหตุ ๒) รูผล หมายความว่า รูว่าเหตุใดทำแล้ว ส่งผลให้เกิดทุกข์ เหตุใดทำแล้ว ส่งผลให้เกิดสุข ผู้มีสติปัญญาดี จะเลือกทำแต่เหตุที่ส่งผลให้มีความสุขทั้งต่อตนเองและผู้อื่น รวมทั้งสังคมประเทศชาติบ้านเมือง

๓) รูตน หมายความว่า เป็นผู้รู้ จักตน คือรูว่าตนเองอยู่ในชาติตระกูลใดโดยสภาพบรรดา ศักดิ์สูงต่ำเพียงใดมีสมบัติบริวาร ความรู้และคุณธรรมอยู่ในระดับใดควรต้องปฏิบัติตนให้ เหมาะสมกับฐานะความเป็นอยู่มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ยกตนข่มท่าน เพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน และสร้างชื่อเสียงให้กับวงศ์ตระกูล

๔) รูประมาณ หมายความว่า ความเป็นผู้รู้จักประมาณ รู้จักความพอดีพอเหมาะ พอควร ไม่มากหรือน้อยเกินไปในทุกเรื่อง เช่น รู้จักประมาณในการบริโภคทรัพย์^๔ ให้ควรกับฐานะความเป็นอยู่ของตน รู้จักประมาณในการใช้จ่ายเงิน

^๑พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต) .พุทธธรรม, ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๙), หน้า ๔๑๙.

^๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : สี่ตวงวัน ๒๕๔๕), หน้า ๑๒๕.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๔.

^๔ อภ.วิ.อ. (ไทย) ๓๕/๕๑๘/๓๙๑.

ทอง รู้จักประมาณในการรับประทานอาหาร รู้จักประมาณในการแต่งกาย รู้จักประมาณในการพูด ดังเช่น ลูกนกแขก เต้า
รู้ประมาณในการกินอาหาร^๑ เป็นต้น

๕) รุกาล หมายความว่า รู้จักเวลาและสถานที่ว่าจะพูดจะทำอะไรในเวลา และสถานที่นั้น ๆ เพื่อไม่ให้เกิดความ
เสียหายกับตนเองและผู้อื่น^๒

๖) รุชุมชน หมายความว่า ชุมชนใดที่มีความเป็นอยู่ที่ดี เราควรเข้าไปคบค้าสมาคม ด้วย เพื่อให้เกิด ความสามัคคี
และเจริญรุ่งเรืองในชุมชนนั้น ชุมชนใดที่มีความเป็นอยู่ที่ไม่ดี ทำผิดกฎหมายผิดศีลธรรม ก็ไม่ควรเข้าไปคบค้า
สมาคมด้วย เพราะจะเกิดความเสียหายเสียทรัพย์สินเงินทองเสียชื่อเสียง สร้างความเสื่อมโทรมให้กับชุมชนหรือสังคมนั้น

๗) รุกบุคคล หมายความว่า รู้จักเคารพนับถือคบค้าสมาคมกับคนที่เป็นคนดี มีศีล ธรรมประจำ ภายวาจา ใจ เมื่อ
ไปคบค้าสมาคมแล้วเกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง และผู้อื่นรูกบุคคลใดไม่ควรเคารพนับถือคบค้าสมาคมด้วย เพราะเป็นคน
ชั่วคบแล้วก็จะเกิดโทษต่อ ตนเองและผู้อื่นนี่คือผู้มีปัญญาดีมีความสุขเรียบร้อยอ่อนโยน มีทาน ศีล สมาธิ ปัญญา เป็น
เครื่องนุ่งห่ม จิตใจ ผู้ใดพบเห็นก็จะดูสวยงาม ทั้งทางกายวาจาใจนี่คือความหมายของคำว่า “เครื่องนุ่งห่มของจิตใจ”

ผู้ที่มีคุณสมบัติทั้ง ๗ ประการนี้ เป็นผู้ดีควรแก่การยกย่องนับถือ เป็นคนที่น่าคบหา สมาคมด้วย ผู้มีปัญญาดีมีกาย
วาจา ใจ ที่สะอาดสุขภาพเรียบร้อยอ่อนโยน มีทานศีล สมาธิ ปัญญาเป็นเครื่องนุ่งห่มจิตใจ ผู้ใดพบเห็นก็จะดูสวยงาม ทั้ง
ทางกาย วาจา ใจ นี้อือ “ทาน ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นเครื่องนุ่งห่มจิตใจ”

๓. ที่อยู่อาศัยของจิตใจ หมายถึงผู้ ที่นับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่ง สอนชาวพุทธก็นับถือศาสนาพุทธเป็นที่ยึด
เหนี่ยวเป็นที่พึ่งที่อาศัยของจิตใจ เพราะพระพุทธศาสนามองค้ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นองค์ศาสดา เราจึงเคารพ
นับถือกราบไหว้บูชา และประพฤติปฏิบัติตาม พระธรรมคำสอนด้วยพระองค์ท่านมี ปัญญาธิคุณ พระบริสุทธิคุณ และ
พระมหากรุณาธิคุณ พระองค์ท่านทรงสอนให้มนุษย์ ละชั่วประพฤติดี และชำระจิตใจให้สะอาด ปราศจากกิเลสทั้ง ๓
อย่าง คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เพื่อความพ้นทุกข์และยังมีคำสอนโดยละเอียดอีกมากมาย เมื่อนำมาปฏิบัติ
ตามแล้วจะช่วยให้บรรเทาความทุกข์ลงได้ เพราะฉะนั้น ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา จึงมีความจำเป็นที่จะต้อง ศึกษาให้
เข้าถึงหลักคำสอน ดังนั้นศาสนาจึง เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่มนุษย์ต้องยึดถือ เป็นที่พึ่งที่อาศัยของจิตใจเปรียบเหมือนเรา
พักอาศัยอยู่ในบ้านที่ร่มเย็นเป็นสุข พ้นจากภัยอันตรายต่างๆ นี้อือ ความหมายของคำว่า “ศาสนาเป็นที่อยู่อาศัยของ
จิตใจ”

๔. ยารักษาโรคของจิตใจ หมายถึง พระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่สามารถช่วยมนุษย์ที่
ป่วยเป็นโรคทางจิต คือโรคโลภ โรคโกรธ โรคหลง ซึ่งเป็นเรื่องเศร้าหมองของจิต เป็นเหตุของการเกิดทุกข์ เมื่อเกิดทุกข์
กับสิ่งใดหรือเรื่องใด ให้นำคำสอนบทใดบทหนึ่งที่ช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับจิตใจ เช่นเมื่อมีความโกรธเกิดขึ้นก็ให้นำคำ
สอนบทของการให้อภัยและบทเมตตา คือความรัก กรุณาคือความสงสาร มาพิจารณาเพื่อให้หายจากการเป็นโรคโกรธ
เมื่อความโลภเกิดขึ้นในจิตใจ ทำให้มักใหญ่ใฝ่สูง อยากได้สิ่งต่างๆ มาเป็นของตน ก็ให้นำเอาคำสอนบท อนิจจัง ทุกขัง
อนัตตา มาพิจารณาให้เห็นว่าสิ่งต่างๆ เหล่านั้นเพียงสมมุติเท่านั้น เมื่อตายไปแล้วไม่สามารถนำติดตัวตามตนไปได้เลย
โรคของความโลภก็จะคลายหายไป เมื่อความหลงเกิดขึ้นในจิตใจจะทำให้มีความรักใคร่พอใจในสิ่งต่างๆ ก็จะยึดมั่นถือมั่น
ว่า เป็นของเราเกิด ความทุกข์อย่างหนัก ก็ให้นำคำสอนบท ที่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นตั้งอยู่แล้วดับไปไม่ให้ยึดมั่นถือมั่นว่า
เป็นของเราของเขาทุกอย่างเกิดขึ้น ตั้งอยู่แล้วดับไปในที่สุด แม้แต่ตัวของเราเอง นี่เป็นเพียงตั้งอย่างคำสอนบางบทเท่านั้น
ให้นำคำสอนบทต่างๆ มาพิจารณา เมื่อท่านป่วยด้วยโรคโลภ โรค โกรธ โรคหลง แล้วท่านก็จะหายจาก โรคต่างๆ เหล่านี้
ได้นี้อือความหมายของคำว่า “พระธรรม คำสอน เป็นยารักษาโรคของจิตใจ”

^๑ ขุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๑๓/๑๒๒.

^๒ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๘๘/๑๔๖.

ดังนั้น ปัจจัย ๔ ของจิตใจ ดังที่ได้กล่าว มา นี้ คือ อาหารของจิตใจ เครื่องนุ่งห่มของ จิตใจ ที่อยู่อาศัยของจิตใจ ยา รักษาโรคของจิตใจ ถ้าผู้ใดมีครบทั้ง ๔ อย่างนี้แล้วก็จะอยู่สบายอย่างนี้แล้วก็จะอยู่อย่างสบายใจไม่เดือดร้อน ไม่มีความ วุ่นวายมีแต่ความสงบทางจิตใจ เพราะมีปัจจัยทั้ง ๔ เป็นเครื่องควบคุมคอยรักษาให้เกิดความสุขทางจิตใจ เพราะมีอาหาร ของจิตใจ เครื่องนุ่งห่มของจิตใจที่อยู่อาศัยของจิตใจ และยารักษาโรคของจิตใจ เป็นตัวช่วยซึ่งเป็นคุณค่าแท้เป็นต้น

๔. การปรับใช้ ปัจจัยสันนิสตีลศีลเพื่อการพัฒนาชีวิตให้มีความสุข

ในสังคมของมนุษย์การบริโภคคือสาระสำคัญของโครงสร้างทางวัฒนธรรมและคือ ศูนย์กลางของวัฒนธรรม ใน วัฒนธรรมบริโภคนิยม การบริโภคนิยมนั้นทุกวันนี้จะเห็นได้ว่า ประเทศไทยของเราบริโภคหรือยึดติดกับของต่างชาติมาก หรือกระแสโลก ใช้จ่ายเกินจำเป็นโดยขาดการพิจารณาในการบริโภคใช้สอย ดังนั้น ควรที่จะนำปัจจัย ๔ ในทาง พระพุทธศาสนานั้นมาประยุกต์ภายในชีวิตตัวเองให้ดีขึ้น การมีปัจจัย ๔ พอแก่ความต้องการ การของชีวิต หรือแม้มีวัตถุพรั่ง พรอบบริบูรณ์ก็ตามมิใช่เป็นจุดหมายในตัวของมันเอง เพราะเป็นเพียงขั้นศีล เป็นเพียงวิธีการขั้นตอนหนึ่งสำหรับช่วยให้ ก้าวต่อไปสู่จุดหมายที่สูงกว่า คือเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาปัญญา เพื่อการมีชีวิตที่ดีงาม และการประสพสุขที่ประณีต ยิ่งขึ้นไปคนบางคนมีความต้องการวัตถุเพียงเท่าที่พอเป็น อยู่แล้ว ก็สามารถหันไปมุ่งเน้นด้านการพัฒนาคุณภาพจิตและ ปัญญา แต่บางคนยังไม่พร้อมชีวิตของเขายังยึดติดต่อวัตถุ มากกว่า เมื่อการเป็นอยู่ของเขาไม่เป็นเหตุเบียดเบียนผู้อื่นก็ยังไม่ เป็นที่ยอมรับได้ นอกจากนั้นบางคนมีความโน้ม เียงความถนัดและความสามารถในการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นได้ดี การมี ทรัพย์สินมากมายของเขาก็เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์^๑

๔.๑ การรู้จักพอประมาณในปัจจัย ๔

ปัจจัยที่ ๑ อาหารการกิน เช่น อาหารเป็นเรื่องสำคัญ คนเราจะอยู่ได้ต้องอาศัยอาหาร แต่การกินก็ต้องรู้จัก ประมาณในการบริโภค^๒ และต้องคำนึงถึงคุณค่า ความเป็นจริง เราบริโภค อาหารเพื่ออะไร ดังนั้นพระพุทธเจ้าจึง กำหนดให้พิจารณาก่อนฉัน ทุกครั้งซึ่งเป็น คุณค่าที่แท้จริง ไม่ใช่คุณค่าเทียม

ปัจจัยที่ ๒ เครื่องนุ่งห่ม เช่น เสื้อผ้า หรือผ้าห่ม ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นต่อร่างกายมนุษย์มีไว้เพื่อปกปิดอวัยวะคือ ร่างกายต่างๆ ให้พิจารณาว่าเครื่องนุ่งห่มมีไว้ทำอะไร ดังนั้นพระพุทธเจ้าจึงทรงกำหนดพิจารณาโดยอุบายอันแยบคาย แล้วจึงใช้จีวร^๓ เพื่อบำบัดความหนาว เพื่อบำบัดความร้อน เพื่อบำบัดสัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดดและสัตว์ เลื้อยคลาน ซึ่งให้รู้จักพอประมาณในเครื่องนุ่งห่ม

ปัจจัยที่ ๓ ที่อยู่อาศัย เช่น บ้าน ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นต่อมนุษย์มาก ให้พิจารณาว่าที่อยู่อาศัยมีไว้มาทำไม ดังนั้นพระพุทธเจ้าจึงทรงกำหนดให้พิจารณาที่นั่น ที่นอน พิจารณาโดย อุบายอันแยบคาย แล้วจึงเสพใช้สอยเสนาสนะ^๔ เพื่อบำบัดความหนาว เพื่อบำบัดความร้อน ซึ่งให้รู้จักพอประมาณในที่อยู่อาศัย

ปัจจัยที่ ๔ การรักษาสุขภาพ เช่น ถ้าเจ็บป่วยไขไม่สบายขึ้นมา ก็ต้องคิดว่ากินยาอะไรถึงจะหาย หรือไปหาหมอ รักษาที่ไหนดีในทางพระพุทธศาสนาก็ถือเป็นเรื่องของเภสัช พระพุทธองค์ก็ทรงกำหนดไว้คือ พิจารณาโดยอุบายอันแยบ คายแล้วจึงใช้ คิลานปัจจัยเภสัชบริขาร^๕ เพื่อบำบัดทุกเวทนา อันเกิดเพราะธาตุกำเริบซึ่งให้รู้จักพอประมาณในในยา รักษาโรค

คุณค่าจากการใช้สอยปัจจัย ๔ ทำให้ดำเนินชีวิตมีสุข ไม่เป็นหนี้สิน เพราะรู้จักบริโภคด้วยความพอดีตามมีตามได้ ทำให้ตนเองและผู้อื่นไม่เดือดร้อน ทำให้สามารถพบความสุขที่เกิดจากการใช้สอยปัจจัย ๔ อย่างแท้จริง หลุดจากการยึด

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ,พุทธธรรม, ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๙), หน้า ๗๗๙.

^๒ อภ.วิ.อ. (ไทย) ๓๕/๕๑๘/๓๙๑.

^๓ วิ.มหา. (ไทย) ๒/บทนำ/๘.

^๔ วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๙๔/๙๐.

^๕ วิ.ม. (ไทย) ๕/บทนำ/๒๒.

ติดที่เป็นเหตุหน้าความทุกข์ความเดือดร้อน หลักปัจจัยสันนิสสิตีลจะเน้นใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผลก่อนใช้สอยปัจจัย ๔ จึงจะได้ชื่อว่าเป็นการบริโภคที่ดีเพื่อคุณภาพของชีวิต

๔.๒ การพิจารณาคุณค่าก่อนการใช้สอยปัจจัย ๔

การพิจารณาปัจจัย ๔ ที่เราจะใช้อุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวัน โดยแยกแยะประโยชน์ทางตรงและความจำเป็น ในสมัยปัจจุบัน สังคมนิยมวัตถุแข่งขันกันจนลืมนึกไปว่า “ธรรมชาติของสรรพสิ่งมีเกิดและดับเป็นของธรรมดา” สิ่งที่มีชีวิตมีลักษณะที่เหมือนกัน คือ การเกิด เจริญเติบโต การขยายพันธุ์แล้วก็ตายมนุษย์ เองคิดว่าตัวเองฉลาดกว่า สิ่งมีชีวิตทั้งปวง โดยคิดที่จะใช้ทรัพยากรจากธรรมชาติมาเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยลืมนึกว่าแท้จริงแล้ว มนุษย์เกิดมาก็มีการดำรงชีพตามความต้องการที่แท้ จริงไม่ต่างจากสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ความสุขที่แท้ของเราอยู่ที่ไหน คนเราทุกวันนี้ไม่ค่อย สนใจ หรือไม่เข้าใจในเรื่องราวศาสนาเท่าที่ควรควรอันเนื่องมาจากเรื่องมาจากปัญหาทางด้านเศรษฐกิจหรือสนใจความเจริญทางด้านวัตถุ ความมัวแต่แข่งขันกันว่าใครจะร่ำรวยกว่ากัน หาหนทางที่จะทำให้ทุกคนยกย่องว่ามีชื่อเสียงทางด้านความร่ำรวย มีการโฆษณาหรือจัดอันดับความร่ำรวยทางเงินตรา ว่าใครจะมีรายได้มากกว่ากัน จัดอันดับความเป็นเศรษฐีของโลก ทำให้หลงลืมไปว่าวัตถุหรือเงินตราเป็นเรื่องที่มนุษย์ สมมุติให้เป็นสิ่งที่มีค่าที่ใช้แลกเปลี่ยนความต้องการทางด้านร่างกายเท่านั้น หาใช้สิ่งที่สร้างความสงบสุข หรือสันติของ มนุษย์โลกอย่างแท้จริง จนมองข้ามความต้องการทางด้านจิตใจอันแท้จริงของตัวเองไปเป็นเหตุให้มนุษย์โลกทั้งหลายไม่เห็นความสำคัญของ “ศาสนา” ไรก็ตามการดำเนินชีวิตไปสู่นิพพานของปุถุชนทั้งหลายคงเป็นเรื่องยาก หลักธรรมทางศาสนาก็มีคำสอนสำหรับฆราวาสหรือผู้ครองเรือน^๑ โดยทั่วไปเพื่อให้มองเห็นวิธีการดำเนินชีวิตอย่าง มีความสุขไม่ฟุ้งเฟ้อ หรือตระหนี่จนเกินไป ซึ่งมีธรรมหลายข้อที่เราสามารถเลือกนำมาใช้เป็นหลักในการคิดและเลือกใช้ ทรัพยากรในการอุปโภคบริโภคให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงได้ด้วยการพิจารณาคุณค่าก่อนการใช้สอยปัจจัย ๔ โดยมีหลักการดังนี้

๑) หลักการ คือ ให้พิจารณาก่อนการใช้สอยวัตถุสิ่งของปัจจัย ๔ ที่เกี่ยวข้องเป็น ๒ ลักษณะ คือ คิดถึงประโยชน์ทางตรง และความจำเป็น

๒) วิธีการ คือ ให้คิดถึงคุณค่าของวัตถุที่จะใช้สอยว่าเกิดประโยชน์มากน้อยเพียงใดสำหรับความจำเป็นในการบริโภคใช้สอย การกินการซื้อสิ่งของมาบริโภคนั้น ๆ และไม่นิยมดีจากสิ่งที่แสดงให้เห็นเพียงภายนอกกว่าราคาแพง แต่ควรเลือกเอาสิ่งของที่มีราคาถูกกว่า และใช้งานไดเหมื่อน ๆ กัน เช่น การเลือกซื้อนาฬิกาข้อมือสักหนึ่งเรือน การพิจารณาถึงประโยชน์ของนาฬิกา คือ อยู่ที่ความเที่ยงตรงแม่นยำในการบอกเวลา สารของนาฬิกาไม่ได้ อยู่ที่ราคาแพงหรือไม่ มาจากประเทศใด แต่ผู้บริโภคมักนิยมสินค้าราคาแพง ๆ เพื่อจะดูเหมาะสม และความพอใจของกิเลสตัณหาของตน อันที่จริงราคาถูกแพงก็ดูเวลาเหมือนกัน ไม่ต่างกันเลยเรื่องเวลาถึงจะเดินเร็ว หรือช้าก็เพียงเล็กน้อย ฉะนั้นการคิดโดยวิธีนี้การจะซื้อนาฬิกาหนึ่งเรือนจึงขึ้นอยู่กับคุณค่าของมันไม่ใช่ราคาซื้อ^๒ เรื่องการรับประทานอาหารก็เหมือนกัน เช่น การเลือกรับประทานอาหารหนึ่งมื้ออาหารเป็นหนึ่งในปัจจัย ๔ ในการดำรงชีพ เราเตือนเตือนตนเองเสมอว่าเราจะรับประทานอาหารเพื่ออะไร เพื่อดับทุกข์ เพื่อสมุทัย เพื่ออวดความมั่งมีเงินทอง เพื่อสนองตัณหา ฯลฯ แท้จริงแล้วกรบริโภคอาหารหนึ่งในปัจจัย ๔ ก็เพื่อดับความหิวหรือความต้องการทาง ด้านร่างกายเพื่อนำไปทำให้ร่างกายเจริญเติบโต หรือซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอ บางคนจะรับประทานอาหารสักมื้อต้องร้าน อาหารที่มีชื่อเสียงร้าน อาหารต้องหรูมีระดับแบบสังคมชั้นสูงมีป้ายโฆษณาที่การันตีว่ารสชาติ อร่อยจากนักชิมที่มีชื่อเสียง มีคนไปรับประทานมากมายแทนที่จะพิจารณาว่าอาหารที่จะ

^๑ พระเมธีวราภรณ์, **เบญจศีลเบญจธรรมอุดมชีวิตของมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ต้นบุญ, ๒๕๕๓), หน้า ๑๗๗-๑๗๘.

^๒ พระมหาสมชาย สิริจินโท “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของพระพุทธคุณ (สมาน สุเมโธ)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

รับประทานมีคุณค่า ทางโภชนาการหรือไม่เราได้รับการยกย่องว่า เป็นบุคคลที่มีการศึกษาได้ร่ำเรียนมา เราต้องใช้ ปัญญา พิจารณาอาหารตามความรู้ที่เราได้เรียนมาว่าอาหารที่เราเลือกรับประทานมีธาตุหรือสารอาหารครบ และมีปริมาณ เพียงพอต่อความต้องการของร่างกายหรือไม่ โดยพิจารณาว่าอาหารให้ประโยชน์เพื่อประทังความหิวเพื่อยังให้ร่างกายให้ เป็นไปไม่ให้ความหิวนั้นเกิดขึ้น

ดังนั้นการใช้สอยปัจจัย ๔ ตามหลักปัจจัยสันนิสสิตศีลจึงมีความจำเป็นในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยการ พิจารณาถึงประโยชน์เป็นหลักและความจำเป็นในสิ่งนั้น เพื่อเป็นหลักการไม่ยึดติดกับวัตถุนิยม และจะเป็นสร้างความสุข ในชีวิตสำหรับคฤหัสถ์

๕.สรุป

หลักคำสอนพื้นฐานในพระพุทธศาสนา เชื่อว่ามนุษย์สามารถพัฒนาตนได้ และครอบคลุมพฤติกรรมที่จะก้าวไปสู่ การพัฒนาชีวิต หรือการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ภายในชีวิตของตนเองจากสภาพหนึ่ง ไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า เดิม การปฏิบัติตาม หลักปัจจัยสันนิสสิตศีล คือ การพิจารณาปัจจัย ๔ อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยา รักษาโรค ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการใช้ที่แท้จริงก่อนที่จะบริโภค ซึ่งศีลข้อนี้สำเร็จได้ด้วยปัญญา เป็นคุณธรรมที่ จะช่วยประคับประคองชีวิตของ บรรพชิตและคฤหัสถ์ให้มี ความหมจดจ่อผ่องใส และร่มเย็นเป็นสุขตลอดเวลา ในการ ปฏิบัติตามหลักปัจจัยสันนิสสิตศีลของคฤหัสถ์ คือ ให้พิจารณาอาหาร ว่าสิ่งต่างๆ ที่มนุษย์นำมาเลี้ยงกายประจำวันตั้งแต่ เกิดจนตาย ให้พิจารณาเครื่องนุ่งห่มว่า เสื้อผ้าสำหรับสวมใส่ เพื่อปกปิดร่างกายให้ พิจารณาที่อยู่ อาศัย ว่าบ้าน เรือนที่ใช้ เป็นที่อยู่อาศัยพักผ่อนหลับนอนเพื่อหลบแดดหลบฝน ให้พิจารณายารักษาโรคว่า พืชที่เป็นสมุนไพรต่างๆ ที่นำมาสกัด เป็นยารักษาโรค เพื่อนำมารักษามนุษย์ ที่เจ็บไข้ หรือป่วยเป็นโรคต่างๆ การปรับใช้ ปัจจัยสันนิสสิตศีล ในการพัฒนาชีวิต ให้มีความสุขคือปัจจัย ๔ ที่ใช้บริโภคในปัจจุบันนั้นเป็นเพียงเครื่องยังชีวิตให้ อยู่รอดโดยพระพุทธศาสนา มององการ บริโภค มิใช่เป็นจุดหมายในตัวของมันเองเพราะเป็นเพียงขั้นศีล เป็นเพียงวิธีการขั้น ตอนหนึ่งสำหรับช่วยก้าวต่อไปสู่ จุดหมายที่สูงกว่า คือเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาปัญญา เพื่อความมีชีวิตดีงามและการประสพสุขที่ประณีตยิ่งขึ้นไป

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย**. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ,**พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๙.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, ครั้งที่ ๑๐, กรุงเทพมหานคร : สี่อตะวัน ๒๕๔๕.

พระเมธีวราภรณ์, **เบญจศีลเบญจธรรมอุดมชีวิตของมนุษย์**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ต้นบุญ, ๒๕๕๓.

พระมหาสมชาย สิริจินโท “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของพระเทพวราคุณ (สมาน สุเมโธ)”

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๔๗.

Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), **A Constitution for living**, Bangkok : Rigligous Affairs Press, ๒๕๔๔.

Practice English Reading Skills through Subtitles

Phramaha Nikorn Yanamuni^๑ Dr. Wirat Poothongoen^๒

Abstract

This article was studied the way to develop reading skills in English by practicing through subtitles on website of BBC learning English. The practice focused on selecting six minutes lessons of BBC learning English randomly such as the topics of Brain training, Mindfulness, Sighing, Faces and First impression, Food and mood. There are many lessons to learn and practice English Reading skills through the subtitles in BBC learning categories. For sure, the students has just followed the way of this article suggested to practice every day continuously, the development of reading skills will happen gradually on their experience of practice. Because, the article has studied the way to develop and improve reading skills in English showing the results as included:

๑. The students are familiar with new vocabulary.
๒. The students are familiar with structures of the grammatical sentences.
๓. The students are good at development of British English stress and pronunciation from BBC learning.

Keywords: Reading skills, Subtitles.

Introduction

In the modern age, high technologies have indefinitely developed themselves everyday, viz., the world has rapidly changed economic, society, and politics. The humans must necessarily do communicate with other as apparently in Thailand, the country that comes into the technological age which has an effect on the development in the direct physical factors. Besides, the main factors are in English language that shows importance in necessary of country's development. Therefore, Thailand is going to gradually develop the people who must be enough capability using in daily life and support them to get high education especially in English to communicate with the foreigners effectively by going on appropriate English curriculums.

According to the English curriculums, that focusing on the importance of reading skills in working and becoming the four skills of English learning for the university in Thailand where the people use English as a foreign language: EFL. Many countries included Thailand have already set the reading subjects as the main curriculums in almost levels of degree.

In total, learning English is very significant in the age of modernizations that helped we get useful knowledge and information from the books, media presses, etc. Thus, mostly reading skills are

^๑ Teaching English Major: Faculty of Education ,Buriram Buddhist College, Mahachulalongkomrajavidyalaya University

^๒ Teaching English Major: Faculty of Education ,Buriram Buddhist College, Mahachulalongkomrajavidyalaya University

the main of English learning development and most importantly practice English through the subtitle is one of the best ways to brush up on reading skills.

What is Subtitle?

The word “subtitle” in the meaning from Cambridge dictionary defined that ‘words shown at the bottom of a film or television picture to explain what is being said’. The subtitle means the captions displayed at the bottom of a movie or television screen that translate or transcribe the dialogue or narrative. The subtitles are very useful for the basic English learners who are not familiar in listening and speaking skills. Because, in the present the subtitles can help a lot of the deaf people to understand general information on movies or television beyond the sign languages. In addition, the subtitles purpose to make the people understand the dialogues during they are watching the movies or TV by assuming. Therefore, the subtitles can be an assistant devices to help the deaf and language learning devices.

Practical English through Subtitles

One of the ways to practice English effectively is to use practical subtitles to fit the basic levels in oversea. In principle, there are concerned theories in being good at English from practical subtitles that had already given proof as the following; take a read in English books more and more which can take the readers learn new vocabulary and grammars in nature (Oxford Bookworms), the writing: Teaching Reading Skills in a Foreign Language (Christin Nuttall) showing that the best way to improve the foreign language is to live in the native countries or to read a lot of books, Richard R. Day (๑๙๙๘) stated that Extensive Reading (ER) noticeably benefits the students in a variety of vocabulary that seem to be the sight vocabulary because of reading the variety of books it can be the way for the students to acquire English vocabulary, British Council Thailand Institute supported that practicing English through subtitles at least one story per a week (focus on the movies with English subtitles) can brush up on the listening skills in English daily naturally and have a confidence in communication fluently. In addition, Reading subtitles on the movies or videos can improve new vocabulary and idioms outside the classes including how to apply English vocabulary and idioms to different situations as well. This article points to the reading through subtitles of six minutes English learning of the BBC’s lesson (this is the best artificial intelligence used for practice in daily listening) as the way to teach and learn effectively English with multimedia such as texts, audio, images, animation and interactive contents to lead the students practice English reading skills and also improving accents, listening and speaking skills. Especially additional skill in context clues will occur in many situations by considering the possibility of places, environment, speakers, listeners, tone, posture and keywords. In fact, even it may not be ๑๐๐ percent of understanding the contexts but the students can guess the meaning of contexts that depending on the experience of the students themselves who have learned English. Therefore, practice Reading English through the subtitles (enhancing variety of vocabulary) can develop reading skills in usable English definitely.

The examples of lessons that the writer had chosen randomly from the BBC learning English website with the points of view in practice. As follows:

Brain Training

The students will practice reading and listening skills together when the video is running under the challenging question as **what is brain training and can it really make us more intelligence?** By the way, two people in conversation, Neil and Sophie will discuss the health benefits of being able to read and speak two or more languages fluently. So, the students will catch the point of views and learn how to pronounce the vocabulary, learn how to speak right intonation in dialogue, learn how to make a good accent in British English, and find out the meaning of vocabulary that showing in the analyzing schedule below:

Vocabulary	Pronunciation	Parts of speech	Meaning
Bilingualism	/baɪˈlɪŋɡwəl.ɪzəm/	Noun	The fact of being able to use two languages equally well.
Brain Training	/'breɪn/ /,treɪnɪŋ/	Noun	Learning ways to increase your intelligence, memory, ability to think, etc.
Neuron	/'njuːrɒn/	Noun	A nerve cell that carries information between the brain and other parts of the body.
Stroke	/strəʊk/	Noun	a serious illness that occurs when blood flow to an area in the brain is cut off
Executive functions	/'ɪɡzɛk.jə.tɪv/ /'fʌŋk.jən/	Noun	The cognitive abilities that control and regulate most of what we do in day-to-day life including to initiate, plan and organize, set goals, solve problems, regulate emotions, and monitor behavior.
Switch	/swɪtʃ/	Verb	A sudden or complete change, especially of one language to another language.
Resist	/rɪˈzɪst/	Verb	To fight against something or someone that is attacking you (in this case focusing on the stroke).
Enhance	/ɪnˈhɑːns/	Verb	To improve the quality, amount, or strength of thinking.
Cognitive reserve	/'kɒɡ.nə.tɪv/ /rɪˈzɜːv/	Noun	The additional abilities to compensate for the possibility of declining memory or thinking of the brain interaction.
Stimulate	/'stɪm.jə.leɪt/	Verb	Make something become more active

Put someone's mind at rest	/pʊt/ /'sʌm.wʌn/ / - s/ /maɪnd//ət/ /rest/	Idiom	To make someone relax and stop from worrying
----------------------------------	---	-------	--

Mindfulness

The students will practice both reading and listening when the video is running with the challenging objectives of practice English from this topic as relax, slow down and breathe calmly. So, what is mindfulness? And what benefits does it offer? Learn more about this form of meditation and pick up the six items of useful vocabulary. In addition, the students will learn how to pronounce the vocabulary, learn how to speak right intonation in dialogue, learn how to make a good accent in British English, and find out the meaning of vocabulary that showing in the analyzing schedule below:

Vocabulary	Pronunciation	Parts of speech	Meaning
Mindfulness	/'maɪnd.fʊl.nəs/	Noun	The practice of only focusing on 'now' for spiritual or relaxation purposes
Secular	/'sek.jə.lər/	Adjective	Non-religious
In the present	/ɪn//ði:// 'prez.ənt/	Adv. of time	Fully aware of what's happening now
Grounded	/'graʊn.dɪd/	Adjective	Rational, clear thinking
Bias	/'baɪ.əs/	Noun	A preference for something which affects judgment
Meditation	/,med.ɪ'teɪ.ʃən/	Noun	Focusing your thoughts deeply and quietly, usually for spiritual reasons or relaxation

Sighing

This lesson the students will learn and practice about sighing with the discussion of sighing from Dan and Catherine, and learn how it is in fact a viral human activity that keeps us healthy – and teach the students six items of vocabulary, even to know many times of humans and animals sighing then learn how to pronounce the vocabulary, learn how to speak correctly intonation in dialogue, learn how to make a good accent in British English, and find out the interested meaning of vocabulary that showing in the analyzing schedule below:

Vocabulary	Pronunciation	Parts of speech	Meaning
Survival mechanism	/sə'vaɪ.vəl/ /'mek.ə.nɪ.zəm/	Noun	something that your body does without thinking to keep you alive
To reset	/,ri:'set/	Verb	to make something work again by going back to original settings

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

To breathe a sigh of relief	/briːð/	Verb	to feel better after worrying about something
Frustration	/frʌs'treɪʃən/	Noun	the feeling of being annoyed because you can't do something
Resignation	/ˌrez.ɪg'neɪʃən/	Noun	the feeling of accepting something bad that you cannot change
Reflex	/'riː.fleks/	Noun	a physical action you can't control

Faces and first impressions

The students will learn and practice English through subtitles during the video is playing, they will also face the challenging questions as can we trust our first impressions? How long does it takes to form a first impression about someone's face? Learn more about the first expressions are wrong, how to pronounce the vocabulary, learn how to speak correctly intonation in dialogue, learn how to make a good accent in British English, and find out the interested meaning of vocabulary that showing in the analyzing schedule below:

Vocabulary	Pronunciation	Parts of speech	Meaning
First impression	/'fɜːst/ /ɪm'preʃən/	Determiner, Noun	The idea or opinion of someone or something you make after a very short time.
Trustworthy	/'trʌst,wɜːði/	Adjective	Able to be trusted.
Extroverted	/'ek.strəvɜːt/	Noun	(of a person) happy and enjoying being with others.
Attributes	/'æt.rɪ.bjuːt/	Noun	Qualities.
Perception	/pə'sepʃən/	Noun	Opinion based on how things appear.
To go with your gut	/tuː/ /gʊv/ /wɪð/ /jʊr/ /gʌt/	Verb Phrase	Make a decision based on feelings.

Food and mood

From this topic, the students will learn and practice English reading skills through subtitles with Dan and Neil who discuss how your food affects your mood, How many bacteria are there in the human body?, Learn more about the first expressions are wrong, how to pronounce the vocabulary, learn how to speak correctly intonation in dialogue, learn how to make a good accent in British English, and find out the interested meaning of vocabulary that showing in the analyzing schedule below:

Vocabulary	Pronunciation	Parts of speech	Meaning
gut	/gʌt/	Noun	Your stomach and other organs through which food passes and is digested
anxiety	/æŋ'zaɪə.ti/	Noun	Fear or worry

germs	/dʒɜːm/	Noun	Very small organisms which often cause disease
ferment	/fɛː'ment/	Verb	(of food or drink) having gone through a process where sugars are changed into acids and alcohol
diet	/'daɪ.ət/	Noun	(here) the kinds of food and drink eaten by people in an area
it's not rocket science	/'rɒk.ɪt/ /'saɪ.əns/	Idiom	It's not difficult to understand

These are examples of the lessons had taken randomly from the writer which showed the benefits of practice English reading skills through subtitles of BBC learning English website. The benefits included the meanings of significant vocabulary in the topics, the ways to pronounce the vocabulary, the ways to speak correctly intonation in dialogue, the ways to make a good accent in British English, and most importantly the improvement of English reading skills of the students who are the practitioners on this article's method.

Results of practicing English reading skills through subtitles

The students had studied and experienced automatically the lessons in English reading skills from subtitles about the meanings the vocabulary and positions of grammatical sentences in communication. The better way to practice and improve reading skills in English except to recite the vocabulary that makes the students know the vocabulary's spelling and meanings themselves, the students may not realize how the pronunciation of the vocabulary is. From the problems, practice English reading skills through subtitles is alternative way to develop this skill with applying the dialogue completely used in daily (it has only six minutes length), according to authentic language which made the students are familiar with the vocabulary and structures of the grammatical sentences, which is different from the learning book in the classroom (mostly used formal language). In addition, the stress and pronunciation in British English from genuine BBC will cause the students pay attention to learn and practice reading skills and try to make understanding the dialogue in advance if they keep practicing much time to correct English usage to make easy way for them to use in various situation.

Discussion

To practice English reading skills through subtitles is a good strategy to apparently develop and improve reading skills of the students in compare with another strategy like reading many books as novels (in term of Oxford Bookworms). In fact, reading the Oxford Bookworms is the best ways to develop English reading skills that proved from other theories from reliable theorists such as Christin Nuttall and Richard R. Day who did demonstrate certainly in reading development. By the way, reading the words and sentences on books make the students know only vocabulary and grammatical sentences, but to practice English reading skills through subtitles is an alternative way to develop the reading in English that is very interesting and challenging. So, the writer had selected randomly the lessons of BBC learning English (Six minutes leaning English) including grammatical

sentences in the dialogue through subtitles that are really fun and entertaining which are full of British pronunciation and accent that will be familiar to the students to apply the lesson used inside and outside the classroom with confidence. Therefore, These lessons are very necessary for the students who want to be good at English to always practice English reading skills through subtitles that getting the way to use English effectively in learning and teaching onwards.

Reference

Tim Vicary. **Oxford Bookworms**. Thailand: Oxford University Press, ๒๕๕๑.

Cambridge Dictionary. [Online], source: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/subtitle>, (๒๐ April, ๓๑๐๗).

Nuttall, C. (๒๑๐๕). **Teaching Reading Skills in a Foreign Language**. Oxford, UK: Macmillan Education.

Richard R. Day (๑๙๙๘). **Extending extensive reading**. University of Hawaii at Manoa, USA.

Help๔English. **Practice through Subtitles**. [Online], source: <http://help๔english.co.th/english-of-the-day/good-watch-movie.html>, (๒๐ April, ๒๑๐๗).

Fufudogu. **Closed Caption and Subtitle คืออะไร**. [Online], source:

<https://medium.com/@fufudogu/closed-caption->, (๒๐ April, ๒๕๖๑).

BBC Learning English. [Online], source: <http://www.bbc.co.uk/learningenglish/english/features/๖-minute-english/ep-๐๖๐๔๐๗>

การปรับเปลี่ยนจากการจัดทำแผนพัฒนาสามปีเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

The Changing of Local Administrative Organizations Plan : From ๓ Years Development Plan to ๔ Years Development Plan

เกษราภรณ์โพธิ์ขาว^๑ ประเทืองม่วงอ่อน^๒

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษากระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๒) ศึกษาผลกระทบในการปรับเปลี่ยนจากการจัดทำแผนพัฒนาสามปีเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) และ ๓) ศึกษาการปรับตัวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี ทั้ง ๑๙ แห่ง โดยอาศัยข้อมูลจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการวิจัยมีข้อค้นพบว่า ๑) กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี เริ่มจากคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นจัดประชุมประชาคมท้องถิ่น คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นรวบรวมแนวทางและข้อมูลนำมาวิเคราะห์เพื่อจัดทำร่างแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี แล้วเสนอคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่น คณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นพิจารณาร่างแผนพัฒนาสี่ปี เพื่อเสนอผู้บริหารท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่นพิจารณาอนุมัติร่างแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี และประกาศใช้ ๒) ผลกระทบที่สำคัญ คือ มีความสับสนในการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ในการดำเนินการโครงการต่าง ๆ ต้องเปลี่ยนระยะเวลาซึ่งไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน ๓) การปรับตัวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในขณะที่ระเบียบกฎหมายยังไม่ชัดเจน จึงทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องปรับตัวเพื่อศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากระเบียบการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีและหนังสือสั่งการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะหนังสือสั่งการ จากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นและจากกระทรวงมหาดไทย และหนังสือตอบข้อหารือในแนวทางปฏิบัติ เป็นต้น รวมทั้งการเปลี่ยนโครงการต่าง ๆที่กำลังจะดำเนินการในช่วงเดือนตุลาคม ๒๕๕๙ ออกไปเพื่อรอดำเนินการตามแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔)

คำสำคัญ: แผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี, การปรับตัว, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ABSTRACT

This research study aimed to investigate (๑) planning of four-year development plan among Local Administrative Organization and (๒) impacts and adaptations from the modification of the three-year development plan to the four-year plan (๒๕๖๐-๒๕๖๔). This study was conducted qualitatively and a total of ๑๙ local administrative organizations located in Detudom district, the province of Ubon Ratchathani, were chosen as the research area. Documents involving the organization performances, Observation, and In-depth Interview were applied for data collection and data analysis. The findings found, as the significant impact, in this study demonstrated that officers in the organizations were confused concerning projects performances that occurred since the project lengths were

^๑ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต เรื่อง การปรับเปลี่ยนจากการจัดทำแผนพัฒนาสามปีเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชา การปกครองคณะรัฐศาสตรมหาบัณฑิตวิทยาลัยอุบลราชธานี e-mail: Phockaw@hotmail.co.th

^๒ อาจารย์ที่ปรึกษา บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชา การปกครองคณะรัฐศาสตรมหาบัณฑิตวิทยาลัยอุบลราชธานี

substantially changed, inconsistent with villagers' needs. According to the adaptation aspect, the officers had to continually comprehend laws, regulations, letter of administration, and letter of consultation including other types of official letters for more effective performances.

Keywords : Impacts, Adaptation, Local Administrative Organization

บทนำ

เดิมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้จัดทำแผนพัฒนาสามปี ซึ่งมีลักษณะเป็นการกำหนดรายละเอียดแผนงาน โครงการพัฒนาที่จัดทำขึ้น สำหรับปีงบประมาณแต่ละปี ซึ่งมีความต่อเนื่องและเป็นแผนก้าวหน้า ครอบคลุมระยะเวลา สามปี โดยมีการทบทวนเพื่อปรับปรุงเป็นประจำทุกปี ในการจัดทำแผนพัฒนาสามปี มีเวลาเพียงสามปีนั้นจะไม่ สอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัด ที่มีช่วงเวลาถึงสี่ปี จากปัญหาความไม่สอดคล้องดังกล่าว กระทรวงมหาดไทยจึงได้ พิจารณาแล้วเห็นว่าในการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ผ่านมาห้วงเวลาของการจัดทำแผนพัฒนา ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่สอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัด จึงได้ปรับเปลี่ยนจากการจัดทำแผนพัฒนาสามปีเป็น แผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี โดยได้ออกระเบียบ ฯ และหนังสือสั่งการ แจ้งให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือปฏิบัติ เป็นผลทำ ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี เกิดปัญหาในการปฏิบัติ ชมรมนักวิเคราะห์นโยบายและแผน ท้องถิ่น ได้นำปัญหาไปถกเถียงกันในกลุ่ม สรุปได้ว่า นักวิเคราะห์นโยบายและแผนส่วนใหญ่ เห็นว่าระเบียบ กระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผน พัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๙ นี้ ไม่มีความ เหมาะสม ทั้งช่วงเวลา และขั้นตอนการปฏิบัติ ต้องแก้ไขระเบียบ ฯ ในบางส่วน (Ekkawawat N Korat, ๒๐๑๖:<https://www.facebook.com/groups/wikro.opt/permalink/>) และในส่วนของ การติดตามและประเมินผลแผนพัฒนา ใน ระเบียบ ฯ ฉบับใหม่นี้ มุ่งเน้นเฉพาะในส่วนของ การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีและการติดตามและประเมินผล แผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี ซึ่งไม่มีการกำหนดแนวทางการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาสามปีไว้แต่อย่างใด (Arnda Waraleewanich, ๒๐๑๖:<https://www.facebook.com/groups/wikro.opt/>)

ผู้ศึกษาวิจัย ได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและสำรวจ ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๙ ซึ่งพบว่าการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี มีกระบวนการและขั้นตอน ที่จะให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการประชุมประชาคม ในระดับหมู่บ้าน และระดับตำบล เพื่อเสนอปัญหาความต้องการ โครงการ กิจกรรมต่าง ๆ นำเข้าสู่แผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี ในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี จัดทำครั้งหนึ่งสามารถใช้ได้สี่ ปี ซึ่งแต่ละปีก็จะมี การทบทวนปีละ ๒ ครั้งหรือถ้ามีการแก้ไขเพิ่มเติมเปลี่ยนแปลงโครงการต่าง ๆ ในแผนก็ต้องมีการ ประชุมประชาคมมากกว่า ๒ ครั้ง ซึ่งกระบวนการจัดทำในแต่ละครั้งก็ต้องผ่านการประชุมประชาคม ประชาชนต้องเข้า ร่วมประชุมประชาคมบ่อยครั้งขึ้นซึ่งจะทำให้ประชาชนเข้าร่วมประชุมจำนวนน้อยลง ส่วนมากจะเป็นเด็ก คนชรา และ ผู้นำหรือแกนนำชุมชนมากกว่า ประชาชนยังไม่เข้าใจในระเบียบใหม่นี้ ว่าการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีคืออะไรอย่างไร ประชาชนจะเคยชินเฉพาะการจัดทำแผนพัฒนาสามปี ซึ่งเวลาในการสร้างความเข้าใจให้กับประชาชนในท้องถิ่นก็น้อย ในการปรับเปลี่ยนครั้งแรกนี้ก็ย่อมพบปัญหาบ้าง ในปีต่อไปปัญหาเหล่านี้ก็อาจจะลดลง จากการสอบถามผู้เข้าร่วม ประชุมประชาคมเพื่อจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีพบว่าส่วนใหญ่แล้วอยากให้จัดทำแผนพัฒนาสามปีมากกว่าแผนพัฒนา ท้องถิ่นสี่ปี เพราะได้จัดทำทุกปี จะเป็นแผนที่ยืดหยุ่นได้และตรงกับความต้องการของประชาชนมาก ไม่ต้องวางแผนระยะ ยาวจนเกินไป ถ้าเป็นไปได้อยากให้เปลี่ยนมาจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นประจำปี เพื่อจะได้วางแผนที่ตรงกับความต้องการ ของประชาชนในท้องถิ่นมากที่สุด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะได้รับผลกระทบจากการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ นี้ เป็นครั้งแรกที่ได้เปลี่ยนแปลงจากการจัดทำ แผนพัฒนาสามปีเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี ก็ได้เกิดปัญหาผลกระทบขึ้นมาก เพราะหนังสือสั่งการจาก กระทรวงมหาดไทย ได้สั่งแบบกระชั้นชิดมาก ไม่สามารถที่จะศึกษาและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบได้อย่าง ทัวถึง การบริหารงานภายในองค์กรเกิดความสับสนวุ่นวาย ส่งผลกระทบต่อทุกด้านในองค์กร เกิดความสับสนในการ ปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี ยังไม่เข้าใจแนวทางปฏิบัติได้ดีเท่าที่ควร แต่ต้อง จัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีก่อนจึงทำให้งานอื่นล่าช้า ต้องเลื่อนออกไป เพราะเนื่องจากกระทรวงมหาดไทย ได้กำหนด

ระยะเวลาแล้วเสร็จไว้กระชั้นชิดมากคือภายในวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๕๙ ทั้ง ๆ ที่หนังสือสั่งการ ลงวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙ ระยะเวลาการเดินทางของหนังสือก็ใช้เวลานานพอสมควร ถ้าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดไม่โหดเอกสารเพื่อไปดำเนินการก่อนหนังสือเดินทางตามขั้นตอนนั้นจะดำเนินการในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี ไม่ทันตามกำหนดระยะเวลา เกิดความสับสนวุ่นวายขึ้นอีกในกลุ่มประชาชนที่ต้องเสนอปัญหาความต้องการเพื่อนำเข้าสู่แผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี เพราะโครงการเดิม ๆ ที่เคยเสนอไว้ก็ยังไม่ได้รับการพิจารณาให้นำเข้าสู่ข้อบัญญัติ/เทศบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี งบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมและงบประมาณการใช้จ่ายเงินสะสมแต่อย่างใด ประชาชนยังสับสน ไม่เข้าใจในการเปลี่ยนแปลง ก็ได้เกิดข้อขัดแย้งกันในชุมชน เป็นข้อสงสัยของประชาชนที่ต้องมีการถกเถียงกันในการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ การไม่ทราบข้อมูลข่าวสารของประชาชน เพราะอาจจะด้วยวิถีชีวิตที่ต้องเร่งรีบในการประกอบอาชีพ จึงทำให้ประชาชนไม่สนใจการเปลี่ยนแปลงอะไร จะทราบการเปลี่ยนแปลงก็แต่ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่และเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี ส่วนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมการประชุมแทบจะไม่ทราบเลยว่าแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี คืออะไร มีความจำเป็นหรือไม่ ทำไปแล้วจะได้อะไร ดีกว่าแผนพัฒนาสามปีหรือไม่ เพราะอะไรจึงต้องมีการเปลี่ยนแปลง

จากความเป็นมาดังกล่าวข้างต้นนั้น ทำให้ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องต้องตีความกฎหมายไปเอง เข้าข้างตัวเองบ้าง เกิดความขัดแย้งกันทางความคิด ระหว่างคณะบริหารกับข้าราชการประจำที่ปฏิบัติงานในด้านนี้ผู้ศึกษาวิจัยในฐานะที่เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มองว่าได้เกิดผลกระทบต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายด้านและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ต้องปรับตัวเพื่อรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ ดังนั้นจึงเป็นที่มาของการศึกษาในครั้งนี้ว่าจะส่งผลกระทบต่อด้านใดบ้างและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการปรับตัวอย่างไร จึงมีความสนใจที่จะศึกษาการปรับเปลี่ยนจากการจัดทำแผนพัฒนาสามปีเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๙ เพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยนี้เสนอผู้เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี ให้มีประสิทธิภาพ ประชาชนได้รับประโยชน์อย่างสูงสุดต่อไป ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตการศึกษาวิจัยไว้คือศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษากระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
๒. เพื่อศึกษาผลกระทบในการปรับเปลี่ยนจากการจัดทำแผนพัฒนาสามปีเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔)
๓. เพื่อศึกษาการปรับตัวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (Indepth Interview) และการศึกษาเอกสาร (Documentary Study) มีการสุ่มตัวอย่างประชากรเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) การสัมภาษณ์นี้จะหาผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) คือผู้มีอำนาจและมีส่วนเกี่ยวข้องมากที่สุด ในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะทำให้ตอบคำถามได้สอดคล้องกับโจทย์การวิจัยครั้งนี้ ทั้งในด้านลึก ด้านกว้าง และเป็นคำตอบที่เชื่อถือได้ แบ่งเป็น ๕ กลุ่ม คือ กลุ่มคณะบริหาร กลุ่มข้าราชการประจำ กลุ่มสมาชิกสภา กลุ่มผู้นำชุมชน/แกนนำชุมชนและกลุ่มอื่น ๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี ทั้ง ๑๙ แห่ง เกณฑ์ที่ใช้กำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูลคือความเข้มข้นในการรู้ข้อมูล (Intensity) และความพอเพียงของข้อมูล (Adequacy) ส่วนการศึกษาเอกสาร ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานที่ศึกษาวิจัยที่สำคัญคือระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๙ และหนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนที่สุด ที่ มท ๑๘๐๑.๓/ว ๕๗๗๗ ลงวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙ โดยมีพื้นที่ในการศึกษาวิจัย คือ เฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอเดช

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

อุดม จังหวัดอุบลราชธานี ทั้ง ๑๙ แห่ง ดังนี้ เทศบาลเมือง ๑ แห่ง เทศบาลตำบล ๔ แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล ๑๔ แห่ง สาเหตุที่เลือกศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเดชอุดม เนื่องจากอำเภอเดชอุดม เป็นอำเภอนอกเมืองที่มีขนาดใหญ่ มีพื้นที่ ๑,๐๕๘.๓๗๕ ตารางกิโลเมตร มีประชากรมากที่สุด จำนวน ๐๕๔,๘๘๘ คน ความหนาแน่น ๑๕๒.๔๒ คน/ตารางกิโลเมตร (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๙ จาก <http://ubonratchathani.kapook.com/เดชอุดม>) แบ่งเขตการปกครองเป็น ๑๖ ตำบล ๒๔๐ หมู่บ้าน มีจำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากถึง ๑๙ แห่ง เป็นอำเภอนอกเมืองที่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายรูปแบบ เหมาะสมที่จะศึกษาวิจัยเพราะจะได้ข้อมูลที่หลากหลายสามารถตอบคำถามการศึกษาวิจัยนี้ได้ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่เลือกสัมภาษณ์ประกอบด้วย นายกององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประธานสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปลัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หัวหน้าสำนักปลัด นักวิเคราะห์นโยบายและแผน กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน และผู้มีส่วนกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอเดชอุดมจังหวัดอุบลราชธานี

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก โดยใช้แนวคำถามลักษณะปลายเปิด (Open-Ended questions) เพื่อสอบถามในประเด็นการปรับเปลี่ยนจากการจัดทำแผนพัฒนาสามปี เป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย ๓ ส่วน ส่วนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ ๒ แนวคำถามเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย โดยแบบสอบถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก มี ๓ ประเด็น ๑) การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีขั้นตอนวิธีการและแนวทางดำเนินการอย่างไรบ้าง ๒) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับผลกระทบทางด้านใดบ้างในการปรับเปลี่ยนจากการจัดทำแผนพัฒนาสามปีเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) และ ๓) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นปรับตัวอย่างไรในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔)

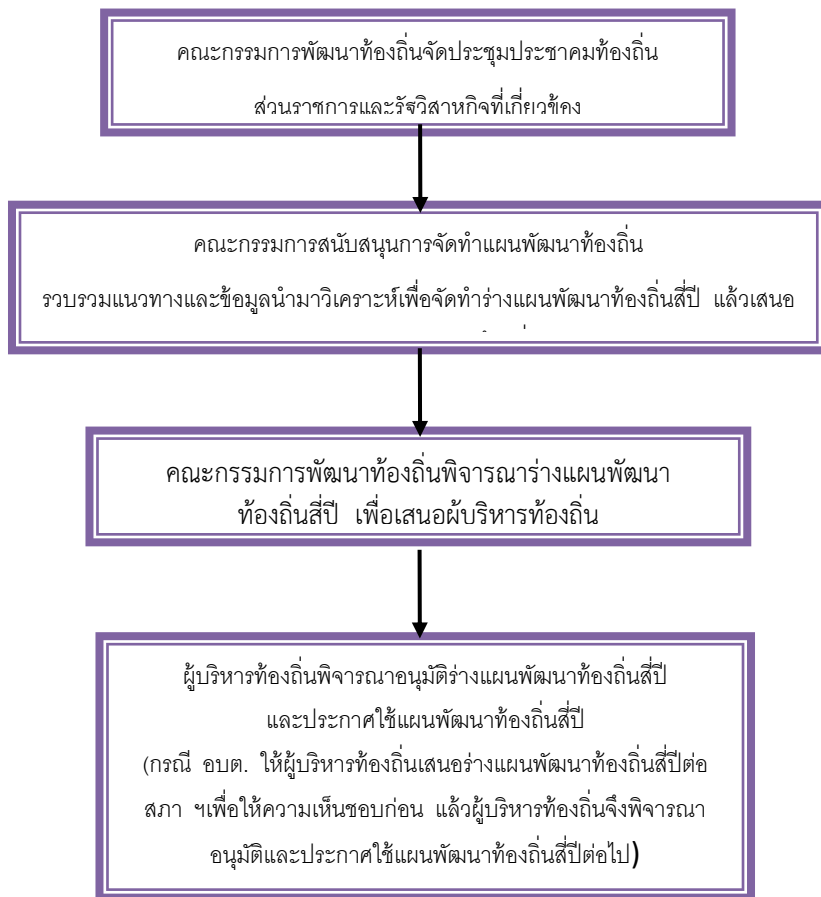
ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ อาศัยกรอบแนวคิดเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ การกำหนดนโยบายสาธารณะระดับท้องถิ่น การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยค้นพบว่า

๑) กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่ามีกฎหมายระเบียบการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี ประกอบด้วย กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง กฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและระเบียบกระทรวงมหาดไทยซึ่งมีกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี ดังนี้คือ คณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นจัดประชุมประชาคมท้องถิ่น ส่วนราชการ และรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้อง คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นรวบรวมแนวทางและข้อมูลนำมาวิเคราะห์เพื่อจัดทำร่างแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี แล้วเสนอคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่น คณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่นพิจารณาร่างแผนพัฒนาสี่ปี เพื่อเสนอผู้บริหารท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่นพิจารณาอนุมัติร่างแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี และประกาศใช้สำหรับเค้าโครงของแผน พัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย ๕ ส่วนสำคัญคือ ส่วนที่ ๑ สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐาน ส่วนที่ ๒ สรุปผลการพัฒนาท้องถิ่นตามแผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๑) ส่วนที่ ๓ ยุทธศาสตร์องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนที่ ๔ การนำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีไปสู่การปฏิบัติ และส่วนที่ ๕ การติดตามและการประเมินผล หลังจากที่ได้จัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีเสร็จเรียบร้อยและได้ประกาศใช้แล้วก็ต้องมีการทบทวนติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยให้คณะกรรมการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาท้องถิ่น ดำเนินการให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดโดยดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ประกาศใช้งบประมาณรายจ่ายประจำปี

กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
สรุปแนวทาง กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ ๑ กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี

๒) ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการปรับเปลี่ยนการจัดทำแผนพัฒนาสามปีเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี

๒.๑) ด้านระเบียบกฎหมาย พบว่าเกิดความสับสนในการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีอย่างมาก ต้องทำหนังสือหรือในการปฏิบัติไปที่กระทรวงมหาดไทยในกรณีจะเพิ่มเติมโครงการเพื่อการจ่ายขาดเงินสะสม จะดำเนินการแก้ไขแผนพัฒนาท้องถิ่นฉบับใด จะทบทวนและประสานแผนพัฒนาสามปีได้หรือไม่ เพราะระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๙ ได้ยกเลิกแผนพัฒนาสามปีไปแล้วและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งก็ได้ประกาศใช้แผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) แล้วเสร็จก่อนวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๕๙ ตามหนังสือสั่งการของกระทรวงมหาดไทย แต่ยังไม่ผลบังคับใช้แต่อย่างใด

๒.๒) ด้านงบประมาณพบว่าในการจัดทำข้อบัญญัติ/เทศบัญญัติงบประมาณรายจ่าย ประจำปีงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม การจ่ายขาดเงินสะสมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่ง ต้องใช้แผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นกรอบในการจัดทำงบประมาณแต่ละปีงบประมาณจะใช้โครงการในช่วงเวลาของแผนนั้น ผลกระทบในด้านงบประมาณที่พบ คือจากการประเมินประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น LPA (Local Performance Assessment) ที่กำหนดโดยกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ได้ชี้ให้เห็นว่าท้องถิ่นไม่ควรบรรจุโครงการ/กิจกรรมไว้ในแผนพัฒนาสามปีโดยเฉพาะในปีแรกไว้มาก เพราะจะมีผลต่อคะแนน LPA ในหัวข้อ การนำโครงการในแผน

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

มาสู่ข้อบัญญัติ/เทศบัญญัติ ดังนี้ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่จะมีโครงการ/กิจกรรม ในแผนพัฒนาสามปี พ.ศ. ๒๕๖๐ นี้ไม่มากนัก ดังนั้นองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่จำเป็นจะต้องเพิ่มเติม หรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขแผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๒) เพื่อสนองตอบปัญหาความต้องการของพี่น้องประชาชนในท้องถิ่นและในปัจจุบันรัฐบาลให้ท้องถิ่นสามารถใช้เงินสะสมได้ จากปัญหาดังกล่าวทำให้้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต้องการที่จะเพิ่มเติมหรือเปลี่ยนแปลงแผนพัฒนาสามปี เพื่อเป็นด่านแรกที่จะนำไปสู่การใช้จ่ายเงินสะสมแต่ถูกตัดหนทางด้วยระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาของ้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๙ เป็นการทำให้นโยบายการกระจายงบประมาณของรัฐบาลลงสู่ท้องถิ่นโดนสกัดกั้นด้วยปัญหาทางเทคนิคกฎหมายและการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่างถึงผลกระทบด้านงบประมาณ การจัดทำงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม การจ่ายขาดเงินสะสม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ พบว่าในการที่จะเพิ่มเติม เปลี่ยนแปลงแผนพัฒนาท้องถิ่น เมื่อมีงบประมาณเหลือจ่ายแต่ไม่มีโครงการในแผนพัฒนาท้องถิ่น ฉบับใดเลย จะแก้ไขเพิ่มเติมโครงการต่าง ๆ ในแผนพัฒนาท้องถิ่นฉบับใด ซึ่ง้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งก็ยกรอหนังสือตอบข้อหารือในแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนจากกระทรวงมหาดไทย

๒.๓)ด้านการบริหารจัดการพบว่า้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับผลกระทบทางด้านการบริหารจัดการอยู่หลายข้อ เพราะการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ของ้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ นี้ เป็นครั้งแรกที่ได้เปลี่ยนแปลงจากการจัดทำแผนพัฒนาสามปีเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี การเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ ก็ได้เกิดปัญหาผลกระทบขึ้นมากมายตามแต่ความเข้าใจของแต่ละบุคคลในการตีความเรื่องระเบียบกฎหมาย จึงทำให้การบริหารจัดการ ภายในของ้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นแตกต่างกันไป ตามทัศนคติและการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องชัดเจนรวดเร็วของแต่ละคนเพราะหนังสือสั่งการจากกระทรวงมหาดไทย ได้สั่งแบบกระชั้นชิดมาก ไม่สามารถที่จะศึกษาและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบได้อย่างทั่วถึงนักวิเคราะห์นโยบายและแผนบางท่านก็ยังไม่ทราบรายละเอียดของระเบียบ ฯ ใหม่ นี้ ถูกต้องชัดเจนเท่าที่ควร บางท่านยังศึกษาระเบียบ ฯ ใหม่ นี้ก็ยังไม่สับสนมากยิ่งขึ้น การบริหารงานภายใน้องค์การเกิดความสับสนวุ่นวาย ส่งผลกระทบต่อทุกด้านใน้องค์กร

๒.๔)ด้านประชาชนผู้มีส่วนร่วม พบว่าการปรับเปลี่ยนการจัดทำแผนพัฒนาสามปีเป็นแผน พัฒนาท้องถิ่นสี่ปี มีกระบวนการและขั้นตอนที่จะให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการประชุมประชาคมทั้งในระดับหมู่บ้านระดับตำบลเพื่อเสนอปัญหาความต้องการโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อนำเข้าสู่แผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี ในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีจัดทำครั้งหนึ่งสามารถใช้ได้สี่ปี ซึ่งแต่ละปีจะมีการทบทวนปีละ ๒ ครั้ง หรือถ้ามีการแก้ไข เพิ่มเติมเปลี่ยนแปลงโครงการต่าง ๆ ในแผน ก็ต้องมีการประชุมประชาคมมากกว่า ๒ ครั้ง ซึ่งกระบวนการจัดทำในแต่ละครั้งก็ต้องผ่านการประชุมประชาคม ประชาชนต้องเข้าร่วมประชุมประชาคมบ่อยครั้งขึ้น จะมีประชาชนเข้าร่วมประชุมบ่อยลงมาก ส่วนมากจะเป็นเด็ก คนชรา และในส่วนของผู้นำหรือแกนนำชุมชนมากกว่า และยังปรากฏว่าประชาชนยังไม่เข้าใจในระเบียบใหม่นี้ และการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีคืออะไรอย่างไร ประชาชนจะเคยชินเฉพาะการจัดทำแผนพัฒนาสามปี ซึ่งเวลาในการสร้างความเข้าใจให้กับประชาชนในท้องถิ่นยังน้อยครั้งแรกปีแรกของการเปลี่ยนแปลงก็ย่อมพบปัญหาเป็นเรื่องปกติในปี ต่อไปปัญหาเหล่านี้ก็อาจจะลดลง เพราะเทคโนโลยีการสื่อสารทุกวันนี้ก็ทันสมัยมากยิ่งขึ้น การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับรู้ข้อมูลข่าวสารก็สามารถที่จะดำเนินการได้ง่ายขึ้น และยังคงพบอีกว่าส่วนใหญ่แล้วจะอยากให้จัดทำแผนพัฒนาสามปีมากกว่าแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี เพราะได้จัดทำทุกปีและตรงกับความต้องการของประชาชนมากที่สุดไม่ต้องวางแผนระยะยาวจนเกินไป ถ้าเป็นไปได้อยากให้จัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นประจำปีเพื่อจะได้วางแผนที่ตรงกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นมากที่สุด

๒.๕)ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องคือเกิดความสับสนในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ยังไม่เข้าใจแนวทางปฏิบัติได้ดีเท่าที่ควร แต่ต้องจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีก่อนจึงทำงานอื่นล่าช้าต้องเลื่อนออกไปเพราะเนื่องจากกระทรวงมหาดไทย ได้กำหนดระยะเวลาแล้วเสร็จไว้กระชั้นชิดมากคือภายในวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๕๙ ทั้ง ๆ ที่หนังสือแจ้งสั่งการ ลงวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙ ระยะเวลาการเดินทางของหนังสือก็นานพอสมควร ถ้า้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นใดไม่ไหลเอกสารเพื่อไปดำเนินการก่อนหนังสือเดินทางตามขั้นตอนนั้น จะดำเนินการในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี ไม่ทันตามกำหนดระยะเวลา การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบนั้นยังไม่ทั่วถึง ซึ่งเป็นปีแรกที่มีกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ผู้นำท้องถิ่นท้องถิ่นที่บางคนก็ยังไม่เข้าใจระเบียบ ฯ

ชัดเจนเกิดความสับสนวุ่นวายขึ้นอีกในกลุ่มประชาชนที่ต้องเสนอปัญหาความต้องการเพื่อนำเข้าสู่แผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี เพราะโครงการเดิม ๆ ที่เคยเสนอไว้ก็ยังไม่ได้รับการพิจารณาให้นำเข้าสู่ข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี งบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมและงบ งบประมาณการจ่ายขาดเงินสะสมแต่อย่างใด ประชาชนยังสับสน ไม่เข้าใจในการเปลี่ยนแปลง ต้องใช้เวลาในการสร้างความเข้าใจที่มากกว่านี้ สิ่งใดก็ตามที่เปลี่ยนแปลงใหม่จะเกิดความรู้สึกที่ต่อต้านไว้ก่อนเสมอ ในส่วนของประชาชนจะไม่ทราบถึงรายละเอียดของระเบียบ/ข้อบังคับ/หนังสือสั่งการต่าง ๆ เขาจะทราบแต่เพียงว่าให้มาประชุมเพื่อดำเนินการกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ซึ่งก็จะมีคำถามว่าคือแผนอะไร ทำไปเพื่ออะไร เพราะเพิ่งจัดทำแผนพัฒนาสามปีแล้วเสร็จได้ไม่นาน ดำเนินการโครงการทั้งหมดแล้วหรือไม่ จึงต้องเสนอโครงการใหม่เข้าไปอีก ในส่วนกระบวนการการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) นั้น หมู่บ้าน/ชุมชน ยังไม่ทราบว่าอะไรคือแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี เพราะเพิ่งเคยได้ยินเป็นครั้งแรก แผนที่ดีเคยมาโดยตลอดคือแผนพัฒนาสามปี ก็ได้เกิดข้อขัดแย้งกันในชุมชน โครงการที่อยู่ในแผนพัฒนาสามปีต้องหายไปหรือไม่ จะดำเนินการต่ออย่างไร ก็เป็นข้อสงสัยของประชาชนที่ต้องมีการถกเถียงกันในการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ การไม่ทราบข้อมูลข่าวสารของประชาชน เพราะอาจจะด้วยวิถีชีวิตที่ต้องเร่งรีบในการประกอบอาชีพ จึงทำให้ประชาชนไม่สนใจการเปลี่ยนแปลงอะไร จะทราบการเปลี่ยนแปลงก็แต่ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่และเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี ส่วนประชาชนที่เข้ามาร่วมการประชุมแทบจะไม่ทราบเลยว่าแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี คืออะไร มีความจำเป็นหรือไม่ ทำไปแล้วจะได้อะไร ดีกว่าแผน พัฒนาสามปีหรือไม่ เพราะอะไรจึงต้องมีการเปลี่ยนแปลง

๓) การปรับตัวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี พบว่า

๓.๑) ด้านระเบียบกฎหมาย เกิดความสับสนเรื่องระเบียบกฎหมาย เจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องพยายามค้นคว้าข้อมูล ศึกษารายละเอียด ในขณะที่ระเบียบกฎหมายยังไม่ชัดเจน จึงทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องปรับตัวเพื่อศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากระเบียบการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีและหนังสือสั่งการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะหนังสือสั่งการจากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น และจากกระทรวงมหาดไทย และหนังสือตอบข้อหารือในแนวทางปฏิบัติ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งจะต้องมีการปรับตัวเพื่อรับกับการเปลี่ยนแปลง ศึกษาระเบียบ คู่มือการทำงานและหนังสือสั่งการ/หนังสือตอบข้อหารือต่าง ๆ ให้เข้าใจอย่างทันท่วงที เพื่อให้ทันกับเหตุการณ์ปัจจุบัน โดยเฉพาะฝ่ายบริหาร ฝ่ายสมาชิกสภาและข้าราชการประจำ ที่ต้องศึกษาระเบียบให้มีความเข้าใจอย่างถูกต้องจนสามารถปฏิบัติตามระเบียบได้อย่างถูกต้อง เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนในท้องถิ่น ในการปรับเปลี่ยนจากการจัดทำแผนพัฒนาสามปีเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี ระเบียบกฎหมายที่ออกมาบังคับให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือปฏิบัติ นั้น อาจจะยังมีข้อขัดแย้งหรือข้อสงสัยบ้างและหลาย ๆ หน่วยงานก็ได้ทำหนังสือหารือในการปฏิบัติเพื่อความถูกต้องชัดเจน การศึกษาระเบียบ การเข้ารับการศึกษาจะเป็นอีกช่องทางที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องปรับตัวและการเร่งทำความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและประชาชน ในท้องถิ่น

๓.๒) ด้านงบประมาณ ในการจัดทำงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม งบประมาณการจ่ายขาดเงินสะสม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่ง ยังไม่มีความชัดเจนว่าจะจัดทำภายใต้กรอบของแผนพัฒนาท้องถิ่นฉบับใด ในกรณีที่ไม่มีโครงการที่จำเป็นเร่งด่วนในแผนพัฒนาท้องถิ่นฉบับใดเลย จะต้องเพิ่มเติมโครงการในแผนพัฒนาท้องถิ่นฉบับใด ซึ่งแผนพัฒนาสามปีก็ได้ยกเลิกไปแล้ว ส่วนแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีก็ประกาศใช้แล้วแต่ยังไม่ผลบังคับใช้ การปรับตัวด้านนี้เพื่อความถูกต้องไม่เป็นปัญหากับหน่วยตรวจสอบการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอนาคต ต้องทำหนังสือหารือแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องชัดเจนไปยังกระทรวงมหาดไทย เพื่อถือเป็นแนวทางปฏิบัติต่อไป

๓.๓) ด้านบริหารจัดการพบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องปรับตัวเพื่อรับกับการเปลี่ยนแปลง จะต้องวางแผนการดำเนินการต่าง ๆ ใหม่ด้วยเพราะต้องดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีอย่างรวดเร็วตามหนังสือสั่งการที่เกี่ยวข้องทำให้ต้องปรับต้องเลื่อนโครงการอื่นที่กำลังจะดำเนินการในช่วงเดือนตุลาคม ๒๕๕๙ ออกไปและดำเนินการในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ก่อนอย่างอื่น เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโดยตรงก็ต้องเพิ่มการทำงานขึ้นพอสมควร ถ้าการสั่งการที่ไม่กระชั้นชิดมาก การเตรียมพร้อมอาจจะมากกว่านี้ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับ

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีจะต้องศึกษาระเบียบ หนังสือสั่งการและหนังสือตอบข้อหารือที่เกี่ยวข้อง ในครั้งแรกนี้ต่างคนก็ต่างตีความเพื่อให้ง่ายและเข้าใจตัวเองไว้ก่อน การปรับตัวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่งก็จะไม่เหมือนกันอยู่ที่การบริหารจัดการภายในของตัวเองอย่างไร ถ้าเป็นหน่วยงานเทศบาลก็จะไม่ได้ปรับตัวมากแต่องค์การบริหารส่วนตำบลต้องปรับตัวมากกว่า ทั้งในเรื่องการประชุมสภาเพื่อพิจารณาร่างแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ซึ่งทุกฝ่ายต่างต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวเข้าหาเพื่อให้การดำเนินงานบริหารท้องถิ่นเดินต่อไปได้ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องปรับตัวในเรื่องการบริหารจัดการภายในหลาย ๆ ข้อ เพื่อให้การดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) แล้วเสร็จตามกำหนดระยะเวลา คือภายในวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๕๙ จึงต้องปรับเปลี่ยนการดำเนินงานบ้าง ต้องระดมกำลังเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นมาช่วยกันในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี รวมไปถึงประชาชนในท้องถิ่นก็ต้องมีบทบาทในการจัดทำเพราะเป็นส่วนสำคัญในการนำเสนอปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ของหมู่บ้านเพื่อจะได้นำโครงการนั้นมาบรรจุไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) และจะได้นำไปประกอบการจัดทำเทศบัญญัติ/ข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่าย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการปรับตัวของเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีมีมากเนื่องจากว่าเป็นช่วงเวลาที่สั้นมากในการจัดทำร่างแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี อาจจะทำให้มองไม่รอบด้าน ไม่ครอบคลุมได้ จำกัดที่ระยะเวลาในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีมากพอ สมควร

๓.๔) ด้านประชาชนผู้มีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ในครั้งนี้ ส่วนมากแล้วก็มีส่วนร่วมไม่แตกต่างกันมากนัก ในแต่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจจะเนื่องด้วยวิถีชีวิตที่ต้องเร่งรีบในการต้องประกอบอาชีพเพื่อการดำรงชีวิตหรือวัฒนธรรมแบบถ้อยที่ถ้อยอาศัยอาศัยผู้นำของตัวเองในการเป็นตัวแทนเข้าร่วมประชุมประชาคม ความไว้วางใจผู้แทนของตัวเองอย่างไรก็ได้แล้วแต่ผู้นำจะพาทำ จะพาไป ไม่ขัดข้อง การปรับตัวของประชาชนในการปรับเปลี่ยนจากการจัดทำแผนพัฒนาสามปีเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) นั้น ประชาชนส่วนมากยังไม่ทราบและไม่เข้าใจว่าอะไรคือแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี จากที่ได้สอบถามประชาชนที่มาประชุมก็ยังไม่ทราบว่ามาประชุมเรื่องอะไร เพราะอะไร ซึ่งต้องเร่งสร้างความเข้าใจให้ประชาชนได้ทราบถึงความสำคัญในการทำแผน พัฒนาท้องถิ่นสี่ปีการปรับตัวของประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) นั้น พบว่าในหมู่บ้านประชาชนยังไม่ทราบว่าแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีคืออะไร ตามหนังสือเชิญไปร่วมประชุมก็ไปตามคำเชิญเข้าร่วมประชุมอาจจะเนื่องจากมีเวลาสั้นมากในการสร้างความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่ แต่มีการประชุมประชาคมบ่อยครั้งจึงทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประชุมไม่มาก เพราะเหตุที่ว่าได้เสนอโครงการปัญหาต่าง ๆ เข้าสู่แผนพัฒนาท้องถิ่นทุกปี แต่ก็ไม่ได้ดำเนินการจริงไม่สามารถที่จะผลักดันโครงการต่าง ๆ เข้าสู่ข้อบัญญัติ/เทศบัญญัติงบประมาณรายจ่ายได้ครบทั้งหมด เมื่อดำเนินการจัดทำแผนใหม่อีก จึงทำให้ประชาชนไม่สนใจในการมีส่วนร่วมเท่าที่ควร ต้องได้เข้ามาร่วมประชุมประชาคมบ่อยมากขึ้นต้องมีความเสียสละเวลาส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ก็มีจำนวนมากที่ไม่ให้ความสนใจทางการเมืองอาจจะเนื่องจากการต้องเร่งรีบในการประกอบอาชีพจึงไม่ให้ความสนใจมากนัก ในการปรับตัวในด้านประชาชนผู้มีส่วนร่วมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ประชาชนจะต้องรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ จะต้องพยายามศึกษาหาความรู้ ศึกษาระเบียบต่าง ๆ เพื่อให้ทันโลกทันสมัยทันยุคกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในยุคประเทศไทย ๔.๐

๓.๕) ด้านอื่น ๆ พบว่า การวางแผนการดำเนินงานโครงการก็ต้องวางแผนระยะยาวขึ้น ต้องคาดการณ์ล่วงหน้าไว้อย่างยาวนาน จากการลงพื้นที่เพื่อสอบถามประชากรกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงแล้วทราบได้ว่าการปรับตัวในด้านอื่น ๆ นั้น ผู้ที่ต้องปรับตัวมากที่สุดคือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีที่จะต้องวางแผนการทำงานของตัวเองเพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งข้อมูลในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี การจัดเตรียมประชุมประชาคมหมู่บ้าน ซึ่งห้วงเวลาที่ต้องปรับเปลี่ยนไม่เหมือนห้วงเวลาของการจัดทำแผนพัฒนาสามปี ต้องศึกษาข้อมูลระเบียบ กฎหมายเพิ่มเติม ต้องเพิ่มสมรรถนะของตัวเองในการทำงานตามหน้าที่

อภิปรายผลการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “การปรับเปลี่ยนจากการจัดทำแผนพัฒนาสามปีเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี” มีประเด็นในการอภิปรายผลการวิจัยที่สำคัญ ๒ ประเด็น คือ

ประเด็นแรก ผลกระทบจากการปรับเปลี่ยนการจัดทำแผนพัฒนาสามปีเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่าเกิดความสับสน ไม่ชัดเจนในการปฏิบัติ ต้องปรับ เปลี่ยนการบริหารจัดการในองค์กรใหม่ทั้งหมดเพราะว่าช่วงเวลาของการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เปลี่ยนแปลงไป โครงการต่าง ๆ ก็ต้องเลื่อนออกไปหรือต้องวางแผนการปฏิบัติใหม่ทั้งหมด และมีข้อค้นพบว่าประชาชนอยากให้จัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นทุกปี เพราะจะได้ทำโครงการที่แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้พี่น้องประชาชนได้ทันทั่วทั้ง มีความทันสมัย ตรงกับความต้องการมากที่สุดเพราะแผน พัฒนาท้องถิ่นสี่ปี เป็นแผนที่มีระยะเวลาของแผนยาวนานมากเกินไป การวางแผนไว้ล่วงหน้ายาวนานมากอาจ จะไม่ครบถ้วน ไม่ครอบคลุมปัญหารอบด้านขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพราะปัญหาของท้องถิ่นแต่ละปีจะไม่เหมือนเดิม ประชาชนในพื้นที่ก็เข้าใจคลาดเคลื่อนเกิดความสับสน การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง ซ้ำซ้อนไม่ถูกต้อง เนื่องมาจากสมรรถนะของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานในประเด็นต่าง ๆ

ซึ่งบางส่วนสอดคล้องกับผลการวิจัยของ บุญรัตน์ ทิรวม (๒๕๕๘) เรื่อง การแทรกแซงแผนพัฒนาสามปีขององค์กรบริหารส่วนตำบลโดยหน่วยงานในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ที่ค้นพบในประเด็นที่เกี่ยวข้องนี้ว่าการแทรกแซงแผนพัฒนาสามปีขององค์กรบริหารส่วนตำบล มีผลกระทบต่อแนวทางการปฏิบัติตามแผน พัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านที่สำคัญได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการคลังและด้านการบริหารจัดการ เนื่องจากเป็นการตอบสนองนโยบายของรัฐบาลตามสถานการณ์ทางการเมืองมากกว่าเป็นการตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ อีกทั้งพบว่า การแทรกแซงของรัฐบาลทำให้งบประมาณรายจ่ายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีข้อจำกัดในการบริหารจัดการ การที่หน่วยงานอื่นขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยไม่ได้ระบุไว้ในแผนพัฒนาตั้งแต่แรก ทำให้การจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความยุ่งยากในการปฏิบัติ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมีการปรับแผน พัฒนา ตลอดจนการโอนงบประมาณเพื่อดำเนินการ ซึ่งบางครั้งก็ไม่เป็นไปตามปัญหาความต้องการของประชาชนและไม่เป็นไปตามอำนาจหน้าที่

อย่างไรก็ตามผลจากการศึกษาเรื่อง การปรับเปลี่ยนจากการจัดทำแผนพัฒนาสามปีเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ค้นพบประเด็นที่แตกต่างออกไปว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับผลกระทบทางด้านการบริหารจัดการอยู่หลายข้อเพราะการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ นี้ เป็นครั้งแรกที่ได้เปลี่ยนแปลงจากการจัดทำแผนพัฒนาสามปีเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี การเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ ก็ได้เกิดปัญหาผลกระทบขึ้นมากมายตามแต่ความเข้าใจของแต่ละบุคคล ในการตีความเรื่องระเบียบกฎหมาย จึงทำให้การบริหารจัดการภายในของแต่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแตกต่างกันไป ตามทัศนคติและการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องชัดเจนรวดเร็วของแต่ละคน เพราะหนังสือสั่งการ ได้สั่งแบบกระชั้นชิดมาก ไม่สามารถที่จะศึกษาและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบได้อย่างทั่วถึง นักวิเคราะห์นโยบายและแผนบางท่าน ก็ยังไม่ทราบรายละเอียดของระเบียบ ฯ ใหม่ที่ถูกต้องชัดเจนเท่าที่ควร บางท่านยังศึกษาระเบียบ ฯ ใหม่นี้ก็ยิ่งสับสนมากยิ่งขึ้น การบริหารงานภายในองค์กรเกิดความสับสนวุ่นวาย ส่งผลกระทบไปทุกด้านในองค์กร

ประเด็นที่สอง ประเด็นการปรับตัวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจากการจัดทำแผนพัฒนาสามปีเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔)พบว่า การปรับตัวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งทั่วประเทศ ต้องปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงนี้เพราะเป็นครั้งแรกที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี ซึ่งจะมีผลบังคับใช้ในวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๐ การเปลี่ยนแปลงนี้ ทำให้ต้องมีการปรับตัวในด้านต่าง ๆ มากมาย การปรับตัวในด้านระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้องนี้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี ทั้งฝ่ายบริหาร สมาชิกสภาและข้าราชการประจำ ล้วนต้องเร่งศึกษาระเบียบ ฯ ให้เข้าใจชัดเจนสามารถนำไปปฏิบัติได้ ต้องเร่งแสวงหาความรู้เพิ่มเติม ศึกษาคู่มือ ระเบียบ หนังสือสั่งการ หนังสือตอบข้อหารือในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี หนังสือสั่งการอื่น ๆ

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ที่เกี่ยวข้อง และการเข้ารับการฝึกอบรม ก็จะเป็นอีกหนึ่งช่องทางที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องปรับตัว และการเร่งทำความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี และประชาชนในท้องถิ่น การปรับตัวในด้านงบประมาณหลาย ๆ แห่ง ต้องรอหนังสือตอบข้อหารือในกรณีที่ต้องเพิ่มเติมโครงการต่าง ๆ ในแผนพัฒนาท้องถิ่น ในกรณีที่ไม่มีโครงการที่จำเป็นเร่งด่วนในแผนพัฒนาท้องถิ่นฉบับใดเลยจะต้องเพิ่มเติมในแผนพัฒนาท้องถิ่นฉบับใด ซึ่งแผนพัฒนาสามปีก็ได้ยกเลิกไปแล้วส่วนแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีก็ประกาศใช้แล้วแต่ยังไม่ผลบังคับใช้ ซึ่งแผนพัฒนาท้องถิ่นนี้จะเป็นการรอบในการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปี งบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม และงบประมาณการจ่ายขาดเงินสะสม ในการบริหารจัดการต่าง ๆ ต้องปรับเวลา ปรับกระบวนการทำงาน เลื่อนเวลาการดำเนินการโครงการวางแผนงานใหม่ทั้งหมด

ซึ่งบางส่วนสอดคล้องกับผลการวิจัยของ กวีณกุล ธรรมสาร (๒๕๕๙) ที่ได้ศึกษาตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อเนื้อหาสาระของแผนพัฒนาสามปีขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยค้นพบว่าลักษณะแนวทางการปรับตัวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจากการแทรกแซงของรัฐบาลทำให้งบประมาณรายจ่ายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีข้อจำกัดในการบริหารจัดการ การที่หน่วยงานอื่นขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยไม่ได้ระบุไว้ในแผนพัฒนาตั้งแต่แรก ทำให้การจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความยุ่งยากในการปฏิบัติ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมีการปรับแผนพัฒนา ตลอดจนการโอนงบประมาณเพื่อดำเนินการ ซึ่งบางครั้งก็ไม่เป็นไปตามปัญหาความต้องการของประชาชนและไม่เป็นไปตามอำนาจหน้าที่

แต่อย่างไรก็ตามผลจากการศึกษาเรื่อง การปรับเปลี่ยนจากการจัดทำแผนพัฒนาสามปีเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ค้นพบประเด็นที่แตกต่างออกไปว่า การปรับตัวด้านงบประมาณพบว่าการที่จะดำเนินการจัดทำงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม หรืองบประมาณเพื่อจ่ายขาดเงินสะสมในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ หลาย ๆ แห่งต้องรอหนังสือตอบข้อหารือในกรณีที่ต้องเพิ่มเติมโครงการต่าง ๆ ในแผนพัฒนาท้องถิ่นในกรณีที่ไม่มีโครงการที่จำเป็นเร่งด่วนในแผนพัฒนาท้องถิ่นฉบับใดเลย จะต้องเพิ่มเติมในแผนพัฒนาท้องถิ่นฉบับใด ซึ่งแผนพัฒนาสามปีก็ได้ยกเลิกไปแล้ว ส่วนแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีก็ประกาศใช้แล้วแต่ยังไม่ผลบังคับใช้ ซึ่งแผนพัฒนาท้องถิ่นนี้จะเป็นการรอบในการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปี งบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม และงบประมาณการจ่ายขาดเงินสะสม

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้ศึกษาวิจัยได้รวบรวมข้อเสนอแนะ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ ได้แก่ ๑) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และ ๒) ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยต่อไป มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ค้นพบจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ที่สำคัญ ได้แก่

๑.๑ รัฐบาลกลางควรลดการแทรกแซงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นลงเพื่อให้มีอิสระในการกำหนดนโยบายสาธารณะ ควรให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีอำนาจอิสระใช้ดุลยพินิจการตัดสินใจที่จะเลือกนโยบายของรัฐบาลบางนโยบายไปปฏิบัติ ให้เป็นไปตามแนวคิด ทฤษฎีของการปกครองท้องถิ่น สถาปนามิศาสตร์ ประชากร เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่แตกต่างกัน

๑.๒ รัฐบาลกลางควรให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ โดยการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมวางแผน ร่วมออกแบบกระบวนการขั้นตอนต่าง ๆ ของนโยบายสาธารณะ เพื่อนำ มาบังคับใช้กับท้องถิ่น ให้เป็นไปตามปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นโดยตรง

๒. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

๒.๐ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ในเรื่องการปรับเปลี่ยนจากการจัดทำแผนพัฒนาสามปีเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีเพิ่มมากยิ่งขึ้น ควรศึกษาวิจัยในเรื่องการปรับเปลี่ยนจากการจัดทำแผนพัฒนาสามปีเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปีของ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกรูปแบบ เช่น เทศบาลนคร เทศบาลเมือง เทศบาลตำบล องค์การ บริหารส่วนตำบลและ
เมืองพัทยา

๒.๒ เพื่อเป็นการต่อยอดงานวิจัยฉบับนี้ ควรมีการศึกษาวิจัยในเรื่องการปรับเปลี่ยนจากการจัด ทำ
แผนพัฒนาสามปีเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเปรียบเทียบกับพื้นที่ภาคอื่นๆ เช่น
ภาคใต้ ภาคเหนือ หรือภาคกลาง เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กวีณกุลธรรมสาร. (๒๕๕๙). **ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อเนื้อหาสาระของแผนพัฒนาสามปีขององค์การบริหาร
ส่วนตำบล (อบต.) กรณีศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอวารินชำราบ จังหวัด
อุบลราชธานี. การค้นคว้าอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี**
บุญรัตน์ที่รวม. (๒๕๕๘). **การแทรกแซงแผนพัฒนาสามปีขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยหน่วยงาน
ในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค. การค้นคว้าอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต:
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี**
ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๘.
**ราชกิจจานุเบกษา. ฉบับประกาศและงานทั่วไป. เล่มที่ ๐๒๒. ตอนพิเศษ ๑๐๕ ง. ๐๗
ตุลาคม, ๒๕๔๘.**
ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.
๒๕๕๙. **ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ ๐๓๓. ตอนพิเศษ ๒๐๘ ง. ๒๘ กันยายน, ๒๕๕๙.**
Arnda Waraleewanich. (๒๐๑๖). In Face Book [Fan Page]. Retrieved October ๒๙, ๒๐๑๖,
Retroeved From <https://www.facebook.com/groups/wikro.opt>
Ekkawawat N Korat. (๒๐๑๖). In Face Book [Fan Page]. Retrieved October ๐๘, ๒๐๑๖,
Retroeved From <https://www.facebook.com/groups/wikro.opt/permalink/>

การบริหารจัดการองค์กรภาครัฐในศตวรรษที่ ๒๑ Governmental Organizations Management in the ๒๑st Century

ชัยเชษฐ์ ปิยสิรานนท์* พระครูสิริตานุยุตต,ดร.**

บทคัดย่อ

การบริหารจัดการองค์กรภาครัฐในศตวรรษที่ ๒๑ ต้องพิจารณาจากภายในองค์กรว่ากระบวนการในการดำเนินงานขององค์กรมีคุณภาพ ซึ่งปัจจัยภายในได้แก่ ผู้นำ ทรัพยากรในองค์กร โครงสร้างและระบบ และงบประมาณ โดยผ่านกระบวนการบริหารจัดการประกอบด้วย การวางแผน การแสวงหา การเสริมกำลังบำรุง การประสานงาน การประเมินผล เมื่อภายในองค์กรมีความเข้มแข็งแล้ว ก็จะสามารถพัฒนาและรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว อันเนื่องมาจากปัจจัยภายนอกคือ นโยบายรัฐ สังคม เศรษฐกิจ การเมืองโดยสิ่งเหล่านี้ส่งผลกับการดำเนินงานในองค์กรในทุกด้านและยังเป็นปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้อีกด้วย จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการในการบริหารจัดการในองค์กรโดยสอดคล้องกับปัจจัยภายนอก องค์กรจึงต้องมีการพัฒนาเพื่อให้สามารถดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายไปสู่ความสำเร็จได้นั่นเอง

คำสำคัญ : การบริหาร, องค์กร, ศตวรรษที่ ๒๑

Abstracts

Organizational management in the ๒๑st century must determine from within the organization whether the organization's operational processes are of a quality. Internal factors include leaders, resources in the organization, structures and systems and budgets through management processes including planning, seeking, reinforcing, coordinating, and evaluating. When the organization is strong, it will be able to develop and accommodate changes rapidly. This is due to external factors such as state, social, and political policies. These affect the operation of the organization in all aspects and are also uncontrollable factors. It is therefore necessary to have a management process in place in accordance with external factors. The organization must develop in order to be able to achieve its goals for success.

Keywords: administration, organization, ๒๑st century

บทนำ

การบริหารจัดการองค์กรเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์กรเพราะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จหรือความล้มเหลวควมมีประสิทธิภาพหรือความไร้ประสิทธิภาพของหน่วยงานการบริหารเป็นเครื่องงัดให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคมความก้าวหน้าของวิทยาการต่างๆการบริหารเป็นมรรคที่สำคัญจะนำไปสู่ความก้าวหน้าการบริหารเป็นลักษณะการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์กรซึ่งมีการวินิจฉัยสั่งการนักบริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่างๆการวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหารและความเจริญเติบโตของการบริหารชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในครอบครัวหรือองค์กรโดยอ้อมเกี่ยวข้องกับการบริหารอยู่เสมอนั้นการบริหารจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและจำเป็นต้องการที่จะดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมมีนักบริหาร นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการบริหารไว้หลายทัศนะซึ่งสรุปได้ดังนี้

* ผู้บังคับหมู่งานป้องกันปราบปราม สถานีตำรวจภูธร อ.เมือง จ.ลำพูน.

** อาจารย์ประจำหลักสูตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน.

การบริหาร หมายถึง ผลรวมของกระบวนการต่างๆ ซึ่งประกอบด้วยบุคคล วัสดุ และวิทยาการต่างๆ ที่จัดทำให้ให้พอเพียงอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้การดำเนินงานสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ อย่างคือ คน (man) เงิน (money) วัสดุอุปกรณ์ (material) และการจัดการหรือเทคนิคในการบริหาร (management) การบริหารมีลักษณะเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ซึ่งมีแนวความคิด ระบบและกระบวนการต่างๆ ที่สามารถกำหนดขึ้นเป็นทฤษฎี และมีลักษณะเป็นศิลป์ เนื่องจากนำเอาทฤษฎีมาประยุกต์ใช้ตามความสามารถ หรือประสบการณ์ให้เกิดผลตามความมุ่งหมาย^๑ การบริหารจัดการเป็นการทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน คำว่าการบริหารนี้จึงใช้กำกับแสดงให้เห็นลักษณะการบริหารงานแต่ละประเภทได้เสมอแล้วแต่กรณี แต่ถ้าเป็นการทำงานโดยบุคคลคนเดียว เราเรียกว่าเป็นการทำงานเฉย ๆ เท่านั้น^๒ การบริหารองค์กรต้องมีการกำหนดแนวทางหรือนโยบาย การสั่งการ การอำนวยความสะดวก การสนับสนุน และการตรวจสอบ ให้ผู้ปฏิบัติสามารถดำเนินงานให้ได้ตามเป้าหมายที่ต้องการ^๓ การใช้ศาสตร์และศิลป์เพื่อนำเอาทรัพยากรการบริหารมาประกอบกันตามกระบวนการบริหารให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดให้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้^๔

๑. การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ

๒. การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน

๓. การบริหารมีลักษณะการดำเนินการเป็นกระบวนการ

๔. การบริหารเป็นการดำเนินงานร่วมกันของบุคคล ฉะนั้นจึงต้องอาศัยความร่วมมือของกลุ่มเพื่อให้เกิดพลังร่วมของกลุ่มในการที่จะทำให้ภารกิจบรรลุตามวัตถุประสงค์

ตั้งแต่อดีตได้มีการออกแบบโครงสร้างองค์กร หลักการบริหารองค์กรไว้มากมาย แต่เมื่อยุคสมัยสิ่งแวดล้อมและความต้องการเปลี่ยนแปลงไปรูปแบบการบริหารบางอย่างอาจไม่มีประโยชน์ ในยุคหนึ่งบางสังคมมองการบริหารเป็นเรื่องต้องห้าม แต่ในบางยุคสังคมมองการบริหารเป็นเรื่องที่ขอธรรม จากอดีตที่ค้นหาหลักการบริหารที่ถูกต้องเพียงอย่างเดียว หรือโครงสร้างองค์กรที่ถูกต้องเพียงอย่างเดียวในการจัดโครงสร้างองค์กรนั้นเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญ และจำเป็นที่ต้องศึกษาจุดอ่อนหรือข้อจำกัดขององค์กรต่างๆ ว่างานประเภทใดเหมาะสมมากที่สุดหรือน้อยที่สุด เพราะเมื่อองค์กรสามารถมีโครงสร้างที่เหมาะสมแล้ว เท่ากับเป็นการกำหนดอำนาจหน้าที่ของคนในองค์กรไว้อย่างชัดเจน และมีการบริหารคนที่ถูกต้อง

แต่ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ของผู้ที่ทำงานให้กับองค์กร อาจจะยังคงเป็นบุคลากรประจำองค์กร แต่ส่วนน้อยของกลุ่มที่ทำงานให้องค์กรซึ่งเป็นกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ กลับไม่ใช่บุคลากรประจำ หากแต่เป็นบุคลากรชั่วคราว ที่ทำงานให้องค์กรอื่นที่ให้บริการกับองค์กรของเรา ตัวอย่างเช่น บุคลากรที่ทำงานในองค์กรผู้รับเหมาในบริการซ่อมบำรุงแก่หน่วยงานหรือโรงงานอุตสาหกรรม หรือบุคลากรที่ทำงานในองค์กรวางระบบข้อมูลให้กับหน่วยงานหรือโรงงานอุตสาหกรรม หรือบุคลากรที่ทำงานในองค์กรวางระบบข้อมูลให้กับหน่วยงานของรัฐหรือธุรกิจ กลุ่มบุคลากรอิสระเหล่านี้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ผลตอบแทนที่เขาได้รับอยู่ในรูปของค่าจ้างภายใต้สัญญาการว่าจ้าง ซึ่งมีอายุของสัญญากำหนดไว้ และกลุ่มคนเหล่านี้จัดเป็นแรงงานที่มีความรู้ความชำนาญ และเป็นบุคลากรที่มีค่ามากที่สุดขององค์กร มนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินงานในด้านต่างๆ เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาองค์กร สังคม อีกทั้งยังเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศอีกด้วย ดังนั้นควรตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของมนุษย์ จึงได้มีการส่งเสริมและ

^๑จารุวรรณ สินธุ์โสภณ, **หลักการบริหารและการจัดการห้องสมุด**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ปรมเมฆรุการพิมพ์, ๒๕๓๓), หน้า ๑๖.

^๒ชูบ กาจนประการ, อ่างใน สมพงษ์ เกษมสิน, **การบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๓.

^๓มัลลิกา ต้นสอน, **การจัดการยุคใหม่**, (กรุงเทพมหานคร : เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐.

^๔สมพงษ์ เกษมสิน, **การบริหารงานบุคคล**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑), หน้า ๔.

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

สนับสนุนให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณค่า และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น องค์กรนั้นเป็นแหล่งรวมทรัพยากรมากมายไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรเงิน ทรัพยากรเทคโนโลยี และอื่นๆ องค์กรเป็นแหล่งที่ก่อให้เกิดผลผลิตและในสังคมปัจจุบันการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้เกิดการเรียนรู้ถือเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาองค์กรให้ทุกคนได้เกิดการเรียนรู้ให้ระดับตนเองและการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต ทำให้องค์กรได้พัฒนาขีดความสามารถในการเรียนรู้ที่สูงขึ้นเพื่อให้องค์กรเจริญเติบโต ก้าวหน้า

องค์กรแต่ละองค์กรมีระดับความสำเร็จและความล้มเหลวในการเปลี่ยนแปลงไม่เท่ากันบางองค์กรอาจจะประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงองค์กรอย่างรวดเร็วในขณะที่บางองค์กรอาจจะประสบความล้มเหลวโดยสิ้นเชิง ระดับความสำเร็จของการบริหารการเปลี่ยนแปลงนอกจากจะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นยังขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่ไม่สามารถควบคุมได้ (Uncontrollable Factors) เช่น สภาพแวดล้อมทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทำให้การเปลี่ยนแปลงขององค์กรไม่ประสบผลสำเร็จตามที่องค์กรได้ตั้งเป้าหมายไว้ ซึ่งสิ่งสำคัญในการบริหารการปรับองค์กรคือการจัดโครงสร้างหน่วยงาน การจัดแบ่งงาน หรือกิจกรรมที่ต้องทำ ในองค์กรต่างๆ มักจะมีลักษณะคล้ายๆ กัน หรือลอกเลียนกันได้ ตลอดจนเครื่องมือจักรและเทคโนโลยีก็ซื้อหาได้ด้วยเงิน ดังนั้นความแตกต่างของแต่ละองค์กรจึงอยู่ที่บุคลากรในแต่ละองค์กรสร้างขึ้น จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้องค์กรหนึ่งๆ ประสบความสำเร็จ หรือล้มเหลวได้ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว นี้คือ สัจธรรม ที่ผู้บริหารระดับสูงต่างรู้ดีอยู่แก่ใจ และยอมรับว่าไม่ใช่เรื่องง่ายเลยที่จะมีหรือสร้าง บุคลากร เช่นว่านั้น การพัฒนาบุคลากรให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและสามารถสร้าง ความแตกต่าง ได้อย่างแท้จริง จึงมีความสำคัญยิ่งต่อองค์กรที่ต้องการยืนหยัดอยู่รอดและมุ่งมั่นสู่ความเป็นเลิศ

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนในองค์กรภาครัฐของประเทศไทยก็พยายามจะปฏิรูประบบราชการ โดยนำเอาแบบจำลองการจัดการภาครัฐแนวใหม่มาเป็นต้นแบบในการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากองค์การภาครัฐประสบปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ มากมายเช่น ความไม่ร่วมมือของข้าราชการการขาดเครื่องมือวัดผลที่มีประสิทธิภาพความไม่มั่นคงทางการเมืองเป็นต้นซึ่งปัญหาเหล่านี้ทำให้แผนการต่าง ๆ ได้ศึกษาและวางไว้ไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและชัดเจนทำให้การปฏิรูประบบราชการของประเทศไทยยังดูคลุมเครือ และไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ จึงอาจกล่าวได้ว่า องค์กรที่ต้องการความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลง จำเป็นต้องมีการวางแผนที่ดีจากผู้บริหารโดยผู้บริหารต้องสร้างความเข้าใจถึงความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลงรวมถึงสร้างความเชื่อมั่นให้กับบุคลากรในองค์กรนอกจากนี้ผู้บริหารยังต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล รวมทั้งมีความสามารถในการบริหารจัดการองค์กรให้มีความยืดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนแปลงได้

ซึ่งจากการที่เกิดปัญหาและอุปสรรคขึ้นในการบริหารจัดการองค์กร อันเนื่องมาจากปัจจัยหลายอย่าง ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจนถึงการเกิดปัญหาและอุปสรรคขึ้น อย่างเช่นปัจจัยแวดล้อมทางการบริหารจัดการภายในองค์กรที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานมากที่สุดคือ ภาวะผู้นำ(เผด็จการแบบมีศิลปะ) รองลงมาคือ ทรัพยากรทางการบริหารจัดการ, นโยบายขององค์กร, วัฒนธรรมองค์กร, สมรรถนะ/ความสามารถขององค์กร, เทคโนโลยีขององค์กร และโครงสร้างองค์กร ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานส่วนปัจจัยแวดล้อมทางการบริหารจัดการภายนอกองค์กร ได้แก่ สภาพแวดล้อมทั่วไปด้านการเมือง และสภาพแวดล้อมเฉพาะด้านผู้สนับสนุนหรือผู้ส่งมอบปัจจัยการผลิตแก่องค์กร^๒ เป็นต้นรวมถึงการบริหารงานในองค์กรโดยระบบการสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ พบว่า การใช้ระบบการ

^๑ ภัณฑุญา แซ่ไว้ว, “การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และการใช้ทฤษฎีธรรมาภิบาลพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของร้อยเอก ศาสตราจารย์ ดร.จิตร์จันทน์ สุภาพ”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖), หน้า ๙.

^๒ สิริพงษ์ ปานจันทร์, “ประสิทธิผลในการบริหารงานของเทศบาลตำบลในจังหวัดนครปฐม”, *ปรัชญา ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์*, (วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ : มหาวิทยาลัยศรีปทุม), ๒๕๕๔.

สื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ ก่อให้เกิดการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีความสะดวก รวดเร็วในการปฏิบัติงาน รับทราบข้อมูลข่าวสารตลอดเวลาและทุกสถานที่ เป็นการลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน ประหยัดเวลาและลดค่าใช้จ่าย การบริหารงานในองค์กรโดยใช้ระบบการสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าว เป็นสิ่งที่ทันสมัยสมกับยุคปัจจุบัน เป็นการสร้างคุณค่าเพิ่มและภาพลักษณ์ที่ดีให้กับบุคลากรและองค์กร อย่างไรก็ตาม ระบบการสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าว ก่อให้เกิดการขาดปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์กร มีการเข้าใจและแปลความข้อมูลข่าวสารผ่านระบบไม่ตรงกัน และเมื่อเครื่องข่ายล่ม การบริหารงาน ไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ หากมีการจัดรูปแบบของกิจกรรมเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ในองค์กรอย่างเหมาะสม ส่งข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจน มีการเสริมสร้างจำนวนบุคลากรให้มีความสามารถ แก้ปัญหาเครื่องมือหรือระบบได้ จะทำให้การบริหารงานในองค์กรมีประสิทธิภาพมากขึ้น^๑

สรุปได้ว่าปัญหาในการบริหารจัดการองค์กรในศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งปัจจัยภายในก็คือ ผู้นำ ทรัพยากรในองค์กร โครงสร้างและระบบขององค์กร งบประมาณ ส่วนปัจจัยภายนอกก็คือ นโยบายของรัฐ สังคม เศรษฐกิจ การเมือง ซึ่งทั้งปัจจัยภายในและภายนอกต้องสอดคล้องกัน การจะทำให้องค์กรมีการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพในศตวรรษที่ ๒๑ นั้น ต้องสร้างความพร้อมให้กับองค์กรในการรองรับการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายนอก ซึ่งเป็นปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการองค์กร

การบริหารโดยทั่วไปจะมีลักษณะเป็นกระบวนการหรือเป็นการกำหนดขั้นตอนในการปฏิบัติงานหรือเป็นลำดับรายการในการบริหารซึ่งในการบริหารนั้นจะต้องมีลำดับรายการก่อนหลังจากจะต้องทำสิ่งใดก่อนและต่อๆไปจะทำอะไรซึ่งจัดว่าเป็นหลักเกณฑ์วิธีการทางวิทยาศาสตร์การบริหารจึงจำเป็นต้องมีการบริหารที่ดีซึ่งผู้บริหารจะต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดในการบริหาร โดยมีแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารอยู่ ๕ ประการ คือ^๒

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง แผนหรือโครงการสำหรับการปฏิบัติงานในอนาคตให้ตรงเป้าหมายที่ต้องการ โดยกำหนดงานที่จะทำวิธีการ และวัตถุประสงค์ของงานนั้นๆ ไว้ล่วงหน้า

๒. การแสวงหาและกำหนดตัวบุคคลและอุปกรณ์ (Allocation) หมายถึง การแสวงหากำหนดตัวบุคคลและวัสดุทุกชนิดที่จำเป็นในการปฏิบัติงานตามแผนเพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๓. การเสริมกำลังบำรุง (Stimulation) หมายถึง การบำรุงขวัญกระตุ้นและส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้ผลงานดีทั้งปริมาณและคุณภาพ

๔. การประสานงาน (Co-ordination) หมายถึง การจัดให้ผู้แทนของหน่วยงานย่อยทุกหน่วยงานพบปะปรึกษาหารือกันเพื่อให้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือทราบเรื่องการปฏิบัติงานของผู้อื่น และเพื่อให้งานสัมพันธ์ไม่ขัดแย้งกัน โดยยึดเป้าหมายขององค์กรเป็นหลัก

๕. การประเมินผลงาน (Evaluation) หมายถึง การตรวจสอบการปฏิบัติงานทุกระยะให้ทราบผลการปฏิบัติงาน และปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางแก้ไขทุกระยะและประเมินผลขั้นสุดท้ายเพื่อทราบผลการปฏิบัติงาน และปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อเปรียบเทียบผลงานกับผลงานที่ควรจะได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ตั้งแต่ต้นเพื่อวางแผนใหม่สำหรับการปฏิบัติงานในอนาคต

การวิเคราะห์การบริหารจัดการองค์กรในศตวรรษที่ ๒๑

การบริหารจัดการองค์กรในศตวรรษที่ ๒๑ ให้พร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งปัจจัยที่จะให้เกิดความพร้อมในการรับการเปลี่ยนแปลง ก็คือกระบวนการในการบริหารจัดการภายในองค์กร ประกอบด้วย การวางแผนการแสวงหาการ

^๑ อัจฉราลักษณ์ โสภณเสถียร, “การบริหารงานในองค์กร โดยระบบการสื่อสาร-อิเล็กทรอนิกส์ของกลุ่มบริษัททรูคอร์ปอเรชั่น”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนสังคม), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

^๒ สมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกา อ้างใน ธีระรัตน์ กิจจักษ์, เอกสารคำสอน-วิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๔๒), หน้า ๖๗.

เสริมกำลังบำรุงการประสานงานการประเมินผลงาน ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับปัจจัยภายนอก นั่นก็คือ นโยบายรัฐ สังคม เศรษฐกิจ การเมือง โดยสิ่งเหล่านี้ส่งผลกับการดำเนินงานในองค์กรในทุกด้านและยังเป็นปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้อีก ด้วย จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการในการบริหารจัดการในองค์กรโดยสอดคล้องกับปัจจัยภายนอก เพื่อให้เกิดการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งกระบวนการในการบริหารจัดการในองค์กรมีหลักสำคัญดังนี้

๑. การวางแผนเป็นกระบวนการที่ช่วยกำหนดและตัดสินใจเลือกสิ่งที่จะดำเนินการ และวิธีปฏิบัติในอนาคต เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหมายถึงการทำได้ตามกำหนดเวลาและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างคุ้มค่า ขั้นตอนการเตรียมการวางแผนองค์กรต้องหาข้อมูลทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อวิเคราะห์หาจุดอ่อนและจุดแข็งของเราและกำหนดวิสัยทัศน์ในสิ่งที่ต้องการหรือเป้าหมายขององค์กรในอนาคต ต่อจากนั้นผู้บริหารต้องวางแผนดำเนินงาน ซึ่งจะบ่งบอกถึงวิธีการ ทิศทางที่จะทำให้เราบรรลุตามเป้าหมายได้ ในการกำหนดแผนงานต้องมีการวางแผนขั้นตอนการสื่อสารภายในองค์กรเป็นสำคัญ การที่องค์กรจะกำหนดทิศทางไปในทางใด บุคลากรต้องเข้าใจและพร้อมขับเคลื่อนไปพร้อมกัน การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจากบนลงล่างจึงเป็นสิ่งสำคัญในทุก ขั้นตอนในการจัดทำรายละเอียดของแผนงานจะเป็นการจัดการในระดับภาคส่วนนั้นก็คือการวางโครงสร้างและระบบการดำเนินงานขององค์กรซึ่งต้องระบุอย่างชัดเจนว่าบุคคลหรือแผนกที่เกี่ยวข้องต้องมีความรับผิดชอบในด้านใด มีเป้าหมายที่ต้องปฏิบัติร่วมกันอย่างไร หลังจากที่มีการสื่อสารจนเกิดความเข้าใจจึงนำไปปฏิบัติตามหน้าที่ของตน ซึ่งการวางแผนจะเป็นการสร้างแนวทางในการดำเนินงานขององค์กร โดยการนำปัจจัยภายในคือ ผู้นำที่ต้องสามารถทำให้บุคลากรในองค์กรเกิดการยอมรับและปฏิบัติตามนั้นก็คือภาวะผู้นำ ทรัพยากรในองค์กรคือ บุคลากรในองค์กร วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยีในการดำเนินงานขององค์กร สิ่งเหล่านี้ก็จำเป็นต้องวางแผนเพื่อให้เกิดการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าสูงสุดกับองค์กรอีกทั้งยังต้องสอดคล้องกับปัจจัยภายนอก ทั้งนโยบายรัฐ สังคม เศรษฐกิจ การเมือง ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาในการทำให้เกิดการวางแผนซึ่งเป็นหนึ่งในกระบวนการบริหารจัดการในองค์กร ต้องเริ่มจาก

๑.๑ ภาวะผู้นำผู้นำต้องมีความรู้ มีวิสัยทัศน์ที่ดี และเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับที่จะปฏิบัติตามมีเป้าหมายที่ชัดเจนสามารถเอาชนะอุปสรรคต่างๆได้มีการจัดการและพัฒนาบุคลากรตัดสินใจอย่างเป็นระบบพัฒนาทีมงานมีการสื่อสารที่ดี^๑

๑.๒ ทรัพยากรในองค์กรหมายถึงความถึง บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยี ต้องมีการจัดสรรคัดเลือกและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าสูงสุด ซึ่งการจะทำให้ทรัพยากรที่มีในองค์กรให้เกิดประโยชน์สูงสุดนั้นต้องให้ทั้งทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรวัสดุทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๓ การจัดโครงสร้างและระบบให้ทั้งบุคคลและวัสดุทำงานสอดคล้องกับหน้าที่ บทบาทในการดำเนินงานในองค์กร ซึ่งทั้งบุคคล วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยี ต้องทำงานสอดคล้องกัน ผู้นำจึงควรมองถึงความสามารถและความเหมาะสมว่าควรจะวางแผนการใช้ทรัพยากรดังกล่าวอย่างไรให้เกิดประสิทธิภาพและคุ้มค่าที่สุด

๒. การแสวงหาการแสวงหาทรัพยากรเข้ามาในองค์กรเพื่อปฏิบัติงานตามแผนงานโครงสร้างและระบบที่ได้มีการวางแผนเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานในองค์กร และเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ ๒๑ โดยการแสวงหานี้มีทั้งแสวงหาบุคคลเพื่อเข้ามาทำหน้าที่ และการแสวงหาเครื่องมือเพื่อสนับสนุนการทำงานที่ของบุคคล ซึ่งสามารถนำมาอธิบายได้ดังนี้

๒.๑ การแสวงหาบุคคลเข้ามาทำงาน คือการหาคนที่มีความสามารถที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งนี้ โดยตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความเสมอภาค การสรรหาคัดเลือกบุคคลเข้ามาทำงานต้องกระทำอย่างมีมาตรฐาน เช่น สอบตำแหน่งเดียวกันควรจะยากง่ายเท่าๆกัน เป็นต้น กระบวนการในการรับคนเข้าทำงานนี้เรามักเรียกรวมกันว่า การสรรหาบุคคลเข้าทำงานเมื่อได้สรรหาบุคคลที่มีคุณสมบัติตามต้องการมาสมัครแล้ว จากนั้นก็ดำเนินการเลือกให้ได้ผู้ที่มีความรู้

^๑สมพิศวิชญาวิเชียร, เป็นหัวไม้ไผ่หาง, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑ - ๘๓.

ความสามารถเหมาะสมที่สุด ซึ่งในการแสวงหาบุคคลเข้ามาดำเนินงานมีขั้นตอนที่สำคัญ คือการตรวจสอบคุณสมบัติ วัดความรู้ความสามารถ การสัมภาษณ์ การตรวจสอบสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ การให้ทดลองปฏิบัติหน้าที่ เป็นต้น

๒.๒ การแสวงหาเครื่องมือเพื่อสนับสนุนการทำงานที่ของบุคคลซึ่งในการดำเนินงานขององค์กรนอกจากปัจจัยด้านบุคคลที่เป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนองค์กรแล้ว ปัจจัยต่อมาคือ เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยี ซึ่งจะช่วยให้เกิดความสะดวกในการดำเนินงานขององค์กร โดยต้องพิจารณาจากความเหมาะสมของการใช้งานว่าสิ่งใดเหมาะสมกับงานประเภทไหน เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างบุคลากรและเครื่องมือ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้กับการทำงานขององค์กร

๓. การเสริมกำลังบำรุง เป็นการใช่วิธีการที่ช่วยสร้างแรงจูงใจ ในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการดำเนินงานขององค์กร โดยอาจเป็นการให้รางวัลหรือคำชมเชยหลังจากที่บุคคลประพฤติปฏิบัติหรือมีพฤติกรรมที่ดี ซึ่งเป็นการกระตุ้นและส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้ผลงานดีทั้งปริมาณและคุณภาพ ไม่ว่าจะเป็บุคคลากรในองค์กรของรัฐหรือเอกชนงาน**บริหารทรัพยากรบุคคล**นั้นเป็นเรื่องที่จำเป็นและสำคัญมากที่ทุกองค์กรจะต้องหันมาดูแลและทุ่มเทในการ**ดูแลทรัพยากรบุคคล**ของตัวเอง ถ้าปราศจากบุคลากรคุณภาพที่จะมาทำหน้าที่แล้วละก็ องค์กรก็ไม่มีวันประสบความสำเร็จไปได้อย่างแน่นอน การที่จะทำให้บุคลากรเกิดการการทำงานที่มีประสิทธิภาพ จะต้องมีการสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรเกิดความอยากที่จะทำงานหรือรักในงานที่ทำ ซึ่งองค์กรสามารถสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากรได้โดยมีแนวทางดังต่อไปนี้

๓.๑ สวัสดิการที่ดีที่คนสมัยนี้ทุ่มเทกับการทำงาน ใช้เวลาร่วมสิบกว่าชั่วโมงในแต่ละวัน เพื่อผลักดันให้เกิด**ความสำเร็จขององค์กร** คงจะดีไม่น้อย ถ้าผู้บริหารองค์กรหันมาดูแลบุคลากร ด้วยการมอบสวัสดิการดี ๆ ให้เพื่อเป็นการตอบแทนความพยายามที่บุคลากรมีให้กับองค์กร

๓.๒ รางวัลตอบแทนบุคลากรที่ทำความดีและสร้างประโยชน์ให้องค์กร ย่อมสมควรได้รับการตอบแทนที่เหมาะสม องค์กรอาจจัดให้มีการโหวตตำแหน่งบุคลากรดีเด่น หรืออาจจะพิจารณาจากผลของการทำงานว่าในระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีการทำประโยชน์ให้กับองค์กรมากน้อยเพียงใด ที่สำคัญวิธีการตัดสิน ต้องเป็นไปอย่างยุติธรรมและถูกต้อง

๓.๓ สัมมนานอกสถานที่ การพาบุคลากรไปพักผ่อนนอกสถานที่เป็นอีกสิ่งที่สำคัญ การทำให้เกิด**กิจกรรมภายในองค์กร**ที่สร้างสรรค์ เพื่อกระชับความสัมพันธ์ภายในองค์กรนี้เป็นหนึ่งในสิ่งที่ผู้บริหารควรจัดให้มี อย่างน้อยปีละครั้ง การสัมมนานอกสถานที่ในบรรยากาศดี ๆ จะทำให้บรรยากาศในองค์กรมีความผ่อนคลาย มีการเปิดใจคุยกัน บุคลากรในทุกระดับจะกล้าเปิดใจเข้าหากันมากขึ้น ซึ่งจะทำให้บุคลากรมีขวัญและ**กำลังใจในการทำงาน**มากขึ้นอย่างแน่นอน

๓.๔การจัดอบรมส่งเสริมทักษะพิเศษเพิ่มเติมโลกสมัยนี้เปลี่ยนแปลงเร็วขึ้นทุกวัน นอกเหนือจากความรู้ที่มีอยู่แต่เดิมแล้ว องค์กรควรส่งเสริมให้บุคลากรในองค์กรได้มีการเรียนรู้ทักษะอื่นที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม ไม่ว่าจะเป็นการอบรมในแง่ความรู้ที่เอาไปใช้ในการปฏิบัติงาน เทคโนโลยี เช่น อบรมพัฒนาทักษะด้านคอมพิวเตอร์ อบรมพัฒนาทักษะด้านภาษา หรืออาจจะเป็นการอบรมเพื่อเพิ่มความสามารถอื่นๆ ให้บุคลากร

๔. การประสานงานการจัดให้บุคคลในองค์กรทำงานสัมพันธ์และสอดคล้องกัน โดยตระหนักถึงภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบ เป้าหมาย และมาตรฐาน การปฏิบัติงานขององค์กร วัตถุประสงค์ที่สำคัญของการประสานงานเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีแก่บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อให้การปฏิบัติงานขององค์กรสำเร็จตามเป้าหมาย เพื่อให้ทำงานมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ ประหยัดเวลาและทรัพยากรในการปฏิบัติงานการประสานงานมิได้เพียงแต่จะจัดให้มีการประสานงานเท่านั้น หากแต่ต้องให้ทุกฝ่ายได้เข้าใจงานร่วมกันทำงานด้วยความเต็มใจ จึงเห็นได้ชัดเจนว่าสิ่งที่สำคัญของการประสานงานก็คือ **ความร่วมมือ** ในการปฏิบัติงานเพื่อจะช่วยให้การบริหารงานประสบความสำเร็จนั่นเอง ซึ่งการจะทำให้ในองค์กรมีการประสานงานที่ดีนั้น บุคลากรต้องมีความเข้าใจถึงหน้าที่ในแต่ละตำแหน่งที่มีการกำหนดโครงสร้างและระบบไว้แล้ว ซึ่งแนวทางที่จะทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งเป็นพื้นฐานของการประสานงานที่ดี คือ

๔.๑. การสร้างวัฒนธรรมองค์กร เป็นการสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนการทำงาน บรรยากาศภายในองค์กรที่มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับสมาชิก เป็นองค์กรที่เอาใจใส่ต่อความเป็นมนุษย์ เคารพศักดิ์ศรีซึ่งกันและกัน มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันไร้ซึ่งการแบ่งแยก และสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการทำงาน

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

๔.๒ สร้างการทำงานร่วมกันเป็นทีมและเป็นเครือข่าย การทำงานในลักษณะนี้ จะช่วยส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ทำให้กลายเป็นพลังร่วมในการสร้างองค์กรที่รองรับการเปลี่ยนแปลง โดยสมาชิกในองค์กรจะต้องตระหนักถึงความร่วมมือกัน การแบ่งปันความรู้ การทำงานและแก้ปัญหาาร่วมกัน ซึ่งสามารถนำประสบการณ์และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน มาสร้างคุณค่าให้กับองค์กรและการบริการได้

๕. การประเมินผลงานคือขั้นตอนการประเมินค่าของผู้ที่ปฏิบัติงานในด้านต่างๆซึ่งจะแตกต่างกันตามหน้าที่ที่รับผิดชอบจากการบันทึก สังเกต โดยมีเกณฑ์การประเมินผลงานที่มีประสิทธิภาพ ไม่ใช่ความรู้สึกเข้ามาตัดสินในการประเมินเพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมกับบุคลากรในองค์กร ในระดับบริหารมีหน้าที่ตรวจสอบผลการดำเนินงาน หากไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ต้องนำแผนมาทบทวนใหม่ หาข้อผิดพลาดและปรับปรุงแผนงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งการประเมินผลสามารถทำได้ดังต่อไปนี้

๕.๑ ประเมินตามเป้าหมายของการปฏิบัติงาน เป็นวิธีการวัดผลที่นิยมใช้ทั่วไป โดยกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานเป็นระยะเวลา เช่น ทุก ๓เดือน ทุก ๖เดือนจะมีการประเมินผลงานครั้งหนึ่งเพื่อดูว่าการดำเนินงานนั้นมีความคืบหน้า หรือสำเร็จตามเป้าหมายคือเข้าใกล้เป้าหมายเพียงใด

๕.๒ ประเมินจากประสิทธิภาพในการทำงานว่าบุคลากรในองค์กรมีประสิทธิภาพในการทำงานเป็นอย่างไร การทำงานร่วมกันว่าแต่ละบุคคลในองค์กรมีความร่วมมือหรือไม่ เพื่อจะพิจารณาได้ว่า คนในทีมสามารถทำงานร่วมกันได้ดีหรือไม่ หรือจำเป็นต้องทำการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานใหม่ โดยการเปลี่ยนหน้าที่ หรือพิจารณาความเหมาะสมของแต่ละบุคคลว่าสามารถทำหน้าที่ตามโครงสร้างและระบบได้หรือไม่ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

สรุป และข้อเสนอแนะ

การบริหารจัดการองค์กรให้สามารถเข้ากับยุคสมัยหรือความเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยในศตวรรษที่ ๒๑เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์กรเพราะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จความมีประสิทธิภาพขององค์กรการบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคมความก้าวหน้าของวิทยาการต่างๆขององค์กร ซึ่งในการบริหารจัดการองค์กรให้ประสบความสำเร็จในศตวรรษที่ ๒๑ ต้องเริ่มจากการพิจารณาปัจจัยภายในองค์กรที่ต้องมีโครงสร้างและระบบที่มีความยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับปัจจัยภายนอก และความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้น โดยมีวิธีการดังนี้ **๑. การวางแผน**เป็นกระบวนการที่ช่วยกำหนดและตัดสินใจเลือกสิ่งที่จะดำเนินการ และวิธีปฏิบัติในอนาคตเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ **๒. การแสวงหา**การแสวงหาทรัพยากรเข้ามาในองค์กรเพื่อปฏิบัติงานตามแผนงาน โครงสร้างและระบบที่ได้มีการวางแผนเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานในองค์กร และเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ ๒๑ **๓. การเสริมกำลังบำรุง** เป็นการใช่วิธีการที่ช่วยสร้างแรงจูงใจ ในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการดำเนินงานขององค์กร โดยอาจเป็นการให้รางวัลหรือคำชมเชยหลังจากที่บุคคลประพฤติปฏิบัติหรือมีพฤติกรรมที่ดี ซึ่งเป็นการกระตุ้น และส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ **๔. การประสานงาน**การจัดให้บุคคลในองค์กรทำงานสัมพันธ์และสอดคล้องกัน โดยตระหนักถึงภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบ เป้าหมาย และมาตรฐาน การปฏิบัติงานขององค์กร วัตถุประสงค์ที่สำคัญของการประสานงานเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีแก่บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อให้การปฏิบัติงานขององค์กรสำเร็จตามเป้าหมาย เพื่อให้งานมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ ประหยัดเวลาและทรัพยากรในการปฏิบัติงาน ซึ่งการจะทำให้เกิดการประสานงานที่ดีในองค์กรนั้นมีวิธีการดังนี้ **๕. การประเมินผลงาน**คือขั้นตอนการประเมินค่าของผู้ที่ปฏิบัติงานในด้านต่างๆซึ่งจะแตกต่างกันตามหน้าที่ที่รับผิดชอบ เป็นการตรวจสอบผลการดำเนินงาน หากไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ต้องนำแผนมาทบทวนใหม่ หาข้อผิดพลาดและปรับปรุงแผนงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งการประเมินผล ข้อเสนอแนะควรจะมีการบริหารจัดการองค์กรในศตวรรษที่ ๒๑ ต้องพิจารณาจากภายในองค์กรว่ากระบวนการในการดำเนินงานขององค์กรมีคุณภาพและความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด ซึ่งเมื่อภายในองค์กรมีความเข้มแข็งแล้ว ก็จะสามารถพัฒนาและรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว อันเนื่องมาจากปัจจัยภายนอกที่

ปรับเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัย องค์กรจึงต้องมีการพัฒนาเพื่อให้สามารถดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายไปสู่ความสำเร็จได้นั่นเอง

บรรณานุกรม

กัญญา แซ่โจ้ว. “การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และการใช้ทฤษฎีวิธีवादพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของร้อยเอก ศาสตราจารย์ ดร.จิตรจำนง สุภาพ”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๖.

จารุวรรณ สีนุโสภณ. **หลักการบริหารและการจัดการห้องสมุด**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ปรเมษฐการพิมพ์, ๒๕๓๗.

ธีระรัตน์ กิจจารักษ์, เอกสารคำสอน-วิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๒.

สมพิศ วิชาวิเชียร. **เป็นหัวไม่ใช้หาง**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์, ๒๕๔๒.

มัลลิกา ตันสอน. **การจัดการยุคใหม่**. กรุงเทพมหานคร : เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๔๔.

สมพงษ์ เกษมสิน. **การบริหารงานบุคคล**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑.

สิริพงษ์ ปานจันทร์. “ประสิทธิผลในการบริหารงานของเทศบาลตำบลในจังหวัดนครปฐม”, **ปรัชญาดุสิตบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**. วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๔.

อัจฉราลักษณ์ โสภณเสถียร. “การบริหารงานในองค์กร โดยระบบการสื่อสาร-อิเล็กทรอนิกส์ของกลุ่มบริษัท ทูคอร์ด ปอเรชั่น”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนสังคม)**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๑.

การบริหารจัดการองค์กรภาครัฐสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

Governance of public sector organizations towards sustainable development

รุ่งธิพร สุกุลมูล* ดร.นิกร ยาอินตา**

บทคัดย่อ

การบริหารจัดการองค์กรภาครัฐ นอกจากจะต้องมีปัจจัยในการบริหารและกระบวนการบริหารแล้ว สิ่งที่สำคัญในการจะดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จคือ การมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน การบริหารมีลักษณะการดำเนินการที่เป็นกระบวนการประกอบด้วย การกำหนดนโยบายการกำหนดโครงสร้างองค์กร การกำหนดหน้าที่ที่ชัดเจน การติดต่อสื่อสารในองค์กร และการตรวจสอบและประเมินการปฏิบัติงาน ซึ่งการบริหารจัดการองค์กรภาครัฐจะประสบผลสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายต้องสร้างความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกองค์กร นอกจากนี้องค์กรต้องหมั่นปรับปรุงและพัฒนาองค์กรเพื่อส่งเสริมให้องค์กรเข้มแข็งซึ่งสิ่งที่จะทำให้องค์กรเกิดการพัฒนาคือ การบริหารจัดการที่มีคุณธรรมและจริยธรรมในองค์กร

คำสำคัญ : การบริหารจัดการ, องค์กรภาครัฐ, การพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

Government administration not only needs the administrative and administrative factors. The important thing to accomplish the success is participation in all sectors. Management is characterized by a process which includes policy formulation, organizational structure, clear definition, corporate communications and monitoring and evaluation of operations. Governance of government organizations will be successful or achieve the goal, it must be built both internal and external partnerships. In addition, the organization must constantly improve and develop the organization in order to strengthen the organization. What will make the organization develop is management with morality and ethics in the organization.

Keywords : management, government organizations, sustainable development

บทนำ

การบริหารองค์กรภาครัฐ ในปัจจุบันนี้ถือได้ว่าเป็นการบริหารที่พัฒนามากกว่ายุคก่อน ๆ มาก กล่าวคือ มีการกำหนดยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ในการบริหารที่ชัดเจนขึ้น มีลักษณะของการบริหารงานเชิงรุกที่ดำเนินการในรูปการบริหารเชิงกลยุทธ์หรือการบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ที่หน่วยงานมีการวางแผนกลยุทธ์ นอกจากนี้หลักจากหน่วยงานได้กำหนดทิศทางและกลยุทธ์ การดำเนินงานที่ชัดเจนแล้ว หน่วยงานยังจะต้องผลักดันให้มีการดำเนินงานตามกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ในการพัฒนาหรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงองค์กรให้เกิดประสิทธิผลและมีความยั่งยืน ซึ่งในปัจจุบันนี้องค์กรต่าง ๆ นิยมที่จะดำเนินการโดยประยุกต์กรอบแนวคิด เทคนิค วิธีการบริหารที่จัดได้ว่าเป็นวิธีการบริหารที่เป็นเลิศ มาเป็นกรอบแนวทางการดำเนินงานปัจจุบันการจัดระบบบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิผล เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงปัจจุบัน ทั้งองค์กรภาครัฐกิจเอกชนและภาครัฐ จะมีจุดเน้นที่การพัฒนากระบวนการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่มุ่งเน้นผลงานในเชิงยุทธศาสตร์^๑ การจัดการปกครองเป็นกรอบแนวคิดที่สำคัญของการบริหารภาครัฐ ซึ่งมีองค์ประกอบ

*ผู้ช่วยงานจัดการทั่วไป สาธารณสุขอำเภอเวียงหนองล่อง จ.ลำพูน.

**อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน.

^๑ ธิติวุฒิ ห่มันมี, มิติใหม่ของการบริหารองค์กรภาครัฐ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.gotoknow.org/posts/๕๘๒๑๓๓> [๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐].

หลักที่สำคัญคือ การเน้นบทบาทของการบริหารภาครัฐ กรอบแนวคิดGovernance เป็นประเด็นสำคัญในการศึกษาถึงความสัมพันธ์และความรับผิดชอบระหว่างรัฐกับประชาชน ความสัมพันธ์และความรับผิดชอบระหว่างรัฐกับภาคเอกชนหรือกลุ่มทางสังคมที่เกิดการรวมตัวกันโดยสมัครใจ และความสัมพันธ์และความรับผิดชอบระหว่างรัฐกับประชาสังคม^๑ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะปัจจุบันที่ประเทศกำลังพัฒนาสู่ความเป็นสากล

สิ่งสำคัญในการจัดการองค์กรภาครัฐให้มีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ซึ่งการทำให้ดีขึ้นนั้นต้องเกิดจากการที่ได้ดำเนินสิ่งที่ทำอยู่แล้ว นำมาประเมินเพื่อหาจุดบกพร่องหรือปัญหาเพื่อแก้ไขและพัฒนาต่อไป ซึ่งปัญหาขององค์กรภาครัฐจากการที่เป็นระบบที่มีอายุยาวนานและมีการเปลี่ยนแปลงแบบซ้ำๆ จึงมีปัญหาที่สั่งสมไว้มาก ปัญหาที่สำคัญมีดังนี้คือ

๑. ปัญหาด้านนโยบาย
๒. ปัญหาโครงสร้างองค์กร
๓. ปัญหาด้านบุคลากร
๔. ปัญหาด้านงบประมาณ

^๑Morren, Tatiana, “Conceptualizing Civil Society Within Good Governance and Social Capital Policies”,*Master’s Thesis*,(Dalhousie University, Canada, ๒๐๐๑),p. ๕๖.

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารการจัดการภาครัฐ

การบริหาร (Administration) เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์กร เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ หรือความล้มเหลวความมีประสิทธิภาพหรือความไร้ประสิทธิภาพของหน่วยงาน การบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม ความก้าวหน้าของวิทยาการต่างๆ การบริหารเป็นลักษณะการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคล ในองค์กรซึ่งมีการวินิจฉัยสั่งการ นักบริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่างๆ การวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหาร

การบริหาร คือ การใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาการบริหารทรัพยากร (Resource of Administration) มาประกอบการตามกระบวนการบริหาร (Process of Administration) ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^๑ เป็นกระบวนการที่ผู้บริหารใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่างๆ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์กร การตระหนักถึง ความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์กรควบคุมไปด้วยองค์กรจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งเป็นกิจกรรมต่างๆที่บุคคลตั้งแต่สองบุคคลารขึ้นไปมาทำงานร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือ หลายๆอย่างร่วมกัน โดยประกอบไปด้วยส่วนต่างๆดังนี้^๒

- ๑) บุคคลตั้งแต่ ๒ บุคคลขึ้นไป
- ๒) ต้องมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน
- ๓) ต้องมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการกระทำร่วมกันเด่นชัด
- ๔) วัตถุประสงค์นั้นๆต้องตรงกันในหมู่บุคคลผู้ร่วมกระทำการ

การบริหารมีลักษณะเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะ กล่าวคือ การบริหารจัดเป็นศาสตร์สาขาหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป เพราะมีองค์ประกอบของความรู้ (Knowledge) มีหลักเกณฑ์ (Principle) และทฤษฎี (Theory) ที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เป็นศาสตร์ทางสังคมซึ่งอยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์ ส่วนในทางปฏิบัติจะขึ้นอยู่กับความสามารถ ประสบการณ์ และทักษะของผู้บริหาร แต่ละบุคลากรที่จะนำความรู้ หลักการและทฤษฎีไปปรับหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องศิลปะ ดังนั้น นักบริหารที่เก่งต้องมีศาสตร์และศิลปะ^๓ การบริหารเป็นการจัดการอย่างมีระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และทำให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่น บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ด้วยความร่วมมือของกลุ่มบุคคล และยังเสนอว่า “การบริหาร” และ “การจัดการ” นั้นบางครั้งอาจให้แทนกันได้เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่หวังผลขั้นสุดท้ายอย่างเดียวกัน คือ ความสำเร็จของงาน “การบริหาร” ใช้มากในการบริหารรัฐกิจ ส่วน “การจัดการ” ใช้มากในทางธุรกิจ หรืออาจกล่าวได้ว่า “การบริหาร” มุ่งเน้นที่การกำหนดนโยบายและการวางแผน ส่วน “การจัดการ” เป็นการนำเอา

^๑ธีระรัตน์ กิจจารักษ์, เอกสารคำสอนวิชาการบริหารการศึกษา, (เพชรบูรณ์ : คณะครุศาสตร์สถาบันราชภัฏ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

^๒พะยอมวงศ์สารศรี, องค์กรและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : พานานการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๓๖.

^๓บรรจบ เนียมมณี, หลักการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๓), หน้า ๒๖๑.

^๔เด่น ชะเนติย์, การบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร , มปป. , ๒๕๓๓), หน้า ๕๒.

นโยบายและแผนไปดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้^๑ องค์ประกอบของการบริหารที่สำคัญ และมีความจำเป็นต่อองค์กร ดังนี้^๒

๑. วัตถุประสงค์ที่แน่นอน กล่าวคือ จะต้องรู้ว่า จะดำเนินการไปทำไม เพื่ออะไร และต้องการอะไร จากการดำเนินการ เช่น ต้องมีวัตถุประสงค์ในการให้บริการ หรือในการผลิตต้องรู้ว่าผลิตเพื่อใคร ต้องการผลตอบแทนเช่นใด ถ้าหาไม่มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์แล้วก็ไม่มีประโยชน์ที่จะบริหารการดำเนินงานต่าง ๆ จะไม่มีผลสำเร็จ เพราะไม่มีเป้าหมายกำหนดไว้แน่นอน

๒. ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ วัตถุและเครื่องใช้เพื่อประกอบการดำเนินงานรวมไปถึงความสามารถในการจัดการ ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ ๔Ms คือ มนุษย์ (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และความสามารถในการจัดการ (Management) หรือ ๖Ms ที่มีเครื่องจักร (Machine) และตลาด (Market) เพิ่มเข้ามาซึ่งในปัจจุบันมีความจำเป็นมากขึ้น

๓. มีการประสานงานระหว่างกัน หรือเรียกได้ว่ามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน กล่าวคือ เป้าหมายและวัตถุประสงค์รวมทั้งทรัพยากรในการบริหารทั้ง ๔Ms หรือ ๖Ms ดังกล่าว จะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน หรือกล่าวได้ว่าจะต้องมีระบบของการทำงานร่วมกันและที่เกิดขึ้นจริง ๆ ด้วยการนำปัจจัยทั้งหลายเบื้องต้นมาไว้ร่วมกันแล้วไม่เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ไม่เกิดความสัมพันธ์ ระหว่างกัน การบริหารก็จะไม่เกิดขึ้น

๔. ประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ในการบริหารงานนั้นสิ่งที่วัดผลสำเร็จของงานว่า บรรลุเป้าหมายของวัตถุประสงค์ขององค์กรก็คือ ประสิทธิภาพขององค์กร หมายถึงความสามารถขององค์กร ในอันที่จะบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรในการใช้ทรัพยากรขององค์กรที่มีอยู่ระยะสั้น โดยเปรียบเทียบกับปัจจัยนำเข้าและค่าใช้จ่ายกับปัจจัยนำออกและรายได้ขององค์กร

การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation Management) เป็นแนวทางการบริหาร ที่เปิดโอกาสให้พนักงานเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน และการตัดสินใจในงานต่าง ๆ ที่เขามีส่วนรับผิดชอบอยู่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์กรทำให้พนักงานเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินงานต่าง ๆ ขององค์กรใด ที่ใช้นโยบายการบริหารแบบนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าฝ่ายบริหารเห็นความสำคัญของพนักงาน ที่มีต่อความสำเร็จขององค์กร ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดี มีความภูมิใจ และรับผิดชอบต่องานอย่างเต็มที่ซึ่งเป็นการจูงใจในการทำงานที่ดีวิธีหนึ่ง^๓ หลักสำคัญของการบริหาร ๕ ลักษณะคือ^๔

๑. การบริหารเป็นการทำงานกับบุคลากรและโดยอาศัยบุคลากร หมายความว่า การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคม คือ อาศัยกลุ่มบุคลากรที่รวมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบต่อความสำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลอื่น มิฉะนั้นจะทำงานไม่สำเร็จ สำคัญของ

^๑ ทองหล่อ เดชไทย, หน่วยที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุข, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๕), หน้า ๕.

^๒ สมคิด บางมี, ๖๓, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๖๒-๖๓.

^๓ สุพิน เกษาคุปต์, การจัดการปฏิบัติงาน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย-ธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๙๒ - ๙๓.

^๔ เสนาะ ตีแยว, หลักการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑-๒.

การบริหารในข้อนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ คือ มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดี มีความเป็นผู้นำและสามารถทำงานเป็นทีมได้ มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้หากมีการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ และมีความสามารถทำให้งานบรรลุเป้าหมายได้

๒. การบริหารทำให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์กร เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์กรต้องอาศัยความร่วมมือกันของบุคลากรทุกบุคลากรจึงจะทำให้สำเร็จลงได้ เป้าหมายเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้บริหารจะต้องทำให้บรรลุได้นั้นจะต้องมีลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ เป้าหมายต้องสูงแล้วสามารถทำให้สำเร็จ เป้าหมายสูงเกินไปก็ทำให้สำเร็จไม่ได้ เป้าหมายต่ำเกินไปก็ไม่มีคุณค่า ประการที่สอง การจะไปถึงเป้าหมายจะต้องมีระบบงานที่ดีมีแผนงานที่มีประสิทธิภาพ ประการสุดท้าย จะต้องระบุเวลาที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น

๓. การบริหารเป็นการสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ คำว่า ประสิทธิภาพ หมายความว่า งานบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนด ส่วนคำว่า ประสิทธิภาพ หมายความว่า ทำงานโดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุด การทำงานให้สำเร็จอย่างเดียวนั้นไม่พอแต่จะต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ประหยัดอีกด้วย การทำให้ได้ทั้งสองอย่างคือ งานบรรลุผลตามที่ต้องการและการใช้ทรัพยากรต่ำสุดจึงเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๔. การบริหารเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า เราอาศัยในโลกที่มีทรัพยากรจำกัดการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ จึงต้องตระหนัก ๒ ข้อใหญ่ ๆ คือ เมื่อใช้ทรัพยากรใดไปแล้วทรัพยากรนั้นจะหมดสิ้นไปไม่สามารถกลับคืนมาใหม่ได้ และจะต้องเลือกใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมอย่าให้เกิดสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ ดังนั้นการบริหารกับเศรษฐศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เศรษฐศาสตร์เป็นการศึกษาถึงการกระจายการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างไร ส่วนผู้บริหารในองค์กรจะต้องผลิตสินค้าและบริหารให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๕. การบริหารจะต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องสามารถคาดคะเนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง และสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้น

การบริหารนั้น จะครอบคลุมถึงหน้าที่ในการบริหาร อันประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการหรือการมอบหมายงาน การประสานงาน การรายงาน และการงบประมาณ นอกจากนี้ องค์ประกอบที่สำคัญของการบริหาร จะประกอบด้วย วัตถุประสงค์ที่แน่นอน ทรัพยากรในการบริหาร มีความประสานระหว่างกัน และ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผลในการบริหารงาน ซึ่งครอบคลุมไปถึง การบริหารแบบมีส่วนร่วม

แนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์คือ POCCC เป็นการบริหาร ซึ่งสามารถใช้ได้กับการบริหารทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานอุตสาหกรรมหรืองานรัฐบาล โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการบริหาร ซึ่งประกอบด้วยหน้าที่ทางการบริหาร(Management Functions) ๕ ประการ คือ^๑

^๑Price, Alan, Human Resource Management, In a Business Context, ๒ edition, (London : Thomson Learning, ๒๐๐๔), p. ๑๑๐.

๑.การวางแผน (Planning) หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องทำการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อธุรกิจ และกำหนดขึ้นเป็นแผนปฏิบัติงาน หรือวิถีทางที่จะปฏิบัติเอาไว้เพื่อเป็นแนวทางของการทำงานในอนาคต

๒.การจัดองค์กร (Organizing) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่ผู้บริหารจำเป็นต้องจัดให้มีโครงสร้างงานต่างๆ และอำนาจหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อให้เครื่องจักร สิ่งของ และตัวบุคลากร อยู่ในส่วนประกอบที่เหมาะสมในอันที่จะช่วยให้งานขององค์กรบรรลุผลสำเร็จได้

๓.การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) หมายถึง หน้าที่ในการสั่งการงานต่างๆ ต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ซึ่งจะกระทำให้ผลสำเร็จด้วยดี โดยที่ผู้บริหารจะต้องกระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี จะต้องเข้าใจบุคลากรงานของตน จะต้องเข้าใจถึงข้อตกลงในการทำงานของบุคลากรงานและองค์กรที่มีอยู่ รวมถึงจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิดทั้งขึ้น และลง นอกจากนี้ยังต้องทำการประเมินโครงสร้างขององค์กรและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของตนเป็นประจำอีกด้วย หากโครงสร้างขององค์กรที่เป็นอยู่ไม่เหมาะสมก็จำเป็นต้องปรับปรุงเช่นเดียวกัน ถ้าผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาบุคลากรใดหย่อนประสิทธิภาพ การไล่ออกเพื่อปรับปรุงกำลังบุคลากรที่มีอยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องทำ

๔.การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่จะต้องเชื่อมโยงงานของทุกบุคลากรให้เข้ากันได้ และกำกับให้ไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน

๕.การควบคุม (Controlling) หมายถึง ภาระหน้าที่ในการที่จะต้องกำกับให้สามารถประกันได้ว่ากิจกรรมต่างๆ ที่ทำไปนั้นสามารถเข้ากันได้กับแผนที่ได้วางไว้แล้ว

การวิเคราะห์การบริหารจัดการองค์กรภาครัฐ

การบริหาร คือการใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรมาบริหาร มาประกอบเป็นกระบวนการบริหาร ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งทำให้มองเห็นลักษณะของการบริหารได้ดังนี้ การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์ การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นสำคัญ การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน การบริหารมีลักษณะการดำเนินการที่เป็นกระบวนการ การบริหารเป็นการดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มบุคลากร การบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคลและของกลุ่มบุคลากร และการบริหารมีลักษณะเป็นการร่วมมือดำเนินการอย่างมีเหตุผลในทฤษฎี POCCE เป็นการบริหาร ซึ่งสามารถใช้ได้กับการบริหารทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานอุตสาหกรรมหรืองานรัฐบาลซึ่งเมื่อนำมาวิเคราะห์เป็นกระบวนการบริหารจัดการองค์กรภาครัฐเพื่อการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน สามารถวิเคราะห์ได้ดังต่อไปนี้

๑. การกำหนดนโยบายการกำหนดนโยบายเป็นวิธีการหนึ่งของการวางแผน ซึ่งเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานในการกำหนด โครงสร้างองค์กร รูปแบบการบริหาร และการกำหนดแผนการใช้จ่ายงบประมาณ เป็นขั้นตอนแรกในการเริ่มต้นบริหารจัดการองค์กร ซึ่งองค์กรภาครัฐจะต้องมีการประชุมเพื่อวางแผนในการกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแนวทางให้บุคลากรในองค์กรปฏิบัติตาม การกำหนดเป้าหมาย นโยบาย แผนแผนงาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้บริหารได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ จึงนำเอาวิสัยทัศน์มากำหนดเป็นนโยบาย แผน แผนงาน โครงการ ซึ่งเป็นการสร้างกิจกรรม แนวทางปฏิบัติเพื่อนำไปสู่เป้าหมาย ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนในการคิดเพื่อสร้างข้อกำหนด นอกจากจะมีการกำหนดวิสัยทัศน์จากผู้บริหารแล้วจะต้องมีการสนับสนุนการให้บุคลากรเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการร่วมวางแผน ซึ่งการมีส่วนร่วมจะเป็นการสร้างความเข้าใจถึงความต้องการของแต่ละฝ่ายเพื่อนำมาวิเคราะห์เพื่อหาทางออกร่วมกัน

๒. การกำหนดโครงสร้างองค์กร เป็นขั้นตอนในการปฏิบัติตามนโยบาย แผน ที่ได้มีการกำหนดไว้ เพื่อให้เป็นไปตามแนวทางบริหารเพื่อนำไปสู่เป้าหมายขององค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างขององค์การอย่างเป็นทางการโดยการจัดแบ่งออกเป็นหน่วยงานย่อยต่างๆ เพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงานไว้ให้ชัดเจน รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานย่อยเหล่านั้น การจัดองค์การจะเป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับการจัดระเบียบความรับผิดชอบต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้ทุกบุคลากรต่างฝ่ายต่างทราบ ว่า ใคร ต้องทำอะไร และกิจกรรมใดต้องติดต่อสัมพันธ์กับฝ่ายอื่นๆ มีวิธีการอย่างไรบ้าง ทั้งนี้เป็นการจัดแบ่งองค์การออกเป็นหน่วยงานย่อยๆ ให้ครอบคลุมภารกิจและเป็นการกำหนดหน้าที่ของแต่ละส่วนงานเพื่อให้เอื้อต่อการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพในการกำหนดโครงสร้างองค์กรต้องคำนึงถึงทรัพยากรในองค์กรว่ามีศักยภาพเพียงใด เพื่อความเหมาะสมในการกำหนดหน้าที่หรือขอบเขตของงาน และการกำหนดงบประมาณในการดำเนินงานให้คุ้มค่าที่สุด

๓. การกำหนดหน้าที่ที่ชัดเจน เป็นวิธีการหนึ่งในการบังคับบัญชา ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ ไม่ว่าจะองค์กรจะมีบุคลากรมาก บุคลากรน้อย เพราะองค์กรย่อมประกอบด้วยบุคลากร ดังนั้นทุกองค์กรจึงต้องมีทั้งผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา เมื่อมีงานก็ต้องมีบุคลากร ดังนั้นเราจึงต้องวางบุคลากรตามความเหมาะสม ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ ความถนัด ให้เหมาะสมกับงานที่ได้จัดแบ่งไว้ โดยบุคลากรที่รับผิดชอบหน่วยงานที่ใหญ่กว่า ก็จะต้องสามารถสั่งการบุคลากรที่รับผิดชอบหน่วยงานเล็กกว่า ต้องวางบุคลากรให้สามารถสั่งการกันได้ ในลักษณะของสายการบังคับบัญชาเพื่อให้บุคลากรที่เรารจัดวางกำลังเหล่านี้ ทำงานที่ได้รับมอบหมาย ให้สำเร็จลุล่วง บรรลุตามนโยบายและแผนซึ่งการสั่งการก็ต้องอยู่ในกฎระเบียบหรือกฎหมายเพื่อไม่ให้เกิดการละเมิดสิทธิ การบังคับบัญชาที่มีประสิทธิภาพไม่ใช่การบังคับบัญชาสั่งการด้วยอำนาจที่ได้รับ หากแต่เป็นการบังคับบัญชาสั่งการด้วยความเชื่อใจ ความเคารพ ซึ่งสิ่งพื้นฐานเลยที่ผู้บังคับบัญชาต้องมี ความเข้าใจซึ่งกันและกันนอกจากจะเป็นการสะดวกต่อการบังคับบัญชาก็ยังเป็นการลดความขัดแย้งทั้งภายในและภายนอกองค์กรซึ่งก็คือการเกิดความสามัคคี ความเชื่อถือ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญในการจะทำให้องค์กรเกิดความเข้มแข็งและมั่นคง

๔. การติดต่อสื่อสารกัน ในองค์กรคือการประสานงานของภาครัฐ จะมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญก็คือ ความร่วมมือซึ่งจะต้องมีความเข้าใจหรือมีการตกลงร่วมกัน มีการระดมความคิด วิธีการ เทคนิค การจัดหาทรัพยากรมาสนับสนุนการทำงานร่วมกัน อีกทั้งเรื่องของจังหวะเวลาซึ่งผู้ที่ปฏิบัติงานจะต้องมีความรับผิดชอบที่จะทำให้งานนั้นเป็นไปตามระยะเวลาที่กำหนด โดยงานที่จะทำจะต้องมีความสอดคล้องกันอย่างเหมาะสม มีการสื่อสารที่ตรงกันอย่างรวดเร็วและราบรื่น รวมทั้งผู้ประสานงานจะต้องสามารถทำให้ทุกฝ่ายเข้าร่วมทำงานอย่างมีจุดมุ่งหมายเดียวกันตามวัตถุประสงค์ของงานที่กำหนดไว้ โดยก่อนการประสานงานจะต้องกำหนดความต้องการให้ชัดเจนว่าจะประสานงานเพื่อวัตถุประสงค์ใด การประสานงานภายในหน่วยงานหรือองค์กรเดียวกัน ซึ่งระบบที่จัดขึ้นสำหรับการประสานงานควรดำเนินการจัดแผนผังและกำหนดหน้าที่การงานที่ชัดเจนก่อน การจัดให้มีระบบการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การจัดให้มีเจ้าหน้าที่ด้านการประสานงานโดยเฉพาะเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและอำนวยความสะดวกให้การประสานงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย การจัดการฝึกอบรมเพื่อใช้เป็นหลักในการสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือและการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ

๕. การตรวจสอบและประเมินการปฏิบัติงาน เป็นการตรวจสอบการปฏิบัติงานว่าเป็นไปตามแผนและเป้าหมาย หรือข้อตกลงตามที่กำหนดไว้หรือไม่การควบคุมเป็นกระบวนการตรวจสอบกิจกรรมเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนที่กำหนดไว้ การควบคุมเป็นหน้าที่ที่สำคัญอย่างหนึ่งของ

การบริหาร การควบคุมมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับการวางแผน เพราะการควบคุมเป็นการตรวจสอบและประเมินการปฏิบัติงานเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข เพื่อสร้างมาตรฐานของงานในองค์กรเพื่อวัดและตรวจสอบความก้าวหน้าของงานตามที่ได้รับผิดชอบอยู่เพื่อใช้สำหรับเป็นข้อมูลประกอบการประเมินผลการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดนโยบายและแผนในการปฏิบัติงานที่มีการปรับปรุงและพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สรุปและข้อเสนอแนะ

การบริหารจัดการองค์กรภาครัฐ นอกจากจะต้องมีปัจจัยในการบริหารและกระบวนการบริหารแล้ว สิ่งที่สำคัญในการจะดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จคือ การมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน การบริหารมีลักษณะการดำเนินการที่เป็นกระบวนการประกอบด้วย การกำหนดนโยบายการกำหนดโครงสร้างองค์กร การกำหนดหน้าที่ที่ชัดเจน การติดต่อสื่อสารในองค์กร และการตรวจสอบและประเมินการปฏิบัติงาน ซึ่งการบริหารเป็นการดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มบุคลากร การบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคลและของกลุ่มบุคลากร และการบริหารมีลักษณะเป็นการร่วมมือดำเนินการอย่างมีเหตุผล ซึ่งการบริหารจัดการองค์กรภาครัฐจะประสบผลสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายต้องสร้างความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกองค์กร นอกจากนั้นองค์กรต้องหมั่นปรับปรุงและพัฒนาองค์กรเพื่อส่งเสริมให้องค์กรเข้มแข็ง

ข้อเสนอแนะการบริหารจัดการองค์กรภาครัฐเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างมั่นคง นอกจากกระบวนการบริหารที่มีประสิทธิภาพสิ่งที่จะช่วยให้องค์กรพัฒนาอย่างยั่งยืนคือ คุณธรรมและจริยธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่ทั้งผู้บริหารและบุคลากรต้องมีการปฏิบัติงานในองค์กร อีกทั้งการติดต่อประสานงานกับบุคคลหรือองค์กรภายนอกที่จะทำให้เกิดความร่วมมือ เป็นการช่วยให้เกิดความรู้สึกที่ดีซึ่งจะส่งผลให้เกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถโดยคุณธรรมและจริยธรรมในการบริหารจัดการองค์กรภาครัฐ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

๑.๑ หนังสือ

เด่นชนะเนติย์ง. การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร .มปป,๒๕๓๓.

ทองหล่อเดชไทย. หน่วยที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุข. นนทบุรี :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๕.

ธีระรัตน์กิจจารักษ์. เอกสารคำสอนวิชาการบริหารการศึกษา. เพชรบูรณ์ : คณะครุศาสตร์สถาบันราชภัฏ,
๒๕๔๒.

บรรจบ เนียมมณี. หลักการบริหาร. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
๒๕๒๓.

พะยอม วงศ์สารศรี.องค์กรและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : พรวานนการพิมพ์, ๒๕๔๒.

เสนาบดีเยาว์.หลักการบริหาร. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

สุพินเกษาคุปต์. การจัดการปฏิบัติงาน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.

สมคิด บางโม. การบริหาร. กรุงเทพมหานคร :ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.

๑.๒ ออนไลน์

ธิดิวุฒิ หมั่นมี.ดร. มิติใหม่ของการบริหารองค์กรภาครัฐ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :
<https://www.gotoknow.org/posts/๕๘๒๐๓๓> [๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐].

๒. ภาษาอังกฤษ

๒.๑ Book

Morren.Tatiana. “Conceptualizing Civil Society Within Good Governance and Social Capital
Policies”.Master’s Thesis.Dalhousie University. Canada. ๒๐๑๑.

Price. Alan.Human Resource Management.In a Business Context.๒edition.London :
Thomson Learning, ๒๐๐๔.

การพัฒนาบุคลากรภาครัฐสู่องค์กรยุคใหม่

The development of government personnel into new age organizations

นบน์อมไชยวงศ์* พระมหาอรุณพล นริสโร**

บทคัดย่อ

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ เป็นกระบวนการดำเนินงานที่เกี่ยวกับบุคลากรขององค์กร อันประกอบด้วย ภารกิจหลัก ๔ ด้าน คือ การจัดหา การพัฒนา การใช้ประโยชน์ และการเก็บรักษาบุคลากร เพื่อให้องค์กรได้รับประโยชน์สูงสุดจากคุณค่าของบุคลากรซึ่งในการพัฒนาบุคลากรภาครัฐมีกระบวนการอยู่ ๔ ขั้นตอนคือ การเคารพสิทธิของบุคคล การมุ่งแก้ปัญหาขององค์กร มุ่งส่งเสริมการมีส่วนร่วม และเป็นกระบวนการที่มีระบบ การจะทำให้กระบวนการทั้ง ๔ ขั้นตอนนั้นมีการทำงานที่มีประสิทธิภาพและมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดองค์กรยุคใหม่ ประกอบด้วย การมีความคิดที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน การปฏิบัติตามแนวทางขององค์กรอย่างจริงจัง การพัฒนาความรู้ให้บุคลากรในองค์กรอยู่เสมอ

คำสำคัญ : การพัฒนาบุคลากร, ภาครัฐ, องค์กรยุคใหม่

Abstract

Human Resource Management is a process that involves the personnel of the organization. It consists of four main areas: provision, development, utilization and staff retention in order to maximize the value of the organization. In the development of public personnel sector, there are four steps which are respect the rights of individuals, aim to solve the organization's problem, focus on promoting participation and to be a systematic process. In order to make the ๔-step process work effectively and consistently to become a new age organization, it consists of thinking in the same direction, following the organization's guidelines seriously and developing of knowledge to the personnel in the organization.

Keywords: personnel development, public sector, modern enterprise

บทนำ

มนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินงานในด้านต่างๆ เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาองค์กร สังคม อีกทั้งยังเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศอีกด้วย ดังนั้นควรตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของมนุษย์ จึงได้มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณค่า และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น องค์กรนั้นเป็นแหล่งรวมทรัพยากรมากมายไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากร

* รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง จ.เชียงใหม่.

** อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน.

กัญญา แซ่โจ้ว, “การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และการใช้ทฤษฎีธรรมาภิบาลพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของ ร้อยเอก ศาสตราจารย์ ดร.จิตรจำนง สุภาพ”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖), หน้า ๙.

เงิน ทรัพยากรเทคโนโลยี และอื่นๆ องค์กรเป็นแหล่งที่ก่อให้เกิดผลผลิต และในสังคมปัจจุบันการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ ให้เกิดการเรียนรู้ถือเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาองค์กรให้ทุกคนได้เกิดการเรียนรู้ให้ระดับ ตนเองและการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต ทำให้องค์กรได้พัฒนาขีดความสามารถ ในการเรียนรู้ที่สูงขึ้นเพื่อให้องค์กรเจริญเติบโต ก้าวหน้า

ความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ว่า ในสมัยก่อนผู้บริหารไม่เคยให้ความสนใจหรือเห็น ความสำคัญของการบริหารงานบุคคลเลยหรือแม้แต่ในปัจจุบัน สำหรับองค์กรขนาดเล็กก็ไม่เคยจัดให้มี แผนบริหารงานบุคคลเพราะเห็นว่างานบุคคลเป็นงานที่ง่าย ๆ คงไม่มีปัญหาอะไร ต่างมุ่งให้ความสนใจ ทางด้านเทคนิคหรือเครื่องจักรเครื่องมือที่ทันสมัยอย่างเดียว จนต่อมาเมื่อเกิดปัญหาในการทำงานขึ้นทั้งๆที่มี เครื่องมืออย่างดีจึงพบว่าผู้ปฏิบัติงานมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของงานอย่างมาก องค์กรใดที่ให้ความสนใจ ใส่ ต่อคนผลผลิตขององค์กรนั้นจะเพิ่มมากขึ้นเพราะคนทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนั้นการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์นี้สำคัญที่สุด เมื่อพัฒนามนุษย์ขึ้นไปก็จะค่อยๆ ทำให้คนนั้นห่างออกไปจากการที่จะตกอยู่ ภายใต้อิทธิพลครอบงำของต้นหามานะทีริฐคือ ถูกต้นหามานะ ทีริฐ ครอบงำน้อยลง เมื่อครอบงำน้อยลงก็ เป็นอิสระแก่ตัวมากขึ้น สามารถทำสิ่งที่ตีงามได้มากขึ้น การที่จะสร้างสันติก็มีทางเป็นไปได้โดยการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ก็คือการศึกษา ซึ่งได้แก่ศึกษานั่นเอง^๒

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งมวลอันอาจได้แก่การ เปลี่ยนแปลงด้านความรู้ความสามารถทักษะและทัศนคติโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ ซึ่งจะ ครอบคลุมกระบวนการจัดการศึกษาให้ทุกคนและทุกระดับได้มีความรู้ ความสามารถมีทักษะและทัศนคติอันพึง ปรารถนาของสังคมและประเทศชาติและรวมถึงการฝึกอบรม การสอนงานการสับเปลี่ยนหมุนเวียน หรือแม้แต่ กระบวนการในการพัฒนาตนเองอีกด้วย^๑ เป็นการวางแผนอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง เพื่อจัดการให้มีการพัฒนาระดับ ชิดความ สามารถในการปฏิบัติงานของพนักงานและประสิทธิภาพในการดำเนินขององค์กร โดยใช้วิธีการฝึกอบรม การให้ความรู้และจัดโปรแกรมการพัฒนาพนักงานให้มีโอกาสได้รับความก้าวหน้าในอาชีพสำหรับในอนาคต^๔ การ วางแผนล่วงหน้าเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ขององค์กรเป็นรายบุคคล ให้เขามีความพร้อมที่จะทำงานในหน้าที่ของเขาให้

^๑ เสนาะ ดีเยาว์, การบริหารงานบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๔ – ๑๕.

^๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ทศวรรษธรรมทัศน์พระปิฎก หมดศึกษาศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๙๖.

^๓ บุญเลิศ ไพรินทร์, พฤติกรรมการบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการ ข้าราชการพลเรือน, ๒๕๓๘), หน้า ๕.

^๔ อำนวย แสงสว่าง, การจัดการทรัพยากรมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๐), หน้า ๒๙๖.

ได้ผลดีแก่องค์การมากที่สุด^๑ การทำให้มีคุณภาพมากขึ้น ในกรณีเกี่ยวกับบุคคลก็คือ การดำเนินการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ และทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานที่ตนรับผิดชอบให้มีคุณภาพประสบผลสำเร็จเป็นที่พอใจแก่องค์การ^๒

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสมัยก่อนผู้บริหารไม่เคยให้ความสนใจหรือเห็นความสำคัญของการบริหารงานบุคคลเลยหรือแม้แต่ในปัจจุบัน สำหรับองค์การขนาดเล็กก็ไม่เคยจัดให้มีแผนกบริหารงานบุคคลเพราะเห็นว่างานบุคคลเป็นงานที่ง่าย ๆ คงไม่มีปัญหาอะไร ต่างมุ่งให้ความสนใจทางด้านเทคนิคหรือเครื่องจักรเครื่องมือที่ทันสมัยอย่างเดียว จนต่อมาเมื่อเกิดปัญหาในการทำงานขึ้นทั้งๆที่มีเครื่องมืออย่างดีจึงพบว่าผู้ปฏิบัติงานมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของงานอย่างมาก องค์การใดที่ให้ความสนใจใส่ต่อคนผลผลิตขององค์การนั้นจะเพิ่มมากขึ้นเพราะคนทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น^๓

ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หรือการพัฒนาทรัพยากรบุคคลไว้ว่า ความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธศาสนา คือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นี้สำคัญที่สุดเมื่อพัฒนามนุษย์ขึ้นไปก็จะค่อยๆทำให้คนนั้นห่างออกไปจากการที่จะตกอยู่ภายใต้อิทธิพลครอบงำของตัณหา มานะ ทิฐิคือ ถูกตัณหา มานะ ทิฐิครอบงำน้อยลง เมื่อครอบงำน้อยลงก็เป็นอิสระแก่ตัวมากขึ้น สามารถทำสิ่งที่ตั้งใจได้มากขึ้น การที่จะสร้างสันติก็มีทางเป็นไปได้โดยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ก็คือการศึกษา ซึ่งได้แก่ศึกษาตนเอง^๔

แนวคิดเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยจำแนกไว้เป็นประเด็นที่สำคัญอยู่ ๒ ประการ^๕ คือ

๑) **แนวคิดแบบดั้งเดิม**เป็นแนวคิดที่มีมาแต่เดิมว่าการปฏิบัติอุตสาหกรรมทำให้มีการนำเอาเครื่องจักรเข้ามาใช้ในการอุตสาหกรรม ดังนั้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยมากผู้บริหารไม่ได้ให้ความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเหตุการณ์บริหารแบบนี้ใช้ในระยะเวลาที่สังคมเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรมใหม่ๆ แต่เมื่อคนมีความรู้มากขึ้นจึงต้องเปลี่ยนแปลง

รูปแบบต่อมาของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรเป็นแบบบิดาปกครองบุตร บิดาคือ นายจ้าง บุตรคือ ผู้ใช้แรงงาน บิดาเป็นผู้ดูแลความประพฤติ อบรมสั่งสอนบุตรซึ่งยังพึ่งตัวเองไม่ได้ การพิจารณาวินิจฉัยเรื่องต่างๆ การบริหารลักษณะนี้อาจช่วยแก้ปัญหาการบริหารชนิดแรกได้ในระยะแรกๆแต่ต่อมาเมื่อผู้ใช้แรงงานเริ่มรู้สึกอึดอัดไม่พอใจ เพราะได้รับการปฏิบัติเหมือนคนไร้ความสามารถจึงต้องเปลี่ยนแปลงอีก

รูปแบบต่อมา คือเน้นระบบราชการหรือลัทธิสำนักงาน (Bureaucracy) เป็นลักษณะการปกครองหรือการบริหารตามลำดับชั้น มีกฎระเบียบข้อบังคับ มีการกวดขันเข้มงวด มีการคัดเลือกผู้ปฏิบัติงาน มีการเขียนกฎเกณฑ์เป็นลายลักษณ์อักษร ตลอดจนมีการเก็บรักษา แต่ต่อมาเมื่อมีการทดลองของ Elton Mayo ความคิดหลังนี้จึงก็ต้องล้มเลิกไป

^๑ มัลลี เวชชาชีวะ, **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัย สถาบันพัฒนาบัณฑิตบริหารศาสตร์, ๒๕๒๔), หน้า ๑.

^๒ พะยอม วงศ์สารศรี, **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร : คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๓๘), หน้า ๑.

^๓ เสนาะ ดิเยาว์, **การบริหารงานบุคคล**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๔ - ๑๕.

^๔ พระพุทธโฆษาจารย์(ป.อ. ปยุตโต), **ทศวรรษธรรมที่ศักราชพระปิฎก หมวดศึกษาศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๙๖.

^๕ ธงชัย สมบูรณ์, **การบริหารและจัดการมนุษย์ในองค์กร**, (กรุงเทพมหานคร: ประชาชนสยาม, ๒๕๔๙), หน้า ๑๗- ๓๗.

รูปแบบต่อมาคือมีการคัดเลือกผู้มีความสามารถสูงสุดเข้ามาปฏิบัติงานและบรรจุคนให้เข้าทำงานเพื่อมีประสิทธิ ภาพในการทำงานสูงสุด โดยพยายามให้นักจิตวิทยาเข้ามาช่วยสร้างแบบทดสอบเพื่อเป็นเครื่องมือในการคัดเลือก มีการเขียนกฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ นั้นเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อแสดงความชัดเจนอันเป็นผลดีแก่ทั้งสองฝ่าย

รูปแบบต่อมาผู้บริหารเป็นผู้ปกป้องผลประโยชน์ ผู้บริหารงานบุคคลมีฐานะเป็นตัวกลางระหว่าง นายจ้างกับผู้ใช้แรงงานขณะนั้นดูเหมือนผู้บริหารงานบุคคลมีอำนาจมากแต่อันที่จริงการปฏิบัติงานในฐานะ ตัวกลางนั้นเป็นเรื่องยากมากเพราะจะต้องเข้ากับทั้งสองฝ่ายได้ดี และรักษาผลประโยชน์ของทั้งผู้บริหาร สูงสุด และลูกจ้าง จึงทำให้ผู้บริหารหันมาสนใจความเป็นมนุษย์ของผู้ใช้แรงงานมากขึ้นโดยเฉพาการจัด สวัสดิการการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ

๒) แนวคิดแบบใหม่ เป็นการประสานแนวความคิดของการจัดการตามแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) และการจัดการตามแนวทางมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation Approach) เข้าด้วยกันโดยคัดเลือกเฉพาะแนวคิดที่มีประโยชน์ต่อการจัดการมนุษย์ในองค์กร เพราะมนุษย์ต้องการความ เหม าะ สม พ อ ดี การ นำ แ น ว คิ ด จ า ก ก า ร จ ั ด ก าร ท้ ง ๒ ร ู ป แ บ บ นั้ น มาผสมผสานกันพร้อมทั้งแต่งเติมสิ่งที่ขาดให้สมบูรณ์ ทำให้แนวความคิดของการจัดการตามทฤษฎีแผนใหม่มี การให้ความสำคัญในแง่มุมต่างๆ เช่น ทำงานตามลักษณะความสามารถเฉพาะ(Specialization) เป็นผลให้ เกิด การ ส ร ร ห า บ ุ ค ค ล ที่ มี ค ว า ม ส า ม า ร ท เหม าะ สม กั บ ต ำ แ ה น ึ่ง ง า n การจัดระบบแยกตำแหน่งความรู้ความสามารถ(Position Classification) การจัดอบรม (Training) มีการจัดการอบรมให้ความรู้แก่ผู้ใช้ เพื่อเป็นการทำนุบำรุงรักษาทรัพยากรมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพและการ ดำรงชีวิตที่มีคุณภาพพร้อมทั้งมีขวัญและกำลังใจที่ดี การจัดการเรื่องความปลอดภัยในการทำงาน ตลอดจน ดูแลสุขภาพของผู้ใช้แรงงาน การเสริมแรงการให้แรงจูงใจคือการใช้จิตวิทยาที่เหมาะสมกับผู้ใช้แรงงาน

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์ ใน ๓ ประการ^๑คือ

- ๑) ทรัพยากรมนุษย์ เป็นทรัพย์สินขององค์กร มีใช้ค่าใช้จ่าย
- ๒) ศักยภาพของมนุษย์ พัฒนาได้ไม่มีที่สิ้นสุด
- ๓) ทรัพยากรมนุษย์ เป็นแหล่งสร้างเสริมและเพิ่มคุณค่าของผลผลิตและการบริการ

วิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ที่นิยมใช้กันในปัจจุบันแบ่งเป็น ๓ กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ ๑ ให้นิยามการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ว่า หมายถึง การดำเนินการให้ บุคคลได้รับ ประสบการณ์และการเรียนรู้ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อที่จะนำเอามา ปรับปรุงความสามารถในการทำงาน โดยวิธีการ ๓ ประการ คือ

๑) การฝึกอบรม (Training) เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ โดยมุ่งเน้น เกี่ยวกับงานที่ปฏิบัติ อยู่ในปัจจุบัน (Present job) เป้าหมาย คือการยกระดับความรู้ ความสามารถ ทักษะ ของพนักงานใน ขณะนั้น ให้สามารถทำงานในตำแหน่งนั้นๆได้ ซึ่ง ผู้ที่ผ่านการฝึกอบรมไปแล้วสามารถนำความรู้ไปใช้ได้ทันที

^๑ รัชชัย สมบูรณ์, การบริหารและจัดการมนุษย์ในองค์กร, (กรุงเทพฯ ปราชญ์สยาม, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑ - ๑๒.

^๒ นิศดารก์ เวชยานนท์,การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, เอกสารประกอบการสอน วิชาการศ.๖๒๐. การบริหารทรัพยากรมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.๒๕๔๘),หน้า ๓๑๒-๓๑๕

๒) การศึกษา (Education) เป็นวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยตรง เพราะ การให้การศึกษา เป็นการเพิ่มพูนความรู้ทักษะ ทักษะคนดี ตลอดจนเสริมสร้างความสามารถ ในการปรับตัวในทุกๆด้านให้กับบุคคล โดยมุ่งเน้นเกี่ยวกับงานของพนักงานในอนาคต (Future job) เพื่อเตรียมพนักงานให้มีความพร้อมที่จะทำงานตามความต้องการของ องค์กรในอนาคต

๓) การพัฒนา (Development) เป็นกระบวนการปรับปรุงองค์กรให้มี ประสิทธิภาพ เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ไม่ได้มุ่งตัวงาน (Not focus on a job) แต่มีจุดเน้น ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตาม ที่องค์กรต้องการ และพร้อมที่จะปฏิบัติงานกับองค์กรใน อนาคต เพื่อให้สอดคล้องกับเทคโนโลยี รวมทั้ง สิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

ความแตกต่างระหว่างการฝึกอบรมการศึกษาและการพัฒนาที่กล่าวมาแล้วนั้น มีเป้าหมายและค่าใช้จ่ายที่แตกต่างกันดังนี้

- ๑) การฝึกอบรมมีเป้าหมายงานในปัจจุบันมีค่าใช้จ่ายต่ำ
- ๒) การศึกษามีเป้าหมายงานในอนาคตมีค่าใช้จ่ายปานกลาง
- ๓) การพัฒนามีเป้าหมายถึงความเปลี่ยนแปลงองค์กรในอนาคตมีค่าใช้จ่ายสูง

กลุ่มที่ ๒ ให้นิยามการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ว่า หมายถึง การนำกิจกรรมที่มีการ กำหนดและวางรูปแบบอย่างเป็นระบบเพื่อใช้เพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความสามารถ และ ปรับปรุงพฤติกรรมของพนักงานให้ดีขึ้น โดยมุ่งเน้นการพัฒนาใน ๓ ส่วน คือ

- ๑) การพัฒนาบุคคล (Individual Development)
- ๒) การพัฒนาสายอาชีพ (Career Development)
- ๓) การพัฒนา องค์กร (Organization Development)

โดยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะเกิดได้จากการนำเป้าหมายของบุคคล ซึ่งต้องให้ได้มาซึ่งเป้าหมายของแต่ละคน เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กรที่ต้องการบุคคลากรประเภทใดทั้งในระยะสั้นระยะกลาง และระยะยาว โดยการนำการพัฒนาสายงานอาชีพเป็นตัวเชื่อมเป้าหมายของบุคคล กับเป้าหมายขององค์กรนั้น

กลุ่มที่ ๓ ให้นิยามการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ว่า หมายถึง การพัฒนาองค์การ ให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการบูรณาการระหว่างการเรียนรู้และงานเข้าด้วยกัน ซึ่งสามารถนำมารวมกันได้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบใน ๓ ส่วน คือ

- ๑) ระดับบุคคล (Individual)
- ๒) ระดับกลุ่มหรือทีมผู้ปฏิบัติงาน (Work Group or Teams)
- ๓) ระดับระบบ โดยรวม (The System)

ซึ่งกระบวนการเรียนรู้สามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภท คือ

- ๑) การเรียนรู้จากประสบการณ์ (อดีต)
- ๒) การเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ ปัจจุบัน
- ๓) การเรียนรู้เพื่อที่จะเตรียมตัวสำหรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

แนวคิดและทฤษฎีที่นำมาวิเคราะห์การพัฒนาบุคลากรในองค์กรภาครัฐ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร เป็นการสร้างบรรยากาศในการทำงานที่เอื้ออำนวยต่อการแสดง ออกของศักยภาพบุคคล ในองค์กรทำให้เกิดคุณภาพชีวิตในการทำงานเกิดการพัฒนางานองค์กร รวมทั้งการออกแบบงานใหม่ ซึ่งทั้งหมดนี้เกิดจากภาวะปัจจุบัน มีการ

แข่งขันทางธุรกิจมาก ทำให้องค์กรมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนาการบริหารงานบุคคล ต้องมีการปรับสภาพเพื่อความอยู่รอดขององค์กร ซึ่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นี้เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีลักษณะต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิตของบุคคลในองค์กรมีความเกี่ยวข้องกับเรื่อง การฝึกอบรม (Training) การศึกษา (Education) และการพัฒนา (Development) จะเน้นที่ตัวบุคคลในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นจะสำเร็จได้ต้องทำอย่างเป็นกระบวนการ การที่มีระบบ และทำอย่างต่อเนื่องติดต่อกันทุกระดับ เพราะคนที่มีความรู้ ความเข้าใจ มีทัศนคติที่แตกต่างกันจะไม่สามารถทำงานร่วมกันได้ การประสานงานให้เป็นระบบต่อเนื่องกัน จึงจะทำให้เกิดผลสำเร็จแก่องค์กรได้ เพราะ ฉะนั้นแนวความคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร แบ่งออกเป็น ๔ ประการ ดังต่อไปนี้^๑

๑. การเคารพในสิทธิของบุคคล การฝึกอบรมเป็นความจำเป็นของพนักงานที่เข้ารับการอบรม ไม่ว่าจะ เป็นในแง่รูปแบบ เนื้อหา และวิธีการ

๒. การมุ่งแก้ปัญหาให้แก่องค์กร การมุ่งแก้ปัญหาเป็นตัวกำหนดบทบาททางด้านพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ ให้มุ่งส่งเสริมการแก้ปัญหาในฐานะที่การศึกษา การฝึกอบรมเป็นองค์ประกอบของงาน พัฒนาทรัพยากรมนุษย์

๓. มุ่งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เข้ารับการอบรมพัฒนา ทั้งในด้านการเตรียมตัวการจัดการหา เนื้อหา รูปแบบ ซึ่งผู้เข้ารับการอบรมต้องมีจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมที่จะพัฒนาองค์การ

๔. เป็นกระบวนการที่มีระบบ บุคคลที่มีทัศนคติที่เหมือนกัน การสอดประสานที่เป็นระบบอย่างต่อเนื่อง จะทำให้เกิดผลสำเร็จแก่องค์กรได้

การวิเคราะห์การพัฒนาบุคลากรในองค์กรภาครัฐ

การพัฒนาคน ให้เป็นผู้มีคุณภาพ ที่สำคัญที่สุดก็คือ การปลูกฝังให้คนมีคุณธรรมจริยธรรม เพื่อก่อให้เกิด ความสงบสุขในองค์กร จะเน้นที่ตัวบุคคลในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นจะสำเร็จได้ต้องทำอย่างเป็นกระบวนการ การที่มีระบบ และทำอย่างต่อเนื่องติดต่อกันทุกระดับ เพราะคนที่มีความรู้ ความเข้าใจ มีทัศนคติที่แตกต่างกันจะไม่สามารถทำงานร่วมกันได้ วิธีการหนึ่งที่น่าจะให้ผลดีในการปลูกฝังและพัฒนาการมีคุณธรรมจริยธรรมและการส่งเสริม การมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการร่วมมือกัน ซึ่งองค์ประกอบในการสร้างการมีส่วนร่วมก็คือแนวคิดในการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่

๑. การเคารพสิทธิของบุคคลคือการทำให้บุคลากรเกิดความคิดที่จะเคารพสิทธิของทุกคนในองค์กร จะต้องมีการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดี ด้วยวิธีการสร้างกิจกรรม การฝึกอบรมให้เกิดความคิดที่ติดต่อกันในองค์กร จะต้อง ปฏิบัติต่อกันด้วยความเท่าเทียมกัน เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในการอยู่ร่วมกัน ไม่ให้เกิดความลำเอียงอันเนื่องมาจากการ เอาเปรียบกันจนทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา การสร้างกฎระเบียบร่วมกัน เพื่อเป็นการควบคุมการละเมิดสิทธิของ กันและกันไม่ให้เกิดขึ้นในองค์กรเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถช่วยได้ ซึ่งกฎระเบียบนั้นจะมีประสิทธิภาพหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับ บุคคลทุกระดับในองค์กรว่าจะเคารพและปฏิบัติตามอย่างจริงจังมากแค่ไหนเมื่อบุคคลในทุกระดับเข้าใจถึงเรื่อง สิทธิของแต่ละบุคคล ก็จะเข้าใจถึงปัญหาที่จะเกิดจากการไม่เคารพสิทธิของบุคคล เข้าใจได้ว่าแต่ละบุคคลคงไม่ยาก ให้เกิดปัญหาที่ต้องตามแก้ไม่สิ้นสุด

๒. การมุ่งแก้ปัญหาแก่องค์กร การจะทำให้บุคลากรเกิดความคิดที่จะมุ่งแก้ปัญหานั้นทำได้ด้วยการสร้าง วัฒนธรรมองค์การที่ดี คือการทำให้เกิดมุมมองไปในทางเดียวกัน มีเป้าหมายเดียวกัน ซึ่งอาจเกิดขึ้นโดยการอบรม

^๑บรรยงค์ ไตจินดา,การบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร :รวมสาส์น, ๒๕๕๖), หน้า ๑๘๘- ๑๘๙.

การสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมการคิด ควรส่งเสริมการปฏิบัติงานที่เป็นไปเพื่อองค์กร การเห็นความสำคัญขององค์กร โดยอาจใช้การจูงใจด้วยรางวัลหรือการชมเชยยกย่อง ซึ่งจะทำให้เกิดการกระตุ้นและเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ เมื่อบุคคลในองค์กรเป็นผู้ที่มีปัญญาหรือความรู้ที่ซอบนนั้นแล้วย่อมจะมีวิธีการในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กร การเข้าใจปัญหาว่าเกิดขึ้นอย่างไรสาเหตุมาจากอะไรและจะต้องแก้ยังไง

๓. การมุ่งส่งเสริมการมีส่วนร่วม ซึ่งการจะทำให้เกิดความคิดชอบด้านการมีส่วนร่วม ต้องทำให้บุคลากรเห็นถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมมีการให้ความรู้ในเรื่องของการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดความเข้าใจ พื้นฐานต้องมาจากการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน โดยการจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมนั้นส่วนหนึ่งต้องเกิดจากการสร้างกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกันเพื่อให้เกิด ความสัมพันธ์ที่ดี การแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นกัน จนทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน การร่วมมือกันเพื่อไปสู่เป้าหมายขององค์กร ซึ่งจะก่อให้เกิดความร่วมมือซึ่งความรู้ในด้านการมีส่วนร่วม ทำให้เข้าใจถึงขั้นตอน รูปแบบ ประโยชน์ที่จะเกิด ซึ่งจะช่วยให้การทำงานในองค์กรมีประสิทธิภาพมากขึ้น

๔. การสร้างกระบวนการที่เป็นระบบ ต้องให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอน รูปแบบ ที่จะทำการพัฒนาองค์กรด้วยการประชุมชี้แจงให้เกิดความเข้าใจกันในทุกระดับคือเมื่อมีวิธีการเพื่อไปสู่เป้าหมายขององค์กรแล้ววิธีการหรือกระบวนการเหล่านั้นต้องเป็นไปอย่างมีระบบ โดยการที่จะทำให้กระบวนการเป็นไปอย่างมีระบบนั้นต้องมีการวางแผน การประสานงานที่ดี มีการตรวจสอบและประเมินผลเพื่อทบทวนและแก้ไขข้อผิดพลาด วิธีการดังกล่าวก็คือการจัดประชุมปรึกษากัน การทำงานในองค์กรเมื่อมีกระบวนการหรือขั้นตอนในการทำงานก็ควรจะทำให้เป็นระบบ ทั้งการวางแผน การประสานงาน การตรวจสอบและประเมินผล ซึ่งความรู้ชอบในด้านนี้จะทำให้เกิดการทำงานอย่างมีระเบียบและมีประสิทธิภาพ ไม่วุ่นวาย

สรุปและข้อเสนอแนะ

การพัฒนาบุคลากรเป็นการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เป็นกระบวนการดำเนินงานที่เกี่ยวกับบุคลากรขององค์กร อันประกอบด้วย ภารกิจหลัก ๔ ด้าน คือ การจัดหา การพัฒนา การใช้ประโยชน์ และการเก็บรักษาบุคลากร เพื่อให้องค์กรได้รับประโยชน์สูงสุดจากคุณค่าของบุคลากร ซึ่งจะส่งผลต่อเป้าหมายขององค์กร ขณะเดียวกันบุคลากรก็มีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน และมีความเจริญก้าวหน้าตามความมุ่งหวังของแต่ละบุคคลการที่จะเกิดการปฏิบัติในแต่ละด้านได้นั้นมีวิธีการที่แตกต่างกันไป ดังนี้

๑. การเคารพสิทธิของบุคคลทำได้โดย ด้วยการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดี การสร้างกฎระเบียบที่ชี้ชัดถือร่วมกันเพื่อไม่ให้เกิดการเอาเปรียบและละเมิดสิทธิกัน ผ่านกิจกรรม การอบรม และการปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพซึ่งกันและกัน

๒. การมุ่งแก้ปัญหาให้แก่องค์กรการจะส่งเสริมให้บุคลากรในองค์กรเห็นความสำคัญในการแก้ไข ปัญหาขององค์กรคือต้องสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากรด้วยการให้รางวัลหรือยกย่องบุคคลที่ทำเพื่อองค์กรอย่างต่อเนื่อง ด้วยการสร้างวัฒนธรรมที่ดีขององค์กร

๓. การมุ่งส่งเสริมการมีส่วนร่วมด้วยการทำให้เกิดความเข้าใจ คือการทำให้เกิดความเข้าใจ ทั้งการแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็น การร่วมมือกันทำงาน

๔. ด้านการสร้างกระบวนการอย่างเป็นระบบต้องทำให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนรูปแบบขององค์กร โดยการสร้างกิจกรรมซึ่งจะส่งเสริมความร่วมมือ

ข้อเสนอแนะการจะทำให้กระบวนการทั้ง ๔ ขั้นตอนนั้นมีการทำงานที่มีประสิทธิภาพและมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งพื้นฐานต้องอยู่ที่การปลูกฝังความคิด แรงจูงใจ และความร่วมมือ การกระทำที่จะช่วยส่งเสริมให้กระบวนการพัฒนาบุคลากรนี้สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดองค์กรยุคใหม่

ประกอบด้วย ๑. การมีความคิดที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ๒. การปฏิบัติตามแนวทางขององค์กรอย่างจริงจัง
และ ๓. การพัฒนาความรู้ให้บุคลากรในองค์กรอยู่เสมอ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

๑.๑ หนังสือ

- ธงชัย สมบูรณ์. การบริหารและจัดการมนุษย์ในองค์กร. กรุงเทพมหานคร: ประชาสัมพันธ์สยาม, ๒๕๔๙.
นิสดารค์ เวชยานนท์. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. เอกสารประกอบการสอน วิชาการศ. ๖๒๐ การบริหาร
ทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๘.
บุญเลิศ ไพรินทร์. พฤติกรรมการบริหารงานบุคคล . กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการ
ข้าราชการพลเรือน, ๒๕๓๘.
บรรยงก์ โตจินดา. การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร :รวมสาส์น, ๒๕๔๖.
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). ทศวรรษธรรมทัศน์พระปิฎก หมอดิศัยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร :
ธรรมสภา, ๒๕๔๓.
พะยอม วงศ์สารศรี. การบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร : คณะวิทยาการจัดการสถาบันราชภัฏ
สวนดุสิต, ๒๕๓๘.
พระพุทธโฆษาจารย์(ป.อ. ปยุตโต). ทศวรรษธรรมทัศน์พระปิฎก หมอดิศัยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร :
ธรรมสภา, ๒๕๔๓.
มัลลี เวชชาชีวะ. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัย สถาบันพัฒนาบัณฑิตบริหาร
ศาสตร์, ๒๕๒๔.

เสนาะ ดิยาวี. การบริหารงานบุคคล. พิมพ์ครั้งที่๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๓๙

เสนาะ ดิยาวี. การบริหารงานบุคคล. พิมพ์ครั้งที่๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๓๙.

อำนาจ แสงสว่าง. การจัดการทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๐

๑.๒ งานวิจัย วิทยานิพนธ์

กัญญา แซ่ใจ้ว. “การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และการใช้ทฤษฎีธีริชวาร์ดพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของร้อยเอก
ศาสตราจารย์ ดร.จิตรจันง สุภาพ”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาการศึกษาเพื่อ
พัฒนาทรัพยากรมนุษย์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖.

การสร้างแรงจูงใจบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น Motivation of personnel of local administrative organizations

พระปลัดไชยาภัทธ* กฤติยาณี เพียรทอง**

บทคัดย่อ

การสร้างแรงจูงใจบุคลากรเป็นการตอบสนองความต้องการโดยอยู่ในรูปแบบการบริหารจัดการ ซึ่งการสร้างแรงจูงใจทำได้โดยการสร้างกระบวนการที่จะสนองความต้องการให้บรรลุผลสำเร็จบางอย่าง ประกอบด้วย ความต้องการทางร่างกาย ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง ความต้องการการยอมรับ ความต้องการการยกย่อง และความต้องการความสำเร็จในชีวิต ความต้องการทั้งหลายเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดแรงกระตุ้น ซึ่งความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุดเพราะมนุษย์แต่ละคนก็จะมีความต้องการที่เป็นปัจจัยในการกระตุ้นที่แตกต่างกันไป ซึ่งการตอบสนองต่อความต้องการแต่ละด้านมีวิธีการดังต่อไปนี้ ผลประโยชน์ตอบแทน สภาพการทำงานที่ดีและความมั่นคงในอาชีพ ความสัมพันธ์กับบุคคล รูปแบบการปกครองขององค์กร การบริหารและนโยบาย สิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดแรงจูงใจที่ดี

คำสำคัญ : การสร้างแรงจูงใจ, บุคลากร, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

Abstracts

Personnel motivation is the fulfillment of needs in the form of management. Motivation is achieved by creating processes that will fulfill certain needs. Physical needs Security and stability requirements Acceptance requirements Needs praising And the need for success in life. Demand is a factor that drives motivation. The endless human needs. Each human needs a different stimulus. The response to each of these needs is as follows. Reward Good working conditions and career security. Relationship with person Corporate governance Administration and policy These things will motivate you.

Keywords : motivation, personnel, local government

บทนำ

การจูงใจโดยทั่วไปความหมายในด้านการจูงใจประกอบด้วยคำเหล่านี้ เช่น ความปรารถนา (Desires) ความต้องการ (Wants) ความมุ่งหวัง (Wishes) เป้าประสงค์ (Aims) เป้าหมาย (Goals) ความต้องการ (Needs) แรงขับ (Motives or Drives) และสิ่งตอบแทน (Incentives) อยู่เสมอๆพฤติกรรม การปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายภายใต้สถานการณ์เดียวกัน มิใช่เป็นเพราะมีความรู้ความสามารถ มีสติปัญญาตลอดจนประสบการณ์ที่แตกต่างกันเท่านั้น แต่มีปัจจัยที่สำคัญยิ่งกว่าอีกประการหนึ่ง คือการที่บุคคลได้รับการจูงใจในการทำงานที่แตกต่างกัน เป็นเหตุให้แต่ละคนเต็มใจที่จะใช้กำลังความสามารถในการ

* อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน.

** นิสิตปริญญาตรี สาขารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน.

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ทำงานมากน้อยแตกต่างกันไปด้วยมีนักวิชาการได้กล่าวถึงแรงจูงใจว่า เป็นกระบวนการที่ชักนำโน้มน้าวให้บุคคลเกิดความมานะพยายามเพื่อที่จะสนองตอบความต้องการบางประการให้บรรลุผลสำเร็จการจูงใจเป็นภาวะในการเพิ่มพฤติกรรมการกระทำกิจกรรมของบุคคลโดยบุคคลจงใจกระทำพฤติกรรมนั้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการแรงจูงใจเป็นกระบวนการต่างๆ ที่ร่างกายและจิตใจ (ระบบ/สิ่งมีชีวิต) ถูกกระตุ้นจากสิ่งเร้าให้เกิดการแสดงพฤติกรรมเพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ เป็นสภาวะที่อินทรีย์ถูกกระตุ้นหรือผลักดันโดยแรงจูงใจให้แสดงพฤติกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดออกมา เพื่อบรรลุเป้าประสงค์ที่หวังไว้มีคำหลายคำ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจูงใจอย่างใกล้ชิด เช่น ความต้องการ (need) ความพยายาม (striving) ความปรารถนา (desire) แรงขับ (drive) ความทะเยอทะยาน (ambition) เป็นต้น(พริ้มเพรา ดิษยวณิช,ออนไลน์)

วิธีการชักนำพฤติกรรมของบุคคลให้ปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ ตามความต้องการของมนุษย์สิ่งจูงใจจะเกิดขึ้นได้จากภายในและภายนอกตัวบุคคล (ศิริวรรณเสรีรัตน์ และ สมชาย หิรัญกิตติ, ๒๕๓๐ : ๑๕๑) เกิดแรงกระตุ้นหรือสิ่งเร้าเพื่อช่วยให้การกระทำต่างๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ซึ่งเป็นภาวะการกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติได้ทำงานด้วยความแข็งขัน มีความกระตือรือร้นที่จะอุทิศ เวลา แรงกาย แรงใจ และสติปัญญาในการปฏิบัติงาน โดยมีความสำนึกในหน้าที่ ความรับผิดชอบควบคู่ไปด้วย เป็นความเต็มใจที่จะใช้พลังประสบความสำเร็จในเป้าหมายหรือรางวัลที่เป็นสิ่งสำคัญของการกระทำของมนุษย์ และเป็นสิ่งที่ทำให้คนไปถึง ซึ่งวัตถุประสงค์ที่จะได้รับรางวัล (เอ็ดซาร์กุมิ, ๒๕๒๙: ๓๗) ระบบเกี่ยวกับการจูงใจของมนุษย์นั้นมีความสลับซับซ้อน ที่เกี่ยวพันกัน บุคคลอาจจะมีสิ่งจูงใจหลายๆอย่างที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและกันระบบของการจูงใจมีหน้าที่ในการกำหนดแนวทางของพฤติกรรมของตัวบุคคลซึ่งแนวทางนั้นอาจอยู่ในรูปของค่านิยม ความรู้สึก อุนิสัย สิ่งต่างๆ เหล่านี้ได้รวมตัวกันเป็นทัศนคติและโครงสร้างความคิด (ธงชัย สันติวงษ์ และ ชัยยศ สันติวงษ์, ๒๕๒๖ : ๕๘)

บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยมีจำนวนมากมายังบุคลากรที่ปฏิบัติงานภายใต้การทำงานที่สอดคล้องกับนโยบายของฝ่ายบริหารที่มาจากกาเลือกตั้งซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชน โดยตรงทำให้บุคลากรทั้งฝ่ายประจำและฝ่ายการเมืองต่างก็มีหน้าที่รับผิดชอบในส่วนของตนเอง บางหน่วยงานขาดนโยบายเพื่อกระตุ้นขวัญและกำลังใจของบุคลากรทำให้การปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามความคาดหวังของประชาชนผลตอบกลับในเชิงภารกิจที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนเพราะบุคลากรขาดแรงกระตุ้นที่หรืออาจจะมีแต่ไม่ตรงกับความต้องการของบุคลากรมากนักทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมักจะไม่ค่อยบรรลุเป้าหมายในเชิงการทำงานในองค์กร เพราะฉะนั้น การสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากรจะต้องกลับมาทบทวนบทบาทที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นหรือแม้กระทั่งมองบุคลากรในฐานะกลไกที่คอยขับเคลื่อนนโยบายให้กับฝ่ายบริหารไปสู่ความสำเร็จในเชิงภารกิจหลักเพื่อการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนต่อไป

แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างแรงจูงใจ

แรงจูงใจเป็นความปรารถนาหรือแรงผลักดันภายในใจของบุคคล ที่เร่งเร้าหรือกระตุ้นให้บุคคลมีพฤติกรรมบางอย่างเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตน (กันตยา เพิ่มผล, ๒๕๔๑ : ๑๕) เป็นพลังที่มีอยู่ในตัวของบุคคลซึ่งเป็นสิ่งเร้าแรงขับ แรงกระตุ้น ความปรารถนา หรือเป้าหมายที่มีอยู่ในตัวของบุคคลซึ่งทำหน้าที่ในการกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมาเพื่อสนองความต้องการโดยแรงจูงใจจะทำให้บุคคลเกิดพลังเพื่อทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้เกิดความสำเร็จ (ทิพยวรรณ กิตติพร, ๒๕๔๔ :๑๐๕) สอดคล้องกับนักวิชาการที่กล่าวว่า การจูงใจ (Motivation) เป็นกระบวนการกระตุ้นพฤติกรรมบุคคลให้มีความกระตือรือร้นที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จ โดยอาศัยปัจจัยแห่งความต้องการพื้นฐานที่จะทำ

บุคลากรเต็มใจที่จะรวมพลังทุ่มเทความอุตสาหพยายามอย่างเต็มความสามารถ ดังนั้นองค์ประกอบที่ทำให้เกิดแรงจูงใจมีหลายประการด้วยกัน นับตั้งแต่บทบาทของผู้นำเพื่อนร่วมงาน สิ่งตอบแทนที่เป็นทั้งตัวเงินและโอกาสความก้าวหน้าในอาชีพ(วิราวรรณ ระเบียบพิศาล, ๒๕๕๔ :๖๕) และสอดคล้องกับนักวิชาการที่กล่าวว่า สภาวะที่อิทธิพลกระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมเพื่อไปยังจุดหมายปลายทาง (Goal) นักจิตวิทยามีความเชื่อว่ามนุษย์หรือสัตว์ก็ตามเมื่ออยู่ในสภาวะที่ได้รับการจูงใจจะมีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมหรือแสดงพฤติกรรมเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ(สมศักดิ์ ประเสริฐสุข, ๒๕๕๔ :๑๒)

ความสำคัญของการจูงใจ คือผู้บริหารควรปฏิบัติต่อคนงานในฐานะสิ่งที่มีชีวิตจิตใจคอยดูแลสวัสดิการ เพิ่มสิ่งจูงใจ ปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการทำงานและส่งเสริมขวัญและกำลังใจให้ได้อยู่เสมอ ซึ่งเป็นปัจจัยอันสำคัญที่จะสร้างความพอใจให้กับพนักงาน และสร้างความสำเร็จทั้งในความต้องการของพนักงานเองและบรรลุเป้าหมายขององค์กรด้วย(สมยศ นาวิกการ, ๒๕๒๖: ๗๕) ส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับแรงจูงใจ ในด้านหนทางความก้าวหน้า ความสามารถของผู้บังคับบัญชา ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน การมีส่วนร่วมในการทำงาน ความมั่นคงของงาน และโอกาสในการปรับปรุงสมรรถภาพ ซึ่งการให้ความสำคัญกับแรงจูงใจเหล่านี้จะมีลักษณะที่เสมอเหมือนกัน ไม่แบ่งแยกตามระดับของการทำงาน (ประจักษ์ สุวรรณภักดี, ๒๕๓๒) ความพึงพอใจในงานโดยทั่วไปพิจารณาจากผลที่ได้รับจากการปฏิบัติงานและรางวัลที่ได้รับ เหตุผลนี้คือการทำงานที่ได้ผลมากก็นำไปสู่รางวัลที่ได้รับ เช่น การชมเชย ค่าจ้างที่สูงขึ้น การเลื่อนตำแหน่ง ในทางกลับกันถ้าถูกจ้างเข้าใจว่า ผลที่ได้จากการปฏิบัติงานของพวกเขาได้รับรางวัลไม่เท่าเทียมกัน ความไม่พึงพอใจจะเกิดขึ้นจากความไม่เท่าเทียมกันนี้ จะทำให้คนงานพยายามลดลงและผลการปฏิบัติงานต่ำลง(มนัส บุญวงศ์, ๒๕๓๗) นอกจากนี้ ความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งกำหนดโดยนักจิตวิทยา ชื่อ มาสโลว์ (Abraham Maslow) เป็นทฤษฎีการจูงใจที่มีการกล่าวขวัญอย่างแพร่หลาย มาสโลว์มองว่าความต้องการของมนุษย์มีลักษณะเป็นลำดับขั้น จากระดับต่ำสุดไปยังระดับสูงสุด เมื่อความต้องการในระดับหนึ่งได้รับการตอบสนองแล้ว มนุษย์ก็จะมีความต้องการอื่นในระดับที่สูงขึ้นต่อไป

๑ ความต้องการทางร่างกาย (Physiological needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์เพื่อความอยู่รอด เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค อากาศ น้ำดื่ม การพักผ่อน เป็นต้น

๒ ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง (Security or safety needs) เมื่อมนุษย์สามารถตอบสนองความต้องการทางร่างกายได้แล้ว มนุษย์ก็จะเพิ่มความต้องการในระดับที่สูงขึ้นต่อไป เช่น ความต้องการความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความต้องการความมั่นคงในชีวิตและหน้าที่การงาน

๓ ความต้องการความผูกพันหรือการยอมรับ (ความต้องการทางสังคม) (Affiliation or Acceptance needs) เป็นความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ เช่น ความต้องการให้และได้รับซึ่งความรัก ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ ความต้องการได้รับการยอมรับการต้องการได้รับความชื่นชมจากผู้อื่น เป็นต้น

๔ ความต้องการการยกย่อง (Esteem needs) หรือความภาคภูมิใจในตนเอง เป็นความต้องการได้รับการได้รับการยกย่องนับถือ และสถานะจากสังคม เช่น ความต้องการได้รับความเคารพนับถือ ความต้องการมีความรู้ความสามารถ เป็นต้น

๕ ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Self- actualization) เป็นความต้องการสูงสุดของแต่ละบุคคล เช่น ความต้องการที่จะทำทุกสิ่งทุกอย่างได้สำเร็จ ความต้องการทำทุกอย่างเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง เป็นต้น

จากทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ สามารถแบ่งความต้องการออกได้เป็น ๒ ระดับ คือ ความต้องการในระดับต่ำ (Lower order needs) ประกอบด้วยความต้องการทางร่างกาย, ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง และความต้องการความผูกพันหรือการยอมรับ และความต้องการในระดับสูง (Higher order needs) ประกอบด้วย ความต้องการการยกย่องและความต้องการความสำเร็จในชีวิต (ถนอมรัฐ ชะลอเลิศ, ๒๕๔๙)

กล่าวได้ว่า การสร้างแรงจูงใจเป็นพลังที่มีอยู่ในตัวของบุคคลซึ่งเป็นสิ่งเร้าแรงขับ แรงกระตุ้น ความปรารถนา หรือเป้าหมายที่มีอยู่ในตัวของบุคคล อาจจะต้องมีการวิเคราะห์ความต้องการของมนุษย์โดยขั้นพื้นฐานของแต่ละบุคคลมาเป็นอันดับแรก ซึ่งมนุษย์ในองค์กรแต่ละบุคคลจะมีสิ่งที่แตกต่างโดยรายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้น แต่โดยภาพใหญ่ของการปฏิบัติงานย่อมมีเหมือนกันเกือบทั้งหมด เช่น เงินค่าตอบแทน การเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง การจัดสวัสดิการ การยอมรับ ความสำเร็จในหน้าที่การงานโดยเฉพาะในองค์กรนั้นๆ

การวิเคราะห์การสร้างแรงจูงใจบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จากทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ที่เป็นสิ่งที่เป็แรงจูงใจให้เกิดการปฏิบัติงานอย่างจริงจัง เนื่องจากความต้องการทั้งหลายเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดแรงกระตุ้น ซึ่งความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อต้องการอย่างหนึ่งแล้วได้รับการตอบสนองแล้ว ก็จะนำไปสู่ความต้องการในระดับที่สูงขึ้นไป ซึ่งมนุษย์แต่ละคนก็มีความต้องการที่เป็นปัจจัยในการกระตุ้นที่แตกต่างกันไป ความต้องการของมนุษย์มีลักษณะเป็นลำดับขั้น จากระดับต่ำสุดไปยังระดับสูงสุด ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

๑. ผลประโยชน์ตอบแทน เป็นปัจจัยอันเนื่องมาจากความต้องการทางร่างกาย เป็นผลตอบแทนที่องค์กรจ่ายให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน เพื่อตอบแทนการปฏิบัติงานตามหน้าที่ความรับผิดชอบ จูงใจให้มีการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพส่งเสริมขวัญกำลังใจของผู้ปฏิบัติงาน และเสริมสร้างฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวผู้ปฏิบัติงานให้ดีขึ้น ซึ่งผลประโยชน์ตอบแทนจะเป็นสิ่งหนึ่งที่จะทำให้บุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นปฏิบัติงานหน้าที่อย่างเต็มกำลัง โดยเมื่อบุคคลใดเข้ามาทำงานในองค์กรย่อมหวังจะได้รับผลตอบแทนที่ดีจากการทำงาน ซึ่งองค์กรจะต้องออกแบบระบบการบริหาค่าตอบแทนให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด เพื่อที่จะให้องค์กรสามารถดึงดูดบุคลากรที่มีคุณสมบัติและคุณภาพตามที่องค์กรต้องการเข้ามาปฏิบัติงาน และสามารถสร้างให้เกิดแรงจูงใจในการทำงาน ตลอดจนสามารถรักษาบุคลากรเหล่านั้นไว้กับองค์กรได้ ผลตอบแทนนี้อาจจ่ายในรูปตัวเงินหรือมีตัวเงินก็ได้อยู่ที่ความต้องการของบุคลากรและการบริหารค่าตอบแทนขององค์กร เช่น ผลตอบแทนที่เป็นตัว เป็นเรื่องของค่าจ้างและเงินเดือน โบนัสหรือเงินพิเศษรายได้ระยะยาวรายได้อื่นๆ ค่าล่วงเวลา และผลตอบแทนที่ไม่เป็นตัวเงินเป็นค่าตอบแทนที่จัดให้อยู่ในรูปแบบสิทธิประโยชน์ต่างๆ เช่นการประกันชีวิต การจัดสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดีค่าที่พัก อาหาร

๒. สภาพการทำงานและความมั่นคง การมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานด้านสภาพการทำงานและความมั่นคงเป็นปัจจัยที่ตอบสนองต่อความต้องการในด้านความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง อันเนื่องมาจากปัจจัยรอบด้านที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานที่ คือ ปัจจัยแรกการคมนาคมและการเดินทางไปปฏิบัติงานได้สะดวกสบายเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานโดยตรงในด้านความสะดวกและไม่ปัญหาและอุปสรรคในการเข้าทำงาน ปัจจัยต่อมาคืองานที่ปฏิบัติอยู่จะให้ความมั่นคงกับอนาคตเป็นปัจจัยที่มองถึงว่าเมื่อทำงานไปแล้วผลตอบแทนที่ได้มีความเหมาะสมไหม เพียงพอกับการดำเนินชีวิตหรือไม่ และงานที่ปฏิบัติอยู่สามารถสร้างอนาคตที่ดีให้ได้ ปัจจัยต่อมาคือมีอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในการปฏิบัติงานที่พอเพียงซึ่งส่งผลกับการปฏิบัติหน้าที่คือเมื่อมีความพร้อมของเครื่องมือก็จะทำให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ทันที แต่ถ้าเครื่องมือไม่พร้อมหรือไม่เพียงพอจะส่งผลให้เกิดอุปสรรคในการทำงานซึ่งเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่บั่นทอนจิตใจ

ในการปฏิบัติหน้าที่ ปัจจัยสุดท้ายคือบรรยากาศในการปฏิบัติงานมีลักษณะที่ดี และสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กรมีความเหมาะสมในการปฏิบัติงานจะส่งผลให้เกิดความอยากที่จะปฏิบัติหน้าที่อันเนื่องมาจากความรู้สึกที่ดีจากบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการปฏิบัติหน้าที่

๓. ความสัมพันธ์กับบุคคล ความสัมพันธ์กับบุคคลเป็นอีกปัจจัยที่ตอบสนองต่อความต้องการในด้านการยอมรับ มนุษย์สัมพันธ์ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นในทุกสังคมทุกสาขา อาชีพ เพราะไม่ว่ามนุษย์เราจะทำการงานใด ก็ต้องอาศัยมนุษย์สัมพันธ์ที่เป็นเลิศเป็นองค์ประกอบด้วยกันทั้งนั้น มนุษย์สัมพันธ์นั้นถือว่าเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ในการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดี เพื่อให้เกิดความรักใคร่นับถือ ความร่วมมือ ความจงรักภักดี และความสำเร็จ เพราะถือว่าเป็นกระบวนการ จูงใจคน การอยู่ร่วมกับผู้อื่นให้ได้อย่างมีความสุข และเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ก่อให้เกิดความร่วมมือในการทำงาน เกิดผลงาน และ ทำให้ทุกฝ่ายมีความพอใจ เพราะคนที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ทั้งระดับผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา จะทำให้งานบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้อย่างรวดเร็ว เพราะการที่เราเป็นคนเอาใจเขามาใส่ใจเรา รู้จักให้เกียรติและเคารพสิทธิของผู้อื่น เคารพการตัดสินใจหรือความคิดเห็นของ คนอื่น จะสามารถชนะใจเพื่อนร่วมงานได้โดยง่าย วิธีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่นนั้น เราต้องเข้าใจถึงวิธีการติดต่อสื่อสารและวิธีการจูงใจ เพื่อให้มิตรภาพนั้นเป็นไปด้วยดีตามที่ต้องการ อีกทั้งความสัมพันธ์กับบุคคลในองค์กรยังเป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้เกิดแรงกระตุ้นในการทำงาน ทำให้มีความกระตือรือร้นในการทำงานอีกด้วย ซึ่งในการอยู่ร่วมกันสิ่งที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีนั้น เช่น ให้เกียรติทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน แสดงความเป็นมิตร ทักทาย พูดคุยกับบุคคลทั่วไป แสดงความเป็นกันเอง ให้ความช่วยเหลือ พูดและกระทำในสิ่งต่างๆ ด้วยความจริงใจ ไม่พูดหรือทำในสิ่งที่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน รู้จักรับฟัง ให้ความสนใจในสิ่งที่คนอื่นพูดเสมอ มีเมตตาธรรม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราพร้อมที่จะให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือแก่ผู้อื่นอยู่เสมอให้ความสนใจคนอื่นมากๆ อย่าเอาตัวเองเป็นที่ตั้งในทุกเรื่องราว

๔. รูปแบบการปกครองขององค์กร เป็นปัจจัยที่ตอบสนองความต้องการการยกย่อง เมื่อความต้องการความรักและการยอมรับได้รับการตอบสนองแล้ว คนเราจะต้องการสร้างสถานภาพของตัวเองให้สูงเด่น มีความภูมิใจและสร้างความนับถือตนเอง ขึ้นชมในความสำเร็จของงานที่ทำ ความรู้สึกมั่นใจในตนเอง และมีเกียรติ ความต้องการเหล่านี้เช่น ยศ ตำแหน่ง ระดับเงินเดือนที่สูง งานที่ทำหาย ได้รับการยกย่องจากผู้อื่น มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในงาน โอกาสแห่งความก้าวหน้าในงานอาชีพ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นปัจจัยให้เกิดการอยากทำงาน เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการทำงาน เพื่อให้ได้มาซึ่งการเคารพ ความก้าวหน้าในอาชีพ และการพัฒนาในอาชีพที่ดียิ่งขึ้นไป ซึ่งรูปแบบการปกครองก็เป็นส่วนหนึ่งในการทำให้เกิดปัจจัยที่ตอบสนองต่อความต้องการการยกย่อง เพราะการปกครองให้เกียรติและเมื่อบุคลากรปฏิบัติงานสำเร็จหรือปฏิบัติงานโดดเด่นและมีประสิทธิภาพก็ควรให้รางวัลการยกย่อง ชมเชย หรือเลื่อนตำแหน่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดทั้งการได้รับการยกย่อง การเคารพ จนเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดแรงจูงใจในการทำงาน

๕. การบริหารและแนวนโยบาย เป็นปัจจัยที่ตอบสนองความต้องการความสำเร็จในชีวิต ถ้าความต้องการลำดับขั้นก่อนๆ ได้ทำให้เกิดความพึงพอใจอย่างมีประสิทธิภาพ ความต้องการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงก็จะเกิดขึ้น เป็นความปรารถนาในทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งบุคคลสามารถจะได้รับอย่างเหมาะสมบุคคลที่ประสบผลสำเร็จในขั้นสูงสุดนั้นจะใช้พลังอย่างเต็มที่ในสิ่งที่ทำหายความสามารถและศักยภาพของเขาและมีความปรารถนาที่จะปรับปรุงตนเอง ซึ่งแรงขับที่เกิดขึ้นจะกระทำพฤติกรรมตรงกับความสามารถของตน กล่าวโดยสรุปการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงเป็นความต้องการอย่างหนึ่งของบุคคลที่จะบรรลุถึงจุดสูงสุดของศักยภาพ ถ้าบุคคลเหล่านี้ได้บรรลุถึงเป้าหมายที่ตนตั้งไว้ก็เชื่อได้ว่าเขาเหล่านั้นเป็นคนที่รู้จักตนเองอย่าง

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

แท้จริง ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความสำเร็จ นั่นก็คือการบริหารและแนวนโยบาย ซึ่งองค์กรต้องมีรูปแบบการบริหารและนโยบายที่สนับสนุนให้เกิดความสำเร็จของบุคลากร เป็นความต้องการระดับสูงสุด คือต้องการจะเติมเต็มศักยภาพของตนเอง ต้องการความสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนาสูงสุดของตัวเอง ความเจริญก้าวหน้า การพัฒนาทักษะความสามารถให้ถึงขีดสุดยอด มีความเป็นอิสระในการตัดสินใจและการคิดสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ การก้าวสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้นในอาชีพและการทำงาน เป็นต้น

สรุปและข้อเสนอแนะ

ความต้องการทั้งหลายเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดแรงกระตุ้น ซึ่งความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อต้องการอย่างหนึ่งแล้วได้รับการตอบสนองแล้ว ก็จะนำไปสู่ความต้องการในระดับที่สูงขึ้นไป ซึ่งมนุษย์แต่ละคนก็จะมีความต้องการที่เป็นปัจจัยในการกระตุ้นที่แตกต่างกันไป ได้แก่ **ผลประโยชน์ตอบแทน** เป็นปัจจัยอันเนื่องมาจากความต้องการทางร่างกาย ซึ่งองค์กรจะต้องออกแบบระบบการบริหารค่าตอบแทนให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด เพื่อที่จะให้องค์กรสามารถดึงดูดบุคลากรที่มีคุณสมบัติและคุณภาพตามที่ต้องการต้องการเข้ามาปฏิบัติงาน และสามารถสร้างให้เกิดแรงจูงใจในการทำงาน ตลอดจนสามารถรักษาบุคลากรเหล่านั้นไว้กับองค์กรได้ **สภาพการทำงานและความมั่นคง** การมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานด้านสภาพการทำงานและความมั่นคงเป็นปัจจัยที่ตอบสนองต่อความต้องการในด้านความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง อันเนื่องมาจากปัจจัยรอบด้านที่ส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ คือ ปัจจัยแรกการคมนาคมและการเดินทางไปปฏิบัติงานได้สะดวกสบาย ปัจจัยต่อมาคืองานที่ปฏิบัติอยู่จะให้ความมั่นคงกับอนาคต ปัจจัยต่อมาคือมีอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในการปฏิบัติงานที่พอเพียงซึ่งส่งผลกับการปฏิบัติหน้าที่ ปัจจัยสุดท้ายคือบรรยากาศในการปฏิบัติงานมีลักษณะที่ดี ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะส่งผลให้เกิดความอยากที่จะปฏิบัติหน้าที่ และการปฏิบัติหน้าที่อย่างสุดความสามารถ **ความสัมพันธ์กับบุคคล** ความสัมพันธ์กับบุคคลเป็นอีกปัจจัยที่ตอบสนองต่อความต้องการในด้านการยอมรับ มนุษย์สัมพันธ์นั้นถือว่าเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ในการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดี เพื่อให้เกิดความรักใคร่นับถือ ความร่วมมือ ความจงรักภักดี และความสำเร็จ เพราะถือว่าเป็นกระบวนการ จูงใจคน การอยู่ร่วมกับผู้อื่นให้ได้อย่างมีความสุข วิธีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่นนั้น เราต้องเข้าใจถึงวิธีการติดต่อสื่อสารและวิธีการจูงใจ เพื่อให้มีมิตรภาพนั้นเป็นไปด้วยดีตามที่ต้องการ อีกทั้งความสัมพันธ์กับบุคคลในองค์กรยังเป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้เกิดแรงกระตุ้นในการทำงาน ทำให้มีความกระตือรือร้นในการทำงานอีกด้วย **รูปแบบการปกครองขององค์กร** เป็นปัจจัยที่ตอบสนองความต้องการการยกย่อง เมื่อความต้องการความรักและการยอมรับได้รับการตอบสนองแล้ว ซึ่งรูปแบบการปกครองก็เป็นส่วนหนึ่งในการทำให้เกิดปัจจัยที่ตอบสนองต่อความต้องการการยกย่อง เพราะการปกครองให้เกียรติและเมื่อบุคลากรปฏิบัติงานสำเร็จหรือปฏิบัติงานโดดเด่นและมีประสิทธิภาพก็ควรให้รางวัลการยกย่อง ชมเชย หรือเลื่อนตำแหน่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่จะทำให้เกิดทั้งการได้รับการยกย่อง การเคารพ จนเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดแรงจูงใจในการทำงาน และ **การบริหารและแนวนโยบาย** เป็นปัจจัยที่ตอบสนองความต้องการความสำเร็จในชีวิต ซึ่งองค์กรต้องมีรูปแบบการบริหารและนโยบายที่สนับสนุนให้เกิดความสำเร็จของบุคลากร เป็นความต้องการระดับสูงสุด คือต้องการจะเติมเต็มศักยภาพของตนเอง ต้องการความสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนาสูงสุดของตัวเอง ความเจริญก้าวหน้า การพัฒนาทักษะความสามารถให้ถึงขีดสุดยอด มีความเป็นอิสระในการตัดสินใจและการคิดสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ การก้าวสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้นในอาชีพและการทำงาน เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กันตยา เพิ่มผล. **การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน = Efficiency development.** พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายเอกสารและตำรา สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๑.
- ทิพวรรณ กิตติพร. **จิตวิทยาทั่วไปเล่ม ๑.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. พิษณุโลก: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๔.
- ธงชัย สันติวงษ์ และชัยยศ สันติวงษ์. **พฤติกรรมบุคคลในองค์กร.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.
- ธัญวรัตน์ นุชน้อย “**แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่น**” [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://๒๐๒.๐๔๓.๐๔๖.๑๙๕/km/index.php?option=com_content&task=view&id=๔๖๒๕&Itemid=๕๗ [๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐].
- ถนอมรัฐ ชะลอเลิศ. “**แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ดเขต ๑**”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๔๙.
- ประจักษ์ สุวรรณภักดี, **แรงจูงใจในการทำงานของข้าราชการไทย ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการกรมการปกครองในส่วนกลาง.** เอกสารการวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยการปกครอง, ๒๕๓๒.
- พริ้มเพรา ดิษยวนิช, **เอกสารประกอบการบรรยายวิชา พฤติกรรมศาสตร์,** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.chamlongclinic-psych.com/document/motif/index.html>, [๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐].
- มณฑลรอยตระกูล. “**แรงจูงใจที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของสรรพากรพื้นที่สาขา**”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัยสถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๖.
- มนัส บุญวงศ์. “**แรงจูงใจในการทำงานของพนักงานในโรงงานอุตสาหกรรมเครื่องหนัง**”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย สาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๗.
- วิราวรรณ ระพีพิศาล. **การบริหารทรัพยากรมนุษย์.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: วิจิตรทัศน์, ๒๕๕๔.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และ สมชาย หิรัญกิตติ. **การบริหารสำนักงานแบบใหม่ฉบับสมบูรณ์.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พัฒนาการศึกษา, ๒๕๓๑.
- สมศักดิ์ ประเสริฐสุข. **จิตวิทยาการจัดการองค์การอุตสาหกรรม.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๔.
- สมยศ นาวิการ. **การบริหาร.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๒๖.
- เอ็ดสารภูมิ. **พฤติกรรมบุคคลในองค์กร.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์รัชดา, ๒๕๒๙.

มจร.วช.อุบลราชธานี ในยุคประเทศไทย ๔.๐

ดร.สิปปมงคล ป็องภา^๑

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาประวัติความเป็นมาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานีตั้งแต่ก่อตั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเน้นศึกษาจากเอกสารที่วิทยาเขตได้พิมพ์ในวาระต่าง ๆ เป็นหลัก จากศึกษาพบว่า วิทยาเขตอุบลราชธานีสามารถแบ่งออกเป็นยุคต่าง ๆ ดังนี้ ๑) ม.มจร.วช.อุบลราชธานียุค ๑.๑ ยุคก่อตั้งสร้างตัวในวัด เริ่มก่อสร้างในวัดมหาวนาราม โดยการนำของพระเถรสองรูป คือ พระราชรัตโนบล (พิมพ์ นารโท) และพระกิตติญาณโสภณ (สมเกียรติ สมกิตติ) ๒) ม.มจร.วช.อุบลราชธานียุค ๒.๐ ยุคย้ายฐานจากวัดสู่ป่าชุมชนซึ่งเป็นป่าสาธารณะของตำบลกระโสม ๓) ม.มจร.วช.อุบลราชธานียุค ๓.๐ ยุคสร้างป่าชุมชนให้เป็น ม.มจร.วช.อุบลราชธานี ๔) ม.มจร.วช.อุบลราชธานียุค ๔.๐ ยุคสร้าง ม.มจร.วช.อุบลราชธานี ให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่

คำสำคัญ : ม.มจร.วช.อุบลราชธานียุคประเทศไทย ๔.๐

Abstract

This article aims to study the history of MCU. Ubonratchathani campus in the past until now. The study focused on the documents of Uboratchathani campus that were printed on the varied occasion. The study was found that MCU. Ubonratchathani campus can be divided into ๔ periods: ๑) MCU. Ubonratchathani campus ๑.๑ Establishing at temple by the most venerable Praratattanobon (PimNarato) and Prakittiyanasopon (SomkietSomkitti) ๒) MCU. Ubonratchathani campus ๒.๐ Moving from temple to public forest at Kasob district ๓) MCU. Ubonratchathani campus ๓.๐ Creating public forest to be MCU. Ubonratchathani campus and ๔) MCU. Ubonratchathani campus ๔.๐ Inventing MCU. Ubonratchathani campus to be the center of studying Buddhism and modern science.

Key words: MCU. Ubonratchathani campus, Thailand ๔.๐

บทนำ

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๔ ธนาคารโลกยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยขึ้นไปอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีรายได้ปานกลางระดับสูง (Upper-middle-income group) เนื่องจากรัฐบาลไทยมีเป้าหมายในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศให้ขึ้นไปอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีรายได้สูงเช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น ภายใน ๐๕-๒๐ ปีข้างหน้า รัฐบาลจึงกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศเพื่อไปสู่เป้าหมายนั้นด้วยคำว่า “ประเทศไทย ๔.๐ Thailand ๔.๐” โดยแบ่งยุคของการพัฒนาประเทศออกเป็น ๔ ยุค ดังนี้

^๑ บัณฑิตวิทยาลัย (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

ประเทศไทย ๑.๐ยุคเกษตรกรรม เป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยพึ่งพารายได้จากผลผลิตทางการเกษตรเป็นหลัก ยุคนี้ชาวนาเป็นกระดูกสันหลัง

ประเทศไทย ๒.๐ยุคอุตสาหกรรมเบา เป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยพึ่งพารายได้จากการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรและอุตสาหกรรมขนาดย่อม เช่น โรงงานทอผ้า

ประเทศไทย ๓.๐ยุคอุตสาหกรรมหนัก เป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยพึ่งพารายได้จาก ๓ ภาค คือ ภาคการเกษตร การบริการ เช่น การท่องเที่ยวและภาคอุตสาหกรรมหนักในนิคมอุตสาหกรรม

ประเทศไทย ๔.๐ยุคนวัตกรรม เป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยจะพึ่งพารายได้จาก ๓ ภาคเหมือนเดิมแต่นำมาใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม มาขับเคลื่อนการพัฒนา^๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตอุบลราชธานี อาจแบ่งได้เป็น ๔ ยุคดังนี้
ยุคที่ ๐ มจร.วช.อุบลราชธานี ๑.๑ ยุคก่อตั้งสร้างตัวในวัด

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตอุบลราชธานี เดิมเรียกชื่อว่า “วิทยาลัยสงฆ์อุบลราชธานี” ได้ก่อกำเนิดเกิดขึ้นจากความคิดของพระเถระสองรูปคือ พระราชรัตโนบล (พิมพ์ นารโท ป.ธ. ๖, พ.ม.) อดีตเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี และพระกิตติญาณโสภณ (สมเกียรติ สมกิตติ ป.ธ. ๖) ตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี (ฝ่ายการศึกษา) เป็นผู้ริเริ่มดำเนินการก่อตั้ง โดยพระเถระทั้งสองรูปมีความเห็นพ้องกันว่า ต้องการให้พระภิกษุสามเณร กุลบุตรลูกหลานชาวไร่ ชาวนา ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดอุบลราชธานี ได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนในระดับอุดมศึกษา และต้องการให้มีสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาตั้งอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานีไม่จำเป็นจะต้องทิ้งวัดวาพระศาสนา ละทิ้งศรัทธาของญาติโยมที่อุปถัมภ์ค้ำชูไปศึกษาต่อในถิ่นอื่น หรือเข้าไปศึกษาในกรุงเทพมหานครเพราะการไปศึกษาใน

^๑พระพรหมบัณฑิต มจร๔.๐ ในยุคประเทศไทย ๔.๐ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
http://www.mcu.ac.th/site/pres_info_content_desc.php?p_id=๒๔ [๒๙ มิ.ย. ๒๕๖๐]

กรุงเทพมหานคร นั้นมีความเป็นอยู่ลำบากยากนานาประการ เช่น เรื่องวัดที่อยู่อาศัย อาหารการขบฉัน การเดินทางไปศึกษาในสถานศึกษา มีความยุ่งยากลำบากมาก^๑

พระราชรัตนโบล เจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานีจึงมอบหมายให้ พระกิตติญาณโสภณ รองเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี(ฝ่ายการศึกษา) เขียน**โครงการก่อสร้างวิทยาลัยสงฆ์อุบลราชธานี** เพื่อนำเข้าสู่ที่ประชุม คณะสงฆ์จังหวัดอุบลราชธานี ในคราวประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๒๐ เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๒๐ โดยพระกิตติญาณโสภณ ได้ให้หลักการและเหตุในการก่อสร้างวิทยาลัยสงฆ์อุบลราชธานี ดังนี้

๑. เพื่อตอบสนองความต้องการของพระภิกษุสามเณรในชนบทผู้ใคร่ต่อการศึกษาวิชาการทางพระพุทธศาสนา วิชาการชั้นสูงทางพระพุทธศาสนาในระดับอุดมศึกษา

๒. เพื่อผลิตพระบัณฑิตให้มีความรู้ความสามารถในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษา วิชาพระพุทธศาสนาให้ควบคู่กับการศึกษาวิชาสามัญศึกษา

๓. เพื่อผลิตพระบัณฑิตให้มีความรู้ความสามารถ ในการนำเอาองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา และทางสามัญศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อบรมสั่งสอนประชาชนในท้องถิ่นของตน

๔. เพื่อผลิตพระบัณฑิตให้มีความรู้ความสามารถ ในการบริหารและจัดการศึกษาสำนักศาสนศึกษา และโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม แผนกบาลี และพระปริยัติแผนกสามัญศึกษา

๕. เพื่อให้เป็นศูนย์กลางในการศึกษาค้นคว้า วิจัยและพัฒนาการทางพระพุทธศาสนาการฝึกอบรม วิชาวิปัสสนากัมมัฏฐานทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

๖. เพื่อเป็นศูนย์กลางการศึกษาอบรม เผยแผ่ทางศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และค่านิยมอันดีงามของท้องถิ่นแก่ประชาชนผู้สนใจทั่วไป

๗. เพื่อเปิดโอกาสทางการศึกษา ขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณร กุลบุตร ลูกหลาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นลูกชาวไร่ชาวนา เกษตรกรรมผู้ยากจน ไม่มีทุนทรัพย์ปัจจัยที่จะส่งกุลบุตรลูกหลานไปเรียนในมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน ได้มีโอกาสเข้ามาศึกษาวิชาการทางพระพุทธศาสนาในระดับอุดมศึกษา

มติที่ประชุม คณะสงฆ์จังหวัดอุบลราชธานีเจ้าคณะพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดอุบลราชธานี เห็นชอบให้ดำเนินการจัดตั้ง วิทยาลัยสงฆ์อุบลราชธานี ขึ้นที่วัดมหาวนาราม (พระอารามหลวง) ตำบลในเมือง อำเภอเมืองอุบลราชธานีจังหวัดอุบลราชธานี และได้แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการจัดหาทุนในการก่อสร้าง โดยมี พระกิตติญาณโสภณรองเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี เป็นประธาน คณะทำงาน เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ ทุกอำเภอ เป็นกรรมการ และให้ พระครูศรีวรคุณ (เรื่องศรีญาณวีโร ป.ธ.๕) ตำแหน่ง เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานีเป็นเลขานุการคณะทำงาน

๑.๒ การขออนุมัติเปิดดำเนินการจัดการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๒๙ พระราชรัตนโบล เจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี ผู้อำนวยการวิทยาลัยครูศาสนศึกษา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ วัดทุ่งศรีเมือง ได้เสนอเรื่องไปยังสภามหาวิทยาลัย เพื่อขอเปิดดำเนินการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต โดยการประสานงานของ พระราชกิตติโมลี (ทองสุรีย์สุริยโชโต ป.ธ.๘)คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ ในเบื้องต้นจะขอเปิดที่ วัดทุ่งศรีเมือง

^๑อนุสรณ์งานออกเมรุพระราชทานเพลิงศพ พระเทพกิตติมุนี บทความเรื่อง “๑๒ ปีที่ตั้งบังไฟ” (อุบลราชธานี พ.ศ.๒๕๕๘) หน้า ๖๑และ แผนปฏิบัติการประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ม.มจร.ว.อุบลราชธานี หน้า

เพื่อรองรับพระนิสิตที่สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูศาสนศึกษาวัดทุ่งศรีเมือง เนื่องจากมีพระนิสิตส่วนหนึ่งที่เรียนสาขาบริหารการศึกษา เป็นห้องเรียนของวิทยาเขตหนองคาย สภามหาวิทยาลัยจึงได้พิจารณาในคราวประชุมครั้งที่ ๔/๒๕๒๙ เมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๒๙ โดยมีมติให้พระราชรัตนโนบล เป็นรองอธิการบดีวิทยาเขตอุบลราชธานี และให้พระกิตติญาณโสภณ เป็นคณบดีคณะครุศาสตร์พร้อมกับแนะนำให้พระราชรัตนโนบล รับผิดชอบการขอจัดตั้งไปอีกครั้งหนึ่งและสภามหาวิทยาลัยได้มีมติอีกครั้ง ในคราวประชุม ครั้งที่ ๖/๒๕๒๙ เมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๒๙ ให้จัดตั้งวิทยาเขตอุบลราชธานี ขึ้น ณ วัดมหายานาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เพราะเห็นว่าอาคารวิทยาลัยสงฆ์อุบลราชธานี ที่ดำเนินการก่อสร้างมาตั้งแต่แล้วเสร็จ แต่ก็สามารถใช้งานได้เป็นบางส่วน โดยให้เริ่มเปิดดำเนินการจัดการศึกษา ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๓๐ เป็นต้นไป ตามประกาศมหาวิทยาลัย ที่ ๗๙/๒๕๒๙ ลงวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๒๙ ในระยะแรกเปิดการเรียน คณะครุศาสตร์ วิชาเอกหลักสูตรและวิธีการสอน วิชาเอกการสอนสังคมศึกษา

๒. คณะผู้บริหารชุดแรกก่อตั้ง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตอุบลราชธานีจัดตั้งขึ้นตามประกาศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ตามหนังสือที่ ๓๙๕/๒๕๒๙ ลงวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๒๙ เรื่องอนุมัติให้จัดตั้งวิทยาเขตอุบลราชธานี และประกาศมหาวิทยาลัย ที่ ๗๙/๒๕๒๙ เรื่องจัดตั้งวิทยาเขตอุบลราชธานี ลงวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๒๙ โดยสภามหาวิทยาลัยได้มีมติให้จัดตั้งวิทยาเขตอุบลราชธานีในคราวประชุมครั้งที่ ๖/๒๕๒๙ เมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๒๙ วิทยาเขตอุบลราชธานีในระยะเริ่มแรก จึงได้ดำเนินการบริหารจัดการศึกษา คณะครุศาสตร์สาขาวิชาหลักสูตรและวิธีการสอน วิชาเอกการสอนสังคมศึกษา ในปีการศึกษา ๒๕๓๐

๒.๐ คณะผู้บริหารชุดแรกเริ่ม ประกอบด้วย

๑) คณะกรรมการบริหารประจำวิทยาเขตอุบลราชธานี

ลำดับ ที่	ชื่อ - ฉายา	ตำแหน่ง/หน้าที่
๑.	พระราชรัตนโนบล	รองอธิการบดีวิทยาเขตอุบลราชธานี
๒.	พระกิตติญาณโสภณ	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร
๓.	พระครูโสภิตปริยัติการ	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
๔.	พระครูศรีรัตนโสภณ	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิจัยและวางแผน
๕.	พระครูศิริพัชโรบล	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่
๖.	พระครูเมธีชานูเขต	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต
๗.	พระมหาประสิทธิ์ ปสิทธิปัญญา	ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขต

ยุคที่ ๒ มจร.วช.อุบลราชธานี ๒.๐ ยุคขยายฐานจากวัดสู่ป่าชุมชน
การย้ายที่ตั้งของวิทยาเขตอุบลราชธานี^๑

^๑ประวัติและความเป็นมา มจร.วช.อุบล http://ubon.mcu.ac.th/?page_id=๑๑ (ออนไลน์ ๒๕ มิ.ย.๖๐) และหนังสือที่ระลึก “ครบรอบ ๒๕ ปี การสถาปนา มจร. วิทยาเขตอุบลราชธานี ธันวาคม ๒๕๕๕ หน้า ๒๔

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

พ.ศ.๒๕๕๒มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้มีนโยบายให้ส่วนงานระดับวิทยาเขตพิจารณาหาสถานที่ตั้งแห่งใหม่ เพื่อรองรับการขยายตัวทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยเพราะตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๔๐ นั้นได้เปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์สามารถเข้ามาศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้หากวิทยาเขตใดมีความพร้อมที่จะช่วยขยายหาที่ตั้งใหม่ได้ ก็ให้ดำเนินการได้

วันที่๐๖มีนาคม๒๕๕๒ พระเทพกิตติมุนีประธานสภาวิทยาเขตอุบลราชธานีได้นัดประชุมสภาวิทยาเขตอุบลราชธานี และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลกระโสม ฅศาลาการเปรียญวัดบ้านดอนนกลุ่ม ตำบลกระโสม อำเภอมือเมือง จังหวัดอุบลราชธานี พระเทพกิตติมุนี ได้เสนอเรื่องขออนุญาตใช้สถานที่ป่าสาธารณประโยชน์ ดงบังไฟจำนวน๔๑๐ไร่เศษตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ ๐ บ้านหมากมี ตำบลกระโสมอำเภอมือเมืองอุบลราชธานีจังหวัดอุบลราชธานี แต่ขออนุญาตใช้พื้นที่บางส่วนด้านทิศตะวันออก จำนวน๒๐๒ไร่เศษ ต่อที่ประชุมสภาวิทยาเขต และสภาองค์การบริหารส่วนตำบลกระโสมที่ประชุมพิจารณาร่วมกันแล้ว มีมติอนุญาตให้วิทยาเขตอุบลราชธานีเข้าใช้พื้นที่ดังกล่าว จำนวน ๒๐๒ ไร่เศษตามที่เสนอ จากนั้น พระเดชพระคุณพระเทพกิตติมุนี ได้นำคณะผู้บริหารคณาจารย์ ออกไปเตรียมพื้นที่ ที่ป่าสาธารณประโยชน์ (ดงบังไฟ)ซึ่งไม่มีถนนเข้าจึงได้ขอแม่ที่ที่ดินของประชาชนเจ้าของที่ดิน เพื่อตัดถนน จากถนนสมเด็จ (สายอุบล-ตาลชุม) ระยะทาง ๑,๑๐๐ เมตรเข้ามายังสถานที่ตั้งใหม่ ชาวบ้านก็ยินดียินยอมที่ดินให้แก่วิทยาเขตอุบลราชธานี ถนนกว้าง๘เมตร จนถึงที่ตั้งโครงการ

ลำดับเหตุการณ์ในการเข้าใช้ป่าชุมชนนั้นก็ไม่ได้ง่ายอย่างที่คิด เต็มไปด้วยปัญหาและอุปสรรค จะได้จากบทความในหนังสือ “อนุสรณ์งานออกเมรุพระราชทานเพลิงศพ พระเทพกิตติมุนี” ได้อธิบายเรื่อง “จุดเริ่มต้นที่ดงบังไฟ” ว่า^๑

ต้นเดือนเมษายน ๒๕๕๒ วิทยาเขตอุบลราชธานีได้ทำหนังสือหารือการขอใช้ที่ดินไปยังนายอำเภอมือเมืองอุบลราชธานี และมีหนังสือแจ้งกลับว่าหน่วยงานที่จะขอใช้ที่ดินนั้นจะต้องเป็นทบวงการเมืองเช่นกระทรวงศึกษาธิการหรือกรมการศาสนา จึงควรให้สำนักงานศึกษาธิการอำเภอมือเมืองซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบเบื้องต้น เป็นผู้ดำเนินการ และให้ วิทยาเขตอุบลราชธานี ดำเนินการดังนี้ ๑) เสนอโครงการจัดตั้ง ๒) เขียนแผนผังการใช้ที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง ๓) เหตุผลและความจำเป็นที่ขอใช้ ๔) แผนผังแสดงบริเวณที่ขอใช้และ ๕) รายละเอียดของงบประมาณ เอกสารลงวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๒

ปลายปี ๒๕๕๒ วิทยาเขตอุบลราชธานี ได้ทำหนังสือของความอุปถัมภ์เครื่องจักรกลบุกเบิกสถานที่ก่อสร้างมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นกรณีพิเศษไปยังผู้ว่าราชการจังหวัด (นายศิวัช แสงมณี)ทางจังหวัดตอบรับและได้แจ้งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการขอใช้ที่ดินดังกล่าวว่า

วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๕๓ นายอำเภอมือเมืองอุบลราชธานี (นายสุรพล สายพันธ์) มีหนังสือแผนผังการใช้ที่ดินเป็นเอกสารขนาดเอ๐จำนวน ๒ แผ่น ขนาด เอ ๓ จำนวน ๓ แผ่น และรายละเอียดการใช้พื้นที่โครงการจำนวน ๒ แผ่น ให้กัมมहाจุฬาฯ

วันที่ ๒๑๐๐ เมษายน ๒๕๕๓ รองอธิการบดีวิทยาเขตอุบลราชธานี (พระมหาศรีพร วรวิญญู) ได้ทำหนังสือบันทึกของความถึงอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในฐานะเป็นหน่วยงานเทียบเท่ากรม เพื่อทำหนังสือจากมหาวิทยาลัยไปยังกรมที่ดิน เพื่อขออนุญาตใช้ที่ดินสาธารณประโยชน์ดงบังไฟเพื่อจะได้เป็นบรรณนุกรมในการดำเนินการก่อสร้างอาคารต่าง ๆ ตามโครงการ

^๑อ้างแล้วหน้า ๖๓-๖๔

๖ สิงหาคม ๒๕๕๔ องค์การบริหารส่วนตำบลกระโสมได้มีหนังสือแจ้งค่าใช้จ่ายในการตรวจสอบเนื้อที่หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เพื่อก่อสร้างมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี ตามที่ได้รับมอบหมายให้ประสานกับที่ดินจังหวัดอุบลราชธานี

ปี ๒๕๕๕ ที่ดินจังหวัดอุบลราชธานี ได้ดำเนินการตรวจสอบเนื้อที่ดินและระวางแผนที่ บริเวณที่ขออนุญาตที่สาธารณประโยชน์ดงบังไฟเพื่อใช้ในการก่อสร้างมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

วันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๖ องค์การบริหารส่วนตำบลกระโสม ได้มีหนังสือถึงนายอำเภอเมืองอุบลราชธานี เกี่ยวกับการดำเนินการตรวจสอบ ๓ประเด็นคือ ๑) ที่ดินสาธารณประโยชน์ดงบังไฟ ได้ขึ้นทะเบียนตามหนังสือคัญสำหรับที่ดินหลวง เลขที่ ๐๒๙๒๘ ลงวันที่ ๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๔

๒) ที่ดินดังกล่าวเป็นที่ดินสาธารณประโยชน์ร่วมกันสำหรับใช้เป็นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ ซึ่งปัจจุบันยังใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นบางส่วน และ ๓) การประชุมราษฎร หมู่ที่ ๐ เกี่ยวกับการขอใช้ที่ดินดังกล่าว ปรากฏว่าไม่มีผู้ใดคัดค้าน

วันที่ ๖ มกราคม ๒๕๕๘ ที่ดินจังหวัดในมีหนังสือถึงอธิบดีกรมที่ดินเพื่อขอใช้ที่ดินสาธารณประโยชน์ดงบังไฟ โดยส่งเอกสารหลักฐานจำนวน ๗ฉบับ ประกอบการพิจารณา

ในระหว่างนี้ วิทยาเขตอุบลราชธานีก็ได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนพร้อมกับมีมติของสภาวิทยาเขตให้ดำเนินการย้ายออกจากวัดมหานามไปที่สำนักงานใหม่ที่ดงบังไฟ เมื่อวันที่ ๐ พฤษภาคม ๒๕๕๘ หากนับจากปีแรกที่เข้ามาพัฒนาคือ พ.ศ. ๒๕๔๒ นับเอาวันที่ประชุมสภาตำบลกระโสม คือวันที่ ๐๖ มีนาคม ๒๕๕๒

ยุคที่ ๓ มจร.วช.อุบลราชธานี ๓.๐ยุคสร้างป่าชุมชนให้เป็น ม. มจร.วช.อุบลราชธานี

ยุคบุกเบิกป่าชุมชนให้เป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณรและอุบาสกอุบาสิกา ซึ่งถือเป็นความสามารถและผลงานอันยอดเยี่ยมของท่านรองอธิการบดีและทีมบริหารในขณะนั้น สามารถเสกป่าให้เป็นมหาวิทยาลัยได้อย่างอัศจรรย์ ดังจะเห็นได้จากบทความเรื่อง “๐๒ ปีที่ดงบังไฟ” ของพระเทพกิตฺติมนี^๑

ยุคนี้ได้ก่อสร้างถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ๐ สาย ระยะทาง ๐, ๑๐๐ เมตร จากถนนสมเด็จเจ้ามาลัยโครงการสถานที่ตั้งมหาวิทยาลัย ได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลกระโสมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี และสำนักงานโยธาธิการจังหวัดอุบลราชธานี สิ้นงบประมาณ ๒,๑๐๐,๑๐๐ บาท (สองล้านบาทถ้วน)

สร้างระบบไฟฟ้าแรงสูง จากถนนสมเด็จเจ้ามาลัยโครงการสถานที่ตั้งมหาวิทยาลัย ระยะทาง ๐,๕๑๐ เมตร ปักเสาไฟฟ้าแรงสูง ลงหม้อแปลงไฟฟ้าแรงสูง ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดอุบลราชธานี โดยพัฒนาจังหวัด สิ้นงบประมาณ ๖๕๐,๑๐๐ บาท (หกแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

สร้างอาคารเรียนรวม วิทยาเขตอุบลราชธานี ตามรูปแบบรายการของอาคารเรียนกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ แบบอาคาร ๓๒๔ล/ ได้รับงบประมาณ ๑๐,๑๐๐,๑๐๐ บาท (สิบล้านบาทถ้วน)

สร้างหอประชุมพระพรหมวชิรญาณ กว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๒๔ เมตร ชั้นล่างของอาคารเรียนรวม วิทยาเขตอุบลราชธานีงบประมาณจังหวัดงบประมาณ ๕,๑๐๐,๑๐๐ (ห้าล้านบาทถ้วน)

สร้างมณฑปแทนประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุซึ่งเจ้าประคุณสมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงประทานให้แก่ประชาชนชาวจังหวัดอุบลราชธานีได้มาสักการะในวโรกาสพิธีเฉลิมฉลองพระชนมพรรษา ๗๒ พรรษา มหาราชาธิบดี ๗๒๐,๑๐๐ (เจ็ดแสนสองหมื่นบาทถ้วน)

ยุคที่ ๔ มจร.วช.อุบลราชธานี ๔.๐ยุคสร้าง ม.มจร.วช.อุบลราชธานี ให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่
ผู้บริหารชุดปัจจุบัน

ลำดับที่	ชื่อ-ฉายา	วุฒิการศึกษา	ตำแหน่ง/หน้าที่
๐	พระเทพวราจารย์, ดร.	ปริญญาเอก	รองอธิการบดีวิทยาเขตอุบลราชธานี
๑	พระครูสมุห์เฉวียนกตปุญโญ, ดร.	ปริญญาเอก	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร
๒	นายสุรสิทธิ์ ทองลาด	ปริญญาโท	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป
๓	พระครูสารสีลคุณ, ดร.	ปริญญาเอก	รก.ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขตฯ
๔	พระครูกิตติคุณโณภาส	ปริญญาโท	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์อุบลราชธานี
๕	พระครูธรรมธรศิริวัฒน์สิริวฑฒโน, ผศ.ดร.	ปริญญาเอก	ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ

ยุคนี้ถือเป็นยุคแห่งการสร้าง ม.มจร.วช.อุบลราชธานีให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่ อย่างแท้จริง ดังจะเห็นได้จากแผนปฏิบัติการประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ของ ม.มจร.วช.อุบลราชธานี^๑

ปรัชญามหาวิทยาลัย

“จัดการศึกษาพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่พัฒนาจิตใจและสังคม”

ปณิธานมหาวิทยาลัย

“เป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์”

วิสัยทัศน์มหาวิทยาลัย

“มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาระดับโลก”

พันธกิจมหาวิทยาลัย

- ผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ
- วิจัยและพัฒนา
- บริการวิชาการแก่สังคม

^๑แผนปฏิบัติการประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ม.มจร.วช.อุบลราชธานี หน้า๓-๕

- ทะนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม

เอกลักษณ์มหาวิทยาลัย

“บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนา”

อัตลักษณ์มหาวิทยาลัย

“ประยุกต์พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม”

อัตลักษณ์บัณฑิต

“มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา”

นวลักษณ์บัณฑิต

๑. M-Morality มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส
๒. A-Awareness ผู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม (วิชาสมัยใหม่)
๓. H-Helpfulness มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา (ปฏิบัติศาสนกิจ)
๔. A-Ability มีความสามารถและทักษะด้านภาษา
๕. C-Curiosity ใฝ่รู้ใฝ่คิด (ตรรกศาสตร์/ปรัชญา)
๖. H-Hospitality รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม (จิตอาสา)
๗. U-Universality มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล (วิชาสมัยใหม่)
๘. L-Leadership มีความเป็นผู้นำด้านจิตใจและปัญญา (กรรมฐาน)
๙. A-Aspiration มีความเพียบพร้อมด้วยคุณธรรมและพร้อมที่จะใช้และพัฒนาวัตกรรม

วิสัยทัศน์ของวิทยาเขตอุบลราชธานี

“มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาพัฒนาจิตใจและสังคมระดับนานาชาติ”

-มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนามีผู้เชี่ยวชาญ มีองค์ความรู้ ทางพระพุทธศาสนามีพระเถระระดับเปรียญเอกในทางพระพุทธศาสนาและมีพระราชาคณะระดับสมเด็จและรองสมเด็จหลายรูป

- **พัฒนาจิตใจ** การทำกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาสดมถมนต์ทุกเช้าวันอังคารและการนั่งสมาธิ การปฏิบัติธรรมของนิสิต

- **พัฒนาสังคม** ศูนย์อบรมคุณธรรม จริยธรรม พระวิทยากรธรรมสังยุตต์ทั้งจังหวัดการทำต้นเทียน

พันธกิจของวิทยาเขตอุบลราชธานี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตอุบลราชธานีมุ่งปฏิบัติภารกิจหลักสำคัญ ในฐานะสถาบันอุดมศึกษา ที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานสากลโดยจัดการเรียนการสอนในลักษณะของการนำความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ ให้เกิดเป็นองค์ความรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาจิตใจและสังคม ของคนในชาติอย่างทั่วถึง ซึ่งมีพันธกิจที่สำคัญ ๔ ประการ คือ

- 1) ผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ
- 2) วิจัยและพัฒนา
- 3) บริการวิชาการแก่สังคม
- 4) ทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม

ปรัชญาของวิทยาเขตอุบลราชธานี

“จัดการศึกษาพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่พัฒนาจิตใจและสังคม”

ปณิธานของวิทยาเขตอุบลราชธานี

“ศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตอุบลราชธานีได้ดำเนินงานตามกรอบแนวทางของกระทรวงศึกษาธิการ และ สกอ. โดยได้ปรับปรุงหลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการของสังคมและ เป็นไปตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา TQFการลงนามความร่วมมือกับการจัดการเรียนการสอนกับ สถานศึกษา และมีการลงนามความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในด้านการจัดการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา การบริหารจัดการมหาวิทยาลัยโดยการบริหารมหาวิทยาลัยตามหลักธรรมาภิบาล ปรับโครงสร้างหน่วยงานภายใน มหาวิทยาลัยสนับสนุนและส่งเสริมการวิจัยมีการจัดวางระบบการเงิน การงบประมาณของมหาวิทยาลัย

ทั้งนี้โดยสาระสำคัญของแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตอุบลราชธานี ฉบับนี้จัดทำขึ้นโดยพิจารณาจากนโยบายของคณะกรรมการประจำ วิทยาเขตอุบลราชธานีเน้นการดำเนินงานตามนโยบายด้านการศึกษาระดับอุดมศึกษาตามนโยบายของรัฐบาล ใหม่กำหนด ยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการ สกอ. และกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว ๑๕ ปี (ฉบับที่ ๒) (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๖๕) มาตรฐานการศึกษาของชาติ มาตรฐานการอุดมศึกษาถึงทิศทางการพัฒนาประเทศตาม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยบูรณาการยุทธศาสตร์ภารกิจ โครงการกิจกรรมตามพันธกิจนโยบาย และจุดเน้นและตามอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยที่มีความสอดคล้องและสามารถสนับสนุนการบริหารประเทศให้ บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายพร้อมกับความคาดหวังในการพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่นและประเทศให้มี ศักยภาพในการแข่งขันและสามารถเทียบเคียงกับประเทศต่างๆ ได้ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของบุคลากรใน สถาบันซึ่งแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐เป็นแผนที่ครอบคลุมตามภารกิจของมหาวิทยาลัยคือ ด้านการเรียนการสอน การวิจัย การบริการทางวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม และได้มีการ วิเคราะห์ความสอดคล้องของแผนกลยุทธ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตอุบลราชธานีระยะ ที่ ๐๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๐ของมหาวิทยาลัยซึ่ง ประกอบด้วยยุทธศาสตร์ในการพัฒนามหาวิทยาลัย ๕ ยุทธศาสตร์ดังนี้

๑. การผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ
๒. พัฒนางานวิจัยให้มีคุณภาพทั้งในระดับชาติและนานาชาติ
๓. บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนา
๔. ทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
๕. การบริหารจัดการองค์กร
- ๖.

สรุป

ม.จร.ว.ช.อุบลราชธานี ได้ผ่านการพัฒนามา ๔ ยุค ตามเอกสารที่ได้ศึกษา ยุคที่หนึ่ง เป็นยุคแห่ง การต่อตั้งจนกลายเป็นวิทยาเขต ยุคที่สอง เป็นยุคย้ายฐานจากวัดสู่ป่าชุมชนในตำบลกระโสมซึ่งถือเป็น ความโชคดีของวิทยาเขตที่ได้ผู้มีวิสัยทัศน์ ยุคที่สาม เป็นยุคแห่งความมุ่งมั่นในการสร้างป่าให้เป็นวิทยาเขต จากป่าที่เต็มไปด้วยต้นไม้ ไม่มีแม้แต่ทางเข้า ไฟฟ้า อาคารสถานที่ต่าง ๆ แต่ด้วยความสามารถของผู้บริหาร ในขณะนั้นป่าเป็นที่เก็บเห็ดของชาวบ้านกลายเป็นวิทยาเขตที่สว่างมาจนถึงปัจจุบัน ยุคที่สี่ คือ ยุคปัจจุบัน ท่านรองอธิการบดีและทีมบริหารได้สร้างสิ่งใหม่ให้เกิดขึ้นเพิ่มเติมมากมายเช่น อาคารเรียนหลังใหม่ หอฉัน และ อาคารรับรองของวิทยาเขตเป็นต้น เพื่อรองรับความเจริญในยุคประเทศไทย ๔.๐ และเป็นศูนย์กลาง

การศึกษาพระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่ให้กับคนไทยและต่างชาติที่สนใจเข้ามาศึกษา พระพรหมบัณฑิต อธิการบดี ม.มจร ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการเข้าสู่ยุค ๔.๐ ของมหาวิทยาลัยมจร.ที่ จังหวัดอุยธยาว่า^๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เตรียมความพร้อมที่จะก้าวสู่ความเป็นมหาวิทยาลัยนานาชาติไว้ในระดับหนึ่งสิ่งที่จะต้องแสวงหาเพิ่มเติมคือนวัตกรรมซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของความเป็น มจร ๔.๐

นวัตกรรม (Innovation) คือการนำสิ่งประดิษฐ์หรือการค้นพบที่มีอยู่แล้วไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยีหรือองค์ความรู้เดิมมาบูรณาการเข้าด้วยกันจนเกิดองค์ความรู้ใหม่หรือวิธีการใหม่ในการสร้างผลผลิตหรือให้บริการที่ดีกว่าตัวอย่างเช่น นายสตีฟจ๊อบส์ นำเอาคอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป อินเทอร์เน็ตที่คนอื่นประดิษฐ์ไว้มาบูรณาการเข้าด้วยกันจนสำเร็จออกมาเป็นไอแพด (IPad) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยต้องสร้างนวัตกรรมใน ๔ ด้าน ดังต่อไปนี้

๑. นวัตกรรมด้านผลผลิต(Product Innovation) เช่น การนำเอาองค์ความรู้ในอภิธรรมปิฎกและวิธีปฏิบัติกรรมฐานมาบูรณาการเข้ากับจิตวิทยาตะวันตกจนเกิดสาขาวิชาพุทธจิตวิทยา

๒. นวัตกรรมด้านการบริการ (Service Innovation) เกิดจากการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศทั้งวิทยุ โทรศัพท์และสื่อออนไลน์มาใช้ในการเรียนการสอนและการเผยแพร่ธรรม

๓. นวัตกรรมด้านกระบวนการ (Process Innovation)คือการแสวงหาวิธีการใหม่ๆเพื่อลดขั้นตอนในการผลิตเช่น วิธีการสอนภาษาอังกฤษแก้หาเปรียบโดยเทียบเคียงกับภาษาบาลี

๔. นวัตกรรมด้านการบริหาร(Management Innovation) เช่น การนำหลักกรรมมาใช้ในการบริหารจัดการจนได้ผลจริง

กล่าวโดยสรุปมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในยุคมหาวิทยาลัยนานาชาติหรือ มจร๔.๐ นอกจากจะมีโครงสร้างพื้นฐานที่เพียงพอต่อการพัฒนาต่อไปแล้ว ยังจะต้องมีความพร้อมในเรื่องภาษาต่างประเทศการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเหมาะสม และนวัตกรรมทั้งสี่ด้านดังกล่าวมา

บรรณานุกรม

อนุสรณ์งานออกเมรุพระราชทานเพลิงศพ พระเทพกิตติมุนี บทความเรื่อง “๐๒ ปีที่ดั่งบั๋งไฟ” อุบลราชธานี พ.ศ.๒๕๕๘

วิทยาเขต อุบลราชธานีแผนปฏิบัติการประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๐ม.มจร.วข.อุบลราชธานี๒๕๖๐

ฝ่ายวิชาการ วิทยาเขตอุบลราชธานีประวัติและความเป็นมามจร.วข.อุบล

http://ubon.mcu.ac.th/?page_id=๑๐ (ออนไลน์ ๒๕ มิ.ย.๖๑)

หนังสือที่ระลึก “ครบรอบ ๒๕ ปี การสถาปนา มจร. วิทยาเขตอุบลราชธานี พ.ศ.๒๕๕๕

พระพรหมบัณฑิต มจร๔.๐ ในยุคประเทศไทย ๔.๐ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

http://www.mcu.ac.th/site/pres_info_content_desc.php?p_id=๒๔ [๒๙ มิ.ย. ๒๕๖๐]

รูปแบบภาวะผู้นำในศตวรรษที่ ๒๑ Leadership Style in ๒๑st the Century

พัสกร อุ่นภาศ^๑

บทคัดย่อ

ผู้นำ คือ บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งหรือเลือกตั้งจากกลุ่มให้ทำหน้าที่ในตำแหน่งของผู้นำ เป็นผู้ชี้แนะสั่งการ และช่วยเหลือให้กลุ่มสามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้โดยใช้ศักยภาพของความเป็นผู้นำที่มีอยู่ทั้งในด้านสถานภาพความสามารถอิทธิพลชีวิตและพฤติกรรม เพื่อส่งผลให้สามารถกำหนดทิศทางของบุคคลผู้ติดตามให้ไปสู่เป้าหมายเดียวกัน หน้าที่หนึ่งของผู้นำคือ การกำกับดูแลพฤติกรรมและการกระทำของผู้ตามในกลุ่ม นอกจากนี้ ผู้นำ ยังเป็นผู้ที่เป็นตัวแทนของกลุ่มด้วย

ดังนั้น การจะเป็นผู้นำที่ดีได้ต้องเรียนรู้เรื่องรูปแบบภาวะผู้นำที่จะขับเคลื่อนกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ และการบริหารจัดการองค์กร ให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน ศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งเป็นยุคแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีการสื่อสารอย่างรวดเร็ว มีอัตราการแข่งขันสูงทั้งในด้านการศึกษา อาชีพ เศรษฐกิจผู้นำยุคใหม่จึงจำเป็นต้องเข้าใจสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน และการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย

คำสำคัญ: ผู้นำ, ภาวะผู้นำ, ศตวรรษที่ ๒๑

Abstract

Leader is the appointed or elected person to act as a team leading who is directing, ordering and supporting the group to successfully implement according to set up objective and goal, through the leadership capacity which include status, ability, life influential and behavior, to direct his followers to the same direction. One of the main functions of the leader is to carefully direct behavior and action of the followers and apart from this, the leader is also the group representative too.

Therefore, to be good leader needs to learn leadership style to drive the process of human resource management and organizational administrative management to the equilibrium and sustain of development, especially nowadays, the ๒๑st century which is the era of information technology with fast communication, high rate of competition in education, career and economic. The new era leader needs to understand the present environment and change that are happening in the future too.

Key Words: Leader, leadership, the ๒๑st Century

^๑ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทนำ

ศตวรรษที่ ๒๑ คือ ช่วงระยะเวลา ค.ศ. ๒๐๐๑ - ค.ศ. ๒๐๑๐ หรือ ช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๔ - พ.ศ. ๒๖๔๓ ซึ่งเป็นยุคแห่งการพัฒนาทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะสารสนเทศ สื่อ เทคโนโลยี ทักษะชีวิตและอาชีพหรือเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในชื่อว่า “ยุค ๔.๐” หรือ “ยุคแห่งดิจิทัล” หรือ “ยุคโลกาภิวัตน์” สิ่งที่สำคัญที่สุดในยุคศตวรรษที่ ๒๑ ที่ทุกคนจำเป็นต้องเรียนรู้คือเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งเป็นช่องทางการติดต่อสื่อสารที่บุคคลทั่วไปสามารถที่จะแสดงความรู้สึก ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และประสบการณ์ต่างๆ ของตนเองได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

ดังนั้น พัฒนาการของเทคโนโลยีสารสนเทศจึงสร้างความท้าทายให้แก่ผู้นำในยุคศตวรรษที่ ๒๑ เป็นอย่างมากเนื่องจากเทคโนโลยีสารสนเทศสามารถสร้างผลกระทบทั้งในด้านวัฒนธรรมความคิด และรูปแบบในการแก้ปัญหาของบุคคลซึ่งผู้นำจะต้องมีทักษะความรู้ความเข้าใจในศักยภาพ และสามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างถูกต้องและเกิดประโยชน์แก่องค์กรผู้นำต้องตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กรและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานแต่ยังมีผู้นำบางส่วนยังขาดวิสัยทัศน์ในเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศยังติดอยู่กับระบบงานที่เชื่องช้า ไม่ยืดหยุ่นตลอดจนมีความคิดหรือวิสัยทัศน์ที่ไม่เปลี่ยนแปลงไม่ยอมรับและกล้าต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี

(Wikipedia, last updated on ๑๐ August ๒๐๑๕ สืบค้นเมื่อ ๑๒ ก.ค. ๒๕๖๑) ให้ความหมายไว้ว่า “ผู้นำ” หมายถึง บุคคลที่มีอำนาจหรือได้รับการเห็นชอบหรือได้รับอนุญาตจากสมาชิกในกลุ่ม ในการสั่งการหรือบอกกล่าวบุคคลอื่นๆ ให้ทำการใดๆ หรือ พูดยุติแบบง่ายๆ ได้ว่า “ผู้นำ” คือบุคคลที่มีผู้ตาม “ผู้นำ” คือผู้ที่สามารถนำทิศทางผู้อื่นให้ก้าวไปข้างหน้า สู่จุดมุ่งหมายตามที่ตั้งใจไว้ได้โดยใช้ศักยภาพของความเป็นผู้นำที่มีอยู่ทั้งในด้านสถานภาพความสามารถอิทธิพลชีวิตและพฤติกรรมเพื่อส่งผลให้สามารถกำหนดทิศทางของบุคคลผู้ติดตามให้ไปสู่เป้าหมายเดียวกัน หน้าที่หนึ่งของผู้นำคือ การกำกับดูแล พฤติกรรมและการกระทำของผู้ตามในกลุ่ม นอกจากนี้ ผู้นำ ยังเป็นผู้ที่เป็นตัวแทนของกลุ่มด้วย

กวี วงศ์พุด (๒๕๓๕ : ๑๔-๑๕) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับ “ผู้นำ” ไว้ ๕ ประการ คือ

๑. ผู้นำหมายถึง ผู้ซึ่งเป็นศูนย์กลางหรือจุดรวมของกิจกรรมภายในกลุ่ม เปรียบเสมือนแกนของกลุ่มเป็นผู้มีโอกาสดูดึงดูดสื่อสารกับผู้อื่นมากกว่าทุกคนในกลุ่ม มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของกลุ่ม
๒. ผู้นำหมายถึง บุคคลซึ่งนำกลุ่มหรือพากันไปสู่วัตถุประสงค์หรือจุดหมายที่วางไว้ แม้แต่เพียงชี้แนะให้กลุ่มไปสู่จุดหมายปลายทางก็ถือว่าเป็นผู้นำ ทั้งนี้รวมถึงผู้นำที่นำกลุ่มออกนอกกลุ่มนอกทางด้วย
๓. ผู้นำหมายถึง บุคคลที่สมาชิกส่วนใหญ่คัดเลือกหรือยกให้เขาเป็นผู้นำของกลุ่ม ซึ่งเป็นไปโดยอาศัยลักษณะทางสังคม มิติของบุคคลเป็นฐาน และสามารถแสดงพฤติกรรมของผู้นำได้
๔. ผู้นำหมายถึง บุคคลซึ่งมีคุณสมบัติเฉพาะอย่าง คือสามารถสอดแทรกอิทธิพลบางประการอันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มได้มากที่สุด
๕. ผู้นำหมายถึง บุคคลซึ่งสามารถนำกลุ่มไปในทางที่ต้องการ เป็นบุคคลที่มีส่วนร่วม และเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการแสดงบทบาท หรือพฤติกรรมการเป็นผู้นำ

(พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์, ดร, ๒๕๕๘) ได้อธิบายว่า “ภาวะผู้นำ” มีนิยามที่มีพื้นฐานความคิดอยู่ ๒ ประการ คือ ๑) พื้นฐานความคิดเพื่อบรรลุความสำเร็จด้วยคนอื่น หมายถึง ภาวะการณ์ให้ความไว้วางใจคนอื่นว่า มีความปรารถนาและความสามารถที่จะประสานสัมพันธ์กันทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันได้ด้วยการสร้างแรงบันดาลใจ การเชิญชวนหรือด้วยความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งเป็นจุดเน้นขององค์กรยุคใหม่หรือ

โลกยุคใหม่ ๒) มีพื้นฐานความคิดเพื่อการเปลี่ยนแปลงและเพื่ออนาคตที่ดีกว่า หมายถึง ภาวะการณ์ท้าทายต่อสภาพการณ์ในปัจจุบันและมุ่งหน้าเพื่อการเปลี่ยนแปลงสู่โลกใหม่ที่ดีกว่า

“ผู้นำ” จึงเป็นบุคคลที่สำคัญในองค์การมีบทบาทที่ต้องดำเนินไป ภายใต้เงื่อนไขปัจจัยของสภาวะโดยรอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โลกในทุกวันนี้ มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความรู้ในเรื่อง “ภาวะผู้นำ” นั้น จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับทุกองค์การ ในกระแสโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่ความเจริญด้านวัตถุเข้ามาแทนที่ วิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมจากอดีต สู่ ปัจจุบัน เราจึงต้องปรับตัวและเปลี่ยนแปลงให้ทันกับเหตุการณ์ของโลกปัจจุบันตลอดเวลา จากความเจริญที่รุดหน้าอย่างรวดเร็วของโลกยุคใหม่ที่มีความสลับซับซ้อน ผู้นำ (Leader) และ “ภาวะผู้นำ” จึงเป็นปัจจัยคู่ที่สำคัญต้องการเพิ่มมากขึ้นจนอาจเกิดวิกฤตภาวะผู้นำขึ้นได้ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาในสังคมของทุกชนชั้น ทุกระดับ จนกระทั่งนำไปสู่ปัญหาในระดับประเทศในที่สุด (สมบัติ กุสุมาลี ๒๕๕๖)

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาผู้นำในปัจจุบัน ยังละเลยและมองข้ามเรื่องความสำคัญของภาวะผู้นำที่ตั้งอยู่บนทางสายกลาง และการรักษาสมดุลขององค์ประกอบต่างๆ โดยคำนึงถึง จุดของความพอเหมาะ ในเรื่องของ จังหวะ เวลา และ การจัดลำดับความสำคัญ (Priority) ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญมาก สำหรับการดำเนินชีวิต ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และในระดับผู้นำ เนื่องจาก หากผู้นำขาดทักษะที่กล่าวมา โดยเฉพาะการรักษาดุลยภาพของปัจจัยต่าง ๆ ในขณะนั้น ๆ จะทำให้นำไปสู่การตัดสินใจที่ผิดพลาดได้

ทั้งนี้ คุณลักษณะ และรูปแบบของการพัฒนาภาวะผู้นำที่ส่งเสริมการใช้ความรอบคอบประกอบการวางแผนอย่างระมัดระวังในเรื่องการจัดการความรู้ การปฏิบัติและการตัดสินใจ โดยตระหนักใน คุณธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต อดทน มีความเพียรในการใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตจึงเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง หากผู้นำบกพร่องทางภาวะผู้นำ หรือคุณลักษณะของการจัดสรรและรักษาสมดุลของภาวะผู้นำ จะเกิดผลกระทบและความล้มเหลว ตั้งแต่ในระดับชุมชน สังคม หน่วยงาน องค์กร ภาครัฐ ภาคเอกชน จนนำไปสู่ปัญหาในระดับประเทศได้

ดังนั้น หากได้มีการนำเอาองค์ความรู้ และข้อมูลเกี่ยวกับแนวโน้มของสังคมโลกที่กำลังอยู่ในยุคของการเปลี่ยนถ่าย เพื่อก้าวเข้าสู่ศตวรรษใหม่ คือ ศตวรรษที่ ๒๑ เข้ามาผนวกกับแนวคิดและทฤษฎีด้านภาวะผู้นำดังกล่าว เพื่อทำการสังเคราะห์ให้ได้รูปแบบภาวะผู้นำแนวใหม่ ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสังคมโลกในศตวรรษที่ ๒๑ ดังนั้นการศึกษาภาวะผู้นำเชิงบูรณาการในแบบต่างๆ เช่น จากการสังเคราะห์หนังสือ ตำรา เอกสารทางวิชาการ นานาทัศนะและบทความจากวารสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องภาวะผู้นำ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง สามารถนำมาปรับใช้กับการพัฒนาผู้นำ เพื่อไปสู่ต้นแบบผู้นำที่สมบูรณ์ในการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน โดยผู้เขียนสนใจนำเสนอทางเลือกรูปแบบภาวะผู้นำดุลยภาพ ซึ่งน่าจะเหมาะสมกับผู้นำในศตวรรษที่ ๒๑ ดังนี้

ภาวะผู้นำแบบดุลยภาพ

“ภาวะผู้นำแบบดุลยภาพ” ได้ทำการสังเคราะห์จากทฤษฎีภาวะผู้นำพื้นฐาน ๕ รูปแบบ และนำมาทำการสังเคราะห์จุดเด่นทางความคิดและคุณลักษณะต่างๆ ที่มีคุณลักษณะอันสอดคล้องกับยุคโลกาภิวัตน์ และโลกในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ปรากฏอย่างโดดเด่นและควรจรรโลงไว้ได้อย่างเหมาะสม ดังนี้ (บทความทางวิชาการ เรื่อง ภาวะผู้นำแบบดุลยภาพ – ภาวะผู้นำสำหรับศตวรรษที่ ๒๑ ดุษฎีรัตน์ โกสุมภ์ศิริ)

๑. ภาวะผู้นำแบบผนึกกำลัง (Synergistic Leadership)

ภาวะผู้นำแบบเนีกกำลัง เป็นทฤษฎีสำหรับศตวรรษที่ ๒๑ ที่ให้กรอบแนวคิดในการตรวจสอบและสะท้อนเสียงของสตรีในภาวะผู้นำทางการศึกษา ในองค์ประกอบสำคัญ ๔ องค์ประกอบที่จะต้องสอดคล้องกันไปเป็นไปในแนวทางเดียวกันทั้ง ๔ องค์ประกอบ คือ

๑.๑ โครงสร้างขององค์กร ที่ส่งเสริมต่อการบำรุงรักษาและการดูแลเอาใจใส่ การให้รางวัล การพัฒนาวิชาชีพ และการให้คุณค่ากับความเป็นสมาชิกขององค์กร

๑.๒ พฤติกรรมภาวะผู้นำ มีลักษณะเป็นพฤติกรรมโดยรวม (inclusive) มุ่งการบำรุงรักษา (nurturing) และมุ่งงาน (task-oriented)

๑.๓ พลังขับเคลื่อนที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ การกระทำ และความคาดหวังของผู้ ต้องใช้แนวคิดแบบองค์รวมเพื่อบูรณาการพลังขับเคลื่อนต่างๆ เข้าด้วยกัน

๑.๔ ความเชื่อ ทศนคติและที่มีผลต่อการตัดสินใจของผู้ นำ มีองค์ประกอบสำคัญ คือ การให้คุณค่า (valuing) จริยธรรม (ethics) การยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม (integrity) ความเคารพ (respect) ความต้องการก้าวหน้าในอาชีพ (professional growth) การสร้างความไว้วางใจ (building trust) และการสนับสนุนคนงาน (support among employees)

๒. ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม(Ethical Leadership)

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมมีสององค์ประกอบที่สำคัญ คือ (หนึ่ง) มีการปฏิบัติและการตัดสินใจอย่างมีจริยธรรม และ (สอง) มีการนำอย่างมีจริยธรรม ทั้งในส่วนที่มองเห็นได้ และ มองเห็นไม่ได้ เช่น มีค่านิยมหรือหลักการที่ยึดถือจริยธรรมเป็นหลัก ซึ่งลักษณะทั้งสองนี้ ต้องมีอยู่อย่างเป็นปกติวิสัยตลอดเวลาเพื่อเป็นต้นแบบ และ เพื่อสร้างความไว้วางใจ ความน่าเชื่อถือและความเคารพต่อตัวผู้นำเองและองค์กร ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีเพื่อทำให้เกิด ความร่วมมือร่วมใจ เพื่อสร้างบรรยากาศองค์กรที่ดี เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความมีคุณธรรม และเพื่อความเคารพในตนเอง (วิโรจน์ สารรัตน์, ๒๕๕๗)

๓. ภาวะผู้นำดิจิทัล(Digital Leadership)

เนื่องจากสังคมในยุคศตวรรษที่ ๒๑ เป็นสังคมความรู้ สังคมสารสนเทศ และสังคมเครือข่าย จึงทำให้ผู้นำในยุคนี้และยุคหน้า จำเป็นต้องมีคุณลักษณะพิเศษบางประการ คือ ทศนคติใหม่ ทักษะใหม่ และความรู้ใหม่ในข้อจำกัดและโอกาสของ ICT และ การใช้งานอย่างมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะใน ๓Cs คือ การใช้คอมพิวเตอร์ การสื่อสาร และเนื้อหารวมทั้งมีมิติเดียว อันเป็นคุณลักษณะที่ควรต้องมี เพิ่มเติมจากคุณสมบัติที่ดีที่มีอยู่แบบดั้งเดิม เช่นความเห็นอกเห็นใจ ความศรัทธา ความผูกพัน และอื่นๆ นอกจากนั้นแล้ว ลักษณะส่วนบุคคลสำหรับผู้นำดิจิทัล ยังประกอบด้วย ความยืดหยุ่น ความสามารถในการปรับตัว ความอยากรู้อยากเห็นทางปัญญา และความกระหายใคร่รู้ต่อความรู้ใหม่ ซึ่งต้องเข้าใจว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลนั้น ไม่ใช่สิ่งที่คงที่ แต่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (วิโรจน์ สารรัตน์, ๒๕๕๗)

๔. ภาวะผู้นำยอดเยี่ยม (Transcendental Leadership)

วิโรจน์ สารรัตน์, ๒๕๕๗ ทศนคติหนึ่งที่กล่าวถึง ภาวะผู้นำยอดเยี่ยม (Transcendental Leadership)ภาวะผู้นำยอดเยี่ยมสำหรับศตวรรษที่ ๒๑ โดย Dariush (๒๐๑๑) ได้กล่าวไว้ว่า หากพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงในทฤษฎีภาวะผู้นำจากอดีต คือ ทฤษฎีมหาบุรุษ (Great Man Theory) สูภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะ เชิงพฤติกรรม เชิงมีส่วนร่วม ตามสถานการณ์ แบบใฝ่บริการ แบบแลกเปลี่ยน และแบบการเปลี่ยนแปลง ถือเป็นพัฒนาการทางทฤษฎีที่ดีขึ้น เขาเห็นว่า ภาวะผู้นำยอดเยี่ยม อันเป็นภาวะผู้นำพึงประสงค์และเป็นความหวังของผู้คนระดับโลกมากขึ้นนั้น หมายถึงภาวะผู้นำที่มีความสามารถ ดังนี้

- (๑) อยู่เหนืออัตตาและความปรารถนาของตัวเอง
- (๒) ช่วยให้ผู้ตามทำในสิ่งดังกล่าวและมุ่งตอบสนองจุดมุ่งหมายที่ดีขึ้น
- (๓) ช่วยให้ผู้คนผูกพันกันอย่างเป็นมนุษย์ และ
- (๔) มีเส้นทางร่วมและชะตากรรมร่วม Dariush ยังชี้ให้เห็นว่า ผู้นำที่ยิ่งใหญ่ในอดีต ต่างมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ต่างแสดงความกล้าหาญทางศีลธรรมเพื่อยืนหยัดในความจริงและความยุติธรรม ยอมทุกข์ทรมาน หรือยอมตาย เพื่อความเชื่อ และค่านิยมของตนเอง

ในปัจจุบัน เราอยู่ในยุคของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการมีทัศนระดับโลก จึงเป็นเวลาของภาวะผู้นำยอดเยี่ยมที่มีการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆดังนี้

- เปลี่ยนจากการยึดมั่นในตนเอง เป็น มีจิตสำนึกในตนเอง
- เปลี่ยนจากการพูด เป็น การกระทำ
- เปลี่ยนจากความเป็นอิสระจากกัน เป็น การพึ่งพาอาศัยกัน
- เปลี่ยนจากรายบุคคล เป็น หมู่คณะ
- เปลี่ยนจากประเทศที่แยกกัน เป็น ชุมชนโลกที่บูรณาการกัน

สามารถกล่าวได้ว่าภาวะผู้นำยอดเยี่ยม ให้กรอบความคิดเชิงปฏิวัติ ในการมองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในองค์กรใหม่ เป็น ความสัมพันธ์ของผู้คนที่มีความแตกต่างกันมากขึ้น (More diverse people) ในกระบวนการกำกับดูแลร่วมกันที่แท้จริง และเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการทัศน์จากเก่าสู่ใหม่ ทำให้ในปัจจุบันค่อยๆ คืบไปสู่ภาวะผู้นำยอดเยี่ยมที่มีลักษณะสำคัญกันมากขึ้น ดังนี้

- (๑) รับฟังการสะท้อนผล (reflective)
- (๒) ยึดค่านิยมเป็นศูนย์กลาง (value centered)
- (๓) มีทัศนระดับโลก (global in perspective)
- (๔) อำนาจความสะดวกต่อสุนทรียสนทนา (dialogue)

๕. ภาวะผู้นำแบบสุนทรียสนทนา (Dialogic Leadership)

Isaacs (๑๙๙๙) เป็นผู้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบสุนทรียสนทนา กล่าวถึงข้อปฏิบัติ ๔ ประการ สำหรับการเป็นผู้นำแบบสุนทรียสนทนา ไว้ว่า (๑) ฟังคนอื่น (Listening) (๒) เคารพความเห็นคนอื่น (Respecting) (๓) เปิดใจกว้าง (Suspending) ทั้งไม่ระงับ หรือ ไม่สนับสนุนความคิดด้วยความเชื่อมั่นฝ่ายเดียว (๔) แสดงความคิดเห็น (Voicing) ภายหลัง David Bohm ได้นำปรากฏการณ์ปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวมายกระดับการอธิบายด้วยกฎเกณฑ์ และ ทฤษฎีทางควอนตัมฟิสิกส์ เพื่อนำไปใช้ในสังคมตะวันตกปรากฏว่าได้รับการยอมรับกันอย่างกว้างขวาง ถูกนำไปใช้ในการเรียนการสอนเพื่อตึงศักยภาพผู้เรียนให้เป็นที่ปรากฏสามารถสร้าง ญาณวิทยา (intuition) ใหม่ ๆ ขึ้นมากมาย องค์กรที่นำไปใช้ พบว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างชัดเจน คนในองค์กร มีความรักกันและเข้าใจกันมากขึ้น ในขณะที่เดียวกัน คนในองค์กรก็มีการค้นพบศักยภาพของตนเองและนำไปใช้ประโยชน์ภายในองค์กรได้มากกว่าแต่ก่อน (จิโรจน์ สารรัตน์, ๒๕๕๗)

David Bohm หันมาสนใจกับวิธีคิดแบบตะวันออกอย่างจริงจัง จนช่วง ๑๐ ปีสุดท้ายของชีวิตสามารถนำเอาศาสตร์ทางด้านควอนตัมฟิสิกส์มาเข้ากับมนุษยศาสตร์ได้อย่างแนบแน่นจนแทบเป็นเรื่องเดียวกัน David Holm เริ่มมองเห็นว่า การที่มนุษย์ถูกแบ่งแยกออกจากกัน โดยมิติต่างๆ เช่น ศาสนา วัฒนธรรม ฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และมิติทางเพศนั้น ล้วนเป็นผลมาจาก การทำงานของความคิด (Thought) ทั้งสิ้นความคิด ทำหน้าที่เป็นผู้สังเกต และเป็นผู้กำหนดความหมายและการดำรงอยู่ของสิ่งที่ถูกสังเกต ความคิด จึงเป็นตัวการ แบ่งแยก ผู้สังเกต จาก สิ่งที่ถูกสังเกต และเป็นการเริ่มต้นของการ

แบ่งแยกระหว่าง มนุษย์ กับ ธรรมชาติ ออกจากกัน ในขณะที่เดียวกัน ความคิด ก็เป็นตัวสร้างความรู้และตรรกะ ชุดต่างๆ เพื่อนำสิ่งที่ถูกสังเกต เชื่อมโยงเข้าหากันใหม่ เพื่อรับใช้ความต้องการอันไม่สิ้นสุดของผู้สังเกต โลกทั้งใบจึงเต็มไปด้วย ความแตกต่างอันสับสนวุ่นวายและความขัดแย้งที่ไม่มีทางออก เนื่องจากการปิดกั้นของชุดตรรกะความรู้และ มายาคติแห่งการแบ่งแยกแตกต่างที่ผู้สังเกตสร้างขึ้น ทำให้ไม่สามารถกลับมาพูดคุยแบบมนุษย์สัมพันธ์มนุษย์เพื่อถ่ายเทสภาพการดำรงอยู่สู่ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ดังนั้น เขาจึงประกาศความเชื่อว่า เพื่อแก้ปัญหาที่มนุษย์เผชิญอยู่นี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่มนุษย์จะต้องสลัดความคิดความรู้เดิมทิ้งไป และร่วมกันแสวงหาความคิดใหม่จากธรรมชาติ ซึ่งกระบวนการดังกล่าว David Bohm เรียกว่า การสนทนา(Dialogue) โดยที่มีเงื่อนไขสำคัญของการสนทนา เป็นกฎกติกาอยู่ ๓ ประการ คือ

๕.๑ การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) หมายถึง การฟังโดยไม่นำฐานคติ (presupposition) เดิมมาเป็นกรอบอ้างอิงในการตัดสินเสียงที่ได้ยินได้ฟังจากผู้อื่น ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำยากที่สุด จึงมีข้อแนะนำในการปฏิบัติไว้ ๓ ประการคือ ให้ฟังเสียงของตนเอง (Self-reflection) นั่นคือ ฟังเสียงหรือความคิดหรือคำพูดที่มีอยู่ในใจ (inner call) ที่ยังไม่ได้พูดออกมา ก่อนที่จะทำการพูดหรือโต้ตอบอะไรออกไป การฟังเสียงตนเองให้ดีๆ จะเป็นโอกาสที่ดีที่เราจะได้รู้จักและเข้าใจต้นตอความคิดได้ดียิ่งขึ้น ประการที่สองคือ ชื่นชมกับเสียงของความเงียบ (appreciation of silence) ในระหว่างความเงียบของวงสนทนา อาจมีเสียงธรรมชาติที่ควบคุมไม่ได้ แต่ถ้าเรากำหนดความรู้สึกให้ชื่นชมกับเสียงที่ได้ยิน เราจะสามารถเรียนรู้อะไรมากขึ้น เพราะไม่มีการปิดกั้นหรือตัดสินเสียงที่ได้ยินล่วงหน้า และประการสุดท้ายคือ เคารพเสียงของคนอื่น (respecting the participants' voice) ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ทำให้ ผู้ที่พูดเกิดความรู้สึกเชื่อมั่นและเกิดความไว้วางใจมากขึ้น

๕.๒ ความไว้วางใจ มีความรู้สึกเป็นอิสระ และผ่อนคลาย (Trust, Free and relaxing) อันเป็นผลมาจากวัตถุประสงค์เบื้องต้นของวงสนทนาแบบ Dialogue นั่นคือการมาฟังและเรียนรู้จากคนอื่น

๕.๓ เคารพในความเท่าเทียมกันของความเป็นมนุษย์ (equality) วงสนทนาคือชุมชนของผู้มี “ศีลเสมอกัน” หรือมีความเสมอภาคกันภายใต้กฎกติกาที่ตกลงกันไว้ไม่มีการแยกเขาแยกเรา จะต้องปล่อยวางสิ่งเหล่านี้ลงทั้งหมดโดยไม่มีเงื่อนไขเพื่อให้ความคิด ความรู้สึกที่มาจากความเป็นปัจเจกบุคคลสามารถไหลถึงกันได้โดยอัตโนมัติ

อย่างไรก็ตาม David Bohm ไม่คิดว่า Dialogue คือคำตอบสุดท้ายของการแก้ปัญหาได้ทุกเรื่อง แต่เขาคิดว่า มันเป็นจุดเริ่มต้นของ สัมมาทิว การสนทนาในลักษณะนี้ จึงควรกระทำอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ คนในวงสนทนาจะเป็นกระจุกเงาให้กันและกัน อย่างปราศจากอคติ เพื่อเปิดโอกาสให้แต่ละคนเรียนรู้ตัวเองและแก้ไขปรับปรุงตนเองให้สามารถทำงานร่วมกันและอยู่ร่วมกันกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข สามารถแก้ไขปัญหายากๆที่ไม่สามารถจัดการด้วยวิธีการธรรมดาได้

นานาทัศนะภาวะผู้นำร่วมสมัย

คุณก่อกศักดิ์ ชัยรัศมีศักดิ์ ประธานเจ้าหน้าที่บริหาร บจก. ซีฟู้ดอลล์ ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้นำ ไว้ว่า คุณสมบัติ ๕ ประการที่ควรมีในผู้บริหาร ซึ่งสะท้อนไปยังตัวตนและความสำเร็จของผู้บริหารบริษัทใหญ่ระดับโลกได้ในระดับหนึ่ง คือ (๑) การปลุกฝังค่านิยมที่ถูกต้องในตัวผู้นำเป็นกระบวนการที่สำคัญที่สุดที่จะนำไปสู่ความสำเร็จค่านิยมด้านบวก ในการพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้าต่อไปได้ ความซื่อสัตย์ ความมีคุณธรรมและจริยธรรม การรู้จักแยกแยะถูกผิด การแบ่งงานกันรับผิดชอบและผนึกรวมกับความรักที่มีต่อสังคมเป็นพลังขับเคลื่อนให้สังคมพัฒนาในทางที่ดีขึ้น (๒) ผู้นำต้องคิดแก้ปัญหาด้วยตัวเองเป็นพร้อมๆกับการบ่มนิสัยใฝ่หาความรู้ ซึ่งเปรียบเสมือนสองด้านของเหรียญเดียวกันการ “คิดไม่เป็น” แม้มีองค์ความรู้อื่นๆ

ประกอบในการตัดสินใจก็ไร้ผล ในขณะที่เดียวกันหากขาดนิสัยใฝ่รู้แม้จะขบคิดปัญหาเท่าใด ก็ไม่สามารถมีความคิดที่หลุดพ้นจากกรอบเดิมๆ ซ้ำร้ายยังทำให้มีมุมมองที่คับแคบอีกด้วย (๓) ต้องมีความสามารถในการสื่อสารที่ดี ใช้ทักษะ การพูดและการเขียนเพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องเดียวกัน ในขณะเดียวกัน ไม่ควรละเลย “การฟัง” เพราะหากความสามารถในการฟังไม่ดีพอ การสื่อสารก็อาจมีปัญหาได้เช่นกัน (๔) มีความคิดระดับสากล และ (๕) ต้องมีความรู้รอบด้านนอกเหนือวิชาชีพ เพื่อที่จะสามารถมองโลกและสังคมได้ครบทุกแง่มุม

เพิ่มเติมจากที่กล่าวมาแล้ว คุณก่อก็คดี ยังได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับ “ภาวะผู้นำตามวิถีตะวันออก” ๗ ประการซึ่งสามารถร้อยเรียงให้จดจำง่ายๆ ไว้ว่า “สำนึกต่อหน้าที่ – มีสัจจะ – กตัญญู - รู้จักอ่อนน้อม – ยอมให้อภัย -ไม่ช่วงชิงเป็นที่หนึ่ง - คำนึงถึงความกลมกลืน”

“ภาวะผู้นำแบบดุลยภาพ” เมื่อพิจารณาจากคุณลักษณะที่โดดเด่น และเหมาะสมของภาวะผู้นำทั้ง ๕ แบบข้างต้น ผสมเข้ากับ คุณลักษณะพึงประสงค์อื่น ตามที่ได้มีการศึกษา และแสดงไว้ในนาทศนะ สามารถสังเคราะห์ออกมาเป็น คุณลักษณะของ “ภาวะผู้นำแบบดุลยภาพ” ได้โดยสรุปดังนี้

๑. ความรู้ (Knowledge & Knowhow) : ผู้นำต้องมีความรู้ พร้อมกับการบ่มนิสัยใฝ่หาความรู้ ต้องมีความรู้รอบด้านนอกเหนือวิชาชีพ เพื่อที่จะสามารถมองโลกและสังคมได้ครบทุกแง่มุม

๒. สติ และ ปัญญา : ผู้นำต้องมีสติ มีความตื่นรู้ รู้เท่าทันกับสิ่งที่เกิดขึ้นรอบตัว และ รู้ตน มีปัญญา และไหวพริบ มีความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ในทางที่ถูกที่ควรและกือประโยชน์

๓. ความคิด (Critical Thinking): ผู้นำต้องมีความคิดระดับสากล มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความสามารถในการคาดการณ์ การจำลองความคิด (Anticipation, imagination, and simulation) มีความคิดริเริ่ม มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดแก้ปัญหาด้วยตัวเองเป็น ความคิดเริ่มนี้จะมีขึ้นได้ผู้นำจะต้องมีความกระตือรือร้นมีใจจดจ่อกับงานมีความเอาใจใส่ต่องานในหน้าที่และมีพลังใจที่ต้องการความสำเร็จ

๔. น้ำใจ (Empathy) : ผู้นำต้องเป็นผู้มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ มีใจเป็นกลาง และเปิดกว้าง ปราศจากอคติ หรือที่เรียกว่า มี “สัมมาทิฐิ” มีความรู้ประมาณ และวางใจ วางตนเป็นกลาง โดยนำมาปฏิบัติจริงกับชีวิตของตนเอง เดินทางสายกลางและยึดหลักการ “อยู่อย่างพอเพียงและพอดี”

๕. ทักษะสื่อสาร (Communications): ผู้นำต้องมีความสามารถในการสื่อสารที่ดี ใช้ทักษะ การพูดและการเขียนเพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องเดียวกัน ไม่ควรละเลย “การฟัง” และควรมี “ทักษะการฟัง” ที่ดีเยี่ยม

๖. คุณธรรม (Ethics) : ผู้นำต้องมีค่านิยมที่ดีและถูกต้องสำหรับสังคมส่วนรวม มีคุณธรรมและจริยธรรม มีความซื่อสัตย์ มีการรู้จักแยกแยะถูกผิด มีhiriโอตัมปะ โดยมีหลักธรรมเป็นองค์ประกอบเป็นพื้นฐานและกรอบแนวทางเพื่อส่งเสริมเกื้อหนุนและประคับประคอง และใช้หลักธรรมในการบริหารจัดการ มีความยุติธรรมและความซื่อสัตย์สุจริตผู้นำที่ดีจะต้องอาศัยหลักและเหตุผล และความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่นเป็นเครื่องมือในการวินิจฉัยสั่งการปฏิบัติงานด้วยจิตที่ปราศจากอคติ ปราศจากความลำเอียง

๗. ผู้นำต้องมีทักษะของการจัดลำดับความสำคัญ และการรักษาดุลยภาพดุลยภาพ (Balance & Equilibrium): ทั้งเรื่องส่วนตัว ครอบครัว สังคมส่วนรวม ได้เป็นอย่างดี

๘. เที่ยงธรรมและมนุษยธรรม : ผู้นำต้องอยู่เหนืออัตตาและความปรารถนาของตัวเอง มีความสามารถในการช่วยให้ผู้คนผูกพันกันอย่างเป็นมนุษย์ และมีเส้นทางร่วมและชะตากรรมร่วมกันได้อย่างสันติสุข

๙. มนุษย์สัมพันธ์และสร้างคน (Creation) : ผู้นำต้องมีความสามารถในการสร้างคน มีความสามารถในการจูงใจ และให้กำลังใจแก่ผู้อื่น (ซึ่งเป็นผู้ตาม) ให้ความช่วยเหลือให้ผู้ตามทำในสิ่งที่เป็เป้าหมายร่วมและมุ่งตอบสนองจุดมุ่งหมายที่ดีขึ้น

๑๑. กล้าหาญเด็ดเดี่ยว (Courage) : ผู้นำที่ดีต้องมีความกล้าหาญและความเด็ดขาด กล้าตัดสินใจ หลังจากที่ได้คิดอย่างรอบคอบแล้วต้องมีความกล้าหาญเด็ดขาด และต้องมีลักษณะ “กล้าได้กล้าเสีย” ไม่เกรงกลัวต่ออันตรายความยากลำบาก หรือความเจ็บปวดใด ๆ ทั้งทางกายวาจา และใจต้องมีความกล้าหาญสามารถทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

๑๑. พันธะสัญญา (Commitment) และความรับผิดชอบ (Accountability & Responsibility): ผู้นำต้องมีสำนึกตระหนักของควมรับผิดชอบ ในสิ่งที่ตนตัดสินใจลงไป หรือ กระทำไป ทั้งต่อส่วนตัว และส่วนรวม

บทสรุป

จากการศึกษาข้างต้น สรุปได้ว่า “ภาวะผู้นำ” คือ ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งของการบริหารจัดการและการพัฒนาองค์กรของโลกยุคปัจจุบันของ “ผู้นำ” ทั้งนี้คุณสมบัติที่สำคัญของการเป็น “ผู้นำ” นั้น ต้องใฝ่รู้ และปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมของยุคศตวรรษที่ ๒๑ ที่ต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีทั้งที่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Continuous Change) และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน (Discontinuous Change) จึงเป็นความจำเป็นที่องค์กรจะต้องปรับเปลี่ยนให้พร้อมที่จะยืดหยุ่น และกลายเป็นองค์กรที่เข้มแข็งพร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

ผู้นำสำหรับศตวรรษที่ ๒๑ จึงควรมี (๑) มีคุณภาพในองค์ความรู้ มีความรอบรู้ มีความใจกว้าง มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีความสามารถเป็นเลิศในการจัดสมดุล ของปัจจัยต่าง ๆ ทั้งที่เป็นปัจจัยเสริมและข้อจำกัด ในการบริหารจัดการช่วงเวลาสำหรับการตัดสินใจอย่างรอบคอบ การจัดการสถานการณ์ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติงาน การพัฒนาบุคลากรจากศักยภาพที่แท้จริง ความสามารถในการกระตุ้นและสร้างแรงบันดาลใจ การให้ความสนใจต่อรายละเอียด และการจัดการความสามารถหลัก (๒) ภาวะผู้นำที่มีศักยภาพเป็นเลิศ ที่มีความสามารถ เป็นผู้นำตนเองและผู้อื่น รวมทั้งการบ่มเพาะภาวะผู้นำที่มีศักยภาพเป็นเลิศในทุกๆ ระดับขององค์กร (๓) ภาวะผู้นำที่เกิดจากการปฏิบัติงานภายใต้สภาพเสมือนจริง

ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่าการนำเอารูปแบบภาวะผู้นำแบบดุลยภาพ มาเป็นทางเลือกในการพัฒนาผู้นำนั้นจะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติ ต่อองค์กร และต่อตัวผู้นำเอง ประกอบกับการยึดถือแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตน มีสำนึกในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ ทำให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข เกิดการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี ในยุคแห่งศตวรรษที่ ๒๑

บรรณานุกรม

พระครูปลัดธรรมจริยวัฒน์, ดร, ภาวะผู้นำ หลักธรรม และ กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์,

๒๕๕๘

กวี วงศ์พัฒ, ภาวะผู้นำ โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๕

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

- สุภัชชา พันเลิศพาณิชย์ เจ้าหน้าที่มาตรฐานการศึกษา มจร.ห้องเรียนวัดพระแก้ว เชียงราย, บทความทางวิชาการ เรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, ข้อมูลออนไลน์ <https://www.gotoknow.org/posts/๕๗๓๑๕๘> สืบค้นเมื่อ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๘
- สมบัติ กุสุมาวลี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, การสำรวจแนวคิดภาวะผู้นำในองค์กรระดับโลก ศึกษาจาก Harvard Business Review ๒๐๑๐-๒๐๑๒, การประชุมวิชาการระดับชาติในวันคล้ายวันสถาปนาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ประจำปี ๒๕๕๖
- รศ.ดร.ศิริยุพา รุ่งเรืองสุข กรรมการบริหารและหัวหน้าหลักสูตรการบริหารงานบุคคล สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจ ศศินทร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, Smart Leadership: กลยุทธ์การนำระดับกูรู, ๒๕๕๕
- นภวรรณ คณานุกรักษ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาขาวิชาการตลาด คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้า, ภาวะผู้นำเพื่อองค์กรที่มีประสิทธิภาพ (Leadership for Efficiency Organization), วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ปีที่ ๒๙ ฉบับที่ ๔ เดือน ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๕๒
- รศ. ดร. วิจิณ์ สารรัตน์นะ, ภาวะผู้นำ: ทฤษฎีและนวัตทัศน์ร่วมสมัยปัจจุบัน – กรุงเทพฯ วิทยวิสุทธิ, ๒๕๕๗
- ก่อศักดิ์ ชัยรัศมีศักดิ์ ประธานเจ้าหน้าที่บริหารบจม. ซีพี ออลล์, วิถี “ผู้นำ” สู่ความสำเร็จ, พศจิกายน ๒๕๕๔.

แนวโน้มวัฒนธรรมทางการเมืองของไทย A Tendency of Thai Political Culture

นายสมนึก จันทริโสดา^๑
Somnook Chandsoda

บทคัดย่อ

วัฒนธรรมทางการเมือง เป็นค่านิยมพื้นฐานของประชาชนเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมือง ซึ่งมีความสำคัญต่อความไว้วางใจที่พลเมืองมีต่อสถาบันทางการเมือง องค์กรทางการเมืองและผู้นำทางการเมือง ตลอดจนทั้งกระบวนการทางการเมืองที่ให้หลักประกันในสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลของประชาชน

วัฒนธรรมทางการเมืองที่สามารถนำมาอธิบายพัฒนาการของการเมืองไทยได้จำแนกออกเป็นสามรูปแบบ ประเภทแรกวัฒนธรรมแบบไพร่ฟ้า ที่ประชาชนยอมรับผู้นำหรือผู้มีอำนาจตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระดับชาติ โดยประชาชนไม่ตระหนักในสิทธิและบทบาททางการเมืองของตน ประเภทที่สองแบบยึดกลุ่ม เฉพาะถิ่น เป็นสังคมที่แต่ละภาคหรือพื้นที่ที่มีความจงรักภักดีและยึดมั่นประโยชน์ของกลุ่มตนเป็นลำดับแรก และทัศนคติการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะเน้นการแสวงหาประโยชน์เฉพาะพื้นที่ มีความสำนึกทางการเมือง เฉพาะพื้นที่แต่มีความขัดแย้งกับกลุ่มพื้นที่หรือภาคอื่น โดยไม่ยอมประนีประนอมทางการเมือง เป็นที่น่าสังเกตว่า พัฒนาการการเมืองไทยส่วนหนึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มที่มีแนวคิดทางการเมืองที่แตกต่าง ประเภทที่สามแบบวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม ที่พลเมืองบางส่วนเริ่มสนใจและตระหนักถึงบทบาทการมีส่วนร่วมของตนที่จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง แต่ก็มีพลเมืองอีกส่วนหนึ่งที่ไม่สนใจต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ไม่ตระหนักในความสำคัญของการเมืองส่งผลให้การพัฒนาประชาธิปไตย ไม่มีเสถียรภาพและเปิดช่องทางให้ ทหาร กลุ่มผลประโยชน์ หรือกลุ่มธุรกิจการเมืองบางกลุ่ม เข้ามาแทรกแซงหรือชักนำทางการเมืองเข้าสู่ระบบอุปถัมภ์ที่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

แต่อย่างไรก็ตาม หากมองในมุมการมีส่วนร่วมทางการเมือง จะเห็นว่าสังคมไทยมีพัฒนาการการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะการเคารพในเกียรติศักดิ์ศรีศักดิ์ศรีและสิทธิความเป็นมนุษย์ในการร่วมคิดและตัดสินใจทางการเมืองอันเป็นผลมาจากการกระจายอำนาจให้ประชาชนมีส่วนร่วมรูปแบบต่างๆ เช่น การเลือกตั้ง ประชาพิจารณ์ ประชาคมหมู่บ้าน ประชาคมติ มติมหาชน และประชาสังคม ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย

คำสำคัญ แนวโน้ม (tendency) วัฒนธรรม (culture) การเมือง (politics)

^๑ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
Section of Political Science, Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Ubonratchathani
Campus

Abstract

Political culture is the fundamental value of the people regarding political behavior which is important for the confidence of citizens towards their political institutions, organizations and leaders including political process for guaranteeing the rights and liberties of the citizens.

Political culture applicable to explain the development of Thai politics can be divided in three forms: The first one is the subject political culture that the people accept powerful leaders from local to national levels and they are unaware of their political rights and roles; The second one is parochial political culture that the people have a narrow outlook within their regions. They specifically focus on the interest of their own group or their own region as the first priority. They are aware of politics but have conflicts with other groups or other regions. They rarely compromise with other groups. It is quite obvious that a part of Thai political development has led to political conflicts among groups of different political thoughts; The third one is participatory political culture that some parts of the citizens are aware of their participatory roles leading to political change. However, other citizens are still neither interested nor aware of politics and political participation. This leads to unstable democratic development and opens opportunity for the military or political business groups intervene or lead them into patronage politics which is one of the main hindrances of democratic development.

However, in terms of political participation, Thai society has developed their political participation especially in respecting human rights and dignity in participatory political decision-making. This phenomenon is the consequence of decentralization of Thai politics in various forms such as election, public hearings, community meeting, referendum, public opinion and civil society that open opportunity for the people to participate in democratic development process.

Keywords:tendency, culture, politics

บทนำ

วัฒนธรรมทางการเมืองหมายถึงชุดค่านิยมพื้นฐานของประชาชนในแต่ละประเทศที่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมือง (political behavior) ส่วนสำคัญประการหนึ่งของวัฒนธรรมทางการเมืองคือระดับความไว้วางใจ (trust) ที่พลเมืองมีต่อผู้นำทางการเมือง (political leaders) ประเทศที่มีการเมืองการปกครองระบอบเสรีประชาธิปไตยจะมีค่านิยมในทางการเมืองร่วมกัน เช่น การมีสถาบัน (institutions) ผู้นำฝ่ายบริหาร (chief executive) ฝ่ายนิติบัญญัติ (legislatures) และฝ่ายตุลาการ (judiciary) หรือศาล (courts) รวมถึงองค์กรทางการเมือง ได้แก่ พรรคการเมือง (political parties) กลุ่มกดดันหรือผลักดัน (pressure groups) กระบวนการทางการเมือง เช่น การเลือกตั้ง (elections) และเสรีภาพส่วนบุคคล (personal freedoms) ที่ให้หลักประกันแก่พลเมืองทุกคนเป็นรายบุคคล

แต่อย่างไรก็ตามการปฏิบัติต่อกันของบุคคลและองค์กรเหล่านี้อาจแตกต่างกันออกไปในแต่ละรัฐ ซึ่งส่งผลต่อการปกครองในแต่ละประเทศที่มีระดับของความเป็นเสรีประชาธิปไตยแตกต่างกันออกไป ทิศตติ ที่แตกต่างกันมีอิทธิพลต่อกิจกรรมทางการเมือง (political activity) ที่แตกต่างกันทั้งในส่วนของนักการเมือง (politicians) และสาธารณชนโดยทั่วไป (general public) เมื่อก้าวถึงวัฒนธรรมทางการเมืองจะให้ความสำคัญต่อทัศนคติทางการเมืองของประชาชนซึ่งมีแนวโน้มว่าประชาชนส่วนใหญ่คิด รู้สึก และกระทำการอย่างไรในกิจกรรมหรือกิจการทางการเมือง (political affairs) ซึ่งอาจมีระดับที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละประเทศ

นักทฤษฎีเสรีนิยมเชื่อว่าวัฒนธรรมทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ (historical development) ของประเทศนั้นๆ และมีการสืบทอดผ่านคนหลายรุ่นโดยกระบวนการที่เรียกว่า การขัดเกลาท่างสังคมการเมือง (Political socialization) ซึ่งมีสถาบันที่ทำหน้าที่ขัดเกลอบรมสั่งสอนความเชื่อและค่านิยม (beliefs and values) ให้แก่สมาชิกในสังคมนับตั้งแต่ ครอบครัว สถานศึกษา สื่อมวลชน และพรรคการเมือง^๑

ฉะนั้นในบทความนี้จะได้กล่าวถึง ความหมายของวัฒนธรรมการเมือง ประเภทของวัฒนธรรมการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองของประเทศไทย และการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

วัฒนธรรม หมายถึงความถึง แนวความคิด แนวปฏิบัติ หรือเทคนิควิธีการที่สั่งสมมาจากอดีตและใช้ร่วมกันโดยกลุ่มคนเดียวกัน ส่วนวัฒนธรรมการเมืองนั้น ก็คือ แบบแผนของทัศนคติและความเชื่อของบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองของกลุ่มสมาชิกของระบบการเมืองหนึ่ง วัฒนธรรมการเมืองในแต่ละชุมชนหรือแต่ละสังคมจะมีลักษณะเฉพาะโดยถูกกำหนดขึ้นหรือได้รับอิทธิพลจากสภาวะแวดล้อมต่างๆ ประกอบด้วยประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาท่างสังคม (socialization) ในสถาบันต่างๆ ที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองจากรุ่นสู่รุ่นอย่างต่อเนื่อง

วัฒนธรรมทางการเมืองในทางรัฐศาสตร์ เป็นความเห็น ความเชื่อ ความสำนึกทางการเมือง หลังจากที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการศึกษาทางรัฐศาสตร์จากนิตินิยมเชิงสถาบันมาเป็นการศึกษาเชิงพฤติกรรมศาสตร์หรือแบบแผนสำหรับการประพฤติปฏิบัติ^๒ ความหมายของวัฒนธรรมที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป หมายถึง แบบแผนวิถีการดำเนินชีวิตของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งก่อนที่จะเป็นแบบแผนขึ้นมาได้จะต้องมีการปฏิบัติสอดคล้องเห็นพ้องต้องกันในกลุ่มคนจำนวนมาก และการปฏิบัตินั้นได้สืบทอดกันมาเป็นเวลานานจนปรากฏเป็นแบบแผนที่เด่นชัดแน่นอน โดยวัฒนธรรมทางการเมืองมีความหมาย สรุปได้ ดังนี้

๑) เป้าหมายและกฎเกณฑ์ทางการเมืองที่เป็นที่ยอมรับและได้มีการใช้ร่วมกัน (Roy Macridis; ๑๙๖๑)^๓

๒) ค่านิยม ความเชื่อ ทัศนคติของบุคคลว่า รัฐบาลควรจะได้รับ การขึ้นอย่างไร และมีสิ่งใดที่ รัฐบาลควรจะทำหรือดำเนินการ (S.M. Beer and Adam Ulam; ๑๙๕๘)^๑

^๑ Joyce, Peter, **Politics (A complete introduction)**, (Hodder and Stoughton, Great Britain, ๒๐๑๕) pp.๒-๓.

^๒ Frank Robert Vivello. **Cultural Anthropology Handbook: A Basic Introduction**. McGraw-Hill Book Company, ๑๙๗๘. pp.๑๖-๑๗.

^๓ Roy Macridis. **Interest Groups in Comparative Analysis** Journal of Politics. XXIII. ๑๙๖๑. P.๔๐.

๓) ทักษะคติหรือความโน้มเอียงทางการเมืองของบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองและส่วนต่างๆของระบบการเมือง ตลอดจนทัศนคติเกี่ยวกับบทบาทของตนเองที่มีในระบบการเมือง (Gabriel Almond and Sydney Verba; ๑๙๖๓)^๒

๔) ระบบความเชื่อเชิงประจักษ์ที่พิสูจน์ได้ (Empirical Beliefs) รวมถึงสัญลักษณ์ ค่านิยมที่บ่งบอกถึงสถานะของกิจกรรมหรือการกระทำทางการเมืองที่กำลังดำเนินอยู่ (Sydney Verba; ๑๙๖๕)^๓

วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นเรื่องของการจัดกฎเกณฑ์ที่เป็นกรอบสำหรับการประพฤติปฏิบัติในระบบการเมือง ส่วนประกอบของวัฒนธรรมทางการเมืองจึงมีทั้งส่วนที่เป็นอุดมคติ ความคิด ความเชื่อทางการเมืองและส่วนที่เป็นบรรทัดฐานของระบบการเมือง นอกจากนี้วัฒนธรรมทางการเมืองยังอาจมีมิติทางจิตวิทยาอันเป็นอัตวิสัยของผู้มีอำนาจตัดสินใจการเมืองที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ ตามทรรศนะของพาย (Lucian Pye, ๑๙๖๒) เขาคิดว่าวัฒนธรรมทางการเมือง จะทำให้สามารถศึกษาบุคคลแต่ละคนในระบบการเมืองและสังคมทั่วไปได้ในเวลาเดียวกันเป็นการเชื่อมการศึกษาจิตวิทยาของบุคคลแต่ละคนกับการศึกษากลุ่มคนส่วนใหญ่ทั้งหมด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง สำหรับผู้ที่เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมืองในมิติทางจิตวิทยาจะสามารถศึกษากระบวนการเมือง และกิจกรรมหรือการกระทำทางการเมืองได้ชัดเจนและใกล้เคียงความจริงเพราะจะสามารถทำให้เข้าใจถึงบุคคล กลุ่มคนและระบบการเมืองทั้งหมดไม่ใช่เป็นเพียงการศึกษาส่วนใดส่วนหนึ่งเท่านั้น^๔

ความหมายของวัฒนธรรมทางการเมืองข้างต้นพอสรุปได้ว่า วัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึง แนวคิด ทักษะคติ ความเชื่อ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อระบบการเมือง โดยมีความรู้ความเข้าใจระบบการเมือง การปกครองของสังคมที่เขาใช้ชีวิตอยู่ มีความรู้สึกและความเห็นต่อลักษณะของโครงสร้างของระบบการเมือง ตลอดจนทั้งบทบาทของผู้นำ พร้อมกับมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ที่ตนเองจะเข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมืองของสังคมนั้น

ประเภทของวัฒนธรรมการเมือง

วัฒนธรรมการเมืองตามแนวคิดของ อัลมอนด์และเวอร์บา (Almond & Verba) ได้แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่ วัฒนธรรมการเมืองแบบยึดถิ่น(parochial political culture) วัฒนธรรมการเมืองแบบไพร่ฟ้า (subject political culture) และวัฒนธรรมการเมืองแบบมีส่วนร่วม (participation political culture)

๑) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบยึดถิ่น (parochial political culture) หมายถึง สภาพระบบการเมืองที่แบ่งไปตามกลุ่มคนและตามภูมิภาคภาคหรือพื้นที่ แต่ละพื้นที่จะมีความจงรักภักดีอย่างเหนียวแน่น ต่อผลประโยชน์ของกลุ่มตนหรือพื้นที่ตนเป็นลำดับแรก และทัศนคติการมีส่วนร่วมทางการเมืองก็จะเน้นการแสวงหาประโยชน์เฉพาะกลุ่มและพื้นที่ให้มากที่สุดที่จะเป็นไปได้ ในระบบการเมืองแต่ละกลุ่มและ

^๑ S.M. Beer and Adam Ulam. Patterns of Government. New York, ๑๙๕๘.p.๓๒.

^๒ Gabriel Almond and Sydney Verba. Civic Culture Princeton: Princeton University Press, ๑๙๖๓. pp. ๑๓-๑๔.

^๓ Sydney Verba, Political Culture and Political Development. Princeton: Princeton University Press, ๑๙๖๕. P.๕๑๓.

^๔ Lucian Pye. Politics, Personality and Nation Building : Burma's Search for Identity. London : Yale University Press New Heaven ๑๙๖๒. P.๔๒-๔๓.

พื้นที่ที่จะมีความสำคัญทางการเมืองสูงแต่มีความขัดแย้งทางการเมืองต่อกลุ่มหรือพื้นที่อื่นโดยไม่ยอมประนีประนอมทางการเมือง เป็นที่น่าสังเกตว่า พัฒนาการของประเทศไทยในปัจจุบันที่มีความขัดแย้งทางการเมืองเป็นกลุ่มสีและกลุ่มภูมิภาค

๒) วัฒนธรรมการเมืองแบบไพร่ฟ้า (subject political culture) หมายถึงสภาพทางการเมืองของระบบที่ยอมรับผู้มีอำนาจตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระดับประเทศ โดยเฉพาะผู้นำทางการเมืองระดับรัฐ แต่อย่างไรก็ตาม ในวัฒนธรรมทางการเมืองประเภทนี้ ประชาชนเป็นผู้ที่พร้อมจะปฏิบัติตามผู้นำโดยไม่สนใจเรียกร้องสิทธิทางการเมือง หรืออาจได้รับสิทธิทางการเมืองแต่ก็ไม่สนใจที่จะใช้สิทธิทางการเมือง ไม่ได้คิดว่าตนเองมีบทบาทหรือมีอิทธิพลทางการเมืองต่อทั้งระบบย่อยและระบบใหญ่

๓) วัฒนธรรมการเมืองแบบมีส่วนร่วม (participatory political culture) หมายถึงระบบการเมืองที่มีพลเมืองมีความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง มีการรับรู้และตระหนักถึงบทบาทของคนที่สามารถมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง โดยมีพฤติกรรมแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ เช่น การเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การใช้สิทธิเลือกตั้ง การลงประชามติ การแสดงความคิดเห็น การชุมนุมเรียกร้องทางการเมือง การร่วมประชาพิจารณ์ในประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีประชาชนอีกส่วนหนึ่งที่เพิกเฉยต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ถือว่าการเมืองไม่เกี่ยวกับตนเอง ไม่ตระหนักในความสำคัญว่าตนเองมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบยึดถิ่นยึดกลุ่มของคนที่มีความขัดแย้งกับกลุ่มอื่น วัฒนธรรมเชื่อผู้นำแบบไพร่ฟ้า ประกอบกับการไม่ตระหนักในสิทธิทางการเมืองและความไม่สนใจในเมืองของบางกลุ่ม ทำให้ขาดความมั่นคงทางการเมือง ประชาธิปไตยไม่มีเสถียรภาพ และเป็นระบบการเมืองที่เปิดโอกาสให้ กลุ่มทหารหรือกลุ่มธุรกิจการเมือง ซึ่งบางยุคสมัยเรียกว่านายทุนและขุนศึก เข้ามาแทรกแซงมีอิทธิพลทางการเมือง เกิดปัญหาการชักจูงให้เกิดระบอบอุปถัมภ์ทางการเมืองตั้งแต่ระดับชาติถึงระดับท้องถิ่น มีการซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้งที่เกิดขึ้นอย่างระบบในเมืองไทย

ลักษณะอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมทางการเมือง คือการที่สมาชิกส่วนหนึ่งในระบบการเมืองมีความรู้ทางการเมืองระดับสูงที่จะสามารถวินิจฉัยการเมืองอย่างมีเหตุผล และมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยปราศจากอคติ แต่ใช้หลักการของเหตุผล ไม่ใช่อารมณ์ ความชอบ ความเกลียด ความผูกพันเป็นการส่วนตัวทางการเมือง ในการตัดสินใจเข้าไปสู่กระบวนการทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง ตัวอย่างเช่น ผู้ที่สนใจทางการเมือง ก่อนที่จะตัดสินใจเลือกตั้ง ต้องมีการตรวจสอบข้อมูล ข่าวสารวิเคราะห์เปรียบเทียบผลงานของพรรคและของผู้สมัครรับเลือกตั้งอย่างรอบคอบ โดยใช้ความรู้ และวิจารณ์ญาณในการตัดสินใจ

ความชัดเจนในการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมทางการเมืองกับความเป็นประชาธิปไตยคือ วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นตัวแปร ที่สำคัญในการกำหนดความเป็นประชาธิปไตย ในฐานะตัวแปรตาม ส่วนคุณภาพประชาธิปไตยจะมีผลทำให้มีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการเมืองของสังคมหรือไม่ เป็นสิ่งที่นักวิชาการพยายามทำการศึกษาค้นคว้าต่อไป

การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย (Democratic political participation)

การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political participation) เป็นกุญแจสำคัญ (Key feature) สำหรับการปกครองในระบอบเสรีประชาธิปไตย (Liberal democracy) การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นการเอื้ออำนวยโอกาสให้พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้สื่อสารข้อมูลหรือข้อความไปยังเจ้าหน้าที่ของรัฐเกี่ยวกับข้อกังวล ความห่วงใยหรือสิ่งที่ตนประสงค์ อันเป็นการผลักดัน ให้เจ้าหน้าที่เหล่านั้นได้ตอบสนองต่อ

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

ข้อเรียกร้อง การแสดงออกของประชาชนอาจเป็นไปในรูปของการแสดงความคิดเห็นโดยตรงไปยังเจ้าหน้าที่รัฐ หรือการแสดงความคิดเห็นทางอ้อมโดยการผลักดันให้เกิดผลการเลือกตั้งตามที่ตนปรารถนา ไม่ว่าจะใช้เวลาหรือทรัพยากรสนับสนุนเพียงใดก็ตาม เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จในการเลือกตั้งตามที่ตนปรารถนา การสนับสนุนทางการเมืองเหล่านี้อาจจะทำด้วยตนเองเป็นรายบุคคลหรืออาจรวมตัวกับผู้อื่น ซึ่งการให้การสนับสนุนทางการเมืองนี้เกิดขึ้นทั้งในระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น^๑

การมีส่วนร่วม (participation) มีความแตกต่างจากการปรึกษาหารือ (consultation) ซึ่งการมีส่วนร่วมถือว่าเป็นหลักปฏิบัติที่สำคัญในระบอบการเมืองแบบเสรีประชาธิปไตย (Liberal democratic political systems) การปรึกษาหารือและการมีส่วนร่วมถือว่าเป็นประโยชน์ที่เอื้อต่อความเป็นเสรีประชาธิปไตยโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนต้องการ ได้รับการพิจารณาหรือนำไปกระทำโดยเจ้าหน้าที่รัฐ แต่อย่างไรก็ตาม การขาดข้อมูลที่เพียงพอของประชาชนอาจจะทำให้การอภิปรายถกเถียงไม่มีความหมาย และอาจส่งผลให้สาธารณชนถูกบิดเบือน (manipulated) จากข้อเท็จจริงโดยข้อเสนอของผู้กำหนดนโยบาย (policy makers) คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Economic and Social Council) ได้อ้างถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมว่า มีคุณค่าในความเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายพื้นฐานอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมีส่วนร่วมสามารถช่วยให้เกิดการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย สร้างความแข็งแกร่งให้กับต้นทุนทางสังคม เอื้ออำนวยให้เกิดประสิทธิภาพและความเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน และส่งเสริมความริเริ่ม ความเป็นธรรมและความยุติธรรมทางสังคมให้แก่กลุ่มคนยากจน การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจของสังคม ได้ก่อให้เกิดผลเกี่ยวข้องกับมาหลายประการ ได้แก่ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนา สิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย ทุนทางสังคม การปกครองที่มีการกระจายอำนาจ ประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากร ความเป็นธรรมและความยุติธรรมทางสังคม และการใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน^๒

ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมเริ่มจากการเคารพในเกียรติและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เกิดความเชื่อมั่นไว้วางใจระหว่างสมาชิก มีจิตวิญญาณความเป็นชุมชน ประชาชนตระหนักรู้และร่วมคิดตัดสินใจอันเป็นผลมาจากการกระจายอำนาจให้ประชาชนมีสิทธิมีเสียงซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับต้นทุนทางสังคม ตลอดทั้งมีการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนและที่สำคัญคือการส่งเสริมความยุติธรรมให้สมาชิกชุมชนทุกกลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มคนยากจนและผู้ด้อยโอกาสได้มีโอกาสร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมปรึกษาหารือ ร่วมตัดสินใจและร่วมรับผิดชอบ แบ่งปันผลจากการตัดสินใจรวมทั้งร่วมทุกข์และร่วมสุข

การมีส่วนร่วมเป็นคำที่ใช้กันมากและมีความหมายหลากหลาย แต่อย่างไรก็ตามรูปแบบของการมีส่วนร่วมอาจแยกออกกว้างๆ ตามความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมออกได้ ๒ รูปแบบ ได้แก่ **การมีส่วนร่วมเพียงรูปแบบ** ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมที่ประชาชนเป็นเพียงเครื่องมือในบางขั้นตอนเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับสิ่งที่บุคคลหรือองค์กรภายนอกได้กำหนดไว้ล่วงหน้า การมีส่วนร่วมเพียงรูปแบบนี้มิได้พัฒนาระบบการประชาธิปไตยที่แท้จริง การมีส่วนร่วมอีกรูปแบบหนึ่งคือ**การมีส่วนร่วมในเนื้อหา**หรือที่เรียกว่า**การมีส่วนร่วมแท้จริง** เป็นการมีส่วนร่วมด้วยจิตใจ ปัญญาและกำลังของสมาชิกในชุมชนเพื่อสร้างสรรค์สังคม

^๑ Op.cilt, **Politics (A complete introduction)**, p๒๓

^๒United Nations Economic and Social Council, **Participatory governance and citizens' engagement in policy development, service delivery and budgeting**, Committee of Experts on Public Administration, Sixth session, Item ๓ of the provisional agenda, New York, ๑๐-๑๓ April ๒๐๐๗, p. ๔.

ของตน การที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมแท้จริงได้ จะต้องเกิดจากการที่ประชาชนตระหนักรู้ในสถานการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้น มีประสบการณ์ตรงหรือเกี่ยวข้อง พูดภาษาเดียวกันและเข้าใจความหมายในเรื่องเดียวกัน สามารถร่วมคิด ร่วมปรึกษาหารือ ร่วมตัดสินใจ โดยกระบวนการที่เปิดเผยโปร่งใส ตลอดทั้งร่วมรับผิดชอบร่วมทุกข์ ร่วมสุขจากผลของการตัดสินใจนั้น

สำหรับปัญหาอุปสรรคที่สำคัญของการมีส่วนร่วม คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Economic and Social Council) ได้สรุปปัญหาอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนอีก ๒ ประการ ได้แก่ ปัญหาการเอาใจเอียงเอียงไม่เสียสละของสมาชิกในชุมชนซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการจัดสรรทรัพยากร และปัญหาความแตกแยกไม่ลงรอยกันของสมาชิกในชุมชน ในสถานการณ์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดผู้นำแบบฉวยโอกาส (Elite capture) โดยเฉพาะสังคมที่ให้ความนับถือตามลำดับชั้นสถานะดังกล่าวอาจเกิดความเสียหายที่ผู้นำจะบิดเบือนข้อมูลและฉกฉวยผลประโยชน์โดยเฉพาะจากความช่วยเหลือจากภายนอก ผู้นำฉวยโอกาสทำให้สังคมขาดความเป็นธรรมและทรัพยากรถูกนำไปใช้อย่างไม่มีประสิทธิภาพเพราะผู้นำมุ่งหารายได้ผลประโยชน์ของตนมากกว่าความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของชุมชนในภาพรวม^๑

ปัญหาสำคัญประการหนึ่งของการมีส่วนร่วมคือการเอาใจเอียงเอียงไม่เสียสละของสมาชิก ส่งผลต่อการจัดสรรทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรม โดยเฉพาะสถานะที่ผู้นำฉวยโอกาสจากโครงสร้างสังคมที่มีลำดับชั้นเชิงอุปถัมภ์ที่มีผลประโยชน์จากความสัมพันธ์ส่วนตัว แนวทางแก้ไขจึงจำเป็นต้องเริ่มจากปัจจัยภายในของสมาชิกแต่ละคนในสังคม ที่ต้องมีโยนิโสมนสิการ คือต้องรู้จักคิด คิดถูกวิธี ตระหนักรู้ในเหตุและผล แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสมาชิกของสังคมอาจมีระดับประสบการณ์และความมีโยนิโสมนสิการที่แตกต่างกัน สังคมจึงจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายสื่อสารใช้ความเป็นกัลยาณมิตรกระตุ้นโยนิโสมนสิการของสมาชิกเหล่านั้นให้มีการคิด การสนทนา ถกเถียง ร่วมมือกัน หาทางออกร่วมกันด้วยความโปร่งใสและเปิดเผย

วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย

การเมืองไทยในอดีตตกอยู่ในกระแสวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้ามากกว่าแบบมีส่วนร่วม ผลที่ตามมาก็คือ การเมืองไทยถูกครอบงำด้วยข้าราชการและทหารติดต่อกันมาตั้งแต่สมัยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ต่อมาเมื่อมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๐ การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทำให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ เกิดกลุ่มคนใหม่ในสังคมไทยซึ่งคนกลุ่มใหม่นี้เป็นผู้ได้รับการศึกษาจากประเทศตะวันตก เป็นกลุ่มคนที่เติบโตมากับเศรษฐกิจแบบทุนนิยม มีความมั่นใจในตัวเอง และติดต่อกับชาติที่เป็นประชาธิปไตย ทั้งจากสื่อมวลชนหรือหลายๆ คน มีโอกาสไปท่องเที่ยวหรือศึกษาต่อในประเทศประชาธิปไตย กลุ่มคนใหม่ในสังคมไทยนี้ได้รับผลกระทบจากการเมืองมาก เนื่องจากการขยายตัวในทางเศรษฐกิจของคนกลุ่มเหล่านี้ถูกจำกัด และได้รับโอกาสทางการเมืองส่วนใหญ่อยู่ในแวดวงการเมืองระดับสูง คนกลุ่มใหม่จึงต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองมากขึ้น ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งคือความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมทางการเมืองในเมืองและในชนบทที่มีอยู่มาก เพราะความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมเกิดขึ้นในเมืองรวดเร็วกว่าในชนบท การพัฒนาเศรษฐกิจที่กระจุกตัวอยู่ในเมืองทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองของชนบทและเมืองมีช่องว่างมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมทางการเมืองของชนบทได้เปลี่ยนแปลงไปตามการคุกคามของเมืองใหญ่เป็นลำดับ การติดต่อสื่อสารทางเทคโนโลยี การที่คน

^๑Ibid., United Nations Economic and Social Council, *Participatory governance and citizens' engagement in policy development, service delivery and budgeting*, p.๗.

ชนบทเข้ามาทำงานทำในเมือง และการกลับไปรับใช้สังคมบ้านเกิด ทำให้วัฒนธรรมการเมืองในชนบทเกิดการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น วัฒนธรรมแบบไพร่ฟ้า ซึ่งเป็นวัฒนธรรมการเมืองดั้งเดิมของไทย ไม่สามารถอยู่รอดได้ในสภาพสังคมที่ต้องมีการแข่งขันและการพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

กมล สมวิเชียร สุจิต บุญบงการ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว เป็นนักรัฐศาสตร์ไทยกลุ่มแรกที่ทำให้ความสนใจศึกษาวัฒนธรรมการเมืองไทย พบว่าการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมการเมืองไทยยังอยู่ในวงจำกัดและไม่เพียงพอที่จะตอบโจทย์พัฒนาการทางการเมืองของไทยได้ทั้งหมด สังคมไทยเป็นสังคมที่เน้นความเป็นอิสระ ความเป็นปัจเจกบุคคลสูง การดำรงชีวิตเป็นไปอย่างสบาย ไม่ถูกกดดัน นอกจากนี้ อิทธิพลของระบบราชการและอำนาจของรัฐที่เป็นอำนาจนิยม ได้ส่งผลกระทบต่อการหล่อหลอม วัฒนธรรมการเมืองที่ยอมรับอำนาจ^๑ แต่อย่างไรก็ตาม ในระยะสามถึงสี่ทศวรรษที่ผ่านมา กลุ่มคนในสังคมบางส่วนในสังคมไทยได้เรียนรู้การต่อต้านอำนาจโดยมีทั้งพฤติกรรมการเมืองรูปแบบอารยะขัดขืนและรูปแบบอื่นมากขึ้น ก่อให้เกิดการเข้าใจสภาพการเรียนรู้ทางการเมืองและเสรีภาพภายในระบบการเมืองนอกจากนี้ นิสัยพื้นฐานของคนไทยที่ไม่แสดงออกถึงความต้องการอย่างตรงไปตรงมา ไม่แสดงออกอย่างเปิดเผย หลีกเลี่ยงการถกเถียงอย่างมีเหตุมีผลตรงไปตรงมาเพราะเกรงจะเกิดความขัดแย้ง นิสัยพื้นฐานเหล่านี้ได้ทำให้กระบวนการและพฤติกรรมการเมืองมีส่วนร่วมได้ถูกบิดเบือนในสังคมไทย เป็นส่วนหนึ่งที่สังคมไทยพัฒนาการเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมการเมืองแบบมีส่วนร่วมที่จอมปลอม^๒ และเป็นสาเหตุของความไร้เสถียรภาพทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

สิ่งสำคัญที่ต้องพิจารณาสำหรับวัฒนธรรมทางการเมืองไทยคือ ปัจจุบันสังคมไทยต้องการวัฒนธรรมการเมืองแบบใด แนวคิดหรืออุดมการณ์ทางการเมืองแบบใด ไม่ว่าจะ เป็นเสรีประชาธิปไตยผนวกกับทุนนิยมเต็มรูป หรือสังคมประชาธิปไตยที่รัฐเข้าแทรกแซงในบางประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและเศรษฐกิจเชิงประชานิยม แต่อย่างไรก็ตาม แนวความคิดวัฒนธรรมทางการเมืองเหล่านั้นควรจะสามารถประยุกต์การตอบโจทย์ของสังคมที่หลากหลายที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น ความขัดแย้งทางการเมืองทั้งในเชิงนโยบายและเชิงผลประโยชน์ ความแตกแยกในความคิดทางการเมืองของสังคม การใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาทางการเมือง โดยปัญหาเหล่านี้จะได้รับการแก้ไขโดยวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมของสังคมไทยได้มากน้อยเพียงใด

สรุป

โดยทั่วไปคนไทยมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าและแบบยึดกลุ่มยึดถิ่นมากกว่าแบบมีส่วนร่วม ทำให้การเมืองไทยถูกครอบงำด้วยข้าราชการและทหารติดต่อกันมาตั้งแต่สมัยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ต่อมาการที่ประเทศไทยได้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทำให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองใหม่ ทำให้เกิดคนกลุ่มใหม่ที่มีการศึกษาและทุน เป็นกลุ่มคนที่เติบโตมากับเศรษฐกิจแบบทุนนิยม มีความมั่นใจในตัวเอง และติดต่อกับชาติที่เป็นประชาธิปไตย แต่กลับถูกจำกัดโอกาสที่จะเข้าไปมีบทบาททางการเมืองระดับสูงภายในประเทศ คนกลุ่มนี้ได้พยายามหาทางเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองและหาช่องทางในการมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น จนบางครั้งคนกลุ่มนี้ได้มีความขัดแย้งกับกลุ่มอำนาจเดิม นอกจากนี้วัฒนธรรม

^๑ กมล สมวิเชียร. วัฒนธรรมการเมืองไทยกับการพัฒนาการเมือง, ๒๕๑๔, ใน วรรณไว ทายการ: รัฐศาสตร์, (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๕๓-๕๔.

^๒ เครตัน เจมส์ แอล. คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน, (นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๕), หน้า ๔๕.

ทางการเมืองในเมืองและในชนบทยังมีความแตกต่างอยู่มาก วัฒนธรรมทางการเมืองในเมืองเป็นวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมที่เคารพความแตกต่างหลากหลายทางความคิด แต่วัฒนธรรมทางการเมืองในชนบทยังคงเป็นแบบไพร่ฟ้าและยึดกลุ่มยึดถิ่น ยิ่งการพัฒนาเศรษฐกิจกระจุกตัวอยู่ในเมืองมากเท่าใด ยังมีแนวโน้มที่วัฒนธรรมทางการเมืองของชนบทและเมืองจะมีช่องว่างมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมทางการเมืองของชนบทได้เปลี่ยนแปลงไปตามการคุกคามของเมืองใหญ่เป็นลำดับ โดยมีการติดต่อสื่อสารผ่านสื่อเทคโนโลยี การที่คนชนบทเข้ามาทำงานทำในเมือง และการกลับไปรับใช้สังคมบ้านเกิด ทำให้วัฒนธรรมการเมืองในชนบทเกิดการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น วัฒนธรรมแบบไพร่ฟ้า ซึ่งเป็นวัฒนธรรมการเมืองดั้งเดิมของไทย ไม่สามารถอยู่รอดได้ในสภาพสังคมที่ต้องมีการแข่งขันและการพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมได้มีส่วนกระตุ้นให้ประชาชนมีบทบาทในทางการเมืองมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญที่จะขาดเสียมิได้คือรัฐจะต้องกระจายอำนาจและให้โอกาสประชาชนได้ร่วมคิดร่วมตัดสินใจทางการเมืองในหลากหลายรูปแบบ

บรรณานุกรม

กมล สมวิเชียร. วัฒนธรรมการเมืองไทยกับการพัฒนาการเมือง, ๒๕๑๔,

ใน วรณวิทพยากร: รัฐศาสตร์, พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔.

เครตัน เจมส์ แอล. คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน, นนทบุรี :

สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๕.

Frank Robert Vivelo. Cultural Anthropology Handbook: A Basic Introduction.

Mc-Graw-Hill Book Company, ๑๙๗๘.

Gabriel Almond and Sydney Verba. Civic Culture Princeton:

Princeton University Press, ๑๙๖๓.

Joyce, Peter, Politics (A complete introduction), (Hodder and Stoughton, Great Britain, ๒๐๐๕.

Lucian Pye. Politics, Personality and Nation Building : Burma's Search for Identity.

London : Yale University Press New Heaven ๑๙๖๒.

Roy Macridis. Interest Groups in Comparative Analysis Journal of Politics. XXIII. ๑๙๖๑.

S.M. Beer and Adam Ulam. Patterns of Government. New York, ๑๙๕๘.

Sydney Verba eds. Political Culture and Political Development. Princeton: Princeton University Press, ๑๙๖๕.

United Nations Economic and Social Council, **Participatory governance and citizens' engagement in policy development, service delivery**

and budgeting, Committee of Experts on Public Administration, Sixth session, Item ๓ of the provisional agenda, **New York**, ๑๐-๑๓ April ๒๐๑๗.

การบริหารธรรมาภิบาล ในยุค ๔.๐

รุ่งสุริยาหอมวัน^๑

บทคัดย่อ

บทความนี้ กล่าวถึงการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี หรือหลักธรรมาภิบาล ซึ่งประกอบด้วยหลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า เป็นหลักการบริหารสากลที่สามารถตรวจสอบได้ มีประสิทธิภาพ และเป็นระบบที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วม โดยสามารถเสนอข้อเรียกร้อง มีการรวมตัวของประชาชนกลุ่มมวลชน ผู้ใช้แรงงาน และองค์กรภาคเอกชน เพื่อเข้ามามีบทบาทในการติดตามตรวจสอบการดำเนินการทางการเมือง และการบริหารงานภาครัฐ ตลอดจนการประกอบธุรกิจเอกชน เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนโดยรวมและสังคมไทยเติบโตด้วยความแข็งแกร่ง สามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะช่วยให้ประเทศไทยมีความสงบสุข และพัฒนาอย่างรวดเร็ว และยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : บริหาร,ธรรมาภิบาล

ABSTRACT

This article discusses good governance. Or the good governance. contain wit rule of Law,integrity, Transparency,The main part, Main responsibilities And principal value. A universal principles that can be checked, Effective and systematic opportunities for public participation. The proposed claim A combination of public The masses of workers and private sector organizations. In order to play a role in monitoring. Monitor the implementation of politics and public administration. As well as private businesses To ensure transparency in the operation. Which will contribute to the overall social and Thailand with growing strength. Can compete with foreign efficiently. This will allow the country to have peace and rapid development and sustainable.

Keywords: Management, Good Government

บทนำ

“การนำหลักการบริหารการจัดการบ้านเมืองที่ดีหรือหลักธรรมาภิบาลมาใช้มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับประเทศไทยเราเพราะหลักธรรมาภิบาลก็คือการบริหารที่สามารถตรวจสอบได้มีประสิทธิภาพและเป็นระบบที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วม”

ในปัจจุบันสถานการณ์ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การบริหารงานของรัฐทั้งภายในและต่างประเทศมีความเปลี่ยนแปลงไปมากและเป็นไปอย่างรวดเร็ว กว้างขวาง ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากความก้าวหน้าทางด้านการสื่อสารเทคโนโลยี การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็วสู่ประชาชน ในขณะที่สภาพแวดล้อม

^๑ อาจารย์ประจำ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์แต่ระบบการบริหารงานของภาครัฐ และสังคมไทยโดยรวมที่ผ่านมาไม่สอดคล้องไม่ทันต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

ดังนั้นการปรับเปลี่ยนบทบาทของสังคมโดยการนำหลักการบริหารการจัดการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) หรือหลักธรรมาภิบาลมาใช้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับประเทศไทยเราเพราะหลักธรรมาภิบาลก็คือการบริหารที่สามารถตรวจสอบได้มีประสิทธิภาพและเป็นระบบที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมโดยสามารถเสนอข้อเรียกร้องมีการรวมตัวของประชาชนกลุ่มมวลชนผู้ใช้แรงงานและองค์กรภาคเอกชนเพื่อเข้ามามีบทบาทในการติดตามตรวจสอบการดำเนินการทางการเมืองและการบริหารงานภาครัฐ ตลอดจนการประกอบธุรกิจเอกชน เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการปฏิบัติงานซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนโดยรวมและสังคมไทยเติบโตด้วยความแข็งแกร่งสามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพอันจะช่วยให้ประเทศชาติมีความสงบสุขและพัฒนาอย่างรวดเร็วและยั่งยืนต่อไป

ความหมายของธรรมาภิบาล (Good Governance)

คำว่า Good Governance เริ่มนำมาใช้กันเมื่อประมาณ ๑๐ กว่าปีที่ผ่านมานี้ โดยปรากฏ ในรายงานของธนาคารโลกเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๘๘ เมื่อแนวความคิด Good Governance เข้ามาในประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๐ นักวิชาการหลายท่านได้แปลความหมายของคำว่า Good Governance โดยเสนอใช้คำว่า “กลไกประชาธิปไตย” บ้าง “ประชาธิปไตย” บ้าง “ธรรมาภิบาล” บ้าง “ศุภระชาสนการ” บ้าง แต่ในที่นี้จะขอใช้คำว่า “ธรรมาภิบาล” ซึ่งเป็นที่นิยมใช้กันมากเพราะคำว่าธรรมาภิบาลจะมีความหมายอย่างกว้างครอบคลุมทั้งทางบริหารจัดการที่ดีขององค์กรธุรกิจและการปกครองที่ดีของภาครัฐ

ธีรยุทธ บุญมี เรียก Good Governance ว่า ธรรมรัฐ ได้ให้ความหมายว่า คือการบริหารจัดการประเทศที่ดีในทุกๆ ด้านและทุกๆ ระดับ การบริหารจัดการที่ดีดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีหลักคิดว่าทั้งประชาชน ข้าราชการบริหารประเทศเป็นหุ้นส่วน (Partnership) กันในการกำหนดชะตากรรมประเทศแต่การเป็นหุ้นส่วนไม่ใช่หลักประกันว่าจะเกิดธรรมรัฐหรือ Good Governance ยังต้องหมายถึงการมีกฎเกณฑ์กติกาที่จะให้เกิดความโปร่งใสตรวจสอบได้ประสิทธิภาพความเป็นธรรมและการมีส่วนร่วมของสังคมในการกำหนดนโยบายบริหารตรวจสอบ ประเมินผลอย่างจริงจัง^๑

UNDP (United Nation Development Program) หน่วยงานสังกัดองค์การสหประชาชาติได้ให้นิยามความหมายของ Good Governance หรือธรรมาภิบาล ว่า คือ การใช้อำนาจทางการเมืองการบริหารและเศรษฐกิจในการดำเนินการกิจ กิจกรรมต่างๆ ของประเทศในทุกๆ ระดับโดยมีกลไก กระบวนการสถาบันซึ่งประชาชนและกลุ่มต่างๆ สามารถแสดงออกถึงความต้องการผลประโยชน์การใช้สิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย การประสานประนีประนอมความแตกต่างโดยผ่านกลไกกระบวนการและสถาบันเหล่านั้น

คุณหญิงทิพาวดี เมฆสวรรค์ ได้ให้ความเห็นว่าธรรมาภิบาลหรือ Good Governance นี้เป็นเรื่องที่ทุกสังคมทุกประเทศไม่ว่าจะเป็นประเทศกำลังพัฒนาหรือพัฒนาแล้วต้องการให้เกิดขึ้นคำว่า Governance เป็นคำเก่าที่มีมานานแล้วหมายถึงกรอบในการบริหารจัดการขององค์กรต่าง ๆ ในการบริหารระบบบริษัทก็จะ

^๑ ธีรยุทธ บุญมี. ธรรมรัฐกับการปฏิรูปสังคมไทยในขั้นที่สอง. วารสารกรมประชาสัมพันธ์ ๓ (๕), พฤษภาคม, ๒๕๔๓, ๑๙-๑๑.

เรียกว่าCorporate Good Governanceในราชการก็เรียกว่าPublic Governanceซึ่งกรอบการบริหารจัดการนี้มีทั้งดีและไม่ดีที่ดีเรียกว่า Good Governanceที่ไม่ดีเรียกว่าBad Governance^๑

จากความหมายของนักวิชาการที่ได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับGood Governance ดังกล่าวข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่ามีแนวความคิดที่คล้ายคลึงกันซึ่งอาจจะสรุปได้ว่าGood Governanceจะให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ ๓ ส่วน คือ

ภาครัฐ (PublicSector)ซึ่งจะมีส่วนเสริมสร้างและปฏิรูปการเมืองกฎหมายและการบริหารราชการ

ภาคเอกชน (Private Sector)ซึ่งจะมีส่วนในการประกอบธุรกิจที่ดีและดำเนินธุรกิจอย่างซื่อสัตย์สุจริตและมีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมซึ่งจะทำให้ประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรือง

ภาคประชาชนหรือองค์กรต่างๆ (Civil Society) จะมีส่วนในการเกื้อหนุนในการดำเนินการทางเศรษฐกิจสังคมการเมืองโดยการระดมกลุ่มต่างๆให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ และสามารถตรวจสอบทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนให้ตั้งอยู่ในความถูกต้องได้

กล่าวโดยสรุปแล้วธรรมาภิบาล (Good Governance)หมายถึงการบริหารจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อการพัฒนาของประเทศโดยมีการเชื่อมโยงองค์ประกอบทั้ง ๓ ส่วนของสังคมคือภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาสังคมและให้มีการสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจสังคมการเมืองอย่างสมดุลส่งผลให้สังคมดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติตลอดจนมีการใช้อำนาจในการพัฒนาประเทศชาติให้เป็นไปอย่างมั่นคงยั่งยืนและมีเสถียรภาพ

รัฐธรรมนูญกับการให้พัฒนาธรรมาภิบาล

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ.๒๕๖๐ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศเมื่อพิจารณาเนื้อหาโดยรวมแล้วจะเห็นว่ารัฐธรรมนูญได้วางระบบบริหารบ้านเมืองให้เป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้นคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเพิ่มกลไกการตรวจสอบระบบการเมืองและระบบราชการให้ใช้อำนาจอย่างชอบธรรมและมีประสิทธิภาพส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารบ้านเมืองมากขึ้นเพื่อการขจัดความทุจริตในบ้านเมืองส่งเสริมให้เกิดการปฏิรูประบบผู้แทนการลดเงื่อนไขความขัดแย้งเพื่อให้ประเทศมีความสงบสุข บนพื้นฐานของความรู้จักสามัคคีปรองดองตามหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและประเพณีการปกครองที่เหมาะสมกับสถานการณ์ และลักษณะสังคมไทย หลักความสุจริต หลักสิทธิมนุษยชน และหลักธรรมาภิบาลตลอดจนรัฐพึงพัฒนาระบบการบริหารราชการแผ่นดินทั้งราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น และงานของรัฐอย่างอื่น ให้เป็นไปตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี โดยหน่วยงานของรัฐ ต้องร่วมมือและช่วยเหลือกันในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดิน การจัดทำบริการสาธารณะ และการใช้จ่ายเงินงบประมาณมีประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนรวมตลอดทั้งพัฒนา เจ้าหน้าที่ของรัฐให้มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีทัศนคติเป็นผู้ให้บริการประชาชนให้เกิด

^๑ ทิพาวดี เมฆสุวรรณ. ธรรมาภิบาลกับราชการไทย. นนทบุรี : เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง "ความสำเร็จและบทเรียนในการสร้างธรรมาภิบาลในส่วนราชการ" ณ ห้องประชุมสุขุมมัยประดิษฐ์ สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ. จังหวัดนนทบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๔๓.

ความสะดวก รวดเร็ว ไม่เลือกปฏิบัติ และปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ อาจกล่าวได้ว่ามาตรการที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญนี้ได้เพิ่มกลไกของการพัฒนาธรรมาภิบาลของสังคมไทยไว้ซึ่งสรุปเป็นประเด็นหลัก ๆ พอสังเขปได้ดังนี้

๑. ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน
๒. การปฏิรูประบบราชการ
๓. การปฏิรูปศาลและระบบตรวจสอบ
๔. การปฏิรูประบบผู้แทน
๕. การจัดการความทุจริตในบ้านเมือง

กล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญได้วางรากฐานของธรรมาภิบาลไว้อย่างครบถ้วนกล่าวคือในแง่ของวัตถุประสงค์การบริหารจัดการรัฐธรรมนูญกำหนดให้ยึดประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) ของคนทุกภาคในสังคมในด้านโครงสร้างและกระบวนการรัฐธรรมนูญได้เพิ่มภาคประชาสังคมเข้าสู่โครงสร้างการจัดการ รัฐบาลไทยและเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคโดยเฉพาะภาคประชาสังคมในทุกด้านทั้งระดับชาติท้องถิ่นชุมชนในด้านเนื้อหาของธรรมาภิบาลเองรัฐธรรมนูญก็วางหลักการให้เกิดการประสานประโยชน์ของคนทุกภาคในสังคมเพื่อให้เกิดความสมดุลในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ธรรมาภิบาลกับสังคมไทย

ในปัจจุบันสถานการณ์ต่างๆ ทั้งภายในและต่างประเทศเปลี่ยนแปลงไปมากสังคมข่าวสารได้เข้ามามีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมไทยอันช่วยให้ภาคเอกชนเติบโตขึ้นขณะเดียวกันก็ส่งผลให้ปัญหาต่างๆ ของชาติมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่สถาบันข้าราชการในฐานะที่เป็นสถาบันหลักของชาติ จะต้องปรับแนวทางการทำงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยการร่วมกันสร้างความเป็นเอกภาพและความสามัคคีในหมู่ข้าราชการ เพื่อให้การประสานงานราชการด้านต่าง ๆ ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพขณะเดียวกันก็ต้องปรับเปลี่ยนระบบการทำงานโดยเน้นให้ความสำคัญกับการให้บริการประชาชนรวมทั้งข้าราชการต้องปรับทัศนคติในการทำงานโดยยึดมั่นในหลักจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพของการเป็นข้าราชการที่ดีที่มีคุณภาพปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสียสละซื่อสัตย์สุจริตอุทิศเวลากับงานราชการอย่างจริงจังและเป็นທີ່พึ่งพาของประชาชนอย่างแท้จริงอันจะช่วยส่งเสริมให้ประเทศชาติมีความสงบสุขและพัฒนาอย่างรวดเร็วต่อไป

อย่างไรก็ตามในภาคราชการได้เริ่มดำเนินการสร้าง “ธรรมาภิบาล” ขึ้นแล้วกล่าวคือได้มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ และประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๔๒ ระเบียบนี้มีผลใช้บังคับกับหน่วยงานของรัฐตั้งแต่วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๒ เป็นต้นมาโดยระเบียบนี้กำหนดให้ทุกหน่วยงานของรัฐดำเนินการบริหารจัดการโดยยึดหลักการ ๖ หลักได้แก่หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่าโดยมีสาระสำคัญดังนี้^๒

^๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๔ ตอนที่ ๔๐ ก ๖ เมษายน ๒๕๖๐ หน้า ๑๙

^๒ ก.พ., สำนักงาน. ความสำเร็จและบทเรียนในการสร้างธรรมาภิบาลในส่วนราชการ. นนทบุรี : เอกสารรายงานผลการดำเนินการตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒. และเอกสารประกอบการสัมมนา ณ ห้องประชุมสุขุมณัยประดิษฐ์ สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ. จังหวัดนนทบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๔๓.

๑. **หลักนิติธรรม** ได้แก่ การตรากฎหมายกฎข้อบังคับต่างๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรมเป็นที่ยอมรับของสังคมและสังคมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมายกฎข้อบังคับเหล่านั้น โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมายมิใช่ตามอำเภอใจหรืออำนาจของตัวบุคคล

๒. **หลักคุณธรรม** ได้แก่ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงามโดยธรรมะทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ ยึดถือหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นตัวอย่างแก่สังคมและส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์จริงใจขยันอดทนมีระเบียบวินัยประกอบวิชาชีพสุจริตจนเป็นนิสัยประจำชาติ

๓. **หลักความโปร่งใส** ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติโดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใสมีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวกและมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนได้

๔. **หลักความมีส่วนร่วม** ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศไม่ว่าด้วยการแจ้งความเห็นการไต่สวนสาธารณะการประชาพิจารณ์การแสดงประชามติหรืออื่น ๆ

๕. **หลักความรับผิดชอบ** ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคมการใส่ใจปัญหาสาธารณสุขของบ้านเมืองและกระตือรือร้นในการแก้ปัญหาตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างและความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตน

๖. **หลักความคุ้มค่า** ได้แก่ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยธรรมะให้คนไทยมีความประหยัดใช้ของอย่างคุ้มค่าสร้างสรรค์สินค้าบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลกและรักษาพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

สำหรับในภาคเอกชนและภาคประชาสังคมการสร้างธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นนั้นยังไม่มีมีการดำเนินการในเรื่องนี้อย่างกว้างขวางรวมทั้งประชาชนยังขาดความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างดีพอจึงทำให้ยังขาดกลไกของการตรวจสอบและการกำกับดูแลในทางปฏิบัติงานเพื่อก่อให้เกิดธรรมาภิบาลขึ้น

ไอซีทีธรรมาภิบาล (ICT Governance)

ICT Governance เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการที่ดีทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศควบคู่กันไปกับความสามารถด้านอื่นๆ ของคณะกรรมการและผู้บริหารระดับสูงที่ใช้เป็นกรอบและองค์ประกอบของกระบวนการบริหารงานในการปฏิบัติตามนโยบายกลยุทธ์เพื่อสร้างศักยภาพ คุณค่าเพิ่ม และการเติบโตอย่างยั่งยืนอย่างรู้คุณค่าให้กับองค์กรควบคู่กันไปกับหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีที่แยกกันไม่ได้ในกระบวนการบริหารความเสี่ยงตามองค์ประกอบของการจัดการตั้งแต่การวางแผน การจัดองค์การ การจัดพนักงาน การดำเนินการและการควบคุม

IT Governance หรือธรรมาภิบาลทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ คือรูปแบบโครงสร้างของความสัมพันธ์และกระบวนการจัดการและการปฏิบัติในองค์กร ที่กำกับและควบคุมองค์กรให้บรรลุถึงเป้าประสงค์ โดยการสร้างมูลค่าเพิ่มให้เกิดขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็สามารถสร้างความสมดุลในการจัดการกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นเทียบกับสิ่งที่ได้รับจากเทคโนโลยีสารสนเทศและจากกระบวนการที่เกี่ยวข้อง หรือ ITG คือการบริหารดุลยภาพทางการลงทุนและกระบวนการจัดการทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศกับการบริหารความเสี่ยง และประโยชน์ที่ได้รับในรูปแบบต่างๆ

ICT Governance มีความสำคัญในการทำให้เกิดการบริหารและการบูรณาการที่เป็นระบบ มีระเบียบ เป็นขั้นตอน ลดความซ้ำซ้อน ลดความเสี่ยง เพิ่มศักยภาพโดยทำงานข้ามสายงานได้ และประสานงานระหว่างองค์กรได้อย่างรวดเร็ว ทันเวลา มีประสิทธิภาพสอดคล้องประสานกัน การดำเนินงานระดับต่างๆ จากการใช้ความสามารถและศักยภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศ และทรัพยากรต่างๆ เพื่อการผลักดันความสำเร็จของการจัดการทั่วทั้งองค์กรอย่างเป็นกระบวนการ^๑

ไทยแลนด์ ๔.๐ กับการกำกับดูแลกิจการที่ดี

สังคมเศรษฐกิจ ๔.๐ ตัวเลข ๔.๐ พุดถึงขั้นตอนการพัฒนาของเศรษฐกิจโลก ที่ได้มีการปฏิวัติอุตสาหกรรมมาหลายครั้ง นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตและการสร้างรายได้ให้กับเศรษฐกิจโลก ตั้งแต่การปฏิวัติ ๑.๑ ที่ค้นพบพลังงานจากไอน้ำ และนำสู่การประดิษฐ์เครื่องกลต่างๆ ที่ใช้พลังงานไอน้ำ ต่อด้วยยุค ๒.๐ และ ๓.๐ ที่เป็นยุคของพลังไฟฟ้า ยุคคอมพิวเตอร์ และยุคการสื่อสารเทคโนโลยี ล่าสุดมีการกล่าวว่โลกกำลังเข้าสู่การปฏิวัติอุตสาหกรรมยุคที่สี่ คือ ๔.๐ ที่ไม่ได้มาจากการค้นพบเทคโนโลยีใหม่ตัวใดตัวหนึ่งเป็นการเฉพาะ แต่เป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่กำลังมีการพัฒนาอยู่หลายด้าน เช่น ดิจิตอลเทคโนโลยี ไบโอเทคโนโลยี และฟิสิกส์เทคโนโลยี มาสร้างนวัตกรรมเพื่อปรับปรุงความเป็นอยู่ของคนในสังคมโลกให้ดีขึ้น ไม่ใช่แต่เพื่อการขยายตัวของเศรษฐกิจ แต่เพื่อยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของมนุษยชาติโดยรวมให้สูงขึ้น

ในลักษณะนี้ ประเทศไทยยุค ๔.๐ จะหมายถึง สังคมเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนโดยนวัตกรรมและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี เพื่อประโยชน์ของความเป็นอยู่ของคนในประเทศ ทำให้การใช้เทคโนโลยีจะเกิดขึ้นและกระทบเศรษฐกิจของประเทศในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการผลิต การบริโภค และการกระจายหรือ distribution ซึ่งในสังคมแบบ ๔.๐ นี้ ประโยชน์ที่จะมีต่อความเป็นอยู่ของคนในประเทศจะเกิดขึ้น ก็ต่อเมื่อนโยบายขับเคลื่อนประเทศ ๔.๐ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในสามด้าน

๑. การสร้างสังคมที่มีความรู้และความสามารถที่จะสร้างนวัตกรรมและประยุกต์ใช้เทคโนโลยี เพื่อประโยชน์ของคนในประเทศ นี่คือ ประเด็นความรู้และความสามารถ ซึ่งหมายถึง เศรษฐกิจจะต้องมีระบบการศึกษาที่มีคุณภาพ ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาดังกล่าว และสังคมเปิดกว้างด้านเสรีภาพให้มีการแสดงความคิดเห็น เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความคิด ความรู้และนวัตกรรม

๒. มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่นำไปสู่การเพิ่มผลิตภาพ หรือ productivity ด้านการผลิตให้กับเศรษฐกิจ ซึ่งหมายถึง การใช้เทคโนโลยีเพิ่มความสามารถในการแข่งขันให้กับประเทศ ซึ่งจะเป็พื้นฐานของการสร้างรายได้และความมั่งคั่งให้กับคนในประเทศในอนาคต สิ่งนี้จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อระบบเศรษฐกิจทำงานอยู่บนกลไกตลาดที่มีประสิทธิภาพ ระบบกฎหมายและระบบยุติธรรมของประเทศให้ความสำคัญและปกป้องสิทธิพื้นฐานของประชาชน โดยเฉพาะสิทธิในทรัพย์สิน (property rights) ที่เป็นแรงจูงใจสำคัญให้คนในสังคมคิดค้น สร้างนวัตกรรมและลงทุน นอกจากนี้ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีต้องเปิดกว้างเป็นโอกาสให้ประชาชนที่มีความรู้ความสามารถในทุกระดับสามารถเข้าถึงเทคโนโลยี (inclusive) และสร้างสรรค์นวัตกรรมได้ นำมาสู่การกระจายผลหรือประโยชน์ที่ได้จากเศรษฐกิจยุค ๔.๐ ต่อสังคมในวงกว้าง

๓. เพื่อให้ความรู้และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีนำมาสู่การยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของคนในสังคมอย่างยั่งยืนและถาวร นโยบาย ๔.๐ ต้องนำไปสู่กระบวนการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมบนพื้นฐานของ

^๑ ศรีนัย นาคถนอม. IT Governance (ธรรมาภิบาลทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ). จาก <http://www.academia.edu> ค้นเมื่อ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐

ความประพฤติที่ถูกต้อง ความโปร่งใส ความรับผิดชอบในการทำหน้าที่ที่เป็นธรรมต่อผู้อื่น ซึ่งทั้งหมดก็คือพื้นฐานของธรรมาภิบาล หรือการกำกับดูแลกิจการที่ดี ที่ต้องผลักดันให้ธรรมาภิบาลเป็น norm หรือเป็นความประพฤติหลักของสังคม เพราะสิ่งนี้คือแรงจูงใจสำคัญที่จะขับเคลื่อนประเทศให้เติบโตโดยการสร้างความรู้ นวัตกรรม และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี เพื่อประโยชน์ของสังคม ตรงกันข้าม สังคมที่ขาดธรรมาภิบาล ไม่สนใจความถูกต้อง ไม่โปร่งใส ไม่รับผิดชอบต่อสิ่งที่ทำและผลกระทบที่จะมีต่อผู้อื่น สังคมดังกล่าวคงก้าวเป็นสังคม ๔.๐ ไม่ได้ เพราะไม่มีระบบแรงจูงใจที่จะขับเคลื่อนคนในประเทศให้เปลี่ยนพฤติกรรมและสร้างสรรค์นวัตกรรม ด้วยเหตุนี้ ธรรมาภิบาล หรือการกำกับดูแลกิจการที่ดี จึงเป็นหัวใจของการก้าวไปสู่สังคม ๔.๐ เป็นกลไกที่จะสร้างพลังให้กับคนในสังคม (empower) โดยปลดล็อกพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องต่างๆ ที่บั่นทอนศักยภาพของประเทศ และเปิดทางใหม่ให้กับคนในสังคมที่จะใช้เทคโนโลยี ยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของตน

นี่คือ ๓เงื่อนไขที่ต้องเกิดขึ้นในการก้าวสู่ไทยแลนด์ ๔.๐ สำหรับภาคธุรกิจ การเดินทางสู่ Thailand ๔.๐ หมายถึง การปรับตัวต่อการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่จะเกิดขึ้นกว้างขวาง ที่สามารถเป็นได้ทั้งโอกาสทางธุรกิจและสร้างการหยุดชะงัก หรือ disruption ให้กับธุรกิจ ดังนั้น โจทย์ภาคธุรกิจยุค Thailand ๔.๐ ก็คือการบริหารโอกาสและความเสี่ยงต่อธุรกิจที่จะมาจากการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่กำลังเกิดขึ้น ในทุกส่วนของเศรษฐกิจที่จะเป็นผลกระทบที่ใหญ่และสำคัญต่ออนาคตของเศรษฐกิจและของประเทศ

สำหรับรัฐบาล ความรับผิดชอบสำคัญ ก็คือ การปฏิรูปประเทศให้ประเทศสามารถปรับตัวและอยู่ได้อย่างสง่างามในสังคมโลกยุค ๔.๐ แต่จากที่รัฐบาลเองคงไม่สามารถทำได้ทุกเรื่อง เพราะเราเป็นประเทศในระบบทุนนิยม ไม่ใช่สังคมนิยมที่มีการวางแผนจากส่วนกลาง แนวทางการปฏิรูปเพื่อสร้างไทยแลนด์ ๔.๐ ที่ดีที่สุด คือการสร้างตัวเปิดทาง หรือ สร้าง enabler ให้กับเศรษฐกิจ ที่จะเพิ่มพลังหรือ empower คนในประเทศให้เข้าถึงความรู้และโอกาสในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของตนเองและสังคม ซึ่งหมายถึง การปฏิรูปต้องนำไปสู่ หนึ่ง การสร้างความรู้ สอง การสร้างโอกาสที่จะประยุกต์ใช้ความรู้ คือ เทคโนโลยี เพื่อเพิ่มผลิตภาพหรือความสามารถในการแข่งขัน สาม สร้างธรรมาภิบาลให้เป็นพฤติกรรมหลักของสังคม ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อเป็นแรงจูงใจให้คนในประเทศขับเคลื่อนประเทศไปสู่ไทยแลนด์ ๔.๐

๑

ในประเด็นการกำกับดูแลกิจการ ที่ดีหรือธรรมาภิบาลว่า ประเทศไทยจะสามารถเดินไปสู่ประเทศไทยยุค ๔.๐ได้อย่างไร ผมได้ขยายความเรื่องนี้โดยกล่าวถึง บทบาทของกฎหมายและแนวปฏิบัติต่างๆ ที่จะกำกับ (shape) พฤติกรรมของคนในสังคมให้ธรรมาภิบาลเป็นพฤติกรรมหลัก พูดถึงบทบาทของคณะกรรมการบริษัทที่จะเป็นผู้นำในการสร้างธรรมาภิบาลในภาคธุรกิจ พูดถึงบทบาทของกลไกตลาดผ่านการทำหน้าที่ของนักลงทุนที่สามารถมีอิทธิพลต่อธรรมาภิบาลและพฤติกรรมของบริษัทเอกชน และพูดถึงการรวมพลังของภาคธุรกิจในรูปของแนวร่วมปฏิบัติที่จะส่งเสริมพฤติกรรมที่ถูกต้อง เช่น การต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันในการทำธุรกิจ

๑ บัณฑิต นิฉถาวร ไทยแลนด์ ๔.๐ กับการกำกับดูแลกิจการที่ดี. คอลัมน์นิสต์ประจำคอลัมน์ "เศรษฐศาสตร์บัณฑิต" จาก <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/๖๔๐๖๐๑> ค้นเมื่อ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๐

บทสรุป

กระแสโลกาภิวัตน์กำลังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่ออย่างรวดเร็วและรุนแรงต่อทั้งเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมของประเทศต่าง ๆ รวมถึงประเทศไทย ดังนั้นทั้งภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาชนจะต้องสนับสนุนหลักทั้ง ๖ ประการตามที่กำหนดในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อจะได้ร่วมกันปรับบทบาทปรับวิธีการทำงานของแต่ละภาคให้สนับสนุนเกื้อกูลกันให้เกิดกำลังที่สามารถดึงตัวผลประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์เข้าสู่ประเทศไทยอย่างไรก็ตามการสร้างธรรมาภิบาลจำเป็นต้องสร้างให้เกิดขึ้นในทุกระดับกล่าวคือ

- ระดับบุคคล คือ ประชาชนตระหนักว่าตนเองมีอำนาจกล้าใช้อำนาจบนความรับผิดชอบและเป็นธรรม
- ระดับชุมชน คือ การประสานสิทธิอำนาจของชุมชนเข้ากับการปกครองท้องถิ่น
- ภาคธุรกิจเอกชน คือการบริหารจัดการธุรกิจเอกชนรัฐวิสาหกิจให้ตรวจสอบได้โปร่งใสมีประสิทธิภาพและมีความรับผิดชอบต่อสังคม
- ภาคการเมืองและราชการคือการกระจายให้มีการบริหารจัดการที่ดีมีการตรวจสอบภายในและระหว่างกันเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

แต่อย่างไรก็ตามจะเห็นว่าหลักการทั้งหลายล้วนมีจุดมุ่งหมายที่จะรักษาความสมดุลในมิติต่างไว้เช่น หลักคุณธรรมคือการรักษาความสมดุลระหว่างตนเองกับผู้อื่นไม่เบียดเบียนผู้อื่นหรือผู้อื่นเบียดเบียนตนให้เดือดร้อนซึ่งการมีความโปร่งใสเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการตรวจสอบหลักของธรรมาภิบาลในภาครัฐ ประกอบด้วย ๑) ยึดมั่นในวัตถุประสงค์ในการบริการแก่ประชาชนหรือผู้ใช้บริการ๒) การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพในหน้าที่และบทบาทของตน๓) ส่งเสริมค่านิยมขององค์กรและแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของธรรมาภิบาลโดยปฏิบัติหรือประพฤติ๔) มีการสื่อสารที่ดีการตัดสินใจอย่างโปร่งใสและมีการบริหารความเสี่ยงที่รัดกุม๕) การพัฒนาศักยภาพและความสามารถของส่วนบริหารจัดการอย่างต่อเนื่องและให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น๖) การเข้าถึงประชาชนและต้องรับผิดชอบต่อการทำงานและผลงานอย่างจริงจัง

บรรณานุกรม

- ก.พ., สำนักงาน. ความสำเร็จและบทเรียนในการสร้างธรรมาภิบาลในส่วนราชการ. นนทบุรี : เอกสารรายงานผลการดำเนินการตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒. และเอกสารประกอบการสัมมนา ณ ห้องประชุมสุขุมนัยประดิษฐ์ สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ. จังหวัดนนทบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๔๓.
- ทิพาวดี เมฆสวรรค์. ธรรมาภิบาลกับราชการไทย. นนทบุรี : เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง "ความสำเร็จและบทเรียนในการสร้างธรรมาภิบาลในส่วนราชการ" ณ ห้องประชุมสุขุมนัยประดิษฐ์ สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ. จังหวัดนนทบุรี, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๔๓.
- ธีรยุทธ บุญมี. ธรรมรัฐกับการปฏิรูปสังคมไทยในขั้นที่สอง. วารสารกรมประชาสัมพันธ์ ๓ (๕), พฤษภาคม ๒๕๔๑.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล. วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. ปีการศึกษา ๒๕๔๑-๒๕๔๒.

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

บัณฑิต นิจถาวร.ไทยแลนด์ ๔.๐ กักับการกำกับดูแลกิจการที่ดี.คอลัมน์นิสต์ประจำคอลัมน์ "เศรษฐศาสตร์บัณฑิต" จาก <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/๖๔๐๖๑๐> คืบมือ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๐

ปัญญา ฉายะจินดาวงศ์, และรัชณี ภูตระกูล. ธรรมภิบาลกับสังคมไทย. ม.ป.ป.

พระครูนิวริฐฐราทร. การบริหารที่ตรวจสอบได้มีประสิทธิผล เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม. จาก <https://www.gotoknow.org/posts/๒๙๒๐๕๕> คืบมือ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๐

ศิริวรรณ เจษภูษิตกุล.ข้าราชการกับธรรมภิบาลไทย. วารสารธารักษ์ ๓ (๒๓), พฤษภาคม – มิถุนายน ๒๕๕๓.

ศรัณย์นาถนอม.IT Governance (ธรรมภิบาลทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ). จาก <http://www.academia.edu> คืบมือ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐

**กระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรตามหลักพุทธจิตวิทยา
ของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ**

The process strengthening responsible behavior toward
the organization based on buddhist psychology of the
staffs of mahachulalongkornrajavidyalaya university
In the northeast

ทิพย์ ชันแก้ว^๑

Thip Khankaew

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรตามหลักพุทธจิตวิทยาของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” โดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร และใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๗ ท่าน คือ ผู้บริหาร อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ แห่งละ ๓ รูป/คน ที่ปฏิบัติงานใน ๕ วิทยาเขต ๔ วิทยาลัยสงฆ์ กลุ่มเป้าหมายได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า

บุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพฤติกรรมที่เป็นความไว้วางใจ ความไม่ทอดทิ้งต่ออุปสรรค ทำงานขยันแข่งขัน ยึดมั่นในกฎเกณฑ์ อุดมการณ์มีความรับผิดชอบและเป็นที่ไว้วางใจ ยอมรับยินดีรับผลการกระทำของตนเอง มีความพยายามปรับปรุงในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองเอาใจใส่และตรงต่อเวลาตระหนักในภาระหน้าที่ มุ่งมั่นและตั้งใจ ปรับปรุงการทำงานสม่ำเสมอ มีความเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่นและการปฏิบัติตนต่อสิ่งที่อยู่รอบข้างโดยใช้หลักธรรมคือการใช้หลักอิทธิบาท ๔ มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

รูปแบบจิตวิทยาใช้กิจกรรมที่ประยุกต์จากแนวคิดบันได ๓ ขั้น คือมีความมั่นใจในตนเอง มีความมุ่งมั่นในการลงมือทำ และมีศรัทธาในผลสำเร็จที่มุ่งหวัง โดยนำมาบูรณาการกับหลักพระพุทธศาสนาแล้ว ได้รูปแบบกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรตามหลักพุทธจิตวิทยา ๔ ข้อ ได้แก่ ๑) เอื้อเฟื้อจุนเจือ ๒) อ่อนหวานนิมนวล ๓) เอาใจเขามาใส่ใจเรา และ ๔) อบอุ่นเหมือนญาติ
คำสำคัญ : กระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กร, หลักพุทธจิตวิทยา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

^๑ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, E-mail : teentip@hotmail.com.

Abstract

The research on “The Process Strengthening Responsible Behaviors toward the Organization Based on Buddhist Psychology of the Staffs of Mahachulalongkornrajavidyalaya University in the Northeast” was the qualitative research using a documentary method to collect information and secondary sources including research works, academic articles, various documents concerned and also as a survey research using an In-depth interview in-depth interview to collect information from ๒๗ key informants ๓ each from ๕ Campuses and ๔ Buddhist Colleges. They were selected by a purposive sampling method. The data analysis was done by a content analysis and analytic of induction.

The findings were as follows:

They have got the behaviors of reliability, adversity, hard-working, discipline, ideology, responsibility, being trusted, recognition, attempts for improvement, aspiration and punctuality, and the regular improvement of work. Self-understanding, others understanding others and reaction upon surroundings. Moreover, a theory of Maslow was also used in the process strengthening responsible behaviors toward the Organization of staffs having the best performance at Mahachulalongkorn rajavidyalaya University in the Northeast, and the Buddhist points of view the Four Achievements were applied to earn living.

The Psychological model used form the applied activities of the third steps of Namthip Viphawin including self-confidence, determination and contribution to the achievements integrated with Buddhist principles, it has got the four models of the process strengthening responsible behaviors toward the Organization of Mahachulalongkorn rajavidyalaya University’s staffs in the Northeast including ๑)being generous; ๒)being polite; ๓)being considerate; and ๔)being friendly warm.

These four models could have strengthened the responsible behaviors toward the Organization based on Buddhist psychology for Mahachulalongkorn rajavidyalaya University’s staffs in the Northeast of Thailand

Keywords : The process strengthening responsible behavior toward the organization, Buddhist psychology, MAHACHULALONGKORNRAJAVIDYALAYA UNIVERSITY, the northeast

บทนำ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สถาบันแห่งการศึกษา เป็นมหาวิทยาลัยแห่งคณะสงฆ์ไทยที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงสถาปนาขึ้น เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๐ ตั้งอยู่ ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์เขตพระนคร กรุงเทพมหานครและโปรดให้เรียกว่า “มหาธาตุวิทยาลัย” เปิดสอนครั้งแรกเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๒ และทรงพระราชทานนามใหม่ว่า “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” เมื่อวันที่ ๐๓ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๔ โดยทรงมีพระราชปณิธานให้

เป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ ต่อมาได้ขยายการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาไปยังทุกภูมิภาคในประเทศ ประกอบด้วยวิทยาเขต ๑๐ แห่ง ได้แก่ วิทยาเขตหนองคาย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช วิทยาเขตเชียงใหม่ วิทยาเขตขอนแก่น วิทยาเขตนครราชสีมา วิทยาเขตอุบลราชธานี วิทยาเขตสุรินทร์ วิทยาเขตแพร่ วิทยาเขตบالیพุทธโฆสและวิทยาเขตนครสวรรค์ นอกจากนี้มหาวิทยาลัยได้จัดตั้งวิทยาลัยสงฆ์ขึ้นอีก ๐๗ แห่ง ประกอบด้วย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม วิทยาลัยสงฆ์เลย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี วิทยาลัยสงฆ์นครน่านเฉลิมพระเกียรติฯ วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร วิทยาลัยสงฆ์ลำปาง วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี วิทยาลัยสงฆ์พ้อขุนผาเมือง วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด และวิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ เพื่อให้การศึกษาระดับอุดมศึกษาได้ขยายไปทั่วทุกมุมของโลก (แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในช่วงแผนพัฒนาการศึกษา ระดับอุดมศึกษา ระยะที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ ๒๕๕๖ : ๔ - ๕)

เมื่อมีการขยายส่วนงานต่างๆ ทำให้การพัฒนางานองค์กรให้มีความเจริญก้าวหน้าเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของประชาคมโลกแต่สิ่งแรกที่ต้องคำนึงถึง คือ การส่งเสริมการสนับสนุนการพัฒนาบุคลากร ควบคู่ไปกับการส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อสร้างแรงจูงใจให้บุคลากร (คณะกรรมการติดตามการตรวจสอบคุณภาพการศึกษา ๒๕๕๕ : ๒๖) เพราะคนเป็นทั้งเหตุปัจจัยและผลลัพธ์ที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาประเทศ คนเป็นศูนย์กลางหรือจุดมุ่งหมายของการพัฒนา โดยมุ่งให้ทุกคนมีการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพและมีโอกาสที่จะมีส่วนร่วม ในการพัฒนาประเทศทุกๆ ด้าน ในการดำเนินชีวิตเพื่อความอยู่รอดจะเห็นได้ว่ามีการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น เอารัดเอาเปรียบ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวมมีความคิดที่จะกระทำดีน้อยลง ขาดความรับผิดชอบ ทำให้สังคมเกิดความสับสนวุ่นวาย

ทั้งนี้ เนื่องจากพฤติกรรมของคนส่วนใหญ่ในสังคมไม่ปฏิบัติตามแนวทางเชิงจริยธรรมที่พึงประสงค์ จึงทำให้เกิดปัญหาตามมา พฤติกรรมด้านความรับผิดชอบก็เป็นจริยธรรมที่สำคัญ อีกประการหนึ่งที่ต้องปลูกฝังเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพที่ดียิ่งขึ้นนั้น โดยความรับผิดชอบ เป็นลักษณะสำคัญของความเป็นพลเมืองดี ช่วยในการอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างราบรื่นและสงบสุข ความรับผิดชอบมีหลายประการ เช่น ความรับผิดชอบต่อตนเอง ความรับผิดชอบต่อครอบครัว ความรับผิดชอบต่อเพื่อน ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ความรับผิดชอบต่อชุมชน และความรับผิดชอบต่อประเทศชาติ ความรับผิดชอบทั้ง ๖ ด้านนี้ เป็นคุณลักษณะที่มีความสำคัญและควรปลูกฝังเป็นอย่างยิ่ง ถ้ามีพฤติกรรมที่ขาดความรับผิดชอบเหล่านี้ จะมีผลต่อตนเองและสังคมเสียหายได้ (สนธยา ฉัตรมาศ ๒๕๓๒: ๔)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเห็นความสำคัญและตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องปลูกฝังจริยธรรมความรับผิดชอบต่อเกิดขึ้นในองค์กร เพื่อพัฒนาให้องค์กรและคุณภาพชีวิตของบุคลากรมหาวิทยาลัยให้เกิดความสมบูรณ์พร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญาความรู้ คู่คุณธรรมในการดำเนินชีวิตเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันกับบุคลากรอื่น ซึ่งการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์เข้ากับหรือ บูรณาการกับหลักจิตวิทยาตะวันตก ที่เรียกว่าพุทธจิตวิทยา มาเป็นแบบเป็นต้นว่า ด้านตัดสินใจ จะศึกษาด้านใด จะประกอบอาชีพใด หรือแก้ปัญหาอย่างไรและสามารถปรับตัวได้อย่างมีความสุขในชีวิต พัฒนาตนเองให้ถึงขีดสุดในทุกด้าน (ศรีสุตาชินรัตน์ ๒๕๓๖ : ๑) พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อเป็นคุณธรรมจริยธรรมเชิงพฤติกรรมที่สำคัญ ที่ควรได้รับการปลูกฝังและการพัฒนา เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าว เพราะพลเมืองที่มีความสำนึกในคุณธรรม ด้านความรับผิดชอบต่อเท่านั้นที่จะสามารถดำเนินกิจการ

ของตนเองให้เกิดผลอันน่าชื่นชม เป็นกำลังอันสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้ชาติไทยได้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น (เปรียา ชัยนิยม ๒๕๔๒: ๒)

จากที่ความสำคัญดังกล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษากระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กร ตามหลักพุทธจิตวิทยา ของบุคลากรมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อันจะเป็นประโยชน์ในการเสริมสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรมีความรัก ความตั้งใจในการปฏิบัติงานและศรัทธาต่อองค์กร เพื่อเอื้อต่อการสร้างให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Knowledge Organization) เกิดการเรียนรู้ (Knowledge Worker) ซึ่งจะเป็ต้นทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) ของสังคม ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management) ขององค์กรที่จะนำพาองค์กรบรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ได้อย่างยั่งยืนและจะเป็นข้อสนเทศในการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรตามแนวพุทธจิตวิทยาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๕.๐ เพื่อสังเคราะห์กระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กร ตามหลักพุทธจิตวิทยาของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๕.๑ เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรของบุคลากร ที่มีแนวปฏิบัติที่ดี ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๕.๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรตามหลักพุทธจิตวิทยาของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรตามหลักพุทธจิตวิทยาของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) มุ่งศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหลักการวิธีการเสริมสร้างและแนวคดีวิธีการเสริมสร้างที่เหมาะสมกับสังคมไทยในยุคปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์จากเอกสาร โดยกำหนดขอบเขตดังนี้

ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary research) มีขอบเขตด้านแหล่งข้อมูลเพื่อใช้ในการค้นคว้างานวิจัยด้านเนื้อหาและเอกสาร มุ่งเน้นศึกษา กระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรตามหลักพุทธจิตวิทยา กระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรของบุคลากรที่มีแนวปฏิบัติที่ดีของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรตามหลักพุทธจิตวิทยาของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยศึกษาสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีกระบวนการเสริมสร้าง เกี่ยวกับพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรตามหลักพุทธจิตวิทยาและศึกษาสังเคราะห์วิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อองค์กร ใน ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านปัจจัยทางพระพุทธศาสนา ๒) ด้านปัจจัยทางจิตวิทยา ๓) ด้านปัจจัยภายในองค์กร และ ๔) ปัจจัยส่วนบุคคลจากนั้นดำเนินการวิจัยด้วย

วิธีการเชิงบรรยาย (Descriptive Research) การวิจัยภาคสนาม (Field Research) และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

กลุ่มเป้าหมาย

ได้กำหนดขอบเขตกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้

๑. กลุ่มผู้นำองค์กร ได้แก่ รองอธิการบดีวิทยาเขตต่างๆ และผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์หรือตัวแทนที่ได้รับมอบหมายจากรองอธิการบดีวิทยาเขตต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยกำหนดวิทยาเขตและวิทยาลัยสงฆ์ ประกอบด้วย วิทยาเขตอุบลราชธานี วิทยาเขตนครราชสีมา วิทยาเขตสุรินทร์ วิทยาเขตหนองคายและวิทยาเขตขอนแก่น วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษวิทยาลัยสงฆ์นครพนมและวิทยาลัยสงฆ์เลย จำนวน ๙ รูป/คน

๒. กลุ่มคณาจารย์ ได้แก่ อาจารย์ที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาของของมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน ๙ รูป/คน

๓. กลุ่มปฏิบัติการ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ ลูกจ้างประจำและลูกจ้างชั่วคราวของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในวิทยาเขตอุบลราชธานี วิทยาเขตนครราชสีมา วิทยาเขตสุรินทร์ วิทยาเขตหนองคายและวิทยาเขตขอนแก่น วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ วิทยาลัยสงฆ์นครพนมและวิทยาลัยสงฆ์เลย จำนวน ๙ รูป/คน รวมทั้งสิ้น ๒๗ รูป/คน

๗.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการศึกษาด้านพื้นที่ไว้ คือ ทำการศึกษาผู้นำองค์กรและบุคลากรในสถานศึกษาที่ให้บริการแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเลือกศึกษาเฉพาะหน่วยงานในกำกับของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประกอบด้วยวิทยาเขตอุบลราชธานี วิทยาเขตนครราชสีมา วิทยาเขตสุรินทร์ วิทยาเขตหนองคาย และวิทยาเขตขอนแก่น วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษวิทยาลัยสงฆ์นครพนม และวิทยาลัยสงฆ์เลย

ผลการวิจัย

สรุปผลจากการศึกษากระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรตามหลักพุทธจิตวิทยาของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สรุปผลเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

๑. สังเคราะห์กระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรตามหลักพุทธจิตวิทยาของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ปัจจัยที่เกื้อหนุนให้เกิดพฤติกรรมความรับผิดชอบนั้นแบ่งออกเป็นปัจจัยทางพระพุทธศาสนาหรือหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบนั้น บุคลากรในองค์กรต้องมีการแบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน มีความยึดหยุ่น ไม่ยึดกฎเกณฑ์มากเกินไป มีความพร้อมรับฟังความคิดเห็น มีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖)ที่ได้รับมอบหมาย มีกลยุทธในการประสานความร่วมมือสมาชิก มีเทคนิคในการพูดและแนะนำ มีความคิดรอบคอบและแยกแยะ มีความมุ่งมั่น ในการปฏิบัติหน้าที่ มีหลักธรรมและหลักการครองตนมีความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งยั่ว มีการวางตนได้อย่างเหมาะสม มีความสุภาพอ่อนหวาน พุดจาไพเราะ มีความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมีความน่ารักและนบถือ ความปรารถนาดี ต่อสมาชิก มีความเป็นกลาง วางตนเสมอต้นเสมอปลาย

ปัจจัยทางจิตวิทยาในการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กร บุคลากร ต้องยอมรับข้อแตกต่างระหว่างบุคคล การตอบสนองความต้องการพื้นฐานของชีวิต ความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงในหน้าที่ ความสำเร็จในหน้าที่การงาน ค่าแรงพอเพียงต่อการดำเนินชีวิต มีเกียรติยศหรือเครื่องแสดงถึงความเด่นของแต่ละบุคคล รับฟังความคิดเห็นและตระหนักถึงคุณค่าของบุคคลใช้คำพูดที่เป็นบวก มองโลกในแง่ดี ความต้องการความปลอดภัย ในชีวิตและทรัพย์สิน ความต้องการทางด้านร่างกายความต้องการความปลอดภัย ความต้องการ ทางด้านสังคม ความต้องการยอมรับนับถือ ความต้องการความสำเร็จ ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานรับฟังความคิดเห็นและเชื่อมโยงสิ่งต้องการ ปัจจัยภายในองค์กรมีโครงสร้างและวัตถุประสงค์ มีกระบวนการและวิธีการปฏิบัติ มีปฏิสัมพันธ์กับบุคลากรในองค์กร มีการแบ่งภาระหน้าที่ ยึดหลักกฎเกณฑ์ระเบียบวินัย คัดเลือกบุคคล ค่าตอบแทน พอเหมาะกับความสามารถ มีการกำหนดหน้าที่รับผิดชอบที่ชัดเจน สนับสนุนส่งเสริมในการปฏิบัติหน้าที่ที่มีความร่วมมือกันอย่างเป็นทางการ มีการจัดหาปัจจัยนำเข้า การเปลี่ยนแปลง และผลผลิต มีการจัดความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ มีการกำหนดภารกิจ อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ มีการกำหนดกิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับเป้าหมาย (คณะกรรมการติดตามการตรวจสอบคุณภาพการศึกษา, ๒๕๕๕) กลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งร่วมกันดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายมีการประสานงานกันภายในขอบเขตในลักษณะต่อเนื่อง มีระบบที่บุคคลตั้งแต่สองคนร่วมแรงร่วมใจกันทำงานอย่างมีจิตสำนึก มีเป้าหมายในลักษณะที่เป็นโครงสร้างและความร่วมมือกันอย่างเป็นทางการ แผน บรรทัดฐาน ความเชื่อ และค่านิยม ไม่เป็นทางการ และไม่เปลี่ยนลักษณะอักษรแนวทางการรับรู้ คิดและรู้สึกอย่างถูกต้อง

๒. ศึกษาระบบการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรของบุคลากรที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

กระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรของบุคลากรที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในมุมมองจิตวิทยา คือการเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่นและการปฏิบัติตนต่อสิ่งที่อยู่รอบข้าง นอกจากนี้ ยังใช้ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์มาใช้ในการกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรของบุคลากรที่มีแนวปฏิบัติที่ดี ในมุมมองพระพุทธศาสนานำหลักธรรมมาใช้คือการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตหลายครั้งที่เราดำเนินชีวิตไปแล้วพบกับความล้มเหลวในชีวิตบางคนท้อแท้จนแทบไม่อยากทำอะไรเลย อันที่จริงแล้ว ในพระพุทธศาสนามีหัวข้อธรรมหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในชีวิต นั่นก็คือ อิทธิบาท ๔ เป็นธรรม ที่ยังความสำเร็จให้เกิดขึ้นหากใครนำไปใช้และปฏิบัติตามย่อมเกิดความสำเร็จอย่างแน่นอน

ดังนั้น ผู้บริหารจะบริหารบุคคลให้สำเร็จได้นั้น ต้องอาศัยหลักธรรม คือ สังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยาและสมานัตตตา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ๒๕๕๘). เข้ามาบูรณาการใช้ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรทำให้องค์กรมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงสุด ด้วยหลัก ๔ อ คือ หลักเอื้อเฟื้อ จุนเจือการสงเคราะห์หรือช่วยเหลือผู้อื่นในการบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคลากร การบริหารงานทั่วไป หลักอ่อนหวาน นิมนวล (ปิยวาจา) การเจรจาด้วยคำที่สุภาพและถ้อยคำที่มีประโยชน์พูดถ้อยคำที่เป็นจริง และถ้อยคำที่ไม่กระทบกระทั่งผู้อื่น พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ในบริหารงานวิชาการ การงานงบประมาณ การบริหารงานบุคลากร การบริหารงานทั่วไป หลักเอาใจเขามาใส่ใจเรา (อตถจริยา) การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นในงานวิชาการการบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคลากร การบริหารงานทั่วไป อบอุ่นเหมือนญาติ(สมานัตต

ตา) การวางตัว ให้เหมาะสม เสมอต้นเสมอปลายในงานวิชาการ การบริหารงบประมาณการบริหารงาน บุคลากรการบริหารงานทั่วไป

๓. กระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กร ตามหลักพุทธจิตวิทยาของ บุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

กระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรตามหลักพุทธจิตวิทยาของบุคลากร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในรูปแบบจิตวิทยาใช้กิจกรรมที่ ประยุกต์จากแนวคิดบันได ๓ ขั้นของน้ำทิพย์ วิภาวิน (๒๕๕๖ : ๒๕) มีความมั่นใจ ในตนเองมีความมุ่งมั่นใน การลงมือทำ และความมีศรัทธาในผลสำเร็จที่มุ่งหวัง โดยบูรณาการร่วมกับหลักพระพุทธศาสนา คือรูปแบบ ๔ อ คือ เอื้อเพื่อ จุนเจือเพื่อว่า

หลักเอื้อเพื่อ จุนเจือเป็นการปฏิบัติตนด้วยจิตใจที่ถึงพร้อมด้วยการเสียสละ เอื้อเพื่อเพื่อแม่ ช่วยเหลือ สงเคราะห์ด้วยปัจจัย ๔ ทนหรือทรัพย์สิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจศิลปวิทยา ด้วย เห็นว่าสิ่งของที่ตนเสียสละ หรือให้ไปนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ผู้รับ เป็นการแสดงความมีน้ำใจ และเป็นการยึด เห็นยวจิตใจของประชาชนหรือบริวารไว้ได้ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญการให้ไว้มากมาย เช่น ผู้ให้ย่อมผูกมิตร ไว้ได้ เป็นต้น ผู้ที่มีความตระหนี่นั้นไม่สามารถที่จะผูกมิตรหรือยึดเห็นยวจิตใจของมิตรและบริวารไว้ได้

หลักในความอ่อนหวาน นิมมวล ๕ อย่าง คือ ผู้บริหารผู้ปกครองคนอื่นพึงตั้งตนเป็นผู้หลัก ผู้ใหญ่ ปราศจากอคติ มีความเที่ยงธรรมเป็นหลักใจ มีพรหมวิหารเป็นพื้นอภัยด้วย เมื่อจะทำกิจการอันใด ให้ ความเสมอภาคในระหว่างผู้น้อย อ่อนโยนต่อผู้น้อยหรือผู้เสมอกัน รู้จักผ่อนหนัก ผ่อนเบา ไม่ถือเอาถือเรา อันเป็นเหตุทะเลาะ ไม่ใช้อำนาจอะอะตึงตังดุร้าย ใช้อุบายละมุนละม่อมให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเคารพรักใคร่

หลักเอาใจเขามาใส่ใจเรา คือคิดถึงอกเขาอกเรา ไม่เห็นแก่กลางสักการะที่ได้ด้วยความ เตื่อตร้อนของผู้น้อย ไม่ปิดความผิดที่ตนทำไปให้ผู้น้อย ไม่ขัดขวางตตรอนและทำลายประโยชน์สุขของเขา ไม่ ทำการใดๆ โดยเห็นแก่ประโยชน์ตนฝ่ายเดียว คิดถึงประโยชน์ ของคนอื่นด้วยความประนีประนอมใน ระหว่างผู้ใหญ่ผู้น้อย คือรู้จักโน้มน้าวจิตใจของผู้ร่วมงาน ทั้งในวงงานราชการและงานการอื่นๆ ตลอดจนเครือ ญาติและชาวบ้านร้านตลาด ไม่ให้แตกร้างและบาดหมางกัน รู้จักถนอมนำใจเขา ไม่เอาแต่ใจตน เป็นคนใจ หนักแน่นไม่หุเบาใจเบาสมองเบาและใจเร็วโกรธง่าย ผู้น้อยประพฤติตนให้เหมาะสม คือ รู้จักวางตนให้เข้าคน เป็นหรือเข้าถึงคนและปฏิบัติการต่อผู้ใหญ่ผู้น้อยและผู้เสมอกัน รู้ว่าใครควรจะสนิทชิดเชื้อหรือควรห่าง และ ใครควรบังคับบัญชาสั่งการหรือไหว้วานในกิจการอย่างไร ก็ให้สมควรแก่ภูมิชั้นของบุคคลนั้นๆผู้ใหญ่รู้จัก รักษาใจผู้น้อย เช่นแสดงความรักเมตตาปรานีแก่ผู้น้อย ด้วยให้ปันสิ่งของ พุดจาปราศรัยด้วยอภัยด้วยไมตรี มี สีนัยยิ้มแย้มแจ่มชื่น ให้เป็นที่เบิกบานใจแก่เขา ไม่ทำบั่นปึง หรือไว้อำนาจไม่มีอาการฉุนเฉียวเกรี้ยวกราด บำรุงน้ำใจเขาให้มีกำลัง พอให้เขามีฉันทะตั้งหน้าทำงานตามหน้าที่โดยเต็มใจและหวังดี ชื่อตรงต่อหน้าที่ จริงๆ หลัก

หลักอบอุ่นเหมือนญาติ เป็นการเอาตัวเข้าสามานเป็นการปฏิบัติตนด้วยความเสมอต้นเสมอ ปลาย ทำตนให้เข้ากับเพื่อนร่วมงาน ประชาชน หรือผู้ใต้ปกครองได้ เสมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน ให้ความ เสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอในคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกันการประพฤติปฏิบัติตน ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นการ ช่วยเหลือด้วยแรงกาย และชวนช่วยช่วยเหลือกิจการต่างๆด้วยความเต็มใจและปรารถนาดี เช่น การบำเพ็ญ สาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไข้ปัญหา และช่วยปรับปรุง ส่งเสริมในด้านจริยธรรม ไม่เป็นคนนิ่งดูตาย ใน

เมื่อตนเองมีกำลังความสามารถ ที่พอจะช่วยเหลือได้จะต้องเป็นผู้ที่รู้จักให้การช่วยเหลือในเวลาที่สมควรช่วยเหลือ

อภิปรายผล

ปัจจัยที่เกื้อหนุนให้เกิดพฤติกรรมความรับผิดชอบนั้นแบ่งออกเป็นปัจจัยทางพระพุทธศาสนา หรือหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบนั้น บุคลากรในองค์กรต้องมีการแบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน มีความยึดหยุ่น ไม่ยึดกฎเกณฑ์มากเกินไป มีความพร้อมรับฟังความคิดเห็น มีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีกลยุทธ์ในการประสานความร่วมมือสมาชิก มีเทคนิคในการพูดและแนะนำ มีความคิดรอบคอบและแยกแยะ มีความมุ่งมั่น ในการปฏิบัติหน้าที่ มีหลักธรรมและหลักการครองตนมีความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งยั่ว มีการวางตนได้อย่างเหมาะสม มีความสุภาพอ่อนหวาน พุดจาไพเราะ มีความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมีความน่ารักและนับถือ ความปรารถนาดี ต่อสมาชิก ความเป็นกลาง วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ส่วนปัจจัยทางจิตวิทยาในการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต้ององค์ บุคลากร ต้องยอมรับข้อแตกต่างระหว่างบุคคล การตอบสนองความต้องการพื้นฐานของชีวิต ความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงในหน้าที่ ความสำเร็จในหน้าที่การงาน ค่าแรงพอเพียงต่อการดำเนินชีวิต มีเกียรติยศหรือเครื่องแสดงถึงความเด่นของแต่ละบุคคล รับฟังความคิดเห็นและตระหนักถึงคุณค่าของบุคคลใช้คำพูดที่เป็นบวก มองโลกในแง่ดี ความต้องการความปลอดภัย ในชีวิตและทรัพย์สิน ความต้องการทางด้านร่างกายความต้องการความปลอดภัย ความต้องการ ทางด้านสังคม ความต้องการยอมรับนับถือ ความต้องการความสำเร็จ ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานรับฟังความคิดเห็นและเชื่อมโยงสิ่งต้องการ ปัจจัยภายในองค์กรมีโครงสร้าง และวัตถุประสงค์ มีกระบวนการและวิธีการปฏิบัติ มีปฏิสัมพันธ์กับบุคลากรในองค์กร มีการแบ่งภาระหน้าที่ ยึดหลักกฎเกณฑ์ระเบียบวินัย คัดเลือกบุคคล ค่าตอบแทน พอเหมาะกับความสามารถ มีการกำหนดหน้าที่ที่รับผิดชอบที่ชัดเจน สนับสนุนส่งเสริมในการปฏิบัติหน้าที่ที่มีความร่วมมือกันอย่างเป็นทางการ มีการจัดหาปัจจัยนำเข้า การเปลี่ยนแปลง และผลผลิต มีการจัดความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ มีการกำหนดภารกิจ อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ มีการกำหนดกิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับเป้าหมาย กลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งร่วมใจกันดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายมีการประสานงานกันภายในขอบเขตในลักษณะต่อเนื่อง มีระบบที่บุคคลตั้งแต่สองคนร่วมแรงร่วมใจกันทำงานอย่างมีจิตสำนึก มีเป้าหมายในลักษณะที่เป็นโครงสร้างและความร่วมมือกันอย่างเป็นทางการ บรรทัดฐาน ความเชื่อ และค่านิยม ไม่เป็นทางการ และไม่เป็นลายลักษณ์อักษรแนวทางการรับรู้ คิด และรู้สึกอย่างถูกต้อง สอดคล้องกับ พระมหาประสงค์กิตติญาโณ (พรมศรี) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์วิธีการพัฒนากระบวนการรับรู้ อารมณ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า วิธีพัฒนากระบวนการรับรู้อารมณ์ด้วยการชม วิธีการปฏิบัติคือ ๑) การคิดเปรียบเทียบ เช่น อารมณ์เปรียบเทียบเหมือนความฝันปรากฏชั่วเวลาอันเล็กน้อย เปรียบเหมือนของที่ยืมมาเพราะเป็นของครอบครองชั่วคราว เปรียบเหมือนกองไฟเพราะเผาผลาญให้เร็วร้อน ๒) มีสติระลึกอยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง คือมีสติระลึกถึงพระพุทธเจ้า มีสติระลึกถึงพระธรรม มีสติระลึกถึงพระสงฆ์ มีสติระลึกถึงความดีของตน เช่น การรักษาศีล การบริจาค มีสติระลึกถึงความตาย มีสติระลึกถึงกาย และมีสติระลึกถึงความสงบสันติ ผลที่เกิดขึ้นคือความสงบเป็นสมาธิของจิต เป็นบาทฐานของปัญญา พระมหาสมชาย สิริจินโท (ห่านนท์) ได้ศึกษาเรื่อง พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของพระพุทธคุณ (สมาน สุขเมโธ) จากการศึกษาพบว่า ผลการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพระพุทธคุณ (สมาน สุขเมโธ) สงเคราะห์ลงเป็น ๒ ด้าน ได้แก่ ๑) ผลในด้านกายภาพที่มีต่อสังคมและชุมชน ๒) ผลในด้านจิตใจและปัญญาที่มีต่อสังคมและชุมชน ซึ่ง

ในข้อแรกมีผลต่อการพึ่งตนเอง หน้าที่ในครอบครัว การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน การสืบสานประเพณี โครงการและการพัฒนาองค์กรสงฆ์และชุมชน ส่วนในข้อที่สองเป็นการส่งเสริมความรู้ด้านปรัชญาและวิชาการทางพระพุทธศาสนาและเป็นการส่งเสริมความรู้เชิงอนุรักษ์

กระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรของบุคลากรที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในมุมมองจิตวิทยา คือการเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่นและการปฏิบัติตนต่อสิ่งที่อยู่รอบข้าง นอกจากนี้ ยังใช้ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์มาใช้ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรของบุคลากรที่มีแนวปฏิบัติที่ดี ในมุมมองพระพุทธศาสนานำหลักธรรมมาใช้คือการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตหลายครั้งที่เราดำเนินชีวิตไปแล้วพบกับความล้มเหลวในชีวิตบางคนท้อแท้จนแทบไม่อยากทำอะไรเลย อันที่จริงแล้ว ในพระพุทธศาสนามีหัวข้อธรรมหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในชีวิต นั่นก็คือ อิทธิบาท ๔ เป็นธรรม ที่ยังความสำเร็จให้เกิดขึ้นหากใครนำไปใช้และปฏิบัติตามย่อมเกิดความสำเร็จอย่างแน่นอน

ดังนั้น ผู้บริหารจะบริหารบุคคลให้สำเร็จได้นั้น ต้องอาศัยหลักธรรม คือ สังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อุตถจริยา และสมานัตตตา เข้ามาบูรณาการใช้ในกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรทำให้องค์กรมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงสุด ด้วยหลัก ๔ อ คือ หลักเอื้อเฟื้อ จุนเจือการสงเคราะห์หรือช่วยเหลือผู้อื่นในการบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคลากร การบริหารงานทั่วไป หลักอ่อนหวาน นิมนวล (ปิยวาจา) การเจรจาด้วยคำที่สุภาพและถ้อยคำที่มีประโยชน์พูดถ้อยคำที่เป็นจริง และถ้อยคำที่ไม่กระทบกระทั่งผู้อื่นพูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ในบริหารงานวิชาการ การงานงบประมาณ การบริหารงานบุคลากร การบริหารงานทั่วไป หลักเอาใจเขามาใส่ใจเรา (อุตถจริยา) การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นในงานวิชาการการบริหารงบประมาณการบริหารงานบุคลากร การบริหารงานทั่วไป อบอุ่นเหมือนญาติ(สมานัตตตา) การวางตัว ให้เหมาะสมเสมอต้นเสมอปลายในงานวิชาการ การบริหารงบประมาณการบริหารงานบุคลากรการบริหารงานทั่วไป สอดคล้องกับพระมหาพรตสวรรค์ กิตติวิโร (จันโปรด) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักคุณธรรมบด ๑๐ ประการ สรุปความได้ว่าการพัฒนามนุษย์ตามหลักคุณธรรมบด ๑๐ ประการ มีความหมายและความสำคัญเป็นการพัฒนามนุษย์ให้ดีทั้ง ๓ ทางคือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ เมื่อมนุษย์ได้พัฒนาทั้งกาย วาจา และใจไปในทางที่ดีแล้ว ย่อมมีแนวทางในการใช้ชีวิตในสังคม ด้วยการทำให้ตนเป็นคนดี พร้อมทั้งยังปฏิบัติต่อคนรอบข้างด้วยความดี เมื่อทุกคนเป็นคนดีประพฤติปฏิบัติดีต่อกันเป็นจำนวนมาก สังคมที่อยู่ก็เป็นสังคมของคนดี ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลงฟื้นฟู และปรับปรุงทั้งตนเองและสังคมรอบข้างให้ดีขึ้น ความสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์ มีเป้าหมายเพื่อเป็นการแก้ปัญหาของมนุษย์ โดยมีหลักการปฏิบัติรวมลงในไตรสิกขาเป็นหลักการพัฒนาทางกาย วาจา จิต และปัญญา ซึ่งสามารถพัฒนามนุษย์ได้ทุกระดับชั้น ระดับสังคม วิถีพัฒนามนุษย์ตามหลักคุณธรรมบด ๑๐ ประการ เป็นวิธีการควบคุมทั้งสามส่วนให้สงบคือเริ่มตั้งแต่ วิธีการควบคุมกาย ให้อยู่ในระเบียบวินัยของสังคม เป็นการส่งเสริมการพัฒนาตนเองและชีวิตของตนเองให้ก้าวหน้าในสังคมพร้อมกับการมีส่วนร่วมช่วยสร้างสรรค์สังคมให้สงบสุขไวคุณฐ์ ครอบงุม และคณะได้ศึกษาความผูกพันต่อองค์กรของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์งบประมาณ สำนักงบประมาณ พบว่าเจ้าหน้าที่วิเคราะห์งบประมาณที่มีอายุต่างกัน มีความผูกพันต่อองค์กรแตกต่างกัน ในประเด็นความตั้งใจที่จะทุ่มเทความพยายามอย่างมากในการปฏิบัติงาน เพื่อผลดีขององค์กรส่วนในประเด็นความเชื่ออย่างแรงกล้าในการยอมรับเป้าหมายและค่านิยมขององค์กร ไม่พบว่า มีความแตกต่างกัน มีความผูกพันต่อองค์กร

แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยพบว่าเจ้าหน้าที่วิเคราะห์งบประมาณกลุ่มที่มีส่วนร่วมในการบริหารสูงมีความผูกพันต่อองค์การมากกว่ากลุ่มที่มีส่วนในการบริหารต่ำ

กระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กร ตามหลักพุทธจิตวิทยาของบุคคลกรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือหลัก ๔ อ ได้แก่ ๑) เอื้อเฟื้อ จุนเจือ ๒) อ่อนหวาน นุ่มนวล ๓) เอาใจเขามาใส่ใจเรา และ ๔) อบอุ่นเหมือนญาติ ซึ่งมีหลักปฏิบัติ คือ ให้ความสำคัญเพื่อนร่วมงาน มีความยิ้มแย้มแจ่มใส แสดงการจำได้ เป็นคู่สนทนาที่ดี รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การยอมรับนับถือผู้อื่น ความมีน้ำใจ ซินชมยินดี แต่ละกลุ่มต้องมีจุดหมายและแผนเดียวกัน หลักความเสมอภาค (Equity) ความเสมอภาคคือความเป็นธรรม (Justice) ความยุติธรรม (Impartiality) และความเหมาะสม (Fairness) สำหรับบุคลากรทุกคนภายในองค์กร ซึ่งในปัจจุบันบุคลากรมีความต้องการความเสมอภาคมากขึ้นเป็นการจัดการที่ใช้หลักความเท่าเทียมกัน การออกคำสั่ง (Order) วิธีการจัดการซึ่งอยู่ในตำแหน่งนั้นในการจัดหาเพื่อให้องค์กรได้รับประโยชน์สูงสุด และเป็นการจัดหางานให้แก่บุคลากร โดยใช้ผังองค์กร (Organization Chart) เพื่อแสดงให้เห็นถึงตำแหน่งและหน้าที่ของบุคลากรแต่ละคนและเป็นการชี้ชัดว่าตำแหน่งของบุคลากรแต่ละคนอาจจะมีการเลื่อนขึ้นได้ในอนาคต การวางแผนเกี่ยวกับอาชีพได้รับความสนใจมากขึ้นในองค์กรยุคปัจจุบัน เนื่องจากทรัพยากรมนุษย์ถือว่ามีความจำเป็นที่จะต้องให้การฝึกอบรม (Training) และการพัฒนากำลังแรงงาน (Developing) โดยองค์กรจะกำหนดตำแหน่งหน้าที่สำหรับคนทุกคน และทุกคนจะเข้าใจตำแหน่งหน้าที่ของตน ความคิดริเริ่ม (Initiative) เป็นความเสมอภาคของบุคคลในการกระทำการต่างๆโดยปราศจากการสั่งการจากผู้บังคับบัญชา ผู้บริหารจะต้องกระตุ้นให้บุคลากรมีความคิดริเริ่มซึ่งความคิดริเริ่มนี้นับถือว่าเป็นจุดแข็งขององค์กร เนื่องจากจะสามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ได้ ผู้บริหารมีความต้องการทักษะ (Skill) และไหวพริบ (Tact) เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างองค์การและความต้องการของบุคลากรและความสามารถ (Ability) จะทำให้เกิดความสมดุล ซึ่งเป็นสิ่งชี้วัดผู้บริหารระดับสูงในการพัฒนาและ การบริหารงาน ความมีระเบียบวินัย (Discipline) เป็นการมุ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องการเชื่อฟัง (Obedience) อำนาจ (Energy) คำขอร้อง (Application) และลักษณะของการแสดงความนับถือออกมา สอดคล้องกับสุภกิจ ศรีปัดถา,รศ.ดร.สุวรรณ ประวรรณจะ,ผศ.และประสิทธิ์ พลศรีพิมพ์,ผศ.ดร. ได้ศึกษาความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการตำรวจ ศึกษากรณีเฉพาะนายตำรวจชั้นสัญญาบัตร กองบังคับการตำรวจนครบาล ๔ กองบัญชาการตำรวจนครบาล พบว่า ความผูกพันต่อองค์การโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการรับราชการ ลักษณะงานที่ปฏิบัติ หน่วยงานที่ปฏิบัติ ระดับตำแหน่งและสถานภาพสมรส ไม่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์การ ส่วนลักษณะงานที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์การ ได้แก่ ความมีอิสระในการทำงาน ความน่าเชื่อถือขององค์การ ลักษณะงานที่ท้าทาย โอกาสก้าวหน้าในงาน และประสบการณ์จากการปฏิบัติงานที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์การ ได้แก่ ความรู้สึกว่าตนมีความสำคัญต่อองค์การ ระบบการพิจารณาความดี ความชอบประจำปี แบบของการใช้ภาวะผู้นำ ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน และความรู้สึกว่าองค์การเป็นที่พึ่งพิงได้ สมหวัง โภหาราชาและคณะฯ ที่ได้ศึกษาเรื่องอิทธิพลการสนับสนุนจากองค์การ และการแลกเปลี่ยนระหว่างหัวหน้า-ลูกน้อง ตามการรับรู้ของลูกจ้างที่มีการตอบแทนของลูกจ้างกรณีศึกษาพยาบาลวิชาชีพระดับปฏิบัติการประจำโรงพยาบาลของรัฐ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า การสนับสนุนจากองค์การตามการรับรู้ของพยาบาลประจำการส่งผลทางตรงต่อการผูกมัดตนเองกับองค์การ และสุเมธ กาญจนพันธ์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ โดยใช้การศึกษา ๒ วิธี คือ ศึกษาจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

และศึกษาจากเอกสาร โดยผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันองค์กรธุรกิจในประเทศไทยได้มีการปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์ในการจัดการเชิงกลยุทธ์ โดยมีกลยุทธ์การบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมใน ลักษณะที่เป็นเชิงกลยุทธ์มากขึ้น โดยการใช้การวิเคราะห์ปัจจัยทั้งภายในและภายนอกองค์กรประกอบการ วางแผนการดำเนินงานเพื่อให้การดำเนินงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคมมีประสิทธิภาพสูงที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะนำไปใช้ประโยชน์

กระบวนเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรของบุคลากร ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การที่องค์กรแต่ละองค์กรจะสามารถทำให้บุคลากรเกิดมีพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร เสียสละหรือมีความรักสมัครสมานสามัคคีภายในองค์กรนั้นต้องขึ้นอยู่กับ องค์ประกอบหลายอย่างด้วยกัน กล่าวคือต้องขึ้นอยู่กับทั้งผู้บริหาร และบุคลากรด้วยสิ่งที่ผู้บริหารควร จะนำมาใช้ในการปฏิบัติภายในองค์กร กำหนดให้มีการสร้างกิจกรรมการร่วมกันระหว่างบุคลากรภายในองค์กร เพื่อที่จะทำให้เกิดการละลายพฤติกรรมต่างๆ ที่จะส่งผลต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรภายใน องค์กรซึ่งจะทำให้การปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารควรปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างเป็นกันเอง ระหว่างบุคลากรภายในองค์กร การที่ผู้บริหารปฏิบัติตนที่เป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นกันเองนั้น จะทำให้ บุคลากรในองค์กรปฏิบัติงานได้อย่างเต็มความรู้ ความสามารถ กล่าวคือ สามารถเข้าทำงานเข้ากับผู้บริหาร งาน ได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพ กำหนดแผนปฏิบัติงานทั้งของฝ่ายบริหารและฝ่ายปฏิบัติการภายใน องค์กร ให้มีการทำงานร่วมกันแบบบูรณาการ เพื่อที่จะให้ทั้งสองส่วนได้ทำงานร่วมกันอย่างเต็มความรู้ ความสามารถ โดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในทุกมิติ ถ้าแต่ละองค์กรทำได้เช่นนี้ ก็จะสามารถทำให้องค์กรมี การพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ และได้ประสิทธิผลในการทำงานอย่างดี และผู้บริหารควรปลูกฝัง สร้าง จิตสำนึก ตระหนักรู้รับ เห็นความสำคัญขององค์กร ให้มีความรู้สึกที่ว่า องค์กรคือชีวิต ชีวิตคือองค์กร และให้ บุคลากรทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการทำงานอย่างเต็มความรู้ความสามารถของตน คอยประเมินผลอย่าง ต่อเนื่อง ยกย่องชมเชยให้รางวัลและตำหนิลงโทษสำหรับผู้ที่มีผิดกฎ ระเบียบ ข้อบังคับขององค์กร

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อประโยชน์ในเชิงวิชาการ ในประเด็นด้านพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กร จาก การศึกษาการวิจัยทั้งการรวบรวมเอกสาร ตำรา ทฤษฎี และการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามอย่างใกล้ชิด ผู้วิจัยขอเสนอแนะให้ผู้ที่จะทำการศึกษาวิจัยในประเด็นนี้ ดังนี้

๑. การศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรของบุคลากร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งทางบวกและทางลบ เพื่อหาทางป้องกันการเกิดปัญหาต่างๆ ใน การบริหารจัดการงานองค์กร

๒. การศึกษาถึงเครื่องมือทางการบริหารสมัยใหม่เพื่อนำมาใช้เสริมสร้างพฤติกรรมความ รับผิดชอบต่อองค์กรของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อบูรณาการกับศาสตร์ สมัยใหม่

๓. การศึกษาแนวทางการสร้างกระบวนการพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรของบุคลากร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้วยจิตวิทยาตะวันตกและด้วยหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ต่อการรักษาบุคลากรในองค์กรให้มีเข้มแข็งและแรงจูงใจในการสืบต่อความรู้ทาง พระพุทธศาสนา

๔. การศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรของบุคลากร ทั้งทางบวกและทางลบ ในหน่วยงานที่ใกล้เคียงกัน เช่น มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและหน่วยงานอื่นๆ ของภาครัฐและเอกชน

บรรณานุกรม

๑. พระไตรปิฎก อรรถกถา

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๓๙). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

๒. หนังสือ

คณะกรรมการติดตามการตรวจสอบคุณภาพการศึกษา. (๒๕๕๕). **รายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษา ภายในระดับสถาบัน(สกอ.).** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๕.

โณทัย อุดมบุญญาคุณภาพและคณะ. (๒๕๔๗). **จิตวิทยาการทำงาน.** กาลสินธุ์ : ประสานการพิมพ์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (๒๕๕๘). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๓๒.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิณม์ ในเครือ บริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๕๖). **แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**

ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๕ -๒๕๕๙),

กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สนธยา ฉัตรมาศ. (๒๕๓๒). **จริยธรรมในระดับประถมศึกษา: พฤติกรรมที่ต้องการและการปลูกฝัง.** ประชากรศึกษา.

๓. วิทยานิพนธ์

ปรีญา ชัยนิยม.(๒๕๔๒). “การศึกษาความคิดเห็นของครูต่อการสอนความรับผิดชอบและความมีระเบียบวินัย โดยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ในสถานศึกษา”, **รายงานวิจัย, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.**

พระมหาประสงค์ กิตติญาโณ (พรหมศรี). (๒๕๕๕). “ศึกษาวิเคราะห์วิธีการพัฒนากระบวนการรับรู้อารมณ์ใน พระพุทธศาสนาเถรวาท”. **สารนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

พระมหาพรสวรรค์ กิตติวิโร (จันโปรด). (๒๕๕๔). “ศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลัก กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

พระมหาสมชาย สิริจันท (หานนท์). (๒๕๕๗). “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของ พระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ)” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๕๖). **แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**

ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙).

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ไวภูณัฐ ครอบงุม และคณะ. (๒๕๕๔). “การจัดการองค์การเพื่อการแสวงหารายได้ของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี”. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

ศรีสุดา ชินรัตน์ตริย์. (๒๕๓๖). **สุขภาพจิตนิสิตปริญญาโทวิชาเอกจิตวิทยาการให้คำปรึกษา**. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร).

สมหวัง โอบารราชา.พ.ต.ท.หญิง. (๒๕๕๓) “อิทธิพลการสนับสนุนจากองค์กร และการแลกเปลี่ยนระหว่างหัวหน้า-ลูกน้อง ตามการรับรู้ของลูกจ้างที่มีการตอบแทนของลูกจ้าง กรณีศึกษาพยาบาลวิชาชีพ

ระดับปฏิบัติการประจำโรงพยาบาลของรัฐ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยในเขตกรุงเทพมหานคร”.

รายงานการวิจัย. โรงเรียนนายร้อยตำรวจ.

สุเมธ กาญจนพันธุ์. (๒๕๕๑). “กลยุทธ์การบริหารจัดการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ”.

รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวกิจ ศรีปัดดา. รศ.ดร.สุวรรณ ปะวรรณจะ. ผศ.และประสิทธิ์ พลศรีพิมพ์. ผศ.ดร., (ม.ป.ป.). “ความผูกพันต่อองค์กรของข้าราชการตำรวจศึกษากรณีเฉพาะตำรวจชั้นสัญญาบัตร กองบังคับการตำรวจนคร

บาล ๔ กองบัญชา การตำรวจนครบาล”, **รายงานการวิจัย**, ผลงานการวิจัยของหน่วยงานสำนักงาน ก.ค..

ความหวังใหม่ของคนไทยกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี

A New Hope for Thais and the ๒๐-Year National Strategic Plan

นพฤทธิ์ จิตรสายธาร^๑

บทคัดย่อ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติให้จัดทำยุทธศาสตร์ชาติเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ โดยรัฐบาลได้จัดทำร่างพระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ และร่างพระราชบัญญัติแผนและขั้นตอนการดำเนินการปฏิรูปประเทศ เพื่อออกแบบระบบและกลไกในการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บท และแผนการปฏิรูปประเทศในทุกด้าน โดยมีคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติทำหน้าที่กำกับติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินการของรัฐบาลในการพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งได้กำหนดกรอบระยะเวลาไว้ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๗๙) ถือเป็นนวัตกรรมใหม่ในการบริหารจัดการประเทศแบบบูรณาการไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน และเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก และเป็นบททดสอบที่สำคัญของสังคมไทยในการเอาชนะความท้าทายที่เกิดขึ้น โดยมียุทธศาสตร์ชาติเป็นหัวใจสำคัญที่จะพลิกโฉมหน้าประวัติศาสตร์ของประเทศใหม่

คำสำคัญ: ความหวังใหม่, แผนยุทธศาสตร์, ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี

Abstract

The Constitution of the Kingdom of Thailand provides for determining the development of national strategies to serve as a tool for driving a national reform. The government has drafted a national strategy act and plans and procedures for a national reforming act to design systems and mechanisms for the preparation of national strategies, master plans and reforms in all areas. The National Strategic Committee is responsible for overseeing, monitoring, and evaluating government performance in national development accordance with national strategic plan. The national strategic plan is framed the ๒๐-year times (๒๕๖๐-๒๕๗๙) that is a new innovation in an integrated country management to achieve the goal of stability, prosperity, and sustainability Included being a developed country. In the midst of the changing world, it is an important test of Thai society to overcome the challenges that are arising in which national strategies are central to turning a new country's history.

Keywords : A New Hope, Strategic Plan, the ๒๐-Year National Strategic Plan

ความเป็นมาของยุทธศาสตร์ชาติ

^๑ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, e-mail : noppharit ๙๙@gmail.com

โดยที่มาตรา ๖๕ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติ เป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกัน เพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว โดยในการจัดทำ การกำหนดเป้าหมาย ระยะเวลาที่จะบรรลุเป้าหมาย และสาระที่พึงมีในยุทธศาสตร์ชาติ ให้เป็นไปตาม หลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติและกฎหมายดังกล่าวต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการ รับฟังความคิดเห็นของประชาชนทุกภาคส่วนอย่างทั่วถึงด้วย

ดังนั้นรัฐบาลจึงได้จัดทำร่างพระราชบัญญัติเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติขึ้นมา จำนวน ๒ ฉบับ ประกอบด้วย

๑) ร่างพระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ...

๒) ร่างพระราชบัญญัติแผนและขั้นตอนการดำเนินการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ...

โดยร่างพระราชบัญญัติทั้ง ๒ ฉบับดังกล่าวได้ผ่านความเห็นชอบจากสภานิติบัญญัติแห่งชาติแล้ว เมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐ และอยู่ในขั้นตอนการประกาศในราชกิจจานุเบกษาเพื่อให้มีผลบังคับใช้ ต่อไป ซึ่งรายละเอียดของร่างพระราชบัญญัตินี้ดังต่อไปนี้

๑. ร่างพระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ...

ร่างพระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ... มีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

๑.๑ การกำหนดให้ยุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ

การกำหนดให้ยุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาลตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดไว้ซึ่งต้องไม่น้อยกว่า ๒๐ ปี เพื่อใช้เป็นกรอบในการพัฒนาจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกัน (มาตรา ๕ วรรคหนึ่ง)

๑.๒ ความสอดคล้องของยุทธศาสตร์กับการดำเนินการปฏิรูปประเทศ

โดยกำหนดให้การจัดทำยุทธศาสตร์ชาติต้องคำนึงถึงเป้าหมายการปฏิรูปประเทศตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติ และแผนแม่บทเพื่อบรรลุเป้าหมายตามยุทธศาสตร์ชาติที่จัดทำขึ้นตามพระราชบัญญัตินี้ กับแผนการปฏิรูปประเทศตามกฎหมายว่าด้วยแผนและขั้นตอนการดำเนินการปฏิรูปประเทศต้องมีความสอดคล้องกัน โดยกำหนดให้คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติทำหน้าที่กำกับดูแลการปฏิรูปประเทศให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติและการปฏิรูปประเทศมีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๑.๓ คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติและคณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ

กำหนดให้มีคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ประกอบด้วย ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา และรองนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมาย เป็นรองประธานคนที่ ๑ รองประธานคนที่ ๒ และรองประธานคนที่ ๓ ตามลำดับ ปลัดกระทรวงกลาโหม ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ผู้บัญชาการทหารบก ผู้บัญชาการทหารเรือ ผู้บัญชาการทหารอากาศ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ ประธานกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ประธานสภาเกษตรกรแห่งชาติ ประธานสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย ประธานสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ประธานสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และประธานสมาคมธนาคารไทย เป็นกรรมการ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่าง ๆ ที่คณะรัฐมนตรีแต่งตั้งขึ้นจำนวนไม่เกิน ๐๔ คน และเพื่อให้การจัดทำยุทธศาสตร์ชาติเกิดขึ้นจากความคิดเห็นที่หลากหลายของบุคคลที่มีความชำนาญเฉพาะด้าน จึง

กำหนดให้มีคณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติขึ้นคณะหนึ่งหรือหลายคณะ ซึ่งคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติแต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่าง ๆ จำนวนไม่เกิน ๑๕ คน

๑.๔ สารที่พึงมีในยุทธศาสตร์ชาติ

ได้มีการกำหนดให้ยุทธศาสตร์ชาติอย่างน้อยต้องประกอบด้วยวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศ เป้าหมายการพัฒนาประเทศในระยะยาว กำหนดระยะเวลาที่ต้องดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย ตัวชี้วัดการบรรลุเป้าหมาย และยุทธศาสตร์ด้านต่าง ๆ โดยเป้าหมายในการพัฒนาประเทศนั้นอย่างน้อยต้องมีหมายในด้านความมั่นคงของประเทศ ด้านคุณภาพและความเป็นอยู่ของประชาชน และด้านบทบาทของรัฐที่มีต่อประชาชน (มาตรา ๖)

๑.๕ วิธีการและระยะเวลาการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ

การกำหนดกรอบในการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติโดยต้องคำนึงถึงผลประโยชน์แห่งชาติ ความต้องการและความจำเป็นในการพัฒนาประเทศให้สอดคล้องหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล และเป้าหมายการปฏิรูปประเทศตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติ โดยใช้ข้อมูลความรู้ที่เกิดจากการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ อย่างรอบคอบ การวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต และการให้ประชาชนทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย การจัดทำ รวมทั้งการสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ และยอมรับที่จะเป็นเจ้าของยุทธศาสตร์ชาติร่วมกัน (มาตรา ๗) โดยวิธีการในการจัดทำยุทธศาสตร์นั้น ให้คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติขึ้น เพื่อดำเนินการจัดทำร่างยุทธศาสตร์ด้านต่าง ๆ ก่อนเสนอให้คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติพิจารณา และเสนอต่อคณะรัฐมนตรีพิจารณา ก่อนเสนอให้สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาพิจารณาให้ความเห็นชอบตามลำดับ และเมื่อได้รับความเห็นชอบแล้วในหมายกรรัฐมนตรีนำร่างยุทธศาสตร์ชาติที่ได้รับความเห็นชอบนั้นขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมเพื่อมีพระบรมราชโองการประกาศใช้เป็นยุทธศาสตร์ชาติต่อไป

๑.๖ สภาพบังคับของยุทธศาสตร์ชาติ

คณะรัฐมนตรีและหน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ต้องดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ โดยการกำหนดนโยบายการบริหารราชการแผ่นดิน การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติและแผนอื่นใด ตลอดจนการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณต้องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ โดยคณะรัฐมนตรีมีหน้าที่กำกับดูแลและสนับสนุนให้หน่วยงานของรัฐในการดำเนินการดังกล่าวด้วย ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐเป็นองค์กรในฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายตุลาการ องค์กรอิสระ หรือองค์กรอัยการ การกำกับดูแลให้ใช้วิธีการประสาน การปรึกษา หรือเสนอแนะต่อหัวหน้าหน่วยงานของรัฐขององค์กรดังกล่าว (มาตรา ๕ วรรคสาม วรรคสี่ และวรรคห้า)

๑.๗ การกำหนดหลักเกณฑ์การแก้ไขเพิ่มเติมยุทธศาสตร์ชาติ

ให้คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติจัดทำให้มีการทบทวนยุทธศาสตร์ชาติทุก ๕ ปี หรือในกรณีที่สถานการณ์ของโลกหรือสถานการณ์ของประเทศเปลี่ยนแปลงไปจนไม่สามารถหรือไม่เหมาะสมที่จะดำเนินการตามเป้าหมายหรือยุทธศาสตร์ด้านใดด้านหนึ่งได้ โดยในการดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าว คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติจะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาก่อนและเมื่อได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมยุทธศาสตร์ชาติตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนดก็ให้ถือเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ที่ใช้บังคับอยู่ (มาตรา ๑๑)

๑.๘ แผนแม่บทเพื่อบรรลุเป้าหมายตามยุทธศาสตร์ชาติ

เมื่อมีพระบรมราชโองการประกาศใช้ยุทธศาสตร์ชาติแล้วได้กำหนดให้คณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติแต่ละด้านต้องจัดทำแผนแม่บทเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ โดยเสนอให้คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติและคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบก่อนประกาศในราชกิจจานุเบกษา เพื่อบังคับใช้ต่อไป ในกรณีที่คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติเห็นว่ามีความจำเป็นต้องแก้ไขเพิ่มเติมแผนแม่บทที่ได้มีการประกาศใช้แล้วนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงหรือความจำเป็นของประเทศ กำหนดให้คณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติต้องขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติและคณะรัฐมนตรีก่อนดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมต่อไป (มาตรา ๑๐ วรรคหนึ่ง และวรรคสี่)

๑.๙ สภาพบังคับของแผนแม่บท

ได้มีการกำหนดให้แผนแม่บทที่ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว มีผลผูกพันหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนแม่บทนั้น รวมทั้งการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณต้องสอดคล้องกับแผนแม่บทดังกล่าวด้วย (มาตรา ๑๐ วรรคสาม)

๑.๑๐ หลักเกณฑ์การติดตาม การตรวจสอบ และการประเมินผล

การกำหนดหลักเกณฑ์การติดตาม การตรวจสอบ และการประเมินผล โดยกำหนดให้คณะรัฐมนตรีวางระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการติดตาม การตรวจสอบ และการประเมินผลการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อให้หน่วยงานของรัฐถือปฏิบัติ โดยข้อเสนอแนะในส่วนที่เกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กรในฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายตุลาการ องค์กรอิสระ หรือองค์กรอัยการ ให้คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติประสานและปรึกษากับหัวหน้าหน่วยงานของรัฐขององค์กรดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ หน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ต้องรายงานผลการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติต่อสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติภายในเวลาและตามรายการที่สำนักงานกำหนด เพื่อจัดทำเป็นรายงานสรุปผลการดำเนินงานประจำปีเสนอคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติเพื่อเสนอคณะรัฐมนตรี และแจ้งให้หน่วยงานของรัฐตามมาตรา ๒๓ วรรคสอง ทราบด้วย โดยรายงานดังกล่าวให้เสนอต่อรัฐสภาเพื่อทราบต่อไป

๑.๑๐ การมีส่วนร่วมของประชาชน

การกำหนดให้มีกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยกำหนดให้ในกระบวนการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติต้องให้ประชาชนทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย การจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ รวมทั้งการสร้างการรับรู้ เข้าใจ และยอมรับที่จะเป็นเจ้าของยุทธศาสตร์ชาติร่วมกัน โดยคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพื่อนำมาจัดทำร่างยุทธศาสตร์ชาติด้านต่าง ๆ ให้แล้วเสร็จตามวิธีการที่คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติกำหนด ซึ่งต้องใช้วิธีการที่ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้สะดวกและทั่วถึงรวมทั้งวิธีการผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และต้องแสดงข้อมูลที่เพียงพอแก่การที่ประชาชนจะเข้าใจและสามารถแสดงความคิดเห็นได้ด้วย ส่วนในขั้นตอนการติดตาม การตรวจสอบและการประเมินผล ได้มีการกำหนดให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เผยแพร่รายงานที่ได้รับจากหน่วยงานของรัฐ ตามรายงานสรุปผลการดำเนินการประจำปี และรายงานเป็นการเฉพาะเรื่องให้ประชาชนทราบทางระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของสำนักงาน รวมทั้งจัดให้มีวิธีการที่ประชาชนซึ่งพบหรือเห็นว่าหน่วยงานของรัฐดำเนินการไม่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติหรือแผนแม่บท สามารถแจ้งเหตุดังกล่าวให้สำนักงานทราบได้โดยสะดวกและรวดเร็ว

๑.๑๒ บทเฉพาะกาล

ได้มีการกำหนดบทเฉพาะกาลเพื่อรองรับการดำเนินการในวาระเริ่มแรก ทั้งในส่วนการแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ การแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ และการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อให้การดำเนินการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติเป็นไปตามกำหนดเวลาที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๗๕ ของรัฐธรรมนูญ และกำหนดให้ในระหว่างอายุของวุฒิสภามาตรา ๒๖๙ (๔) ของรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐดำเนินการไม่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติหรือแผนแม่บทซึ่งเป็นผลมาจากมติคณะรัฐมนตรี หรือเป็นการดำเนินการของคณะรัฐมนตรีโดยตรง ให้คณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติแจ้งให้คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติและวุฒิสภารับ เพื่อให้วุฒิสภาดำเนินการตามมาตรา ๒๗๐ ของรัฐธรรมนูญ และในกรณีที่มีประเด็นปัญหาว่ามติคณะรัฐมนตรีหรือการดำเนินงานของคณะรัฐมนตรีนั้น เป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ให้วุฒิสภาเสนอเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อวินิจฉัยโดยเร็ว หากศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามติคณะรัฐมนตรีหรือการดำเนินการของคณะรัฐมนตรีดังกล่าวเป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมาย ให้คณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติส่งเรื่องให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจต่อไป โดยให้ฟังข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายตามที่ปรากฏในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ (มาตรา ๒๙)

๒. ร่างพระราชบัญญัติแผนและขั้นตอนการดำเนินการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ...

ร่างพระราชบัญญัติแผนและขั้นตอนการดำเนินการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ... จัดทำขึ้นตามบทบัญญัติมาตรา ๒๕๙ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่กำหนดให้การปฏิรูปประเทศเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยแผนและขั้นตอนการดำเนินการปฏิรูปประเทศ ซึ่งจะต้องมีวิธีการจัดทำแผน การมีส่วนร่วมของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขั้นตอนในการดำเนินการปฏิรูปประเทศ การวัดผลการดำเนินการ และระยะเวลาการดำเนินการปฏิรูปประเทศทุกด้าน ทั้งนี้ ร่างพระราชบัญญัตินี้มีเนื้อหารวมจำนวน ๓๓ มาตรา โดยมีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

๒.๑ บทนิยามศัพท์

บทนิยามศัพท์ได้บัญญัติไว้ในมาตรา ๓

๒.๒ การปฏิรูปประเทศ

การปฏิรูปประเทศได้บัญญัติไว้ในหมวด ๑ ประกอบด้วย

๑) การกำหนดให้การปฏิรูปประเทศต้องดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยต้องสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกับยุทธศาสตร์ชาติ

๒) การกำหนดให้มีแผนการปฏิรูปประเทศเพื่อกำหนดกลไก วิธีการ และขั้นตอนการดำเนินการปฏิรูปประเทศในด้านต่าง ๆ แต่ละด้าน โดยอาจจัดทำเป็นแผนเดียวกันหรือแยกเป็นแผนแต่ละด้านหรือหลายด้านรวมกันก็ได้ แต่จะต้องให้สอดคล้องกับแผนแม่บท ซึ่งหน่วยงานของรัฐทุกหน่วยมีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามแผนการปฏิรูปประเทศ โดยให้เป็นหน้าที่ของคณะรัฐมนตรีที่จะกำกับดูแลและสนับสนุนให้หน่วยงานของรัฐทุกหน่วยดำเนินการให้เป็นไปตามแผนการปฏิรูปประเทศ

๓) การกำหนดองค์ประกอบของแผนการปฏิรูปประเทศ ซึ่งกำหนดให้อย่างน้อยต้องประกอบด้วยแผน ขั้นตอน และวิธีการดำเนินการปฏิรูปประเทศ และผลอันพึงประสงค์ในด้านที่จะดำเนินการปฏิรูป ซึ่งต้องสอดคล้องกับผลที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและยุทธศาสตร์ชาติ จะต้องกำหนดระยะเวลาที่จะดำเนินการในแต่ละขั้นตอนตามลำดับในลักษณะที่เป็นการบูรณาการ และมีตัวชี้วัดผลการดำเนินการปฏิรูปประเทศในแต่ละด้าน การกำหนดหน่วยงานของรัฐหรือบุคคลที่รับผิดชอบการดำเนินการ

วงเงินที่คาดว่าจะต้องใช้ในการดำเนินการปฏิรูปประเทศในแต่ละด้านหรือแต่ละเรื่องแล้วแต่กรณี รวมตลอดถึงประมาณการของแหล่งที่มาของเงิน ผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินการปฏิรูปประเทศที่คาดว่าจะบรรลุภายในระยะเวลา ๕ ปี และการเสนอให้มีหรือแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่จำเป็นเพื่อดำเนินการตามแผนการปฏิรูปประเทศ

๔) การกำหนดให้จัดทำแผนการปฏิรูปประเทศในด้านการเมือง ด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ด้านกฎหมาย ด้านกระบวนการยุติธรรม ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านสาธารณสุข ด้านสื่อสารมวลชน ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านสังคม และด้านอื่น ๆ ตามที่คณะรัฐมนตรีกำหนด ทั้งนี้ ให้มีคณะกรรมการปฏิรูปประเทศแต่ละด้านเพื่อทำหน้าที่จัดทำร่างแผนการปฏิรูปประเทศ และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติมอบหมาย

๕) การกำหนดให้ในกรณีที่คณะรัฐมนตรีเห็นสมควรให้มีการปฏิรูปประเทศในด้านอื่นใดก็ให้ส่งเรื่องให้ที่ประชุมร่วมกำหนดผลอันพึงประสงค์ของการปฏิรูปประเทศในด้านดังกล่าว

๖) การกำหนดขั้นตอนการดำเนินการในการปฏิรูปประเทศในแต่ละด้าน โดยให้คณะรัฐมนตรีแต่งตั้งคณะกรรมการปฏิรูปประเทศในแต่ละด้าน จากนั้นให้ที่ประชุมร่วมกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขการจัดทำร่างแผนการปฏิรูปประเทศให้แล้วเสร็จภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่คณะรัฐมนตรีแต่งตั้งคณะกรรมการปฏิรูป และให้เริ่มดำเนินการจัดทำแผนการปฏิรูปประเทศตามกระบวนการและระยะเวลาที่กำหนดไว้

๗) การกำหนดขั้นตอนการดำเนินการในการจัดทำร่างแผนการปฏิรูปประเทศ โดยให้คณะกรรมการการปฏิรูปจัดทำร่างแผนการปฏิรูปประเทศในด้านที่รับผิดชอบให้แล้วเสร็จ และเสนอให้ที่ประชุมร่วมพิจารณาให้ความเห็นชอบ แล้วให้เสนอคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติเพื่อพิจารณาความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติและแผนแม่บท และให้คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติเสนอร่างแผนการปฏิรูปประเทศที่ผ่านการพิจารณาแล้วต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบต่อไป

๘) การกำหนดให้การปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมและด้านการศึกษา โดยให้คณะกรรมการซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งขึ้นตามมาตรา ๒๖๐ หรือมาตรา ๒๖๐ ของรัฐธรรมนูญ แล้วแต่กรณีดำเนินการโดยอิสระตามแนวทางที่เห็นสมควร และให้ส่งข้อเสนอแนะหรือร่างกฎหมายในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเพื่อดำเนินการตามมาตรา ๒๕๘ ข้อ ง. ด้านกระบวนการยุติธรรม (๔) หรือข้อ จ. ด้านการศึกษา ของรัฐธรรมนูญ แล้วแต่กรณี เพื่อให้คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติพิจารณาให้ความเห็นเกี่ยวกับความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และยุทธศาสตร์ด้านต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ

๙) การกำหนดให้ในกรณีมีเหตุจำเป็นต้องแก้ไขปรับปรุงแผนการปฏิรูปประเทศด้านใด เพราะมีการแก้ไขเพิ่มเติมยุทธศาสตร์ชาติหรือแผนแม่บท หรือเพราะเหตุอื่นใด ให้คณะรัฐมนตรีแจ้งให้คณะกรรมการปฏิรูปด้านนั้นดำเนินการแก้ไขปรับปรุงแผนการปฏิรูปประเทศด้านนั้นโดยเร็ว ทั้งนี้ การแก้ไขเพิ่มเติมแผนการพัฒนาประเทศต้องไม่ขัดหรือแย้งกับผลที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๕๘ ของรัฐธรรมนูญ

๒.๓ คณะกรรมการปฏิรูปประเทศ

คณะกรรมการปฏิรูปประเทศได้บัญญัติไว้ในหมวด ๒ ประกอบด้วย

๑) การกำหนดองค์ประกอบของคณะกรรมการปฏิรูปประเทศแต่ละด้าน โดยคณะกรรมการปฏิรูปประเทศแต่ละด้าน จะประกอบด้วย คณะกรรมการคณะหนึ่งหรือหลายคณะที่คณะรัฐมนตรีกำหนด โดยแต่ละคณะ ให้ประกอบด้วย ประธานกรรมการปฏิรูปคนหนึ่ง และกรรมการปฏิรูป

จำนวนไม่เกิน ๐๔ คน ทั้งนี้ ให้เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแต่งตั้งกรรมการปฏิรูปและเลขานุการคนหนึ่ง และผู้ช่วยเลขานุการตามความเหมาะสม

๒) การกำหนดให้กรรมการปฏิรูปมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ ๕ ปี ซึ่งอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้ และกำหนดการพ้นจากตำแหน่งของกรรมการปฏิรูปที่นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ

๓) การกำหนดให้มีการประชุมร่วมกันของประธานกรรมการปฏิรูปทุกคณะเพื่อพิจารณาแผนการปฏิรูปประเทศแต่ละด้านให้เกิดการบูรณาการและสอดคล้องกับกับแผนแม่บทและดำเนินการอื่นตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ โดยให้กรรมการยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งคณะ กรรมการยุทธศาสตร์ชาติ มอบหมายเป็นประธานของที่ประชุมร่วม

๔) การกำหนดหน้าที่และอำนาจของที่ประชุมร่วม ได้แก่ การกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำร่างแผนการปฏิรูปประเทศโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ การพิจารณาให้ความเห็นชอบร่างแผนการปฏิรูปประเทศ การกำหนดวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนการปฏิรูปประเทศ การเสนอความเห็นต่อคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติเพื่อเสนอแนะต่อรัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือหน่วยงานของรัฐอื่นที่เกี่ยวข้องในเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินการตามแผนการปฏิรูปประเทศ เป็นต้น

๕) การกำหนดให้คณะกรรมการปฏิรูปมีอำนาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อช่วยคณะกรรมการปฏิรูปในการดำเนินการตามมาตรา ๐๘ (๓) ตามที่คณะกรรมการปฏิรูปกำหนด

๖) การกำหนดให้การประชุมของที่ประชุมร่วม คณะกรรมการปฏิรูป และคณะอนุกรรมการตามมาตรา ๑๙ ให้เป็นไปตามระเบียบที่ที่ประชุมกำหนด

๗) การกำหนดให้ประธานของที่ประชุมร่วม ประธานกรรมการปฏิรูป กรรมการปฏิรูป และอนุกรรมการตามมาตรา ๑๙ ได้รับค่าตอบแทน ค่าใช้จ่าย และประโยชน์ตอบแทนอื่นตามที่คณะรัฐมนตรี กำหนด

๘) การกำหนดให้ในกรณีที่คณะกรรมการปฏิรูปจำเป็นต้องได้ข้อมูลหรือมีการศึกษาเรื่องใด จะขอให้คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จ้างบุคคล สถาบันการศึกษา หรือสถาบันที่มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัย เพื่อดำเนินการศึกษาค้นคว้าและจัดทำรายงานเรื่องดังกล่าวก็ได้

๙) การกำหนดหน้าที่และอำนาจของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งทำหน้าที่สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการปฏิรูป ได้แก่ รับผิดชอบงานธุรการของคณะกรรมการปฏิรูปและคณะอนุกรรมการ ศึกษา รวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลและความเห็นเพื่อประโยชน์ในการพิจารณากำหนดแผนและขั้นตอนการดำเนินการปฏิรูปประเทศ ประสานงานกับหน่วยงานของรัฐและประชาชนภาคส่วนต่าง ๆ เกี่ยวกับการดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้ เผยแพร่การปฏิรูปประเทศ รวมทั้งดำเนินการอื่นใดที่จำเป็นต่อการขับเคลื่อนแผนการปฏิรูปประเทศ เป็นต้น

๒.๔ การติดตาม การตรวจสอบ และการประเมินผล

การติดตาม การตรวจสอบ และการประเมินผล ได้บัญญัติไว้ในหมวด ๓ ประกอบด้วย

๑) กำหนดให้คณะรัฐมนตรีวางระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการ การติดตาม การตรวจสอบ และการประเมินผลการดำเนินการตามแผนการปฏิรูปประเทศ ตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ

๒) กำหนดให้หน่วยงานของรัฐรายงานผลการดำเนินการต่อสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ภายในระยะเวลาตามรายการที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกำหนด ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการติดตามผลการดำเนินการตามแผนการปฏิรูปประเทศ

๓) กำหนดมาตรการในกรณีที่มีความปรากฏต่อคณะกรรมการปฏิรูปคณะใดว่าการดำเนินการใดของหน่วยงานของรัฐไม่สอดคล้องกับแผนการปฏิรูปประเทศ

๔) กำหนดให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการปฏิรูปที่เกี่ยวข้อง รายงานปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะการแก้ไขปัญหาให้คณะรัฐมนตรี คณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ หัวหน้าหน่วยงานของรัฐ หรือรัฐสภาทราบโดยด่วน เพื่อพิจารณาดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจต่อไป

๕) กำหนดให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเผยแพร่รายงานที่ได้รับจากหน่วยงานของรัฐและรายงานสรุปผลการดำเนินการประจำปี และรายงานเป็นการเฉพาะเรื่องตามที่กฎหมายกำหนด ให้ประชาชนทราบทางระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๒.๕ บทเฉพาะกาล

พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้มีการบัญญัติบทเฉพาะกาลเอาไว้ในหลายกรณี ดังต่อไปนี้

๑) การกำหนดบทบัญญัติรองรับการดำเนินการในวาระเริ่มแรก ให้คณะรัฐมนตรีแต่งตั้งคณะกรรมการปฏิรูปให้แล้วเสร็จภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

๒) กำหนดบทบัญญัติรองรับการดำเนินการในกรณีที่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการปฏิรูปแล้ว แต่ยังไม่มีความคืบหน้าตามกฏหมายว่าด้วยการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ โดยให้ที่ประชุมร่วมที่ประกอบด้วยประธานกรรมการปฏิรูปทุกคณะตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย โดยให้ประธานกรรมการปฏิรูปเลือกกันเองให้ประธานกรรมการปฏิรูปคนหนึ่งทำหน้าที่ประธานในที่ประชุม ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ของที่ประชุมร่วมตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

๓) กำหนดบทบัญญัติรองรับการกำหนดระยะเวลาดำเนินการปฏิรูปประเทศในแต่ละด้าน ต้องกำหนดให้เริ่มดำเนินการภายใน ๑ ปี นับแต่วันที่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญรวมทั้งต้องกำหนดผลสัมฤทธิ์ที่คาดหวังว่าจะบรรลุภายในระยะเวลา ๕ ปีด้วย

๔) กำหนดบทบัญญัติรองรับในการจัดทำร่างแผนการปฏิรูปประเทศให้นำรายงานผลการศึกษาและข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปประเทศของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ สภาปฏิรูปแห่งชาติ สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ คณะกรรมการบริหารราชการแผ่นดินตามกรอบการปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ และการสร้างความสามัคคีปรองดอง กระทรวงกลาโหม และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ได้จัดทำขึ้นก่อนวันที่ร่างพระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ มาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

๕) กำหนดบทบัญญัติรองรับให้ในระหว่างระยะเวลาที่คณะรัฐมนตรีต้องแจ้งความคืบหน้าในการดำเนินการตามแผนการปฏิรูปประเทศต่อรัฐสภาเพื่อทราบทุก ๓ เดือน ตามมาตรา ๒๗๐ ของรัฐธรรมนูญ ให้เป็นหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในการจัดทำรายงานความคืบหน้าในการดำเนินการตามแผนการปฏิรูปประเทศต่อคณะรัฐมนตรีไม่ช้ากว่า ๑๐ วันก่อนครบกำหนด ๓ เดือนดังกล่าว

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

๒. การกำหนดกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี

การกำหนดกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙) โดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๘ เห็นชอบให้มี การจัดตั้งคณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ มีอำนาจหน้าที่ในการจัดทำร่างยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี เพื่อใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน และให้เสนอร่างยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี ให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบ เพื่อใช้เป็นกรอบในการดำเนินงานในระยะที่ ๒ ของรัฐบาล (ปี ๒๕๕๘ - ๒๕๕๙) และกรอบการปฏิรูปในระยะที่ ๓ (ปี ๒๕๖๐ เป็นต้นไป) ซึ่งคณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการ ๒ คณะ ได้แก่ (๑) คณะอนุกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์และกรอบการปฏิรูป เพื่อจัดทำร่างกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี และ (๒) คณะอนุกรรมการจัดทำแผนปฏิบัติการตามแนวทางการปฏิรูปประเทศ เพื่อจัดทำร่างแผนปฏิบัติการตามแนวทางการปฏิรูปประเทศ (Roadmap) ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี คณะอนุกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์และกรอบการปฏิรูปได้ดำเนินการยกร่างกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี ตามแนวทางที่คณะรัฐมนตรีกำหนด โดยได้มีการนำความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติที่มาจากหลายภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคการเมือง และ นักวิชาการ รวมถึงได้พิจารณาข้อคิดเห็นจากสภาปฏิรูปแห่งชาติ และความคิดเห็นจากภาคประชาชนมาเป็นข้อมูลในการยกร่างยุทธศาสตร์ชาติด้วย โดยได้นำเสนอร่างกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี ต่อที่ประชุม คณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป ทั้งนี้ สารสำคัญของกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี ประกอบด้วย

๑) วิสัยทัศน์และเป้าหมายของชาติที่คนไทยทุกคนต้องการบรรลุร่วมกัน รวมทั้งนโยบายแห่งชาติและมาตรการเฉพาะ ซึ่งเป็นแนวทาง ทิศทาง และวิธีการที่ทุกองค์กรและคนไทยทุกคนต้องมุ่งดำเนินการไปพร้อมกัน อย่างประสานสอดคล้อง เพื่อให้บรรลุซึ่งสิ่งที่คนไทยทุกคนต้องการ คือ ประเทศไทยมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ในทุกสาขาของกำลังอำนาจแห่งชาติ ได้แก่ การเมืองภายในประเทศ การเมืองต่างประเทศ เศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยา การทหาร วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การพลังงาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

๒) การกำหนดยุทธศาสตร์ชาติเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์และทำให้ประเทศไทยพัฒนาไปสู่ อนาคตที่พึงประสงค์นั้น จำเป็นจะต้องมีการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาในระยะยาว และกำหนดแนวทางการพัฒนาของทุกภาคส่วนให้ขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้น โดยได้กำหนดยุทธศาสตร์ชาติในระยะยาว เพื่อถ่ายทอดแนวทางการพัฒนาสู่การปฏิบัติในแต่ละช่วงเวลาอย่างต่อเนื่องและมีการบูรณาการ และ สร้างความเข้าใจถึงอนาคตของประเทศไทยร่วมกัน และเกิดการรวมพลังของทุกภาคส่วนในสังคมทั้งประชาชน เอกชน ประชาสังคมในการขับเคลื่อนการพัฒนาเพื่อการสร้างและรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติและบรรลุวิสัยทัศน์ซึ่งยุทธศาสตร์ชาติที่จะใช้เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาในระยะ ๒๐ ปีต่อจากนี้ไป จะประกอบด้วย ๖ ยุทธศาสตร์ ได้แก่

- (๑) ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง
- (๒) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน
- (๓) ยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน
- (๔) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและ เท่าเทียมกันทางสังคม
- (๕) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ
- (๖) ยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

โดยมีสาระสำคัญของแต่ละยุทธศาสตร์ สรุปได้ ดังนี้

(๑) ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง มีเป้าหมายทั้งในการสร้างเสถียรภาพภายในประเทศและช่วยลดและป้องกันภัยคุกคามจากภายนอก รวมทั้งสร้างความเชื่อมั่นในกลุ่มประเทศอาเซียนและประชาคมโลกที่มีต่อประเทศไทย กรอบแนวทางที่ต้องให้ความสำคัญ อาทิ(๑) การเสริมสร้างความมั่นคงของสถาบันหลัก และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (๒) การปฏิรูปกลไกการบริหารประเทศและพัฒนาความมั่นคงทางการเมือง ขจัดคอร์รัปชัน สร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม (๓) การรักษาความมั่นคงภายในและความสงบเรียบร้อยภายใน ตลอดจนการบริหารจัดการความมั่นคงชายแดนและชายฝั่งทะเล (๔) การพัฒนาระบบกลไกมาตรการและความร่วมมือระหว่างประเทศทุกระดับ และรักษาคุณภาพความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่ (๕) การพัฒนาเสริมสร้างศักยภาพการป้องกันประเทศ การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศสร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านและมิตรประเทศ (๖) การพัฒนาระบบการเตรียมพร้อมแห่งชาติ และระบบบริหารจัดการภัยพิบัติรักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม (๗) การปรับกระบวนการทำงานของกลไกที่เกี่ยวข้องจากแนวตั้งสู่แนวนานมากขึ้น

(๒) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน เพื่อให้ประเทศไทยสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นประเทศพัฒนาแล้ว ซึ่งจำเป็นต้องยกระดับผลผลิตภาพการผลิตและการใช้นวัตกรรมในการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในสาขาอุตสาหกรรม เกษตรและบริการ การสร้างความมั่นคงและปลอดภัยด้านอาหาร การเพิ่มขีดความสามารถทางการค้าและการเป็น ผู้ประกอบการรวมทั้งการพัฒนาฐานเศรษฐกิจแห่งอนาคต ทั้งนี้ภายใต้กรอบการปฏิรูปและพัฒนาปัจจัยเชิงยุทธศาสตร์ทุกด้าน อันได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและ นวัตกรรม การพัฒนาทุนมนุษย์ และการบริหารจัดการทั้งในภาครัฐและ ภาคธุรกิจเอกชน กรอบแนวทางที่ต้องให้ความสำคัญ อาทิ(๑) การพัฒนาสมรรถนะทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การรักษาเสถียรภาพเศรษฐกิจและสร้างความเชื่อมั่น การส่งเสริมการค้าและการลงทุนที่อยู่บนการแข่งขันที่เป็นธรรมและรับผิดชอบต่อสังคม ตลอดจนการพัฒนาประเทศสู่ความเป็นชาติการค้าเพื่อให้ได้ประโยชน์จากห่วงโซ่มูลค่าในภูมิภาค และเป็นการยกระดับไปสู่ส่วนของห่วงโซ่มูลค่ามากขึ้น (๒) การพัฒนาภาคการผลิตและบริการบนฐานของการพัฒนานวัตกรรมและมีความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยมีการใช้ดิจิทัลและการค้าที่เข้มข้นเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและขยายกิจกรรมการผลิตและบริการโดยมุ่งสู่ความเป็นเลิศในระดับโลกและในระดับภูมิภาคในอุตสาหกรรมหลายสาขา และในภาคบริการที่หลากหลายตามรูปแบบการดำเนินชีวิตและการดำเนินธุรกิจที่เปลี่ยนไป รวมทั้งเป็นแหล่งอาหารคุณภาพสะอาดและปลอดภัยของโลก โดยภาคเกษตรเน้นการเสริมสร้างฐานการผลิตให้เข้มแข็งและยั่งยืน เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคเกษตร ส่งเสริมเกษตรกรรายย่อยให้ปรับไปสู่การทำเกษตรยั่งยืนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและรวมกลุ่มเกษตรกรในการพัฒนาอาชีพที่เข้มแข็ง และการพัฒนาสินค้าเกษตรที่มีศักยภาพและอาหารคุณภาพ สะอาด และปลอดภัย สำหรับภาคอุตสาหกรรม โดยพัฒนาอุตสาหกรรมให้มีศักยภาพ ยกกระตือรือร้นการพัฒนาอุตสาหกรรมปัจจุบันที่มีศักยภาพสูง และพัฒนาอุตสาหกรรมอนาคตที่มีศักยภาพ โดยการใช้ดิจิทัลและการค้ามาเพิ่มมูลค่าและยกระดับห่วงโซ่มูลค่าในระดับสูงขึ้นส่วนในภาคบริการโดยขยายฐานการบริการให้มีความหลากหลาย มีความเป็นเลิศและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยการยกระดับบริการที่เป็นฐานรายได้เดิม เช่น การท่องเที่ยว และพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการให้บริการสุขภาพ ธุรกิจบริการด้านการเงิน และธุรกิจบริการที่มีศักยภาพอื่น ๆ เป็นต้น (๓) การพัฒนาผู้ประกอบการและเศรษฐกิจชุมชน พัฒนาทักษะผู้ประกอบการ ยกระดับผลิตภาพแรงงานและ พัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและ

ขนาดย่อม (SMEs) สู่สากล และพัฒนา วิสาหกิจชุมชนและสถาบันเกษตรกร (๔) การพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษและเมืองพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน และพัฒนาระบบเมืองศูนย์กลางความเจริญ จัดระบบผังเมืองที่มีประสิทธิภาพและมีส่วนร่วม มีการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง และโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจที่ สอดคล้องกับศักยภาพ (๕) การลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ในด้าน การขนส่ง ด้านพลังงาน ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารและการวิจัยและพัฒนา(๖) การเชื่อมโยงกับภูมิภาคและเศรษฐกิจโลก สร้างความเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาภิบานาประเทศ ส่งเสริมความร่วมมือ กับนานาชาติในการสร้างความมั่นคงด้านต่าง ๆ เพิ่มบทบาทของไทยในองค์กระระหว่างประเทศ รวมถึงสร้างองค์ความรู้ด้านการต่างประเทศ

(๓) ยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน เพื่อพัฒนานคนและสังคมไทยให้เป็นรากฐานที่แข็งแกร่งของประเทศ มีความพร้อมทางกาย ใจ สติปัญญา มีความเป็นสากล มีทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย และมีคุณธรรมจริยธรรม รู้คุณค่าความเป็นไทย มีครอบครัวที่มั่นคง กรอบแนวทางที่ต้องให้ความสำคัญ อาทิ (๑) การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิตให้สนับสนุนการเจริญเติบโตของประเทศ(๒) การยกระดับคุณภาพการศึกษาและการ เรียนรู้ให้มีคุณภาพ เท่าเทียม และทั่วถึง(๓) การปลูกฝังระเบียบวินัย คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ (๔) การสร้างเสริมให้คนมีสุขภาวะที่ดี(๕) การสร้างความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทย เสริมสร้างบทบาทของสถาบันครอบครัวในการบ่มเพาะจิตใจให้เข้มแข็ง

(๔) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาค และเท่าเทียมกันทางสังคม เพื่อเร่งกระจายโอกาสการพัฒนาและสร้างความมั่นคงให้ทั่วถึง ลดความเหลื่อมล้ำไปสู่สังคมที่เสมอภาคและเป็นธรรม กรอบแนวทางที่ต้องให้ความสำคัญ อาทิ (๑) การสร้างความมั่นคงและการลดความเหลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจและสังคม (๒) การพัฒนาระบบบริการและระบบบริหาร จัดการสุขภาพ (๓) การสร้างสภาพแวดล้อมและนวัตกรรมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตในสังคมสูงวัย(๔) การสร้างความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคม ทูทางวัฒนธรรมและความเข้มแข็งของชุมชน (๕) การพัฒนาการสื่อสารมวลชนให้เป็นกลไกในการสนับสนุนการพัฒนา

(๕) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพ ชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อเร่งอนุรักษ์ฟื้นฟูและสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ และมีความมั่นคงด้านน้ำ รวมทั้งมีความสามารถในการป้องกันผลกระทบและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง สภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติธรรมชาติ และพัฒนามุ่งสู่การเป็นสังคมสีเขียว กรอบแนวทางที่ต้องให้ความสำคัญ อาทิ (๑) การจัดระบบอนุรักษ์ฟื้นฟูและป้องกันการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ (๒) การวางระบบบริหารจัดการน้ำให้มีประสิทธิภาพทั้ง ๒๕ ลุ่มน้ำ เน้นการปรับระบบการบริหารจัดการอุทกภัยอย่างบูรณาการ (๓) การพัฒนาและใช้พลังงานที่เป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม(๔) การพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศและเมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (๕) การร่วมลดปัญหาโลกร้อนและปรับตัวให้พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (๖) การใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์และนโยบายการคลังเพื่อสิ่งแวดล้อม

(๖) ยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐมีขนาดที่เหมาะสมกับบทบาทภารกิจ มีสมรรถนะสูง มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล กระจายบทบาทภารกิจไปสู่ท้องถิ่นอย่างเหมาะสม มีธรรมาภิบาล กรอบแนวทางที่ต้องให้ความสำคัญ อาทิ (๑) การปรับปรุงโครงสร้าง บทบาท ภารกิจของ หน่วยงานภาครัฐ ให้มีขนาดที่เหมาะสม(๒) การวางระบบบริหารราชการแบบบูรณาการ (๓) การพัฒนาระบบบริหารจัดการกำลังคนและพัฒนาบุคลากรภาครัฐ (๔) การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ(๕) การปรับปรุงกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ให้ทันสมัย เป็นธรรม

และเป็นสากล (๖) การพัฒนาระบบการให้บริการประชาชนของหน่วยงานภาครัฐ (๗) การปรับปรุงการบริหารจัดการรายได้และรายจ่ายของภาครัฐ

๓. ความหวังใหม่ของคนไทยกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี

การที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติให้มีการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี และการปฏิรูปประเทศในทุกด้าน เนื่องจากการบริหารประเทศที่ผ่านมารัฐบาลมักขาดเสถียรภาพในการบริหารประเทศ มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยครั้งทำให้การดำเนินนโยบายในการพัฒนาประเทศขาดความต่อเนื่อง ประกอบกับมีการแข่งขันทางการเมืองสูง พรรคการเมืองต่าง ๆ จึงมักมีการนำเสนอโยบายเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนให้การสนับสนุนตนเอง ซึ่งหลายนโยบายถูกตั้งข้อสังเกตว่าเป็นนโยบายประชานิยมที่ฉาบฉวยและขาดความยั่งยืน การจัดทำนโยบายที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างของประเทศอย่างแท้จริงไม่อาจดำเนินการได้เพราะบริบททางการเมืองที่มีความขัดแย้งสูงประเทศจึงขาดโอกาสในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ต่อเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองโดยการทำรัฐประหารเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ จึงเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของประเทศที่จะดำเนินการปฏิรูปประเทศในทุกด้าน เพราะสังคมตระหนักดีว่าวิกฤตการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี ๒๕๔๘ เป็นต้นมาทำให้ประเทศไทยเสียโอกาสในการพัฒนาประเทศ จึงได้เรียกร้องให้ทำการปฏิรูปประเทศใหม่ โดยคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญก็ตระหนักในปัญหาเหล่านี้ดี จึงถือโอกาสปฏิรูปประเทศโดยกำหนดให้มีการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติที่เปรียบเสมือนพิมพ์เขียวในการพัฒนาประเทศ โดยกำหนดกรอบระยะเวลาในเบื้องต้นไว้ ๒๐ ปี บนพื้นฐานความเชื่อว่า จะช่วยให้การพัฒนาประเทศในอนาคตเป็นไปอย่างมีทิศทาง สามารถบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ โดยอาศัยกลไก “ประชารัฐ” เพื่อการพัฒนาประเทศสู่ความทันสมัยตามบริบทการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยการผลักดันประเทศไทยเข้าสู่บริบทสังคมใหม่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์บนพื้นฐานของดิจิทัลเทคโนโลยี โดยการปฏิรูปทั้งระบบภายใต้แนวความคิดไทยแลนด์ ๔.๐

เมื่อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติทั้ง ๒ ฉบับ ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นมีผลบังคับใช้ ก็คาดว่าจะมีการประกาศใช้ยุทธศาสตร์ชาติภายในระยะเวลาไม่เกิน ๐ ปี ซึ่งจะช่วยให้การบริหารประเทศนับแต่บัดนี้เป็นต้นไปต้องอยู่ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บท และแผนการปฏิรูปประเทศ เสมือนว่าเป็นการบริหารจัดการภายใต้แผนที่ยุทธศาสตร์ ซึ่งหวังว่าจะช่วยสร้างปรากฏการณ์ใหม่ในการบริหารประเทศ และพลิกโฉมหน้าการบริหารประเทศที่เน้นประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เพื่อสร้างผลสัมฤทธิ์ในทุกด้าน ซึ่งจะช่วยยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยให้มีมาตรฐานการดำเนินชีวิตเช่นเดียวกันคนในสังคมของประเทศที่พัฒนาแล้วแต่อย่างไรก็ตามการมียุทธศาสตร์ชาติไม่ใช่เป้าหมายของการปฏิรูปประเทศ หากแต่ความท้าทายอยู่ที่การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติเพื่อสร้างผลสัมฤทธิ์ที่จะช่วยให้สังคมไทย และคนไทยมีความเสมอภาค เท่าเทียมและทัดเทียมกัน หรือการสร้างสังคมที่เป็นธรรมอย่างแท้จริงให้เกิดขึ้นให้ได้ ทั้งนี้เพราะมีปัจจัยที่เป็นตัวแปรทั้งภายในและต่างประเทศ ประกอบกับการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติไว้ ๒๐ ปี ที่ต้องถูกท้าทายด้วยกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกที่มีพลวัตสูง จึงได้แต่หวังว่ายุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี จะมีความยืดหยุ่นมากเพียงพอที่จะรองรับกับกระแสกดดันเหล่านี้ได้ และเชื่อว่าหัวใจสำคัญของความสำเร็จที่จะเกิดขึ้นได้ คือ คนไทยทุกคนต้องมีความเชื่อมั่นในยุทธศาสตร์ชาติ การรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติอย่างแท้จริง ความเป็นเอกภาพในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ การตระหนักในผลประโยชน์แห่งชาติร่วมกัน และความมีวินัยของคนในชาติที่อาจสรุปลงความได้ว่า “คุณภาพของคน” คือ คำตอบสุดท้ายที่จะพิสูจน์ความสำเร็จของยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี

บรรณานุกรม

- “ร่างกรอบยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี.” (๒๕๖๑). [online]. เข้าถึงได้จาก <http://www.prachinburi.go.th> สืบค้น ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๑.
- “ร่างพระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ...” (๒๕๖๑). [online]. เข้าถึงได้จาก <http://www.senate.go.th> สืบค้น ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๑.
- “ร่างพระราชบัญญัติแผนและขั้นตอนการดำเนินการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ...” (๒๕๖๑). [online]. เข้าถึงได้จาก <http://www.senate.go.th> สืบค้น ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

บทบาทของนักศึกษากับการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐:
กรณีศึกษานักศึกษาศาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
The Students' Roles and the Development of civic politics in the ๒๐st
century: A Case Study of Public Administration Undergraduates in the
Faculty of Humanities and Social Sciences, Surindara Rajabhat University

จिरายุทรัพย์สิน^๑ วันชัย สุขตาม^๒
สุรศักดิ์ ชะมารัมย์^๓ อรรวรรณ วันฤกษ์^๔

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาระดับบทบาทการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ ของนักศึกษาศาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ๒) เพื่อเปรียบเทียบบทบาทการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ๓) เพื่อเสนอแนวทางต่อการเสริมสร้างบทบาทการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาภาคปกติทุกชั้นปีสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ จำนวน ๒๔๐ ราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ การแจกแจงค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว รวมตลอดทั้งใช้การวิเคราะห์เนื้อหาในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า ๑) บทบาทการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ ของนักศึกษาศาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ๒) ผลการเปรียบเทียบบทบาทการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ด้านเพศ รายได้เฉลี่ยของครอบครัว/เดือน และสถานะภาพผู้ปกครองไม่มีความแตกต่างกัน ส่วนด้านอายุ ด้านอาชีพของครอบครัวและด้านชั้นปีที่ศึกษามีความแตกต่างกัน อย่างมี

^๑ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์,
e-mail: jirayu_๒๕๐๕@hotmail.com

^๒ อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์,
e-mail: wanchai๒๕๒๖@outlook.com

^๓ อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด,
e-mail: surasakchamaram@hotmail.com

^๔ นักศึกษาศาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์,
e-mail: orange.๒๒@msn.com

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๑.๑๕ และ๓) ข้อเสนอแนะแนวทางต่อการเสริมสร้างบทบาทการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ ได้แก่ ควรพัฒนานักศึกษาให้มีความสามัคคีและเสียสละเพื่อส่วนรวม พัฒนาตนเองและเป็นพลเมืองดีต่อสังคม และควรพัฒนาให้สามารถทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต

คำสำคัญ: บทบาทการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองศตวรรษที่ ๒๐

Abstract

The purposes of this research were; ๑) to study the level of the role in the development of civic politics in the ๒๐st century of Public Administration Undergraduates in the Faculty of Humanities and Social Sciences, Surindara Rajabhat University, ๒) to compare the role in the development of civic politics in the ๒๐st century as classified by personal factors, and ๓) to recommend for strengthening the role in the development of civic politics in the ๒๐st century. The sample were used in this research was ๑๖๐ Public Administration undergraduates in the faculty of humanities and social sciences, Surindara Rajabhat University. The research instrument was a questionnaire. Statistical tools employed were frequency, percentage, mean, standard deviation, independent-samples t-test, One-Way ANOVA, and content analysis to analyze qualitative data.

The results of research were as follows; ๑) the role in the development of civic politics in the ๒๐st century of Public Administration Undergraduates in the Faculty of Humanities and Social Sciences, Surindara Rajabhat University was at a high level in overall, ๒) the comparison of the role in the development of civic politics in the ๒๐st classified by sex, family incomes/month, and parental status were not difference, but age, family occupation, and year of study were significantly difference at the ๑.๑๕ level, and ๓) the recommendations for strengthening the role in the development of civic politics in the ๒๐st century were; the university should develop students for harmony and self-sacrifice for the community, self-development and good citizenship, and develop to work with honesty.

Keywords : Role, Development, Civic Politics, The ๒๐st Century

บทนำ

การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยภายใต้โลกในศตวรรษที่ ๒๐ จำเป็นต้องพัฒนาโครงสร้างทางการเมืองการปกครองให้เป็นประชาธิปไตย พัฒนาให้สังคมปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย และจะต้องกำหนดโครงสร้างทางการเมือง การปกครองให้เป็นไปตามปรัชญาและหลักการ ประชาธิปไตยอย่างครบถ้วน รวมทั้งต้องเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ทั้งนี้วัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึง แบบแผน ทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองและองค์กรการเมือง ซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการหล่อหลอม ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองที่ถ่ายทอดสืบเนื่องกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อม (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๗: ๗) เพื่อให้ประชาชนมีความสำนึกในความเป็นพลเมืองตื่นรู้ (Active Citizen) ซึ่งสังคมที่ประชาชนมีความสำนึกในความเป็นพลเมือง (Citizen) สูง ลูกชิ้นมาร่วมกันทำเพื่อส่วนรวม เป็นสังคมที่มีสมรรถนะสูง มีความเป็นธรรม จึงเป็นสังคมที่เจริญทั้งทางเศรษฐกิจ การเมืองและศีลธรรม เป็นสังคมที่มีจริยประชาธิปไตย หรือประชาธิปไตยที่แท้จริง ลำพังการเลือกตั้งเท่านั้น ยังไม่ได้บอกความเป็นประชาธิปไตย เพราะในระบอบเผด็จการก็มีการเลือกตั้งได้ และการเลือกตั้งที่เข้าไปใช้อำนาจรัฐรวมศูนย์ก็เป็นระบอบเผด็จการ หาใช่ประชาธิปไตยไม่ ซึ่งประชาธิปไตยที่แท้คือการเป็นประชาสังคมหรือสังคมเข้มแข็ง (ประเวศ วะสี, ๒๕๕๐: ๕)

ในปัจจุบันพบว่าปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนคือประชาชนยังไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่ตามเจตนารมณ์ของการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง แต่อย่างไรก็ตามมีการศึกษาจำนวนมากแสดงให้เห็นว่าการศึกษาทางพลเมืองสามารถทำให้การมีส่วนร่วมทางพลเมืองสูงขึ้น ในการศึกษาอันสำคัญของ Youniss และ Yates (๑๙๙๗) เกี่ยวกับการศึกษาของพลเมืองที่พบว่า แม้ในหมู่เด็กด้อยโอกาสในเขตเมืองชั้นในในมหานครนิวยอร์ก พวกเขาพบว่าการมีส่วนร่วมของประชาสังคมในนั้นสามารถเพิ่มความเข้าใจในการเป็นพลเมืองของพวกเขา เสริมสร้างเอกลักษณ์ความเป็นพลเมืองและนำไปสู่ความตระหนักที่ดีขึ้นและมุ่งมั่นที่จะมีส่วนร่วมทางพลเมือง ซึ่งการศึกษาจำนวนมากเหล่านี้ได้เสนอว่าการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองและกระบวนการบริการสาธารณะได้ทำให้ระดับการมีส่วนร่วมกิจกรรมของพลเมืองสูงขึ้นในภายหลัง (Michael Volpe, ๒๕๕๕, ๘๐-๖๘) ดังนั้น การเสริมสร้างการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมจึงเป็นเรื่องที่สถาบันการศึกษาจะต้องมุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยการปลูกฝังพฤติกรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ให้นักศึกษา เพื่อให้สามารถแสดงบทบาทของตนเองต่อการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองอย่างถูกต้องและเหมาะสม อันจะทำให้มีความสำนึกในความเป็นพลเมืองตื่นรู้อย่างแท้จริง

ด้วยเหตุผลดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาบทบาทการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ โดยเลือกศึกษานักศึกษาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์เป็นกรณีศึกษา ทั้งนี้ มีข้อสงสัยในแง่ที่ว่าบทบาทการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์อยู่ในระดับใด บทบาทการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์เมื่อจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลแล้วมีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร และจะมีข้อเสนอแนะแนวทางต่อการเสริมสร้างบทบาทการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์เป็นอย่างไร ซึ่งผลการศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้มีส่วนที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปปรับใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองของนักศึกษาให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาระดับบทบาทการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
๒. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
๓. เพื่อเสนอแนะแนวทางต่อการเสริมสร้างบทบาทการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นักศึกษาภาคปกติทุกชั้นปี (ปี ๐-๔) สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ โดยมีจำนวนนักศึกษาทั้งสิ้น ๕๙๙ คน (สำนักงานส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ข้อมูล ณ วันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๕๙) กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๔๐ ราย ซึ่งได้มาจากการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ที่ระดับค่าความเชื่อมั่น ๙๕%

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) สามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ตอนดังนี้คือ ตอนที่ ๐ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ คุณลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ชั้นปีที่ศึกษา อาชีพของครอบครัว รายได้เฉลี่ยของครอบครัว/เดือน และสถานะภาพผู้ปกครอง ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบสอบถามประเภทแบบเลือกตอบ (Check list)

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทต่อการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ ของนักศึกษาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ๗ ด้านประกอบด้วย ๑) ด้านศึกษาริบบทชุมชน ๒) ด้านการสร้างเป้าหมายที่ชัดเจน ๓) ด้านการสร้างทีมงาน ๔) ด้านการสร้างเกณฑ์หรือตัวชี้วัด ๕) ด้านการสร้างความสำเร็จอื่น ๖) ด้านการติดตามประเมินผล และ ๗) ด้านการสร้างจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (RatingScale) โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

๕ หมายถึง ระดับความคิดเห็นมากที่สุด

๔ หมายถึง ระดับความคิดเห็นมาก

๓ หมายถึง ระดับความคิดเห็นปานกลาง

๒ หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อย

๐ หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์ ดังต่อไปนี้ (ประกอบ กรรณสูตร. ๒๕๔๒: ๑๐๘)

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐ - ๕.๐๐ หมายความว่าระดับการปฏิบัติการมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐ - ๔.๔๙ หมายความว่าระดับการปฏิบัติการมาก

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐ - ๓.๔๙ หมายความว่าระดับการปฏิบัติการปานกลาง

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐ - ๒.๔๙ หมายความว่าระดับการปฏิบัติการน้อย

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐ - ๑.๔๙ หมายความว่าระดับการปฏิบัติการน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open-Ended Question)

ขั้นตอนการสร้างและตรวจหาคุณภาพเครื่องมือ คณะผู้วิจัยได้สร้างและตรวจหาคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

๑. ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทต่อการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ นักศึกษาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ โดยพิจารณาตามหลักการระเบียบและวัตถุประสงค์ของการวิจัยหลัก เพื่อเป็นกรอบประเด็นคำถาม

๒. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาเขียนเป็นข้อกระทงความ (Item) ของแบบสอบถามตามองค์ประกอบต่าง ๆ ของบทบาทต่อการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ ของนักศึกษสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

๓. จัดทำร่างแบบสอบถามตามกรอบแนวคิดที่กำหนด โดยพิจารณาถึงเนื้อหารายละเอียดให้ครอบคลุมถึงวัตถุประสงค์และสอดคล้องกับตัวแปรที่ต้องการศึกษา และนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบความตรงของเนื้อหาและความถูกต้องเหมาะสมของภาษาที่ใช้

๔. นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างเป้าหมาย จำนวน ๓๐ ชุด

๕. นำแบบสอบถามที่ทดลองใช้มาคำนวณหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้วิธีการหาสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) โดยการใช้สูตรของครอนบาค (Cronbach, ๑๙๗๐: ๐๖๑) จากการคำนวณได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๑.๙๐๖

๖. นำผลจากการทดลองใช้มาปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้มีความสมบูรณ์ และนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบเป็นครั้งสุดท้าย ก่อนจัดพิมพ์เป็นแบบสอบถามฉบับจริงเพื่อนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยต่อไป

๓. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามตามขั้นตอน ดังนี้

๓.๐ จัดทำหนังสือขออนุญาตเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๓.๑ จัดเตรียมความพร้อมของแบบสอบถามให้มีจำนวนเพียงพอกับจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่จะทำการเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นนำแบบสอบถามพร้อมหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลไปเสนอต่อผู้เกี่ยวข้อง

๓.๒ นำแบบสอบถามไปทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยลงพื้นที่ภาคสนามไปเก็บแบบสอบถามด้วยตนเอง พร้อมทั้งมีนักวิจัย

๓.๓ รวบรวมแบบสอบถามและนำมาตรวจสอบความถูกต้องความสมบูรณ์เพื่อกำหนดรหัสและนำไปวิเคราะห์ประมวลผลผ่านโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป กรณีที่ยังไม่สมบูรณ์จะดำเนินการเก็บรวบรวมใหม่อีกครั้ง

๔. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัย คณะผู้วิจัยได้เลือกใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ และนำเสนอข้อมูลและใช้ค่าสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้คือ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) สถิติทดสอบค่าที (Independent Sample t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Anova) รวมทั้งใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

๑. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๐๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๕๐ มีอายุระหว่าง ๒๐ ปี จำนวน ๗๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๓๐ ส่วนใหญ่กำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ ๓ จำนวน ๗๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๑๐ มีอาชีพครอบครัวเกษตรกร จำนวน ๑๐๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๕ มีรายได้ครอบครัว ๑๐,๑๐๐-๐๕,๑๐๐ บาท จำนวน ๙๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๑๐ และส่วนใหญ่มีสถานภาพผู้ปกครองอยู่ด้วยกัน จำนวน ๒๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๕๐

๒. บทบาทต่อการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ ของนักศึกษาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๔$, S.D. = ๑.๕๔) เมื่อพิจารณาเป็นด้าน พบว่า บทบาทของนักศึกษาต่อการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านการสร้างความรู้หรือรื้อฟื้น มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๘$, S.D. = ๑.๖๖) รองลงมาคือ ด้านศึกษาบริบทชุมชน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๖$, S.D. = ๑.๗๑) ด้านการสร้างเกณฑ์หรือตัวชี้วัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๔$, S.D. = ๑.๖๖) ด้านการสร้างทีมงาน มีค่าเฉลี่ยระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๓$, S.D. = ๑.๖๕) ด้านการติดตามประเมินผล มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๓$, S.D. = ๑.๖๑) ด้านการสร้างจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๓$, S.D. = ๑.๖๑) และสุดท้ายคือ ด้านการสร้างเป้าหมายที่ชัดเจน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๐$, S.D. = ๑.๖๖) ทั้งนี้ สามารถแยกพิจารณาออกเป็นรายด้านดังนี้

๒.๐ ด้านศึกษาบริบทชุมชน โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๖$, S.D. = ๑.๗๑) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ มีผู้นำหรือแกนนำชุมชนที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ และมีจิตอาสา สามารถพัฒนาท้องถิ่นได้ ($\bar{X} = ๔.๐๖$, S.D. = ๑.๘๑) รองลงมาคือ มีภูมิปัญญาที่เป็นองค์ความรู้ สามารถนำมาปรับใช้ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้ ($\bar{X} = ๔.๐๗$, S.D. = ๑.๗๕) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ มีทุนสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกโดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐ ($\bar{X} = ๓.๙๕$, S.D. = ๑.๘๖)

๒.๒ ด้านการสร้างเป้าหมายที่ชัดเจน โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๐$, S.D. = ๑.๖๖) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือนักศึกษาสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง และกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนได้ ($\bar{X} = ๔.๐๘$, S.D. = ๑.๗๘) รองลงมาคือ นักศึกษาสำรวจความต้องการ และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนได้ ($\bar{X} = ๓.๙๘$, S.D. = ๑.๗๔) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือนักศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมกับคนในชุมชนในการวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาหาร่วมกัน ($\bar{X} = ๓.๙๓$, S.D. = ๑.๘๑)

๒.๓ ด้านการสร้างทีมงาน โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๓$, S.D. = ๑.๖๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือนักศึกษามีการวางแผนและแก้ไขข้อปัญหาหาร่วมกัน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ($\bar{X} = ๔.๐๗$, S.D. = ๑.๗๓) รองลงมาคือ นักศึกษามีความเข้มแข็ง สร้างการมีส่วนร่วมให้กับคนในชุมชนได้เกิดความสามัคคีกันในหมู่คณะ ($\bar{X} = ๔.๑๐$, S.D. = ๑.๗๘) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือนักศึกษาสามารถทำงานได้อย่างเป็นระบบและช่วยเหลือซึ่งกัน และกันได้ดียิ่งขึ้น ($\bar{X} = ๔.๑๐$, S.D. = ๑.๗๔)

๒.๔ ด้านการสร้างกฎเกณฑ์หรือตัวชี้วัด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๔$, S.D. = ๑.๖๖๒) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือนักศึกษาสร้างกฎเกณฑ์ เพื่อเป็นตัวชี้วัดให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ($\bar{X} = ๔.๐๖$, S.D. = ๑.๗๕) รองลงมาคือ นักศึกษาสร้างกฎเกณฑ์และกฎกติกาทางการเมืองเป็นข้อตกลงในการทำงานร่วมกัน ($\bar{X} = ๔.๐๔$, S.D. = ๑.๘๑) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือนักศึกษาสามารถวางเป้าหมายในการทำงานร่วมกันอย่างมีทิศทางที่ชัดเจน ($\bar{X} = ๔.๐๒$, S.D. = ๑.๗๗)

๒.๕ ด้านการสร้างความกระตือรือร้น โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๘$, S.D. = ๑.๗๔) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือนักศึกษามีความขยัน รู้จักหน้าที่ และทำทุกๆ อย่างด้วยความตั้งใจจริง ($\bar{X} = ๔.๑๙$, S.D. = ๑.๗๔) รองลงมา คือ นักศึกษามีความกระตือรือร้น และมีความรับผิดชอบในหน้าที่สามารถทำงานให้สำเร็จได้ ($\bar{X} = ๔.๐๔$, S.D. = ๑.๗๗) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือนักศึกษามีจิตสำนึกให้เป็นคนที่มีความกระตือรือร้นอยู่ตลอดเวลา ($\bar{X} = ๔.๑๐$, S.D. = ๑.๘๓)

๒.๖ ด้านการติดตามและประเมินผล โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๓$, S.D. = ๑.๗๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือนักศึกษาติดตามและประเมินผลจากการทำงาน เพื่อเป็นการสะท้อนผลการทำงานให้ดีขึ้น ($\bar{X} = ๔.๑๙$, S.D. = ๑.๖๖) รองลงมาคือ นักศึกษาสามารถนำผลการประเมินไปปรับปรุงและสรุปผลจากการทำงานได้ ($\bar{X} = ๔.๐๓$, S.D. = ๑.๗๕) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือนักศึกษาสามารถดำเนินงาน ตามวัตถุประสงค์ และวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ($\bar{X} = ๓.๙๘$, S.D. = ๑.๗๒)

๒.๗ ด้านการสร้างจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อส่วนรวม โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๓$, S.D. = ๑.๖๑) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือนักศึกษามีจิตสำนึก มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เป็นการสร้างคุณธรรมจริยธรรม ($\bar{X} = ๔.๐๓$, S.D. = ๑.๗๔) รองลงมาคือ นักศึกษามีความรับผิดชอบต่อตนเอง เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบและเกิดความเสียหายต่อส่วนรวม ($\bar{X} = ๔.๐๓$, S.D. = ๑.๗๒) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือนักศึกษารักษาผลประโยชน์ของตนเองและส่วนรวมเป็นสำคัญ ($\bar{X} = ๔.๑๐$, S.D. = ๑.๗๒)

๓. ผลการเปรียบเทียบบทบาทการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ ของนักศึกษาศาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า บทบาทการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ ของนักศึกษาศาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศ รายได้เฉลี่ยของครอบครัว/เดือน และสถานะภาพผู้ปกครองไม่มีความแตกต่างกัน ส่วนด้านอายุ ด้านอาชีพของครอบครัวและด้านชั้นปี ที่ศึกษามีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๑.๐๕

๔. ข้อเสนอแนะแนวทางต่อการเสริมสร้างบทบาทการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ ของนักศึกษาศาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ได้แก่ ควรพัฒนานักศึกษาให้มีความสามัคคีและเสียสละเพื่อส่วนรวม พัฒนาตนเองและเป็นพลเมืองดีต่อสังคม พัฒนาเพื่อเพิ่ม

ศักยภาพตาม Thailand ๔.๐ การศึกษาควรมีทางเลือกหลายมุมมอง และควรพัฒนาให้สามารถทำงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต

อภิปรายผล

จากผลการดำเนินการวิจัยในเรื่องดังกล่าวมีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผลไว้ในที่นี้ดังนี้

๑. ด้านศึกษาบริบทชุมชน บทบาทต่อการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ด้านศึกษาบริบทชุมชนโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ มีผู้นำหรือแกนนำชุมชนที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ และมีจิตอาสา สามารถพัฒนาท้องถิ่นได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การมีแกนนำชุมชนที่มีความรู้มีความสามารถในการพัฒนาท้องถิ่นทำให้บ้านเมืองโปร่งใส ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวสันต์ ลิ้มรัตน์ภทรกุล (๒๕๕๘: ๑๐๒๖) ที่พบว่า ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการเริ่มจุดประกายในการเริ่มคิดที่จะปรับปรุงพัฒนาและแก้ไขปัญหาที่ปรากฏขึ้นในชุมชน มีวิสัยทัศน์และจิตสำนึกรักในพื้นที่ของตนเอง ได้นำความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ทำงาน ความเป็นผู้นำที่ได้รับความเคารพนับถือจากกลุ่มคนแวดล้อม และความเป็นผู้มีอัธยาศัยในการประสานงานทำงานร่วมกับผู้อื่นมาใช้ในการสร้างกลุ่มชักชวนผู้ที่มีแนวคิดเป็นไปในทิศทางเดียวกันเข้าร่วมอุดมการณ์ในการทำงานร่วมกัน และนอกจากนี้ ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ (๒๕๕๔) ได้ทำการวิจัยความเป็นพลเมืองในประเทศไทย พบว่าการจะเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของประชาชนชาวไทยให้มากยิ่งขึ้นนั้นจะต้องขึ้นอยู่กับ บริบทของพื้นที่และลักษณะของประชากรในพื้นที่ด้วย เพื่อที่จะทำให้การพัฒนาความเป็นพลเมืองมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒. ด้านการสร้างเป้าหมายที่ชัดเจน บทบาทต่อการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ด้านการสร้างเป้าหมายที่ชัดเจนโดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ นักศึกษาสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง และกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองทำให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในการออกเสียงและกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องตามที่นิภาพรรณ เจนสันติกุล (๒๕๕๖: ๕๓) กล่าวว่า การตระหนักรู้ (awareness) ในเรื่องของความเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุด เช่น การให้การศึกษา การกำหนดกฎเกณฑ์มาตรฐานทางสังคมผ่านกระบวนการปฏิสังสรรค์ทางสังคม (Social Practice) ด้วยการเริ่มต้นตั้งแต่เด็กในการฝึกระเบียบวินัย ปลูกฝังอุดมการณ์ความเป็นประชาธิปไตยให้กับประชาชนทุกระดับได้เรียนรู้และตระหนักถึงสิทธิ หน้าที่ของตนเอง

๓. ด้านการสร้างทีมงาน บทบาทต่อการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ด้านการสร้างทีมงาน โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ นักศึกษามีการวางแผนและแก้ไขข้อปัญหาาร่วมกัน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่า นักศึกษาสามารถวางแผนและแก้ไขข้อปัญหา ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้งานประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวรรณัฐ ถ้าทองถวิล (๒๕๕๑) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของนักศึกษาต่อการจัดกิจกรรมนักศึกษาของวิทยาลัยราชพฤกษ์ พบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมของนักศึกษามีหลายลักษณะ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมร่วมบริจาคเงินร่วมเตรียมงานและวางแผนจัดกิจกรรมนักศึกษาส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมกิจกรรมนักศึกษาของวิทยาลัยเพราะเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกันและได้ทำงานเป็นทีมมากที่สุด

๔. ด้านการสร้างกฎเกณฑ์หรือตัวชี้วัด บทบาทต่อการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ด้านการสร้างกฎเกณฑ์หรือตัวชี้วัด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ นักศึกษาสร้างกฎเกณฑ์ เพื่อเป็นตัวชี้วัดให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า นักศึกษาสามารถสร้างกฎกติกาข้อตกลงในการทำงานร่วมกัน ทำให้งานประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งสอดคล้องตามคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยตามที่สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (๒๕๕๙: ๓๓) กล่าวว่า พลเมืองต้องเคารพกติกาและยอมรับผลของการละเมิดกติกาหากมีปัญหามีความขัดแย้งเกิดขึ้นก็ต้องใช้วิถีทางประชาธิปไตยและใช้กติกาในการแก้ไข

๕. ด้านการสร้างความกระตือรือร้น บทบาทต่อการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ด้านการสร้างความกระตือรือร้น โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ นักศึกษามีความขยัน รู้จักหน้าที่ และทำทุกๆ อย่างด้วยความตั้งใจจริง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า นักศึกษาทำงานด้วยความตั้งใจจริง และมีความรับผิดชอบในหน้าที่ มีจิตสำนึกในการเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้น

อยู่ตลอดเวลา ซึ่งสอดคล้องตามแนวคิดของศรีณยุ ห่มจันทร์พย์ (๒๕๕๐: ๑๐๔-๑๐๕) ที่ว่าการศึกษาที่มุ่งปลูกฝังให้ประชาชนของรัฐมีคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองที่เหมาะสม มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นต่อการปกครอง รู้จักสิทธิหน้าที่และการปกป้องสิทธิของบุคคลและประโยชน์สาธารณะ มีความรู้ มีความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีคุณภาพ และอยู่บนข้อเท็จจริงและเหตุผล และรวมถึงการมีทักษะในการเป็นพลเมืองด้วย

๖. ด้านการติดตามและประเมินผล บทบาทต่อการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ด้านการติดตามและประเมินผล โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ นักศึกษาติดตามและประเมินผลจากการทำงาน เพื่อเป็นการสะท้อนผลการทำงานให้ดีขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า นักศึกษาสามารถติดตามและประเมินผล นำผลการประเมินไปปรับปรุง และสรุปผลจากการทำงานตามวัตถุประสงค์ และวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของอรรถัย กักผล (๒๕๕๒: ๐๘) ที่กล่าวว่า การร่วมกันติดตามประเมินผลตลอดเวลาที่ทำงานร่วมกัน ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการตรวจสอบถึงปัญหาอุปสรรค และร่วมกันในการหาทางแก้ไขปัญหาเพื่อให้งานหรือภารกิจดังกล่าวสามารถสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย

๗. ด้านการสร้างจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อส่วนรวม บทบาทต่อการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ด้านการสร้างจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อส่วนรวม โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ นักศึกษามีจิตสำนึก มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เป็นการสร้างคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นว่า นักศึกษามีจิตสำนึกและมีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม สามารถรักษาผลประโยชน์ของตนเองและส่วนรวมเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของลัดดาวัลย์ ต้นติวทยาพิทักษ์ (๒๕๔๔) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องขบวนการประชาสังคมนับกับการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน พบว่า การทำงานของขบวนการประชาสังคมนับกับการพัฒนาประชาธิปไตยและการเมืองในชุมชน และความเข้มแข็งของขบวนการประชาสังคมนับกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจการสาธารณะของชุมชน

ข้อเสนอแนะ

๑.๑ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑.๑ มหาวิทยาลัยควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อกระตุ้นให้นักศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมกับคนภายในชุมชนในการวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ทั้งนี้ โดยให้นักศึกษาวิเคราะห์ปัญหา เสนอวิธีการแก้ไข และลงมือปฏิบัติโดยใช้วิธีการที่ได้เรียนรู้มา

๑.๒ มหาวิทยาลัยควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อให้ นักศึกษาเรียนรู้ความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยตนเองผ่านกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อให้มีความตระหนักถึงรักษาผลประโยชน์ของตนเองและส่วนรวมเป็นสำคัญ

๒. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๒.๐ งานวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดอยู่ที่ระยะเวลา และพื้นที่ที่ทำการวิจัย เป็นเพียงการส่งตัวอย่างเฉพาะเจาะจงคือ เป็นการวิจัยเฉพาะนักศึกษารัฐประศาสนศาสตร์เท่านั้น ทำให้ผลหรือรูปแบบของการวิจัยอาจจะสะท้อนลักษณะของข้อเท็จจริงที่ยังไม่ครอบคลุมมากนัก ดังนั้น จึงควรขยายขอบเขตการศึกษาให้มีความครอบคลุม นักศึกษาคณะอื่นๆของมหาวิทยาลัยด้วย

๒.๑ ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับความคาดหวังของนักศึกษาต่อบทบาทการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

๒.๓ ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๐ ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

บรรณานุกรม

ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ. (๒๕๕๔). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องความเป็น

พลเมืองในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

นิภาพรรณ เจนสันติกุล. (๒๕๕๖). โครงสร้างทางสังคม บทบาทและนโยบายสาธารณะ

- กับความเป็นพลเมือง. วารสารศิลปศาสตร์, ๕(๑); ๔๙-๖๒.
- ประเวศ วะสี. (๒๕๕๑). การเมืองภาคพลเมือง การพัฒนาการเมืองไปสู่ประชาธิปไตย.
- วารสารสถาบันพระปกเกล้า, ๖(๒); ๐-๙.
- ลัดดาวัลย์ ตันตวิทยาพิทักษ์. (๒๕๔๙). ขบวนการประชาสังคมกับการพัฒนา
ประชาธิปไตยชุมชน. ปรินญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการ
วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรรณัฐ ถ้ำทองถวิล. (๒๕๕๑). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องการมีส่วนร่วมของ
นักศึกษาต่อการจัดกิจกรรมนักศึกษาของวิทยาลัยราชพฤกษ์. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยราชพฤกษ์.
- วสันต์ ลิ้มรัตนภัทรกุล. (๒๕๕๘). รูปแบบการประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมเพื่อเสริมสร้างการ
มีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมือง. Veridian E-Journal, ๘(๒); ๑๐๑๙-๑๐๓๕.
- ศรัณยู หมั่นทรัพย์. (๒๕๕๑). การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง: ฐานรากของการเมืองภาค
พลเมือง. วารสารสถาบันพระปกเกล้า, ๖(๒); ๑๐๐-๑๐๕.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๕๓). การพัฒนาการเมืองการปกครองใน
ระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภา
ผู้แทนราษฎร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (๒๕๕๙). การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองใน
ระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภา
ผู้แทนราษฎร.
- อรรถัย กักพล. (๒๕๕๒). คู่คิด คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับผู้บริหาร
ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: จริยสุนิทวงศ์การพิมพ์.
- Michael Volpe. (๒๕๕๕). ความเป็นประชาชน พลเมือง และการมีส่วนร่วมของ
พลเมือง ในเอกสารประกอบการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ ๐๓ ประจำปี ๒๕๕๔ เล่ม ๒
ความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย. หน้า ๗๕-๙๖. กรุงเทพฯ: ส เจริญ การพิมพ์.

พระในบ้านที่มักถูกลืม
The parents as arahant at home
Who have often forgotten.

มณฑิราสะแกทอง^๑ อิศรพงษ์ไกรสินธุ์^๒
สมคิดสุขขจิต^๓

บทคัดย่อ

วันเกิดเป็นวันสำคัญของชีวิตเมื่อวันคล้ายวันเกิดเวียนมาครบรอบสำหรับชาวพุทธมีความเชื่อว่าการทำบุญจะเพิ่มความเป็นสิริมงคล ทำให้ชีวิตยืนยาว และเจริญรุ่งเรือง ยังเป็นการเริ่มต้นสำหรับอายุปีต่อไปด้วยการทำบุญวันเกิดเริ่มตั้งแต่สมัยพุทธกาล มีพราหมณ์ ๒ สามภรรยา พาลูกไปหาเพื่อนพราหมณ์ในป่า และบอกว่าลูกจะเสียชีวิตใน ๗ วัน จึงแนะนำให้ไปกราบพระพุทธเจ้า ซึ่งพระองค์ได้แนะนำ ให้นิมนต์พระสงฆ์ สวดพระปริตรตลอด ๗ วัน ในวันสุดท้าย พระพุทธองค์ทรงเสด็จ ด้วยพระองค์เองเด็กฟังพระปริตรครบ ๗ วัน ก็อยู่รอดปลอดภัยมีอายุถึง ๑๒๐ ปี

สำหรับประเทศไทยเริ่มในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ เมื่อครั้งยังผนวชอยู่ โดยทรงมีพระราชดำริว่า การที่คนเรามีอายุวนมาบรรจบครบรอบอีกครั้ง โดยไม่ตายไปเสียก่อน ถือเป็นลาภอันประเสริฐจึงควรมีพิธี และบำเพ็ญกุศล ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น จึงทำให้เกิดการทำบุญวันเกิดที่เรียกว่า เฉลิมพระชนมพรรษาขึ้น โดยมีการสวดมนต์เลี้ยงพระจำนวน ๑๐ รูป และถวายสิ่งของแก่พระสงฆ์ สืบทอดต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันวิธีปฏิบัติในการทำบุญวันเกิด นั้นถ้าจะได้อันสงฆ์เริ่มต้นจากการ ทำใจกายให้เบิกบานแจ่มใสถือศีล ๕ สวดมนต์ภาวนาใส่บาตรพระหรือทำบุญเลี้ยงพระถวายสังฆทาน(ตามอายุบวก ๐ หรือตามกำลังศรัทธา) อุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษเจ้ากรรมนายเวร การให้ชีวิตร่วมบุญไถ่ชีวิตโคกระบือ ปลอ่ยปลาโดยเฉพาะปลาที่เขากำลังจะฆ่าจะได้อันสงฆ์ร่วมบุญเพื่อสาธารณประโยชน์ใช้แรงงานของตนเองเพื่อส่วนรวมสิ่งสำคัญที่สุดคือกราบขอพรบิดามารดา เป็นมงคลอันสูงสุด

คำสำคัญ : วันเกิด , ทำบุญ

ABSTRACT

Birthdays are important days of lives. When the time of the birthdays comes. The Buddhists so believe that philanthropy will increase prosperity, makes the life get longer and give the new age thriving. Birthday's ceremony has started from the Buddha period which two Brahmin of husband and wife took their child to a friend in the forest. Their friend told that the child will be died within seven days, then had suggested the two Brahmin husband and wife going to the Buddha for the help. The Buddha gave them an advice to invite the monks to pray phraparit chanting throughout the seven days until the last day the Buddha come to them by himself. Towards the time of chanting, the child had listened to the phraparit chanting, finally the child had survived up to ๑๒๐ years old. In Thailand, it began the birthday ceremony in the reign of king Rama ๔ when he was in ordination. In his royal thought when the birthday came once again, the people still alive, it is very good luck and suit for making merit to oneself and others. So the result of this ceremony as called Royal Birthday Anniversary by making the philanthropy that invited Ten monks to pray chanting and blessing. In the

^๑ อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

^๒ อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

^๓ อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

end, the owner of birthday gave the offerings to the monks which kept going on this traditional culture then and now.

The way to practice the birthday ceremony begins with purifying the mind, preserving the five precepts, pray chanting and practicing meditation, offering food to the monks, dedicating merit to forefather who passed away and person with previous deeds on each other, letting the cows free from killing and releasing fish, donating something for public, and as importantly bowing the parents and blessing from the ultimate prosperity of lives.

Keywords : Birthday , Make merit

บทนำ

ประเทศต่าง ๆ ที่เจริญแล้วในโลกล้วนแต่มีวัฒนธรรมอันดีงามประจำชาติของตนทั้งสิ้นไม่ว่าประเทศนั้นจะอยู่ส่วนใดของโลกสำหรับชาติไทยเราก็มียุควัฒนธรรมและระเบียบอันดีงามอยู่หลายประการ เช่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ความมีใจกว้าง ความยิ้มแย้มแจ่มใส ความกตัญญูกตเวที ความอ่อนน้อมถ่อมตนการเคารพต่อผู้ใหญ่และการบำรุงเลี้ยงดูพ่อแม่ เป็นต้น

“พระ” หมายถึงผู้ประเสริฐผู้ยอดเยี่ยมเพราะเป็นผู้มีคุณสมบัติดีอยู่ในตัว และทำความดีต่อผู้อื่น โดยมีได้มุ่งหวังสิ่งตอบแทน ทำด้วยดวงใจอันเปี่ยมล้นด้วยความรักความปรารถนาดีและความสงสารเป็นที่ตั้งหากผู้ใดทำได้ดังนี้ไม่ว่าผู้นั้นจะครองเพศแบบไหนและอยู่ในวัยไหนชาวโลกย่อมแซ่ซ้องสรรเสริญ ผู้นั้นว่าเป็น “พระ” ในสายตาของเขาและพร้อมที่ยกมือทั้งสองขึ้นไหว้บูชายอมก้มศีรษะ หรือยอมน้อมกายหมอบกราบกราบกรานด้วยความเต็มใจมิได้ตะขิดตะขวงหรือลึงเลใจเลยแม้สักน้อยเพราะมาเห็นแล้วว่าผู้นั้นคือ เนิอนาบุญอันหาได้ยากของเขาย่างแท้จริง

“ความเป็นพระ” อย่างที่ว่ามานั้นมิได้จะเป็นเฉพาะกับนักบวชในศาสนาใดศาสนาหนึ่งตามความเข้าใจของคนทั่วไปเท่านั้นความจริงเราท่านทุกคนต่างก็เคยประสบพระหรือมีพระประกอบด้วยคุณงามความดีดังกล่าวมาแล้วทุกคนทั้งมิได้พบที่ในป่าถ้ำลำเนาเขาหรือแดนบุญสถานนักบวชอื่นใดเลยหากพบกันอยู่ที่บ้านมีอยู่แล้วในบ้านของเรานั้นเองมีพักต้องไปหาที่อื่นเสียให้หากเพราะพระดังกล่าวนี้หาได้ในบ้านจึงเรียกในที่นี้ว่า “พระในบ้าน”

คำถามที่ถามต่อไปว่าแล้วพระในบ้านคือใคร “พระในบ้าน” นั่นคือ “พ่อ” กับ “แม่” หรือพระที่อาศัยอยู่ในบ้าน และยังมีลมหายใจคงไม่มีใครคัดค้านหรือกล่าวหาว่าท่านทั้งสองได้นามว่าเป็นพระนั้นเพราะท่านมี “ความเป็นพระ” คือคุณงามความดีอยู่ในตัวและได้ปฏิบัติภารกิจอันเป็นหน้าที่ของตัวอย่างครบถ้วนบริบูรณ์ทั้งในด้านจิตใจก็เปี่ยมล้นด้วยความรักความปรารถนาดีและความสงสารอันเป็นเหตุชักจูงให้ท่านได้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละยอมเป็น “ผู้ให้” อยู่ตลอดมาตามปกติเรามักจะแสวงหาพระนอกบ้านไปกราบไหว้พระกันตามวัดตามถ้ำตามป่าหรือแม้อยู่บนยอดเขาก็ก้มไปก้มกันด้วยความมุ่งมั่นว่าจะเป็นมงคลแก่ตัวแม่จะไปค้ำอ้างแรมกันหรือใช้เวลาเดินทางไปเป็นวันๆเราก็ก้มทอบสังขารไปจนกระทั่งถึงท่านจนได้พอได้เห็นท่านได้กราบไหว้บูชาท่านแล้วก็กลับเท่านั้นก็เกิดความอิมใจหายเหน็ดเหนื่อยโอกาสหน้าก็แวะเวียนไปหาท่านบ่อย ๆ เล่าทุกข์สุขให้ท่านฟังท่านช่วยแก้ปัญหาคชีวิตซึ่งมันคับอกคับใจให้ เป็นต้น “พระนอกบ้าน” ที่ว่ามานี้เราไปหาได้บูชาได้และทำได้บ่อย ๆ เสียด้วยซ้ำไปแต่เราทั้งหลายนี้จะมีสักกี่คนเล่าที่นึกถึง “พระในบ้าน” กันพระในบ้านที่ใจจดใจจ่อรอท่านบรรดาลูกๆ จะมาหามากราบไหว้บูชาหรืออย่างน้อย ๆ มาให้ท่านเห็นหน้าก็ดีใจแล้ว

การบำรุงเลี้ยงดูพ่อแม่ ซึ่งเป็นคุณธรรมที่ปฏิบัติกันอยู่ในหมู่ประชาชนชาวไทยเป็นวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามซึ่งลูกหลานไทยทุกคนควรรักษาและเทิดทูนไว้ให้คงอยู่กับชาติไทยของเราต่อไป เพราะการบำรุงเลี้ยงดูพ่อแม่

คำว่า บุญ นั้น เป็นนามธรรม หมายถึง การชำระหรือเครื่องชำระ ชำระจิตชำระใจให้สะอาด แล้วผลที่ได้คือความสุข ส่วนคำว่า การทำบุญ นั้นแปลว่า การกระทำหรือปฏิบัติซึ่งสามารถให้ผลบุญแก่ผู้กระทำ ในทางพระพุทธศาสนาเรียกเป็นศัพท์เฉพาะว่า บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ซึ่งมีด้วยกัน ๑๐ วิธีคือ

๑. ทานมัย หมายถึง การทำทานทำให้ได้บุญ ทาน คือ การให้ การสละทรัพย์สินเงินทอง ความรู้ ความช่วยเหลือ ฯลฯ ให้แก่ผู้อื่นยอมทำให้ได้ผลตามที่ใดให้นั้น ให้ทานอย่างไรยอมได้ผลทานอย่างนั้น เราจึงควรตั้งใจให้สิ่งที่มีคุณ สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้รับ

๒. ศิลมัย หมายถึง การรักษาศีลทำให้ได้บุญ การรักษาศีล หมายถึง การควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา ให้เป็นปกติ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ประพฤติร้ายต่อผู้อื่น ย่อมจัดว่าเป็นการกระทำที่ดี เป็นกุศลกรรมจึงทำให้ได้รับผลดี

๓. ภวานามัย หมายถึง การเจริญภวานามัยยอมทำให้ได้บุญ ภวานา คือ การลงมือปฏิบัติ เพื่อการขจัดกิเลสอาสวะ ให้หมดสิ้นไป การบำเพ็ญภวานาเป็นทางที่ทำให้หลุดพ้นจากทุกข์ได้จริง จึงจัดเป็นบุญชั้นสูงสุด

๔. อปจายนมัย (อ่านว่า อะปะจายะนะมัย) หมายถึง บุญที่เกิดจากการประพฤติตนเป็นคนอ่อนน้อม ไม่กระด้าง ไม่ถือดี คนที่เป็นคนอ่อนน้อมยอมเป็นที่เมตตาของผู้ที่รู้จักและได้พบเห็น ความเมตตาอันยอมส่งผลให้ได้รับแต่สิ่งที่ดีงาม จึงจัดเป็นบุญอย่างหนึ่ง

๕. เวยยาวัจจมัย หมายถึง บุญซึ่งได้จากการชวนช่วยกิจการงานของผู้อื่น ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านใกล้เคียง มีกิจการงานอะไรที่พอช่วยได้ ไม่ว่าจะเป็นงานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานศพ หรืองานอื่น ๆ ถ้าเราช่วยด้วยความเต็มใจ ก็จะทำให้เกิดความรักใคร่ สามัคคีกัน เกิดความเป็นมิตรต่อกัน เมื่อเรามีความเดือดร้อน มิตรก็จะช่วยเหลือเรานับเป็นบุญอย่างหนึ่ง

๖. ปัตติทานมัย หมายถึง บุญที่สร้างด้วยการให้ส่วนบุญของตนแก่ผู้อื่น เช่น เวลาที่เราถวายทานแด่พระสงฆ์ เราจะอุทิศส่วนบุญที่เราทำนั้นให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ให้แก่เจ้ากรรมนายเวร ให้แก่เทวดาและสัตว์ทั้งหลาย เป็นต้น การแผ่ส่วนกุศลของตนให้แก่ผู้อื่นดั่งนี้นับเป็นบุญอย่างหนึ่ง

๗. ปัตตานุโมทนามัย หมายถึง บุญเกิดได้ด้วยการอนุโมทนา คือ การยินดีในบุญที่ผู้อื่น เมื่อแผ่มาให้เรา เป็นการยอมรับในการทำดีของผู้อื่น ยอมรับน้ำใจที่ผู้อื่นเมื่อแผ่มาให้เรา การอนุโมทนาเมื่อมีผู้ตั้งใจแบ่งส่วนบุญให้เรา จึงจัดว่าเป็นบุญด้วย

๘. ฌัมมัสสวนมัย (อ่านว่า ฌัม-มัต-สะวะนะมัย) หมายถึง บุญสำเร็จได้ด้วยการฟังธรรม ด้วยการหมั่นศึกษาหาความรู้ในทางธรรมะของพระพุทธเจ้า และปฏิบัติตามพระธรรม คำสั่งสอนนั้น การฟังธรรมทำให้ได้บุญอย่างหนึ่ง

๙. ฌัมมเทสนามัย หมายถึง บุญที่ได้ด้วยการสั่งสอนธรรมะ สอนความรู้ที่มีอยู่ให้ผู้อื่นได้รู้ด้วย ยังมีผู้รู้ธรรมะ ปฏิบัติธรรมะมากขึ้นเท่าไร โลกก็จะมีแต่คนดี มีแต่คนที่ไม่เบียดเบียนกัน ดังนั้น โลกก็จะเป็นโลกที่สงบสุขยิ่ง การสั่งสอนธรรมะให้ผู้อื่นจึงจัดว่าเป็นบุญอย่างหนึ่ง

๑๐. ทิฏฐุชกรรม หมายถึง บุญที่เกิดจากการที่คิดให้ถูกให้ตรงตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา การที่ไม่ทำนอกรัตนрокอย นอกแบบพระพุทธรศศนยอม่ได้บุญ แม้คนทีนบถือศศนยอม่ ถ้าเรอช่วยเหลือ โม่เบียดเบียนทำร้ายเขอ ก็ถือว่ ๑ เป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดบุญได้เช่นเดียวกัน

จากข้างต้น สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า วิธีการทำบุญ ซึ่งสามารถนำไปใช้ นำไปปฏิบัติในการทำบุญวันเกิดหรือทำบุญเนื่องในวันและโอกาสต่าง ๆ อย่างคร่าว ๆ ให้เข้าใจง่ายขึ้น จาก ๑๐ วิธี เป็น ๔ วิธี ดังนี้

๑. การสละทรัพย์อย่างฉลาด เช่น การถวายสังฆทานก็เป็นสิ่งที่คนไทยคุ้นเคย หรือการบริจาคเงินเพื่อช่วยเหลือเด็กกำพร้า หรือช่วยเหลือสงเคราะห์สัตว์พิการ เป็นต้น

๒. การทำชีวิตให้โปร่งเบา คือเรื่องเกี่ยวกับการบริโภคโดยตรง เพราะสมัยนี้เป็นยุคบริโภคนิยมบางครั้ง ก็ไปคิดว่าการบริโภคมากเท่าไรยิ่งมีความสุข แต่ที่จริงตามหลักพระพุทธศาสนา ถ้าเราบริโภคน้อยชีวิตเราก็จะเบาและเย็น เย็นแล้วก็มีมีความสุข เช่นการลดละอบายมุขห่างไกลจากอบายมุขหรือการรักษาศีลไม่ไปเบียดเบียนใคร ชีวิตเราก็จะโปร่งเบา

๓. การเกื้อกูลด้วยแรงกาย หมายความว่าช่วยเหลือเอื้อเฟื้อผู้อื่นเช่นไปเป็นครู เป็นอาสาสมัครสอนเด็ก หรือไปอุ้มเด็กที่ป่วยในโรงพยาบาล หรือเป็นอาสาสมัครบ้านพักคนชรา หรือช่วยเหลือชุมชนเช่นการช่วยเหลือสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านของเรา เกื้อกูลด้วยแรงกาย

๔. การฝึกจิตชำระใจ เช่นการทำสมาธิ การแผ่เมตตา การฟังธรรม การสนทนาธรรม ทั้งหมดนี้ถือเป็นการทำบุญทั้งนั้น คนไทยเราควรจะทำใจและถือปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

ดังนั้นคำว่าทำบุญวันเกิด ก็คือ การกระทำหรือปฏิบัติเพื่อให้เกิดการชำระจิตใจให้สะอาด เนื่องในวันคล้ายวันเกิด หรือวันครบรอบวันเกิด โดยยังผลให้เกิดความสุขแก่ผู้กระทำ นั่นเอง

ทั้งนี้การ ทำบุญ นั้น คนไทยเรานิยมกระทำกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่พิธีการทำบุญคล้ายวันเกิด หรือการทำบุญครบรอบวันเกิดนั้น เริ่มมีปรากฏมาตั้งแต่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือรัชกาลที่ ๔ เมื่อครั้งที่พระองค์ยังทรงผนวชอยู่ โดยเรียกการทำบุญวันเกิดในครั้งนั้นว่า เฉลิมพระชนมพรรษา และได้มีการยึดถือ

ปฏิบัติมาถึงยุคสมัยปัจจุบันจริง ๆ แล้ว เราทุกคนมีวันเกิดเพียงวันเดียวเท่านั้น และวันนั้นก็คือวันที่เราคลอดออกมาจากครรภ์มารดา ไม่มีวันอื่นอีกแล้ว ฉะนั้นไม่ว่าที่ไหน เมื่อไหร่ ปีไหน เดือนอะไร จะวันนี้หรือวันไหน จะเวลานี้หรือเวลาใด เราทุกคนก็สามารถทำบุญได้ โดยไม่จำเป็นต้องรอเพื่อทำบุญในวันคล้ายวันเกิด หรือทำบุญในวันครบรอบวันเกิด

แม่มมีบุญคุณอันใหญ่หลวง
ที่เฝ้าหวงห่วงลูกแต่หลังเมื่อยังนอนเปล
แม่เราเฝ้าโอดระเท่ กล่อมลูกน้อยนอนเปล มิห่างหันเห ไปจนไกล
เมื่อเล็กจนโตโอ้แม่ถนอม
แม่ฝ่ายพอมยอมเกิดจากรักลูกปักดวงใจ
เติบโตโอ้เล็กจนใหญ่ นี้แหละหนาอะไร มิใช่ไฉนา เพราะ คำ น้ำนม
ควรคิดพินิจให้ดี คำน้ำนมแม่นี้จะมีอะไรเหมาะสม
โอ้อ่า แม่จำลูกคิดถึงคำน้ำนม
เลือดในอกผสมกลั่นเป็นน้ำนมให้ลูกดื่มกิน
คำน้ำนมควรชวนให้ลูกฝัน
แต่เมื่อหลังเปรียบดังฝันฟ้าหนักกว่าแผ่นดิน
บวชเรียนพากเพียรจนสิ้น
หยุดหนึ่งน้ำนมกินทดแทนไม่สิ้น พระคุณแม่เอย

เชื่อว่าลูก ๆ ทั้งหลายคงจะจำเพลงนี้ได้ “เพลงคำน้ำนม” เป็นเพลงที่สะท้อนให้เห็นถึงความรักของแม่ ที่เฝ้าดูแลลูก ๆ ไม่ห่างกายนับตั้งแต่วันที่ลืมตาโลกตั้งแต่วันแรกที่แม่รู้ว่ามิใคร่มีคนอยู่ในตัวของแม่ แม่ก็เฝ้าทะนุถนอม จะกินก็สรรหาแต่ของดีมีประโยชน์ ของที่เคยชอบ เคยอร่อยแต่ไม่มีประโยชน์ก็ไม่ต้องคอยกินเสีย จะเดินจะนั่งก็ต้องคอย ๆ เพราะกลัวจะกระเทือนถึงลูกน้อยในท้อง แม่ต้องทนลำบากอุ้มท้อง ประคบประหงมอยู่นานนับ ๑๐ เดือนจนวันแรกที่ลูกน้อยลืมตาขึ้นดูโลกและได้เห็นว่าคุณน้อยมีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ แม่ก็เหมือนยกภูเขาออกจากอก เฝ้าประคบประหงมเลี้ยงดู ชนิดรีนไม่ให้ไต่ไร่ไม่ให้ตอมจนลูกน้อยเติบโตใหญ่ด้วยความยากลำบากแต่ก็ยังมีลูกอีกหลายคนที่ยังไม่เคยสำนึกถึงพระคุณของแม่ วันเกิดที่ไรแทนที่จะให้เป็นวันทบทวนบุญคุณแต่กลับเที่ยวสามะเลเทเมา ไม่เคยคิดถึงคนที่รอลูกอยู่ที่บ้านด้วยความเป็นห่วงหลายคนพอถึงวันคล้ายวันเกิดก็เที่ยวทะเลนอน ๆ ไปทำบุญวันเกิด โดยลืมไปว่ายังมีพระอรหันต์อยู่ที่บ้าน การทำบุญนั้นก็เป็นเรื่องดีแต่จะมีประโยชน์อะไรหากลูก ๆ ลืมตอบแทนคุณแม่วันเกิดปีนี้ก่อนจะออกไปทำบุญวันเกิดที่ไหน ลองตื่นแต่เช้ามาทำตัวเป็นลูกที่ดี ซื่อพวงมาลัยมะลิมากราบท่าน สำนึกในบุญคุณท่าน หรือจะพาท่านไปทำบุญวันเกิดด้วยกัน ก็เชื่อได้ว่ากุศลของการสำนึกในบุญคุณของบุพการี จะส่งผลให้กับลูก ๆ ทั้งหลายมีความสุข ความเจริญได้ไม่ต่างจากการออกไปทำบุญวันเกิดนอกบ้าน

ความกตัญญู

ความกตัญญูเป็นธรรมบรรจุนามมงคลที่ ๒๕ ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้โดยมุ่งประเด็นให้นำไปพัฒนาคุณสมบัติของคนดี ให้ตระหนักเป็นนิจอยู่เสมอถึงความดีหรือประโยชน์ที่ผู้อื่นมาปฏิบัติต่อเราหรือเป็นการพัฒนามนุษย์ให้กลายเป็นบุคคลที่ผู้รู้คุณคน ซึ่งการรู้บุญคุณคนหรือรู้อุปการะคุณที่ผู้อื่นทำให้ตนเองนับถือ เป็นหลักแห่งความเป็นธรรมอย่างหนึ่งในสังคมมนุษย์ เพราะเป็นการสอดคล้องกับหลักคำสอนว่า “การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ตามที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ มีคนทำดีให้กับเราและเราได้รับผลประโยชน์จากการทำดี ของเขา เป็นต้นว่า ได้ลาภ ยศ สรรเสริญ และความสุข แต่เรารับรู้เพียงผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ตน ไม่รับรู้คุณความดีของเขา ย่อมก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมต่อกัน ความกตัญญูเป็นหลักธรรมที่พระพุทธศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี ก่อให้เกิดความเมตตาเอื้ออาทรกันในสังคม ซึ่งเป็นที่ปรารถนาที่ต้องการในทุกชุมชน ทุกองค์กร และทุกสังคมที่ทุกแห่งในทุกยุคทุกสมัย คนที่มีคุณสมบัติของความกตัญญูจะผลักดันทำความเจริญรุ่งเรืองให้ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน สังคมและประเทศชาติเจริญ คนดีอยู่ในครอบครัว โรงเรียน องค์กร ชุมชน สังคม ประเทศใด แหล่งพื้นที่แห่งนั้น ๆ ย่อมมีความสุข ความกตัญญูจึงเป็นคุณสมบัติและสัญลักษณ์ของคนดีซึ่งเป็นบุคคลย่อมมีชีวิตประสพแต่ความก้าวหน้าเจริญรุ่งเรือง เป็นหลักถือปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของสัตบุรุษ ในสังคมชาวพุทธคนมีกตัญญูทวเวิที่ย่อมเป็นผู้ควรค่าแก่ ความรัก เกียรติ ศักดิ์ศรี และการยกย่องสรรเสริญจากผู้อื่นเนื่องด้วยการได้ปฏิบัติ

ธรรมอันถือเป็นมงคลอย่างที่สุดในขณะที่ความคิดและความเชื่อตามวัฒนธรรมไทย ที่สรรเสริญ ผู้มีความกตัญญู และ
ดำเนิน ผู้ที่ไม่รู้จักบุญคุณคนอื่นเป็นอย่างมาก คนไทยมีความเชื่อว่าผู้ที่มีความกตัญญูต่อพ่อแม่ ครูอาจารย์ จะมีความ
เจริญรุ่งเรืองประสบความสำเร็จในชีวิต ในทางตรงกันข้ามผู้ที่ไม่มีความกตัญญูหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าคนเนรคุณจะไม่
ประสบความสำเร็จในชีวิตและไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม อย่างไรก็ตามการเปรียบเทียบว่าคนที่เนรคุณเป็นคนไม่มีศิลปะในการ
ดำเนินชีวิต จิตใจขาดน้ำหล่อเลี้ยง หยาบกระด้าง ไม่เอาใจเขามาใส่ใจเราขาดความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และไม่มี
เมตตาเอื้ออาทรต่อผู้อื่น(บุษกร วัฒนบุตร, ม.ป.ป.)

ดังนั้นความกตัญญูจึงเป็นลักษณะของการรู้สึกสำนึกในคุณ ด้วยแสดงความเคารพ นบถ เชื้อฟัง การทำให้ผู้อื่น
สบายใจ และช่วยเหลือในกิจการงานต่าง ๆ การกระทำลักษณะนี้ ย่อมนำมาซึ่งความสุขความสบายใจ ความเจริญ และ
เป็นสิริมงคลแก่ ชีวิตและหน้าที่ การงาน ดังนั้นความกตัญญูเป็นสัญลักษณ์หรือเครื่องหมายของคนดี ด้วยการเริ่มจากการ
ที่เยาวชนไทยได้รับการปลูกฝังคุณลักษณะที่ดีในเรื่องของความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณถือเป็นเรื่องที่ดี เป็นการสร้าง
ภูมิคุ้มกันให้สังคม การเลี้ยงดูของครอบครัว การกล่อมเกลางานสังคม เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยอบรมและส่งเสริมพฤติกรรม
ของเด็กและเยาวชนให้มีคุณลักษณะของการเป็นคนมีความกตัญญู ความตระหนักรู้ในคุณของบุคคล สัตว์ และ
สิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อตนเองทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เพื่อการเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ผู้นำ ผู้บริหารองค์กร หน่วยงาน
ประเทศได้อย่างแข็งแกร่ง มั่นคง และยั่งยืน เป็นการปกครองโลกให้เป็นอยู่ได้ และอยู่ได้ด้วยความสุข
(Buddhadhaspikkhu, ๑๙๙๓)

ความหมายของความกตัญญู

ความกตัญญูมาจากคำว่า กะตัน เป็นคำนาม (ผู้) รู้อุปการะที่ท่านทำให้ (ผู้) รู้คุณท่าน เป็นคำคู่กับกับ กตเวที
[ป. กต ว่า (อุปการคุณ) ที่ท่านทำแล้ว และ ญ ว่า ผู้รู้. (พจนานุกรมแปลไทย-ไทย ราชบัณฑิตยสถาน)เป็นการรู้สึกสำนึก
ในคุณ เป็นผู้รู้คุณที่คนอื่นทำให้แก่ตน ซึ่งความกตัญญูจะเป็นความดีที่เป็นพื้นฐานของคนดี เมื่อคนดีมีความกตัญญูเป็น
พื้นฐานแล้ว ความดีทั้งหลายก็ไหลไปอยู่กับคนดี เปรียบเสมือนลำธารทุกสายไหลลงสู่แม่น้ำใหญ่ และสร้างความมี
ประโยชน์ให้แก่ คน สัตว์ สิ่งของและแม้แต่สิ่งแวดล้อม ซึ่งการเป็นคนดีที่คิดทำดีต่อและสนองดีต่อบ
(Cheewarattaphat, ๑๙๙๗) มีอยู่ ๒ จำพวก คือ

๑.คนดีแบบมีเงื่อนไข ซึ่งเป็นลักษณะที่เป็นคนดีไม่บริสุทธิ์เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน

๒.คนดีแบบไม่มีเงื่อนไขซึ่งเป็นลักษณะที่เป็นคนดีบริสุทธิ์ไม่หวังผลตอบแทน

พื้นฐานที่ดีของมนุษย์ คือความกตัญญู อันเป็นศิลปะในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมเนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์
สังคม มีความสัมพันธ์กับผู้อื่นและสิ่งอื่นอยู่อย่างเป็นพลวัต นับตั้งแต่เกิดก็มีบุพการีเลี้ยงดู เข้าโรงเรียนก็มีครูบาอาจารย์
สั่งสอน เข้าปฏิบัติงานก็มีผู้บริหารอบรมการปฏิบัติงานที่ถูกต้อง มีเพื่อนร่วมงานช่วยกันทำงานเป็นทีมเพื่อส่งผลให้งาน
ประสบความสำเร็จ รวมทั้งอาศัยปัจจัย ๔ เพื่อการดำรงชีวิต มนุษย์จึงจำเป็นต้องเข้าใจความหมายของความกตัญญูซึ่งเป็น
คุณสมบัติของคนดีดังกล่าวมาข้างต้น

ลักษณะของความกตัญญู

ปัจจุบันมีกระแสความเจริญทางเทคโนโลยีอย่างไร้ขีดจำกัด สิ่งยั่วยุตามกระแสโลกที่มีความพลวัตต่าง ๆ อาจ
ก่อให้เกิดความพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็กเยาวชน ตลอดจนการสร้างการพัฒนาความ
เจริญทางวัตถุมากกว่าคำนึงถึงการพัฒนาความเจริญทางด้านจิตใจ ตลอดจนความต้องการทางด้านวัตถุเพื่อมาสนองความ
ต้องการทางกาย ทางใจในการดำรงชีวิตประจำวันของสมาชิกในสังคมทำให้เกิดการแย่งชิงโอกาส เพื่อการประกอบ
เลี้ยงชีพ โดยบกพร่องในการคำนึงเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมในจิตใจ ขาดการคำนึงถึงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของคนไทยที่มี
ความกตัญญู รู้จักตอบแทนบุญคุณ ซึ่งความกตัญญูเป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยรักษาและประคับคอง
สังคมไทย ผู้ที่มีความกตัญญูมีจิตสำนึกในคุณท่านและคิดตอบแทน ส่วนผู้ที่ไม่มีความกตัญญูคือคนอกตัญญู ไม่รู้จักคุณ ย่อม
ถูกมองว่าเป็นคนไม่ดี ไม่น่าคบหา ความกตัญญูเป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ในสังคมมนุษย์ต้องเกี่ยวข้องกับ
ผู้อื่นและสิ่งอื่น ชีวิตด้านกายภาพดำรงอยู่ได้เพราะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากบุคคลต่าง ๆ มีพ่อแม่ ครูอาจารย์ ญาติที่
น้อม เป็นต้น ความกตัญญูนี้เป็นคุณธรรมที่มนุษย์ควรปฏิบัติไม่เฉพาะต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่รวมไปถึงต่อสัตว์และพืช

ด้วย ผู้ที่มีความกตัญญูย่อมจะทำตนเองให้มีความสุขและทำผู้อื่นให้มีความสุขด้วย ลักษณะของคนมีความกตัญญูตามหลักพระพุทธศาสนา มี ๒ ลักษณะ ได้แก่

กตัญญูขั้นสามัญเป็นกตัญญูอย่างสามัญทั่วไปเป็นการรู้อุปการะคุณที่บุคคลอื่นทำให้เรา ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดกตเวทิตะ เป็นการตอบแทนคุณ ซึ่งเด็กและเยาวชนจะยอมรับว่าใครมีคุณก็ต่อเมื่อเขาทำอะไรให้กับตนเท่านั้น เช่น การยอมรับว่าพ่อแม่มีพระคุณเพราะได้เลี้ยงดูมา ยอมรับว่าครูมีพระคุณ เพราะได้อบรมสั่งสอน ยอมรับว่าญาติพี่น้องมีบุญคุณ เพราะเคยให้ข้าวให้ขนม

กตัญญูขั้นสัตบุรุษเป็นความกตัญญูขั้นสูง ได้แก่การรู้จักคุณธรรมความดีที่มีอยู่ในตัวบุคคลอื่น ใครมีความดีก็รู้ว่าเขาเป็นคนดี ไม่ว่าจะทำอะไรให้เราหรือไม่ก็ตาม ไม่ยึดเอาตัวเองเป็นเครื่องวัดความคิดของคนอื่น เป็นการตัดสินความดีด้วยความดี และรู้จักกระทั่งว่าธรรมทั้งหลายมีคุณค่าอย่างไร และพยายามถ่ายทอดคุณลักษณะที่ดีนั้นมาใส่ตัวเรา เพื่อจะได้ทำความดีเป็นแบบอย่างที่ดีเหมือนเขา โดยที่ลักษณะความกตัญญูที่จะต้องแสดงออกให้ปรากฏนั้นมีอยู่ ๓ ประเด็น คือ

๑. กตัญญูต่อบุคคล เช่น ลูกกตัญญู ศิษย์กตัญญู พลเมืองกตัญญู และศาสนิกชนมีความกตัญญู

๒. กตัญญูต่อสัตว์ สัตว์ที่มีคุณต่อมนุษย์นั้นมี ช้าง ม้า วัว ควาย เป็นต้น ที่ใช้เป็นพาหนะ ลากซุง เเทียมเกวียนและไถนา เป็นต้น คนกตัญญู ยอมรับคุณของสัตว์เหล่านี้

๓. กตัญญูต่อสิ่งที่ไม่เป็นวิญญาน บรรดาสิ่งของเครื่องใช้ที่เป็นคุณประโยชน์แก่ตน หรือสิ่งที่ป้องกันภัยอันตรายได้ในเวลาอับจนมาแล้ว คนกตัญญูย่อมรู้สึกใครไม่ยอมยกให้ใครเอาไปได้หรือเอาไปทำลายเสีย บางทีถึงต้องเปล่งวาจาว่าสิ่งนี้ชีวิตที่เดียว ตัวอย่างเช่น ไม้คานที่ใช้หาบของขาย เมื่อเจ้าตั้งตัวได้เป็นคนมั่งมีศรีสุขขึ้นคิดถึงคุณของไม้คานได้ เลี่ยมทองเก็บไว้เป็นที่ระลึก เป็นต้น

ลักษณะของคนที่มีความกตัญญูคุณ ควรจะมีลักษณะดังนี้

๑. มีความซื่อสัตย์
๒. จงรัก และภักดี
๓. อ่อนน้อมถ่อมตน
๔. มีสติระลึกรู้ได้อยู่เสมอ
๕. ไม่ประทุษร้ายต่อกัน สัตว์ และสิ่งของ
๖. ไม่ลบหลู่ดูหมิ่นผู้มีคุณ
๗. มีเมตตาจิต คิดเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
๘. รักเกียรติและศักดิ์ศรีของตน
๙. เป็นที่รักของคนทั่วไป
๑๐. ชีวิตมีแต่ความสุข และสมหวัง

สังคมมนุษย์จะอยู่ด้วยกันด้วยความมั่นคง ยั่งยืนและรอดปลอดภัยได้ด้วยความกตัญญู ซึ่งเป็นบ่อเกิดความรักและความผูกพัน เช่น พ่อ-แม่-ลูก ครูกับศิษย์ ฯลฯ ความกตัญญูช่วยให้เกิดความเคารพนับถือ เมื่อมีคุณเคารพนับถือแล้วก็มีแต่ความเบิกบานสำราญใจ เกิดความสุข ความสบายใจ เกิดปัญญาที่จะนำมาใช้ในการส่งเสริมการใช้ชีวิตให้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ส่วนการแสดงออกต่อผู้มีพระคุณมีลักษณะ ดังนี้

พ่อแม่ เป็นผู้ให้กำเนิดแก่ลูก เลี้ยงดูป้องกันและรักษาพ่อแม่ที่เป็นพ่อแม่จริง ๆ เมื่อให้กำเนิดลูกแล้วจะไม่ทอดทิ้ง ถึงแม้จะประสบความลำบากยากจน ลำเค็ญสักเพียงใดก็ตาม ก็จะไม่ทอดทิ้งลูก กลับคอยป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ไม่ให้เกิดแก่ลูก เมื่อมีเหตุสุดวิสัยที่จะป้องกันได้ เช่น ต้องประสบภัยคือความเจ็บไข้ได้ป่วย พ่อแม่ก็ไม่ทอดทิ้งพยายามรักษา พยาบาลด้วยตัวเองบ้าง หากหมอรักษาบ้าง บางครั้งพ่อแม่ต้องทำงานหนัก อาบเหงื่อต่างน้ำ ยอมอด ยอมทนเพื่อลูก ต้องการให้ลูกได้ศึกษาเล่าเรียน มีความรู้ ความฉลาดเท่าทันคนอื่น พ่อแม่ นอกจากจะให้กำเนิด เลี้ยงดู ป้องกันรักษาแล้ว ท่านทั้งสองยังมีจิตใจที่ประกอบด้วยคุณธรรม คือ พรหมวิหารธรรม ๔ ประการ อันได้แก่ เมตตา ความรักใคร่สนิทสนม กรุณา ความปรานีสงสารในเมื่อมีความทุกข์ยากเดือดร้อน มุทิตา พลอยยินดีในความสำเร็จของลูกด้วยความจริงใจ และ อุเบกขา ความวางเฉยในเมื่อลูกมีการงานทำ สามารถเลี้ยงตนและครอบครัวได้ พ่อแม่ได้เลี้ยงดู จึงต้องเลี้ยงท่านตอบแทน ช่วยทำการงานของท่าน รักษาวงศ์สกุลไว้ ประพฤติตนให้เป็นผู้ควรรับมรดก เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ควรทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้ ดังนั้น พ่อแม่จึงเป็นผู้มีคุณแก่ลูกทั้งหลาย

ครูอาจารย์ เป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้ ไม่ว่าจะป็นระดับไหน ขึ้นไหนดก็ตาม เรียกว่าท่านสอนให้เรามีความรู้ ความสามารถ ประกอบด้วยคุณธรรม จริยธรรม นำคุณธรรมและจริยธรรมไปใช้เป็นเครื่องมือป้องกันตัวเอง นำความรู้ความสามารถไปใช้เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพการงาน ครูอาจารย์นับได้ว่าเป็นครูคนที่สองรองจากพ่อแม่ ครูอาจารย์ ได้อบรมสั่งสอน จึงต้องต้อนรับด้วยความเต็มใจ เมื่ออยู่ร่วมกับท่าน ต้องเข้าไปคอยอุปถัมภ์รักษาไว้ เมื่อไม่ได้รับใช้ใกล้ชิดท่าน เวลาท่านมีกิจเรียกใช้ ก็ยินดีรับใช้ เชื่อฟังคำสอนของท่านและตั้งใจศึกษาเล่าเรียนตั้งนั้นครูอาจารย์จึงเป็นผู้มีคุณแก่ ศิษย์ทั้งหลาย

พระมหากษัตริย์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ผู้ทรงเป็นพระประมุขของประเทศ สืบเชื้อสายมาจาก กษัตริย์องค์ก่อน ๆ ซึ่งได้รักษาเอกราชของประเทศมา ไม่ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของชาติอื่น มอบรมตกคือเอกราชและอธิปไตยไว้ให้แก่ประชาชน แม้ทุกวันนี้พระองค์ทรงเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจของชนชาติไทยทรงสละความสุขส่วนพระองค์เพื่อความทุกข์ของพสกนิกร โดยไม่เลือกชั้นวรรณะ แม้จะอยู่ในถิ่นทุรกันดารไกลแสนไกลเพียงใด พระองค์ก็เสด็จไปบำบัดทุกข์ บำรุงสุข ช่วยเหลือและให้กำลังใจเสมอ พระมหากษัตริย์ จึงเป็นผู้มีคุณแก่พสกนิกรทั้งหลาย สมควรที่บุคคลผู้อาศัยอยู่ใต้ร่มพระบารมีต้องประพฤติตนเป็นพลเมืองดี เคารพเชื่อฟังในพระบรมราโชวาทที่ตรัสสอน

ด้วยเหตุที่พ่อแม่ ครูอาจารย์ และพระมหากษัตริย์ ได้สร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่ลูก จึงนับว่าเป็นผู้มีคุณ และสมควรอย่างยิ่งที่ทุก ๆ คนควรที่จะตอบแทนคุณ คือ สร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่ท่านเหล่านั้นบ้าง ตามสมควรแก่ความสามารถและโอกาสอันอำนวยในการประกาศคุณท่าน คือ การประกาศว่า ผู้มีพระคุณของเราดีอย่างไรบ้าง เช่น ถ้าผู้มีพระคุณเป็นพ่อแม่ ทำโดยพูดถึงพ่อแม่ให้คนอื่นฟังได้ว่า ท่านดีกับเราอย่างไร กิจกรรมที่นิยมทำกันมากคือ การทำบัตรอวยพรวันพ่อและวันแม่ แต่วิธีที่ดีที่สุดคือ ประกาศที่ตัวเอง เพราะเป็นลูกและได้รับการอบรมมาจากพ่อแม่ ฉะนั้น ความประพฤติของเด็กจะเป็นตัวประกาศคุณพ่อแม่ไม่ว่าจะตั้งใจหรือไม่ก็ตาม ตอบแทนคุณท่าน คือ เมื่อรู้ว่าท่านมีคุณหรือมีอุปการะ ต้องตอบแทน เช่น ถ้าผู้มีพระคุณเป็นพ่อแม่ ลูกสามารถตอบแทนได้โดย เป็นเด็กดี ช่วยงานบ้านง่าย ๆ ประพฤติตนเป็นลูกที่ดี

ความกตัญญู ทำให้สถาบันครอบครัวและสังคมมั่นคง ซึ่งนับว่าเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ทำให้มนุษย์รู้จักการกระทำหน้าที่อันเหมาะสมของตนเอง โดยเริ่มจากความรับผิดชอบต่อนตนเอง ความรับผิดชอบหน้าที่ในสถาบันครอบครัว โดยบิดามารดาทำหน้าที่ในฐานะบุพการี และบุตรธิดาปฏิบัติหน้าที่ต่อบิดามารดาในฐานะผู้มี ความกตัญญู กตเวทิต์ อันจะขยายผลในระดับสังคมที่กว้างออกไป ความกตัญญูช่วยให้โลกอยู่รอดไม่มีปัญหา ปัญหาคนชราไม่มีคนเลี้ยง ปัญหาสงคราม ปัญหาความโหดร้ายทารุณ ปัญหาการเมือง ปัญหาเศรษฐกิจ ฯลฯ ก็จะหมดไป สภาวะสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติจะสมดุลไม่ถูกทำลาย คนมีความกตัญญูย่อมระลึกถึงบุญคุณของป่าไม้ พืชพันธุ์ ล้ำธาร ถนนหนทาง และสิ่งสาธารณประโยชน์อื่น ๆ ฯลฯ ช่วยกันอนุรักษ์ บำรุง รักษาให้สิ่งเหล่านั้นคงอยู่ร่วมกับมนุษย์อย่างสมดุลและกลมกลืน

แนวทางการจัดกิจกรรมของพ่อแม่ที่ช่วยส่งเสริมความกตัญญู ที่เป็นวัฒนธรรมที่ดงามตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทยได้สอดแทรกความกตัญญูทกเวทีไว้เกือบทุกเรื่อง เช่น การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย การบวช วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ วันลอยกระทง การทำบุญวันคล้ายวันเกิด เป็นต้น เป็นเรื่องที่ไม่ยากถ้าพ่อแม่ให้การเลี้ยงดูเอาใจใส่ และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูกในการสร้างพฤติกรรม ดังนี้ กิจกรรมทางตรง คือ การส่งเสริมให้ลูกได้ปฏิบัติและทำกิจกรรมที่เป็นการปลูกฝังให้เกิดความกตัญญูเช่นสอนให้ลูกช่วยยกน้ำดื่มมาให้พ่อแม่ เมื่อกลับมาจากทำงาน การช่วยถือของเล็ก ๆ น้อย ๆ เมื่อต้องไปซื้อของ หรือการที่ลูกช่วยงานบ้านง่าย ๆ พ่อแม่ควรชื่นชม และเน้นถึงความสำคัญ ของพฤติกรรมว่าลูกได้แสดงออกถึงความกตัญญูต่อพ่อแม่แล้ว และกิจกรรมทางอ้อม คือ การเป็นแบบอย่างที่ดี พ่อแม่ต้องแสดงพฤติกรรมความกตัญญูให้ลูกเห็น เช่น การซื้อของหรือการทำอาหารให้คุณปู่ คุณย่า คุณตา คุณยาย หรือญาติผู้ใหญ่ที่มีพระคุณ ให้ลูกได้มีส่วนร่วมในการมอบสิ่งของ หรืออธิบายสาเหตุที่ต้องแสดงความกตัญญูต่อท่านเหล่านั้นว่าท่านมีบุญคุณอย่างไรต่อเรา ถ้าไม่ท่านเหล่านั้น เราจะป็นอย่างไร และให้ลูกวิเคราะห์ผลของการทำกิจกรรมนั้น ไม่ว่าจะป็นทางกาย หรือความรู้สึกอึดอัดทางจิตใจ เมื่อได้แสดงความกตัญญูต่อผู้อื่น

ความกตัญญูตามแนวพระพุทธศาสนา

นิมิตต์ สารูปานํ กตญญูกตเวทิตา อานวํ นิ-มิต-ตัง-สา-ทุ-รุ-ปา-นัง-กะ-ตัน-ยุ-กะ-ตะ-เว-ทิ-ตา ความกตัญญู รู้คุณ เป็นเครื่องหมายของคนดี ที่สอนให้บุคคลผู้รู้คุณของคนอื่น บุคคลผู้รู้คุณที่คนอื่นกระทำแล้วและทำตอบแทน บุคคล

ที่มีคุณและสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่เรานั้นมีมากมาย ยกตัวอย่างเช่น พ่อแม่ ครูอาจารย์ พระมหากษัตริย์ เป็นต้น ซึ่งในมงคล ๓๘ มีเรื่องความกตัญญูบรรจุมงคล ๒๕ ดังนี้

กตัญญู	รู้บุญ	คุณพ่อแม่
คนเฒ่าแก่	แลอาจารย์	ท่านทรงศีล
จอมมุนินทร์	ปิ่นเกล้า เจ้าธานี	
หาวิธี	แทนคุณ สมคุดกัน	

แสดงให้เห็นถึงการรู้จักคุณ และตอบแทนท่านผู้นั้น บุญคุณที่ว่านี้มีไว้ว่าตอบแทนกันแล้วก็หายกัน แต่หมายถึงการรำลึกถึงพระคุณที่เคยให้ความอุปการะแก่เราด้วยความเคารพเพียง ท่านว่าสิ่งของหรือผู้ที่ควรกตัญญูนั้นมีดังนี้

๑. กตัญญูต่อบุคคล บุคคลที่ ควรกตัญญูก็คือใครก็ตามที่มีบุญคุณควรระลึกถึงและตอบแทนพระคุณ เช่น บิดา มารดา อาจารย์ เป็นต้น

๒. กตัญญูต่อสัตว์ ได้แก่ สัตว์ที่มีคุณต่อเราช่วยทำงานให้เรา เราก็ควรเลี้ยงดูให้ดีเช่นช้าง ม้า วัว ควาย หรือสุนัขที่ช่วยเฝ้าบ้าน เป็นต้น

๓. กตัญญูต่อสิ่งของ ได้แก่ สิ่งของทุกอย่างที่มีคุณต่อเราเช่น หนังสือที่ให้ความรู้แก่เรา อุปกรณ์ทำมาหากินต่าง ๆ เราไม่ควรทิ้งขว้าง หรือทำลายโดยไม่เห็นคุณค่า

เพราะฉะนั้นความกตัญญูทำได้ไม่ยาก เพียงแค่มีจิตใจที่บริสุทธิ์และจริงใจ สร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่ท่านเหล่านั้น ตามสมควรแก่ความสามารถและโอกาสอำนวย และที่สำคัญควรมีจิตใจที่เมตตาอารี คอยช่วยเหลือผู้อื่นเหมือนที่ผู้อื่นคอยช่วยเหลือเรา แล้วผลบุญนั้นจะส่งผลดีให้แก่เราไม่ว่าวันนี้กี่วันข้างหน้า ซึ่งในทางพระพุทธศาสนากล่าวได้ว่าผู้ที่เราควรปฏิบัติให้ถูกต้องตามหน้าที่ มีด้วยกัน ๖ อย่างคือ ทิศทั้ง ๖ ในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่

๑. ทิศเบื้องหน้า ได้แก่ มารดา บิดา
๒. ทิศเบื้องขวา ได้แก่ ครู อาจารย์
๓. ทิศเบื้องหลัง ได้แก่ บุตร ภรรยา
๔. ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตร สหาย
๕. ทิศเบื้องต่ำ ได้แก่ บ่าว ไพร ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา
๖. ทิศเบื้องบน ได้แก่ พระสงฆ์ สมณะพราหมณ์ หรือ นักบวช

ในครั้งสมัยพุทธกาลเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอยู่ในกรุงราชคฤห์ เช้าวันหนึ่ง ขณะพระองค์กำลังเสด็จรับบิณฑบาตได้ทอดพระเนตรเห็นมาณพหรือผู้ชายคนหนึ่ง ชื่อ สิงคาละ กำลังประนมมือน้อมนมัสการทิศทั้งหกนั้น ซึ่งหมายถึง ทิศตะวันออก ทิศตะวันตก ฯลฯ เป็นต้น เพื่อสวดกันอันตรายอันจะมีมาแต่ทิศนั้น ๆ เขาซึ่งเคารพเชื่อฟังคำพูดของพ่อ จึงทำเช่นนั้น พระพุทธองค์จึงตรัสบอกว่า ทิศทั้งหก นี้ ในพุทธศาสนาไม่ได้สอนให้ไหว้กันลักษณะนั้น แล้วทรงแสดงวิธีไหว้ทิศทั้งหก ในพระพุทธศาสนาให้ชายผู้นั้นฟัง (Phra Brahmagunabhorn P.A. Payutto, ๒๐๐๑)

ทิศ ๖ มีความสำคัญต่อมวลมนุษยชาติ และเป็นที่มาของนิสัยใจคอ เป็นที่มาของ ความเก่งความดี เป็นที่มาของความสุภาพความเจริญ ทั้งชาตินี้และชาติหน้า สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่ใคร จะได้มาง่ายๆ ต้องขึ้นอยู่กับกตัญญูปฏิบัติหน้าที่อย่างสมบูรณ์ของทิศ ๖ ดังนี้

ประการที่ ๑ ผู้ที่อยู่ตรงกลางปฏิบัติตัวตามหน้าที่ที่มีประจำทิศได้ครบถ้วน

ประการที่ ๒ ทิศทั้ง ๖ ที่อยู่รอบข้างต่างก็ปฏิบัติตัวได้เหมาะสม ตามหน้าที่ประจำทิศของตน

ส่วนวิธีที่จะปฏิบัติตัวตามหน้าที่ประจำทิศ ให้ได้อย่างสมบูรณ์ เราต้องรู้เสียก่อนว่า หน้าที่ประจำ ของแต่ละทิศตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงกำหนดไว้นั้น พระองค์ทรงแทรกศีลธรรมเอาไว้อย่างไรบ้างในเบื้องต้นหากพิจารณาทิศใหญ่ คือ ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องขวา และทิศเบื้องบน ซึ่งจัดว่าเป็นทิศที่สำคัญ เพราะคนเราจะมึนนิสัยใจคอที่ดี มีความเก่งความดี มีความสุภาพความเจริญ ก็เพราะได้มาจาก ๖ ทิศนี้ กรณีบุคคลใน ๓ ทิศใหญ่นี้ ปฏิบัติหน้าที่ไม่สมบูรณ์ ก็เป็นการยากที่บุคคลจะได้นิสัยใจคอที่ดี ๆ ได้ความเก่งความดี ความมึนศัลยภาพ รวมทั้งความสุขความเจริญ อีกทั้งโอกาสที่จะทำให้เราพลาดพลั้ง ไปทำบาปอกุศล จนต้องไปสู่อบาย ได้รับทุกข์ทรมาน แส่นสาหัส ก็มีมากขึ้น อันเนื่องด้วยเพราะหน้าที่ประจำของบุคคลในแต่ละทิศนั้น พระพุทธองค์ทรงแฝงศีลธรรม ทรงแฝงวิธีกำจัด อวิชชา หรือความไม่รู้เอาไว้ด้วย จึงมีผลทำให้

ผู้ที่ถูกล่อหลอมจากทิศ ๖ ที่ดีเกิดความสำนึกใน การรับผิดชอบดังนี้

๑. มีความสำนึกรับผิดชอบต่อตัวเอง
๒. มีความสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม
๓. มีความสำนึกรับผิดชอบต่อศีลธรรมทางเศรษฐกิจ
๔. มีความสำนึกรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

ด้วยเหตุดังกล่าวที่เขียนมาข้างต้นหน้าที่ประจำทิศ ๖ จึงเป็นบทฝึกคนที่ทำให้เกิดความสำนึกในการรับผิดชอบต่อร่วมกันซึ่งตรงนี้เองที่สามารถนำไปใช้ในการประเมินศีลธรรมด้านความกตัญญู ว่าตัวของเราและทิศ ๖ ได้ทำหน้าที่ของตนสมบูรณ์อย่างไร

บทสรุป

ชาวพุทธเรามีความเชื่อเรื่องบาป-บุญ และวันเกิดนั้นก็เป็นอีกหนึ่งวันที่ชาวพุทธมีความเชื่อว่าจะเป็นวันที่เริ่มทำในสิ่งดี ๆ ดังนั้นเมื่อถึงวันคล้ายวันเกิดคนส่วนใหญ่จึงนิยมทำบุญวันเกิดกันจริง ๆ แล้วการทำบุญ หรือว่าทำบุญวันเกิดนั้นทำได้ง่าย ๆ หากเรามีใจศรัทธา ไม่ว่าจะเราทำอะไรไหนก็ย่อมได้ผลบุญ ไม่ว่าจะเป็นการปล่อยนกปล่อยปลาตักบาตรตอนเช้าในวันเกิดหรือแม้แต่การถวายสังฆทานแก่พระสงฆ์องค์เจ้าแต่วิธีการทำบุญวันเกิดที่เชื่อกันว่าได้บุญมากที่สุดนั่นคือ “การถวายสังฆทาน” ทำไม่ถึงบอกว่าการถวายสังฆทานได้ผลบุญมากที่สุดทั้งนี้เพราะว่าการถวายสังฆทานนั้นเป็นการทำบุญกับพระสงฆ์โดยไม่เฉพาะเจาะจงคือเมื่อถวายไปแล้วของที่เรากวายนั้นจะเป็นของกองกลางของวัดตั้งนั้นเมื่อเรามีจิตที่คิดอยากจะทำบุญวันเกิดเรานำของที่มียุทธประโยชน์ไปถวายพระสงฆ์เพียงรูปเดียวไม่เจาะจงว่าจะเป็นรูปไหนแต่ของเหล่านั้นยังเป็นประโยชน์ต่อพระรูปอื่น ๆ ด้วยหลายคนเข้าใจผิดคิดว่าของที่ถวายสังฆทานนั้นจะต้องเป็นเฉพาะไทยธรรม ไตรจีวร หรือของจะต้องจัดในถังหรือภาชนะสี่เหลี่ยม แต่จริง ๆ แล้วของที่เรานำไปถวายสังฆทานในวันเกิดนั้นจะเป็นอะไรก็ได้ที่เราคิดว่าจะมีประโยชน์ต่อพระสงฆ์ ไม่ว่าจะเป็นยารักษาโรค น้ำชา ปัจจัย หรือถ้าจะให้เข้ายุคเข้าสมัยบางท่านก็นำหน้ากากอนามัย เจลล้างมือไปถวายท่านก็มี

แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการทำบุญวันเกิดที่ได้านิสงค์ที่สุดก็คือการทำบุญกับพระอรหันต์ในบ้านนั่นก็คือ คุณพ่อ คุณแม่ของเราโดยการสำนึกในบุญคุณของท่านเชื่อฟังคำสั่งสอนและไม่ทำให้ท่านไม่สบายใจ เพียงเท่านั้นไม่ว่าวันไหน ๆ ก็จะมีานิสงค์ส่งผลให้เรา มีความเจริญรุ่งเรืองเรื่องตลอดไป

บรรณานุกรม

บุษกรวัฒน์บุตร. “คนดีที่มีความกตัญญูบนพื้นฐานพระพุทธศาสนา”,วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์

มจร. ปีที่ ๕ (ฉบับพิเศษ) : ๗๙-๘๕.

Buddhadhaspikkhu. (๑๙๙๓). Gratitude is guardian of the world. Bangkok : Dhammasapha.

Phradhammapidok (P.A.Payutto).(๑๙๙๖). Theculturedevelopment inThaipeople.

Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya University press.

Phradhammapidok (P.A. Payutto). (๑๙๙๙). Bhudadhamma (Revised and Adjusted edition).

(๘th ed.). Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya University press.

Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto). (๒๐๐๑). The Buddhist’s Discipline. Bangkok : Pimsuay.

Cheewarattaphat, S. (๑๙๙๗). Propitios and quality of life. (๓rd ed.). Bangkok : Nanaprint.

หลักการดำเนินชีวิตสู่สุคติที่ปรากฏในสังคมไทยปัจจุบัน* A Principle of the Ways of Life to Sugati in the Present Thai Society

พระถนอมรัตนวณโณ (คณาวัน)^๑
Phra thanomRatanawanno (kananan)

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสุคติที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก ๒) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องหลักการดำเนินชีวิตสู่สุคติที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก และ ๓) เพื่อประยุกต์หลักการดำเนินชีวิตสู่สุคติในสังคมไทยปัจจุบัน

ผลการวิจัยพบว่า สุคติที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก คือ ภูมิเป็นสถานที่อยู่อาศัยที่ตีมี ๓ คือ มนุษย์โลก สวรรค์ และพรหมโลกเป็นสถานที่รองรับชีวิตของมนุษย์หลังความตายสุคติแต่ละลำดับขั้นนั้นมีความประณีตที่แตกต่างกันไปตามลำดับขั้นที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องของสังสารวัฏ เป็นเรื่องของกรรมและวิบากกรรม

หลักการดำเนินชีวิตสู่สุคติที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก มีแนวทางการดำเนินชีวิต ๒ อย่างคือ การดำเนินชีวิตของบรรพชิตและฆราวาส โดยมีหลักธรรมที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตสู่สุคติ คือ การรักษาศีล การปฏิสังขาร หลักอนุพุทฺธิกา การดูแลมารดาบิดา และการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ส่วนประโยชน์ของการดำเนินชีวิตสู่สุคติมี ๓ อย่าง คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์เบื้องหน้า และประโยชน์สูงสุด

ส่วนประยุกต์หลักการดำเนินชีวิตสู่สุคติในสังคมไทยปัจจุบันมี ๓ อย่างคือ การประยุกต์หลักการดำเนินชีวิตสู่สุคติระดับมนุษยโลก การประยุกต์หลักการดำเนินชีวิตสู่สุคติระดับสวรรค์ และ การประยุกต์หลักการดำเนินชีวิตสู่สุคติระดับพรหมโลก

คำสำคัญ: หลักการดำเนินชีวิต, สุคติ, สังคมไทยปัจจุบัน

ABSTRACT

This thesis has three objectives: ๑) to study the concept of Sugati as appeared in Suttanta Pitaka, ๒) to study the concept of ways leading to Sugati as appeared in Suttanta Pitaka, and ๓) to apply the way of life to Sugati in the present society.

The study revealed that Sugati as appeared in Suttanta Pitaka is the three good worlds: world of human beings, heavens, and Brahma worlds. These worlds are the destinations of lives after death. Each type of Sugati is differently refined according to its level related to Samsara, cycle of rebirth, and depended on actions and their fruits.

The way of life leading to Sugati can be divided into two ways: ๑) the way of life as a monk, and ๒) the household way of life. The principles that support living to Sugati are: maintaining the morality, good services, the principle of Anupupikatha, taking a good care the parents and insight meditation (Vipassana). There are three benefits reaped from the way leading to Sugati: benefits in the present, in the future and the ultimate benefits.

For the application of the principles of living to Sugati in the present, there are three spheres: family, to apply in the level human world, good realm and Brahma world.

^๑ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่องหลักการดำเนินชีวิตสู่สุคติที่ปรากฏในสังคมไทยปัจจุบัน บัณฑิตวิทยาลัย ปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

Keyword: A Principle of the Ways of Life, Sugati, the Present Thai Society

บทนำ

พระสุตตันตปิฎกเป็นที่รวมของพุทธพจน์ที่เกี่ยวกับเทศนาธรรม ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาสาระ บุคคล เหตุการณ์ สถานที่ ตลอดจนบทประพันธ์ชาดกเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับอดีตชาติของพระพุทธเจ้า^๑(พระพรหมคุณาภรณ์ เมื่อกล่าวโดยรวมคือคำสอนที่ประกอบด้วยองค์ ๙ เรียกว่าวาทศาสตร์โดยมีชุดคำสอนใน พระสุตตันตปิฎกนั้นจำนวน ๒๑,๑๐๐ พระธรรมชั้น ๙ หากหมวดหรือประมวลได้ ๕ นิกาย คือทิมนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย และขุททกนิกาย^๒ ในบรรดาชุดคำสอนที่หลากหลายดังกล่าวชุดคำสอนเรื่องสุคติเป็นหลักคำสอนที่มีความสัมพันธ์กับเรื่องกรรมและวิบากกรรมตลอดจนสังสารวัฏเป็นเรื่องของชีวิตหลังความตายของมนุษย์ในปัจจุบันชาติ เป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงเรื่องนรกและสวรรค์ตลอดจนพระอริยสาวกบางรูปมีเรื่องสัมพันธ์กับพวกสัตว์นรกและเทวดาความสัมพันธ์ระหว่างสัตว์นรก เทวดา กับ พระพุทธเจ้า และเหล่าอริยสาวกทั้งหลายล้วน เป็นสิ่งที่ได้รับการยืนยันตามที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎกซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎกอันเป็นคัมภีร์สูงสุดในพระพุทธศาสนา

แนวคิดเรื่องสุคติตามหลักพุทธศาสนาจัดเป็นคติที่ไปหลังความตายมีการแบ่งออกเป็น ๓ ภพภูมิใหญ่ๆ ประกอบไปด้วย มนุสสโลก เทวโลก ในภพภูมิดังกล่าวยังประกอบไปด้วยลำดับชั้นหรือแดนต่างๆ อีกมากมายรวมถึงมีความแตกต่างทั้งในเรื่องของสถานที่ ความเป็นอยู่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ทั้งนี้สุดแท้แต่การกระทำหรือกรรมที่มนุษย์ได้กระทำไว้มิใช่ชีวิตอยู่จะนำไปสู่ภพภูมิต่างๆ เหล่านี้^๓ และในคติพุทธศาสนาการแบ่งภพภูมิในเทวโลกหรือสวรรค์นั้นยังได้มีการแบ่งเป็นลำดับชั้นตามความละเอียดประณีต โดยแบ่งเป็นเทวตาชั้นกามาวจรอยู่บนสวรรค์ชั้นฉกามาพรหรือสวรรค์ที่ยังเกี่ยวข้องกับกามประกอบไปด้วยสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิตนิมมานรดี และปรนิมมิตสวตี^๔ เทวตาชั้นรูปาวจรหรือรูปพรหม ๑๖ ชั้น เป็นเทวตาที่ยังมีกายทิพย์อยู่ และอรุปรหม ๔ ชั้นเป็นเทวตาซึ่งไม่มีกายทิพย์ในชั้นพรหมโลกนี้ไม่ต้องกินอาหารไม่มีการชองแหวะทางเพศ แต่อาศัยความสุขจากฌานเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิตภาวะของพรหมนั้นโดยทั่วไปมีรูปร่างเป็นชาย สาเหตุที่ทำให้มาจุติบนพรหมโลกนี้เพราะได้สมาธิจนได้มานและเมื่อสิ้นชีวิตแล้วก็จะมีชาติ ณ ดินแดนพรหมโลกทันทีที่เทวดาและพรหมมีคุณสมบัติพิเศษแตกต่างไปจากมนุษย์คือมีตาทิพย์ หูทิพย์ และอาหารทิพย์^๕ นอกจากนี้เรื่องสุคดียังมีความสำคัญต่อพุทธศาสนิกชนทั่วไปโดยมองว่าสุคตินั้นเป็นผลของการกระทำกรรมดีที่ทำให้ได้ไปเกิดเป็นเทวดาอยู่บนสวรรค์ทำให้พุทธศาสนิกชนนั้นมั่นกระทำความดีและรักษาความดีด้วยการทำบุญกุศลคุณงามความดีต่างๆ ที่ได้กระทำบำเพ็ญไว้เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ และหลังจากที่ละจากโลกนี้ไปก็เป็นเหตุให้ได้รับผลตอบแทนในการทำความดีก็คือการได้ไปเกิดเป็นเทวดาอยู่บนสวรรค์นั่นเอง การเกิดเป็นเทวดามีพื้นฐานมาจากมนุษย์ด้วยว่าโลกมนุษย์อยู่ระหว่างกลาง เป็นประจวบชุมชนทางผ่านหมุนเวียนกันไปมาทั้งของชาวสวรรค์และชาวอบาย เป็นแหล่งที่สัตว์โลกทุกชนิดมาทำกรรม เป็นที่คนชั่วมาสร้างตัวให้เป็นคนดีเตรียมไปสวรรค์ หรือคนดีมาสูมตัวให้เป็นคนชั่วเตรียมไปนรก^๖ โลกมนุษย์จึงเป็นสถานที่ให้มนุษย์ได้พัฒนาร่างกายและจิตใจอันเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) . พระไตรปิฎกสิ่งที่ชาวพุทธควรรู้, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา ,๒๕๕๑), หน้า ๓๖.

^๒ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,พระไตรปิฎกศึกษา , (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๓๖), หน้า ๒๗ .

^๓ ศรวัดน์ ปริยัติเมธี , เลือกชีวิตหลังความตายได้ด้วยตนเอง , (นนทบุรี : สมาร์ทบุ๊ก,๒๕๕๑), หน้า ๕๓.

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) , เรื่องเหนือสามัญวิสัยอิทธิปาฏิหาริย์เทวดา , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา,๒๕๔๘), หน้า ๔๗ - ๔๘.

^๕ ราชบัณฑิตยสถาน ,พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ , (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น,๒๕๔๒), หน้า ๕๔๐.

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ,พุทธธรรมฉบับขยายความ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๖๗.

ประกอบด้วยศีลธรรมอันดีงาม เมื่อปฏิบัติได้แล้วก็มีพลังความดีหนุนนำไปเกิดเป็นเทวดา มีความสุขอยู่ในสวรรค์ แต่พอหมดอายุสิ้นบุญก็กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ กลับไปกลับมาจนกว่าจะวิมุตติจิตหลุดพ้นจากกิเลสเข้าสู่พระนิพพานเพราะมนุษย์นั้นมีโอกาสที่จะในการเลือกทางเดินหลังความตายได้ด้วยตนเองสามารถไปเกิดในภพภูมิที่ดีได้หากว่าได้กระทำความดีไว้สมดังพระพุทธพจน์ว่า กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริตเรากล่าวว่าเป็นกิจควรทำโดยส่วนเดียวอานิสงส์อย่างนี้ อันผู้นั้นพึงหวังได้คือ แม้นตนก็คิดเตียนตนไม่ได้ ผู้รู้ใคร่ครวญแล้วย่อมสรรเสริญ กิตติศัพท์อันดีงามย่อมขจรไปไม่หลงทำกาละเมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์^๑

จากพุทธพจน์ข้างต้นจะเห็นว่า สุคติตามหลักพุทธศาสนาเป็นเรื่องของการกระทำความดีและเป็นหลักในการดำเนินชีวิตซึ่งเป็นแนวทางที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ตามหลักคำสอนทางพุทธศาสนาเป็นที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความเป็นจริงของชีวิตอย่างไรก็ตามการที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ไม่สามารถอยู่ลำพังเฉพาะตนดังนั้นการดำเนินชีวิตที่ดีคือการปฏิบัติตนที่ถูกต้องในกิจกรรมต่างๆของการดำเนินชีวิตอันได้แก่กิจกรรมในครอบครัวกิจกรรมในการทำงานกิจกรรมในสังคมเป็นต้นซึ่งไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมใดก็ตามการดำเนินชีวิตของมนุษย์จะออกมาในรูปแบบของการคิดการทำการและการพูดเสมอ กล่าวได้ว่าการดำเนินชีวิตคือการกระทำทางกาย วาจา และใจ ตามหลักพระพุทธศาสนานั้นพระพุทธเจ้าทรงสอนให้พุทธบริษัทพึงสำรวมระวังและรักษาการกระทำทาง กาย วาจา และใจ ให้มีความคิดที่เป็นสัมมาทิฐิหรือมีจิตที่ตั้งมั่นในกุศลกรรมเพื่อประโยชน์ต่อตนเองผู้อื่นและสังคมซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติทั้งปัจจุบันอนาคตจนกระทั่งถึงประโยชน์ขั้นสูงสุดคือพระนิพพาน^๒

ตามหลักคำสอนในทางพุทธศาสนา มนุษย์ควรเลือกดำเนินชีวิตอย่างผู้ไม่ประมาท พุทธองค์จึงทรงชี้แนวทางในการดำเนินชีวิตให้มนุษย์เรานั้นได้เลือกทางเดินอยู่ ๒ ทางคือ ทุกคติ และสุคติ ซึ่งเป็นหนทางเดินลงสู่นรก และขึ้นสู่สวรรค์ การดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาทจึงจะต้องประสานสอดคล้องในสิ่งที่ถูกต้องเพื่อจะได้มีชีวิตที่ดีงามเป็นสุขที่แท้จริงคำสอนของพระพุทธศาสนาได้มีอุดมการณ์ หลักการวิธีการสอน และวิธีปฏิบัติตามหลักของพระพุทธศาสนาเพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีงามมากมาย เช่นการให้ทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา เป็นต้น ซึ่งเรียกว่าบุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ เป็นการประพฤติปฏิบัติที่มนุษย์จำเป็นจะต้องทำแต่การกระทำนั้นจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับกำลังของผู้ทำ และสงเคราะห์ให้แก่สังคมมากน้อยแค่ไหนกับการที่เราอยากได้บุญได้กุศลตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเพราะเหตุเป็นปัจจัยให้พวกมนุษย์ที่เกิดมาเป็นมนุษย์ที่ปรากฏมาแล้ว และความประณีตเพราะมีปัญหาในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและสงสัยต่อเหตุการณ์ที่ปรากฏแก่มนุษย์ที่เกิดมาแล้วมีอะไรหลายอย่างที่ไม่เหมือนกัน

อย่างไรก็ตาม การดำเนินชีวิตของพระพุทธเจ้าเพื่อหาหนทางแห่งความดับทุกข์ใจความสำคัญตอนหนึ่งว่า “เจ้าชายสิทธะได้เห็นเทวทูต ๔ ที่ปรากฏการณ์ให้เลือกแนวทางให้ปฏิบัติเพื่อให้พ้นทุกข์ที่บุคคลพยายามจะหลีกเลี่ยงให้ได้เพื่อเข้าสู่ความสุข คือ พระนิพพาน จนในที่สุดพระพุทธเจ้าของเราได้พบเห็นอริยสัจ ๔ ที่เป็นแนวทางของการดับทุกข์และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม” เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าทรงเป็นพระศาสดาของพุทธศาสนา ทรงเป็นผู้ค้นพบวิธีในการดำเนินชีวิตเพื่อความพ้นทุกข์และพุทธองค์ยังเป็นพระสงฆ์องค์แรกที่บรรลุสังขารในเรื่องของทุกข์และการดับทุกข์ซึ่งได้ทรงนำมาสอนให้กับเหล่าพุทธสาวกออกไปเผยแผ่หลักคำสอนจึงทำให้มีผู้ศรัทธาปฏิบัติตามจนเกิดการหลุดพ้น และดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท

ดังนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าหลักการดำเนินชีวิตสู่สุคติในพุทธศาสนามีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคมเป็นอย่างมาก เพราะนอกจากจะมีคุณค่าและความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในสังคมแล้วยังเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้คนในสังคมไปสู่ขั้นสูงสุดของชีวิตนั่นคือความไปสู่ทางสุคติจึงทำให้คนในสังคมเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดังนั้นการศึกษาการดำเนินชีวิตเพื่อนำไปสู่สุคติในพุทธศาสนาจึงเป็นเรื่องที่บุคคลทั่วไปและผู้ที่มีศรัทธาพุทธศาสนาจะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนในหลักการหรือแนวทางทางพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิตนั้นว่ามีความหมายความสำคัญมีหลักในการปฏิบัติอย่างไรและสามารถที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อไปสู่หนทางที่ดีงามได้อย่างไร ด้วยเหตุผลข้างต้น ผู้วิจัยสนใจเลือกศึกษาหลักการดำเนินชีวิตสู่สุคติที่ปรากฏในสังคมไทย

^๑ ออง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๑๘๘/๗๑.

^๒ พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร , วิทยุบทบาทของความเห็นความเชื่อในการขึ้นชีวิตและสังคม , (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๗.

ปัจจุบันเพื่อศึกษาการดำเนินชีวิตของบุคคลตัวอย่างในครั้งสมัยพุทธกาลที่ดำรงชีวิตอย่างได้จึงได้เข้าสู่สัจธรรมซึ่งเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับหลักธรรมในพุทธศาสนาเป็นที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวทางการดำเนินชีวิตไปสู่สัจธรรมเพื่อความสุขในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษามโนทัศน์เรื่องสัจธรรมที่ปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎก
๒. เพื่อศึกษามโนทัศน์เรื่องแนวทางการดำเนินชีวิตสู่สัจธรรมที่ปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎก
๓. เพื่อประยุกต์หลักการดำเนินชีวิตสู่สัจธรรมในสังคมปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้ศึกษามุ่งศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนที่เป็นเอกสารสำคัญต่าง (Documetary Research) มีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ๓ ระดับ คือ

๑. รวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙
๒. รวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) หมายถึง วรรณกรรมเขียนนักปราชญ์ทางศาสนา หนังสือ บทความ เอกสาร ตำรา วารสารงานวิจัย และวิทยานิพนธ์อันเป็นผลงานด้านวิชาการของนักวิชาการและนักวิจัยอื่น ๆ ที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับการศึกษา
๓. นำข้อมูลที่ได้จากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ สังเคราะห์ วิเคราะห์ออกมาเป็นความรู้และเขียนงานพร้อมนำเสนอความเห็นผู้วิจัย สังเคราะห์ และ วิเคราะห์และสรุปผลการศึกษาสรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

วิทยานิพนธ์เรื่องหลักการดำเนินชีวิตสู่สัจธรรมที่ปรากฏในสังคมไทยในปัจจุบัน ได้สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับดังนี้

๑. การศึกษาวัตถุประสงค์ที่ ๑ พบว่าสัจธรรมที่ปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎกนั้นหมายถึงเอาสถานที่ตั้งในปัจจุบันและอนาคตที่บุคคลและสังคมจะต้องปฏิบัติเพื่อให้มีความสุขที่ดีในปัจจุบันและตามไปรับผลบุญของกุศลในภพหน้าที่ได้กระทำไว้ในชาติปัจจุบันด้วยกายก็ดี ด้วยทางวาจาก็ดีด้วยทางใจก็ดีเป็นความสุขที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อนในปัจจุบันชาติ แล้วก็นำผลบุญกุศลที่ตนเองได้กระทำไว้แล้วนั้นไปสู่ สัจธรรม ในภพหน้าคือ มนุษย์ สวรรค์ และพรหมโลก อย่างมีความสุข ทั้งหมดตามหลักพุทธศาสนาจัดภพอันเป็นที่เกิดอยู่ของหมู่สัตว์ผู้มีใจยังติดข้องเกาะเกี่ยวอยู่กับกามคุณ ๕ คือ ยังมีจิตเพลิดเพลินยินดีกับ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ที่น่ารักใคร่น่าพอใจ หมู่สัตว์ที่เกิดอยู่ในภพภูมิทั้งมนุษย์และเทวดาในภพสวรรค์ ๖ ชั้น คือสวรรค์ชั้นจาตุมหาริชิกา ดาวดึงส์ยามา ดุสิต นิมมานรดี และปรนิมมิตวสวัตดี^๑

ส่วนพรหมโลกนั้น ประกอบด้วยรูปภูมิ ได้แก่ ภพอันเป็นที่เกิดและอาศัยอยู่แห่งรูปพรหมในภูมิทั้ง ๔ คือ รูปพรหมในพรหมโลกหรือสวรรค์ชั้นปฐมฌานภูมิ คือ ภูมิของผู้ได้รูปฌานที่ ๑ ชั้นทุติยภูมิ เป็นภูมิของผู้ได้รูปฌานที่ ๒ ชั้นตติยภูมิ เป็นภูมิของผู้ได้รูปฌานที่ ๓ และชั้นจตุตถฌานภูมิ เป็นภูมิของผู้ได้รูปฌานที่ ๔ รูปภพนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่ารูปาวจรสวรรค์ รูปภพหรือรูปาวจรสวรรค์นี้จัดเป็นสัจธรรม ผู้เกิดอยู่ในรูปภพรวมอยู่ในสิ่งมีชีวิตประเภทเทวดาของคติ ๕ อรูปภพ ได้แก่ ภพอันเป็นที่เกิดและอาศัยอยู่แห่งอรูปพรหม ๔ ประเภท คือ อรูปพรหมที่เรียกว่า อากาสนัญญาตนะ วิญญาณัญญาตนะ อากิญจัญญาตนะ และเนวสัญญาตนะ อรูปพรหมทั้ง ๔ ประเภทดังกล่าวนี้ เกิดและอาศัยอยู่ในรูปาวจรสวรรค์ที่มีชื่ออย่างเดียวกับชื่อของพรหม อรูปาวจรสวรรค์ทั้ง ๔ บางทีก็เรียกว่าอรูปโลก แปลว่าโลกอันเป็นที่เกิดและอาศัยอยู่ของหมู่สัตว์ผู้ไม่มีรูปร่าง^๒

^๑ ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๒๗๐/๓๑๗.

^๒ ที.ปา.(ไทย),๑๑/๓๘ /๒๘.

๒. การศึกษาวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ พบว่า หลักการดำเนินชีวิตที่ปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎกมี ๒ อย่างคือ หลักการดำเนินชีวิตของบรรพชิตและฆราวาส โดยมีหลักคำสอนที่เป็นแนวทางส่งเสริมการดำเนินชีวิตที่สูงสุด คือ การรักษาศีลเป็นการรักษาจิตใจให้เรียบร้อย เป็นข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษ ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ข้อปฏิบัติในการฝึกกาย วาจาให้ดียิ่งขึ้น ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีพ เป็นความประพฤติชอบทางกายและวาจา เป็นข้อปฏิบัติ ในการเว้นจากความชั่ว สมควรประพฤติธรรมอันดีงามอีกส่วนหนึ่ง มีการงดเว้นจากการกระทำบาป ๕ ประการ ได้แก่ งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ งดเว้นจากการลักทรัพย์ งดเว้นจากการประพฤติล่วงละเมิดทางเพศ งดเว้นจากการพูดเท็จ งดเว้นจากการดื่มสุรา และยาเสพติด หลักกุศลกรรมบถ ๑๐ คือ แนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงซึ่งความดีโดยมุ่งเน้นที่กาย วาจา และใจ เป็นหลักในการสร้างจิตให้เป็นกุศล เพื่อที่จะได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์เป็นเทวดา จึงจำเป็นอย่างยั้งที่จะต้อง มีหลักที่เรียกว่า กุศลกรรมบถ เป็นทางแห่งกรรมดี ทางทำความดี หรือเป็นทางแห่งกรรมที่เป็นกุศล กรรมดีอันเป็นทาง นำไปสู่ความสุขความเจริญหรือสุคติ

หลักบุญกิริยาวัตถุเป็นชื่อของการทำบุญมีเพียง ๓ ได้แก่ การให้ทาน การรักษาศีล และบำเพ็ญจิตภาวนา^๑ เป็น การกระทำความดีตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา การกระทำความดีความงามต่างๆซึ่งไม่ได้จำเพาะเจาะจงลงไป ว่าเป็นความดีประเภทใดเพียงแต่สิ่งใดก็ตามที่บุคคลประพฤติแล้วก่อให้เกิดความดี หลักไตรสิกขา คือ การศึกษา ๓ อย่าง คือ ศีล สมาธิ และปัญญา มีความสำคัญในการดำเนินชีวิตที่สูงสุดโดยเป็นหลักคำสอนขั้นพื้นฐานในการพัฒนามนุษย์ที่ สมบูรณ์ตามหลักพุทธศาสนาเป็นฝึกฝนหรือเป็นการเรียนรู้เพื่อเป็นมนุษย์ที่เต็มบริบูรณ์ เพราะได้รับการพัฒนาทั้งทางกาย และทางจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีจิตใจที่เปี่ยมด้วยปัญญาจึงเป็นอิสระหลุดพ้นจากการบีบคั้นของอำนาจกิเลสตัณหา ปฏิสันถาร คือ การต้อนรับมี ๒ อย่าง คือ^๒ ๑) อามิสปฏิสันถาร คือ การต้อนรับด้วยสิ่งของ เช่น อาหาร เครื่องดื่ม ที่อยู่ อาศัย และเครื่องนุ่งห่ม และ ๒) ธรรมปฏิสันถาร คือ การต้อนรับด้วยธรรม การต้อนรับด้วยการกล่าวแนะนำธรรมะ การต้อนรับที่ทำความดีสมควรแก่ฐานะของแขก มีการลูกรับ เป็นต้น หรือช่วยเหลือสงเคราะห์ เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาต่างๆ และ ช่วยทำกุศลให้ลุล่วงไปได้ด้วยดีมีผู้ให้และผู้รับ

อนุพุทธานุภาพ หมายถึง เรื่องที่กล่าวถึงตามลำดับธรรมเทศนาที่แสดงเนื้อความลุ่มลึกลงไปโดยลำดับ เพื่อขัดเกลา อรรถาธิบายของผู้ฟังให้ประณีตขึ้นไปเป็นขั้นๆจนพร้อมที่จะทำความเข้าใจในธรรมส่วนปรมาตมซึ่งอนุพุทธานุภาพ ๕ ประการ คือ

๑. ทานกถา คือ เรื่องทาน เป็นเรื่องของการให้การเสียสละเผื่อแผ่แบ่งปันช่วยเหลือกัน
๒. สीलกถา หมายถึง เรื่องศีลเป็นกล่าวถึงความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม
๓. สัคคกถา ได้แก่ เรื่องสวรรค์เป็นกล่าวถึงความสุขความเจริญและผลที่น่าปรารถนาอันเป็นส่วนดีของกามที่จะ พึงเข้าถึงเมื่อได้ประพฤติดีงามตามหลักธรรม ๒ ข้อต้น

๔. กามาทีนวกถา คือ เรื่องโทษแห่งกามเป็นเรื่องที่กล่าวถึงส่วนเสีย ข้อบกพร่องของกามพร้อมทั้งผลร้ายที่ สืบเนื่องมาแต่กาม อันไม่ควรหลงไหลหมกมุ่นมัวเมา จนถึงรู้จักที่จะหน่ายถอนตนออกได้

๕. เนกขัมมานิสังกถา ได้แก่ เรื่องอานิสงส์แห่งความออกจากกามเป็นการกล่าวถึงผลดีของการไม่หมกมุ่น เพลิดเพลินติดอยู่ในกาม และให้มีฉันทะที่จะแสวงความดีงามและความสุขอันสงบที่ประณีตยิ่งขึ้นไป

ส่วนหลักวิปัสสนากรรมฐาน คือ ความเห็นแจ้งเป็นความเห็นตรงต่อความเป็นจริงของสภาวะธรรมปัญญาที่เห็น ไตรลักษณ์อันให้ถอนความหลงผิดรู้ผิดในสังขารได้ เป็นการฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้ชัดภาวะของสิ่งทั้งหลายตามที่ มั่นเป็นของมั่นเองมี ๔ อย่าง คือ ๑) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน หมายถึง การใช้สติตั้งมั่นในการพิจารณากาย ๒) เวทนา นุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การใช้สติตั้งมั่นในการพิจารณาเวทนา ๓) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การใช้สติตั้งมั่นในการ พิจารณาจิต และ ๔) ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การใช้สติตั้งมั่นในการพิจารณาธรรม ส่วนประโยชน์ที่เกิดจากแนว ทางการดำเนินชีวิตที่สูงสุดมี ๓ อย่าง คือ ๑) ญาณมรรค ๘ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์ในปัจจุบัน ๒) สัมปรายิกัตถะ

^๑ แก้ว ชิตตะขบ, **คู่มือพุทธศาสนิกชน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ,๒๕๔๙), หน้า ๑๐๖-๑๐๗.

^๒ อ.ท.ก. (ไทย) ๒๐/๑๕๓/๑๒๓.

คือ ประโยชน์เบื้องต้น เป็นเรื่องของคุณธรรมความดีงาม รู้จักการทำด้วยความไม่ธรรม รักความดีงาม รักคุณภาพของชีวิตและความเจริญงอกงามของจิตใจ และประโยชน์อย่างยวดยิ่ง และ ๓) ประมัตถะนั้นคือ ประโยชน์อย่างยวดยิ่งเป็นประโยชน์ที่เป็นสาระแท้จริงของชีวิต เป็นจุดหมายสูงสุดหรือที่หมายขั้นสุดท้าย ได้แก่ การรู้แจ้งสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง

๓. การศึกษาวัตถุประสงค์ที่ ๓ พบว่า การประยุกต์หลักการดำเนินชีวิตสู่สุดดีในสังคมไทยปัจจุบันหมายเอาการนำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎกนั้นเป็นหลักคำสอนที่มีเนื้อหาที่เหมาะสมแก่การดำเนินชีวิตในสังคมไทยปัจจุบันมี ๓ ระดับคือ ระดับมนุษยโลกมีหลักคำสอนเรื่อง การรักษาศีล^๑ โดยมีศีล ๕ คือ ๑) เว้นจากการปลงชีวิต เว้นจากการฆ่าการประทุษร้ายกัน ๒) เว้นจากการลัก ขโมย โกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สิน ๓) เว้นจากการประพฤติผิดในกาม การล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่ หวงแหน ๔) เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวงและ ๕) เว้นจากน้ำเมา คือ สุราเมรัย และสิ่งเสพติดให้โทษ อันเป็นที่ตั้งแห่งความมึนเมา ปฏิสันถาร ๒ คือ ๑) อามิสปฏิสันถาร ได้แก่ การต้อนรับด้วยสิ่งของ เช่น ให้ข้าวปลาอาหารน้ำดื่มหรือแม่แต่การให้พักอาศัย ให้ที่อยู่อาศัยโดยสมควรแก่แขกผู้มาเยือนถึงถิ่นอย่างที่ท่านกล่าวไว้ว่า “เป็นธรรมเนียมไทยแท้แต่โบราณใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ” และ ๒) อัมมปฏิสันถาร หมายถึง การปฏิสันถารโดยธรรม ได้แก่การกล่าวธรรมะให้ฟังหรือแนะนำในทางธรรม

ระดับสวรรค์มีหลักคำสอน ๒ อย่าง คือ หลักกุศลกรรมบถ ๑๐ และหลักอนุบุพพิกา หลักกุศลกรรมบถมี ๑๐ อย่าง คือ ๑) กายสุจริต คือ ความประพฤติดีทางกายเป็นการกระทำไม่เบียดเบียนตนเองไม่เบียดเบียนผู้อื่นจนทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อนมี ๓ ประการ คือ ๑) การเว้นจากการฆ่าผู้อื่นหรือสัตว์ ๒) การเว้นจากการขโมยของผู้อื่นไม่ได้ให้ และ ๓) เว้นจากการประพฤติผิดลูกเมียผู้อื่น ๒) วชิสุจริต คือ การประพฤติดีทางวาจาเป็นการประพฤติดีทางวาจา โดยการไม่กล่าวล่วงบุคคลอื่นทางวาจา ประกอบด้วย วชิสุจริต ๔ ประการ คือ ๑) การเว้นจากการพูดเท็จ ๒) การเว้นจากการพูดส่อเสียด ๓) เว้นจากการพูดคำหยาบ และ ๔) การเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ และ ๓) มโนสุจริต คือ ความดีทางใจหรือมโนสุจริตเป็นเรื่องของการคิดดีมี ๓ ประการคือ ๑) ไม่มีจิตละโมภทรัพย์ของผู้อื่น ๒) ไม่มีจิตคิดบงการร้าย ๓) ความเห็นถูกต้องตามทำนองคลองธรรม หลักอนุบุพพิกา ๕ ประการ ได้แก่ ๑) ทานกถา คือ การเสียสละเพื่อแบ่งปันช่วยเหลือกัน ๒) สีลกถา คือ กล่าวถึงความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม ๓) สักคกถา คือ กล่าวถึงความสุขความเจริญ ๔) กามาทีนวกถา คือ กล่าวถึงส่วนเสีย ข้อบกพร่องของกามพร้อมทั้งผลร้ายที่สืบเนื่องมาแต่ ๕) เนกขัมมานิสังสกถา คือ เรื่องอานิสังสแห่งความออกจกาม กล่าวถึงผลดีของการไม่หมกมุ่นเพลิดเพลินติดอยู่ในกาม และให้มีฉันทะที่จะแสวงความดีและความสุขอันสงบที่ประณีตยิ่งขึ้นไปกว่านั้น ระดับพรหมโลกมีหลักคำสอนเรื่องการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานโดยมีหลักของสติปัญญา คือ ความตั้งมั่นในการระลึกอารมณ์ที่เป็นฝ่ายดีมีความหมายโดยเฉพาะถึงอารมณ์อันเป็นที่ตั้งมั่นแห่งสติมี ๔ อย่าง คือ กาย เวทนา จิต ธรรม หลักคำสอนในแต่ละระดับของการดำเนินชีวิตสู่สุดดีในสังคมไทยในปัจจุบันต่างเป็นหลักการสำคัญเป็นการปฏิบัติเพื่อให้เกิดปัญญาทำให้รู้ดี และรู้ชั่วมีการพัฒนาตนเองมีปัญญาแก้ไขปัญหาต่างๆอย่างมีสติทำให้ไม่เป็นปัญหาของสังคมต่อไป

อภิปรายผล

จากการศึกษาหลักการดำเนินชีวิตสู่สุดดีที่ปรากฏในสังคมไทยปัจจุบันสุดดีภูมิในพระพุทธศาสนานั้นมีความชัดเจนที่มีความแตกต่างไปจากมุมมองของศาสนาทั่วไปโดยมองเรื่องสุดดีภูมินั้นเป็นนิรันดรเป็นเรื่องสำคัญเป็นเรื่องใหญ่และเป็นจุดสุดท้ายแห่งการเดินทางของชีวิตมนุษย์ ซึ่งไม่มีทางแก้ไขได้ แต่ในมุมมองของพุทธศาสนานั้นสุดดีภูมิมีความสำคัญน้อย เพราะตามหลักพุทธศาสนาสุดดีภูมิไม่ว่าจะเป็น สวรรค์หรือพรหมโลกนั้นไม่ใช่จุดหมายของพุทธศาสนาแต่อย่างใด สุดดีภูมิเป็นเพียงส่วนหนึ่งในวัฏสงสารคือการเวียนว่ายตายเกิด ชีวิตมนุษย์เดินทางไปในสังสารวัฏ สังสารวัฏมีการเปลี่ยนแปลงได้ เป็นของชั่วคราว มีหมุนขึ้นหมุนลงไปมาระหว่างนรกและสวรรค์ ด้วยผลกรรมที่กระทำ แต่เป้าหมายหรือจุดหมายที่สำคัญของพุทธศาสนาเป็นนิพพานและเป็นสิ่งที่บรรลุได้ในขณะที่มีชีวิตอยู่ในชาตินี้

^๑ สุชีพ ปุญญานุภาพ, **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๘๑.

พุทธศาสนาเห็นว่าสุคติภูมิ โดยมีสวรรค์และพรหมโลกนั้นไม่ใช่เป็นที่สิ้นสุดของชีวิต เป็นแต่เพียงสถานที่ที่มนุษย์ผู้กระทำความดีเวียนไปอยู่สถานที่นั้นๆ ตามการกระทำกรรมดีอันเป็นผลกรรมที่เกิดจากการกระทำกรรมดีของมนุษย์แต่ละบุคคลที่มีความแตกต่างกันในขณะที่ยังเวียนว่ายในวัฏสงสารเท่านั้น แต่สิ่งที่พุทธศาสนายืนยันที่สุดของชีวิตคือ นิพพาน ซึ่งเป็นภาวะที่ดับกิเลส เป็นจุดสิ้นสุดของเส้นทางชีวิตมนุษย์ สวรรค์และพรหมโลก เป็นเพียงภพภูมิหนึ่งใน ๓๑ ภพภูมิอันเป็นสถานที่ไปเกิดของสรรพสัตว์เท่านั้น ซึ่งสามารถเว้นได้ด้วยการเข้าถึงโสตปฏิบัติมรรค อย่างไรก็ตาม สวรรค์ และพรหมโลกนั้นก็เป็นสิ่งที่เว้นไม่ได้เพราะเป็นเหมือนกับเส้นทางที่บุคคลผู้ไปสู่นิพพานจะต้องผ่านไปเสมอ トラบ ไดมมนุษย์ยังมีกิเลสเป็นเหตุให้กระทำความกรรมและทำให้ได้รับวิบากกรรม トラบนั้นมนุษย์ยังมีต้องเกี่ยวข้องกับสุคติภูมิเช่นกัน

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการดำเนินชีวิตสู่สุคติที่ปรากฏในสังคมไทยในปัจจุบัน นั้นสามารถนำผลวิจัยไปใช้ด้วยการประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้เพราะแนวคิดการดำเนินชีวิตที่ปรากฏในพระสูตรต้นตุนั้นเป็นเรื่องของพุทธธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงชี้ทางออกและบอกทางถูกให้มวลมนุษย์ได้ยึดถือและปฏิบัติตามโดยตรง โดยเฉพาะเรื่องของกรรมพระพุทธเจ้าทรงตรัสส่ำทับเชิงยืนยันที่เห็นได้อย่างชัดเจนว่า “ทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว” หรือ “บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น” สุคติภูมินั้นมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องของสังสารวัฏและกรรมตลอดจนวิบากกรรมโดยตรงเช่นกัน กล่าวคือสุคติภูมิเป็นผลที่เกิดจากการกระทำกรรมดีของมนุษย์ การกระทำกรรมดีย่อมได้รับผลดีทำให้มนุษย์เข้าสู่สุคติภูมิอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ ดังนั้น การดำเนินชีวิตในปัจจุบันควรดำเนินหรือปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมที่มีสภาพเอื้อต่อการเข้าสู่สุคติภูมิตามที่พระพุทธเจ้าทรงบอกผ่านพุทธบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกาที่เป็นบุคคลตัวอย่างที่ได้รับผลที่ควรได้รับด้วยความมั่นใจในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าว่าในที่สุดแล้ว การทำความดีย่อมนำชีวิตไปสู่สุคติภูมิได้

๒. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาเรื่อง “หลักการดำเนินชีวิตสู่สุคติที่ปรากฏในสังคมไทยปัจจุบัน” ยังมีประเด็นที่สามารถศึกษาวิจัยเพิ่มเติมซึ่งไม่ใช่ประเด็นหลักในการวิจัยนี้ได้อีก ผู้วิจัยขอเสนอหัวข้อ/ประเด็นในการวิจัยเกี่ยวกับหลักการดำเนินชีวิตสู่สุคติที่ปรากฏในสังคมไทยปัจจุบันในครั้งต่อไปดังนี้

๑. ควรศึกษาเรื่อง ศึกษาแนวคิดเรื่องอายุของเทวดาในฉกามาวจรตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท
๒. ควรศึกษาเรื่อง ศึกษาแนวคิดเรื่องสถานภาพของสัตว์ในอบายภูมิตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

บรรณานุกรม

แก้ว ชิตตะชบ. **คู่มือพุทธศาสนิกชน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙.

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร. **ทฤษฎีบทบาทของความเห็นความเชื่อในการขึ้นชีวิตและสังคม**.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) . **พุทธธรรมฉบับขยายความ** . กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) **พระไตรปิฎกสิ่งทีชาวพุทธควรรู้**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๕๑.

_____ . **เรื่องเหนือสามัญวิสัยอิทธิปาฏิหาริย์เทวดา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๘.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย . **พระไตรปิฎกศึกษา** . กรุงเทพมหานคร:

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

_____ . **พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬา** . กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ราชบัณฑิตยสถาน . **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒**. กรุงเทพมหานคร:

นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๕๒.

สุชีพ ปุญญานุภาพ . **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา** . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓ .

ศรวัดน์ ปริยดีเมธี . **เลือกชีวิตหลังความตายได้ด้วยตนเอง** .นนทบุรี : สมาร์ทบุ๊ก, ๒๕๕๑.

หลักธรรมแห่งความสำเร็จในการเรียนรู้ศตวรรษที่ ๒๑ Moral Principles of Successful Learning in the ๒๑st Century

นายภูษงค์ มัชฌิมโ

บทคัดย่อ

ในศตวรรษที่ ๒๑ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความสำเร็จในการจัดการศึกษาต้องเรียนรู้ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคม จึงเกิดแนวคิดของการจัดการเรียนรู้สภาพจริง (Authentic Learning) ต้องมีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการแก้ปัญหา สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง การจัดการรูปแบบการเรียนการสอนตามสภาพจริงมี ๒ รูปแบบ คือการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน(Project based learning) และการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน(Problem based learning) ซึ่งในการศึกษาต้องอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ควบคู่ไปด้วยอันได้แก่หลักธรรมดังนี้ ๑. หลักบุพภาคของการศึกษา ๒. หลักเสริมสร้างปัญญา ๓. ศึกษาให้เป็นพหูสูต ๔. เคารพผู้จุดประทีปปัญญา ๕. เบิกทางสุขด้วยคุณธรรม ๖. รุ่งอรุณของการศึกษา และ ๗. หลักความสำเร็จ (อิทธิบาท ๔) หลักธรรมเหล่านี้เป็นหลักแห่งความสำเร็จ ผูกจิตใจให้เกิดสติปัญญานำไปสู่ความสำเร็จในการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความสมดุลระหว่างความเจริญทางด้านวัตถุกับจิตใจควบคู่กันไป และสามารถปรับตัวให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ : หลักธรรม, การเรียนรู้ศตวรรษที่ ๒๑

Abstract

In the ๒๑st century, technology has progressed rapidly. Achievements in providing education depend very much on learning how to make changes that are consistent with real conditions in the society. Therefore, the concept of authentic learning has taken place in order to equip the learner with knowledge, ability, skills for problem solving, and the ability to learn independently. Authentic learning has ๒ forms. One is project-based learning and the other is problem-based learning. In studying, some Buddhist moral principles that promote learning are used. The moral principles are: ๑. the components of the right view in education, ๒. the principle of wisdom enhancement, ๓. study to be a scholar, ๔. respect those who light the wisdom torch, ๕. open the happy path with moral principles that lead to success for children, ๖. the dawn of education, and ๗. the moral principles of success (the Four Paths of Accomplishment). All of these moral principles are principles of success that can train the mind and induce wisdom which efficiently leads to success in learning in the ๒๑st century as well as keeps balance between the material growth and the spiritual growth, and they enable the learner to adjust himself in order to live in the society well.

Keywords: Moral principle, learning in the ๒๑st century

บทนำ

ในอดีตที่ผ่านมาการเรียนรู้นักเรียนเป็นการไปโรงเรียนเพื่อใช้เวลาในการเรียนรายวิชาต่างๆเพื่อรับเกรดและเพื่อให้จบการศึกษา ในปัจจุบันเป็นยุคแห่งสารสนเทศระบบดิจิทัลการเรียนรู้ออนไลน์การเรียนรู้แห่งสังคม อินเทอร์เน็ตการท่องโลกกว้างที่ไร้ขีดจำกัดด้านการศึกษา เป็นการศึกษาด้วยตัวเองของนักเรียนศตวรรษที่ ๒๑ การให้การศึกษาสำหรับศตวรรษที่ ๒๑ จะมีความยืดหยุ่น สร้างสรรค์ ท้าทาย และซับซ้อนเป็นการศึกษาที่จะทำให้โลกเกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วอย่างเต็มไปดด้วยสิ่งท้าทายและปัญหา รวมทั้งโอกาสและสิ่งที่เป็นไปได้ใหม่ๆ ที่นำต้นตอการเรียนในศตวรรษที่ ๒๑ จะเป็นการเรียนที่มีหลักสูตรแบบยึดโครงงานเป็นฐาน (project-based curriculum) และมีการจัดการ

เรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน(Problem based learning) เป็นหลักสูตรที่ให้นักเรียนเกี่ยวข้องกับปัญหาในโลกที่เป็นจริงเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเป็มนุษย์และคำถามเกี่ยวกับอนาคตเชิงวัฒนธรรม สังคม และสากลเป็นการเรียนที่ไม่จำกัดอยู่แต่ในห้องเรียนแต่จะเชื่อมโยงครู นักเรียนและชุมชนเข้าสู่คลังแห่งความรู้ทั่วโลก ครูเองจะเปลี่ยนจากการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้สนับสนุนช่วยเหลือให้นักเรียนสามารถเปลี่ยนสารสนเทศเป็นความรู้และนำความรู้เป็นเครื่องมือสู่การปฏิบัติและให้เป็นประโยชน์เป็นการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ ยิ่งในอนาคตตลาดแรงงานเปิดกว้างไร้พรมแดนการหลั่งไหลของคนที่มีศักยภาพสูงทำให้เกิดการแข่งขันจึงจำเป็นต้องจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพจริงที่เกิดขึ้นในโลกที่อาศัยอยู่

ดังนั้นการจัดการศึกษาศตวรรษที่ ๒๑ ต้องเปลี่ยนแปลงทัศนะ (perspectives) จากกระบวนทัศน์แบบดั้งเดิม (tradition paradigm) ไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่ (new paradigm) ให้สอดคล้องกับสภาพเป็นจริงของสังคม ที่ให้โลกของนักเรียนและโลกความเป็นจริงเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่ไปไกลกว่าการได้รับความรู้แบบง่าย ๆ ไปสู่การเน้นพัฒนาทักษะและทัศนคติ-ทักษะการคิด ทักษะการแก้ปัญหา ทัศนคติเชิงบวก ความเคารพตนเอง นวัตกรรม ความสร้างสรรค์ ทักษะการสื่อสารและค่านิยมทางเทคโนโลยี ความเชื่อมั่นตนเอง ความยืดหยุ่น การจงใจตนเอง และความตระหนักในสภาพแวดล้อมและเหนือสิ่งอื่นใดคือความสามารถในการใช้ความรู้อย่างสร้างสรรค์จึงเกิดแนวคิดของการจัดการเรียนรู้สภาพจริง (Authentic Learning) โดยมีความเชื่อว่ากิจกรรมการเรียนรู้ต้องสอดคล้องกับประสบการณ์ในชีวิตประจำวันและตรงกับความสนใจของนักเรียน มีการใช้เหตุการณ์และบุคคลจากโลกที่เป็นจริงเป็นส่วนสำคัญของการเรียนการสอนซึ่งจะทำให้ประสบการณ์และการเรียนรู้สอดคล้องกับชีวิตจริงและสามารถประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริงโดยนำหลักธรรมแห่งความสำเร็จทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ร่วมกับการเรียนรู้ศตวรรษที่ ๒๑ ได้เป็นอย่างดีและมีความสุขในการเรียนและการดำเนินชีวิตต่อไป

ลักษณะสำคัญของการเรียนรู้ตามสภาพจริง

การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริงประกอบด้วยลักษณะสำคัญ ๑๐ ประการดังต่อไปนี้

๑. เป็นกิจกรรมที่ได้สัมผัสโลกของความเป็นจริง เป็นสถานการณ์จริงที่จะต้องพบมากกว่าการจำลองสถานการณ์
๒. เป็นสถานการณ์ที่มีปัญหาคลุมเครือ ต้องการให้นักเรียนได้แสดงความสามารถในหลายๆเรื่องก่อนที่จะได้รับคำตอบ เป็นปัญหาที่มีแนวทางการตอบปัญหาจากหลายๆ ทางและต้องทำกิจกรรมย่อยๆ หลายอย่างจึงจะตอบปัญหาได้
๓. เป็นกิจกรรมที่ค่อนข้างซับซ้อนต้องใช้เวลานานพอสมควรในการใช้แหล่งข้อมูลจากหลายๆ แหล่งที่ผู้เรียนต้องฝึกทักษะการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการตอบปัญหา
๔. เป็นกิจกรรมที่นักเรียนมีโอกาสตรวจสอบในหลายๆ มุมมองโดยใช้ข้อมูลที่หลากหลายจากแหล่งต่างๆ ผู้เรียนต้องรู้จักคัดเลือกข้อมูลที่จำเป็น
๕. เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนมีโอกาสทำงานร่วมกันโดยต้องพูดคุยสื่อสารแลกเปลี่ยนกับคนอื่นๆ แทนที่จะทำเพียงลำพังคนเดียว
๖. เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนมีโอกาสสะท้อนความคิดโดยสะท้อนความคิดของตนเองและรับฟังการสะท้อนความคิดจากคนอื่นๆ เกี่ยวข้องกับความเชื่อและค่านิยม
๗. เป็นกิจกรรมที่บูรณาการระหว่างเนื้อหาวิชาต่างๆ ไม่ยึดจุดประสงค์ของวิชาใดวิชาหนึ่งเป็นหลัก
๘. เป็นกิจกรรมที่ประเมินตามสภาพจริงที่ผู้เรียนเป็นอยู่มากกว่าที่จะประเมินแบบแยกส่วน การประเมินสะท้อนให้เห็นสภาพจริงที่เกิดขึ้น
๙. เป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดผลงานหรือชิ้นงานที่มีคุณค่าต่อผู้เรียนซึ่งมาจากการเพาะบ่มความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน
๑๐. เป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดความสามารถหลากหลายและคำตอบของปัญหาเป็นไปได้หลายแนวทาง ไม่ได้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนหาคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำตอบเดียว

หลักการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามสภาพจริง

Newman และคณะ ๑๙๙๓ (อ้างอิงใน วิวัฒน์ ชัตติยะมาน ๒๕๔๙) ได้สร้างเกณฑ์มาตรฐานเพื่อใช้วัดการเรียนรู้สภาพจริงซึ่งนำมาใช้เป็นหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สภาพจริง ๓ ประการ คือ

๑. **นักเรียนสร้างความหมายและความรู้ (Construction of knowledge)** หมายถึงการที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้จัดระบบ ตีความและวิเคราะห์ข้อมูลแทนการทำซ้ำหรือลอกเลียนตัวความรู้จากหนังสือหรือจากการจดบันทึกในห้องเรียน ผู้เรียนไม่ได้ใช้เพียงแต่กระบวนการรวบรวมข้อเท็จจริงเท่านั้น แต่ต้องใช้กระบวนการต่างๆ เพื่อให้เกิดความรู้ ความสามารถ เหมือนกับที่บุคคลในหลายๆ สาขาอาชีพต้องใช้ในการสร้างหรือผลิตความรู้ความสามารถที่เกิดขึ้นเหล่านี้จะแสดงออกมาในรูปแบบของการเขียนและการพูด การอภิปราย การสร้างและซ่อมสิ่งของที่ได้ผลผลิตออกมา เช่น เฟอร์นิเจอร์ อาคาร วิดีโอ และในด้านการแสดงความสามารถต่อผู้ชมหรือผู้ฟัง เช่นดนตรี กีฬา การแสดง เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่า จุดเน้นของการสร้างความรู้ในการเรียนการสอนตามสภาพจริงนั้นอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์ในเรื่องการสร้างความรู้ของบุคคลโดยการเชื่อมความรู้เดิมกับข้อมูลใหม่เพียงแต่แนวคิดการเรียนการสอนตามสภาพจริงยังขยายเพิ่มเติมไปมากกว่าการนำเอาความรู้และการลอกเลียนความรู้ที่สร้างโดยตนเองหรือคนอื่นการสร้างความรู้ตามสภาพจริงเกี่ยวข้องกับกระบวนการนำเอาความรู้ การตีความหรือการวิเคราะห์ความรู้เดิมเพื่อแก้ปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยความรู้เดิม

๒. **นักเรียนใช้การสืบสอบทางวิชาการ (Disciplinary inquiry)** คือการที่ผู้เรียนสร้างความหมายด้วยตนเองโดยการนำความรู้ที่มีอยู่ในหลายๆสาขามาพัฒนาเป็นความเข้าใจที่ลึกซึ้ง มากกว่าการรู้เพียงผิวเผิน โดยแสดงออกในรูปแบบการสื่อสารที่ผ่านการกลั่นกรอง เช่นการเขียนบทความ การอภิปรายในหัวข้อต่างๆ แทนการทำเครื่องหมายลงในช่องว่างหรือการเติมคำลงในช่องว่างในแบบทดสอบทั่วไป การสืบสอบทางวิชาการเป็นการตั้งคำถามเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาความรู้อย่างลึกซึ้ง และใช้กระบวนการในการสืบสอบความรู้ ซึ่งประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบหลัก คือ

๒.๑ การอยู่บนฐานของความรู้เดิม ความสำเร็จตามสภาพจริงต้องสร้างขึ้นมาจากความรู้เดิมที่สะสมมา เช่น ข้อมูล คำศัพท์ ความคิดรวบยอด ทฤษฎี ระเบียบปฏิบัติสำหรับการกระทำและการสืบสอบ

๒.๒ ความเข้าใจที่ลึกซึ้ง หมายถึงกระบวนการในการพัฒนาความเข้าใจที่ลึกซึ้งต่อปัญหามากกว่า การศึกษาหาความรู้เพียงผิวเผิน ความเข้าใจที่ลึกซึ้งไม่ใช่การศึกษาหัวข้ออย่างกว้างๆ แต่เป็นการทำความเข้าใจต่อประเด็นซับซ้อนอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้ศึกษา ได้ทดสอบและสร้างความสัมพันธ์ของความรู้แต่ละส่วนที่จะให้ความกระจ่างเกี่ยวกับปัญหาหรือประเด็นได้

๒.๓ การติดต่อสื่อสารที่ซับซ้อนเป็นลักษณะของการติดต่อสื่อสารที่นักวิทยาศาสตร์ ศิลปิน นักเขียน บทความ นักออกแบบ วิศวกรและผู้ใหญ่ที่ประสบความสำเร็จอื่นๆ จะต้องใช้ เป็นรูปแบบที่ซับซ้อนของการติดต่อสื่อสารทั้งการทำงานและการแสดงข้อสรุป ภาษาที่ใช้ (คำศัพท์ สัญลักษณ์ และอุปกรณ์โสต) ประกอบไปด้วยคุณภาพ ความนุ่มนวล ความประณีต รายละเอียดและความต่อเนื่องประสานกัน เพื่อขยายคำอธิบายและข้อพิจารณา ซึ่งจะตรงกันข้ามกับการติดต่อสื่อสารในโรงเรียนที่ต้องการเพียงแค่คำตอบสั้นๆ เช่นถูกหรือผิด ข้อสอบแบบเลือกตอบ การเติมคำในช่องว่างหรือประโยคสั้นๆ

๓. **การให้คุณค่านอกเหนือจากห้องเรียน (Value beyond school)** หมายถึงนักเรียนมีเป้าหมายในการทำงานโดยมีค่านิยมหรือความหมายที่นอกเหนือไปจากความสำเร็จภายในโรงเรียน ผู้เรียนสร้างงานหรือแก้ปัญหาที่มีความหมายในโลกแห่งความเป็นจริง หรือมีการเชื่อมโยงระหว่างความรู้ในโรงเรียนกับปัญหาชุมชนหรือประสบการณ์ส่วนตัว การให้คุณค่า นอกเหนือในโรงเรียนถือเอาประโยชน์เป็นหลัก ซึ่งต่างจากการใช้เอกสารเพื่อวัดความสามารถของผู้เรียน เช่นเมื่อผู้ใหญ่เขียนจดหมาย บทความ การขอเอาประกันภัย หรือบทกวี การออกแบบ แต่งเพลงและอื่นๆ การกระทำเหล่านั้นเป็นความพยายามที่จะสื่อสารความคิด ผลผลิตหรือพยายามให้เกิดผลต่อผู้อื่นมากกว่าการแสดงสิ่งที่ตนเองมีความสามารถอยู่ สิ่งเหล่านี้มีคุณค่าที่มากกว่าสิ่งที่เราต้องการในการวัดผลความรู้ธรรมดา เช่นการสะกด การเขียนข้อสอบ

รูปแบบการเรียนการสอนตามสภาพจริงที่สอดคล้องกับการพัฒนาทักษะสำหรับศตวรรษที่ ๒๑ มี ๒ รูปแบบ ได้แก่

๑. **การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project based learning)** เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติโดยมีการสืบค้นข้อมูลร่วมกัน คำนึงถึงนักเรียนในด้านต่างๆ ได้แก่ ความต้องการ ความสนใจ ระดับพัฒนาการ แบบการเรียนและพื้นฐานทางวัฒนธรรม กิจกรรมการเรียนรู้ช่วยให้เข้าใจแนวคิดหลัก (Key concepts) ส่งเสริมให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมหลากหลาย เช่น มีการปฏิสัมพันธ์กัน มีการตั้งคำถาม สำรวจ ทดลอง ตั้งสมมติฐาน สังเกต จัดทำข้อมูล

เนื้อหาเป็นแบบบูรณาการระหว่างศาสตร์ต่างๆหลายศาสตร์ วัตถุประสงค์ของโครงการสอดคล้องกับเนื้อหาที่มีในหลักสูตร รวมถึงหลักสูตรสถานศึกษา กิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมให้มีการสืบเสาะค้นหาและใช้เครื่องมือดิจิทัลผ่านเครือข่าย ซึ่งครูมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้นักเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์และการคิดขั้นสูง การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานเปิดโอกาสให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ในเรื่องต่อไปนี้

๑. นักเรียนได้เปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย
๒. นักเรียนลงข้อสรุปจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่สืบค้นมา
๓. นักเรียนเป็นผู้ลงมือแก้ปัญหาที่ซับซ้อนด้วยตนเองและคำตอบที่ได้มีหลายคำตอบ
๔. นักเรียนให้ข้อมูลป้อนกลับแก่เพื่อนและมีการประเมินชิ้นงานร่วมกับกลุ่ม
๕. นักเรียนนำเสนอผลงานโดยใช้สื่อที่หลากหลายนอกเหนือจากการทำรายงาน
๖. นักเรียนตอบคำถามเมื่อมีผู้สงสัยขณะนำเสนอผลงานต่อกลุ่ม
๗. นักเรียนได้ฝึกใช้ความคิดของตนเองในการวางแผนแก้ปัญหา

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ด้วยโครงงานเริ่มจากการแบ่งกลุ่มนักเรียนที่จะทำงานร่วมกัน นำเสนอปัญหาสภาพจริง กำหนดแนวทางการทำงาน ครูคอยให้คำปรึกษาและให้ข้อมูลย้อนกลับ ได้ผลงานแล้วนำเสนอต่อกลุ่มใหญ่ทั้งชั้น

๒. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem based learning) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้นักเรียนเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงในการแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาในสภาพจริง ซึ่งปัญหาที่เรียนเป็นปัญหาที่ต้องอาศัยทักษะและความรู้หลายด้านสัมพันธ์กัน ทำให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ที่ครูทำหน้าที่เป็นผู้ส่งเสริมให้นักเรียนคิดและใช้กระบวนการสืบเสาะ (inquiry) คอยอำนวยความสะดวกให้นักเรียนและสืบเสาะไปพร้อมกับนักเรียน

ลักษณะสำคัญของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

๑. ต้องมีสถานการณ์ปัญหาและใช้ปัญหาเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้
๒. ปัญหาที่ใช้ควรเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตจริงของผู้เรียน
๓. ผู้เรียนเป็นผู้เรียนด้วยตนเอง (self-directed learning) ผู้เรียนต้องวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เลือกวิธีการเรียนรู้และประสบการณ์การเรียนรู้ จัดการบริหารเวลาเอง รวมทั้งประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง
๔. ผู้เรียนมีการเรียนรู้เป็นกลุ่มย่อย ค้นหาความรู้หรือข้อมูลร่วมกัน ทำงานร่วมกันเป็นทีม มีการวิเคราะห์ สังเคราะห์และตัดสินใจร่วมกัน
๕. การเรียนรู้เป็นลักษณะการบูรณาการความรู้และบูรณาการทักษะกระบวนการต่างๆ
๖. ความรู้ที่เกิดขึ้นได้มาจากกระบวนการเรียนรู้ที่เริ่มจากปัญหา
๗. การประเมินผลใช้การประเมินจากสภาพจริง จากการทำงานของนักเรียน

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

๑. ขั้นการทำความเข้าใจปัญหา (Understand the problem) เริ่มจากการเผชิญกับปัญหาที่ตนสนใจและอยากรู้ สมาชิกกลุ่มร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาโดยใช้คำถามว่าเราต้องการจะรู้อะไรและเราจะต้องทำอะไรบ้างเพื่อให้ได้คำตอบ การให้นิยามปัญหาโดยระบุรายการกิจกรรมที่ต้องทำเพื่อจะตอบปัญหานั้น

๒. ขั้นการสำรวจและค้นคว้า (Explore the curriculum) การรวบรวมข้อมูล โดยกลุ่มวางแผนในการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลหลายๆแหล่ง แลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยนักเรียนแลกเปลี่ยนข้อมูลที่ได้ออกมาและอภิปรายเพื่อนำข้อมูลมาใช้ตอบปัญหา จากนั้นระบุคำตอบที่เป็นไปได้โดยนักเรียนสังเคราะห์ข้อมูลออกมาเป็นคำตอบที่เป็นไปได้หลายๆแนว

๓. ขั้นการได้คำตอบของปัญหา (Resolve the problem) ตรวจสอบคำตอบที่ถูกต้องเป็นไปได้อย่างไร โดยให้นักเรียนเขียนผังกราฟิกเพื่อดูว่าคำตอบใดเป็นไปได้มากที่สุด แล้วนำเสนอคำตอบของปัญหา โดยนักเรียนนำเสนอคำตอบของปัญหา และฟังข้อวิจารณ์ นักเรียนเรียนรู้จากกลุ่มอื่นๆ จากนั้นสรุปปัญหาโดยนักเรียนสรุปบทวนปัญหาและกระบวนการแก้ปัญหาจนได้คำตอบที่ต้องการ

Bob Pearlman ๒๐๑๒ (อ้างอิงใน รศ.ดร. ขวลิขิต ชูกำแพง ๒๕๕๘) ได้กล่าวว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานและการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน คือรูปแบบการสอนที่สอดคล้องกับศตวรรษที่ ๒๑ โดยทั้งสองรูปแบบช่วยให้นักเรียนเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ดังต่อไปนี้

๑. นักเรียนได้เรียนรู้การทำงานร่วมกันเป็นทีม
๒. นักเรียนได้เรียนรู้ในการคิดวิเคราะห์จากปัญหาที่ซับซ้อน
๓. นักเรียนได้เรียนรู้ที่จะสื่อสารทั้งการใช้วาจาและการนำเสนอ
๔. นักเรียนได้เรียนรู้ที่จะสื่อสารด้วยการเขียน
๕. นักเรียนได้เรียนรู้ที่จะใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อสร้างสิ่งที่มีคุณค่า
๖. นักเรียนได้เรียนรู้ที่จะใช้เทคโนโลยี
๗. นักเรียนได้พัฒนาความเป็นพลเมืองโดยการเรียนรู้ปัญหาที่เกี่ยวกับความเป็นพลโลกและเรื่องของโลก
๘. นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพโดยการได้ลงมือปฏิบัติ
๙. นักเรียนได้เรียนรู้เนื้อหาจากการวิจัยค้นคว้าด้วยตนเอง

หลักการที่ส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับนักศึกษา

ศาสนาต่างๆ ได้กล่าวถึงหลักการหรือแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ ซึ่งศาสนาควรได้ศึกษาและใช้เป็นเครื่องนำทางในการดำรงชีวิต

หลักการทางพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับนักศึกษา ได้แก่

๑. รู้หลักบุพภาคของการศึกษา คือ รู้จักองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ ๒ ประการ ดังนี้

๑.๑ องค์ประกอบภายนอกที่ดี ได้แก่ มีกัลยาณมิตร หมายถึง รู้จักหาผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษา เพื่อน หนังสือ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมทางสังคมโดยทั่วไปที่ดีที่เกื้อกูล ซึ่งจะชักจูงหรือกระตุ้นให้เกิดปัญญาให้ด้วย การฟังการสนทนา ปรึกษา ซักถาม การอ่าน ตลอดจนการรู้จักเลือกใช้สื่อมวลชนให้เกิดประโยชน์

๑.๒ องค์ประกอบภายในที่ดี ได้แก่ โยนิโสมนสิการ หมายถึง การใช้ความคิดถูกวิธี รู้จักคิด หรือคิดเป็น คือมองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิด พิจารณาสืบสาวหาเหตุผล แยกแยะสิ่งนั้นๆ หรือปัญญานั้นๆ ออกให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

กล่าวโดยย่อว่า นอกจากรู้จักแสวงหาและเลือกรับความรู้ความคิดเห็นจากครูอาจารย์ เพื่อน คนภายนอก ตำรับตำราและสื่อมวลชนที่เป็นกัลยาณมิตรแล้ว ต้องรู้จักคิดเองเป็นด้วย

๒. ทำตามหลักเสริมสร้างปัญญา ในทางปฏิบัติอาจสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ ๒ อย่าง ข้างต้นนั้นได้ ด้วยการปฏิบัติตามหลัก **วุฒิชธรรม** (หลักการสร้างความเจริญงอกงามแห่งปัญญา) ๔ ประการ

๒.๑ สัมปยุตสังเสวะ เสวนาผู้รู้ คือ รู้จักเลือกหาแหล่งวิชา คบหาท่านผู้รู้ ผู้ทรงคุณความดี มีภูมิธรรม ภูมิปัญญาน่านับถือ

๒.๒ สัทธัมมัสสวนะ ฟังดูคำสอน คือ เอาใจใส่สดับรับฟังคำบรรยาย คำแนะนำสั่งสอน แสวงหาความรู้ทั้งจากตัวบุคคลโดยตรงและจากหนังสือหรือสื่อมวลชน ตั้งใจเล่าเรียน ค้นคว้าหมั่นปรึกษาสอบถามให้เข้าถึงความรู้ที่จริงแท้

๒.๓ โยนิโสมนสิการ คิดให้แยบคาย คือ รู้ เห็น ได้อ่าน ได้ฟังสิ่งใดก็รู้จักคิดพิจารณาด้วยตนเอง โดยแยกแยะให้เห็นสภาวะและสืบสาวให้เห็นเหตุผลว่า นั่นคืออะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น จะเกิดผลอะไรต่อไป มีข้อดี ข้อเสีย คุณโทษอย่างไร เป็นต้น

๒.๔ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ ปฏิบัติให้ถูกหลัก นำสิ่งที่ได้เล่าเรียนรับฟังและตริตrongเห็นชัดแล้ว ไปใช้หรือปฏิบัติหรือลงมือทำให้ถูกต้องตามหลักตามความมุ่งหมาย ให้หลักย่อยสอดคล้องกับหลักใหญ่ ข้อปฏิบัติย่อยสอดคล้องกับจุดหมายใหญ่ ปฏิบัติธรรมอย่างรู้เป้าหมาย เช่น สันโดษเพื่อเกื้อหนุนการทำงาน ไม่ใช่สันโดษกลายเป็นเกียจคร้าน เป็นต้น

๓. ศึกษาให้เป็นพหุสูต คือ จะศึกษาเล่าเรียนอะไร ก็ทำตนให้เป็นพหุสูตในด้านนั้นด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจ ให้แจ่มแจ้งชัดเจนถึงขั้นครบ องค์คุณของพหุสูต (ผู้ได้เรียนมากหรือผู้คงแก่เรียน) ๕ ประการ คือ

๓.๑ พหุสูตตา ฟังมาก คือ เล่าเรียน สดับฟัง รู้เห็น อ่านสั่งสมความรู้ในด้านนั้นไว้ให้มากมายกว้างขวาง

๓.๒ ฐตา จำได้ คือ จับหลักหรือสาระได้ ทรงจำเรื่องราว หรือเนื้อหาสาระไว้ได้แม่นยำ

๓.๓ วจสา ปริจิจตา คล่องปาก คือ ท่องบ่น หรือใช้พูดอยู่เสมอ จนแคล่วคล่องชัดเจน ใครสอบถามก็พูด

ชี้แจงแถลงได้

๓.๔ มนสานุเปกขิตา เจนใจ คือ ใส่ใจนึกคิดจนเจนใจ นึกถึงครั้งใดก็ปรากฏเนื้อความสว่างชัดเจน มองเห็นโล่งตลอดไปทั้งเรื่อง

๓.๕ ทิฏฐิตา สุปฏิวิธา ขบได้ด้วยทฤษฎี คือ เข้าใจความหมายและเหตุผลแจ่มแจ้งลึกซึ้ง รู้ที่ไปที่มา เหตุผล และความสัมพันธ์ของเนื้อความและรายละเอียดต่างๆ ทั้งภายในเรื่องนั่นเองและที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอื่นๆ ในสายวิชา หรือทฤษฎีนั้นๆ ไปร่งตลอดสาย

๔. เคารพผู้จุดประทีปปัญญา ในด้านความสัมพันธ์กับอาจารย์พึงแสดงคารวะนับถือตามหลักปฏิบัติในเรื่องทิศก ขื่อว่าด้วยทิศเบื้องขวา

๕. เบิกทางสุขด้วยคุณธรรม ดำเนินตามหลักธรรมที่เป็นประตู่แห่งความสำเร็จ คือ ข้อปฏิบัติที่เป็นจุดประตู่ช่วยอัน เปิดออกไปสู่ความสุขและความเจริญก้าวหน้าแห่งชีวิต ๖ ประการ ต่อไปนี้

๕.๑ อโรคยะ รักษาสุขภาพ มิให้มีโรคทั้งจิตและกาย

๕.๒ คีล ประพฤติดี มีวินัย ไม่ก่อเวรภัยแก่สังคม

๕.๓ พุทธานุมัต ศึกษาเยี่ยงนิยมแบบอย่างมหาบุรุษพุทธชน

๕.๔ สุตตะ เล่าเรียนคั่นคว้าให้รู้เชี่ยวชาญ ใฝ่สดับเหตุการณ์ให้รู้เท่าทัน

๕.๕ ธรรมานุวัต ดำรงมั่นในสุจริต ทั้งชีวิตและงานดำเนินตามธรรม

๕.๖ อสันทา มีกำลังใจแข็งกล้า ไม่ท้อถอยเฉื่อยชา เพียรก้าวหน้าเรื่อยไป

รุ่งอรุณของการศึกษาหรือแสงเงินแสงทองของชีวิตที่รุ่งเรืองและดีงาม มี ๗ ประการ คือ

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงหลักการดำเนินชีวิตที่รุ่งเรืองที่เรียกว่า รุ่งอรุณของการศึกษาชีวิตที่ รุ่งเรืองดีงามมี ๗ ประการ โดยสรุปดังนี้ (พระเทพเวที, ๒๕๓๕, หน้า ๓๔-๔๙)

๑. การเลือกหนทางแห่งความรู้และแบบอย่างที่ดี เยาวชนจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีจะต้องอาศัยปัจจัย แวดล้อมทางสังคมและต้องสัมพันธ์กับสังคมได้อย่างเหมาะสม พ่อ แม่ ครูอาจารย์และสื่อมวลชนควรมีหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร ช่วยชี้แนะให้เยาวชนรู้จักเลือกและหากัลยาณมิตรได้ด้วยตนเอง

๒. รู้จักจัดระเบียบชีวิต การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม และความมีวินัย เช่น การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ กติกา ต่างๆ ของสังคม ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนวุ่นวายและช่วยให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบราบรื่น ไม่เบียดเบียน ช่ม แหงแก่งแย่งกัน

๓. มีแรงจูงใจที่ถูกต้อง คือ ใฝ่รู้ และใฝ่สร้างสรรค์ แรงจูงใจที่ถูกต้องที่ทำให้มนุษย์พัฒนาตนเองได้ คือ แรงจูงใจที่เรียกว่า ฉันทะ ได้แก่ ความใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์ หรือใฝ่ทำ ไม่ใช่ต้องการเสพ (ตัณหา) ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สร้างสรรค์จะให้ความสำคัญในผลงาน และใช้ปัญญาในการพิจารณา ส่วนผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่เสพจะให้ความสำคัญในอัตราจะทำงานเพราะเป็นเงื่อนไขที่จะได้เสียบางครั้งอาจเลือกที่จะไม่ทำงาน หรือทำการทุจริตถ้ามีโอกาสที่จะ ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ

๔. พัฒนาศักยภาพของตนได้เต็มที่ มนุษย์เป็นสัตว์ที่พัฒนาได้ เมื่อได้รับการพัฒนาให้เต็ม ศักยภาพก็สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

๕. มีทัศนคติและค่านิยมที่ดี หลักธรรมข้อนี้มีความสำคัญเพราะเป็นเครื่องชี้ทางของชีวิตและสังคม ทัศนคติและค่านิยมที่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนาเริ่มด้วยการมองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัย ซึ่งเป็นท่าทีของจิตใจที่จะนำมาซึ่ง ปัญญาและการกระทำตามเหตุผล

๖. มีความกระตือรือร้นขวนขวายไม่ประมาท โลกที่เราอาศัยเต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลงเป็นอนิจจัง ควร ศึกษาค้นคว้าหาเหตุปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงเพื่อจะสามารถสร้างสรรค์เหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี และป้องกันกำจัดเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดี

๗. รู้จักคิดพิจารณาให้เกิดปัญญาที่จะรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้จักโลก รู้จักคิด รู้จัก ปัญหา เหตุของปัญหา เพื่อให้สามารถปฏิบัติต่อสิ่งนั้นได้ถูกต้อง เป็นการแก้ไขปัญหา แก้ทุกข์ ซึ่งเกิดขึ้นได้ด้วยสติปัญญาที่รู้ และเข้าใจ ปัญญาจะเกิดขึ้นได้เมื่อรู้จักคิด รู้จักพิจารณาในทางการศึกษาเรียกว่า “ การคิดเป็น ” ในทางพระเรียกว่า “ โยนิโส มนสิการ ” ซึ่งเป็นปัจจัยตัวสำคัญที่สุดในการพัฒนาชีวิต ทำให้คนมีอิสรภาพ พึ่งตนเองได้ และนำไปสู่ชีวิตที่รุ่งเรืองดีงาม

๗. หลักความสำเร็จ ปฏิบัติตามหลักธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ เรียกว่า **อิทธิบาท ๔**

๑. **ฉันทะ** มีใจรัก คือ พอใจจะทำสิ่งนั้นและทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจหรืองานที่ทำ มีใจสักว่าทำพอให้เสร็จๆหรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร การมีใจรักในสิ่งที่ทำ ใจที่รักอันเกิดจากความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งที่ทำ จึงจะเกิดผลจริงตามควร เพราะความหมายของ "ฉันทะ" นั้น เป็นใจที่ศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งนั้นอยู่เต็มเปี่ยม จึงจะเกิดความเพียรตามมา เปรียบได้กับนักเรียนที่ศรัทธาและเชื่อมั่นในแนวคิดแนวปฏิบัติของตนเองซึ่งอาจมีมากน้อยต่างกัน คงไม่มีใครบอกได้นอกจากตัวนักเรียนเองและผลของงานที่เกิดขึ้นจริงเป็นที่ประจักษ์ต่อการเรียนในรายวิชานั้นๆ

๒. **วิริยะ** พากเพียรทำ คือ ขยันหมั่นประกอบ หมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน ไม่ท้อทึง ไม่ท้อถอย ความมุ่งมั่นทุ่มเท เป็นความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจ ที่จะเรียนรู้และทำให้เข้าถึงแก่นแท้ของสิ่งนั้นเรื่องนั้น ถ้าหากกระทำก็จะทำจนเชี่ยวชาญจนเป็นผู้รู้ ถ้าหากศึกษาก็จะศึกษาให้รู้จนถึงรากเหง้าของเรื่องราวนั้นๆ ดังนั้น คำว่า "วิริยะ" จึงหมายถึงความเพียรพยายามอย่างสูงที่จะทำตามฉันทะหรือศรัทธาของตัวเอง หากเราไม่มีความเพียรแล้วก็อ่อนมาได้ว่าเรามีฉันทะหลอกๆ หรือศรัทธาหลอกๆ ทั้งโกหกตัวเองและหลอกผู้อื่น เพื่ออะไรนั้น ผลงานที่เราทำจะชี้ชัดออกมาเองว่าทำเพื่ออะไร ดังนั้น นักเรียนจึงต้องมีใจที่รักต่อการเรียนและรักต่อวิชาที่เรียน อันเป็นศรัทธาสูงสุด หากไม่เป็นเช่นนั้น ก็ได้แต่เพียงศรัทธาปากเปล่าที่ไร้แก่นเงาของความมุ่งมั่นและทุ่มเท หากแต่มีศรัทธาอื่นให้ครุ่นคิดและกระทำอยู่

๓. **จิตตะ** เอาจิตฝึกฝืน คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยใจฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยๆ ใจที่จดจ่อและรับผิดชอบ เมื่อมีใจที่จดจ่อแล้วก็จะเกิดความรอบคอบตาม คำนี้ยิ่งใหญ่มาปัจจุบัน สังคมซับซ้อน มีสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย แต่ละคนมีภาระหน้าที่ ที่ต้องทำมากมาย ไม่รู้จะทำอะไรก่อน เวลาอ่านหนังสือก็คิดถึงงานที่รับผิดชอบ เวลาอ่านทำงานก็คิดว่าต้องอ่านหนังสือเพื่อเตรียมตัวสอบ ไม่สามารถมีจิตจดจ่ออยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้นาน ผลคือ ทำอะไรก็ไม่ดีสักอย่างทำผิดๆอยู่อย่างนั้น แต่ถ้าเรามีใจที่จดจ่อต่อสิ่งที่เราคิดเราทำและรับผิดชอบแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการเรียนหรือการงานก็ตาม ทุกอย่างก็ดีขึ้นไปเอง เราก็จะมีความรอบรู้มากขึ้นเรื่อยๆด้วยใจที่จดจ่อตั้งมั่นและฝึกรู้ของเรา เมื่อมีความรอบรู้มากขึ้นก็จะเกิดความรอบคอบตามมา เมื่อมีความรอบคอบแล้วการตัดสินใจทำอะไรก็จะเกิดความผิดพลาดน้อยตามไปด้วย

๔. **วิมังสา** ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อบกพร่องในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง การทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมา อันเกิดจากการมีใจรัก (ฉันทะ) แล้วทำด้วยความมุ่งมั่น (วิริยะ) อย่างใจจดใจจ่อและรับผิดชอบ (จิตตะ) โดยใช้วิจรรย์ญาณอย่างรอบรู้และรอบคอบ จึงนำไปสู่การทบทวนตัวเอง และ ทบทวนในสิ่งที่ได้คิดสิ่งที่ได้ทำผ่านมาว่าเกิดผลดีผลเสียอย่างไร ทั้งที่เป็นเรื่องส่วนตัวของเราเองและเป็นเรื่องที่ร่วมคิดร่วมทำกับคนอื่น เพื่อปรับปรุงปรับแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น การทบทวนเรื่องราวจากภายในของตัวเราเองเป็นสิ่งสำคัญมากในยุคปัจจุบันที่ผู้คนเริ่มสับสนวุ่นวายอย่างเข้มข้น ทบทวนความคิดเพื่อตรวจสอบความคิดและการกระทำของเราว่าเราคิดหรือทำจากความคิดอะไร? พร้อมกับถามตัวเองว่าเราคิดอย่างนั้นเพื่ออะไร? เราทำสิ่งนี้เพื่ออะไร? เพื่อความสุขของตัวเองหรือเพื่อความสงบสุขของสังคม? ฯลฯ ซึ่งจะทำให้เรารู้ว่าเราควรจะทำอะไร จุดไหนของสังคมหรือเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างไรไปสู่การสร้างสรรค์ตนเองและสังคมที่งดงาม

ดังนั้น "อิทธิบาท ๔" จึงมีความหมายกับคนรุ่นใหม่ที่ต้องการจะเดินทางไปสู่ความสำเร็จในชีวิตและการเรียนเพราะหากทำได้ตามกระบวนการแล้ว สังคมความรู้ ชุมชนความรู้ และปัจเจกชนความรู้ คงอยู่ไม่ไกลเกินฝัน ประการสำคัญ "อิทธิบาท ๔" ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยวจากหลักธรรมข้ออื่นอันเป็นองค์รวมและเชื่อมโยงถึงกัน เพียงแต่อธิบายคนละบทบาทเท่านั้น สิ่งสำคัญ เราได้ใคร่ครวญในเรื่องเหล่านี้มากน้อยเพียงใด เพราะ ในโลกปัจจุบัน โลกที่สังคม อวิชชามากจนเกินล้น จึงกลายเป็นโลกที่ฉาบฉวยและวุ่นวายสูงสุด นั่นแปลว่าเราต้องฝึกฝนตนเองหลายเท่าตัวเพื่อจะเข้าใจและเข้าถึงหลักธรรมที่ก่อเกิดการพัฒนาที่จุดเริ่มต้นของตนเองอย่างแท้จริง

สรุปผล

ในศตวรรษที่ ๒๑ ที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศทางการเรียนรู้ ไม่ใช่เพียงเพื่อให้เด็กนักเรียนมีความรู้แต่ต้องให้เกิดคุณลักษณะและทักษะที่จำเป็น กรอบแนวคิดของการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ ๒๑ ทำให้เกิดการตื่นตัว ทุกประเทศต้องเตรียมพร้อมโดยเริ่มจากการกำหนดวิสัยทัศน์ให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดของการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ ๒๑ การ

จัดรูปแบบการเรียนการสอนตามสภาพจริงที่สอดคล้องกับการพัฒนาทักษะสำหรับศตวรรษที่ ๒๑ มี ๒ รูปแบบ ได้แก่ การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project based learning) และการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem based learning) ซึ่งทั้งสองรูปแบบช่วยให้นักเรียนรู้การทำงานร่วมกันเป็นทีม การคิดวิเคราะห์จากปัญหาที่ซับซ้อน รู้จักการสื่อสารทั้งการฟังและการนำเสนอ เรียนรู้ที่จะสื่อสารด้วยการเขียน เรียนรู้ที่จะใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อสร้างสิ่งที่มีคุณค่า แต่ไม่ว่าการเรียนรู้อะไรในศตวรรษที่ ๒๑ สังคมจะเปลี่ยนไปอย่างไร สิ่งที่จะอยู่คู่กับการศึกษาไทยคือคุณธรรมจริยธรรมในการศึกษาต้องอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ควบคู่ไปด้วยอันได้แก่หลักธรรมดังนี้ ๑.หลักบุพภาคของการศึกษา ๒. หลักเสริมสร้างปัญญา ๓. ศึกษาให้เป็นพหูสูต ๔. เคารพผู้จุดประทีปปัญญา ๕. เบิกทางสุขด้วยตรุณธรรม ๖. รุ่งอรุณของการศึกษา และ ๗. หลักความสำเร็จ (อิทธิบาท ๔) หลักธรรมเหล่านี้เป็นหลักแห่งความสำเร็จ ฝึกจิตใจให้เกิดสติปัญญานำไปสู่ความสำเร็จในการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความสมดุลระหว่างความเจริญทางด้านวัตถุกับจิตใจควบคู่กันไป และสามารถปรับตัวให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี นำหลักธรรมแห่งความสำเร็จทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ร่วมกับการเรียนรู้ศตวรรษที่ ๒๑ ได้เป็นอย่างดีและมีความสุขในการเรียนและการดำเนินชีวิตต่อไป

บรรณานุกรม

- พระเทพเวที.พุทธธรรมกับชีวิตในสังคมเทคโนโลยี. กรุงเทพฯ : โคมลศีลิมทอง.๒๕๓๒.
วราพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอธิป จิตฤกษ์ **ทักษะแห่งอนาคตใหม่ การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ openworlds ๒๕๕๔.
วิจารณ์ พานิช **วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ ๒๑** กรุงเทพฯ : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์ ๒๕๕๕.
วิวัฒน์ ชัตติยะมาน การเรียนการสอนตามสภาพจริง วารสารสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยทักษิณ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ หน้า ๕๒-๖๓.
_____. **แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน** กรุงเทพฯ : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด, ๒๕๕๐.
_____. **แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐาน** กรุงเทพฯ : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด, ๒๕๕๐.

การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า สำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์

นฤมล ภูสิงห์^{๑*}, สุริยะ แฝงชัยภูมิ^{๒**}

บทคัดย่อ

การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า สำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) พัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ให้มีประสิทธิภาพ ๘๐/๘๐ ๒) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่เรียนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ และ ๓) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่มีต่อการเรียนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓/๒ โรงเรียนห้วยต้อนพิทยาคม องค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๓๐ คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) เก็บรวบรวมข้อมูลในภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๙ เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ ๑) แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๓ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ๒) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ไฟฟ้า สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ๓) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่มีต่อการเรียนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าสถิติ t-test ผลการวิจัย พบว่า ๑) ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ มีค่าเท่ากับ ๘๓.๕๗/๘๒.๒๑ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ ๘๐/๘๐ ที่ตั้งไว้ ๒) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่เรียนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๑ ๓) ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ต่อการเรียนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โดยรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{x} = ๔.๒๙)

คำสำคัญ : แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ, ชุดกิจกรรม, ไฟฟ้า, กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์

Abstracts

Development of cooperative learning management plan Assembly electric activities for students Mathayom ๓ Science Learning Group Objectives: ๑) Develop a collaborative learning management plan for a series of activities on electricity, science, science. Mathayom ๓ is ๘๐/๘๐ effective. ๒) compare pre and post learning achievement of MathayomSuksa ๓ students learning by using group co-learning plan, Mathayom ๓๓) Satisfaction of MathayomSuksa Studentsto study by using cooperative learning plan, the group consists of activities on electricity, science and science. Mathayom ๓Sample Mathayom ๓/๒ students at HuaytonPittayakom School The Chaiyaphum Provincial Administrative Organization was composed of ๓๐ people, grouped by random sampling (Cluster Random Sampling) Data collection in the first semester of ๒๐๑๖.Used tools๑) Collaborative Learning Management Plan Assemble

^๑ อาจารย์ประจำสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

^๒ ครูอัตราจ้าง โรงเรียนห้วยต้อนพิทยาคม องค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ

electric activities for MathayomSuksa ๓ students. ๒) Achievement test Electricity for Mathayomsuksa ๓ students Science Learning Group ๓) The satisfaction questionnaire of Matthayomsuksa ๓ students toward learning by using a cooperative learning management plan Comprehensive set of activities on electricity science. Mathayom ๓ Data were analyzed using percentages. Mean (\bar{X}) Standard deviation (S.D.) and t-test statistic The research found that ๑) The effectiveness of the collaborative learning management plan, Science Learning Group Mathayom ๓ is ๘๓.๕๗ / ๘๒.๒๑, which is above the ๘๐/๘๐ threshold set. ๒) MathayomSuksa ๓ students who learned by cooperative group learning plan to set up activities on electricity, science and science. Mathayom ๓ The learning achievement was higher than before learning at the .๐๕ level of significance. ๓) Satisfaction of Mathayomsuksa ๓ students to learn by using a cooperative learning plan, a series of activities on electricity, science, science. Mathayom ๓ Overall, it was at a high level (\bar{X}) = ๔.๒๙).

Keyword : Collaborative Learning Management Plan, Activity set, electricity, Science Learning Group

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาในด้านต่างๆ ไปอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นด้านการแพทย์ การคมนาคม การเกษตร ตลอดจนความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งในการพัฒนานั้นจำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบหลายๆ ประการ แต่องค์ประกอบที่สำคัญที่สุด ในการพัฒนา คือการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พุทธศักราช ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาและเน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ พัฒนาค้นทุกช่วงวัยเพื่อให้คนไทยเป็นคนดี คนเก่ง มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพชีวิตที่ดี มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพคนเพื่อเป็นฐานการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศและรองรับการลดลงของขนาดกำลังแรงงาน โดยการยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการจัดการศึกษาให้ก้าวทันโลกในศตวรรษที่ ๒๑^๑ (วิทยากร เชียงกุล. ๒๕๕๙ : ๗) แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๔ ให้ความสำคัญกับการสร้างระบบการศึกษาที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นกลไกหลักของการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของทุนมนุษย์ และรองรับการศึกษา การเรียนรู้ และความท้าทายที่เป็นพลวัตของโลกศตวรรษที่ ๒๑ เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะ ความรู้ความสามารถและสมรรถนะด้านการคิดวิเคราะห์ตามมาตรฐานหลักสูตรมาตรฐานการจัดการเรียน การสอน มาตรฐานวิชาชีพ ตามหลักการของกรอบคุณวุฒิแห่งชาติ^๒ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. ๒๕๕๙ : ๓๖) และยุทธศาสตร์กระทรวงศึกษาธิการในการขับเคลื่อนปฏิรูปการศึกษาของประเทศ การปฏิรูปครู หลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้^๓ (ณัฐพงษ์ เพราแก้ว. ๒๕๕๙ : ไม่มีเลขหน้า)

การศึกษาปัญหาการศึกษาของไทย พบว่าคุณภาพและมาตรฐานผลคะแนน O-Net ของนักเรียน ป.๖ และ ม.๓ มีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ ทุกกลุ่มสาระวิชา (ยกเว้นสุขศึกษา และการงานอาชีพ) คุณภาพการเรียนเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญสูงผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ๔ วิชาหลัก (ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์) ต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ มาโดยตลอดรวมทั้งยังขาดความเข้มแข็งในด้านความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำงานด้านการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์^๔ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. ๒๕๕๙ : ๕๔-๕๕) ดังนั้น การปฏิรูปการศึกษาจะต้องปรับรูปแบบของกระบวนการเรียนการสอนต้องมีการแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาครู รูปแบบและวิธีการในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างสังคมไทยให้

^๑ วิทยากร เชียงกุล. รายงานสภาวะการศึกษาไทย ปี ๒๕๕๗/๒๕๕๘ จะปฏิรูปการศึกษาไทยให้ทันโลกในศตวรรษที่ ๒๑ ได้อย่างไร. (กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๗.

^๒ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. สมรรถนะการศึกษาไทยในเวทีสากล พ.ศ. ๒๕๕๘ (IMD ๒๐๑๕). (กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๓๖.

^๓ ณัฐพงษ์ เพราแก้ว. การปฏิรูปครู : ขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาของประเทศ. (กรุงเทพฯ : มปท, ๒๕๕๙), ไม่มีเลขหน้า

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

เป็นสิ่งคมแห่งปัญญา และการเรียนรู้ โดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ปัญหาและต่อสู้ชีวิตซึ่งกระบวนการคิด การจัดการและการประยุกต์ความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ผู้สอนต้องปรับเปลี่ยนบทบาทมาทำหน้าที่จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ เรียนรู้จากประสบการณ์จริงได้ลงมือปฏิบัติคิดเป็น ทำเป็นและรักการเรียนรู้^๑ (วรรณจริย์มั่งสิงห์. ๒๕๔๗ : ๑๗) ครูผู้สอน ผู้จัดการศึกษาต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากผู้ชี้แนะหรือผู้ถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริมและสนับสนุน ผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากทุกสื่อและแหล่งเรียนรู้ต่างๆ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียนเพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไป สร้างสรรค์ความรู้ของตนเอง^๒ (พยัป สุวรรณนิตย์. ๒๕๕๒ : ๔๒) นอกจากนี้ ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ยังต้องเสริมให้ ผู้สอนจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจ เรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ จัดการเรียนรู้ให้เกิดได้ ทุกเวลา ทุกสถานที่มีการประสานความ ร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน รวมทั้งส่งเสริมการดำเนินงาน และการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต^๓ (ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. ๒๕๕๑ : ๒๙๖-๒๙๗)

เพื่อเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรม วิทยาศาสตร์ ทั้งนี้เพราะเห็นว่า รูปแบบการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรมเป็นเทคโนโลยีทางการศึกษาที่มุ่งเน้น กิจกรรมของผู้เรียนมากกว่าผู้สอน การจัดสภาพการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้บรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้และสามารถจัดการเรียนรู้ ร่วมกับรูปแบบการสอนอื่นได้และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนรูปแบบนี้มีความเหมาะสม สามารถดึงดูดความสนใจและ สามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันของนักเรียนได้ โดยชุดกิจกรรมวิทยาศาสตร์พัฒนาจากชุดการสอนและชุดกิจกรรมการ เรียนรู้ ประกอบด้วยส่วนสำคัญ คือ สื่อการเรียนรู้ บัตรคำสั่ง บัตรเนื้อหา บัตรกิจกรรม และบัตรเฉลย เนื้อหาวิชาเรียงจากง่าย ไปหายาก สื่อวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียนที่จัดไว้อย่างมีระบบและวิธีการเรียนที่กำหนดไว้อย่างเป็นลำดับขั้นตอน ผู้เรียน สามารถสร้างองค์ความรู้จากการศึกษาที่ปฏิบัติอยู่ สามารถสรุปความสัมพันธ์จากสิ่งที่พบเห็นเข้ารวมกับความรู้ความเข้าใจที่มี อยู่เดิม เพื่อประโยชน์ในการหาความรู้ใหม่ทำให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ที่มีอยู่เดิมกับความรู้ใหม่ และเข้าใจสภาพ ปัญหาที่เกิดขึ้น (Duane. ๑๙๗๓ : ๒๐-๒๓) นอกจากนี้ ชุดกิจกรรมยังสามารถส่งเสริมและพัฒนาความสามารถทางวิชาการ ของผู้เรียน รวมทั้งทักษะทางสังคม และจริยธรรม ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเยาวชนในยุคปัจจุบัน ผู้เรียนจะเกิด ความรู้ที่หลากหลาย สอดคล้องกับชีวิตรประจำวัน อีกทั้งยังสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง^๔ (สุนีย์หะมะประสิทธิ์. ๒๕๔๓ : ๒๖-๒๗)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้ วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ให้มีมีประสิทธิภาพ ๘๐/๘๐

๒. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่เรียนโดยใช้ แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๓

^๑วรรณจริย์มั่งสิงห์. การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้. (วารสารศึกษาศาสตร์ มข.,๒๘(๑), ๒๕๔๗), หน้า ๑๗-๒๓

^๒พยัปสุวรรณนิตย์. วารสารวิชาการ. (ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มีนาคม, ๒๕๕๒), หน้า ๔๒

^๓ประพันธ์ศิริสุเสารัจ. การพัฒนาความคิด. (พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ๙๑๑๙ เทคนิคพรินต์ติ้ง, ๒๕๕๑), หน้า ๒๖๙-๒๙๗.

^๔Duane, janes E. Individualized Instruction-Programmed and Materials. (New Jersey : Education Technology Publication,๑๙๗๓,PP.๒๐-๒๓.

^๕สุนีย์หะมะประสิทธิ์. ชุดกิจกรรมแบบ ๔ MAT กับการพัฒนาศักยภาพนักเรียน.(กรุงเทพฯ : วิชาการ ศึกษาศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๖-๒๗.

๓. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่มีต่อการเรียนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

สมมติฐานการวิจัย

นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงทดลอง ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยแบบ Randomized Control Pretest-Posttest Design^๑ (พวงรัตน์ทวีรัตน์. ๒๕๔๐ : ๖๒) ประกอบด้วยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ขั้นตอนดำเนินการทดลองและการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๑. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

๑.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ประกอบด้วย

๑.๑.๑ ชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โดยการใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือ จำนวน ๖ ชุด คือ ชุดที่ ๑ เรื่อง การค้นพบไฟฟ้า ชุดที่ ๒ เรื่อง การผลิตกระแสไฟฟ้า ชุดที่ ๓ เรื่อง กระแสไฟฟ้า ความต่างศักย์ไฟฟ้าและความต้านทานไฟฟ้า ชุดที่ ๔ เรื่อง การต่อวงจรไฟฟ้า ชุดที่ ๕ เรื่อง กำลังไฟฟ้าและพลังงานไฟฟ้า และชุดที่ ๖ เรื่อง เครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้าน

๑.๑.๒ แผนการจัดการเรียนรู้โดยการใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือ ประกอบด้วยชื่อเรื่อง สารสำคัญ ตัวชี้วัด จุดประสงค์การเรียนรู้ สารการเรียนรู้ การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน ประกอบด้วย ขั้นตอนทดสอบก่อนเรียน ขั้นสร้างความสนใจ ขั้นการเรียนรู้กลุ่มย่อย ขั้นสรุปบทเรียน ขั้นทดสอบย่อย ขั้นการคิดคะแนนในการพัฒนาตนเองและของกลุ่ม ขั้นประเมินผลการทำงานกลุ่ม การวัดและประเมินผล สื่อ/อุปกรณ์/แหล่งการเรียนรู้

๑.๑.๓ แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ ๔ ตัวเลือก

๑.๑.๔ แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ เป็นแบบปรนัย ๔ ตัวเลือก

๑.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

๑.๒.๑ ชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า โดยการใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือ แบบประเมินคุณภาพของชุดกิจกรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีลักษณะเป็นแบบประเมินค่า ๕ ระดับ (Rating Scale) มีค่าคะแนนเฉลี่ย ๔.๐๐ ขึ้นไป คือ มีความเหมาะสมมาก

๑.๒.๒ แผนการจัดการเรียนรู้โดยการใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือ แบบประเมินคุณภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีลักษณะเป็นแบบประเมินค่า ๕ ระดับ (Rating Scale) มีค่าคะแนนเฉลี่ย ๔.๓๖ ขึ้นไป คือ มีความเหมาะสมมาก

๑.๒.๓ แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นแบบอัตนัย จำนวน ๖๐ ข้อ มีค่าความยากง่าย (p) ระหว่าง . ๒๐ ถึง .๔๘ และมีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง .๒๐ - .๖๐ มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๘๘

๑.๒.๔ แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ เป็นแบบอัตนัย จำนวน ๒๐ ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง .๒๐ ถึง .๖๗ มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๗๘

๒. การเก็บรวบรวมข้อมูล

^๑พวงรัตน์ ทวีรัตน์. **วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์**. (พิมพ์ครั้งที่ ๗ กรุงเทพมหานคร : สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๓), หน้า ๖๒

ระยะเวลาในการดำเนินการ ผู้วิจัยได้ดำเนินการในภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๙ กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓/๒ โรงเรียนห้วยต้อนพิทยาคม องค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๓๐ คน มีวิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๒.๑ ชี้แจงรายละเอียด ขั้นตอน และวิธีปฏิบัติในการเรียนกับนักเรียนกลุ่มทดลอง

๒.๒ ทำการทดสอบก่อนเรียน (Pretest) ด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน ๖๐ ข้อ คะแนนเต็ม ๖๐ คะแนน ตรวจสอบคะแนนพร้อมทั้งบันทึกคะแนนไว้

๒.๓ ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรมเรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ทั้ง ๖ แผน และทำการเก็บคะแนนระหว่างเรียน ได้แก่ การประเมินพฤติกรรมการเรียน การประเมินผลงาน และการทดสอบย่อย เก็บคะแนนจนครบทุกแผน

๒.๔ หลังจากการเรียนการสอนในทุกแผนจบแล้ว ทำการทดสอบหลังเรียน (Posttest) ด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชุดเดิม

๒.๕ วัดความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓/๒ ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๒๐ ข้อ และเก็บบันทึกผลการวัดไว้

๒.๖ นำข้อมูลที่ได้ออกมาวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อสรุปผลการทดลองตามวัตถุประสงค์การวิจัยต่อไป

๒.๗ สรุปผลการทดลองทั้งหมด แล้วรายงานต่อฝ่ายที่เกี่ยวข้อง พร้อมกับเผยแพร่ผล การดำเนินการ

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ยร้อยละ (%) คะแนนเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่า t - test (Dependent Samples) ผู้วิจัยได้นำผลการทดลองไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการคำนวณ ดังนี้

๑. วิเคราะห์หาประสิทธิภาพแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ตามเกณฑ์ ๘๐ / ๘๐ ดำเนินการ ดังนี้

๑.๑ การหาเกณฑ์ ๘๐ ตัวแรก ดำเนินการ ดังนี้

๑.๑.๑ รวมคะแนนพฤติกรรมระหว่างเรียน ผลงาน แบบทดสอบย่อยที่นักเรียนกลุ่มตัวอย่างตอบถูกต้องทั้งหมด

๑.๑.๒ หาค่าเฉลี่ยของคะแนนรวมของพฤติกรรมระหว่างเรียน ผลงาน และ แบบทดสอบย่อย

๑.๑.๓ คิดค่าเฉลี่ยที่หาได้เป็นร้อยละ

๑.๒ การหาเกณฑ์ ๘๐ ตัวหลัง ดำเนินการ ดังนี้

๑.๒.๑ รวมคะแนนแบบทดสอบหลังเรียนของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

๑.๒.๒ หาค่าเฉลี่ยของคะแนนรวมของแบบทดสอบหลังเรียน

๒. การวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนที่เรียนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ โดยใช้ค่า t-test (Dependent)

๓. การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยของแบบวัดความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่เรียนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ โดยใช้แบบประเมินเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ ตามเกณฑ์และการแปลความหมาย (บุญชม ศรีสะอาด. ๒๕๔๕ : ๑๐๓) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๑ - ๕.๐๐ หมายถึงมีความพึงพอใจมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย ๓.๕๑ - ๔.๕๐ หมายถึงมีความพึงพอใจมาก

ค่าเฉลี่ย ๒.๕๑ - ๓.๕๐ หมายถึงมีความพึงพอใจปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ๑.๕๑ - ๒.๕๐ หมายถึงมีความพึงพอใจน้อย

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ - ๑.๕๐ หมายถึงมีความพึงพอใจน้อยที่สุด

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ให้มีประสิทธิภาพ ๘๐/๘๐ ผลการดำเนินการดังตารางที่ ๒

ตารางที่ ๒ ประสิทธิภาพของการเรียนรู้โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

จำนวนนักเรียน (๓๐ คน)	คะแนนระหว่างเรียน (E_0) (๓๓๐ คะแนน)	คะแนนแบบทดสอบ หลังเรียน (E_1) (๖๐ คะแนน)	ค่าประสิทธิภาพ E_0 / E_1
คะแนนเฉลี่ย	๒๗๖.๒๘	๔๙.๓๓	๘๓.๕๗/๘๒.๒๑
คิดเป็นร้อยละ	๘๓.๕๗	๘๒.๒๑	

จากตารางที่ ๒ ผลจากการนำแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง พบว่า คะแนนจากการประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ระหว่างเรียน ทั้ง ๖ แผน ได้คะแนนเฉลี่ย ๒๗๖.๒๘ คิดเป็นร้อยละ ๘๓.๕๗ ของคะแนนเต็ม และคะแนนจากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน ได้คะแนนเฉลี่ย ๔๙.๓๓ คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๒๑ ของคะแนนเต็ม ดังนั้น การจัดการเรียนรู้อยู่โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ มีประสิทธิภาพ E_0 / E_1 เท่ากับ ๘๓.๕๗/๘๒.๒๑ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ ๘๐/๘๐ ที่ตั้งไว้

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่เรียนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ผลการดำเนินการดังตารางที่ ๓

ตารางที่ ๓ เปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่เรียนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

การทดสอบ	n	คะแนนเต็ม	\bar{X}	S.D.	t	p
ก่อนเรียน	๓๐	๖๐	๒๔.๒๔	๒.๐๑	๑๒.๓๒	๐.๐๐**
หลังเรียน	๓๐	๖๐	๔๙.๓๓	๑.๐๒		

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ (** $p < .๐๑$)

จากตารางที่ ๓ พบว่า นักเรียนที่ใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ มีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียน ๒๔.๒๔ คะแนน ($\bar{X} = ๒๔.๒๔, S.D. = ๒.๐๑$) และมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียน ๔๙.๓๓ คะแนน ($\bar{X} = ๔๙.๓๓, S.D. = ๑.๐๒$) ผลการทดสอบพบว่า คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ซึ่งยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

ผลการดำเนินการดังตารางที่ ๔-๘

ตาราง ๔ ระดับความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้อยู่โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ด้านที่ ๑ เนื้อหา

ความพึงพอใจ	\bar{X}	SD	ระดับความพึงพอใจ
(๑) ด้านเนื้อหา			
๑. เนื้อหาที่เรียนเป็นเรื่องในชีวิตประจำวัน	๔.๑๗	๐.๘๕	มาก
๒. นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องที่เรียนตามต้องการ	๔.๑๔	๐.๗๒	มาก
๓. เนื้อหาที่เรียนไม่ยากเกินไป	๔.๑๔	๐.๗๒	มาก
๔. ความรู้ที่ได้รับเป็นเรื่องที่นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน	๔.๓๖	๐.๘๗	มาก
รวม	๔.๒๐	๐.๗๙	มาก

จากตาราง ๔ พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ด้านที่ ๑ เนื้อหาพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจโดยรวมด้านเนื้อหาอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=๔.๒๐, SD= ๐.๗๙$) โดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจมากที่สุด คือ ข้อ ๔ ความรู้ที่ได้รับเป็นเรื่องที่นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ($\bar{x}=๔.๓๖, SD= ๐.๘๗$) รองลงมาคือข้อ ๑ เนื้อหาที่เรียนเป็นเรื่องในชีวิตประจำวัน ($\bar{x}=๔.๑๗, SD= ๐.๘๕$) ข้อ ๒ นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องที่เรียนตามต้องการและ ข้อ ๓ เนื้อหาที่เรียนไม่ยากเกินไป ($\bar{x}=๔.๑๔, SD= ๐.๗๒$)

ตาราง ๕ ระดับความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ด้านที่ ๒ กิจกรรมการเรียนการสอน

ความพึงพอใจ	\bar{X}	SD	ระดับความพึงพอใจ
(๒) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน			
๕. มีความสนุกสนานกับการร่วมกิจกรรมในชั่วโมงที่เรียน	๔.๑๗	๐.๗๐	มาก
๖. ได้รับความสนุกสนานเมื่อได้เรียนเป็นกลุ่มและช่วยกันทำงาน	๔.๔๒	๐.๖๕	มาก
๗. มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน	๔.๑๙	๐.๗๕	มาก
๘. รู้สึกภูมิใจมากเมื่อได้ตอบคำถามได้ถูกต้อง	๔.๓๑	๐.๗๕	มาก
๙. พอใจที่สามารถตรวจคำตอบได้ด้วยตนเอง	๔.๓๑	๐.๗๕	มาก
๑๐. ได้ฝึกทักษะด้านการอ่านและเขียนอย่างมั่นใจ	๔.๒๕	๐.๖๙	มาก
๑๑. ได้เรียนรู้ด้วยตัวเองอย่างมีความสุข	๔.๓๖	๐.๕๙	มาก
รวม	๔.๒๙	๐.๖๙	มาก

จากตาราง ๕ พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ด้านที่ ๒ กิจกรรมการเรียนการสอนพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจโดยรวมด้านกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=๔.๒๙, SD= ๐.๖๙$) โดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจมากที่สุด คือ ข้อ ๖ ได้รับความสนุกสนานเมื่อได้เรียนเป็นกลุ่มและช่วยกันทำงาน ($\bar{x}=๔.๔๒, SD= ๐.๖๕$) รองลงมาคือข้อ ๑๑ ได้เรียนรู้ด้วยตัวเองอย่างมีความสุข ($\bar{x}=๔.๓๖, SD= ๐.๕๙$) ข้อ ๘ รู้สึกภูมิใจมากเมื่อได้ตอบคำถามได้ถูกต้อง และ ข้อ ๙ พอใจที่สามารถตรวจคำตอบได้ด้วยตนเอง ($\bar{x}=๔.๓๑, SD= ๐.๗๕$) ข้อ ๑๐ ได้ฝึกทักษะด้านการอ่านและเขียนอย่างมั่นใจ ($\bar{x}=๔.๒๕, SD= ๐.๖๙$) ข้อ ๗ มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ($\bar{x}=๔.๑๙, SD= ๐.๗๕$) ข้อ ๕ มีความสนุกสนานกับการร่วมกิจกรรมในชั่วโมงที่เรียน ($\bar{x}=๔.๑๗, SD= ๐.๗๐$)

ตาราง ๖ ระดับความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ด้านที่ ๓ สื่อและอุปกรณ์ในการเรียน

ความพึงพอใจ	\bar{X}	SD	ระดับความพึงพอใจ
(๓) ด้านสื่อและอุปกรณ์ในการเรียนการสอน			
๑๒. มีความเหมาะสม ประหยัดค่าใช้จ่าย ประหยัดเวลา	๔.๒๕	๐.๕๕	มาก
๑๓. การเรียนด้วยแผนการจัดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือและชุดกิจกรรมวิทยาศาสตร์น่าสนใจมาก	๔.๒๕	๐.๕๕	มาก
๑๔. ส่งเสริมการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้เรียนและเกิดความคิดสร้างสรรค์	๔.๓๙	๐.๖๔	มาก
๑๕. การเรียนชุดกิจกรรมวิทยาศาสตร์ที่ละกิจกรรมทำให้ไม่น่าเบื่อหน่าย	๔.๒๒	๐.๕๔	มาก
๑๖. เนื้อหาและคำถามในชุดกิจกรรมวิทยาศาสตร์ทำให้ฉันค้นหาคำตอบได้	๔.๔๒	๐.๖๕	มาก
รวม	๔.๓๑	๐.๕๙	มาก

จากตาราง ๖ พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ด้านที่ ๓ สื่อและอุปกรณ์ในการเรียนการสอนพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจโดยรวมด้านสื่อและอุปกรณ์ในการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=4.31, SD= 0.59$) โดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจมากที่สุด คือ ข้อ ๑๖ เนื้อหาและคำถามในชุดกิจกรรมวิทยาศาสตร์ทำให้ฉันค้นหาคำตอบได้ ($\bar{x}=4.42, SD= 0.65$) รองลงมาคือข้อ ๑๔ ส่งเสริมการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้เรียนและเกิดความคิดสร้างสรรค์ ($\bar{x}=4.39, SD= 0.64$) ข้อ ๑๒ มีความเหมาะสม ประหยัดค่าใช้จ่าย ประหยัดเวลา และ ข้อ ๑๓ การเรียนด้วยแผนการจัดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือและชุดกิจกรรมวิทยาศาสตร์น่าสนใจมาก ($\bar{x}=4.25, SD= 0.55$) ข้อ ๑๕ การเรียนชุดกิจกรรมวิทยาศาสตร์ที่ละกิจกรรมทำให้ไม่น่าเบื่อหน่าย ($\bar{x}=4.22, SD= 0.54$)

ตาราง ๗ ระดับความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ด้านที่ ๔ การวัดและประเมินผล

ความพึงพอใจ	\bar{X}	SD	ระดับความพึงพอใจ
(๔) ด้านการวัดและประเมินผล			
๑๗. การประเมินผลครอบคลุมเนื้อหาวิชาและตรงกับวัตถุประสงค์	๔.๓๖	๐.๖๘	มาก
๑๘. นักเรียนมีโอกาสได้ทราบผลคะแนนของแบบฝึกหัดทันที	๔.๔๗	๐.๕๖	มาก
๑๙. นักเรียนมีโอกาสทราบผลการประเมินผลงานของตนเองและของกลุ่ม	๔.๕๐	๐.๕๖	มาก
๒๐. นักเรียนพอใจที่คุ้นเคยและให้กำลังใจในการเรียน	๔.๑๗	๐.๗๔	มาก
รวม	๔.๓๘	๐.๖๓	มาก

จากตาราง ๗ พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ด้านที่ ๔ การวัดและประเมินผลพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจโดยรวมด้านการวัดและประเมินผลอยู่ใน

ระดับมาก ($\bar{x}=๔.๓๘, SD= ๐.๖๓$) โดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจมากที่สุด คือ ข้อ ๑๙ นักเรียนมีโอกาสทราบผลการประเมินผลงานของตนเองและของกลุ่ม ($\bar{x}=๔.๕๐, SD= ๐.๕๖$) รองลงมาคือข้อ ๑๘ นักเรียนมีโอกาสได้ทราบผลคะแนนของแบบฝึกหัดทันที ($\bar{x}=๔.๔๗, SD= ๐.๕๖$) ข้อ ๑๗ การประเมินผลครอบคลุมเนื้อหาวิชาและตรงกับวัตถุประสงค์ ($\bar{x}=๔.๓๖, SD= ๐.๖๘$)

ตาราง ๘ ระดับความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดย ใช้ แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โดยรวมทุกด้าน

ความพึงพอใจรายด้าน	\bar{X}	SD	ระดับความพึงพอใจ
(๑) ด้านเนื้อหา	๔.๒๐	๐.๗๙	มาก
(๒) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน	๔.๒๙	๐.๖๙	มาก
(๓) ด้านสื่อและอุปกรณ์ในการเรียนการสอน	๔.๓๑	๐.๕๙	มาก
(๔) ด้านการวัดและประเมินผล	๔.๓๘	๐.๖๓	มาก
รวม	๔.๒๙	๐.๖๗	มาก

จากตาราง ๑๐ พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ในรายด้านพบว่า ด้านเนื้อหา นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=๔.๒๐, SD= ๐.๗๙$) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=๔.๒๙, SD= ๐.๖๙$) ด้านสื่อและอุปกรณ์ในการเรียนการสอนนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=๔.๓๑, SD= ๐.๕๙$) ด้านการวัดและประเมินผลนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=๔.๓๘, SD= ๐.๖๓$) รวมเฉลี่ย ทั้ง ๔ ด้าน นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=๔.๒๙, SD= ๐.๖๗$)

สรุปผลการวิจัย

๑. แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ มีประสิทธิภาพเท่ากับ ๘๓.๕๗ / ๘๒.๒๑ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ ๘๐/๘๐ ที่ตั้งไว้
๒. นักเรียนที่เรียนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้ากลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑
๓. ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๙ ซึ่งอยู่ในระดับมาก

อภิปรายผล

การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ มีประเด็นน่าสนใจนำมาอภิปรายผล ดังนี้

- ๑.แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่มีประสิทธิภาพเท่ากับ ๘๓.๕๗ / ๘๒.๒๑หมายความว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ได้คะแนนเฉลี่ยจากการทำแบบทดสอบย่อยทำแผนและการปฏิบัติกิจกรรมระหว่างเรียนประจำแผนการเรียนรู้ทั้ง ๖ แผน คิดเป็นร้อยละ ๘๓.๕๗ และคะแนนเฉลี่ยจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๒๑แสดงว่าแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้น

มัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ ๘๐/๘๐ที่ตั้งไว้^๑ ผลที่ได้ดังกล่าวสอดคล้องกับผลงานสุวีวรรณ แสงยะรักษ์ และ พจนีย์ เสงี่ยมจิตต์ (๒๕๕๗ : ๑๔๑-๑๔๘) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ เรื่อง การดำรงชีวิตของพืช กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ พบว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ เรื่อง การดำรงชีวิตของพืช กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน E๑/E๒ คือ ๘๓.๒๕/๘๒.๘๑ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลังเรียน สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ นักเรียนมีความกระตือรือร้น ความตั้งใจเรียน ความสนใจเรียน และการตรงต่อเวลา ตลอดจนมีความรับผิดชอบเพิ่มขึ้น^๒ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของวันวิสาข์ ศรีวิไล(๒๕๕๖ : ๑๑๖-๑๒๖) ที่ได้ศึกษาการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เรื่องพืช สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โดยใช้การสอนแบบผสมผสานระหว่างวัฏจักรการสืบเสาะหาความรู้ ๕ ขั้น (๕E) กับการเรียนแบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD พบว่าชุดกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น มีประสิทธิภาพ ๘๒.๐๖/ ๘๔.๑๑ เป็นไปตามเกณฑ์ ๘๐/๘๐ ที่กำหนดไว้ โดยชุดกิจกรรมการเรียนรู้แต่ละชุดมีประสิทธิภาพเรียงตามลำดับ ดังนี้ ๘๑.๙๑, ๘๒.๙๖, ๘๒.๔๔, ๘๒.๘๓, และ ๘๐.๑๕ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนด้วยชุดกิจกรรมแตกต่างจากก่อนเรียนโดยมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนเรียน ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นพื้นฐานของนักเรียนหลังเรียนด้วยชุดกิจกรรมแตกต่างจากก่อนเรียนโดยมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนเรียน ค่าเฉลี่ยของคะแนนเจตคติทางวิทยาศาสตร์หลังเรียนของนักเรียนมีค่าเฉลี่ย ๓.๓๘ ซึ่ง สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด คือ ระดับดี (ระดับ ๔) แสดงให้เห็นว่าแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่สร้างขึ้นผ่านกระบวนการขั้นตอนการสร้างอย่างมีระบบและวิธีการอย่างเหมาะสม คือ มีการศึกษาหลักสูตร เทคนิค วิธีการ กระบวนการ โดยยึดแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเป็นแนวทาง โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของเนื้อหา และได้ใช้สื่อการสอนที่หลากหลายที่เอื้อกันอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหาและจุดประสงค์ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตลอดจนการเลือกสื่อต่างๆ ให้เหมาะสม รวมถึงการสร้างชุดแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรมวิทยาศาสตร์ให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษาและหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ซึ่งได้กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ผ่านการประเมินตรวจสอบคุณภาพและความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญในด้านเนื้อหาของชุดกิจกรรม และแบบทดสอบ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องตามคำแนะนำและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้ชุดกิจกรรมที่เหมาะสม โดยมีภาพประกอบที่สร้างแรงจูงใจให้นักเรียนสนใจร่วมทำกิจกรรม จากการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนพบว่า นักเรียนให้ความสนใจร่วมทำกิจกรรมในชุดกิจกรรมทุกขั้นตอน และพยายามหาคำตอบที่ถูกต้อง แสดงว่าแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรมวิทยาศาสตร์นี้สามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี

๒. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนที่เรียนโดยแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ พบว่าคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑สอดคล้องกับผลการวิจัย

^๑สุวีวรรณ แสงยะรักษ์ และ พจนีย์ เสงี่ยมจิตต์. การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ เรื่อง การดำรงชีวิตของพืช กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔.(วารสารบัณฑิตวิทยาลัยพิษณุพรรณศน์ ๙(๒): ก.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๗), หน้า ๑๔๑-๑๔๘.

^๒วันวิสาข์ ศรีวิไล.การสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เรื่องพืช สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โดยใช้การสอนแบบผสมผสานระหว่างวัฏจักรการสืบเสาะหาความรู้ ๕ ขั้น (๕E) กับการเรียนแบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD.(วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ ปีการศึกษา, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๖-๑๒๖.

^๓ประภาพรภัทร์ บุญยังสพลณภัทร์ศรีแสนยงค์ และสมสิริสิงห์ลพ. การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องระบบนิเวศ สำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โดยใช้การเรียนแบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD.(วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๔ ตุลาคม - ธันวาคม, ๒๕๕๙), หน้า ๒๒๓-๒๓๗

ของประภาพพันธ์ บุญยังสพลณภัทร์ ศรีแสนยงค์ และสมสิริสิงห์ลพ (๒๕๕๙ : ๒๒๓-๒๓๗) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องระบบนิเวศ สำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD พบว่าชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องระบบนิเวศ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD มีประสิทธิภาพ $E_1 / E_2 = ๘๗.๗๘ / ๘๖.๖๗$ สูงกว่าเกณฑ์ ($๘๐ / ๘๐$) ที่ตั้งค่าเฉลี่ยคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการทดสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ .๐๑ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จีรวรรณ ชูริรัง (๒๕๕๓ : ๖๗-๘๗) ที่ได้ทำการศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ พบว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ในการคิดวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

๓. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ มีความพึงพอใจต่อการเรียนแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โดยรวมและเป็นรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก อาจเนื่องมาจาก แผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมกลุ่มร่วมมือ มีกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ ความสนุกสนาน ได้เรียนรู้จากการทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามความสามารถของตนเองได้ เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงด้วยตนเอง ได้แสดงออกถึงความสามารถที่ตนเองมีในกลุ่มของตนเอง เป็นการกระตุ้นให้นักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียน เกิดความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมกลุ่มร่วมมือ^๑ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานของ สุภัญญา จันทร์แดง (๒๕๕๖ : ๕๖๗-๕๘๑) ที่ได้ศึกษาผลการจัดการเรียนด้วยชุดการสอนแบบร่วมมือที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการทำงานร่วมกัน วิชาวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ผลการวิจัยพบว่า ผลการเรียนรู้ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยชุดการสอนแบบร่วมมือ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ความสามารถในการทำงานร่วมกันของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ที่เรียนด้วยชุดการสอนแบบร่วมมือ มีพฤติกรรมในการทำงานร่วมกันอยู่ในระดับ ต่ำมากความคิดของนักเรียนเห็นต่อการเรียนการสอนด้วยชุดการสอนแบบร่วมมือ อยู่ในระดับต่ำมาก^๒

จากผลจากวิจัยครั้งนี้พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น สามารถตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างผู้เรียน ได้ดี นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น และมีความพึงพอใจในการเรียนรู้ สามารถนำไปใช้เป็นวิธีสอนและเครื่องมือ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพได้ จึงเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับนักเรียนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

๑.๑ เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรม วิทยาศาสตร์ เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมอย่างอิสระซึ่งอาจทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ดังนั้นครูผู้สอนต้องคอยดูแลอย่างใกล้ชิดและคอยกระตุ้นให้นักเรียนรับผิดชอบต่อการเรียนของตนเองว่าความสำเร็จของกลุ่ม ขึ้นอยู่กับสมาชิกทุกคน ในกลุ่ม

^๑จีรวรรณชูริรัง. การศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒.(บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการมัธยมศึกษา,๒๕๕๓), หน้า ๖๗-๘๗

^๒สุภัญญา จันทร์แดง. ผลการจัดการเรียนด้วยชุดการสอนแบบร่วมมือที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการทำงานร่วมกัน วิชาวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖. (วารสารวิชาการ Viridian E-Journal,๒๕๕๖), หน้า ๕๖๗-๕๘๑.

๑.๒ ครูผู้สอน ผู้บริหารสถานศึกษาตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาควรให้การสนับสนุนและส่งเสริมการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรมวิทยาศาสตร์ ที่เป็นแนวทางออกแบบการจัดการเรียนรู้ ประเภท วิธีการสอนและสื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา เพื่อใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ

๑.๓ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรมวิทยาศาสตร์ ครูผู้สอนจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล สภาพความพร้อมในทุกๆ ด้านของผู้เรียน เพราะผู้เรียนทุกคนต้องระดมความคิดความสามารถของตนต่อกลุ่ม ครูผู้สอนจึงควรระมัดระวังเรื่องการจัดกลุ่มนักเรียน

๑.๔ ชุดกิจกรรมวิทยาศาสตร์เป็นสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษามีประโยชน์และมีประสิทธิภาพ และมีผลต่อการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสนใจในการฝึกอบรมและพัฒนาครู เพื่อเผยแพร่ความรู้ในการจัดทำชุดกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพ

๒. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ควรมีการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจในการเรียนรู้ระหว่างการสอนด้วยแผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมกลุ่มร่วมมือ กับการสอนด้วยวิธีอื่นๆ เช่น แบบโครงงาน แบบวิทยาศาสตร์ แบบอริยสัจสี่ เป็นต้น ในเนื้อหาและสื่อเดียวกันเพื่อนำผลมาเปรียบเทียบว่าเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร

๒.๒ ควรมีการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบชุดกิจกรรมในระดับชั้นต่างๆ และกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ แล้วนำมาเปรียบเทียบว่าเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร

๒.๓ ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้การนำแผนการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือประกอบประกอบชุดกิจกรรม เรื่อง ไฟฟ้า กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ไปใช้แล้วประสบผลสำเร็จ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ

จิรวรรณชูริรัง. การศึกษาผลการจัดการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒.บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการมัธยมศึกษา, ๒๕๕๓.

ณัฐพงษ์ เพราะแก้ว. การปฏิรูปครู : ขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาของประเทศ. กรุงเทพฯ : มปป, ๒๕๕๙.

ประภาพันธ์ บุญยังสพลณภัทร์ศรีแสนยงค์ และสมสิริสิงห์ลพ. การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องระบบนิเวศสำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD.วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๔ ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๕๙.

ประพันธ์ศิริสุเสารัจ. การพัฒนาความคิด. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ๙๑๑๙ เทคนิคพรี้นตั้ง, ๒๕๕๑.

พวงรัตน์ ทนุรัตน์. ๒๕๔๓. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ ๗)กรุงเทพมหานคร : สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พยัคฆ์สุวรรณนิตย์. วารสารวิชาการ. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มีนาคม, ๒๕๕๒.

วรรณจรรย์มิ่งสิงห์. การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้. วารสารศึกษาศาสตร์ มข., ๒๘(๑), ๑๗-๒๓, ๒๕๕๗.

วันวิสาข์ ศรีวีไล. การสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เรื่องพืช สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โดยใช้การสอนแบบผสมผสานระหว่างวัฏจักรการสืบเสาะหาความรู้ ๕ ขั้น (๕E) กับการเรียนแบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD.วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๖

สุกัญญา จันทร์แดง. ผลการจัดการเรียนรู้ด้วยชุดการสอนแบบร่วมมือที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการทำงานร่วมกัน วิชาวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖. วารสารวิชาการ Viridian E-Journal, ๒๕๕๖

สุนีย์เหมะประสิทธิ์. ชุดกิจกรรมแบบ ๔ MAT กับการพัฒนาศักยภาพนักเรียน. กรุงเทพฯ : วิชาการศึกษาศาสตร์, ๒๕๕๓.

สุวิวรรณ แสงยะรักษ์ และ พจนีย์ เสงี่ยมจิตต์. การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ เรื่อง การดำรงชีวิตของพืช กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔.วารสารบัณฑิตวิทยาลัย พิษณุพรรณศน์ ๙(๒): ก.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๗.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. สมรรถนะการศึกษาไทยในเวทีสากล พ.ศ. ๒๕๕๘ (IMD ๒๐๑๕). กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๙.

(๒) วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย

วิทยากร เชียงกุล. รายงานสภาวะการศึกษาไทย ปี ๒๕๕๗/๒๕๕๘ จะปฏิรูปการศึกษาไทยให้ทันโลกในศตวรรษที่ ๒๑ ได้อย่างไร. กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๙.

รูปแบบเชิงกลยุทธ์สำหรับการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

Strategic model for university graduate education.

Chaiyaphum Rajabhat University

ดร.สุรินทร์ ภูสิงห์*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบเชิงกลยุทธ์สำหรับการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนและวิธีดำเนินการออกเป็น ๓ ระยะ ประกอบด้วย ระยะที่ ๑ การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ วิธีดำเนินการแบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ การศึกษาเอกสาร การสำรวจความพึงพอใจต่อคุณภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา โดยเทคนิค SWOT Analysis ระยะที่ ๒ การร่างรูปแบบตามองค์ประกอบ ๒ ส่วน ประกอบด้วย องค์ประกอบของรูปแบบที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษา และองค์ประกอบด้านการจัดการศึกษา และระยะที่ ๓ การประเมินร่างรูปแบบ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ และการจัดสัมมนากลุ่มย่อย กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม กลุ่มแรก คือ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๕๕ จำนวน ๒๐๒ คน กลุ่มที่ ๒ คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๔ คน และกลุ่มที่ ๓ คือ คณาจารย์และบุคลากรในระดับบัณฑิตศึกษา จำนวน ๑๕ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบประเมินความพึงพอใจ แบบประเมินเพื่อตรวจสอบความสอดคล้อง (IOC) และประเด็นการสัมมนากลุ่มย่อย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ประกอบด้วย ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแล้วนำเสนอในรูปการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยปรากฏ ดังนี้

๑. การบริหารเชิงกลยุทธ์ ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ ๓ ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน กลยุทธ์ การปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ และการควบคุมและประเมินผลกลยุทธ์ ส่วนรูปแบบเชิงกลยุทธ์สำหรับการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิจะจัดได้ดีเมื่อมีองค์ประกอบ ๒ ส่วน ส่วนแรก ได้แก่ องค์ประกอบของรูปแบบที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย หลักการ จุดมุ่งหมาย การจัดองค์การ การดำเนินการ ตัวชี้วัดความสำเร็จ การนำรูปแบบไปใช้ และเงื่อนไขความสำเร็จ และส่วนที่ ๒ ได้แก่ องค์ประกอบด้านการจัดการศึกษา ประกอบด้วย การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป

๒. รูปแบบที่จะนำไปสู่ประสิทธิผลในการจัดการศึกษามีลักษณะดังนี้ ๑) หลักการจัดตั้ง ต้องยึดคนเป็นศูนย์กลาง การบริหารและการจัดการศึกษาต้องมียุทธศาสตร์ กลไก ขั้นตอน และวิธีการเป็นระบบ ทั้งการบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป การดำเนินการตามยุทธศาสตร์อยู่บนพื้นฐานการบริหารที่มีธรรมาภิบาล การรู้จักตนเอง และการสร้างเครือข่าย สอดคล้องกับความต้องการของนักศึกษา ตลอดจนชุมชนและท้องถิ่น มหาวิทยาลัยต้องเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ๒) จุดมุ่งหมาย เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีมาตรฐานมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ๓) การจัดองค์การ ยึดหลักการมีส่วนร่วม เน้นการทำงานเป็นทีม โดยให้มีองค์คณะบุคคลทำหน้าที่บริหารและจัดการ ๔) การดำเนินการ ยึดหลัก การมีส่วนร่วม เน้นการทำงานเป็นทีม โดยให้มีองค์คณะบุคคลทำหน้าที่บริหารและจัดการศึกษา ๕) ตัวชี้วัดความสำเร็จ ได้แก่ โครงสร้างการบริหาร แผนปฏิบัติการ การจัดสรรงบประมาณอย่างเหมาะสม จำนวนนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา และระบบประกันคุณภาพการศึกษา ๖) การนำรูปแบบไปใช้มียุทธศาสตร์ ขั้นตอน วิธีการอย่างเป็นระบบ ดำเนินการตามขั้นตอน คือ ขั้น

เตรียมการ ขั้นดำเนินการ ขั้นติดตาม แนะนำ และขั้นประเมินผล รายงานผลและขยายผล ๗) เงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน มีความเข้าใจและสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและฐานความรู้อย่างคุ้มค่า ผู้บริหารต้องมีความรู้ ความสามารถในการบริหารและจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม มีภาวะผู้นำ ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม โดยมุ่ง

* อาจารย์ประจำ คุรุศาสตร์สาขาวิชาบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

ประโยชน์สูงสุดที่นักศึกษา ให้ความสำคัญกับชุมชนและท้องถิ่น ปรับโครงสร้างการบริหารให้สอดคล้องกับการนำกลยุทธ์มาใช้ มีการวางแผนที่ดี มีขั้นตอนในการดำเนินงาน มีการประสานงานที่ดี และต้องมีการพัฒนาการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : รูปแบบเชิงกลยุทธ์, การจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

Abstract

This research aims to develop a strategic model for graduate education. Chaiyaphum Rajabhat University. The researcher has defined the procedure and method of operation into ๓ phases. Phase ๑ Study of current status and problems of postgraduate education. Chaiyaphum Rajabhat University The method of operation is divided into ๓ styles. Study Document Satisfaction survey on quality of graduate education management. And environmental analysis of Graduate Education Management By SWOT Analysis Techniques Stage ๒ The two-part formulation consists of elements of the form used in the study. And elements Education management And Phase ๓ evaluates the draft form. By experts and seminars by subgroup. Sample The researcher used a specific selection method (Purposive Sampling) divided into ๓ groups. The first group was ๒๐๒ graduate students in the academic year ๒๕๕๕. The second group was ๙ persons. The third group is ๑๕ faculty members and graduate students. Tools used to collect data. Satisfaction evaluation form IOC Compliance Assessment and Subgroup Seminar Statistics used in quantitative data analysis. It consists of frequency, percentage, mean and standard deviation. Qualitative data used in content analysis was presented as descriptive analysis. The results are as follows.

๑. Strategic Management It consists of three important steps: strategic planning, strategic compliance, And control and evaluation strategies. The strategic model for the management of graduate education. Chaiyaphum Rajabhat University is well organized with ๒ components The first part is the composition of the model used in the study. It consists of principles, aims, organization, implementation, indicators of success. Applying styles And conditions of success And Part ๒ is the element of educational management, consisting of academic administration. Budget administration Human resource management And general administration ๒. Forms that will lead to the effectiveness of education management are as follows. People must be centered. Management and education must have a strategic, procedural, and systematic approach. Both academic administration Budget administration Human resource management And general administration The implementation of the strategy is based on governance with good governance. Self-awareness And networking Consistent with the needs of students. As well as local and community. University must be a learning organization. And it is constantly evolving. ๒) The aim is to ensure that education is standardized, efficient and effective. ๓) Organization Adhere to the principle of participation Focus on teamwork By having a body of people manage and manage. ๔) Implementation of participatory principles. Focus on teamwork There is a body of people responsible for management and education. ๕) Success indicators include administrative structures. action plan Appropriately budgeted Number of graduate students And educational quality assurance systems. ๖) the use of patterns has a systematic approach to algorithms. The procedure is preparatory. Steps, follow-up, recommendations and evaluation. Report results and expand results. ๗) Success conditions: The stakeholders have a common goal. Understand and benefit from technology and knowledge base. Management must have knowledge. The ability to administer and manage participatory education, leadership, teamwork. With the best interests of the students. Pay close attention to the community and local. Restructure management in

line with strategy implementation. Have a good plan There are steps in the operation. Good coordination And it needs continuous development.

Keywords: Strategic form, Graduate Education Management

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิเป็นสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ได้เปิดทำการเรียนการสอน ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๔๗ เป็นต้นมา โดยมุ่งจัดการศึกษาระดับสูงอย่างมีคุณภาพและได้มาตรฐานระดับสากล โดยมุ่งเน้นการสนองความต้องการของท้องถิ่นและความจำเป็นในการพัฒนาประเทศตามภารกิจของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๔๗ เป็นต้นมา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิได้เปิดทำการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษา มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาในระดับที่สูงกว่าระดับปริญญาตรี ได้แก่ หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (การศึกษาหลังปริญญาตรี) และ หลักสูตรปริญญาโท การจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ^๑ (๒๕๕๒ : ๑) จึงมีนโยบายที่จะผลิตบัณฑิตและมหาบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีคุณลักษณะสอดคล้องกับกระแสสังคมยุคโลกาภิวัตน์ ได้แก่ เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาค้นคว้าอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งสามารถทำการวิจัยและใช้ผลการวิจัยเพื่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นและเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงของสังคมในท้องถิ่นให้เหมาะสมกับกระแสสังคม โดยมีการวิจัยที่มีคุณภาพในการสร้างองค์ความรู้ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศชาติ เสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการ รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการศึกษาค้นคว้า การสร้างคุณลักษณะของบัณฑิตและมหาบัณฑิต จัดให้มีระบบและกลไกการตรวจสอบติดตามและประเมินการจัดการศึกษาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำไปสู่การพัฒนากระบวนการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ หมวด ๕ กำหนดให้สถานศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษาระดับปริญญาเป็นนิติบุคคล และอาจจัดเป็นส่วนราชการหรือเป็นหน่วยงานในกำกับของรัฐ ดำเนินกิจการต่างๆ ได้โดยอิสระ สามารถพัฒนาระบบบริหาร และการจัดการที่เป็นของตนเอง เพื่อให้เกิดความคล่องตัว มีเสรีภาพทางวิชาการ โดยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสภาสถานศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษานั้น (กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๖ : ๑๗-๑๘) จากข้อกำหนดในพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว มหาวิทยาลัยแต่ละแห่งจึงจำเป็นต้องหาแนวทางตลอดจนรูปแบบที่เป็นนวัตกรรมการบริหารจัดการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพต่างๆ ของตนเอง เพื่อให้มหาวิทยาลัยมีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ มีคุณภาพ และกระจายโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม บรรลุผลตามเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาดังกล่าว^๒

จากข้อกำหนดดังกล่าว มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการบริหารจัดการ เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา โดยเฉพาะการจัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ซึ่งมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิมีสถานบัณฑิตศึกษาเป็นหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและมีเสรีภาพทางวิชาการ การบริหารจัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยได้ดำเนินการบริหารจัดการโดยให้สถานบัณฑิตศึกษาเป็นหน่วยงานในกำกับของมหาวิทยาลัย เป็นผลให้หลังปีการศึกษา ๒๕๔๗ เป็นต้นมา นักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาทุกสาขาวิชาของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิได้เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ ตามลำดับ กล่าวคือ ปีการศึกษา ๒๕๔๗ มีนักศึกษามาสมัครเข้าศึกษา จำนวน ๔๐ คน ปีการศึกษา ๒๕๔๘ มีนักศึกษา จำนวน ๑๕๒ คน ปีการศึกษา ๒๕๔๙ มีนักศึกษา จำนวน ๑๗๙ คน ปีการศึกษา ๒๕๕๐ มีนักศึกษา จำนวน ๒๗๒ คน ตามลำดับ (สรุปจำนวนนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา : ข้อมูล ณ วันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๕๓) แต่หลังจากปีการศึกษา ๒๕๕๑ พบว่า การบริหารจัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิประสบกับปัญหาและอุปสรรคในการ

^๑ ราชภัฏชัยภูมิ, มหาวิทยาลัย. **คู่มือนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๕๒**. ชัยภูมิ : (สถานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ. ๒๕๕๒), หน้า ๑

^๒ กระทรวงศึกษาธิการ, **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒**. (และที่แก้ไขเพิ่มเติม, ฉบับที่ ๒, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗-๑๘

บริหารจัดการศึกษาหลายประการ ที่สำคัญ ได้แก่ การขาดแคลนอาจารย์ที่มีวุฒิปริญญาเอกในสาขาวิชาต่างๆ ที่เปิดทำการสอน ซึ่งไม่เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) กำหนด และการขยายการรับนักศึกษาภาคพิเศษนอกมหาวิทยาลัยไปยังพื้นที่ต่างๆ ทั้งในเขตจังหวัดชัยภูมิและต่างจังหวัด เป็นผลให้นักศึกษาไม่สามารถสำเร็จการศึกษาตามเวลาที่กำหนดในหลักสูตร ขณะเดียวกันในช่วงเวลาดังกล่าวมีมหาวิทยาลัยทั้งของรัฐและเอกชนหลายแห่งมาเปิดทำการสอนในระดับบัณฑิตศึกษาในเขตพื้นที่ของจังหวัดชัยภูมิหลายมหาวิทยาลัย สภาพปัญหาดังกล่าวส่งผลให้นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิลดจำนวนลงเรื่อยๆ จนในภาคการศึกษาที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๓ มีนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาสมัครเข้าศึกษาเพียง ๕๔ คน เท่านั้น

เพื่อเป็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ประกอบกับมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิมีนโยบายที่จะพัฒนา การจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับของสังคม โดยเน้นการพัฒนานักวิชาการและนักวิชาชีพที่มีความรู้และความสามารถในระดับสูงในสาขาวิชาต่างๆ โดยใช้กระบวนการวิจัยเป็นฐาน ดังนั้น ในปีการศึกษา ๒๕๕๓ จึงได้มีการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับบัณฑิต ศึกษาในหลายรูปแบบ เช่น การบรรจุคณาจารย์ที่มีวุฒิปริญญาเอกหลายอัตรา การปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการเรียนการสอน มีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการบริหารจัดการ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่ามหาวิทยาลัยจะได้ระดมทรัพยากรต่างๆ เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานเพียงอย่างเดียวไม่อาจส่งผลจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาบรรลุเป้าหมายที่กำหนดอย่างมีประสิทธิภาพได้ ผู้บริหารและมหาวิทยาลัยจึงจำเป็นต้องอาศัยรูปแบบและกระบวนการบริหารจัดการศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ทั้งด้านภูมิศาสตร์และสังคมศาสตร์ การสนับสนุนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคล กลุ่มบุคคล และสถาบันต่างๆ ในสังคม เพื่อการระดมทรัพยากรทางการศึกษา และการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาที่เหมาะสม ตลอดจนการกำหนดมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา^{๑)} (สนธิรักษ์ เทพเรณู และคณะ, ๒๕๕๘ : ๒๐-๒๑)

การบริหารและจัดการศึกษาที่มีคุณภาพนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนนักการศึกษาได้ พยายามนำรูปแบบการบริหารและการจัดการศึกษามาประยุกต์กับแนวคิดพื้นฐานของสังคมไทย เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารและการจัดการศึกษาที่สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบันรูปแบบการบริหารจัดการศึกษามีหลายรูปแบบ ที่สำคัญ ได้แก่ การบริหารโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน (School-Based Management : SBM) การบริหารแบบบูรณาการ (Chief Executive Officer : CEO) การบริหารแบบมีส่วนร่วม และการบริหารคุณภาพทั้งองค์กร (Total Quality Management : TQM) การบริหารเชิงกลยุทธ์นับว่าเป็นรูปแบบการบริหารจัดการอีกรูปแบบหนึ่งที่ผู้บริหารทั้งภาครัฐและเอกชนนำมาเป็นหลักและแนวทางในการบริหารจัดการองค์กร ทั้งนี้เพราะ การบริหารเชิงกลยุทธ์เป็นรูปแบบการบริหารที่กำหนดทิศทางและเป้าหมายหน่วยงานอย่างเป็นระบบ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่มีลักษณะไม่คงที่ หน่วยงานต้องวิเคราะห์และประเมินสภาพแวดล้อม เพื่อคิดค้นแนวทางการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ โดยผู้บริหารจะเป็นผู้รับผิดชอบในการตัดสินใจในการกำหนดทิศทางของหน่วยงาน ซึ่งเกี่ยวข้องกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในระยะยาว การบริหารเชิงกลยุทธ์จะก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขันต่อหน่วยงาน นอกจากนี้ กลยุทธ์ระดับต่างๆ ขององค์กรจะต้องสอดคล้องและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เพื่อผลักดันให้องค์กรไปสู่ทิศทางที่ตั้งไว้ และการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติจะมีการควบคุมและประเมินผลโดยยึดหลักการจัดสรรทรัพยากรให้เหมาะสม (ตุลา มหาสุธานนท์, ๒๕๕๕ : ๗๓) ซึ่งรูปแบบการบริหารดังกล่าวมีความเหมาะสมกับการนำมาใช้ในการบริหารจัดการศึกษาระดับบัณฑิต ศึกษาในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ อยู่ตลอดเวลา และมีการแข่งขันอย่างรุนแรง^{๒)}

จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะที่ได้รับมอบหมายจากมหาวิทยาลัยให้ปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการสถานบัณฑิตศึกษา รับผิดชอบการบริหารงานในระดับบัณฑิตศึกษา จึงสนใจการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัด

^{๑)} สนธิรักษ์ เทพเรณู และคณะ. การบริหารจัดการศึกษาตามยุทธศาสตร์ใหม่ของการพัฒนาระบบราชการ. (นครปฐม : สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา, ๒๕๕๘), หน้า ๒๐-๒๑

^{๒)} ตุลา มหาสุธานนท์. หลักการจัดการ หลักการบริหาร. (กรุงเทพฯ : ธนัชการพิ, ๒๕๕๕), หน้า ๗๓

การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา โดยนำเอาหลักการบริหารเชิงกลยุทธ์มาบูรณาการในการบริหารจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ผลการวิจัยครั้งนี้จะทำให้ได้รูปแบบ

การบริหารจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิที่เหมาะสม โดยมีเป้าหมายสำคัญสูงสุด คือ คุณภาพของบัณฑิต ความพึงพอใจของผู้รับบริการ การยอมรับของสังคม และสามารถตอบสนองนโยบายของรัฐบาล ผู้วิจัยเชื่อว่าในสภาพปัจจุบัน ถ้าสถาบันบัณฑิตศึกษามีรูปแบบจัดการศึกษาที่เหมาะสมและชัดเจนจะส่งผลให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นไปอย่างได้มาตรฐาน มีประสิทธิภาพ และเกิดความยั่งยืนในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนารูปแบบเชิงกลยุทธ์สำหรับการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

สรุปผลการวิจัย

๑. หลักพื้นฐานในการกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบเชิงกลยุทธ์สำหรับการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ มี ๒ ส่วน ส่วนแรกคือ การบริหารเชิงกลยุทธ์ ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ ๓ ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผนกลยุทธ์ (Strategic Planning) การปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ (Strategic Implementation) และการควบคุมและประเมินผลกลยุทธ์ (Strategic Control and Evaluation) และส่วนที่สองคือ การบริหารสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ แบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป

๒. องค์ประกอบของรูปแบบเชิงกลยุทธ์สำหรับการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ มีองค์ประกอบ ๒ ส่วน ได้แก่

๒.๑ องค์ประกอบของรูปแบบที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย

๒.๑.๑ หลักการของการจัดการศึกษา ต้องยึดคนเป็นศูนย์กลาง การบริหารและการจัดการศึกษาต้องมียุทธศาสตร์ กลไก ขั้นตอน และวิธีการอย่างเป็นระบบ ทั้งด้านบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป การดำเนินการตามยุทธศาสตร์ต่างๆ ต้องอยู่บนพื้นฐานการบริหารที่มีธรรมาภิบาล การรู้จักตนเอง และการสร้างเครือข่าย สอดคล้องกับความต้องการของนักศึกษา ตลอดจนชุมชนและท้องถิ่น มหาวิทยาลัยต้องเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

๒.๑.๒ จุดมุ่งหมาย เพื่อใช้เป็นแนวทางจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ สอดคล้องกับมาตรฐานการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) โดยมุ่งหวังให้การจัดการศึกษาในระดับนี้เป็นไปอย่างมีมาตรฐาน มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล

๒.๑.๓ การจัดองค์การ การจัดโครงสร้างการบริหารยึดหลักการมีส่วนร่วม เน้นการทำงานเป็นทีม โดยจัดให้มีองค์คณะบุคคลทำหน้าที่บริหารและจัดการ ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และบริหารทั่วไป พร้อมทั้งกำหนดผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักการบริหารเชิงกลยุทธ์มาใช้อย่างเหมาะสม มีการกำหนดหน้าที่ (Job Description) วิธีดำเนินการ และเป้าหมายที่ชัดเจน

๒.๑.๔ การดำเนินการ มีดังนี้

๒.๑.๔.๑ ด้านวิชาการ ประกอบด้วย การจัดทำหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การประกันคุณภาพการศึกษา การส่งเสริมการวิจัยและการทำผลงานทางวิชาการ และการจัดทำวิทยานิพนธ์

๒.๑.๔.๒ ด้านงบประมาณ ประกอบด้วย การจัดสรรงบประมาณ การบริหารงบประมาณ การเงินและสินทรัพย์

๒.๑.๔.๓ ด้านบริหารงานบุคคล ประกอบด้วย การวางแผนอัตรากำลัง และกำหนดตำแหน่งอาจารย์และบุคลากร การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง และการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่

๒.๑.๔.๔ ด้านบริหารทั่วไป ประกอบด้วย การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์การ งานเทคโนโลยีสารสนเทศ งานอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา งานส่งเสริมกิจการนักศึกษา การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา งานประสานราชการกับหน่วยงานอื่น และงานบริการสาธารณะ

๒.๑.๕ ตัวชี้วัดความสำเร็จ พิจารณาจาก มหาวิทยาลัยมีการจัดโครงสร้างการบริหารของสถานบันอุดมศึกษาโดยนำหลักการบริหารเชิงกลยุทธ์ กำหนดผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสมและมีการกำหนดหน้าที่ (Job Description) ที่ชัดเจน มีแหล่งความรู้ และสารสนเทศเกี่ยวกับปรัชญาและวิธีการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาให้กับนักศึกษา บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องอย่างเพียงพอ มหาวิทยาลัยมีการจัดสรรงบประมาณ และวัสดุเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสม สถานบันอุดมศึกษามีการพัฒนาการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ นำระบบการประกันคุณภาพทางการศึกษามาใช้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารและจัดการศึกษา และมีจำนวนนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเพิ่มขึ้น และเป็นไปตามแผนการรับนักศึกษาที่แต่ละสาขาวิชากำหนด

๒.๑.๖ การนำรูปแบบไปใช้ในมหาวิทยาลัยมียุทธศาสตร์ กลไก ขั้นตอน วิธีการอย่างเป็นระบบทั้งด้านการบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป โดยมีขั้นตอนสำคัญ ๔ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนเตรียมการ ขั้นตอนดำเนินการ ขั้นกำกับ นิเทศ ติดตาม และขั้นประเมินผล รายงานผล และขยายผล

๒.๑.๗ เงื่อนไขความสำเร็จ

๒.๑.๗.๑ ผู้บริหารมหาวิทยาลัย สถานบันอุดมศึกษา นักศึกษา คณาจารย์และบุคลากร ในสถานบันอุดมศึกษาต้องมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน และเอาใจจริงเอาใจในการไปสู่ความสำเร็จ (Shared Vision)

๒.๑.๗.๒ ผู้บริหารต้องมีความรู้ ความสามารถในการบริหารและจัดการศึกษา โดยมุ่งประโยชน์สูงสุดที่นักศึกษา และให้ความสำคัญกับชุมชนและท้องถิ่น

๒.๑.๗.๓ ผู้บริหารต้องปรับโครงสร้างการบริหารให้สอดคล้องกับการนำกลยุทธ์มาใช้ โดยกำหนดให้มีบุคลากรที่รับผิดชอบตามโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน

๒.๑.๗.๔ ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำ ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม โดยเปิดโอกาสให้คณาจารย์และบุคลากรมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มแรก คือร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับผิดชอบในการดำเนินการ

๒.๑.๗.๕ การดำเนินงานตามโครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ ในระดับบัณฑิตศึกษาต้องมีการวางแผนที่ดี มีลำดับขั้นตอนในการดำเนินงาน และต้องมีการพัฒนาการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

๒.๑.๗.๖ กลไกการปฏิบัติ การประสานงาน การบูรณาการในการทำงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ในมหาวิทยาลัย เป็นไปอย่างเหมาะสม และคล่องตัว

๒.๑.๗.๗ คณาจารย์และบุคลากรในสถานบันอุดมศึกษา มีความเข้าใจและสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและฐานความรู้อย่างคุ้มค่า

๒.๒ องค์ประกอบด้านการจัดการศึกษา ประกอบด้วย

๒.๒.๑ การบริหารวิชาการ

๒.๒.๒ การบริหารงบประมาณ

๒.๒.๓ การบริหารงานบุคคล

๒.๒.๔ การบริหารทั่วไป

๓. ผลการประเมินรูปแบบเชิงกลยุทธ์สำหรับการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

๓.๑ การตรวจสอบรูปแบบโดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่างองค์ประกอบของรูปแบบกับการบริหารและการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาตามความคิดเห็นผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า มีความสอดคล้องทุกองค์ประกอบ

๓.๒ การประเมินรูปแบบโดยการจัดสัมมนากลุ่มย่อยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา พบว่า ผู้เข้าร่วมสัมมนาเห็นด้วยกับรูปแบบและองค์ประกอบที่ผู้วิจัยนำเสนอ แต่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมบางประการ ที่สำคัญ คือ

๓.๒.๑ การบริหารงานวิชาการ ให้สาขาวิชาต่างๆ ปรับปรุงหลักสูตร เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทที่แท้จริงของมหาวิทยาลัย ควรมีการเปิดหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาให้หลากหลายกว่าเดิม ตามความพร้อมของทรัพยากรต่างๆ ตลอดจนศักยภาพตามเกณฑ์มาตรฐานกำหนด และควรมีการทบทวนการปิดหลักสูตรที่มีจำนวนนักศึกษาน้อย หรือไม่เป็นไปตามแผนการรับนักศึกษาที่กำหนด ควรเปิดหลักสูตรทั้งภาคปกติและภาคพิเศษ และควรเปิดทั้งแผน ก และแผน ข

ควรให้สาขาวิชาต่างๆ กำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินการให้นักศึกษาสำเร็จการศึกษาตามเวลาที่กำหนด ควรมีการประชุมสัมมนาอาจารย์ระดับบัณฑิตศึกษาอย่างน้อยภาคเรียนละ ๒ ครั้ง เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในการให้คำปรึกษาวิทยานิพนธ์หรือสารนิพนธ์ ควรส่งเสริมให้คณาจารย์โดยเน้นการวิจัยเป็นฐาน ยึดปัญหาจากการปฏิบัติงานของนักศึกษา และความต้องการของท้องถิ่นเป็นฐาน เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาท้องถิ่น ควรมีการปรับปรุงระเบียบ ข้อบังคับ และแนวปฏิบัติในการจัดทำวิทยานิพนธ์หรือสารนิพนธ์ให้ชัดเจน และมีความคล่องตัว

๓.๒.๒ การบริหารงบประมาณ ควรมีการแบ่งสัดส่วนรายรับรายจ่ายที่ชัดเจนกับมหาวิทยาลัย ควรมีข้อตกลงกับมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับการเบิก-จ่ายงบประมาณเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้มีความคล่องตัว และทันต่อการดำเนินการ ควรมีการปรับปรุงประกาศ ระเบียบ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานการเงินและงบประมาณที่ชัดเจน ควรมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการประจำปีอย่างมีประสิทธิภาพ และควรมีการประเมินประสิทธิภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเป็นระยะอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ พร้อมทั้งนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงการดำเนินการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๓.๒.๓ การบริหารงานบุคคล ควรมีการพัฒนาศักยภาพของคณาจารย์และบุคลากรให้มีคุณวุฒิ และตำแหน่งทางวิชาการ เพื่อรองรับแผนการเปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยในอนาคต และเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) กำหนด

ในระยะเริ่มแรก เพื่อให้การเปิดสอนหลักสูตรที่ดำเนินการไปแล้ว และไม่ให้เกิดกระทบกับนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ ควรเปิดรับบุคคลภายนอกที่มีคุณวุฒิปริญญาเอกในสาขาวิชาต่างๆ มาเป็นคณาจารย์ประจำหลักสูตร เพื่อให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) กำหนด

ควรพัฒนาคณาจารย์และบุคลากร โดยการจัดอบรม สัมมนา เพื่อทบทวนภารกิจหลัก ได้แก่ การสอน การวิจัย การให้บริการทางวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

๓.๒.๔ การบริหารทั่วไป ควรมีห้องสนทนา การห้องสืบค้นย่อยเพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้ร่วมกัน ประชุมกลุ่มย่อย ปกษาหารือในประเด็นการเรียน ควรปรับปรุงคุณภาพห้องสืบค้นสำหรับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา โดยจัดหาเอกสาร สื่อสารสนเทศ และสิ่งอำนวยความสะดวกให้เหมาะสมกับจำนวนนักศึกษา รวมทั้งการเปิดบริการนอกเวลาราชการ ควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงเพื่อประชาสัมพันธ์การรับนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา และการแจ้งข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และ ควรมีการพัฒนาาระบบสารสนเทศ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเผยแพร่และสืบค้นในส่วนของวิทยานิพนธ์หรือสารนิพนธ์ของนักศึกษาและผู้สนใจทั่วไป

อภิปรายผล

การพัฒนาารูปแบบเชิงกลยุทธ์สำหรับการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัย ราชภัฏชัยภูมิ มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผล ดังนี้

๑. จากผลการการศึกษาเอกสาร การสำรวจความพึงพอใจต่อคุณภาพการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา โดยเทคนิค SWOT Analysis พบว่า การจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ประสบปัญหาการดำเนินการหลายประการ เช่น การขาดแคลนอาจารย์ประจำที่มีคุณวุฒิปริญญาเอก

และอาจารย์ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการสอนและการวิจัย อาจารย์ประจำหลักสูตรไม่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ในเรื่องวุฒิการศึกษาและสาขาที่จบไม่สัมพันธ์กับสาขาที่เปิดสอน มีการเปิดการสอนนอกที่ตั้งในขณะที่มหาวิทยาลัยขาดศักยภาพและความพร้อม และจำนวนนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามีแนวโน้มลดลงเรื่อยๆ ซึ่งมีปัญหาเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยหลายแห่ง ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมไทย และสภาวะวิกฤติการอุดมศึกษาของประเทศไทยปัจจุบัน

จำเป็นต้องหาวิธีการและแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม^๑ ดังที่ จรัส สุวรรณเวลา (๒๕๔๕ : ๑-๒๐) ได้ศึกษาวิกฤตการณ์สถาบันอุดมศึกษาของรัฐในประเทศไทย โดยศึกษาสาเหตุและทางเลือกในการผจญวิกฤติของมหาวิทยาลัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษา พบว่า กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างรุนแรงในระยะเวลาที่ผ่านมา การที่การศึกษาระดับอุดมศึกษา กลายเป็นสิทธิของประชาชนที่มีความประสงค์จะเข้าศึกษา นำไปสู่การขยาย ตัวของระบบอุดมศึกษา เพื่อเป็นการศึกษา สำหรับมวลชน ซึ่งระบบขยายเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ และเกิดความหลากหลายในรูปแบบและเป้าหมาย การยกระดับ สถาบันการศึกษาในท้องถิ่นขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย ก่อให้เกิดการขยายตัวเชิงปริมาณ ภายใต้ความจำกัดด้านทรัพยากรทั้งการเงิน บุคลากร และเทคโนโลยี เกิดธุรกิจการศึกษา การค้าเสรี และบริการอุดมศึกษาข้ามชาติ ซึ่งล้วนมีผลต่อคุณภาพการจัดการศึกษา มหาวิทยาลัยที่มีทรัพยากรน้อยและมีกลไกการบริหารจัดการที่ขาดประสิทธิภาพ ทำให้เกิดปัญหาความไม่เหมาะสม ต่างๆ และเสียเปรียบในด้านการแข่งขัน ในกรณีนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิก็เช่นเดียวกัน การนำรูปแบบการจัดการศึกษาที่ บูรณาการหลักการบริหารเชิงกลยุทธ์การบริหารซึ่งมีขั้นตอนที่ชัดเจน ได้แก่ การวางแผน การดำเนินการ และการควบคุมการ บริหาร และมีเป้าหมายตั้งไว้ชัดเจนที่ช่วยให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ขณะที่พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ หมวด ๕ ว่าด้วยการบริหารจัดการ ให้ สถานศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษาระดับปริญญาเป็นนิติบุคคลและอาจจัดเป็นส่วนราชการหรือเป็นหน่วยงานในกำกับของรัฐ ดำเนินกิจการได้โดยอิสระ สามารถพัฒนาระบบบริหารและการจัดการที่เป็นของตนเอง มีการจัดระบบโครงสร้างและ กระบวนการ เพื่อให้เกิดความคล่องตัว มีเสรีภาพทางวิชาการ และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสภาสถานศึกษา ตามกฎหมาย ว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษา มาตรา ๓๙ กำหนดให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป นอกจากนี้ คู่มือการบริหารสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคลได้ให้แนวทาง ว่า การบริหารจัดการของสถานศึกษาซึ่งมีหน้าที่ให้ บริการทางการศึกษาแก่ประชาชนและเป็นสถานศึกษาของรัฐต้องนำ หลักการที่ว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี เรียกกันทั่วไปว่า “ธรรมาภิบาล” มาบูรณาการในการบริหารและ จัดการศึกษา เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสถานศึกษาในฐานะที่เป็นนิติบุคคล (กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๖ : ๖-๗) การ ดำเนินการดังกล่าว^๒ สอดคล้องกับผลงานการวิจัยของอมรวิรัช นาคทรพรพ (ม.ป.ป. : ๑-๔) ได้ทำการวิจัยเรื่อง อุดมศึกษาไทย ในรอบศตวรรษ แล้ว พบว่า มีเหตุการณ์มากมายในสังคมไทยยุคเศรษฐกิจฟองสบู่ที่เติบโตอย่างรวดเร็วในช่วงต้นทศวรรษ ๒๕๓๐ ที่นำความฝันมากมายมาสู่คนไทย ส่งผลต่อวิถีคิดเรื่องการอุดมศึกษาไทย การเติบโตของภาคธุรกิจเอกชน ความ คาดหวังของตลาด แรงงานสมัยใหม่ที่มีพลวัตสูง ความเนื้อหอมของประเทศไทยที่นำมาซึ่งโอกาสแห่งความร่วมมือมากมาย กับนานาชาติ ล้วนแต่ทำให้อุดมศึกษาไทยถูกปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว ต้องหันมากำหนดวิสัยทัศน์ใหม่เพื่อส่งเสริมบทบาท ใหม่ของประเทศ การเร่งรัดการผลิตกำลังคนในสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เริ่มขึ้นในช่วงปี ๒๕๓๓-๒๕๓๔ การตั้ง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยในปี ๒๕๓๕ ล้วนสะท้อนภาพลักษณะใหม่ของการอุดมศึกษาที่มุ่งผลิตกำลังคนและสร้างองค์ ความรู้ที่ก้าวทันกับกระแสโลกาภิวัตน์ แรงกดดันจากสถาบันอุดมศึกษาชั้นนำจากต่างประเทศที่เข้ามาขยายการให้บริการแก่ เด็กไทยถึงที่ รวมทั้งที่ดึงดูดเด็กไทยที่มีฐานะดีไปเรียนต่อต่างประเทศปีละหลายหมื่นคน ทำให้การจัดอุดมศึกษาไทยต้องเร่ง ปรับปรุงตัวเองด้านคุณภาพมาตรฐานเพื่อให้ทันกับความต้องการของเด็กไทย และเพื่อรักษาไว้ซึ่งศรัทธาที่พึงได้รับจากสังคม

๒. รูปแบบเชิงกลยุทธ์สำหรับการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาได้ผ่านการประเมินความเหมาะสมและ ตรวจสอบความเป็นไปได้ของผู้เกี่ยวข้อง ต่างมีความเห็นสอดคล้องกันว่า รูปแบบที่นำเสนอมีความเหมาะสมและความเป็นไป ได้ทุกองค์ประกอบ เป็นข้อมูลยืนยันได้ว่า รูปแบบรูปแบบเชิงกลยุทธ์สำหรับการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษานี้ เหมาะสม และเป็นไปได้ที่จะนำมาใช้ในการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยต่างๆ เนื่องจากผ่านการประเมินและ ตรวจสอบจากผู้ที่เกี่ยวข้องแล้วและเพื่อถ่ายทอดความเข้าใจและนำมาปฏิบัติ ผู้วิจัยไม่ได้ให้รายละเอียดทุกแง่มุมเพราะรูปแบบนี้

^๑ จรัส สุวรรณเวลา. “วิกฤตการณ์สถาบันอุดมศึกษาของรัฐในประเทศไทย” ใน *วิกฤตอุดมศึกษาของไทยและ ทางออกของปัญหา*. (กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย. ๒๕๔๕), หน้า ๑-๒๐

^๒ อมรวิรัช นาคทรพรพ และคณะ. *อุดมศึกษาไทยในรอบศตวรรษ*. (กรุงเทพฯ : หิณ หยาง การพิมพ์. ม.ป.ป.), หน้า ๑-๔

เป็นการนำเสนอในภาพรวม ส่วนการนำรูปแบบสู่การปฏิบัติจริงนั้น ผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องต้องเพิ่มรายละเอียดที่เหมาะสมของบริบทแต่ละมหาวิทยาลัย

รูปแบบเชิงกลยุทธ์สำหรับการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในครั้งนี้มี ๒ ส่วน ส่วนแรก คือ องค์ประกอบของรูปแบบ ประกอบด้วย ๑) หลักการ ๒) จุดมุ่งหมาย ๓) การจัดองค์การ ๔) การดำเนินการ ๕) ตัวชี้วัดความสำเร็จ ๖) การนำรูปแบบไปใช้ และ ๗) เงื่อนไขความสำเร็จ ส่วนที่ ๒ คือ องค์ประกอบของการบริหารและจัดการศึกษา ประกอบด้วย ๑) การบริหารวิชาการ ๒) การบริหารงบประมาณ ๓) การบริหารงานบุคคล และ ๔) การบริหารทั่วไป โดยการดำเนินการทั้งสององค์ประกอบ มีการนำหลักการบริหารเชิงกลยุทธ์มาใช้กับการดำเนินการ ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน ประกอบด้วย การวางแผนกลยุทธ์ การปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ และการประเมินผลและการควบคุมกลยุทธ์ การดำเนิน การสร้างและพัฒนา รูปแบบดังกล่าว^๑ เป็นไปตามแนวคิดของสมาน อัครภูมิ (๒๕๔๙ : ๑๓-๑๕) ที่ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของรูปแบบการบริหารว่า ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ของรูปแบบ และกลไกของรูปแบบ ซึ่งเป็นตัวจักรในการทำหน้าที่ของรูปแบบเพื่อการบรรลุ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ โดยมีบริบทเป็นเงื่อนไข องค์ประกอบของรูปแบบการบริหารครอบคลุมลักษณะสำคัญของการบริหารในประเด็น กลไกตัดสินใจในการบริหาร การบริหารภายในและความสัมพันธ์ภายนอก การตรวจสอบผลการดำเนินงานขององค์การและการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล การพัฒนาทรัพยากรขององค์การโดยเฉพาะ ทรัพยากรทางเทคโนโลยีและทรัพยากรบุคคล^๒ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ดิเรก วรณเศียร (๒๕๔๕ : ๖๗-๒๑๐) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบจำลองแบบสมบูรณ์ในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแล้วพบว่า แบบจำลองที่เสนอเป็นแบบจำลองแบบสมบูรณ์ (Comprehensive Model) ในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทยในปัจจุบัน เป็นแบบจำลองที่ครอบคลุมภารกิจของสถานศึกษาทุกด้าน สอดคล้องกับสาระที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ประกอบด้วย ๖ ส่วน ได้แก่ ส่วนนำ การวางแผน การจัดองค์การ การนำ การควบคุม และสารสนเทศเพื่อการบริหาร ครอบคลุมภารกิจทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป^๓ ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (๒๕๔๑ : ๒๐๖-๒๒๑) ที่ทำการศึกษารูปแบบที่เหมาะสมของ การบริหารการศึกษาในระดับพื้นที่ แล้วพบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้บริหารในระดับจังหวัด ร้อยละ ๘๓-๙๙ เห็นด้วยกับรูปแบบการบริหารการศึกษา

ที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้นทั้งรายด้านและภาพรวม รวมทั้งบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการเขตพื้นที่เป็นหน่วยประสานงานให้สถานศึกษาปฏิบัติตามแนวนโยบายของกระทรวง ให้องค์กรเอกชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระดับเขตพื้นที่

เงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญของการนำรูปแบบการจัดการศึกษานี้ไปใช้ในมหาวิทยาลัย คือ ผู้บริหารมหาวิทยาลัย สถานบัณฑิตศึกษา นักศึกษา คณาจารย์และบุคลากร ในสถานบัณฑิตศึกษาต้องมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน และเอาใจจริงเอาใจในการไปสู่ความสำเร็จ (Shared Vision) ต้องมีความรู้ ความสามารถในการบริหารและจัดการศึกษา โดยมุ่งประโยชน์สูงสุดที่นักศึกษา และให้ความสำคัญกับชุมชนและท้องถิ่น ต้องปรับโครงสร้างการบริหารให้สอดคล้องกับการนำกลยุทธ์มาใช้ โดยกำหนดให้มีบุคลากรที่รับผิดชอบตามโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน ต้องมีภาวะผู้นำ ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม โดยเปิดโอกาสให้คณาจารย์และบุคลากรมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มแรก การดำเนินงานตามโครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ ในระดับบัณฑิตศึกษาต้องมีการวางแผนที่ดี มีลำดับขั้นตอนในการดำเนินงาน และต้องมีการพัฒนาการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นกิจกรรมสำคัญที่ควรดำเนินการในลำดับแรกจึงต้องมีการให้ความรู้ ความเข้าใจเรื่องกลยุทธ์การจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาให้ดีกว่าก่อน จึงจะสามารถนำแนวคิดดังกล่าวไปบูรณาการได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสมกับการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ได้

^๑ สมาน อัครภูมิ. (๒๕๓๗). การพัฒนารูปแบบการบริหารการประถมศึกษาในระดับจังหวัด. วิทยานิพนธ์ ค.ด. (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๓๗), หน้า ๑๓-๑๕

^๒ ดิเรก วรณเศียร. การพัฒนารูปแบบจำลองแบบสมบูรณ์ในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ ค.ด. (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๕), หน้า ๖๗-๒๑๐

^๓ ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์. รูปแบบที่เหมาะสมของการบริหารการศึกษาในระดับจังหวัด (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. ๒๕๔๑), หน้า ๒๐๖-๒๒๑

ขณะเดียวกัน การดำเนินการมีความสมดุลโดยดำเนินการพร้อมกันไปทุกด้านตามขอบข่ายและภารกิจของการบริหาร ไม่ว่าจะเป็นด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านงานบุคลากร ด้านบริหารทั่วไป โดยมีการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อสร้างความมั่นใจแก่สังคมว่า การจัดการศึกษาตามรูปแบบนั้นมีคุณภาพและได้มาตรฐาน ทั้งนี้ ปัจจัยของความสำเร็จที่สำคัญ คือการดำเนินการต้องได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากทุกภาคส่วน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการตรวจสอบผลการวิจัยโดยให้ฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องตรวจสอบ พร้อมทั้งได้ปรับปรุงรูปแบบจนเกิดความเหมาะสม และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนจึงได้ทำการจัดสัมมนา ผู้ที่เกี่ยวข้องอีกครั้ง ซึ่งแต่ละครั้งได้ผลที่สอดคล้องกัน จึงสรุปได้ว่า มีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการวิจัยทุกขั้นตอน ซึ่งพบว่า รูปแบบดังกล่าวมีความเหมาะสม และเป็นไปได้ในการนำสู่การปฏิบัติในการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำเอารูปแบบไปใช้
 - ๑.๑ ผู้บริหารมหาวิทยาลัย สถานบัณฑิตศึกษา นักศึกษา คณาจารย์และบุคลากร ในสถานบัณฑิตศึกษาต้องมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน และเอาจริงเอาจังในการไปสู่ความสำเร็จ (Shared Vision)
 - ๑.๒ ผู้บริหารต้องมีความรู้ ความสามารถในการบริหารและจัดการศึกษา โดยมุ่งประโยชน์สูงสุดที่นักศึกษา และให้ความสำคัญกับชุมชนและท้องถิ่น
 - ๑.๓ ผู้บริหารต้องปรับโครงสร้างการบริหารให้สอดคล้องกับการนำกลยุทธ์มาใช้ โดยกำหนดให้มีบุคลากรที่รับผิดชอบตามโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน
 - ๑.๔ ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำ ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม โดยเปิดโอกาสให้คณาจารย์และบุคลากรมีส่วนร่วม ตั้งแต่เริ่มแรก คือร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับผิดชอบในการดำเนินการ
 - ๑.๕ การดำเนินงานตามโครงการ/กิจกรรมต่างๆ ในระดับบัณฑิตศึกษาต้องมีการวางแผนที่ดี มีลำดับขั้นตอนในการดำเนินงาน และต้องมีการพัฒนาการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง
 - ๑.๖ กลไกการปฏิบัติ การประสานงาน การบูรณาการในการทำงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ในมหาวิทยาลัย เป็นไปอย่างเหมาะสม และคล่องตัว
 - ๑.๗ คณาจารย์และบุคลากรในสถานบัณฑิตศึกษามีความเข้าใจและสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและฐานความรู้อย่างคุ้มค่า
๒. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป
 - ๒.๑ ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา โดยศึกษาจากมหาวิทยาลัยที่ได้รับการยอมรับว่าประสบผลสำเร็จในการดำเนินการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา
 - ๒.๒ ควรศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคของการนำรูปแบบเชิงกลยุทธ์สำหรับการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิมาใช้ในการจัดการศึกษา ว่ามีอะไรบ้าง
 - ๒.๓ ควรมีการศึกษาและพัฒนาตัวชี้วัดของรูปแบบเชิงกลยุทธ์สำหรับการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
 - ๒.๔ ควรมีการศึกษารูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในอนาคต เมื่อมีการจัดตั้งคณะวิชาต่างๆ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ

กระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๕๖). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๕. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

จรัส สุวรรณเวลา. (๒๕๕๕). “วิกฤติการณ์สถาบันอุดมศึกษาของรัฐในประเทศไทย” ใน วิกฤติ

อุดมศึกษาของไทยและทางออกของปัญหา. กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย.

ตุลา มหาผลสุธานนท์. (๒๕๕๕). หลักการจัดการ หลักการบริหาร. กรุงเทพฯ : ธนัชการพิมพ์.

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ. (๒๕๕๒). คู่มือนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๕๒. ชัยภูมิ : สถาบันบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.

อมรวิรัช นาคทรพรพ และคณะ. (ม.ป.ป.). อุดมศึกษาไทยในรอบทศวรรษ. กรุงเทพฯ : หยิน หยาง การพิมพ์.

(๒) วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์. (๒๕๕๑). รูปแบบที่เหมาะสมของการบริหารการศึกษาในระดับจังหวัด. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์.

ดิเรก วรรณเศียร. (๒๕๕๕). การพัฒนารูปแบบจำลองแบบสมบูรณ์ในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็น

ฐานสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ ค.ด. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สนธิรักษ์ เทพเรณู และคนอื่นๆ. (๒๕๕๘). การบริหารจัดการศึกษาตามยุทธศาสตร์ใหม่ของ ก ร พ ฒ น า ร ะ บ บราชการ. นครปฐม : สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา.

สมาน อัครภูมิ. (๒๕๓๓). การพัฒนารูปแบบการบริหารการประถมศึกษาระดับจังหวัด. วิทยานิพนธ์ ค.ด. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การเมืองเรื่องการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร จังหวัดอุบลราชธานี

The politics of appointing honorific ranks of provost dean In ubonratchathani province

พระวิชาญ จูมครอง (วุฑฒิโก)^๑ ดร.ประเทือง ม่วงอ่อน^๒
Phra Wichan Joomkrong (Wuttigo)^๑ Pratueng Moung-on, Ph.D.^๒

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ๑) กระบวนการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร ๒) ปัญหาและอุปสรรคในการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร ๓) ปัจจัยทางการเมืองที่ส่งผลต่อการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ เอกสารที่เกี่ยวข้อง และการสังเกตการณ์แบบคนใน สุ่มตัวอย่างเพื่อสัมภาษณ์พระครูสัญญาบัตรและพระสังฆาธิการทั้งธรรมยุติกายและมหานิกาย ใน ๔ เขตอำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเมืองอุบลราชธานี อำเภวารินชำราบ อำเภอม่วงสามสิบ และอำเภอโขงเจียม

ผลการวิจัย มีข้อค้นพบว่า ๑) กระบวนการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรจะรวบอำนาจไว้ที่เจ้าคณะปกครองเป็นหลัก สืบเนื่องจากลักษณะวัฒนธรรมของวงการสงฆ์ ประกอบกับ ระเบียบแนวปฏิบัติที่ขาดความชัดเจน ส่งผลให้เกิดการเลือกปฏิบัติขาดหลักธรรมาภิบาล ในกระบวนการแต่งตั้งสมณศักดิ์ ๒) ปัญหาและอุปสรรคในการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรที่สำคัญ เกิดจากระเบียบแนวปฏิบัติที่คลุมเครือ เปิดช่องให้ใช้ดุลยพินิจส่วนตัวมากกว่าความถูกต้องตามข้อกำหนด ในขณะเดียวกัน ผู้ขอสมณศักดิ์ยังขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการแต่งตั้ง ส่งผลให้เกิดการสร้างเครือข่ายระบบอุปถัมภ์โดยพระเถระผู้ใหญ่ซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร ๓) ปัจจัยทางการเมืองที่ส่งผลต่อการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรที่สำคัญคือ ความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายระบบอุปถัมภ์ ความสามารถในการเข้าถึงด้วยวิธีการใดๆ กับเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด และพระเถระผู้ใหญ่ ซึ่งมีอำนาจการตัดสินใจเด็ดขาดในการพิจารณาแต่งตั้ง

ศัพท์สำคัญ: พระครูสัญญาบัตร, พระสังฆาธิการ, สมณศักดิ์, คณะสงฆ์, อุบลราชธานี

Abstract

This research aims to study ๑) process of appointment of honorific ranks of provost dean, ๒) problems and obstacles in appointing honorific ranks of provost dean, and ๓) political factors affecting the appointing honorific ranks of provost dean. Research methodology is qualitative research. Data were collected by interview, related documents and insider observation. Samples were selected in order to have interview of provost deans and ecclesiastical official in Dhammayut Nikaya sect and Maha Nikaya

^๑ บัณฑิตวิทยาลัย สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, Email : Wuttigo.๘๗@gmail.com

^๒ อาจารย์ประจำ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

^๓ Master Degree Student, Government Program, Faculty of Political Science, Ubonratchathani University

^๔ Teacher, Faculty of Political Science, Ubonratchathani University

sect in ๔ districts, namely Muang Ubonratchathani District, Warin Chamrap District, Muang Sam Sip District, and Khueang Nai District.

The study found that (๑) the process of appointing honorific ranks of provost dean is primary authority of the monk dean because of the culture in the monastic society including unclear practice guidelines resulting in discrimination, lack of good governance in the process of nomination of monks, (๒) major problems and obstacles in appointing honorific ranks of provost dean are caused by unclear regulations that allows the personal discretion rather than legal validity, (๓) political factors that influence the appointing honorific ranks of provost dean are: network relationship in patronage system, accessibility by any mean to the district dean, provincial dean, and senior Thera who has absolute power to decide on the appointment.

Keywords: Provost Dean, Ecclesiastical Official, Honorific Rank, Clergy, Ubonratchathani

บทนำ

สมณศักดิ์เป็นยศของพระสงฆ์เป็นฐานันดรศักดิ์ที่ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระราชทานแต่งตั้งถวายแด่พระสงฆ์ผู้ที่มีคุณสมบัติอันเหมาะสมเพื่อเป็นเกียรติประวัติและกำหนดภาระหน้าที่ในทางพระพุทธศาสนา มีหลายชั้นประกอบด้วย สมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะชั้นรอง พระราชาคณะชั้นธรรม พระราชาคณะชั้นเทพ พระราชาคณะชั้นราช พระราชาคณะชั้นสามัญ และพระครู สมณศักดิ์ดังกล่าวจะมีราชทินนามประกอบอยู่ด้วยซึ่งเป็นนามที่ได้รับพระราชทานแก่พระสงฆ์ที่ได้รับแต่งตั้ง กล่าวคือ สมณศักดิ์จะเป็นส่วนนำหน้าราชทินนาม เช่น สมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระเจ้าพรหม พระธรรม พระราช พระ และ พระครู และส่วนต่อจากสมณศักดิ์จะเป็นราชทินนามที่ได้รับพระราชทาน ดังเช่น สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก คำว่า “สมเด็จพระ” เป็นสมณศักดิ์ และคำว่า “ญาณสังวร” เป็นราชทินนามเป็นต้น^๑

การแต่งตั้งสมณศักดิ์พระสงฆ์ในประเทศไทยนั้นเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี โดยมีศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชเป็นหลักฐานบ่งชี้ถึงสมณศักดิ์ของพระสงฆ์มีอยู่จริงในพระนคร เป็นต้นว่า สังฆราช เป็นตำแหน่งสูงสุดในทางสงฆ์ ปู่ครู เปรี๊ยะบ ใต้กับพระครู ในปัจจุบันเป็นตำแหน่งรองจากสังฆราชเถระและมหาเถระ^๒ สืบมาถึงกรุงรัตนโกสินทร์สมณศักดิ์ของพระสงฆ์ยังคงปรากฏให้เห็นคู่กับสังคมไทยเรื่อยมาประกอบกับประชาชนให้ความเคารพนับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก ขนบธรรมเนียมประเพณี ระเบียบแบบแผนการดำรงชีวิตและความสัมพันธ์ทางสังคมจึงเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาตามไปด้วย หรือแม้ในมิติทางการเมืองการปกครองผู้ปกครองที่มีพระมหากษัตริย์เป็นเจ้าปกครองก็ยกย่องศาสนาเป็นเครื่องมือในการเมืองด้วย

การแต่งตั้งสมณศักดิ์พระสงฆ์ในสมัยก่อนเป็นพระราชอำนาจในพระมหากษัตริย์เมื่อทรงเป็นที่แน่พระทัยแล้วว่าพระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่งเหมาะสมที่ควรจะได้รับสมณศักดิ์ เป็นต้นว่า เป็นผู้ที่มีความประพฤติปฏิบัติตรงตามพระธรรมวินัยมีความรู้เชี่ยวชาญในพระไตรปิฎกสามารถปกครองหมู่สงฆ์ให้เรียบร้อยดีงาม และเป็นศูนย์รวมศรัทธาของประชาชนได้เป็นอย่างดี พระสงฆ์รูปนั้นก็จักได้รับพิจารณาในการพระราชทานสมณศักดิ์เพื่อเป็นกำลังใจและเกียรติในการสืบทอดพระพุทธศาสนาที่ทรงพระราชทานแก่พระสงฆ์รูปนั้น พระสงฆ์ในส่วนของภูมิภาคก็จะทรงพิจารณาผ่านทางกระทรวงธรรมการและกระทรวงมหาดไทยครั้งเริ่มแต่สมัย สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชเริ่มให้สิทธิสมเด็จพระสังฆราชเป็นผู้มีส่วนในการพิจารณาการแต่งตั้งสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์

^๑ สุชาติ ธาราวาสน์. “คำและความหมายราชทินนามจากสมณศักดิ์พระสงฆ์ไทยปัจจุบัน”.วารสารราคำแหง. ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม.๒๕๕๙): ๓๖๑-๓๖๓

^๒ พระมหาประเสริฐ วิริยะกุล, “การวิเคราะห์ราชทินนามพระสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๐”, วิทยานิพนธ์ศิลป-ศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓.

พระสงฆ์มีส่วนเกี่ยวข้องกับการแต่งตั้งสมณศักดิ์เกิดขึ้นในช่วงรัชกาลที่ ๔ ซึ่งเป็นยุคแห่งการปฏิรูปสงฆ์ไทยและสืบทอดมาถึงยุครัชกาลที่ ๕ ประกอบการปรับปรุงบ้านเมืองฝ่ายอาณาจักรก็ได้รับการปรับปรุงการปกครอง จึงมีการตรากฎหมายพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ขึ้นอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม^๑

จังหวัดอุบลราชธานีเป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนามาเป็นระยะเวลาที่ยาวนานโดยพบว่ามีมาตั้งแต่ก่อนการก่อตั้งเมือง ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๖ ในรูปแบบของวัฒนธรรมทวารวดี ต่อมาเกิดการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมทวารวดีกับวัฒนธรรมเจนละเมื่อกาลเวลาล่วงไปวัฒนธรรมเจนละได้ล่มสลายลงชาวอีสานก็ได้กลับมานับถือศาสนาและวัฒนธรรมเดิมของตน จนเมื่อพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์มีแบบแผนคติเดิมวัฒนธรรมเดิมของชาวอีสานทำให้ชาวอีสานได้ปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ พระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานีเกิดขึ้น ๓ ช่วงยุค คือ ๑) ยุควัฒนธรรมล้านช้าง ได้รับอิทธิพลมาจากเวียงจันทร์ จำปาศักดิ์ ๒) ยุควัฒนธรรมกรุงเทพฯ ได้รับอิทธิพลมาจากกรุงเทพฯ เห็นได้จาก มีการก่อสร้างศาสนสถานศาสนาวัตถุ และการเขียนภาพฝาผนังที่เรียนแบบกรุงเทพฯ โดยมี พระอริยวงศจารย์ญาณวิมล อุบลสังขปาโมกษ์ (ส่วย) มาเป็นหลักในเมืองอุบล และยุคธรรมยุติกนิกาย เริ่มต้นจากการนิมนต์พระพันธุโล (ดี) ปุราณสธรรมมิกของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมาเป็นเจ้าอาวาสวัดสุปฏิหาราม นับว่ายุคกล่าวเป็นยุคแห่งการปฏิรูปการคณะสงฆ์อุบลเป็นอย่างมาก ทั้งด้านการปกครองและด้านการศึกษาและผู้ที่มิพบบาทสำคัญจนได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ คือ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์) ครั้งสมัยดำรงสมณศักดิ์ที่พระครูวิจิตรธรรมภาณี มีผลงานเด่นชัดด้านการศึกษาคือมีการตั้งโรงเรียนอุบลวิทยาคม วัดสุปฏิหาราม และโรงเรียนอุดมวิทยากรณ วัดพระเหลาเทพนิมิต และได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชอาณาเขตที่ “พระญาณรักขิต” และได้รับพระราชทานตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนและจัดการศึกษาตลอดหัวเมืองมณฑลอีสาน ในปี พ.ศ.๒๔๔๑^๒

จากอดีตจนถึงปัจจุบันในจังหวัดอุบลราชธานีมีพระสงฆ์ที่ได้รับการแต่งตั้งสมณศักดิ์ทั้งพระราชอาณาเขตและพระครูสัญญาบัตรเป็นจำนวนมากปรากฏขึ้นในทุกๆปี ทั้งการเสนอแต่งตั้งใหม่และเลื่อนชั้นสมณศักดิ์ประกอบกับตำแหน่งทางการคณะสงฆ์ที่เกิดขึ้นเพื่อการบริหารงานและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม

กระแสการตั้งคำถามเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางและเป็นประเด็นที่สังคมให้ความสนใจในการทำงานขององค์กรสงฆ์ในหลายด้าน และการหน่วยงานของคณะสงฆ์นั้นไม่มีองค์กรใดเข้ามาตรวจสอบ ที่สร้างความคลุมเครือสงสัยขอประชาชนเป็นอย่างมาก บริบทของสังคมแห่งความเป็นชาวพุทธของไทยมองว่าองค์กรสงฆ์ถือว่าเป็นผู้ที่มีฐานะสูงกว่าประชาชนทั่วไปมีระบบคุณธรรมผ่านคำสอนทางศาสนาครอบไว้ในตัวอยู่แล้วจึงไม่มีความจำเป็นที่จะเข้าตรวจสอบอีกทั้งด้วยความเคารพศรัทธาที่ต่อพระสงฆ์ ซึ่งเป็นหลายชั้นแห่งความสัมพันธ์ทางสังคมที่ทำให้องค์กรสงฆ์ลอยอยู่บนหลักแห่งความศักดิ์สิทธิ์จนข้ามหลักการตรวจสอบไปทั้งที่การบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นไปตามกลไกของภาครัฐซึ่งหากพิจารณาแล้วจะเห็นว่าการนำระบบตรวจเข้ามาใช้ในองค์กรสงฆ์เป็นเรื่องปกติสำหรับโลกประชาธิปไตยเช่นปัจจุบัน

แม้ในเรื่องการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรของพระสงฆ์ก็เช่นกัน ปัจจุบันเป็นประเด็นที่ประชาชนให้ความสนใจเป็นอย่างมากถึงขั้นตอนและวิธีการแต่งตั้ง แม้ว่าการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรจะมีกระบวนการดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นขั้นเป็นตอนด้วยกลไกระบบตามหลักการที่คณะสงฆ์กำหนดไว้ก็ตาม แต่เนื่องจากพบว่าปรากฏการณ์ทางสังคมได้สะท้อนว่าปัญหาการแต่งตั้งสมณศักดิ์เกิดขึ้นในองค์กรสงฆ์ การวิ่งเต้นแข่งขัน หรือการเล่นพรรคเล่นพวก ซึ่งไม่ต่างจากการวิ่งตำแหน่งของฆราวาสทั่วไป ผ่านความเกี่ยวข้องกันปัจจัยในหลายด้าน ที่สำคัญ คือ วัฒนธรรมการเมือง ค่านิยมทางสังคม เช่น วัฒนธรรมทางการเมืองแบบระบบอุปถัมภ์ ค่านิยมเรื่องบุญคุณ ความมีเอื้อเฟื้อ วัฒนธรรมการถวายสักการะบรรณาการแก่พระเถระผู้ใหญ่ เป็นผลที่จะให้เกิดการตั้งถามจากสังคมว่าการได้มาซึ่งสมณศักดิ์ชั้นต่างๆของพระสงฆ์นั้นมีความโปร่งใสเป็นไปตามเงื่อนไขมากน้อยเพียงใดหากเป็นไปตามกลไกของระเบียบในการพิจารณาที่เป็นที่น่าถ่วงเชิดชูหากไม่เป็นไปตามเงื่อนไขก็ควรได้รับการปฏิรูปแก้ไขให้ตีสมกับฐานะและบทบาทที่ตนดำรงอยู่

^๑ คณินนิตย์ จันทบุตร, การเคลื่อนไหวของยุวสงฆ์ไทยรุ่นแรก พ.ศ.๒๔๗๗-๒๔๘๘, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘), หน้า ๗

^๒ คณินนิตย์ จันทบุตร, พระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ.๒๓๓๕-๒๔๕๓, (ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี), ๒๕๓๓.

หากพิจารณาถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับระบบสมศักดิ์ จะเห็นว่าช่วงปี พ.ศ.๒๕๕๘ - ๒๕๕๙ กรณีการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๒๐ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นประเด็นอันร้อนแรงในสังคม ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.๒๕๓๕) ตามความสาระสำคัญในมาตรา ๗ ในระเบียบเดิมนั้น ให้ยึดอาวุโสโดยสมณะศักดิ์เป็นหลักในการพิจารณาแต่งตั้ง ปัจจุบันประเทศไทยมีสมเด็จพระสังฆราชคณะทั้งหมด ๘ รูป และผู้ที่มีอาวุโสสูงสุด คือ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺโญ) เจ้าอาวาสวัดปากน้ำภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชใน พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติตรงตามกฎหมายกำหนดที่ควรจะได้รับแต่งตั้งเป็นสมเด็จพระสังฆราช กระแสสังคมกลับต่อต้านและตั้งคำถามต่างๆมากมายเกี่ยวกับความไม่เหมาะสมที่สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺโญ) จะได้รับการพิจารณาในการสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๒๐ โดยมีผู้ต่อต้านทั้งฝ่ายพระสงฆ์ คือ พระสุวิทย์ ธีรธมฺโม (พุทธอิสระ) เจ้าอาวาสวัดวัดอ้นน้อย จ.นครปฐม พร้อมด้วยคณะลูกศิษย์ที่มีการยื่นหนังสือคัดค้าน โดยให้เหตุผลในการว่า สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺโญ) มีพฤติกรรมที่ละเลยและละเมิดต่อพระธรรมวินัย และต้องการให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้สรรหาสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่เป็นที่ยอมรับเลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชนนอกจากนี้ยังมีกลุ่มของฆราวาส คือ เครือข่ายปกป้องพระธรรมวินัยแห่งประเทศไทย นำโดย น.ส.บุษบา ตวงทอง ผู้ประสานงานเครือข่ายก็ออกมาต่อต้านการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชเช่นกัน โดยให้เหตุผลว่ายังมีความสงสัยในมติมหาเถรสมาคมในการพิจารณาเสนอชื่อให้สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺโญ) เพื่อได้รับการแต่งตั้งเป็นสมเด็จพระสังฆราชและยิ่งไปกว่านั้นคือยังมีมองว่าสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺโญ) มีคุณสมบัติไม่เพียงพอแก่การเป็นสมเด็จพระสังฆราช^๑

ปัญหาได้ยืดเยื้อมาจนถึง พ.ศ.๒๕๖๐ รัฐบาลได้ทำการแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.๒๕๓๕) มาตรา ๗ ที่เกี่ยวข้องกับการแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชและมอบอำนาจให้พระมหากษัตริย์เป็นผู้สถาปนาสมเด็จพระสังฆราช ทำให้สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺโญ) ต้องตกไปและสถาปนาแต่งตั้ง สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ (อัมพร อมฺพโร) เป็นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๒๐ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์^๒

จะเห็นได้ว่าอำนาจทางการเมืองเข้ามามีบทบาทแทรกแซงในการแต่งตั้งสมณศักดิ์ตำแหน่งทางการคณะสงฆ์อย่างชัดเจนทั้งในระดับชาติและระดับภูมิภาค ซึ่งล้วนแต่มีปัจจัยทางการเมืองเข้ามาเป็นตัวสนับสนุนให้เกิดกระบวนการที่ผิดรูปไปจากเดิมทั้งสิ้น ซึ่งเป็นช่องว่างหนึ่งทำให้ประสิทธิภาพประสิทธิผลของการปฏิบัติงานไม่ไปเป็นหลักการหรือสอดคล้องกับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยของไทยที่ดำรงอยู่

จากปัญหาข้างต้นที่กล่าวมานั้นสร้างความสนใจแก่ผู้วิจัยในการศึกษาในครั้งนี้เป็นอย่างมาก โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อศึกษากระบวนการแต่งตั้งพระครูสัญญาบัตร อุปสรรคปัญหาในการแต่งตั้ง และปัจจัยทางการเมือง ต่อการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรในจังหวัดอุบลราชธานี ว่า มีขั้นตอนกระบวนการและมีความเป็นมาอย่างไร มีปัจจัยสนับสนุนใดบ้างในกระบวนการดังกล่าว เหตุผลที่ผู้ศึกษาเลือกที่จะทำการศึกษจังหวัดอุบลราชธานีเพราะเป็นจังหวัดที่มีประวัติทางการคณะสงฆ์มาเป็นระยะเวลายาวนานมีพลวัตการเปลี่ยนแปลงควบคู่กับฝ่ายบ้านเมืองมาโดยตลอด ทั้งวัฒนธรรมประเพณีแห่งพระราชของจังหวัดที่สร้างความเป็นหนึ่งทางเอกลักษณ์ให้ปรากฏแก่สายตามชาวไทยและชาวต่างชาติซึ่งเป็นผลผลิตสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นโดยคณะสงฆ์เป็นหลัก หากไม่มีเรื่องที่สร้างความระแคะระคายเกิดขึ้นทางการคณะสงฆ์แล้วอาจจะสร้างความมัวหมองเสื่อมเสียในวงกว้างต่อไปหากมิได้รับการปฏิรูปหรือแก้ไข เพื่อให้เกิดความชัดเจนในประเด็นด้านดีที่ควรจะได้แก่ให้สังคมได้รับรู้และในส่วนที่เป็นปัญหาก็กักไว้วิเคราะห์และเสนอแนวทางในการแก้ไข อันจักเป็นประโยชน์ต่อการรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานีให้มั่นคงสถิตยสถาพรควบคู่กับการพัฒนาสังคมและประเทศชาติสืบต่อไป

^๑ _____ . (๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙). “ตั้งสมเด็จพระสังฆราชปมขัดแย้งวงการสงฆ์.” **ไทยพีบีเอส**. [ออนไลน์].

แหล่งที่มา : <http://news.thaipbs.or.th/content/๒๕๙๐๗๐> [๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙ค].

^๒ _____ . (๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐). “โปรดเกล้าฯสถาปนาสมเด็จพระมหามุนีวงศ์ วัดราชบพิธสถิตสีมาราม เป็นสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๒๐ แห่งราชวงศ์จักรี.” **ข่าวสด**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.khaosod.co.th/special-stories/news_

๒๑๑๘๒. ๙ กุมภาพันธ์, ๒๕๖๐.

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. ศึกษากระบวนการแต่งตั้งสมณศักดิ์ชั้นพระครูสัญญาบัตร
๒. ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร
๓. ศึกษาปัจจัยทางการเมืองที่ส่งผลต่อการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาใน ๒ รูปแบบ

๑) การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Document research) จะประกอบไปด้วยการศึกษาข้อมูลระดับปฐมภูมิ (Primary sources) ได้แก่ หนังสือแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสมณศักดิ์พระสงฆ์ เอกสารการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร เอกสารบันทึก และรายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น การพิจารณาสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรระดับจังหวัด ประกาศหรือคำสั่งมหาเถรสมาคม รายงานพระสงฆ์ที่ได้รับสมณศักดิ์ บันทึกข้อความ คำสั่งจากสำนักงานเจ้าคณะจังหวัด ข้อมูลจากสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น และข้อมูลระดับทุติยภูมิ (Secondary sources) ได้แก่ ข้อมูลข่าวสาร บทสัมภาษณ์บทวิเคราะห์ เอกสารงานประชุมสัมมนาทางวิชาการ และเอกสารงานศึกษาวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

๒) การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth interviews)

การสัมภาษณ์นี้จะหาผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key informants) ในเรื่องการศึกษารวมถึงการแต่งตั้งสมณศักดิ์ชั้นพระครูสัญญาบัตรใน ๓ ด้าน คือ (๑) ด้านกระบวนการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร (๒) ด้านปัญหาและอุปสรรคในการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร (๓) ด้านปัจจัยทางการเมืองที่ส่งผลกระทบต่อแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร

ขอบเขตการศึกษา

กำหนดขอบเขตไว้เฉพาะเรื่อง “การเมืองเรื่องการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร จังหวัดอุบลราชธานี” ดังมีรายละเอียดดังนี้

๑) **ด้านเนื้อหา** กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาของการวิจัยที่สำคัญ คือ (๑) ศึกษากระบวนการแต่งตั้งสมณศักดิ์ชั้นพระครูสัญญาบัตร (๒) ปัญหาและอุปสรรคในการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร และ (๓) ปัจจัยทางการเมืองที่ส่งผลต่อการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร ซึ่งแม้ว่าการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรจะปฏิบัติตามระเบียบและขั้นตอนของทางคณะสงฆ์ได้กำหนดไว้ แต่ยังมีประเด็นการวิงวอนและถูกรวบงำด้วยระบบอุปถัมภ์ ไม่เป็นไปตามหลักการที่ทางคณะสงฆ์กำหนดไว้อันสอดคล้องตามระบอบการบริหารตามแนวประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและเรื่องการแต่งตั้งสมณศักดิ์เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องในพระมหากษัตริย์ ฉะนั้น กระบวนการดำเนินการต่างๆ จึงต้องถูกต้องเรียบร้อยดีงามอย่างตรงไปตรงมาตามระเบียบหลักเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น

๒) **หน่วยการศึกษา** ผู้วิจัยได้คัดเลือกพระครูสัญญาบัตรและพระสังฆาธิการในเขตปกครองจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน ๔ แห่ง ได้แก่ ๑) พระครูสัญญาบัตรและพระสังฆาธิการในเขตอำเภอเมืองอุบลราชธานีทั้งธรรมยุติกายและมหานิกาย ๒) พระครูสัญญาบัตรและพระสังฆาธิการในเขตอำเภวารินชำราบทั้งธรรมยุติกายและมหานิกาย ๓) พระครูสัญญาบัตรและพระสังฆาธิการในเขตอำเภอม่วงสามสิบทั้งธรรมยุติกายและมหานิกาย และ ๔) พระครูสัญญาบัตรและพระสังฆาธิการในเขตอำเภอเขื่องในทั้งธรรมยุติกายและมหานิกาย

โดยผู้วิจัยได้มุ่งทำการศึกษาเชิงหาคำตอบเพื่อให้ทราบว่าพระครูสัญญาบัตรและพระสังฆาธิการทั้ง ๔ เขตปกครองนี้มีศักยภาพและบทบาทในกระบวนการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรหรือได้รับผลกระทบจากกระบวนการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรมากน้อยเพียงใด

๓) **ด้านเวลา** ผู้วิจัยเริ่มดำเนินการตั้งแต่ เดือน ๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๘ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ผู้ขอรับพระราชทานสมณศักดิ์ต้องยื่นส่งประวัติส่วนตัวและผลงาน เพื่อให้การดำเนินการวิจัยครอบคลุมยิ่งขึ้นถึงการประกาศผลรายชื่อได้รับการแต่งตั้งผู้วิจัยจึงกำหนดในการศึกษาถึงเดือนธันวาคม ๒๕๕๙ (ตั้งแต่ ๑ มกราคม ๒๕๕๘ ถึง ๕ ธันวาคม ๒๕๕๙)

การศึกษาวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาวิจัยโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งการสำรวจเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ ตามกรอบระยะเวลาและดำเนินการสัมภาษณ์ สรุปผลการวิเคราะห์ และเขียนรายงานการศึกษาทั้งหมด โดยนำมาวิเคราะห์ ข้อมูลและให้ได้ข้อค้นพบเพื่อให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่วางไว้

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยมีการวิเคราะห์ข้อมูลจาก (๑) ข้อมูลการสัมภาษณ์ และ (๒) ข้อมูลจากเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง โดยการจัดประเภทเป็นกลุ่มและตรวจสอบถึงความสอดคล้องในเหตุผลของข้อมูล โดยการจำแนกตามกรอบแนวคิดและประเด็นที่จะสัมภาษณ์

และข้อมูลที่ได้จากสัมภาษณ์จะนำมาศึกษา วิเคราะห์ อภิปราย และสรุปผล ร่วมกับข้อมูลที่ได้ทำการค้นคว้าจากการทบทวนวรรณกรรมและเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง ทั้งเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ รวมถึงการศึกษาสืบค้นข้อมูลจากระบบอินเทอร์เน็ตที่เข้าถึงเว็บไซต์หน่วยงานข่าวและหน่วยงานทางราชการที่เกี่ยวข้องด้วย

ผลการวิจัย

1. กระบวนการและวิธีดำเนินการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร

พบว่า กระบวนการและวิธีการดำเนินการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรใช้ระเบียบหลักเกณฑ์กำหนดคุณสมบัติ ในการพิจารณาขอพระราชทานสมณศักดิ์ ตามที่ พระธรรมวโรดม (๒๔๗๒-๒๕๕๐) เจ้าคณะภาค ๖ กรรมการมหาเถรสมาคม วัดเบญจมบพิตร กรุงเทพมหานคร ได้รวบรวมไว้เพื่อปฏิบัติในฐานะที่ทำหน้าที่เป็นเลขานุการคณะอนุกรรมการพิจารณาสมณศักดิ์ประจำปีของมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นเพียงระเบียบหลักเกณฑ์ที่สามารถปรับเปลี่ยนยืดหยุ่นได้ตามความเห็นเหมาะสมของเจ้าคณะปกครองในพื้นที่ เพราะถือว่าการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรเป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ คณะสงฆ์มีเพียงอำนาจพิจารณาและการพิจารณาสร้างหลักเกณฑ์เพื่อกำหนดคุณสมบัติดังกล่าวขึ้น

ระเบียบหลักเกณฑ์ดังกล่าว จะมอบอำนาจการตัดสินใจในการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรไว้ที่เจ้าคณะปกครองเป็นหลัก โดยสามารถพิจารณาผู้ที่มีความเหมาะสมที่สังกัดในเขตปกครองของตน ซึ่งเป็นดำเนินการแบบเบ็ดเสร็จได้ทันที ซึ่งเท่ากับระเบียบหลักเกณฑ์เป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้กับเจ้าคณะปกครองในการพิจารณาแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรและพระสังฆาธิการผู้ได้ปกครองกลับสนองอำนาจดังกล่าวด้วยความอุดมคติค่านิยมตามวัฒนธรรม คำสอนทางศาสนาเป็นกำแพงกันที่จะสามารถแสดงคัดค้านต่อวิธีปฏิบัติที่ไม่เอื้อต่อ ประโยชน์ความเป็นธรรมในกระบวนการดังกล่าวนี้

๒. ปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร พบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในกระบวนการและวิธีการแต่งตั้งสมณศักดิ์ ประกอบด้วย (๑) ความไม่ชัดเจนของระเบียบหลักเกณฑ์การแต่งตั้ง (๒) ปัญหาด้านบุคคลหรือพระสังฆาธิการผู้เสนอการแต่งตั้งสมณศักดิ์ (๓) ระบบอุปถัมภ์ความสัมพันธ์ส่วนตัว มีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ ระเบียบหลักเกณฑ์การพิจารณา กล่าวคือ ระเบียบหลักเกณฑ์ในการขอพระราชทานสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรยังไม่มี ความชัดเจนเท่าควรทั้งในทางปฏิบัติและข้อกำหนด เพียงสร้างขึ้นหลวมๆโดยคณะสงฆ์ และยังมีช่องว่างที่เปิดโอกาสให้ผู้มีอำนาจใช้หลักดุลยพินิจมาเป็นเครื่องมือในการพิจารณาซึ่งหมายถึงอาจจะเป็นไปตามหลักเกณฑ์โดยตรงหรือไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ยอมได้เพราะที่สุดแล้วอำนาจสิทธิขาดย่อมอยู่ที่เจ้าคณะผู้ปกครองว่าพิจารณาเห็นว่าสมควรอย่างไร

จำนวนโควตาของแต่ละเขตปกครองไม่มีเพียงต่อการความต้องการของผู้ขอสมณศักดิ์ ซึ่งในบางเขตพื้นที่ปกครองมีศักยภาพมากพอต่อการได้รับการพิจารณาแต่งตั้งแต่กลับไม่ได้รับการพิจารณาด้วยอัตราในแต่ละปีมีจำกัด ทำให้เกิดการแข่งขันช่วงชิงตำแหน่งสมณศักดิ์เกิดขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อมแม้จะไม่มี ความเคลื่อนไหวชัดเจนเห็นให้ทางสังคม

๒.๒ ด้านบุคคล คือ พระสังฆาธิการผู้เสนอแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรมีคุณสมบัติไม่ครบถ้วนตามที่ระเบียบหลักเกณฑ์กำหนดแต่มีความต้องการที่จะขอสมณศักดิ์ เช่น อายุงาน พรรษา คุณวุฒิการศึกษา เป็นต้น ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าวนี้เป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่ขาดไม่ได้ในการขอแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร เพราะในทางการคณะสงฆ์

ทั่วไปแล้วแม้ว่าจะไม่เกี่ยวข้องด้วยระบบปกครองคณะสงฆ์ไทยก็จะมีธรรมเนียมปฏิบัติในเรื่องของอายุพรรษาเป็นหลักการสำคัญในการยึดถือปฏิบัติทั้งด้านปกครองและการดำรงชีวิต

ประเด็นผลงานเป็นส่วนที่สามารถยืดหยุ่นได้ คือ เจ้าคณะผู้ปกครองสามารถพิจารณาปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ความเหมาะสมของเขตปกครองพื้นที่นั้นๆ เป็นไปได้มากน้อยเพียงใดต่อการพิจารณาเสนอแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร ด้วยพระบริบททางสังคมเศรษฐกิจของแต่พื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน และประเด็นดังกล่าวนี้เปิดช่องว่างให้เจ้าคณะปกครองผู้มีอำนาจในการใช้หลักดุลยพินิจพิจารณาเสนอขอแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรให้แก่พระสังฆาธิการ

๒.๓ ความสัมพันธ์(ระบบอุปถัมภ์)ระหว่างผู้ขอรับการแต่งตั้งสมณศักดิ์กับเจ้าคณะผู้ปกครองที่มีอำนาจในพื้นที่จนถึงระดับจังหวัด กล่าวคือ ความสัมพันธ์ทางสายงาน ความสัมพันธ์ทางสำนักวัดหรือเครือข่ายวัดที่ตนอาศัยอยู่ และสายของครูบาอาจารย์เดียวกันที่เคยเรียนเคยสอนกันมาในอดีต เป็นต้น ความสัมพันธ์เหล่านี้เป็นสิ่งที่ส่งผลต่อการให้ได้รับพิจารณาแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร เป็นหลักการที่อยู่นอกเหนือจากระเบียบหลักเกณฑ์

อีกทั้งการพิจารณาถึงคุณลักษณะหรืออุปนิสัยของพระสังฆาธิการผู้ขอสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรด้วยว่ามีความประพฤติเหมาะสมอย่างไรทั้งต่อส่วนรวมคือเสียสละและให้ความสำคัญในภาระงานต่อคณะสงฆ์ในการสืบทอดพระพุทธศาสนา และส่วนตนคือสามารถกระทำตนให้เป็นที่เคารพศรัทธาต่อประชาชนได้มากน้อยเพียงใด หากผู้ขอรับการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรมีคุณสมบัติครบถ้วนแต่ขาดความสัมพันธ์และคุณลักษณะดังกล่าวนี้จะไม่ได้รับการพิจารณาแต่งตั้ง

๓. ปัจจัยทางการเมืองที่ส่งผลต่อการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร พบว่า กลุ่มอำนาจของเจ้าคณะปกครองระดับอำเภอระดับจังหวัดและเถระผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีอำนาจการตัดสินใจในการพิจารณาให้พระสังฆาธิการให้ผ่านหรือไม่ในการแต่งตั้งสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร ส่วนใหญ่พระเถระและเจ้าคณะปกครองในพื้นที่จะมีความสัมพันธ์กับพระสังฆาธิการมีความใกล้ชิดและคุ้นเคยกันทั้งทางสายงาน เคยร่วมงานกันมาก่อนได้ร่วมกิจกรรมทางคณะสงฆ์บ่อยครั้ง และในเครือข่ายศิษย์สำนักอาจารย์เดียวกัน ความสัมพันธ์เหล่านี้ได้กลายเป็นพลังสำคัญในการพิจารณาแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร พระสังฆาธิการที่อยู่ในกลุ่มเครือข่ายดังกล่าวนี้จะมีโอกาสได้รับการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรได้มากกว่าพระสังฆาธิการที่อยู่รอบนอกที่ไม่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเจ้าคณะปกครองและพระเถระในลักษณะดังกล่าวนี้

อภิปรายผลการวิจัย

กระบวนการแต่งตั้งสมณศักดิ์ชั้นพระครูสัญญาบัตรนั้นใช้ระเบียบหลักเกณฑ์ที่คณะสงฆ์กำหนดขึ้นอันเป็นกรอบการปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมดซึ่งหมายถึงพระสงฆ์ทั้งหมดของประเทศไทยภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕) ในกระบวนการและวิธีการดำเนินการแต่งตั้งจะมีเจ้าคณะผู้ปกครองระดับอำเภอเป็นผู้ที่มีบทบาทที่สุดในการพิจารณาการแต่งตั้งให้พระสังฆาธิการรูปใดรูปหนึ่งผ่านการพิจารณาเพื่อแต่งตั้งเป็นพระครูสัญญาบัตรอันเป็นอำนาจตามกฎหมายการปกครองคณะสงฆ์

สอดคล้องกับแนวคิดการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร คือ ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการขอพิจารณาแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรนั้นเป็นไปตามระเบียบหลักเกณฑ์และเป็นภาระหน้าที่ของคณะสงฆ์โดยเฉพาะอันมีเจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้ตรวจสอบและมอบหมายไปยังเจ้าคณะอำเภอซึ่งเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับพระสังฆาธิการที่จะสามารถเห็นพฤติกรรมและผลงานที่เกิดขึ้นได้มากที่สุด

และงานการศึกษาของ ดวงใจ สุขอึ้ง (๒๕๔๘) เรื่อง การปกครองคณะสงฆ์กับพัฒนาการสมณศักดิ์และพัทธระหว่าง พ.ศ. ๒๔๔๕ - พ.ศ. ๒๕๕๕ พบว่า การปกครองคณะสงฆ์มีรูปแบบและการวิธีการปกครองภายใต้พระราชบัญญัติที่มีอำนาจบริหารสูงสุดอยู่ที่กรมการมหาเถรสมาคม ในส่วนภูมิภาคมีเจ้าคณะมณฑล เจ้าคณะเมือง เจ้าคณะแขวง และเจ้าอาวาส มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองตามลำดับที่บัญญัติระบุอำนาจ หน้าที่ และบทลงโทษ และพัฒนาการด้านสมณศักดิ์เกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ เพื่อให้สมณศักดิ์สอดคล้องกับตำแหน่งหน้าที่ในทางการปกครองคณะสงฆ์ โดยแบ่งเป็นลักษณะคือ

ฐานันดรศักดิ์ (ยศ) และตำแหน่งในการบริหารคณะสงฆ์ ที่สนับสนุนถึงกระบวนการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรว่าเป็นตามระเบียบหลักเกณฑ์กำหนด^๑

แต่องานวิจัยข้างต้นกล่าวเพียงกระแสหลักในการปกครองคณะสงฆ์ภายใต้ พรบ.สงฆ์ และการเกิดขึ้นของสมณศักดิ์ของคณะสงฆ์ไทยเท่านั้น ซึ่งต่างจากการศึกษาวิจัย “การเมืองเรื่องการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร จังหวัดอุบลราชธานี” ที่ได้วิพากษ์ถึงโครงสร้างทางอำนาจและการใช้อำนาจผ่านข้อกำหนดกฎหมายในการพิจารณาแต่งตั้งสมณศักดิ์ซึ่งส่งเสริมระบอบเผด็จการภายใต้โลกแห่งความเป็นประชาธิปไตยเช่นปัจจุบันซึ่งไม่น่าจะเกิดขึ้นในองค์กรสงฆ์

จากโครงสร้างทางอำนาจในทางปกครองและประเด็นการพิจารณาแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรนำไปสู่ประเด็นของปัญหาและอุปสรรคในการแต่งตั้ง ด้านระเบียบเปิดช่องว่างให้อำนาจแก่เจ้าคณะปกครองใช้ดุลยพินิจมากเกินไปจนทำให้ระเบียบเป็นเครื่องสร้างความชอบธรรมให้แก่เจ้าคณะปกครองในการคัดสรรพระสังฆาธิการที่จะแต่งตั้งเป็นพระครูสัญญาบัตรเท่านั้น และช่องว่างที่เปิดโอกาสให้เจ้าคณะปกครองใช้ดุลยพินิจพิจารณามากกว่าจะบังคับใช้ตามระเบียบให้ถูกต้องเป็นข้อๆไป การที่อำนาจหลักสำคัญอยู่ที่เจ้าคณะปกครองในการพิจารณาและผนวกกับข้อจำกัดของจำนวนในการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรแต่ละปีมีน้อยทำให้ผู้เสนอขอพยายามหาช่องทางที่เกิดความใกล้ชิดกับผู้มีอำนาจผ่านรูปแบบต่างๆหรือลักษณะการวิ่งกระซิบความสัมพันธ์ให้เกิดความใกล้ชิดและได้รับการอุปถัมภ์จากผู้ที่มีอำนาจ และเป็นประเด็นทางการเมืองในการแทรกแซงการทำงานตามระเบียบหลักเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นในการพิจารณาแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร

อย่างไรก็ตาม แม้ช่องว่างของระเบียบที่มอบอำนาจการตัดสินใจให้แก่เจ้าคณะพระผู้ใหญ่ไม่เชื่อว่าจะทำให้โดยขาดหลักการ เพราะจากการศึกษาการเมืองเรื่องการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร พบว่า กรณีที่เจ้าคณะปกครองพระเถระผู้ใหญ่ใช้ดุลยพินิจพิจารณานั้นเพราะในระเบียบหลักเกณฑ์การพิจารณาแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรนั้น ไม่ได้ครอบคลุมเพียงพอถึงคุณลักษณะพฤติกรรมส่วนตัวของผู้ขอรับการแต่งตั้ง อันเป็นสิ่งที่จะเอื้อประโยชน์ต่อคณะสงฆ์โดยรวม กล่าวคือ นอกจากคุณสมบัติของผู้ขอสมณศักดิ์จะครบถ้วนบริบูรณ์แล้วต้องมີพฤติกรรมวิสัยที่ถูกต้องดีงามตามธรรมวินัยและใส่ใจงานส่วนร่วมที่เกิดขึ้นของคณะสงฆ์ด้วย

ปรากฏในงานศึกษาของ วัชร งามจิตเจริญ (๒๕๕๖) เรื่อง สมณศักดิ์ : ข้อดีและปัญหา โดยพบว่า สมณศักดิ์มีทั้งข้อดีและข้อเสียในตัวอยู่แล้ว แต่ก็ยังไม่ถึงต้องให้ยกเลิกออกไปจากระบบ เพราะยังมีความสำคัญต่อการทำงานของคณะสงฆ์สมณศักดิ์ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขมากกว่าการยกเลิก ซึ่งวิธีการปรับปรุงที่สำคัญและมีความเป็นไปได้คือการปรับปรุงวิธีการพิจารณาสมณศักดิ์โดยให้พระสงฆ์และคฤหัสถ์มาร่วมกันคัดเลือกเพื่อป้องกันการวิ่งเต้นหรือเล่นพวก การปรับปรุงเกณฑ์เรื่องคุณสมบัติของผู้ควรได้รับสมณศักดิ์ให้กว้างและเป็นธรรมมากขึ้นเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ที่มีผลงานด้านอื่น ๆ เช่น การศึกษา ได้รับสมณศักดิ์ด้วย แม้ไม่มีตำแหน่งบริหาร ไม่ควรผูกโยงกับตำแหน่งบริหารเป็นหลักอย่างที่เป็นอยู่ การปลูกฝังอบรมสร้างค่านิยมที่เหมาะสม และการควบคุมตรวจสอบพฤติกรรมและการทำงานของพระสงฆ์ที่ได้รับสมณศักดิ์^๒

ซึ่งเป็นการชี้มูลเหตุกลางๆ ของระบบสมณศักดิ์พระสงฆ์ไทยที่เป็นภาพรวมของสมณศักดิ์ที่ยังไม่สามารถบอกถึงปัญหาที่ชัดเจนได้และไม่ได้ลงรายละเอียดถึงข้อมูลที่แกนสาระอันเกิดจากผลผลิตทางโครงสร้างอำนาจการปกครองและอำนาจการพิจารณาในการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร การศึกษาครั้งนี้ของผู้วิจัยได้ค้นพบปัญหาสำคัญของระบบสมณศักดิ์และได้จำเพราะเจาะจงไปในระดับสมณศักดิ์ระดับล่างอย่างพระครูสัญญาบัตรซึ่งเป็นสมณศักดิ์ชั้นแรกของพระสังฆาธิการพบว่าปัญหาหรือข้อบกพร่องบางประการอยู่ที่ระเบียบการแต่งตั้งซึ่งคลุมเคลือเปิดช่องว่างการตัดสินใจโดยใช้หลักดุลยพินิจในการพิจารณาจนทำให้ระเบียบหลักการคลาดเคลื่อนออกไปจากเป้าหมายและอุดมการณ์ของสมณศักดิ์ อีกทั้งระบบอุปถัมภ์ระหว่างผู้ขอและผู้พิจารณาที่เกิดขึ้นทำให้ระบบการใช้หลักการพิจารณาหย่อนลง กล่าวคือระบบอุปถัมภ์แทรกแซงระเบียบหลักการในการพิจารณาทำให้คุณสมบัติตกอยู่ที่ดุลยพินิจมากกว่าคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์ หากปฏิรูปโครงสร้างทาง

^๑ ดวงใจ สุขอึ้ง, การปกครองคณะสงฆ์กับพัฒนาการสมณศักดิ์และพัทธศ พ.ศ.๒๕๔๕-๒๕๕๕, ปริญญาการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘.

^๒ วัชร งามจิตเจริญ, สมณศักดิ์: ข้อดีและปัญหา, (โครงการวิจัยพุทธศาสตร์ศึกษา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๕๖

อำนาจในการพิจารณาและปรับปรุงแก้ไขระเบียบให้ชัดเจนรัดกุมยิ่งขึ้นก็จะทำให้การแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรมีความถูกต้องสมบูรณ์ตามเจตนารมณ์ที่แท้จริงของสมณศักดิ์

ข้อเสนอแนะ

การนำเสนอข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตรและการสำหรับการวิจัยครั้ง ดังนี้

๑) แก้ไขปัญหาด้านบุคคล เสนอให้เจ้าคณะปกครองระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล ร่วมกับพระสังฆาธิการ เพื่อดำเนินให้ความรู้เกี่ยวกับระเบียบกฎหมายของทางคณะสงฆ์โดยตรงเพื่อให้เกิดพัฒนาการทางความรู้ความเข้าใจต่อการดำเนินการเสนอแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร

๒) แก้ไขปัญหาด้านระเบียบในการแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร เสนอให้ทางคณะสงฆ์หรือเพื่อพิจารณาว่างกฎหมายว่าด้วยการแต่งตั้งสมณศักดิ์โดยตรง อาจจะจำแนก ระดับชั้นศักดิ์ออกไปตามรูปแบบเดิม เพื่อให้เป็นมาตรฐานอันเดียวกันทั่วราชอาณาจักร ควรจัดให้อยู่ในรูปแบบเดียวกัน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลในการปฏิบัติ ไม่เกิดความซ้ำซ้อน ความล่าช้า และสิ้นเปลืองทรัพยากร

๓) แก้ไขปัญหาด้านอำนาจพิจารณา เจ้าคณะปกครองควรใช้อำนาจตามระเบียบอย่างถูกต้อง และเปิดรับความเห็นจากคณะสงฆ์และฆราวาส ในการพิจารณาแต่งตั้งสมณศักดิ์พระครูสัญญาบัตร

บรรณานุกรม

คณิงนิตย์ จันทบุตร .การเคลื่อนไหวของยุวสงฆ์ไทยรุ่นแรก พ.ศ.๒๔๗๗-๒๕๔๘. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘

คณิงนิตย์ จันทบุตร. พระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี (พ.ศ.๒๓๓๕-๒๕๕๓). ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๓๓

สุชาติ ธาราวาสน์. คำและความหมายราชทินนามจากสมณะศักดิ์พระสงฆ์ไทยปัจจุบัน.

วารสารราคาแห่ง. ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม).: ๓๖๑-๓๖๓; ๒๕๔๙

พระมหาประเสริฐ วิริยะกุล. การวิเคราะห์ราชทินนามพระสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๐.

ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต:มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓

วัชรระ งามจิตรเจริญ. สมณศักดิ์: ข้อดีและปัญหา. โครงการวิจัยพุทธศาสตร์ศึกษา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖

ดวงใจ สุขอึ้ง. การปกครองคณะสงฆ์กับพัฒนาการสมณศักดิ์และพัฒนศ พ.ศ.๒๕๔๕-๒๕๕๕. ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต(ประวัติศาสตร์):มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘

ไทยพีบีเอส.(๒๕๕๙). ตั้งสมเด็จพระสังฆราชปมขัดแย้งวงการศึกษา. สืบค้นเมื่อ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๙, จาก <http://news.thaipbs.or.th/content/๒๕๕๐๗๐>

ข่าวสด.(๒๕๖๐). โปรดเกล้าฯสถาปนาสมเด็จพระมหามุนีวงศ์ วัดราชบพิธสถิตสีมาราม เป็นพระสังฆราชองค์ที่ ๒๐ แห่งราชวงศ์จักรี. สืบค้นเมื่อ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐, จาก <https://www.khaosod.co.th/special-stories/news๒๐๑๓๘๒>.

บทบาทและความสำคัญของหมอธรรมกับพระพุทธศาสนาในภาคอีสานใต้ The character and importance of MooTham and Buddhism in South Isan

อิสรพงษ์ ไกรสินธุ์^๑ ดร.บุญถึง ประเมินมงคลกุล^๒
พม.โชตนิพิฐพนธ์ สุทธจิตโต
(ผลเจริญ)^๓

บทคัดย่อ

การสร้างความมั่นคงทางจิตใจ เป็นการสร้างขวัญกำลังใจจากการตั้งอำนาจ บารมีของหมอธรรมในการขจัดสิ่งไม่ดี โดยวิธีการรักษาโรคในพิธีกรรม ถือเป็นกลไกทางวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นเพื่อช่วยให้มนุษย์มีสภาวะจิตใจที่ดีขึ้น เป็นวิธีการจัดการกับภาวะที่ไม่มั่นคง ทางจิตใจ โดยมุ่งเน้นที่การรักษาสุขภาพทางจิตใจ รักษาในพิธีกรรมหมอธรรมจึงมุ่งเน้นการรักษาที่สภาพจิตใจก่อนเป็นอันดับแรก ทั้งการพูดคุย การสอนธรรมะ ไหว้พระสวดมนต์ ในบางรายอาจมีการกินยา สมุนไพรด้วย การรักษาจึงมีหลากหลายวิธีการเพื่อสร้างขวัญกำลังใจ ให้เกิดความรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย ทั้งนี้เพื่อต้องการสร้างความสมดุลให้ลึบจิตใจ โดยเชื่อว่าหากจิตใจมีความสมดุล เป็นปกติ จะส่งผลให้มีสภาวะที่สมดุลในชีวิตทั้งหมด

พิธีกรรมหมอธรรม จะมีผลให้เกิดสิริมงคลส่งเสริมหน้าที่การงาน การเข้าถึงทรัพยากร เหล่านี้เป็น ความคาดหวังในทางบวกที่ได้จากพิธีกรรม พิธีกรรมหมอธรรมจึงไม่ได้เป็นเพียงพิธีกรรมเพื่อ รักษาความเจ็บป่วยหากได้รับการตีความให้ ความหมายใหม่เพื่อตอบรับ ปัญหาอันหลากหลาย ที่ไม่มีทางออก และในงานประจำปีเช่น บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษา เหล่านี้ยังสอดแทรก การเข้าร่วมปฏิบัติธรรม การบวชชีพราหมณ์ การปัดรังควานต่าง ๆ โดยเชื่อว่าจะทำให้เกิดความ เป็นสิริมงคล เหล่านี้เพื่อตอบรับความต้องการของคนในสังคม

คำสำคัญ บทบาท ความสำคัญ หมอธรรม

Abstract

Mental security It is the morale of the whole power. The virtue of the Doctors in eliminating bad things. By way of healing in rituals. It is a cultural mechanism created to help human beings have a better mental state. It is a way to deal with mental insecurity by focusing on mental health. Healing in the ritual of the Dharma, he focused on mental health first. Both talk to teach the Dharma worship. In some cases there may be medicinal herbs to treat, so there are a variety of ways to create morale. To create a sense of stability in order to balance the secret. By believing that the mind is balanced, normal will result in a balanced life balance.

Ritual Will result in the prosperity of job promotion. Access to these resources is a positive expectation of the ritual. Dhamma ritual is not just a ritual for Treat illness if it has been well-informed. A variety of problems No way out And in the annual event such as merit Lent. Attending Dhamma Brahmanical Dhamma Discrediting the belief that these prosperity will be a blessing to meet the needs of people in society.

Keyword The character importance MooTham

^๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วส.บุรีรัมย์ ๐๙๓-๐๙๐๙๕๕๑.

^๒ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วส.บุรีรัมย์ ๐๙๓-๐๙๐๙๕๕๑.

^๓ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์.

บทนำ

ชุมชนอีสานเป็นสังคมเกษตรกรรมที่สืบทอดเป็นมรดกมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน มีความผูกพันกับธรรมชาติ มีการสั่งสมความรู้ ความเชื่อ ภูมิปัญญา จนกลายเป็นแบบแผน การดำเนินชีวิตที่สงบสุขและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ กล่าวคือ ชาวอีสาน พึ่งธรรมชาติในการเกษตรกรรม ในขณะเดียวกัน หากธรรมชาติไม่สามารถตอบสนอง ความต้องการ เช่น ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ภัยธรรมชาติต่าง ๆ จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและ การเกษตรกรรม โดยตรง ปรากฏการณ์ดังกล่าว นอกจากความเชื่อในหลักวิทยาศาสตร์แล้ว ชาวอีสานเชื่อว่า มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ดลบันดาลให้เกิดความเสียหาย

อำนาจเหนือธรรมชาติ (Super natural) เป็นความเชื่อดั้งเดิมของชาวอีสาน ปฐม หงส์สุวรรณ^๑ กล่าวว่า ความเชื่อและศาสนาดั้งเดิมของคนไทล้นรับพุทธศาสนา แท้จริงเป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อเรื่องผีและอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต อาทิ ผีป่า ผีแล่น ผีป่า ผีน้ำ ผีบ้าน หรือผีบรรพบุรุษ แม้ว่าคนไทยจะนับถือพุทธศาสนาแต่พวกเขาก็ ไม่ได้ทิ้งความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับคติผี อำนาจเหนือธรรมชาติ และคติเรื่องขวัญ อำนาจศักดิ์สิทธิ์นี้ สามารถให้คุณให้โทษแล่มนุษย์ได้ เพื่อความคุ้มครองป้องกัน ชาวอีสานจำนวนมากจึงอยู่นำ “ของรักษา” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การอยู่ของรักษานำธรรม คือ การเข้าเป็น “ลูกเผิงลูกเทียน” ของหมอธรรม

หมอธรรม คือ ผู้ที่เรียนคาถาอาคมและปฏิบัติตัวอยู่ในศีลธรรม เป็นบุคคลที่ชาวบ้าน ให้ความเคารพนับถือ สามารถขจัดปัดเป่าผีร้ายได้ทุกประเภท เมื่อเกิดการเจ็บป่วยซึ่งมีสาเหตุมาจาก ผี เช่น ผีปอบ ผีโพง ชาวบ้านมักให้หมอธรรมผูกฝายรดน้ำมนต์ พร้อม ๆ กับรักษาด้วยวิธีการ อื่นด้วย เช่น อาจใช้สมุนไพรมาช่วยในการรักษา เป็นต้น^๒ ชาวบ้านที่อยู่ของรักษากับหมอธรรมเชื่อว่า พลังอำนาจของธรรมชนะอำนาจของผีทั้งปวง หมอธรรมมีบทบาทเหนือกว่าหมอผีป่า เพราะ ผีป่าลงโทษให้ เกิดความเจ็บป่วย กล่าวได้ว่า ชาวอีสานหันไปพึ่งพึ่งอำนาจ ของหมอธรรมเพื่อการปกป้องคุ้มครองให้ปลอดภัย ดำรงชีวิตอย่างสงบสุข โดยมีพลังอำนาจเหนืออำนาจของผี หมอธรรมถูกอธิบายในลักษณะเป็นผู้ที่ใช้เวทมนต์ทางพุทธศาสนาเพื่อขับไล่ผีร้าย รวมทั้งเผยแพร่พุทธศาสนาในสังคมอีสาน

ในปัจจุบันระบบความเชื่อหมอธรรม กระจายอยู่ทั่ว ภาพรวมของการศึกษากล่าวถึง พิธีกรรมรักษาอาการเจ็บป่วยโดยใช้เวทมนตร์คาถาที่เกิดจากการกระทำของผี คุณไสย หลังจากนั้นหมอธรรมจะทำพิธีเองกันไม่ให้ อำนาจคุณไสย หวนกลับมาทำร้ายผู้ป่วยอีก โดยการผูกแขน หรือเป่ากระหม่อม และปิดยันต์รอบ ๆ บ้านผู้ป่วย เมื่อผู้ป่วยรักษากับหมอธรรมคนแรก อาการไม่ดีขึ้น ผู้ป่วย อาจเปลี่ยนไปรักษากับหมอธรรมคนที่สองได้แม้ว่าชาวบ้านไม่ได้เกิดอาการเจ็บป่วย แต่ต้องการความคุ้มครองจากหมอธรรม ก็จะมาเข้าของฮักบา กับหมอธรรม เพื่อให้หมอธรรมปกป้องรักษา คุ้มครอง

พิธีกรรมหมอธรรมยังได้รับความศรัทธาและเชื่อมั่นจากประชาชน ผู้วิจัยตั้งประเด็น คำถามว่าความศรัทธาเชื่อมั่น ในการประกอบพิธีกรรมยังคงดำรงอยู่ในจิตใจของประชาชนชุมชน ชาวอีสานจนถึงปัจจุบัน มีประวัติความเป็นมา เกิดพลวัตเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ อย่างไรรวมทั้งการต่อสู้ต่อรอง กับอำนาจรัฐผ่านกลไกต่างยุคสมัย การใช้ระบบจารีต หมอธรรม ในการจัดระเบียบสังคมอีสาน จนเกิดเป็นเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการ ก่อรูป เริ่มต้น มีจุดมุ่งหมาย มีพลวัตเปลี่ยนแปลงอย่างไร และในปัจจุบันมีบทบาท อิทธิพลต่อสังคมชาวอีสาน ทั้งมิติทางสังคม มิติทางการเมือง มิติทางเศรษฐกิจ

สังคมของหมอธรรมในภาคอีสานใต้

เครือข่ายทางสังคมหมอธรรมในภาคอีสานใต้มีพัฒนาการมาตามลำดับ แรกเริ่มเป็นสังคม ศีลธรรม ที่มุ่งเน้นให้สมาชิกในหมู่บ้านยึดถือเป็นที่พึ่งทางใจ ประกอบกับในสมัยที่มีความก้าวหน้า ทางด้านการแพทย์ยังไม่ทั่วถึง การดูแลซึ่งกัน และกันของสมาชิกในชุมชนเป็นเรื่องที่ต้องการ ของสังคม และสอดคล้องกับโลกทัศน์ของชาวอีสานได้อดีดถึงความเชื่อในสาเหตุของความเจ็บป่วย เกิดจากผีร้าย อำนาจเหนือธรรมชาติ คุณไสย มนต์ดำ การยึดถือของรักษาในสำนัก หมอธรรม จะ

^๑ ปฐม หงส์สุวรรณ. ๒๕๕๐. “กาลครั้งหนึ่ง : ว่าด้วยตำนานกับวัฒนธรรม”. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า ๘๓.

^๒ วีระศักดิ์ บุญหลงพื้นบ้าน:หมอ ใน สารานุกรมวัฒนธรรม ไทยภาคอีสานเล่มที่๙, กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์

เป็นการยอมรับพลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองชีวิตและทรัพย์สิน อนึ่ง สมาชิกเข้าร่วม ในสำนักหมอธรรมด้วยความสมัครใจ สมาชิกในโครงสร้างทางสังคมหมอธรรม ประกอบด้วย หลวงปู่ อาจารย์หมอธรรม หมอธรรม และลูกเฝ้าลูกเทียน มีอำนาจการปกครอง ในลักษณะพีรามิด ในยุคปัจจุบันสำนักหมอธรรมมีการปรับเปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ความทันสมัยของการคมนาคม ความก้าวหน้าทางการสื่อสาร ทำให้สำนักหมอธรรมเกิด เป็นเครือข่าย เครือข่ายทางสังคมหมอธรรมในปัจจุบันเกิดขึ้นจากการติดต่อสื่อสาร การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ความร่วมมือกันของสมาชิกที่มีวัตถุประสงค์และกิจกรรมร่วมกันแรกเริ่มการเข้าร่วมใน เครือข่ายของสมาชิกแบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑. การบวชธรรม เป็นการเข้าร่วมในเครือข่ายอย่าง เป็นทางการในสถานภาพหมอธรรม การบวชธรรมจำเป็นต้องมีการตรวจสอบจากอาจารย์หลายอย่าง ตามเงื่อนไข และอาศัยบุญบารมี วาสนา หรือความสัมพันธ์ในอดีตชาติ

๒. ยกขันธ เป็นการเข้าร่วมในเครือข่ายในสถานภาพลูกศิษย์อาจารย์ เมื่อต้องการที่พึ่งและบำเพ็ญบารมีเพื่อรักษาโรคที่เชื่อว่า เกิดจากอำนาจของผีร้าย คุณไสย มนต์ดำ หรือ โรคที่หาสาเหตุไม่ได้ทั้งสองสถานภาพนี้ สามารถ ปรับเปลี่ยนไปตามเหตุผลปัจจัย อาทิ หมอธรรมผิดชะล่า ต้องมารับการรักษากับหมอธรรมใน ฐานะลูกผู้รับใช้ เมื่อได้รับการรักษาเรียบร้อยแล้ว มีบุญบารมีเพียงพอ อาจขอบวชธรรม เป็นหมอธรรมได้

กิจกรรมและพิธีกรรมหมอธรรม เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย ที่เป็นพื้นที่ให้สมาชิกได้แสดงบทบาทและสานต่อความสัมพันธ์กับสมาชิกอื่นในเครือข่าย ในขณะที่ด้วยกันสมาชิกที่เข้าร่วม ในกิจกรรมและพิธีกรรมต่างมีความคาดหวังที่แตกต่างกัน กิจกรรมและพิธีกรรมที่สำคัญของหมอธรรม คือ

๑. การบวชธรรมในวันพระวันศีล เปิดโอกาสให้สมาชิกเข้าร่วมการบวชธรรมและ ฟังคำสั่งสอนจากอาจารย์ เป็นการขัดเกลาพฤติกรรม ลักษณะการเข้าร่วมของสมาชิก เป็นกลุ่มขนาดเล็ก มีจำนวนสมาชิกไม่แน่นอน ส่วนมากมักเป็นผู้ใกล้ชิดและอาศัยใกล้ๆ กับ สำนักหมอธรรม

๒. ขึ้นของรักษาประจำปี เป็นวันสำคัญอย่างหนึ่ง เปิดโอกาสให้สมาชิกได้มีโอกาสได้แสดงความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์ ลักษณะการเข้าร่วมของสมาชิก เป็นกลุ่มขนาดใหญ่

๓. พิธีกรรมรักษาโรค มีการประกอบพิธีกรรมเป็นประจำทุกวัน เพื่อช่วยเหลือ ผู้ที่มารับการรักษา การรักษาอาจต้องใช้ระยะเวลาตามผลการวินิจฉัยโรค สมาชิกที่เข้าร่วมมีบทบาท และหน้าที่ชัดเจน คือ หมอธรรมมาเรียนธรรมกับอาจารย์จากประสบการณ์จริง

๔. พุทธาภิเษก เป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ โดยเล็งเห็นว่า การมาขึ้นของประจำปี น่าจะมีกิจกรรมที่สานความสัมพันธ์และเกิดสิริมงคล ในส่วนหมอธรรมจะลงธรรมให้เกิดความเข้มแข็งและขจัดผีร้าย และอาศัยพลังอำนาจจัดสิ่งไม่ดีออกจากร่างกาย ตำราธรรมถือเป็นสิ่งที่หมอธรรมแสวงหา โดยเฉพาะตำราธรรมของบูรพาจารย์หมอ ธรรมที่มีชื่อเสียงในอดีต จึงทำให้สมาชิกหมอธรรมเชื่อมโยงติดต่อสื่อสารกัน จากช่องทางต่างๆ อนึ่ง เมื่อหมอธรรมได้ศึกษาเล่าเรียนวิชาธรรมในตำราสายเดียวกัน ถือว่า มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ทางสายธรรม นับถือเป็นที่เป็นที่นับถือ แม้จะเพียงแค่นี้ก็ได้รับข้อมูลว่าเรียนเท่าไร เพราะหมอธรรม เชื่อในเรื่องโชคชะตาและอดีตชาติ การเรียนธรรมในแต่ละห้องและแต่ละสายธรรม น่าจะมี ความเกี่ยวข้อง หรือมีความสัมพันธ์ในอดีตชาติ ซึ่งส่งผลให้เกิดเครือข่ายทางสังคมได้ง่ายขึ้น ในขณะที่ด้วยกัน ตำราธรรมแม้ว่าจะเรียนห้องเดียวกัน แต่มีความแตกต่างกันในรายละเอียด จึงเป็น ที่สนใจในการค้นคว้าอย่างไม่สิ้นสุดในแต่ละหมอธรรมจะมีความสัมพันธ์ในภาคอีสานตอนใต้ดังนี้

๑. ความสัมพันธ์ในฐานะสิ่งที่ควรเคารพ เป็นลักษณะการสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างสมาชิก (มนุษย์) กับพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่ควบคุมระบบสังคมหมอธรรม สมาชิกจึง เข้าร่วมในกิจกรรมและพิธีกรรมต่าง ๆ รวมทั้งปฏิบัติตามฮีดคอง เพื่อต้องการสร้างความสัมพันธ์ ที่ดี แล้วจะได้รับพลังอำนาจพิเศษ เพื่อปกป้องคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สิน ป้องกันภัยอันตรายที่จะเกิดจากผีร้าย คุณไสย มนต์ดำ

๒. ความสัมพันธ์อาจารย์กับศิษย์เกิดขึ้นระหว่างอาจารย์หมอธรรมและลูกศิษย์หมอ ธรรม ในการศึกษาเล่าเรียน ให้ ความดูแล สอนสั่งวิชาต่าง ๆ อย่างเต็มความสามารถ และถ่ายทอด ให้ลูกศิษย์เมื่อมีความพร้อม ลูกศิษย์หมอธรรมให้ความเคารพอาจารย์ปฏิบัติตามคำสั่งสอนอย่าง เคร่งครัด

๓. ความสัมพันธ์สหธรรมมิกหมอธรรมในสำนักและนอกสำนัก เกิดขึ้นภายใน สำนัก โดยยึดถืออาวุโสกว่า แม้ว่าจะมีอายุน้อยกว่า ในส่วนของหมอธรรมที่เป็นพระสงฆ์จะ ยึดถือตามสถานภาพทางสังคมปัจจุบัน อนึ่งความรู้ก็เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การทำกิจกรรม ร่วมกัน แบ่งหน้าที่ทำงานอย่างเป็นระบบ จะช่วยเสริมสร้างความรัก สามัคคีที่ดีต่อกัน ถือเป็น ญาติที่

น้องในพิธีกรรม แม้ว่าก่อนหน้านั้นจะยังไม่รู้จักกันมาก่อน หมอธรรมหลายคนเชื่อว่า เกิดจากบุญบารมี วาสนา และเชื่อเรื่องภพชาติปางก่อน อาจมีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน อาจเป็นพี่น้องกันมาก่อน เมื่อเชื่อเช่นนี้แล้ว จึงทำให้ความสัมพันธ์ของหมอธรรมแน่นแฟ้น ส่งผลต่อการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ในส่วนของหมอธรรมนอกสำนักความสับสนเนื่องของเครือข่าย เกิดขึ้นจากสมาชิกในกลุ่มที่มีสถานะภาพทางสังคมปัจจุบัน แตกต่างกัน มีส่วนช่วยสนับสนุนงานด้านอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรมหมอธรรม คือ

๑. ความสับสนเนื่องทางการเมืองการปกครองท้องถิ่นเกิดจากสมาชิกในสังคมศีลธรรม หมอธรรม มีสถานภาพทางสังคมในตำแหน่งการปกครองหลายระดับ อาทิ นายทหาร นายตำรวจ ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ นาย ก อบต. สมาชิก อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯ ได้ใช้พื้นที่ในสังคม หมอธรรมพบปะ พูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อกระชับความสัมพันธ์ หนึ่งการสร้างความรู้จักกัน เป็นคนที่คุ้นเคย จะสามารถให้ผู้ปกครองเข้าใจปัญหาของสังคมหลายระดับ

๒. ความสับสนเนื่อง ทางด้านเศรษฐกิจ เกิดจากสมาชิกในสังคมหมอธรรม มีสถานภาพทางสังคมปัจจุบัน เป็นนักธุรกิจหลายระดับ มีกิจการส่วนตัว เป็นตัวแทนจำหน่าย การดำเนินธุรกิจอาจมีความเกี่ยวข้องหรือ สนับสนุนซึ่งกันและกัน พื้นที่ทางสังคมหมอธรรมจึงเปิดโอกาสให้มีการพูดคุยเกี่ยวกับเรื่อง ธุรกิจ เศรษฐกิจ หรือ อาจมีแนวคิดสร้างธุรกิจร่วมกัน

๓. ความสับสนเนื่องทางด้านสังคมวัฒนธรรม การศึกษาเกิดจากการสนทนาพูดคุยกับสมาชิกที่มีสถานภาพทางสังคมที่หลากหลาย ตระหนักถึง ความเชื่อและพิธีกรรมหมอธรรมได้ถูกลดบทบาทลงในสังคม เยาวชนรุ่นใหม่ไม่สนใจ หน่วยงาน ด้านวัฒนธรรมและศาสนาเฝ้าระวัง หน่วยงานด้านการสาธารณสุขดูแลอย่างใกล้ชิด ทำให้ บทบาท หน้าทีของหมอธรรมในปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนไป การระดมสมองเพื่อการดำเนินงานด้าน ความเชื่อและพิธีกรรมหมอธรรม

กล่าวได้ว่า การสร้างความมั่นคงทางจิตใจ มีความสำคัญต่อระบบสมดุลของร่างกาย เพราะเมื่อจิตใจ อ่อนล้า ร่างกายมักไม่ตอบสนอง การตั้งพาอำนาจบารมีของหมอธรรมเป็นหนทางที่สร้างขวัญ กำลังใจได้เป็นอย่างดี ท่ามกลางความรู้สึกกดดัน บีบรัด เกิดภาวะความเครียด จากระบบเศรษฐกิจ การเมือง สังคมในปัจจุบัน บทบาทของสถาบันหมอธรรมมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต มีรายละเอียดดังนี้

พิธีกรรมสร้างความมั่นคง

พิธีกรรมรักษาโรค เป็นระบบความเชื่อที่ได้รับการสืบทอดมาจากบูรพาจารย์หมอธรรม อาจมีการปรับเปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนแปลง ชาวอีสานสร้างเคราะห์ขึ้นเพื่อดูแลรักษาสุขภาพของ คนในท้องถิ่น มีพื้นฐานมาจากแนวคิดการแบบทั้งพาอาศัยกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นกลไกทางวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อช่วยให้มนุษย์มีสภาวะจิตใจที่ดีขึ้นเป็นวิธีการจัดการ กับภาวะที่ไม่มั่นคงทางจิตใจสามารถสะท้อนโลกทัศน์อุดมคติหรือความคิดหลักที่ชัดเจนอันเป็น รากเหง้าแห่งวัฒนธรรมอีสาน ในพิธีกรรมหมอธรรมจากหลายกลุ่ม ยังได้รับ การตอบรับจากสังคมได้เป็นอย่างดี

ทั้งนี้พิธีกรรมหมอธรรมยังเป็นที่พึ่งให้กับชาวอีสานได้ต่างยุคต่างสมัยแม้ว่าความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในระบบคิดของชาวอีสานก็ตามผู้ที่มารับการรักษาในพิธีกรรมหมอธรรมนั้นมีความเชื่อในสาเหตุของการเกิดโรคที่แตกต่างกันซึ่งส่งผลให้ตัดสินใจที่มารับการรักษาในพิธีกรรมหมอธรรมซึ่งแบ่งได้ดังนี้

๑. กลุ่มที่เชื่อว่าความเจ็บป่วยเกิดจากอำนาจของผีร้าย อาทิ ผีปอบ ผีโพง ผี เหล่านี้สามารถทำร้ายมนุษย์ได้อย่างไม่มีเหตุผล อาจต้องการชีวิต เรียกว่า “ปอบกิน” ผีเหล่านี้มักสถิตอยู่ในสถานที่ห่างไกลจากผู้คนหรือสิ่งอยู่กับเจ้าของปอบวิขาปอบ ชาวอีสานได้จะเรียนรู้และจดจำผ่านประสบการณ์ หากเกิดเหตุการณ์มีคนเสียชีวิตไม่ทราบสาเหตุอย่างต่อเนื่องในหมู่บ้านจะเชื่อว่าเกิดจากอำนาจของผีปอบอาละวาด ต้องไปนำหมอธรรมมาประกอบพิธีกรรมปราบปราม นอกจากนั้นในมุมมองของหมอธรรม มองว่า ผีทุกชนิดเป็นผีร้ายทั้งหมดโดยพิจารณาจากพฤติกรรม อาทิหากผีบ้าน ผีเรือน ทำร้ายมนุษย์จะถูกเหมารวมว่าเป็นผีร้าย

๒. กลุ่มที่เชื่อว่าความเจ็บป่วยเกิดจาก ผิดของ เกิดจากผู้ป่วยกระทำผิดฮึดคง ขะลำ จะทำให้ให้เกิดความเจ็บป่วยหรือการไปรับวัตถุมงคลอื่นมาไว้ในบ้านที่ไม่ใช่สายธรรมเดียวกันหรือรับเอาเสน่ห์ยาแฝด คนใส่คนลองประเภทมนต์ดำ มา ทำให้ของให้ไม่พอใจ ทำให้เกิดความเจ็บป่วย การผิดของนี้อาจลงโทษผู้กระทำผิดโดยตรง หรือลงโทษ คนภายในครอบครัว โดยเฉพาะหมอธรรมที่กระทำผิดของ จะได้รับโทษที่รุนแรงกว่า ลูกเฝ้า ลูกเทียน

๓. กลุ่มที่เชื่อว่าอาการเจ็บป่วยเกิดจากอำนาจคุณไสย มนต์ดำ^๑ บางรายอาจเคยไปเฝ้ากษัตริย์ที่โรงพยาบาลมาแล้ว พบวัตถุประหลาดในร่างกาย ทำให้เชื่อได้ว่าอาจ เกิดจากอำนาจคุณไสย มนต์ดำไสยศาสตร์ ในบางกรณี พบว่า ผู้ป่วยมีพฤติกรรมที่แปลกแยกผิดปกติจากเดิม เช่น จากที่เคยเป็นคนที่ร่าเริงแจ่มใส แต่กลับเป็นคนที่เก็บตัว หวาดระแวง ในบาง กรณีที่พบว่า จากที่เคยเป็นผู้หญิงปกติ แต่เกิดรักผู้ชายอย่างรุนแรง เหล่านี้ส่งผลให้เชื่อว่าอาจเกิด จากไสยศาสตร์ และมารักษาใน พิธีกรรมหมอธรรม

๔. กลุ่มที่เคยไปรักษาจากโรงพยาบาลในระบบการแพทย์แผนปัจจุบันมาแล้ว หากแต่วินิจฉัยไม่พบโรค หรือรักษา เป็นระยะเวลาานาน อาการยังไม่ดีขึ้น หรือบางรายอาการกลับ หดตัวลง เป็นเหตุให้เชื่อว่า ความเจ็บป่วยคงไม่ได้เกิดจากเหตุ แบบปกติ จึงมองหาวิธีการรูปแบบ อื่น ๆ ที่เชื่อว่าจะสามารถรักษาความเจ็บป่วยได้หลายรายจึงมารับการ รักษาในพิธีกรรม หมอธรรม ในบางกรณีที่การแพทย์แผนปัจจุบันวินิจฉัยโรคแล้วมีวิธีการที่ต้องตัดอวัยวะ หรือผ่าตัด ประกอบ ลับการรักษายัง ต้อง มีค่าใช้จ่าย ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิธีการรักษา บันมารักษาในพิธีกรรม หมอธรรม

๕. กลุ่มที่เคยไปรับการรักษามาทั้งการแพทย์แผนปัจจุบันและการรักษาแบบพื้นบ้าน มาแล้ว แต่อาการยังไม่ดีขึ้น หรือยังอยู่ในระหว่างการรักษา แต่ต้องการแสวงหาวิธีการรักษาให้ อาการเจ็บป่วยให้หายเป็นปกติ กลุ่มนี้อาจใช้ทั้งวิธีการ การแพทย์สมัยใหม่ การแพทย์แบบพื้นบ้าน หลาย ๆ วิธีการรวมกัน

๖. กลุ่มที่มารักษาในพิธีกรรมหมอธรรมโดยตรง^๒ เป็นกลุ่มที่มีแนวคิดโลกทัศน์แบบดั้งเดิม วิเคราะห์ อาการและ สาเหตุของโรคผ่านประสบการณ์ที่ผ่าน มา เมื่อแน่ใจว่าความเจ็บป่วยเกิดจากบุญ กรรม วาสนา โชคชะตา จะเดินทางมารับ การรักษาทันที

จากกลุ่มความเชื่อในสาเหตุความเจ็บป่วย แสดงให้เห็นว่า พิธีกรรมหมอธรรมยังมี ความสำคัญต่อสังคมอีสาน เพื่อแก้ไขปัญหาที่ไม่มีทางออก โดยเฉพาะความเจ็บป่วยที่เกิดจาก อำนาจเหนือธรรมชาติ วิธีการทางวิทยาศาสตร์รักษาไม่ได้ การรักษาโรคในพิธีกรรมหมอธรรมจึง บังเน้นการรักษาที่สภาพจิตใจก่อนเป็นสำคัญ ทั้งการพูดคุย การสอนธรรมะ ไหว้พระ สวดมนต์ การปฏิบัติสมาธิ การปฏิบัติอยู่ในศีล ในบางรายอาจมีการกินยาสมุนไพรด้วย การรักษาจึงมี หลากหลายวิธีการเพื่อ สร้างขวัญกำลังใจ กรณีการไหว้พระสวดมนต์นั้นในด้านศาสนาส่งผล ให้จิตเกิดเป็นสมาธิ

พิธีกรรมเพื่อสร้างสิริมงคล

จากกระแสวัฒนธรรมที่หลากหลายได้เข้ามามีอิทธิพลในระบบคิดของชาวอีสานได้ ทั้งแนวคิดจากตะวันตก ลัทธิ บริโภคนิยม กระแสวัฒนธรรมต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ระบบคิด วิถีชีวิต ของชาวอีสานมีการเปลี่ยนผ่านจากความคิดคนรุ่นเก่ามาสู่ คนรุ่นใหม่ ในสังคมอีสานได้ในปัจจุบันนี้ ก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้ตอบสนองความต้องการความ สะดวกสบายให้แก่ชีวิต จนหลงเชื่อว่าเหล่านี้สามารถแก้ปัญหาได้ทุกอย่าง แต่อย่างไรก็ตามในบางแง่มุม ลัทธิบริโภคนิยม ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ส่งผลให้เกิดปัญหาแก่งแย่งชิงดี มนุษย์มีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น เหล่านี้เป็นปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมกับการพัฒนาในปัจจุบัน เมื่อต้องเจอกับสภาวะความตึงเครียด ทางด้านจิตใจ อารมณ์ความรู้สึก ที่ต้องแก่งแย่ง แข่งขัน ในยุคปัจจุบัน ส่งผลให้เกิดปัญหาทางจิต ในบางกรณีที่ต้องแข่งขัน เช่นการสมัครงานอัตราเดียว แต่มีคนสมัครหลายคน

พิธีกรรมหมอธรรมเป็นหนทางออกทางหนึ่ง เพื่อผ่อนคลายความรู้สึก ความเครียด กังวล แห้วในอดีตที่พิธีกรรม หมอธรรมมุ่งเน้นรักษาโรคที่เกิดจากผีร้าย ก็ตาม สำนักหมอธรรมจึงถูกเข้าใจ และมีบทบาทหน้าที่ เพื่อแก้ปัญหาในปัจจุบันนี้ หลากหลาย ผู้ที่ศรัทธาและเชื่อว่าการเข้าร่วมพิธีกรรมจะส่งผลให้เกิดความสิริมงคล จำแนกเป็นกลุ่มได้ดังนี้

กลุ่มที่เชื่อว่าการเข้าร่วมในพิธีกรรมจะเกิดสิริมงคล ส่งเสริมอาชีพการงาน หากมีเคราะห์กรรม ก็จะส่งผลให้ผ่าน ลุล่วงไปด้วยดี ในบางกรณีพบว่าผู้ที่ศรัทธารู้สึกว่าตนเองไม่ ประสบความสำเร็จ หรือมีเหตุให้ต้องเสียเงิน เสียงาน เป็นช่วงชีวิต ขาลง หรือบางคนเกิดความฝัน ที่เชื่อว่าเป็นลางสังหรณ์ไม่ดี เหล่านี้จึงเข้ามาพึ่งพิธีกรรมหมอธรรม เพื่อช่วยรักษาสภาพจิตใจ

^๑ สมใจ ศรทล้า.๒๕๓๕.หมอธรรมกับการรักษาพยาบาลพื้นบ้าน. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์ มหาบัณฑิต, สาขาวิชา มานุษยวิทยา, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

^๒ ขุนทอง ศรีประจง, ๒๕๑๙. ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต บ้านหนองสุขุมทุก ตำบลหนองเรือ อำเภอนโนนสัง จังหวัดอุดรธานี.

กลุ่มที่ต้องทำงานที่ต้องเสี่ยงภัย กล่าวคือ คนบางอาชีพที่ต้องเสี่ยงภัยใน การปฏิบัติงาน เช่น ทหารที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้หรือเป็นพนักงานขับรถ ในเวลากลางคืน ต้องเดินทางไกลเป็นระยะ ๆ เหล่านี้จึงเชื่อว่า “กันไว้ดีกว่า แก้” สิ่งไหนที่คิดว่า เป็นมงคล ทำให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยจึงต้องแสวงหาไว้เหล่านี้ยังเชื่อว่าหากเข้าร่วมใน พิธีกรรมหอมธรรมจะส่งผลให้มีความมั่นคงปลอดภัย

กลุ่มที่มีความต้องการปัจจัยต่าง ๆ แต่ไม่มีความมั่นใจ กล่าวคือกลุ่มนี้มีความต้องการทางด้านบวก เช่น บางคน ต้องการขายที่ดิน แต่เป็นระยะเวลาานาน ไม่สามารถหาผู้ซื้อ ได้จึงต้องเข้าฟังในพิธีกรรม โดยเชื่อว่าจะเป็นทางออกได้ ในบางกรณีที่ชาวอีสานบางคนต้องการ ไปทำงานต่างประเทศ อยู่ระหว่างการดำเนินการ เกิดความร้อนใจ จึงเข้าร่วมในพิธีกรรมโดย เชื่อว่า จะสามารถให้เกิดประสบผลสำเร็จดังกล่าว นอกจากนั้นยังพบว่า มีผู้ที่ศรัทธามาเข้าร่วมในพิธีกรรม หอมธรรม โดยมีความต้องการอย่างได้สามี่ฝรั่ง ซึ่งกำลังเดินทางไปทำงานต่างประเทศและต้องการ มีสามี่ฝรั่ง เหล่านี้ก็เป็น ความคาดหวัง ทางบวกที่ผู้ศรัทธาต้องการ สำหรับหอมธรรมแล้ว ในประเด็น ดังกล่าวหอมธรรมก็แนะนำให้เข้าอบน้ำมนต์ในพิธีกรรม ว่า การจะพบเนื้อคู่หรือสามี่ฝรั่งนั้น แล้วแต่ว่าสนา บุญกรรม ที่เคยสร้างสมด้วยกัน และพบว่าผู้ที่ศรัทธาประสบความสำเร็จดัง กล่าว หลายราย จึงเชื่อว่าการเข้าร่วมในพิธีกรรมหอมธรรมเป็นผลให้ได้สามี่ฝรั่งดังที่ต้องการ การควบคุมทางสังคม

การควบคุมทางสังคม เป็นวิธีการควบคุมความประพฤติของสมาชิกให้ยอมรับแนว ปฏิบัติของสังคมนั้นเพื่อให้เกิด ความสงบเรียบร้อย โดยมีมาตรการต่าง ๆ อาทิ กฎหมาย จารต ขนบธรรมเนียม การควบคุมทางสังคมคือ การควบคุม ภายนอก ได้แก่การควบคุมด้วยกฎหมาย ขะลำ ตลอดจนการบดทลงโทษต่าง ๆ การควบคุมภายใน ได้แก่ การควบคุมด้วยการ ปลุกฝังคุณธรรม การอบรมสั่งสอนในรู้จักผิดชอบ ชั่วดี เพื่อให้เกิดความสำนึกขึ้นภายในจิตใจเอง การควบคุมทางสังคมหอมธรรมเกิดขึ้นผ่าน ความเชื่อในเรื่องของ ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ และมี การผสมผสานกันอย่างลงตัวเกิดเป็นระบบของ หอมธรรมและสืบทอดมายาวนาน

บทบาทต่อการสร้างความมั่นคงทางจิตใจ เป็นการสร้างขวัญกำลังใจจากการตั้งอำนาจ บารมีของหอมธรรมใน การจัดสิ่งไม่ดี โดยวิธีการรักษาโรคในพิธีกรรม ถือเป็นกลไกทาง วัฒนธรรมที่สร้างขึ้นเพื่อช่วยให้มนุษย์มีสภาวะจิตใจที่ดีขึ้น เป็นวิธีการจัดการกับภาวะที่ไม่มั่นคง ทางจิตใจ โดยมุ่งเน้นที่การรักษาสุขภาพทางจิตใจ ซึ่งจะก่อให้เกิดความสมดุลทั้งระบบ ของชีวิต ทั้งหมด เป็นลักษณะการรักษาสุขภาพแบบองค์รวม กล่าวคือ ในพิธีกรรมหอมธรรม สะท้อนให้ เห็นถึงการรักษา ทางด้านจิตใจ หากจิตใจมีความบกพร่อง หรือมีอาการทางจิต ด้วยอารมณ์เครียด หงุดหงิด ระวัง บางกรณีรุนแรงถึงขั้นเป็น โรคจิต พุดไม่รู้เรื่อง เหล่านี้เป็นเหตุให้เกิดความเจ็บป่วย ได้ การรักษาในพิธีกรรมหอมธรรมจึงมุ่งเน้นการรักษาที่สภาพจิตใจ ก่อนเป็นอันดับแรก ทั้งการพูดคุย การสอนธรรมะ ไหว้พระสวดมนต์ การปฏิบัติอยู่ในศีล ในบางรายอาจมีการกินยา สมุนไพร ด้วย การรักษาจึงมีหลากหลายวิธีการเพื่อสร้างขวัญกำลังใจ ให้เกิดความรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย

ทั้งนี้เพื่อต้องการสร้างความสมดุลให้กลับจิตใจ โดยเชื่อว่าหากจิตใจมีความสมดุล เป็นปกติ จะส่งผลให้มีสภาวะที่ สมดุลในชีวิตทั้งหมด ในส่วนการประกอบพิธีกรรมไล่ปอบ เป็นการสร้าง ขวัญกำลังใจอีกรูปแบบหนึ่ง เมื่อผู้ศรัทธาในระดับ ชุมชนหมู่บ้าน เกิดความรู้สึกกังวล หวาดกลัว ลับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างไม่ทราบสาเหตุ และอาจเป็นภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน จึงได้เชิญหอม ธรรมาประกอบพิธีกรรม แม้ว่าไม่สามารถตรวจสอบได้ว่า เมื่อประกอบพิธีกรรมแล้ว จะได้ผลดี อย่างไร แต่ ผลดีประการแรก ได้เกิดการพูดคุยหารือ เกี่ยวกับเรื่องราวปัญหาภายในหมู่บ้านที่กำลัง เผชิญ และร่วมด้วยช่วยกันในการ สอดส่องดูแลสารทุกข์สุกดิบของสมาชิกในหมู่บ้าน สามารถ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ในขณะที่เดียวกันในพิธีกรรมหอมธรรม ได้แสดงสัญลักษณ์ และให้ ความหมายต่าง ๆ ที่เป็นดีต่อความรู้สึก จรรโลงจิตใจให้เกิดความรู้สึกผ่อนคลาย และบทบาท การ สร้างความมั่นคงสุดท้าย ที่เกิดจากปัญหาปกป้อง ความเป็นอยู่ และเชื่อว่าหากเข้าร่วมใน พิธีกรรมหอมธรรม จะมีผลให้เกิด สิริมงคลส่งเสริมหน้าที่การงาน การเข้าถึงทรัพยากร เหล่านี้เป็น ความคาดหวังในทางบวกที่ได้จากพิธีกรรม พิธีกรรมหอมธรรมจึงมิได้เป็นเพียงพิธีกรรมเพื่อ รักษาความเจ็บป่วยหากได้รับการตีความให้ความหมายใหม่เพื่อตอบรับ ปัญหาอัน หลากหลาย ที่ไม่มีทางออก และในงานประจำปีเช่น บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษา เหล่านี้ยังสอดแทรก การเข้าร่วมปฏิบัติ ธรรม การบวชชีพราหมณ์ การปัดรังควานต่าง ๆ โดยเชื่อว่าจะทำให้เกิดความ เป็นสิริมงคล เหล่านี้เพื่อตอบรับความต้องการ ของคนในสังคมนั้นเอง

หมอธรรมกับพระพุทธศาสนา

การถ่ายทอดหลักธรรมทางพุทธศาสนาในสำนักหมอธรรม เกิดขึ้นควบคู่ไปการประกอบพิธีกรรมรักษาโรค เป็นลักษณะการอบรมสั่งสอนให้รู้จักความ จริงของชีวิต ความเข้าใจในธรรมชาติ เกิด แก่ เจ็บ ตาย บุญ กรรม บุญบาปมี หากพิจารณาอย่างรอบ มุมมองและความเข้าใจหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่ถ่ายทอดสู่สมาชิก มีการผสมผสาน ความเชื่อดั้งเดิม ศาสนาพราหมณ์ และพุทธศาสนาอย่างลงตัว เรียกว่า พุทธศาสนาแบบชาวบ้าน คือเคารพบูชาพระพุทธรูปแทนตัว พระพุทธเจ้าและหมอธรรมจะแนะนำ อบรมสั่งสอนให้มีความเคารพในพระพุทธรูปแทนตัวของพระพุทธเจ้า มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ เหนือมนุษย์สามารถช่วยรักษา ความเจ็บป่วยของมนุษย์ได้ ก่อนการเริ่มพิธีกรรมรักษาโรคทุกครั้ง หมอธรรมจะกล่าวมน้อม นมัสการ ระลึกถึงพระรัตนตรัยโดยให้พระพุทธรูปเป็นประธาน โดยเชื่อว่าพระพุทธรูปนี้มีความศักดิ์สิทธิ์ สามารถช่วยขจัด บัดเป่าภัยอันตรายต่าง ๆ หนึ่งในพิธีกรรมมีการสวดมนต์ต่าง ๆ ที่โน้มน้าวให้เกิดความเชื่อถึงความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงปู่ อาทิ การลงธรรมา ในระหว่างการประกอบ พิธีกรรมรักษาโรค หมอธรรมจะลงธรรมา โดยการคาถา ต่อมาเมื่อผู้ป่วยหายจากความ เจ็บป่วย จึงเกิดความรู้สึกกตัญญูต่อ มากกราบไหว้ขอพรกับพระพุทธรูปที่เป็นองค์ตัวแทนหมอธรรมปรากฏการณ์เช่นนี้ยิ่งเป็น การต่อยอดความเชื่อถึงความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูป

ความเชื่อเรื่องบุญ กรรม หมอธรรมใช้ ความเชื่อบุญ กรรม ในการอธิบายสาเหตุของความเจ็บป่วยส่วนหนึ่ง ชีวิต มนุษย์ในปัจจุบันจะ ถูกกำหนดโดยผลบุญกรรมที่ทำไว้ในอดีต และในปัจจุบันก็ต้องทำบุญกรรมไว้เพื่อจะได้ผลบุญ ในอนาคต และการรักษาในพิธีกรรมนั้น หมอธรรมมักกล่าวเสมอว่า “หากมีบุญพอก็จะหายได้” “แล้วแต่บุญแต่กรรม” การกล่าวเช่นนี้ เพราะผู้ป่วยบางราย เป็นโรคที่ไม่สามารถรักษาให้หายได้ อาทิ โรคมะเร็ง เบาหวาน ผู้ป่วยกลุ่มนี้ หมอธรรมจึงเป็นเพื่อการให้ กำลังใจ และอบรมสั่งสอน เรื่องของบุญกรรม และการทำบุญในชาตินี้ เพื่อจะได้ไม่เกิดโรคร้ายไข้เจ็บในอนาคต หลังจาก เสร็จสิ้นการประกอบพิธีกรรมทุกครั้ง หมอธรรมจะสอนให้ทุกคนต้องพยายามทำดีที่สุดตาม ความสามารถของตนเอง เชื่อว่าผลบุญ ทำให้มนุษย์มีชีวิตที่ดี และตายดีในที่สุด ความเชื่อดังกล่าว เป็นความเชื่อพื้นฐานที่อยู่ใต้อันมีผลต่อความความคิดใน การมองโลกในแง่ดี นอกจากนั้นยังเชื่อว่า การได้พบกัน เป็นวาสนา เคยมีบุญ กรรมร่วมกัน ซึ่งลงผลมาถึงชาตินี้ หากใครมี กรรมร่วมกันย่อมต้องมีความเกี่ยวข้องกันในชาตินี้

สรุป การสร้างวัฒนธรรมความเชื่อในปัจจุบันหมอธรรมในภาคอีสานได้มีการรวมกลุ่มประกอบพิธีกรรมหมอธรรม เป็นการรวมกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการที่ยอมรับปฏิบัติตามฮีตคอง ที่อยู่ในสังคมภายใต้การปกครองตามกฎหมาย การรวมตัว กันของสมาชิกเป็นจำนวนมากหลากหลาย มีพื้นฐานทางสังคมและจุดประสงค์ที่ ต่างต่างกัน อาทิ ผู้ป่วยบางรายที่มีอาการ คล้ายไข้เข้า อาจเกิดจากสาเหตุติด นักเลงหัวไม้ต้องการ วัตถุประสงค์ไปเพื่อป้องกันตนเองจากการทะเลาะวิวาท เข้าร่วมกลุ่ม อาจก่อให้เกิดปัญหาตามมา อาจยังไม่เพียงพอต่อ การควบคุมพฤติกรรม ในมุมมองของบุคคลภายนอกมองว่า สำนักหมอธรรม เป็นกลุ่มอนุรักษ์ วัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมา เพื่อไม่ให้สูญหาย บุคลากรทางการแพทย์สมัยใหม่ มักตั้งข้อสงสัย การวิธีการ รักษา หน่วยงานด้านสาธารณสุขมักเฝ้าระวังเกรงจะเป็นการหลอกลวงประชาชน ทั้งนี้หมอธรรมยังเป็นที่พึ่งทางจิตใจของ บรรดาลูกศิษย์ในละแวกอีสานได้ พร้อมทั้งยังเป็นทางออกต่างๆของคนที่มาให้การรับการรักษาและดูแลด้วย

ข้อเสนอแนะ

๑. ควรเพิ่มคุณค่าทางประวัติศาสตร์ อาณาบริเวณเทือกเขาพนมดงรัก ๒ ประเทศที่มีพื้นที่ติดต่อกัน จะทำให้ ชาวบ้านมีปฏิสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การปรับตัวของชุมชน ความเหมือน ความต่าง การปรับตัว การหยิบยืม ทักษะคติ ความเชื่อ ฯลฯ ภายใต้บริบทภูมิสังคมและวัฒนธรรมเดียวกันซึ่งจะนำไปสู่การยกระดับความสัมพันธ์แบบเครือญาติ การพึ่งพา มิตรภาพ ลดความขัดแย้งระหว่างวิถีชีวิตความร่วมมือระหว่างกัน สร้างสายสัมพันธ์ ระหว่างประเทศ และแนวทางในการสร้าง ชุมชนระหว่างประเทศ

๒. สร้างคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม ให้เป็นการใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการแก้ไขความขัดแย้ง การ เยียวยาความรู้สึก การสร้างความสัมพันธ์ที่ แตกกร้าวให้กลับขึ้นมาใหม่ ทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศไทยและกัมพูชา การใช้สัญลักษณ์และพิธีกรรม ตามความเชื่อทางศาสนา และพิธีกรรมในการสร้างความรู้ ความเข้าใจในความปรองดองนำไปสู่ การสร้างสันติภาพได้ จึงจำเป็นต้องสร้าง กิจกรรมร่วมกันในภาคประชาชน เน้นที่หัวใจคือเป็นการพูดคุยกันถึงอารมณ์

ความรู้สึกที่อยู่ลึกในจิตใจ คำนึงถึงวัฒนธรรมที่หลากหลาย ไม่เน้นที่การรับหรือานาวิธีการและกฎหมายของประเทศตะวันตก มาใช้แต่ต้องปรับใช้ให้เหมาะกับบริบทของสังคมชาวพุทธ การปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ซึ่งเป็นแกนในการดำเนินชีวิตชาวพุทธ จะทำให้เกิดมุมมองต่อการให้อภัยและการสร้างความปรองดองที่แตกต่างกันออกไป

๓.เพิ่ม คุณค่าทางความวิชาการเป็นการทำความเข้าใจแนวทางการพัฒนาโดยใช้หมอธรรมผู้มีความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อพื้นฐานหลักๆของสังคมในท้องถิ่นอันนำไปสู่โลกทัศน์ต่อปรากฏการต่างๆ ซึ่งได้สืบทอดและมีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตมาช้านาน นอกจากนี้แล้วความเชื่อเหล่านี้ยังเป็นกรอบแนวคิดหรือแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อให้คนในสังคมเกิดความสงบสุข กินดีอยู่ดี นอกจากนี้พิธีกรรมยังสะท้อนมาในลักษณะของวรรณกรรม นิทาน ตำนาน ที่สามารถเห็นได้ในท้องถิ่นปัจจุบันคือ การเลี้ยงปู่ตา การรำผีฟ้ารักษาโรค การสู่วิญ ให้ปรับตัวเข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงในสังคมยุคปัจจุบัน

บรรณานุกรม

ขุนทอง ศรีประจง, ๒๕๑๙. **ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต บ้านหนองสุขุมทุก ตำบลหนองเรือ อำเภอ โนนสัง จังหวัดอุดรธานี.**

มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

สมใจ ศรีหล้า. (๒๕๓๕). **หมอธรรมกับการรักษาพยาบาลพื้นบ้าน.** วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์ มหาบัณฑิต, สาขาวิชามานุษยวิทยา, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วีระศักดิ์ บุญหลง. (๒๕๔๒). **พื้นบ้าน:หมอ ใน สารานุกรมวัฒนธรรม ไทยภาคอีสานเล่มที่๙,** กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.หน้า ๑๓๖.

ศรีศักร วัลลิโกดม. (๒๕๔๔). **พัฒนาการทางสังคม วัฒนธรรมไทย.** กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

ไพฑูริย์ มีกุล. (๒๕๓๒). **เอกสารคำสอน ประวัติศาสตร์อารยธรรมอีสาน.** มหาสารคาม: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

การศึกษาคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
The study of teacher's quality of work life of private schools
In thaichaiyo foundation network

พระจักรพล ป่องศิริ^๑
Phra Chakrapol Pongsiri

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำแนกตามเพศ อายุ และประสบการณ์ในการสอน และเพื่อศึกษาข้อเสนอแนะและแนวทางในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตการทำงานครูโรงเรียนปริยัติธรรมดังกล่าว ให้มีคุณภาพชีวิตการทำงานที่ดีขึ้น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูผู้สอนของโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำนวน ๑๓๓ คน เครื่องมือวิจัยคือ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) และแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA) โดยใช้สถิติทดสอบเอฟ (F-test) ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้ทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการ LSD

คุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยภาพรวมและทุกด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านสภาพแวดล้อมการทำงานที่สะดวกและปลอดภัย รองลงมาด้านบูรณาการทางสังคม ด้านโอกาสในการพัฒนาความสามารถของบุคคล ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคงตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านค่าตอบแทนในการทำงานที่เพียงพอและยุติธรรม เมื่อเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จำแนกตามเพศ ภาพรวมและรายด้านพบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ เมื่อเปรียบเทียบรายด้าน พบว่า ด้านค่าตอบแทนในการทำงานที่เพียงพอและยุติธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนในข้ออื่นๆ ไม่แตกต่างกัน จำแนกตามอายุ ภาพรวมและรายด้าน พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนการจำแนกตามประสบการณ์ในการสอน ภาพรวม พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านสภาพแวดล้อมการทำงานที่สะดวกและปลอดภัย และด้านบูรณาการทางสังคม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนในข้ออื่นๆ ไม่แตกต่างกัน

ผลการสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะและแนวทางในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย พบว่า คุณภาพชีวิตในการทำงานของครู ๕ ด้าน พบว่า ด้านสภาพแวดล้อมการทำงานที่สะดวกและปลอดภัย ครูต้องการมีความปลอดภัย โรงเรียนมีความสะอาด บรรยากาศร่มรื่น ด้านบูรณาการทางสังคม ครูต้องการจัดห้องพักครูเป็นหมวดวิชา ด้านโอกาสในการพัฒนาความสามารถของบุคคล ครูต้องการให้จัดการอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพในด้านความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง ศึกษาดูงาน นำเสนอผลงานทางวิชาการของครู เพื่อจะได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่อกัน ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคง ครูต้องการได้รับความมั่นใจได้ว่าอาชีพครูมีความมั่นคง มีสวัสดิการที่ดี เช่น การทำประกันสังคม และควรมีระบบการพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือนที่ชัดเจน ส่วนด้านค่าตอบแทนที่

^๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง จังหวัดเลย

เพียงพอและยุติธรรม ครูต้องการมีการประเมินผลงานและปรับเงินเพิ่มเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ จัดสวัสดิการต่างๆ อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ : คุณภาพชีวิตในการทำงาน, ครูโรงเรียนปริยัติธรรม, แผนกสามัญศึกษา, จังหวัดเลย

ABSTRACT

The research aims to study and compare the quality of life in the work of the teachers in the school. Loei Provincial General Education Office under the Office of National Buddhism, classified by gender, age and experience in teaching. And to study the suggestions and guidelines for enhancing the quality of working life. To have a better quality of working life. The samples used in this study were the teachers of the Buddhist Scripture School The Department of General Education, Loei Province under the Office of National Buddhism, ๑๓๓ persons. Rating scales and semi-structured interviews. Data were analyzed using computer program. Statistics used for data analysis were frequency, percentage, standard deviation. One-Way ANOVA (t-test) and one-way ANOVA (F-test) were used to test for differences. The mean of the pair is LSD.

Quality of life in the work of the school teachers. Loei Provincial General Education Department under the Office of National Buddhism Overall, and all aspects are at a high level. The highest average is the comfortable and safe working environment. Secondly, social integration. Opportunity to develop a person's abilities. Progress and stability, respectively. The lowest mean is the adequate and fair compensation. Comparing the quality of work life of the teachers in the school of law, classified by sex, overall and individual, it was found that there was no statistically significant difference at .๐๕ level. And fair Difference was statistically significant at the .๐๕ level. There was no significant difference in age, overall and perception, but at the .๐๕ level of significance. At the .๐๕ level, it was found that the working environment was convenient and safe. And social integration Difference was statistically significant at the .๐๕ level. not different

Interview results To study the suggestions and guidelines for enhancing the quality of life of the teachers of the school. The Department of General Education in Loei Province found that the quality of working life of ๕ teachers found that the working environment was convenient and safe. Teachers need to be safe. School is clean Atmosphere shady Social integration Teachers want to arrange teacher room as a subject. Opportunity to Develop a person's abilities. Teachers want to organize training to develop their potential in new knowledge and technology. Study the academic presentation of the teacher. To exchange with each other. Progress and security Teachers want to be assured that the teacher profession is secure. Have good welfare, such as social security. And should have a clear payroll deduction system. Compensation and fairness. Teachers want to evaluate their work and raise money for morale. Provide appropriate welfare

Keywords : quality of work life, school mathematics teacher, general education department, Loei Province

บทนำ

ภายใต้สถานการณ์เปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและซับซ้อนทั้งภายในและภายนอกที่กำลังเผชิญนั้น คนจึงเป็นทรัพยากรที่มีค่าที่ต้องสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับทรัพยากรบุคคล ดังที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้กำหนดไว้ในหมวด ๔ มาตรา ๘๐ (๓) ว่า “พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับ

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมจัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติกฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติจัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกรวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทยมีระเบียบวินัยค่านึงถึงประโยชน์ส่วนรวมและยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข”ซึ่งยังสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙) แผนพัฒนาเศรษฐกิจได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน มุ่งเตรียมคนให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัยให้มีภูมิคุ้มกันเพื่อเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเสริมสร้างศักยภาพของคนในทุกมิติให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีสติปัญญาที่รอบรู้ และมีจิตใจที่สำนึกในคุณธรรมจริยธรรม มีความเพียร และรู้คุณค่าความเป็นไทย มีโอกาสและสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิต ควบคู่กับการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมในสังคมและสถาบันทางสังคมให้เข้มแข็งและเอื้อต่อการพัฒนาคน รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งและสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้คนในชุมชนและเป็นพลังทางสังคมในการพัฒนาประเทศ

การทำงานมีความสำคัญต่อชีวิตของมนุษย์เพราะการทำงานคือการทำให้มีรายได้และ เมื่อมีรายได้ก็สามารถนำไปซื้อหาอาหาร เครื่องใช้ ตลอดจนปัจจัยทั้ง ๔ ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต นอกจากนี้การทำงานยังเป็นตัวกำหนดฐานะและหน้าที่ทางสังคมทำให้เกิดคุณค่าในชีวิตของคน ซึ่งในอดีตจะเห็นว่านายจ้างมองมนุษย์เป็นเพียงวัตถุดิบในการผลิตเท่านั้น ในฐานะทางสังคมที่มีผลอันเกิดจากการทำงานของมนุษย์ในสมัยนั้นไม่ได้ยอมรับเท่าที่ควร ต่อมาผู้บริหารและบุคลากรของรัฐได้หันมาให้ความใส่ใจต่อชีวิตการทำงานของพนักงานของตนมากยิ่งขึ้น (ผจญ เฉลิมสาร, ๒๕๔๖) จึงเป็นที่มาของคำว่าคุณภาพชีวิตการทำงาน (Quality of Work Life) ดังนั้น คุณภาพชีวิตการทำงานเป็นความรู้สึกสุขใจ พึงพอใจในการทำงาน และรู้สึกว่าการการทำงานทำให้ชีวิตมีคุณค่าถ้าคุณภาพชีวิตการทำงานต่ำย่อมส่งผลให้การพัฒนาคุณภาพงานและศักยภาพของบุคลากรไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร และคุณภาพชีวิตการทำงานยังส่งผลทำให้บุคลากรมีความยึดมั่นผูกพันต่อองค์กร (นิยม สีสวรรณ, ๒๕๔๔) อีกทั้งคุณภาพชีวิตในการทำงานเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการทำงานซึ่งทำให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรและทำให้พนักงานพึงพอใจในการทำงาน (Lawler, ๑๙๙๐)

คุณภาพชีวิตในการทำงานมีปัจจัยพื้นฐานมาจากสภาพการดำรงชีวิตที่ดี องค์ประกอบของตัวกำหนดคุณภาพชีวิตการทำงานที่เอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานทั้งความรู้สึกที่เกิดจากความพึงพอใจในการทำงานและขวัญกำลังใจของผู้ปฏิบัติงาน อันเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากรการปรับปรุงคุณภาพชีวิตการทำงานเป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาองค์กร ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อตัวบุคลากรผู้ปฏิบัติงานอยู่ในองค์กรนั้น ๆ การมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ให้ประสบการณ์ที่มีคุณค่าต่อชีวิตมนุษย์ เพราะเป็นโอกาสที่ทำให้เกิดการ พบปะสังสรรค์กับบุคคลอื่น ๆ กับสถานที่ กับขั้นตอนและเรื่องราวต่างๆตลอดจนความคิดเห็นทั้งหลายจากผู้เกี่ยวข้อง ดังนั้นการทำงานจึงเป็นการเปิดโอกาสให้แสดงออกถึงเขี้ยว ปัญหา ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อันจะนำมาซึ่งเกียรติภูมิและความพึงพอใจในชีวิตผู้ที่เป็นครุฑครุฑจะมีคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ดีเช่นนี้เหมือนกัน เพราะจะส่งผลต่อผู้เรียนซึ่งเป็นอนาคตของชาติต่อไปและเชื่อว่าถ้าหากว่าเวลาส่วนมากของครูในการทำการสอนนี้ได้อยู่กับสิ่งที่ตนเองพอใจ ก็จะช่วยให้มีสภาพจิตใจและอารมณ์ที่จะส่งเสริมให้เกิดสภาพการทำงานที่ดี และสามารถทำการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้อย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นซึ่งย่อมถือได้ว่ามีคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ดี และจะส่งผลต่อผู้เรียนให้เป็นสุข ซึ่งแสดงถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วยการมีคุณภาพชีวิตที่ไม่ดีของครูนั้นจะส่งผลต่อผู้เรียนและโรงเรียน ซึ่งถือว่าผู้เรียนและครูเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด ที่จะส่งผลทำให้โรงเรียนนั้นมีประสิทธิภาพมากหรือน้อยเพราะถ้ามีการเปลี่ยนครูสอนระหว่างภาคเรียนหรือมีการเปลี่ยนครูผู้สอนบ่อยๆ ก็จะส่งผลต่อผู้เรียนทำให้โรงเรียนนั้นมีประสิทธิภาพลดลง โดยความหมายที่แท้จริงแล้วมิได้หมายความว่าความเปลี่ยนแปลงในด้านการนำเอาความรู้ใหม่ ๆ ทางเทคโนโลยีมาใช้เพื่อให้ได้ประสิทธิภาพมากที่สุดเท่านั้น แต่ยังหมายความรวมถึงการพัฒนาครูในโรงเรียนซึ่งเป็นการพัฒนาให้ครูเหล่านั้นรู้จักที่จะปรับตัวให้เข้ากับชีวิตการทำงาน และสภาพแวดล้อมการทำงานได้อย่างมีความสุข ถ้าครูมีคุณภาพชีวิตการทำงานต่ำลงผลที่ตามมาคือ คุณภาพการทำงานของครูลดลง ทำให้เกิดความเสียหายอย่างใหญ่หลวงที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการทำการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ให้ผู้เรียนหรือการพัฒนาโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ความยุ่งยากในการบริหารเนื่องจากครูยังห่วงเรื่องปากท้อง และสวัสดิการของตนเองอยู่ ซึ่งส่งผลให้โรงเรียนเองก็ต้องประสบกับการขาดแคลนครูที่มีคุณภาพ และให้การเรียนการสอนลดประสิทธิภาพลง อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อสังคมและประเทศชาติโดยรวมด้วย

โรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นสถานศึกษาที่แบ่งเบาภาระของรัฐ ซึ่งจัดการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี มี ๓ ลักษณะ คือ ๑) โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ จัดการศึกษาในรูปแบบการศึกษาในระบบ ๒) โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการจัดในรูปแบบนอกระบบ ๓) โรงเรียนที่จัดการศึกษาให้แก่บุคคลที่มีลักษณะพิเศษ การบริหารโรงเรียนเอกชนในปัจจุบันมีการแข่งขันกันสูงและส่วนใหญ่เป็นการบริหารเชิงธุรกิจ การศึกษาเพื่อความอยู่รอด ดังนั้น จึงไม่ยึดติดอยู่กับระเบียบขั้นตอนการสรรหาและคัดเลือกบุคลากรสามารถจัดหาบุคคลที่มีคุณภาพเข้ามาทำงานได้โดยจ่ายค่าตอบแทนที่เหมาะสม (จรรยาพร ธรณินทร์, ๒๕๔๓) โรงเรียนเอกชนหลายแห่งต้องปิดตัวลงเนื่องจากปัญหาการแข่งขันกับโรงเรียนรัฐบาลที่มีค่าเล่าเรียนต่ำกว่า ความมั่นคงของโรงเรียนเอกชน และการบริหารจัดการไม่เป็นระบบ ทำให้ครูโรงเรียนเอกชนหลายแห่งลาออก เพื่อสอบบรรจุเป็นข้าราชการ ปัญหาขาดแคลนครูที่มีคุณภาพ

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นทำให้โรงเรียนเอกชนต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารให้สามารถสรรหาครูที่มีคุณภาพ การพัฒนาชีวิตของครู จึงเป็นความจำเป็นประการแรกที่ควรดำเนิน เพราะครูเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอน ถ้าครูมีความพอใจ มีความมั่นคง และมีความสุขในการเรียนการสอน ครูย่อมคิดค้นวิธีการสอนที่ดีๆ เหมาะสมกับผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามจุดหมายของหลักสูตร โรงเรียนเอกชนก็เป็นโรงเรียนที่มีหน่วยงานองค์กรใหญ่องค์กรหนึ่งที่ได้รับผลกระทบ จะเห็นได้ว่าอัตราการลาออกของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในปีการศึกษา ๒๕๕๘ ลาออกร้อยละ ๑๔ ปีการศึกษา ๒๕๕๙ ลาออกร้อยละ ๑๑ (รายงานการประชุมผู้บริหารโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา : ๒๕๕๙) จากข้อมูลของทางโรงเรียนจะเห็นว่าอัตราการลาออกของครูเป็นปัญหาหนึ่งของโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นบุคลากรของโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำนวน ๑๕ โรงเรียน เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการสอน และเทคนิควิธีการสอนที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมากขึ้น เพื่อเป็นข้อมูลการพัฒนาครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ให้เจริญก้าวหน้า ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตในการทำงาน ของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
๒. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำแนกตาม เพศ อายุ แลประสบการณ์ในการสอน
๓. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะและแนวทางในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตการทำงานครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ให้มีคุณภาพชีวิตการทำงานที่ดีขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

จากการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูที่มีความถี่มาก ๕ อันดับ ได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อมการทำงานที่สะดวกและปลอดภัย ด้านค่าตอบแทนที่เพียงพอและยุติธรรม ด้านโอกาสความก้าวหน้าและการพัฒนาความสามารถ ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคง และด้าน บุรณการทางสังคม

ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรต้น ได้แก่ เพศ อายุ และประสบการณ์ในการสอน

ตัวแปรตามจากการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตในการทำงานของครู ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อมการทำงานที่สะดวกและปลอดภัย ด้านค่าตอบแทนที่เพียงพอและ

ยุทธธรรม ด้านโอกาสความก้าวหน้าและการพัฒนาความสามารถ ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคง และด้าน บูรณาการทางสังคม

ประชากรกลุ่มตัวอย่างและกลุ่มเป้าหมายการสัมภาษณ์

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed method research: MMR) ผู้วิจัยจึงกำหนดประชากรกลุ่มตัวอย่างและกลุ่มเป้าหมายการวิจัย ดังนี้

ประชากร

ในการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม ผู้วิจัยกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยดังนี้

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๙ จำนวน ๑๓๓ คน

กลุ่มเป้าหมายการสัมภาษณ์

ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มเป้าหมายสำหรับการสัมภาษณ์ด้วยการใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) เนื่องจากเป็นผู้เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของครูผู้สอนในโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยเลือกเฉพาะผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Keyinformant) ประกอบด้วยบุคคล ๓ กลุ่ม จำนวน ๑๕ คน คือ ผู้จัดการโรงเรียน จำนวน ๕ รูป ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน ๕ รูป/คน และรองผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน ๕ รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ๒ ชนิด ได้แก่แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

แบบสอบถาม

ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณผู้วิจัยใช้แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) จำนวน ๑ ชุด แบ่งออกเป็น ๓ ตอน มีลักษณะเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ (Rating Scales) ตามวิธีการของ Likert แบ่งระดับการวัดออกเป็น ๕ ระดับ กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนการตอบ และเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายเปิด

แบบสัมภาษณ์

ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured or guided interviews) ใช้การสัมภาษณ์แบบเป็นกลุ่ม (Group interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เก็บรวบรวมข้อมูลจากการแสดงความคิดเห็น ทศนคติ ของผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ คุณภาพชีวิตของครูผู้สอนของโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ให้ได้มาตรฐาน โดยผู้วิจัยแบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์สถานภาพทั่วไป โดยถามในประเด็นต่อไปนี้ คือ ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ อายุ ประสบการณ์ทำงาน ระดับการศึกษาและจำนวนนักเรียน และตอนที่ ๒ เป็นแบบสัมภาษณ์เป็นลักษณะกึ่งมีโครงสร้างเกี่ยวกับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ทั้ง ๕ ด้าน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสอบถาม

หลังจากที่ผู้วิจัยได้แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์แล้วผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูล โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑) ผู้วิจัยจัดทำหนังสือขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามเพื่อขอความร่วมมือไปยังผู้บริหารสถานศึกษาที่ใช้เป็นหน่วยของกลุ่มตัวอย่างของการวิจัย

๒) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูล กับครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๓๓ ฉบับ โดยเตรียมแบบสอบถามให้เพียงพอกับกลุ่มตัวอย่าง แล้วเดินทางไปเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง

๓) นำแบบสอบถามที่รวบรวมได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล ในการตอบ ลงรหัสแบบสอบถาม แล้วดำเนินการไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

แบบสัมภาษณ์

หลังจากที่ผู้วิจัยได้แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์แล้วได้ทำการรวบรวมข้อมูล โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๕ รูป/คน โดยการสัมภาษณ์แบบเป็นกลุ่ม (Group interview)

๒) ผู้วิจัยส่งแนวสัมภาษณ์ให้กับกลุ่มเป้าหมายล่วงหน้าก่อนการสัมภาษณ์เป็นเวลา ๑ สัปดาห์ เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างทำความเข้าใจ และนัดหมายกำหนดวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ จากนั้นผู้วิจัยนำแนวทางการสัมภาษณ์ไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๑๕ รูป/คน

๓) ผู้วิจัยลงเก็บข้อมูลของการสัมภาษณ์ใช้วิธีการจดบันทึกซึ่งผู้วิจัยจะขออนุญาตผู้ถูกสัมภาษณ์ในการบันทึกก่อนทุกครั้ง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณที่ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยประมวลผลข้อมูลโดยใช้คอมพิวเตอร์ โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้ข้อมูลแบบสอบถามตอนที่ ๑ ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) ได้แก่ ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

วิเคราะห์ระดับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูผู้สอน โรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย วิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) (เดิมศักดิ์ สุขวิบูลย์. ๒๕๕๒, หน้า ๔

เปรียบเทียบคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูผู้สอน จำแนกตามเพศ ซึ่งแบ่งเป็น ๒ กลุ่มใช้สถิติทดสอบที (t-test)

วิเคราะห์เปรียบเทียบคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูผู้สอน จำแนกตามอายุ และประสบการณ์ในการสอน ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One Way ANOVA) โดยใช้สถิติ ทดสอบเอฟ (F-test) เมื่อพบว่ามีความสำคัญ จะทำการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยใช้วิธีของ LSD

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ใช้การข้อมูลจากผลการสัมภาษณ์ โดยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) การจำแนกและจัดระบบข้อมูล (Typology and Taxonomy) และนำเสนอข้อมูลในรูปของการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis)

อภิปรายผลการวิจัย

สภาพผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๗๖.๗ เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๓ มีอายุระหว่าง ๓๐ - ๔๕ ปี คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๔ มีอายุต่ำกว่า ๓๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๖ มีอายุ ๔๕ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๐ และผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการสอนไม่น้อยกว่า ๕ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๘ มีประสบการณ์ในการสอน ๕ - ๑๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๖ มีประสบการณ์ในการสอน มากกว่า ๑๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๖

ระดับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๑. คุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย พบว่า ครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย มีคุณภาพชีวิตในการทำงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้าน ๒. สภาพแวดล้อมการทำงานที่สะดวกและปลอดภัย ด้าน ๕. บุรณาการทางสังคม ด้าน ๓. โอกาสในการพัฒนาความสามารถของบุคคล ด้าน ๔. ความก้าวหน้าและความมั่นคง และด้าน ๑. ค่าตอบแทนในการทำงานที่เพียงพอและยุติธรรม ตามลำดับ

๑.๑ คุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย ด้าน ๑. ค่าตอบแทนในการทำงานที่เพียงพอและยุติธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๖. เงินเดือนของท่านมีความเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ ข้อ ๕. ท่านได้รับค่าตอบแทนอย่างยุติธรรม เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ร่วมวิชาชีพอื่นที่มีลักษณะงานคล้ายกัน ข้อ ๘. ผลการปฏิบัติงานของท่านส่งผลต่อการพิจารณาความดีความชอบอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุดได้แก่ ข้อ ๙. ท่านได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอื่น ๆ นอกเหนือจากเงินเดือนอย่างเหมาะสม เช่น ค่าเบี้ยเลี้ยง บ้านพัก ฯลฯ

๑.๒ คุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย ด้าน ๒. สภาพแวดล้อมการทำงานที่สะดวกและปลอดภัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๕. โรงเรียนของท่านให้ความสำคัญกับการรักษาความสะอาดภายในอาคารสถานที่และบริเวณโรงเรียน ข้อ ๗. โรงเรียนของท่านมีความสะอาดร่มรื่นและสวยงาม ข้อ ๑. โรงเรียนของท่านมีความสะอาด ปลอดภัยและอากาศถ่ายเทสะดวก ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุด ได้แก่ ข้อ ๙. ท่านได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากผู้บังคับบัญชาในการตรวจสุขภาพประจำปี

๑.๓ คุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย ด้าน ๓. โอกาสในการพัฒนาความสามารถของบุคคล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๖. ท่านมีโอกาสปฏิบัติงานได้ตามความรู้ความสามารถและความสนใจ ข้อ ๕. ท่านมีโอกาสได้ใช้ความสามารถอย่างเต็มศักยภาพในการปฏิบัติงาน ข้อ ๒. ผู้บริหารให้การสนับสนุนในการพัฒนาความรู้ความสามารถของท่านอย่างต่อเนื่อง ตามลำดับส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุดได้แก่ ข้อ ๔. ท่านมีโอกาสเสนอผลงานหรือความคิดริเริ่มที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนได้

๑.๔ คุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย ด้าน ๔. ความก้าวหน้าและความมั่นคง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๓. ท่านมั่นใจว่าอาชีพครูมีความมั่นคงสูง ข้อ ๘. ท่านพอใจในผลการปฏิบัติงานของท่านเสมอ ข้อ ๖. ท่านได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติงานจากผู้บังคับบัญชา ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุดได้แก่ ข้อ ๑. โรงเรียนของท่านกำหนดหลักเกณฑ์ให้ครูได้มีโอกาสก้าวหน้าในตำแหน่งที่สูงขึ้น

๑.๕ คุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย ด้าน ๕. บุรณาการทางสังคม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๑๐. ท่านมีความรักและความผูกพันกับโรงเรียน ข้อ ๘. ท่านมีความสนิทสนมเข้ากับเพื่อนร่วมงานได้ ข้อ ๙. เพื่อนร่วมงานให้ความเคารพในสิทธิส่วนบุคคลของกันและกัน ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุดได้แก่ ข้อ ๗. ผลงานของท่านได้รับการยอมรับจากเพื่อนร่วมงาน

๒. คุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำแนกตาม เพศ อายุ และประสบการณ์ในการสอน

๒.๑ ครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย ภาพรวมและรายด้าน จำแนกตามเพศ พบว่า ครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย มีคุณภาพชีวิตในการทำงาน ในภาพรวมและรายด้าน ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในทุกด้าน

๓. ครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ภาพรวมและรายด้าน จำแนกตามอายุ พบว่า ครูมีระดับคุณภาพชีวิตในการทำงาน และเมื่อพิจารณาจำแนกตามอายุ พบว่า

ด้านที่ ๑. ค่าตอบแทนในการทำงานที่เพียงพอและยุติธรรม ด้านที่ ๓. โอกาสในการพัฒนาความสามารถของบุคคล ด้านที่ ๔. ความก้าวหน้าและความมั่นคงและโดยรวม ไม่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินของโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๑) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ด้าน ๑. ค่าตอบแทนในการทำงานที่เพียงพอและยุติธรรม พบว่า ครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเสริมสร้างพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามความถี่จากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อ ๑.ค่าตอบแทนของการทำงานมีความยุติธรรมและเพียงพอต่อค่าใช้จ่าย ข้อ ๒. อยากรให้ทางโรงเรียน มีการประเมินผลงานและปรับเงินเพิ่มเพื่อเป็นขวัญกำลังใจแก่ครู ข้อ ๓. ค่าตอบแทนเพียงพอและยุติธรรมต่อการประกอบวิชาชีพ แต่ยังไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในครอบครัวในเศรษฐกิจปัจจุบัน ส่วนข้อที่มีความถี่น้อยที่สุดได้แก่ ข้อ ๖. ปรับเงินเดือนได้ตรงตามวุฒิการศึกษา

๒) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเสริมสร้างพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ด้าน ๒. สภาพแวดล้อมการทำงานที่สะดวกและปลอดภัย พบว่า ครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเสริมสร้างพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามความถี่จากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อ ๑. ความปลอดภัยดี สงบ สะอาด สวยงาม ข้อ ๒.อยากให้มีห้องพักรู เพื่อเตรียมการสอน ข้อ ๓. โรงเรียนมีบรรยากาศที่เหมาะสมต่อการเรียนการสอน ส่วนข้อที่มีความถี่น้อยที่สุดได้แก่ ข้อ ๙.ควรมีคอมพิวเตอร์ เพื่อให้เด็กได้ค้นคว้าข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต

๓) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเสริมสร้างพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ด้าน ๓. โอกาสในการพัฒนาความสามารถของบุคคลพบว่า ครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเสริมสร้างพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามความถี่จากมากไปหาน้อย ๓ ได้แก่ ข้อ ๑. อยากรให้ทางมูลนิธิเปิดโอกาสให้ทุกโรงเรียนได้พัฒนาความรู้โดยการได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ข้อ ๒. ควรมีโครงการพัฒนาครูบุคลากรอยู่ตลอดมีการอบรมครูทุกปีการศึกษา ข้อ ๓. อยากรให้ทางครูในโรงเรียนศึกษาดูงานนอกสถานที่เพื่อเพิ่มศักยภาพของครู ส่วนข้อที่มีความถี่น้อยที่สุดได้แก่ ข้อ ๙. สอนไม่ตรงตามเอกที่เรียนมา

๔) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเสริมสร้างพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ด้าน ๔. ความก้าวหน้าและความมั่นคง พบว่า ครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเสริมสร้างพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามความถี่จากมากไปหาน้อย ได้แก่ข้อ ๑. หน้าที่ของครูเป็นหน้าที่ ที่มีเกียรติและก้าวหน้า ข้อ ๒. มั่นใจได้ว่าอาชีพครูมีความมั่นคงสูงมาก ข้อ ๓. ควรให้ครูได้มีสิทธิตามกฎหมายของรัฐบาล ส่วนข้อที่มีความถี่น้อยที่สุดได้แก่ ข้อ ๙. การปฏิบัติงานในตำแหน่งครูผู้สอนให้มีความเชี่ยวชาญแล้วจะทำให้หน้าที่การงานมีความก้าวหน้าและมั่นคงมากขึ้น

๕) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเสริมสร้างพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ด้าน ๕. บุรณาการทางสังคม พบว่า ครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเสริมสร้างพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามความถี่จากมากไปหาน้อย ได้แก่ข้อ ๑. มีความร่วมมือร่วมใจในการทำงานร่วมกัน ข้อ ๒. เพื่อนร่วมงานทุกคนตั้งใจในการทำงาน ข้อ ๓. มีความสุขในการทำงาน เพราะ มีเพื่อนร่วมงานที่ดี ส่วนข้อที่มีความถี่น้อยที่สุดได้แก่ ข้อ ๙.อยากให้ครูนั่งแบบเป็นหมวดวิชาเพื่อที่จะได้ปรึกษาและสอนเป็นแนวเดียวกัน

ผลการศึกษาเชิงปริมาณ และผลการศึกษาเชิงคุณภาพ เกี่ยวกับการศึกษาคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ผลการศึกษาเชิงปริมาณ และผลการศึกษาเชิงคุณภาพ เกี่ยวกับการศึกษาคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย เกี่ยวกับการศึกษาคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย พบว่า ผลการศึกษาเชิงปริมาณครูมีคุณภาพชีวิตในการทำงานสอดคล้องกับการศึกษาเชิงคุณภาพทุกด้าน โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่

ด้านที่ ๑. สภาพแวดล้อมการทำงานที่สะดวกและปลอดภัย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยมีข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนา คือ มีความปลอดภัยดี สงบ สะอาด สวยงาม

ด้านที่ ๕. บุรณาการทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยมีข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนา คือ ให้อาจารย์จัดห้องพักครูเป็นหมวดวิชาเพื่อที่จะได้ปรึกษาและสอนเป็นแนวเดียวกัน ควรมีกิจกรรมสัมพันธ์ระหว่างครูโรงเรียนปริยัติธรรม

ด้านที่ ๓ โอกาสในการพัฒนาความสามารถของบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเชิงคุณภาพที่ครูมีคุณภาพชีวิตในการการทำงาน มีข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนา คือ ควรมีการจัดการอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพในด้านความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอเพื่อเป็นการพัฒนาความรู้ความสามารถของครู และจัดหาทุนการศึกษาเพื่อให้ครูได้มีโอกาสไปศึกษาต่อเพื่อพัฒนาตนเอง อย่างน้อยปีละ ๒ ทุน ควรมีการศึกษาดูงานจากหน่วยงานต่างๆ เป็นประจำและต่อเนื่อง

ด้านที่ ๔. ความก้าวหน้าและความมั่นคง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเชิงคุณภาพ ที่ครูมีคุณภาพชีวิตในการการทำงาน โดยมีข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนา คือ ต้องการให้โรงเรียนตระหนักในหน้าที่ของความเป็นครู ศักดิ์ศรีความเป็นครู ว่าเป็นหน้าที่ที่มีเกียรติ มีความก้าวหน้าตามความเหมาะสม

ด้านที่ ๒. ค่าตอบแทนในการทำงานที่เพียงพอและยุติธรรม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเชิงคุณภาพ ที่ครูมีคุณภาพชีวิตในการการทำงาน โดยมีข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนา คือ ต้องการค่าตอบแทนของการทำงานที่มีความยุติธรรมและเพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในสถานการณ์ปัจจุบัน

อภิปรายผล

จากการศึกษาผลการวิเคราะห์ข้อมูลคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

๕.๑.๑ คุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากสูงที่สุดไปหาต่ำสุด ได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อมการทำงานที่สะดวกและปลอดภัย ด้านบุรณาการทางสังคม ด้านโอกาสในการพัฒนาความสามารถของบุคคล ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคง และด้านค่าตอบแทนในการทำงานที่เพียงพอและยุติธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของจินดา กานต์ คงเดชชาญ (๒๕๕๕) ได้ศึกษา คุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานครูเทศบาลในสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครนครปฐม พบว่า คุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานครูเทศบาลในสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านการให้ค่าตอบแทนที่เหมาะสมและยุติธรรมอยู่ในระดับปานกลาง และคุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานครูเทศบาลในสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครนครปฐม ตามทัศนะของพนักงานครูเทศบาล โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๕.๑.๒ ผลการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำแนกตามเพศ พบว่า ครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย ที่มีคุณภาพชีวิตในการทำงาน ในภาพรวมและรายด้าน ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ในทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับการงานวิจัยของ นิพนธ์ เลหาภากร (๒๕๕๐) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอบางปะกง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑ ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครู โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามเพศ และขนาดโรงเรียนภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อจำแนกตามประสบการณ์ทำงาน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำแนกตามอายุ พบว่า ครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย มีคุณภาพชีวิตในการทำงาน ในภาพรวมและรายด้าน ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในทุกด้าน สอดคล้องกับแนวคิดของเยาวลักษณ์ กลิ่นหอม (๒๕๔๘) ได้สรุปแนวความคิดของค่านิยมของคุณภาพชีวิตที่มีผู้กล่าวไว้มากมายออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีแนวคิดว่าคุณภาพชีวิต หมายถึง ความผาสุก ความสุขความพึงพอใจต่อการดำเนินชีวิตของบุคคล การกินดี

อยู่ที่ของคนภายในสิ่งแวดล้อม อีกกลุ่มมีแนวคิดว่าคุณภาพชีวิตหมายถึง การรับรู้เกี่ยวกับสภาวะของตนในด้านต่างๆ ของชีวิต การรับรู้ถึงความผูกพันของบุคคลในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ

๕.๒.๔ ผลการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำแนกตามประสบการณ์ในการสอน พบว่า ครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย มีคุณภาพชีวิตในการทำงาน โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า ด้านสภาพแวดล้อมการทำงานที่สะดวกและปลอดภัย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนข้ออื่นๆ ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุนทรินทร์ อ่ำพลพร. (๒๕๕๒). คุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครู จังหวัดพระนครศรีอยุธยาผลการวิจัยพบว่า ๑)ระดับคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๘ ด้านคือ ค่าตอบแทนที่เหมาะสมและเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะและปลอดภัย การพัฒนาความสามารถของบุคคล ความก้าวหน้าและมั่นคงในงาน บุคลากรทางสังคม ระเบียบข้อบังคับ ในการปฏิบัติงาน ความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงาน และการปฏิบัติงานในสังคม ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้าน อยู่ในระดับสูง ๒) เปรียบเทียบระดับคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครู จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามเขตพื้นที่การศึกษา ขนาดของโรงเรียน และประสบการณ์ทำงาน ดังนี้ ๒.๑)ระดับคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนก ตามเขตพื้นที่การศึกษา ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ โดยข้าราชการครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ มีระดับคุณภาพชีวิตการทำงานสูงกว่าข้าราชการครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ ๒.๒) ระดับคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามขนาดของโรงเรียน ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ยกเว้นด้านสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะและปลอดภัย แตกต่างอย่างไม่มีนัยสำคัญ ๒.๓) ระดับคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามประสบการณ์การทำงานทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ยกเว้นด้านระเบียบข้อบังคับในการปฏิบัติงาน แตกต่างอย่างไม่มีนัยสำคัญ

๑) การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ของ คุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ด้าน ๒. สภาพแวดล้อมการทำงานที่สะดวกและปลอดภัย จำแนกตามประสบการณ์ในการสอน ด้วยวิธีการของ LSD พบว่า ครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย ที่มีประสบการณ์ในการสอนน้อยกว่า ๕ ปี กับครูที่มีประสบการณ์ในการสอน ระหว่าง ๕-๑๐ ปี มีคุณภาพชีวิตในการทำงาน แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และครูที่มีประสบการณ์ในการสอน ระหว่าง ๕-๑๐ ปี กับครูที่มีประสบการณ์ในการสอน มากกว่า ๑๐ ปี มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และนอกนั้นไม่พบความแตกต่างเป็นรายคู่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรทัย ไจทหาร (๒๕๕๒) ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครู โรงเรียนประถมศึกษา อำเภอโคกสูง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต ๒ โดยรวมและรายข้ออยู่ในระดับมาก จำแนกตามเพศและประสบการณ์ทำงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ กรรณทิพย์ คำบรรจง (๒๕๕๓) ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครู โรงเรียนสายปัญญาในพระบรมราชินูปถัมภ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต ๑ อยู่ในระดับมาก จำแนกตามเพศและประสบการณ์ในการทำงาน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

๕.๒.๕ ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ของ คุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ด้านที่ ๕. บุคลากรทางสังคม จำแนกตามประสบการณ์ในการสอน ด้วยวิธีการของ LSD พบว่า ครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย ที่มีครูที่มีประสบการณ์ในการสอน ระหว่าง ๕-๑๐ ปีกับครูที่มีประสบการณ์ในการสอน มากกว่า ๑๐ ปี มีคุณภาพชีวิตในการทำงานแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ นอกนั้นไม่พบความแตกต่างเป็นรายคู่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิพนธ์ เลหาหารากร (๒๕๕๐) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอบางปะกง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต ๑ ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครู โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามเพศ และขนาดโรงเรียนภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อจำแนกตามประสบการณ์ทำงาน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนที่มีคุณภาพชีวิตในการทำงานใน ๕ ด้าน พบว่า ครูผู้สอนมีคุณภาพชีวิตในการทำงานมากที่สุด คือ ด้านสภาพแวดล้อมการทำงานที่สะดวกและปลอดภัย โดยให้ความเห็นว่า ครูผู้สอนส่วนมากได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีในเรื่อง การจัดห้องเรียนที่มีความสะอาด โรงเรียนน่าอยู่สวยงาม มีสาธารณูปโภคครบ มีความปลอดภัย แต่ต้องการให้โรงเรียนมีการพัฒนาสภาพแวดล้อมขึ้นไปให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ รองลงมา คือ ด้านบูรณาการทางสังคม พบว่า ครูผู้สอนได้รับการช่วยเหลือจากผู้บริหาร เพื่อนร่วมงานเป็นอย่างดี ได้รับความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจจากเพื่อนร่วมงาน ในการทำงานทุกอย่าง ทำให้ทุกคนทำงานอย่างมีความสุข และสบายใจ แต่ครูผู้สอนมีความต้องการให้มีการจัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างครูภายในมูลนิธิ ชุมชน และผู้ปกครองเพิ่มมากขึ้น และทำเป็นประจำต่อเนื่องไปตลอด ด้านโอกาสในการพัฒนาความสามารถของบุคคล พบว่า มูลนิธิไทโชโย มีการพัฒนาครูในหลายรูปแบบ เช่น การจัดการฝึกอบรม การศึกษาต่อ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงานมากขึ้น แต่ต้องการให้ทางโรงเรียน ได้เพิ่มโอกาสในการแสดงความคิดเห็น การนำเสนอผลงานทางวิชาการ และมีความเป็นอิสระในการคิดสร้างสรรค์ผลงาน เพิ่มมากขึ้น ด้านความก้าวหน้าและความมั่นคง พบว่า ครูผู้สอนมีความต้องการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในเรื่อง สวัสดิการสำหรับครู เช่น ทำประกันสังคมสำหรับครูโรงเรียนเอกชน โดยทางมูลนิธิเป็นผู้ดำเนินการเอง มีระบบการพิจารณาประเมินการเลื่อนขั้นเงินเดือนของครูให้ชัดเจนโดยพิจารณาจากผลงาน และการทำประโยชน์ ชื่อเสียงให้กับโรงเรียน อยากให้มีทุนสนับสนุนในการอบรมระยะสั้นและดูงานอย่างต่อเนื่อง และอยากให้มีสวัสดิการสิทธิในการเบิกจ่ายค่ารักษาพยาบาลที่ดีขึ้นทั้งตนเองและครอบครัว และด้านค่าตอบแทนในการทำงานที่เพียงพอและยุติธรรม พบว่า ครูมีความพอใจในค่าตอบแทนที่ได้รับในปัจจุบัน ว่ามีความเหมาะสมและยุติธรรมตามความรู้ ความสามารถ และตามระดับการศึกษา แต่ต้องการให้มีการพัฒนาในเรื่อง การพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือนโดยมีระยะเวลาที่ชัดเจน จะทำให้ให้ครูมีขวัญและกำลังใจในการทำงาน มีการพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือนในแต่ละปี โดยพิจารณาจากผลงานที่ทำ และโรงเรียนควรจะมีการจัดสรรสวัสดิการต่าง ๆ ให้กับครูบ้างตามความเหมาะสม เช่น เงินโบนัสประจำปี เงินตอบแทนในกรณีที่สร้างผลงาน สร้างชื่อเสียงให้กับโรงเรียน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยดังกล่าวมีข้อเสนอแนะหลัก ๒ ประการ คือ ๑) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และ ๒) ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย ครั้งต่อไป

๑. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

จากข้อค้นพบจากงานการวิจัย เรื่อง การศึกษาคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ดังนี้

๑.๑ ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ตรงตามความต้องการและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานมากยิ่งขึ้น

๑.๒ ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองคุณภาพชีวิตการทำงานของครู โดยผู้บริหารระดับสูง ผู้อำนวยการโรงเรียน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความสำคัญต่อคุณภาพชีวิตการทำงานของครูหรือผู้ที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในด้านที่ครูมีระดับคุณภาพชีวิตการทำงานที่สูงอยู่แล้ว ควรคงสภาพไว้ ส่วนด้านที่อยู่ในระดับต่ำ หรือปานกลางควรหาทางปรับปรุงแก้ไขให้สูงขึ้น

๑.๓ ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองคุณภาพชีวิตการทำงานของครู โดยผู้บริหารระดับสูง ผู้อำนวยการโรงเรียน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการกำหนดหลักสูตร การฝึกอบรมด้านการบริหารงานบุคคลของโรงเรียน โดยจัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน

๒. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

๒.๑ ควรมีการศึกษาปัจจัยด้านครอบครัวที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตการทำงานของครูโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดเลย สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อเจาะลึกถึงสาเหตุ การแก้ไขปัญหา และปัจจัยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาครูผู้สอนของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

๒.๒ ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบสภาพคุณภาพชีวิตการทำงานของครูโรงเรียนกับโรงเรียนปรียัตถธรรมอื่นในต่างเขตพื้นที่การศึกษา

๒.๓ ควรศึกษาตัวแปรอื่นที่คาดว่าจะมีความสัมพันธ์ หรือส่งผลต่อคุณภาพชีวิตการทำงาน เช่น ความเครียด ค่านิยม ลักษณะงานที่ปฏิบัติ เป็นต้น

๒.๔ ควรศึกษาวิจัยหาแนวทางในการกำหนดนโยบาย การวางแผน การพัฒนาหรือส่งเสริมคุณภาพชีวิตการทำงานของครู โดยเฉพาะด้านค่าตอบแทนที่เหมาะสมและเป็นธรรมควรให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน โดยคำนึงถึงความเท่าเทียมของเงินเดือนและสวัสดิการต่าง ๆ ที่ครูได้รับเมื่อเทียบเคียงกับอาชีพอื่น ๆ และควรมีความเป็นธรรมในการพิจารณาความดีความชอบประจำปี รวมทั้งในการเลื่อนเงินเดือน ตำแหน่งที่สูงขึ้น เป็นต้น เพื่อจะได้ทราบระดับคุณภาพชีวิตการทำงานได้อย่างชัดเจน สามารถที่จะนำผลการวิจัยมาอธิบายได้อย่างกว้างขวาง เพื่อที่จะได้เป็นประโยชน์ในการจัดการช่วยเหลือหรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูต่อไป

บรรณานุกรม

จินดากานต์ คงเดชาชาญ. (๒๕๕๕). *คุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานครูเทศบาลในสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครปฐม. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร)*

จรรยาพร ธรณินทร์. (๒๕๕๐). *สรุปการบรรยาย ทิศทาง กศน. ในปี ๒๕๕๑ เรื่อง แนวโน้มการศึกษานอกระบบและ การศึกษา ตามอัธยาศัยยุคใหม่* วันพฤหัสบดีที่ ๒๕ ตุลาคม เวลา ๙.๐๐-๑๒.๐๐ น. ณ โรงแรมรามาคารีเดน กรุงเทพมหานคร

เดิมศักดิ์ สุขวิบูลย์. (๒๕๕๒). *ข้อคำนึงในการสร้างเครื่องมือประเภทมาตรประมาณค่า (Rating scale) เพื่อ งานวิจัย. วันที่ค้นข้อมูล ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๕๘, เข้าได้ถึงจาก*

<http://ms.src.ku.ac.th/schedule/Files/๒๕๕๓/Oct/๑๒๑๗๐๘๖.doc>

นิยม สีสวรรณ. (๒๕๔๔). *ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลคุณภาพชีวิตการทำงานและพฤติกรรมที่น่าไว้วางใจของหัวหน้า*

ของผู้ป่วยกับความยึดมั่นผูกพันต่อองค์กรการของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลศูนย์. (วิทยานิพนธ์พยาบาล ศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย)

นิพนธ์ เลหาภารากร. (๒๕๕๐). *คุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอบางปะกง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต ๑. (วิทยานิพนธ์, การศึกษามหาบัณฑิต, วิทยาลัยบูรพา)*

เยาวลักษณ์ กลิ่นหอม. (๒๕๔๘). *ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตและความเข้มแข็งในการมองโลกของสมาชิกครอบครัว ผู้ป่วยจิตเภท. (วิทยานิพนธ์, พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)*

สุนทรินทร์ อ่ำพลพร. (๒๕๕๒). *คุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครู จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหา*

บัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์)

อรทัย ไจหาร. (๒๕๕๒). *การศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอโคกสูง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระแก้ว เขต ๒. (วิทยานิพนธ์ปริญญา, การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา*

มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนากับการพัฒนาภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง: แขวงจำปาสักกับจังหวัดอุบลราชธานี

ดร.สิปป์มงคล บ่อภา^๑

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาประวัติและวัตถุประสงค์การก่อตั้งโดยย่อของวิทยาลัยสงฆ์จำปาสัก กับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี เพื่อแสวงหาจุดร่วมในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในพัฒนาคนในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง จากการศึกษาพบว่า วิทยาลัยสงฆ์จำปาสักได้รับการสร้างตั้งขึ้น โดยประธานศูนย์การองค์การพระพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว เพื่อส่งเสริมและให้ความสำคัญกับการศึกษาของพระภิกษุสามเณรและญาติโยมให้มีคุณภาพทางด้านหลักวิชาการทางธรรมและศาสตร์สมัยใหม่ส่วนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานีนั้น ก็มีวัตถุประสงค์ในการสร้างที่คล้ายคลึงกัน คือ เป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณรท้องถิ่น จะได้ไม่ลำบากในการเดินทางเข้าไปศึกษาในกรุงเทพมหานคร ดังนั้น เจ้าคณะพระสังฆาธิการในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีพระราชรัตนโณบล เจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี และพระกิตติญาณโสภณ รองเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานีเป็นผู้นำการก่อตั้ง

ในด้านหลักธรรมที่จะร่วมมือกันเผยแผ่เพื่อพัฒนาคนในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงนั้นก็คือ หลักคุณสมบัตินี้ ๗ ประการที่เรียกว่า “แสงเงินแสงทองของชีวิตที่ติงาม หรือ รุ่งอรุณของการศึกษา” ซึ่งเป็นหลักประกันของชีวิตที่จะพัฒนาสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ อันได้แก่ กัลยาณมิตรเป็นต้นและตามด้วยกิจกรรมเพื่อสานความสัมพันธ์อีก ๔ กิจกรรม คือ ๑) การแลกเปลี่ยนนักศึกษาและอาจารย์ ๒) การจัดปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานร่วมกัน ๓) การทำวิจัยร่วมกัน และ ๔) การแลกเปลี่ยนพระสงฆ์ปฏิบัติศาสนากิจ

คำสำคัญ: มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา การพัฒนาภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงหลักธรรม

Abstract

This article aims to study the history and objective of Sangkha University in brief at Champasak and Ubonratchathani province for finding out the starting point to propagate Dhamma in Buddhism to develop people along two sides of Kong River. The study was found that Champasak Sangkha Collage was established by the Sangkha leader of the Buddhist organization in Lao for supporting and giving priority to the education of the Sangkha and people in both Dhamma and modern science. For Mahachalongkornrajavidyalaya University, Ubonratchathanicampus was set up by the most venerable Phrarachrattanobon, Phrakittiyanasopon and the provincial Sangkha to give the opportunity of education to local Buddhist monks and novices in Ubonratchathani province.

Buddhadhamma for developing people along two sides of Khong River is “the auroras of a good life, or the dawn of education” These are the guarantees of a life moving toward full human development as “having a good friend”. There are four activities for relationship: ๑) Students and lecturer exchange ๒) Vipassana meditation retreat ๓) co-research and ๔) Buddhist missionary exchange.

Key words: Buddhist University, Kong River’s Development, Dhamma

^๑ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาศาสนา วิทยาเขตอุบลราชธานี.

บทนำ

พระพุทธศาสนานอกจากจะเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม เอกลักษณ์ และจิตวิญญาณในประเทศไทยและประเทศลาวแล้ว ก็ยังเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งพฤติกรรมของคนในสังคมของประเทศทั้งสองให้เดินไปตามครรลองหรือบรรทัดฐานของสังคมโดยปราศจากพันธนาการใดๆ ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงเป็นประดิษฐกรรมทางความคิดอันสูงส่งและมีคุณูปการต่อการพัฒนาคนในประเทศให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขตามอัตภาพของตนๆ ได้ บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการใช้กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาคนและการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาในกลุ่มน้ำโขงโดยเน้นความสัมพันธ์ของคนในแขวงจำปาสักกับจังหวัดอุบลราชธานีโดยใช้มหาวิทยาลัยของสองฝั่งที่ทั้งสองแห่งที่ตั้งอยู่ในแขวงจำปาสักคือวิทยาลัยสงฆ์จำปาสักที่ตั้งอยู่เมืองปากเซ และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตอุบลราชธานีเป็นสื่อกลางประสานความเข้าใจในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและการศึกษาแลกเปลี่ยนทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม อันจะก่อประโยชน์สุขให้คนทั้งสองฝั่งได้อย่างยั่งยืนต่อไป

วิทยาลัยสงฆ์แขวงจำปาสัก

สถานที่ที่ถือว่าเป็นสถานศึกษาด้านพระพุทธศาสนาให้กับพระภิกษุสามเณรและอุบาสกอุบาสิกาตลอดจนเป็นศูนย์รวมใจในการสร้างกิจกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาในแขวงจำปาสัก เมืองปากเซคือ วิทยาลัยสงฆ์ แขวงจำปาสัก

วิทยาลัยสงฆ์ แขวงจำปาสักได้รับการสร้างตั้งขึ้น โดยประธานศูนย์การองค์การพระพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว ฉบับเลขที่ ๔๘๗/ องค์การพระพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว ๐๕/๑๐/๒๐๐๖ ลงนามและรับรู้โดยกระทรวงศึกษาธิการ อย่างเป็นทางการซึ่งเป็นแห่งที่สองของประเทศลาวดำเนินการสอนตามมติประชุมใหญ่ครั้งที่ ๘ ของพรรคในเดือนมีนาคมปี ค.ศ. ๒๐๐๖ (พ.ศ. ๒๕๔๙) ที่ผ่านมามีได้วางคาดหมายไว้ว่าถึงปี ค.ศ. ๒๐๒๐ (พ.ศ. ๒๕๖๓) ต้องทำให้ประเทศหลุดพ้นออกจากความยากจนต้องพัฒนามีปัจจัยพื้นฐานแห่งการเป็นประเทศ อุตสาหกรรม เพื่อบรรลุเป้าหมายในมติดกลงโดยเฉพาะปี ค.ศ. ๒๐๐๕- ๒๐๐๖ (๒๕๔๘-๒๕๔๙) ถือเป็นโอกาสศึกษาเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงริบเร่งดำเนินการปฏิรูประบบการศึกษาแห่งชาติให้มีคุณภาพและและมีมาตรฐานให้สูงขึ้นสืบต่อเร่งมือการสร้างคนให้เป็นพลที่ดีมีการศึกษามีความรู้มีวิชาชีพ มีความสามารถประดิษฐ์สร้าง และมีความกระตือรือร้น ต่อการพัฒนาประเทศชาติในระยะ ๒๐ กว่าปีแห่งการเปลี่ยนแปลงใหม่ระบบการศึกษาแห่งชาติได้รับการพัฒนาทางด้านปริมาณและคุณภาพดีขึ้นเป็นก้าวๆ คือระบบการศึกษาของลาวในปัจจุบันมีลักษณะผสมผสานระหว่างรูปแบบการศึกษาของระบอบเมืองขึ้นครั้งศึกษากับการศึกษาแบบ ปฏิวัติ และการศึกษาแบบใหม่ได้ถ่ายทอดบทเรียนมาเป็นการศึกษาอยู่บรรดาประเทศต่างๆของโลก^๑

องค์การพระพุทธศาสนาสัมพันธ์ลาว (อ.พ.ส) ถือเป็นสถาบันสูงสุดของการบริหารงานคณะสงฆ์ลาวได้มองเห็นอนาคตของคณะสงฆ์ที่ยังขาดคณะสงฆ์ผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และขาดความเข้าใจในทางพระพุทธศาสนา^๒ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ที่สืบทอดพระพุทธศาสนาในอนาคตจึงได้มีนโยบายส่งเสริมการศึกษาของพระสงฆ์ซึ่งได้ตราไว้ในมาตราที่ ๑๐ หมวด ๓ ของธรรมนูญปกครองคณะสงฆ์ลาว พ.ศ. ๒๕๔๑ ว่า “ให้คณะส่งเสริมและให้ความสำคัญกับการศึกษาของพระภิกษุสามเณรโดยการยกระดับความรู้ความสามารถให้แก่พระภิกษุสามเณรและญาติโยมให้สูงขึ้นพร้อมกันนั้นต้องปรับปรุงระบบการศึกษาสงฆ์ให้มีคุณภาพทางด้านหลักวิชาการทางธรรมและทางโลกให้เท่าเทียมกันและทุ่มเทเอาใจใส่ในการนำเอาหลักวิชาชีพแขนงที่มีประโยชน์รับใช้สังคมได้ดีเข้าในสถาบันการศึกษาสงฆ์ด้วย”^๓

การจัดการศึกษาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคนให้มีคุณภาพได้นั้น ปัจจัยมีความสำคัญอย่างมากก็คือคุณภาพการสอนของครูผู้ที่จะช่วยพัฒนาแผนการศึกษา นโยบายการศึกษา ตลอดจนปรัชญาการศึกษา และทฤษฎีการศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย

^๑ กระทรวงศึกษาธิการ, แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาแห่งชาติ (นครหลวงเวียงจันทน์โรงพิมพ์ศรีवास, ค.ศ. ๒๐๐๘), หน้า ๑๑-๑๒.

^๒ ศูนย์กลางแนวลาวสร้างชาติ, ธรรมนูญปกครองลาว, (นครหลวงเวียงจันทน์: โรงพิมพ์ ชาวหนุ่ม ๒๕๔๑), หน้า ๕-๖.

^๓ อ่างถึงใน พระกันยา สุจินโณ (กุลนวงค์) การจัดการเรียนการสอนในวิทยาลัยสงฆ์วัดหลวง แขวงจำปาสัก

ประเทศ

สาธารณรัฐ ประชาชนลาว (วิทยานิพนธ์จิต สาขาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มจร. พ.ศ. ๒๕๕๕) หน้า ๑

มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งเป็นสถาบันผลิตครูทั้งที่เป็นพระสงฆ์และคฤหัสถ์เพื่อให้ไปปลูกฝังนักศึกษาให้มีความรู้ความสามารถทางด้านคุณธรรม ศีลธรรม และจริยธรรมที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนและ สร้างให้คนเหล่านั้นมีความรับผิดชอบต่อสังคม ตลอดจนพัฒนาตนให้มีความก้าวหน้าอย่างเต็มศักยภาพและยังยืนทนต่อเหตุการณ์โลกปัจจุบัน

ศาสตราจารย์ดร.สมกัญมิ่งหนอเมฆกรรมการศูนย์กลางพรรครัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการลาวได้กล่าวว่าประเทศลาวได้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจสังคมการศึกษาและวัฒนธรรมมากขึ้นทำให้การศึกษามีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ ฉะนั้นพรรคและรัฐบาล จึงยึดถืองานการพัฒนาการศึกษา เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา^๑

การยกระดับความรู้ความสามารถของคนภายในชาติให้เจริญก้าวหน้าให้สอดคล้องกับการขยายตัวของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ดังนั้นรัฐบาลลาวจึงได้วางยุทธศาสตร์การศึกษาปี ๒๕๔๓-๒๐๕๘ เพื่อปฏิรูปการศึกษาแห่งชาติ และขยายการศึกษาของประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาวให้เป็นเอกภาพ มีคุณภาพและมาตรฐานใกล้เคียงกับต่างประเทศซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมแห่งชาติได้กำหนดว่าภายในปี ๒๕๖๓ ประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตย ประชาชนลาว จะต้องหลุดพ้นออกจากความด้อยพัฒนาโดยกระทรวงศึกษาธิการได้พัฒนายุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาการศึกษาหลายเรื่องการจัดให้มีการศึกษาก่อนบังคับ สำหรับพลเมืองทุกคน การขยายมัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา การปรับปรุงการฝึกหัดครู การจัดตั้งมหาวิทยาลัยแห่งชาติ การขยายการศึกษานอกระบบโรงเรียน และการพัฒนาบุคลากร เจ้าหน้าที่ทางการศึกษาเป็นต้น ซึ่งจำเป็นต้องมีค่าใช้จ่าย และการบริหารจัดการที่ดีจึงจะบรรลุผลที่คาดหวังไว้จึงได้มีมติตกลงก่อตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นที่จำปาสัก (Champasak University of Laos) ซึ่งประกอบด้วย ๘ คณะวิชาและ ๑๖ วิทยาลัย โดยวิทยาลัยมีชื่อว่า “วิทยาลัยวิทยาศาสตร์พื้นฐาน” (School of science Foundation studies) ซึ่งเป็นสถาบันที่อยู่ภายใต้การดูแลของมหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว (เป็นหลักสูตรเตรียมนักศึกษาเพื่อสอบเข้าศึกษาต่อสายต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยแห่งชาติลาวและสถาบันชั้นสูงภายในประเทศ)นับแต่นั้นมา มหาวิทยาลัยจำปาสัก ได้เริ่มดำเนินการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบในเบื้องต้นเริ่มจาก ๘ คณะวิชา และวิทยาลัยวิทยาศาสตร์พื้นฐานมาถึงปัจจุบัน มหาวิทยาลัยจำปาสักได้เติบโตขยายมาเป็น ๑๑ คณะวิชาในการดำเนินงานด้านการพัฒนาบุคลากร ของมหาวิทยาลัยจำปาสัก เมืองปากเซ แขวงจำปาสักประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตย ประชาชนลาว ในปัจจุบัน ยังขาดงบประมาณ ด้านการพัฒนาบุคลากร อุปกรณ์การเรียนการสอน และการศึกษายังไม่เพียงพอ พร้อมยังขาดการฝึกอบรม ได้แก่ บุคลากร ครูอาจารย์ และเจ้าหน้าที่ต่างๆ นอกจากนั้นยังมีครูอาจารย์ไม่เพียงพอต่อจำนวนการศึกษาที่เพิ่มขึ้น ซึ่งในปัจจุบันยังมีหลายอย่างที่ควรใช้เวลาในการพัฒนาปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น การสร้างหรือพัฒนาคนในของหน่วยงาน หรือองค์กรจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งการบริหารการศึกษา เพื่อให้หน่วยงานสามารถดึงดูดและบำรุงรักษาคนดี มีความรู้ความสามารถไว้ในหน่วยงานให้มากที่สุดและได้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถมีคุณภาพในการทำหน้าที่เป็นหัวหน้างาน เป็นผู้บริหารซึ่งจะนำพาองค์กร ไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายได้การดำเนินการปรับปรุงและการพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยจำปาสัก ในปัจจุบันมีปัญหาและอุปสรรคหลายประการ ซึ่งสามารถแยกปัญหาออกเป็น ๓ ด้าน ดังนี้

๑. ปัญหาบุคลากรด้านการบริหารเนื่องจากงบประมาณที่ได้รับน้อยขาดบุคลากรจึงไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาเท่าที่ควร ครู อาจารย์มีชั่วโมงสอนมาก ยังรับผิดชอบงานต่าง ๆ เช่น งานธุรการ งานทะเบียน ห้องสมุด และงานอื่น ๆ
๒. ปัญหาบุคลากรด้านการเรียนการสอน ครู อาจารย์ มีความรู้ ความเข้าใจในสาขาวิชา แต่ขาดกระบวนการสอนไม่เตรียมการสอน มักใช้ความรู้ความสามารถที่เคยสอนและยังใช้ตำราบอกจด ขาดการพัฒนาสื่อการสอน
๓. ปัญหาบุคลากรทางฐานะครอบครัวที่ยากจน และทางการศึกษาทางเศรษฐกิจ อาชีพทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา จนขาดความมั่นใจ ขาดความกระตือรือร้นในการสืบค้นหา แสวงหาความรู้และวิทยาการใหม่ๆ จากมุมโลก^๒

^๑โครงการค้นคว้าที่ปรึกษาสำหรับแผนการศึกษา, (เวียงจันทน์: สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓.

^๒พระสุริยศักดิ์ จิตตธมโม (จันคำมณี) การพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยจำปาสัก เมืองปากเซ แขวงจำปาสัก ประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตย ประชาชนลาว (วิทยานิพนธ์จิตต สาขาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มจร. พ.ศ. ๒๕๕๓) หน้า ๒-๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ วิทยาเขตอุบลราชธานี ได้ก่อกำเนิดขึ้นจากความดำริร่วมกันของเจ้าคณะพระสงฆาธิการในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีพระราชรัตนโบล เจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี และพระกิตติญาณโสภณ รองเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานีเป็นผู้นำ ได้ส่งเสริมสนับสนุน และผลักดันเรื่องนี้มาโดยตลอด ทั้งนี้ด้วยความประสงค์ที่จะให้พระภิกษุสามเณร ได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง ไม่จำเป็นต้องเดินทางเข้าไปศึกษาในกรุงเทพมหานคร เพราะความยุ่งยากนานาประการ เป็นต้นว่า ที่อยู่อาศัย อาหารการขบฉัน^๑ และมองเห็นว่าพระสงฆ์ที่อยู่ในชนบทนั้นขาดโอกาสทางการศึกษา ครั้นจะเดินทางเข้าไปศึกษาในกรุงเทพมหานคร ก็เกิดความลำบากต้องพึ่งศรัทธาญาติโยมไป ทำให้วัดขาดพระเณรอยู่อาศัย

พ.ศ. ๒๕๒๓ ได้ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารวิทยาลัยสงฆ์อุบลราชธานี เมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๓ โดย ฯพณฯ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรี (ในสมัยนั้น) เป็นประธาน และนายบุญช่วย ศรีสารคาม ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี (ในสมัยนั้น) เป็นรองประธาน โดยวางแบบแปลนไว้ขนาดกว้าง ๑๖ เมตร ยาว ๖๐ เมตร สูง ๕ ชั้น จากนั้นได้เริ่มหาปัจจัยมาก่อสร้างตามกำลัง โดยขอความร่วมมือจากพระสังฆาธิการและศรัทธาประชาชน ในเขตจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดใกล้เคียง และได้ลงมือก่อสร้างเมื่อพ.ศ. ๒๕๒๕- ๒๕๒๗ การก่อสร้างดำเนินการได้ ๓ ชั้นก็หมดงบประมาณ

พ.ศ. ๒๕๒๙ การประชุมพระสังฆาธิการ มีมติให้เสนอเรื่องขอเปิดการเรียนการสอน เป็นสาขาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งก็ได้รับการอนุมัติจากสภามหาวิทยาลัย ให้จัดตั้งเป็น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี ที่วัดมหาวนาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๙ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี จัดตั้งขึ้นตามประกาศมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ตามหนังสือที่ ๓๙๕/๒๕๒๙ ลงวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๒๙ เรื่อง อนุมัติให้จัดตั้งวิทยาเขตอุบลราชธานี และประกาศมหาวิทยาลัย ที่ ๗๙/๒๕๒๙ เรื่อง จัดตั้งวิทยาเขตอุบลราชธานี ลงวันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๒๙ โดยสภามหาวิทยาลัยได้มีมติให้จัดตั้งวิทยาเขตอุบลราชธานี ในคราวประชุมครั้งที่ ๖/๒๕๒๙ เมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๒๙ วิทยาเขตอุบลราชธานี ในระยะเริ่มแรก จึงได้ดำเนินการบริหารจัดการศึกษา คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาหลักสูตรและวิธีการสอน วิชาเอกการสอนสังคมศึกษา ในปีการศึกษา ๒๕๓๐

พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้เปิดรับสมัครพระภิกษุ สามเณรเข้าศึกษาจำนวน ๕๐ รูป เปิดสอนสาขาวิชาบริหารการศึกษา และสาขาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้รับอนุมัติ เปิดเรียนในสาขาวิชาศาสนาคณะพุทธศาสตร์^๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตอุบลราชธานี (ดงบังไฟ)

ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้มีนโยบายให้ส่วนงานระดับวิทยาเขต พิจารณาหาสถานที่ตั้งแห่งใหม่ เพื่อรองรับการขยายตัวทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยเพราะตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ นั้นได้เปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์สามารถเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้ หากวิทยาเขตใดมีความพร้อมที่จะขยายขยายหาที่ตั้งใหม่ได้ ก็ให้ดำเนินการได้

ด้วยเหตุนี้เอง พระเดชพระคุณพระเทพกิตติมณี ประธานสภาวิทยาเขตอุบลราชธานี ได้เรียกประชุมสภาวิทยาเขตอุบลราชธานี และ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลกระโสม ณ ศาลาการเปรียญวัดบ้านดอนนกกุ่ม ตำบลกระโสม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อขออนุญาตใช้สถานที่ป่าสาธารณประโยชน์ดงบังไฟ จำนวน ๒๑๒ ไร่เศษ ที่ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๑ บ้านหมากมี ตำบลกระโสม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี^๓

^๑หนังสือที่ระลึกพิธีเปิดอาคารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ วิทยาเขตอุบลราชธานี วัดมหาวนาราม พระอารามหลวง อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ๒๕ มิถุนายน ๒๕๓๖ หน้า ๒๓

^๒ประวัติและความเป็นมา มจร.วช.อุบล http://ubon.mcu.ac.th/?page_id=๑๑ (ออนไลน์ ๒๕ มิ.ย.๖๐)

^๓หนังสือที่ระลึก “ครบรอบ ๒๕ ปี การสถาปนา มจร. วิทยาเขตอุบลราชธานี ธันวาคม ๒๕๕๕” หน้า ๒๔

ดังนั้นวิทยาเขตอุบลราชธานีจึงได้ย้ายถาวรมาตั้งอยู่ที่ตึกบึงไฟจนถึงทุกวันนี้ โดยมีปรัชญาการศึกษาดังนี้ “ศูนย์กลาง การศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม” และมีพันธกิจ คือ “การผลิตบัณฑิต การวิจัยและพัฒนา และการบริการวิชาการแก่สังคม”^๑

จากสภาพภูมิประเทศของจังหวัดอุบลราชธานีซึ่งเป็นจังหวัดชายแดนตะวันออกสุดของประเทศไทย มีพื้นที่อาณาเขตชายแดนติดต่อกับแขวงจำปาสัก เมืองปาเซ ประเทศ สปป.ลาว และทั้งสองเมืองก็มีมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ให้การศึกษาด้านพระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่ให้กับพระภิกษุสามเณร และบุคคลทั่วไปด้วย จึงเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะเป็นจุดเริ่มต้นในการให้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงให้เป็นลุ่มแม่น้ำแห่งธรรมะที่ให้ความชุ่มชื้นกับผู้คนอย่างแท้จริง

หลักคุณธรรมที่ควรเผยแพร่ในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

หน้าที่ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งคือนำหลักธรรมลงสู่จิตใจของคนในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง เพื่อให้คนเหล่านั้นได้เกิดความมั่นใจในการฝึกหัดพัฒนาตนเองได้อย่างมั่นใจ ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใดดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ ได้กล่าวไว้ใน “ธรรมมูชิวิต” ในหมวดคนกับคนว่า^๒

มนุษย์เป็นสัตว์พิเศษ ซึ่งแตกต่างจากสัตว์ทั้งหลายอื่น สิ่งที่ทำให้มนุษย์เป็นสัตว์พิเศษ ได้แก่ สึกขา หรือการศึกษา คือการเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนามนุษย์ที่ฝึก ศึกษาหรือพัฒนาแล้ว เชื่อว่าเป็น “สัตว์ประเสริฐ” เป็นผู้รู้จักดำเนินชีวิตที่ดีงามด้วยตนเอง และช่วยให้สังคมดำรงอยู่ในสันติสุขโดยสวัสดิ์

มนุษย์ที่จะเชื่อว่ามีฝึก ศึกษาหรือพัฒนาตน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ผู้เป็นสมาชิกใหม่ของมนุษยชาติ พึงมีคุณสมบัติที่เป็นต้นทุน ๗ ประการ ที่เรียกว่า แสงเงินแสงทองของชีวิตที่ดีงาม หรือ รุ่งอรุณของการศึกษา ซึ่งเป็นหลักประกันของชีวิตที่จะพัฒนาสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ผู้เป็นสัตว์ประเสริฐอย่างแท้จริง ดังนี้

๑. **กัลยาณมิตรตา (มีกัลยาณมิตร)** แสวงแหล่งปัญญาและแบบอย่างที่ดี คือ อยู่ร่วมหรือใกล้ชิดกัลยาณชน ที่มีอิทธิพลชักนำและชักชวนกันให้เจริญงอกงามในการพัฒนาพฤติกรรมจิตใจและปัญญา โดยเฉพาะให้เรียนรู้และพัฒนาการสื่อสารสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ด้วยเมตตา มีศรัทธาที่จะดำเนินตามแบบอย่างที่ดี และรู้จักใช้ปัจจัยภายนอกทั้งที่เป็นบุคคล หนังสือ และเครื่องมือสื่อสารทั้งหลาย ให้เป็นประโยชน์ในการแสวงหาความรู้และความดีงาม เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชีวิตแก้ปัญหาและทำการสร้างสรรค์

๒. **ศีลสัมปทา (ทำศีลให้ถึงพร้อม)** มีวินัยเป็นฐานของการพัฒนาชีวิต คือ รู้จักจัดระเบียบความเป็นอยู่กิจกรรมกิจการและสิ่งแวดล้อมให้อื้อโอกาสแก่การพัฒนาชีวิต อย่างน้อยมีศีลขั้นพื้นฐาน คือมีพฤติกรรมที่ถูกต้องในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ด้วยการอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์อย่างเกื้อกูลไม่เบียดเบียนกัน และในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ด้วยการกินใช้ปัจจัย ๔ ตลอดจนจนอุปกรณ์เทคโนโลยีทั้งหลาย ในทางที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิต เกื้อหนุนการศึกษา การสร้างสรรค์ และระบบคุณธรรมสัมพันธ์ของธรรมชาติ

๓. **ฉันทสัมปทา (ทำฉันทะให้ถึงพร้อม)** มีจิตใจใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์ คือเป็นผู้มีพลังแห่งความใฝ่รู้ ใฝ่ดี ใฝ่ทำ ใฝ่สร้างสรรค์ ใฝ่สัมฤทธิ์ ใฝ่ความเป็นเลิศ อยากช่วยทำทุกสิ่งทุกอย่างที่ตนประสบเกี่ยวข้องให้เข้าถึงภาวะที่ดีงาม ไม่หลงติดอยู่แค่คิดจะได้จะเอาและหาความสุขจากการเสพบริโภค ที่ทำให้จมอยู่ใต้วังวนแห่งความมัวเมาและการแย่งชิง แต่รู้จักใช้อินทรีย์ มีตาที่ดู หูที่ฟัง เป็นต้น ในการเรียนรู้ หาความสุขจากการศึกษา และมีความสุขจากการทำสิ่งดีงาม ด้วยการใช้สมองและมือในการสร้างสรรค์

๔. **อัตรสัมปทา (ทำตนให้ถึงพร้อม)** มุ่งมั่นฝึกตนจนเต็มสุดภาวะที่ความเป็นคนจะให้ถึงได้ คือ ระลึกอยู่เสมอถึงความจริงแท้แห่งธรรมชาติของมนุษย์ผู้เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ และต้องฝึก ซึ่งเมื่อฝึกแล้วจะประเสริฐเลิศสูงสุดแล้วตั้งใจฝึกตนจนมองเห็นความยากลำบากอุปสรรคและปัญหา เป็นจุดเวทีที่ทดสอบและพัฒนาสติปัญญาความสามารถ มีจิตสำนึกในการพัฒนาตนยิ่งขึ้นไป จนเต็มสุดแห่งศักยภาพ ด้วยการพัฒนาที่พร้อมทุกด้านทั้งพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา

^๑ อ่างแล้ว หน้า ๓

^๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) **ธรรมมูชิวิต**(มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพฯพ.ศ.๒๕๔๐) หน้า ๑๑-๑๓

๕. ทิฏฐิสัมปทา (ทำทิฏฐิให้ถึงพร้อม) ถือหลักเหตุปัจจัยมองอะไรๆ ตามเหตุและผล คือ ตั้งอยู่ในหลักความคิด ความเชื่อถือที่ตีงามมีเหตุผล อย่างน้อยถือหลักเหตุปัจจัย ที่จะนำไปสู่การพิจารณาไตรตรองสืบสวนค้นคว้าเป็นทางเจริญ ปัญหา และเชื่อการกระทำว่าเป็นอำนาจใหญ่สุดที่บันดาลชะตากรรม กับทั้งมีพฤติกรรมและจิตใจที่อยู่ในอำนาจเหตุผล แม้จะ ฝืนทำให้สำเร็จและดีงามสูงสุด ก็รู้เท่าทันความเป็นไปได้ภายในขอบเขตของเหตุปัจจัยที่มีและที่ทำ ถึงสำเร็จก็ไม่หลงลอย ถึง พลาดก็ไม่หงอยงง ดำรงจิตผ่องใสเป็นอิสระได้ ไม่ว่าจะวณโววายเอาแต่ใจตน ตลอดจนไม่ปล่อยตัวเลื่อนไหลไปตามกระแสความ ตื่นข่าวและค่านิยม

๖. อัปมทสัมปทา (ทำความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม) ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท คือ มีจิตสำนึกในความไม่ เที่ยง มองเห็นตระหนักถึงความไม่คงที่ ไม่คงทน และไม่คงตัว ทั้งของชีวิตและสิ่งทั้งหลายรอบตัว ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุ ปัจจัยทั้งภายในและภายนอกตลอดเวลา ทำให้นิ่งนอนใจอยู่ไม่ได้และมองเห็นคุณค่าความสำคัญของกาลเวลา แล้ว กระตือรือร้นชวนขวนขวายเร่งศึกษาและป้องกันแก้ไขเหตุปัจจัยของความเสื่อม และเสริมสร้างเหตุปัจจัยของความเจริญงอกงาม โดยใช้เวลาทั้งคืนวันที่ผ่านมาให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

๗. โยนิโสมนสิการสัมปทา (ทำโยนิโสมนสิการให้ถึงพร้อม) ฉลาดคิดแยกคายให้ได้ประโยชน์และความจริง คือ รู้จักคิด รู้จักพิจารณา มองเป็น คิดเป็น เห็นสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็นไปในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย โดยใช้ปัญญา พิจารณาสอบสวนสืบค้นวิเคราะห์หิวัจย์ ไม่ว่าจะเพื่อให้เห็นความจริง หรือเพื่อให้เห็นแง่มุมที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์ กับทั้ง สามารถแก้ไขปัญหาและจัดทำดำเนินการต่างๆ ให้สำเร็จได้ด้วยวิธีการแห่งปัญญาที่จะทำให้พึ่งตนเองและเป็นที่พึ่งของคนอื่น ได้

กิจกรรมร่วมของมหาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ แห่ง เพื่อพัฒนาภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง

ในปี ๒๕๕๕ ฉลองครบรอบ ๒๕ ปี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี ได้ทำข้อตกลง ร่วมกับแขวงจำปาสักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยให้พระสงฆ์ที่ได้รับการศึกษาในระดับอนุปริญาแล้วให้เข้ามาศึกษา ระดับปริญาตรีใน มจร. วิทยาเขตอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี โดยทางวิทยาเขตช่วยจัดหาวัด และทุนการศึกษาให้ นี้ก็ เป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาบุคลากรของพระพุทธศาสนาาร่วมกันของมหาวิทยาลัยทั้งสอง

ในอนาคตถ้าจะให้เกิดมีกิจกรรมแลกเปลี่ยน เช่น

๑. แลกเปลี่ยนนักศึกษาและอาจารย์ในแต่ละเทอมการศึกษาเพื่อเรียนรู้ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และระบบการศึกษาของกันและกัน
๒. จัดปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานระยะสั้น ในเวลา ๒ คืน ๓ วัน ในแขวงจำปาสักและจังหวัดอุบลราชธานีแบบสลับ สับเปลี่ยนกันไปเพื่อให้นักศึกษาและอุบาสกอุบาสิกาและผู้สนใจทั้งสองฝั่งได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดย มหาลัยสงฆ์ ทั้งสองแห่งเป็นเจ้าภาพร่วมกัน
๓. ทำการศึกษาวิจัยร่วมกัน เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการศึกษาเกี่ยวกับ พระพุทธศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี วิถี ชีวิตของคนทั้งสองฝั่ง
๔. จัดให้มีโครงการแลกเปลี่ยนพระสงฆ์ในการปฏิบัติศาสนกิจตามวัดต่าง ๆ ทั้งในแขวงจำปาสักและจังหวัด อุบลราชธานี เป็นต้น

กิจกรรมเหล่านี้ อาจจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนในภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงให้ได้รับประโยชน์จากมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้งสองแห่ง และเป็นจุดเริ่มต้นของความเป็นกัลยาณมิตร ตามหลักธรรมที่ได้กล่าวในเบื้องต้น

สรุป

จากการศึกษาประวัติและความเป็นมาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งแล้ว มีวัตถุประสงค์ในการสร้างคล้ายๆกัน คือ เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกาและผู้สนใจในพระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่อัน จะเป็นแนวทางในการพัฒนาจิตใจและให้คนอยู่ดีมีความสุขแบบยั่งยืน

หลักธรรมที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งควรยึดเป็นหลักในการเผยแผ่นั้นก็คือ “แสงเงินแสงทองของชีวิตที่ตีงาม หรือ รุ่งอรุณของการศึกษา” ประการ คือ ๑) ความเป็นผู้มีมิตรดีสหายดี มีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกันและกัน ๒) ความเป็นผู้มีวินัย เป็นฐานของการพัฒนาชีวิต๓) ความเป็นผู้มีจิตใจใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์ ๔) ความมุ่งมั่นฝึกตนจนเต็มสุภภาวะที่ความเป็นคนจะให้ถึง

ได้๕) ความเป็นผู้ถือหลักเหตุปัจจัยมองอะไรๆ ตามเหตุและผล ๖) ความเป็นผู้ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท๗) ความเป็นผู้ฉลาดคิดแยกคายให้ได้ประโยชน์

กิจกรรมที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งควรจัดร่วมกันคือ ๑) การแลกเปลี่ยนนักศึกษาและอาจารย์ ๒) การจัดวิปัสสนากรรมฐานร่วมกัน ๓) การทำวิจัยร่วมกัน และ ๔) การแลกเปลี่ยนพระสงฆ์ปฏิบัติศาสนกิจ

ทั้งหมดนี้ถือเป็นแนวทางในการให้มหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาคนในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงในแขวงจำปาสักและจังหวัดอุบลราชธานีเพื่อให้เข้าถึงหลักธรรมในการพัฒนาตนเองแบบยั่งยืนถาวรในการดำรงชีวิตโดยไม่ตกเป็นเหยื่อของข่าวสารข้อมูลและวัตถุนิยมจนทำให้เกิดความทุกข์กายทุกข์ใจ

บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งจะต้องสร้างสายน้ำใจให้ชุ่มเย็นเป็นสายน้ำแห่ง ความสุข ความเจริญ ตามหลักพระพุทธศาสนา ให้ผู้คนทั้งสองฝั่งอ้อมเฒ่าไปด้วยรสพระธรรมตามหลักพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า “สพพทานมมทานชินาตสพพรสสมมโรโส ชินาติ

สพพรตีธมมรตี ชินาติตถนทกโย สพพทุกข์ ชินาติ.

ธรรมทานย่อมชนะทานทั้งปวง รสแห่งธรรมย่อมชนะรสทั้งปวงความยินดีในธรรมย่อมชนะความยินดีทั้งปวง ความสิ้นไปแห่งตัณหาย่อมชนะทุกข์ทั้งปวง.”^๑

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ, แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาแห่งชาตินครหลวงเวียงจันทน์

พิมพ์ศรีवास, ค.ศ.๒๐๐๘

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ธรรมมัญญชีวิต มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพฯพ.ศ.๒๕๔๐

พระกันยา สุจินโณ (กุลณะวงศ์) การจัดการเรียนการสอนในวิทยาลัยสงฆ์วัดหลวง แขวงจำปาสัก

สักประเทศ สาธารณรัฐ ประชาชนลาววิทยานิพนธ์จิต สาขาบริหารการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มจร. พ.ศ. ๒๕๕๕

พระสุริยศักดิ์ จิตตธมโม (จันคำมณี) การพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยจำปาสัก เมืองปาเซ แขวงจำปาสัก

สาธารณรัฐ ประชาธิปไตย ประชาชนลาววิทยานิพนธ์จิต สาขาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มจร. พ.ศ. ๒๕๕๓

ศูนย์กลางแนวลาสร้างชาติ, ธรรมมัญญปกครองลาว,นครหลวงเวียงจันทน์: โรงพิมพ์

ชาวหนุ่ม ๒๕๔๑.

โครงการค้นคว้าที่ปรึกษาสำหรับแผนการศึกษา, เวียงจันทน์: สาธารณรัฐประชาธิปไตย

ประชาชนลาว, ๒๕๔๖

หนังสือที่ระลึก “ครบรอบ ๒๕ ปี การสถาปนา มจร. วิทยาเขตอุบลราชธานี ธันวาคม ๒๕๕๕

หนังสือ“ที่ระลึกพิธีเปิดอาคารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ วิทยาเขต

อุบลราชธานี” วัดมหายาราม พระอารามหลวง อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัด

อุบลราชธานี ๒๕ มิถุนายน ๒๕๓๖

ประวัติและความเป็นมามจร.วช.อุบลhttp://ubon.mcu.ac.th/?page_id=๑๑ (ออนไลน์ ๒๕ มิ.ย.๖๐)

อรรถกถา ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท ตัณหารวรรคที่ ๒๔<http://www.๘๔๐๐๐.org/tipitaka/attha/attha.php?b=๒๕&i=๓๔&p=๑๐> (ออนไลน์) [๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๐]

^๑อรรถกถา ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท ตัณหารวรรคที่ ๒๔<http://www.๘๔๐๐๐.org/tipitaka/attha/attha.php?b=๒๕&i=๓๔&p=๑๐>(ออนไลน์) [๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๐]

อนุรักษ์สร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมสู่สังคมอาเซียน

ผศ.บัญญัติ จำปารักษ์^๑

ความนำ

ปัจจุบันปัญหาทางสังคมอาเซียนแต่ประเทศเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะในสังคมแต่ประเทศมีความบกพร่องหย่อนยานทางคุณธรรมจริยธรรม พื้นฐานด้านจิตใจของมนุษย์มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตเป็นพื้นฐานในการที่จะทำให้อสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข พื้นฐานที่กล่าวถึงนั้นก็คือ คุณธรรมจริยธรรมซึ่งเป็นพฤติกรรมหรือการปฏิบัติในสิ่งที่ตั้งตามทางกาย วาจา และใจ ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นมนุษย์

จากแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.๒๕๕๕- ๒๕๕๙) ได้กล่าวถึง ประเด็นปัญหาวิกฤติของสถานการณ์ ปัจจุบันที่น่าเป็นห่วง ซึ่งมุ่งพัฒนาความเจริญทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วของสังคมอาเซียน รวมถึงการพัฒนาทางวัตถุในด้านต่างๆ ที่ขาดความสมดุล ซึ่งทำให้บุคคลและสังคมโดยรวมไม่สามารถปรับตัวตามได้ทัน ก่อให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างการพัฒนาทางวัตถุกับการพัฒนาทางจิตใจที่ตามไม่ทันกับกระแสโลกและกระแสวัฒนธรรมต่างชาติซึ่งกำลังก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทั้งในด้านเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์และเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์เป็นต้น

จากสิ่งที่กล่าวมานั้นเป็นเหตุปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่เราจะต้องสร้างสังคมให้เข้มแข็งในด้านสติปัญญาความรู้ และการกระตุ้นเตือนพัฒนาคนในสังคมไทยและอาเซียนให้มีจิตสำนึกอนุรักษ์สร้างสรรค์ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและศิลปกรรมดังต่อไปนี้

ศิลปะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อความดีความงามเป็นผลมาจากสติปัญญาของศิลปินที่แสดงถึงความคิดสร้างสรรค์และการแสดงออกเชิงบวกที่มีผลต่อบุคคลและสังคมอาเซียน ด้วยเหตุนี้การสัมผัสกับงานศิลปะจึงนำไปสู่ความรู้สึกสะเทือนใจ ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และเป็นรากฐานของคุณธรรมจริยธรรม อีกทั้งยังช่วยขัดเกลาจิตใจของคนในสังคมอาเซียนให้ดีขึ้น ซึ่งความสำคัญของศิลปะนั้นมีใช้จะงดงามแต่เพียงภายนอกที่เห็น เช่น งามด้วยรูปร่าง รูปทรง หรืองามด้วยสีสนสวยงามแต่หากจะงามเพราะมีอำนาจกล้าต่อความรู้สึกของผู้สร้างที่ได้ถูกกลั่นกรองออกมาเป็นศิลปกรรมที่มีคุณค่าถ่ายทอดไปยังผู้ชม ผู้อ่าน หรือผู้ฟังให้รับรู้ถึงอารมณ์ความรู้สึกดังกล่าวตามประสบการณ์ของแต่ละคน ผลงานทางทัศนศิลป์จึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยกระตุ้นเตือนปลุกจิตสำนึกของผู้ชมผลงานได้บ้างไม่มากก็น้อย^๒

ศิลปะ คือ ภาษาหนึ่ง ซึ่งถือว่างานทัศนศิลป์ใช้ภาพวรรณกรรมและกวีนิพนธ์ใช้ตัวอักษร ดุริยางคศิลป์ใช้เสียง ทัศนศิลป์เป็นภาษาที่ใช้ทำทาง ทัศนศิลป์ วรรณกรรม ดนตรี ล้วนเป็นการสื่อสารด้วยสัญลักษณ์เป็นการสร้างขึ้นเพื่อเป็นการสื่อถ่ายทอดสำหรับจินตนาการและความคิดเห็นคนกลุ่มหนึ่งต่อบุคคลทั่วไป ในส่วนของเทคนิควิธีการของศิลปกรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจะมีส่วนช่วยกระตุ้นและดึงดูดผู้ชมให้มาสนใจในงานศิลปกรรมโดยจะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับช่วงวัย ซึ่งจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างงานศิลปกรรมกับผู้ชมให้เกิดการรับรู้และสร้างความเข้าใจด้วยการเป็นสื่อกลางในการขับเคลื่อนความคิดที่แตกต่างด้วยศิลปะ ซึ่งจะทำให้เกิดมุมมองใหม่ที่อิสระหลากหลาย สอดประสานไปกับการเปลี่ยนแปลงของชีวิตและสภาพสังคมอาเซียนได้อย่างมีความสุขยิ่งขึ้น

ผู้เขียนพยายามอธิบายถึงศิลปะเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชนในสังคมอาเซียน ควรมีการนำเสนอด้วยรูปแบบที่เข้าใจได้ง่าย ไม่ซับซ้อน ซึ่งจะช่วยพัฒนาความรู้สึกและพฤติกรรมของมนุษย์ได้และก่อให้เกิดสุนทรีย์ภาพกับมวลมนุษย์ เผยให้เห็นคุณค่าของความดีงามที่แสดงออกมาทางจิตวิญญาณของผู้สร้างสู่ผลงาน ซึ่งต้องใช้สติปัญญาและประสบการณ์ของตนต่อการสร้างงาน ด้วยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างงานศิลปะที่ก่อให้เกิดคุณค่าทางศิลปะอย่างสมบูรณ์ในตัวเอง ดังที่ Supanimit (๒๐๐๖) ได้กล่าวถึงศิลปะไว้ว่า ศิลปะไม่มีประโยชน์กับใครด้านกายภาพแต่ศิลปะในงานเชิงวิจิตรศิลป์มีประโยชน์ทางด้านจิตใจและทางด้านพุทธิปัญญา ดังนั้นศิลปะจึงช่วยสร้างจิตสำนึกด้านความดีงามขึ้นในจิตใจของผู้ชม ช่วยกระตุ้นเตือนให้เกิดการคิดถึงความดีงาม ในอีกทางหนึ่งศิลปะยังช่วยพัฒนาบุคลิกภาพที่เด็กจะได้ใช้ความรู้และประสบการณ์ที่เกิดเป็นความเคยชินในการปฏิบัติงานมาพัฒนาตนเองทั้งในทางตรงและทางอ้อม ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องนำไปสู่การใช้

^๑ อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี.

^๒ พิเชษฐ สุทรโชติ. วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยสวนดุสิต,(กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค ๒๕๕๙) หน้า ๒๑

ชีวิตที่ดีต่อไป ดังที่ Tungjaroen(๒๐๐๕)ได้กล่าวว่า กิจกรรมทางศิลปะได้รับการมองไปในเชิงกิจกรรมบำบัด โดยจะแสดงออกมาจากประสบการณ์และไม่ถูกบังคับจากผู้ใดซึ่งจะทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างสติปัญญา อารมณ์ความรู้สึก และกระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะที่สามารถทำให้เด็กเกิดสัมฤทธิ์ผลในการบูรณาการ และพัฒนาบุคลิกภาพของตน ฉะนั้นงานศิลปะจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งอันจะเป็นพื้นฐานของการนำมาใช้เป็นเครื่องมือที่สร้างบทบาทในการปลูกฝังและพัฒนาคน โดยเฉพาะวิชาการทางศิลปะถือเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับวงการศึกษาทุกระดับชั้น โดยเฉพาะตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษาเน้นควรให้ความสำคัญเป็นพิเศษเป็นการปลูกฝังจิตใจพื้นฐานของมนุษย์

ศิลปะเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเยาวชน ควรนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวในภาพได้ทั้งในด้านบวกและด้านลบ การนำเสนอเนื้อหาเชิงบวกที่เข้าถึงกลุ่มผู้ชมได้ง่าย ด้วยการแสดงออกทางด้านเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรมโดยตรง ทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกนึกคิดถึงคุณค่าเชิงคุณธรรมจริยธรรมขึ้น เป็นการกระตุ้นเตือนให้ระลึกนึกถึงสิ่งดีงาม ทั้งนี้การแสดงออกถึงเนื้อหาดังกล่าว ศิลปินจะต้องมีความเข้าใจและมีจิตใจที่ดีงาม คือ มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นพื้นฐานในใจอยู่แล้ว ซึ่งเมื่อสร้างสรรค์ผลงานขึ้น ผลงานนั้นก็ส่งผลโดยตรงต่อผู้ชมให้เกิดความซาบซึ้งและเกิดปัญญาขึ้นดังทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจท์ที่เชื่อว่า มนุษย์ทั้งหลายมีความพร้อมที่จะเรียนรู้และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมผ่านการกระทำ โดยมีสิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด คือ การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลโดยผ่านกระบวนการ ๒ อย่าง คือ ๑) การซึมซาบหรือการดูดซึม ซึ่งเป็นการรวบรวมประสบการณ์ใหม่เข้าไปในโครงสร้างทางสติปัญญา ผ่านการตีความหรือการรับรับข้อมูลจากสิ่งแวดล้อม และ ๒)การปรับโครงสร้างทางปัญญา โดยการใช้เขาวัวปัญญาของตนปรับให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ที่เป็นประสบการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นความสามารถทางปัญญา (Suthasinobol, ๒๐๑๒) ดังนั้นลักษณะสำคัญของผลงานศิลปะที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเน้นไปที่เนื้อหาเรื่องราวเป็นสิ่งสำคัญ ทั้งนี้หากเป็นเนื้อหาดีให้นำเสนอเพื่อเป็นตัวอย่างเพื่อที่ผู้ชมดูแล้วจะช่วยส่งเสริมความคิดและต่อยอดจินตนาการให้เกิดขึ้นและก้าวหน้าต่อไปยังอนาคตได้ แต่ถ้าเป็นเนื้อหาด้านร้ายให้นำเสนอเนื้อหาที่เป็นผลกระทบเพื่อเป็นเครื่องเตือนสติ ซึ่งการตักเตือนเรื่องร้ายอาจใช้วิธีการเดียวกับละคร คือ ๑)แนวสุขนาฏกรรมด้วยการล้อเลียน ๒)แนวโศกนาฏกรรมด้วยการให้เห็นถึงความสูญเสียความตายอันเกิดจากการกระทำของมนุษย์ เป็นต้น โดยเฉพาะเนื้อหาทางศิลปะที่เกี่ยวกับศาสนา หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ดังที่ Wongdhamma (๒๐๑๑) ได้กล่าวว่า ศิลปะที่เกี่ยวกับศาสนามักจะเริ่มมาจากแรงศรัทธาและความบังดาลใจ จนเกิดการสร้างผลงานทางศิลปะต่างๆขึ้น เช่น ประติมากรรม สถาปัตยกรรม การสร้างโบสถ์ วิหาร เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ คือ ร่องรอยของแรงศรัทธาที่มีต่อศาสนามาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผลงานนั้นจะช่วยทำให้มนุษย์เกิดศรัทธาต่อศาสนาในเรื่องของความดีงาม

รูปแบบของศิลปกรรมที่ง่ายต่อการรับรู้ของเด็กและเยาวชน ควรแสดงออกมาในรูปแบบเหมือนจริง และกึ่งเหมือนจริงมากกว่าแบบนามธรรม เพราะผู้ชมจะเกิดความเข้าใจได้ง่ายกว่า โดยนำเสนอแบบโดยตรง ไม่ซับซ้อน รับรู้เข้าใจได้ทันที เพื่อให้ผู้ชมเกิดความคิดและซาบซึ้ง ตระหนักรู้ในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมด้วยตนเอง คุณค่าทางสุนทรียภาพที่เกิดจากการลอกเลียนแบบธรรมชาติให้เหมือนจริงจะถือเอาความงามอันเกิดมาจากประสบการณ์ทางการรับรู้ด้วยการเห็น ผ่านการพรรณนาคุณค่าให้เห็นถึงความถูกต้องตามเป็นจริงของธรรมชาติทุกประการ^๑

สำหรับรูปแบบกึ่งเหมือนจริง (Semi Abstract) รูปแบบนี้มีลักษณะการถ่ายทอดที่เลือกเฟ้นเอาส่วนที่เป็นสาระสำคัญมาแสดงออกจากรูปแบบที่เหมือนจริงนำมาสกัดตัดทอน เอารูปทรงที่เป็นประโยชน์มานำเสนอ โดยไม่ยึดถือกฎเกณฑ์ หรือความถูกต้องตามความเป็นจริงจากสิ่งนั้นๆ ซึ่งทั้งสองรูปแบบจะง่ายต่อการรับรู้สำหรับเยาวชนมากกว่ารูปแบบนามธรรม ซึ่งเป็นรูปแบบทางศิลปะที่แสดงอารมณ์ ความรู้สึกของผู้สร้าง อย่างไรก็ตามศิลปะในรูปแบบนามธรรมบางครั้งก็เหมาะสมกับเด็กบางคน ซึ่งสิ่งสำคัญ คือ รูปแบบทางศิลปะต้องสัมพันธ์ไปกับความคิด โดยเน้นเนื้อหาเรื่องราวที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม แล้วรูปแบบจะน้อมนำไปสู่การมีทัศนคติที่ดีงาม ในอีกทางหนึ่งศิลปกรรมก็ไม่ควรจำกัดด้วยรูปแบบในการสร้างสรรค์หรือจำกัดการรับชม ฉะนั้นควรมีการนำเสนอความหลากหลาย แต่ควรจำกัดกรอบในรูปแบบทางศิลปะที่ไม่ล่อแหลมเกินไป สอดคล้องกับการศึกษาของ Saijai, Suntornchot & Dheppimol (๒๐๑๒) ได้ศึกษารูปลักษณะศิลปกรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม รูปแบบทางศิลปะเป็นเรื่องของการแสดงออกของศิลปินที่แตกต่างกัน แต่ควรคำนึงถึงกลุ่มผู้ชมผลงานเพื่อที่จะสร้างงานให้เหมาะสมและสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งรูปแบบทางศิลปะมีความเป็นไปได้ทั้งรูปแบบเหมือน

^๑ พิเชษฐ สุทรโชติ.อ้างแล้ว หน้า ๓๒-๓๓

จริง รูปแบบก็เหมือนจริงและรูปแบบนามธรรม ทั้งนี้ไม่ว่าศิลปินจะสร้างสรรค์รูปแบบใดควรเน้นไปที่รูปแบบที่ส่งเสริมการสื่อสารเป็นสำคัญ โดยมีเนื้อหาเรื่องราวที่เข้าใจได้อย่างตรงไปตรงมามากกว่าการแสดงรูปแบบทางเนื้อหาที่เน้นการแสดงออกของตัวผู้สร้าง หรือแสดงลักษณะเฉพาะตนมากเกินไป ซึ่งจะมีผลในเรื่องการสื่อสารหรือการรับรู้ระหว่างผลงานกับผู้ชม เนื่องมาจากประสบการณ์ทางการรับรู้คุณค่าความงามที่มีความแตกต่างกันส่วนการแสดงออกในด้านการใช้สื่อทางศิลปะควรมีความหลากหลายไม่เฉพาะเจาะจงกับแบบใดแบบหนึ่งและสามารถใช้วัสดุได้ทุกประเภท ทุกเทคนิค วิธีการ และกลวิธีสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเป็นไปตามความคิด ความถนัด และความต้องการของผู้สร้าง ซึ่งไม่จำกัดในแบบใดแบบหนึ่งเป็นวิธีการที่อิสระเหมาะสมกับความรู้พื้นฐานประสบการณ์ของตนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับ Singhayabut (๒๐๐๓) ได้กล่าวว่า กลวิธีทางศิลปะมีส่วนประกอบสำคัญอยู่ ๓ ส่วน คือ ๑) วัสดุ ๒) อุปกรณ์ และ ๓) วิธีการ ในการสร้างสรรค์ กลวิธีในทางศิลปะจะเป็นส่วนสำคัญที่จะสร้างผลงานให้ปรากฏออกมาเป็นไปตามแนวทางของผู้สร้างสรรค์ได้ และมีลักษณะเด่นเฉพาะตัวอันเกิดจากการค้นคว้าหรือแสวงหารูปแบบเฉพาะที่เหมาะสมกับเนื้อหาสาระที่ปฏิบัติ สำหรับในด้านของเทคนิคอันเกิดจากวัสดุในการสร้างสรรค์ผลงานจะมีความหลากหลายมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับทดลอง และหาแนวทางการสร้างผลงานให้เกิดความก้าวหน้าในด้านเทคนิควิธีการของผู้สร้างสรรค์ตามความชอบและความถนัดของแต่ละคนทำให้มนุษย์รับรู้เกิดปัญญาสืบสานต่อไป

ผู้เขียนรับรองว่าศิลปกรรมที่มีรูปแบบเนื้อหาเรื่องราวที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมโดยผู้เขียนได้ให้ความเห็นว่าเป็นผลงานที่สามารถสื่อให้เห็นถึงเนื้อหาเรื่องราวในเชิงคุณธรรมจริยธรรมได้ทั้งในทางตรงและทางอ้อม รูปแบบของผลงานสื่อและสะท้อนให้เห็นสภาพปัญหาคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดขึ้นจริงในสังคมปัจจุบัน ซึ่งได้สะท้อนเรื่องราวระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ รวมถึงสิ่งแวดล้อมต่างๆในสังคม ด้วยการเป็นสื่อกลางในการขับเคลื่อนเรื่องราวระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ รวมถึงสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในสังคม ด้วยการเป็นสื่อกลางในการขับเคลื่อนความคิดที่แตกต่างด้วยศิลปะ ซึ่งจะทำให้เกิดมุมมองใหม่ที่อิสระหลากหลายสอดประสานไปกับการเปลี่ยนแปลงของชีวิตและสภาพสังคมได้อย่างมีความสุข ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารตำลาลหลายเล่มเห็นว่า การใช้ศิลปะมาช่วยพัฒนาและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชนนับว่าเป็นความสำคัญมากสำหรับผู้ปกครองและประชาชนส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการเรียนศิลปะจะไม่เกิดประโยชน์อะไร จึงหันไปให้ความสำคัญกับวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ฯลฯ เพราะสามารถนำความรู้มาประกอบอาชีพได้อย่างหลากหลายโดยมีตลาดแรงงานซึ่งขยายตัวรองรับอยู่เป็นจำนวนมาก

ผู้เขียนเห็นว่าหลักคุณธรรมและจริยธรรม โดยเนื้อแท้แล้วคุณธรรมเป็นเรื่องของความดีและลักษณะของความดีงาม เป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนที่ประพฤติปฏิบัติดีดีมาจากส่วนที่อยู่ภายในจิตใจและการประพฤติดีก็จะทำให้เกิดผล เช่น ไม่พูดปด ไม่โกหก ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เกิดความรักโลกโกรธหลง เป็นต้น การกระทำดีต่างๆจะปรากฏเป็นพฤติกรรมในสังคม การที่มนุษย์ได้กระทำความดี กระทำความดีและนำมาเป็นหลักปฏิบัติต่อตนเองต่อครอบครัวและต่อสังคมเป็นการต่อยอดของคุณธรรมเมื่อปฏิบัติได้ผลแล้วสิ่งนั้นเป็นจริยธรรม คุณธรรมและจริยธรรมเป็นหลักการที่มีมาด้วยกันมีความเป็นเหตุเป็นผลต่อกัน

คุณธรรม หมายถึง ความดีงาม สภาพของความดีงามและลักษณะของความดีที่มีอยู่ในตัวของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง
จริยธรรม หมายถึง ข้อที่ควรประพฤติปฏิบัติ เป็นธรรมะทางใจที่ควบคุมพฤติกรรมความประพฤติที่ดี ที่ชอบที่ถูกต้องที่ควรนำไปพัฒนาตนเองเมื่อได้ทำสิ่งดีแล้วพฤติกรรมที่ปรากฏก็จะดีและงดงามเหมาะสมตามไปด้วย

สำหรับจริยธรรมนั้น เป็นธรรมที่มนุษย์ทุกคนต้องมีและจำเป็นต่อการดำรงชีวิตต่อสังคมโดยเฉพาะสังคมยุคใหม่สมควรที่จะต้องมีการจริยธรรมนำชีวิต มนุษย์เราเมื่อมีจริยธรรมในตนเองแล้วคุณธรรมก็จะตามมาโดยอัตโนมัติ คือ จิต คิติดี พูดดี และทำดี พฤติกรรมดี ความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาปจะเกิดขึ้นในดวงจิต การที่กระทำในสิ่งที่ตรงกันข้ามก็จะไม่เกิดขึ้น เพราะใจนั้นสะอาดและห่างไกลจากอกุศลทั้งปวง ในทุกอาชีพต้องมีจริยธรรมเพื่อปฏิบัติและเตือนตนเอง

ผู้เขียนพยายามยกตัวอย่างให้ผู้อ่านได้มองเห็นภาพรวมทางด้านศิลปะซึ่งมีหลักการทางพุทธศาสนาเกิดจากงานศิลปะ ฟาผนังโบสถ์ และวิหาร เช่น ฟาผนังโบสถ์วัดพระแก้ว และที่ศาลาลายวัดเขตพลวิมลมังคลาราม อันเป็นมหาวิทยาลัยเปิดแห่งแรกของโลก และประเทศลาว ประเทศกัมพูชา และประเทศเมียนมาร์เป็นต้น นั้นแฝงไปด้วยคุณธรรมจริยธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา

หลักการสู่การปฏิบัติของสังคมอาเซียนเพราะคุณธรรมกับความเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่แยกกันการนำเอาหลักการที่สำคัญขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า มาปฏิบัติในทางสายกลางที่เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา และฝึกฝนจิตใจให้หนักแน่น

ประพจน์ปฏิบัติในทางที่ถูกที่ควรเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม หลักธรรมสำคัญที่สังคมอาเซียนสมควรถือปฏิบัติ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองในวิชาชีพประกอบด้วยหลักธรรมสำคัญ ๖ ประการคือ^๑

๑. อริยมรรค ๘	๒. พรหมวิหาร ๔
๓. ขรรษาธรรม	๔. สังคหวัตถุ ๔
๕. อิทธิบาท ๔	๖. เบญจศีล/ศีล ๕

๒.๑ อริยมรรค ๘

อริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ ซึ่งถือได้ว่าเป็นธรรมขั้นสูงในศาสนาพุทธ ได้แก่

๑.๑ สัมมาทิฐิ การเห็นชอบ หมายถึง การเห็นชอบตามทำนองคลองธรรมเป็นแสงสว่างส่องทางให้พ้นทุกข์ บุคคลทั้งหลายหากมีสัมมาทิฐิและถือปฏิบัติที่ดี ย่อมเป็นคนที่มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

๑.๒ สัมมาสังกัปปะ การดำริชอบ หมายถึง การคิดอย่างฉลาด รอบคอบ รู้จักไตร่ตรอง เป็นผู้มีความคิด รู้จักใช้ความคิดในทางที่ถูกต้องดีงาม คิดในทางสร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและต่อสังคม

๑.๓ สัมมาวาจา การพูดจาชอบ หมายถึง การไม่พูดจาใส่ร้าย ไม่เพ้อเจ้อ ไม่พูดคำหยาบ และไม่พูดปด พูดเท็จ วิธีพูดของตนมีผลต่อความรู้สึกและจิตใจของผู้อื่นเสมอ หากพูดด้วยความจริงใจอ่อนโยน ไพเราะย่อมทำให้ผู้อื่นมีความเคารพและรักนับถือ

๑.๔ สัมมากัมมันตะ การทำางานชอบ หมายถึง การทำกิจการต่างๆ ด้วยความเต็มใจและตั้งใจอย่างเต็มความสามารถ เพื่อให้เกิดผลดีต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง

๑.๕ สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ หมายถึง การทำอาชีพสุจริตและไม่ผิดกฎหมายทั้งหลาย

๑.๖ สัมมาวายามะ การเพียรชอบ หมายถึง การมุ่งมั่นพยายามในทางดี ผู้มีความเพียร คือ พยายามศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ มีมานะพยายามสร้างความก้าวหน้าในชีวิตและหน้าที่การงานตามทำนองคลองธรรม

๑.๗ สัมมาสติ การระลึกชอบ หมายถึง การพิจารณาไตร่ตรองในทางที่ถูก ทั้งมีสติปัญญาเฉียบแหลมรอบคอบในการเผชิญปัญหาต่างๆ

๑.๘ สัมมาสมาธิ ความตั้งใจมั่นชอบ หมายถึง การตั้งอยู่ในความสงบ ไม่ปล่อยให้เกิดสิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นจนหลงผิด หากผู้ใดมีความตั้งใจมั่นชอบย่อมเป็นผู้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพตน

อริยมรรคสรุปได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ ๑ ได้แก่ สัมมาทิฐิกับสัมมาสังกัปปะ เป็นเรื่องของปัญญาหรือความสว่าง กล่าวคือผู้มีปัญญาย่อมรู้และคิดในทางที่ถูกที่ดี

กลุ่มที่ ๒ ได้แก่ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะและสัมมาอาชีวะ เป็นกลุ่มธรรมที่เกี่ยวกับการรักษาศีลหรือความสะอาด ผู้มีธรรมเหล่านี้ย่อมไม่เกิดความสับสน วุ่นวาย ทะเลาะเบาะแว้งแข่งขันชิงดีชิงเด่น

กลุ่มที่ ๓ ได้แก่ สัมมาวายามะ สัมมาสติและสัมมาสมาธิเป็นธรรมที่เกี่ยวกับสมาธิหรือความสงบ

๒.๒ พรหมวิหาร ๔

พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรมที่ค้ำจุนโลก ผู้ใหญ่ทุกสังคมต้องมีหลักธรรมอันประเสริฐนี้ เพื่อเป็นหลักประพจน์ปฏิบัติตนที่ดีงาม รวมถึงการดำรงตนเมื่ออยู่ในสังคม ได้แก่

๒.๑ เมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาดี อยากให้ผู้อื่นมีความสุข มีจิตใจที่ดีงาม ผู้ที่เป็นครูบาอาจารย์และผู้นำทั่วไปจะต้องมีหลักธรรมเมตตาเป็นที่ตั้ง

๒.๒ กรุณา คือ ความเอ็นดูสงสารผู้อื่น พึงช่วยเหลือให้พ้นจากความทุกข์และความไม่รู้

๒.๓ มุทิตา คือ ความชื่นชมยินดี เมื่อผู้อื่นได้ดีและยกย่องเชิดชูให้ปรากฏ อันเป็นการให้กำลังใจและช่วยให้เกิดความภูมิใจในตนเอง

^๑ ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๕๖/๒๗๔,อง.ปญจก.(บาลี) ๒๒/๑๒๗/๑๒๗

๒.๔ อุเบกขา คือ การวางตัววางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักหรือชังพร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลือ เกื้อกูลเมื่อผู้อื่นเดือดร้อนเป็นทุกข์

๒.๓ ฆราวาสธรรม ๔

ฆราวาสธรรม ๔ เป็นหลักธรรมที่ให้แนวคิดเกี่ยวกับการครองเรือนและหลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์มี ๔ ประการคือ

๓.๑ สัจจะ คือ ความจริง ความซื่อตรง ซื่อสัตย์และจริงใจ ได้แก่ สัจจะต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อหน้าที่การงานและต่อประเทศชาติ

๓.๒ ทมะ คือ การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย รู้จักควบคุมจิตใจ แก้ไขข้อบกพร่องและปรับปรุงตัวให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา

๓.๓ ขันติ คือ ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็งตั้งมั่นในจุดประสงค์ไม่ท้อถอย

๓.๔ จาคะ คือ การเสียสละ การเป็นผู้ให้ การรู้จักละกิเลส มีใจกว้างพร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็นและความต้องการของผู้อื่น พร้อมทั้งจะร่วมมือ ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ผู้อื่น

๒.๔ สังคหวัตถุ ๔

สังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมที่ให้แนวคิดเกี่ยวกับการยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคลและการประสานความสามัคคีในกลุ่มคนประกอบด้วย

๔.๑ ทาน หมายถึง การให้ ผู้เป็นครูอาจารย์จะต้องให้คำแนะนำสั่งสอน ให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ

๔.๒ ปิยวาจา หมายถึง การพูดจาด้วยน้ำใสใจจริงมีความหวังดี มุ่งให้เป็นประโยชน์และเกิดผลดีทำให้เกิดความเชื่อถือและมีความเคารพนับถือ

๔.๓ อตถจริยา หมายถึง การประพฤติอันเป็นประโยชน์ การชวนช่วยช่วยเหลือกิจการสาธารณประโยชน์ ตลอดจนช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรมแก่ผู้อื่น

๔.๔ สมานัตตตา หมายถึง การทำตนให้เสมอต้นเสมอปลาย ตลอดจนการวางตัวให้เหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อม

ส่วนอิทธิบาท ๔ และเบญจศีล/ศีล ๕ เอาไว้ฉบับหน้าถ้ามีโอกาสจึงจะอธิบายให้ฟังและอ่าน จึง

สรุปได้ว่า การอนุรักษ์สร้างสรรค์ศิลปกรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมสู่สังคมอาเซียนนั้นการส่งเสริมให้มนุษย์ในสังคมทั้งเยาวชนและทุกกลุ่มสาขาอาชีพ ศิลปะเป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อความดีงาม คิดดี ทำดี ปฏิบัติดี คุณธรรม จริยธรรม เป็นแนวปฏิบัติ ศิลปะมาด้วยกันกับพระพุทธศาสนา ส่วนมากจะปรากฏในฝาผนังโบสถ์ วิหาร ที่หลากหลาย รูปแบบ เช่น ฝาผนังโบสถ์ วัดพระแก้ว หรือฝาผนังศาลาถลายวัดเชตุพลวิมลมังคลาราม(วัดโพธิ์) และประเทศกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ เป็นต้น หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า หลักธรรมจริยธรรมนำมาปฏิบัติ มีมรรค ๘ เป็นต้น ทำให้สังคมมนุษย์อยู่เย็นเป็นสันติสุขดังกล่าวข้างต้น

บรรณานุกรม

ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๘/๒๗๔.อง.ปญจก.(บาลี)๒๒/๑๒๗/๑๑๗.

ประกาศศรี สีหอาไพ. พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม, กรุงเทพฯ ฯ :

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พิเชฐ สุขทรโชติ. วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยสวนดุสิต, กรุงเทพฯ ฯ : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๕๙.

วารสารวิจัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, กรุงเทพฯ ฯ : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๕๙

สารนิพนธ์. พุทธศาสนธรรมาภิบาล. กรุงเทพฯ ฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

ปัญหาความยากจน : มุมมองตามหลักทฤษฎีธรรมมิกัตถประโยชน์ Poverty problem : View of Dhiddhadhammikattthaprayote

ดาบตำรวจ ดร.ไทยมณี ไชยฤทธิ์*

บทคัดย่อ

การนำเสนอบทความวิชาการนี้พยายามจะมุ่งการวิเคราะห์วิกฤติปัญหาความยากจนโดยมองผ่านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า หลักทฤษฎีธรรมมิกัตถประโยชน์ หรือที่เรียกว่า หลักหัวใจเศรษฐี พบว่า ปัญหาความยากจนเป็นสิ่งอยู่คู่กับการเกิดมาของมนุษย์ในโลกนี้วันจะยิ่งวิกฤติหนักขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ระบุว่า การขาดแคลนปัจจัยที่นำมาบริโภคไม่ว่าจะเป็น อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค และที่พักอาศัย แต่ในขณะเดียวกันมุมมองตามหลักทฤษฎีธรรมมิกัตถประโยชน์เสนอว่า การที่คนยากจนก็เพราะมีปัจจัย ๔ ประการ ได้แก่ ความเกียจคร้านการทำงานแสวงทรัพย์ การใช้ทรัพย์ไปโดยสุรุ่ยสุร่าย การคบเพื่อนที่ไม่ดี และการใช้ทรัพย์และการใช้ชีวิตเกิดความสุข

คำสำคัญ : ปัญหาความยากจน. ทฤษฎีธรรมมิกัตถประโยชน์.

Abstract

The presentation of this academic article tries to focus on crisis analysis of the poverty problem by looking through the Buddhist principles called “Ditthadhammikatta” or “The heart of the millionaire” is found that the problem of poverty is related with the birth of mankind in the world and it will be more and more crisis. The economic concept states that the shortage of consuming factors, such as food, clothing, medicines and shelter. But in the same time, the view point of Ditthadhammikatta is said that the poor people of four factors, including sluggishness, spending on extravagance, bad friends and the use of property and living properly.

Keywords: Poverty problem, Ditthadhammikatta.

บทนำ

ปัญหาความยากจนของประเทศไทยเป็นปัญหาเชิงระบบและโครงสร้างระดับชาติ ที่สั่งสม กันมานานจนเป็นอุปสรรคสำคัญต่อความยั่งยืนของการพัฒนาประเทศ(สลด ชูชื่น,ออนไลน์) จึงนับเป็นปัญหาที่ทุกประเทศทั่วโลกต่างให้ความสำคัญ เนื่องจากความยากจนมีโอกาสดำเนินการให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาครอบครัว ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ตลอดจนปัญหาคุณภาพประชากรและการพัฒนาประเทศ สำหรับประเทศไทยรัฐบาลทุกยุคทุกสมัยต่างพยายามที่จะแก้ปัญหาความยากจน โดยได้บรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ เป็นต้นมา และได้ทุ่มงบประมาณในแต่ละปีเพื่อแก้ปัญหาความยากจนเป็นเงินจำนวนมาก ทั้งนี้เป็นเรื่องยากที่ความยากจนจะหมดไปจากสังคมไทย เนื่องจากยังมีคนยากจนกลุ่มหนึ่งที่ขาดโอกาสที่จะเข้าถึงปัจจัยการผลิตและถูกเอาเปรียบซึ่งจะทำให้คนจนกลุ่มดังกล่าวจะจนเรื้อรังต่อไป ยังคงมีปัญหาการกระจายรายได้ ความไม่เท่าเทียมกันของคนในสังคม และปัญหาหนี้สิน เป็นต้น (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ออนไลน์) เพราะฉะนั้น ปัญหาความยากจนที่เกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน และมีแนวโน้มที่จะทวีคูณความรุนแรงมากยิ่งขึ้น เพราะความแตกต่างกันของภาวะเศรษฐกิจของคนจน คนรวย และคนชั้นกลางที่นับวันจะยิ่งมีมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดความยากลำบากในการดำเนินชีวิตของประชากรที่จัดอยู่ในกลุ่มของคนยากจน และส่งผลเสียหายต่อประเทศชาติในท้ายที่สุด ซึ่งการแก้ปัญหาความยากจนเป็นเรื่องที่

* ผู้บังคับหมู่ กองกำการ ๒ กองบังคับการฝึกพิเศษ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน อ.แปลงยาว จ. ฉะเชิงเทรา.

สำคัญที่ทุกคนในสังคมต้องให้ความร่วมมือกัน เพื่อท้ายที่สุดแล้วผลประโยชน์จะตกสู่ประชาชนทุกคนภายในประเทศชาติในระยะยาวต่อไป (ธนพล สราญจิตรี, ๒๕๕๘ : ๑๓)

ปัจจัยหลักของความยากจนในทัศนะทางพระพุทธศาสนาได้หมายความว่ามนุษย์ที่ไม่มีปัจจัยสี่เพื่อการดำรงชีวิตนั้นคือ ผู้ที่ยากจน แต่ทัศนะทางพระพุทธศาสนายังหมายรวมถึงความอยากที่เกินขอบเขต เกินความพอดี มีความโลภเป็นฐานของการแสวงหาทรัพย์สินให้ได้จำนวนมาก แต่กระนั้น การวิเคราะห์ในความนี้อาจจะไม่รวมไปถึงนัยยะดังกล่าวแต่จะนำหลักของหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เสริมสร้างความสุขในอัตภาพปัจจุบันที่ไม่สร้างความขัดสนในทรัพย์สินหรือที่เรียกว่า หัวใจการทำให้คนกลายเป็นเศรษฐีมีความประเสริฐในการแสวงหาปัจจัยมาเกื้อกูลตนเอง ที่สร้างให้ครอบครัวอยู่อย่างไม่ลำบากใดๆ ลดการเบียดเบียนมนุษย์ที่กำลังตกทุกข์ได้ยากเช่นเหมือนกันกับตนเอง เพราะฉะนั้น การไม่เป็นผู้ร่ำรวยไม่ได้แปลว่าผิด แต่จะการใช้ชีวิตจะเกิดความขัดสนเพราะสภาพทางธรรมชาติได้แก่ มนุษย์ผู้นั้นมีความเกียจคร้านการทำงานในการแสวงหาทรัพย์เป็นฐานที่อันตราย (อุฏฐานสัมปทา) การใช้จ่ายทรัพย์ไปโดยสุรุ่ยสุร่าย ไม่รู้จักกอดออมทรัพย์ที่หามาได้ (อารักขสัมปทา) การคบเพื่อนที่ไม่ดีจนนำไปสู่สถานที่ที่มีภัยทำงานทรัพย์สิน (กัลยาณมิตรตทา) และ การใช้ทรัพย์และการใช้ชีวิตเกิดความพอดี ขาดการยับยั้งชั่งในการใช้ทรัพย์สินที่มีอยู่ (สมชีวิตา) ดังนั้น การวิเคราะห์ปัญหาความยากจนผู้เขียนมองว่า การนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ มาเสนอแนวทางมิตการแก้ไขได้ถึงแม้ว่าจะไม่ร่ำรวยอย่างมหาศาลแต่ก็ไม่ทำให้ชีวิตติดขัดในกระแสแห่งการครองตน ครองครอบครัวของตนเองได้

มุมมองปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความยากจน

ปัญหาความยากจนเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยที่สั่งสมมานาน เป็นภาวะความขาดแคลนไม่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ในระดับบุคคลส่งผลให้เกิดความทุกข์ยากในการดำเนินชีวิต รวมถึงการขาดโอกาสที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตในหลายๆด้าน และส่งผลต่อการพัฒนาในระดับประเทศตามมาแต่กระนั้น ปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจนเมื่อสรุปแล้วจะรวมอยู่ในสองปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยภายในเกี่ยวกับพฤติกรรมชีวิตของผู้คนเป็นสำคัญและปัจจัยภายนอก(ธนพล สราญจิตรี, ๒๕๕๘ : ๑๒) ในขณะที่นักวิชาการทั้งหลายพยายามมองบริบทต่าง ๆ กลับพบปัจจัยที่ส่งผลจากภายนอกดังต่อไปนี้

๑. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ หมายถึง การขาดแคลนทรัพย์สินที่จะก่อให้เกิดรายได้ ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน ทุน ทรัพยากรมนุษย์ รวมถึงโอกาสที่จะหามาซึ่งทรัพย์สินเหล่านี้ด้วย ผลก็คือครอบครัวที่ยากจนมักจะต้องเผชิญกับความยากจนถาวร ปัจจัยทางเศรษฐกิจประกอบด้วย

๑.๑ ขนาดของที่ดินทำกิน จากการศึกษาของธนาคารโลก พบว่า ถ้าให้ประชากรในชนบทมีที่ดินทำกินเพิ่มขึ้น จะสามารถลดโอกาสที่จะตกอยู่ในภาวะ ยากจนได้ประมาณ ๐.๑% นอกจากนี้ ยังพบว่าลักษณะการถือครองที่ดินมีความสำคัญมาก หากเป็นผู้เช่า (แทนที่จะเป็นเจ้าของที่ดิน) จะเพิ่มโอกาสของการตกอยู่ในภาวะความยากจนถึง ๓๐%

๑.๒ โอกาสการศึกษา งานของธนาคารโลก พบว่า ครอบครัวที่มีผู้ใหญ่ที่ได้รับการศึกษาจนจบระดับประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นอย่างน้อย ความเสี่ยง ของการตกอยู่ในภาวะความยากจนจะลดลงถึง ๖๖-๗๔% เมื่อเทียบกับครัวเรือนที่ไม่มีการศึกษาเลย และถ้าได้รับการศึกษาไปถึงระดับมหาวิทยาลัย โอกาสจะลดลงไปอีกถึง ๙๐%

๑.๓ ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ พบว่าภายหลังจากการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี ๒๕๔๐ ประเทศไทยมีสัดส่วนประชากรที่จัดว่ายากจนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๖.๑๕ ในปี ๒๕๓๙ เป็นร้อยละ ๘.๕๘ ในปี ๒๕๔๒

๒. ปัจจัยเชิงโครงสร้างประชากร ซึ่งธนาคารโลก พบว่า ครอบครัวที่มีขนาดใหญ่จะมีโอกาสตกอยู่ในภาวะความยากจนมากกว่าครอบครัวขนาดเล็ก นอกจากนี้ ถ้าครอบครัวมีขนาดเท่ากัน ครอบครัวที่มีสัดส่วนของผู้ใหญ่มากกว่าจะเสี่ยงต่อภาวะความยากจนน้อยกว่า

๓. ปัจจัยเชิงภูมิศาสตร์ พบว่า การมีที่พักอาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย จะมีความเสี่ยงต่อความยากจนเพิ่มขึ้นถึง ๕๖% ในขณะที่ถ้าที่พักอาศัยตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โอกาสที่จะตกเป็นคนยากจนจะลดลงถึง ๘๐%

๔. เหตุปัจจัยเชิงสังคมและวัฒนธรรม การสำรวจทัศนคติของคนไทย คำถามเริ่มต้นว่า คุณคิดว่าตัวเองเป็นคนจนหรือไม่? ประมาณ ๗๐% คิดว่าตัวเองเป็นคนจน ที่น่าสนใจคือ เมื่อถามต่อว่า ทำไมถึงจน คนที่คิดว่าตัวเองจน ส่วนใหญ่ตอบว่า จนเพราะขาดโอกาส แต่คนที่คิดว่าตัวเองไม่จน ส่วนใหญ่ตอบว่า จนเพราะขี้เกียจ ทัศนคติที่แตกต่างเช่นนี้ทำให้คนจนที่คิดว่าตนเองจนไม่อาจได้รับโอกาสที่ดีจากคนที่คิดว่าตนเองไม่จนได้เลย(สมบุรณ์ ศิริประชัย, นิธินันท์ วิศเวศวร และศุภชัย ศรีสุชาติ, ๒๕๔๗ : ๙๖)

ปัญญาส์(ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๔๗/๒๔๗) ทรงตรัสไว้ว่า สวาททั้งหลายของเรา ผู้ปฏิบัติตามเจริญอิทธิบาทย่อมจะมีความสำเร็จได้ตามสิ่งที่ตนเองปรารถนา ประกอบด้วย ๔ประการพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ๒๕๔๕ : ๔๐) ได้แก่

๑. ฉันทะ ความรักในงาน พอใจในงานที่ตนเองกำลังทำ และงานที่นอกเหนือจากงานประจำที่สามารถแสวงหาทรัพย์ได้ซึ่งมีความพอใจเป็นที่ตั้ง

๒. วิริยะ การสู้งานซึ่งเป็นมุ่งมั่นการทำงานตามที่กำลังของตนเองยังเหลืออยู่ อีกทั้งการใช้คำว่ากำลังใจเพื่อเป้าหมายของผู้ที่ตนเองรักเคารพมาเสริมพลังในการทำงานให้ได้มากขึ้นแต่ไม่ได้ให้ฝืนสรรพกำลังของตนเอง

๓. จิตตะ การใส่ใจงาน ซึ่งเป็นการตระหนักในการทำงานที่สามารถคิดค้นวิธีการทำงานให้มีมูลค่าเพิ่มให้มากที่สุด เช่น การทำงานอย่างหนึ่งแต่ได้ทรัพย์เกินกว่าสิ่งที่ตนเองกระทำด้วยความใส่ใจอย่างละเอียดลออให้มากที่สุด

๔. วิมังสา การทำงานด้วยปัญญา ซึ่งเป็นวิธีการทำงานที่ยากให้สามารถเข้าใจและปฏิบัติง่าย ๆ ด้วยวิธีคิดแบบใหม่ให้มากขึ้น เช่น การเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการทำงาน สามารถลดต้นทุนทางการผลิตได้ ลดงบประมาณรายจ่ายลงไปได้ เป็นต้น

ทางรอดที่ ๒ เรียกว่า อารักขสัมปทา การรักษาโภคทรัพย์ให้มีความสมบูรณ์มากที่สุด ทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม ย่อมจะต้องรักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูล ไม่ให้ถูกขโมยหรือการลัก หรือทำลายไปโดยภัยต่างๆ เช่น การนำทรัพย์ไปฝากไว้กับธนาคาร นำทรัพย์ไปลงทุนต่อยอดทางธุรกิจเพิ่มเติม เป็นต้น การรักษาทรัพย์ก็คือ การจัดการทรัพย์สินนั้น ในทางพระพุทธศาสนาบอกวิธีการจัดทรัพย์สินไว้ ๔ ส่วนใหญ่ ได้แก่ ส่วนที่หนึ่ง ฟังใช้จ่ายทรัพย์เลี้ยงชีพตน เลี้ยงครอบครัว และคนที่ฟังเลี้ยงเช่นบิดา มารดา และ ทำประโยชน์ส่วนหนึ่ง ส่วนที่สองและสาม ควรเอาไปเป็นทุนในการประกอบอาชีพ ซึ่งมีข้อหน้าสังเกตว่าทุนในการประกอบอาชีพเหตุใดจึงต้องแบ่งเป็นออกเป็นสองส่วน เพราะในการประกอบอาชีพนั้น ควรมีทุนสำหรับลงทุนหนึ่งส่วน อีกส่วนหนึ่งฟังใช้เป็นทุนสำรอง(คราวจำเป็นโดยที่ทุนส่วนที่หนึ่งหากเมื่อถึงคราวประสบปัญหา(ขาดทุนหรือไม่พอใช้) ทุนส่วนที่สองนี้จะเป็ทุนที่สามารถแก้ปัญหาได้ เพราะฉะนั้นท่านเลยให้แบ่งทุนออกเป็น ๒ ส่วน และส่วนที่สาม ควรเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็นต่างๆ เช่น เกิดว่าเราป่วย เราก็สามารถนำทุนส่วนนี้มาใช้ในการรักษาได้เป็นต้น (พระครูวิสุทธิราทร, ออนไลน์)เพราะฉะนั้น การรักษาทรัพย์ในปัจจุบันอาจจะแตกต่างไปจากการรักษาทรัพย์แบบเก่าไม่ว่าจะเป็นการฝังดินหรือใส่ไหไว้ที่ใดที่หนึ่งแต่มาใช้วิธีการจัดการทรัพย์ที่สามารถต่อยอดไปสู่ทรัพย์ที่มากกว่าอีกทั้งสามารถเป็นหลักประกันความสุขของตนเองและครอบครัวได้

ทางรอดที่ ๓ เรียกว่า กัลยาณมิตรตา หมายถึง การเลือกคบสนทนากับคนที่ดี ไม่เลือกคลุกคลีกับพวกคนชั่วมั่ว อบายมุขทั้งหลายไม่ว่าจะอยู่บ้านใกล้เรือนเคียงกับก็ตาม ซึ่งการคบผู้คนในโลกย่อมมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงเพราะการคบคนชั่วตนเองมีโอกาสในการทำชั่วมากขึ้น เช่น การท่องเที่ยวในยามราตรี การดื่มสุรายาเมาต่าง ๆ ทำให้เกิดการฉีกคณองตนเองจนทำเรื่องชั่วๆ ปรากฏออกมาย่อมทำให้ตนเอง และครอบครัวเดือนร้อน ดังนี้เพราะไปคบกับคนชั่วนั้นเอง แต่หากคบกับคนดี จะมีสิ่งดีเข้ามามากมาย มีโอกาสในการแสวงหาความดีใส่ตัวได้มากขึ้น เช่น การทำบุญตักบาตร การปล่อยนกปล่อยปลา เป็นต้นที่มีกระทำได้นั้นก็เพราะคนดีจะคอยชี้แนะคอยชวนเราไปดำเนินการในสิ่งที่ดีงามทำให้ผู้นั้นยกย่องสรรเสริญ เป็นต้น เพราะฉะนั้น ตัวบ่งชี้ของกัลยาณมิตรหรือมิตรที่ดีหรือมิตรแท้จะมี ๔ ลักษณะ(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ๒๕๕๙ : ๑๓๒) ได้แก่

๑. มิตรมีอุปการะ ซึ่งเป็นมิตรที่หวังดีกับอย่างที่สุดในฐานะสหาย เป็นทั้งเพื่อน ทั้งพี่ ทั้งน้อง รวมไปถึงสามารถอุปการะคำชูเราให้มีภูมิธรรมที่สูงขึ้นไปเรื่อยๆ

๒. มิตรร่วมทุกข์ร่วมสุข ซึ่งเป็นมิตรที่คอยปลอบให้เรามีกำลังใจ เป็นเพื่อนแท้ไม่ทอดทิ้งในยามที่เราเจอกรมสุขปัญหาชีวิตคอยเฝ้าระวังความคิดของเราให้อยู่กับความคิดดีๆ อยู่ตลอดเวลา

๓. มิตรแนะนำประโยชน์ ซึ่งเป็นมิตรที่คอยชี้ทางสวรรค์ ชี้ทางแห่งการประพฤติปฏิบัติที่นำมาซึ่งความสุขปราศจากทุกข์ในการดำเนินชีวิตมีสิ่งดีๆ จะคอยแนะนำให้ได้รับความเจริญรุ่งเรืองตลอดเวลา

๔. มิตรมีความรักใคร่ ซึ่งเป็นมิตรที่พร้อมมอบความหวังดีให้กับเราอย่างมากไม่ว่าเราจะเป็นอย่างไรในสายตาของผู้อื่น แต่มิตรลักษณะจะเข้าใจ และเห็นใจเราทั้งหมด มีความแต่ความรักมอบให้เสมอไม่รักเกียจแก้มว่าเราจะล้มเหลวในชีวิตสักกี่ครั้งก็ยังมอบความรักให้เราอยู่ตลอดเวลา

๔. สมชีวิตา อยู่อย่างพอเพียง รู้ทางเจริญทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้สุรุ่ยสุร่าย พุ่มพายนึก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้องเหน็รายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหน็รายได้ ซึ่งมี

ลักษณะของความรู้จักประมาณ มีความพอดี เช่น ภิกษุรู้จักประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ คฤหัสถ์รู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ พระมหากษัตริย์รู้จักประมาณในการลงทัณฑ์อาชญาและในการเก็บภาษี เป็นต้น(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ๒๕๕๙ : ๒๑๐)

การนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์เพื่อแก้ไขปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการแก้ปัญหาการขาดความเพียร เมื่อจะหลีกเลี่ยงพ้นจากความชั้วนานาประการ สิ่งสำคัญก็คือการระมัด ระวังหรือสำรวมรักษากาย วาจา ใจ แม้กระทั่งชีวิตของเรา ไม่ให้หลงไปตามกระแสวัตถุต่างๆ การแก้ปัญหาชีวิตการไม่รู้จักรักษาทรัพย์ อารักขสัมปทา คือการใช้เงินตามหลักธรรมะคนรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ คนที่จะเรียกได้ว่า รู้จักหา รู้จักใช้ทรัพย์ หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างหลักฐานได้ การแก้ปัญหาชีวิตการคบคนพาล ต้องมีกัลยาณมิตรที่ดี คือ มีผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษาเพื่อนที่คบหาและบุคคลผู้แวดล้อมที่ดี. ความรู้จักเลือกเสวนาบุคคลหรือเข้าร่วมหมู่กับท่านผู้ทรงคุณ ทรงปัญญา มีความสามารถซึ่งจะช่วยแวดล้อม สนับสนุนชักจูง ชี้ช่องทาง เป็นแบบอย่างตลอดจนเป็นเครื่องอุดหนุนเกื้อกูลแก่กัน ให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดีในการศึกษาอบรม การครองชีวิต การประกอบกิจการและธรรมปฏิบัติ. สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี และ การแก้ปัญหาชีวิตการใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะ คือ การประหยัดเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมาก เราจะมีชีวิตราบรื่นปกติสุขได้ ก็ต้องรู้จักใช้เงินทองอย่างประหยัด ใช้แต่ในสิ่งที่จำเป็นแก่การครองชีพของเราพยายามใช้จ่ายให้พอเหมาะกะไรได้ของเรา เพราะว่าผู้ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายใช้จ่ายเกินฐานะของตนเองนั้นย่อมได้รับความเดือดร้อนทำให้ครอบครัวได้รับความลำบาก เพราะฉะนั้นจะต้องรู้จักประหยัดทรัพย์พยายามใช้จ่ายแต่ในสิ่งที่จำเป็นเท่านั้นจึงมีความสุขได้ตามสมควรแก่สภาพของตนเอง และครอบครัว(พระครูโพธิธรรมานุกูล (บรรเทา ชุตินัน), ๒๕๕๔)

กล่าวได้ว่า การปฏิบัติตามหลักธรรม “ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์” เป็นเรื่องเกี่ยวกับปากท้อง การกิน การอยู่ ปัจจัย การดำรงชีวิตของคน ถ้าบ้านเมืองมีเศรษฐกิจดี คนมีความอยู่ดี กินดี ต่างคนต่างประกอบอาชีพที่สุจริตไม่เบียดเบียนกัน รัฐบาลก็ไม่ต้องวุ่นวายอยู่กับการปราบปรามเรื่องทุจริต สามารถพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าไป และเศรษฐกิจของชาติ จะดีขึ้น จำเป็นต้องมีการพัฒนา คือ มีการดำเนินกิจการเพื่อเพิ่มรายได้ของคนให้สูงขึ้นต่อเนื่องกันเป็นระยะยาวนาน ถ้าชุมชน หรือประเทศมีหลักธรรมตามที่กล่าวมา ก็ถือว่าประเทศชาติมีประชากรที่มีคุณภาพ มีความสามารถในการประกอบอาชีพ และเป็นอาชีพที่สุจริต รัฐบาลก็สามารถพัฒนาส่งเสริมอาชีพ ทางด้านเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มคุณภาพและปริมาณของผลผลิต มีการศึกษาวิจัยคิดค้นนวัตกรรมให้ประชากรเกิดความชำนาญในวิชาชีพ การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศก็ย่อมจะบรรลุผลตามเป้าหมาย

สรุปและข้อเสนอแนะ

หลักธรรมของพระพุทธศาสนาช่วยให้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งในเรื่องที่เป็นไปในลักษณะของประโยชน์สุขในปัจจุบัน ที่มีแง่มุมทางลึกลงซึ่งทางเศรษฐศาสตร์มีมิติที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทั้งการอยู่ การกิน รวมถึงความสัมพันธ์ทางกิจกรรมของ เศรษฐกิจในทุก ๆ เรื่องเลยทีเดียว นำพามาซึ่งความมั่นคงและสมบูรณ์ ซึ่งหลักธรรมที่นำมาสู่ความ ร่ำรวยและมั่งคั่ง อย่าง ยั่งยืนนั้นซึ่งสรุปได้ว่า การนำหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนในสังคมไทยปัจจุบัน มี ทั้งหมด ๔ ข้อ คือ (๑) การนำหลักอุฏฐานสัมปทามาแก้ปัญหาการขาดความเพียร เมื่อจะหลีกเลี่ยงพ้นจากความชั้วนานาประการ สิ่งสำคัญก็คือการระมัด ระวังหรือสำรวมรักษากาย วาจา ใจ แม้กระทั่งชีวิตของเรา ไม่ให้หลงไปตามกระแสวัตถุต่างๆ (๒) การ นำหลักอารักขสัมปทามาแก้ปัญหาชีวิตการไม่รู้จักรักษาทรัพย์ คือการใช้เงินตามหลักธรรมะคนรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ คนที่จะ เรียกได้ว่า รู้จักหา รู้จักใช้ทรัพย์ หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างหลักฐานได้ (๓) การนำหลัก กัลยาณมิตรตามแก้ปัญหาชีวิตการคบคนพาล ต้องมีกัลยาณมิตรที่ดี คือ มีผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษาเพื่อนที่คบหาและบุคคล ผู้แวดล้อมที่ดี. ความรู้จักเลือกเสวนาบุคคลหรือเข้าร่วมหมู่กับท่านผู้ทรงคุณ ทรงปัญญา มีความสามารถซึ่งจะช่วยแวดล้อม สนับสนุนชักจูง ชี้ช่องทาง เป็นแบบอย่างตลอดจนเป็นเครื่องอุดหนุนเกื้อกูลแก่กัน ให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดีในการศึกษา อบรม การครองชีวิต การประกอบกิจการและธรรมปฏิบัติ. สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี และ (๔) การนำหลักสมชีวิตามาแก้ปัญหา ชีวิตการใช้จ่ายทรัพย์เกินฐานะ คือ การประหยัดเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมาก เราจะมีชีวิตราบรื่นปกติสุขได้ก็ต้องรู้จักใช้เงินทอง อย่างประหยัด ใช้แต่ในสิ่งที่จำเป็นแก่การครองชีพของเราพยายามใช้จ่ายให้พอเหมาะกะไรได้ของเรา เพราะว่าผู้ใช้จ่าย สุรุ่ยสุร่ายใช้จ่ายเกินฐานะของตนเองนั้นย่อมได้รับความเดือดร้อนทำให้ครอบครัวได้รับความลำบาก

บรรณานุกรม

- ธนพล สราญจิตร. ปัญหาความยากจนในสังคมไทย. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒. (เดือน พฤษภาคม-สิงหาคม) ๒๕๕๘ : ๑๓.
- ดุจฤดี คงสุวรรณ. ปัญหาความยากจน (Poverty). [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : http://www.baanjomyut.com/library_๒/development_of_society/๒๙.html [๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐].
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๓๔. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ, ๒๕๕๙.
- _____. ธรรมบุญชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ ๔๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๕๕.
- พระครูวิสุทธิราทร. พุทธวิธีในการบริหารทรัพย์สินของพระพุทธศาสนา. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <https://www.gotoknow.org/posts/๒๙๑๙๔๗> [๑๙ มิถุนายน ๒๕๖๐].
- พระครูโพธิธรรมานุกูล (บรรเทา ชุตจัน). ศึกษาแนวทางการนำหลักทฤษฎีธรรมมิกัตถประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน. พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต(พระพุทธศาสนา). บัณฑิตศึกษา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๔.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙.
- สมบูรณ์ ศิริประชัย . นิธินันท์ วิทเวศวรร และศุภชัย ศรีสุชาติ. “นโยบายเศรษฐกิจศาสตร์มหภาคกับความยากจนในประเทศไทย: การสำรวจสถานะความรู้”. วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์. Volume ๒๒. (Number- September) ๒๐๐๔ : สลิต ชูชื่น. ปัญหาความยากจนของประชากรกับนโยบายการแก้ปัญหาของรัฐบาล. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <https://www.gotoknow.org/posts/๓๐๐๘๗๘>. [๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐].
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. ภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตร ปีเพาะปลูก ๒๕๕๖/๒๕๕๗. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : http://www.oae.go.th/ewt_news.php?nid=๒๑๙๕๔ [๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐].

รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่า
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย
The form of Buddhist Tourism of Monk The forest Temples
in the North eastern Part of Thailand

พระมหาณัฐกิตติ อนารโท^๑, ดร. พระครูสิริสุตตากรณ, ดร.^๒
พระวิมาน คมภีรปัญญา, ดร.^๓

บทคัดย่อ

การท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปัจจุบัน เป็นทางเลือกหนึ่งของนักท่องเที่ยวที่กำลังได้รับความนิยมอย่างมาก แต่จะมีปัญหาเกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยว การบริการ สิ่งอำนวยความสะดวกที่ยังไม่เพียงพอ และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ไม่เหมาะสม โดยรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่ามี ๑๔ รูปแบบ คือ การท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม ศึกษาธรรมะ การเรียนรู้ สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม ประวัติ/ผลงาน ปฏิบัติ การพักผ่อน การแสวงบุญ เพื่อสุขภาพ ศึกษาวิถีชีวิตพระสงฆ์ เยี่ยมชมศิลปะ/จิตรกรรม และประวัติศาสตร์ ส่วนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำแนกออกเป็น ๑๐ ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ด้านนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก การเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว การจัดการแหล่งท่องเที่ยว การเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยว อัตลักษณ์การท่องเที่ยว รูปแบบการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว

คำสำคัญ : รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธ/พระสงฆ์สายวัดป่า/ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ABSTRACT

The form of Buddhist tourism of the Buddhist priest way forest temple in the Northeastern of Thailand in now which be the one way of a tourist who is is bingpopular at most but will get into trouble about tourist attraction administration the four administration offers the convenience that still not enough and the behaviour of a tourist who inappropriates to suit , by tourism manner Buddha format of the Buddhist priest way forest temple in the Northeastern meets that there is ๑๔ the format be manner tourism practices the dharma study the dharma learning worship the holy thing travel palace manner culture, the history is/works mode of practices relaxation pilgrimaging for the health study the way of life of the Buddhist priest see the arts / painting and the history strategy tourism manner Buddha part of the Buddhist priest way forest temple in the Northeastern separate go out ๑๐ the strategy be side tourist

^๑ อาจารย์ประจำหลักสูตรปริญญาโท ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

^๒ อาจารย์ประจำหลักสูตรปริญญาโท ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

^๓ อาจารย์ประจำหลักสูตรปริญญาโท ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

strategy tourist attraction tourism market facilities affecting tourist attraction tourist attraction
administration the addition builds tourism latency steal the tourism tourism format and tourist attraction
Keywords : The form of Buddhist Tourism / Monk way The Forest Temple / the North eastern

บทนำ

ภาคการท่องเที่ยวจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตของทุกสังคม ก่อให้เกิดธุรกิจและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก “สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทย ตั้งแต่เดือนมกราคม-สิ้นเดือนกรกฎาคม ๒๕๕๘ มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าประเทศไทยจำนวน ๑๗.๕ ล้านคน นำเงินตราเข้าประเทศ จำนวน ๘๑๘,๔๓๙ ล้านบาท คาดว่าตลอดทั้งปีจะมีนักท่องเที่ยวเข้าประเทศ ๒๙-๓๐ ล้านคน และสร้างรายได้เข้าประเทศราว ๑.๖-๑.๘ ล้านล้านบาทต่อปี”^๑ ในประเทศไทยมีสถานที่ท่องเที่ยวที่หลากหลายที่สุดประเทศหนึ่งของโลก ทำให้มีการผลักดันให้เปิดตลาดการท่องเที่ยวมากขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับ “ยุทธศาสตร์ที่ ๒ ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ที่ได้กำหนดให้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพให้มีความเติบโตอย่างยั่งยืน โดยส่งเสริมการกระจายการเดินทางท่องเที่ยวและการเติบโตทางการท่องเที่ยว เชื่อมโยงระหว่างกลุ่มจังหวัดและภูมิภาค สร้างการรับรู้เอกลักษณ์ของพื้นที่”^๒ โดยมุ่งเสริมยุทธศาสตร์การกระจายนักท่องเที่ยวไปสู่ภูมิภาค เพื่อให้ “อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นระบบเศรษฐกิจของประเทศให้มีความเข้มแข็งและเติบโตอย่างยั่งยืน ขณะเดียวกันยังสามารถเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน อันจะนำไปสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นมาตรฐานรวมกันอย่างเป็นระบบ ทั้งยังเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน”^๓ ในส่วนของพระพุทธศาสนาได้มีส่วนสำคัญในการกระตุ้นการท่องเที่ยว “มีนักท่องเที่ยวเดินทางไปนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล ในประเทศอินเดีย หรือแม้แต่คนไทยเดินทางไปศึกษาปฏิบัติธรรม ทอดผ้าป่า ทอดกฐิน ตามต่างจังหวัดในเทศกาลต่างๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กิจกรรมประเพณี และการเรียนรู้ทางศาสนาเป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้คนเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ ซึ่งนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศจำนวนหนึ่งได้เลือกกิจกรรมการเรียนรู้ทางศาสนา สอดคล้องกับทางการประเทศอินเดียที่ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา “ปัจจุบันทางการอินเดียกำลังให้ความสนใจกับทัวร์เชิงศาสนา โดยเฉพาะในหมู่ชาวพุทธ เพราะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาพุทธส่วนใหญ่อยู่ในประเทศอินเดีย ทำให้เกิดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และรัฐบาลอินเดียเริ่มมองเห็นและเข้าใจว่าจะต้องทำอะไรบ้างเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวสำหรับทัวร์เชิงศาสนา เชื่อว่าจะมีนักท่องเที่ยวชาวพุทธปีละ ๒-๓ ล้านคน โดยรัฐบาลอินเดียเรียกโครงการนี้ว่า Buddhist circuit หรือ วงจรชาวพุทธ”^๔ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาเป็นต้นทุนการท่องเที่ยวที่สำคัญ ซึ่งเป็นการแปลงต้นทุนทางพระพุทธศาสนาเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจ หากประเทศไทยมีการบริหารจัดการที่ดีก็จะสามารถดึงศักยภาพการท่องเที่ยวเข้าจังหวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ “การท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งๆ ที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิธีการ

^๑ ผู้จัดการรายวัน, นักท่องเที่ยวแห่เข้าไทย คาดสิ้นปีทะลุเป้า ๒๘ ล้านคน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=๙๕๘๐๐๐๐๙๑๔๒๐> [๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๐].

^๒ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ยุทธศาสตร์กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๕๔), หน้า ๓๔.

^๓ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, การสำรวจพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของชาวไทย พ.ศ. ๒๕๕๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ๒๕๕๗), หน้า ๗.

^๔ พระมหาสุทิตย์ อาภากรโรและคณะ, “รูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้ทางสังคมในการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา”, <http://ejournals.swu.ac.th/index.php/IOS/article/viewFile/๓๘๑๑/๓๘๐๐> [๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๐]

^๕ วอยซ์ ออฟ อเมริกา, อินเดียเริ่มให้ความสนใจสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยเฉพาะในหมู่ชาวพุทธในประเทศไทย ญี่ปุ่น และประเทศอื่นๆ ที่มีชาวพุทธอยู่ด้วย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.voathai.com/content/india-buddhist-tourism-nm/๑๖๐๖๙๙๕.html> [๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๐].

ดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย นักท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมองความคิด ความศรัทธา”^๑

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยพบว่า มีพระสงฆ์สายวัดป่าที่ปฏิบัติกรรมฐานเป็นจำนวนมาก ที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนทั่วประเทศ ได้เดินทางไปกราบไหว้สักการะ ทำบุญ สันทนาการธรรม ศึกษาแนวทางการดำเนินชีวิต และปฏิบัติธรรม ตลอดถึงการแสวงบุญกับพระสงฆ์สายวัดป่าในรูปแบบต่างๆ ถึงแม้ว่าบางรูปท่านจะมรณภาพไปแล้ว แต่ก็ยังเป็นจุดหมายของนักท่องเที่ยวที่มีความศรัทธาได้เดินทางไปกราบสรีระหรืออัฐิของท่านอยู่เสมอ ซึ่งวัดของท่านได้กลายมาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธอีกรูปแบบหนึ่ง ทำให้คณะวิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ซึ่งสอดคล้องกับ “สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ได้เสนอให้อาจารย์ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ”^๒ จึงทำให้คณะวิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาในหัวข้อเรื่อง “รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย”

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑) เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหาและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- ๒) เพื่อศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- ๓) เพื่อเสนอยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยภาคสนามในพื้นที่วิจัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีขอบเขตของการวิจัยดังต่อไปนี้

๑. ขอบเขตด้านเอกสาร

ในงานวิจัยนี้ได้จำแนกขอบเขตของการวิจัยด้านเอกสาร (Documentary Research) ออกเป็น ๒ ส่วน ดังต่อไปนี้ ๑) เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ และ ๒) เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ เอกสาร หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่ศึกษา เช่น วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ตำรา เอกสารวิชาการ หนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ และงานวิจัย รวมทั้งข้อมูลจากสื่ออินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เป็นต้น โดยอาศัยแหล่งข้อมูลจากหอสมุดแห่งชาติ, หอสมุดกลางของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน, หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี, หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยขอนแก่น, หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นต้น รวมทั้งแหล่งข้อมูลอื่น ๆ เช่น อินเทอร์เน็ต, หนังสือพิมพ์, บทความ, งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

๒. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาในงานวิจัยนี้จำแนกเนื้อหาออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ ๑ มุ่งศึกษาสภาพ ปัญหา และการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนที่ ๒ มุ่งศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธของ

^๑ กองแผนและงบประมาณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น, “รายงานการติดตามและประเมินผลการมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดขอนแก่น”, (ขอนแก่น : องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น, ๒๕๕๕), หน้า ๒๕.

^๒ คมชัดลึก, สกว.หนุน มจร ชงวิจัยจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.komchadluek.net/detail/๒๐๑๓๐๘๐๘/๑๖๕๔๒๑/html> [๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๐].

พระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และส่วนที่ ๓ มุ่งศึกษาพุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งแผนกลยุทธ์ในการท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นประเด็นหลักในการวิจัย

๓. ขอบเขตด้านพื้นที่วิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้หลักเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ในการวิจัย ดังนี้ ๑) เป็นจังหวัดที่อยู่ในภาคอีสาน ๒) เป็นวัดที่มีปัจจัยการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงพุทธที่มีลักษณะความโดดเด่น ๓) เป็นวัดที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ๔) เป็นวัดที่มีการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างเป็นรูปธรรม ๕) เป็นวัดที่มีพระสงฆ์สายวัดป่าที่มีชื่อเสียงและเป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนทั่วไป ๖) เป็นวัดที่ยังไม่มีการทำวิจัยในประเด็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่ามาก่อน เมื่อพิจารณาจากหลักเกณฑ์ดังกล่าวพบว่า มีพื้นที่ที่เข้าหลักเกณฑ์ในการทำงานวิจัย จำนวน ๖ แห่ง จึงได้กำหนดเป็นพื้นที่วิจัย ดังต่อไปนี้

- ๑) ขอนแก่น : พระครูโพธิสารคุณ (หลวงปู่โพธิ์) วัดโพธิ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
- ๒) อุตรดิตถ์ : หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน วัดป่าบ้านตาด ตำบลบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์
- ๓) หนองคาย : หลวงปู่เหรียญ วรลาโภ วัดอรัญญบรรพต อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย
- ๔) สกลนคร : หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต วัดป่าสุทธาวาส ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
- ๕) จังหวัดอุบลราชธานี : หลวงปู่ชา สุภทโท วัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี
- ๖) จังหวัดสุรินทร์ : หลวงปู่ตุลย์ อดุลโ วัดบูรพาราม อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เฉพาะกลุ่มประชากรที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย ที่อยู่ในพื้นที่การวิจัย โดยจำแนกออกเป็น ๓ กลุ่ม ดังต่อไปนี้

๑) เจ้าอาวาสวัดทั้ง ๖ แห่ง	รวมจำนวน ๖ รูป
๒) พระสงฆ์วัดละ ๒ รูป	รวมจำนวน ๑๒ รูป
๓) นักท่องเที่ยววัดละ ๕ รูป/คน	รวมจำนวน ๓๐ รูป/คน

รวมประชากรกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด จำนวน ๔๘ รูป/คน

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย/รวบรวมข้อมูล

เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ เครื่องบันทึกเสียง สมุดบันทึก อนุทินการวิจัย คอมพิวเตอร์ แบบบันทึกการสังเกต การสนทนากลุ่ม และกล้องถ่ายรูป เป็นต้น

๓. วิธีการเก็บข้อมูล

การศึกษาวิจัยนี้มีวิธีการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary) และการศึกษาเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Work Study) โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) กับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย โดยมีวิธีเก็บข้อมูลดังต่อไปนี้

- ๑) วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลภาคเอกสาร (Documentaries)

ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารแหล่งต่างๆ โดยจำแนกการศึกษาข้อมูลเอกสารออกเป็น ๒ ส่วน ดังต่อไปนี้ ๑) ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ และ ๒) ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ วรรณกรรมพระไตรปิฎก เอกสาร ตำรา บทความ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตช่องทางต่างๆ

- ๒) วิธีเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Work Study)

การศึกษารวบรวมข้อมูลภาคสนามจากประชากรกลุ่มเป้าหมาย ๔ กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มเจ้าอาวาสวัดทั้ง ๖ แห่ง กลุ่มพระสงฆ์วัดละ กลุ่มนักท่องเที่ยว โดยมีขั้นตอนเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัย ดังต่อไปนี้ (๑) สัมภาษณ์พื้นที่วิจัย (๒) ขออนุญาตเจ้าของพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลทำวิจัย (๓) กำหนดประเด็นที่จะเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัย (๔) สร้างเครื่องมือและตรวจสอบ

เครื่องมือ คือ สร้างแบบสัมภาษณ์ที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัย กำหนดประเด็นคำถามในแบบสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับเนื้อหา โดยใช้ภาษาและเนื้อหาที่เหมาะสมกับประชากรกลุ่มเป้าหมาย จากนั้นจึงนำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสม แล้วจึงนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง (๕) ทำหนังสือนัดหมายกลุ่มเป้าหมายเพื่อเก็บข้อมูลในการวิจัย (๖) จัดเตรียมเครื่องมือที่จำเป็นต้องใช้ให้พร้อม เช่น เครื่องบันทึกเสียง แบบสัมภาษณ์ กล้องถ่ายรูป และสมุดบันทึกการสังเกต เป็นต้น (๗) ลงมือเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัยและประชากรกลุ่มเป้าหมาย (๘) การรวบรวมข้อมูลทั้งหมด (๙) ตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงของข้อมูล (๑๐) จัดระเบียบข้อมูลเพื่อให้ง่ายต่อการนำไปใช้วิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยนี้ได้ศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความข้อมูลที่รวบรวมมาทั้งหมดตามวัตถุประสงค์และโครงสร้างของการวิจัย จัดความสัมพันธ์ของข้อมูลให้เชื่อมโยงกัน เพื่อตอบปัญหาในการวิจัยที่มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลบนฐานของความจริง สัมพันธ์กับบริบทพื้นที่ มีหลักฐานอ้างอิง และมีเหตุผลรองรับโดยวิเคราะห์สภาพ ปัญหา และการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วิเคราะห์รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และวิเคราะห์ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยจำแนกเนื้อหาออกเป็น ๓ ส่วน ประกอบด้วย ๑) สภาพและปัญหาของการท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๒) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๓) ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังผลการวิจัยต่อไปนี้

๑. สภาพและปัญหาของการท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

สภาพปัญหาของการท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำแนกตามพื้นที่วิจัยทั้ง ๖ แห่ง ดังต่อไปนี้

สภาพของการท่องเที่ยวเกี่ยวกับพระครูโพธิสารคุณในปัจจุบันที่นักท่องเที่ยวนิยมมาท่องเที่ยว ประกอบด้วย อัฐบริวารของท่าน สักการะรูปหล่อของท่าน พิพิธภัณฑมรดกอีสาน ปรีชาธรรมบานประตู่และหน้าต่างของพระอุโบสถ ปติมากรรมปูนปั้นปรีชาธรรมรอบศาลาโพธิสาร ๗๒ และจิตรกรรมปรีชาธรรมบนศาลาโพธิสาร ๗๒ นอกจากนี้ยังมีการอนุรักษ์ต้นไม้ขนาดใหญ่ไว้เป็นจำนวนมาก นักท่องเที่ยวกลุ่มหนึ่งจึงมักมาเยี่ยมชมความร่มรื่นของต้นไม้ขนาดใหญ่ ส่วนปัญหาของการท่องเที่ยวพบว่ามี ๓ ส่วน คือ ๑) ปัญหาการบริการ คือ ขาดบุคลากรแนะนำการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ๒) ปัญหาการจัดแสดง คือ สถานที่เก็บและแสดงบริวารของท่านอยู่บนศาลาโพธิสาร ๗๒ ชั้น ๓ จึงทำให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงได้ยาก ๓) ปัญหาด้านข้อมูล คือ ยังไม่มีแผนผังและการอธิบายสถานที่ท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว

สภาพการท่องเที่ยวปัจจุบันของวัดป่าบ้านตาด ประกอบด้วย นักท่องเที่ยวที่นิยมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในวัดป่าบ้านตาด เพราะเป็นจุดเด่นของวัดที่สามารถรักษาความร่มรื่นของผืนป่าเอาไว้ได้ดี นักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งจะเรียนรู้และสักการะอัฐิ เยี่ยมชมสิ่งของ บริวาร และสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับหลวงตามหาบัว นักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งมาในรูปของการนักปฏิบัติธรรมด้วยอีกส่วนหนึ่งคือศึกษาวิถีชีวิตของพระสงฆ์สายวัดป่า ส่วนปัญหาของการท่องเที่ยวพบว่ามี ๓ ส่วน คือ ๑) ปัญหาเกี่ยวกับการขาดบุคลากรด้านการท่องเที่ยวโดยตรง ๒) ปัญหาทางด้านข้อมูล เพราะฐานข้อมูลส่วนหนึ่งกำลังดำเนินการจัดสร้างยังไม่เสร็จ ๓) ปัญหาด้านการบริการ เพราะวัดไม่ได้เน้นให้บริการนักท่องเที่ยว แต่จะเน้นการปฏิบัติธรรมเป็นหลัก

สภาพแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของวัดอรุณบรรพต ประกอบด้วย มณฑปหลวงปู่เหรียญ วรลาโภ ซึ่งเป็นมณฑปที่ประดิษฐานรูปเหมือนหลวงปู่เหรียญในอิริยาบถยืน วิหารวรลาโภ ประดิษฐานรูปเหมือนท่าองค์จริงของหลวงปู่เหรียญในอิริยาบถนั่ง พระสุธรรมเจดีย์ ซึ่งเป็นจุดท่องเที่ยวที่สำคัญมาก เป็นจุดศูนย์รวมอัฐบริวาร สิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของท่าน และยังมีอัฐธาตุของท่านให้สักการบูชาด้วย สิ่งต่อมาที่เป็นจุดเด่นก็คือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพราะมีความสงบร่มรื่นและมีความหลากหลายทางชีวภาพ และยังมีเสนาสนะที่สร้างกลมกลืนกับธรรมชาติด้วย นอกจากนี้ยังมีเจดีย์หลวงปู่บุญหนัก ขันติ

โก ซึ่งเป็นสหายนธรรมของหลวงปู่เหรียญอีกท่านหนึ่ง ส่วนปัญหาการท่องเทียวหลวงปู่เหรียญ พบว่า ๑) ป้ายบอกทางไม่ชัดเจน ในบางช่วง ทำให้นักท่องเที่ยวหลงทางบ่อย ๒) ขาดบุคลากรให้คำแนะนำและให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว

สภาพการท่องเที่ยวของวัดป่าสุทธาวาสในปัจจุบันกลายเป็นวัดป่ากลางเมือง เป็นสำนักเรียนสำคัญของ พระภิกษุสงฆ์ในสกลนคร ปุชนิยมสถานสำคัญภายในวัดนอกจากอุโบสถและพิพิธภัณฑสถานหลวงปู่มนแล้ว ก็ยังมี จันทสารเจดีย์ นุสรณ์ ซึ่งเป็นเจดีย์พิพิธภัณฑสถานหลวงปู่หลุย จันทสาโร โดยเจดีย์นี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ได้ทรงมีพระราช กระแสเสด็จสร้างเจดีย์ที่วัดป่าสุทธาวาส อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ที่วัดนี้ มีธรรมาจารย์ของพระอาจารย์มั่น ท่านจะได้อยู่ใกล้ กัน และยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ร่างแบบเจดีย์องค์นี้ ด้วยพระองค์เอง พระราชทาน^๑ สภาพด้านการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ของวัดป่าสุทธาวาส จะมีนักท่องเที่ยวแวะเวียนไปเยี่ยมชมและถวายสักการะอัฐบริวารและอัฐิของหลวงปู่มนเป็นประจำทุกวัน เยี่ยมชมเจดีย์อัฐบริวารหลวงปู่หลุย เยี่ยมชมกุฏิและทางเดินจงกรม และเยี่ยมชมความสวยงามของอุโบสถ ความร่มรื่น และ การประดับตกแต่งสถานที่สำคัญ รวมทั้งการซาบซึ้งกับวิถีชีวิตของพระสงฆ์สายวัดป่า ซึ่งในช่วงเทศกาลและวันหยุดราชการจะมีนักท่องเที่ยวมากเป็นพิเศษ ส่วนปัญหาพบว่า มี ๓ ส่วน คือ ๑) ปัญหาด้านการบริการ เพราะบุคลากรให้บริการนักท่องเที่ยว มีน้อยเมื่อเทียบกับสัดส่วนนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ๒) ปัญหาด้านข้อมูล เพราะมีข้อมูลที่ไม่ค่อยปรับปรุง บางส่วนใช้มานาน หลายปีแล้ว ทำให้ข้อมูลไม่ชัดเจน ๓) ปัญหาจากนักท่องเที่ยวไม่รักษาความสะอาด

สภาพแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของวัดหนองป่าพง ประกอบด้วย พิพิธภัณฑสถานพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทโท) ซึ่งเป็นศูนย์รวมประวัติและผลงานหลวงปู่ชา อัฐบริวาร รูปเหมือนหลวงปู่ท่าองค์จริง และสิ่งของที่ท่านเคยใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์รวมวิถีวัฒนธรรมของสังคมไทย ประกอบด้วยสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เครื่องประดับ อาวุธ เงิน สกุลต่างๆ เป็นต้น และยังมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในศูนย์เผยแผ่มรดกธรรมพระโพธิญาณเถระ (หลวงปู่ชา สุภทโท) เพื่อ ศึกษาธรรมะและประวัติความเป็นมา ซึ่งจะมีทั้งหนังสือ ซีดีธรรมะ และสื่อต่างๆ อีกจุดหนึ่งที่นักท่องเที่ยวนิยมมากก็คือเจดีย์ พระโพธิญาณเถระ ซึ่งเป็นเจดีย์ขนาดใหญ่ ภายในบรรจุเจดีย์สี่ห้องที่บรรจุอัฐิธาตุของหลวงปู่ชา นอกจากนี้ยังมีนักท่องเที่ยวบาง กลุ่มที่นิยมศึกษาวิถีชีวิตพระสงฆ์วัดหนองป่าพง นอกจากนี้ยังมีนักท่องเที่ยวอีกกลุ่มที่นิยมมาท่องเที่ยวเชิงนิเวศในวัดหนองป่า พง เพราะยังเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายทางชีวภาพ ส่วนปัญหาจำแนกออกเป็น ๒ ส่วน คือ ๑) ปัญหา เกี่ยวกับการบริการ เพราะยังไม่มีบุคลากรนำนักท่องเที่ยวเยี่ยมชมสิ่งต่างๆ ในวัด ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวจะเดินชมเอง ทำให้ บางครั้งเข้าไม่ถึงแหล่งท่องเที่ยวสำคัญเพราะมีพื้นที่กว้างใหญ่ ๒) ปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมกรท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ซึ่ง มักส่งเสียงดังรบกวนพระสงฆ์ สามเณร และผู้ปฏิบัติธรรม

สภาพปัจจุบันของการท่องเที่ยวเชิงพุทธในวัดบูรพาราม อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ประกอบด้วย ปุชนิยมสถาน เก้าแก่ อุโบสถสวยงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย เจดีย์อัฐบริวารและสิ่งของเครื่องใช้ของหลวงปู่ดูลย์ อตุโล สักการะรูปหล่อ ของท่าน รวมทั้งการเยี่ยมชมเสนาสนะที่ก่อสร้างอย่างสวยงาม วิหาร ภาพวาด พระประธานศักดิ์สิทธิ์ (หลวงพ่อบุญชู) ส่วน ปัญหาของการท่องเที่ยวจำแนกออกเป็น ๒ ส่วน คือ ๑) ปัญหาเกี่ยวกับบุคลากรดูแลรักษาเสนาสนะ เนื่องจากมีเสนาสนะ จำนวนมาก ทำให้บางส่วนดูแลไม่ทั่วถึง ๒) ปัญหาเกี่ยวกับการบุคลากรให้บริการนักท่องเที่ยวยังมีน้อยเกินไป ทำให้ นักท่องเที่ยวไม่ได้รับข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับหลวงปู่ดูลย์ เป็นต้น

๒. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๑) รูปแบบการท่องเที่ยววัดโพธิ์ : หลวงปู่โพธิ์

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดโพธิ์ พบว่านักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวใน วัดโพธิ์ จำแนกออกเป็น ๑๑ รูปแบบ ดังต่อไปนี้

(๑) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวิปัสสนา คือ นักท่องเที่ยวกลุ่มหนึ่งที่มาท่องเที่ยวในวัดโพธิ์จะมาท่องเที่ยวใน รูปของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เนื่องจากเป็นวัดที่ได้รับการยอมรับด้านการเผยแผ่และอบรมวิปัสสนากรรมฐานมาเป็นปี ที่ ๔๑ ประกอบกับทางวัดได้จัดทำปฏิทินธรรมประจำปีขึ้น โดยได้กำหนดกิจกรรมปฏิบัติธรรมเป็นประจำทุกเดือน และทุกวัน พระ จึงทำให้มีผู้ที่สนใจเข้าร่วมปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานจำนวนมาก

^๑ วัดป่าสุทธาวาส ตำบลธาตุน้ำร้อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร,
<http://luangpumun.org/wara/sutta.html> [๑๘ มีนาคม ๒๕๖๐]

(๒) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศึกษาระยะ คือ มีนักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่เข้ามาท่องเที่ยวเพื่อศึกษาระยะ ทั้งการศึกษาระยะจากปติมากรรมปรีศนาธรรมรอบศาลาโพธิสาร ๗๒ ชั้น ๑ ภาพวาดปรีศนาธรรมบนศาลาชั้น ๓ และงาน แกะสลักประติมากรรมต่างประติมากรรม ๒ ชั้น เป็นภาพปรีศนาธรรม นอกจากนี้ยังมีสุภาสิต คติธรรม ของพระครูโพธิสารคุณ (หลวงปู่โพธิ์) และธรรมะที่เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันติดไว้ตามต้นไม้และสถานที่ต่างๆ

(๓) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศึกษาแหล่งเรียนรู้ภายในวัด คือ วัดโพธิ์ได้มีการจัดแหล่งเรียนรู้หลายรูปแบบ คือ แหล่งเรียนรู้เชิงธรรมะ แหล่งเรียนรู้ทางวิถีชีวิต แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม และแหล่งเรียนรู้ทางด้านการศึกษาสุขภาพ ซึ่งมีนักท่องเที่ยวกลุ่มหนึ่งที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ภายในวัด

(๔) รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คือ มีนักท่องเที่ยวอีกกลุ่มหนึ่งที่เข้ามาท่องเที่ยวเพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากวัดโพธิ์เป็นวัดเก่าแก่ และมีพระพุทธรูปเก่าแก่ที่ประดิษฐานไว้ในอุโบสถหลังเล็ก (สิมเก่า) ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ จึงมีนักท่องเที่ยวมาสักการะอยู่เป็นประจำ

(๕) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ วัดโพธิ์มีการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างเป็นรูปธรรม มีการปลูกป่าเพิ่มเติม อยู่เสมอ เมื่อมองจากภาพถ่ายทางอากาศในเขตเมืองพบว่าวัดโพธิ์เป็นพื้นที่สีเขียวมากที่สุด ทำให้มีความร่มรื่น และยังมีต้นไม้ ขนาดใหญ่เป็นจำนวนมาก เช่น ต้นมะขามขนาด ๓ คนโอบ จำนวน ๖ ต้น ต้นโพธิ์ขนาด ๓ คนโอบ จำนวน ๗ ต้น นอกจากนี้ ยังมีต้นไม้อื่นๆ เป็นจำนวนมาก ทำให้มีนักท่องเที่ยวกลุ่มหนึ่งที่ชื่นชอบธรรมชาติ

(๖) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ วัดโพธิ์ถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอีกแห่งหนึ่งใน จังหวัดขอนแก่น ซึ่งพระครูโพธิสารคุณ (หลวงปู่โพธิ์) ท่านได้จัดพิพิธภัณฑ์มรดกอีสาน เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้รากเหง้าทาง วัฒนธรรม ประกอบด้วย สิ่งของเครื่องใช้เกี่ยวกับวิถีชีวิต เครื่องมือประกอบอาชีพ สิ่งประดิษฐ์ของชาวอีสาน เป็นต้น สิ่งของ เชิงประวัติศาสตร์เมืองขอนแก่น เช่น เสื้อเจ้าเมืองขอนแก่น อาวุธ ตราประทับ โครงกระดูกโบราณที่ขุดพบภายในวัด นอกจากนี้ยังมีสิ่งของเครื่องใช้ในทางพระพุทธศาสนา เช่น กลอง ระฆัง ตู๋คัมภีร์โบราณ เป็นต้น ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรมที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมก่อนจะไปเที่ยวต่อที่โฮงมูลมัง ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอีกแห่งหนึ่งใน บริเวณข้างบึงแก่นนคร

(๗) รูปแบบการท่องเที่ยวประวัติและผลงานหลวงปู่โพธิ์ คือ ทางวัดได้จัดทำประวัติและผลงานของพระครู โพธิสารคุณ (หลวงปู่โพธิ์) จัดแสดงไว้ให้กับผู้ที่สนใจได้เข้ามาศึกษาประวัติความเป็นมาและผลงานของท่าน ซึ่งทางวัดจัดแสดง ใ้ให้นักท่องเที่ยวได้ชม

(๘) รูปแบบการท่องเที่ยววิถีชีวิต/ปฏิบัติหลวงปู่โพธิ์ คือ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมวิถีชีวิตและปฏิบัติ ของหลวงปู่โพธิ์ ทั้งการเยี่ยมชมกุฏิที่ท่านเคยพำนักอยู่ อัฐบริวาร บริหารในการจุดธูป สิ่งของที่ท่านเคยใช้ รูปเหมือนเท่าองค์ จริง เส้นเกสา เนื่องจากหลวงปู่ท่านให้บรรจุศพของท่านไว้ใต้ฐานพระประธานในศาลา จึงไม่มีอัฐของท่าน นอกจากนี้ยังมีไม้ เท้า รองเท้า และสิ่งของที่ท่านใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น โดยทางวัดจัดเป็นพิพิธภัณฑ์บริหารหลวงปู่โพธิ์ให้ได้เยี่ยมชม ปัจจุบันกำลังก่อสร้างพระธาตุมหาสารคามเจดีย์หลวงปู่โพธิ์ เพื่อจัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ของท่านไว้ในจุดเดียวกัน เพื่อให้ นักท่องเที่ยวสามารถเยี่ยมชมได้สะดวกมากยิ่งขึ้น

(๙) รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ คือ เนื่องจากวัดโพธิ์มีความสงบร่มรื่น หลวงปู่โพธิ์ท่าน ได้อนุรักษ์ป่าไม้วัดจำนวนมาก และทางวัดได้จัดพื้นที่บางส่วนไว้เป็นมุมพักผ่อนหย่อนใจ ทำให้แต่ละวันมีนักท่องเที่ยวเข้ามา ท่องเที่ยวในเชิงพักผ่อนหย่อนใจ ในมุมที่สงบร่มรื่น และร่มรื่น

(๑๐) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงแสงบุญ คือ มีนักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่เข้ามาท่องเที่ยวในรูปของการแสวง บุญในวัด เช่น การมาร่วมทอดผ้าป่า ทอดกฐิน การทำบุญตามประเพณีของชาวอีสาน รวมทั้งการมาร่วมทำบุญทุกวันพระหรือ การทำบุญด้วยการช่วยบริจาคเป็นกองทุนสนับสนุนสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาวิปัสสนากรรมฐาน (FM ๙๑.๐ MHz) การ ทำบุญเกี่ยวกับการก่อสร้างและทำนุบำรุงเสนาสนะ และการร่วมถวายทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร เป็นต้น

(๑๑) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ คือ วัดโพธิ์มีศูนย์บริการเกี่ยวกับสุขภาพ ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาใช้ บริการจำนวนมาก โดยมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่บริการสุขภาพ ๒ หน่วยงาน คือ แพทย์แผนไทย และศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน คอยให้บริการสุขภาพทั้งแบบวิถีแพทย์แผนไทยและแพทย์แผนปัจจุบัน เช่น นักท่องเที่ยวบางกลุ่มมารับการบริการนวดแผน ไทย ทั้งนวดเพื่อการบำบัด รักษา และแบบผ่อนคลาย

๒) รูปแบบการท่องเที่ยววัดป่าบ้านตาด : หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน

จากการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยววัดป่าบ้านตาดพบว่า นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว ๘ รูปแบบ ดังต่อไปนี้

(๑) ประวัติและผลงาน คือ นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในรูปของการศึกษาประวัติความเป็นมา และผลงานของหลวงตามหาบัว โดยมีนิทรรศการเกี่ยวกับประวัติและผลงานของท่านแสดงไว้ด้านหน้าของวัด ซึ่งเป็นข้อมูลโดยละเอียดเมื่อหากต้องการศึกษาประวัติความเป็นมาของท่านสามารถหาข้อมูลได้จากนิทรรศการที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก มีทั้งความละเอียดของข้อมูลและความสวยงามด้วย โดยจะมีนักท่องเที่ยวเดินอ่านประวัติและชมภาพประกอบ

(๒) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ เนื่องจากอาณาบริเวณกว้างใหญ่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ประกอบกับทางวัดได้ทำทางเดินศึกษาธรรมชาติไปตามพื้นที่ต่างๆ และยกกันพื้นที่เขตพระภิกษุไม่ให้นักท่องเที่ยวเข้าไปพลุกพล่าน ส่วนที่อนุญาตให้เข้าเยี่ยมชมได้จะมีทางเดินศึกษาธรรมชาติรอบบริเวณ ชมความสงบร่มรื่นของแมกไม้ นานาพันธุ์ และยังมีสัตว์อีกหลายชนิด ทำให้จิตใจเบิกบาน ซึ่งเป็นการพักผ่อนอีกรูปแบบหนึ่ง

(๓) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิต/ปฏิบัติหลวงตามหาบัว คือ การที่นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเยี่ยมชมวิถีชีวิตและปฏิบัติของหลวงตามหาบัว ซึ่งมีสถานที่สำคัญ ๓ จุด คือ ๑) ศาลาปฏิบัติธรรม จะเป็นศาลาไม้ ๒ ชั้นดั้งเดิม ที่มีการดูแลรักษาอย่างดี ภายในศาลาชั้น ๒ จะมีอัฐบริวารและสิ่งของเครื่องใช้อื่นๆ ของหลวงตามหาบัวจัดแสดงใส่ตู้เอาไว้ ๒) กุฏิหลวงตามหาบัว เป็นกุฏิที่ท่านพำนักเป็นประจำจนวาระสุดท้ายของท่าน ซึ่งทางวัดยังคงดูแลรักษาไว้เหมือนท่านยังมีชีวิตอยู่ แต่ละวันจะมีลูกศิษย์ทั้งที่เป็นพระสงฆ์และฆราวาสมาช่วยกันทำความสะอาดและจัดดอกไม้ทุกวัน ซึ่งเป็นกุฏิที่ติดกระงอบ จึงมีความโปร่งใส มองเห็นข้างในชัดเจน โดยภายในจะมีรูปเหมือนหุ่นขี้ผึ้งขนาดเท่าองค์จริง มีสิ่งของเครื่องใช้จัดวางไว้อย่างเป็นระเบียบ ในห้องพักของท่านจะมีเตียง และอัฐิธาตุของท่านจำนวนมาก ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถมองเห็นได้จากภายนอก ๓) พิพิธภัณฑสถานอัฐบริวารหลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน โดยจะจัดเอาไว้ภายนอกในพื้นที่ที่ทางวัดจัดซื้อใหม่ เป็นอาคารขนาดใหญ่ประดับตกแต่งสวยงาม เป็นสถานที่รวบรวมอัฐบริวาร อัฐิธาตุ และสิ่งของเครื่องใช้ในวิถีชีวิตของท่าน

(๔) รูปแบบการท่องเที่ยววิถีชีวิตพระสงฆ์ คือ มีนักท่องเที่ยวกลุ่มหนึ่งที่มาท่องเที่ยวในรูปของการศึกษาวิถีชีวิตแบบพระกรรมฐานสายวัดป่า ตั้งแต่กิจวัตรประจำวัน วัตรปฏิบัติ วิถีการปฏิบัติ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่กลมกลืนกับธรรมชาติ ซึ่งทางวัดยังคงรักษาวัตรปฏิบัติตามแบบที่หลวงตามหาบัวท่านได้วางรากฐานเอาไว้อย่างเคร่งครัด และถือเป็นจุดแข็งของวัดป่าบ้านตาด

(๕) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ คือ การที่นักท่องเที่ยวอีกกลุ่มหนึ่งเข้ามาท่องเที่ยวโดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาธรรมะ ๒ รูปแบบ คือ ๑) การศึกษาธรรมะจากนิทรรศการประวัติ ผลงานและธรรมะของหลวงตามหาบัว ๒) กลุ่มที่มาฟังธรรมะจากพระสงฆ์วัดป่าบ้านตาด โดยรูปแบบแรกจะศึกษาด้วยตนเอง ส่วนรูปแบบที่สองจะมาในช่วงเทศกาล ช่วงที่ทางวัดจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรม และช่วงเช้าก่อนฉันภัตตาหารของแต่ละวัน ก็จะมีการแสดงธรรมทุกวัน

(๖) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงมรดกธรรม คือ การท่องเที่ยวตามสถานที่พระราชทานเพลิงศพของหลวงตามหาบัว ประกอบด้วยภาพกิจกรรมในวันพระราชทานเพลิงศพ เหตุการณ์สำคัญ รูปภาพที่เชื่อว่าเป็นปาฏิหาริย์ของหลวงตาในวันเผาศพ เช่น เปลวไฟเป็นรูปหลวงตาอุ้มบาตร เปลวไฟเป็นรูปหลวงตานั่งสมาธิ เปลวไฟเป็นรูปดวงแก้วต่างๆ เป็นต้น โดยพื้นที่ประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพยังรักษาไว้ตามเดิม ทำให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาปลงมรดกธรรมในจุดสุดท้ายของชีวิตหลวงตา

(๗) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม คือ การที่นักท่องเที่ยวกลุ่มหนึ่งเข้ามาในวัดโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาและปฏิบัติธรรม บางกลุ่มมาเข้าเียนกลับ บางกลุ่มมาค้างคืนที่วัด บางกลุ่มจะมาในช่วงเทศกาลวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือวันสำคัญของชาติ นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะมาท่องเที่ยวในเชิงปฏิบัติธรรม

(๘) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงแสวงบุญ คือ การที่นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในวัดเพียงระยะเวลาสั้นๆ โดยเข้ามาทำบุญหรือร่วมบริจาคปัจจัยในการบำรุงเสนาสนะ บริจาคสร้างเจดีย์ หรือร่วมบริจาคสร้างพิพิธภัณฑสถานหลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน

๓) รูปแบบการท่องเที่ยววัดอรัญบรรพต : หลวงปู่เหรียญ วรลาโภ

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยวของวัดอรัญบรรพตพบว่า มี ๖ รูปแบบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(๑) รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาประวัติและผลงาน คือ การศึกษาประวัติความเป็นมาและผลงานของ หลวงปู่เหรียญ วรลาโภ ซึ่งทางวัดได้จัดแสดงไว้ในสุธรรมเจดีย์ชั้นที่ ๑ ซึ่งจะมีภาพกิจกรรมและผลงานต่างๆ รวมทั้งการจัดแสดงภาพพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จมาเยี่ยมและสนทนาธรรมกับหลวงปู่เหรียญ เช่น สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทรงเสด็จเยี่ยมและสนทนาธรรม เป็นต้น

(๒) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิต/ปฏิบัติหลวงปู่เหรียญ คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวเพื่อศึกษาวิถีชีวิตและวิธีการปฏิบัติของหลวงปู่เหรียญ และการศึกษาปฏิบัติทางของท่าน จากการจัดแสดงอัฐบริวาร รูปเหมือน อัฐธาตุ สิ่งของเครื่องใช้ และอัฐบริวารของท่าน โดยได้จัดแสดงไว้ในสุธรรมเจดีย์

(๓) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ วัดอรุณบรรพตเป็นวัดที่มีความขนาดใหญ่ มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ จึงมีความหลากหลายทางชีวภาพ มีทั้งสัตว์ป่าตามธรรมชาติ ทางวัดได้สร้างเสนาสนะกลมกลืนกับธรรมชาติ และพระสงฆ์มีวิถีชีวิตที่เกื้อกูลต่อธรรมชาติ จึงมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่เข้ามาท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งทางวัดได้ทำทางเดินศึกษาธรรมชาติรอบสุธรรมเจดีย์ และตามแนวป่าต่างๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

(๔) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพักผ่อน คือ โดยรอบๆ พระสุธรรมเจดีย์จะมีการสร้างศาลาพักผ่อน มีที่นั่งสบาย ภายใต้แมกไม้ที่ร่มรื่น โดยทางทิศใต้ของพระสุธรรมเจดีย์ยังมีการจัดสวนหย่อม มีต้นไม้ร่มรื่น มีโต๊ะเก้าอี้ที่นั่งพักผ่อนสบาย วิวเวิ้งว้างเป็นระเบียบเรียบร้อย เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ จึงมีนักท่องเที่ยวกลุ่มหนึ่งที่ชอบความสงบเงียบเพื่อจะได้พักผ่อนหย่อนใจ คนในวัยทำงานหรือนักศึกษาชอบมาใช้พื้นที่นี้เพื่อคิดงานต่างๆ หรือคนที่กำลังมีความทุกข์ก็จะมาพักผ่อนเพื่อให้ธรรมชาติบำบัด

(๕) รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อแสวงบุญ คือ นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในแบบของการแสวงบุญ ทั้งมาทำบุญเองตามโอกาสที่เหมาะสม หรือการจัดกรุ๊ปทัวร์มาทำบุญ เพื่อสมทบทุนในการทำนุบำรุงเสนาสนะ การบูรณปฏิสังขรณ์ และการก่อสร้างเสนาสนะเพิ่มเติม และขณะนี้ทางวัดกำลังหาทุนในการก่อสร้างมณฑปหลวงปู่เหรียญ วรลาโภ ความสูง ๓๓.๓๘ เมตร ความกว้าง ๒๐x๒๐ เมตร เพื่อทำเป็นพิพิธภัณฑ์แสดงประวัติหลวงปู่เหรียญ อัฐบริวาร อัฐธาตุ เพื่อเป็นที่สักการะอีกแห่งหนึ่ง

(๖) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศิลปกรรมและจิตรกรรม คือ เนื่องจากมณฑปหลวงปู่เหรียญ วิหารวรลาโภ และพระสุธรรมเจดีย์มีการออกแบบที่สวยงาม และโดดเด่นมาก มีสถาปัตยกรรมทรงไทยจัตุรมุข ทำให้นักท่องเที่ยวบางกลุ่มมาท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมและจิตรกรรมที่งดงาม

๔) รูปแบบการท่องเที่ยววัดป่าสุทธาวาส : หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยวในวัดป่าสุทธาวาสพบว่ามีจำนวน ๗ รูปแบบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(๑) รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาประวัติและผลงาน คือ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของหลวงปู่มั่น ผลงานของหลวงปู่มั่น ที่ทางวัดจัดแสดงไว้หน้าอาคารพิพิธภัณฑ์บริการหลวงปู่มั่น ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลและรูปภาพ ตั้งแต่ชาติกำเนิด การอุปสมบท การศึกษาวิปัสสนา การปลื้กวิเวกและการจาริกธุดงค์ ปัจฉิมสมัย ผลงานการแปลแผ่ธรรม ศิษยานุศิษย์รูปสำคัญ

(๒) รูปแบบการท่องเที่ยววิถีชีวิต/ปฏิบัติหลวงปู่มั่น คือ มีนักท่องเที่ยวกลุ่มหลักที่เข้ามาท่องเที่ยวเกี่ยวกับวิถีชีวิตและปฏิบัติของหลวงปู่มั่น เมื่อเข้ามาที่วัดป่าสุทธาวาสก็จะเข้าไปในพิพิธภัณฑ์บริการหลวงปู่มั่น ในพิพิธภัณฑ์ได้จัดแสดงอัฐบริวาร สิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของท่าน สิ่งของและอุปกรณ์ที่ท่านใช้ในชีวิตการธุดงค์ของท่าน ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความศรัทธาลึกซึ้ง

(๓) รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาธรรมะ คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเพื่อศึกษาธรรมะของหลวงปู่มั่น ซึ่งทางวัดได้จัดทำเป็นนิทรรศการธรรมะ คติธรรมของหลวงปู่มั่นที่ติดไว้ตามต้นไม้ทั่วบริเวณวัด ทำให้มีนักท่องเที่ยวกลุ่มหนึ่งที่นิยมศึกษาธรรมะ เพื่อเป็นการรำลึกถึงยุคสมัยที่ท่านสอนธรรมะว่ามีเนื้อหาเกี่ยวกับอะไรบ้าง และยังมีหนังสือธรรมะของท่าน ทั้งที่จัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์ และแจกให้นักท่องเที่ยว เช่น หนังสือมุตโตทัย เป็นต้น

(๔) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา คือ ในเจดีย์จันทสารเจติยานุสรณ์ (เจดีย์หลวงปู่หลุย) มีการจัดแสดงประวัติและพัฒนาการของพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ยุคมิดด้วยอวิชชา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้น

ในโลก การสอนอริยสัจ ๔ พุทธดำรัสตรัสสั่งว่า “สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมเป็นธรรมดา พวกเธอจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด” การสังคายนาครั้งที่ ๑ พระเถระประกาศศาสนา คณะสงฆ์ไทยฝ่ายธรรมยุต และพระเถระรูปสำคัญฝ่ายธรรมยุต ซึ่งจะให้ทราบประวัติศาสตร์และพัฒนาการของพระพุทธศาสนา

(๕) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม คือ มีนักท่องเที่ยวกลุ่มหนึ่งที่เข้ามาเที่ยวในเชิงปฏิบัติธรรม ๒ รูปแบบ คือ การมาร่วมปฏิบัติกับทางวัดที่จัดขึ้นเป็นประจำ อีกแบบหนึ่งเป็นการเข้ามาปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งพบว่า มีนักท่องเที่ยวเข้าไปกราบรูปเหมือนของหลวงปู่มั่นภายในพิพิธภัณฑสถานแล้วก็นั่งปฏิบัติธรรม บางกลุ่มก็หาที่ปฏิบัติธรรมตามร่มไม้ หรือในศาลาปฏิบัติธรรม

(๖) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงแสวงบุญ คือ การที่นักท่องเที่ยวมาทำบุญกับทางวัด ซึ่งมี ๓ กลุ่ม หลัก คือ กลุ่มที่มาร่วมทำบุญตามที่ทางวัดจัดขึ้น กรู๊ปทัวร์แสวงบุญ และการเดินทางมาทำบุญด้วยตนเอง ซึ่งมีแรงจูงใจมาจากการได้ยินปฏิปทาของหลวงปู่มั่นแล้วเกิดความศรัทธา จึงเดินทางมาแสวงบุญ

(๗) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพักผ่อนหย่อนใจ คือ กลุ่มที่มาท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ต้องการปลีกตัวออกจากสังคมอันวุ่นวาย เพื่อหาที่สงบในการพักผ่อนหย่อนใจ โดยที่วัดป่าสุทธาวาสมีมุมสงบจำนวนมากที่สงบร่มรื่น มีสถานที่นั่งเล่นพักผ่อนหย่อนใจภายใต้ร่มไม้ที่ร่มรื่น ในส่วนที่ไม่มีคนพลุกพล่าน

(๘) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสังคม คือ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวเพื่อความเป็นสิริมงคล โดยกลุ่มนี้จะเข้ามาสักการะรูปเหมือนและอัฐิหลวงปู่มั่น โดยเชื่อว่าจะทำให้เป็นมงคลต่อชีวิต นอกจากนี้ยังมีการบูชาวัตถุมงคลกลับไปด้วย

๕) รูปแบบการท่องเที่ยววัดหนองป่าพง : หลวงปู่ชา สุภทฺโท

จากการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าของวัดหนองป่าพง พบว่าสามารถจำแนกออกได้ ๗ รูปแบบ ดังต่อไปนี้

(๑) รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาประวัติและผลงาน คือ การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาประวัติและผลงานหลวงปู่ชา โดยจัดแสดงไว้ ๒ แห่ง คือ ในพิพิธภัณฑสถานพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท) ซึ่งจัดเป็นนิทรรศการเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา การปฏิบัติธรรม การสร้างวัดหนองป่าพง การสร้างวัดสาขา ผลงานการเผยแผ่ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ภาพแกะสลักนูนต่ำประวัติและเหตุการณ์สำคัญของชีวิตหลวงปู่ชา และอีกแห่งหนึ่งคือศูนย์เผยแผ่มรดกธรรมพระโพธิญาณเถระ (หลวงปู่ชา สุภทฺโท) เพื่อศึกษาประวัติและผลงานของท่าน

(๒) รูปแบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ เนื่องจากในพิพิธภัณฑสถานพระโพธิญาณเถระ จะมีการจัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ในวิถีชีวิตของคนทั่วไป เช่น ผ้า หม้อ ไห อวรุ เครื่องมือทำมาหากิน เงินสกุลต่างๆ เครื่องทองเหลือง หีบโบราณ เป็นต้น ทำให้มีนักท่องเที่ยวที่ขอประวัติวัฒนธรรมเข้ามาท่องเที่ยวจำนวนมาก

(๓) รูปแบบการท่องเที่ยววิถีชีวิต/ปฏิปทาหลวงปู่ชาและพระป่า คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เข้ามาเยี่ยมชมและศึกษาวิถีชีวิตและปฏิปทาของหลวงปู่ชา ซึ่งจัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันและอัฐิบริวารของท่านไว้ในพิพิธภัณฑสถานพระโพธิญาณเถระ นักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งนิยมศึกษาวิถีชีวิตของพระสงฆ์วัดหนองป่าพง ซึ่งยังรักษาวิถีทางตามทีหลวงปู่ชาได้วางรากฐานเอาไว้ทุกประการ เคารพครัดในพระธรรมวินัย มีวิถีชีวิตเกื้อกูลต่อธรรมชาติ ทำให้องค์กรสงฆ์วัดหนองป่าพงและวัดสาขามีความเข้มแข็ง

(๔) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่นิยมธรรมชาติ มักจะเข้ามาท่องเที่ยวเกี่ยวกับธรรมชาติในวัดหนองป่าพง เสนาสนะและวิถีชีวิตของพระสงฆ์ก็กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม เพราะยังเป็นป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์และยังมีสัตว์ตามธรรมชาติอาศัยอยู่จำนวนมาก ทำให้มีความหลากหลายทางชีวภาพ ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

(๕) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ คือ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในรูปแบบของผู้สนใจศึกษาธรรมะ จากการศึกษาธรรมกับพระสงฆ์ การฟังแสดงธรรม และการอ่านคติธรรมของหลวงปู่ชา ซึ่งทำเป็นแผ่นป้ายติดไว้ตามต้นไม้ และเส้นทางเดินไปทั่วบริเวณวัด ซึ่งมีจำนวนหลายร้อยคติธรรม

(๖) รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อปฏิบัติธรรม คือ กลุ่มที่มาปฏิบัติธรรมในวัด ทั้งการปฏิบัติธรรมเองและการปฏิบัติธรรมเป็นกลุ่ม บางครั้งก็อยู่ค้างคืน บางครั้งก็มาปฏิบัติธรรมบางเวลา

(๗) รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อแสวงบุญ คือ มาท่องเที่ยวแบบแสวงบุญ เพราะได้ยินชื่อเสียงของหลวงปู่ชาว่าท่านเป็นพระอรหันต์อีกรูปหนึ่งของเมืองไทย และมีปฏิปทาน่าเลื่อมใส จึงมีความต้องการมาทำบุญกับท่าน แม้ว่าท่านจะมรณภาพไปแล้ว แต่ก็ขอมีส่วนร่วมในการทำบุญกับวัดของท่าน

๖) รูปแบบการท่องเที่ยววัดบูรพาราม : หลวงปู่ดูลย์ อตุโล

จากการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดบูรพาราม พบว่า นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในวัดบูรพารามจำแนกออกเป็น ๖ รูปแบบ ดังต่อไปนี้

(๑) รูปแบบการท่องเที่ยวประวัติและผลงาน คือ การมาท่องเที่ยวศึกษาประวัติความเป็นมาของหลวงปู่ดูลย์ และผลงานของหลวงปู่ทั้งด้านการปกครอง การเผยแผ่ และการปฏิบัติธรรมแบบธุดงค์ของท่าน ทางวัดได้จัดทำเป็นนิทรรศการและภาพวาดประวัติโดยสังเขปไว้ในพิพิธภัณฑ์กัมมัฏฐาน-อริยาตุพระราชาครู

(๒) รูปแบบการท่องเที่ยววิถีชีวิต/ปฏิปทาหลวงปู่ดูลย์ คือ แร่ดิ่งดูตักท่องเที่ยวที่เคยทราบประวัติของท่านว่าเป็นพระสงฆ์สายวัดป่าชั้นผู้ใหญ่อีกรูปหนึ่งที่มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส จึงทำให้ต้องการมากราบสักการะ เยี่ยมชมอัฐบริวารสิ่งของเครื่องใช้ของท่าน ซึ่งทำให้ทราบวิถีชีวิตของท่านว่ามีความเรียบง่าย แต่แฝงด้วยบารมีธรรมชั้นสูง

(๓) รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อความเป็นศิริมงคล คือ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเป็นกลุ่มหลักที่ต้องการสักการะอัฐิธาตุของหลวงปู่ดูลย์ และยังได้สักการะอัฐิธาตุของพระอรหันต์ทั่วประเทศ รวมทั้งพระอรหันต์ในสมัยพุทธกาลที่ทางวัดได้รวบรวมมาไว้ให้สักการะเป็นในจุดเดียว คือ ในเจดีย์หลวงปู่มน นอกจากนั้นแล้วยังต้องการมากราบสักการะขอพรบารมีหลวงพ่อบุญชู ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่มีความศักดิ์สิทธิ์ประจำจังหวัดสุรินทร์

(๔) รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อปฏิบัติธรรม คือ นักท่องเที่ยวที่มุ่งเข้ามาเพื่อปฏิบัติธรรม มีทั้งกลุ่มที่มาปฏิบัติธรรมค้างคืนและแบบชั่วคราว ส่วนกลุ่มที่มาปฏิบัติธรรมชั่วคราวมักจะมาปฏิบัติด้วยตนเองในพิพิธภัณฑ์กัมมัฏฐาน-อริยาตุพระราชาครู (ดูลย์) ต่อหน้ารูปเหมือนและอัฐิธาตุของท่าน

(๕) รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อแสวงบุญ คือ นักท่องเที่ยวที่มาทำบุญกับทางวัด ถวายสังฆทาน ถวายภัตตาหาร ส่วนใหญ่จะมาบริจาคปัจจัยเพื่อบำรุงวัด และร่วมสมทบทุนสร้างเจดีย์บูรพาจารย์

(๖) รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมจิตรกรรมฝาผนัง คือ นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมภาพวาดฝาผนังอุโบสถ ซึ่งเป็นเรื่องราวของพุทธประวัติ ภาพพระเวสสันดรที่มีความสวยงาม ฝาผนังพิพิธภัณฑ์กัมมัฏฐาน-อริยาตุพระราชาครู (ดูลย์ อตุโล)

๓. ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากการวิจัยพบว่า ควรมีการดำเนินยุทธศาสตร์ให้เป็นพลวัตที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าให้มีประสิทธิภาพ โดยจำแนกออกเป็น ๑๐ ยุทธศาสตร์ ๔๘ กลยุทธ์ ดังต่อไปนี้

๑) ยุทธศาสตร์ด้านนักท่องเที่ยว จำแนกออกเป็น ๗ กลยุทธ์ ดังนี้ กลยุทธ์ที่ ๑ : กลยุทธ์ด้านนักท่องเที่ยวต่างชาติ กลยุทธ์ที่ ๒ : ด้านนักท่องเที่ยวภายในประเทศ กลยุทธ์ที่ ๓ : ด้านนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาค้างคืนในแหล่งท่องเที่ยว กลยุทธ์ที่ ๔ : ด้านนักท่องเที่ยวที่ไม่ค้างคืนในแหล่งท่องเที่ยว กลยุทธ์ที่ ๖ : ด้านการสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และกลยุทธ์ที่ ๗ : ด้านการขยายเพิ่มนักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ๆ

๒) ยุทธศาสตร์ด้านแหล่งท่องเที่ยว จำแนกออกเป็น ๓ กลยุทธ์ ดังนี้ กลยุทธ์ที่ ๑ : การรักษาแหล่งท่องเที่ยวของพระสงฆ์สายวัดป่าในอดีตเอาไว้ กลยุทธ์ที่ ๒ : การรักษาแหล่งท่องเที่ยวของพระสงฆ์สายวัดป่าที่ยังมีชีวิตอยู่ และกลยุทธ์ที่ ๓ : การเสริมสร้างแหล่งท่องเที่ยวของพระสงฆ์สายวัดป่ารุ่นใหม่

๓) ยุทธศาสตร์ด้านตลาดการท่องเที่ยว จำแนกออกเป็น ๔ กลยุทธ์ ดังนี้ กลยุทธ์ที่ ๑ : การบริการข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยว กลยุทธ์ที่ ๒ : การโฆษณาประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว กลยุทธ์ที่ ๓ : การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และกลยุทธ์ที่ ๔ : การบริการนักท่องเที่ยว

๔) ยุทธศาสตร์ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว จำแนกออกเป็น ๓ กลยุทธ์ ดังนี้ กลยุทธ์ที่ ๑ : สิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทาง กลยุทธ์ที่ ๒ : สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว และกลยุทธ์ที่ ๓ : สิ่งอำนวยความสะดวกด้านสาธารณูปการ

๕) ยุทธศาสตร์การเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำแนกออกเป็น ๔ กลยุทธ์ ดังนี้ กลยุทธ์ที่ ๑ : มาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลยุทธ์ที่ ๒ : การเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลยุทธ์ที่ ๓ : การจัดทำแผนการท่องเที่ยวเชิงพุทธให้สอดคล้องกับสภาพบริบทของแหล่งท่องเที่ยว กลยุทธ์ที่ ๔ : กำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๖) ยุทธศาสตร์การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำแนกออกเป็น ๘ กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์ที่ ๑ : การจัดการบริบทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่า กลยุทธ์ที่ ๒ : การจัดการขอบเขตและแผนผังในแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่า กลยุทธ์ที่ ๓ : การจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับสถานปฏิบัติธรรม กลยุทธ์ที่ ๔ : การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมประเพณีพระพุทธศาสนา กลยุทธ์ที่ ๕ : การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวิถีธรรม กลยุทธ์ที่ ๖ : การจัดการระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยว กลยุทธ์ที่ ๗ : การจัดการสภาพภูมิทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยว และกลยุทธ์ที่ ๘ : การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว

๗) ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำแนกออกเป็น ๕ กลยุทธ์ ดังนี้ กลยุทธ์ที่ ๑ : ส่งเสริมศักยภาพการแข่งขันให้กับการท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่า กลยุทธ์ที่ ๒ : การระดมทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวของพระสงฆ์สายวัดป่า กลยุทธ์ที่ ๓ : การผลักดันเข้าสู่แผนการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กลยุทธ์ที่ ๔ : การส่งเสริมปัจจัยการท่องเที่ยวของพระสงฆ์สายวัดป่า และกลยุทธ์ที่ ๕ : การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเกี่ยวกับพระสงฆ์สายวัดป่า

๘) ยุทธศาสตร์ด้านอัตลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำแนกออกเป็น ๕ กลยุทธ์ ดังนี้ กลยุทธ์ที่ ๑ : กำหนดอัตลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงพุทธ กลยุทธ์ที่ ๒ : กำหนดระเบียบและวิธีการท่องเที่ยวเชิงพุทธ กลยุทธ์ที่ ๓ : ขอบเขตของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ กลยุทธ์ที่ ๔ : วิธีการท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่า กลยุทธ์ที่ ๕ : คุณค่าของการท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่า

๙) ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำแนกออกเป็น ๔ กลยุทธ์ ดังนี้ กลยุทธ์ที่ ๑ : ปลูกฝังจิตสำนึกให้หวงแหนแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรม กลยุทธ์ที่ ๒ : หลักการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่า กลยุทธ์ที่ ๓ : วิธีการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่า และกลยุทธ์ที่ ๔ : กระบวนการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่า

๑๐) ยุทธศาสตร์ด้านรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำแนกออกเป็น ๕ กลยุทธ์ ดังนี้ กลยุทธ์ที่ ๑ : รูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม กลยุทธ์ที่ ๒ : รูปแบบการท่องเที่ยวที่เกื้อกูลต่อวิถีชีวิตและวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์สายวัดป่า กลยุทธ์ที่ ๓ : รูปแบบการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมปฏิบัติของพระสงฆ์สายวัดป่า กลยุทธ์ที่ ๔ : รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่า และกลยุทธ์ที่ ๕ : รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่เกื้อกูลต่อบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

อภิปราย

การท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นไปควบคู่กับการเลื่อมใสในปฏิบัติและวิถีชีวิตของพระสงฆ์สายวัดป่า ซึ่งเป็นพฤติกรรมของชาวพุทธทั่วไป ที่มักเดินทางเข้าไปสักการะพระสงฆ์ที่ตนเองเคารพนับถือ เป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดคุณค่าและความซาบซึ้งในวิถีปฏิบัติและหลักธรรมคำสอน จึงเป็นการท่องเที่ยวในเชิงคุณธรรม และไม่สิ้นเปลืองงบประมาณ แต่จะมีปัญหาเกี่ยวกับการบริการและการจัดปัจจัยเสริมการท่องเที่ยวเพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว อีกทั้งแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งขาดการจัดการอย่างเป็นระบบ เนื่องจากไม่ได้ถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ทางศาสนาเป็นหลัก ส่วนการท่องเที่ยวเป็นผลพวงมาจากกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งเป็นการนำต้นทุนทางศาสนามาเป็นปัจจัยส่งเสริมการท่องเที่ยว และมีความเห็นสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ ๒ ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ที่ได้กำหนดให้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพให้มีความเติบโตอย่างยั่งยืน โดยส่งเสริมการกระจายการเดินทางท่องเที่ยวและการเติบโตทางการท่องเที่ยว เชื่อมโยงระหว่างกลุ่มจังหวัดและภูมิภาค สร้างการรับรู้เอกลักษณ์ของพื้นที่ เพราะการท่องเที่ยวเชิงพุทธเป็นทางเลือกของนักท่องเที่ยวกำลังมีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง จึงควรมีการกระจายแหล่งท่องเที่ยวและเชื่อมโยงกันเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวแต่ละรูปแบบ ในส่วนที่ควรระวังเกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของ

พระสงฆ์สายวัดป่าก็คือ ไม่ควรพัฒนาสิ่งก่อสร้างให้มีความเจริญทางวัตถุมากเกินไป เพราะจะทำให้ลายอัตลักษณ์ของพระสงฆ์สายวัดป่าที่เน้นความสงบร่มรื่น

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

๑) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาควรนำผลการวิจัยไปปรับใช้เพื่อส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ๒) คณะสงฆ์ควรเพิ่มนโยบายจากภารกิจเดิม ๖ ด้าน โดยเพิ่มภารกิจด้านการท่องเที่ยวเข้าไปด้วย เพื่อให้มีกรอบยุทธศาสตร์ในการปฏิบัติร่วมกัน

๒. ข้อเสนอแนะในพื้นที่วิจัย

๑) ทุกพื้นที่วิจัยควรมีการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ๒) ควรมีการตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยว โดยมีบุคลากรด้านการท่องเที่ยวอำนวยความสะดวก ๓) การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกอย่าให้กลบความโดดเด่นของพระสงฆ์สายวัดป่า ๓) ควรมีกระบวนการอนุรักษ์สิ่งของเครื่องใช้เกี่ยวกับพระสงฆ์สายวัดป่าอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่ออนุรักษ์ให้คงอยู่ยาวอย่างนานยิ่งขึ้น

๓. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

๑) ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงพุทธ ๒) ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับการเสริมสร้างปัจจัยการท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่า ๓) ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของพระสงฆ์สายวัดป่า

บรรณานุกรม

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. **ยุทธศาสตร์กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙.**

กรุงเทพมหานคร : กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๕๔.

กองแผนและงบประมาณ องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น. “รายงานการติดตามและประเมินผลการมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดขอนแก่น”.

ขอนแก่น : องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น, ๒๕๕๕.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **การสำรวจพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของชาวไทย พ.ศ. ๒๕๕๕.** กรุงเทพมหานคร :

สำนักสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ๒๕๕๗.

คมชัดลึก, สกว. **हनุน มจร ชงวิจัยจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.komchadluek.net/detail/๒๐๑๓๐๘๐๘/๑๖๕๔๒๑/html>.

ผู้จัดการรายวัน, **นักท่องเที่ยวแห่เข้าไทย คาดสิ้นปีทะลุเป้า ๒๘ ล้านคน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=๙๕๘๐๐๐๐๘๑๔๒๐> [๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๐].

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโรและคณะ, “รูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้ทางสังคมในการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา”, <http://ejournals.swu.ac.th/index.php/JOS/article/viewFile/๓๘๑๑/๓๘๐๐> [๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๐].

วอยซ์ ออฟ อเมริกา, **อินเดียเริ่มให้ความสนใจสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยเฉพาะในหมู่ชาวพุทธในประเทศไทย ญี่ปุ่น และประเทศอื่นๆ ที่มีชาวพุทธอยู่ด้วย**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.voathai.com/content/india-buddhist-tourism-nm/๑๖๐๖๙๕๕.html> [๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๐].

วัดป่าสุทธาวาส ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร, <http://luangpumun.org/wara/sutta.html> [๑๘ มีนาคม ๒๕๖๐].

ศีล ๕ คุณธรรมขั้นพื้นฐานของมวลมนุษย

พระครูสมุห์เจริญ กตปุญโญ, ดร.^๑

ความนำ

ในการดำเนินชีวิตของคนเรานั้น มักจะเผชิญกับปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นอยู่เป็นประจำ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาส่วนตัว ปัญหาครอบครัว ปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และปัญหาเหล่านี้ดูเหมือนจะทำลายความสมบูรณ์ของความเป็นคนไปด้วยการที่จะยับยั้งหรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ดังกล่าว ให้ลดน้อยลงหรือมิให้เกิดขึ้นนั้น ทางพระพุทธศาสนาถือว่า **ต้องให้คนมีศีลก่อน** เพราะศีลเป็นเรื่องว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับสภาพแวดล้อม เพื่อให้เกิดความสมดุลในทุกกระบวนธรรมชาติ ทำให้คนแตกต่างจากสัตว์ประเสริฐกว่าสัตว์โลกทุกชนิด คนต้องมีมนุษยธรรม(มนุษยธรรม) ได้แก่ ศีล ๕ คู่กับธรรม ๕ นั้นเอง^๑ ถ้าทุกคนในโลกถือเอาแต่ประโยชน์ของตนเป็นใหญ่ ก็จะเบียดเบียนล้างผลาญกันยิ่งกว่าสัตว์ป่า ใครมีกำลัง(อำนาจ เงิน และพวก)มากกว่า ก็จะข่มเหงรังแกผู้มีกำลังน้อยกว่า แต่คนเราได้รับการยกย่องว่าสูงส่งกว่าสัตว์ ก็เพราะมีคุณธรรมและระเบียบแบบแผนอันดีงาม รู้จักยับยั้งชั่งใจ ประพฤติปฏิบัติในทางที่พอเหมาะพอควร พระพุทธเจ้ามิได้ทรงสอนให้มองในแง่เดียว เฉพาะที่จะเป็นฝ่ายได้เท่านั้น แต่ทรงสอนให้มองถึงความรู้สึกของผู้อื่นด้วย คือให้รู้จักเห็นใจผู้อื่น รู้จักให้ ไม่คิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว ไม่พยายาม ให้อภัยความจริง ถ้าคนเรายังเป็นฝ่ายได้เปรียบอยู่ ก็จะไม่รู้สึกถึงคุณค่าของศีลธรรมนัก แต่เมื่อตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบ ถูกเบียดเบียน ถูกข่มเหงรังแก ถูกฉ้อฉล ถูกล่อลวง เป็นต้น ก็จะเรียกร้องโทษหาหาศีลธรรมและความยุติธรรมกัน การที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติศีลธรรมไว้ ก็เพื่อให้ทุกฝ่ายอยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุก ไม่ข่มเหงเบียดเบียนกัน ให้มีเมตตากรุณาต่อกันนั้น นับว่าเป็นการสอนมนุษยธรรมให้แก่คนโดยเฉพะอย่างแท้จริง

ความหมาย

“ **ศีล** ” ในความหมายของท่านพุทธทาสภิกขุ คือ “ **ปรกติ** ” อะไรที่คงอยู่ตามปกติ ก็เรียกว่า “ **ศีล** ” หรือทำอยู่ตามปกติ ไม่ผิดแปลกออกไป ถ้าประพฤติดิถีปรกติก็เรียกว่าไม่ใช่ศีล ชื่อของการปฏิบัติที่เรียกว่าศีลนี้ ก็คือการทำไปปกติตนเอง^๒

พระราชวรมุนี^๓ ได้ให้ความหมายของศีลไว้ว่า ศีล คือ การรักษากาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อย ประพฤติถูกต้องดีงามตามระเบียบวินัย ศีลมิได้หมายความว่าความประพฤติดีงามสุจริตทางกาย วาจา เท่านั้น แต่หมายถึง อาชีวสุจริต(การประกอบอาชีพที่สุจริต)ด้วย

๑ เสรี พงศ์พิศ และคณะ, **คนในทรรศนะของพุทธศาสนา อิสลาม และคริสต์ศาสนา**. กรุงเทพฯ, สภาคทออลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๒๔, หน้า ๗๒.

๒ พุทธทาสภิกขุ, **อริยศีลธรรม**. กรุงเทพฯ, ธรรมทานมูลนิธิ ๒๕๒๐, หน้า ๔๑.

๓ พระราชวรมุนี, **พุทธธรรม**. กรุงเทพฯ, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๘, หน้า ๗๖๗.

ศีล จึงหมายถึง คำแนะนำ หรือหลักความประพฤติที่ดีงาม เป็นไปโดยปรกติกับธรรมชาติ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ ผู้ใดสำรวมด้วยกาย วาจา ใจ ไม่กระทำความชั่วใดๆ ไม่พูดเหลวไหล เพราะเห็นแก่ตน คนเช่นนั้น เรียกว่า ผู้มีศีล ”^๑ และในแง่คุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ ก็ต้องมีศีล ดังมีพุทธพจน์ที่ปรากฏอยู่ว่า “ ชีวิตของตนมีศีล บำเพ็ญทาน แม้จะมีชีวิตอยู่เพียงวันเดียว ก็ยังประเสริฐกว่าชีวิตของคนผู้ไม่มีศีล มีจิตไม่มั่นคง แม้จะมีชีวิตอยู่ถึงร้อยปีก็ตาม ”^๒

ระดับของศีล

ศีล แบ่งออกได้เป็น ๒ ระดับ คือ

๑. ศีลระดับฆราวาส เรียกว่า อคาริยวินัย ได้แก่ ศีล ๕ ศีล ๘ หรือวินัยสำหรับผู้ครองเรือน นั้นเอง

^๑ รองผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

๒. ศิลของพระสงฆ์และสามเณร เรียกว่า อนาคตาเรียนวินัย ได้แก่ ศิล ๑๐ ของสามเณร ศิล ๒๒๗ ของพระภิกษุ และศิลป ๓๑๑ ของภิกษุณี ซึ่งเป็นวินัยสำหรับผู้ออกบวชโดยเฉพาะ

วิธีรักษาศิลป

การรักษาศิลปมี ๓ วิธี เรียกว่า วิธีตรี คือ การงดเว้น ดังนี้

1. **สมาทานวิธี** การงดเว้นด้วยการสมาทาน คือ การเปล่งวาจาขอสมาทานจากพระภิกษุสามเณร หรือผู้มีศิลป โดยเปล่งวาจาขอสมาทานเป็นข้อๆ ดังที่ชาวพุทธปฏิบัติกันอยู่เป็นประจำ

2. **สัมปตติวิธี** การงดเว้นในขณะที่เผชิญหน้ากับเหตุการณ์นั้นๆ เช่น มีช่องทางที่จะโกงเขาได้ แต่ไม่โกง เพราะระลึกถึงศิลป เป็นต้น

3. **สมุจเฉทวิธี** การงดเว้นโดยเด็ดขาด แม้จะมีอันตรายมาถึงชีวิตตน ก็ไม่ล่วงละเมิดศิลป เป็นวิธีของพระอริยบุคคล เช่น ถูกบังคับให้ฆ่าสัตว์ ถ้าไม่ฆ่า ตนเองจะถูกฆ่า ก็ไม่ยอมฆ่าใครเด็ดขาด ยอมให้เขาฆ่าตนเองดีกว่ายอมตนเป็นลูกมือไปฆ่าคน หรือสัตว์อื่น เป็นต้น

ศิลปขั้นต้นหรือขั้นพื้นฐาน คือ ศิล ๕ ส่วนผู้ที่มีความวิริยะอุตสาหะ จะประพฤติให้ยิ่งขึ้นไปอีก ก็มีศิลป ๘ หรืออุโบสถศิลป สุดแล้วแต่ความต้องการของแต่ละบุคคล ในที่นี้ ผู้เขียนจะกล่าวถึงเฉพาะศิลป ๕ เท่านั้น เพราะเป็นหลักความประพฤติที่มีอยู่ทั่วไป และเป็นที่น่าสังเกตว่า เกือบทุกศาสนาจะมีหลักคำสอนในเรื่องทำนองเดียวกับศิลป ๕ อยู่ด้วย ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ว่า ศิล ๕ เป็นพื้นฐานความต้องการแรกสุดทางด้านจิตใจของคน เพราะคนมีความรักชีวิต และกลัวความตาย มีความห่วงหาอาลัยในสิ่งที่ตนเป็นเจ้าของตน ไม่ว่าจะเป็นอย่าง

๑ พ.ช. ๒๗/๒๕๖๖/๕๔๐.

๒ พ.ธ. ๒๕/๑๘/๒๙

๓ วิจิตร สมบัติปริบูรณ์ ป.ธ. ๙, **เบญจศิลป – เบญจธรรมสำหรับนักเรียนพุทธศาสนาวินาศาสนาวันอาทิตย์**, กรุงเทพฯ, ธนาคารกรุงเทพ จำกัด จัดพิมพ์เผยแพร่ ๒๕๒๗, หน้า ๓.

สิ่งของ บุตร ภรรยา หรือสามี นอกจากนี้ คนยังมีความต้องการให้คนอื่นชื่อตรงต่อตนเอง และมองเห็นโทษของเครื่องเงินเมาต่างๆ ที่ทำให้คนขาดสติสัมปชัญญะ จนก่อให้เกิดความเดือดร้อนขึ้นในสังคม และเป็นที่น่าสังเกตว่า ชาวพุทธไทยเรานิยมสมาทานศิลก่อนการถวายทาน เพราะมีความเชื่อว่า เมื่อสมาทานศิลแล้วตนเองเป็นคนบริสุทธิ์ การถวายทานก็จะมีอันสืบมาด้วย

ในสังคิตสูตร^๑ ได้กล่าวถึงศิลป ๕ ไว้ว่า เป็นระบบควบคุมชีวิตด้านนอก ที่เกี่ยวกับการแสดงออกทางกายและวาจา มี ๕ สิกขาบท ดังนี้

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์

ก. เพื่อให้คนมีเมตตากรุณา ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน

ข. เพื่อความปลอดภัยในชีวิต เอื้ออำนวยต่อการประกอบกิจการงานและการประพฤติธรรม

ค. เพื่อสร้างพื้นฐานทางจิตใจให้น้อมไปในทางที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

ง. เพื่อให้คนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

๒. อทินนาทานา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการลักทรัพย์และสิ่งของที่เขาไม่ให้

ก. เพื่อให้มีความซื่อสัตย์ ประกอบอาชีพในทางสุจริต

ข. เพื่อให้มั่นใจในกรรมสิทธิ์ของตน แล้วตั้งหน้าประกอบอาชีพการงานด้วยความซื่อสัตย์

ค. เพื่อเคารพในสิทธิของคนอื่น

ง. เพื่อให้เกียรติตนเอง ป้องกันมิให้เป็นคนอยากได้ แต่ไม่ยอมยกทำ

จ. เพื่อให้คนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

๓. กามสุมิจฉาจารา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพฤติดินในกาม

- ก. เพื่อให้เกิดความซื่อสัตย์ ไว้วางใจกัน ไม่แตกร้างกัน
 - ข. เพื่อเคารพในสิทธิของกันและกัน
 - ค. เพื่อสร้างความอบอุ่นและมั่นคงให้กับครอบครัว
 - ง. เพื่อป้องกันความสับสนในทางประเพณี
 - จ. เพื่อให้คนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
๔. มุสาวาทา เวมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการกล่าวเท็จ
- ก. เพื่อให้มีความซื่อสัตย์ ไว้วางใจกันได้
 - ข. เพื่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ
 - ค. เพื่อให้เกิดความกล้าหาญ เชื่อมั่นในตนเอง
- ๑ ที.ปา. ๑๑/๒๘๖/๑๙๖
- ง. เพื่อป้องกันการใช้คำพูดตรอนประโยชน์กัน
 - จ. เพื่อป้องกันการยุยง ส่อเสียด และการนินทาว่าร้ายกัน
 - ฉ. เพื่อให้คนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข
๕. สุราเมรัยมีชขปมาทีฐานา เวมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุรา และเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท
- ก. เพื่อสนับสนุนการรักษาศีล ๔ ข้อย่างดี
 - ข. เพื่อให้มีสติรอบคอบ ไม่ประมาทมัวเมา และป้องกันอุบัติเหตุ
 - ค. เพื่อป้องกันการสิ้นเปลืองเวลาและทรัพย์สินโดยไม่จำเป็น
 - ง. เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการทะเลาะวิวาท
 - จ. เพื่อป้องกันมิฉ้อฉล อาชญากรรม และการชกจูงในทางที่ผิด
 - ฉ. เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บต่างๆ
 - ช. เพื่อให้คนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

ธรรมที่มากับศีล ๕ คือ ธรรม ๕ อย่าง ซึ่งเรียกว่า เบญจธรรม หรือ เบญจกัลยาณธรรม ผู้สมทานศีล ๕ แล้ว ก็ต้องปฏิบัติธรรมควบคู่กันไป เบญจธรรม มีดังนี้

๑. เมตตา กรุณา ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข และช่วยเหลือให้พ้นทุกข์
๒. สัมมาอาชีวะ การประกอบอาชีพในทางสุจริต
๓. กามสังวร การสำรวมในกาม
๔. สัจจะ การมีความซื่อสัตย์ จริงใจ
๕. สัมมาสติ มีสติตั้งมั่น ไม่ประมาทมัวเมา

องค์ประกอบของศีล ๕

ในบรรดาสิกขาบททั้ง ๕ นั้น แต่ละข้อมีองค์ประกอบที่ต่างกัน ถ้าครบองค์ประกอบ ศีลจึงขาด ถ้าไม่ครบ ศีลยังไม่ขาด เพียงแต่ต่างพร้อมเท่านั้น องค์ประกอบของศีล ๕ นั้น มีองค์ประกอบ ดังนี้

๑. ปาณาติบาต มีองค์ประกอบ ๕ อย่าง คือ

- ๑.๑ สัตว์มีชีวิต
- ๑.๒ รู้ว่าสัตว์นั้นมีชีวิต
- ๑.๓ มีเจตนาที่จะฆ่าสัตว์นั้น
- ๑.๔ พยายามฆ่าสัตว์นั้น
- ๑.๕ สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น^๑

ศีลข้อนี้ แม้จะมุ่งการฆ่ามนุษย์เป็นหลักก็ตาม แต่สัตว์ดิรัจฉานก็รักชีวิต รักสุข เกลียดทุกข์ และเป็น

๑ วิจิตร สมบัติบริบูรณ์, เบญจศีล - เบญจธรรม, หน้า ๖

เพื่อนร่วมโลกของมนุษย์ด้วย จึงไม่ควรเบียดเบียนเช่นเดียวกัน ท่านจึงสอนให้แม่เมตตาคลุ้มไปถึงสัตว์ดิรัจฉานด้วยการฆ่าเองหรือใช้ให้คนอื่นฆ่า ยุยงให้สัตว์อื่นฆ่ากันก็ดี เช่น จับหนุมมาให้แมวกิน เป็นต้น ถือว่าศีล

ขาดเหมือนกัน นอกจากการฆ่าโดยตรงดังกล่าวแล้ว การทรมานหรือการทำร้ายร่างกาย ก็จัดเป็นอนุโลมการฆ่าได้ ซึ่งมีลักษณะดังนี้

- ก. การทำร้ายร่างกาย เช่น ทำให้ร่างกายพิการ ทำให้เสียโฉม ทำให้เจ็บปวด หรือทุพพลภาพ เป็นต้น
- ข. การทรมาน คือ การทำให้ได้รับความลำบาก เช่น
 ๑. ใช้งานเกินกำลัง เช่น ใช้งานสัตว์ทั้งวันโดยไม่มีเวลาพักผ่อน
 ๒. กักขัง เช่น ขังนก ขังปลา ไว้ในที่คับแคบ
 ๓. ลงโทษ เช่น เขียน ตี ผูกขาหิ้วหรือลากไป เป็นต้น
 ๔. ยั่วยุ เช่น ยั่วให้ปลากัดกัน ให้กัดกัน ให้วิวุ่นกัน เป็นต้น

การฆ่าโดยตรง ทำให้ศีลขาด ส่วนอนุโลมการฆ่า ศีลไม่ขาด แต่ต่างพร้อย หรือศีลทะลุ ก็เรียก และพระอรหันตญาณก็ได้แสดงหลักสำหรับวินิจฉัยว่า การฆ่าสัตว์ใด มีโทษมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ๔ ประการ^๑ คือ

๑. **คุณ** ถ้าฆ่าสัตว์มีคุณมาก ก็มีโทษมาก สัตว์มีคุณน้อยหรือไม่มีคุณ ก็มีโทษน้อย เช่น ฆ่าพระอรหันต์ มีโทษมากกว่าฆ่าปลูชน ฆ่าสัตว์ช่วยงานมีโทษมากกว่าฆ่าสัตว์ร้าย เป็นต้น
๒. **ขนาด** สำหรับสัตว์ดิรัจฉานที่ไม่มีคุณเหมือนกัน ฆ่าสัตว์ใหญ่มีโทษมาก ฆ่าสัตว์เล็กมีโทษน้อย
๓. **ความพยายาม** มีความพยายามในการฆ่ามาก ก็มีโทษมาก มีความพยายามน้อย ก็มีโทษน้อย
๔. **กิลสหรือเจตนา** กิลสหรือเจตนาในการฆ่าแรงกล้า ก็มีโทษมาก ถ้ากิลสหรือเจตนาอ่อน ก็มีโทษน้อย เช่น ฆ่าด้วยโทสะหรือจงใจเกลียดชัง ก็มีโทษมากกว่าฆ่าเพราะป้องกันตัว เป็นต้น

ในการฆ่าสัตว์เอามาทำบุญเลี้ยงพระ เลี้ยงคน จะผิดศีลข้อนี้หรือไม่ นั้น พระโสภณคณาภรณ์ได้กล่าวไว้ว่า “ เรื่องนี้เป็นเรื่องต่างเจตนา ต่างกรรมกัน คือ การฆ่ามีเจตนาให้ตาย หรือเจตนาจะฆ่า ในฐานะที่เป็นการฆ่าเพื่อกินเจตนาจึงประกอบด้วยความโลภ เมื่อฆ่าลงไป จึงเป็นบาปและผิดศีล ส่วนการเลี้ยงพระ

เลี้ยงคน ประกอบด้วยเจตนา คือ เจตนาบริจาคบ้าง ศรัทธาบ้าง เมตตากรุณาบ้าง เป็นต้น การกระทำของเขา

๑ มหามกุฏราชวิทยาลัย, **มังคลัตถทีปนีแปล เล่ม ๒**, กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๒๒, หน้า ๙๕.
จึงเป็นบุญ เพราะมีลักษณะขจัดความโลภ ความเห็นแก่ตัว ความตระหนี่ออกไปจากจิตใจ หลังจากทำไปแล้ว ก็มีความสุขใจ ”^๑

๒. **อทินนาทาน** มีองค์ประกอบ ๕ อย่าง คือ

- ๒.๑ สิ่งของนั้นมีเจ้าของเขาหวงแหน
- ๒.๒ รู้รู้ว่าเป็นสิ่งของที่เจ้าของเขาหวงแหน
- ๒.๓ มีจิตคิดลักสิ่งของนั้น
- ๒.๔ พยายามลัก
- ๒.๕ ลักมาได้ด้วยความพยายามนั้น^๒

ในศีลข้อนี้ ยังแยกออกเป็น ๓ สาขา คือ โจรกรรม อนุโลมโจรกรรม และฉวยาโจรกรรม ซึ่งจะแยกให้เห็นรายละเอียดของแต่ละประเภท ดังต่อไปนี้

ก. **โจรกรรม** มี ๑๔ อย่าง^๓ คือ

๑. **ลัก** คือ เมื่อเจ้าของเขาเผอิญก็หยิบเอาของนั้นไป
๒. **ฉก** คือ ชิงเอาต่อหน้าเจ้าของแล้วหนีไป
๓. **กรรโชก** คือ ทำให้เจ้าของตกใจกลัว แล้วถือเอาสิ่งของนั้นไป
๔. **ปล้น** คือชวนกันเป็นพวกตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ชมขู่เจ้าของทรัพย์ แล้วถือเอาสิ่งของนั้นไป
๕. **ตุ้** คือ สร้างหลักฐานขึ้น แล้วถือเอาสิทธิ์ในสิ่งของนั้น

๖. **ฉ้อ** คือ การโกงเอาซึ่งหน้า
๗. **หลอก** คือ ปั้นเรื่องขึ้นมาให้เจ้าของทรัพย์หลงเชื่อ แล้วถือเอาทรัพย์นั้นไป
๘. **ลวง** คือ การใช้เพทุบายลวงให้เขาเชื่อ
๙. **ปลอม** คือ การทำของเทียมขึ้น แล้วเปลี่ยนเอาของจริงของเขาไป
๑๐. **ตระบัด** คือ การยืมสิ่งของของเขาไปแล้ว ไม่ยอมส่งคืนเจ้าของเดิม
๑๑. **เบียดบัง** คือ กินเศษกินเลย เล็กๆ น้อยๆ
๑๒. **ลับเปลี่ยน** คือ เอาของที่ไม่ดีไปเปลี่ยนเอาของดีของเขา
๑๓. **ซ่อน** คือ ปิดบัง ซ่อนเร้น หรือ ลักลอบ เช่น ลักลอบของหนีภาษี เป็นต้น
๑๔. **ยกยอก** คือ ใช้อำนาจหน้าที่ในทางทุจริต

๑ พระโสภณคณาภรณ์, **ผู้สว่างทางใจ**, กรุงเทพฯ, สภาการศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙, หน้า ๔๒ – ๔๓.

๒ มหามกุฏราชวิทยาลัย, **พระสูตรและอรรถกถาแปล ทีฆนิกาย สิลขันธวรรค เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๑**, กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕, หน้า ๑๙๐.

๓ วิจิตร สมบัติบริบูรณ์, เรื่องเดิม หน้า ๗ – ๘.

ข. อนุโลมโจรกรรม มี ๓ อย่าง คือ

๑. **สมคบ** คือ สมคบกับพวกโจร หรือให้การสนับสนุนพวกโจร เช่น รับซื้อของโจร เป็นต้น
๒. **ปกกลอก** คือ คบกับคนอื่นโดยหวังผลประโยชน์ของตนฝ่ายเดียว เช่น เสียของน้อย อยากรได้มาก เป็นต้น
๓. **รับสินบน** คือ การรับสินจ้างรางวัลในทางที่ผิด เพื่อทำลายสิทธิของคนอื่น หรือ ให้สิทธิแก่คนอื่น

ค. ฉายาโจร มี ๒ อย่าง คือ

๑. **ผลาญ** คือ ทำลายทรัพย์สินของคนอื่นให้เสียหาย
๒. **หยิบฉวย** คือ การถือวิสาสะเกินขอบเขตหยิบเอาไป

โจรกรรมโดยตรง คือ ลักขาด ส่วนอนุโลมโจรกรรมและฉายาโจรกรรม คือ ไม่ลักขาด แต่ต่างพร้อย และโทษของอหิงสาทานจะมีมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ

๑. **ค่าหรือราคาของวัตถุ** ถ้ามีราคาแพง มีค่ามาก หรือประณีตมาก ก็มีโทษมาก ถ้ามีราคาน้อยหรือเป็นของหายาก ก็มีโทษน้อย ของใหญ่ก็มีโทษมาก ของน้อยก็มีโทษน้อย
๒. **เจ้าของทรัพย์** ถ้าเจ้าของทรัพย์เป็นคนดีมีศีลธรรม หรือเป็นอริยบุคคล เมื่อขโมยของเขามา ย่อมมีโทษมาก ถ้าเจ้าของมีคุณน้อย โทษก็น้อย แม้ของที่ลักนั้นจะมีขนาดหรือราคาเท่ากันก็ตาม
๓. **กิเลสหรือเจตนาในการลักขโมย** ถ้ามีความพยายามอย่างแรงกล้า เช่น ฆ่าหรือทำร้ายร้ายเจ้าของทรัพย์หรือเคสด้านเจ้าของทรัพย์ แล้วขโมยของของเขาไป ถือว่ามีโทษมาก ถ้ากิเลสหรือเจตนาอ่อน ก็มีโทษน้อย^๑

๓. กามสุมิฉฉาจาร มีองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ

- ๓.๑ วัตถุอันไม่ควรถึง คือ หญิงหรือชายเป็นคนที่ต้องห้าม
- ๓.๒ มีจิตคิดจะเสพเมถุนธรรม
- ๓.๓ การยังมรรค(อวัยวะสืบพันธุ์)ให้ถึงมรรค คือ การใช้อวัยวะสอดใส่ให้ล่วงล้ำเข้าไป^๒

กามสุมิฉฉาจาร คือ การประพฤติล่วงละเมิดในภรรยาหรือสามีของคนอื่น หรือการประพฤตินอกใจคู่ครองของตนเอง เพื่อความเข้าใจง่าย พึงพิจารณาความผิดที่เกิดขึ้นดังนี้

๑. หญิงมีสามีแล้ว ลอบประพฤติผิดทางกามกับชายอื่น
๒. ชายลอบประพฤติผิดทางกามกับหญิงที่มีสามีแล้ว

๑ มหามกุฏราชวิทยาลัย, **มังคลัตถทีปนีแปล เล่ม ๒**, หน้า ๙๘.

๒ เรื่องเดิม หน้า ๑๐๑ – ๑๐๒.

๓. ชาย มีภรรยาแล้วหรือยังไม่มีก็ตาม ลอบประพาศติดทางกามกับหญิงที่มีบิดามารดาเป็นต้น คู่ครองอยู่ คือยังไม่อนุญาตให้อยู่ร่วมกับชาย
๔. หญิง มีสามีแล้วหรือยังไม่มีก็ตาม ลอบประพาศติดทางกามกับนักบวชชาย ในลัทธินิกายที่ห้ามนักบวชประพาศเช่นนั้น
๕. ชาย มีภรรยาแล้วหรือเป็นโสดก็ตาม ลอบประพาศติดทางกามกับนักบวชหญิง ในลัทธินิกายที่ห้ามนักบวชประพาศเช่นนั้น
๖. ชายหรือหญิงก็ตาม ลอบประพาศติดทางกามกับเพศตรงข้ามผู้ยังเยาว์(ผู้ที่กฎหมายยังคุ้มครองอยู่ คือ ไม่นิยมยอมให้ใครประพาศติดทางกามกับผู้เยาว์ โดยเฉพาะหญิงผู้เยาว์)
๗. การข่มขืน^๑

หญิงหรือชายที่ถูกข่มขืน ไม่ถือว่าผิดศีลข้อนี้ เพราะไม่มีความพยายามที่จะคิดเสพ หญิงหรือชายที่คู่ครองตายหรือหย่าขาดกันแล้ว ถือว่ามีอิสระในตนเอง ย่อมมีสิทธิที่จะแสวงหาคู่ครองใหม่ ที่มีใช้บุคคลต้องห้ามได้

โทษของกามสมุจฉาจาร จะมีมากหรือน้อยนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ๓ อย่าง คือ

๑. ถ้าผู้ถูกละเมิด มีคุณความดี มีศีลธรรม เป็นอริยบุคคล การล่วงละเมิดนั้น ก็มีโทษมาก ถ้ามีคุณความดีน้อย มีศีลธรรมน้อย ก็มีโทษน้อย
๒. มีความพยายามที่จะเสพอย่างแรงกล้า เช่น ข่มขืน เป็นต้น ถือว่ามีโทษมาก ถ้าทั้งสองฝ่ายต่างพอใจซึ่งกันและกัน ก็มีโทษน้อย
๓. ถ้าถึงประเวณี(สำเร็จกิจ) มีโทษมาก ถ้าไม่ถึงประเวณี มีโทษน้อย

แม้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาจะระบุไว้เช่นนี้ก็ตาม แต่ทางฝ่ายอาณาจักรก็มีกฎหมายสำหรับลงโทษผู้ประพาศติดประเวณีไว้สถานหนักอยู่แล้ว เพราะถือว่า การประพาศติดในกามเป็นการล่วงละเมิดสิทธิกัน หากมีการล่วงละเมิดเกิดขึ้น การทำร้ายหรือฆ่ากันย่อมเกิดขึ้นแน่นอน

อนึ่ง สำหรับเรื่องสสารสันโดษ ที่แปลว่า “พอใจในภรรยาของตน” นั้น พระราชวรมุนี^๒ ได้ให้ความเห็นไว้ตอนหนึ่งว่า โดยสาระก็คือยินดีเฉพาะคู่ครองของตน แม้วามองกว้างๆ หลักการจะเปิดให้ เกี่ยวกับจำนวนคู่ครองมิได้กำหนดไว้ตายตัวว่าคนเดียวหรือกี่คน สุดแต่จะตกลงยินยอมกัน โดยสอดคล้องกับประเพณีและบัญญัติของสังคม โดยถือสาระว่าไม่ละเมิดต่อคู่ครองหรือของหวงห้ามที่เป็นสิทธิของคนอื่น ไม่ละเมิดฝ่าฝืนความสมัครใจของคู่กรณี และไม่นอกใจคู่ครองของตน เมื่อพร้อมใจกันและเป็นไปโดย

๑ วศิน อินทสระ, **หลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา**, กรุงเทพฯ, สภาการศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๗, หน้า ๑๖๗ – ๑๖๘.

๒ พระราชวรมุนี, **พุทธธรรม**, หน้า ๗๗๓ – ๗๗๔.

เปิดเผย ไม่ละเมิดและเสียความซื่อสัตย์ต่อกันแล้ว ก็ไม่จัดเป็นเสีย แต่กระนั้นก็ตาม เมื่อว่าโดยนิยม ท่านยกย่องการมีคู่ครองแบบผัวเดียวเมียเดียว ซึ่งมีความรักใคร่ภักดีต่อกันมั่นคงและยั่งยืน มีความมั่นคงภายในครอบครัว ลูกหลานมีความร่มเย็นเป็นสุขและอบอุ่นใจ

๔. **มุสาวาท** มีองค์ประกอบ ๔ อย่าง คือ

- 3.1 พูดเรื่องที่ไม่เป็นจริง
- 3.2 มีเจตนาที่จะพูดให้ผิดไปจากความจริง
- 3.3 พยายามพูดให้ผิดจากความจริง
- 3.4 คนฟังเข้าใจความหมายในคำพูดนั้น^๑

การแสดงมุสาวาทนี้ ไม่เฉพาะแต่ทางวาจาอย่างเดียวเท่านั้น แม้ทางกายก็อาจเป็นได้ เช่น เขียนหนังสือมุสาเขา หรือสันติริษะที่เขาเข้าใจว่าเป็นการปฏิเสธ ในข้อที่ไม่ควรปฏิเสธ และการพูดมุสา มี ๗ อย่าง ดังนี้

๑. **พูดปด** คือ โกหก เช่น เห็น บอกว่าไม่เห็น รู้ บอกว่าไม่รู้ โดยโวหารต่างกันของผู้พูด

ซึ่งท่านแสดงไว้พอเป็นตัวอย่าง ๔ ประการ คือ

- ก. พูดเพื่อให้เขาแตกกัน เรียกว่า ส่อเสียด
- ข. พูดเพื่อที่จะโก่งเขา เรียกว่า หลอก
- ค. พูดเพื่อจะยกย่องเกินจริง เรียกว่า ยอ
- ง. พูดแล้วไม่รับว่าได้พูดไว้ เรียกว่า กลับคำ

๒. **ทนสาบาน** คือ ทนสาบานเพื่อหวังผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ใจไม่ตั้งจริงเช่นนั้น เช่น เป็นพยานศาล ทนสาบานแล้วเบิกความ เป็นต้น
๓. **ทำเล่ห์กระเท่** คือ อดอ้างคุณวิเศษหรือความศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ที่ไม่เป็นจริง เช่น อดอ้างวิชาอยู่ยงคงกระพัน ยิงไม่ออก ฟันไม่เข้า เป็นต้น เพื่อเป็นอุบายหลอกลวง
๔. **มารยา** ได้แก่ กิริยาที่แสดงออกให้เขาเห็นผิดจากที่เป็นจริง เช่น เป็นคนทูลศัล ก็แสดงให้คนอื่นเห็นว่า เป็นคนดี มีศีล เป็นต้น
๕. **ทำเลศ** คือ พูดมุสาเล่นสำนวน เช่น เห็นคนวิ่งหนีเขามา เมื่อผู้ไล่มาถาม แต่ไม่ยอมจะให้เขาจับคนนั้นได้ และไม่ยอมยกยอมรับว่าเป็นคนพูดมุสา จึงย้ายมายืน ณ ที่อื่นเสีย พูดเล่นสำนวนว่า “ ตั้งแต่ย้ายจากที่นั่น มายืน ณ ที่นี้ ไม่เห็นใครมาเลย ” แม้จะถือว่าเป็นภาษาที่จริง แต่ก็มุสา เพราะผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังเข้าใจว่า ไม่มีใครวิ่งมาทางนี้จริง
๖. **เสริมความ** คือ เรื่องจริงมีน้อย แต่ขยายความออกให้มากกว่าที่เป็นจริง เช่น พรรณนาสรรพคุณของยาเกินกว่าตัวยาพอที่จะรักษาโรคได้ เป็นต้น

๑ วิจิตร สมบัติบริบูรณ์, เรื่องเดิม หน้า ๙ - ๑๐

๗. **อำความ** คือ เรื่องจริงมีมาก แต่กลับพูดให้เห็นเป็นเรื่องเพียงเล็กน้อย เช่น นักเรียนผู้จะเสียคน ไปบ้านเพื่อนที่เป็นเช่นเดียวกับตนเอง พากันไปเที่ยวชุกชอน ทำความไม่ดีต่างๆ จนกลับบ้านผิดเวลา เมื่อถูกผู้ปกครองถาม ก็ตอบว่าไปบ้านเพื่อน เขาพูดจริง แต่เขาพูดให้ผู้ปกครองเข้าใจว่า ไม่ได้ไปที่อื่น นอกจากบ้านเพื่อนเท่านั้น^๑

นอกจากนี้ การพูดที่อนุโลมเข้ากับมุสาได้ มีอีก ๒ ประเภทด้วยกัน คือ

๑. **อนุโลมมุสา** คือ เรื่องที่จะพูดนั้น ไม่จริง และผู้พูดก็ไม่ได้ตั้งใจพูดให้ผู้อื่นเข้าใจผิด มี ๒ อย่าง คือ
 - ก. เสียดแทง ได้แก่ การทำให้ผู้อื่นเจ็บใจ เช่น อ้างเรื่องไม่เป็นจริง กล่าวยกให้สูงขึ้นกว่าฐานะเดิมของเขา เรียกว่า ประชด กล่าวข่มให้เขาต่ำกว่าฐานะเดิม เรียกว่า ต่ำ
 - ข. สับปลับ ได้แก่ พูดปดด้วยความคะนองวาจา แต่ผู้พูดไม่ได้ตั้งใจจะให้เขาเข้าใจผิด
๒. **ปฏิเสธสวะ** คือ เดิมรับคำเขาด้วยเจตนาว่าจะทำตามรับจริง แต่ภายหลังไม่ทำตามนั้น มี ๓ อย่าง คือ
 - ก. ผิดสัญญา ได้แก่ ทั้งสองฝ่ายทำสัญญากันว่าจะทำอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ภายหลัง ฝ่ายหนึ่งไม่ทำตามสัญญานั้น
 - ข. เสียสัตย์ ได้แก่ ให้สัตย์หรือรับปฏิญาณว่าจะไม่ทำเช่นนั้น แต่ภายหลังไม่ทำตาม เช่น ข้าราชการกรวยสัตย์ปฏิญาณว่า จะรับราชการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต และเที่ยงธรรม เพื่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ แต่ภายหลังฝ่าฝืนเสีย เป็นต้น
 - ค. คินคำ ได้แก่ รับปากว่าจะทำสิ่งนั้นๆ แต่ภายหลังไม่ทำ เช่น รับปากว่าจะให้สิ่งของแก่เขา แล้วไม่ให้ เป็นต้น

การพูดมุสาหรือพูดเท็จนั้น มีโทษทั้งฝ่ายพุทธจักรและอาณาจักร ฝ่ายพุทธจักรปรับโทษอย่างหนักถึงอาบัติปาราชิก คือ การอวดอุตริมนุสสรธรรมที่ไม่มีในตน และอย่างเบาก็ปรับอาบัติปาจิตตีย์ ซึ่งจะดูได้จาก

มุสอวาทวรรค ที่ ๑ สิกขาบทที่ ๑ – ๓ เป็นต้น^๒ ส่วนอาณัติกรก็ปรับโทษตามฐานหักประโยชน์ของผู้อื่น และเมื่อกล่าวโดยความเป็นกรรม จะมีโทษหนักหรือเบา ก็เพราะองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ

๑. เลี้ยงเซียงจงเจริญ, โรงพิมพ์, **คู่มือเบญจศีล – เบญจธรรม**. ม.ป.ป. หน้า ๓๓ – ๓๕.

๒. วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา, **นวโกวาท**, กรุงเทพฯ, มหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๕๒๐, หน้า ๑๐.

๑. **วัตถุ** ถ้าเป็นเรื่องหักประโยชน์คนอื่น เป็นพยานเท็จ กล่าวใส่ความ หลอกหลวง เอาทรัพย์ หรือ กล่าวเท็จกับผู้มีพระคุณ ผู้มีศีลธรรม มีโทษหนัก ถ้าเป็นเรื่องเล็กน้อย ก็มีโทษเบา
๒. **เจตนา** ถ้าเจตนาแรงกล้าที่จะกล่าวเท็จ ก็มีโทษมาก ถ้าเจตนาอ่อน ก็มีโทษน้อย
๓. **ประโยชน์หรือความพยายาม** ถ้าผู้พูดพยายามทำให้เขาเชื่อได้สำเร็จ ก็มีโทษมาก ถ้าไม่สำเร็จ ก็มีโทษน้อย

มุสอวาท ที่ไม่มีโทษ

คำพูดที่ไม่ผิดศีล เรียกว่า ยถาสัญญา^๑ คือพูดตามที่จำได้ แต่ผู้พูดมีเจตนาบริสุทธิ์ และพูดตามที่เข้าใจว่าไม่เป็นการพูดเท็จ มี ๔ ประเภท คือ

๑. **โวหาร** ได้แก่ ถ้อยคำที่ใช้กันตามธรรมเนียมหรือประเพณี เช่น การบรรยาย และการอภิปราย ที่พูดตามที่จำได้ หรือตามความเห็นส่วนตัว หรือคำสั่งของจดหมายว่า “ ขอแสดงความเคารพอย่างสูง ” , “ คิดถึงคุณทุกลมหายใจ ” ดังนี้ เป็นต้น
๒. **การเล่านิยายหรือนิทาน** หรือผูกเรื่องขึ้นมาเล่าเอง เช่น การแสดงละคร ลิเก และแสดงภาพยนตร์ เป็นต้น
๓. **สำคัญผิดหรือเข้าใจผิด** เช่น ถูกถามว่าวันนี้เป็นวันอะไร ก็รีบตอบว่าวันจันทร์ ทั้งที่เป็นวันอังคาร เป็นต้น
๔. **การพูดพลั้ง** เช่น ถูกถามว่า “ ไปไหนมา ” ก็รีบตอบทันทีว่า “ เปล่า ไปธุระมาหน่อย ” คำว่า “ เปล่า ” นั้น เป็นคำพลั้งหรือพูดอย่างเคยชินที่ไม่มีเจตนา อีกอย่างหนึ่ง การพูดที่ผู้พูดมีเจตนาดี มุ่งประโยชน์แก่ผู้ฟัง คำพูดนั้น แม้จะไม่ตรงตามความเป็นจริงนัก ปรากฏท่านก็ไม่ตำหนิ และนิยมพูดกัน การตัดสินใจกระทำหรือพูดให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า นักปราชญ์ทางจริยศาสตร์เรียกว่า *prima facie duty*^๒ เช่น แพทย์คนหนึ่งรักษาคนไข้ที่มีอาการหนักมาก เมื่อคนไข้ถามว่าเขาจะรอดหรือตาย ทั้งๆที่แพทย์ก็รู้ตามหลักวิชาการว่า ไม่น่าจะรอด แต่ก็บอกคนไข้ว่าให้ทำใจดีๆ ให้ความหวังที่จะหายนั้นยังมีอยู่ แม้ว่าแพทย์จะพูดเท็จ เพื่อให้กำลังใจแก่คนไข้ คำพูดของเขาไม่หักรานประโยชน์ของใคร พูดด้วยเจตนาดี อย่างนี้ ไม่มีโทษ กลับมีคุณที่ทำให้ขวัญและกำลังใจของคนไข้ดีขึ้น

๑. วิจิตร สมบัติบริบูรณ์, เรื่องเดิม หน้า ๑๐.

๒. วติน อินทสระ, **หลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา**, หน้า ๑๔๐.

๕. สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน มีองค์ประกอบ ๕ อย่าง คือ

- ๕.๑. น้ำดื่มเป็นน้ำเมา
- ๕.๒. รู้ว่าน้ำนั้นเป็นน้ำเมา
- ๕.๓. มีจิตคิดจะดื่ม
- ๕.๔. พยายามดื่ม
- ๕.๕. น้ำเมานั้นล่วงพ้นลำคองไป^๑

สุราและเมรัยมีชนิดละ ๕ อย่าง ดังนี้

สุรา

๑. สุราทำด้วยแป้ง
๒. สุราทำด้วยขนม
๓. สุราทำด้วยข้าวสุก
๔. สุราที่หมักด้วยเชื้อ
๕. สุราที่ปรุงด้วยเครื่องเทศต่างๆ

เมรัย

๑. น้ำดองดอกไม้
๒. น้ำดองผลไม้
๓. น้ำดองน้ำผึ้งหรือน้ำดองน้ำหวาน
๔. น้ำดองน้ำอ้อย
๕. น้ำที่ปรุงด้วยเครื่องเทศต่างๆ

นอกจากนี้ ของมีเมาอื่นๆ เช่น กัญชา ฝิ่น เฮโรอีน มอร์ฟิน ยาเสพติด หรือยากล่อมประสาท อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาท ก้อนุโลมเข้าในศีลข้อนี้ได้ จะมีโทษต่อเมื่อดื่มหรือเสพเอง และไม่เป็นโทษที่ใช้ผู้อื่นให้ดื่มหรือเสพ พุดต่างๆ คือ ผู้ใดเสพ ผู้ที่นั้นผิดศีลข้อนี้ การดื่มหรือเสพจะมีโทษมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับกิเลสหรือเจตนาที่จะดื่ม ตามปริมาณที่ดื่ม และตามผลที่จะก่อให้เกิดการกระทำผิดพลาดและความชั่วต่างๆ ส่วนโทษตามกฎหมายนั้น ทางก็มีบทบังคับใช้ลงโทษผู้กระทำผิดหนักเบาอยู่แล้ว

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส^๒ ได้ตรัสถึงโทษของการดื่มสุรา เมรัย และของมีเมาต่างๆ ไว้ ๖ อย่าง ดังนี้

๑. ทำให้เสียทรัพย์
๒. ก่อการทะเลาะวิวาท
๓. เกิดโรคและทำให้สุขภาพเสื่อม
๔. ถูกตำหนิติเตียน ทำให้เสียชื่อเสียง
๕. ไร้ความละเอียด
๖. บั่นทอนกำลังสติปัญญา

๑ วิจิตร สมบัติบริบูรณ์, เรื่องเดิม หน้า ๑๐.

๒ วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า, กรมพระยา, นวโกวาท. หน้า ๘๐.

โทษของการดื่มสุรานี้ พ.ต.อ.ชอล อุทกภาชน^๓ ได้อธิบายไว้อย่างชัดเจน พอที่จะนำมาเสนอได้ ดังนี้

๑. **เสียทรัพย์** เพราะต้องใช้เงินซื้อมาดื่ม และเสียค่ากับแก้มอื่นๆ อีก ทำให้มีภาระในการดำรงชีวิต ถ้ามีครอบครัวแล้ว บุตรและภรรยาของคนประเภทนี้ ก็จะประสบกับความอดอยาก เพราะหัวหน้าครอบครัวนำรายได้ที่มีอยู่อย่างจำกัด ไปใช้จ่ายหาความสำราญใส่ตัวเพียงคนเดียว ส่วนผู้ที่ยังไม่มีครอบครัว ก็จะต้องเจียดรายได้ของตนเองที่มีอยู่น้อย มาใช้จ่าย หรือผู้ที่ยังไม่มีรายได้เลย ก็จะต้องขอจากบิดามารดา เพื่อนฝูง หรือ ญาติพี่น้อง
๒. **ก่อการทะเลาะวิวาท** เพราะผู้เสพสุรามึนเมา ย่อมขาดสติยังคิด ซึ่งจะก่อเหตุทะเลาะวิวาทกับผู้อื่นอย่างไม่มีเหตุผล หรือขาดความอดทน อดกลั้น เมื่อก่อเหตุขึ้นโดยไม่รู้ตัวเพราะฤทธิ์สุรา ย่อมเป็นชนวนให้เกิดอาชญากรรมขึ้นได้ง่าย
๓. **เกิดโรค** เมื่อดื่มเป็นประจำ ย่อมเป็นสาเหตุให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บต่างๆ เช่น โรคพิษสุราเรื้อรัง โรคเกี่ยวกับปอด ตับแข็ง กระเพาะอาหารพิการ มะเร็งลำไส้ โรคประสาท โรคหัวใจ ความดันโลหิตสูง เป็นต้น มีอาการอ่อนเพลีย เบื่ออาหาร ร่างกายทรุดโทรม สุขภาพเสื่อม แก่เร็วเกินวัย
๔. **เป็นเหตุให้เสียชื่อเสียง** เพราะผู้ดื่มสุรามึนเมาจนควบคุมสติตนเองไว้ไม่ได้ ย่อมจะแสดงกิริยาวาจาในทางที่ไม่สมควรออกมา ทั้งในที่ลับและในที่สาธารณะ เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็จะถูกตำหนิติเตียนได้ ถ้าบุคคลนั้นเป็นผู้ใหญ่ในวงราชการ หรือเป็นครูอาจารย์ ย่อมจะถูกนิโทษ และขาด

ความนิยมยกย่องนับถือจากบุคคลทั่วไปได้ง่าย

๕. **หมดความละอาย** เพราะคนเมาสุราย่อมขาดสติยังคิดว่า อะไรควร ไม่ควร จึงไม่รู้สึกละอาย ในการกระทำของตน สิ่งที่ไม่เคยแสดงออก ก็กล้าแสดงออกได้ มีบางคนเดินแก้ผ้าในขณะที่ เมาสุรา
๖. **ทอนกำลังสติปัญญา** แอลกอฮอล์ในสุราเมรัย มีส่วนสำคัญในการทำลายระบบประสาทของ ร่างกาย ระบบสมองจะเสื่อมเร็วกว่าปกติ เมื่อระบบประสาทสมองถูกพิษสุราทำให้เสื่อมเร็ว สติปัญญาของคนคนนั้น จะเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว อุบัติเหตุต่างๆ ที่เกิดขึ้น จนทำให้มี ผู้เสียชีวิต หรือมีร่างกายทุพพลภาพ มีสาเหตุมาจากการเมาแล้วขับเป็นส่วนใหญ่ด้วย

สุราเมรัยเป็นเหตุให้ละเมิดศีลข้ออื่นๆ

ผู้หวังความเจริญรุ่งเรือง และความดีในชีวิตทุกห้วงสัณห์ พึงงดเว้นจากสิ่งที่ทำให้มีเมามา เพราะสุรา เมรัย และสิ่งเสพติดต่างๆ เป็นเหตุทำให้คนเราละเมิดศีลข้ออื่นๆ ได้ง่าย เนื่องจากขาดสติ ดังที่สุชีพ ปุญญานุภาพ ได้นำพุทธพจน์มากล่าวยืนยันไว้ ดังนี้

๑. ชลอ อุทกภาชน์, พ.ต.อ., **พุทธศาสนากับสังคมศาสตร์**, กรุงเทพฯ, แพรวพิทยา, ๒๕๑๔, หน้า ๘๓๑ – ๘๓๒.

“ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถูกแล้ว แม้เราก็ไม่เคยเห็น ไม่เคยได้ยิน ข้อที่ว่า บุรุษละเว้นเหตุเป็นที่ตั้ง แห่งความประมาท คือ (การดื่ม)น้ำเมา คือสุราและเมรัย แล้วถูกพระราชอาญาจับข่าหรือจองจำ เนรเทศหรือ ลงโทษอย่างอื่นตามควรแก่เหตุ เพราะเหตุที่มีเจตนาเว้นจากที่ตั้งแห่งความประมาท คือ (การดื่ม) น้ำเมา คือสุราและเมรัย โดยที่แท้ กรรมชั่วของบุรุษนั้นต่างหาก ที่ประกาศว่าบุรุษนี้ ประกอบเนื่องๆ ซึ่งที่ตั้ง แห่งความประมาท คือ(การดื่ม)น้ำเมา คือ สุราและเมรัย จึงฆ่าหญิงบ้าง ชายบ้าง ถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ให้ จากบ้านบ้าง จากป่าบ้าง ด้วยอาการแห่งขโมย จึงก้าวล่วงในภริยาของผู้อื่น ในบุตรของผู้อื่น จึงหักราน ประโยชน์ของคฤหบดีบ้าง บุตรของคฤหบดีบ้าง ด้วยการพุดต เขายอมถูกพระราชอาญาจับข่าหรือจองจำ เนรเทศหรือลงโทษอย่างอื่นตามสมควรแก่เหตุ เพราะเหตุที่ตั้งแห่งความประมาท คือ(การดื่ม)น้ำเมา คือ สุราและเมรัย ”^๑

โทษของการมีศีลวิบัติ

ในพระสูตรต้นตปิฎก ได้กล่าวถึงโทษของการเป็นคนทุศีล ไม่มีศีล ที่เรียกว่าศีลวิบัติ ไว้ ๕ อย่าง ดังนี้

๑. เสื่อมจากโภคทรัพย์เพราะความประมาทเป็นเหตุ
๒. ความชั่ว(ชื่อเสียง)ย่อมนระบือไปทั่ว
๓. ไม่กล้าหาญ หวาดระแวง เก้อเขิน เมื่ออยู่ในที่ชุมชน
๔. หลงสติตาย(ตายโดยไม่มีสติมั่นคง)
๕. ตายแล้วย่อมไปเกิดในทุคติภูมิ^๒

อานิสงส์ของศีลสมบัติ

สำหรับผู้รักษาศีลได้บริบูรณ์เป็นประจำสม่ำเสมอ ที่เรียกว่าศีลสมบัติ นั้น ย่อมได้รับอานิสงส์ ๕ อย่าง ดังนี้

๑. มีทรัพย์สมบัติ
๒. ชื่อเสียงเกียรติยศย่อมกระจายไป
๓. เป็นคนกล้าหาญ เข็มั่นตนเอง เมื่ออยู่ในที่ชุมชน
๔. ไม่หลงสติตาย(ตายโดยมีสติมั่นคง)
๕. ตายแล้วย่อมไปเกิดในสุคติ^๓

๑. สุชีพ ปุญญานุภาพ, **พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน**, กรุงเทพฯ, มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘, หน้า ๑๒๓ อ้างใน ปัญจนินาต อังคุดตริณิกาย ๒๒/๒๓๕.

๒ ที.ปา. ๑๑/๒๕๐/๑๙๘.

๓ อง ปญจก. ๒๒/๘๐/๗๖.

การขาดศีล ๕ จะเนื่องมาจากสาเหตุใดก็ตาม ย่อมเป็นมาตรฐานวัดความเสื่อมโทรมของสังคัม
ได้ ส่วนสภาพที่ทำให้คนเรายู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข มีสุขภาพจิตดี ไม่หวาดระแวงซึ่งกันและกัน ถือ
ว่าเป็นเพราะคนมีศีล ๕ นั้นเอง สังคัมใดมีคนรักษาศีล ๕ เป็นจำนวนมาก สังคัมนั้นก็จะมีสุขอย่าง
มั่นคงตลอดกาลนาน

ฉะนั้น ศีล ๕ จึงเป็นเกณฑ์มาตรฐาน(criteria)อย่างต่ำที่สุดของความประพฤติของคนเรา เพื่อรักษาสภาพแวดล้อม
ทางสังคัม ให้อยู่ในภาวะเกื้อกูลกัน และเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตที่ดีงามต่อไป

บรรณานุกรม

การศาสนา, กรม,

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบรอบ ๒๐๐ ปี,

เล่มที่ ๑๑, ๒๒, ๒๓, ๒๕, ๒๗. กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๕.

ชลอ อุทกภาชน์, พ.ต.อ.,

พุทธศาสนากับสังคัมศาสตร์. กรุงเทพฯ, แพร่พิทยา, ๒๕๑๔.

มหามกุฏราชวิทยาลัย,

มังคัลตถทีปนีแปล เล่ม ๒, กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย,
๒๕๒๒.

-----,

พระสูตรและอรรถกถาแปล ทีฆนิกาย สีสันธวรรค เล่มที่ ๑ ตอนที่ ๑,
กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

พุทธศาสนิกชน(นามแฝง),

อริยศีลธรรม, กรุงเทพฯ, ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๒๐.

ราชวรมุนี, พระ,

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, กรุงเทพฯ,
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

เลียงเซียงจงเจริญ, โรงพิมพ์, **คู่มือเบญจศีล – เบญจธรรม,** ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์.

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระ,

นวโกวาท, กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๐.

พระมหาสมณเจ้า, กรมพระยา,

หลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา, กรุงเทพฯ,

วดีน อินทสระ,

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๗.

วิจิตร สมบัติบริบูรณ์ ป.ธ.๙,

เบญจศีล – เบญจธรรมสำหรับนักเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์, กรุงเทพฯ,
ธนาคารกรุงเทพ จำกัด จัดพิมพ์ ๒๕๑๗.

สุชีพ ปุญญานุภาพ,

พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, กรุงเทพฯ,

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

เสรี พงศ์พิศ และคณะ,

คนในทรรศนะของพุทธศาสนา อิสลาม และคริสต์ศาสนา, กรุงเทพฯ,

สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๒๔.

โสภณคณาภรณ์, พระ,

สู่สว่างทางใจ, กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒

การพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อเตรียมเด็กและเยาวชนสู่ศตวรรษที่ ๒๑

พระจักรพล ป่องศิริ^๑ ละอองดาว ชาทองยศ^๒

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง การพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อเตรียมเด็กและเยาวชนสู่ศตวรรษที่ ๒๑ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิด การพัฒนาทักษะชีวิต เป็นกลไกขับเคลื่อนในการเตรียมเด็กและเยาวชนเพื่อก้าวสู่ศตวรรษที่ ๒๑ (ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๔- ๒๖๔๓) โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะอาชีพและชีวิต ในฐานะที่เป็นทักษะที่จะใช้ในการพัฒนาคนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในทิศทางที่พัฒนาขึ้น โดยในบทความจะกล่าวถึง ความเป็นมาและความสำคัญของการมีทักษะอาชีพและทักษะ ชีวิตของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ คือ การเรียนรู้ตามอายุและพัฒนาการของสมอง เป็นการเรียนรู้ด้วยตัวเอง ลงมือปฏิบัติ โดยเน้นทักษะด้านความยืดหยุ่นและการปรับตัว การพัฒนาทักษะชีวิตมีความสำคัญ เนื่องจากทักษะชีวิตเป็นสิ่งที่ควรส่งเสริม ให้เกิดขึ้น เพื่อพัฒนามนุษย์ในสังคมและช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม โดยมีความสำคัญต่อเด็กและเยาวชน ต่อสังคม และ ต่อการศึกษา การพัฒนาเด็กและเยาวชนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้ตนเอง ตระหนักในปัญหาใกล้ตัวและ สร้างทักษะชีวิตในด้านต่าง ๆ ให้มีความพร้อมกล้าเผชิญปัญหาสังคมอย่างเข้มแข็งและภูมิคุ้มกันนี้จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการ สร้างครอบครัวและการดำรงชีวิตต่อไปในอนาคต บทความนี้ได้เสนอมุมมองในการพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชนใน การที่จะทำให้เด็กและเยาวชนมีการพัฒนาทักษะชีวิตได้เป็นอย่างดีในมุกด้าน จะต้องมีบุคคลและองค์กรต่างๆ เข้ามาให้ความ ร่วมมือ คือ สถาบันครอบครัว คือ พ่อ แม่ จากการใช้ชีวิตประจำวัน สถาบันการศึกษา คือ ครู อาจารย์ จากการจัดการเรียน การสอนทั้งในและนอกหลักสูตร ที่เน้นการปฏิบัติ ลงมือทำ และชุมชน คือ ผู้ใหญ่ในท้องถิ่น จากการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ใน ท้องถิ่น

และยังได้เสนอมุมมองเพื่อเป็นการพัฒนาทักษะชีวิตโดยใช้หลักคุณธรรม ๗ ประการ ที่เรียกว่า สัปปริสธรรม ๗ คือ รู้หลักและ รู้จักเหตุ รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน รู้บุคคล เพื่อให้เด็กและเยาวชนไทยมีการพัฒนาทักษะ ชีวิตตามคุณลักษณะในศตวรรษที่ ๒๑ อยู่ในสังคมไทยและสังคมโลกได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จ

คำสำคัญ : การพัฒนา ทักษะชีวิต การเตรียม เด็กและเยาวชน ศตวรรษที่ ๒๑

ความเป็นมา

สภาพสังคมในยุคปัจจุบัน เป็นยุคของความเร็วและความล้ำสมัยของเทคโนโลยีการสื่อสาร ความหลากหลายทาง เชื้อชาติวัฒนธรรม การหล่อหลอมรวมความคิดและความเชื่อของกลุ่มคน ที่บุคคลในสังคมจะต้องตั้งรับการมีวิถีชีวิตยุคใหม่ อย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างมากรุ่นนี้เอง ได้ส่งผลกระทบต่อเด็กวัยเรียน ทั้งการดำเนินชีวิต ท่ามกลางกระแสเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลง และความคาดหวังของผู้ปกครองต่อการศึกษาต่อของบุตรหลาน ตลอดจนการ เผชิญสิ่งยั่วยวหรือตัวแบบที่ไม่เหมาะสมต่าง ๆ รอบตัว ก่อให้เกิดปัญหาเด็กและเยาวชนอย่างมากทั้งปัญหาด้านการปรับตัว ปัญหาด้านอารมณ์และจิตใจ ปัญหาสุขภาพ ปัญหาความรุนแรง ปัญหาเด็กติดเกม ปัญหายาเสพติด ฯลฯ (สำนักวิชาการและ มาตรฐานการศึกษา. ๒๕๕๒ : ๕๗) โดยเฉพาะในเด็กและเยาวชนที่มีทักษะชีวิตต่ำขาดภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดี เมื่อจบ การศึกษาขั้นพื้นฐานไปแล้ว อาจเป็นคนที่ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต มีปัญหาทางอารมณ์จิตใจ และมีความขัดแย้งในชีวิต ได้ง่าย ครูจึงต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพให้ผู้เรียนมีทักษะชีวิตเป็นภูมิคุ้มกัน ให้รอดพ้นจากการครอบงำ ความคิด ของสื่อเทคโนโลยีและตั้งรับต่อการก้าวรุกทางสังคมอย่างรู้เท่าทัน (อรุณวรรณ บุญเทียบพิมพ์พร. ๒๕๔๒ : ๒-๓)

^๑ สาขาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนหฤทัยคริสเตียน

^๒ สาขาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม โรงเรียนหฤทัยคริสเตียน

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization ใช้ตัวย่อว่า WHO) ได้บัญญัติศัพท์ คำว่า ทักษะชีวิต (Life Skills) ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนรู้จักดูแลตนเอง ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์และจิตใจ ซึ่งจะส่งผลให้คนมีสภาพการดำรงชีวิตที่มีความสุข และสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมโดยไม่เป็นภาระของสังคม โดยเน้นความสำคัญของบุคคลให้รู้จักการปรับตัว พร้อมทั้งจะเผชิญในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยในเวลาต่อมาได้มีการเผยแพร่การศึกษาเรื่องทักษะชีวิตไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะองค์การช่วยเหลือเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) ได้นำทักษะชีวิตไปใช้ในการป้องกันโรคเอดส์ โดยให้ความสำคัญในการพัฒนาคนไม่ให้ติดเชื้อ HIV เนื่องจากทักษะชีวิต เป็นทักษะที่นำมาใช้ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถเชิงจิตวิทยาสังคม (Psychosocial competence) ที่จะช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญหน้ากับสถานการณ์ต่างๆ และความท้าทายในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยส่งเสริมให้บุคคลมีสภาวะสุขภาพจิตที่ดี รวมทั้งสามารถปรับตัว และมีพฤติกรรมในทางที่ถูกต้อง ในขณะที่มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นไม่ว่าจะอยู่ในวัฒนธรรมหรือสิ่งแวดล้อมอย่างไร ในด้านสุขภาพ อาจกล่าวได้ว่า ทักษะชีวิตมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม

จากสถานการณ์ปัจจุบัน พบว่า เด็กไทยส่วนใหญ่เรียนแบบท่องจำ ทำให้เด็กไทยขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เมื่อประกอบกับเด็กไทยยังขาดทักษะชีวิต เห็นได้จากกรณีท้องก่อนวัยอันควร ปัญหาเสพติด ซึ่งประเด็นสำคัญ คือ เราจะทำให้เด็กเกิดความมั่นคงด้านจิตใจ และเห็นคุณค่าในตัวเองได้อย่างไร โดยเฉพาะวัยมัธยมต้นซึ่งเป็นวัยที่จะค้นพบความถนัดของตัวเอง หรือ “แวว” ได้เด่นที่ชัดเจนที่สุด โดยเด็กแต่ละคนจะมีแววที่โดดเด่น ๑ ด้าน ใน ๑๐ แวว ซึ่งประกอบด้วย แววนักผู้นำ แววนักคิด แววนักสร้างสรรค์ แววนักวิชาการ แววนักคณิตศาสตร์ แววนักวิทยาศาสตร์ แววนักภาษา แววนักกีฬา แววนักดนตรี และแววศิลปิน แต่เป็นที่น่าเสียดายที่อุปสรรคในการพัฒนาตามความถนัดหรือการฉายแววของเด็กคือ ผู้ปกครองไม่ยอมรับในศักยภาพนั้น เพราะคาดหวังแววที่เป็นไปตามกระแสความนิยมของสังคม และบทบาทของครูหากไม่เข้ามาส่งเสริม แววนั้นก็จะหมดไป (จิราภรณ์. ๒๕๕๔).

นายอมรวิรัช นาคทรพรพ ที่ปรึกษาสถาบันรามจิตติ กล่าวว่า เด็กกว่า ๑ ใน ๓ ที่ยังขาดทักษะชีวิตทั้งจากครอบครัว โรงเรียนและชุมชน อยากเห็นทุกฝ่ายเข้าร่วมกันผลักดันการสอนทักษะชีวิตเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้เด็กตั้งแต่เล็กอย่างจริงจัง โดยเฉพาะโรงเรียน ที่ต้องหันมาทบทวนบทบาทความสำคัญของตนในการขับเคลื่อน เรื่องทักษะชีวิตเด็กร่วมกับครอบครัวและชุมชน และควรดูแลเด็กด้วยโอกาส เด็กเรียนอ่อนเรียนช้าอย่างจริงจังเป็นระบบ เน้นการสร้าง “แรงบันดาลใจ” ให้กับเด็กในการเรียนไม่ปล่อยให้เด็กรู้สึกศรีบพร่อง ถอดใจและพาตัวเข้าสู่พฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ ขณะที่มากกว่า ๗ ล้านครอบครัวที่เด็กไม่ได้อยู่พร้อมหน้ากับพ่อและแม่ (สำนักข่าวไทย. ๒๕๕๕).

สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) เปิดผลสำรวจทักษะของเด็กไทยในศตวรรษที่ ๒๑ พบว่า เด็กไทยมีทักษะการเรียนรู้ที่ดี แต่ขาดทักษะชีวิตและการทำงานเป็นทีม ส่งผลทักษะการสื่อสารน้อยที่สุด ซึ่งสิ่งแวดล้อมในห้องเรียน ครูเน้นสอนวิชา ขาดการฝึกกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น ส่งผลเด็กชอบฉายเดี่ยว เปิดคำถามเด็กไทย มีเงิน ๑๐๐ บาทจะซื้ออะไรเป็นของขวัญ พบ ๕๐% ไม่สามารถบริหารจัดการเงินได้ ขณะที่เด็ก ๑๒ สะท้อน “ผมจะซื้อผู้หญิงให้พ่อ”

นางสุนีย์ ชัยสุขสังข์ ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายพัฒนาองค์กรและเทคโนโลยีสารสนเทศ โรงเรียนดรุณศึกษาลัย หนึ่งในคณะทำงานร่วมทดสอบการประเมินทักษะของเด็กไทยในศตวรรษที่ ๒๑ กล่าวว่า เด็กไทยมีทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมได้ดีไม่แพ้ชาติใดในโลก แต่มีปัญหาเรื่องการทำงานเป็นทีม ซึ่งอยู่ในกลุ่มทักษะชีวิตและอาชีพ จึงส่งผลต่อทักษะด้านการสื่อสาร เด็กส่วนใหญ่อยากคิดแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง ปฏิเสธการถามความเห็นและทำงานร่วมกับผู้อื่น ทั้งที่ทักษะการทำงานร่วมกัน ถือเป็นคุณลักษณะที่ตลาดแรงงานและบริษัทชั้นนำของโลกต้องการ โดยพบว่า สิ่งแวดล้อมทางการศึกษาเป็นตัวหล่อหลอม ให้เด็กเป็นเช่นนี้ที่ต่างคนต่างเรียน ไม่มีกิจกรรมฝึกให้เด็กทำงานร่วมกับผู้อื่น รวมถึงค่านิยมการแข่งขัน ดังนั้นสิ่งที่เริ่มง่ายที่สุดคือ ครู เพราะโรงเรียนยังเป็นสภาพแวดล้อมที่จัดขึ้นได้และควบคุมได้มากกว่าบ้านที่มีหลายปัจจัยมาเกี่ยวข้อง โดยครูควรกระตุ้นกิจกรรมเป็นกลุ่มให้มากขึ้น รวมถึงการให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมจิตอาสาเพื่อเปิดรับทักษะทางสังคมให้ดียิ่งขึ้น

จากสถานการณ์และสภาพปัญหาดังกล่าว จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจว่า จะมีวิธีการอย่างไรที่จะทำให้เด็กและเยาวชนไทยเกิดทักษะชีวิต มีความสามารถในการกระทำสิ่งต่างๆ เพื่อการดำรงชีวิต ทั้งที่มีติดตัวมาตั้งแต่เกิด รวมกับความสามารถที่เกิดจากการเรียนรู้ และได้รับการพัฒนาและฝึกฝนทักษะ จนเกิดเป็นความชำนาญ หรือเป็นคุณลักษณะประจำตัว สามารถนำเอาทักษะต่างๆ เหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและสามารถปรับตัวตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างมีความสุข

ทักษะชีวิตคืออะไร

ทักษะชีวิต คือ ทักษะทางสังคมจิตวิทยา ที่จะช่วยให้เด็กสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและรับมือกับปัญหาและความเปลี่ยนแปลงต่างๆได้ พ่อแม่สามารถสร้างเสริมทักษะชีวิตให้ลูกได้ตั้งแต่เด็ก ด้วยความรักความอบอุ่นและให้ความไว้วางใจ มีการสื่อสารที่ดีต่อกัน ต่างคนต่างไว้วางใจปรึกษาหารือ มีการยอมรับฟังความคิดเห็น มีหลักการ มีเหตุผล มีความยืดหยุ่น ควบคุมตัวเองได้ดี ทั้งอารมณ์และพฤติกรรม ยอมรับความสามารถของเด็ก เข้าใจและสนับสนุนในความสามารถด้านอื่นๆ (กุสุมาวดี คำเกี้ยวและคณะ. ๒๕๕๔)

ทักษะชีวิต คือ ความสามารถของบุคคล ซึ่งประกอบด้วยความรู้และเจตคติในการจัดการกับปัญหาต่างๆ รอบตัวในสังคมปัจจุบันและเตรียมความพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต ทั้งในเรื่องบทบาทหญิงชาย เพศสัมพันธ์ สารเสพติด สุขภาพ จริยธรรม อิทธิพลของสื่อ สิ่งแวดล้อม ชีวิตครอบครัว ตลอดจนปัญหาสังคมด้วยความคิดเชิงเหตุผล ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ (สำนักพัฒนาสุขภาพจิต. ๒๕๔๒)

ทักษะชีวิต หมายถึง ความสามารถขั้นพื้นฐานของบุคคลในการปรับตัวและเลือกทางเดินชีวิตที่เหมาะสมในการเผชิญปัญหาต่างๆ ที่อยู่รอบตัวและเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยการถ่ายทอดประสบการณ์ด้วยการฝึกฝนอบรม (กองสุศึกษา. ๒๕๔๒)

สรุปได้ว่า ทักษะชีวิต (Life Skill) เป็นทักษะที่จะช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการดูแลสุขภาพ เอดส์ ยาเสพติด คุณธรรมจริยธรรม ฯลฯ ดังนั้นมนุษย์ทุกคนจำเป็นต้องศึกษาทักษะชีวิตเพื่อให้สามารถมีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และเผชิญสิ่งที่ท้าทายต่างๆ ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งสามารถช่วยให้มนุษย์ปรับตัวและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การที่จะมีทักษะชีวิต ต้องประกอบด้วย การตัดสินใจ การคิดแก้ปัญหา การคิดสร้างสรรค์ การสื่อสาร การสร้างสัมพันธภาพ การตระหนักรู้ในตนเอง การเห็นอกเห็นใจผู้อื่นการจัดการกับอารมณ์ และการจัดการกับความเครียด ซึ่งเป็นทักษะที่ส่งเสริมมนุษย์ให้สามารถเข้าใจศักยภาพของตนเองได้อย่างแท้จริง

ความสำคัญของทักษะชีวิต

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization. ๑๙๙๔ : ๑๗) กล่าวว่า ทักษะชีวิตเป็นสิ่งที่ควรส่งเสริมให้เกิดขึ้น เพื่อพัฒนามนุษย์ในสังคมและช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งมีความสำคัญดังนี้

ความสำคัญต่อเด็กและเยาวชน

วัยรุ่นจำนวนมากมีแนวโน้มที่จะมีปัญหาทางด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต ซึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหา ได้แก่ การใช้สารเสพติด การสูบบุหรี่ การตั้งครมในวัยรุ่น การกระทำความผิดดังนั้นการจัดกิจกรรมสามารถชี้แนวทางที่จะส่งเสริมเด็กและวัยรุ่นให้จัดการกับความเครียด และความกดดันต่างๆ ดำรงชีวิตได้อย่างเข้มแข็งและปรับเปลี่ยนตนเองให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสมได้ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหาได้ในที่สุด

ความสำคัญต่อสังคม

ความสามารถที่เป็นทักษะชีวิต เป็นสิ่งที่มนุษย์พัฒนาขึ้นจากประสบการณ์และการฝึกฝนซึ่งเกิดขึ้นในวงจรของชีวิตประจำวันในสังคม โดยการปะทะหรือมีปฏิสัมพันธ์กับพ่อแม่ พี่น้อง เพื่อน และผู้คนในชุมชน ดังนั้น แหล่งที่มาของทักษะชีวิตของเยาวชน อาจจำแนกเป็น ๓ แหล่งใหญ่ ได้แก่

๑. บ้านหรือครอบครัว : ทักษะชีวิต ได้มาจากการใช้ชีวิตประจำวันร่วมกันของคนในครอบครัว มีการถ่ายทอดหล่อหลอมค่านิยมและเจตคติในการดำเนินชีวิต จากการบอกเล่า การอบรมสั่งสอน การเป็นแบบอย่างหรือ การแสดงออก และพฤติกรรมของคนในครอบครัว

๒. ชุมชน : ทักษะชีวิต ได้จากการร่วมกิจกรรมในชุมชน ได้ความคิดและแบบอย่างจากการปฏิบัติของผู้ใหญ่ในชุมชน จากการละเล่นพื้นเมือง เกมส งานประเพณี การเล่นกับเพื่อน ๆ การพบปะสนทนากับบุคคลต่างกลุ่มต่างวัย โดยที่ไม่มีภาวะกดดัน เป็นต้น

๓. สถานศึกษา : ทักษะชีวิต ได้จากการฝึกอบรม จากกระบวนการเรียนการสอนทั้งในและนอกหลักสูตร โดยเฉพาะการสอนแทรกทักษะต่างๆ ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตในวิชาเรียนทุกรายวิชา หรือในการอบรมสั่งสอนและการเป็นแบบอย่างของครูอาจารย์ รวมถึงได้รับการฝึกจากกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่าง ๆ ที่สถานศึกษาจัดให้

ความสำคัญต่อการศึกษา

ผู้เรียนที่อยู่ในช่วงวัยรุ่น จะมีความเป็นตัวของตัวเองสูง ไม่ชอบให้ผู้ใหญ่ออกคำสั่ง ในขณะที่เดียวกันก็ให้ความสำคัญกับเพื่อน ดังนั้นการเรียนการสอนควรกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน เพราะจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบคิดเอง แก้ไขปัญหาเอง และการเรียนรู้แบบการมีส่วนร่วมจะช่วยให้ผู้เรียนได้แบบอย่างเจตคติและทักษะต่างๆ และที่สำคัญเป้าหมายในการสอนทักษะชีวิตนั้น ผู้สอนจะเน้นให้วัยรุ่นเกิดทัศนคติหรือการแลกเปลี่ยนทัศนคติไปในทางที่ถูกต้อง และสามารถผ่านเหตุการณ์ที่ย้ายไปได้ โดยเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ขึ้น ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องตระหนักและให้ความสำคัญต่อโปรแกรมการศึกษาที่จะต้องสอนทักษะชีวิตเข้าไปด้วย เพราะสิ่งเหล่านี้มีความสัมพันธ์ต่อการป้องกันพฤติกรรมที่เป็นปัญหาในบุคคล (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์. ๒๕๔๐ : ๘๔)

จากความสำคัญข้างต้น พบว่า เยาวชนในปัจจุบันอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่เป็นปัญหา เช่น ทะเลาะวิวาท การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน สื่อลามกอนาจาร การใช้สินค้าฟุ่มเฟือย การเสพยาเสพติด ฯลฯ และปัญหาของความอบอุ่นในครอบครัว ดังนั้น การพัฒนาเด็กและเยาวชนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้ตนเอง โดยเริ่มตระหนักในปัญหาใกล้ตัวและสร้างทักษะชีวิตในด้านต่างๆ เพื่อมีความพร้อมกล้าเผชิญปัญหาสังคมอย่างเข้มแข็งและภูมิคุ้มกันเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างครอบครัว และการดำรงชีวิตต่อไปในอนาคต

องค์ประกอบของทักษะชีวิต

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดองค์ประกอบทักษะชีวิตที่สำคัญที่จะสร้างและพัฒนาเป็นภูมิคุ้มกันชีวิตให้แก่เด็กและเยาวชนในสภาพสังคมปัจจุบันและเตรียมพร้อมสำหรับอนาคตไว้ ๔ องค์ประกอบ ดังนี้

๑. การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น หมายถึง การรู้จักความถนัดความสามารถ จุดเด่น จุดด้อยของตนเอง เข้าใจความแตกต่าง ของแต่ละบุคคล รู้จักตนเอง ยอมรับเห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในตนเองและผู้อื่น มีเป้าหมายในชีวิต และมีความรับผิดชอบ

๒. การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ หมายถึง การแยกแยะข้อมูลข่าวสาร ปัญหาและสถานการณ์รอบตัว วิพากษ์วิจารณ์ และประเมินสถานการณ์รอบตัวด้วยหลักเหตุผลและข้อมูลที่ต้องรับรู้ปัญหา สาเหตุของปัญหา หาทางเลือกและตัดสินใจแก้ปัญหาใน สถานการณ์ต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์

๓. การจัดการกับอารมณ์และความเครียด หมายถึง ความเข้าใจและรู้เท่าทันภาวะอารมณ์ของบุคคลรู้สาเหตุของความเครียด รู้วิธีการควบคุมอารมณ์และความเครียด รู้วิธีผ่อนคลาย หลีกเลียงและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่จะก่อให้เกิดอารมณ์ไม่พึงประสงค์ไปในทางที่ดี

๔. การสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้อื่น หมายถึง การเข้าใจมุมมอง อารมณ์ ความรู้สึกของผู้อื่น ใช้ภาษาพูดและภาษา กาย เพื่อสื่อสารความรู้สึก นึกคิดของตนเอง รับรู้ความรู้สึกนึกคิดและความต้องการของผู้อื่น วางตัวได้ถูกต้อง เหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ ใช้การสื่อสารที่สร้าง สัมพันธภาพที่ดีสร้างความร่วมมือและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

องค์การยูเนสโก (UNESCO: ๒๐๐๑) ได้แบ่งองค์ประกอบของทักษะชีวิตไว้ ๓ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านความสามารถทางความคิด (Cognitive Abilities) ความสามารถทางความคิด เป็นความสามารถในการเรียนรู้ที่จะรู้ (Learning to Know) โดยแบ่งออกเป็น ๒ ทักษะ คือ

๑.๑ ทักษะการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ ประกอบด้วย ทักษะในการรวบรวมข้อมูลข่าวสาร การประเมินผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคตของพฤติกรรมในปัจจุบันสำหรับตนเองและผู้อื่น การกำหนดทางเลือกต่าง ๆ ในการแก้ปัญหา ทักษะการวิเคราะห์เกี่ยวกับอิทธิพลของค่านิยมและเจตคติของตนเองและบุคคลอื่นที่มีต่อแรงจูงใจในการแสดงพฤติกรรม

๑.๒ ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ประกอบด้วย การวิเคราะห์กลุ่มเพื่อนและอิทธิพลของสื่อต่าง ๆ การวิเคราะห์เจตคติ ค่านิยม ปทัสถานทางสังคม และความเชื่อและปัจจัยต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อตนเอง

๒. ด้านความสามารถส่วนบุคคล (Personal Abilities) เป็นความสามารถในการเรียนรู้ที่จะเป็น (Learning to be) โดยแบ่งออกเป็น ๓ ทักษะ คือ

๒.๑ ทักษะการเพิ่มการควบคุมภายในตนเอง ประกอบด้วย ทักษะการสร้างเชื่อมั่น และความภาคภูมิใจในตนเอง ทักษะการตระหนักรู้ในตนเอง รวมถึงการตระหนักรู้ในสิทธิ อิทธิพล ค่านิยม เจตคติ จุดแข็งและจุดอ่อน ทักษะในการกำหนดเป้าหมาย ทักษะในการดูแลตนเอง และทักษะในการประเมินตนเอง

๒.๒ ทักษะการจัดการกับความรู้สึก ประกอบด้วย การจัดการความโกรธ การจัดการกับความวิตกกังวล และความเศร้าหรือความผิดหวัง ทักษะการเผชิญหน้าและการจัดการในการสูญเสีย และความทุกข์

๒.๓ ทักษะการจัดการความเครียด ประกอบด้วย การบริหารเวลา การเพิ่มความคิดทางบวก การรู้จักเทคนิคการผ่อนคลาย

๓. ด้านความสามารถระหว่างบุคคล (Interpersonal Abilities) ความสามารถระหว่างบุคคล เป็นความสามารถในการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น แบ่งออกเป็น ๔ ทักษะ คือ

๓.๑ ทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคล ประกอบด้วย การสื่อสารทั้งภาษาท่าทางและภาษากาย การฟังอย่างมีประสิทธิภาพ การแสดงความรู้สึก การให้ข้อมูลย้อนกลับ (ไม่ใช่ทางลบ) และการรับข้อมูลย้อนกลับ

๓.๒ ทักษะการปฏิเสธและการเจรจาต่อรอง ประกอบด้วย การบริหารความขัดแย้งและการเจรจาต่อรอง ทักษะการแสดงออกอย่างเหมาะสม และทักษะการปฏิเสธ

๓.๓ ทักษะการเห็นอกเห็นใจ ประกอบด้วย ความสามารถที่จะฟังและเข้าใจความต้องการของบุคคลอื่นในสถานการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนแสดงถึงความเข้าใจในสิ่งนั้น

๓.๔ ทักษะการทำงานเป็นทีมและการให้ความร่วมมือ ประกอบด้วย การแสดงความเคารพในความคิดเห็นของบุคคลอื่น การประเมินความสามารถของบุคคล และการสนับสนุนกลุ่ม

กูดชิพ (Goodship, ๒๐๐๑) แบ่งทักษะชีวิตออกเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่

๑. ทักษะการดำรงชีวิตประจำวัน (Daily Life Skills) ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ผู้ที่มีทักษะด้านนี้จะแสดงความสามารถออกมาให้ปรากฏจนเป็นนิสัยที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ ความสามารถในการบริหารจัดการระบบ ความสามารถในการเลือกและจัดการงานบ้าน ความสามารถในการดูแลตนเอง การตระหนักถึงความ สามารถในการจัดหา จัดเตรียม และการบริโภคอาหาร ความสามารถในการซื้อและถนอมเครื่องแต่งกาย การแสดงออกถึงการเป็นพลเมืองดี ความสามารถในการใช้เครื่องนันทนาการและการใช้เวลาว่าง และความสามารถในการอยู่ร่วมกับชุมชน

๒. ทักษะเฉพาะบุคคลและทักษะทางสังคม (Personal and Social Skills) ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานและการสร้างมิตรภาพ ได้แก่ ความสามารถในการรู้จักตนเอง การสร้างความมั่นใจในตนเอง การแสดงพฤติกรรมที่รับผิดชอบต่อสังคม ความสามารถด้านมนุษยสัมพันธ์ ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ความสามารถในการแก้ไขปัญหา และความสามารถในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น

๓. ทักษะการประกอบอาชีพ (Occupational Skills) เป็นทักษะที่จำเป็นต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ได้แก่ ความรอบรู้ และความสามารถในการสำรวจทางเลือกอาชีพ ความสามารถในการคัดเลือกและวางแผนทางเลือกอาชีพ การแสดงนิสัยและพฤติกรรมที่เหมาะสมในการทำงาน ความสามารถในการแสวงหางาน การรักษาความปลอดภัย และการรักษา งาน ความสามารถในการดูแลสุขภาพ และความสามารถในการประกอบอาชีพ

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของทักษะชีวิต ที่สำคัญและจำเป็นในการดำรงชีวิต ประกอบด้วย ๑) ทักษะการคิด ได้แก่ การคิดวิเคราะห์ การคิดวิจารณ์ การคิดวิพากษ์วิจารณ์ และการคิดแก้ปัญหา และการคิดสร้างสรรค์ ๒) ทักษะการตระหนักรู้เกี่ยวกับตนเองและผู้อื่น ๓) ทักษะการจัดการปัญหารอบตัว ทักษะการจัดการอารมณ์และความเครียด ๔) ทักษะการตัดสินใจและการปรับตัว และ ๕) ทักษะการสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

กลยุทธ์ในการสร้างทักษะชีวิต

การสร้างทักษะชีวิตให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนอยู่บนพื้นฐานของแนวคิด ๓ ประการ คือ ๑) การส่งเสริม หมายถึง การสร้างทักษะชีวิตให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนกลุ่มปกติ หรือมีพฤติกรรมปกติ (Normal behavior) เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตของผู้เรียน ๒) การป้องกัน หมายถึง การช่วยเหลือผู้เรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยง (Risk behavior) เช่น เด็กที่เริ่มมีพฤติกรรมที่เป็นแนวโน้มเข้าสู่ผู้ที่มีปัญหาทางพฤติกรรม ให้มีทักษะชีวิตและปรับเปลี่ยนให้มี พฤติกรรมเป็นปกติ และ ๓) การ

แก้ไขหรือรักษาและฟื้นฟู หมายถึง การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนที่เป็นปัญหาแล้วหรือป่วยแล้ว โดยช่วยเหลือบำบัดและรักษา (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ และคณะ. ๒๕๕๓: ๗)

กลวิธีในการสร้างทักษะชีวิต

๑. การสร้างทักษะชีวิตโดยระบบเรียนรู้ (การเรียนรู้การสอน) จากความหมายของทักษะชีวิต ที่ว่า “ทักษะชีวิตเป็นความสามารถอันประกอบด้วย ความรู้ เจตคติ และทักษะ ในอันที่จะจัดการกับปัญหารอบ ๆ ตัวในสภาพสังคมปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต” จากองค์ประกอบทั้ง ๑๒ ประการของทักษะชีวิตอาจจะแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ

ทักษะชีวิตทั่วไป ซึ่งเป็นความสามารถพื้นฐานของผู้เรียนที่จะเผชิญกับปัญหาปกติในชีวิตประจำวัน เช่น ความขัดแย้งทะเลาะกัน การตัดสินใจเลือกทำสิ่งต่าง ๆ เป็นต้น ความสามารถนี้ กระทั่งศึกษาธิการเรียกว่า “คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้” และเป็นองค์ประกอบของทักษะชีวิตที่ เรียกว่า ความคิดสร้างสรรค์ (Creative thinking) และความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ (Critical thinking) ความสามารถทั้ง ๒ ประการนี้ เกิดจากการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วมในการสอนตามปกติในชั้นเรียน ซึ่งการสอนแบบนี้ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกวิเคราะห์ที่จะ เกิดทักษะชีวิตพื้นฐานสองประการนี้

ทักษะชีวิตเฉพาะ คือ ความสามารถที่จำเป็นในการเผชิญปัญหาเฉพาะ เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาโรคเอดส์และเพศสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสม ฯลฯ ก็ต้องมีทักษะชีวิตเฉพาะอีก ๑๐ ประการที่เหลือ เช่น ความตระหนักรู้ในตนเองก็ คือ ตระหนักในความแตกต่างระหว่างชาย หญิงในเรื่องเพศ ความภูมิใจ ในตนเอง เช่น ตระหนักในคุณค่าและศักดิ์ศรีของชายหญิง ทักษะในการปฏิเสธในการชวนไปมีพฤติกรรมเสี่ยง เป็นต้น แต่ในการสอนปกติในหลักสูตรที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริงก็สามารถสร้างทักษะชีวิตได้ครบทุกตัวเช่นกัน ทักษะชีวิตเฉพาะเกิดจากการสอนทักษะชีวิตในวิชาที่เกี่ยวข้องกับปัญหา สังคมศึกษา สุขศึกษา พละนันทรมัย การแนะแนว และรายวิชาทักษะชีวิต เป็นต้น

๒. การสร้างทักษะชีวิตโดยระบบกิจกรรม โดยเฉพาะกิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมเสริม หลักสูตรที่จำเป็นในการสร้างทักษะชีวิตมีหลากหลายลักษณะ เช่น การทำกิจกรรมชมรมต่าง ๆ เพื่อ ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกัน ได้มีโอกาสสร้างสัมพันธ์ภาพ ได้สื่อสารกับผู้อื่น ได้รู้จักตนเองและรู้จักผู้อื่น ได้ตัดสินใจแก้ไขปัญหา เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง เกิดความรับผิดชอบต่อสังคม ฯลฯ กิจกรรมที่ ได้จะต้องมีลักษณะ คือ ผู้เรียนคิดเองทำเอง โดยมีอาจารย์เป็นที่ปรึกษา, ดำเนินการได้ตลอดปี เพราะมาจากพลังของผู้เรียนเอง, สามารถสืบทอดจากรุ่นพี่ไปสู่รุ่นน้องได้ เพราะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของจากผู้เรียนเอง , กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่สร้างทักษะชีวิตทั่วไปให้กับผู้เรียน เช่น กิจกรรมชมรมห้องสมุด กิจกรรมชมรมทางวิชาการต่าง ๆ กิจกรรมกีฬา และกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่สร้างทักษะชีวิตเฉพาะปัญหา เช่น ชมรมต้านสารเสพติด ชมรมต้านภัยเอดส์ ชมรมเพื่อนเตือนเพื่อน ฯลฯ

๓. การสร้างทักษะชีวิตด้วยระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน การสร้างทักษะชีวิต เพื่อปรับเปลี่ยน พฤติกรรมโดยการช่วยเหลือแนะนำ (Advisory) โดยอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งทำหน้าที่การให้คำปรึกษา และช่วยเหลือโดยการรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองเพื่อวิเคราะห์แยกแยะพฤติกรรมของผู้เรียนและการค้นหาผู้ที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยง ตลอดจนให้ความช่วยเหลือบุคคลเหล่านี้ตั้งแต่ต้นก่อนที่จะเกิดปัญหาที่รุนแรง

๔. การสร้างทักษะชีวิตเพื่อช่วยเหลือผู้เรียนที่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ซึ่งเป็นปัญหาเกินกว่าที่อาจารย์ ที่ปรึกษาจะแก้ไขได้ และต้องอาศัยการใช้จิตวิทยาการแนะแนวหรือ การให้คำปรึกษา (Counseling) หรืออาจส่งต่อ (Refer) กรณีต้องการบำบัดรักษาจากสถานบริการทางสาธารณสุขหรือหน่วยงานต่างๆ เช่น การติดยาบ้าแล้ว หรือการมีพฤติกรรมทางจิต เป็นต้น

การพัฒนาทักษะชีวิตที่จำเป็น

การพัฒนาทักษะต่าง ๆ (Skills Development) ในการออกแบบการพัฒนาทักษะชีวิตนั้นขึ้นอยู่กับว่าผู้ออกแบบปรารถนาจะให้ผลลัพธ์ออกมาเป็นอย่างไร โดยทักษะชีวิตอาจแบ่งออกเป็นทักษะที่จำเป็นได้เป็นหลายประการ เช่น การแก้ปัญหาระหว่างบุคคล การให้ความร่วมมือ การแสดงออกอย่างเหมาะสม การมีความรับผิดชอบ การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การควบคุมตนเอง ทักษะการสื่อสาร การแก้ปัญหาความขัดแย้ง ทักษะการควบคุมความโกรธ การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์ การตระหนักรู้ในตนเอง การเผชิญและจัดการกับความเครียด ตลอดจนการจัดการกับอารมณ์ของตนเอง เป็นต้น

แมนกรุก้า วิทแมน และโพสเนอร์ (Mangrulkar, Whitman, & Posner. ๒๐๐๑) ได้ศึกษาเกี่ยวกับวิธีการพัฒนาทักษะชีวิตในเด็กและวัยรุ่น โดยได้แบ่งองค์ประกอบสำคัญของโปรแกรมการพัฒนาทักษะชีวิตไว้ ๓ องค์ประกอบ คือ

๑. องค์ประกอบทักษะทางสังคม (Social Skills) ประกอบด้วย ทักษะการติดต่อสื่อสาร ทักษะการปฏิเสธ และเจรจาต่อรอง ทักษะการกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม ทักษะระหว่างบุคคล (การพัฒนาสัมพันธภาพที่ดี) ทักษะการให้ความร่วมมือ ทักษะการเห็นอกเห็นใจบุคคลอื่น และเนื่องจากวัยรุ่นเป็นวัยของความท้าทายมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นเพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ กลุ่มเพื่อน หรือบุคคลอื่นๆ ในสังคม สิ่งเหล่านี้จะเพิ่มความซับซ้อนของการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมให้กับวัยรุ่น การที่วัยรุ่นขาดทักษะทางสังคมที่พอเพียง หรือวัยรุ่นที่ล้มเหลวในการพัฒนาทักษะสำหรับการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น อาจถูกการปฏิเสธจากกลุ่มสังคมนั้นและนำมาซึ่งพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ไม่เหมาะสม เช่น พฤติกรรมก้าวร้าว การแยกตัวออกจากสังคม การใช้สารเสพติดต่าง ๆ เป็นต้น

๒. องค์ประกอบทักษะทางความคิด (Cognitive Skills) ประกอบด้วย ทักษะการแก้ปัญหาและทักษะการตัดสินใจ (การเข้าใจผลที่จะเกิดขึ้นของการกระทำ การกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา) การพัฒนาทักษะชีวิตส่วนใหญ่จะรวมทักษะทางสังคมและทักษะทางความคิดเข้าด้วยกัน การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ เป็นทักษะสำคัญของทักษะทางความคิดในการที่จะช่วยพัฒนาทักษะชีวิตให้กับวัยรุ่น จากทฤษฎีของเบนดูรากล่าวไว้ว่า บุคคลที่มีประสบการณ์ที่ยุ่ยากเกี่ยวกับการตัดสินใจและการแก้ปัญหา จะส่งผลให้บุคคลนั้นไม่สามารถสร้างเป้าหมายที่เหมาะสมและประสบความสำเร็จในเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ ดังนั้นสิ่งสำคัญในการฝึกทักษะการตัดสินใจและการแก้ปัญหาให้กับวัยรุ่นนั้นจะต้องออกแบบโมเดลให้วัยรุ่นเรียนรู้ว่าอย่างไร (How) ไม่ใช่รู้ว่าเป็นอะไร (What) เท่านั้น เนื่องจากทักษะทางความคิดจะช่วยให้เด็กนำทักษะที่ได้ฝึกไปประยุกต์ใช้ในการต่อต้านหรือปฏิเสธความกดดันจากกลุ่มเพื่อนสื่อและสังคม ได้โดยการเรียนรู้ที่จะคิดอย่างมีวิจารณญาณเกี่ยวกับความกดดันต่าง ๆ ที่เข้ามาคุกคามในชีวิต

๓. พื้นฐานสำคัญของโปรแกรมการพัฒนาทักษะชีวิต ประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๓ ส่วน ดังนี้ คือ ส่วนที่ ๑ การพัฒนาทักษะ ประกอบด้วย ทักษะ ๓ ทักษะ ได้แก่ ทักษะทางด้านสังคม ทักษะทางด้านความคิด และทักษะการจัดการทางอารมณ์ ส่วนที่ ๒ เนื้อหาข้อมูลข่าวสาร เนื้อหาข้อมูลของโปรแกรมการพัฒนาทักษะชีวิตนั้น อยู่บนพื้นฐานของบุคคล สังคม และประเด็นสำคัญเฉพาะของวัยรุ่นเป็นหลัก และส่วนที่ ๓ วิธีการสอนแบบมีปฏิสัมพันธ์ โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นทางการ ได้แก่ การแสดงบทบาทสมมติ การเรียนรู้จากตัวแบบและการใช้กิจกรรมกลุ่ม เป็นต้น (Mangrulkar, Whitman, & Posner. ๒๐๐๑)

ปัจจัยที่สนับสนุนการเสริมสร้างทักษะชีวิต

สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างและสนับสนุนทักษะชีวิตที่เข้มแข็งและอ่อนแอ มีหลายปัจจัย ดังนี้ (Nelson-Jones. ๑๙๙๗)

๑. สัมพันธภาพที่ให้การสนับสนุน (Supportive Relationships) ไม่ว่าบุคคลจะอยู่ในช่วงอายุใดก็ตาม จะเกิดความสุขและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากบุคคลนั้นรู้สึกว่ามีคนไว้วางใจเขา เขาได้ให้ความสำคัญและเน้นเป็นอย่างยิ่ง กับสัมพันธภาพที่ให้การสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นการให้ความเคารพ ความจริงใจ ความเข้าใจ และเห็นอกเห็นใจต่าง ๆ ดังนั้นปัจจัยด้านสัมพันธภาพที่ให้การสนับสนุนจะช่วยพัฒนาทักษะชีวิตกับบุคคลได้ ทั้งนี้สัมพันธภาพที่สนับสนุน จะก่อให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยในการสำรวจพฤติกรรมและการเรียนรู้ที่ผิดพลาดต่าง ๆ ของตน อีกทั้งยังช่วยให้บุคคลรับฟังตัวเองมากขึ้นมีความรู้สึกภูมิใจและมีความเข้าใจในตนเองที่ลึกซึ้งสามารถเกิดการสัมผัสกับความต้องการที่แท้จริงของตนเอง ตลอดจนความต้องการของชีวิตตนเองได้

๒. การเรียนรู้จากตัวอย่าง (Learning from Example) การเรียนรู้จากตัวอย่างเป็นวิธีที่สำคัญวิธีหนึ่งในการช่วยให้บุคคลได้มาซึ่งทักษะชีวิต การเรียนรู้จากตัวอย่างอาจส่งผลกระทบต่อทักษะชีวิตที่ดีและไม่ดีได้ เด็กและวัยรุ่นจะเรียนรู้ที่จะแสดงความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมจากตัวอย่างรอบ ๆ ตัว เช่น เด็กที่มีพ่อแม่ที่ขาดการแสดงออกทางอารมณ์ จะทำให้เด็กขาดโอกาสสำหรับการสังเกตวิธีการของการแสดงออกทางอารมณ์ได้ หรือถ้าพ่อแม่ และบุคคลอื่น ๆ รอบ ๆ ตัวเด็ก มีการคิด รู้สึก และพฤติกรรมที่ขาดประสิทธิภาพ เช่น การตำหนิ ดุด่า หรือมีการแสดงออกที่เกินจริง จะทำให้เด็กมีพฤติกรรมเช่นนั้นตามไปด้วย ในทางตรงกันข้ามถ้าเด็กได้เรียนรู้จากตัวแบบที่ดีของพ่อแม่หรือบุคคลที่มีความสำคัญสำหรับเด็ก

(กลุ่มเพื่อน ครู พี่น้อง ญาติและสื่อ) ก็จะทำให้เด็กมีทักษะชีวิตที่เข้มแข็งในด้านความคิดความรู้สึกและพฤติกรรม

๓. การเรียนรู้จากผลที่ตามมา (Learning from Consequences) การเรียนรู้ทักษะชีวิตจากการสังเกตตัวแบบ เป็นการผสมผสานของการเรียนรู้ผลที่ตามมาทั้งดีและไม่ดี บุคคลจะรับรู้ผลที่เกิดขึ้นตามมาด้วย ๒ วิธี คือ การเรียนรู้แบบวางเงื่อนไข และการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ผลที่เกิดขึ้นที่ดีจะช่วยให้บุคคลได้มาซึ่งทักษะชีวิต

๔. การสั่งสอน และการสอนตนเอง (Instruction and Self-Instruction) การสั่งสอน เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้บุคคลเกิดทักษะชีวิต การสอนทักษะชีวิตเกิดขึ้นอย่างไม่เป็นทางการในครอบครัว เช่น การขอร้องให้ลูกหรือเด็กทำบางสิ่งบางอย่างโดยมีการสื่อสารว่า “ได้โปรด” หรือ “ขอบคุณ” สิ่งเหล่านี้เป็นทักษะชีวิตพื้นฐานในด้านการสั่งสอนที่เริ่มต้นจากครอบครัว ทำให้เด็กเรียนรู้ที่จะสร้างสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ภายนอกครอบครัวได้ การสั่งสอนสามารถเป็นสิ่งที่ดีและเป็นสิ่งที่ไม่มีความคุ้มค่าได้ เช่น เมื่อบุคคลเกิดการต่อต้านผู้สั่งสอน หรือผู้สั่งสอนบางคนเน้นด้านการพูดคุยมากกว่าการที่จะบอกบุคคลว่าจะต้องทำอะไร เป็นต้น

๕. ข้อมูลข่าวสารและโอกาส (Information and Opportunity) บุคคลต้องการข้อมูลข่าวสารที่พอเพียงต่อการที่จะพัฒนาทักษะชีวิต เช่น การให้ข้อมูลเกี่ยวกับการป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ นอกจากนี้เด็ก วัยรุ่น และผู้ใหญ่มีความต้องการเช่นเดียวกันในเรื่องของโอกาสที่จะทดสอบและพัฒนาทักษะชีวิต

๖. ความวิตกกังวลและความเชื่อมั่น (Anxiety and Confidence) เด็กๆ จะเจริญเติบโตภายใต้ประสบการณ์ที่ดีและไม่ดี สำหรับการพัฒนาความภูมิใจในตนเอง ระดับความวิตกกังวลจะมีความสัมพันธ์กับการป้องกันการต่อต้านจากอันตรายและแรงจูงใจของตนเองเกี่ยวกับความสำเร็จที่เป็นจริง ผลของพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม มีความสัมพันธ์กับความวิตกกังวล ซึ่งความวิตกกังวลในที่นี้ รวมถึงความไม่เต็มใจความตึงเครียด ความตื่นเต้น การเรียนรู้โดยไม่ผ่อนคลายความตึงเครียด หรือแม้กระทั่งการขาดความมุ่งมั่น จะพยายามอย่างไรก็ตาม บุคคลที่จะเรียนรู้ทักษะชีวิตหรือทักษะในการช่วยตนเองได้ดีจะต้องมีทักษะของการจัดการความวิตกกังวล

การเสริมสร้างต้นทุนชีวิตให้กับเด็กและเยาวชน

เด็กและเยาวชนต้องมีปัจจัยป้องกัน และปัจจัยสร้างเสริมหลายอย่าง ที่จะสามารถช่วยให้เขามีการพัฒนาทางด้านจิตใจ สังคม และสติปัญญา เพื่อการดำรงชีพในสังคมอย่างเข้มแข็ง เรียกว่า ต้นทุนชีวิต โดยอาศัยแนวคิดเชิงบวก ซึ่งรวมทั้งทักษะชีวิต ความรับผิดชอบชีวิต จิตสำนึก วิถีพอเพียง วิถีประชาธิปไตย และทุนด้านสังคม เช่น ครอบครัว ชุมชน สถานศึกษา โดยพัฒนาเป็นองค์ประกอบ ๕ พลัง ในการสร้างภูมิคุ้มกันชีวิตให้กับเด็กและเยาวชน ได้แก่

พลังตัวตน - เป็นการรวมกันของทักษะชีวิตและพลังคุณค่าในตนเอง ที่สะท้อนทั้งจิตสำนึก ความรับผิดชอบชีวิต ค่านิยมในการทำมาหากิน วิถีประชาธิปไตย และวิถีพอเพียง

พลังครอบครัว - ครอบครัวให้การสนับสนุนด้วยความรัก ความเอาใจใส่ สมาชิกในครอบครัวให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และปรึกษาได้ทุกเรื่อง ครอบครัวมีวินัย ครอบครัวยุติธรรม และติดตามสมาชิกในครอบครัว รู้สึกรับผิดชอบ ปลอดภัยในการใช้ชีวิตที่บ้าน มีวินัยเป็นแบบอย่างที่ดี

พลังสร้างปัญญา - มุ่งมั่นที่จะเพิ่มพลังปัญญา ทั้งในและนอกหลักสูตรการศึกษา มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน ผูกพันกับสถาบันในทางที่ดี เด็กรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัยในการใช้ชีวิตที่โรงเรียน โรงเรียนช่วยสร้างเสริมวินัยในขอบเขตที่เหมาะสม ติดตามผลงานและพฤติกรรมของเด็ก ครูและผู้ปกครองช่วยให้กำลังใจและกระตุ้นในการเรียน

พลังเพื่อนและกิจกรรม - ได้รับแรงใจที่ดีจากเพื่อน มีเพื่อนที่เป็นแบบอย่างที่ดี ทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ในหมู่เพื่อนและชุมชน เช่น กิจกรรมออกกำลังกาย ศาสนา สันทนาการนอกหลักสูตร

พลังชุมชน - เป็นชุมชนที่อาศัยอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้ออาทร มิตรไมตรี มีความปลอดภัย ผู้ใหญ่ที่อยู่ในชุมชนเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญแก่เด็ก เด็กได้ร่วมทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน วินัย และขอบเขตที่เหมาะสมและติดตามสมาชิก มีผู้ใหญ่เป็นแบบอย่างที่ดี

สรุปได้ว่า ปัจจัยพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาทักษะชีวิต ผู้พัฒนาจะต้องทำความเข้าใจกับทักษะที่จำเป็นของแต่ละบุคคล โปรแกรมการพัฒนาทักษะชีวิตและจะต้องสร้างภูมิคุ้มกันป้องกันความเสี่ยงจากปัจจัยคุกคามภายใน และปัจจัยคุกคามภายนอกรวมทั้งการสร้างเสริมความรับผิดชอบชีวิต จิตสำนึก วิถีพอเพียง วิถีประชาธิปไตย และทุนด้านสังคม เช่น

ครอบครัว ชุมชน สถานศึกษา โดยพัฒนาเป็นองค์ประกอบ ๕ พลัง ในการสร้างภูมิคุ้มกันชีวิตให้กับเด็กและเยาวชน ได้แก่ พลังตัวตน พลังครอบครัว พลังสร้างปัญญา พลังเพื่อนและกิจกรรม และพลังชุมชน

การพัฒนาทักษะชีวิต

การพัฒนาทักษะชีวิตของเยาวชน เป็นการพัฒนาความสามารถทางสังคม ความคิดอ่าน ความพยายามเพิ่มพูน ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ให้ประสบผลสำเร็จ ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาในสถานการณ์วิกฤตที่ก่อให้เกิด พฤติกรรมที่เป็นปัญหาตลอดจนเป็นความสามารถที่จะส่งเสริมสุขภาพของบุคคลและชุมชนด้วย การสอนทักษะชีวิตซึ่งมีความ ครอบคลุมทุกแง่มุม เป็นการสอนแบบเบ็ดเสร็จ ในจำนวนทักษะชีวิตทั้งหมด สิ่งที่จะต้องได้รับการพิจารณาก็คือ ทักษะชีวิตที่เป็น แกน (corelifeskills) หรือทักษะชีวิตพื้นฐานซึ่งจะต้องจัดให้มีการสอนให้สัมพันธ์กับการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

การเสริมสร้างทักษะชีวิต จึงหมายถึง การอบรม ฝึกฝนให้เยาวชนเข้าใจ มีความชำนาญในการใช้ทักษะชีวิตที่เป็น แกน (core life skill) โดยได้รับการขัดเกลาจากผู้ใหญ่ทุกฝ่ายที่มองเห็นความสำคัญของปัญหาเยาวชน

อย่างไรก็ตามในการแก้ปัญหา มิได้มุ่งให้ความสำคัญแต่เพียงด้านใดด้านหนึ่ง ไม่ว่าด้านเฉพาะบุคคล หรือสังคม แต่ หากมุ่งให้ความสำคัญต่อสภาพปัญหาของชีวิตที่เป็นองค์รวมอย่างแท้จริงทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสิ่งแวดล้อมทางสังคม ของมนุษย์ด้วย เพราะว่าสิ่งเหล่านี้ต่างเป็นปัจจัยเชื่อมโยงกันไปอย่างเป็นระบบ คือมุ่งให้มนุษย์ทุกคนเกิดฉันทะ ความเพียร ความมุ่งมั่น อย่างระมัดระวังในการเรียนรู้ชีวิตของตนเอง โดยเริ่มจากการอาศัยกัลยาณมิตรที่มีประสบการณ์ในเรื่องดังกล่าว อย่างถูกต้อง เพื่อสามารถเพิ่มทักษะที่ถูกต้องในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิต พร้อมทั้งมีจิตสำนึกแห่งความเป็นกัลยาณมิตร ตามกำลังที่ตนจะพึงกระทำได้ไปพร้อมๆ กันอีกด้วย การขัดเกลาในรูปแบบวิถีชีวิตของเยาวชน ก็เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองให้มีความสมบูรณ์ในด้านต่างๆ ที่เหมาะสมกับภาวะของเยาวชน เช่น มีชีวิตที่ดีงาม มีความสุข มีการเรียนรู้ที่ดีมีครอบครัวที่อบอุ่น ความหมายของการขัดเกลา จึงเน้นที่การเรียนรู้ด้วยตนเองให้บรรลุเป้าหมายที่แท้จริงของชีวิตในระดับต่างๆ สาระของการขัด เกลา มีขอบเขตครอบคลุมถึงกระบวนการ การเรียนรู้ด้วยตนเองทุกๆ ด้าน (บรรพต แส่นสุวรรณ. ๒๕๕๐ : ๓๓-๓๗)

ทักษะชีวิต กับ เด็กและเยาวชน

ในปัจจุบันเด็กและเยาวชนอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่สามารถทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา การสอนหรือฝึกทักษะ ชีวิตจะทำให้เกิดภูมิคุ้มกันและสามารถเผชิญกับปัญหาต่างๆ ได้ การสอนทักษะชีวิตจะช่วยสร้างด้านเจตคติสร้างทักษะที่สำคัญ ต่อการมีชีวิตครอบครัวและการปรับตัวในครอบครัว ได้แก่

๑. สร้างเจตคติของความเสมอภาคของชายหญิง ในด้านบทบาททั้งในครอบครัวและในสังคม
๒. สร้างค่านิยมที่ดีด้านชีวิตครอบครัว ค่านิยมผัวเดียว เมียเดียว ความรับผิดชอบต่อครอบครัว

๓. สร้างค่านิยมในเรื่องเพศ เช่น การมีเพศสัมพันธ์ที่รับผิดชอบ วุฒิภาวะทางเพศการสอนทักษะชีวิตต้องคำนึงถึง ความแตกต่างทางวัฒนธรรมและแบบแผนของการดำเนินชีวิต เพราะทักษะชีวิตเป็นสิ่งที่สำคัญในสถานการณ์ที่ประชาชนต้อง เผชิญกับภาวะสุขภาพที่ไม่ดี อยู่ในภาวะความเครียดที่ไม่สามารถจัดการแก้ปัญหาได้ ทักษะชีวิตมีความจำเป็นสำหรับเด็กและ เยาวชนในวัยที่ต้องเจริญเติบโตในโลกที่ไม่สามารถพยากรณ์ได้ว่า จะเกิดอะไรขึ้นในวันข้างหน้า ด้วยการที่สังคมโลกมีการ เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มีความเป็นสังคมเศรษฐกิจมากขึ้น แต่ไม่ยอมเปิดกว้างให้มีการส่งเสริมเด็กและเยาวชนให้มีคุณค่า และเยาวชนเองก็ดูเหมือนว่าจะไม่มีความกระฉ่างชัด ในความคิดของตน เกี่ยวกับโอกาสชีวิตข้างหน้าว่าจะเป็นอย่างใด ปัจจัย ทั้งหมดจึงชักนำให้เยาวชนมีความอ่อนแอ การมีทักษะชีวิตจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้เด็กและเยาวชนเข้มแข็งขึ้น สามารถ พัฒนาปรับปรุงตัวเองให้อยู่ในสถานการณ์ที่ยู่ยากได้และช่วยให้เยาวชนปรับเปลี่ยนตนเองให้มีพฤติกรรมสุขภาพที่ดีได้ (สำนัก วิชาการและมาตรฐานการศึกษา. ๒๕๕๒ : ๑๓-๑๘)

สำหรับเด็กวัยเรียน ควรเสริมสร้างพัฒนาทักษะชีวิตพื้นฐานที่สำคัญ ๒ ด้าน ๔ องค์ประกอบ ได้แก่ ทักษะชีวิตด้าน เจตคติ ๒ องค์ประกอบ คือ ความภูมิใจในตนเอง ความตระหนักรู้ในตนเองหรือการมีวินัยและความรับผิดชอบ ส่วนทักษะชีวิต ด้านทักษะอีก ๒ องค์ประกอบ คือ การสร้างสัมพันธภาพ และการสื่อสารหรือทักษะทางสังคมนั่นเอง ทักษะชีวิตดังกล่าวนี้ จะ เป็นพื้นฐานด้านบุคลิกภาพที่สำคัญที่เด็กควรได้รับการพัฒนาอย่างจริงจัง ความภูมิใจในตนเอง คือ ความคิดความรู้สึกว่า ตนเองมีคุณค่า มีความภูมิใจ เห็นคุณค่าความสามารถของตนเอง มีความมั่นใจในการคิด ตัดสินใจ มีการแสดงออก สามารถทำ

สิ่งต่างๆ ได้อย่างมีความสุข ประสบความสำเร็จ สร้างประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม เด็กวัยเรียน จะเป็นวัยที่พัฒนาความรู้สึก ความรับผิดชอบในตนเอง เป็นวัยที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ อายากรู้อยากเห็น ช่างสังเกต สนใจสิ่งต่างๆ ชอบคิด ชอบทำ แก้ปัญหาได้ มีความขยัน ตั้งใจ ต้องการความสำเร็จ เป็นคนเด่น เป็นคนสำคัญ เป็นที่นิยมชมชอบของผู้ใหญ่ จึงเป็นวัยที่สามารถสร้างเสริมพัฒนาบุคลิกภาพ ปลุกฝังความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับคุณค่า ความภูมิใจในตนเอง เพื่อให้เด็กเติบโตอย่างมีคุณค่าต่อไป การมีวินัยและความรับผิดชอบ เด็กที่มีวินัยในตนเองและมีความรับผิดชอบ จะเป็นเด็กที่สามารถบังคับตนเองให้ปฏิบัติตนให้ถูกกาลเทศะ ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม เคารพสิทธิของผู้อื่น ทำตามหน้าที่ของตน และมีความซื่อสัตย์สุจริต โดยไม่ต้องมีผู้ควบคุมหรือลงโทษ หากผู้ใหญ่เสริมสร้างความมีวินัยในตนเองและความรับผิดชอบให้กับเด็กวัยเรียน จะทำให้เด็กเรียนรู้ที่จะปรับตัวและยอมรับกติกา กฎระเบียบของกลุ่ม ของโรงเรียน เข้าใจสิทธิของผู้อื่น ยอมรับฟังความคิดเห็น มีความอดทน อดกลั้น ควบคุมตนเองได้ และสามารถปรับตัวอยู่ในกลุ่มสังคมได้อย่างภาคภูมิใจ ทักษะทางสังคม คือ การที่เด็กสามารถแสดงออกเหมาะสมกับกาลเทศะ เป็นที่ยอมรับในสังคม เด็กวัยเรียนเป็นช่วงสำคัญสำหรับ “เตรียมตัว” เข้าสู่วัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ เริ่มเรียนรู้มารยาททางสังคม เรียนรู้ที่จะทำกิจกรรม อยู่ร่วมกับผู้อื่น ที่นอกเหนือไปจากคนในครอบครัว เด็กที่มีทักษะชีวิตที่ดี จะช่วยให้เด็กรู้จักที่จะอยู่กับตัวเอง รู้จักที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความบากบั่น รู้จักคิดแก้ปัญหา สามารถแก้ไขได้ รู้จักปรับตัวที่จะอยู่ในสังคมได้ เป็นภูมิคุ้มกัน สร้างความเข้มแข็งให้เด็กรู้จักดูแลตนเองและพึ่งตนเองได้ในที่สุด

การส่งเสริมให้เกิดทักษะชีวิต

ครูเป็นแบบอย่างที่ดี ให้เด็กได้เห็น ได้ทำตาม โดยเป็นแบบอย่างในการพูด การประพฤติปฏิบัติ หรือยกตัวอย่างบุคคลสำคัญที่พบเห็นในชีวิตจริง ที่เด็กรู้จัก ให้เห็นถึงการกระทำที่น่ายกย่องหรือแบบอย่างที่ดีงาม จากสื่อต่างๆ สิ่งเหล่านี้จะเป็นการกระตุ้น เป็นแรงเสริมให้เด็กสนใจและชักนำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตามที่ดีต่อไป ให้เด็กได้ค้นหาลักษณะที่ภูมิใจ ฝึกให้เด็กคิดบวก มองตัวเองในทางที่ดี เห็นข้อดี เห็นความสามารถ สิ่งที่น่าภาคภูมิใจของตัวเอง ทั้งด้านการเรียน การเล่น การดูแลตนเอง การช่วยเหลือผู้อื่น โดยครูกำหนดพฤติกรรมและจัดเป็นกิจกรรมให้เด็กทำเป็นประจำ ด้วยความสนุกสนานจนปฏิบัติเป็นนิสัย และให้คำชื่นชม ให้กำลังใจ เมื่อเด็กมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้แก่ การวาดรูป เล่นดนตรี กีฬา การทำงานกับเพื่อน การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน หรือการไปทัศนศึกษา เข้าค่ายพักแรม สิ่งเหล่านี้ล้วนฝึกให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากการกระทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง และทำให้สำเร็จ เด็กได้แสดงความคิดเห็น ตัดสินใจแก้ไขปัญหา ทำให้เห็นความสามารถของตนเอง เห็นคุณค่า และเกิดความภูมิใจในตนเอง ส่งเสริมให้เด็กมีวิธีสร้างความสุขให้กับตนเอง เสริมสร้างทักษะทางร่างกายของเด็ก ให้ใช้วัยวัยต่างๆ (เช่น มือ เท้า แขน ขา ฯลฯ) อย่างคล่องแคล่วฉับไว ทำในสิ่งที่ชอบ/รัก เช่น เลี้ยงสัตว์ ปลูกต้นไม้ ฟังเพลง เล่นดนตรี เล่นกีฬา เล่นกับเพื่อนเป็นกลุ่ม ปล่อยให้เด็กเพลิดเพลินกับการแสวงหาคำตอบด้วยตัวเองผ่านการเล่น ทั้งการเล่นอย่างมีแบบแผน กติกา และการเล่นอิสระตามจินตนาการ รวมถึงการเล่นกีฬาในร่ม เกมกระดาน เช่น หมากรุก คอมพิวเตอร์ ตลอดจนการดูโทรทัศน์และอ่านหนังสือ ล้วนแล้วแต่เป็นการผ่อนคลายความเครียด และให้ประโยชน์ต่อเด็กวัยเรียนอย่างมาก แต่ครูควรจัดเวลาให้พอเหมาะ ไม่หมกมุ่นจนทำให้เสียการเรียนและสุขภาพ เปิดโอกาสให้เด็กได้ทำกิจกรรมกลุ่มบ่อยๆ เป็นการเสริมสร้างทักษะการเข้าใจตนเองและเข้าใจคนอื่น ให้เด็กได้ตระหนักรู้ว่าตนเองมีลักษณะเป็นอย่างไร มีความสามารถในด้านใดบ้าง ได้รู้ว่าอะไรเป็นสิ่งที่ตนเองชอบ/ไม่ชอบ ขณะเดียวกันได้เรียนรู้ว่าสิ่งที่เพื่อนชอบ/ไม่ชอบ เรียนรู้ที่จะเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ครูควรจัดโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อเด็ก ส่งเสริมให้เด็กอาสาเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของโรงเรียน มีส่วนร่วมรับผิดชอบทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น ปลูกต้นไม้ในโรงเรียน เก็บใบไม้ เศษกระดาษ บริเวณสนาม ทำความสะอาดห้องเรียน ช่วยกันประหยัดน้ำไฟ อนุรักษ์ต้นไม้ ธรรมชาติ ไม่ทำร้ายสัตว์ ปฏิบัติตนให้มีระเบียบวินัย เป็นลูกศิษย์ เป็นนักเรียนที่ดีของครู เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน ให้เขารู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญต่อบุคคลอื่น ทั้งได้รับการชื่นชมยอมรับ และให้เกียรติยกย่อง นับถือผู้อื่น (กระทรวงยุติธรรม, ๒๕๔๙)

วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ ในศตวรรษที่ ๒๑ ด้านทักษะอาชีพและทักษะชีวิต

ทักษะอาชีพและทักษะชีวิตนั้นจะต้องเรียนตั้งแต่ชั้นประถม (หรืออนุบาล) ไปจนถึง ม. ๖ และมหาวิทยาลัย โดยเรียนตามพัฒนาการของสมอง ครูจะต้องเรียนรู้วิธีการออกแบบการเรียนรู้แบบ PBL ให้แก่ศิษย์แต่ละกลุ่มอายุและตาม

พัฒนาการของสมองเด็กแต่ละคน เพราะทักษะกลุ่มนี้สอนไม่ได้ เด็กต้องเรียนเอง และครูยังต้องทำงานหนักขึ้นในการคิดค้นหาวิธีออกแบบการเรียนรู้ วิธีกระตุ้นและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของทีมงานและศิษย์ รวมถึงวิธีชวนกันถอดบทเรียนผลงานสำเร็จเพื่อช่วยให้การเรียนรู้ลึกซึ้งและกว้างขวางยิ่งขึ้น การทำงานของครูเพื่อศิษย์ในสภาพนี้ก็จะยิ่งน่าสนุกและท้าทายยิ่งขึ้นจะเห็นว่าการประเมินพนักงานในปัจจุบัน นอกจากประเมินผลงานแล้วพนักงานยังได้รับการประเมินทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑ ด้วย

ความยืดหยุ่นและการปรับตัว เป็นทักษะเพื่อการเรียนรู้ การทำงานและการเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ ๒๑ เป็นความยืดหยุ่นและปรับตัวเพื่อบรรลุเป้าหมาย ไม่ใช่ยืดหยุ่นและปรับตัวแบบไร้หลักการและเลือนลอย การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว รุนแรง และไม่คาดฝันอย่างที่เป็นอยู่ในโลกปัจจุบัน และรุนแรงขึ้นในอนาคต ทำให้การวางแผนการทำงานแบบตายตัวใช้ไม่ได้ผล มนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑ จึงต้องมีความสามารถสูงในการยืดหยุ่นและปรับตัวเพื่อบรรลุเป้าหมายและคุณค่า การใช้วิกฤติเป็นโอกาส ใช้ปัญหาเป็นโอกาสทางออกอย่างสร้างสรรค์สุดๆ ซึ่งจะเกิดการเรียนรู้สูงสุด ยิ่งงานมีความยากและซับซ้อนมากเพียงใด คนก็มักมีโอกาสใช้และเรียนรู้ทักษะด้านความยืดหยุ่นและปรับตัวมากเพียงนั้น ครูจึงต้องออกแบบการเรียนรู้เพื่อให้ศิษย์พัฒนาทักษะต่อไปนี้

เป้าหมาย : ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง

- ปรับตัวเข้ากับบทบาทที่แตกต่าง งานที่ได้รับมอบหมายกำหนดการที่เปลี่ยนไป และบริบทที่เปลี่ยนไป
- ทำงานได้ผลดีในสภาพของความไม่ชัดเจน ไม่แน่นอนและในสภาพที่ลำดับความสำคัญของงานเปลี่ยนแปลง

เป้าหมาย : มีความยืดหยุ่น

- นำเอาผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น มาใช้ประโยชน์อย่างได้ผล
- จัดการเชิงบวกต่อคำชม คำตำหนิ และความผิดพลาด
- สามารถนำเอาความเห็นและความเชื่อที่แตกต่างหลากหลาย ของทีมงานจากหลากหลายวัฒนธรรม มา

ทำความเข้าใจต่อรอง สร้างศุลยภาพ และทำให้งานลุล่วง

จะเห็นว่าการทำงานในศตวรรษที่ ๒๑ มีทั้งลักษณะพึ่งพาอาศัยกันและกัน (inter-dependence) และเป็นอิสระต่อกัน (independence) ซึ่งดูเผินๆ เป็นขั้วตรงกันข้าม แต่ฝึกให้ดีจะเป็นทักษะที่สำคัญมากในการทำงานและดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่ และมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑ ต้องฝึกทักษะนี้ตั้งแต่วัยเด็ก และวิธีเรียนหรือฝึกที่ได้ผลคือ การเรียนแบบ PBL ครูต้องออกแบบการเรียนรู้เพื่อให้ศิษย์พัฒนาทักษะต่อไปนี้

เป้าหมาย : จัดการเป้าหมายและเวลา

- กำหนดเป้าหมายโดยมีเกณฑ์ความสำเร็จที่จับต้องได้ และที่จับต้องไม่ได้
- มีความสมดุลระหว่างเป้าหมายเชิงยุทธวิธี (tactical) ซึ่งเป็นเป้าหมายระยะสั้น กับเป้าหมาย

เชิงยุทธศาสตร์ (strategic) ซึ่งเป็นเป้าหมายระยะยาว

- ใช้เวลาและจัดการภาระงานอย่างมีประสิทธิภาพ

เป้าหมาย : ทำงานได้ด้วยตนเอง

- ทำงานสำเร็จได้ด้วยตนเอง โดยกำหนดตัวงานเอง คอยติดตาม ผลงานเอง และกำหนดลำดับความสำคัญของงานเอง

เป้าหมาย : เป็นผู้เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (self-directed learner)

- นอกเหนือจากเรียนรู้ทักษะในงานของตนโดยตรงแล้วสามารถมองเห็นโอกาสเรียนรู้ใหม่ๆ เพื่อขยาย

ความเชี่ยวชาญของตน

- ริเริ่มการพัฒนาทักษะไปสู่ระดับมืออาชีพ
- แสดงความเอาใจจริงเอาใจต่อการเรียนรู้ว่าเป็นกระบวนการที่ต้องทำตลอดชีวิต
- สามารถทบทวน ใคร่ครวญ ประสบการณ์ในอดีต เพื่อใช้คิดหาทางพัฒนาในอนาคต (วิจารณ์ พานิช.

๒๕๕๕: ๔๘-๕๓)

ทักษะแห่งความสำเร็จในยุคศตวรรษที่ ๒๑

ทักษะทางสังคม ๑๐ ประการ ที่เด็กจำเป็นต้องมีหากต้องการเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองและประสบความสำเร็จในชีวิต (<https://th.theasianparent.com/ทักษะ-๑๐-ประการ-ช่วยให้เด็กประสบความสำเร็จ>)

๑. ความมุ่งมั่น แรงผลักดันสู่ความสำเร็จที่ไม่หยุดหย่อนอาจเป็นเหมือนดาบสองคมได้ พ่อแม่หรือครูอาจารย์ไม่ควรหวังพึ่งการผลักดันลูกหรือนักเรียนไปตลอด โดยเฉพาะช่วงที่ลูกเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษา

วิธีการ : ส่งเสริมให้ลูกแสดงออกถึงความคิดเห็นที่ลูกมีหรือสิ่งที่เป็นแรงบันดาลใจของลูก อย่าเก็บไว้คนเดียว

๒. ระเบียบวินัย ด้วยสื่อสังคมออนไลน์ที่มีรบกวนอย่างมากในปัจจุบัน การมีระเบียบวินัยดูเหมือนจะเป็นเรื่องที่ทำได้ยากสำหรับเด็กในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม การมีระเบียบวินัยในตนเองอยู่เสมอสามารถช่วยให้เด็กเรียนประสบความสำเร็จในเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้

วิธีการ : ส่งเสริมให้ลูกเป็นคนมีระเบียบวินัยโดยให้ทำกิจกรรมที่สร้างระเบียบวินัยขึ้น เช่น เรียนเล่นดนตรี เป็นต้น

๓. ความพากเพียร “ไม่มีอะไรได้มาง่าย ๆ” ไม่มีทางลัดสำหรับความสำเร็จของชีวิต และนักเรียนจำเป็นต้องเรียนรู้ให้มาก นั่นเป็นเพียงหนทางเดียวที่จะก้าวไปสู่จุดสูงสุดของชีวิต ซึ่งต้องมาจากความขยันหมั่นเพียรนั่นเอง

วิธีการ : สอนให้ลูกคุณเข้าใจว่าไม่มีอะไรได้มาง่าย ๆ ตั้งแต่เขาอายุยังน้อย และลูกจะได้รางวัลตอบแทนก็ต่อเมื่อเขาได้ใช้ความพยายามแล้ว

๔. เข้าสังคม ในชีวิตนี้คุณจะพบเจอกับผู้คนมากมายและคุณต้องการความช่วยเหลือจากผู้อื่นเพื่อหนทางสู่ความสำเร็จของคุณ การจะเป็นเช่นนั้นได้คุณต้องทำให้พวกเขาชอบคุณเสียก่อน

วิธีการ : เข้าร่วมกิจกรรมหลักสุตรพิเศษต่าง ๆ ตั้งแต่อายุยังน้อย นักเรียนจะได้พบเจอกับผู้คนมากมายและจะพัฒนาทักษะที่จำเป็นต้องใช้ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

๕. ความเป็นผู้นำ ความเป็นผู้นำเป็นเรื่องของคุณภาพที่ตอนนี้นายจ้างจำนวนมากปรารถนา โรงเรียนเองก็มีการพัฒนาและมองหาความสามารถในการเป็นผู้นำในตัวนักเรียนเช่นกัน

วิธีการ : การเข้าร่วมกิจกรรมเสริมนอกห้องเรียนเป็นวิธีที่จะช่วยพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำได้

๖. ความยืดหยุ่น ไม่มีใครมีชีวิตที่สมบูรณ์แบบไปทุกอย่าง และทุกคนก็มีวันที่ผิดหวังด้วยกันทั้งนั้น สิ่งที่สำคัญคือ เราต้องมีความเข้มแข็งที่จะยืนขึ้นสู้อีกครั้งได้

วิธีการ : ตามที่สมาคมด้านจิตวิทยาของอเมริกากล่าวไว้ การปลูกฝังให้เด็กมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับเพื่อน ๆ และครอบครัวจะทำให้เขาได้รับการสนับสนุนที่ดี และเขาจะมีกำลังใจที่จะกลับมาต่อสู้กับสิ่งต่าง ๆ ได้อีกครั้ง หลังจากที่ต้องทุกข์กับเรื่องร้าย ๆ

๗. เป็นคนดี ทำอย่างไรได้ออย่างนั้น ถ้าคุณดีกับคนอื่น คนอื่นก็จะดีกับคุณเช่นกัน

วิธีการ : สอนให้ลูกคุณรู้จักผิดชอบชั่วดีตั้งแต่เขาอายุยังน้อย เมื่อโตขึ้นเขาจะมีเข็มทิศที่ช่วยชี้นำสิ่งผิดสิ่งถูก

๘. ความรับผิดชอบ คนที่ประสบความสำเร็จมักเป็นคนที่มีความรับผิดชอบสูงมาก และหากนักเรียนขาดคุณสมบัตินี้แล้ว พวกเขาจะไปได้ไม่ไกล

วิธีการ : จัดแบ่งภาระหน้าที่เบา ๆ ให้ลูกรับผิดชอบ เช่น ให้ลูกรับผิดชอบงานบ้านตั้งแต่อายุยังน้อย ดูให้เหมาะสมตามอายุของลูก เขาจะเรียนรู้ถึงความสำคัญของการรับผิดชอบต่องาน

๙. รู้จักให้อภัย การให้อภัยเป็นเรื่องที่สำคัญ การนึกถึงเรื่องหมางใจไม่เพียงแต่ทำให้จิตใจเหนื่อยล้า แต่ยังทำให้คุณสูญเสียโอกาสหลายอย่างและทำให้คุณเป็นไม่มีความสุขในชีวิตด้วย

วิธีการ : สอนให้ลูกรู้จักให้อภัยและรู้จักลืม เพื่อให้เขาฝึกมีทัศนคติในด้านบวก

๑๐. รู้จักอดทน “ช้า ๆ ได้พร้าเล่มงาม” คนที่รู้จักอดทนมักได้สิ่งที่ดี นั่นจึงทำให้ความอดทนมีความสำคัญ การเป็นคนใจร้อนหรือขี้ใจ ง่าย ๆ อยู่ตลอดเวลาจะนำไปสู่การตัดสินใจที่ผิดพลาดได้

วิธีการ : สอนให้ลูกคุณรู้จักอดทนตั้งแต่เขายังอายุยังน้อย

ทักษะชีวิตในการป้องกันและลดความขัดแย้ง

๑. ทักษะการสื่อสาร คือ การมีความสามารถในการเป็นผู้พูด ละผู้ฟังที่ดี เพื่อให้การสื่อสารบรรลุวัตถุประสงค์
๒. ทักษะการสร้างสัมพันธภาพ เป็นทักษะที่ช่วยให้บุคคลมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เพื่อป้องกันและลดความขัดแย้งโดยใช้ความรักและความเข้าใจต่อกัน
๓. ทักษะการต่อรอง เป็นการสื่อสารให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความตั้งใจเดิมมาคล้อยตามตนเองโดยรักษาไว้ซึ่งสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน
๔. ทักษะการปฏิเสธ เป็นการสื่อสารเพื่อแสดงความรู้สึกของตนว่าไม่เห็นด้วยโดยไม่เสียสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน
๕. ทักษะการคิดวิเคราะห์ เป็นการใช้อุปมาอุปไมยหรือครุฑวิเคราะห์ หาเหตุผลและคาดหมายผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างแม่นยำ
๖. ทักษะการตัดสินใจ เป็นการประเมินทางเลือกโดยใช้ความรู้ เจตคติทางเลือกทางที่ก่อให้เกิดผลดี
๗. ทักษะการแก้ไขปัญหา เป็นการใช้องค์ความรู้และสติในการดำเนินการแก้ไขปัญหาอย่างถูกต้อง เพื่อให้ปัญหาคลี่คลาย

ประโยชน์จากการมีทักษะชีวิต

ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต หรือใช้ทักษะชีวิตเป็น จะเกิดประโยชน์ต่อเด็ก คือ เด็กและเยาวชนมีความสุขที่ได้อยู่กับครอบครัว เห็นคุณค่าของการมีชีวิตและครอบครัวที่อบอุ่นเป็นสุข มีการแสดงออกถึงความรัก ความกตัญญูระหว่างกัน ในครอบครัวในโอกาสที่เหมาะสม ช่วยทำงาน ช่วยแบ่งเบาภาระในครอบครัว และรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จ มีความรู้ ทักษะ และกระบวนการเรียนรู้ ที่หลากหลายมาสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ให้เกิดประโยชน์ และนำมาแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม มีทักษะในการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร สามารถเชื่อมโยงความรู้ จัดกลุ่มความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ที่ได้จากการเรียนรู้ นำมาจำแนกเป็นประเด็นความรู้เดิมกับประเด็นความรู้ใหม่ ตั้งใจเรียนหนังสือ และมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทำงานและอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข สามารถทำงานด้วยตนเองและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้สำเร็จ ยอมรับฟังความคิดเห็น และแสดงความคิดเห็นของตนเองด้วยกิริยาวิจาสุภาพ สามารถจัดการกับปัญหาความขัดแย้ง และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม รู้จักป้องกันหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น สามารถดูแลสุขภาพร่างกายของตนตามหลักของสุขบัญญัติ ให้ความสำคัญกับการออกกำลังกาย ไม่ก่อเหตุที่นำไปสู่การทะเลาะวิวาทและความรุนแรง มีสุขภาพจิตที่ดี มีมุมมองเชิงบวก มีการควบคุมอารมณ์ สามารถจัดการกับอารมณ์และความเครียดด้วยการปฏิบัติกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ เพื่อผ่อนคลายความเครียดได้ (กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๕๑)

ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต หรือการใช้ทักษะชีวิตเป็น เป็นการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดเป็นปัจจัยเกื้อหนุนสามารถก้าวไปสู่จุดหมายแห่งความเป็นชีวิตที่ดี ผู้ใหญ่รอบตัวจึงควรสอนให้เด็กรู้จักตนเอง เรียนรู้ที่จะปรับตัว อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข รู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น สามารถจัดการกับความกดดัน ความบีบคั้น ปัญหาส่วนตัว และเตรียมพร้อมสำหรับปรับตัวในอนาคต จึงจะเรียกได้ว่า เป็นคนสมบูรณ์แบบ เป็นสมาชิกที่ดีมีคุณค่าอย่างแท้จริงของสังคม สามารถนำสังคมไปสู่สันติสุขคนสมบูรณ์แบบประกอบด้วยคุณธรรม ๗ ประการที่เรียกว่า สัปปุริสธรรม ๗ ดังนี้

๑. รู้หลักและรู้จักเหตุ คือ รู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลาย มีการดำเนินชีวิต ปฏิบัติกิจหน้าที่ต่างๆ อย่างรู้เข้าใจสิ่งที่จะต้องประพฤติปฏิบัติตามเหตุผล รู้ว่าตนมีหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างไร จะต้องทำอะไร อย่างไรจึงจะบรรลุผลสำเร็จนั้น รู้ความมุ่งหมายและ
๒. รู้จักผล คือ รู้ความหมายและความมุ่งหมายของหลักการที่ต้องปฏิบัติ รู้ว่าดำเนินชีวิตอย่างนั้น เพื่อวัตถุประสงค์อะไร ทำแล้วจะเกิดผลดีหรือผลเสียอย่างไร
๓. รู้ตน คือ รู้ตามความเป็นจริงว่า ตัวเรามีกำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถ และมีคุณธรรมอย่างไร เท่าไรแล้วประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสม ตลอดจนแก้ไขปรับปรุงตนให้เจริญงอกงามถึงความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป
๔. รู้ประมาณ คือ รู้จักพอดี ในการบริโภค การใช้จ่าย การพูดจา การปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนการพักผ่อนนอนหลับและความสนุกสนานรื่นเริงทั้งหลาย

๕. รู้กาล คือ รู้เวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจ ทำหน้าที่การงาน ปฏิบัติการต่างๆ และเกี่ยวข้องกับผู้อื่น รู้ว่าเวลาไหน ควรทำอะไร อย่างไร และทำให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะสมเวลา ให้ถูกเวลา รู้จักกะเวลาและวางแผนการใช้เวลาอย่างได้ผล

๖. รู้ชุมชน คือ รู้จักถิ่น รู้การอันควรประพฤติปฏิบัติต่อชุมชนนั้น รู้ว่าควรปฏิบัติ พูด ทำ เกี่ยวข้อง รักษาระเบียบวินัย เมื่อเข้าไปอยู่ในชุมชนนั้น

๗. รู้บุคคล คือ รู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคลว่า ทั้งนิสัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น และรู้จัก ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลอื่นๆ ด้วยดีว่า ควรจะคบหา จะสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับอย่างไร จึงจะได้ผลดี ในทางกลับกัน เด็กที่ไม่มีทักษะในการใช้ชีวิต หรือใช้ทักษะชีวิตไม่เป็น จะเป็นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่มีความภูมิใจ ไม่เห็นคุณค่าในตนเอง อาจนำไปสู่การมีบุคลิกภาพที่อ่อนแอ ต้องการพึ่งพาผู้อื่น ขาดความกระตือรือร้น ไม่กล้าคิด ไม่กล้าตัดสินใจ เกิดปัญหาในการปรับตัว มนุษย์สัมพันธ์มีดี ชดเชยปมด้อย ใช้ความก้าวร้าวรุนแรง โทษผู้อื่น ต้องการเป็นผู้ชนะ เรียกร้องความสนใจ เพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับตัวเองในทางที่ไม่เหมาะสม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). ๒๕๔๖).

บทสรุป

การพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อเตรียมเด็กและเยาวชนสู่ศตวรรษที่ ๒๑ เป็นการใช้กระบวนการที่มุ่งจะเปลี่ยนแปลงเด็กและเยาวชนให้มีทักษะทางสังคม มีคุณลักษณะที่พร้อมที่จะก้าวสู่ศตวรรษที่ ๒๑ อย่างสมบูรณ์ หากได้ประสานแนวคิดที่นำเสนอไว้ข้างต้น ซึ่งจะเป็นการที่จะเตรียมการในทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยควรเริ่มตั้งแต่ครอบครัว จากการใช้ชีวิตประจำวัน โรงเรียน จากการจัดการเรียนการสอนทั้งในและนอกหลักสูตร ที่เน้นการปฏิบัติ ลงมือทำ และชุมชน จากการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในท้องถิ่นของตนเอง และที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้การพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชนมีการพัฒนาที่ดีขึ้น บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้ง พ่อ แม่ ครู อาจารย์ และผู้ใหญ่ในชุมชน ต้องจริงจัง จริงจัง พร้อมทั้งจะเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เด็กและเยาวชนไทยมีคุณลักษณะในศตวรรษที่ ๒๑ และยืนอยู่ในสังคมไทยและสังคมโลกได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จ

บรรณานุกรม

- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข สำนักพัฒนาสุขภาพจิต, (๒๕๔๒).
 กองสุศึกษา. (๒๕๔๒). แนวคิด ทฤษฎี และการนำไปใช้ในการดำเนินงานสุศึกษาและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ. นนทบุรี :
 กองสุศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
 กุสุมาวดี คำเกลี้ยงและคณะ. (๒๕๕๔). หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานสุศึกษา ๖ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖. กรุงเทพฯ : บริษัท
 สำนักพิมพ์ เอ็มพันธ์ จำกัด.
 จิราภรณ์. (๒๕๕๔). เผยเด็กไทยขาดทักษะการใช้ชีวิต แคมคิดเองไม่เป็น, จาก <http://www.manager.co.th/qo/News>
 พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (๒๕๔๖). ธรรมบัญญัติ พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม. พิมพ์ครั้งที่ ๕๗, กรุงเทพฯ
 บรรพต แสนสุวรรณ. (๒๕๕๐). การพัฒนากิจกรรมการสอนโดยใช้การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต
 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนหนองผือเทพนิมิต สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต ๑.
 ปริญญาครุศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. สกลนคร.
 ประคัลภ์ ปัทมพลิงกูร. (๒๕๕๕) : Think People Consulting
 ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์. (๒๕๔๐). การสอนทักษะชีวิตเพื่อป้องกันการใช้สารเสพติด. เอกสารประกอบการประชุม. เชียงใหม่ :
 ม.ป.พ. อัดสำเนา.
 วิจารณ์ พานิช. (๒๕๕๕). วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ ๒๑. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
 สถาบันราชานุกูล กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (๒๕๕๑). คู่มือดูแลสุขภาพจิตเด็กวัยเรียน. (พิมพ์ครั้งที่ ๔)
 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
 สกล วรเจริญศรี. (๒๕๕๐). การศึกษาทักษะชีวิตและการสร้างโมเดลกลุ่มฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนวัยรุ่น.
 ปริญญาการศึกษาดุขุภักดิ์บัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
 สำนักข่าวไทย. (๒๕๕๕). เด็กไทยรอบปี ๕๕ นำห่วง ขาดทักษะชีวิต ติดเหล้าบุหรี่ปริมาณลดลง วันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๕ จาก

<http://www.thaihealth.or.th/Content>

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด กระทรวงยุติธรรม. (๒๕๕๙). คู่มือ “เทคนิคการจัดกิจกรรมเพื่อสอนทักษะชีวิตสำหรับเยาวชน” ของโครงการที่ปรึกษาด้านยาเสพติด สำนักงานแผน โ ค ลั ม โ บ . กรุงเทพมหานคร : บริษัท ทีพีเอ็ม จำกัด.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (๒๕๕๒). การพัฒนาทักษะชีวิตในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. โรงพิมพ์คุรุสภา. กรุงเทพฯ.

สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (๒๕๕๕). คู่มือประเมินสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

อรุณวรรณ บุญเทียบพิมพ์. (๒๕๕๙). การพัฒนาทักษะชีวิตของเยาวชนพุทธทาวนา. ปริญาพุทธศาสนมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

Goodship, John M. (๒๐๐๑). Life Skills Mastery for Students with Special Needs. ERIC Digest & E ๔๖๙.

Available from, <http://eric.ed.gov/?id=E469>.

<https://th.theasianparent.com/ทักษะ-๑๐-ประการ-ช่วยให้เด็กประสบความสำเร็จ>

Mangrulkar, L., Whitman, C. V., & Posner, M. (๒๐๐๑). Life Skills Approach to Child and Adolescent Health Human Development. Washington, D.C. Education Development Center, Inc

UNESCO. (๒๐๐๑). Life Skills in Non-Formal Education: A Review. New Delhi: Indian National Commission for Co-operation With UNESCO.

บทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์^๑

The Roles of Sangha Administrators towards Temple Development As a Community Center in Prasart District, Surin Province

พระวิชาญ วิสุทโธ^๒ จิรายุ ทรัพย์สิน^๓ วันชัย สุขตาม^๔

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของข้อค้นพบจากการวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ มุ่งนำเสนอประเด็นสำคัญ ๒ ประเด็น คือ ๑) หลักพรหมวิหาร ๔ ในการปกครอง พระสังฆาธิการจะต้องมีความรู้ความสามารถ มีภาวะผู้นำ สร้างความเชื่อถือศรัทธาให้เกิดขึ้นจากพระลูกวัด ๒) หลักการบริหาร ๒ อย่าง ได้แก่ ๒.๑) บริหารศาสนบุคคล บริหารศาสนวัตถุ และบริหารศาสนธรรม ๒.๒) หลีกปราศจากอคติ ๔ ได้แก่ ฉันทาคติ เพราะรัก หรือ โทสาคติ โมหาคติ ภยาคติ ปกครองด้วยความเสมอภาค เท่าเทียม ไม่มีความลำเอียง ด้านการศึกษา ควรให้การสนับสนุนด้านการศึกษา ส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมที่ทำให้เยาวชนและชุมชนได้ศึกษาธรรมะ จัดอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยอย่างสม่ำเสมอ จัดอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นครูสอนหลักธรรมทางศาสนา ส่งเสริมการศึกษาและพัฒนาด้านจิตใจประชาชน เพื่อให้นักเรียนนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างถูกต้องและเห็นคุณค่าของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ด้านการเผยแผ่ศาสนา ควรปรับกลยุทธ์ในการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อต่างๆ ให้ทันต่อยุคสมัย เพื่อเข้าถึงประชาชนในชุมชนและเปิดโอกาสให้วัดได้มีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน และโรงเรียนด้วยการเข้าไปสอนธรรมะตามโรงเรียนต่างๆ นำนักเรียนเข้ามาปฏิบัติธรรมที่วัด มีการเผยแผ่ธรรมทุกวันพระ ด้านการสาธารณูปการ ควรพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม จัดสถานที่ในวัดเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้เด็กและเยาวชนรุ่นหลังได้รับความรู้ศิลปะเก่าแก่ผ่านศิลปกรรมในวัด และด้านการสาธารณะสงเคราะห์ ควรคงไว้ซึ่งประติมากรรมที่สามารถถ่ายทอดศิลปกรรมทางศาสนาเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้แก่เยาวชน

คำสำคัญ : บทบาทพระสังฆาธิการ, พัฒนาวัด, ศูนย์กลาง

Abstract

This article is a part of the research named The Roles of Sangha administrators towards Temple Development as a Community Center in Prasart District, Surin Province. The article focuses on two key points, namely; ๑) the application of Brahmavihara ๔ principles in the administration, Sangha administrator must have the knowledge, ability, leadership, trust and faith building to the regular monks and ๒) the ๒ principles of administration, namely; ๒.๑) the administration of religious people, religious objects, and religious Dhamma, and ๒.๒) principles of avoiding wrong course of behavior consisting of prejudice caused by love or desire, prejudice caused by hatred or enmity, prejudice caused by delusion

^๑ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ปีการศึกษา ๒๕๕๙

^๒ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ e-mail : Wichansongrasri@gmail.com

^๓ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ e-mail : Wichansongrasri@gmail.com

^๔ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ e-mail : Wichansongrasri@gmail.com

or stupidity, and prejudice caused by fear. In Religious education administration, Sangha administrators should support religious education by encouraging activities that make youth and communities study the Dhamma, Regularly preaching the discourses and training moral ethics for youth. In welfare education administration, Sangha administrators should be involved in being a religious teacher, promote educational and mental development for the students to apply the principles of dhamma correctly and appreciate the principles of Buddhism. In Dhamma propagaanda administration, Sangha administrators should adjust the strategy to spread the Dhamma through various media, keep up with the times to reach out to the people in the community and provide opportunities for the temple to engage with the community and the school by attending Dhamma schools by bring students to practice in the temple as well as a Dhamma propagation in the Buddhist holy day. In public facilities administration, Sangha administrators should develop a temple in a side of building and environment, place the temple as a source of learning in the arts and culture for later generation children and youth get old art knowledge through fine arts in temples. In public welfare administration, Sangha administrators should There should be sculptures that can convey religious art as a source of learning for youth. And in public assistant administration, Sangha administrators should be sculptures that can convey religious art as a source of learning for youth.

Keywords : The Roles of Sangha administrators, Temple Development, Community Center

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญสถาบันหนึ่งในสามสถาบันหลักของชาติไทย มีประชาชนชาวไทยกว่าร้อยละ ๙๐ เคารพนับถือ เป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยและวิถีชีวิตของคนไทย อย่างไรก็ตามความเจริญและความเสื่อมของพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธองค์ฝากไว้กับพุทธบริษัท ๔ แต่โดยทั่วไปประชาชนมักมองว่าพระสงฆ์เป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องดังกล่าวทั้งหมด(เฉียบ ไทยยิ่ง,๒๕๒๙)วัดเป็นศาสนสถานที่สำคัญที่สุดของศาสนาพุทธเมื่อกล่าวถึงบทบาทของวัด ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ โดยเฉพาะวัดที่อยู่ติดกับชุมชน เป็นหน่วยงานย่อยที่ เข้าถึงประชาชนในระดับท้องถิ่น มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนมาทุกยุคทุกสมัย วัดจึงต้องมีบทบาทมากขึ้น เพื่อผลานความแตกร้างทางสังคม โดยส่วนใหญ่แล้ววัดทำหน้าที่เป็นสถานที่จัดพิธีกรรม ต่างๆ เกี่ยวกับศาสนาเป็นหลัก ส่วนการให้บริการสังคมด้านต่างๆ นั้น เป็นบทบาทหน้าที่ที่ภาครัฐเพิ่มเติม (พระมหาทองชัย บุรณพิสุทธ์,๒๕๔๕)

วัดเป็นทุกอย่างของสังคม เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนและสังคม เป็นศูนย์กลางกิจกรรมต่างๆ ทางสังคม เป็นส่วนประกอบที่ขาดเสียมิได้สำหรับชุมชนอำเภอในแต่ละระดับ โดยมีพระสงฆ์เป็นตัวแทนของวัดในการปฏิบัติกิจกรรมทางสังคมของวัด ทำให้พระสงฆ์มีความสำคัญกับชุมชนอย่างแนบแน่นเช่นเดียวกับวัด พระสงฆ์จึงมีลักษณะของความเป็นผู้นำในทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้นในวัด เมื่อวัดเป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจ พระสงฆ์ก็มีฐานะเป็นผู้นำจิตใจของชุมชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพเชื่อถือนและความร่วมมือต่างๆ และนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วัดมีบทบาทยิ่งในการสืบทอดพระพุทธศาสนาทั้งเป็นการเผยแผ่วิชาการต่างๆ ไปสู่สังคมตลอดถึงศิลปะวัฒนธรรมของไทยส่วนใหญ่มาจากวัดแทบทั้งสิ้น ดังนั้นวัดและพระสงฆ์จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อชุมชนในอำเภอและสังคม ทั้งนี้แต่ละอำเภอหรือหมู่บ้านต่างมีวัดประจำเป็นศูนย์กลางของการประกอบพิธีกรรมและการทำกิจกรรมต่างๆ วัดเป็นสมบัติของคนรวมกันทั้งอำเภอหรือหมู่บ้าน ที่ทุกคนจะต้องช่วยอุปถัมภ์ค้ำจุนและช่วยกันปกป้องดูแลรักษา วัดในพระพุทธศาสนาจึงอยู่ในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอ ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อวิถีชีวิตของคนไทยสืบต่อมาจนถึงทุกวันนี้ (พระราชวรณีย์ (ประยูทธ์ ปยุตโต),๒๕๒๗)

วัดเป็นหน่วยงานสวัสดิการที่ใหญ่ที่สุดในชุมชนที่ช่วยเหลือและแก้ปัญหาต่างๆ ของครอบครัวชุมชนและสังคมในส่วนรวมได้เป็นอย่างดี จนกระทั่งเมื่อความเจริญแบบตะวันตกได้หลั่งไหลเข้าสู่ประเทศไทย ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ มากมาย ส่งผลให้บทบาทของวัดและพระสงฆ์ลดความสำคัญลงไปมาก ทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันของชุมชนจึงเปลี่ยนแปลงจากสังคมแบบพึ่งพาตนเองมาเป็นสังคมแบบบริโภคนิยม ที่มา

พร้อมกับการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และได้กลายมาเป็นกระแสที่ครอบงำแนวคิด ค่านิยม และวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยเป็นอย่างมาก และจากการที่มุ่งเน้นพัฒนาแต่ทางโลก แต่ละเลยมิติทางธรรมได้ก่อให้เกิดความเสื่อมถอยทางด้านศีลธรรมและจริยธรรมแก่ผู้คนในชุมชน จึงทำให้ผู้คนในชุมชนเริ่มเหินห่างจากวัดมากขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมต่างๆ ตามมามากมาย

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอ จึงมีความสนใจและตั้งใจอย่างยิ่งที่จะศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์ เพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอบราสาทต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์
๒. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์ จำแนกตาม อายุ พรรษา ตำแหน่ง ระดับการศึกษา
๓. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์ เป็นการศึกษาแบบผสมผสาน ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

๑) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร ได้แก่ พระสงฆ์มหานิกาย ในอำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์ ณ กรกฎาคม ๒๕๕๙ จำนวน ๗๑๔ รูป (สำนักงานเจ้าคณะอำเภอบราสาท , ๒๕๕๙) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ตัวแทนพระสงฆ์มหานิกายในอำเภอบราสาท ในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ จำนวน ๑๔ ตำบล จำนวนทั้งสิ้น ๒๔๔ รูป จากการคำนวณสูตรยามานะ (Yamana, ๑๙๖๐ : ๑๐๘๘-๑๐๘๙.) ซึ่งใช้ระดับค่าความเชื่อมั่นที่ ๙๕% ที่นัยสำคัญ . ๐๕ วิธีการคำนวณกลุ่มตัวอย่าง พระสงฆ์มหานิกายที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์ ในปี ๒๕๕๙ จำนวนของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรยามานะ (Yamana, ๑๙๖๐ : ๑๐๘๘-๑๐๘๙.) ที่ระดับความคลาดเคลื่อน ๕% ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น ๒๔๔ รูป

๒) การวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎี ที่เกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์ พร้อมทั้งขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ จากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดมาบูรณาการ เพื่อสร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมเนื้อหาสาระตามขอบเขตของการวิจัย หลังจากได้แสดงความคิดเห็นต่างๆ เกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอบราสาท จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยนำไปเป็นกรอบในการสร้างเครื่องมือในการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลในขั้นตอนที่ ๒ ได้แก่ นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส ผู้อำนวยการเขตการศึกษาสุรินทร์เขต ๒ ผู้อำนวยการโรงเรียน โดยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๑๕ รูป/คน

๓) การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบและยืนยันข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เนื่องจากความน่าเชื่อถือของการวิจัยเชิงคุณภาพขึ้นอยู่กับตัวผู้วิจัยและข้อมูลที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ (สุภางค์ จันทวานิช, ๒๕๔๐ : ๑๙) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญกับการตรวจสอบข้อมูลโดยใช้วิธีการสามเส้า คือบุคคล สถานที่ และเวลาแตกต่างกัน โดยการควบคุมคุณภาพของการบันทึกข้อมูล โดยการจดบันทึกอย่างละเอียดและทันทีที่มีการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อจัดหมวดหมู่ของเนื้อหา (Category) จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นประเด็นร่วมหรือประเด็นหลัก (Theme) และอธิบายเนื้อหา (Text) จากนั้นจึงนำผลการศึกษาที่ได้เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ภายหลังที่มีการอภิปรายผล และเพิ่มเติมข้อมูลให้สมบูรณ์

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย เรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ลำดับขั้นการนำเสนอ ดังนี้

๑. ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเครื่องมือแบบสอบถาม จำนวน ๒๔๔ ชุด แล้วนำมาวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล เพื่อคำนวณหาค่าสถิติต่าง ๆ สำหรับตอบปัญหาการวิจัย และวัตถุประสงค์การศึกษา พร้อมทั้งนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยในรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๑.๑ ผลการวิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ โดยรวม

พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นต่อการบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๙๒$, S.D. = ๐.๗๐๘) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการปกครอง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๒$, S.D. = ๐.๗๔๕) รองลงมา คือ ด้านการสาธารณูปการ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๙๙$, S.D. = ๐.๗๘๔) ด้านการศาสนสงเคราะห์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๙๖$, S.D. = ๐.๘๑๘) ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๙๕$, S.D. = ๐.๘๐๐) ด้านการศาสนศึกษา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๘๗$, S.D. = ๐.๘๙๐) ตามลำดับ และด้านที่มีค่าน้อยที่สุด คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๗๘$, S.D. = ๐.๘๕๘)

๑.๒ ผลการวิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ จำแนกเป็นรายด้าน

ผู้วิจัยนำข้อมูลบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ โดยจำแนกรายด้าน มาดำเนินการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พบว่า

ด้านการปกครอง โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๒$, S.D. = ๐.๗๔๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ด้านการปกครอง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ เจ้าอาวาส,เจ้าสำนัก, หรือพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำในวัดดำเนินการสอดส่องดูแลพระภิกษุสามเณร เพื่อให้เกิดความสงบ เรียบร้อย ดึงมาภายในวัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๒๒$, S.D. = ๐.๘๙๗) รองลงมา คือ พระสังฆาธิการสร้างความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่วัดดำเนินการจัดขึ้น ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และกฎระเบียบของมหาเถรสมาคม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๒$, S.D. = ๐.๙๒๙) พระสังฆาธิการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และการจัดกิจกรรมต่างๆ ของวัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๑$, S.D. = ๐.๙๖๙) พระสังฆาธิการมีรูปแบบในการบริหารปกครองวัด และปลูกจิตสำนึกให้แก่ประชาชนในการดูแลสอดส่องและปกป้องรักษาศาสนสมบัติภายในวัดอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๙๘$, S.D. = ๐.๙๖๐) ตามลำดับ และด้านที่มีค่าน้อยที่สุด คือ มีการจัดตั้งคณะกรรมการวัดและมอบหมายหน้าที่ เพื่อให้การขับเคลื่อนงานของวัดเป็นไปด้วยความรวดเร็ว และเรียบร้อย มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๙๒$, S.D. = ๐.๙๐๖)

ด้านศาสนศึกษา โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๘๗$, S.D. = ๐.๘๙๐) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ด้านศาสนศึกษา ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ มีการจัดการศึกษาเพื่อให้พระภิกษุและสามเณร ได้ศึกษาตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๙๒$, S.D. = ๐.๙๗๑) รองลงมา คือ มีการจัดการศึกษาให้พระภิกษุและสามเณรได้ศึกษาในระดับอุดมศึกษา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๙๑$, S.D. = ๑.๑๒๙) มีการจัดการส่งเสริมสนับสนุน

ให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาพระธรรมวินัยทั้งด้านปริยัติธรรมและไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๘๖$, S.D.=๑.๐๙๙) มีการจัดการศึกษาเพื่อให้พระภิกษุและสามเณร ได้ศึกษาตามหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกบาลี มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๘๒$, S.D. = ๑.๐๔๘) ตามลำดับและด้านที่มีค่าน้อยที่สุด คือ มีการจัดการศึกษาให้พระภิกษุและสามเณรได้ศึกษาตามหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๘๒$, S.D. = ๑.๑๐๔)

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๗๘$, S.D. = ๐.๘๕๘) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ มีการจัดการ ให้ความรู้ด้านศีลธรรมจริยธรรมแก่เด็กนักเรียนในโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๙๑$, S.D. = ๑.๐๐๔) รองลงมา คือ มีการจัดการให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมแก่นักเรียน เยาวชน และประชาชนทั่วไปมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๘๒$, S.D. = ๑.๐๒๒) มีส่วนช่วยในการจัดหาอุปกรณ์การศึกษาให้กับโรงเรียนในชุมชน และจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนประจำปี อย่างละเท่ากัน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๗๙$, S.D. = ๑.๐๑๙) และ ($\bar{X} = ๒.๗๙$, S.D. = ๑.๐๕๖) ตามลำดับ และด้านที่มีค่าน้อยที่สุด คือ มีการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถานและโบราณวัตถุให้กับนักเรียน และประชาชนทั่วไป มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๕๙$, S.D. = ๑.๐๙๘)

ด้านเผยแผ่ศาสนาธรรม โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๙๕$, S.D. = ๐.๘๐๐) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ด้านเผยแผ่ศาสนาธรรม ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ มีการจัดกิจกรรมรักษาอุโบสถศีลทุกวันพระ หรือในช่วงระยะเวลาเข้าพรรษา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๔$, S.D. = ๑.๐๔๘) รองลงมา คือ มีการจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในวัด เช่น วันธรรมสวนะ วันเข้าพรรษา วันวิสาขบูชา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๒$, S.D. = ๐.๙๔๐) มีการอบรมสั่งสอนหลักธรรมของพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนผู้มาบำเพ็ญบุญในงานเทศกาลต่างๆ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๙๗$, S.D. = ๑.๐๖๗) มีการรับกัจฉิณนตจากประชาชนไปเทศนาที่บ้านและที่อื่นๆ ตามความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๙๕$, S.D. = ๐.๙๒๗) ตามลำดับ และด้านที่มีค่าน้อยที่สุด คือ จัดอบรมวิปัสสนากรรมฐานทั้งในวัดและนอกสถานที่ให้แก่ประชาชนทั่วไป มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๗๕$, S.D. = ๑.๐๖๔)

ด้านการสาธารณูปการโดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๙๙$, S.D. = ๐.๗๘๔) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ด้านการสาธารณูปการ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ นำพระสงฆ์ในวัดก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถานของวัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๒$, S.D. = ๐.๙๗๒) รองลงมา คือ มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสาธารณูปการภายในวัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๒$, S.D. = ๐.๙๑๖) นำพระสงฆ์ในวัดให้มีส่วนร่วมในการซ่อมแซมศาสนสมบัติภายในวัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๙๙$, S.D. = ๐.๙๕๖) ประสานงานกับหน่วยงานในท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสาธารณูปการภายในวัด มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๙๗$, S.D. = ๑.๐๐๔) ตามลำดับ และข้อที่มีค่าน้อยที่สุด คือ จัดให้มีการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดความสวยงามภายในวัด ($\bar{X} = ๒.๙๔$, S.D. = ๐.๙๖๕)

ด้านการสาธารณสงเคราะห์โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๒.๙๖$, S.D. = ๐.๘๑๘) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ จัดให้มีกิจกรรมปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวัดเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ของทุกปี มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๖$, S.D. = ๑.๐๗๗) รองลงมา คือ ให้การอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลต่างๆ แก่ประชาชน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๒$, S.D. = ๐.๙๒๖) นำประชาชนจัดสถานที่ภายในวัดให้ร่มรื่น สงบ สะอาด และมีที่สำหรับปฏิบัติธรรม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (\bar{X}

= ๒.๙๗, S.D. = ๑.๐๖๕) ให้คำปรึกษาด้านจิตใจเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่างๆ แก่พระสงฆ์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = ๒.๙๐, S.D. = ๑.๐๒๘) ตามลำดับ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ให้คำแนะนำชักจูงให้ประชาชนร่วมบริจาคทรัพย์สินของช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่างๆ (\bar{X} = ๒.๘๖, S.D. = ๐.๙๕๒)

๑.๒ ผลการเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ จำแนกตาม อายุ พรรษา ตำแหน่ง และระดับการศึกษา

ผู้วิจัยนำข้อมูลผลการเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ จำแนกตาม อายุ พรรษา ตำแหน่ง และระดับการศึกษา มาดำเนินการเปรียบเทียบความแตกต่างของการให้บริการที่มีประสิทธิภาพด้วยการแจกแจงแบบ F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีที่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จะทำการวิเคราะห์ความแตกต่างเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) ปรากฏผลดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ พระสังฆาธิการที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนใน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ที่แตกต่างกัน

๑) โดยภาพรวมพระสงฆ์ที่มีอายุระหว่าง ๒๐ – ๒๐ ปี มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ แตกต่างกับพระสงฆ์ที่มีอายุระหว่าง ๕๑-๖๐ ปี และ ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๒) พระสงฆ์ที่มีอายุระหว่าง ๒๑-๔๐ ปี มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ด้านการปกครองแตกต่างกับพระสงฆ์ที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๓) พระสงฆ์ที่มีอายุระหว่าง ๒๐-๒๐ ปี มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ด้านการศาสนศึกษา แตกต่างกับพระสงฆ์ที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๔) พระสงฆ์ที่มีอายุระหว่าง ๒๐-๒๐ ปี มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ แตกต่างกับพระสงฆ์ที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๕) พระสงฆ์ที่มีอายุระหว่าง ๒๐-๒๐ ปี และ ๒๑-๔๐ ปี มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม แตกต่างกับพระสงฆ์ที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๖) พระสงฆ์ที่มีอายุระหว่าง ๒๐-๒๐ ปี มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ แตกต่างกับพระสงฆ์ที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๗) พระสงฆ์ที่มีอายุระหว่าง ๒๐-๒๐ ปี มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ แตกต่างกับพระสงฆ์ที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๒ พระสังฆาธิการที่มีพรรษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ที่แตกต่างกัน

๑) พบว่าโดยภาพรวมพระสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษา ระหว่าง ๑-๕ พรรษา มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ แตกต่างกับพระสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษา ๑๑-๒๐ และ ๒๑ พรรษาขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๔) พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนใน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ที่แตกต่างกัน

๑.๔ ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากคำถามปลายเปิด (Open-Ended) ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปเป็นตาราง ๒ หัวข้อ ได้แก่ ๑) การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ควรพัฒนาด้านใด ๒) ข้อเสนอแนะในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน

๑) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ด้วยการพัฒนาการศึกษาและปลูกฝังให้เยาวชนเข้าวัด จำนวน ๑๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๕๐ รองลงมา คือ ควรพัฒนาคุณธรรม จิตใจ รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ จำนวน ๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๐ ควรพัฒนาด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อมต่างๆในวัด จำนวน ๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๕ ควรพัฒนาด้านความรู้และเป็นแหล่งเรียนรู้ จำนวน ๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๐ ควรพัฒนาบุคลากรในวัดให้มีคุณภาพ มีภาวะผู้นำ จำนวน ๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๐ ควรพัฒนาด้านศิลปวัฒนธรรม จำนวน ๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗.๕๐ ควรพัฒนาบ้าน วัด โรงเรียนควบคู่กัน จำนวน ๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕ ตามลำดับ และสุดท้าย คือ ควรส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่างๆ จำนวน ๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒.๕๐

๒) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ด้วยการจัดหลักสูตรปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนอย่างสม่ำเสมอ จำนวน ๑๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๐ รองลงมา คือ ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆในวัด จำนวน ๑๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๕ ควรพัฒนาด้านจิตใจของประชาชน จำนวน ๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๐ ควรมีแหล่งเรียนรู้ด้านต่างๆในวัด จำนวน ๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗.๕ ควรปลูกฝังให้เยาวชนรุ่นใหม่เข้าวัดจำนวน ๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๕ ควรพัฒนาด้านศิลปวัฒนธรรม จำนวน ๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗.๕๐ ตามลำดับ และ สุดท้ายคือพระควรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ พระ เณร และประชาชนทั่วไป และควรศึกษาธรรมวินัยอย่างสม่ำเสมอ อย่างละเท่ากัน คือ จำนวน ๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕.๐๐

๒. ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

๑) ด้านการปกครอง พระสังฆาธิการในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ควรยึดหลักในการบริหาร ดังนี้ ๑) หลักพรหมวิหาร ๔ ในการปกครอง คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา พระสังฆาธิการจะต้องมีความรู้ความสามารถ มีภาวะผู้นำ ส รั ำ ง ค ว า ม เ ชื่ อ ถี อ ศ ร ี ท ธ า ใ ห้ ก ิ ด ขี น จ า ก พ ร ะ ลู ก วั ด ๒) หลักการบริหาร ๒ อย่าง ได้แก่ บริหารศาสนบุคคล บริหารศาสนวัตถุ และบริหารศาสนธรรม มีการปกครองแบบพ่อปกครองลูก อยู่ร่วมกันแบบเป็นกันเอง ๒) หลักปราศจาก อคติ ๔ ได้แก่ ฉันทาคติ เพราะรัก หรือ โทสาคติ โมหาคติ ภยาคติ ปกครองด้วยความเสมอภาค เท่าเทียม ไม่มีความลำเอียง เพราะหากมีความลำเอียงจะทำให้ปกครองกันยากลำบาก

๒) ด้านการศึกษา พระสังฆาธิการควรให้การสนับสนุนด้านศาสนศึกษา ส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมที่ทำให้เยาวชนและชุมชนได้ศึกษาธรรมะ เช่น โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จัดอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยอย่างสม่ำเสมอ จัดอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน

๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พระสังฆาธิการควรเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นครูสอนหลักธรรมทางศาสนา ส่งเสริมการศึกษาและพัฒนาด้านจิตใจประชาชน เพื่อให้นักเรียนนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างถูกต้องและเห็นคุณค่าของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๔) ด้านการเผยแผ่ศาสนา ควรปรับกลยุทธ์ในการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อต่างๆ ให้ทันต่อยุคสมัย เพื่อเข้าถึงประชาชนในชุมชนและเปิดโอกาสให้วัดได้มีส่วนร่วมกับชุมชนและโรงเรียนด้วยการเข้าไปสอนธรรมะตามโรงเรียนต่างๆ นำนักเรียนเข้ามาปฏิบัติธรรมที่วัด มีการเผยแผ่ธรรมทุกวันพระ และนำญาติโยมทำวัตรเช้า-เย็น ในวันสำคัญต่างๆทางพระพุทธศาสนา

๕) ด้านการสาธารณูปการ ควรพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การบูรณปฏิสังขรณ์ สิ่งปลูกสร้างต่างๆให้อยู่ในสภาพดีอยู่เสมอ จัดสถานที่ในวัดเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้เด็กและเยาวชนรุ่นหลัง ได้รับความรู้ศิลปะเก่าแก่ ผ่านศิลปกรรมในวัด

๖) **ด้านการสาธารณสงเคราะห์** ควรคงไว้ซึ่งประติมากรรมที่สามารถถ่ายทอดศิลปกรรมทางศาสนาเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ จัดอาคารในวัดเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางศาสนา บ้าน วัด โรงเรียน มีการทำกิจกรรมเพื่อทำความสะอาดในวันสำคัญ เช่น วันพ่อ วันแม่ ในการพัฒนาบ้าน วัด โรงเรียน และสถานที่สำคัญของอำเภอ เพื่อความสะอาด และความน่ามองในภาพรวมของอำเภอ

สรุปผลการวิจัย

๑) ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยเรียงตามลำดับความถี่ ดังนี้ ๑) ควรพัฒนาการศึกษาและปลูกฝังให้เยาวชนเข้าวัด ๒) ควรพัฒนาคุณธรรม จิตใจ รักษาศีล เจริญสติภาวนา ๓) ควรพัฒนาด้านสถานที่และสิ่งแวดล้อมต่างๆในวัด ๔) ควรพัฒนาด้านความรู้และเป็นแหล่งเรียนรู้ ๕) ควรพัฒนาบุคลากรในวัดให้มีคุณภาพ มีภาวะผู้นำ ๖) ควรพัฒนาด้านศิลปวัฒนธรรม ๗) ควรพัฒนาบ้าน วัด โรงเรียนควบคู่กัน ๘) ควรส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่างๆ ข้อเสนอแนะในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยเรียงตามลำดับความถี่ ดังนี้ ๑) ควรจัดหลักสูตรปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนอย่างสม่ำเสมอ ๒) ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆในวัด ๓) ควรพัฒนาด้านจิตใจของประชาชน ๔) ควรมีแหล่งเรียนรู้ด้านต่างๆ ในวัด ๕) ควรปลูกฝังให้เยาวชนรุ่นใหม่เข้าวัด ๖) ควรพัฒนาด้านศิลปวัฒนธรรม ๗) พระควรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ พระ เณร และประชาชนทั่วไป และ ๘) ควรศึกษาธรรมวินัยอย่างสม่ำเสมอ

๒) ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ด้านการปกครอง พระสังฆาธิการควรมีการปกครองตามพระธรรมวินัย ตามกฎระเบียบวินัย ข้อบังคับ ขอมมหาเถรสมาคม ควรยึดหลักในการบริหาร ดังนี้ ๑) หลักพรหมวิหาร ๔ ในการปกครอง คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ด้านการศาสนศึกษาและด้านการศึกษาสงเคราะห์ต่อชุมชน วัด และโรงเรียน พระสังฆาธิการควรให้การสนับสนุนด้านศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์โดยการส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมที่ทำให้เยาวชนและชุมชนได้ศึกษาธรรมะ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรมต่อชุมชน วัด และโรงเรียน พระสังฆาธิการควรปรับกลยุทธ์ในการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อต่างๆ ให้ทันต่อยุคสมัย เพื่อให้เข้าถึงประชาชนในชุมชนและเปิดโอกาสให้วัดได้มีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนและโรงเรียนด้วยการเข้าไปสอนธรรมะตามโรงเรียนต่างๆ ด้านการสาธารณสงเคราะห์และด้านการสาธารณูปการ พระสังฆาธิการควร พัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การบูรณปฏิสังขรณ์ สิ่งปลูกสร้างต่างๆให้อยู่ในสภาพดีอยู่ และคงไว้ซึ่งประติมากรรมที่สามารถถ่ายทอดศิลปกรรมทางศาสนาเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้แก่เยาวชน ข้อเสนอแนะในการพัฒนาให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ควรพัฒนาที่ตัวบุคคล คือ ตัวพระสงฆ์ก่อน ไม่ว่าจะพระภิกษุ สามเณร ทุกรูปควรจะเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ชุมชนได้เห็นเป็นแบบอย่าง

อภิปรายผล

เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้านเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ สามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

ด้านการปกครอง การปกครอง เจ้าอาวาสหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายหน้าที่ดำเนินการสอดส่องดูแล รักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรที่อยู่ในวัดหรือในปกครองปฏิบัติตาม พระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบคำสั่ง ประกาศมหาเถรสมาคมหรือพระบัญญัติของสมเด็จพระสังฆราช และการจัดตั้งคณะกรรมการวัด เพื่ออำเภอได้มีส่วนช่วยเหลือบริหารจัดการวัดและการจัดกิจกรรมต่างๆ ของวัด

ด้านการศึกษา โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวัดในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ มีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เยาวชนได้ทำกิจกรรมช่วงปิดเทอมให้เป็นประโยชน์ โดยเฉพาะโครงการโครงการบรรพชาสามเณร และจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน ทำให้ชุมชน วัด และโรงเรียนมีความใกล้ชิดกัน จึงควรจะทำกรฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน ส่งเสริมการศึกษาและพัฒนาด้านจิตใจประชาชน

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระสังฆาธิการในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ มีการสงเคราะห์ด้านการศึกษาอย่างสม่ำเสมอ เห็นได้จากกรมอบทุนการศึกษาให้กับเด็กนักเรียนใน

เขตพื้นที่ ทุกปีการศึกษา และทุกระดับการศึกษา ตั้งแต่ปฐมวัยจนถึงระดับปริญญาตรี นอกจากนี้ อำเภอปราสาท ยังมี สำนักเรียนบาลี จำนวน ๑ แห่ง ประจำอำเภอปราสาท คือสำนักเรียนบาลีวัดอมรินทราราม ตำบลตาเบา อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ สำนักเรียนนักระหม และธรรมศึกษา จำนวน ๑๔ แห่ง โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ๑ แห่ง คือโรงเรียนสุวรรณวิจิตรวิทยา วัดสุวรรณวิจิตร ตำบลก้งแอนอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ได้เปิดโอกาสให้วัดได้มีส่วนร่วมกับชุมชนและโรงเรียนด้วยการเข้าไปสอนธรรมะตามโรงเรียนต่างๆ นำนักเรียนเข้ามาปฏิบัติธรรมที่วัด มีการเผยแผ่ธรรมทุกวันพระ และนำญาติโยมทำวัตรเช้า-เย็น ในวันสำคัญต่างๆทางพระพุทธศาสนา และเป็นวิทยากรในการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับโรงเรียน และแสดงธรรมะทุกครั้งที่โรงเรียนมีกิจกรรมร่วมกับวัด

ด้านการสาธารณูปการ โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวัดในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ มีการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การบูรณปฏิสังขรณ์ สิ่งปลูกสร้างต่างๆให้อยู่ในสภาพดีอยู่เสมอ จัดสถานที่ในวัดเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้เด็กและเยาวชนรุ่นหลัง ได้รับความรู้ศิลปะเก่าแก่ ผ่านอุโบสถวิหารต่างๆ และกำหนดให้มีที่ปรึกษาของการสร้างตลอดถึงการออกแบบให้ถูกต้อง เพื่อความมั่นคงถาวรของถาวรวัตถุ

ด้านการสาธารณะสงเคราะห์ โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวัดและชุมชนมีการจัดหาผ้าป่าเพื่อสมทบสร้างอาคารเรียน จัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในวัด จัดอาคารในวัดเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางศาสนา บ้าน วัด โรงเรียน มีการทำกิจกรรมเพื่อทำความสะอาดในวันสำคัญ เช่น วันพ่อ วันแม่ ในการพัฒนาบ้าน วัด โรงเรียน และสถานที่สำคัญของอำเภอ เพื่อความสะอาด ความงามในภาพรวมของอำเภอ และคณะสงฆ์อำเภอปราสาท ได้ต่อยอดโครงการ โดยการขับเคลื่อนโครงการสร้างความปลอดภัยโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” โดยกำหนดวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอปราสาท จำนวน ๑๔ วัด ๑๔ ตำบลในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอปราสาท เพื่อเข้าร่วมโครงการในครั้งนี้

การเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ จำแนกตาม อายุ พรรษา ตำแหน่ง และระดับการศึกษา

พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท โดยรวมแตกต่างกัน เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า พระสงฆ์ที่มีอายุน้อย อาจมีมุมมอง ทศนคติ และวิสัยทัศน์ เพราะภาวะทางสังคม ของคนในแต่ละช่วงวัยต่างกัน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะพระที่เพิ่งบวชก็จะมี ความรู้และความใกล้ชิดกับศาสนาต่างกับพระที่บวชมานานก็จะมี ความผูกพันและรู้ที่มาที่ไปรู้เรื่องประวัติความเป็นมาของกิจกรรมต่างๆที่พระสังฆาธิการได้ปฏิบัติต่อชุมชนหรือสังคมในอำเภอปราสาทได้เป็นอย่างดี จึงมีความคิดเห็นแตกต่างกัน

พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ โดยรวมไม่แตกต่างกัน ไม่เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะบทบาทโดยรวมของพระสังฆาธิการนั้นเห็นได้เด่นชัดว่ามีการพัฒนาทุกรูปแบบที่จะให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นพระลูกวัดทั่วไป หรือพระที่มีตำแหน่งระดับเจ้าคณะก็มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งในอดีตพระภิกษุสงฆ์มีฐานะเป็นครูบาอาจารย์และผู้ฝึกอบรมหลักธรรมให้แก่ประชาชนในชุมชนทุกเรื่อง ทั้งด้านจิตใจ ด้านความเป็นอยู่หรืออาชีพ และวัดยังมีฐานะเป็นโรงเรียน แม้ปัจจุบันความเป็นศูนย์กลางในบางเรื่องจะลดน้อยถอยลงแต่ความสำคัญยังมีอยู่ บทบาทของวัดและพระสงฆ์ ยังมีความเข้มข้นอยู่ค่อนข้างมาก อาจเป็นเพราะพระสังฆาธิการในอำเภอปราสาท ปฏิบัติตามยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาของพระสงฆ์โดยเคร่งครัด ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณะสงเคราะห์ ทำให้พระสงฆ์ทุกระดับการศึกษาสามารถรับรู้ได้เป็นอย่างดี

แนวทางการพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

พระสังฆาธิการในอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ควรยึดหลักในการบริหาร ดังนี้ ๑) หลักพรหมวิหาร ๔ ในการปกครอง คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา พระสังฆาธิการจะต้องมีความรู้ความสามารถ มีภาวะผู้นำ สร้างความเชื่อถือศรัทธาให้เกิดขึ้นจากพระลูกวัด ๒) หลักการบริหาร ๒ อย่าง ได้แก่ บริหารศาสนบุคคล บริหารศาสนวัตถุ และบริหารศาสน

ธรรม มีการปกครองแบบพ่อปกครองลูก อยู่ร่วมกันแบบเป็นกันเอง ๒) หลักปราศจาก อคติ ๔ ได้แก่ ฉันทาคติ เพราะรัก หรือ โทสาคติ โมหาคติ ภัยาคติ ปกครองด้วยความเสมอภาค เท่าเทียม ไม่มีความลำเอียง เพราะหากมีความลำเอียงจะทำให้ ปกครองกันยากลำบาก พระสังฆาธิการควรให้การสนับสนุนด้านศาสนศึกษา ส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมที่ทำให้เยาวชนและ ชุมชนได้ศึกษาธรรมะ เช่น โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จัดอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยอย่างสม่ำเสมอ จัดอบรม คุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พระสังฆาธิการควรเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นครูสอนหลักธรรมทาง ศาสนา ส่งเสริมการศึกษาและพัฒนาด้านจิตใจประชาชน เพื่อให้นักเรียนนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างถูกต้องและ เห็นคุณค่าของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ควรปรับกลยุทธ์ในการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อต่างๆ ให้ทันต่อยุคสมัย เพื่อเข้าถึงประชาชนในชุมชนและเปิด โอกาสให้วัดได้มีส่วนร่วมกับชุมชนและโรงเรียนด้วยการเข้าไปสอนธรรมะตามโรงเรียนต่างๆ นำนักเรียนเข้ามาปฏิบัติธรรมที่วัด มีการเผยแผ่ธรรมทุกวันพระ และนำญาติโยมทำวัตรเช้า-เย็น ในวันสำคัญต่างๆทางพระพุทธศาสนา และเป็นวิทยากรในการ ฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับโรงเรียน และแสดงธรรมะทุกครั้งที่มีกิจกรรมร่วมกับวัด ควรพัฒนาวัดด้านอาคาร สถานที่และสิ่งแวดล้อม การบูรณปฏิสังขรณ์ สิ่งปลูกสร้างต่างๆให้อยู่ในสภาพดีอยู่เสมอ จัดสถานที่ในวัดเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ ทางศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้เด็กและเยาวชนรุ่นหลัง ได้รับความรู้ศิลปะเก่าแก่ ผ่านศิลปกรรมในวัด ควรคงไว้ซึ่งประติมากรรมที่ สามารถถ่ายทอดศิลปกรรมทางศาสนาเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้แก่เยาวชน บ้าน วัด โรงเรียน มีการทำกิจกรรมเพื่อทำความสะอาด ในวันสำคัญ เช่น วันพ่อ วันแม่ ในการพัฒนาบ้าน วัด โรงเรียน และสถานที่สำคัญของอำเภอ เพื่อความสะอาด และความน่า มองในภาพรวมของอำเภอ

ข้อเสนอแนะ

องค์กรภาครัฐควรสนับสนุนบุคลากรและงบประมาณในการดำเนินงานของพระสังฆาธิการเพื่อร่วมกันพัฒนาสังคม ให้เจริญก้าวหน้า ควรมีการยกย่องสรรเสริญประกาศเกียรติคุณแก่พระสังฆาธิการที่มีบทบาทด้านการพัฒนา ควรส่งเสริมให้ พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ควรกำหนดหลักเกณฑ์การจัดกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันเพื่อให้ สอดคล้องกับความต้องการของบ้าน วัด โรงเรียนอย่างแท้จริง วัด ชุมชน และโรงเรียน และควรปรับปรุงแนวทางการกิจกรรม ร่วมกัน

บรรณานุกรม

เฉียบ ไทยยิ่ง. (๒๕๓๙). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลาง**

ชุมชน : กรณีศึกษา ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การ ศาสนา.

พระมหาทองชัย บุรณพิสุทธ์. (๒๕๔๕). **บทบาทของวัดกับชุมชนเมืองในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร .**
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (๒๕๒๗). **สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย.** กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๒๙). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๔๒. **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุภางค์ จันทวานิช. (๒๕๔๐). **องค์การและการจัดการ.** กรุงเทพฯ: เทคนิค๑๙.

ความคิดเห็นของนิสิตต่อการเรียนการสอน หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชารัฐศาสตร์ ในวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
Student feedback on teaching political science
In buri ram buddhist college

ดร.ณัฐพงศ์ธัช กุรัตนธรรมา^๑

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนิสิตต่อการเรียนการสอนหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ในวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ๔ ด้าน คือ ด้านการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการวัดผลและประเมินผล และด้านการให้บริการอื่น รวมทั้งข้อเสนอแนะและความต้องการอื่น ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนิสิตต่อการเรียนการสอนหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ จำแนกตามสถานภาพปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ สถานภาพ ช่วงอายุ และชั้นปีการศึกษา กลุ่มตัวอย่าง คือนิสิตระดับปริญญาตรี ที่ลงทะเบียนเรียนสาขาวิชา รัฐศาสตร์ ในภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๗ จำนวน ๑๑๑ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert) ประกอบด้วยคำถามด้านละ ๑๕ ข้อ ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เปรียบเทียบโดยการทดสอบสมมติฐานด้วยค่าที (T-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA)

ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ในวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ๑) นิสิตมีความคิดเห็นต่อสื่อการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการเรียนการสอน ด้านการวัดผลและประเมินผล และด้านการให้บริการอื่น ๒) นิสิตมีสถานภาพปัจจัยส่วนบุคคลต่างกันมีความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาทั้ง ๔ ด้าน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ยกเว้นนิสิตชั้นปีที่ ๑ กับชั้นปีที่ ๒, ชั้นปีที่ ๒ กับชั้นปีที่ ๓ และชั้นปีที่ ๔ กับชั้นปีที่ ๒ มีความคิดเห็นด้านการให้บริการอื่นๆ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ABSTRACT

This research is aimed ๑) To study the opinions of students per the teaching courses Buddhist Academy. Political Science Buddhist Buri ram College in ๔ sides : Teaching, The medium of instruction, Measurement and Evaluation And the provision of services; The recommendation and the others have ๒) To compare the opinions of students per the teaching courses Buddhist Academy. Political Science by status, personal factors of the respondents' marital status, age and year of study. The sample consisted of undergraduate students. Enrolled in Political Science. In the second semester of academic year ๒๕๕๗ figure of ๑๑๑ / instrument used in the research scales (Rating Scale) by LiKert (Likert) consists of ๑๕ questions in the quantitative data collection. Data were analyzed with computer the statistics used to analyze the data were frequency, percentage, average, standard deviation. By comparison test with values (T-test) and a one-way analysis of variance (One-way ANOVA).

The results revealed that : The opinions of Student For the teaching Philosophy Graduate Course Political Science in Buri ram Buddhist College. The overall level. Considering it was found that ๑) Student opinions on the medium

^๑ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

of instruction in all aspects. In descending order, the highest is the medium of instruction. The teaching Measurement and Evaluation And the provision of services ๒) Student status, personal factors differing opinions on Buddhist teaching courses Bachelor of the top four overall no difference. Except for the first year students with grade ๒, grade ๒ and grade ๓ and grade ๔ to grade two opinions of other providers. Different levels of statistical significance at ๐.๐๕.

บทนำ

การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความรู้และความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต^๑ การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต มุ่งสร้างกระแสสังคมให้การเรียนรู้เป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคน มีนิสัยใฝ่รู้รักการอ่านตั้งแต่วัยเด็ก และส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของคนต่างวัยควบคู่กับการส่งเสริมในองค์กร กลุ่มบุคคล ชุมชน ประชาชน และสื่อทุกประเภทเป็นแหล่งเรียนรู้ อย่างสร้างสรรค์ สื่อสารด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย รวมถึงส่งเสริมการศึกษาทางเลือกที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและสนับสนุนปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต^๒

การศึกษาที่จัดกันอยู่ในปัจจุบันเป็นผลที่เกิดมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม และการพัฒนาเทคโนโลยี เมื่อราว ๒๐๐ ปีที่ผ่านมา จนกระทั่งยุคปฏิรูปสังคมที่เกิดขึ้นในประเทศตะวันออก โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกาเมื่อ ๑๐๐ ปีที่ผ่านมาที่เรียกว่า ยุคก้าวหน้า (Progressivism) แล้วแผ่กระจายแนวคิดไปสู่การศึกษาแนวใหม่ที่มุ่งแสวงหาองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาเทคโนโลยีและพัฒนาคนเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจยุคใหม่ในทุกภูมิภาคของโลก โดยมุ่งพัฒนาคนเพื่อความเป็นเลิศที่ส่งผลมาสู่ปัญหาสังคม ครอบครัว และบุคคล กล่าวคือสังคมที่ขาดความรัก ความเมตตา เกิดอาชญากรรม ยาเสพติด ฯลฯ ที่เรียกว่า “การล่มสลายของสังคม” ครอบครัวที่โดดเดี่ยว มุ่งทำงานหาเงิน ต่างคนต่างอยู่ ที่เรียกว่า “ครอบครัวขาดความอบอุ่น” และบุคคลที่มุ่งหาประโยชน์ส่วนตัว เห็นแก่ตัวขาดความรับผิดชอบต่อสังคม ที่เรียกว่า “เป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว” เป็นการศึกษาที่ทำให้คนงมงายไม่รู้จักชีวิตตนเอง ไม่รู้จักการอยู่ร่วมกันในสังคม ชุมชน และสังคมโลก ไม่รู้จักว่าอะไรคือความจริง อะไรคือความเท็จ ไม่รู้คุณค่าและความดีงามในความเป็นมนุษย์ ดังตัวอย่างการศึกษาที่จัดการแข่งขันทางวิชาการที่เน้นคะแนนจากการสอบผลสัมฤทธิ์ทางเนื้อหา มิได้วัดความรู้ความสามารถทางสังคม สิ่งแวดล้อม และคุณธรรมจริยธรรม การศึกษาที่สร้างค่านิยมในการบริโภคทรัพยากรอย่างไร้ขอบเขต ได้แก่ การสร้าง แปรนดและการออกแบบสิ่งของอุปโภคบริโภค และแม้แต่การพูดถึงของเก่าอย่างภูมิปัญญาท้องถิ่น ก็กลับเหมานำมาใช้ทั้งหมด โดยมีได้พิจารณาความเหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน ซึ่งล้วนนำไปสู่ความงมงายผิดพลาดสะสมหนักยิ่งขึ้น^๓

การจัดการศึกษาในทางพระพุทธศาสนายึดหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ที่เน้น ภาคปฏิบัติมากกว่าที่จะเป็นการเรียนการสอนในทางทฤษฎี เมื่อก้าวในเชิงบริหารต้องยอมรับว่า พระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญแก่การจัดการศึกษาอบรม เพื่อพัฒนาบุคลากรเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนาจึงได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งการศึกษา

การศึกษาจากการร่วมลงมือปฏิบัติจริงๆ นอกจากจะช่วยให้คนทำเป็น คิดเป็น แล้วยังปลูกฝังการทำงานเป็นหมู่คณะ ไม่ใช่ต่างคนต่างท่ง เพื่อว่าใครจะได้คะแนนดีกว่าใคร ซึ่งเป็นการเห็นแก่ตัว และควรใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือพัฒนา นิสัยที่ดีงามอื่นๆ ขึ้นมาด้วย เช่น จริยธรรมความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การรักษาความสะอาดของที่สาธารณะ การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ จากการปฏิบัติจริงๆ ไม่ใช่ท่องเอาคะแนน^๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้รับการสถาปนาจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ เพื่อให้เป็นที่ศึกษา พระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณร

^๑ กระทรวงศึกษาธิการ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒

^๒ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี,

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙.

^๓ วินัย วีระวัฒนานนท์.รศ.ดร.,นักสิ่งแวดล้อมศึกษามีอาชีพ,พิษณุโลก:พิษณุโลกดอทคอม,

๒๕๕๕.

^๔ ประเวศ วะสี,ศ.นพ., พุทธธรรมกับสังคม.,กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน, ๒๕๒๖.

และคฤหัสถ์ จึงได้กำหนดพันธกิจให้สอดคล้องกับพระราชปณิธานของพระองค์ พระผู้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัย กล่าวคือ ผลิตบัณฑิต วิจัย และพัฒนา ส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการวิชาการแก่สังคม ตลอดถึงการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดการเรียนการสอนหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต โดยมีวัตถุประสงค์ในการให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ให้มีความรู้เกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาและวิชาการสมัยใหม่สำหรับนำไปประยุกต์ใช้กับศาสตร์ต่าง ๆ อันจะอำนวยประโยชน์แก่การดำเนินชีวิต ตลอดถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และพัฒนาสังคม เสริมสร้างคุณธรรม และจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาบุคคลให้มีความสมดุลในด้านสังคม จิตใจ และสติปัญญา

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ เป็นหน่วยงานที่ขยายการศึกษาสู่ภูมิภาคของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๕๒ มีนิสิตเป็นภิกษุ สามเณร และประชาชนทั่วไปสมัครเข้าเรียนครั้งแรก จำนวน ๔๗๒ รูป/คน ทำให้มีมติเห็นชอบให้ดำเนินการขยายห้องเรียนหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ มาดำเนินการจัดการเรียนการสอน ณ วัดพระพุทธบาทเขากระโดง ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อขยายการให้บริการทางการศึกษาแก่ พระภิกษุสามเณร ในระดับอุดมศึกษา ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และเป็นการส่งเสริมพัฒนาการศึกษาในระดับท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถมากยิ่งขึ้น ในด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา และศาสตร์แขนงอื่นๆที่นอกเหนือไปจากการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมบาลี เพื่อจะได้นำไปพัฒนาสังคมประเทศชาติ และพระพุทธศาสนาต่อไป

เมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๓ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ได้จัดให้มีการเรียนการสอนหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา รัฐศาสตร์ นับว่าเป็นส่วนหนึ่งของพันธกิจในการบริการวิชาการให้แก่สังคม โดยมีจุดมุ่งหมายในอันที่จะให้การศึกษอบรมใน ส่วนที่เป็นการบริการวิชาการแก่สังคม หลักสูตรดังกล่าวได้รับความสนใจจากพระภิกษุ สามเณร และประชาชนทั่วไป ด้วยความคาดหวังว่าจะสามารถนำวิชาการในด้านการบริหารจัดการ การปกครอง ไปปรับประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ การดำเนินชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของนิสิตต่อการเรียนการสอนหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา รัฐศาสตร์
๒. เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนิสิตต่อการเรียนการสอนหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา รัฐศาสตร์ จำแนกตามสถานภาพปัจจัยส่วนบุคคลของนิสิต

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงพรรณนา (Descriptive Research)

โดยทำการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำการสำรวจความคิดเห็นของนิสิต สาขาวิชา รัฐศาสตร์ ในวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ แล้วนำมาเปรียบเทียบ สังเคราะห์ ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน พัฒนาหลักสูตรให้เป็นไปตามความต้องการของผู้เรียน และสอดคล้องกับมาตรฐานของคณะกรรมการอุดมศึกษา และเพื่อให้สามารถตอบปัญหาของการวิจัยได้อย่างครอบคลุมและถูกต้องตามวัตถุประสงค์ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นิสิตที่ศึกษาในหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา รัฐศาสตร์ ในวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน ๑๑๑ รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของความคิดเห็นของนิสิตต่อการเรียนหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา รัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

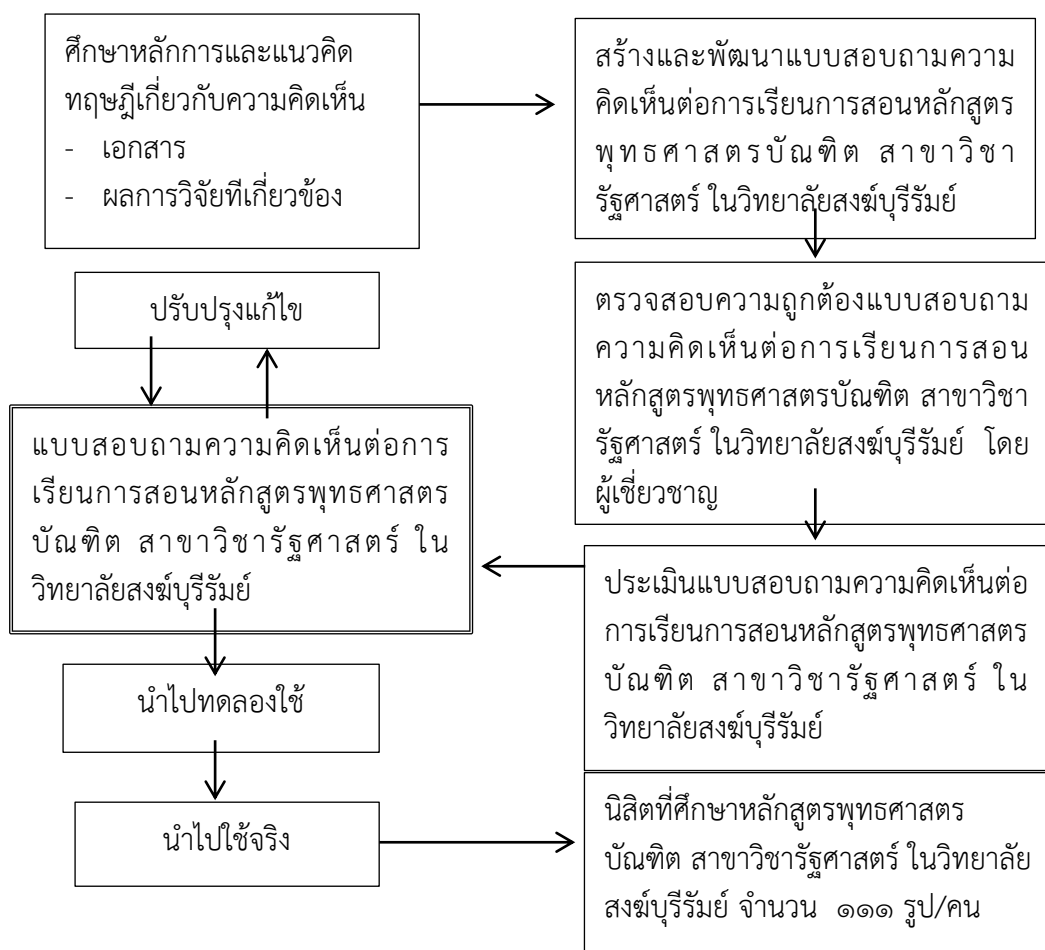
ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของนิสิตผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ ช่วงอายุ และชั้นปีที่ศึกษา

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของนิสิตต่อการจัดการเรียนการสอน หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ทั้ง ๔ ด้าน ประกอบด้วย ด้านการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการวัดผลและประเมินผล ด้านการให้บริการอื่นๆ ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert) มี ๕ ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

- ๕ หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
- ๔ หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
- ๓ หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
- ๒ หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
- ๑ หมายถึง ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ เป็นข้อเสนอแนะ และความต้องการด้านอื่นๆ

กรอบแนวคิดการสร้างและพัฒนา ชุดแบบสอบถามความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ในวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ดังนี้

แผนภาพที่ ๑ ขั้นตอนการสร้างและพัฒนาแบบสอบถามความคิดเห็นของนิสิตต่อการเรียนการสอนหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ในวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

สรุปผลการวิจัย

๑. ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นของนิสิตต่อการเรียนการสอนหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มีดังนี้

๑.๑. ผลวิจัยเชิงปริมาณ

๑.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า นิสิตส่วนใหญ่เป็นคฤหัสถ์ จำนวน ๘๖ คน บรรพชิต จำนวน ๒๕ รูป มีช่วงอายุ ๒๖-๓๕ ปี จำนวน ๕๔ คน รองลงมาคือ ๒๐-๒๕ ปี จำนวน ๓๑ คน ช่วงอายุ ๓๖-๔๖ ปี จำนวน ๒๐ ปี จำนวนน้อยที่สุด คือ อายุ ๔๖ ปีขึ้นไป จำนวน ๖ คน นิสิตส่วนใหญ่ศึกษาอยู่ชั้นปีที่ ๔ จำนวน ๓๒ คน รองลงมาคือ ชั้นปีที่ ๓ จำนวน ๓๑ คน ชั้นปีที่ ๒ จำนวน ๒๙ คน และชั้นปีที่ ๑ จำนวนน้อยที่สุด คือ ๑๙ คน

๑.๑.๒ ผลความคิดเห็นด้านการเรียนการสอนหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ของนิสิต พบว่า โดยภาพรวมทั้งนิสิตที่เป็นคฤหัสถ์ และบรรพชิต แยกตามช่วงอายุ และชั้นปีที่ศึกษา ส่วนใหญ่ อยู่ในระดับมาก ซึ่งหมายถึง มีความคิดเห็นดีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนด้านการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๑.๑.๓ ผลความคิดเห็นด้านสื่อการเรียนการสอนหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ของนิสิต พบว่า โดยภาพรวมทั้งนิสิตที่เป็นคฤหัสถ์ และบรรพชิต แยกตามช่วงอายุ และชั้นปีที่ศึกษา ส่วนใหญ่ อยู่ในระดับมาก ซึ่งหมายถึง มีความคิดเห็นดีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนด้านสื่อการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๑.๑.๔ ผลความคิดเห็นด้านการวัดผลและประเมินผล หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ของนิสิต พบว่า โดยภาพรวมทั้งนิสิตที่เป็นคฤหัสถ์ และบรรพชิต แยกตามช่วงอายุ และชั้นปีที่ศึกษา ส่วนใหญ่ อยู่ในระดับมาก ซึ่งหมายถึง มีความคิดเห็นดีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนด้านการวัดผลประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๑.๑.๕ ผลความคิดเห็นด้านให้บริการอื่นๆ หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ของนิสิต พบว่า โดยภาพรวมทั้งนิสิตที่เป็นคฤหัสถ์ และบรรพชิต แยกตามช่วงอายุ และชั้นปีที่ศึกษา ส่วนใหญ่ อยู่ในระดับมาก ซึ่งหมายถึง มีความคิดเห็นดีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนด้านให้บริการด้านอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ยกเว้นนิสิตชั้นปีที่ ๑ กับชั้นปีที่ ๒, ชั้นปีที่ ๒ กับชั้นปีที่ ๓ และชั้นปีที่ ๔ กับชั้นปีที่ ๒ มีความคิดเห็นด้านการให้บริการอื่นๆ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๑.๒ ข้อเสนอแนะ และความต้องการอื่นๆ

ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ในวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ได้มีข้อเสนอแนะ และความต้องการ ไว้ดังนี้ ๑) ต้องมีที่พักของนิสิตเป็นกิจจะลักษณะมากกว่านี้ ๒) การออกเกรดให้แก่นิสิตท้อมต่อท้อม ๓) ต้องการติดเครื่องปรับอากาศทุกห้องเรียน ๔) ต้องการให้เข้มงวดเรื่องระเบียบ ๕) ต้องการปรับภูมิทัศน์ด้านหน้าอาคารเรียน ควรนำต้นไม้ และดอกไม้ มาปลูกเพิ่มให้มากขึ้น ๖) การเข้าห้องเรียน ควรมีการตรวจเช็ค และเข้มงวดมากกว่าที่เป็นอยู่ ๗) การแต่งกายของนิสิตไม่ควรนุ่งสั้นจนเกินไป ๘) สถานที่จอดรถยังไม่เพียงพอ ควรแบ่งเป็นที่จอดรถยนต์ และรถจักรยานยนต์ ให้เป็นระเบียบ ๙) ควรมีโรงอาหารสำหรับนิสิตให้เพียงพอกับจำนวนนิสิตที่เรียน ๑๐) ควรมีระบบ wifi internet ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ ๑๑) สถานที่จอดรถให้เพียงพอ ๑๓) ควรมีทางเข้าวิทยาลัยให้นิสิตขับรถเข้าตอนนี้ไปใช้ทางเข้าของเขากะโดง ๑๔) ควรมีการจัดระเบียบเรื่องเครื่องแต่งกายสำหรับนิสิตให้ใสเหมือนกัน ๑๕) อาจารย์มีความพร้อมตรงต่อเวลาในการเข้าสอน ๑๖) ให้นิสิตสามารถตอบข้อซักถามได้ มีคำตอบที่เข้าใจง่าย สามารถนำเป็นมีแนวคิดในวันข้างหน้าได้หากมีปัญหา ๑๗) โต๊ะนั่งเรียนไม่เหมาะสม ต้องการโต๊ะเหมือนที่นั่งในห้องประชุม ๑๘) ต้องการแสดงความคิดเห็นเวลาประชุม ๑๙) ต้องการที่พักรถอยู่ไกล ๒๐) ต้องการให้แก้ไขที่จอดรถ ๒๑) ต้องการให้อาจารย์ใช้สื่อการสอนที่สนุก เข้าใจง่าย ๒๒) การประชาสัมพันธ์เรื่องผลการเรียน ตรวจสอบได้ ๒๓) อยากให้เลิกเรียนเวลา ๑๖.๓๐ น.

๒. ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนิสิตต่อการเรียนการสอนหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา รัฐศาสตร์ จำแนกตามสถานภาพปัจจัยส่วนบุคคลของนิสิต แตกต่างกันในแต่ละด้าน ได้แก่ ด้านการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการวัดผลและประเมินผล ด้านการให้บริการอื่นๆ พบว่า นิสิตที่มีสถานภาพปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกันมีความเห็นต่อการเรียนการสอนหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา รัฐศาสตร์ไม่แตกต่างกัน กล่าวคือนิสิตมีความคิดเห็นทุกด้านอยู่ในระดับมาก ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

ข้อเสนอแนะ

เพื่อเป็นการนำเอาความคิดเห็นและความต้องการของนิสิตต่อการเรียนการสอน หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา รัฐศาสตร์ในวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ประกอบการพิจารณาในการปรับปรุง แก้ไขข้อพร่อง ให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ เอื้อต่อผู้เรียน และผู้สอน ซึ่งจะทำให้ผลที่ได้มีคุณภาพ ตรงตามความต้องการของทุกฝ่าย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑. ควรปรับปรุงหรือพัฒนาหลักสูตร ด้านการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ตลอดจนทั้งการบริการด้านอื่นๆให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียน และสังคมปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะนิสิตเป็นกลุ่มบุคคลที่จะนำความรู้ในด้านต่างๆ ไปปรับใช้ในการทำงาน การอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น และการดำเนินชีวิตประจำวันได้ โดยยึดหลักเกณฑ์ที่ถูกต้อง เป็นสากล ก็จะทำให้เกิดความสุขอย่างแท้จริง

๒. หลักสูตรควรจัดการประชุมหรือสัมมนาหรือปฐมนิเทศแก่นิสิตหรืออาจารย์ผู้สอน เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับด้านการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล และด้านบริการอื่นๆของหลักสูตร ก่อนทำการเปิดการเรียนการสอน และจัดการประชุมเพื่อสอบถาม หรือขอความเห็นในการดำเนินงานหรือการให้บริการของหลักสูตรหรือจัดหาช่องทางอื่นเพื่อจะรับฟังความคิดเห็นของนิสิตหรือผู้มารับบริการสม่ำเสมอ และรวบรวมนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณา กำหนดเป็นแผนพัฒนา หรือกำหนดเป็นนโยบายในการบริหารจัดการต่อไป

๓. ควรจะมีคู่มือในการบริหารจัดการด้านการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการวัดและประเมินผล และด้านบริการอื่นๆของหลักสูตร เพื่อนิสิตและอาจารย์ได้ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติหรือใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจในการปฏิบัติงานไปในทางเดียวกัน

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒

ประเวศ วะสี. ศ.นพ., พุทธธรรมกับสังคม, กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน, ๒๕๒๖.

วินัย วีระพัฒนานนท์.รศ.ดร.,นักสิ่งแวดล้อมศึกษามืออาชีพ,(พิษณุโลก : พิษณุโลกดอทคอม ,๒๕๕๕)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. สำนักงานয়รัฐมนตรี,

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙.

สัญลักษณ์ท้องถิ่นนิมกรณบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด

Symbolic Media for making harmony in local case study Buriram United

ธนันต์ชัย พัฒนะสิงห์^๑ รัตติกร จงริตมะดัน^๒

บทคัดย่อ

สโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด หรือชื่อเดิมว่า บุรีรัมย์พีอีเอ เป็นสโมสรฟุตบอลของประเทศไทยได้สร้างค่านิยมแก่ชาวบุรีรัมย์ โดยผู้ชายที่ชื่อ “เนวิน ชิดชอบ” ประธานสโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด ที่ใช้ “กีฬา” ขับเคลื่อนเศรษฐกิจให้กับบุรีรัมย์ ทั้งยังตั้งเป้าหมายให้เมืองนี้เป็น ๑ ใน ๕ จุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ “ต้องมา” ภายในระยะเวลา ๕ ปี ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของธุรกิจด้านการท่องเที่ยว รวมถึงการพัฒนาระบบสาธารณสุขูปโภคต่างๆ ยิ่งกว่านั้น เขาได้เป็นผู้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างทีมฟุตบอลกับแฟนบอลให้เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จของสโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด กล่าวคือเกิดปรากฏการณ์แฟนบอลสโมสรที่ให้การหนุนหลังที่มีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ทั้งแฟนบอล ที่มีฐานมาจากหน่วยงานหรือองค์กรเดิม พวกที่มาจากกรมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสโมสร และกลุ่มที่มาจากกรเป็นคนในพื้นที่เดียวกัน ซึ่งนิยามตัวเองว่าเป็นคนบ้านเดียวกันหรือ เรียกสิ่งที่เกิดขึ้นเช่นนี้ว่า “ท้องถิ่นนิยม”

แฟนบอลบุรีรัมย์ ร่วมแรงร่วมใจเชียร์ ทีมฟุตบอลในการแข่งขันรายการต่างๆ โดยยังความเชื่อในคาถาอาคม และผีบรรพบุรุษมาใช้โดยเริ่มจากการไหว้ศาลที่แคมป์ฝึกซ้อมช่วงเช้าแล้วนำพวงมาลัย ดอกไม้ธูปเทียน ไปจุดที่สนามไอโมบาย สเตเดียมก่อนทำการแข่งขัน วิธีการนี้ทีมผู้วิจัยมองว่าสโมสรบุรีรัมย์ยูไนเต็ดทำออกมาแล้วเราทำให้รู้ว่าเห็นได้ถึงความเป็นท้องถิ่นนิยมหรือ “จงกมใจในบ้านเกิด” ทำให้เกิดความสมัครใจหรือจิตอาสาที่จะช่วยพัฒนาท้องถิ่นของเราให้ดีขึ้นโดยที่ไม่ต้องมีใครมาบังคับ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของบุรีรัมย์โดยการนำหลักวัฒนธรรมกีฬาฟุตบอลบนพื้นฐานความเชื่อดั้งเดิมของจังหวัดบุรีรัมย์ที่ได้ผลอย่างแท้จริง

คำสำคัญ : สัญลักษณ์ท้องถิ่นนิยม, บุรีรัมย์ยูไนเต็ด

ABSTRACT

The Buriram United FC originated from “Buriram PEA” is a Thailand football club that makes a favor for Buriramians under supervision of the president of Buriram United FC, Mr. Nawin Chidchob who pushes economy of Buriram province by “sports.” He also plans to upgrade Buriram city a top five of tourism attraction for both local and international tourists within ๕ years. This approach arouses expansions of tourism business and development of infrastructures. In addition, he tries to formulate close relation between Buriram United FC and its fans so that the FC gradually achieves its success evidently, i.e., radical and localism fans who support the FC in various ways. It is true that those fans wholeheartedly cheer the Buriram United FC in every match under mystical belief of incantation and ancestral spirits because in the morning of the day when the FC has a football match a mystic ritual to pay respect to the shrine of the FC camp is conducted. Moreover, garland offering and candles lighting and incense burning will be done at the I-Mobile stadium before the FC football match begins. The researchers notice that the activities which Buriram United FC have practiced promote localism so that volunteer minded for hometown development can be effectively initiated through integration of football fever with traditional belief of Buriram province.

^๑ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย E - mail : ekmcukk@gmail.com

^๒ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย E - mail : ekmcukk@gmail.com

Keywords : Localism, the Buriram United FC

บทนำ

มนุษย์ไม่ได้อยู่ในโลกเพียงคนเดียว มนุษย์นั้นรู้จักการอยู่ร่วมกัน รู้จักการรวมกลุ่มกัน ซึ่งการจะอยู่ร่วมกันนั้นต้องมีกฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนเป็นตัวกำหนดแนวทางในการอยู่ร่วมกันเป็นสิ่งสำคัญ จากกฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผนของสังคมนั้นหากปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และแบบแผนของสังคมนั้นจะทำให้เกิดเป็นจารีตประเพณี หรือวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ ไปในที่สุด ซึ่งวัฒนธรรมมาจากกล่าวได้ว่าคือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นจากการเรียนรู้ ความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติ วิถีชีวิต ในสังคมทุกคนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น วัฒนธรรมที่กลุ่มสังคมน้อยๆ นั้นยึดถือปฏิบัติเป็นแบบแผนกลุ่มเรียกว่าวัฒนธรรมย่อย และหากวัฒนธรรมย่อยได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้นก็จะกลายเป็นวัฒนธรรมของสังคมในที่สุด จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมของกลุ่มคนในสังคมนั้นเป็นตัวกำหนดให้ผู้คนในสังคมนั้นทำพฤติกรรมขึ้น ฟุตบอลเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งซึ่งกีฬาฟุตบอล(Football) เป็นกีฬาที่ได้รับความนิยมและแพร่หลายไปทั่วโลก หรืออาจจะเรียกได้ว่าฟุตบอลเป็นเสมือนมหกรรมกีฬาโลก (Global Sport) ที่ทุกภูมิภาคให้ความสนใจและได้มีการจัดให้มีการแข่งขันในระดับต่างๆ รองรับอย่างเนืองแน่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งความยิ่งใหญ่ของการแข่งขันฟุตบอลโลกและฟุตบอลระดับทวีปกลายเป็นเป้าหมายของนักฟุตบอลและองค์กรฟุตบอลของแต่ละชาติ ต่างใฝ่ฝันที่จะมีโอกาสร่วมสัมผัสกับการแข่งขันดังกล่าว ซึ่งถือเป็นเกียรติประวัติของประเทศในด้านวงการฟุตบอล จากการทำฟุตบอลเป็นกีฬาอดนิยมนานาประเทศเช่นนี้ได้ก่อให้เกิดแรงผลักดันให้เกมกีฬาฟุตบอลได้มีการพัฒนาในด้านต่างๆอย่างไม่หยุดยั้งไม่ว่าจะเป็นมาตรฐานและเทคนิคการเล่น วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โภชนาการและการบริหารจัดการ รวมถึงสิทธิประโยชน์ รวมถึงด้านสิทธิประโยชน์ ซึ่งล้วนแต่ได้จัดทำแบบมืออาชีพและเป็นระบบทั้งสิ้น^๑

สโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด คือ ทีมฟุตบอลอาชีพของประเทศไทย ที่ประสบความสำเร็จสูงสุด นับแต่ประเทศไทยเคยจัดการแข่งขันฟุตบอลอาชีพมา เพียง ๓ ปี ที่ลงสู่สนามฟุตบอลอาชีพ กับแบรนด์ “บุรีรัมย์” บุรีรัมย์ ยูไนเต็ด สร้างความยิ่งใหญ่ที่ต้องบันทึกไว้ในวงการฟุตบอลไทย ด้วยการคว้าแชมป์ ๖ รายการมาครอบครองจึงได้รับการบันทึกไว้ให้เป็นทีมฟุตบอลที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ฟุตบอลอาชีพของประเทศไทย เนื่องด้วยการเติบโตของสโมสรอย่างรวดเร็วทำให้ความนิยมแพร่หลายไปทั่วทุกที่ภายในจังหวัดบุรีรัมย์ ทำให้เกิดการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งมีการลงทุนในด้านการเงินและอุทิศเวลาในการติดตามข่าวสารนักฟุตบอลหรือสโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด^๒

กระแสสังคมโดยกีฬาฟุตบอลที่กำลังเติบโต ทำให้สโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ดได้รับความสนใจอย่างมากจากทุกภาคส่วนในจังหวัดบุรีรัมย์จนทำให้เกิดความสมัครสมานสามัคคี ส่งเสริมสุขภาพพลานามัยทั้งร่างกายและจิตใจ ที่ดี การมีน้ำใจนักกีฬา รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย และสร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของคนในท้องถิ่นไปพร้อมๆ กัน และเป็นที่มาของท้องถิ่นนิยมคือกระแสรักท้องถิ่นของชาวจังหวัดบุรีรัมย์ในปัจจุบัน

บุรีรัมย์ ยูไนเต็ด

จังหวัดบุรีรัมย์มีสโมสรฟุตบอล ชื่อสโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด หรือชื่อเดิมว่า บุรีรัมย์ฟิอีเอ เป็นสโมสรฟุตบอลของประเทศไทย โดยลงเล่นในระดับไทยพรีเมียร์ลีก ผลงานสูงสุดของทีมคือการคว้าแชมป์ไทยแลนด์พรีเมียร์ลีก สีกฤดูกาล ๒๕๕๑ และฤดูกาล ๒๕๕๔ สโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์-ฟิอีเอ เป็นสโมสรใหม่ที่เปลี่ยนแปลงมาจากสโมสรฟุตบอลการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ที่ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๓ โดย ดร.วีระ ปิตรชาติ มีเป้าหมายเพื่อให้พนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคได้ออกกำลังกายและสร้างความสามัคคีร่วมกันในหมู่คณะ การเทคโอเวอร์สโมสร เกิดขึ้นในช่วงฤดูกาล ๒๕๕๒ จากความต้องการของ นายเนวิน ชิดชอบ นักการเมืองของจังหวัดบุรีรัมย์ ที่ต้องการซื้อหุ้นทีมฟุตบอลในไทยพรีเมียร์ลีกให้ย้ายไปเล่นในนามจังหวัดบุรีรัมย์เป็นการชั่วคราว ในขณะที่เดียวกันก็สร้างทีมใหม่อีกหนึ่งทีม ไต่อันดับขึ้นมาจาก ดิวิชั่นต่ำสุด ในเบื้องต้นได้เจรจากับสโมสรฟุตบอลตำรวจ แต่ได้รับการปฏิเสธ นายเนวิน ได้มีการเจรจาในเบื้องต้นกับสโมสรฟุตบอลฟิอีเอ และสโมสรฟุตบอล

^๑ ชัชวาทย์ พุ่มสงวน , “การศึกษาการบริหารจัดการสโมสรฟุตบอลอาชีพที่ประสบความสำเร็จในประเทศไทย” , วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการการกีฬา) , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล,๒๕๕๖), หน้า ๒๕.

^๒ กิตติคุณ บุญเกตุ , “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการซื้อผลิตภัณฑ์สโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด ของผู้บริโภคในจังหวัดบุรีรัมย์” , วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สถิติประยุกต์) , (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ , ๒๕๕๖), หน้า ๓๑.

ทหารบก แต่ตกลงกันไม่ได้ ในที่สุดจึงได้มีการซื้อขายหุ้นของสโมสรฟุตบอลการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ซึ่งมีผลงานสิ้นสุดฤดูกาลในอันดับที่ ๙ ทางสโมสรได้ตกลงที่จะย้ายสนามแข่งจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาไปอยู่ที่จังหวัดบุรีรัมย์ ท่ามกลางการต่อต้านจากแฟนฟุตบอลชาวอยุธยา และพนักงานของการไฟฟ้าฯ ทางสโมสรได้เปลี่ยนแปลงชื่อทีมเป็น บุรีรัมย์-ฟิเออ พร้อมกับเปลี่ยนแปลงทีมผู้บริหารทั้งหมด และทีมผู้ฝึกสอนบางส่วนการเข้ามาของกลุ่มผู้ถือหุ้นรายใหม่ ส่งผลให้มีการปรับปรุงและพัฒนาทีมอย่างมาก มีการนำระบบบริหารจัดการสโมสรฟุตบอลอาชีพเข้ามาใช้กับบริษัท เช่น การทำสัญญาจ้างนักฟุตบอล การเจรจา และทำสัญญาซื้อขายนักฟุตบอลด้วยสัญญามาตรฐาน การสร้างสนามฟุตบอลแห่งใหม่ตามมาตรฐานของบริษัทไทยพรีเมียร์ลีก จำกัด เพื่อใช้เป็นสนามเหย้า การจัดทำระบบบัญชี การเงิน กฎหมาย การตลาด การโฆษณา และการประชาสัมพันธ์ เติมรูปแบบ เพื่อสร้างความนิยมให้แก่ทีมบุรีรัมย์ ฟิเออ และ ความน่าเชื่อถือแก่บริษัท ผลจากการปรับปรุงระบบการบริหารจัดการธุรกิจ และพัฒนาทีมอย่างจริงจัง ภายใต้นโยบายของนายเนวิน ชิดชอบ ประธานสโมสรคนใหม่ ส่งผลให้บุรีรัมย์ ฟิเออ เป็นทีมที่ได้รับความนิยมสูงสุดในไทยพรีเมียร์ลีกอย่างรวดเร็ว มีผู้สมัครเข้าเป็นสมาชิก หรือแฟนคลับ มากถึง ๖๕,๐๐๐ คน มีผู้เข้าชมเกมการแข่งขัน นัดละไม่น้อยกว่า ๑๐,๐๐๐ คน เมื่อเป็นเจ้าบ้าน และเมื่อเป็นทีมเยือน จะมีแฟนบอลติดตามไปชมไม่น้อยกว่า ๑,๕๐๐ คน อีกทั้งยังเป็นทีมที่สร้างสถิติผู้เข้าชมสูงสุดของไทยพรีเมียร์ลีก คือ ๒๕,๐๐๐ คน และสร้างสถิติจำหน่ายของที่ระลึกได้สูงสุด ๑,๔๐๐,๐๐๐ บาท ภายในวันเดียว คือนัดที่เตะกับเมืองทองยูไนเต็ด เมื่อเดือนกันยายน ๒๕๕๓ ในฤดูกาล ๒๕๕๔ ทีมบุรีรัมย์-ฟิเออได้เป็นแชมป์ไทยแลนด์พรีเมียร์ลีก หลังจากเอาชนะ ทีมอาร์มียูไนเต็ด ที่สนามกีฬากองทัพ เมื่อวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๔ ได้คะแนน ๗๕ คะแนน ทั้งห่างอันดับสอง ทั้งที่ยังมีการแข่งขันเหลืออีก ๔ นัด โดยมีพิธีมอบถ้วยรางวัลหลังการแข่งขันนัดสุดท้ายของฤดูกาล และยังได้ทริปเปิดแชมป์ หรือ ๓ แชมป์ ในฤดูกาลเดียวกัน เมื่อเอาชนะทีมการทำเรือไทย เอฟ.ซี.ไปได้ ๒-๐ ที่สนามศุภชลาศัย ได้แชมป์โตโยต้า ลีกคัพ หลังจากการได้แชมป์ไทยแลนด์พรีเมียร์ลีก และไทยคม เอฟเอคัพไปแล้ว โดยถือว่าเป็นทีมฟุตบอลทีมแรกในประวัติศาสตร์ฟุตบอลไทยที่ได้แบบนี้ และยังได้แชมป์ที่ ๔ ด้วยการเอาชนะ ทีมเวกัลตา เซนโต จากเลสิก ด้วยลูกจุดโทษ ในรายการโตโยต้า พรีเมียร์ลีกไปได้ ๕-๓ หลังในเวลาเสมอ ๑-๑

เกียรติประวัติสโมสร บุรีรัมย์ ยูไนเต็ด

ปี ๒๕๕๓ สโมสรได้รับตำแหน่งรองชนะเลิศในรายการแข่งขันไทยพรีเมียร์ลีกและรองแชมป์ โตโยต้า ลีกคัพ

ปี ๒๕๕๔ สโมสรได้รางวัลชนะเลิศในรายการแข่งขัน ไทยพรีเมียร์ลีก แชมป์ไทยคม เอฟเอคัพ และแชมป์ โตโยต้า ลีกคัพ

ปี ๒๕๕๕ ได้รับตำแหน่งชนะเลิศในรายการ โตโยต้า ลีกคัพ รายการไทยคม เอฟเอคัพ และรองชนะเลิศรายการถ้วยพระราชทาน ก. (ชัชวาทย์ พุ่มสงวน, ๒๕๕๖)

ปัจจัยหลักความสำเร็จของกีฬาฟุตบอลของจังหวัดบุรีรัมย์

สโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ดมีบทบาททางการเมืองคือสโมสรฟุตบอล บุรีรัมย์ ยูไนเต็ด ได้สร้างความนิยมแก่ชาวบุรีรัมย์แต่ยังต้องพึ่งพาทุนจากนักการเมือง และยังเป็นช่องทางในการระดมฐานสนับสนุนจากประชาชน และเป็นเครื่องมือเสริมภาพลักษณ์เชิงบวกได้ ส่วนอีกข้อที่เป็นความเฉพาะตัวของนักการเมือง คือผู้ชื่นชอบบอลส่วนใหญ่เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งหน้าใหม่และมีความตื่นตัวทางการเมืองสูง ก่อนหน้านั้นในจังหวัดบุรีรัมย์ก็มีคนไม่ชอบนายเนวิน ชิดชอบ อยู่มาก เพราะเรื่องการเมือง แต่นับแต่เข้ามาทำเรื่องกีฬา คนที่ชอบคุณนายเนวิน ชิดชอบ ก็มีมากขึ้น เพราะนำความเจริญมาให้กับจังหวัด ส่งผลให้เศรษฐกิจในจังหวัดบุรีรัมย์ดูคึกคักขึ้นมา แม้ว่าในสมัยก่อนบุรีรัมย์จะเป็นแค่ทางผ่านของการเดินทางในดินแดนอีสานใต้ และมีแหล่งท่องเที่ยว เพียงเขาพนมรุ้งที่เป็นจุดดึงดูด แต่ปัจจุบันบุรีรัมย์กลายเป็นเมืองท่องเที่ยวชม มีรีสอร์ตที่พักเกิดขึ้นใหม่มากมายในราคาที่ไม่แพง การเดินทางที่สะดวกทั้งการขับรถไปเอง รถทัวร์โดยสาร และเครื่องบิน ที่เพิ่มเที่ยวบินมากขึ้น หากใครเคยไปบุรีรัมย์เมื่อสมัยยังไม่มีสนามบอล และนำมาเทียบกับสมัยนี้คงต้องบอกว่าเจริญผิดหูผิดตาจริงๆ นอกจากนี้ ที่ดินในจังหวัดบุรีรัมย์ย่านตัวเมืองและอำเภอใกล้เคียงจากที่ราคาเคยซื้อกันได้ไร่ไม่กี่แสน ปัจจุบันราคาสูงเกิน ๒ ล้านไปแล้วในบางพื้นที่ แม้ว่าความเจริญจะมาเยือนแต่ที่นี้ก็มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย อาหารและที่พักราคาถูกหากเทียบกับจังหวัดท่องเที่ยวอื่น ๆ แม้ว่าตอนนี้จะเห็นความสำเร็จจากสนามแข่งรถ และฟุตบอล แต่เชื่อว่าในอนาคตบุรีรัมย์จะกลายเป็นจังหวัดที่เป็นแหล่งรวมด้านกีฬาอีกด้วย ซึ่งแน่นอนว่าเม็ดเงินจากนักท่องเที่ยว และนักลงทุนจะหลั่งไหลเข้าไปยังจังหวัดบุรีรัมย์มากขึ้น ซึ่งแม้ว่า

ในทางการเมืองชื่อของ เนวิน ชิดชอบ จะไม่สวดยหรุ่นกแต่ในด้าน ธุรกิจกีฬา เขาคือบุคคลที่ประสบความสำเร็จในอันดับต้นๆ ของธุรกิจแนวนี้ และแนวความคิด บุรีรัมย์โมเดล ยังต่อยอดให้ผู้ที่มีเงินทุนในจังหวัดอื่น ๆ ได้ทำตาม อย่างเช่น สนามแข่งรถ Diamond Hill ที่จังหวัด จ.หนองบัวลาภู นั้นคาดว่าน่าจะเปิดภายในสิ้นปีนี้ มีการคาดการณ์ว่าจะมีนักแข่งรถ และมีรายการแข่งขันใหญ่ๆ ไปแข่งที่สนามแห่งนี้และแน่นอน จ.หนองบัวลาภู จะต้องคึกคักขึ้นอีกมากเลยทีเดียว และอาจจะมียีกหลายๆ แห่งที่อาจจะใช้กีฬาเป็นตัวนำธุรกิจเหมือนบุรีรัมย์โมเดล นอกจากนี้สโมสรบุรีรัมย์ยูไนเต็ดได้บริหารบุคลากรได้แก่ นักฟุตบอล ซึ่งจะเป็นผู้ที่กำหนดความสำเร็จในเชิงการแข่งขัน ของสโมสร ดังนั้นสโมสร จึงจำเป็นที่จะต้องมีการคัดเลือกนักฟุตบอลที่มีคุณภาพ และเมื่อได้นักฟุตบอลที่มีความสามารถอยู่ในทีมแล้ว สโมสรจะต้องมีการจัดการเพื่อรักษานักฟุตบอลที่มีคุณภาพเหล่านี้ไว้ได้อย่างไรก็ตามการสรรหานักฟุตบอลที่มีคุณภาพ และรักษาบุคลากรเหล่านี้ไว้สโมสรก็ย่อมที่จะต้องใช้จ่ายเงินจำนวนไม่น้อย ซึ่งอาจจะเป็นปัญหาสำหรับหลายสโมสรซึ่งอาจจะมียกจำกัดทางการเงิน อย่างไรก็ตามการบริหารทรัพยากรบุคคลนั้นไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเงินเสมอไป การสร้างบรรยากาศในการทำงาน รวมถึงการออกแบบงานให้กับบุคลากร ก็อาจจะเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของบุคลากรด้วยเช่นกัน ดังนั้นการบริหารทรัพยากรบุคคลจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สโมสรฟุตบอลควรให้ความสนใจ ในด้านสถานที่สโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด คือไอ-โมบาย สเตเดียม หรือชื่ออย่างเป็นทางการว่า อินเตอร์ คาสเซิล สเตเดียม เป็นสนามกีฬาที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นสนามเหย้าของสโมสรฟุตบอล บุรีรัมย์ ยูไนเต็ด ตั้งอยู่ที่ตำบลอิสาน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ สนามแห่งนี้มีความจุ ๓๒,๖๐๐ ที่นั่ง โครงสร้างประกอบด้วยเหล็กและไฟเบอร์ ใช้งบประมาณในการก่อสร้างกว่า ๕๐๐ ล้านบาท โดยเป็นเงินสนับสนุนของไอ-โมบายและบางส่วนของ นายเนวิน ชิดชอบ ประธานสโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์ และยังจัดเป็นสนามฟุตบอลที่ได้มาตรฐานแห่งแรกและแห่งเดียวในประเทศไทยที่ไม่มีลู่วิ่งคั่นสนามและผ่านมาตรฐานฟีฟ่า เอเอฟซี และ เอเอฟเอฟ และยังผ่านมาตรฐานระดับเอคلاس สเตเดียม จากเอเอฟซี และยังผ่านมาตรฐานระดับเวลดคลาสจากฟีฟ่า และยังได้บันทึกกินเนสบุ๊คว่าเป็นสนามฟุตบอลในระดับฟีฟ่าแห่งเดียวในโลกที่ใช้เวลาก่อสร้างน้อยที่สุดในโลกเพียง ๒๕๖ วัน ปฏิเสธไม่ได้เลยว่า ความดีความชอบนี้เกิดจากผู้ชายที่ชื่อ “เนวิน ชิดชอบ” ประธานสโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด ที่ใช้ “กีฬา”^๑ ขับเคลื่อนเศรษฐกิจให้กับบุรีรัมย์ ทั้งยังตั้งเป้าหมายให้เมืองนี้เป็น ๑ ใน ๕ จุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ “ต้องมา” ภายในระยะเวลา ๕ ปี ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของธุรกิจด้านการท่องเที่ยว รวมถึงการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคต่างๆ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างทีมฟุตบอลกับแฟนบอลเป็นปัจจัยความสำเร็จของทีมสโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด กล่าวคือเกิดปรากฏการณ์แฟนบอลสโมสรที่ทำให้การหนุนหลังที่มีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ทั้งแฟนบอล ที่มีฐานมาจากหน่วยงานหรือองค์กรเดิม พวกที่มาจากการเล่นกีฬาร่วมในกิจกรรมของสโมสร และกลุ่มที่มาจากการเล่นกีฬาในพื้นที่ยุติกัน ซึ่งนิยามตัวเองว่าเป็นคนบ้านเดียวกันหรือ เรียกสิ่งที่เกิดขึ้นเช่นนี้ว่า “ท้องถิ่นนิยม” แฟนบอลบุรีรัมย์ ร่วมแรงร่วมใจเชียร์ ทีมฟุตบอลในการแข่งขันรายการต่างๆ ที่ผ่านมาจึงปรากฏ ภาพความเป็นกลุ่มก้อนที่เหนียวแน่นของแฟนบอลบุรีรัมย์ สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจากจุดเล็กๆ ช่างสนามโดยมีตระกูลชิดชอบ เข้ามาจัดการกับระบบแฟนบอลที่เป็นกองเชียร์ประจำเสียใหม่ ด้วยการรับสมัครแฟนบอลแล้วฝึกซ้อมการเชียร์ให้มีรูปแบบ และเป็นระเบียบแบบแผนมากยิ่งขึ้น ด้วยการสร้างแรงจูงใจ ให้เข้าชมฟรีในสนามฟุตบอล “ไอ-โมบาย สเตเดียม” อันทันสมัยตระการตา นอกจากนี้เมื่อมีการเดินทางไปเชียร์ยังถิ่นอื่นก็มีการดูแลเรื่องค่าเดินทาง ที่พัก เพื่อแลกกับการ ส่งเสียงเชียร์สโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์ข้างสนาม การจัดการอย่างเป็นระบบนับเป็นส่วนสำคัญทำให้มีฐานกองเชียร์เป็นกลุ่มก้อนอยู่ในสารบบมาก เมื่อรวมเข้ากับกองเชียร์ที่เป็นชาวจังหวัดบุรีรัมย์และพื้นที่ ใกล้เคียงซึ่งซื้อตั๋วเข้าชมทั้งในรูปแบบสมาชิกรายปี อันเป็นสถิติสูงสุดของสโมสรฟุตบอลบ้านเรา ภาพกองเชียร์ในสนามที่หนาตาและเต็มไปด้วยระบบ ระเบียบดูมีพลัง กอปรกับทีมฟุตบอลที่มีแนวทางการเล่นที่ สร้างความสนุกสนานให้คนดู เมื่อแพรร่อกไปตามสื่อต่างๆ ยิ่ง เป็นตัวเชิญชวนให้แฟนบอลอยากเข้ามาสัมผัสเกมในสนามและร่วมติดตามสนับสนุนทีมอย่างต่อเนื่อง

^๑ นรธิป ตรีเจริญและคณะ, “การพัฒนาจังหวัดด้วยกีฬาฟุตบอลอาชีพ : ความรัก เอกลักษณ์และการพัฒนา จังหวัดอันเกิดจากสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด”, (บทความ, วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์. ปีที่ ๑๑. ฉบับที่ ๑. มกราคม – เมษายน, ๒๕๕๙)

สัญลักษณ์ท้องถิ่นนิยมกรณีบุรีรัมย์ อยู่ในเต็ด

ท้องถิ่นนิยม เป็นแนวคิดทางทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา หมายถึง พันธะผูกพันทางอารมณ์ที่มนุษย์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับกลุ่มมีต่อถิ่นที่อยู่อาศัย ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ประเพณี สัญลักษณ์และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมต่างๆ ของตนเอง ซึ่งหาใช้มีความหมายเพียงหน่วยในการตั้งถิ่นฐานตามเขตการปกครองเท่านั้น ในกระบวนการท้องถิ่นนิยมที่เกิดขึ้นและกำลังเคลื่อนไหวในปัจจุบันพบได้ในหลากหลายแง่มุมด้วยกัน บ้างก็ใช้เพื่อเรียกร้องการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบ้างรณรงค์ให้ชุมชนหันมาอนุรักษ์หวงแหนวัฒนธรรมพื้นถิ่น (ภาษา, การแต่งกาย, ขนบธรรมเนียมปฏิบัติ, สถาปัตยกรรมท้องถิ่น ฯลฯ) หรือการที่พรรคการเมืองบางพรรคนักการเมืองบางคนเอามาเป็นประเด็นสำคัญในการหาเสียงแม้กระทั่งในเกมส์กีฬาที่ไม่มีข้อยกเว้นแต่อย่างใด เป็นต้น ดังนั้นท้องถิ่นนิยมจึงเป็นกระแสของชุมชนท้องถิ่นที่มีรากฐานทางทรัพยากร ภูมิปัญญา พัฒนาการและประวัติศาสตร์การดำรงอยู่ของตนเอง^๑ วิถีชีวิตของคนท้องถิ่น ย่อมใช้ปัจจัยในการแก้ไขปัญหาที่เหมือนกันทั้งประเทศ ย่อมไม่ได้ หรือกล่าวอีกนัยยะหนึ่ง การแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นนั้น จะใช้รูปแบบในการแก้ไขปัญหาที่เป็น “พิมพ์เขียว” (Blueprint) จากส่วนกลางที่หยิบยื่นส่งให้มาแก้ไขปัญหาไม่ได้ เพราะมันไม่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละท้องถิ่นที่มีสภาพปัญหาและอัตลักษณ์ที่หลากหลายแตกต่างกันไป ในวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นนั้น ย่อมมาซึ่ง เครื่องมือ เครื่องใช้ไม่สอหยดที่ต่างกัน ทั้งนี้ เกี่ยวเนื่องกับสิ่งแวดล้อม สิ่งของเครื่องใช้ย่อมต่างกันไปตามท้องถิ่น เช่น เรือกอลและ ในภาคใต้ ย่อมมีโครงสร้างเรือที่แตกต่างไปจากเรือของชาวอยุธยา หรือ คนใต้อยู่กับท้องทะเล ต้องดำรงชีวิตด้วยการจับปลา อุปกรณ์การหาปลาย่อมมีมากกว่าคนอยู่บนเขา ส่วนคนบนเขา มีชีวิตอยู่กับการล่าสัตว์ อุปกรณ์การดำรงชีวิต ย่อม ต่างจากคนทางลุ่มน้ำ หรือคนอยู่ทะเล เป็นต้นอย่างไรก็ตาม ในทุกสังคมย่อมจะเล็กรังสรรค์ เครื่องมือ เครื่องใช้ให้เหมาะกับวิถีชีวิตของตนเอง ซึ่งสิ่งนี้จะได้รับการพัฒนาขึ้นจนเป็นสิ่งที่ดีที่ยอมรับกันในสังคมนั้น ๆ เรียกว่า “วัฒนธรรม” (Culture & Civilization)^๒ ทำให้เกิดความสวยงามและชื่นชมในตนเองที่ถือว่าเป็น คุณลักษณะที่ดีงาม ควรค่าแก่การยอมรับและถือปฏิบัติไปสืบจนชั่วลูกชั่วหลาน โดยท้องถิ่นแต่ละแห่งก็จะมีลักษณะเฉพาะ ที่แสดงความเป็นตัวตนของตนเองที่เรียกว่า “อัตลักษณ์” อันเป็น “รากเหง้า” ทางวัฒนธรรมที่ฝังอยู่ในวิถีชีวิตและจิตใจดีสำนึกของคนในท้องถิ่นนั่นเอง ซึ่งสามารถนำมาเป็นเงื่อนไขในการพัฒนาได้ เช่น ผ้าป่าข้าวช่วยชาวบ้านได้ หรือ วัฒนธรรมไทยกับงานพัฒนาชนบท ซึ่งเน้นถึงประโยชน์ของการนำเอาวัฒนธรรมของชาวบ้านมาใช้ในงานพัฒนา รวมทั้ง การที่แต่ละท้องถิ่นได้ร้อยเรียงวัฒนธรรมของตนเองออกมาในรูปของ “สินค้าหรือผลิตภัณฑ์” ที่เป็นเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของตนเอง แล้วนำเสนอต่อตลาดทั้งในระดับชุมชน ระดับประเทศ หรือ ในระดับระหว่างประเทศ จนกระทั่งมีชื่อเสียงในรั้วจักกันทั่วไป เป็นต้น

สโมสรบุรีรัมย์ยูไนเต็ดมีการนำความเชื่อในคาถาอาคมและผีบรรพบุรุษมาใช้โดยเริ่มจากการไหว้ศาลที่แคมป์ฝึกซ้อมช่วงเช้าแล้วนำพวงมาลัย ดอกไม้ธูปเทียน ไปจุดที่สนามไอโมบาย สเตเดียมก่อนทำการแข่งขันซึ่งปัจจัยที่มีผลกระทบต่อขวัญในการปฏิบัติงานย่อมเกี่ยวข้องกับสภาพการทำงานหน้าที่การงานการมีหลักประกันหรือความมั่นคงในชีวิต สภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศและมีส่วนร่วม เสริมสร้างความสามัคคีอย่างดีส่งผลให้นักเตะเกิดขวัญที่ดีในการปฏิบัติงานเกิดจากการที่ผู้่อันสร้างให้และเกิดจากความรู้สึกภายในจิตใจของเราเองซึ่งปัจจัยเหล่านี้ทำให้นักเตะมุ่งมั่นในเกมการแข่งขันและประสบความสำเร็จในที่สุด ซึ่งวิธีการนี้ผู้เขียนมองว่าสโมสรบุรีรัมย์ยูไนเต็ดทำออกมาแล้วเราทำให้รู้ว่าเห็นได้ถึงความเป็นท้องถิ่นนิยมหรือ “จงภูมิใจในบ้านเกิด” ทำให้เกิดความสมัครใจหรือจิตอาสาที่จะช่วยพัฒนาท้องถิ่นของเราให้ดีขึ้นโดยที่ไม่ต้องมีใครมาบังคับ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของบุรีรัมย์ นายเนวินได้กำกับว่าเป็นนักเตะบุรีรัมย์ต้องไม่ใช่เทพ เป็นคนธรรมดา ซึ่งตัวนายเนวินเองก็ปฏิบัติแบบนี้เช่นกัน บุคลิกแบบนี้ทำให้กลมกลืนและ แทรกซึมแทรกแซงเปลี่ยนแปลงความคิดของชาวบ้านได้ โดยทำให้คนบุรีรัมย์เข้าใจว่ากีฬาเป็นเรื่องที่ตีตากมาย ถ้าอยู่ในกติการ่วมกันจะเอาไปใช้ในทางไหนในการดำเนินชีวิตก็ได้ บุรีรัมย์ ยูไนเต็ด โต้ในท้องถิ่นและเป็นของชนในท้องถิ่นส่งผลให้ชาวบุรีรัมย์เป็นแฟนของสโมสรบุรีรัมย์ยูไนเต็ด ทุกคนมาเชียร์ทุกคนใส่เสื้อผ้าของทีมสโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด เข้าไปเชียร์บอลเป็นการขายสินค้าไปอย่างปริยาย ประกอบกับประธาน

^๑ บุญยิ่ง ประทุม , “ท้องถิ่นนิยม :ในบริบทสังคมไทย ๒๕๕๑” , ภาควิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๑) , <http://www.oknation>.

^๒ สรณะ เทพเนาว์ , “ว่าด้วยท้องถิ่นนิยม (Localism)” , แหล่งที่มี : (ออนไลน์ . www.gotoknow.org. ๒๕๕๓).

สโมสร นายเนวิน ชิดชอบ ได้ทำให้แฟนฟุตบอล ในบุรีรัมย์ส่วนใหญ่เชื่อมั่นว่าได้หลุดจากวงโคจรทางการเมือง ในวงการฟุตบอลของบุรีรัมย์เอกชนเดินนำรัฐบาล เอกชนสามารถสร้างความสำเร็จได้ชัดเจน ด้านความสำเร็จ กีฬาฟุตบอลเป็นกีฬาที่มีความนิยมสูงสุดของประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากเยาวชนและประชาชนทั่วไปนิยมที่จะจับกลุ่มเล่นฟุตบอลในท้องถิ่นต่างๆ มากมาย อีกทั้งการถ่ายทอดฟุตบอลจากต่างประเทศ ก็อยู่ในความสนใจของผู้คนมากมาย ทุกเพศ ทุกวัย เป็นการสร้างค่านิยมทางทัศนคติ เป็นแนวความคิดที่มีความสำคัญมากแนวหนึ่งในทางการส่งเสริมกีฬาและเป็นการสื่อสารทำความเข้าใจกันระหว่างคนในจังหวัดและท้ายที่สุดเพื่อ การพัฒนาท้องถิ่น สิ่งที่สโมสรบุรีรัมย์ยูไนเต็ดทำออกมาแล้วทำให้รู้ว่าเห็นได้ถึงความเป็นท้องถิ่นนิยมหรือ “จงภูมิใจในบ้านเกิด” ทำให้เกิดความสมัครใจหรือจิตอาสาที่จะช่วยพัฒนาท้องถิ่นของให้ดีขึ้นโดยไม่ต้องมีใครมาบังคับคือการนำหลักวัฒนธรรมกีฬาฟุตบอลบนพื้นฐานความเชื่อดั้งเดิมของจังหวัดบุรีรัมย์ที่ได้ผลอย่างแท้จริง

บทสรุป

สโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด หรือชื่อเดิมว่า บุรีรัมย์พีอีเอ เป็นสโมสรฟุตบอลของประเทศไทยได้สร้างค่านิยมแก่ชาวบุรีรัมย์ โดยผู้ชายที่ชื่อ “เนวิน ชิดชอบ” ประธานสโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด ที่ใช้ “กีฬา” ขับเคลื่อนเศรษฐกิจให้กับบุรีรัมย์ ทั้งยังตั้งเป้าหมายให้เมืองนี้เป็น ๑ ใน ๕ จุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ “ต้องมา” ภายในระยะเวลา ๕ ปี ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของธุรกิจด้านการท่องเที่ยว รวมถึงการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคต่างๆ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างทีมฟุตบอลกับแฟนบอลเป็นปัจจัยความสำเร็จของทีมสโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด กล่าวคือเกิดปรากฏการณ์แฟนบอลสโมสรที่ให้การหนุนหลังที่มีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ทั้งแฟนบอล ที่มีฐานมาจากหน่วยงานหรือองค์กรเดิม พวกที่มาจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสโมสร และกลุ่มที่มาจากความเป็นคนในพื้นที่เดียวกัน ซึ่งนิยามตัวเองว่าเป็นคนบ้านเดียวกันหรือ เรียกสิ่งที่เกิดขึ้นเช่นนี้ว่า “ท้องถิ่นนิยม” แฟนบอลบุรีรัมย์ ร่วมแรงร่วมใจเชียร์ ทีมฟุตบอลในการแข่งขันรายการต่างๆ ที่ผ่านมาจึงปรากฏ ภาพความเป็นกลุ่มก้อนที่เหนียวแน่นของแฟนบอลบุรีรัมย์ สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจากจุดเล็กๆ ข้างสนามโดยมีตระกูลชิดชอบ เข้ามาจัดการกับระบบแฟนบอลที่เป็นกองเชียร์ประจำเสียใหม่ ด้วยการรับสมัครแฟนบอลแล้วฝึกซ้อมการเชียร์ให้มีรูปแบบ และเป็นระเบียบแบบแผนมากยิ่งขึ้น ด้วยการสร้างแรงจูงใจ ให้เข้าชมฟรีในสนามฟุตบอล “ไอ-โมบาย สเตเดียม” อันทันสมัยตระการตา นอกจากนี้เมื่อมีการเดินทางไปเชียร์ยังถิ่นอื่นก็มีการดูแลเรื่องค่าเดินทาง ที่พัก เพื่อแลกกับการ ส่งเสียงเชียร์สโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์ข้างสนาม การจัดการอย่างเป็นระบบนับเป็นส่วนสำคัญทำให้มีฐานกองเชียร์เป็นกลุ่มก้อนอยู่ในสารระบบมาก เมื่อรวมเข้ากับกองเชียร์ที่เป็นชาวจังหวัดบุรีรัมย์และพื้นที่ ใกล้เคียงซึ่งซื้อตั๋วเข้าชมทั้งในรูปแบบสมาชิกรายปี อันเป็นสถิติสูงสุดของสโมสรฟุตบอลบ้านเรา ภาพกองเชียร์ในสนามที่หนาตาและเต็มไปด้วยระบบ ระเบียบดูมีพลัง กอปรกับทีมฟุตบอลที่มีแนวทางการเล่นที่ สร้างความสนุกสนานให้คนดู เมื่อแพรร่อกไปตามสื่อต่างๆ ยิ่ง เป็นตัวเชิญชวนให้แฟนบอลอยากเข้ามาสัมผัสเกมในสนามและร่วมติดตามสนับสนุนทีมอย่างต่อเนื่องการสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างทีมฟุตบอลกับแฟนบอลเป็นปัจจัยความสำเร็จของทีมสโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด กล่าวคือเกิดปรากฏการณ์แฟนบอลสโมสรที่ให้การหนุนหลังที่มีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ทั้งแฟนบอล ที่มีฐานมาจากหน่วยงานหรือองค์กรเดิม พวกที่มาจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสโมสร และกลุ่มที่มาจากความเป็นคนในพื้นที่เดียวกัน ซึ่งนิยามตัวเองว่าเป็นคนบ้านเดียวกันหรือ เรียกสิ่งที่เกิดขึ้นเช่นนี้ว่า “ท้องถิ่นนิยม” แฟนบอลบุรีรัมย์ ร่วมแรงร่วมใจเชียร์ ทีมฟุตบอลในการแข่งขันรายการต่างๆ โดยยังความเชื่อในคาถาอาคมและผีบรรพบุรุษมาใช้โดยเริ่มจากการไหว้ศาลที่แคมป์ฝึกซ้อมช่วงเช้าแล้วนำพวงมาลัย ดอกไม้รูปเทียน ไปจุดที่สนามไอโมบาย สเตเดียมก่อนทำการแข่งขันวิธีการนี้ผู้เขียนมองว่าสโมสรบุรีรัมย์ยูไนเต็ด ทำออกมาแล้วเราทำให้รู้ว่าเห็นได้ถึงความเป็นท้องถิ่นนิยมหรือ “จงภูมิใจในบ้านเกิด” ทำให้เกิดความสมัครใจหรือจิตอาสาที่จะช่วยพัฒนาท้องถิ่นของเราให้ดีขึ้นโดยไม่ต้องมีใครมาบังคับ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของบุรีรัมย์โดยการนำหลักวัฒนธรรมกีฬาฟุตบอลบนพื้นฐานความเชื่อดั้งเดิมของจังหวัดบุรีรัมย์ที่ได้ผลอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- กิตติคุณ บุญเกตุ. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการซื้อผลิตภัณฑ์สโมสรฟุตบอลบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด ของผู้บริโภคในจังหวัดบุรีรัมย์”. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สถิติประยุกต์)**. บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๖.
- ชัชวิทย์ พุ่มสงวน.. “การศึกษาการบริหารจัดการสโมสรฟุตบอลอาชีพที่ประสบความสำเร็จในประเทศไทย”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการการกีฬา)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๖)
- นราธิป ตรีเจริญและคณะ. “การพัฒนาจังหวัดด้วยกีฬาฟุตบอลอาชีพ : ความรัก เอกลักษณ์และการพัฒนาจังหวัดอันเกิดจากสโมสรบุรีรัมย์ ยูไนเต็ด”. **บทความ**. วารสารวิจัยและพัฒนา วิทยาลัยสงฆ์พระบรมราชูปถัมภ์. ปีที่ ๑๑. ฉบับที่ ๑. มกราคม – เมษายน ๒๕๕๙.
- บุญยิ่ง ประทุม, “ท้องถิ่นนิยม : ในบริบทสังคมไทย ๒๕๕๑”, **ภาควิชาการพัฒนารัฐบาลชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๑, <http://www.oknation.net/blog/oknation>. (๒๕๕๑).
- สรณะ เทพเนาว์. ว่าด้วยท้องถิ่นนิยม (Localism). แหล่งที่มา : (ออนไลน์). [www. www.gotoknow.org](http://www.gotoknow.org). (๒๕๕๘).

การพัฒนาทักษะของผู้นำชุมชนในการถ่ายทอดความรู้ด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อม สู่ประชาชน

Development the Skills of Community Leaders to Transfer of Knowledge
Environmental Laws to the People.

ดร.ณัฐพงศ์ธัช กุรัตนธรรมา^๑

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาทักษะของผู้นำชุมชนในการถ่ายทอดความรู้ด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อมสู่ประชาชน กลุ่มตัวอย่างได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลที่อยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ๔ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ สุรินทร์และบุรีรัมย์ จังหวัดละ ๘๐ คน รวมจำนวน ๓๒๐ คน เลือกตัวแทนผู้นำชุมชนจังหวัดละ ๓ คน รวม ๑๒ คน เพื่อถ่ายทอดความรู้กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมให้กับประชาชนซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในพื้นที่ ๔ อำเภอจาก ๔ จังหวัดๆละ ๑ ครั้ง ครั้งละ ๓ วัน ได้แก่ อำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ และอำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ เลือกแบบเจาะจงเป็นตัวแทนประชาชน อำเภอละ ๔๐ คน รวมจำนวน ๑๖๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นชุดความรู้กฎหมายสิ่งแวดล้อมสำหรับผู้นำชุมชนและแบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมของประชาชนก่อนหลังการถ่ายทอดของผู้นำชุมชน เป็นแบบเลือกตอบ จำนวน ๑๐ ข้อ พร้อมข้อเสนอแนะและความต้องการอื่นๆ ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย

ผลการวิจัยพบว่า ผลการพัฒนาทักษะของผู้นำชุมชนในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมสู่ประชาชน พบว่า ผู้นำชุมชน จำนวน ๑๒ คน ได้ปฏิบัติการถ่ายทอดความรู้โดยการอบรมประชาชน จังหวัดละ ๑ ครั้ง ครั้งละ ๓ วัน โดยใช้ชุดฝึกอบรมกฎหมายสิ่งแวดล้อมเป็นสื่อในการถ่ายทอดผลการประเมิน พบว่า หลังได้รับการถ่ายทอดประชาชนมีความรู้ในระดับมากที่สุด (ร้อยละ ๗๓.๗๕)

คำสำคัญ : การพัฒนาทักษะ ผู้นำชุมชน การถ่ายทอดความรู้

ABSTRACT

The objectives of this research were to develop the skills of community leaders in the transfer of knowledge on environmental law to the people. The sample consisted of ๑๒ village headmen, village headmen and sub-district administrative organizations, namely Nakhon Ratchasima, Chaiyaphum, Surin and Buriram. Province, ๘๐ people, including ๓๒๐ people select representatives, community leaders, provincial of ๓ people, including ๑๒ people learned the law on environmental protection to the public. each for three days using a training environmental laws , Prathai District Nakhon Ratchasima province Ban Khwao District Chaiyaphum Province Prakhon Chai District Buriram province And Chumphon Buri District Surin Province The instrument used in the study was a knowledge set of environmental law for community leaders and a test of knowledge about environmental law of the people before the transfer of knowledge of community leaders. This is a ๑๐-item answer to quantitative data collection. Analysis of data with the program. Statistics used in data analysis were percentage mean

The results were found that: The development of community leaders to convey knowledge of environmental law to the public that the number ๑๒ was the transfer of knowledge by training the public

^๑ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

by one, each for three days using a training environmental law as a medium. The results showed that after the broadcast has inherited the knowledge. At the highest level (๗๓.๗๕ percent)

Keywords: Skill development, Community leader, Knowledge transfer

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของสังคมโลกในปัจจุบันเป็นไปอย่างรวดเร็ว จนบางครั้งไม่สามารถปรับตัวได้ทันต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ส่งผลให้การดำเนินชีวิตของมนุษย์มีแต่การแย่งชิง แข่งขัน กีดกัน เอาเปรียบกันในด้านสังคมและเศรษฐกิจอยู่ตลอดเวลา ในด้านสังคมมีการรวมกลุ่มกันในระดับภูมิภาคเพื่อออกกฎระเบียบการใช้ทรัพยากร การปฏิบัติและอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ปราศจากการรุกราน การใช้ความรุนแรงต่อกัน พร้อมกับมีมาตรการในการควบคุม รักษา คุ้มครอง ป้องกัน ในกลุ่มตลอดจนมีการร่วมมือกันทางด้านเศรษฐกิจ เพื่อเสถียรภาพความมั่นคง รักษาสภาพคล่องทางการเงินในแต่ละประเทศ พร้อมใช้เป็นเครื่องมือในการต่อรองกับกลุ่มองค์กรหรือประเทศที่มีอิทธิพลเหนือกว่า ซึ่งแต่ละประเทศมีการออกกฎหมายคุ้มครองทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดและมีความสำคัญต่อความเป็นอยู่ต่อประชากรในสังคมอันเป็นส่วนรวมโดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตให้ได้รับความเสียหายนำมาใช้ประโยชน์ไม่ได้ จะเห็นได้ว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมจะเป็นเพียงเรื่องที่มีการศึกษาหรือกล่าวถึงอย่างกว้างขวาง แต่การปฏิบัติเพื่อป้องกันมิให้ปัญหาเกิดขึ้น หรือแก้ไขปัญหามีอยู่ให้เสร็จสิ้นไปกลับยังคงเหมือนจะไม่เป็นไปในเชิงรูปธรรมอย่างจริงจัง ข้อมูลเกี่ยวกับการตัดไม้ทำลายป่า หรือการทิ้งขยะสร้างมลพิษให้แก่ธรรมชาติเป็นหลักฐานที่อาจชี้ให้เห็นได้ว่าปัญหาดังกล่าวยังไม่ได้รับการแก้ไขให้ลุล่วงไป วิธีแก้ไขปัญหาดังกล่าวจะมีอยู่หลายประการ แต่ที่เห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนในปัจจุบันวิธีหนึ่ง คือการที่รัฐออกกฎหมายห้ามมิให้กระทำการในลักษณะที่จะก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม และแน่นอนว่าหากผู้ใดไม่ปฏิบัติตามกฎหมายดังกล่าวย่อมจะต้องถูกลงโทษ โดยวิธีนี้ศาลจะเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาล้างแฉก เพราะศาลจะเป็นผู้ใช้ดุลพินิจในการลงโทษคดีดังกล่าว ซึ่งการลงโทษที่เหมาะสม ย่อมจะทำให้การแก้ไขปัญหาดังกล่าวบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้^๑

การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ขาดการบูรณาการร่วมระหว่างหน่วยงานรับผิดชอบที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้การกำหนดเครื่องมือและกลไกในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นแบบแยกส่วน ระบบการจัด การข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังไม่เป็นมาตรฐาน ไม่ครอบคลุม และขาดการเชื่อมโยง กับข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคม กฎหมายมีลักษณะของการบริหารจัดการทรัพยากร รายสาขาขาดประสิทธิภาพในการบังคับใช้ ขาดความเป็นธรรม และไม่โปร่งใส นอกจากนี้ ยังมีปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน และความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากร เช่น ที่ดิน น้ำ และป่าไม้ เป็นต้น ส่งผลให้เกิดความไม่ไว้ วางใจใน การบริหารจัดการของภาครัฐ ในขณะที่เกิดช่องว่างทางนโยบายในการบูรณาการระหว่างการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม กับการพัฒนาเศรษฐกิจ ประกอบกับความอ่อนแอของกลไกการจัดการสิ่งแวดล้อมและการบังคับใช้ กฎหมาย และความไม่มีประสิทธิภาพของเครื่องมือกำกับและควบคุมในการบรรเทาผลกระทบของโครงการขนาดใหญ่ ส่งผลให้เกิดผลกระทบมากมายจากโครงการพัฒนาเศรษฐกิจขนาดใหญ่ของทั้ง ภาครัฐและเอกชน แม้โครงการพัฒนาเหล่านี้ จะตอบสนองเป้าหมายทางเศรษฐกิจและเพิ่มรายได้ แต่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมหลายประการ ดังเช่น กรณีปัญหามลพิษในพื้นที่มาบตาพุดและบริเวณใกล้เคียง จังหวัดระยอง ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเติบโตของอุตสาหกรรมโดยขาดการควบคุมการปล่อยมลพิษให้เป็นไปตามกฎหมายกำหนด ก่อให้เกิดมลพิษด้านอากาศเกินมาตรฐานคุณภาพอากาศในบางจุดตรวจวัดการปนเปื้อนโลหะหนักและสารอินทรีย์ ระเหยง่ายของน้ำผิวดิน น้ำใต้ดินและน้ำทะเล ปัญหายุทธศาสตร์และกากของเสียชุมชน การลักลอบ ทิ้งขยะอุตสาหกรรม และการเกิดอุบัติเหตุจากการ

^๑ วินัย เรืองศรี, (๒๕๕๒). การประเมินมูลค่าสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์จากศาลยุติธรรมสหรัฐอเมริกา, กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนาศักดิ์ และสถาบันพัฒนาข้าราชการ ฝ่ายตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม.

รั่วไหลของสารเคมี บ่อยครั้ง ก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ และมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน^๑

ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ในขณะที่ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยรับรองสิทธิชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งยังรับรองสิทธิของชุมชนในการออกเสียงความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่กระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง แต่ยังคงมีคำถามที่เกิดขึ้นในใจของชาวบ้านและสังคมคือ เพราะเหตุใดชาวบ้านที่อาศัยที่ป่าทำกินยังคงได้รับผลกระทบจากการเป็น “อาชญากรโลกร้อน” จึงเกิดเป็นประเด็นคำถามแก่สังคมว่า “ยุติธรรมแล้วหรือที่ชาวบ้านจะถูกดำเนินคดีโลกร้อน”^๒ ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยไม่ได้รับการดูแล หรือเยียวยาอย่างสมควรจะเป็นมาจากความอ่อนแอในการบังคับใช้กฎหมายของหน่วยงานรัฐ ซึ่งปัญหานี้ส่วนหนึ่งมาจากโครงสร้างอำนาจหน้าที่ที่กระจัดกระจายของหน่วยงานรัฐ ความไม่มีเอกภาพในการจัดการปัญหา^๓

ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่มีสถิติคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมขึ้นสู่ศาลปกครองใน ๔ จังหวัด ได้แก่ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ พบว่า สูงกว่าจังหวัดอื่นที่อยู่ในภาคเดียวกัน เนื่องจากเป็นกลุ่มจังหวัดที่มีวิถีการดำเนินชีวิต ภาษา ประเพณี วัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน มีการตั้งบ้านเรือนที่พักอาศัยเป็นชุมชนใหญ่ มีวัฒนธรรมประเพณีหลากหลายเป็นกลุ่มจังหวัดที่มีอาณาเขตติดกับประเทศกัมพูชาของอำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ อำเภอพนมดงรัก อำเภอกาบเชิง อำเภอสังขะ อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ จากความใกล้ชิดทางด้านเชื้อชาติ สายพันธุ์ ทำให้จังหวัดทั้งสองมีความสัมพันธ์กันฉันพี่น้อง ทั้งด้านประเพณี วัฒนธรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กลุ่มคนดังกล่าวได้อาศัยกระจายเป็นชุมชนในหลายจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง กลุ่มคนเหล่านี้ใช้ภาษาไทย-เขมร สื่อสารกันเป็นภาษาท้องถิ่น หรือพูดภาษาไทย-ลาว พูด-ฟัง-อ่านภาษาไทยกลางไม่ค่อยเข้าใจในความหมาย โดยเฉพาะภาษากฎหมายที่เป็นภาษาที่ใช้คำศัพท์เฉพาะต้องตีความตามเจตนารมณ์ของกฎหมายแต่ละด้าน จากการสนทนากับผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน (ผู้นำ อช.) ในกลุ่มจังหวัดข้างต้นเกี่ยวกับกฎหมายและสภาพปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมทำให้ทราบว่าประชาชนโดยทั่วไปไม่ทราบว่ากฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จึงขาดความรู้ความเข้าใจในข้อกฎหมาย ประกาศ ข้อห้าม ระเบียบปฏิบัติต่างๆเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม แม้กระทั่งตัวของผู้นำชุมชนเองไม่ว่าจะเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล การดำเนินชีวิตประจำวันบางครั้งจึงเป็นการละเมิดหรือกระทำผิดต่อกฎหมายโดยไม่ได้ตั้งใจหรือเจตนา เช่น การเผาถ่านไม้ เผาขยะ การระบาย สิ่งปฏิกูลลงสู่น้ำลำคลอง การเปิดเครื่องเสียงหรือเสียงดังรบกวนของรถจักรยานยนต์ อันเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษในชุมชน ก่อให้เกิดมลภาวะมีปัญหาเรื่องสภาพแวดล้อมและสุขภาพร่างกายตามมาและที่สำคัญเป็นการกระทำผิดกฎหมายเกี่ยวสิ่งแวดล้อมโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ปัญหาข้อกฎหมายอันเป็นอุปสรรคต่อความเข้มแข็งของชุมชน เช่น เข้าไปหาเห็ด เก็บพืชผักต่าง ๆ เพื่อมาบริโภคซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านต้องพึ่งพาหาอาหาร แต่ต้องถูกจับดำเนินคดี ในข้อหาบุกรุก เก็บของป่าโดยไม่ได้รับอนุญาต จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้นก่อให้เกิดผู้นำชุมชนเกิดความวิตกกังวลต่อปัญหาว่าทำอย่างไรให้กลุ่มผู้นำชุมชนได้ศึกษาเรียนรู้กฎหมายสิ่งแวดล้อมให้เข้าใจ เกิดความตระหนัก นำไปปฏิบัติ และสามารถถ่ายทอดต่อประชาชนได้อย่างถูกต้อง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาทักษะของผู้นำชุมชนในการถ่ายทอดความรู้ด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อมสู่ประชาชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงพรรณนา (Descriptive Research)

^๑ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรื.แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙.

^๒ กรวิไล เทพพันธ์กุลงาม, (๒๕๕๓). ปฏิรูปกฎหมายสิ่งแวดล้อม : ประเด็นร้อนของคดีโลกร้อนกรุงเทพฯ: ประชาไท.

^๓ สงกรานต์ ป่องบุญจันทร์, (๒๕๕๘). การก่อกำเนิดขององค์การพิทักษ์สิ่งแวดล้อมอเมริกา.กรุงเทพฯ: มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม.

โดยทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะในการถ่ายทอดความรู้โดยเปรียบเทียบ ก่อนและหลังได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อมจากผู้นำชุมชน แล้วนำมาสังเคราะห์เป็นเครื่องมือโดยผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นนำไปใช้ในการเก็บข้อมูล และเพื่อให้สามารถตอบปัญหาของการวิจัยได้อย่างครอบคลุมและถูกต้องตาม วัตถุประสงค์ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหาร ส่วนตำบลที่อยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ๔ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ สุรินทร์และบุรีรัมย์ จังหวัดละ ๘๐ คน รวมจำนวน ๓๒๐ คน โดยมีที่มหาวิทยาลัยเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ในการใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม โดยใช้วิธีการฝึกอบรมเป็นระยะเวลา ๓ วัน กิจกรรม ได้แก่ การบรรยาย การวิเคราะห์กรณีตัวอย่างการใช้กฎหมาย ปฏิบัติการ ภาคสนามฝึกการเลือกใช้กฎหมายแก้ปัญหาอย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ และสร้างทักษะความเป็นผู้นำในการใช้กฎหมาย สิ่งแวดล้อม โดยใช้วิธีการให้ผู้นำชุมชนปฏิบัติการถ่ายทอดความรู้กฎหมายสู่ประชาชนและวิเคราะห์ทางเลือกในการใช้ กฎหมายร่วมกัน โดยใช้สื่อในการเสริมสร้าง ได้แก่ ชุดฝึกอบรมกฎหมายสิ่งแวดล้อม สถานการณ์จริง กรณีตัวอย่างการใช้ กฎหมายแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม และตัวอย่างผู้นำที่ประสบผลสำเร็จในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมชุมชน และมีผู้สนับสนุน ได้แก่ นักกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อม นักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานด้าน สิ่งแวดล้อม หลังจากนั้นเลือกตัวแทนผู้นำชุมชนจังหวัดละ ๓ คนเพื่อทำการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม รวม ๑๒ คน ใช้เวลาในการถ่ายทอด พื้นที่ละ ๓ วัน กลุ่มตัวอย่างประชาชนที่เข้ารับการถ่ายทอดความรู้กฎหมายสิ่งแวดล้อมของ ผู้นำชุมชนเป็นประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ ๔ อำเภอ จาก ๔ จังหวัด ได้แก่ อำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ และอำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ เลือกแบบเจาะจงเป็นตัวแทนประชาชน อำเภอละ ๔๐ คน รวมจำนวน ๑๖๐ คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่ม ตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

๑. ชุดฝึกอบรมกฎหมายสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ๗ ฉบับ
 - ๑.๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐
 - ๑.๒ พระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕
 - ๑.๓ พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕
 - ๑.๔ พระราชบัญญัติรักษาคลองประปา พ.ศ. ๒๕๒๖
 - ๑.๕ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕
 - ๑.๖ พระราชบัญญัติควบคุมการโฆษณาโดยใช้เครื่องขยายเสียง พ.ศ. ๒๕๓๓
 - ๑.๗ ประมวลกฎหมายอาญา

๒. แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม โดยแบ่งออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบทดสอบความรู้ ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา และ ตำแหน่ง

ตอนที่ ๒ เป็นแบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม จำนวน ๑๐ ข้อ

สรุปผลการวิจัย

๑. ผลการศึกษาจากการสำรวจโดยใช้แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำ ชุมชน จำนวน ๓๒๐ คน จาก ๔ อำเภอใน ๔ จังหวัด ประกอบด้วย อำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ และอำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ ปรากฏ ดังนี้

๑.๑. ผลวิจัยเชิงปริมาณ

๑.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า พบว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๖๘.๘๐ (๒๒๐ คน) เพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๒๐ (๑๐๐ คน) ส่วนใหญ่มีช่วงอายุ ๓๖-๔๕ ปี คิด เป็นร้อยละ ๖๑.๘๗ (๑๙๘ คน) รองลงมา คือ ๒๐-๓๕ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๓๗ (๗๘ คน) และช่วงอายุ ๔๖ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๗๕ จำนวนน้อยที่สุด (๔๔ คน) ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๖๙ (๒๐๗ คน) รองลงมา คือ

ระดับอุดมศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๑๙ (๗๑ คน) การศึกษาในระดับอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๖๓ (๓๔ คน) และระดับประถมศึกษา จำนวนน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๒.๕๐ (๘ คน) และผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๒๕ (๑๙๖ คน) รองลงมา คือ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๙๔ (๘๓ คน) และกำนัน จำนวนน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๘๑ (๔๑ คน)

๑.๑.๒ ผลการพัฒนาทักษะของผู้นำชุมชนในการถ่ายทอดความรู้ด้านกฎหมายสิ่งแวดล้อมสู่ประชาชน พบว่า ผู้นำชุมชน จำนวน ๑๒ คน ได้ปฏิบัติการถ่ายทอดความรู้โดยการอบรมประชาชน จังหวัดละ ๑ ครั้ง ครั้งละ ๓ วัน โดยใช้ชุดฝึกอบรมกฎหมายสิ่งแวดล้อมเป็นสื่อในการถ่ายทอดผลการประเมิน พบว่า หลังได้รับการถ่ายทอดประชาชนมีความรู้ในระดับมากที่สุด (ร้อยละ ๗๓.๗๕)

๑.๒ ข้อเสนอแนะ และความต้องการอื่นๆ

ผู้ตอบแบบสอบถามได้เสนอความเห็นและความต้องการเกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม ดังนี้

๑.๒.๑ ควรให้ความรู้กฎหมายสิ่งแวดล้อมโดยการอบรม สัมมนา กับผู้นำชุมชนทุกระดับ โดยให้วัดและโรงเรียนมีส่วนในการให้ความรู้กฎหมายสิ่งแวดล้อมกับชุมชน

๑.๒.๒ ควรทำเป็นชุดความรู้กฎหมายสิ่งแวดล้อมแจก ผู้นำชุมชนทุกคน เพื่อใช้เป็นสื่อในการเรียนรู้ และเป็นเครื่องมือในการนำทางในการแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชุมชน ควรให้อ่านง่ายมีภาพประกอบให้มากขึ้น และจัดทำเป็นชุดความรู้ฉบับการ์ตูนสำหรับเด็ก และเยาวชน

๑.๒.๓ ควรทำเป็นชุดความรู้กฎหมายสิ่งแวดล้อมแจกผู้นำชุมชนทุกคน เพื่อใช้เป็นสื่อในการเรียนรู้ และเป็นเครื่องมือในการนำทางในการแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชุมชน ควรให้อ่านง่ายมีภาพประกอบให้มากขึ้น และจัดทำเป็นชุดความรู้ฉบับการ์ตูนสำหรับเด็ก และเยาวชน

๑.๒.๔ ควรรณรงค์ ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อเสียงตามสายของชุมชน จัดให้มีป้ายแสดงบอกกล่าวหรือข้อห้ามเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน จัดทำเป็นแผ่นพับ จัดทำเป็นแผ่นซีดี ให้เยาวชนหรือกลุ่มองค์กรมีส่วนร่วมในการรณรงค์

๑.๒.๕ ควรศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน

๑.๒.๖ ควรจัดประกวดชุมชนสีเขียวเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อม

๑.๒.๗ ควรบรรจุเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมลงในหลักสูตรการศึกษา

๑.๒.๘ ควรให้ภาครัฐนำเสนอความรู้เกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง

๑.๒.๙ ควรให้ภาครัฐบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

เพื่อเป็นการพัฒนาทักษะของผู้นำชุมชนในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมสู่ประชาชน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปประยุกต์ใช้

๕.๑.๑ ควรมีการพัฒนาทักษะของผู้นำชุมชนในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมสู่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะผู้นำชุมชนเป็นกลุ่มบุคคลที่ประชาชนให้ความศรัทธา เชื่อถือ หากมีปัญหาหรือข้อพิพาทด้านสิ่งแวดล้อม ผู้นำจะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเบื้องต้น โดยกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๕.๑.๒ ควรจัดให้มีการเรียนรู้เป็นหลักสูตรระยะสั้นหรือโครงการฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมกับประชาชนทั่วไป เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ เห็นคุณค่า ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม นำไปสู่ความตระหนัก ปฏิบัติได้ถูกต้อง เหมาะสม ในการป้องกัน ดูแล แก้ไข ตลอดจนการอนุรักษ์ให้เห็นผล โดยกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิชาการ และสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๕.๑.๓ ควรมีการรวบรวมกฎหมายสิ่งแวดล้อมสำหรับชุมชน เป็นศูนย์กฎหมายสิ่งแวดล้อมชุมชน ทำเป็นหนังสือ ซีดี ให้หลากหลาย เหมาะสม อ่านเข้าใจง่าย น่าสนใจ หรือป้ายประชาสัมพันธ์ ข้อควรปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อม สร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับผู้นำชุมชนและประชาชนให้มากขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีต่อสิ่งแวดล้อม ดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข โดยกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และนักวิชาการ

๕.๑.๔ ควรพัฒนาทักษะของผู้นำชุมชนในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมสู่ประชาชน กำหนดเป็นนโยบายและแผนงาน ดำเนินในท้องถิ่น โดยกระทรวงยุติธรรม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกระทรวงมหาดไทย

๕.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

๕.๒.๑ ควรวิจัยประเมินและติดตามผล ผู้นำชุมชนและประชาชนหลังได้รับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อม

๕.๒.๒ ควรวิจัยการพัฒนาทักษะการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมสำหรับเยาวชน

๕.๒.๓ ควรวิจัยการมีส่วนร่วมในการจัดการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมชุมชนด้วยกฎหมายสิ่งแวดล้อม

๕.๒.๔ ควรวิจัยเชิงปฏิบัติการระดับประชาชนที่ผ่านการได้รับการถ่ายทอดความรู้เป็นแกนนำด้านกฎหมายพิทักษ์สิ่งแวดล้อม

๕.๒.๕ ควรวิจัยและสร้างสื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมทางระบบอินเทอร์เน็ตสู่ประชาชน และเยาวชนไทย เพื่อการค้นคว้าด้วยตนเอง

บรรณานุกรม

กรวิไล เทพพันธ์กุลงาม,ปฏิรูปกฎหมายสิ่งแวดล้อม : ประเด็นร้อนของคดีโลก ร้อน,กรุงเทพฯ: ประชาไท,๒๕๕๗.

วินัย เรืองศรี, การประเมินมูลค่าสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์จากศาลยุติธรรม สหรัฐอเมริกา, กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อม และสถาบันพัฒนาข้าราชการ ฝ่ายตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม,๒๕๕๒.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. สำนักงานรัฐมนตรี,

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙.

สงกรานต์ ป็องบุญจันทร์, การก่อกำเนิดขององค์การพิทักษ์สิ่งแวดล้อมอเมริกา.กรุงเทพฯ: มูลนิธินิติธรรมสิ่งแวดล้อม,๒๕๕๘.

นักการเมืองท้องถิ่นกับหลักสุจริต ๓ Local Politicians with Three Good Conducts

สมาพร มังคลิ่ง^๑

บทคัดย่อ

การใช้หลักสุจริต ๓ สำหรับนักการเมืองท้องถิ่นนั้นเป็นฐานเบื้องต้นในการประยุกต์ใช้ทั้งตนเองและสังคมรอบตัว เป็นกระบวนการพัฒนาความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นการศึกษาเรียนรู้ของมนุษย์นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาและพัฒนาทั้ง ๓ ด้านไป พร้อมๆ กัน คือ ด้านพฤติกรรมด้านกาย ด้านวาจา ด้านจิตใจ และด้านปัญญา ซึ่งล้วนเป็นแนวทางการประยุกต์หลักของกายสุจริตในการพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้าและให้เกิดประสิทธิภาพสำหรับมนุษย์ที่อยู่ในสังคมนี้ได้ เพราะการใช้หลักกายสุจริตเกี่ยวเนื่องกับการแสดงออกทางกายที่ดีงาม เป็นความประพฤติที่ดีงาม เป็นการปฏิบัติหน้าที่ของมนุษย์ต่อเพื่อนมนุษย์ มนุษย์ต่อสรรพสัตว์ และมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมด้วยกัน

คำสำคัญ : นักการเมืองท้องถิ่น, หลักสุจริต ๓

Abstract

The use of ๓ good conducts for local politicians based on foundation for both self and social application. It is a human developmental process. This is a study of human learning. It is essential that all three aspects of education and development be addressed simultaneously: physical, verbal, mental, and intellectual, which are the guiding principles of good conduct in social progress and to be effective for humans in this society. Because the use of good conduct deal with a good physical expression. It is a good behavior and it is human duty to human beings, human beings to animals and human beings to the environment together.

Keywords : Local Politicians, Three Good Conducts

บทนำ

การปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศที่กำลังพัฒนา มักจะมีปัญหาเกี่ยวกับผู้แทนของประชาชน โดยเฉพาะในประเทศไทยนั้นมีการอ้างทางสื่อมวลชนและสภากาแฟต่าง ๆ ว่าในการเลือกตั้งทุกครั้ง ผู้แทนบางคนได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยการซื้อเสียง จึงได้มีหน่วยงานองค์กรอิสระขึ้นมาเพื่อดูแลในเรื่องการเลือกตั้งโดยตรง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๑๔๕ และมาตรา ๑๔๗ บัญญัติให้คณะกรรมการเลือกตั้งมีอำนาจหน้าที่สืบสวนสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริงและวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาหรือข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้นตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ และกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๕ ซึ่งในปัจจุบันการบริหารราชการแผ่นดินของไทย เป็นไปตามระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔) ประกอบด้วยการบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น จะเห็นได้ว่าการพัฒนาการปกครองท้องถิ่นของไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ เริ่มในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำริให้ทดลองจัดตั้งหน่วยการปกครองแบบใหม่ในระดับท้องถิ่น เรียกว่า “สุขาภิบาลกรุงเทพ” พ.ศ. ๒๔๙๙ ต่อมารัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ออกพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนตำบลมีฐานะเป็นหน่วยการปกครองท้องถิ่น (อบต.) ซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคล มีรายได้ รายจ่ายของตนเอง และสามารถดำเนินกิจการส่วนตำบลได้อย่างอิสระ พ.ศ. ๒๕๓๗ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติสภา

^๑ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ และได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๔๖ มาตรา ๘๕ ให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีนายกององค์การบริหารส่วนตำบลมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน^๑ ในทางการเมืองการปกครอง ผู้นำหรือที่เรียกว่านักการเมือง(Politician) มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้กลไกของระบบการปกครองเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ นักการเมืองจึงเป็นผู้มีอิทธิพลที่จะสามารถส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในทุกด้าน เพราะนักการเมืองมีหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย และดำเนินตามนโยบายในการบริหารประเทศ เป็นผู้มืบทบาทสำคัญ ดังนั้น นักการเมืองที่ดีจะต้องเป็นผู้มีจริยธรรมในตนเองเพื่อควบคุมความประพฤติตนเองให้ประพฤติเป็นไปในทางแห่งความดี^๒ ซึ่งพฤติกรรมการทำงานที่ดีของนักการเมืองนั้นควรนำหลักสุจริตธรรม^๓ เพื่อมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน คือ การปฏิบัติชอบด้วยกาย เรียกว่า กายสุจริต การปฏิบัติชอบด้วยวาจา เรียกว่า วาสุจริต การปฏิบัติชอบด้วยใจ เรียกว่า มโนสุจริต ซึ่งหลักสุจริตธรรมเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่สามารถนำมาเป็นแนวทางในพัฒนาพฤติกรรมการทำงานในองค์กรได้ เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารพัฒนาท้องถิ่นในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งบุคลากรในสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล นั้นมีบทบาทสำคัญในการปฏิบัติงานและจะต้องมีรูปแบบในการปฏิบัติงานที่หลากหลาย ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ที่รับผิดชอบเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและยุติธรรมอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

บริบทของนักการเมืองท้องถิ่น

ความหมายของนักการเมือง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้นิยามและความหมายนักการเมืองไว้ว่า นักการเมือง หมายถึงผู้ฝึกฝนในทางการเมือง, ผู้ที่ทำหน้าที่ทางการเมือง^๔

นิยามดังกล่าวเน้นถึงบุคคลที่เข้ามารับตำแหน่งทางการเมืองเพื่อทำหน้าที่แทนบุคคลอื่น ซึ่งเรียกว่าผู้ให้การสนับสนุนและให้โอกาสเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามแผนนโยบายทางการเมืองเพื่อทำหน้าที่รับใช้ประเทศชาติและประชาชนส่วนรวม เพื่อให้เป็นไปตามระบอบการเมืองการปกครองนั้นๆ เช่น ประเทศไทยมีการปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการเลือกผู้แทน โดยการใช้สิทธิเลือกบุคคลที่ตนมีความเชื่อถือเป็นคนดีมีคุณธรรม มีศีลธรรม และมีจริยธรรม สำหรับทำหน้าที่ทางการเมืองแทนประชาชนเรียกว่านักการเมือง หรือผู้ทำหน้าที่ทางการเมือง

แต่ในทฤษฎีรัฐศาสตร์มองการเมืองหรือวิเคราะห์การเมือง (Approach to Political Analysis) ต่างออกไป แต่สาระสำคัญเป็นไปในทำนองเดียวกันคือเป็นการใช้อำนาจแบบสองทางระหว่างฝ่ายที่เป็นผู้ปกครอง(Rulers) และฝ่ายผู้ถูกปกครอง(Ruled) คำจำกัดความของนักการเมืองที่ชัดเจนและรัดกุมมากที่สุดควรพิจารณาจากทัศนะของนักรัฐศาสตร์ เช่น

ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช มองว่า นักการเมืองหมายถึงกลุ่มคนที่เข้ามาวางรูปแบบของรัฐและการจัดระเบียบความสัมพันธ์ภายในรัฐระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง โดยเมื่อสังคมมนุษย์ยังมีความจำเป็นที่จะต้องมียุติบาล คนเราจึงต้องแบ่งออกเป็นสองพวกใหญ่ๆ คือ ผู้ที่ทำหน้าที่บังคับ (นักการเมือง/นักปกครอง)กับผู้ถูกบังคับ (ประชาชน) เสมอ^๕

^๑ กรรณิกา ประภาวะติลก, “ความคาดหวังของประชาชนต่อนักการเมืองท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่”, สารนิพนธ์ สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑.

^๒ ทองเปลว ทองบ้านเกาะ, “การศึกษาวิเคราะห์จริยธรรมของนักการเมืองแนวพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๒.

^๓ อัง.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๒/๑๔๐.

^๔ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๓๗.

^๕ ชัยอนันต์ สมุทวณิช,ศ.ดร.,แนวคิดการเมืองไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๖๑.

รศ.ดร.ณรงค์ สินสวัสดิ์ ให้คำนิยามนักการเมืองที่ครอบคลุมและช่วยให้เห็นภาพความเกี่ยวพันของการเมืองกับคนในสังคมว่า การเมืองเป็นการต่อสู้ช่วงชิง การรักษาไว้และการใช้อำนาจทางการเมือง โดยที่อำนาจทางการเมืองหมายถึงอำนาจในการที่จะวางนโยบายในการบริหารประเทศหรือสังคม นักรัฐศาสตร์บางคนมองว่า แท้จริงนั้น การเมืองเป็นเรื่องของการต่อสู้แย่งชิงของกลุ่มผลประโยชน์ (Interest Group) ที่ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองที่แย่งกันเข้าสู่อำนาจบริหารประเทศหรืออย่างน้อยที่สุดก็ให้ผลผลิตจากระบบการเมือง (Political Outputs)^๑

ทองเปลว ทองบ้านเกาะ นิยามความหมายการเมืองและนักการเมืองแล้ว แบ่งได้เป็น กลุ่ม ๕ ดังนี้^๒

กลุ่มที่ ๑ การเมืองเป็นเรื่องของอำนาจ โดยเป็นการต่อสู้กันเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจและอิทธิพลในการบริหารกิจการบ้านเมือง โดยคำนิยามของการเมืองในเชิงอำนาจที่น่าสนใจอันหนึ่ง ที่ได้ให้คำอธิบายที่ชัดเจนมากได้แก่นิยามของ ที่กล่าวว่า การเมือง หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวกับอำนาจ สถาบันและองค์กรในสังคม ซึ่งได้รับการยอมรับว่ามีอำนาจเด็ดขาดครอบคลุมสังคมนั้น ในการสถาปนาและทำนุรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม มีอำนาจในการทำให้จุดประสงค์ร่วมกันของสมาชิกในสังคมได้บังเกิดผลขึ้นมา และมีอำนาจในการประนีประนอมความคิดเห็นที่แตกต่างกันของคนในสังคม

กลุ่มที่ ๒ การเมืองเป็นเรื่องของการจัดสรรทรัพยากรของรัฐหรือสิ่งที่มีคุณค่าทางสังคม ดังเช่นมุมมองของอีสตัน (David Easton) ซึ่งได้อธิบายไว้ว่า การเมือง เป็นการใช้อำนาจหน้าที่ในการจัดสรรแจกแจงสิ่งที่มีคุณค่าต่างๆ ให้กับสังคมอย่างชอบธรรม (The authoritative allocation of values to society) ความหมายของการเมืองดังที่ยกตัวอย่างมานี้เป็นนิยามที่ได้รับการยอมรับอย่างสูงจากสำนักพหุนิยม (Pluralism)

อย่างไรก็ดี ศ.ดร.ชยอนันต์ สมุทวณิช อธิบายว่า เราจะใช้ความหมายการเมืองดังกล่าวนี้ได้ก็ต่อเมื่อ ในสังคมนั้นๆ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมเห็นพ้องต้องกันและยอมรับในกติกาที่กำหนดการใช้อำนาจเพื่อแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าเท่านั้น ส่วนในสังคมที่ยังไม่มีความเห็นพ้องต้องกันเกี่ยวกับกติกาที่กำหนดสิ่งที่มีคุณค่าในสังคม การเมืองยังคงเป็นเรื่องของการแข่งขันกันเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ในการแบ่งปันคุณค่าที่ให้ประโยชน์แก่ฝ่ายตนมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ (The competition for the authority to determine the authoritative allocation of values to society) โดยนัยนี้ การเมืองจึงมี ๒ ระดับ คือ

ระดับแรก การเมืองอยู่ภายใต้การแข่งขันขัดแย้งของฝ่ายต่างๆ เพื่ออำนาจทางการเมืองที่ทุกฝ่ายยอมรับ ขณะที่การเมืองในความหมายแรกดังที่ศ.ดร.ชยอนันต์สมุทวณิชกล่าวไปแล้ว เราจะยอมรับว่ารัฐเป็นการรวมกันของกลุ่มหลากหลายในสังคม และรัฐมิได้เป็นเครื่องมือทางการบริหาร โดยมิได้เป็นตัวกระทำทางการเมืองที่จะขึ้นนำการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ แต่รัฐเป็นเพียงรัฐบาล ที่ทำหน้าที่เพียงเอื้ออำนวยความสะดวกในการแข่งขันกันของกลุ่มหลากหลายเท่านั้น

ระดับที่สอง คือทัศนะของฮาโรลด์ ลาสเวลล์ (Harold D. Lasswell) ที่กล่าวว่าการเมืองเป็นเรื่องของการศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลและผู้มีอิทธิพล และเกี่ยวข้องกับว่าใคร ทำอะไร เมื่อไร และอย่างไร

กลุ่มที่ ๓ การเมืองเป็นเรื่องของความขัดแย้ง เนื่องจากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ขณะที่ผู้คนซึ่งต้องการใช้ทรัพยากรนั้นมีอยู่มากและความต้องการใช้ไม่มีขีดจำกัด การเมืองจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการที่คนในสังคมไม่อาจตกลงกันได้หรือเกิดความขัดแย้งขึ้น อย่างไรก็ตาม การมองการเมืองในลักษณะนี้มีข้อโต้แย้งอยู่มากกว่าหากไม่อาจยุติข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ บ้านเมืองย่อมตกอยู่ในสภาวะยุ่งยากวุ่นวาย ต่อมาจึงมีผู้ให้มุมมองการเมืองใหม่ว่าเป็นเรื่องของการประนีประนอมความขัดแย้งมากกว่าเป็นเรื่องของความขัดแย้ง

กลุ่มที่ ๔ การเมืองเป็นเรื่องของการประนีประนอมผลประโยชน์ เพื่อหลีกเลี่ยงมิให้เกิดความขัดแย้งจากการดำเนินงานทางการเมืองที่ไม่มีทางออก

^๑ ณรงค์ สินสวัสดิ์, รศ.ดร., **การเมืองสยามประเทศ**. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคาแหง, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๗.

^๒ ทองเปลว ทองบ้านเกาะ, “การศึกษาวิเคราะห์จริยธรรมของนักการเมืองแนวพุทธปรัชญาเถรวาท”, หน้า ๑๒ - ๑๓.

กลุ่มที่ ๕ การเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับรัฐและการบริหารประเทศ ในกิจกรรมหลัก ด้านคือ งานที่เกี่ยวกับรัฐ การบริหารประเทศในส่วนที่เกี่ยวกับนโยบาย และการอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานตามนโยบาย ซึ่งหากพิจารณาให้ละเอียดแล้ว การเมืองโดยนัยนี้เป็นเรื่องคาบเกี่ยวกับการเมืองเชิงอำนาจ ซึ่งได้ถูกนำไปใช้ผ่านกระบวนการนโยบายและการแต่งตั้งคัดสรรผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ(ข้าราชการและเจ้าหน้าที่รัฐ) ในรูปของอำนาจและการปฏิบัติงานทางการปกครองและแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองและการบริหารการปกครองที่ยากจะแยกจากกันได้

กลุ่มที่ ๖ การเมืองเป็นเรื่องของการกำหนดนโยบายของรัฐ กล่าวคือการเมืองเป็นเรื่องเกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย หน่วยงานและเครื่องมือต่างๆ ที่ใช้ในการกำหนดนโยบาย โดยนัยหนึ่ง การเมืองก็คือกระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐ นั่นเอง

การเมืองท้องถิ่น

ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในวัฒนธรรมการเมืองแบบนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับและไว้วางใจจากกลุ่ม/องค์กรชุมชน และประชาชนทั่วไป และสนับสนุน (เป็นฐานเสียง) ให้มาทำหน้าที่เป็นผู้บริหารท้องถิ่น เป็นคนในท้องถิ่น ไม่มีความสัมพันธ์กับพรรคการเมืองหรือกลุ่มการเมืองภายนอก และไม่ใช้คนของทางการ (ผู้ว่าฯ นายอำเภอ หนุ่นหลัง) อย่างชัดเจน ผู้บริหารท้องถิ่นในวัฒนธรรมแบบนี้เป็น “นักประสานงาน” มากกว่าเป็นผู้หน้าที่เข้มแข็งเด็ดขาด ส่วนใหญ่มีแบบแผนบริหารแบบเน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่ม/องค์กรชุมชน รับฟังความคิดเห็นผ่านเวทีชุมชน และการปรึกษาหารือระหว่างกลุ่ม/องค์กรชุมชน และบางครั้งก็เชิญหน่วยงานของรัฐในพื้นที่มาร่วมปรึกษาหารือ และตัดสินใจร่วมกัน ใช้หลักการตัดสินใจแบบ “เห็นพ้องต้องกัน” ให้ข้อมูล และรับฟังความเห็นของกันและกัน (ด้วยความอดทน) มากกว่าการใช้เกณฑ์เสียงข้างมาก นโยบายและแผนงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่ริเริ่มมาจากความคิดและความต้องการของกลุ่ม/องค์กรชุมชน จะมีเพียงบางกรณีเท่านั้นที่มาจากวิสัยทัศน์หรือความคิดความต้องการของผู้บริหารท้องถิ่นโดยลำพัง เป็นที่น่าสังเกตว่าการริเริ่มขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในวัฒนธรรมแบบนี้มักจะมุ่งแก้ปัญหาที่ประชาชนเผชิญหน้าอยู่ในอดีตและปัจจุบันเป็นส่วนใหญ่ไม่ค่อยพบเห็นแผนงานที่เน้นการป้องกันปัญหาหรือการพัฒนาเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะมาถึงในอนาคต การเลือกตั้งในท้องถิ่นเป็นแบบปรึกษาหารือมีผู้สมัครรับเลือกตั้งจากหลายกลุ่มและมีการแข่งขันทางการเมืองที่เข้มข้นระหว่างกลุ่มต่างๆ ขึ้นได้เสมอ แต่ในที่สุดผู้ที่ได้รับเลือกจะเป็นผู้ที่กลุ่มองค์กรชุมชนส่วนใหญ่ให้การยอมรับมากที่สุด เมื่อเสร็จสิ้นการเลือกตั้งแล้ว การแข่งขันทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงการเลือกตั้งก็ค่อยๆ คลี่คลายและหมดไปสมาชิกสภาท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นแกนนำกลุ่ม/องค์กรชุมชน สภาท้องถิ่นในวัฒนธรรมแบบนี้ส่วนใหญ่จะมีบทบาทชัดเจนเฉพาะด้านนิติบัญญัติเท่านั้น นอกจากนั้นก็จะเห็นสมาชิกสภาท้องถิ่นไปร่วมกับฝ่ายบริหารในการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และเวทีปรึกษาหารือกับกลุ่ม/องค์กรชุมชนและให้ข้อคิดเห็นแก่ฝ่ายบริหารเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายต่างๆ สำหรับการทำหน้าที่ตรวจสอบฝ่ายบริหารนั้น ดูเหมือนจะให้ความสำคัญเพียงเล็กน้อย ไม่ค่อยได้เห็นบทบาทการเป็นฝ่ายค้านหรือตรวจสอบฝ่ายบริหารอย่างเข้มแข็งจริงจังมากนัก และไม่ค่อยพบการแบ่งสมาชิกสภาท้องถิ่นเป็นกลุ่มฝ่ายค้าน-ฝ่ายบริหารในวัฒนธรรมการเมืองแบบนี้บ่อยครั้งนัก^๑

นักการเมืองท้องถิ่นกับหลักสุจริต ๓

บริบทของสุจริต ๓

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ให้ความหมายสุจริต หมายถึง ความประพฤติดี, ประพฤติชอบ

๑. กายสุจริต ความประพฤติชอบด้วยกาย มี ๓ คือ งดเว้นและประพฤติตรงข้ามกับ ปาณาติบาต อทินนาทาน และกาเมสุมิฉฉาจาร

๒. วาสุจริต ความประพฤติชอบด้วยวาจา มี ๔ คือ งดเว้นและประพฤติตรงข้ามกับ มุสาวาท ปิสุนวาทา ผรุสวาจา และ สัมผัสปลลาปะ

^๑ จรัส สุวรรณมาลา, ศ.ดร., วัฒนธรรมการเมืองท้องถิ่นในประเทศไทย, บทความวิชาการ, แหล่งที่มา (ออนไลน์) : www.local.moi.go.th (๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐).

๓. มโนสุจริต ความประพฤติชอบด้วยใจ มี ๓ คือ อนุภิชมา อพยาบาท และ สัมมาทิฏฐิ^๑

ลักษณะของการกระทำทั้ง ๓ ข้างต้นนี้รวมเรียกว่าสุจริตกรรม แบ่งออกเป็น ๓ ประการ ได้แก่

๑. กายสุจริต ได้แก่ การประพฤติชอบทางกาย มี ๓ อย่าง ได้แก่ เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักขโมย และเว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม

๒. วาสุจริต ได้แก่ การประพฤติชอบทางวาจา มี ๔ ได้แก่ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียดไม่พูดคำหยาบ และไม่พูดเพื่อเจ้า

๓. มโนสุจริต ได้แก่ การประพฤติชอบทางใจ มี ๓ อย่าง ได้แก่ อนุภิชมา ไม่เพ่งอยากได้ของผู้อื่น อพยาบาท ไม่มีจิตประทุษร้ายใครและสัมมาทิฏฐิ มีความเห็นชอบ

นักการเมืองท้องถิ่นกับหลักสุจริต ๓

การใช้หลักสุจริต ๓ สำหรับนักการเมืองท้องถิ่นนั้นคือ การประยุกต์หลักคำสอนเพื่อให้สอดคล้องกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนั้น ต้องเน้นไปที่ตัวปัจเจกบุคคล เพราะมนุษย์มีศักยภาพติดตัวมาด้วยกันทุกคน โดยมีจุดหมาย คือ ความสุข อิศราภาพ ความดีงามของชีวิต เพื่อพัฒนาตนเอง โดยมีหลักการให้เกิดความใฝ่รู้ อดทนต่อความยากลำบาก เพื่อให้ประสบผลสำเร็จ โดยการกระทำที่สอดคล้องตามคำสอน ทางกาย ๓ ประการ ได้แก่ ๑. ไม่ทำร้ายผู้อื่น แต่จงช่วยเหลือเกื้อกูลเขา เพราะทุกคนต่างรักชีวิตของตนเองทั้งสิ้น เราจึงควรเห็นใจกัน ด้วยการไม่รังแก ไม่เบียดเบียนกัน กระทำด้วยความปรารถนาดี มีเมตตา และช่วยเหลือ เป็นกรุณา เป็นการกระทำที่ถูกต้อง ตามหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังที่ปรากฏในโอวาทปาติโมกข์นั้นประกอบด้วยหลักการต่างๆ ชั้นที่ ๑ เรียกว่าชั้นอุดมการณ์ ไม่เบียดเบียนทรัพย์สินหรือสิทธิของผู้อื่น แต่มีความเอื้ออาทรแบ่งปันและบริจาต การเบียดเบียนทรัพย์สิน หรือกรรมสิทธิ์ของใครก็ตาม ถ้าทำด้วยเจตนาถือว่าลักขโมย ฉ้อโกง การเอาสมบัติของผู้อื่นมาเป็นของตัวเอง เป็นการลักทรัพย์ ซึ่งเกิดจากความโลภ เป็นพวกหิวจัด ได้แล้วไม่รู้จักพอ แม้ปัจเจกบุคคลนั้นจะมีฐานะ มีตำแหน่งหน้าที่การงานที่ดีมีความสุขทางวัตถุ แต่ไม่รู้จักอ้ม จะเป็นคนเห็นแก่ได้ ซึ่งจะแสดงออกทางพฤติกรรมที่เห็นได้ชัด เช่น ฉ้อโกงเอาต่อหน้า กอบโกย ปล้น คำของเถื่อน คอร์รัปชัน การกระทำที่ผิดๆ ที่เกิดจากความโลภ ความอยากได้ เพราะมีความไม่เข้าใจที่ไม่ถูกต้อง ย่อมมีผลต่อตนเองคือ เหตุลักทรัพย์ ผลต้องติดคุก ฉ้อโกง ต้องมีคดี หรือแม้แต่การปกอลอก กอบโกย ยักยอกเอาสมบัติของส่วนรวม ตนเองต้องสูญเสียทรัพย์สินในรูปแบบต่างๆ เช่น ถูกฉกชิงวิ่งราว ถูกขู่กรรโชกทรัพย์ ถูกยึดทรัพย์ เป็นต้น ปัจเจกบุคคล หากทำให้ถูกต้องถูกทาง กระทำด้วยความไม่โลภอยากได้ของเขา เคารพในกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินสมบัติของภรรยาสามี บิดา มารดา ของบุตรธิดา และผู้อื่น ไม่คิดจะลัก หรือหยิบไปโดยไม่ได้รับอนุญาต และมีการงดเว้นจากพฤติกรรมดังกล่าว หากงดเว้นได้ จะเป็นการพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น เป็นเหตุให้ได้ความรัก ความนับถือ ความเกรงใจตอบแทน จะมีบริวาร มีพรรคพวก คนที่เคยมิให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่นมาก่อน เมื่อถึงคราวต้องการความร่วมมือร่วมใจ ก็จะได้รับความช่วยเหลือ กิจกรรมต่างๆ ก็จะสำเร็จได้ สหราชสันโดษ พอใจในคู่ครองของตน คือ ไม่สาส์นทางเพศ แต่จงพอใจเฉพาะคู่ของตนเอง การมีเพศสัมพันธ์กับคนอื่นที่ไม่ใช่คู่ครองของตนเอง ก่อให้เกิดปัญหาในสังคมมานาน ซึ่งทำให้ครอบครัวแตกแยก การประพฤติสาส์นทางเพศ เป็นการทำความผิดที่ร้ายแรง ควรจะละเลิก เพราะเป็นการเบียดเบียนทำร้ายผู้อื่นในสิ่งที่รักใคร่หวงแหน อยู่กับสารประโยชน์ ซึ่งหมายถึง การดำเนินชีวิตอยู่กับความเป็นจริง สิ่งที่เป็นประโยชน์นำมาใช้ได้ และมีความเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการคบเพื่อน การสมาคมในสังคม การเลือกอาหาร งาน ที่อยู่อาศัย และพฤติกรรม สร้างสารประโยชน์ การที่จะสร้างสารประโยชน์ให้ยิ่งใหญ่ได้นั้นต้องอยู่กับสารประโยชน์ก่อนหากจัดตัวเองให้อยู่ในสารประโยชน์ได้ในระดับใดก็สามารถสร้าง สารประโยชน์ในระดับนั้นหรือใกล้เคียงกันได้การสร้างคนให้มีคุณภาพ คือ ความเป็นคนมีลักษณะดีที่มีค่าต่อทั้งตนเองและผู้อื่น จัดเป็นคุณสมบัติที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งของบุคคลที่จะประสบความสำเร็จ คนที่มีคุณภาพย่อมมี ความสามารถเป็นยอดและมีความอดทนเป็นเยี่ยม โดยต้องมีการวางตนให้เหมาะสม คือ การวางตัวอย่างเหมาะสมพอดีกับภาวะและฐานะของตน การวางตัวเหมาะสมกับภาวะ เช่น การวางตัวสมวัย เช่น เป็นเด็กก็วางตัวสมกับเป็นเด็ก คือ หมั่น เรียนรู้ ซักถาม เชื่อฟัง อ่อนน้อม หากอวดรู้หรือทำตัวกระด้างก็จะไม่ได้รับการสอนหรือความ เมตตาจากผู้ใหญ่ เมื่อไม่ได้รับการสอนจากผู้ใหญ่ก็จะไม่ฉลาดขึ้น หรือเมื่อเป็นผู้ใหญ่ก็วางตัวให้ เหมาะสมกับผู้ใหญ่ คือ มีเมตตา กรุณา

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒ พ.ศ.

มูทิตา อุเบกขา ความยินดีให้อภัย หากเป็นผู้ใหญ่แต่ วางตัวไม่เหมาะสมก็จะเป็นได้แค่เพียงคนแก่ แต่ไม่ใช่ผู้ใหญ่^๑ การนำทฤษฎีที่เกี่ยวกับกายสุจริตมาสู่ภาคปฏิบัติ เพื่อให้องค์กรของสังคมนั้น ดำรงอยู่ด้วยความไม่ประมาท เพราะในองค์กร สังคมใดก็ตาม หากมีการแสดงออกทางกายและวาจา ที่ประกอบด้วยเมตตาธรรมนั้น จะเป็นบทพิสูจน์ของการประพฤติชอบ ประพฤติดี การประพฤติชอบและประพฤติดี เป็นเรื่องของกายและวาจา ส่วนความประพฤติดี ปฏิบัติชอบ เป็นเรื่องของจิตใจ เป็นการประพฤติที่เป็นเหตุให้บุคคลนั้นเป็นคนดี เป็นที่พึงประสงค์ของสังคม และองค์กรนั้นๆ ด้วยการนำแนวทางการประยุกต์หลักกายสุจริตใช้ระดับองค์กร มี ๓ ทาง ได้แก่

๑. สังคมระดับองค์กรต้องไม่พากันละเลย และรวมกันทำแต่ความชั่วด้วยการเบียดเบียนต่อเพื่อนร่วมงานในองค์กร นับแต่ระดับหัวหน้าเป็นต้นมา

๒. องค์กรใดก็ตามหากมีสวัสดิการดี เอาใจใส่ต่อลูกน้อง จะไม่มีการลักทรัพย์ ขโมยสิ่งของต่างๆ ในองค์กรได้ และไม่มีการเบียดเบียนเพื่อนร่วมงานในองค์กรด้วยการถือเอาทรัพย์สินของบุคคลอื่นโดยมิได้รับอนุญาต

๓. ความรักเดียวใจเดียวในคู่ครองของตนเอง ในองค์กรใดก็ตามหากมีการนำหลักกายสุจริตข้อที่ ๓ ไม่ประพฤติผิดในกาม บุคลากรมีความรักเดียวใจเดียว ในคู่ครองของตน ด้วยการให้คนในองค์กรมีจิตสำนึก ของความรับผิดชอบ มองเพื่อนร่วมงานเป็นเสมือนเครือญาติ การจะนอกใจจากคนรักจะไม่เกิด ไม่เกิดความทรยศต่อคนรัก ต่อครอบครัว เพราะคนในองค์กรอยู่กันอย่างพอเพียง อยู่อย่างเครือญาติ มีความเกื้อกูลต่อกันความเดือดร้อนก็จะไม่เกิดในสถาบันองค์กรนั้นๆ การประพฤติผิดในกาม นอกใจในคู่ครองของตนเองก็จะไม่เกิดขึ้น^๒

การจะเป็นนักการเมืองที่ดั้นด้นทำองค์กรให้สมบูรณ์นั้นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะถ้าในองค์กรมีการละความเห็นผิด แล้วมาแก้ไขปรับให้เห็นถูกต้องแล้ว ถึงแม้ว่าจะยังมีความโลภ ความโกรธชิงชังกันบ้างและมีความหลงเห็นแก่ตัวอยู่ ก็จะเป็นเหตุเกิดขึ้นเป็นรายๆ ไปไม่รุนแรง ไม่ยืดเยื้อ ไม่ยาวนานเกินไป เพราะไม่มีตัวทิวเขาเข้าไปจับด้วย แต่ถ้าหากความโลภ ความโกรธแค้นชิงชัง ความเห็นแก่ตัว มีทิฐิ ความเห็นผิดเป็นฐานรองรับ จะร้ายและแผ่ไปในวงกว้างทำให้เกิดการเอาเปรียบในสิ่งแวดล้อมได้ การประพฤติดีทางกายทั้ง ๓ ประการนี้ หากบุคคลในองค์กรนั้น นำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดขึ้นในตนเอง จะทำให้คนในองค์กรนั้น สังคมนั้น อยู่อย่างมีความสุข เพราะนอกจากสุขของมนุษย์เราที่ว่าสุขเพราะการมีทรัพย์สินเงินทอง จากน้ำพักน้ำแรงของตนเอง มีความสุข สามารถใช้จ่ายอย่างไม่อึดคักขัดสน ไม่เป็นหนี้เงินนอกระบบ หรือใช้เงินอนาคตให้ต้องเป็นหนี้ เพราะการเป็นหนี้ ถือว่าเป็นทุกข์อย่างยิ่ง แต่สุขทั้งปวงที่กล่าวมา ถือว่าเป็นความสุขเล็กน้อย ถ้าหากสิ่งที่หาได้ไม่พอกับค่าใช้จ่าย แต่ถ้าหากเทียบกับสุขที่เกิดจากความประพฤติที่ไม่มีโทษ จะมีความภูมิใจ อิ่มใจ ว่าตนเองประพฤติดี ประพฤติชอบ ไม่บกพร่องใคร ๆ ก็ติเตียนไม่ได้ ทั้งทางกาย วาจา และใจ โดยนัยที่กล่าวมา หากมนุษย์มีความสุขทางโภคทรัพย์ ที่ไม่ผิดศีลผิดธรรมแล้ว มนุษย์ที่อยู่ในองค์กร ต้องมีการนำหลักสังคหวัตถุ ๔ มาประยุกต์ใช้ ปฏิบัติร่วมกับสุจริต ๓ ถึงจะพ้องควรให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

สุจริต ๓ ประการเป็นฐานเบื้องต้นในการประยุกต์ใช้ทั้งตนเองและสังคมรอบตัว เป็นกระบวนการพัฒนาความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นการศึกษาเรียนรู้ของมนุษย์นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาและพัฒนาทั้ง ๓ ด้านไปพร้อมๆ กัน คือ ด้านพฤติกรรมด้านกาย ด้านวาจา ด้านจิตใจ และด้านปัญญา ซึ่งล้วนเป็นแนวทางการประยุกต์หลักของกายสุจริตในการพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้า ให้เกิดประสิทธิภาพสำหรับมนุษย์ที่อยู่ในสังคมนี้นี้ได้ เพราะการใช้หลักกายสุจริต เป็นการแสดงออกทางกายที่ดีงาม เป็นความประพฤติที่ดีงาม เป็นการปฏิบัติหน้าที่ของมนุษย์ต่อเพื่อนมนุษย์ มนุษย์ต่อสรรพสัตว์ และมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมด้วยกัน

^๑ สุจิตรา พรหมนุชาธิป, มนุษย์สัมพันธ์, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๕๙), หน้า ๑๒๐.

^๒ Robinson G. Alan, and Schroeder M. Dean, “Ideas Are Free: How the Idea Revolution Is Liberating People and Transforming Organizations”, (San Francisco : Berrett-Koehler Publishers, ๒๐๐๓), P. ๘๘.

สรุป

นักการเมืองคือผู้ที่ทำหน้าที่ทางการเมือง เข้ามาวางรูปแบบของรัฐและการจัดระเบียบความสัมพันธ์ภายในรัฐระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในวัฒนธรรมการเมืองแบบนี้เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับและไว้วางใจจากกลุ่ม/องค์กรชุมชน และประชาชนทั่วไป และสนับสนุน (เป็นฐานเสียง) ให้มาทำหน้าที่เป็นผู้บริหารท้องถิ่น เป็นคนในท้องถิ่น ไม่มีความสัมพันธ์กับพรรคการเมืองหรือกลุ่มการเมืองภายนอก และไม่ใช้คนของทางการเมือง (ผู้ว่า นายอำเภอหนุนหลัง) อย่างชัดเจน ผู้บริหารท้องถิ่นในวัฒนธรรมแบบนี้เป็น “นักประสานงาน” มากกว่าเป็นผู้หน้าที่เข้มแข็งเด็ดขาด ส่วนใหญ่มีแบบแผนการบริหารแบบเน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่ม/องค์กรชุมชน รับฟังความคิดเห็นผ่านเวทีชุมชนและการปรึกษาหารือระหว่างกลุ่ม/องค์กรชุมชน และบางครั้งก็เชิญหน่วยงานของรัฐในพื้นที่มาร่วมปรึกษาหารือ และตัดสินใจร่วมกัน ใช้หลักการตัดสินใจแบบ “เห็นพ้องต้องกัน” ให้ข้อมูล และรับฟังความเห็นของกันและกัน (ด้วยความอดทน) มากกว่าการใช้เกณฑ์เสียงข้างมาก นโยบายและแผนงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่ริเริ่มมาจากความคิดและความต้องการของกลุ่ม/องค์กรชุมชน จะมีเพียงบางกรณีเท่านั้นที่มาจากวิสัยทัศน์หรือความคิดความต้องการของผู้บริหารท้องถิ่นโดยลำพัง เป็นที่น่าสังเกตว่าการริเริ่มขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในวัฒนธรรมแบบนี้มักจะมีปัญหาที่ประชาชนเผชิญหน้าอยู่ในอดีตและปัจจุบันเป็นส่วนใหญ่ไม่ค่อยพบเห็นแผนงานที่เน้นการป้องกันปัญหาหรือการพัฒนาเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะมาถึงในอนาคต การเลือกตั้งในท้องถิ่นเป็นแบบปรึกษาหารือนี้อาจมีผู้สมัครรับเลือกตั้งจากหลายกลุ่มและมีการแข่งขันทางการเมืองที่เข้มข้นระหว่างกลุ่มต่างๆ ขึ้นได้เสมอ แต่ในที่สุดผู้ที่ได้รับเลือกจะเป็นผู้ที่กลุ่มองค์กรชุมชนส่วนใหญ่ให้การยอมรับมากที่สุด เมื่อเสร็จสิ้นการเลือกตั้งแล้ว การแข่งขันทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงการเลือกตั้งก็ค่อยๆ คลี่คลายและหมดไปสมาชิกสภาท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นแกนนำกลุ่ม/องค์กรชุมชน สมาชิกสภาท้องถิ่นส่วนใหญ่จะมีบทบาทชัดเจนเฉพาะด้านนิติบัญญัติเท่านั้น นอกจากนั้นก็จะเห็นสมาชิกสภาท้องถิ่นไปร่วมกับฝ่ายบริหารในการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และเวทีปรึกษาหารือกับกลุ่ม/องค์กรชุมชนและให้ข้อคิดเห็นแก่ฝ่ายบริหารเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายต่างๆ สำหรับการทำหน้าที่ตรวจสอบฝ่ายบริหารนั้น ดูเหมือนจะให้ความสำคัญเพียงเล็กน้อย ไม่ค่อยได้เห็นบทบาทการเป็นฝ่ายค้านหรือตรวจสอบฝ่ายบริหารอย่างเข้มแข็งจริงจังมากนัก และไม่ค่อยพบการแบ่งสมาชิกสภาท้องถิ่นเป็นกลุ่มฝ่ายค้าน-ฝ่ายบริหาร การใช้หลักสุจริต ๓ สำหรับนักการเมืองท้องถิ่นนั้นคือสุจริต ๓ ประการเป็นฐานเบื้องต้นในการประยุกต์ใช้ทั้งตนเองและสังคมรอบตัว เป็นกระบวนการพัฒนาความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นการศึกษาเรียนรู้ของมนุษย์นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาและพัฒนาทั้ง ๓ ด้านไป พร้อมๆ กัน คือ ด้านพฤติกรรมด้านกาย ด้านวาจา ด้านจิตใจ และด้านปัญญา ซึ่งล้วนเป็นแนวทางการประยุกต์หลักของกายสุจริตในการพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้า ให้เกิดประสิทธิภาพสำหรับมนุษย์ที่อยู่ในสังคมนี้ได้ เพราะการใช้หลักกายสุจริต เป็นการแสดงออกทางกายที่ดีงาม เป็นความประพฤติที่ดีงาม เป็นการปฏิบัติหน้าที่ของมนุษย์ต่อเพื่อนมนุษย์ มนุษย์ต่อสรรพสัตว์ และมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมด้วยกัน

บรรณานุกรม

- กรณีศึกษา ประภาวะติลภ, “ความคาดหวังของประชาชนต่อนักการเมืองท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลดอนแก้ว อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่”, สารนิพนธ์ สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง, เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- จรัส สุวรรณมาลา, ศ.ดร., วัฒนธรรมการเมืองท้องถิ่นในประเทศไทย, บทความวิชาการ, แหล่งที่มา (ออนไลน์) : www.local.moi.go.th (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐).
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ศ.ดร., แนวคิดการเมืองไทย, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.
- ณรงค์ สินสวัสดิ์, รศ.ดร., การเมืองสยามประเทศ, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕.
- ทองเปลว ทองบ้านเกาะ, “การศึกษาวิเคราะห์จริยธรรมของนักการเมืองแนวพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. ม.ป.ม. :
ม.ป.พ., ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒**, กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์,
๒๕๔๒.

สุจิตรา พรหมชาติป. **มนุษย์สัมพันธ์**. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๙.

Robinson G. Alan, and Schroeder M. Dean, “**Ideas Are Free: How the Idea Revolution Is
Liberating People and Transforming Organizations**”. San Francisco : Berrett-Koehler
Publishers, ๒๐๐๓.

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียน
มัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๙
Factors affecting the Desirable characteristic sufficiency economy aspect
of lower secondary education level students under the Secondary
Education Office Service Area ๒๙

พระโกวิท โกวิท (สร้างวัด)^๑
Phra Govit Govitho (Srangwat)^๑

บทนำ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และเพื่อสร้างสมการพยากรณ์คุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงต่อนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๙ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๙ ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๙ จำนวน ๙๕๘ คน ได้มาจากการจำแนกตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สุ่มจากขนาดของโรงเรียน และกำหนดห้องเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบทดสอบมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .๗๓ แบบวัดมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .๗๘ และแบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .๗๙ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์พหุคูณถดถอยเชิงเส้น

ผลการศึกษา พบว่า

๑. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๒๙ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก
๒. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต ๒๙ ได้แก่ เจตคติที่มีต่อการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง (LA) การเห็นคุณค่าในตัวเอง (SE) สภาพแวดล้อมทางสังคม (ES) และการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (AT) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕
๓. สมการพยากรณ์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต ๒๙ ตัวพยากรณ์ทั้งหมดมีอำนาจในการพยากรณ์ได้ร้อยละ ๕๔.๗๐ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .๗๔๐ ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์ เท่ากับ .๒๕๕ ค่าคงที่ของสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ เท่ากับ .๙๐๔ และได้สมการพยากรณ์พยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ ละคะแนนมาตรฐาน ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ คือ

$$\hat{Y} = .๙๐๔ + .๒๙๕ (LA) + .๒๘๒ (SE) + .๑๐๒ (ES) + .๐๕๑ (AT)$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน คือ

$$\hat{Z} = .๔๐๖ (LA) + .๓๕๔ (SE) + .๑๒๓ (ES) + .๐๖๑ (AT)$$

คำสำคัญ : ปัจจัยที่มีอิทธิพล, คุณลักษณะที่พึงประสงค์, อยู่อย่างพอเพียง, นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

^๑ นักศึกษาระดับปริญญาโท รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ABSTRACT

The objectives of this research were study Desirable characteristic sufficiency economy aspect lower secondary education level students. Factors related to Desirable characteristic sufficiency economy aspect lower secondary education level students. And constructing an equation to predict desirable characteristic sufficiency economy aspect lower secondary education level students under the secondary education office service area ๒๙. The sample used in this research is ๙๕๘ students under the secondary education office service area ๒๙ the second semester of academic year ๒๕๕๘ was determine by Office of the Basic Education Commission criterion, Random from size of school ๒ and define a classroom. The research used questionnaire with the reliability at .๗๓. The scale with the reliability at .๗๘. And questionnaire with the reliability at .๗๙. The statistics used were frequency, Percentage, Mean, Standard deviation and Multiple Linear Regression Analysis.

The research results were found as follows:

๑. Desirable characteristic sufficiency economy aspect of lower secondary education level students under the Secondary Education Office Service Area ๒๙ as overall at high level.

๒. Factors affecting the Desirable characteristic sufficiency economy aspect of lower secondary education level students under the Secondary Education Office Service Area ๒๙ follow: attitude toward living on self -sufficiency economy (LA) Self-Esteem (SE) social environment (ES) Democracy Child-Rearing (AT) in the level of statistical significance level at .๐๕.

๓. Equation to predict desirable characteristic sufficiency economy aspect lower secondary education level students under the secondary education office service area ๒๙. All of predictors have predict power in ๕๔.๗๐ % .๗๔๐ multiple correlation coefficients value. ๒.๕๕ Standard Error of measurement value in predict. .๙๐๔ Constants of Equation for Predicting in unstandardized. And predict equation in unstandardized was presented at follows:

Predict equation in unstandardized

$$\hat{Y} = .๙๐๔ + .๒๙๕ (LA) + .๒๘๒ (SE) + .๑๐๒ (ES) + .๐๕๑ (AT)$$

Predict equation in standardized

$$\hat{Z} = .๔๐๖ (LA) + .๓๕๔ (SE) + .๑๒๓ (ES) + .๐๖๑ (AT)$$

Keywords : Factors affecting, Desirable characteristic, Sufficiency economy aspect, Students under the Secondary Education

ความเป็นมาของปัญหาการวิจัย

“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานและพระราชดำริเพื่อชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ โดยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแสดงให้เห็นถึงความพอเพียงความพอดีในความเป็นอยู่และการใช้เหตุผลเป็นเครื่องนำทาง ซึ่งหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น นำไปสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙) ที่ได้กำหนดแนวทางพระราชดำริ โดยยึดหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อให้หน่วยงานและองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนดังกล่าว

นำไปประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคม จนถึงระดับประเทศ (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑^๑. ๒๕๕๕ : ๒)

จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าว ทำให้หน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาดำเนินการให้เกิดผล ดังปรากฏใน แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. ๒๕๕๒-๒๕๕๙) ด้านการศึกษา ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาการศึกษาของประเทศว่าเมื่อสิ้นสุดแผนฯในปี ๒๕๕๙ เป้าหมายคือ ให้คนไทยเป็นคนดี เก่ง มีความสุข มีความรู้เชิงวิชาการและสมรรถนะทางวิชาชีพ มีคุณธรรม จริยธรรม ไม่เรียนรู้อย่างแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

มีความสุข มีสุขภาพทั้งกายและใจที่สมบูรณ์ สามารถประกอบอาชีพและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (สกศ.^๒. ๒๕๕๓ : ๑๐) รวมทั้งหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ จึงได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนไว้ทั้งหมด ๘ ด้านด้วยกัน คือ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์ สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนใฝ่รู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย และมีจิตสาธารณะ ซึ่งได้กำหนดลักษณะของบุคคลไว้ด้วยเช่นกัน

ในส่วนของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๙ ได้ยึดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ เป็นหลักสูตรอิงมาตรฐาน ซึ่งกำหนดสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ในมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด ประกอบด้วย ด้านการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณด้านการดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุผลรอบคอบ ด้านการดำเนินชีวิตอย่างมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรมในการดำเนินชีวิต และด้านการประยุกต์ใช้ความรู้ที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิต (หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช^๓, ๒๕๕๑ : ๗ ; นิคม กกขุนทด^๔ ๒๕๕๐ : ๑๒ ; สุรศักดิ์ โจถาวร^๕, ๒๕๕๕ : ๒๓) เมื่อผู้เรียนได้รับการพัฒนาไปแล้ว นอกจากจะมีความรู้ ความสามารถ ตลอดจนคุณธรรมจริยธรรมที่กำหนดไว้ในมาตรฐานการเรียนรู้แล้ว จะนำไปสู่การมีสมรรถนะสำคัญ ๕ ประการ และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ๕ ประการอีกด้วย คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่หลักสูตรกำหนดนั้น ต้องได้รับการปลูกฝังและพัฒนา ผ่านการจัดการเรียนการสอนการปฏิบัติ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในลักษณะต่างๆ จากการสังเกตพฤติกรรม ซึ่งใช้เวลาในการเก็บข้อมูลพฤติกรรมเพื่อนำมาประเมินและตัดสิน (กระทรวงศึกษาธิการ^๖. ๒๕๕๓ : ๓)

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของนักเรียนทุกระดับ เพื่อนำไปปรับประยุกต์ใช้กับการเรียนและดำเนินชีวิตไปในทางสายกลาง มีความพอเพียง พอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิต ด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ คุณลักษณะด้านอยู่อย่างพอเพียง เป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของบุคคลที่มีความสำคัญในการนำไปปลูกฝัง ประยุกต์ใช้อย่างจริงจัง และเหมาะสมแก่บุคลากรทางด้านการศึกษาและผู้เรียน เพื่อ

^๑ สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาค. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ -๒๕๕๙)**. ๒๕๕๕.

^๒ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. **แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ.๒๕๕๒ - ๒๕๕๙)**. กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๕๓.

^๓ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. **แนวทางการวัด และประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมการเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๑.

^๔ นิคม กกขุนทด. **การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างศักยภาพผู้บริหารและครูด้านการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตสาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๐.

^๕ สุรศักดิ์ โจถาวร. **แนวทางการส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๑**. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๕.

^๖ กระทรวงศึกษาธิการ. **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๕๓.

ปรับเปลี่ยนกระบวนการดำเนินการดำเนินชีวิต ให้สุจริตด้วยพื้นฐานของความพอเพียง รวมทั้งเป็นการลดความเสี่ยงสร้างภูมิคุ้มกันของสังคม ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๒๙ เพื่อพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลของผู้เรียนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๙
๒. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๙
๓. เพื่อสร้างสมการพยากรณ์คุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงต่อนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๙

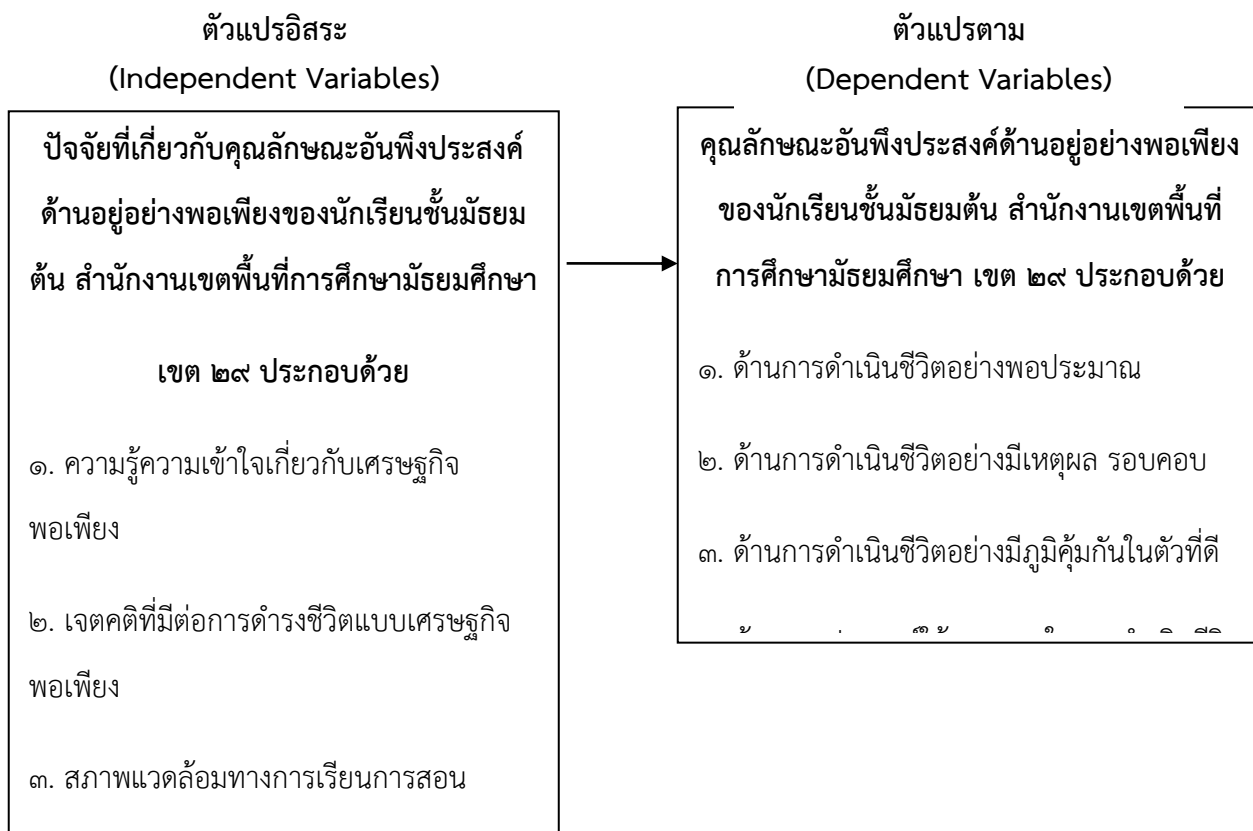
สมมติฐานของการวิจัย

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๙ มีจำนวน ๖ ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจัยเจตคติที่มีต่อการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจัยสภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอน ปัจจัยสภาพแวดล้อมทางสังคม ปัจจัยการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย และปัจจัยการเห็นคุณค่าในตัวเอง

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
 - ๑.๑ ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๙ ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๙ จาก ๘๑ โรงเรียน จำนวน ๔๐,๕๗๑ คน
 - ๑.๒ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๙ ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๙ จำนวน ๙๕๘ คน ได้มาจากการจำแนกตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สุ่มจากขนาดของโรงเรียน และกำหนดห้องเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม
๒. ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๙
๓. ตัวแปรในการวิจัย
 - ๓.๑ ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) คือ ปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๙ ประกอบด้วย ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง เจตคติที่มีต่อการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง สภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอน สภาพแวดล้อมทางสังคม การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย และการเห็นคุณค่าในตัวเอง
 - ๓.๒ ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๙ ประกอบด้วย ด้านการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ ด้านการดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุผล รอบคอบ ด้านการดำเนินชีวิตอย่างมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรมในการดำเนินชีวิต และด้านการประยุกต์ใช้ความรู้ที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิต

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
 - ๑.๑ ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาต้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๙ ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๙ จาก ๘๑ โรงเรียน จำนวน ๔๐,๕๗๑ คน
 - ๑.๒ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาต้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๒๙ ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๙ จำนวน ๙๕๘ คน ได้มาจากการจำแนกตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สุ่มจากขนาดของโรงเรียน และกำหนดห้องเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม
 - ๑.๓ การสุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยมีขั้นตอนดังนี้
 - ขั้นตอนที่ ๑ จำแนกตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ออกเป็น ๔ ขนาด โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ โรงเรียนขนาดใหญ่ โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดเล็ก
 - ขั้นตอนที่ ๒ สุ่มจากขนาดของโรงเรียน โดยพิจารณาจากเกณฑ์ของกรมสามัญศึกษา
 - ขั้นตอนที่ ๓ กำหนดห้องเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม จากจำนวน ๑๐ โรงเรียน กำหนดโรงเรียนละ ๓ ห้อง ประกอบไปด้วย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ จำนวน ๑ ห้อง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ จำนวน ๑ ห้อง และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๑ ห้อง ดังนั้น จำนวน ๑๐ โรงเรียนได้ห้องเรียนทั้งหมด ๓๐ ห้อง
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยอาศัยกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ข้อ มีรายละเอียดดังนี้

๑. แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๒๙ คือ ปัจจัย ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแบบทดสอบชนิดเลือกตอบ ๔ ตัวเลือก ทั้งหมด ๑๐ ข้อ

๒. แบบวัดเจตคติที่มีต่อการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง และแบบวัดการเห็นคุณค่าในตัวเอง ปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง จำนวน ๑ ฉบับ แบ่งออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบวัดปัจจัยเจตคติที่มีต่อการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ของนักเรียนมัธยมศึกษา ตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๒๙ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ตอนที่ ๒ แบบวัดปัจจัยการเห็นคุณค่าในตัวเองของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๒๙ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

๓. แบบสอบถามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง และการปฏิบัติตามคุณลักษณะที่พึง ประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง จำนวน ๑ ฉบับ แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นคำถามชนิดแบบตรวจสอบรายการ (Check-list) ประกอบด้วย ระดับชั้นที่ศึกษา และโรงเรียนที่ศึกษา

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๒๙

จำนวน ๓ ปัจจัย เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับ คือ เป็นประจำ บ่อยครั้ง บางครั้ง นานๆ ครั้ง ไม่เคยเลย

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียน มัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๒๙ จำนวน ๕ ด้าน เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

๓. การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือ

๓.๑ แบบทดสอบปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและ หาคุณภาพของแบบทดสอบที่ใช้ในการวิจัย โดยมีขั้นตอนในการสร้างตามลำดับดังต่อไปนี้

๓.๑.๑ ศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎี และงานการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

๓.๑.๒ สร้างแบบทดสอบปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแบบทดสอบชนิดเลือกตอบ ๔ ตัวเลือก จำนวน ๑๐ ข้อ

๓.๑.๓ นำแบบทดสอบที่สร้างเสร็จแล้วเสนอต่อที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง เหมาะสม และนำไปปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

๓.๑.๔ นำแบบทดสอบที่ปรับปรุงตามข้อเสนอของที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ จากนั้นนำแบบทดสอบที่ปรับปรุง แก้ไขแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ เพื่อพิจารณาค่าความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ความถูกต้องเหมาะสมของภาษาที่ใช้ และหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่างข้อสอบและวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ผู้เชี่ยวชาญที่ให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบ เครื่องมือ จำนวน ๕ ท่าน

๓.๑.๕ นำแบบทดสอบที่ปรับปรุงตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญแล้วไปทดลองใช้ (try – out) กับนักเรียน จำนวน ๕๐ คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง

๓.๑.๖ ทำการวิเคราะห์ข้อสอบรายข้อ โดยทำการวิเคราะห์ค่าความยากและค่าอำนาจจำแนกและหาค่า ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ ใช้สูตร KR – ๒๐ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปวิเคราะห์ข้อสอบ ได้ค่าความยากง่าย ระหว่าง ๐.๔๔ – ๐.๗๘ ได้ค่าอำนาจจำแนก ระหว่าง ๐.๓๒ – ๐.๘๔ และได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๗๓

๓.๑.๗ จัดพิมพ์แบบทดสอบ และนำไปใช้จริง

๓.๒ แบบวัดปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง ได้แก่ เจตคติที่มีต่อการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง และการเห็นคุณค่าในตัวเอง

๓.๒.๑ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตัวแปรที่เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง เพื่อกำหนดนิยามและโครงสร้างของตัวแปรที่ต้องการวัดจากนิยามนำมาสร้างข้อคำถามเพื่อ โดยศึกษาลักษณะการสร้างข้อคำถามจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและแบบวัดของคนอื่นๆ ที่ได้วิจัยในเรื่องคล้ายกันโดยปรับปรุงภาษาให้เหมาะสมกับวัยของกลุ่มตัวอย่างและสอดคล้องกับนิยามศัพท์

๓.๒.๒ นำแบบวัดที่สร้างเสร็จแล้วเสนอต่อที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมและนำไปปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

๓.๒.๓ แบบวัดที่ปรับปรุงตามข้อเสนอของที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ จากนั้นนำแบบวัดที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ เพื่อพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ความถูกต้องเหมาะสมของภาษาที่ใช้ตามที่นิยามไว้และหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของข้อความพร้อมนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขผู้เชี่ยวชาญที่ให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือ จำนวน ๕ ท่าน โดยใช้ผู้เชี่ยวชาญชุดเดียวกันของแบบทดสอบ

๓.๒.๔ นำแบบวัดที่ปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ๕ ท่าน ที่ผ่านการแก้ไขเรียบร้อยแล้ว ไปทดสอบ (Try out) กับนักเรียน จำนวน ๕๐ คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แล้วนำมาหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อด้วยวิธีหา Corrected-Item Total correlation และหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .๗๘

๓.๒.๕ จัดพิมพ์แบบวัดและนำไปใช้จริง

๓.๓ แบบสอบถามปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอน สภาพแวดล้อมทางสังคม และการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย

๓.๓.๑ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตัวแปรที่เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง เพื่อกำหนดนิยามและโครงสร้างของตัวแปรที่ต้องการวัดจากนิยามนำมาสร้างข้อคำถามเพื่อ โดยศึกษาลักษณะการสร้างข้อคำถามจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและแบบสอบถามของคนอื่นๆ ที่ได้วิจัยในเรื่องคล้ายกันโดยปรับปรุงภาษาให้เหมาะสมกับวัยของกลุ่มตัวอย่างและสอดคล้องกับนิยามศัพท์

๓.๓.๒ นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้วเสนอต่อที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมและนำไปปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

๓.๓.๓ นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงตามข้อเสนอของที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ จากนั้นนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ เพื่อพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ความถูกต้องเหมาะสมของภาษาที่ใช้ตามที่นิยามไว้และหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของข้อความพร้อมนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขผู้เชี่ยวชาญที่ให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือ จำนวน ๕ ท่าน โดยใช้ผู้เชี่ยวชาญชุดเดียวกันของแบบทดสอบ

๓.๓.๔ แบบสอบถามที่ปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ๕ ท่าน ที่ผ่านการแก้ไขเรียบร้อยแล้ว ไปทดสอบ (Try out) กับนักเรียน จำนวน ๕๐ คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แล้วนำมาหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อด้วยวิธีหา Corrected-Item Total correlation และหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๗๑

๓.๓.๕ จัดพิมพ์แบบสอบถามและนำไปใช้จริง

๓.๔ แบบสอบถามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๒๙

๓.๔.๑ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตัวแปรที่เป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๒๙ เพื่อกำหนดนิยามและโครงสร้างของตัวแปรที่ต้องการวัดจากนิยามนำมาสร้างข้อคำถามเพื่อ โดยศึกษาลักษณะการสร้างข้อคำถามจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและแบบสอบถามของคนอื่นๆ ที่ได้วิจัยในเรื่องคล้ายกันโดยปรับปรุงภาษาให้เหมาะสมกับวัยของกลุ่มตัวอย่างและสอดคล้องกับนิยามศัพท์

๓.๔.๒ นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้วเสนอต่อที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม และนำไปปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

๓.๔.๓ นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงตามข้อเสนอของที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ จากนั้นนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ เพื่อพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ความถูกต้องเหมาะสมของภาษาที่ใช้ตามที่นิยามไว้และหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของข้อความพร้อมนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขผู้เชี่ยวชาญ ที่ให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือ จำนวน ๕ ท่าน โดยใช้ผู้เชี่ยวชาญชุดเดียวกันของแบบทดสอบ

๓.๔.๔ นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ๕ ท่าน ที่ผ่านการแก้ไขเรียบร้อยแล้ว ไปทดสอบ (Try out) กับนักเรียน จำนวน ๕๐ คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แล้วนำมาหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อด้วยวิธีหา Corrected-Item Total correlation และหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๗๙

๓.๔.๕ จัดพิมพ์แบบสอบถามและนำไปใช้จริง

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. นำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ถึงผู้บริหารโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความอนุเคราะห์จากผู้อำนวยการโรงเรียน ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๒. นำหนังสือขออนุญาตดังกล่าวไปติดต่อขอความร่วมมือกับโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อกำหนดวัน เวลา และห้องเรียน ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓. ผู้วิจัยจัดเตรียมแบบทดสอบ แบบวัด แบบสอบถาม และกระดาษคำตอบ ให้พร้อมตามจำนวนนักเรียน ที่ต้องการศึกษา และใช้ห้องเรียนปกติของโรงเรียนเป็นสถานที่ทดสอบ

๔. ผู้วิจัยกำหนดให้มีผู้ช่วยวิจัยในการเก็บข้อมูล ๑ คน เพื่อนำแบบสอบถามแจกให้กลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยชี้แจงขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

๕. ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยนำเครื่องมือไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลกับนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

๖. ผู้วิจัยและผู้ช่วยนำแบบทดสอบและแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจให้คะแนน และเตรียมข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. นำแบบทดสอบ แบบวัด และแบบสอบถามที่รวบรวมได้ตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องทุกฉบับ แล้วลงรหัสตามแบบการลงรหัส (Coding Form)

๒. นำแบบทดสอบ แบบวัด และแบบสอบถามที่ลงรหัสแล้ว ให้คะแนนแต่ละข้อมากำหนดเกณฑ์ของการให้คะแนน แล้วนำไปประมวลผลข้อมูล โดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป แล้วนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์การให้ความหมายหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

๓. การวิเคราะห์ระดับปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๒๙ โดยสถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ ตามแบบ Likert scale โดยใช้เกณฑ์ที่กำหนดค่าคะแนนดังนี้ คือ

มากที่สุด ให้ ๕ คะแนน

มาก ให้ ๔ คะแนน

ปานกลาง ให้ ๓ คะแนน

น้อย ให้ ๒ คะแนน

น้อยที่สุด ให้ ๑ คะแนน

แล้วหาค่าเฉลี่ยของคำตอบของแบบวัด และแบบสอบถาม โดยใช้เกณฑ์ในการแปลผลค่าเฉลี่ย ดังนี้ (บุญ
ชม ศรีสะอาด^๑. ๒๕๕๓ : ๒๐๙)

๔.๕๑ - ๕.๐๐ ปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง
อยู่ในระดับมากที่สุด

๓.๕๑ - ๔.๕๐ ปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง
อยู่ในระดับมาก

๒.๕๑ - ๓.๕๐ ปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง
อยู่ในระดับปานกลาง

๑.๕๑ - ๒.๕๐ ปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง
อยู่ในระดับน้อย

๑.๐๐ - ๑.๕๐ ปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง
อยู่ในระดับน้อยที่สุด

๔. การวิเคราะห์ระดับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๒๙ โดยสถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
(Standard Deviation) มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale)

๕ ระดับ ตามแบบ Likert scale โดยใช้เกณฑ์ที่กำหนดค่าคะแนนดังนี้ คือ

มากที่สุด ให้ ๕ คะแนน

มาก ให้ ๔ คะแนน

ปานกลาง ให้ ๓ คะแนน

น้อย ให้ ๒ คะแนน

น้อยที่สุด ให้ ๑ คะแนน

แล้วหาค่าเฉลี่ยของคำตอบของแบบวัด และแบบสอบถาม โดยใช้เกณฑ์ในการแปลผลค่าเฉลี่ย ดังนี้ (บุญ
ชม ศรีสะอาด^๒. ๒๕๕๓ : ๒๐๙)

๔.๕๑ - ๕.๐๐ ปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง
อยู่ในระดับมากที่สุด

๓.๕๑ - ๔.๕๐ ปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง
อยู่ในระดับมาก

๒.๕๑ - ๓.๕๐ ปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง
อยู่ในระดับปานกลาง

๑.๕๑ - ๒.๕๐ ปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง
อยู่ในระดับน้อย

๑.๐๐ - ๑.๕๐ ปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง
อยู่ในระดับน้อยที่สุด

๕. การวิเคราะห์ระดับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๒๙ โดยสถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
(Standard Deviation) มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale)

๕ ระดับ ตามแบบ Likert scale โดยใช้เกณฑ์ที่กำหนดค่าคะแนนดังนี้ คือ

มากที่สุด ให้ ๕ คะแนน

มาก ให้ ๔ คะแนน

^๑ บุญชม ศรีสะอาด. วิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น. ๒๕๕๓.

^๒ _____ .วิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น. ๒๕๕๓.

ปานกลาง ให้ ๓ คะแนน

น้อย ให้ ๒ คะแนน

น้อยที่สุด ให้ ๑ คะแนน

แล้วหาค่าเฉลี่ยของคำตอบของแบบสอบถาม โดยใช้เกณฑ์ในการแปลผลค่าเฉลี่ย ดังนี้
(บุญชม ศรีสะอาด^๑ : ๒๕๕๓ : ๒๐๙)

๔.๕๑ - ๕.๐๐ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง อยู่ในระดับมากที่สุด

๓.๕๑ - ๔.๕๐ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง อยู่ในระดับมาก

๒.๕๑ - ๓.๕๐ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง อยู่ในระดับปานกลาง

๑.๕๑ - ๒.๕๐ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง อยู่ในระดับน้อย

๑.๐๐ - ๑.๕๐ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง อยู่ในระดับน้อยที่สุด

๕. หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงกับการปฏิบัติตนตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง โดยใช้สถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient)

๖. การสร้างสมการพยากรณ์โดยการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regressions) และตัดตัวแปรเข้าสมการพยากรณ์แบบ Stepwise โดยใช้ปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียง เป็นตัวพยากรณ์

๖. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์พหุคูณถดถอยเชิงเส้น

สรุปผลการวิจัย

๑. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๒๙ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๕$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก จำนวน ๕ ด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านการประยุกต์ใช้ความรู้ที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิต ($\bar{X} = ๓.๙๗$) รองลงมา คือ ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรมในการดำเนินชีวิต

($\bar{X} = ๓.๘๐$) ด้านการดำเนินชีวิตอย่างมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ($\bar{X} = ๓.๗๑$) ด้านการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ ($\bar{X} = ๓.๖๗$) และด้านการดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุผลรอบคอบ ($\bar{X} = ๓.๖๐$) ตามลำดับ

๒. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต ๒๙ ได้แก่ เจตคติที่มีต่อการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง (LA) การเห็นคุณค่าในตัวเอง (SE) สภาพแวดล้อมทางสังคม (ES) และการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (AT) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๓. สมการพยากรณ์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต ๒๙ ตัวพยากรณ์ทั้งหมดมีอำนาจในการพยากรณ์ได้ร้อยละ ๕๔.๗๐ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .๗๔๐ ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์ เท่ากับ .๒๕๕ ค่าคงที่ของสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ เท่ากับ .๙๐๔ และได้สมการพยากรณ์พยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ คะแนนมาตรฐาน ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ คือ

$$\hat{Y} = .๙๐๔ + .๒๙๕ (LA) + .๒๘๒ (SE) + .๑๐๒ (ES) + .๐๕๑ (AT)$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน คือ

$$\hat{Z} = .๔๐๖ (LA) + .๓๕๔ (SE) + .๑๒๓ (ES) + .๐๖๑ (AT)$$

^๑ บุญชม ศรีสะอาด. วิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น. ๒๕๕๓.

อภิปรายผล

จากการวิจัยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต ๒๙ ผู้วิจัยอภิปรายผลของการวิจัยได้ ดังนี้

๑. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๒๙ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า นักเรียนมีการวางแผนการเรียนและการใช้ชีวิตประจำวันบนพื้นฐานของความรู้ข้อมูลข่าวสาร สามารถนำความรู้ที่เรียนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ เสียสละ ประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวม และมีการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของมะลิ สมญา^๑ (๒๕๕๖ : ๑๑๗ - ๑๑๘) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ ๖ ผลการวิจัยพบว่า

โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน

๒. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต ๒๙ จำนวน ๔ ปัจจัย ได้แก่ เจตคติที่มีต่อการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง (LA) การเห็นคุณค่าในตัวเอง (SE) สภาพแวดล้อมทางสังคม (ES) และการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (AT) ทั้งนี้เป็น เพราะ

๒.๑ เจตคติที่มีต่อการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง (LA) มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต ๒๙ เพราะเป็นความรู้สึกนึกคิดและความเชื่อในการใช้ชีวิต อันได้แก่ การรู้จักประมาณตน นำไปสู่คุณธรรมต่อนักเรียน และความสุขในชีวิต ดังที่ ชาต ชาย พัทธ์ชานาคม^๒ (๒๕๔๔ : ๙๖) ได้ให้ความหมายของเจตคติว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความรู้สึกดังกล่าวอาจจะเกี่ยวกับบุคคล สิ่งของ สภาพการณ์ เหตุการณ์ เป็นต้น เมื่อเกิดความรู้สึกบุคคลนั้นจะมีการเตรียมพร้อม เพื่อมีปฏิกิริยาตอบโต้ไปในทิศทางหนึ่งตามความรู้สึกของตนเอง

๒.๒ การเห็นคุณค่าในตัวเอง (SE) มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๒๙ เพราะนักเรียนมีความเพียรพยายามที่จะเอาชนะอุปสรรคและเผชิญ กระตือรือร้นที่จะมุ่งไปยังจุดมุ่งหมายที่วางไว้ จึงสามารถสร้างวิถีชีวิตของตัวเองได้อย่างมีคุณค่า ดังที่ จันทรฉาย พัทธ์ชานาคม^๓ (๒๕๓๒ : ๕๔-๖๐) ได้กล่าวไว้ว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นการที่บุคคลพิจารณาประเมิน ตนเอง แล้วแสดงออกในแง่ของการยอมรับตนเองหรือไม่ยอมรับตนเองเป็นการแสดงให้เห็นถึงขอบเขต ความเชื่อของบุคคลที่มีต่อตนเองในด้านความสามารถ ความสำคัญ ความสำเร็จ และความมีคุณค่าของตนเอง มีความต้องการได้รับความเชื่อถือ การยอมรับนับถือโดยได้รับการสนับสนุนหรือยอมรับนับถือจากผู้อื่นเพื่อที่จะได้เกิดความรู้สึกภูมิใจและนับถือตนเอง

๒.๓ สภาพแวดล้อมทางสังคม (ES) มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๒๙ เพราะสภาพแวดล้อมทางสังคม มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การรับรู้ข่าวสารข้อมูลต่างๆ การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจ นำไปสู่การยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังที่ ผจจจิตต์ อธิคมนันท์^๔ (๒๕๕๓ : ๑๑-๑๓) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่

^๑ มะลิ สมญา. การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ ๖ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต ๒. วิทยานิพนธ์ ค.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาสารคาม, ๒๕๕๖.

^๒ ชาตชาย พัทธ์ชานาคม. จิตวิทยาการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

^๓ จันทรฉาย พัทธ์ชานาคม. ผลการจัดโปรแกรมการฝึกความกล้าแสดงออกต่อความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

^๔ ผจจจิตต์ อธิคมนันท์. สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย รามคำแหง, ๒๕๕๓.

เกิดขึ้นในระบบความสัมพันธ์ของบุคคลที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นพวกเดียวกัน เป็นการเปลี่ยนแปลงในกรอบกำหนดขอบเขตสิทธิและหน้าที่ที่บุคคลจะปฏิบัติต่อกันได้จากที่เคยกำหนดอยู่ก่อนการเกิด

๒.๔ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (AT) มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต ๒๙ เพราะการอบรมเลี้ยงดูครอบคลุมถึงการแนะนำสั่งสอน การฝึกฝน เพื่อมุ่งให้เด็กประพฤติดี มีระเบียบวินัย รู้จักควบคุมตนเอง มีความรับผิดชอบ การตอบสนองความต้องการของเด็กทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ดังที่ อรุณ สุธีสังข์^๑ (๒๕๕๓ : ๗) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูเป็นการปะทะสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดา และบุตร ซึ่งหมายถึง วิธีการดูแลบุตร และ พฤติกรรมการฝึกฝนบุตร รวมถึง การแสดงออกซึ่งคุณค่า เจตคติ ความสนใจ และความเชื่อของบิดามารดา

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๑.๑ นักเรียนควรนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มาสร้างภูมิคุ้มกันให้ตนเองเพื่อที่จะได้อยู่ในสังคมได้อย่างเข้มแข็ง แม้จะเกิดเหตุการณ์ การเปลี่ยนแปลงใดๆ ก็ตาม

๑.๒ สถานศึกษาควรกำหนดแนวทางส่งเสริมการดำเนินชีวิตของนักเรียน เพื่อให้สอดคล้องกับ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการนำค่านิยมที่ดั้งเดิมมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน และสถานศึกษา

๑.๓ นักเรียนควรรหาความรู้เกี่ยวกับการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน จากการอ่านหนังสือ ชมรายการสารคดี ชมรายการการสนทนาเกี่ยวกับบุคคลที่ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

๑.๔ ครอบครัวหรือผู้ปกครองควรแนะนำ ชี้แจง อบรมสั่งสอน เกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น

๒. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ควรศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต ๒๙ ได้แก่ ปัจจัยเจตคติที่มีต่อการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจัยสภาพแวดล้อมทางสังคม ปัจจัยการอบรมเลี้ยงดู และปัจจัยการเห็นคุณค่าในตัวเอง

๒.๒ การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต ๒๙ เท่านั้น จึงควรมีการศึกษาในลักษณะเดียวกันนี้กับกลุ่มตัวอย่างที่กว้างออกไป เช่น ระดับชั้นอื่น โรงเรียนสังกัดอื่น หรือขนาดของโรงเรียน เพื่อจะนำผลการวิจัยที่ได้มาเปรียบเทียบกัน

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การ

รับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๕๓.

จันทร์ฉาย พิทักษ์ศิริกุล. ผลการจัดโปรแกรมการฝึกความกล้าแสดงออกต่อความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๓

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ -๒๕๕๙). สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาค. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๕.

ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม. จิตวิทยาการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

^๑ อรุณ สุธีสังข์. การศึกษาบทบาทของบิดามารดาในการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยในเขตเมือง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

นิคม กกขุนทด. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างศักยภาพผู้บริหารและครูด้านการจัดการ เรียนรู้ตามแนวทางของ เศรษฐกิจพอเพียง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชา เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๐.

บุญชม ศรีสะอาด. วิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น. ๒๕๕๓.

ผจงจิตต์ อธิคมน์นทะ. สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐ กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๓.

มะลิ สมภูงา. การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต ๒. วิทยานิพนธ์ ค.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาสารคาม, ๒๕๕๖.

สุรศักดิ์ โจถาวร. แนวทางการส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านอยู่อย่างพอเพียงของนักเรียน มัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๑.วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๕.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ.๒๕๕๒ – ๒๕๕๙).

กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๕๓.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. แนวทางการวัด และประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุม การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๑.

อรนุช สุธีสังข์. การศึกษาบทบาทของบิดามารดาในการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยในเขตเมือง. วิทยานิพนธ์ ปริญญา มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓

การบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในเขตอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์^๑

Community Development Administration by Using the Seven Sappurisa-Dhamma
in Khwao Sinarin District, Surin Province

พระใบฎีกาพงษ์พัฒน์ ชวโน^๒ อภิชาติ แสงอำพร^๓
วันชัย สุขตาม^๔

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของข้อค้นพบจากการวิจัยเรื่อง การบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในเขตอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ มุ่งนำเสนอประเด็นการการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ซึ่งในแต่ละด้านมีผลการวิจัยพบว่า ๑.หลักอัมมัญญู ผู้นำควรรู้จักวิเคราะห์จากสาเหตุปัญหาว่าสิ่งใดควรทำไม่ควรทำเข้าใจหลักการระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม มีการยึดกฎหมายเป็นที่ตั้ง และทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดี ๒.หลักอิตถัญญู ผู้นำควรรู้จักวิเคราะห์ปัญหาที่นำไปของผลงานรู้ว่าสิ่งที่จะเกิดผลดีผลเสียมากน้อยเพียงใด เข้าใจวัตถุประสงค์ที่ทำให้ รู้จักพิจารณาให้รอบคอบก่อนลงมือทำ ๓.หลักอิตถัญญู ผู้นำมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ รู้จักสภาพความคิดและจิตใจตัวเอง รู้จักตำแหน่งหน้าที่ตัวเองและวางตัวได้เหมาะสมตามหน้าที่เข้าใจบทบาทหน้าที่และรับผิดชอบต่อหน้าที่ตัวเอง ๔.หลักมัตถัญญู ผู้นำรู้จักประมาณตนเอง รู้ความสามารถของตนเอง รู้จุดยืนของตัวเองรู้ความสามารถของตัวเองใช้ชีวิตโดยไม่ประมาทยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถดำเนินชีวิตโดยไม่ประมาท และมีความพร้อมที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เพิ่มพูนได้ ๕.หลักกาลัญญู ผู้นำควรรู้จักการบริหารเวลาอย่างมีคุณภาพ รู้ว่าควรทำอะไรก่อนหลังรู้จักวางแผนและกำหนดเป้าหมายชีวิตใช้เวลาให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าสูงสุด ๖.หลักปริสัญญู ผู้นำควรรู้จักชุมชนตัวเองว่ามีข้อตกลงร่วมกันอย่างไร รู้ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน รู้จักปรับตัวให้เข้ากับชุมชน ก็จะรู้วิธีแก้ปัญหาที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชนนั้นๆ และ ๗.หลักปุกคัลญู ผู้นำควรรู้จักเลือกคบคนที่ควรคบฉลาดในการมองคน รู้จักคน โดยดูจากอุปนิสัย บุคลิกภาพทักษะ และศักยภาพ สามารถเลือกใช้คนให้เหมาะกับงาน

คำสำคัญ : การบริหารการพัฒนา,ชุมชน,หลักสัปปุริสธรรม ๗

Abstract

This article is a part of the research named Community Development Administration by Using the Seven Sappurisa-Dhamma in Khwao Sinarin District, Surin Province. The article main focuses on community development administration by using the Seven Sappurisa-Dhamma or qualities of a good man, as for individual aspects, it revealed that; ๑. Knowing the Cause; a leader should know the cause of the problems, know what is to do and what is not to do, understand the rules of society, have a legal-

^๑บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในเขตอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ปีการศึกษา ๒๕๕๙

^๒หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ e-mail :
pongpat.moomtong@gmail.com

^๓หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ e-mail :
pongpat.moomtong@gmail.com

^๔หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ e-mail :
pongpat.moomtong@gmail.com

oriented place, and be a good role model for the subordinates. ๒. Knowing the Consequence; a leader should know the problems, know the source of the work, know how to do good and how much the effect is, understand the purpose of what is to do and be clear comprehension. ๓. Knowing oneself; a leader should have a deep understanding of roles, know the state of mind and the mind itself, know the position and act appropriately in order to understand the roles, duties and responsibilities for oneself. ๔. Knowing How to Be Temperate; a leader should know how to be temperate, know his own ability, know his own standing point, know his own ability to live with heedfulness of the sufficiency economy philosophy, be able to live without recklessness and be ready to develop his own potential to be increasingly. ๕. Knowing the Proper Time; a leader should know a quality time management, know what is to do first and after, know how to plan and target life, and know how to use his time wisely. ๖. Knowing the Society; a leader should know his communities on how they are mutually agreed upon, know the traditions of the community, know how to adapt to the community, and know how to solve any problems appropriating for the condition of the community. And ๗. Knowing the Individual; a leader should know how to choose to be friends with certain people, be clever to look at people by their looks, personality, skill and potential, and be able to put the right man on the right job.

Keywords : Development Administration, Community, Seven Sappurisa-Dhamma

บทนำ

แนวคิดการพัฒนาชุมชนที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาในกลุ่มประเทศเครือจักรภพจากเดิมมาเป็นการพัฒนาที่เห็นว่าประชาชนเป็นแกนกลางของพลังขับเคลื่อนทางสังคม เมื่อแนวคิดการพัฒนาชุมชนนี้เผยแพร่ออกไปจนก่อให้เกิดเป็นปรัชญาเกี่ยวกับการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดระหว่างประชาชนกับรัฐบาลในการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ซึ่งเรียกว่าขบวนการพัฒนาชุมชน ในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศใช้แผนการบูรณะชนบทพัฒนา โดยมีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ สร้างสรรค์ชีวิตจิตใจของประชาชนในชนบทให้เหมาะสมที่จะเป็นพลเมืองดี และส่งเสริมให้ประชาชนมีการครองชีพที่ดีขึ้น และได้จัดตั้งสำนักงานพัฒนาการท้องถิ่นขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๙๙ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น และรัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม ฉบับที่ ๑๐ และจัดตั้งกรมการพัฒนาชุมชนขึ้นเป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงมหาดไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ ภารกิจในระยะแรกของกรมการพัฒนาชุมชนคือ ปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบทโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาตนเอง (กรมการพัฒนาชุมชน. ๒๕๕๙ : ออนไลน์)

การพัฒนาชุมชน เป็นกลไกอันสำคัญที่กำหนดทิศทาง นโยบาย แนวทางและกระบวนการในการพัฒนา เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายเบื้องต้น คือ ชุมชน(ประชาชน)ที่สุขสมบูรณ์ การพัฒนาชุมชนนั้น เป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นระบบ อันประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ สภาพทั่วไปของปัญหา ความต้องการ กระบวนการแก้ไขปัญหา และผู้เกี่ยวข้องในระบบ และปัจจัยภายนอก อันได้แก่ กระแสโลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ชุมชนต่างๆ ซึ่งการพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ และยุทธวิธีหนึ่งที่ทำงานในชุมชนหรือในหมู่บ้าน โดยสนับสนุนให้มีการพัฒนาสภาพแวดล้อมของคน คือ พัฒนาทางด้านวัตถุ และมีการพัฒนาสภาพจิตใจของคน คือ พัฒนาทางด้านจิตใจควบคู่กันไป เช่น การสร้างถนนสายหนึ่งขึ้นในหมู่บ้านจะต้องเกิดจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในหมู่บ้านนั้น มิใช่เกิดจากความต้องการของนักพัฒนา นอกเหนือไปจากข้างต้นนี้ กระบวนการพัฒนาชุมชนยังช่วยสนับสนุนให้มีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในชุมชนอย่างได้สัดส่วน ไม่หนักไปด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะอีกด้วย (สุวิทย์ ยิ่งวรพันธ์. ๒๕๐๙ : ๕๗)

สภาพความเปลี่ยนแปลงทางสังคม การใช้ชีวิตที่ต้องแข่งกับเวลา เป็นมนุษย์แรงงาน ทำให้ประชากรในชุมชนต้องดิ้นรนสู้กับชีวิตที่ต้องอยู่ในสังคมที่มีปัญหา ปัญหาที่ชุมชนต้องเผชิญและตามแก้ไขป้องกันตลอดมาทั้งที่ประสบผลสำเร็จบ้าง

และยังล้มเหลวบ้าง คือ ๑) ปัญหาความยากจน ๒) ปัญหาด้านสุขภาพ ๓) ปัญหาด้านการศึกษา ๔) ปัญหาด้านจริยธรรม คุณธรรม ๕) ปัญหาด้านวัฒนธรรม และ ๖) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม (พระจำรัส ฐิตธมโม. ๒๕๕๔ : ๔)

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาช้านาน มีประชาชนนับถือเป็นจำนวนมาก พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาและจัดระเบียบทางสังคมไทยด้านต่างๆ ทั้งด้านการปกครอง การศึกษา ประเพณี วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตประจำวันโดยมีศูนย์กลางของชุมชนอยู่ที่วัด ซึ่งสัมพันธ์กับบ้านและโรงเรียน ที่เรียกสั้น ๆ ว่า “บวร” อันมีรากฐานมาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น การพัฒนาชุมชนคือ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงชุมชนให้เจริญก้าวหน้ามากขึ้น เป็นชุมชนที่ดี มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สังคมสงบสุข ประชาชนมีวินัยรู้จักปฏิบัติตามหน้าที่ ด้วยความรับผิดชอบ ผู้นำมีความยุติธรรม โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนทุกระดับชั้น เป็นแหล่งศึกษาสำหรับการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา เป็นศูนย์ รวมจิตใจของคนในชุมชน ก็ด้วยเหตุผลที่ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับวัดมีความแนบแน่นต่อกัน กิจกรรมของวัดกับชุมชนเป็นกิจกรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อกัน พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาและจัดระเบียบทางสังคมไทยด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการปกครอง การศึกษา ประเพณีวัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตประจำวันในปัจจุบัน สังคมไทยก็เกิดปัญหามากมายเมื่อพิจารณาถึงเหตุที่แท้จริงแล้วจะพบว่ามูลเหตุของปัญหามีจุดกำเนิดมาจากความเสื่อมทางจิตใจของคนในสังคมเป็นเพราะการขาดคุณธรรมประจำใจ ดังนั้น การพัฒนาชุมชนและการแก้ปัญหาที่ถูกต้องที่สุด คือการทำให้คนในชุมชนมีศีลธรรมประจำใจนำหลักธรรมต่างๆมาใช้ต่อการพัฒนาชุมชน เมื่อคนพัฒนาทางด้านจิตใจแล้วก็จะสามารถเป็นแนวทางในการพัฒนาไปสู่การพัฒนาชุมชนและพัฒนาสังคมได้ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). ๒๕๔๙ : ๓-๕)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่องการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในเขตอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ในการบริหารการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเขวาสินรินทร์ ซึ่งเป็นองค์กรที่ประสานงานสนับสนุนการดำเนินงานและสนองนโยบายของภาครัฐให้บรรลุเป้าหมายมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในเขตอำเภอ เขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์
๒. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในเขตอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ จำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพ อาชีพ ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือน
๓. เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในเขตอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในเขตอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และ การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

๑) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ จำนวน ๕๕ ชุมชนหมู่บ้าน จำนวน ๓๔,๔๗๗ คน (สำนักงานทะเบียนอำเภอเขวาสินรินทร์. ๒๕๕๙) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ตัวแทนประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ จำนวน ๕๕ ชุมชนหมู่บ้าน จำนวนทั้งสิ้น ๓๙๕ คน จากการคำนวณสูตรยามานะ (Yamane.๑๙๖๐ : ๑๐๘๘-๑๐๘๙.) ซึ่งใช้ระดับความเชื่อมั่นที่ ๙๕% ที่นัยสำคัญ .๐๕ วิธีการคำนวณกลุ่มตัวอย่างประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ คำนวณของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรยามานะ(Yamane.๑๙๖๐ : ๑๐๘๘-๑๐๘๙.) ที่ระดับความคลาดเคลื่อน ๕% ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น ๓๙๕ คน

๒) การวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎี ที่เกี่ยวกับการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในเขตอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ พร้อมทั้งขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ จากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดมาบูรณาการ เพื่อสร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมเนื้อหาสาระตามขอบเขตของการวิจัย หลังจากได้แสดงความคิดเห็นต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในเขตอำเภอเขวาสินริ

นทร์ จังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยนำไปเป็นกรอบในการสร้างเครื่องมือในการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลในขั้นตอนที่ ๒ ได้แก่ เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เลขาธิการเจ้าคณะอำเภอ นายอำเภอ นายกองค้การบริหารส่วนตำบล นักพัฒนาชุมชนอำเภอ นักพัฒนาชุมชนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้อำนวยการโรงเรียน โดยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๑๕ รูป/คน

๓) การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบและยืนยันข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เนื่องจากความน่าเชื่อถือของการวิจัยเชิงคุณภาพขึ้นอยู่กับตัวผู้วิจัยและข้อมูลที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ (สุภางค์ จันทวานิช, ๒๕๔๐ : ๑๙) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญกับการตรวจสอบข้อมูลโดยใช้วิธีการสามเส้า คือบุคคล สถานที่ และเวลาแตกต่างกัน โดยการควบคุมคุณภาพของการบันทึกข้อมูล โดยการจดบันทึกอย่างละเอียดและทันทีที่มีการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อจัดหมวดหมู่ของเนื้อหา (Category) จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นประเด็นร่วมหรือประเด็นหลัก (Theme) และอธิบายเนื้อหา (Text) จากนั้นจึงนำผลการศึกษาที่ได้เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ภายหลังที่มีการอภิปรายผล และเพิ่มเติมข้อมูลให้สมบูรณ์

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย เรื่อง การบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในเขตอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ลำดับชั้นการนำเสนอ ดังนี้

๑. ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเครื่องมือแบบสอบถาม จำนวน ๓๙๕ ชุด แล้วนำมาวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล เพื่อคำนวณหาค่าสถิติต่าง ๆ สำหรับตอบปัญหาการวิจัย และวัตถุประสงค์การศึกษา พร้อมทั้งนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยในรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๑.๑ ผลการวิเคราะห์การบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในเขตอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ โดยรวม

พบว่า ความคิดเห็นต่อการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในเขตอำเภอ เขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (= ๓.๘๒, S.D. = ๐.๕๓๒) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การบริหารการพัฒนาชุมชนตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ หลักอัมมัญญ (รู้จักเหตุ) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (= ๔.๑๓, S.D. = ๐.๘๕๓) รองลงมา คือ หลักอิตฺตัญญ (รู้จักตน) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (= ๓.๙๐, S.D. = ๐.๖๑๗) หลักปริสฺสัญญ (รู้จักชุมชน) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (= ๓.๘๖, S.D. = ๐.๕๘๐) หลักอิตฺถัญญ (รู้จักผล) มีค่าเฉลี่ยระดับมาก (= ๓.๘๒, S.D. = ๐.๖๑๓) หลักกาลัญญ (รู้จักกาล) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (= ๓.๗๙, S.D. = ๐.๕๙๐) หลักมัตตัญญ (รู้จักประมาณ) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (= ๓.๗๘, S.D. = ๐.๖๓๑) ตามลำดับ และสุดท้าย คือ หลักบุคคลัญญ (รู้จักบุคคล) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (= ๓.๗๐, S.D. = ๐.๖๐๙)

๑.๒ ผลการวิเคราะห์การบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในเขตอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ จำแนกเป็นรายด้าน

ผู้วิจัยนำข้อมูลการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในเขตอำเภอ เขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ โดยจำแนกรายด้าน มาดำเนินการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พบว่า

ด้านหลักอัมมัญญ (รู้จักเหตุ) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (= ๓.๙๒, S.D. = ๐.๖๒๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าการบริหารการพัฒนาชุมชนตามหลักอัมมัญญ (รู้จักเหตุ) ที่มากที่สุด คือ ผู้นำชุมชนทราบระเบียบข้อปฏิบัติ กฎเกณฑ์ ประชาคม ของชุมชน (= ๓.๙๙, S.D. = ๐.๗๒๓) รองลงมาคือ ผู้นำมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ที่ให้บริการประชาชน (= ๓.๙๘, S.D. = ๐.๗๖๒) ผู้นำชุมชนตั้งมั่นอยู่ในหลักแห่งกฎหมายให้บริการประชาชนโดยยึดหลักความถูกต้อง (= ๓.๙๔, S.D. = ๐.๗๕๖) ผู้นำชุมชนปฏิบัติตามกฎระเบียบและปฏิบัติต่อประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน (= ๓.๙๐, S.D. = ๐.๗๒๘) ตามลำดับ และสุดท้าย คือ ผู้นำชุมชนรู้จักเหตุแห่งปัญหาต่างๆ และแก้ปัญหาตามเหตุได้ดี (= ๓.๘๒, S.D. = ๐.๗๖๕)

ด้านหลักอัตรัดัญญู (รู้จักผล) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($= ๓.๘๒, S.D. = ๐.๖๑๓$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าการบริหารการพัฒนาชุมชนหลักอัตรัดัญญู (รู้จักผล) มากที่สุด คือ ผู้นำชุมชนมุ่งมั่นในการทำงานให้ถึงจุดหมายที่ประชาชนต้องการ ($= ๓.๙๐, S.D. = ๐.๗๙๖$) รองลงมาคือ ผู้นำชุมชนมีการบริหารการพัฒนาที่ดี ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ($= ๓.๘๖, S.D. = ๐.๗๔๒$) ผู้นำชุมชนดูแลและให้บริการเต็มที่ เมื่อมีประชาชนมาขอรับบริการหรือติดต่อซักถาม ($= ๓.๘๕, S.D. = ๐.๗๐๗$) เมื่อประชาชนมีการร้องเรียนต่อการปฏิบัติงานของผู้นำชุมชนก็สามารถยอมรับและชี้แจงได้ ($= ๓.๗๘, S.D. = ๐.๗๒๙$) ตามลำดับ และสุดท้ายคือ ผู้นำชุมชนทราบถึงผลเสียหายที่เกิดจากการบริหารการพัฒนาอย่างไม่ถูกต้อง ($= ๓.๗๒, S.D. = ๐.๗๖๖$)

ด้านหลักอัตรัดัญญู (รู้จักตนเอง) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($= ๓.๙๒, S.D. = ๐.๖๑๓$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าการบริหารการพัฒนาชุมชนหลักอัตรัดัญญู (รู้จักตนเอง) มากที่สุด คือ ผู้นำชุมชนปรับตัวเข้ากับประชาชนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ($= ๓.๙๖, S.D. = ๐.๗๖๗$) รองลงมาคือ ผู้นำชุมชนมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ของตน ($= ๓.๙๕, S.D. = ๐.๗๗๗$) ผู้นำชุมชนมีความสามารถในการให้บริการ ($= ๓.๙๑, S.D. = ๐.๗๐๓$) ผู้นำชุมชนมีความสามารถในการวางตัวได้อย่างเหมาะสม ($= ๓.๘๗, S.D. = ๐.๗๑๑$) ตามลำดับ และสุดท้ายคือผู้นำชุมชนมีความสามารถในการวางตัวได้อย่างเหมาะสม ($= ๓.๘๑, S.D. = ๐.๗๔๐$)

ด้านหลักอัตรัดัญญู (รู้จักประมาณ) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($= ๓.๗๘, S.D. = ๐.๖๓๑$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าการบริหารการพัฒนาชุมชนหลักอัตรัดัญญู (รู้จักประมาณ) มากที่สุด คือ ผู้นำชุมชนมีการใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ($= ๓.๘๒, S.D. = ๐.๗๗๘$) รองลงมาคือ ผู้นำชุมชนจัดกิจกรรมส่งเสริมหลักเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน ($= ๓.๗๙, S.D. = ๐.๗๗๖$) ผู้นำชุมชนพัฒนาชุมชนตามความจำเป็นของชุมชนนั้นๆ ($= ๓.๗๗, S.D. = ๐.๗๒๕$) ผู้นำชุมชนเข้าใจในผลที่ได้รับจากการรู้จักประมาณในการบริหารจัดการทรัพยากรภายในชุมชน ($= ๓.๗๖, S.D. = ๐.๗๕๗$) ตามลำดับ และสุดท้ายคือผู้นำชุมชนบริหารจัดการงบประมาณภายในชุมชนได้อย่างเพียงพอและทั่วถึง ($= ๓.๗๕, S.D. = ๐.๗๘๓$)

ด้านหลักอัตรัดัญญู (รู้จักกาล) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($= ๓.๗๙, S.D. = ๐.๕๙๐$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าการบริหารการพัฒนาชุมชนหลักอัตรัดัญญู (รู้จักกาล) มากที่สุด คือ ผู้นำชุมชนสามารถแก้ไขสถานการณ์ต่างๆ ได้ทันท่วงที และรู้ว่าอะไรควรทำก่อนอะไรควรทำทีหลัง ($= ๓.๙๐, S.D. = ๐.๗๔๔$) รองลงมาคือ ผู้นำชุมชนให้การดูแลความปลอดภัยในสถานการณ์ฉุกเฉินในช่วงเวลาที่เหมาะสม ($= ๓.๘๘, S.D. = ๐.๖๙๙$) ผู้นำชุมชนมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ของตนเองและตรงต่อเวลา ($= ๓.๗๘, S.D. = ๐.๗๖๑$) ผู้นำชุมชนมีการลำดับขั้นตอนในการทำงาน ($= ๓.๗๗, S.D. = ๐.๗๕๔$) ตามลำดับ และสุดท้ายคือผู้นำชุมชนจัดให้มีกิจกรรมส่งเสริมความรู้ในด้านต่าง ๆ ช่วงวันหยุด ($= ๓.๖๑, S.D. = ๐.๗๖๑$)

ด้านหลักอัตรัดัญญู (รู้จักชุมชน) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($= ๓.๘๖, S.D. = ๐.๕๕๐$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าการบริหารการพัฒนาชุมชนหลักอัตรัดัญญู (รู้จักชุมชน) มากที่สุด คือ ผู้นำชุมชนมีการลำดับขั้นตอนในการทำงาน ($= ๓.๘๙, S.D. = ๐.๗๐๓$) รองลงมาคือ ผู้นำชุมชนบริหารและพัฒนาชุมชนโดยได้รับความร่วมมือจากประชาชนในชุมชน ($= ๓.๘๘, S.D. = ๐.๗๒๘$) ผู้นำชุมชนให้บริการต้อนรับ ดูแลผู้เข้ามาศึกษาดูงานในชุมชนเป็นอย่างดี ($= ๓.๘๗, S.D. = ๐.๖๙๙$) ผู้นำชุมชนมีความจริงใจต่อการให้บริการกับประชาชน ($= ๓.๘๖, S.D. = ๐.๗๑๗$) ตามลำดับ และสุดท้ายคือผู้นำชุมชนให้ความช่วยเหลือตามสภาพความเดือดร้อนในชุมชน ($= ๓.๘๓, S.D. = ๐.๗๕๕$)

ด้านหลักอัตรัดัญญู (รู้จักบุคคล) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($= ๓.๗๙, S.D. = ๐.๖๐๙$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าการบริหารการพัฒนาชุมชนหลักอัตรัดัญญู (รู้จักบุคคล) มากที่สุด คือ ผู้นำชุมชนรับฟังปัญหาจากประชาชนในชุมชนทุกระดับฐานะพร้อมให้คำแนะนำและช่วยเหลืออย่างเต็มที่ ($= ๓.๘๗, S.D. = ๐.๗๑๘$) รองลงมาคือ ผู้นำชุมชนมอบหมายหน้าที่ในชุมชนให้กับบุคคลที่มีความสามารถในชุมชน ($= ๓.๘๖, S.D. = ๐.๖๙๖$) ผู้นำชุมชนให้ความอนุเคราะห์ดูแลผู้ด้อยโอกาสในชุมชน ($= ๓.๘๑, S.D. = ๐.๗๒๘$) ผู้นำชุมชนมีการจัดกิจกรรมที่บุคคลทุกคนในชุมชนเข้าร่วมได้ ($= ๓.๘๐, S.D. = ๐.๗๒๑$) ตามลำดับ และสุดท้ายคือ ผู้นำชุมชนเป็นผู้นำในกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม เช่น เข้าวัดฟังธรรม เป็นต้น ($= ๓.๖๖, S.D. = ๐.๘๓๙$)

๑.๓ ผลการเปรียบเทียบการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในเขตอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ จำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพ อาชีพ ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือน

ผู้วิจัยนำข้อมูลผลการเปรียบเทียบการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในเขตอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ จำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพ อาชีพ ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือน มาดำเนินการเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นประชาชนด้วยการแจกแจงแบบ t-test F-test ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีที่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จะทำการวิเคราะห์ความแตกต่างเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) ปรากฏผลดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารการพัฒนาโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการบริหารการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ แตกต่างกัน

ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นด้านการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการพัฒนาชุมชนโดยภาพรวม ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ t-test แบบข้อมูล ๒ กลุ่มที่เป็นอิสระต่อกันที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นด้านการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการบริหารการพัฒนาชุมชน ทุกด้านไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นด้านการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการบริหารการพัฒนาชุมชน ทุกด้านไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารการพัฒนาโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการบริหารการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ แตกต่างกัน

ประชาชนที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นด้านการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการพัฒนาชุมชนโดยภาพรวม ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นด้านการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการบริหารการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นด้านการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ แตกต่างกันในด้านหลักอัมมัญญ (รู้จักเหตุ) หลักอัตถัญญ (รู้จักผล) หลักอัตตัญญ (รู้จักตน) หลักมัตตัญญ (รู้จักประมาณ) และ หลักบุคคลัญญ (รู้จักบุคคล) จึงทำการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารการพัฒนาชุมชนตามหลักสัปปุริสธรรม ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) รายละเอียดดังนี้

ด้านหลักอัมมัญญ (รู้จักเหตุ) ประชาชนที่มีอายุ ระหว่าง ต่ำกว่า ๒๕ ปี และ ๒๕-๓๕ ปี มีความคิดเห็นต่อการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกันประชาชนที่มีอายุมากกว่า ๕๕ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านหลักอัตถัญญประชาชนที่มีอายุมากกว่า ๕๕ ปี มีความคิดเห็นต่อการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกับประชาชนที่มีอายุ ๒๕-๓๕ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านหลักอัตตัญญ (รู้จักตน) ประชาชนที่มีอายุ มากกว่า ๕๕ ปี มีความคิดเห็นต่อการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกับประชาชนที่มีอายุ ๒๕-๓๕ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านหลักมัตตัญญ (รู้จักประมาณ) ประชาชนที่มีอายุ ๔๖- ๕๕ ปี มีความคิดเห็นต่อการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกับประชาชนที่มีอายุต่ำกว่า ๒๕ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านหลักบุคคลัญญ (รู้จักบุคคล) ประชาชนที่มีอายุ ๔๖- ๕๕ ปี มีความคิดเห็นต่อการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกับประชาชนที่มีอายุต่ำกว่า ๒๕ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนที่มีสถานภาพต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารการพัฒนาโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการบริหารการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ แตกต่างกัน

ประชาชนที่มีสถานภาพการแต่งงานมีความคิดเห็นด้านการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการพัฒนาชุมชนโดยภาพรวม ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่าสถานภาพการสมรสของประชาชนต่างกันมีผลต่อความคิดเห็นด้านการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกันในการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในด้านหลักมัตตัญญ (รู้จักประมาณ) หลักกาลัญญ (รู้จักกาล) หลักปรัสนัญญ (รู้จักชุมชน) และ หลักบุคคลัญญ (รู้จักบุคคล) ที่ระดับ

นัยสำคัญที่ ๐.๐๕ จึงทำการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารการพัฒนาชุมชนตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) รายละเอียดดังนี้

ด้านมัตตัญญู (รู้จักประมาณ) ประชาชนที่มีสถานภาพสมรส มีความคิดเห็นต่อการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ แตกต่างกับสถานภาพหม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านกาลัญญู (รู้จักกาล) ประชาชนที่มีสถานภาพสมรส มีความคิดเห็นต่อการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ แตกต่างกับสถานภาพหม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านปริสัญญู (รู้จักชุมชน) ประชาชนที่มีสถานภาพสมรส มีความคิดเห็นต่อการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ แตกต่างกับสถานภาพหม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านบุคคลัญญู (รู้จักบุคคล) ประชาชนที่มีสถานภาพสมรส มีความคิดเห็นต่อการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ แตกต่างกับสถานภาพหม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มีระดับอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารการพัฒนาโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการบริหารการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ แตกต่างกัน

ประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกันมีความคิดเห็นด้านการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการพัฒนาชุมชนโดยภาพรวม ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่าอาชีพของประชาชนต่างกันมีผลต่อความคิดเห็นด้านการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นในการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๕ ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารการพัฒนาโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการบริหารการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ แตกต่างกัน

ประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นด้านการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการพัฒนาชุมชนโดยภาพรวม ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่าระดับการศึกษาของประชาชนต่างกันมีผลต่อความคิดเห็นด้านการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นในการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๖ ประชาชนที่มีรายได้รวมต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารการพัฒนาโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการบริหารการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ แตกต่างกัน

ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกันมีความคิดเห็นด้านการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการพัฒนาชุมชนโดยภาพรวม ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F-test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่ารายได้ต่อเดือนของประชาชนต่างกันมีผลต่อความคิดเห็นด้านการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นในการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๑.๔ ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลัก สัปปุริสธรรม ๗ ในเขตอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในเขตอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากคำถามปลายเปิด (Open-Ended) ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปเป็นหัวข้อ ได้แก่ ๑) ในการบริหารการพัฒนาชุมชน ควรพัฒนาในด้านใดบ้าง ๒) จากการบริหารการพัฒนาชุมชน ดังกล่าวท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไร

๑) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นในการบริหารการพัฒนาชุมชน ในอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ว่าควรพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมของคนในชุมชน มากที่สุดคือ ร้อยละ ๒๕ รองลงมาคือ ควรพัฒนาด้านความ

สะอาดและสุขอนามัยในชุมชน ร้อยละ ๒๒.๕๐ ควรพัฒนาด้านอาชีพและช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสให้มีงานทำ ร้อยละ ๑๗.๕๐ ควรพัฒนาให้มีการทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชนเพื่อเสริมสร้างความสามัคคี ร้อยละ ๑๒.๕๐ ควรพัฒนาด้านสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา ถนน ร้อยละ ๑๐ ควรพัฒนาด้านกีฬา ร้อยละ ๗.๕๐ ตามลำดับและสุดท้ายคือ ควรพัฒนาตัวผู้นำให้มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาชุมชน ร้อยละ ๕

๒) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีข้อเสนอแนะในการบริหารการพัฒนาชุมชน ในอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ว่าควรพัฒนา “บวร” คือ บ้าน วัด โรงเรียน ให้ครบวงจรในชุมชน มากที่สุดคือ ร้อยละ ๓๙.๔๗ รองลงมาคือ ควรมีการพัฒนาด้านความสะอาดและสุขอนามัยในชุมชน ร้อยละ ๒๖.๓๑ ควรมีการส่งเสริมอาชีพเพื่อเสริมสร้างรายได้ให้กับชุมชน ร้อยละ ๒๑.๐๕ ตามลำดับ และสุดท้ายคือ ควรพัฒนาการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อเสริมสร้างความสามัคคี ร้อยละ ๑๓.๑๗

๒. ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

ด้านหลักอัมมัญญ (รู้จักเหตุ) คือ ผู้นำควรมีปัญญาในการแก้ปัญหาโดยวิเคราะห์จากสาเหตุของปัญหา ใช้หลักธรรมในการทำงาน โดยยึดหลักอริยสัจ ๔ ในการแก้ปัญหา ควรรู้จักและเข้าใจในหลักการ ระเบียบ และกฎเกณฑ์ของสิ่งต่างๆ ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต โดยรู้จักว่าตนจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ที่มีอยู่อย่างไร สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำภายใต้เหตุและผลอันถูกต้อง ผู้นำต้องรู้จัก วิเคราะห์ในบทบาทหน้าที่ของตนเอง เพื่อให้กิจการงานบรรลุถึงผลสำเร็จ รู้วิธีและกระบวนการในการทำงานเรื่องนั้นๆ พร้อมทั้งยึดถือกฎหมายเป็นที่ตั้งในการบริหารงาน ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อชุมชน มีความจริงใจในการปฏิบัติงาน พร้อมแก้ปัญหาด้วยเหตุด้วยผล

ด้านหลักอรรถัญญ (รู้จักผล) คือ ผู้นำควรเป็นผู้รู้จักว่า ผลที่เกิดล้วนเกิดจากเหตุ เมื่อเกิดปัญหาที่รู้สาเหตุ และแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ มีการวิเคราะห์ผลของงานด้วยเหตุ ด้วยหลักธรรม โดยมีความเข้าใจประโยชน์ที่ประสงค์หรือวัตถุประสงค์ของงานที่ตนทำ รู้ว่าสิ่งที่ตนทำอยู่อย่างนั้นๆ ดำเนินชีวิตอย่างนั้นเพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร หรือควรจะได้บรรลุผลอะไร มีเป้าหมายในการทำงานและรู้ที่มาที่ไปของผลงานนั้นๆ การรู้จักผล ผู้นำควรจะต้องรู้ว่า เมื่อทำสิ่งนั้นจะเกิดผลดีหรือผลเสีย รู้จักว่า เมื่อทำสิ่งนั้นจะเกิดผลดีแก่ใคร ผลเสียแก่ใคร รู้จักว่า เมื่อทำสิ่งนั้นจะเกิดผลดีหรือผลเสียมากน้อยเพียงใด รู้จักพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบเสียก่อนจะลงมือปฏิบัติ ย่อมเข้าใจถึงผลทั้งหลายที่มีมาแต่เหตุ และเข้าใจวัตถุประสงค์ของเป้าหมายในงานนั้นๆ ย่อมสามารถวิเคราะห์ผลที่จะได้รับการดำเนินงานต่างๆ อย่างถูกต้อง

ด้านหลักอรรถัญญ (รู้จักตน) คือ ผู้นำควรรู้จักตัวเองทั้งฐานะทางการเงิน และความเป็นอยู่ ฐานะหรือตำแหน่งในหน้าที่การงาน รวมไปถึงรู้จักสภาพความคิด และจิตใจของตน เมื่อรู้แล้วย่อมที่จะสามารถวางตัวหรือปฏิบัติตัวได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสมในสังคม มีความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง วางตัวได้เหมาะสมตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มความสามารถ เมื่อเกิดปัญหาที่ต้องยอมรับและแก้ปัญหาด้วยตนเอง และมีการทำงานเป็นทีม

ด้านหลักมัตตัญญ (รู้จักประมาณ) ผู้นำควรรู้จักประมาณตนเอง รู้จุดยืนของตนเองรู้ความสามารถของตนเอง รวมถึงรู้จักอดออม จุดแข็งของตนเอง เพื่อที่จะทำการงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย ควรมีหลักธรรมนำให้รู้จักดำเนินชีวิตไปอย่างไม่ประมาท ไม่ยึดมั่นในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ด้วยอำนาจแห่งโมหะ ความหลง ผู้รู้จักประมาณตน จึงสามารถทำงาน ให้ประสบความสำเร็จและความก้าวหน้าได้ดีกว่าคนอื่น ดังคำกล่าวที่ว่า รู้เขารู้เรา รบร้อยครั้งชนะร้อยครั้ง รู้จักประมาณตนว่าอยู่ตำแหน่งใด เมื่อเทียบกับผู้อื่นที่ตำแหน่งสูงกว่าที่ควรนอบน้อมให้ความเคารพ ควรจะเป็นผู้ที่รู้จักความพอเหมาะพอดีในการปฏิบัติงาน ย่อมทำให้กิจการงานเป็นไปตามระเบียบแบบแผนที่วางเอาไว้ ทั้งนี้ พึงใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาประยุกต์ใช้ยิ่งทำให้เกิดความเข้าใจ และปฏิบัติได้ง่ายขึ้น

ด้านหลักกาลัญญ (รู้จักกาล) ผู้นำควรเป็นคนที่มีรู้จักบริหารเวลา รู้จักเวลาเข้างาน เวลาเลิกงาน รู้จักงานใดทำก่อนงานใดทำหลัง รู้จักเวลาพูด เวลาใดไม่ควรพูด มีการตั้งเป้าหมายในชีวิตและเรียนรู้ที่จะจัดสรรเวลาในการทำกิจกรรมต่างๆนั้น จะทำให้พบความสำเร็จ และความก้าวหน้าในชีวิตการที่รู้จักจังหวะของเวลาในการดำเนินชีวิตและมีการจัดสรรเวลาในแต่ละด้าน ได้แก่ ครอบครัว หน้าที่การงาน มิตรภาพสังคม ชีวิตส่วนตัวและอื่นๆได้ อย่างสมดุลชีวิต ก็สามารถที่จะประสบผลสำเร็จในทุกๆด้านได้อย่างภาคภูมิใจสามารถนำเวลาไปทำในสิ่งต่างๆที่มีประโยชน์ ต่อตนเองและผู้อื่น กำหนดเป้าหมายในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติ ภารกิจของตน โดยมีการจัดระบบ การใช้เวลา ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าสูงสุดเพื่อให้งานสำเร็จลุล่วง มีประสิทธิภาพ เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตนได้วางไว้

ด้านหลักปรัชญา (รู้จักชุมชน) พบว่า ผู้นำควรรู้จักว่า ชุมชนมีกฎเกณฑ์หรือข้อตกลงร่วมกันอย่างไร รู้จักว่าชุมชนมีขนบธรรมเนียม และประเพณีอย่างไร รู้จักว่าชุมชนมีความขาดแคลนในด้านใด รู้จักว่าชุมชนมีความต้องการอย่างไร รู้จักปรับตัวให้เข้ากับชุมชน และเข้าใจในสภาพของชุมชนในด้านระเบียบวินัย ขนบธรรมเนียมประเพณีโดยการปรับปรุงตนเองให้เหมาะสมกับชุมชนนั้น ๆ รู้พื้นหลังของถิ่นฐานชุมชนของตน รู้ว่าควรปฏิบัติตนอย่างไรเพื่อจะเข้ากับสังคมของตนได้ การรู้จักกับชุมชนของตนเป็นอย่างดีจะสามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุด รู้ว่าควรแก้ปัญหาอย่างไร รู้ว่าควรปฏิบัติต่อคนในชุมชนอย่างไร และควรให้ความช่วยเหลือตามสภาพของชุมชนนั้นๆ

ด้านหลักบุคคลัญญ (รู้จักบุคคล) พบว่า ผู้นำควรรู้จักเลือกคบคน ใครควรคบหรือไม่ควรคบ และรู้จักว่าคนแต่ละคนมีอุปนิสัยใจคอที่แตกต่างกัน มีคุณธรรมต่างกัน มีความประพฤติต่างกัน มีหน้าที่การงานต่างกัน ดังนั้น จึงควรรู้จักเลือกคบหาคนที่ควรคบ ทำให้ได้คนดี คนทำงานเก่ง และเหมาะสมกับงาน ผู้นำควรมีความสามารถในการรู้จักคน รู้จักประเภทของคน และสามารถเลือกใช้คนให้เหมาะสมกับงานชนิดต่างๆได้ คือ การใช้คนให้เหมาะกับงาน ซึ่งการจะเลือกใช้คนให้เหมาะกับงานได้นั้น คนเป็นผู้ที่จะต้องเป็นคนฉลาดในการมองเห็นว่างานชนิดใด เหมาะกับคนประเภทใด ดังนั้น คนเป็นผู้ที่จะต้องมองคนเป็น โดยดูจากบุคลิกภาพ อุปนิสัย ทักษะ และศักยภาพ

สรุปผลการวิจัย

๑) ผลการวิจัยเชิงปริมาณ ผลการศึกษาการบริหารการพัฒนาชุมชน ตามหลักสัปปุริสธรรม ทั้ง ๗ หลักของอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ประกอบด้วย หลักธัมมัญญ (รู้จักเหตุ) หลักอัทธัญญ (รู้จักผล) หลักอัตตัญญ (รู้จักตน) หลักมัตตัญญ (รู้จักประมาณ) หลักกาลัญญ (รู้จักกาล) หลักปรัสนัญญ (รู้จักชุมชน) และหลักบุคคลัญญ (รู้จักบุคคล) แสดงให้เห็นว่า ผู้นำได้ปฏิบัติหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนตามบทบาทหน้าที่ที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดไว้ เป็นอย่างดี ยึดมั่นในกฎระเบียบข้อบังคับ และปฏิบัติตามแผนยุทธศาสตร์ชุมชน มีการฝึกอบรมและพัฒนาข้าราชการ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนให้มีความรู้ ทักษะ ทศนคติ และเพิ่มพูนศักยภาพในการทำงานอย่างสม่ำเสมอ

๒) ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาการบริหารการพัฒนาชุมชน ตามหลักสัปปุริสธรรม ทั้ง ๗ หลักของอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ โดยรวมแต่ละด้าน

ด้านหลักธัมมัญญ ผู้นำควรรู้จักวิเคราะห์จากสาเหตุปัญหาว่าสิ่งใดควรทำไม่ควรทำเข้าใจหลักการระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม มีการยึดกฎหมายเป็นที่ตั้ง และทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดี ด้านหลักอัทธัญญ ผู้นำควรรู้จักวิเคราะห์ปัญหาที่นำไปของผลงานว่าสิ่งที่ทำให้เกิดผลดีผลเสียเล็กน้อยเพียงใด เข้าใจวัตถุประสงค์ที่ทำให้รู้จักพิจารณาให้รอบคอบก่อนลงมือทำ ด้านหลักอัตตัญญ ผู้นำมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ รู้จักสภาพความคิดและจิตใจตัวเอง รู้จักตำแหน่งหน้าที่ตัวเองและวางตัวได้เหมาะสมตามหน้าที่เข้าใจบทบาทหน้าที่และรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ตัวเอง ด้านหลักมัตตัญญ ผู้นำรู้จักประมาณตนเอง รู้ความสามารถของตนเอง รู้จุดยืนของตัวเองรู้ความสามารถของตัวเองใช้ชีวิตโดยไม่ประมาทยึดปรัชญาเศรษฐกิจ สามารถดำเนินชีวิตโดยไม่ประมาท และมีความพร้อมที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เพิ่มพูนได้ ด้านหลักกาลัญญ ผู้นำควรรู้จักการบริหารเวลาอย่างมีคุณภาพ รู้ว่าควรทำอะไรก่อนหลังรู้จักวางแผนและกำหนดเป้าหมายชีวิตใช้เวลาให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าสูงสุด ด้านหลักปรัสนัญญ ผู้นำควรรู้จักชุมชนตัวเองว่ามีข้อตกลงร่วมกันอย่างไร รู้ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน รู้จักปรับตัวให้เข้ากับชุมชน ก็จะรู้วิธีแก้ปัญหาที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชนนั้นๆ ด้านหลักบุคคลัญญ ผู้นำควรรู้จักเลือกคบคนที่ควรคบฉลาดในการมองคน รู้จักคน โดยดูจากอุปนิสัย บุคลิกภาพทักษะ และศักยภาพ สามารถเลือกใช้คนให้เหมาะกับงาน

อภิปรายผล

เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้านเกี่ยวกับการบริหารการพัฒนาชุมชน ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ในเขตอำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ สามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

ด้านหลักธัมมัญญ (รู้จักเหตุ) โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้นำมีความสามารถในการแก้ปัญหาโดยวิเคราะห์จากสาเหตุของปัญหา ใช้หลักธรรมในการทำงาน โดยยึดหลักอริยสัจ ๔ ในการแก้ปัญหา มีความรู้ความ

เข้าใจในหลักการ ระเบียบ และกฎเกณฑ์ของสิ่งต่างๆ ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต โดยรู้ว่าจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ที่มีอยู่อย่างไร รู้วิเคราะห์ในบทบาทหน้าที่ของตัวเอง เพื่อให้กิจการงานบรรลุถึงผลสำเร็จ รู้วิธีและกระบวนการในการทำงานเรื่องนั้นๆ พร้อมทั้งยึดถือกฎหมายเป็นที่ตั้ง มีความจริงใจในการปฏิบัติงาน พร้อมแก้ปัญหาด้วยเหตุด้วยผล

ด้านหลักอรรถสัญญา (รู้จักผล) โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้นำรู้จักผลที่เกิดล้วนเกิดจากเหตุ เมื่อเกิดปัญหาก็รู้สาเหตุ และแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ มีการวิเคราะห์ผลของงานด้วยเหตุ ด้วยหลักธรรม โดยมีความเข้าใจประโยชน์ที่ประสงค์หรือวัตถุประสงค์ของงานที่ตนทำ รู้ว่าสิ่งที่ตนทำอยู่อย่างนั้นๆ ดำเนินชีวิตอย่างนั้นๆ เพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร มีเป้าหมายในการทำงานและรู้ที่มาที่ไปของผลงานนั้นๆ การรู้จักผล ผู้นำควรจะรู้จักว่า เมื่อทำสิ่งนั้นจะเกิดผลดีหรือผลเสีย รู้จักว่า เมื่อทำสิ่งนั้นจะเกิดผลดีแก่ใคร ผลเสียแก่ใคร รู้จักว่า เมื่อทำสิ่งนั้นจะเกิดผลดีหรือผลเสียมากน้อยเพียงใด รู้จักว่า จะทำสิ่งใดจะต้องมีเป้าหมาย

ด้านหลักอรรถสัญญา (รู้จักตน) โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้นำมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง สามารถวางตัวได้เหมาะสมตามหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ สามารถทำงานร่วมกับคนอื่นได้

ด้านหลักมัตตสัญญา (รู้จักประมาณ) โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้นำรู้จักประมาณตนเอง รู้จุดยืนของตนเอง รู้ความสามารถของตนเอง รวมถึงรู้จักอ่อน จุดแข็งของตนเอง เพื่อที่จะทำการงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย มีหลักธรรมนำให้รู้จักดำเนินชีวิตไปอย่างไม่ประมาท ทำให้เกิดความพร้อมที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เพิ่มพูนขึ้นอยู่เสมอ จึงสามารถทำงาน ให้ประสบความสำเร็จและก้าวหน้าได้ดีกว่าคนอื่น ดังคำกล่าวที่ว่า รู้เขารู้เรา รบร้อยครั้ง ชนะร้อยครั้ง รู้จักประมาณตนว่าอยู่ตำแหน่งใดเมื่อเทียบกับผู้อื่นที่ตำแหน่งสูงกว่าที่ควรนอนน้อมให้ความเคารพ รู้จักประมาณกำลังทรัพย์ของตนในการซื้อสิ่งของ รู้จักประมาณกำลังตนเองขณะทำงานรู้จักประมาณประโยชน์แก่ตนในปริมาณที่พอเหมาะ และสิ่งที่ผู้นำควรนำมายึดถือปฏิบัติในการ รู้จักประมาณตนเอง ควรจะเป็นผู้ที่รู้จักความพอเหมาะพอดีในการปฏิบัติงาน

ด้านหลักกาลสัญญา (รู้จักกาล) โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้นำรู้จักบริหารเวลา รู้จักเวลาทำงาน เวลาเลิกงาน รู้จักงานใดทำก่อน งานใดทำหลัง รู้จักเวลาพูด เวลาใดไม่ควรพูด มีการตั้งเป้าหมายในชีวิตและเรียนรู้ที่จะจัดสรรเวลาในการทำกิจกรรมต่างๆ นั้น จะทำให้พบความสำเร็จ และความก้าวหน้าในชีวิตการที่รู้จักจังหวะของเวลาในการดำเนินชีวิตและมีการจัดสรรเวลาในแต่ละด้าน ได้แก่ ครอบครัว หน้าที่การงาน มิตรภาพสังคม ชีวิตส่วนตัวและอื่นๆ ได้ อย่างสมดุลชีวิต ก็สามารถที่จะประสบผลสำเร็จในทุกๆด้านได้อย่างภาคภูมิใจสามารถนำเวลาไปทำในสิ่งต่างๆ ที่มีประโยชน์ ต่อตนเองและผู้อื่น มีส่วนช่วยพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น

ด้านหลักปริสัญญญา (รู้จักชุมชน) โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้นำรู้จักชุมชนเป็นอย่างดี ทราบว่าชุมชนมีกฎเกณฑ์หรือข้อตกลงร่วมกันอย่างไร รู้จักว่าชุมชนมีขนบธรรมเนียม และประเพณีอย่างไร รู้จักว่าชุมชนมีความขาดแคลนในด้านใด รู้จักว่าชุมชนมีความต้องการอย่างไร รู้จักปรับตัวให้เข้ากับชุมชน และเข้าใจในสภาพของชุมชนในด้านระเบียบวินัย ขนบธรรมเนียมประเพณีโดยการปรับปรุงตนเองให้เหมาะสมกับชุมชนนั้น ๆ รู้พื้นหลังของถิ่นฐานชุมชนของตน รู้ว่าควรปฏิบัติตนอย่างไรเพื่อจะเข้ากับสังคมของตนได้ การรู้จักกับชุมชนของตนเป็นอย่างดีก็จะสามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุด รู้ว่าควรแก้ปัญหาอย่างไร รู้ว่าควรปฏิบัติต่อคนในชุมชนอย่างไร สามารถให้ความช่วยเหลือตามสภาพของชุมชนนั้นๆ

ด้านหลักบุคคลสัญญา (รู้จักบุคคล) โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้นำรู้จักเลือกคบคนใครควรคบหรือไม่ควรคบ และรู้จักว่าคนแต่ละคนมีอุปนิสัยใจคอที่แตกต่างกัน มีคุณธรรมต่างกัน มีความประพฤติต่างกัน มีหน้าที่การงานต่างกัน ดังนั้น จึงควรรู้จักเลือกคบหาคนที่ควรคบ ทำให้ได้คนดี คนทำงานเก่ง และเหมาะสมกับงาน มีความสามารถในการรู้จักคน รู้จักประเภทของคน รู้จักฉลาดในการเลือกใช้คน และสามารถเลือกใช้คนให้เหมาะสมกับงานชนิดต่างๆ ได้ดี

การเปรียบเทียบการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในเขตอำเภอ เขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ จำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพ อาชีพ ระดับการศึกษา และ รายได้ต่อเดือน

ประชาชนที่มีเพศแตกต่างกันมีความคิดเห็นด้านการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการพัฒนาชุมชนโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะ ไม่ว่าจะเพศไหนต่างก็มองเห็น การทำงานที่ทุ่มเทของผู้นำ ที่มีความพยายามให้คนในชุมชนมีชีวิตที่ดีขึ้น จากการใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗

ประชาชนที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นด้านการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสี่ปรัศธรรม ๗ ในการพัฒนาชุมชนโดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อาจเป็นเพราะ ประชาชนที่เป็นกลุ่มวัยรุ่น มีวิถีชีวิตตามแบบคนรุ่นใหม่ ไม่ได้ใช้ชีวิตอยู่กับชุมชนมากนัก บางคนอาศัยอยู่ในเมืองเพื่อทำงานหรือเรียนหนังสือ จึงไม่ได้สนใจและมีส่วนร่วมกับชุมชนว่าผู้นำได้ทำกิจกรรมเพื่อชุมชนอย่างไรบ้าง ต่างกับผู้ที่มีอายุมากขึ้นมาที่อยู่กับชุมชน มีโอกาสและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากกว่า

ประชาชนที่มีสถานภาพการแตกต่างกันมีความคิดเห็นด้านการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสี่ปรัศธรรม ๗ ในการพัฒนาชุมชนโดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อาจเป็นเพราะคนที่มีสถานภาพสมรสมีครอบครัวที่อาศัยอยู่ด้วยกัน มีโอกาสที่จะอาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่าคนที่เป็นหม้ายที่ต้องไปทำงานในเมือง หาเลี้ยงชีพตามลำพัง จึงมีโอกาสได้มีส่วนร่วมกับผู้นำ และได้เห็นการทำงานของผู้นำที่มีต่อชุมชน

ประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกันมีความคิดเห็นด้านการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสี่ปรัศธรรม ๗ ในการพัฒนาชุมชนโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ อาจเป็นเพราะการทำงานของผู้นำมีความชัดเจน ยึดหลักธรรมเป็นคุณธรรมสำคัญสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของตัวเอง และสามารถดำเนินกิจการงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้โดย มีการใช้หลักสี่ปรัศธรรม ๗ เพื่อพัฒนาให้ชุมชนของตนดีขึ้น

แนวทางการบริหารการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสี่ปรัศธรรม ๗ ในเขตอำเภอ เขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

ผู้นำควรรู้จักวิเคราะห์จากสาเหตุปัญหาว่าสิ่งใดควรทำไม่ควรทำเข้าใจหลักการระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม มีการยึดกฎหมายเป็นที่ตั้ง และทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดี ผู้นำควรรู้จักวิเคราะห์ปัญหาที่มาจากที่ไปของผลงานว่าสิ่งที่ทำให้เกิดผลดีผลเสียเล็กน้อยเพียงใด เข้าใจวัตถุประสงค์ที่แท้จริงพิจารณาให้รอบคอบก่อนลงมือทำ ผู้นำมีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ รู้จักสภาพความคิดและจิตใจตัวเอง รู้จักตำแหน่งหน้าที่ตัวเองและวางตัวได้เหมาะสมตามหน้าที่เข้าใจบทบาทหน้าที่และรับผิดชอบต่อหน้าที่ตัวเอง ผู้นำรู้จักประมาณตนเอง รู้ความสามารถของตนเอง รู้จุดยืนของตัวเองรู้ความสามารถของตัวเองใช้ชีวิตโดยไม่ประมาทยึดปรัชญาเศรษฐกิจ สามารถดำเนินชีวิตโดยไม่ประมาท และมีความพร้อมที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เพิ่มพูนได้ ผู้นำควรรู้จักการบริหารเวลาอย่างมีคุณภาพ รู้ว่าควรทำอะไรก่อนหลังรู้จักวางแผนและกำหนดเป้าหมายชีวิตใช้เวลาให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าสูงสุด ผู้นำควรรู้จักชุมชนตัวเองว่ามีข้อดกถร่วมกันอย่างไร รู้ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน รู้จักปรับตัวให้เข้ากับชุมชน ก็จะมีวิธีแก้ปัญหาที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชนนั้นๆ ผู้นำควรรู้จักเลือกคบคนที่ควรคบลาตในการมองคน รู้จักคน โดยดูจากอุปนิสัย บุคลิกภาพทักษะ และศักยภาพ สามารถเลือกใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

ข้อเสนอแนะ

องค์กรภาครัฐควรสนับสนุนบุคลากรและงบประมาณในการบริหารงานของผู้นำในชุมชนเพื่อร่วมกันพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้า หน่วยงานภาครัฐควรมีการยกย่องสรรเสริญประกาศเกียรติคุณแก่ ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทด้านการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสี่ปรัศธรรม ๗ ควรส่งเสริมให้มีการใช้หลักสี่ปรัศธรรม ๗ ในการบริหารงานพัฒนาชุมชน หน่วยงานที่อยู่ในท้องถิ่น ควรมีการบูรณาการร่วมกันในการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักสี่ปรัศธรรม ๗

บรรณานุกรม

กรมการพัฒนาชุมชน. (๒๕๕๙). **ประวัติและที่มาพัฒนาชุมชน**. [ออนไลน์]. เข้าได้จาก :

http://www.cdd.go.th/web/cdd_about.php. สืบค้น ๑๗ มกราคม ๒๕๖๐.

สุวิทย์ ยิงวรรณ. (๒๕๐๙). **การพัฒนาชนบทในประเทศไทย**. หน้า ๕๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหประชาพานิชย.

พระจำรัส ฐิตธมโม. (๒๕๕๔). **การประยุกต์ใช้หลักสี่ปรัศธรรม ๗ ในการบริหารจัดการชุมชน** :

กรณีศึกษา ชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์

หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (๒๕๔๙). **พุทธวิธีในการบริหาร**. หน้า ๓-๕. พิมพ์ครั้งที่ ๔.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุภางค์ จันทวานิช. (๒๕๔๐). **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพฯ: เทคนิค๑๙.